— Proibito. —

A

PUB. OVIDII NASONIS OPERA

Quatuor tomis comprehensa.

ELENCHUS EORUM QUÆ IN QUATUOR Tomis Operum Ovidij habentur.

IN PRIMO TOMO,

IN SECUNDO TOMO,

IN TERTIO TOMO,

IN QUARTO TOMO,

PUB. OVIDII NASONIS OPERUM

TOMUS PRIMUS.

INTERPRETATIONE ET NOTIS
ILLUSTRAVIT
DANIEL CRISPINUS, HELVETIUS,
JUSSU
CHRISTIANISSIMI REGIS;
AD USUM
SERENISSIMI DELPHINI.

In pagina versa indicantur ea quæ in hoc tomo continentur.

Ex num. æ Ill. Rondaniniæ Romanæ. ap. Spanhemium.

LUGDUNI,
Apud ANISSONIOS, JOANNEM POSUEL, ET CLAUDIUM RIGAUD.

M. DC. LXXXIX.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

IN HOC PRIMO TOMO
Continentur

Epistolarum Heroïdum *Liber.*
Amorum *Libri III.*
Artis Amatoriæ *Libri III.*
Remedium Amoris
De Medicamine faciei
Halieuticon. *Fragmentum.*
Nux. *Elegia.*

AD SERENISSIMUM GALLIARUM DELPHINUM

DANIEL CRISPINUS,

HELVETIUS.

QUEM longiſſimè à Patriâ, atque in ultimos Barbarorum Cæſaris ira ſubmoverat, eum Manſuetudo tua in Urbem reducit, DELPHINE SERENISSIME; Ut non aliter cum

ipſo exulaſſe Muſæ videantur, quàm ut ex omnium luctu tua major gloria ſplendeſceret. Is adeò, quando ità juſſiſti, meque ejus introductionis adminiſtrum, ex Illuſtriſſimi, atque Sapientiſſimi Ducis Montauſerij inſtinctu, voluiſti, Tibi adeſt Venerum atque Deliciarum comes aſſiduus, qui beneficio tuo neque ampliùs Sarmaticam feritatem exhorreat, neque de Manibus & cineribus ſuis ſit ultrà ſollicitus. Gratia tua jam diu Imperatoris offenſiones omnes obliteravit. Verùm jam aliud majus eſt, quod elegantiſſimi Poëtæ mentem diſtineat. Majeſtatis videlicet nova quædam tua atque incredibilis ſpecies, quam vultu & omni corporis formâ, mirâ cum ſuavitate conjunctam exhibes, ità accedentis mentem totam perſtrinxit, ut vix cogitationum ſuarum ſit ipſe ſibi conſcius; nedum cogitata ſua liberè proferre poſſit. Româ illâ veteri, in quâ & ipſe floruerat, nihil majus, nihil amabilius,

ne fando quidem acceperat, quæ Augusto suo tanquam præsenti atque aspectabili numine quopiam gloriabatur. At, ne quid de sede dicam regiâ, cujus statum atque ordinem, decus, splendorem, aliáque nullibi conspicienda nemo quisquam non admiretur; postquam hîc homines Diis suis superiores advertit Naso, Teque insuper vidit, Princeps Auguste, LUDOVICI MAGNI Cura, quem per tam longam Regum seriem, tantóque rerum molimine Fata pro hujusce ævi gloriâ & faustitate in Orbem invexerunt, tunc verò, si non in totum sibi Barbarus visus est, mutum sanè fieri stupor optimum esse persuasit. Ad nutum itaque tuum, Tibique in omnia paratissimus deinceps cum tuis permanebit: ut si quando à versando Orbe & componendo, aut ab Invicti Parentis labore animum revocare libuerit, seu jocis, quos amabiliter movere Thalia sua illum edocuit, seu fabellis, quas ab Apolline

ipſo videtur mutuaſſe, cogitationes tuas delinire aliquantiſper audeat. Si quidem & illum cooptare, atque in tuorum chorum arceſſere non dedignatus es, haud ingratum erit, SERENISSIME PRINCEPS, quòd illius dotem, quà maximè prodeſſe poſſit, aliquatenus verbis apud Te exornem. Eâ licentiâ plurima habere etiam illum affirmare non dubitem, quæ regiæ dignitati, ad quam & Natales tui, & Gloria Regis, & Populorum vota Te ducunt nequaquam infeliciter reſpondeant: ſiquidem & ſummo artificio quæ hinc inde diſperſa erant in unum corpus coëgit, & ea, magis ad voluptatem parata, Politicis artibus ità conſecravit, ut illam ſub Virtutis ſigna redigere unicè ſtuduiſſe videatur. Scis ità eſſe jam diu, qui Transformationum libros non evolviſti modò alacritate eximiâ, ſed acri inſuper, quanquam juvenili judicio præcellentem moralibus obſerva-

tionibus tuis reddidiſti. Senſim ergo & quaſi per gradus à Poëtæ luſibus ad ejus ſeria, tum ab ejus ſeriis, quæ Tibi quaſi præludio fuerint ad ardua regni, ad quæ poſceris, cum magno Parente aſſurgere poteris. Ità verò illum adornavi, Latinumque ejus ſermonem, quâ fieri potuit, ad Gallici noſtri rationem ſic revocavi, ut ſi minùs directè Tibi, DELPHINE SERENISSIME, uſui eſſe contendit, per alium ſaltem reverentiam ſuam, meamque cum utriuſque officioſiſſimis obſequiis declarare aggrediatur. Nimirum ad oblectandam Pueri inſignis Burgundiæ Ducis primam ætatem fuerit aptiſſimus; Cui, utpote Regis Spei ſecundæ, tuæque voluptati, gratum eſſe aliquâ ex parte ſi liceat, tum denique neque famæ, neque fortunæ ampliùs pœniteat. At enim conatus me tranſverſum agit, qui ubi ſim, & quem compellem, ſum penè oblitus, præ ſtudio. Utcumque ignoſcas, nam mi-

tiſſimus es, Tempora ſua ſibi præripi non fama modò & gentes, ſed & publica omnium lætitia queritur. Quandoquidem meliùs vox omnium quæ pectore habeo comprehenſa, expediet, pluribus ſuperſedeo, non ſine votis tamen, ut Deus ter Opt. Maximus Te incolumem præſtet animo pariter & corpore, Teque bonorum omnium ſervet uſque Tutamen.

Datum Lauſanæ VII. Kal. Octob. 1685.

BENEVOLO LECTORI
SALUTEM.

VITAM suam tam accuratè, tamque eleganter Naso ipse, Tristium lib. 4. Eleg. 10. posteris consignavit, ut voluptati tuæ invidere, minúsque mihi consulere videar, si quæ ille scripsit aliter inculcare studuerim. Nonnulla adeòque tantùm adjiciam, quæ aut leviora illi visa sunt, aut de se prædicare modestia non sivit; fata denique sua referre illum prohibuerunt: Deinde quid ex hâc expectes novâ editione paucis aperiam. Posito ergo, quòd Elegiam illam perlegeris, ex quâ non natales modò Poëtæ, studia, plurimáque alia re ipsâ magis quàm oratione ejus modestissimâ perceperis, paucula hæc ex doctorum virorum monumentis hinc inde desumta, seu etiam ab ipso Nasone mutuata, ità accipe. Ingeniosissimum fuisse, atque incredibili quâdam facilitate & felicitate à naturâ instructum nullus non confiteatur; siquidem vel illa ipsa quæ ex arte exquisitissimâ ab ipso proferuntur, tantam ubique habent simplicitatem, ut quivis idem, solo naturæ impulsu præstare posse sibi videatur. Lepos nativus in mirâ copiâ atque varietate nuspiam desideratur: minùsque eò accersitas aut aliunde petitas ejus opes credideris, quòd subinde luxuriantem potiùs & exultantem stilum reprimere, quàm quicquam addere cupiveris. At enim tantoperè illæ celebratæ Nasoniani ingenii dotes, utcumque maximæ, non tamen illud sunt quod maximè splen-

det, mihíque adeò maximè probatur. Habent illæ etiam omnes, ni fallor, decus suum & suavitatem ex ingenuâ, quam vix suo nomine dixerim nescio quâ sese semper alacriùs & in meliùs effingente, lenitate atque urbanitate mirificâ, quâ efficitur ut, sublato omni verborum ornatu, imò & rerum ipsarum utilitate, supersit adhuc aliquid, quod animum detineat, quod oblectet, quod insuper vel invitum sequacem & lubentem efficiat. Scilicet ille non fuit modò artibus omnis generis excultissimus, & omnium præcellenti disciplinâ morum ad contemplationem, ut solent, aut inanem loquacitatem ad ambitum usque imbutus: sed, caput quod fuit totius rei, paratas ita habuit, tamque altè bono à naturâ ingenio infixas rarissimas virtutes, candorem, integritatem, commoditatem, benevolentiam, aliásque humanitatem quæ verè sapiunt, ut illæ ejus ore spirare, vocésque ejus effundere nunc etiam videantur. Cujus rei documentum insigne hoc quoque fuerit, quòd ab infestissimis inimicis per maximam socordiam lacessitus, tempore exilij, non humanè tantùm illorum injurias tulit, sed nomina etiam eorumdem, vix aliunde cognoscenda, dissimulavit. Urbanissima itaque hæc, tamque amabilis dicendi & agendi ratio cum subtilissimâ & accuratissimâ singula exquirendi facilitate conjuncta laudem maximam illi fecêre, & barbarorum etiam animos facilè conciliavêre: ut meritò illum omne tulisse punctum asserere audeamus; qui cùm bonus esset & dicendi peritus, monendo pariter, atque delectando, utile dulci, pro summorum in his artibus virorum sententiâ, tam præclarè

miscuerit. Neu verò temerè quisquam negligentiam ex facilitate, aut fucum ex arte cavillatus sit; vel, quod iniquius foret, virtutes ejus, quòd naturales, aut quòd studio paratæ, sollicitaverit; tam aptè inter se cohærent diligentia ejus & facilitas; opes acquisitæ ità apertè ex dotibus fluunt ingenij, ut non malè singulis illis quod est omnium, & vice versâ vix omnibus quod est singularum attribuere posse primâ fronte quivis existimet. Nisi fortè quispiam, quia insigniter Nasonis dissimulatus est labor & cura; atque ad laborem & curam, illam scilicet ingeniosam, de quâ nunc agimus, unicè factus videtur, illud quod maximè volumus, nolens etiam dixerit, omnia in ipso bona, artis quoque elegantiam, & peritam negligentiam à naturâ data esse. Quæ omnia meliùs multò ex cujuslibet loci inspectione, ubicumque librum aperueris tibi innotescent, LECTOR, quisquis hisce litteris faveris, quàm prolixâ aliquâ oratione assequi valeamus. Neque verò promiscuè, aut sine judicio bonis suis usum Poëtam uspiam comperies. Materia sua & argumentum modum ubique fecit orationi & generi scribendi: &, quanquam nullibi non sedulus, accuratus, facilis, copiosus, varius, certéntque ad amœnitatem in omnibus ejus operibus ingenij felicitas mira, cum eruditione politissimâ, nihilominus tamen, ubicumque opus fuit, character ille emicuit, quem rerum ipsarum natura postulavit, seu splendidè, quo in genere primas tulit, seu leniùs dicendum foret. Epistolas ab ipso, suo, vel aliorum nomine conscriptas inspexeris; libellos Amorum, Metamorphosin, aut aliud quodcumque ejus opuscu-

lum, elegantem illum & amabilem esse qui scripserit statim intelliges. Cæterùm, neque ingenium ejus, neque oratio sese ità in omnia induunt, quin ea perfectissimè recognoscas. Singulis lumen ità fœneratur, ut ea magis id esse quod reverà sunt videantur; tametsi ille super hæc omnia emineat, & propemodum ab ipso quicquid habent assumere credantur. Nugas agere elegantes cum puellis, aut leviùs incerta amoris tractare quis unquam juveniliùs didicit? Metamorphosis tota omnis generis solidáque eruditione scatet, nullâ parte eloquentiæ luminibus non illustrata. Namque de industriâ artificiosissimam fabulas diversissimi argumenti inter se connectendi rationem, quasi unica materia essent, non sine causâ prætereo, quam nullus satis admiretur, nisi ipse re ipsâ cognoverit. Quare & Græci ipsi, fabularum artifices, luculentum illud, numerisque suis absolutissimum opus Romanis non inviderunt modò, sed versibus suis suum fecerunt. Vnde & nos, quò simul, & quasi uno obtutu mirum artificium totius operis posset comprehendi, ab initio statim fabularum omnium exhibuimus argumenta. In Fastis verò, quàm prisca & quàm vasta eruditio. Dixerim facilè ex omnibus veterum monumentis nullum superesse hodie, in quo plus doctrinæ, & reconditæ antiquitatis contineatur. In Tristibus quanta lenitas, quamque compositus mœror! Ea certè latet in ejus luctu jucunditas, ut & exulare, & mœrere suave habere aliquid non abs re conjicias. Denique, ne tibi voluptatis tuæ tempora præripiam, LECTOR, Natura ita instituerat Nasonem ad ea loquenda, quæ ipsa in singulis

cuperet, quæque omnes exſpectarent; tam accuratè, tantâque cum diligentiâ parentis illius benigniſſimæ inſtinctum excoluerat, ut non aliter quàm peritè & artificiosè, neque ità, quàm ut naturaliter & ſimpliciter, ſeu dicere, ſeu facere, quodque omnibus arrideret, poſſe videretur. Quibus rebus, aliiſque, quas prudens omitto, in ſuo genere perfectum, atque inimitabilem Poëtam quivis agnoſcat, qui melliſluas ejus ſcripturas vel primis labiis deguſtarit. Mores deinde illius quales fuerint nihil opus exquirere. Quanquam enim aliunde non eſſet compertum, facilè ex iis quæ memoravimus cognoſcerentur. Candor ſcilicet & ingenij facilitas atque integritas in illos derivata ſummè amabiles neceſſariò præſtitiſſet: ut ne addam, quòd humanioribus litteris uſque & uſque expoliverit. Amicorum obſervantia & cultus quis fuerit nunquam aliunde ſatis, quàm ex ipſius Epiſtolis didiceris. Nævos tamen ejus ſi quis notaverit, quandoquidem homo fuit, idémque Ethnicus, haud quaquam illi admodum repugnem, modò ne ultra metas expatietur cenſura. Illud maximè culpaverim tamen, quòd nequitiæ ſuæ, atque amoribus ſupra modum indulſerit. Namque ſuam utcumque excuſare videantur laſciviam & joci amabiles, & ſermo verecundus, aut etiam factorum negatio; ipſis ejus maximè pudicis atque honeſtis verbis eò minùs honeſta atque pudica admixta intelliguntur, quò flagitia ea magis ex illo decoro obvolvit, & placitura propinavit.

At

> *Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,*
> *Postulat; Ignoscat verrucis illius. Æquum est*
> *Peccatis veniam poscentem reddere rursus:*
> *Ne temerè in semet legem sancirit iniquam.*
> *Nam vitiis nemo sine nascitur. Optimus ille est*
> *Qui minimis urgetur.*

Nimiam insuper felicissimæ indolis ubertatem, quæ sese minùs juvenilibus annis præsertim contineret, laudatissimo Poëtæ obtendunt. Verùm quotusquisque ità est beatus, ut illi hujusmodi vitium obtrudatur? Quos debuit fructus illa ætas protulit: magisque naturæ quàm Poëtæ laudi obtrectaverit qui morosiorem se, hàc in parte præbuerit. Voces denique nonnullas, quibus licenter nimis in carminibus usus sit, reprehenderunt olim etiam ejus amici. At cunctanter arguendum esse ex eo abundè constat, quòd datâ operâ vir in aliis non ingenij modò acutissimi, sed delicatissimi judicij ità faciendum crediderit. Quod quidem ex jocosâ cum amicis contestatione quâdam manifestè apparet. Rogatus enim aliquando ab his, ut tres, quos vellent, ex versuum ipsius numero tollerent; cùm ille assentiretur, modò ut sibi pariter totidem excipere concederent in quibus nihil illis liceret, iidem in utrisque codicillis sunt inventi, quos ipse retineret, illi verò damnarent. Dicebat interim, & aptissimè, & festivissimè, decentiorem eam faciem esse in quâ nævus aliquis esset. Verùm enimverò,

cur in istis operam nostram frustrà conterimus? Dolendum magis est quòd præstantissima quædam opera ejus fato iniquo perierunt, Fastorum putà sex libri posteriores, Medea tragœdia, Fabio atque Tacito, aliisque plurimùm commendata, Epigrammata etiam, de quibus Priscianus & Martialis. Libellum quoque de Phænomenis scripserat, uti ex Lactantii & Probi sententiâ liquet: itemque librum in malos Poëtas, ut ex Fabio colligitur: nonnulla insuper Vaticinia, quæ libro uno erat complexus. Quin & linguâ Geticâ triumphum Augusti Cæsaris, & de gestis Imperatoris ediderat. Plura alia adhuc deperdita, præter bellum Actiacum, quod ad Tiber. Cæsarem duobus libris inchoaverat: ex quibus omnibus,

Tum quoque cùm fugeret, quædam placitura cremavit,
Iratus studio, carminibúsque suis:

uti quidem illum ipsum confitentem habuimus. Illorum autem loco multa falsò attributa; in quibus *Carmen Panegyricum ad Pisonem*, *Philomela*, *Pulex*, Nugæ libris tribus *De Vetulâ*, in quibus ineptissimus auctor, minùs etiam Ovidium referens, quàm simia hominem, non aliter illum inducit, quàm si Evangelio credidisset. Cujus ridiculos versus referre piguit. Quæcumque genuina extant, & à viris doctissimis, quorum libentissimè nos quidem facimus judicium, Ovidio sunt adscripta, habes, LECTOR AMICE, hâc novâ & accuratâ editione comprehensa, & Notis illustrata: ut pro adulterinis, fallóque illi attributis nos quoque

duxisse cætera intelligas. Superest jam, ut tam bene de melioribus litteris penè à puero meriti doleas vices, qui Augusti iram, neque adeò Tiberij successoris sævitiam, nihil non expertus tamen, mollire unquam potuit. Quâ causâ tam asperè illum læserit, ut nullus veniæ fuerit locus relictus, multi conjiciendo assequi studuerunt; nosque etiam in Notis eâ de re sententiam nostram diximus. At, ne plus æquo conjecturæ nostræ favisse dicamur, libenter viris doctis assentimur, qui modum ponere curiositati satiùs duxerunt in re, quam nescire se quoque velle testatus est Naso, ipse præterea offensus Imperator dissimulavit, quàm manes illius sollicitare. Cujuscumque ea fuerit generis, ideò exilio multatus est: quod fugæ nomine omnibúsque modis lenire conatus, Tomis impatientissimè, utpote inter Scythas, homines maximè barbaros, sub cœlo immitissimo, & longissimè ab omnibus amicorum aliisque deliciis remotus, tolerasse testatur. Quanquam ne tam quidem malis suis, neque ægritudine animi confectum fuisse, quàm velle videri crediderim; ut scilicet Augusti clementiam, si qua esset, moveret, & reditum suum, vel saltem loci commutationem impetraret. Anno mundi 3957 post Christum natum octavo, cùm ipse Naso quinquagesimum ageret, siquidem Hirtio & Pansâ Consulibus, adeòque mundi 3907 natus, Vrbe ejectus est; domum amplam, quam habuit secundùm Capitolium, neque hortos amœnissimos prope viam Flaminiam, nunquam visurus. Tomis ad Ponti Euxini & Danubii oras, quo ablegatus fuerat

per

per novem annos circiter vixit; deinde ibidem fato functus est, Tib. imp. S. Tomitanorum barbariem eò usque molliisse nullus dubito, ut amissum lugerent, ejusque funus quo maximo possent honore prosequerentur. Cæterùm Epitaphium Latinum, quod tymbo, seu sepulcro ipsius inscriptum, atque anno 1508 repertum nonnulli testantur, neutiquam Augusti vel Tiberij ævum sapere, optimè sanè viri docti censuerunt. Quinetiam quatuor versus, quibus illud constat describere tanti non est visum: Generum reliquisse volunt Cornelium Fidum, qui Perillam scilicet, filiam quam solam habuit, duxit uxorem. Nunc expectas, candide Lector, ut quid ex hâc novâ operum ejus editione capere possis compendij, ingenuè profiteamur: quod quidem ex pauculis sequentibus lineis tibi constabit. Primum omnium admonendus es, non consilio nostro, eo quo tentavimus modo adornatum esse Ovidium, sed Sapientissimi, quantùm sors patitur humana, Ducis Montauserij, jussu: cujus quidem viri inclyti Prudentiam postquam in his, sicuti in aliis maximis multò præstantissimam LUDOVICUS MAGNUS in Serenissimi DELPHINI gratiam primò approbavit, deinde Europa tota laudavit, non est verbis supervacaneis ut extollamus. Siquidem illius votis satisfacere, aut, quod suadebat incredibilis ejus beneficentia, & quâ dignatus est nos dulcissima clientela, jussa saltem exequi nobis licuisset, Spem tibi profectò splendidam faceremus. Namque ille tantus in maximis, postquam ad hæc levia, verâ causâ, animum demisit, parva esse summum judicium ejus amplius non sivit. Immò desideriis, & conatibus nostris nulla si obsti-

tiſſet ſortis perverſitas, quoquo pacto literaturæ noſtræ tenuitatem compenſaviſſemus. Neque verò aliter, aut Illuſtriſſimi Condomienſis Epiſcopi Iacobi Benigni Boſſuetij, utcumque in Principis inſtitutione olim aſſidui, defuiſſent monita, quibus in hoc genere litterarum nos aliquando etiam juvit humaniſſimè; aut Nobiliſſimi P. D. Huetij, in eaſdem curas cum illo adſciti eruditio exercitatiſſima deſtituiſſet, quâ nos primò ſuſtentatos benigniſſimè, nequaquam immemores confitemur. Quibus opibus, aliiſque poſtquam nobis carendum fuit, leviſſima fortè videbuntur quæcumque aggreſſi ſumus. Quantulacumque fuerit tamen opella noſtra, iſtud verò aſſequutos nos eſſe ſperamus, ut vel Interpretatione, in locis præſertim difficilioribus accuratâ, vel Notis, quâ fieri potuit feſtinatâ perſpicuitate ad illa ſubjectis, non Poëtæ ſententia modò, ſed ingenium atque ejus pateſcerent. Quibus enim, & quibus de Cauſſis ſcriberemus nequaquam obliti, voluptati nobis labor fuit, quæ omnia ſupervaderet. Ne quis verò jure dereptam ſibi laureolam queri poſſit, quòd paſſim quæcumque ad ſcopum ſpectare credidimus, noſtra fecerimus, tametſi, ſpero, & ex proprio cenſu nonnulla non contemnenda hauſerimus, lubentiſſimè tamen cuivis illud totum, atque alia omnia accepta habere dixerimus. Nicolai Heinſij, viri de litteris humanioribus optimè meriti, cujuſque recordatio bonis cara ſemper fuerit, ſequuti ſumus emendationes, quippe quas ex MSS. fide, ſummâ diligentiâ confirmavit. Atque equidem illum, quia immutati textus vulgaris reddenda ratio fuit appellamus. Cæteris quam meruerunt, ſuamque præſtant illorum bene

ſcripta & facta, ego homuncio augere laudem non poſſum; quàm maximam omnes faciant quibus innoteſcent ex animo vovemus. Quamobrem ità potiùs agere decretum fuerit dixi ad Salluſtium: cumque ideo nullus conqueſtus ſit, non ſine cauſsâ læſiſſe me neminem, ut nunquam in animum induxi meum, eâ ratione credidi. Si qua verò aut cogitare ipſe commodè, aut ex aliorum lucubrationibus fideliter admonere inſtitui, maximum tibi videri debet, quòd illa, cujuſmodi eſſe videantur, per editionem nitidam atque accuratam tibi ſtatim & ſine omni labore pateant. Illam namque procuravit atque emendavit I. Aniſſonius, Bibliopola Lugdunenſis, cujus eruditionem ſi pateretur ejus modeſtia, facilè aſſeruerim, cuique adeò totum opus concredere non ſine causâ mihi volupe fuit. Cùm notior ſit, quàm ut commendatione meâ indigeat, tibi, LECTOR, non illi, quamquam & iſtud maximè cupiverim, ejus factâ mentione proſpectum volui. Vive verò lætus, & noſtris conatibus fave.

P. OVIDII NASONIS VITA

Ex vetusto codice Pomponij Læti, cujus apographum exstat in Vaticanâ Bibliothecâ.

P. Ovidius Naso a. d. XII Kal. April. Sulmone in Pelignis natus est. quo anno bello Mutinensi P. Hirtius & C. Pansa Coss. diem obiêre. honoribus Romæ functus. fuit enim arbiter & triumvir, & judicium inter centum viros dixit. Sub Plotio Grippo literis eruditus. deinde apud Marcellum Fuscum Rhetorem, cujus auditor fuit, optimè declamavit. Admirator plurimùm Porcij Latronis fuit, quem adeo studiosè audivit, ut multas ejus sententias in versus suos transtulerit. Bonus declamator, & ingeniosus habitus est, & carmine prosa licenter scripsit, ingenii sui adeo amator, ut ex iis quæ dixit, etiam precantibus amicis nihil mutaverit. In carminibus vitia sua non ignoravit, sed amavit. Militavit sub M. Varrone. Iulio Græcino Grammatico familiaris. Tandem cùm venisset in suspicionem Augusti, creditus sub nomine Corinnæ amasse Iuliam, in exilium missus est. exulavit Tomis. ibique decessit annum agens LX novissimum.

ALIA NASONIS
VITA
EX CODICE FARNASIANO.

P. Ovidius Naſo Pelignis natus eo anno quo Hirtius & Panſa Coſſ. in Mutinenſi bello perierunt ſimul, quo cœpit triumviratus. fratrem habuit nomine Lucium natu majorem, defunctum tamen in minimis annis. Romæ ſub Plotio Grippo literis operam dedit. à Cornelio Gallo ditiſſimo & doctiſſimo cive, & à M. Varrone multa cepit. Familiariſſimus fuit Iulii Hygini Grammatici. Paternis ſtimulis foro aliquandiu incubuit.unde plerumque judicium dixerit inter centum viros. poſt parentis mortem ad poëticem integer rediit, ſcripſitque libros duos Heroïdum Epiſtolarum. inde cum M. Varrone Aſiam petiit. ſub quo militavit. neque prius huc ſe contulit, quàm peritiſſimus literarum Græcarum foret. Scripſit inde epiſtolas quaſdam ad Tiberij filiam ſub falſo nomine ac ficto Corinnæ inſcriptas, quæ propter crimen læſæ-majeſtatis combuſtæ fuerunt. inde & exilium meruit.

ANGELI POLITIANI
ELEGIA
DE EXILIO ET MORTE OVIDII.

ET jacet Euxinis vates Romanus in oris:
Romanum vatem barbara terra tegit.
Terra tegit vatem, teneros qui lusit Amores,
Barbara; quam gelidis alluit Ister aquis.
Nec te, Roma, pudet; quæ, tanto immitis alumno;
Pectora habes ipsis barbariora Getis?
Ecquis, Io Musæ, Scythicis in finibus ægro
Tædia qui morbi demeret, ullus erat?
Ecquis frigidulos qui lecto imponeret artus,
Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret salientis tempora venæ,
Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos mediâ jam morte natantes,
Aut legeret summam qui pius ore animam?
Nullus erat; nullus. veteres, tu dura, sodales
Heu procul à Ponto, Martia Roma, tenes!
Nullus erat. procul ah conjux, parvique nepotes:
Nec fuerat profugum nata sequuta patrem.
Scilicet immanes Bessi, flavique Coralli,
Aut vos pelliti, saxea corda, Getæ,
Scilicet horribili dederit solamina vultu
Sarmata, ab epoto sæpe vehendus equo:
Sarmata, cui rigidam demisso in lumine frontem
Mota pruinoso tempora crine sonant.
Sed tamen & Bessi exstinctum, & flevêre Coralli,
Sarmatáque; & durus contudit ora Getes.

Extinctum & montes flebant, & sylva, feræque,
Et flesse in mediis dicitur Ister aquis.
Quin etiam pigro concretum frigore Pontum
Nereidum lacrymis intepuisse ferunt.
Accurrère leves Paphiâ cum matre volucres,
Arsuróque faces supposuère rogo.
Quem simul absumsit rapidæ violentia flammæ,
Reliquias tecto composuère cado.
Impositúmque brevi signârunt carmine saxum:
QUI JACET HÎC, TENERI DOCTOR AMORIS ERAT.
Ipsa locum latè sancto Cytherêa liquore
Irrorat niveâ terque quaterque manu.
Vos quoque Pierides vati libastis ademto
Carmina, sed nostro non referenda sono.

DE EODEM CARMEN
IVL. CÆSARIS SCALIGERI.
Loquitur ipse Ovidius ad Augustum.

A Me utinam inciperes ferus esse, Cruente, nec atras
Per cædes faceres ad mea fata gradum.
Si mea te movit tetricum lasciva juventus,
Te juvenem damnas perditus: exsul abi.
Impia flagitiis squalent penetralia diris:
Damnati superant nomina fœda rei.
Non te divinum ingenium, non candida tangunt
Pectora, non Clario lingua fecunda deo.
Lactea mollivit veteres mea vena Poëtas;
Et rerum docuit pondera certa novos.
Cùm te laudarem, tunc sum mentitus: ob unum hoc
Exilij fuerat debita pœna mihi.

SUMMA PRIVILEGII REGIS Christianissimi.

AUCTORITATE Regia sancitum est, ne quis *Ovidium Notis & Interpretationibus* illustratum à D. Crespino, ad usum SERENISSIMI DELPHINI, intra quindecim annos à prima Editione numerandos imprimat, aut alibi impressum divendat absque consensu Fratrum *Anissoniorum, Posuel & Rigaud*, sub pœnis declaratis in Regio Diplomate. Datum Parisiis die decimanona Septembris, anno millesimo sexcentesimo octagesimo secundo.

De mandato Regis, signatum CLINET.

P. OVID.

P. OVIDII NASONIS

[a] HEROÏDES.

EPISTOLA PRIMA.

ARGUMENTUM.

Orto Trojano bello ob raptam à Paride Helenam, habitóque à Græcis conventu, invitus cogitur Ulysses ad bellum proficisci: in qua expeditione multa adeò & designavit præclarè & gessit, ut excisa tandem Troja maxima illi laus adscriberetur. Peractâ ultione, Trojâque funditus eversâ, victores Græci in patriam redeuntes, spoliis hostium ditati, indignatione læsæ Minervæ, variis acti sunt procellis, adeò, ut multis obrutis, pauci post varios errores evaserint. Inter quos Ulysses (ad quem hæc epistola dirigitur) decem errans annos, peragravit varias orbis partes. Penelope igitur, ejus uxor, ignara quidem ubi hæreat, valde tamen solicita de ejusdem reditu, scribit ei hanc epistolam, quâ cum primis ut redeat monet, maximè, cùm & Trojâ jam excisâ, aliisque reversis, solus nullam cunctandi causam habeat.

PENELOPE ULYSSI.

HANC tua [b] Penelope lento tibi mittit, [c] Ulysse.
Nil mihi rescribas attamen: ipse veni.
[d] Troja jacet certè [e] Danaïs [f] invisa puellis:

INTERPRETATIO.

Ulysse, Penelope tua uxor scribis ad te serò redeuntem hanc epistolam: *attamē nihil mihi respōdeas,* sed *tu ipse venias. Troja odiosa Græcis Nuribus prostrata*

NOTÆ.

[a] HEROÏDES] eo nomine Ovidio appellatæ sunt suæ epistolæ; quòd ab Heroinis, maximâ ex parte, scriptæ fingantur.

[b] *Penelope*] Icarij Lacedæmonij filia, Penelope dicta, ut quibusdam placet, Pindari interpretem sequutis, ab ejusdem nominis avibus, quæ expositam à parentibus educaverunt; vel ut volunt alij, à telâ, derivatione Græcâ, quòd in ea texenda maximam laudem invenerit: cùm priùs *Arnæa*, id est abjecta, aut *Amyre*, appellaretur. Castitatis eximiæ fuisse plerique tradunt.

[c] *Ulysse*] Fuit Ulysses, seu Ulysseus, vel ut perspicuè scriptum vidisse se testatur clarissimus Heinsius, Ulixus, Rex Ithacæ & Dulichij, filius Laërtæ & Anticleæ, homo decantatæ calliditatis & versutiæ.

[d] *Troja*] Urbs fuit minoris Asiæ celeberrima in tractu Occidentali, ad Septentrionem, quæ à regione ipsa ita dicta est. Nomen ortum à Troë Rege; cùm antea *Teucria* à Teucro, & *Dardania* à Dardano, *Ilium* insuper, & propriè nuncuparetur. Cæterùm versum hunc per indignationem esse efferendum arbitror, quasi dixisset Penelope; *Quando ita voluistis, Troja diruta est: At certè opera pretium non fuit, ut eâ gratiâ tanto cum molimine, tot heroes à nobis discederent.*

[e] *Danaïs*] Græci dicti sunt *Danaï*, à Danao Argivorum rege, in Peloponneso.

[f] *Invisa*] Propter absentiam præsertim virorum suorum.

Vix [g] Priamus [h] tanti, totaque Troja, fuit.
O utinam tunc, cùm [i] Lacedæmona classe petebat,
Obrutus [k] insanis esset [l] Adulter aquis!
[m] Non ego deserto jacuissem frigida lecto,
Nec quererer [n] tardos ire relicta dies:
Nec mihi quærenti spatiosam fallere noctem,
[o] Lassaret [p] viduas [q] pendula tela manus.
Quando ego non [r] timui graviora pericula veris?
Res est solliciti plena timoris amor.
In te fingebam violentos Troas ituros:
Nomine in [s] Hectoreo [t] pallida semper eram.
Sive quis [u] Antilochum narrabat ab Hectore victum;

INTERPRETATIO.

est equidem: at Priamus & Troja universa vix fuit tanti. O utinam mœchus fuisset submersus aquis profundis & procellosis tunc cùm Spartam veniebat navibus! Ego non cubuissem gelida in stratis à te derelictis; nec ego deserta conquererer dies lentè procedere; nec tela ex jugo *pendens fatigaret manus destitutas mihi volenti decipere longas noctes. Quodnam fuit tempus cùm ego non reformidaverim discrimina majora iis, in quibus reipsâ versabaris? Amor est res plena metus anxii. Arbitrabar violentos Trojanos in te impetum facturos; expallescebam ad nomen Hectoris. Seu aliquis diceret Antilochum superatum ab Hectore,*

NOTÆ.

[g] *Priamus*] Rex Trojæ, quo tempore à Græcis eversa est. Filius fuit Laomedontis.

[h] *Tanti*] Illud est quod Gallicè dicimus, *Cela n'en valoit pas la peine.*

[i] *Lacedæmona*] Accusativus, inflexione græca. Lacedæmon verò Urbs est & Regio Peloponnesi celeberrima, à Lacedæmone, Iovis & Taygetes filio, sic nuncupata. Urbs, *Sparta* quoque dicta est; fuitque Regia Menelaï.

[k] *Insanis*] Id est, *profundissimis*, seu *procellosis*.

[l] *Adulter*] Paris est, qui, Helenâ raptâ, bello Trojano causam præbuit; cujus historiam prolixè apud omnes invenias. Dedignata autem est Penelope, nomine proprio eum Paridem, aut Alexandrum appellare; sed præ irâ Adulterum vocat, per contumeliam.

[m] *Non ego*] Si scilicet, Paris aquis obrutus esset; neque Helenam rapuisset.

[n] *Tardos*] Illi longa dies videtur, qui aliquid expectat, quémve tædet.

[o] *Lassaret*] Non enim illa, ut tædium ex viri absentiâ minueret, procósve falleret, tam diu telam texuisset.

[p] *Viduas*] Synecdoche est partis pro toto: Manus viduæ positæ sunt pro Penelope viduâ.

[q] *Pendula*] Tela enim ex jugo pendet. *Elle est sur le métier.*

[r] *Timui*] Amorem suum à sollicitudine amplificat.

[s] *Hectoreo*] Hector Trojanorum fuit fortissimus, filius Priami, quem Achilles interfecit.

[t] *Pallida*] Id est *maximè timebam.* Timore enim sanguis ad præcordia retrahitur, unde pallor.

[u] *Antilochum*] Fuit is filius Nestoris. Constat verò illum non ab Hectore, sed à Memnone fuisse confossum. Quare variè hunc locum ex Homero, aliisque emendare conantur. Ego verò cum viris doctissimis, nihil necesse habeo, contra librorum fidem quidquam mutare. De industriâ enim potuit à Poetâ fœmina induci quarundam circumstantiarum ignara, quæ per belli rumores vix unquam satis certò cognoscuntur. Atque ex ignorantia Penelope fides conciliatur, & ex perturbatione ejus amor describitur.

Antilochus nostri [x] causa timoris erat.
Sive [y] Menœtiaden [z] falsis cecidisse sub armis,
Flebam successu [a] posse carere dolos.
Sanguine [b] Tlepolemus [c] Lyciam [d] tepefecerat hastam;
Tlepolemi leto cura novata mea est.
Denique, quisquis erat castris jugulatus [e] Achivis,
[f] Frigidius glacie pectus amantis erat.
Sed bene consuluit casto [g] Deus æquus amori:
Versa est in cinerem sospite Troja viro.
[h] Argolici [i] rediere duces: altaria [l] fumant:
[m] Ponitur ad patrios [n] barbara præda Deos.
Grata [o] ferunt [p] Nymphæ pro salvis dona maritis:

INTERPRETATIO.

Antilochus erat causa metus nostri: Seu quis memoraret Patroclum tectum alienis armis occubuisse, querebar fraudes posse felici eventu destitui. Si *Tlepolemus calefecerat hastam* Sarpedonis *Lycij sanguine suo, solicitudo mea redintegrata est morte Tlepolemi. Tandem quicunque erat trucidatus in castris Græcis, cor* mei *Amantis fiebat frigidius glacie. At Deus propitius bene prospexit amori meo pudico; Troja redacta est in favillas marito* meo *incolumi. Duces Græci redierunt; aræ fumant; præda de barbaris appenditur Diis patriis; puellæ portant munera gratum animum testantia pro viris suis servatis;*

NOTÆ.

[x] *Causa*] Præ amoris impatientia & timore, scilicet. Solemus enim ex communi omnium metu, omnia in nos derivare. Quod quidem ut naturæ & finitæ nostræ cognitionis & providentiæ, ità & infiniti erga nos ipsos amoris, est vitium.

[y] *Menœtiadem*] Patroclus fuit Menœtij filius, Achilli amicitiâ conjunctissimus.

[z] *Falsis*] Cum Achilles, præ ira, quòd sibi Agamemnon Briseidem rapuisset, ampliùs pugnare nollet, Patroclus, sese Trojanos putans territurum, ejus Heroïs arma induit: Verùm cùm in Hectorem incidisset, ab ipso trucidatus est. Falsa itaque dicuntur Patrocli arma, quòd ejus non essent.

[a] *Posse*] Scilicet timebat Penelope, ne aliquando Ulysses, insignis ille dolorum fabricator, in suis fraudibus interciperetur.

[b] *Tlepolemus*] Herculis ex Astyoche filius; quem Sarpedon Rex Lyciæ interfecit.

[c] *Lyciam*] Id est, *Sarpedonis Lycij*. Lycia verò ad mare mediterraneum, inter Pamphyliam & Cariam, jacet.

[d] *Tepefecerat*] Sensus est, *Si quis Sarpedonis hastam in Tlepolemi sanguine calefactam narraret, metuebam ne Tu, Ulysse, fortè is esses quem ille mactaret.*

[e] *Achivis*] *Græcis*; ab Achaia regione ità dictis.

[f] *Frigidius*] Propter metum, qui sanguinem ad interiora retrahit.

[g] *Deus*] Hymenæus; aut aliquis alius.

[h] *Argolici*] *Græci*, ab Argolide Peloponnesi regione ità dicti.

[i] *Rediere*] Ut Menelaus, Nestor, ex quo omnia se, per filium Telemachum, didicisse, postea agnoscet Penelope. Cæterùm notandum est, plerisque ducibus Græcis fatale & luctuosum bellum Trojanum fuisse, paucósque incolumes domum revertisse.

[l] *Fumant*] Ex Sacrificiis & victimis, quæ Dijs pro gratiarum actione offeruntur.

[m] *Ponitur*] Solebant enim Veteres Ethnici arma, & hostium spolia præsertim Dijs suis in templis appendere & consecrare.

[n] *Barbara*] Id est, *de barbaris Trojanis*: omnes enim, præter se, Græci *barbaros* vocitabant.

[o] *Ferunt*] Hæc omnia memorat Penelope, ut Trojæ ruinâ comprobatâ, aliarúmque Græcarum puellarum lætitiâ declaratâ, graviorem & æquiorem suam faciat querimoniam.

[p] *Nymphæ.*] Id est, *novæ nuptæ*, vel potiùs *juniores.*

Illi victa suis Troïa [q] fata canunt.
[r] Mirantur justíque senes trepidæque puellæ:
Narrantis conjux [s] pendet ab ore viri.
Atque aliquis positâ [t] monstrat fera prælia mensâ;
Pingit & exiguo [u] Pergama tota mero.
Hâc ibat [x] Simoïs; hìc est [y] Sigeïa tellus,
Hìc steterat Priami regia celsa senis.
Illic [z] Æacides: illic tendebat Ulysses:
Hìc [a] lacer admissos terruit Hector equos.
Omnia namque tuo [b] senior, te quærere [c] misso,
Rettulerat nato [d] Nestor: at ille mihi.

INTERPRETATIO.

Ipsi viri cantant fata Trojana superata a suis fatis. Æqui senes, & puellæ timidæ admirantur ea quæ de bello dicuntur; *uxor affixa est labiis mariti* singula *referentis. Nonnullus etiam ostendit dura certamina super mensâ admotâ, & describit guttulâ vini totam urbem Trojam. Hâc,* inquit ille, *Simoïs fluebat, hìc est terra Sigeïa; hìc erectum fuerat palatiũ sublime senis Priami. Illic Achilles, illic Ulysses explicabat sua tentoria; hìc Hector dilaniatus perculit terrere equos concitatos. Nestor enim senex enarraverat omnia filio tuo jusso te quærere, & ille mihi* retulit.

NOTÆ.

[q] *Fata*] Cùm omnia ex ordine fiant fatorum, id est decreti divini, nihil mirum si fata pro ipsis rebus fato præstitutis sumantur, prout fit istud, hoc in loco. At verò hic ordo fatorum, nescio quo, quantumvis rerum concursu, apud Ethnicos, colligabatur. Hæc fuisse dicuntur Trojanorum fata, quibus inexpletis Troja capi non posset. Vita Troïli, Priami filij: hunc Achilles mactavit. Conservatio Palladij, id est Palladis simulacri, quod in urbe Trojani habebant; ab Ulysse & Diomede, noctu urbem ingressis, cæsis arcis custodibus, exportatum est. Tertio loco fuerunt Rhesi equi, qui antè non caperentur, quàm *pabula gustassent Trojæ, Xanthúmque bibissent*, ut habet Virgilius: ab iisdem Ulysse & Diomede abducti sunt, ut videbitur postea. Ultimum fuit sepulcrum Laomedontis, quod erat in porta Scæâ: atque illud violatum est, cùm à Trojanis ipsis diruta est porta, ut equo ligneo via aperiretur.

[r] *Mirantur*] Ea, scilicet, quæ de bello referuntur.

[s] *Pendet*] Id est, *maximo cum studio auscultat.*

[t] *Monstrat*] Id est, *quasi ad oculum ostendit*, diductâ vini guttulâ, ad cujúsque rei situm in tabulâ designandum.

[u] *Pergama*] Alij Trojam, alij Trojanas arces esse voluerunt. Propriè ut videtur de his dicitur, quanquam & urbs per arces sæpè intelligitur.

[x] *Simoïs*] Fluvius, vel potiùs rivulus Agri Trojani. In gen. *Simoentis.*

[y] *Sigeia*] *Campus Trojanus*; à Sigæo Promontorio, ubi sepultus Achilles.

[z] *Æacides*] *Achilles*, Æaci nepos.

[a] *Lacer*] Ità omninò legendum esse, cum doctis viris, censeo; non *alacer*, ut volunt alij. Atque intelligendum istud de Hectore ab Achille circum muros Iliacos raptato; prout refert Virgil.

[b] *Senior*] Quia tres vixit ætates.

[c] *Misso*] A Minervâ, quæ formam Mentæ, Anchiali, Taphiorum regis, filij, induerat. Telemachus enim solâ nutrice consciâ, Pylum, ad Nestorem, & Spartam ad Menelaum, clam matre concessit; quod quidem nunc ab ipsa dissimulatur.

[d] *Nestor*] Pyliorum Rex, Nelei filius, vir summâ prudentiâ clarus.

Rettulit & ferro [e] Rhesúmque [f] Dolonáque cæsos :
  Vtque sit [g] hic somno proditus, ille [h] dolo.
Ausus es, ô nimiùm nimiúmque oblite tuorum,
  [i] Thracia nocturno tangere castra dolo;
Tótque simul [l] mactare viros, adjutus ab uno !
  [m] At benè cautus eras, & memor antè mei !
Vsque metu micuere sinus; dum victor amicum
  Dictus es [n] Ismariis isse per agmen equis.
Sed mihi quid prodest vestris disjecta lacertis
  Ilion; &, [o] murus [p] quod fuit ante, solum ?
Si maneo, qualis Trojâ durante manebam;
  Vírque mihi, demto fine carendus, abest ?
Diruta sunt aliis, uni mihi Pergama [q] restant;

INTERPRETATIO.

Renuntiavit quóque & Rhesum & Dolona ense percussos, & quomodò alter sopore, alter fraude interceptus fuerit. Non veritus es ô nimiì, atque nimis negligens tuorum, adire castra Thracia nocturnâ fraude, & uno sustentatus jugulare conjunctim tot viros. At enim egregiè providus eras, & antea mei recordabare! Pectus meum assiduò trepidavit, donec dictus es transiisse victor per castra amica vectus equis Thraciis. Verùm quid me juvat Troja diruta vestris brachiis, & terra quæ fuit murus antea, siquidem ego permaneo qualis eram Trojâ stante; & maritus meus absens est, quo nunquam frui liceat? Arces Iliacæ sublatæ sunt pro aliis, supersunt mihi soli.

NOTÆ.

[e] *Rhesúmque*] Rhesus Eionei fuit filius, Rex Thraciæ; qui cùm noctu in Priami auxilium venisset, atque adeò extra urbem pernoctare coactus esset, custodibus suis ex itinere fatigatis & somno pressis, ab Ulysse & Diomede deprehensus, ab iisdem in tentoriis oppressus est. Ex quo ejus equi, candore nivali, præsertim verò pernicitate ventis comparandi, ad castra Græcorum abducti sunt.

[f] *Dolonáque*] Fuit Dolon vir Trojanus, Eumedis filius, qui pactus cum civibus suis, ut sibi in remunerationem Achillis equi darentur, post victoriam, quam animo præsumebat, speculator in castra Græcorum advenit. Verùm à Diomede & Ulysse deprehensus est, qui & ipsi speculatum venerant, eáque in parte vigilias curabant. Promissa fuerat ab illis impunitas, siquidem Trojanorum consilia aperiret; ex quo factum de Rheso præcipuè, ut indicaverit. Verùm dignâ mercede, quanquam improbè, omnibus ab Ulysse perceptis, jugulatus est.

[g] *Hic*] Rhesus in Tentoriis dormiens. *Hic* pro *alter* positum: Aliàs *hic* ad proximum refertur.

[h] *Dolo*] Quem Dolon adversus Græcos paraverat: neque enim verisimile est; Penelopen marito proditionem exprobraturam, quam ille admisit in se, cùm fidem Doloni datam non servavit.

[i] *Thracia*] *Rhesi Thracij.* Thracia verò Europæ regio est ad maris Ægei Septentrioné: unde nomen adjectivum *Thracius.*

[l] *Mactare*] Non Ulysses, sed Diomedes cædem peregit Rhesi, & duodecim sociorũ. Verùm marito suo adblanditur Penelope.

[m] *At bene*] Ironia est.

[n] *Ismariis*] *Thraciis*; ab Ismaro monte Thraciæ.

[o] *Murus*] Id est, *Quid mihi prodest, quòd muri Trojani solo æquati fuerint?*

[p] *Quod*] In quibusdam legitur, *quæ*, in aliis, *qui*, autore Heinsio.

[q] *Restant*] Id est, *Eodem sum loco ac si Troja staret, nam tu abes, quasi illa expugnanda sit.*

Incola captivo quæ bove victor [r] arat.
Jam seges est, ubi Troja fuit, resecandáque falce,
Luxuriat [s] Phrygio sanguine pinguis humus.
Semisepulta virûm curvis feriuntur aratris
Ossa: ruinosas occulit herba domos.
Victor abes; nec scire mihi, quæ causa morandi;
Aut in quo [t] lateas ferreus [u] orbe, licet.
[x] Quisquis ad [y] hæc [z] vertit peregrinam littora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit.
Quámque tibi reddat, si te modò viderit usquam,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos [a] Pylon, antiqui [b] Neleïa Nestoris arva,
Misimus: [c] incerta est fama remissa Pylo.
Misimus & [d] Sparten. Sparte quoque [e] nescia veri,
Quas habitas terras, aut ubi lentus [f] abes.
[g] Utilius starent etiam nunc mœnia [h] Phœbi.

INTERPRETATIO.

quam colenus victor subigit bove rapto. Iam fruges succreverunt ubi Troja stetit, & ex demetenda falce messoriâ; solum fœcundatum sanguine Trojano ubertim producit latas segetes; ossa semitecta virorû Troum *pulsantur aratris incurvis; gramen tegit domos in ruinam pronas: Victor desideraris, nec possum cognoscere qua* sit tibi *ratio moræ*, & cunctationis, *aut in qua mundi parte tu durus latites. Quicunque navem exteram admovet ad hæc littora, ille discedit plurima à me de te interrogatus, & tabella signata meis digitis illi datur, quam tibi tradat, si saltem te alicubi conspexerit. Nos misimus Pylon, in agros Neleios Nestoris; fama incerta* de te *remissa est* nobis *Pylo. Misimus quoque Spartam; sed Sparta est etiam ignara veri, qua arva incolas, aut ubi tu tardus moraris. Muri ab Apolline extructi nunc ad-*

NOTÆ.

[r] *Arat*] Maximè augetur affectus istâ commemoratione.

[s] *Phrygio*] *Trojano*: In Phrygiâ enim minore, seu Troade stetit Troja.

[t] *Lateas*] Suspicionem & affectum habet vox ista; quasi Penelope undequaque maritum suum quæsierit, ille verò, fortè alio amore irretitus, sese occultaverit.

[u] *Orbe*] *Orbis parte*, aut *regione*.

[x] *Quisquis*] Amoris anxietatem & impatientiam ulteriùs declarat.

[y] *Hac*] *Nostra*, scilicet, *Ithacensia*.

[z] *Vertit*] Propriè. Nautæ enim, cùm ad portum perveniunt, puppim in littus convertunt.

[a] *Pylon*] Tres sunt in Peloponnesi parte occiduâ. Utra verò fuerit Nestoris quamvis ambigitur, plerique tamen, eam quæ jacet in medio aliarum, ad meridiem fluminis Alphæi, esse volunt.

[b] *Neleia*] *In quibus Neleus regnavit.* Voces verò istæ *Neleïa arva*, per appositionem cum voce *Pylon* junguntur.

[c] *Incerta*] Id est, *Nihil certi de Te ex Nestore didicimus.*

[d] *Sparten*] Sparta seu Lacedæmon Regia fuit Menelai; de qua jam suprà.

[e] *Nescia*] *Nescit Menelaus ubinam tu sis.*

[f] *Abes*] Scripturam hanc minùs Latinam dicit Heinsius. Quamobrem non video. Pro *abes* mallet ille *agas*, quod in chartaceo esse dicit Scriverij; reposito tamen *habites*, pro *habitas*, ut in uno Mediceo extare idem testatur.

[g] *Utilius*] Propter id, quod addit postea, *scirem ubi pugnares*, &c.

[h] *Phœbi*] Fabula est Phœbum seu Apollinem & Neptunum, mercede promissâ, Laomedonti Trojanorum Regi, muros ædificavisse. Troja itaque per Apollinis muros intelligenda.

Irascor [i] votis heu levis ipsa meis!
[k] Scirem ubi pugnares; & tantùm bella timerem;
Et mea cum multis [l] juncta querela foret.
Quid timeam [m] ignoro: timeo tamen omnia demens;
Et [n] patet in curas area lata meas.
Quæcunque æquor habet, quæcunque pericula tellus;
Tam longæ causas [o] suspicor esse moræ.
[p] Hæc ego dum stultè meditor, (quæ [q] vestra libido est)
Esse peregrino [r] captus amore potes.
[s] Forsitan & narres, quàm sit tibi rustica conjux;
Quæ tantùm lanas non sinat esse rudes.
[t] Fallar, & hoc crimen tenues [u] vanescat in auras:
Néve revertendi liber abesse velis.
Me Pater Icarius [x] viduo discedere lecto
[y] Cogit, & immensas increpat usque moras.

INTERPRETATIO.

huc commodiùs pro me *essent erecti: heu, ego inconstans succenseo votis meis. Manifestum esset mihi quo in loco militares,* si Troja staret: *& reformidarem tantùm prælia; & querimonia mea esset communis cum multis.* Nunc, *nescio quid reformidare debeam; attamen insana cuncta reformido, & campus vastus apertus est meis solicitudinibus. Conjicio omnia discrimina quæ mare, & terra habet, esse in culpa tam longæ cunctationis.* *Quando ego hæc incautè volvo animo (quæ vestra est protervia) tu potes esse irretitus amore extero. Fieri etiam potest ut fabuleris quàm inculta sit tibi uxor, quæ modò non patiatur lanas rudes. Utinam decipiar, & hæc criminatio in auras subtiles discerpatur; néve cupias esse foris, datâ potestate redeundi. Icarius pater* meus *me urget deserere lectum marito destitutum, & indefinenter arguit immoderatas tuas moras.*

NOTÆ.

[i] *Votis*] Scilicet Penelope, priusquam Troja eversa esset, ut id brevi fieret, optabat; quò citiùs maritus suus domum reverteretur.

[k] *Scirem*] Si etiamnum Troja staret, scilicet.

[l] *Juncta*] Plurimis verò de causis magno est solatio miseriarum societas, mulierculis præsertim, plebique, non cordato viro.

[m] *Ignoro*] *Postquam deleta est Troja,* scilicet, *nec scire possum ubi tu sis.*

[n] *Patet*] Id est, *Innumera sunt quæ ego pro te timeo, quæque me sollicitum faciunt.*

[o] *Suspicor*] Id est, *Suspicor te in quodlibet discrimen incidisse.*

[p] *Hæc*] *Dum stultè ego de te sum maximè sollicita.*

[q] *Vestra*] Minùs invidiosum est, quàm si dixisset *tua.* Etiam credibilius est, quod multi factitant, ab Ulysse quoque factum fuisse.

[r] *Captus*] Ad Ulyssis amores alludit; qui cum Circe & Calypso dicitur consuevisse.

[s] *Forsitan*] Affectus maximè movet hæc suspicio.

[t] *Fallar*] Id est, *Ne sit istud quod suspicata sum.*

[u] *Vanescat*] *Nihil fit.*

[x] *Viduo*] *A te derelicto.* Id est, *vult pater ut alteri nubam.*

[y] *Cogit*] Pro jure paterno; nam patris voluntas puellis, hâc in parte præsertim, ubi eas non habent admodum reluctantes, pro lege habetur.

Increpet uſque licet : tua ſum ; tua dicar oportet.
    Penelope conjux ſemper Ulyſſis ero.
Ille tamen pietate meâ, precibúſque pudicis
    [z] Frangitur, & vires temperat ipſe ſuas.
[a] Dulichij, [b] Samijque, & quos tulit alta [c] Zacynthos,
    [d] Turba, ruunt in me, luxurioſa, proci :
Inque tua [e] regnant, nullis prohibentibus, aula.
    [f] Viſcera noſtra, tuæ dilaniantur opes.
Quid tibi [g] Piſandrum, Polybúmque, [h] Medontáque [i] dirum,
    [k] Eurymachique avidas [l] Antinoïque manus,
Atque alios referam, quos omnes turpiter abſens
    Ipſe tuo partis ſanguine rebus alis ?
[m] Irus egens, pecoríſque [n] Melanthius actor edendi,

INTERPRETATIO.

Quamvis indeſinenter arguat, ſum tua; opus eſt ut ego vocer tua. Penelope ſemper ero uxor Ulyſſis. Interim pater flectitur pietate meâ, & precibus caſtis; & ipſe minuit vim ſuam. Proci Dulichij, & Samij, & quos produxit Zacinthus eminens, agmen libidine excitum, cum impetu in me concurrunt, & imperium in tua regia obtinent, nemine impediente; divitiæ tuæ, præcordia noſtra dilacerantur. Quorſum tibi nominem Piſandrum, & Polybum; & crudelem Medonta, & manus rapaces Eurymachi & Antinoi, atque alios, quos cunctos tu abſens nutris, non ſine tuo dedecore, bonis acquiſitis ſanguine tuo? Irus mendicus & Melanthius qui agit noſtros *greges, ut comedantur,*

NOTÆ.

[z] *Frangitur*] *Flectitur; ità ut minùs inſtet, minúſque me ad aliud conjugium compellat.*

[a] *Dulichij*] Dulichium inſula eſt una ex Echinadibus, Peloponneſo ab occaſu adjacens.

[b] *Samiique*] Samos vel Samus, nomen eſt plurium inſularum. Hîc verò de eâ agitur quæ Ithacæ adjacet, Cephaleniâ, communiori nomine appellatâ, ubi etiam urbs fuit Same.

[c] *Zacinthos*] Inſula eſt juxta Cephaleniam, ad meridiem.

[d] *Turba*] *Proci turba*, Appoſitio eſt. Hinc verò 24, inde plures procaciter Penelopen appetiverunt : nam nihil attinet ejuſmodi nugas accuratè recenſere.

[e] *Regnant*] Valdè eſt iſtud invidioſum, quòdque Ulyſſem poſſit malè urere, domúmque reducere.

[f] *Viſcera*] *Opes viſcera*, iterum appoſitio. Sunt certè equidem opes viſcera, quando ex naturâ intelliguntur, ſiquidem per eas vita quotidiè recreatur.

[g] *Piſandrum*] Nonnullos invidioſiſſimè nominat, ad fidem epiam faciendam.

[h] *Medontáque*] Hic præco fuit.

[i] *Dirum*] Hunc locum nonnulli ſollicitant, quòd dirus non videatur, cui ferè uni ob minora delicta Ulyſſes pepercit. Verùm prætterquamquòd nihil neceſſe eſt *dirum* exponere *crudelem*, cùm pro *magno* etiam à Virgilio uſurpetur, fieri poteſt ut hic Medon, erga Penelopen, ex amore manſuetus, in alios dirus & crudelis fuerit. Vel fortè etiam ex obſcœno & truculento hominis vultu, ità eum Penelope vocitavit.

[k] *Eurymachique*] Hic erat quem Penelope Icarius deſtinabat. Qui verò fuerint iſti nebulones, quos vocat Horatius, parùm intereſt cognoſcere.

[l] *Antinoïque*] Fuit hic cum Eurymacho procus ex primoribus.

[m] *Irus*] Ithacenſis mendicus, corpore vaſtus, ſed nullis viribus, utpote quem Ulyſſes pugno mactavit. Pathos verò eſt à perſonæ humilitate.

[n] *Melanthius*] Fuit hic Ulyſſis ovium Magiſter, qui pinguiſſimas quaſque in procorum epulas ad lanienam agere ſolebat.

Ultimus accedunt in tua damna [o] pudor.
Tres sumus imbelles numero; sine viribus uxor,
Laërtésque senex, [p] Telemachúsque puer.
Ille [q] per insidias pænè est mihi nuper ademtus;
Dum parat [r] invitis omnibus ire Pylon.
Dî precor hoc jubeant, ut, euntibus [s] ordine fatis,
Ille meos oculos [t] comprimat, ille tuos.
Hoc faciunt custósque boum longævàque nutrix;
Tertius, immundæ [u] cura fidelis haræ.
[x] Sed neque Laërtes, ut qui sit [y] inutilis armis,
[z] Hostibus in mediis regna tenere valet.
Telemacho [a] veniet (vivat modò) fortior ætas:
Nunc erat auxiliis illa tuenda patris.

INTERPRETATIO.

postremum dedecus, accedunt in tua damna. Tres sumus numero, bello inepti, conjux destituta viribus, Laertes senex, & puer Telemachus. Atque *ille est propemodùm mihi per dolum nuper ereptus, dum conatur ire Pylon, cunctis renitentibus. Precor ut Dij hoc velint, ut fatis secundùm ordinem procedentibus, ille claudat meos oculos, ille claudat tuos. Bubulcus* noster, *& vivax nutrix tua, & tertius custos sedulus suilis, idem vovent: Sed neque Laertes, ut qui sit ineptus ad arma potest imperium tenere inter hostes medios. Ætas præstantior aderit Telemacho, (si vivat) nunc illa erat adjuvanda tutelâ patris.*

NOTÆ.

[o] Pudor] *Irus & Melanthius pudor*, Appositio: Id est, *qui per sortis suæ ignobilitatem maximè sunt sibi dedecori.*

[p] *Telemachúsque*] Filius Ulyssis.

[q] *Per insidias*] Quas molitus est Antinous; proci ad Nestorem eunti Telemacho paraverunt; quasque ille Palladis ope & numine effugit.

[r] *Invitis*] Fabula est Telemachum, suasu Palladis, ivisse de Patre sciscitatum, atque id illum clam habuisse, nemine, præter nutricem, conscio. Igitur, vel Penelope mentita est suprà, cùm dixit, se misisse ad Nestorem, si de filio intellexeris: Vel si id minùs per τὸ *omnibus* proci tantùm erunt intelligendi, qui, ne ille aliquid adversùs ipsos machinaretur, reformidarent. Quòd si historiæ fidem servatam esse supponas per τὸ *invitis* nescientes interpretaberis, tum matrem, tum procos; quod quidem ex Telemachi voto & opinione dictum fuerit, utcumque posteà proci discessum ejus suboluerint, deinde etiam eidem insidias struxerint. Verùm, ut quod ego sentio, liberè dicam, non necesse arbitror tam anxiè ex Homero leges ponere Nasoni, multò minùs Penelope, vel si id adeò, nihilominus de industriâ crediderim itâ attemperatam fuisse à Poëtâ Penelopes orationem, ut cùm eam rem, de qua loquimur, dubiam relinquat, utcumque vel gnati pietatem Ulysses, vel uxoris diligentiam laudet: Atque hinc, tum conjugales, tum paterni, in animi fluctuatione majores, moveantur affectus.

[s] *Ordine*] Ita ut majores natu priores è vivis tollantur.

[t] *Comprimat*] Qui erant genere proximi mortuorum claudebant oculos. Quanquam autor est Varro, apud Nonium, ne filij parentibus in obitu oculos sugillarent, id est clauderent, (ut Nonius exponit) lege Mæviâ cautum fuisse.

[u] *Cura*] Id est, *qui curat*. Metonymia est, quæ vim maximè auget orationis.

[x] *Sed neque*] Festinat ad conclusionem Penelope.

[y] *Inutilis*] Quia senex. Imò in quibusdam legitur, *Inutilis annis*.

[z] *Hostibus*] Procis scilicet. Hac voce autem Penelopes fidus amor commendatur.

[a] *Veniet*] Id est, *Non jam ille potest tot hostes depellere, adeòque necessarium est ut tu, Ulysse, venias.*

Nec mihi sunt vires inimicos pellere tectis.
Tu citiùs venias, [b] portus & ara tuis.
Est tibi, sitque precor, natus; qui mollibus annis
In patrias artes erudiendus erat.
[c] Respice Laërten, ut jam sua lumina [d] condas:
Extremum fati [e] sustinet ille diem.
Certè ego, quæ fueram te discedente puella,
[f] Protinus ut redeas, facta videbor anus.

INTERPRETATIO.

Nec vires adsunt: quibus arceam hostes à nostris ædibus; tu redeas celeriùs, quippe qui portus sis & altare tuis. Habes, precor ut habeas, filium, qui erat instituendus tenerâ ætate, in virtutes paternas. Vide Laerten, ut jam claudas suos oculos; ille trahit postremum diem fati. Ego quæ eram adolescentula, cùm profectus es, tibi *haud dubiè videbor vetula, utcumque properes.*

NOTÆ.

[b] *Portus*] Id est, *Qui nobis omnia tuta facias.*

[c] *Respice*] Vox est misericordiæ.

[d] *Condas*] *Oculos claudas*, de more, ut suprà.

[e] *Sustinet*] Id est, *Vix animam retinet, ut te semel adhuc videat.*

[f] *Protinus*] Id est, *Indesinenter.* Gall. *Tout de suite, sans vous arrester nulle part.*

EPISTOLA SECUNDA.

ARGUMENTUM.

Demophoon, Thesei & Phædra filius, à bello Trojano in Patriam rediens, maris tempestatibus in Thraciam delatus, à Phyllide, Lycurgi & Crustumenæ filia (quæ tunc Thraciæ imperabat) hospitio & lecto benignè susceptus est, cum qua aliquamdiu consuevit. Audita deinde morte Mnesthei, qui post ejectum Athenis patrem Thesea, imperium occupaverat, regni cupidine captus, Phyllidi fidem dat se intra mensem rediturum, confingens ad res componendas se suas ire. Mox refectis navibus Athenas petiit, nec redire cogitat. Quatuor igitur exactis mensibus, Phyllis ad eum hanc epistolam scripsit, qua suadet, uti beneficiorum memor, fidem datam non fallat: quòd si aliter fecerit, violatum amorem crudeli se morte vindicaturam minatur.

PHYLLIS DEMOPHOONTI.

HOspita, Demophoon, tua te [a] Rhodopeïa Phyllis
Ultra promissum tempus abesse queror.
[b] Cornua cùm Lunæ pleno semel orbe coïssent,
Littoribus nostris anchora pacta tua est.

INTERPRETATIO.

DEmophoon, ego *Phyllis Thracia, tua hospita: conqueror te desiderari ultra tempus assignatum. Anchora tua promissa est* à te *nostris littoribus, postquam cornua Lunæ concurrissent semel, pleno orbe;*

NOTÆ.

[a] RHodopeïa] *Thracia*, à Rhodope monte Thraciæ.

[b] *Cornua*] Id est *post mensem.* Eo enim temporis spatio evenit, ut Lunæ utrumque cornu, tum decrescentis, tum crescentis, in novum orbem concurrat.

Luna [c] quater latuit; toto quater orbe recrevit;
[d] Nec vehit [e] Actæas [f] Sithonis unda rates.
Tempora si numeres, bene quæ numeramus, amantes;
[g] Non venit ante suum nostra querela diem.
[h] Spes quoque lenta fuit [i] tardè, quæ credita [k] lædunt,
[l] Credimus: [m] invitâ nunc & amante [n] nocent.
Sæpe [o] fui mendax pro te mihi: sæpe putavi
Alba procellosos vela referre [p] notos.
[q] Thesea devovi, quia te dimittere [r] nollet;
Nec tenuit [s] cursus forsitan ille tuos.
Interdum timui, ne, dum vada tendis ad [t] Hebri,
Mersa foret [u] canâ naufraga puppis aquâ.
Sæpe Deos supplex, ut tu, scelerate, valeres,
Sum prece thuricremis devenerata focis.

Interpretatio.

Interim *Luna quater recessit*, ea *quater renovata est toto orbe; nec mare Thracium reducit naves* tuas *Athenienses. Si numeres dies quos nos amantes bene numeramus, nostra* de te *querimonia non exoritur ante suũ tempus. Spes quoque* nostra *longior fuit; serò credimus* ea, *quæ credita nos cruciant, & jam coacta amanti officiunt. Sæpe mentita sum mihi pro te. Sæpe credidi austros procellosos reducere* tua *vela candida. Malè sum precata Theseo quòd tibi redeundi potestatem non faceret, neque ille forsan reditum tuum prohibuit. Quandoque reformidavi, ne, dũ pergis ad vada Hebri, navis* tua *naufragium passa, esset submersa aquâ albâ. Sæpe ego supplex adoravi Deos ad altaria, ubi thus crematur, & precibus petivi, ut tu scelestè prosperâ valetudine fruereris.*

Notæ.

[c] *Quater*] Id est, *Quartus est mensis.*

[d] *Nec vehit*] Id est, *Tu non redis.* Frequentiores sunt istæ figuræ, quàm ut eas annotare opus sit.

[e] *Actaas*] Id est *Atticas, Athenienses* Demophoontis: A Græco ἀκτὴ, quòd Attica Regio littoralis, & undis fracta sit.

[f] *Sithonis*] Thracia; à vetusto nomine *Sithon*, quo appellatam fuisse Thraciam refert Gellius.

[g] *Non venit*] Omninò; siquidem post exactum primum mensem poterat Phyllis Demophoonti promissa oggerere.

[h] *Spes*] Id est, *Diu etiam speravi te, venturum.*

[i] *Tardè*] Serò credidit Phyllis Demophoonta deceptorem esse, qui non rediret. Citiùs istud si animo sedisset, ipsum hospitio & lecto non communicasset; vel saltem communicatum non dimisisset.

[k] *Lædunt*] Postquam se ludificatam esse non credit modò, sed certò sentit.

[l] *Credimus*] pessimè istud exposuerunt *Te venturum speramus*: Imo contrà *Credimus te non venturum, te deceptorem esse.*

[m] *Invitâ*] *Non libens queror, sed amor cogit* interpretantur. Nihil ad rem. Fatetur Phyllis se amare, quanquam potiùs deceptorem optaret odisse, & id tantùm.

[n] *Nocent*] Nocet omninò amanti, huic homini credidisse quem amat, cùm sese ab eo derelictam sentit.

[o] *Fui mendax*] *Multis mentita sum* exponunt; *adeòque nihil postea dicam.* Oscitanter. *Sibi* mentitam hoc ipso versu Phyllis ait. Silicet ipsa quælibet excogitavit, quæ Demophoonta remorari sibi persuasit.

[p] *Notos*] Notus ventus à meridie spirans, iis secundus qui ex Atticâ in Thraciã navigant.

[q] *Thesea*] *Patrem tuum, quem ego credidi retinere te; cùm nullus redires.*

[r] *Nollet*] *Prout equidem tunc conjiciebam*, adde.

[s] *Cursus*] *Tuum iter, tuam navigationem*; optimè.

[t] *Hebri*] Fluvius est Thraciæ.

[u] *Canâ*] *Albâ*; ex agitatione, & aëris permixtione.

Sæpe videns ventos cœlo pelagóque faventes,
Ipſa mihi dixi; *Si valet, ille venit.*
Denique fidus amor, quicquid properantibus obſtat,
[x] Finxit; & ad [y] cauſas ingenioſa fui.
[z] At tu lentus abes: nec te jurata [a] reducunt
Numina; nec noſtro motus amore redis.
[b] Demophoon, ventis & [c] verba & vela dediſti.
Vela queror reditu, verba carere fide.
Dic mihi quid feci; [d] niſi non ſapienter amavi?
[e] Crimine te potui demeruiſſe meo.
Unum in me ſcelus eſt; quod te, ſcelerate, recepi,
Sed ſcelus hoc meriti pondus & inſtar habet.
[f] Jura, fides, ubi nunc, commiſſáque [g] dextera dextræ?
Quique erat in falſo plurimus ore [h] Deus?
Promiſſus ſocios ubi nunc [i] Hymenæus in [k] annos,
Qui mihi conjugij ſponſor & obſes [l] erat?

INTERPRETATIO.

Sæpe cùm cernerem ventos mari & cœlo propitios, ego mihi dixi, Si illi bene eſt, redit. *Denique fidelis* meus *amor excogitavit quicquid remoratur feſtinantes; & fui callida ad fingendum cauſas* tuæ retardationis. *At tu tardus abſens es; nec Dij per quos juraſti, te reducunt; nec reverteris impulſus amore noſtro. Demophoon, commiſiſti ventis dicta & vela; ego conqueror vela carere recurſu, dicta* carere *fide. Dic mihi quid admiſi, niſi quòd incautè amavi? Potui te obſtrinxiſſe flagitio meo. Unum eſt in me flagitium, quòd te excepi, ſcelerate; ſed eo genere flagitij te demeruiſſe debueram. Ubi ſunt nunc jura ubi fides, & manus juncta manui, & multus deus qui erat in ore* tuo *perjuro? Ubi nunc Hymenæus pactus in annos no*ſtros *conjunctos, qui erat mihi ſponſor & obſes connubij?*

NOTÆ.

[x] *Finxit*] *Ad tui excuſationem.*

[y] *Cauſas*] *Quibus iter tuum impeditum fuerit.*

[z] *At tu lentus*] Affectus maximè movet, hoc in loco poſita iſta accuſatio.

[a] *Reducunt*] Non de Diis, ſed de Demophoonte queritur, qui Deorum, quos perjurio violavit; iram contemnit.

[b] *Demophoon*] Si ego aliquid video, non tam ſtomachationem habet hæc denominatio, ut volunt, quàm amoris intimum ſenſum & mollitiem exprimit.

[c] *Verba*] *Verba dare ventis*, eſt quidem *verba in vanum fundere*, uti exponunt; ſed ſimpliciter & ſine interpretatione, hoc in loco, hæc phraſis eſt intelligenda.

[d] *Niſi non*] Clariſſimus Heinſius vel invitis libris, *ſi non*, &c. reponit. Quamobrem non potui divinare; ſenſus enim optimus eſt, quem facit lectio recepta. Gallicè diceres, *Qu'ay-je fait, ſi ce n'eſt de vous avoir aimé ſans aucune précaution?*

[e] *Crimine*] Id eſt *Eâ re quòd te amavi non ſapienter, & ſine diffidentiâ, tu ſimplicitate meâ ad ſervandam fidem adduci debuiſſes.* Veriſſimè. Nam bis quidem nequiter facit qui & fallit, & fidentem fallit.

[f] *Jura*] *Hoſpitij, Connubij.* Iſtud eſt quod Callicè per exprobrationem dicimus, *Où eſt le droit, Où eſt la foy*, &c.

[g] *Dextera*] Quæ hodieque fidei eſt ſymbolum.

[h] *Deus*] *Cupido*, ut volunt; vel potiùs, *plurimus Deus*, omnes Deos ſignificat per quos Demophoon jurabat, quos & poſtea Phyllis recenſet.

[i] *Hymenæus*] Nuptiarum Deus.

[k] *Annos*] Anni dicuntur ſocij qui à conjugibus in vitâ ſociali & conjunctâ, prout decet, exiguntur.

[l] *Erat*) *Eſſe debuerat.* Vult tantùm Phyllis ſanctiſſimas & inviolabiles matrimonij leges, adversùs Demophoonta proferre.

Per mare, quod totum ventis agitatur & undis ;
Per quod sæpe ieras, per quod iturus eras :
Perque tuum mihi jurasti (nisi [m] fictus & ille est)
Concita qui ventis æquora mulcet, [n] avum :
Per Venerem, nimiúmque mihi facientia tela,
Altera tela arcus, altera tela [o] faces :
[p] Junonémque, toris quæ præsidet alma maritis,
Et per [q] tædiferæ [r] mystica sacra Deæ.
Si de tot [s] læsis sua [t] numina quisque Deorum
Vindicet ; [u] in pœnas non satis unus eris.
[x] At laceras etiam puppes furiosa refeci :
Ut, quâ desererer, [y] firma carina foret.
Remigiúmque dedi, quo me [z] fugiturus [a] abires.
Heu patior telis vulnera facta [b] meis !

INTERPRETATIO.

Jurasti mihi per mare totum, quod movetur ventis & undis, per quod sæpe cucurreras, per quod volebas currere, & per tuum avum (nisi & ille est falsus) qui temperat maria turbata ventis : Jurasti per Venerem ; & tela nimis ad me spectantia, per arcus tela altera, per faces tela altera ; & per Junonem quæ alma præest lectis maritalibus, & per sacra mystica Deæ tædiferæ. Si unusquisque Deorum de tot violatis ultum eat sua numina, tu solus non poteris ferre omnes pœnas. *At ego insana etiam restitui naves fractas, ut carina, quâ ego destituerer esset tuta. Atque ego dedi remigium quo à me discessurus proficisceretis : heu fere plagas impactas telis meis !*

NOTÆ.

[m] *Fictus*] Id est, *nisi tu falsò, ut multa alia mentitus es, tuum esse avum aut proavum Neptunum dictitasti, vel falsò te Theseo & Ægeo ortum prædicasti.*

[n] *Avum*] *Ægeum* ; quem in deum marinum transmutatum fuisse Poetæ fabulantur, cùm se in mare præcipitem dedisset : quò etiam alludere videtur Ovidius. Vel Avum, Ægei patrem, pro proavo, Neptuno scilicet, posuit, quod aliis placet.

[o] *Faces*] Sagittæ & faces tela sunt Cupidinis ; Non enim tantùm sagittis ferire, sed etiam face incendere dicitur. Ita Ovid. postea in Metamorph. sed & eadem Veneri tribuuntur.

[p] *Junonémque*] Juno Saturni filia, Jovis & soror & conjux, quæ nubentibus (unde pronuba) & parturientibus (unde Lucina) præsidere dicta est.

[q] *Tædiferæ*] Cereris Eleusiniæ, cujus sacra cum tædis fiebant ; ad ejus rei memoriam quòd ipsa Proserpinam filiam, à Plutone raptam, noctu etiam, accensis in Ætna monte tædis, toto orbe quæsiisset.

[r] *Mystica*] Nocturna & occulta, Sacerdotibus tantùm cognita, quæque quàm occultissimis cæremoniis peragerentur.

[s] *Læsis*] Perjurio : Vix enim eo major esse possit Dei contemtus.

[t] *Numina*] Per *Numina*, varias intellige Deorum potestates ; siquidem ab Ethnicis huic & illi Deo, hæc & illa attributa sunt, quibus præessent ; unde & quandoque varia nomina sortiebantur.

[u] *In pœnas*] *Ferendas* scil. Id est, *Tu pœnis obrutus nequaquam Deorum iræ sufficere poteris.*

[x] *At laceras*] Magnum habet dolorem hæc recordatio.

[y] *Firma*] Contra maris & ventorum impetum.

[z] *Fugiturus*] Invidiosè. Non fuit discessus sed fuga.

[a] *Abires*] Quanto cum dolore & affectu verbum istud extulit.

[b] *Meis*] Quia laceras naves refecerat, quibus Demophoon fugeret. Metaph. ab armis, quæ aliquando adversùs nos ipsos præbemus.

[c] Credidimus blandis, quorum tibi copia, verbis:
Credidimus [d] generi, nominibúsque tuis:
Credidimus lacrymis. [e] an & hæ simulare docentur?
Hæ quoque habent [f] artes, quàque [g] jubentur, eunt?
Dîs quoque [h] credidimus. [i] quo jam tot pignora nobis?
Parte satis potui qualibet inde capi.
Nec [k] moveor, quod te juvi portúque locóque.
[l] Debuit hoc meriti summa fuisse mei.
Turpiter hospitium lecto cumulasse jugali
Pœnitet, & lateri conseruisse latus.
Quæ fuit ante [m] illam, mallem suprema fuisset
Nox mihi; dum potui Phyllis honesta mori.
Speravi [n] melius, quia me meruisse putavi.
Quæcumque ex merito spes venit, [o] æqua venit.
Fallere credentem non est operosa puellam
Gloria. simplicitas digna favore fuit.

INTERPRETATIO.

fidem habuimus illecebresis sermonibus, quibus abundas; credidimus stemmatibus tuis, & tuis nominibus: credidimus lachrymis; an & he instituuntur ad fraudem? an he quoque habent dolos, & fluunt quâ imperantur. Credidimus etiam Diis. Quorsum verò jam nobis tot pignora? Potui satis quâlibet parte intercipi. Nec curo, quòd tibi profui & portu & loco; hoc debuit esse omne meum officium. Pœnitet me adjecisse hospitio lectum maritalem, & junxisse latus lateri. Mallem noctem, qua fuit ante illam, fuisse mihi ultimam, dum potui mori Phyllis pudica. Speravi meliùs, quia credidi me meruisse; quacumque spes oritur ex merito, justa est. Non est difficilis gloria decipere puellam fidentem; simplicitas mea fuit digna favore.

NOTÆ.

[c] *Credidimus*] Maximo est solatio malum pati, quod nos culpâ nostrâ non arcessivimus. In eo est Phyllis, ut consilia sua approbet, illúdque excuset quòd simplicitate peccavit, in Demophooutis perfidiam culpâ rejectâ.

[d] *Generi*] Id est, *Cùm tu Diis satus esset, ex te tantam ortum iri perfidiam non suspicabar.*

[e] *An & he*] Id est. *An aliquis etiam potest animum ad lachrymas fictas instituere.* Vult eâ re Phyllis se se & suam credulitatem maximè excusare.

[f] *Artes*] Propè idem est quod antè dixit. Gallicè diceremus, *L'artifice peut il bien aller jusques à feindre des larmes.*

[g] *Jubentur*] *Ità ut de causa quâlibet lachrymas quisquam possit effundere.*

[h] *Credidimus*] Istud optimè, nam sicuti numinis sui vindices, ità & videntur Dij earum rerum sponsores quæ, ipsis citatis, promittuntur. Quin suo modo suum & istud locum habet, ubi de vero Deo ter opt. max. agitur.

[i] *Quo*] Innuit se plura, quàm sit opus congerere, ut Demophoontis perfidiam, caussam faciat suorum, si quæ sint, delictorum; illúmque ultrà quàm sit satis dedisse veri amoris quibus fidendum esset, testimoniorũ.

[k] *Moveor*] Id est, *Non illud me urit: Non ejus rei pœnitet.* Nimirum potuit ex humanitatis affectu Phyllis extorrem patriâ Demophoontem hospitio excipere.

[l] *Debuit*] Jam ex eventu se ipsam quodammodò accusat; atque istud tantùm ut pœnitentiæ dolorem exacuat. Neque verò Phyllidis mens est suam culpam facere.

[m] *Illam*] *Quâ latus lateri conserui.* Sed multus est in istâ reticentiâ & impetus & lepos.

[n] *Meliùs*] *Demophoontem* scilicet *sponsum fore firmum.*

[o] *Æqua*] Adeòque nec ipsa stultè aut sine ratione speravit.

Sum decepta tuis & [p] amans & fœmina verbis.
Dî faciant, laudis [q] summa sit ista tuæ.
Inter & [r] Ægidas media [s] statuaris in urbe:
Magnificus [t] titulis [u] stet pater ante suis.
Cùm fuerit [x] Scyron [y] lectus, torvúsque [z] Procrustes,
Et [a] Sinis, & tauri mistáque [b] forma viri;
Et domitæ bello [c] Thebæ, fusíque [d] bimembres,
Et pulsata nigri [e] regia cæca Dei:
Hoc tua post [f] illum titulo signetur Imago:
HIC EST, cujus AMANS [g] HOSPITA CAPTA DOLO EST.

INTERPRETATIO.

Et amanti, & fœmina imposuerunt tua verba: Dij faciant ut sit ista omnis laus tua: Et colloceris inter Ægei posteros in urbe media; Statua patris tui *titulis magnifici stet coram. Cum Scyron fuerit lectus, & crudelis Procrustes, & Sinis, & forma confusa viri* simul *& tauri, & Thebæ bello subactæ, & Centauri fugati, & regia atri Dei per vim intrata; post illum imago tua notetur hoc elogio*, HIC EST cujus FRAUDE HOSPITA AMANS DECEPTA EST.

NOTÆ.

[p] *Amans*] *Credula res amor est*, ut postea dicet Ovid.

[q] *Summa*] Id est, *In eo posita sit omnis laus tua*; quæ nulla est.

[r] *Ægidas*] *Ægei posteros.*

[s] *Statuaris*] *Ex statuâ repræsenteris.*

[t] *Titulis*] *Nominibus magnificis, & rerum gestarum inscriptione.*

[u] *Stet*] *Statua patris posita sit juxta tuam.*

[x] *Scyron*] Latro fuit insignis, circa Megaram latrocinia sua exercens, quem Theseus interfecit

[y] *Lectus*] In Thesei titulis, propter egregij facti memoriam.

[z] *Procrustes*] Alius latro, quem Theseus in Atticâ viatoribus insidiantem, fortiter superavit. Hunc volunt obvios quosque lectum quendam conscendere coëgisse, longiores amputare solitum, breviores trahere, donec cum lecto æquarentur.

[a] *Sinis*] Hic in Isthmo Corinthiaco alligatos curvatis arboribus homines, in diversa trahebat, & discerpebat.

[b] *Forma*] Subtilis est Minotauri circumscriptio, quem labyrintho inclusum Theseus sustulit. Forma verò ejus mixta dicitur, quod partim hominis, partim tauri membris eum produxisset mater Pasiphaë Minois uxor, postquam Dædali ope cum tauro concubuisset. Prolixè fabulam istam apud Mythologos, & ejus explicationem invenies, dum alij ad Taurum Minois ducem, alij ad navem, alij ad alia referunt.

[c] *Thebæ*] Plures fuerunt eo nomine urbes. Hic verò de Bœoticis agitur; in quibus subruendis Thesei virtus maximè emicuit.

[d] *Bimembres*] Centauri, Junonis, vel potiùs nubis & Ixionis filij; quos Theseus & Lapithæ, quòd illi in Pirithoi nuptiis, tum Hippodamiæ sponsæ, tùm aliis fœminis vim facere vellent, partim interfecerunt, partim fugaverunt. *Bimembres* verò dicti sunt quòd supernè homines, infernè equi essent. Quarum & id genus fabularum explicationem vide apud Mythologos, quorum verba huc frustrà transcriberemus.

[e] *Regia*] Plutonis aula nigra, quam in Pirithoi gratiam, ut ei in conjugem Proserpinam raperet, intravit. Quanquam istud in amici gratiam ausum fuisse Theseo audaciæ tantùm apponendum: namque ille in inferis, Pirithoo à Cerbero cane intercepto, malè multatus est, donec ab Hercule liberatus fuit.

[f] *Illum*] *Patrem tuum Theseum.* Gall. *Qu'apres qu'on aura vû vostre pere, & tous ses éloges*, &c.

[g] *Hospita*] In quinque libris *hospite* scriptum esse testatur clar. Heinsius; ut hîc idem, quod in Helenes epistolâ, innuat,

Certus in hospitibus non est amor.

Verùm potior est lectio altera.

[h] De tanta rerum turba, factísque parentis,
[i] Sedit in ingenio [k] Cressa relicta tuo.
Quod solum excusar, solum [l] miraris in illo.
Heredem patriæ, perfide, fraudis [m] agis.
Illa (nec invideo) fruitur meliore marito;
Inque capistratis [n] tigribus alta sedet.
At mea despecti fugiunt connubia Thraces,
Quod [o] ferar externum præposuisse meis.
Atque aliquis, *Doctas jam nunc eat*, [p] inquit, [q] *Athenas*;
Armiferam Thracen, qui regat, alter erit.
[r] *Exitus acta probat.* [s] careat successibus opto,
Quisquis ab eventu facta [t] notanda putat.
[u] At si nostra tuo spumescant æquora remo,
Jam mihi, jam dicar consuluisse meis.
[x] Sed neque consului: nec te mea regia [y] tangit.
Fessáque [z] Bistoniâ membra [a] lavabis aquâ.

INTERPRETATIO.

Cretensis Ariadne deserta mansit in animo tuo, de tanta copia rerum & gestis patris. Sufficit in illo illud unum, quod unum excusas. Perfide, te facis hæredem doli paterni. Illa (nec liveo) gaudet meliore marito, & sublimis sedet in tigribus frenatis. At Thraces contemti aversantur meum conjugium quia ego dicer prætulisse peregrinum meis. Atque aliquis dicit: Proficiscatur jam nunc doctas Athenas; alter erit, qui imperet Thraciæ bellicosæ: Eventus probat facta. *Cupio careat læto exitu, quicumque putat acta vituperanda ab eventu. At si maria nostra albicent tuo remo, tum dicar prospexisse mihi & meis. Sed neque prospexi, neque mea aula te movet, neque lavabis lassos artus aquâ Thraciâ.*

NOTÆ.

[h] *De tanta*] Multum habet affectum hæc criminatio; sed cuivis proficere cupienti facilè erit imaginari quæ longum esset scribere.

[i] *Sedit*] *Tibi tantùm placuit, & tibi imitandū sumsisti, quod ille perfidiosè fecit.*

[k] *Cressa*] *Ariadne*, Minois filia, de quâ pleniùs in sequentibus.

[l] *Miraris*] Id est, *Probas, imitaris, quod in se reprehendendum pater agnovit.*

[m] *Agis*] Gall. *Vous vous portez pour heritier.*

[n] *Tigribus*] Illis enim currus Bacchi trahitur, in quo Ariadne à Libero patre in conjugem assumta, magnificè sedet, quoque vehitur.

[o] *Ferar*] Ità meliores libri, Autore Heinsio: quanquam non minùs placeat *feror.*

[p] *Inquit*] Id est. *Quilibet ex meis possit dicere.*

[q] *Athenas*] *Ad suum Demophoonta, scilicet, egregium illum, quem nobis omnibus Thracibus præposuit.*

[r] *Exitus*] Verba sunt Thracum ab eventu Phyllida damnantium.

[s] *Careat*] Responsio est Phyllidis, ad pravum Thracum suorum judicium, per imprecationem in eos & indirectè proposita. Atque equidem perversè profectò ex eventu tationes nostræ dijudicantur.

[t] *Notanda*] *Judicanda & vituperanda.*

[u] *At si*] Purgationem suam à contrario eventu confirmat. *Dicar*, inquit, *benè fecisse, si tu redieris.* Phyllidis autem verba cum spe aliquâ & voto conjuncta videntur.

[x] *Sed neque*] Jam disjectus est qui modò affulserat spei radius.

[y] *Tangit*] Placuerat Heinsio *tanget*; sed quod ante legebatur, meo quidem judicio conveniencius *tangit* reposui.

[z] *Bistoniâ*] *Thraciâ nostrâ.* Lacus est Bistonius in Thraciâ.

[a] *Lavabis*] Pro veteri consuetudine; quæ etiam ex Evangelio cognoscitur. *Non lavabis: Ergo neque veniet.*

[b] Illa meis oculis ſpecies abeuntis inhæret,
Cùm premeret portus claſſis itura meos.
[c] Auſus es amplecti ; collóque infuſus amantis
Oſcula per longas jungere preſſa moras :
Cúmque tuis lacrymis, lacrymas [d] confundere noſtras ;
Quodque foret velis aura ſecunda , [e] queri :
Et mihi diſcedens ſupremâ dicere voce ;
Phylli , face [f] *expectes Demophoonta tuum.*
[g] Expectem, qui me nunquam viſurus abiſti ?
Expectem pelago vela negata meo ?
[h] Et tamen expecto. redeas modò [i] ſerus amanti :
Ut tua ſit ſolo [k] tempore lapſa fides.
Quid [l] precor infelix ? jam te tenet [m] altera conjux
Forſitan, & nobis qui malè favit, amor.

INTERPRETATIO.

Imago illa tui *diſcedentis infixa eſt meis oculis , cùm claſſis diſceſſura eſſet in meis portubus. Non veritus es me amplecti , & projectus in collum* mei *amantis dare oſcula arcta per prolixas moras, & miſcere lacrymas noſtras cum tuis lacrymis, & queri quòd ventus eſſet favens velis, & mihi dicere ultimâ voce,cùm proficiſcereris,* Phylli vido ut oppeṫiaris tuũ Demophoonta.*Opperiar , qui diſceſſiſti nunquam viſurus me, opperiar vela prohibita à mari meo? Et tamen præſtoler , modò revertaris tardus* mihi *amanti ; ut fides tua defecerit ſolo tempore. Miſera , quid voves ? Jam alia uxor te capit forſan , & amor, qui minùs fuit nobis propitius ,*

NOTÆ.

[b] *Illa*] Se nihil amaſſe unquam fateatur, qui iſtâ commemoratione non commovebitur.

[c] *Auſus es*] Ex Demophoontis perfidiæ contemplatione, tum blanditiarum, quibus diſcedentem perfidum demulſerat , recordatione , vehemens hæc increpatio Phyllidis naſcitur. Quantùm verò imaginandi facultate valuerit Poëta, videbunt qui proficiendi ſtudio, phantaſiam ſuam illi committent : vel etiam qui ejus leporibus ducti , iis ſeſe oblectare voluerint.

[d] *Confundere*] Nequiter fecit Demophoon , qui ſinceras & ex amoris mollitie fluentes Phyllidis lacrymas , fictis ſuis & per dolum expreſſis fletibus compenſaverit.

[e] *Queri*] Quaſi ille motæ cauſam ventorum vim adverſam habere maluiſſet. Phyllidis hæc eſt querela , *An potuiſti inter tot amoris mei teſtimonia ejúſque illecebras, me ſimulatione tuâ deludere. Vel , quomodo ad nimiam & incredibilem fictionem pectus perfidia ſua conſcium potuiſti adigere ?*

[f] *Expectes*] Sicuti eſt iſta Demophoontis vox ſuprema , & ultimus amoris conatus, ità & eſt ultimus perfidiæ gradus. Non enim tantùm torquetur animus , quando adempta ſpes eſt , & ille ſtupet , quàm cùm inter ſpem & timorem attentus,undiquaque diſtrahitur, & curâ conficitur.

[g] *Expectem*] Cum dolore & increpatione. *Que j'attende ?*

[h] *Et tamen*] Vide mihi, quæſo, qui conatus , qui impetus , quæ lucta, priuſquam deſperet !

[i] *Serus*] Non ut ſerò redeat petit ; ſed, quando ità neceſſe eſt, ut ſerò redeat, redeat ſaltem.

[k] *Tempore*] Proverbiali forma dicimus, *Que je ne perde que l'attente.*

[l] *Precor*] Votorum fervorem indicat,eadémque vox iſta corripit. Ita enim ſeſe habent cordis noſtri cogitationes & vices. Cùm maximè fervent affectus , tum facillimè placantur ; ubi maximus eorum impetus, ibidem & finis. Extrema quæque ſcilicet recurrunt & ſeſe tangunt ; nec metas ultra licet erumpere.

[m] *Altera*] Puellis ſuſpicio familiaris. Ità & ſuprà Penelope. Sed prudentiam nota Poëtæ ; quomodo affectus gradatim flectat; & ex iis ſingula quæque moveat. Majores fecerit progreſſus qui unam epiſtolam cum curâ & diligentiâ in indagandâ arte meditatus fuerit , quàm qui totum librum , ut mos eſt, legerit.

Utque tibi [n] excidimus, nullam, puto, Phyllida nosti.
Hei mihi! [o] si quæ sim Phyllis, & unde, rogas.
Quæ tibi, Demophoon, longis [p] erroribus acto
Threicios portus, hospitiúmque dedi.
Cujus [q] opes auxere meæ: cui dives egenti
Munera multa dedi, multa datura fui.
Quæ tibi subjeci latissima regna [r] Lycurgi,
Nomine fœmineo [f] vix satis apta regi:
Quà patet umbrosum Rhodope glacialis ad [t] Hæmum,
Et [u] sacer admissas exigit Hebrus aquas.
Cui mea virginitas avibus [x] libata [y] sinistris,
Castáque fallaci [z] zona recincta manu.
[a] Pronuba [b] Tisiphone thalamis [c] ululavit in illis,
Et cecinit mœstum [d] devia carmen avis.

INTERPRETATIO.

& postquam ex conspectu tuo sublata sum, nullam reor Phyllida cognovisti. Hei mihi! si quæris quæ sim Phyllis, & cujas. Ego, *Demophoon, quæ præbui tibi longis itineribus jactato portus Thracios, & hospitium: Cujus divitias mea majores fecerunt, cui dives* ego *multa dona contuli, & velut multa conferre: quæ tibi subdidi latè patens imperium Lycurgi, quæ vix possunt gubernari nemine fœmineo: Quà Rhodope gelu rigens extenditur, usque ad Hæmum umbrosum, & quà sacer Hebrus volvit aquas concitatas. A quo mea virginitas primò decerpta est, alitibus infaustis, & Zona pudica detracta est manu fraudulentâ. Tisiphone pronuba ululavit in illis* nostris *nuptiis; & avis devia cantavit carmen lugubre.*

NOTÆ.

[n] *Excidimus*] Illud est quod Gall. dicimus, *Aussi-tost que vous m'eûtes perdue de veüe.*

[o] *Si quæ sim*] Non major esse potest oblivio.

[p] *Erroribus*] Verè dicuntur errores, quæ per mare perficiuntur itinera.

[q] *Opes*] Quæ statu in quo erat, exiguæ erant.

[r] *Lycurgi*] Pater fuit Phyllidis; de quo Poëtæ, quòd Bacchum contempsisset, multa fabulantur.

[f] *Vix*] Quia feroces & bellicosi.

[t] *Hæmum*] Mons est Thraciæ, sicut & Rhodope, per quos regni sui amplitudinem Phyllis describit.

[u] *Sacer*] Quia omnes fluvij sacri propter incolas & præsidentes Deos & Nymphas.

[x] *Libata*] *Primùm violata.* Matrimonij est circumscriptio.

[y] *Sinistris*] Id est, *Auspiciis & Diis adversis.* Nihil enim veteres illi inauspicatò, vel sine Diis, suscipiebant.

[z] *Zona*] Cingulo nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lanâ ovis; ut sicut illa in glomos sublata, conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctúsque esset. Festus.

[a] *Pronuba*] *Loco Junonis nostris nuptiis præfuit.*

[b] *Tisiphone*] Furiarum una: Altera est Alecto; tertia Megæra, filiæ Noctis & Acherontis.

[c] *Ululavit*] Quanquam vocem hanc mediam esse docet Servius; satis constat tamen hîc lugubrem & feralem, pro nuptiali, cantum significare.

[d] *Devia*] Bubo, vel quælibet avis devia nocturna & latebris gaudens; cujus vox querula mali ominis esse censebatur.

Adfuit [e] Alecto [f] brevibus torquata colubris ;
Súntque [g] ſepulcrali lumina mota face.
Mœſta [h] tamen ſcopulos [i] fruticoſáque littora calco ,
Quaque patent oculis æquora lata meis.
Sive die [k] laxatur humus, ſeu [l] frigida lucent
Sidera ; proſpicio quis freta [m] ventus agat.
Et quæcunque procul venientia lintea vidi ,
Protinus illa [n] meos auguror eſſe Deos.
In freta procurro , vix me retinentibus undis ,
Mobile quà primas porrigit æquor aquas.
Quò magis accedunt, minus & minus [o] utilis aſto :
[p] Linquor , & ancillis excipienda cado.
[q] Eſt ſinus adductos modice falcatus [r] in arcus ,
Ultima prærupta cornua mole [s] rigent.
Hinc mihi ſuppoſitas immittere corpus in undas
Mens fuit ; & , quoniam fallere pergis , erit.
Ad tua me fluctus projectam littora [t] portent,
Occurrámque oculis [u] intumulata tuis.

INTERPRETATIO.

Alecto comta brevibus ſerpentibus adſtitit ; & lumina admota ſunt ex tadâ funereâ. Nihilominus triſtu premo ſcopulos & littora fruticibus plena , & loca unde vaſta maria aperta ſunt meis oculis. Sive terra ſolvitur per diem , ſeu aſtra gelida lucent, obſerve quis ventus agitet maria ; & quacumque vidi procul vela accedentia ſtatim conjicio illa eſſe meos Deos. Accurro ad mare aquis me agrè cohibentibus, quà mare fluidum extendit primas aquas. Quò magis accedunt minùs & minùs firma ſum, deficio, & cado ſuſtentanda ab ancillis. Eſt ſinus paululum curvatus in modum arcus contenti, ultima cornua ejus prarupta ſunt rupe arduâ. Hinc animus fuit corpus pracipitare in mare ſubjectum ; & , quoniam pergis decipere, idem erit. Unde me ferant pracipitatam ad tua littora ; & inſepulta incidam in tuos oculos.

NOTÆ.

[e] *Alecto*] Altera ex furiis , ut antè diximus.

[f] *Brevibus*] Ideóque, ut volunt, ſævioribus.

[g] *Sepulcrali*] Id eſt , *Pro facibus quinque ex ſpinâ albâ aut pinu in nuptiis adhiberi ſolitis, ferales admota ſunt ex rogo accenſa, vel funeri deſtinata.*

[h] *Tamen*] Id eſt, *Quanquam omnia ſint mihi adverſa, tamen amoris mei tantus eſt ardor, ut contra ſpem animi mel te ſemper & maximo cum labore , non ſine furore quaram.*

[i] *Fructicoſáque*] Ubi difficile eſt admodum ſuos gradus firmare. Sed operæ pretium eſt hæc omnia ſibi phantaſiæ operâ , oculis repræſentare.

[k] *Laxatur*] *Solis calore.*

[l] *Frigida*] Id eſt, *Per noctem.* Amoris ſui anxietatem commendat, quæ diu noctúque ipſam ſollicitat.

[m] *Ventus*] Optimè amoris ſollicitudinem declarant iſtiuſmodi cogitationes.

[n] *Meos*] Id eſt , *Qui me exaudiverunt, & mihi propitij facti ſunt.*

[o] *Utilis*] *Quia te non eſſe video, vix poſſum niti pedibus.*

[p] *Linquor*] *Animi deliquium patior.*

[q] *Eſt ſinus*] Seſe tandem ad deſperationem coactam eſſe Phyllis declarat : quod loci deſcriptione , unde ſe in mare daturam dicit, cognoſcitur.

[r] *In Arcus*] Id eſt , *Ad tenſi arcus modum curvatus.* Curvatur enim arcus, cùm nervo extrema ejus ſimul in ſeſe adducuntur.

[s] *Rigent*] *Alta, prarupta , dura & ſalebroſa ſunt ad horrorem & ſtuporem.*

[t] *Portent*] Votum eſt.

[u] *Intumulata*] Abſque ſepulturæ honore ; quod Ethnicis præſertim horrendum ; ſiquidem & iſtud ad Manes placandos, vel torquendos momentum haberet.

Duritia ferrum ut superes, adamantáque, [x] teque ;
Non [y] *tibi* [z] *sic, dices, Phylli, sequendus eram.*
Sæpe venenorum sitis est mihi : sæpe cruenta
Trajectam gladio morte perire juvat.
Colla quoque, infidis quia se nectenda lacertis
[a] Præbuerunt, laqueis implicuisse libet.
Stat nece [b] matura tenerum pensare [c] pudorem :
In necis [d] electu parva futura mora est.
Inscribere meo causa [e] invidiosa sepulcro :
Aut hoc, aut simili carmine notus eris.
PHYLLIDA DEMOPHOON LETO DEDIT, [f] HOSPES AMANTEM:
ILLE NECI [g] CAUSAM PRÆBUIT, IPSA MANUM.

INTERPRETATIO.

Quamvis durior sis ferro, & adamante, & te ipso ; dices, Phylli, non ita me debebas sequi. *Sæpe cupio bibere toxicum ; sæpe places transfixam ense perire morte sanguinolentâ. Etiam, quia* mea *colla se præbuerunt implicanda brachiis perfidis, fune volo* ea *premere. Decrevi satisfacere nece acceleratâ tenero pudori, non diu cunctabor in electione mortis. Signaberis causa odiosa meo sepulcro, notus eris, aut hoc, aut ejusmodi titulo.* DEMOPHOON HOSPES TRADIDIT MORTI PHYLLIDA AMANTEM ; ILLE DEDIT CAUSAM MORTI, IPSA MANUM.

NOTÆ.

[x] *Teque*] Gradatione istâ vide Demophoonta ut Phyllis durissimum faciat.
[y] *Tibi*] Pro *à te.*
[z] *Sic*] *Mortua, intumulata, undis jactata & erosa.*
[a] *Præbuerunt*] Nonnulli habent *præbuerint*, quod non minùs, imò ampliùs placeret.
[b] *Maturâ*] *Decoro & magnanimo leto* exponunt. Esto decorum, sed *maturum* mihi idem est quod *promtum, acceleratum & opportunum.*
[c] *Pudorem*] *Violatam à te meam pudicitiam.*
[d] *Electu*] Inter tot mortis genera fluctuans, tandem sese ex amygdalo su pendisse dicitur ; quæ arbor cum exaruisset, Demophoontis adventu revixit.
[e] *Invidiosa*] Id est, *Quæ legentium invidiam & odium in te derivet.*
[f] *Hospes*] *Hospitio à Phyllide acceptus;* Passivè.
[g] *Causam*] Perfidiâ suâ.

EPISTOLA TERTIA.

ARGUMENTUM.

Postquam Græci Phrygiam attigerunt, urbes Trojæ finitimas, præcipuaque Lesbo oppositas, hostiliter aggressi populari cœperunt : inter quos Achilles, Pelei & Thetidis filius, utrámque Ciliciam, & Thebanam, & Lyrnesiam invasit. Expugnato inde Chrynesio oppido, duas egregia forma virgines abduxit, Astynomen, Chrysæ sacerdotis Smynthei Apollinis filiam, & Hippodamiam, Brisæ natam, quæ postea à paternis nominibus cognominatæ fuerunt. Chrysen Achilles Agamemnoni concessit, Briseide sibi reservatâ. Cùm deinde verò Agamemnon Deorum jussu Patri restitueret suo Chrysen, ipse Achilli Briseida per vim & summam contentionem abstulit. Quamobrem effervescens Achilles abstinuit sese aliquandiu à pugnando : adeò ut nullius precibus ad arma contra Trojanos sumenda moveri potuerit : nec postea Briseida recipere suam voluerit, quamvis eam maximis cum donis Agamemnon esset remissurus. Briseis ergo hanc, ad eum epistolam mittit, qua nimiam

ejus iracundiam accuſat, rogitans, ut adverſus Trojanos arma capiat dum ſeſe prius ab Agamemnone ultro oblatam receperit.

BRISEIS ACHILLI.

QUam legis, à [a] rapta [b] Briſeïde littera venit,
Vix bene [c] barbaricâ Græca notata manu.
Quaſcúnque aſpicies, lacrymæ fecere, lituras;
Sed tamen & lacrymæ [d] pondera vocis habent.
[e] Si mihi pauca queri de te dominóque viróque
Fas eſt; de domino pauca viróque querar.
Non, ego poſcenti quod ſum cito tradita [f] Regi,
Culpa tua eſt: quamvis [g] hoc quoque culpa tua eſt.
Nam ſimul [h] Eurybates me Talthybiúſque vocarunt;
Eurybati data ſum Talthybióque comes.
Alter in alterius jactantes lumina vultum,
[i] Quærebant taciti, [k] noſter ubi eſſet amor.
Differri potui. [l] pœnæ mora grata fuiſſet.
Hei mihi! diſcedens oſcula nulla dedi.
At lacrymas ſine fine dedi, rupique capillos.
Infelix iterum ſum mihi viſa [m] rapi.

INTERPRETATIO.

Epiſtola quam legis, vix bene Græcè ſcripta manu barbarâ eſt à raptâ Hippodamiâ. Lacrymæ fecerunt omnes lituras quas videbis, ſed tamen etiam lacrymæ vim vocis habent. Si mihi licet conqueri pauca de te, & domino & marito, conquerar pauca de domino & marito. Non eſt culpa tua, quòd ego ſum ſtatim data regi petenti, quamvis hoc quoque eſt culpa tua. Nam ſtatim atque Euribates & Talthybius me petiverunt, data ſum comes Eurybati & Talthybio. Illi vertentes oculos, alter in vultum alterius ſciſcitabantur taciti, ubi noſter amor eſſet. Potui in tempus aliud remitti; mora fuiſſet accepta meo dolori. Hei mihi! abiens nulla tibi obtuli ſuavia. At effudi lacrymas ſine fine, & diſcerpſi comam. Miſera viſa ſum mihi iterum rapi.

NOTÆ.

[a] *Raptâ*] *A te* ſcilicet, *ex Lyrneſſo.* Prima eſt commiſeratio à fortunâ. Querimonias quidem non habet tam acres hæc epiſtola; neque tamen eò minor orationis apparatus.

[b] *Briſeide*] Seu Hippodamiâ, Briſæ filiâ.

[c] *Barbaricâ*] Lyrneſſiæ puellæ, quæ cùm ſit barbara Græcas litteras non rectè novit. Tacitè imperitiam, ne inepta videatur, excuſat.

[d] *Pondera*] Id eſt, *Non minùs ex lituris quàm ex verbis meis amorē meum cognoſces.*

[e] *Si mihi*] Orationis præmunitio, ſine quâ ſervæ, bello captæ, cuique erga dominum nullum jus erat, honeſta querimonia non videbatur.

[f] *Regi*] *Agamemnoni.*

[g] *Hoc quoque*] Idem affirmare videtur quod modò negavit: ſed diverſus eſt reſpectus. Fatetur Achillis culpam non eſſe quòd tradita ſit Regi, quia ex ipſo ortum iſtud non fuit: At in eo culpam eſſe dicit, quòd tam citò tradiderit, cùm potuiſſet ipſa differri.

[h] *Eurybates*] Agamemnonis cum Talthybio miniſter.

[i] *Quærebant*] Achillem arguit ex eo, quòd etiam ejus in tradendâ Hippodamiâ celeritatem ipſi Agamemnonis miniſtri mirati ſint.

[k] *Noſter*] *Veſter*, vel invitis libris quamobrem reponendum cenſuerit Heinſius, demiror.

[l] *Pœna*] *Dolori, quem ex diſceſſu caperem.*

[m] *Rapi*] Quæ fuit antea, quamque Heinſius deturbaverat vocem, reſtitui, non aliâ causâ, quàm quia, ſine bona ratione, nihil in libris mutandum eſſe cenſeo. Nulla autem videtur ea quam reddit, *Briſeidem antè raptam fuiſſe ſe non legiſſe*; cùm, quæ ex Lyrneſo expugnatâ capta eſt, eadem & rapta dici poſſit. Quanquam & *capi*, quod ex plurimis codicibus arripuiſſe ſe teſtatur idem, bonum eſt.

Sæpe ego decepto volui custode [n] reverti;
Sed, me qui timidam prenderet, hostis [o] erat.
Si progressa forem, caperer ne fortè timebam,
[p] Quamlibet ad Priami munus itura nurum.
[q] Sed data sim, quia danda fui. tot noctibus absum,
Nec repetor. cessas, [r] iráque lenta tua est.
Ipse [s] Menœtiades, tunc, cum tradebar, in aurem,
Quid fles? hic parvo tempore, dixit, *eris*.
[t] Nec repetisse parum est: pugnas, ne reddar, Achille.
[u] I nunc, & cupidi nomen amantis habe.
[x] Venerunt ad te [y] Telamone & [z] Amyntore nati;
[a] Ille gradu propior sanguinis, ille comes:
[b] Laërtáque satus: per quos comitata redirem.
Auxerunt blandæ grandia [c] dona preces:
Viginti fulvos [d] operoso ex ære lebetas;
Et tripodas septem, [e] pondere & arte pares.
Addita sunt illis auri bis quinque [f] talenta:
Bis [g] sex assueti vincere semper equi.

INTERPRETATIO.

Sæpe ego volui redire, custode deluso; sed hostis erat qui me pavidam retineret. Metuebam ne, si discessissem forsan abriperer, itura in donum ad quamlibet nurum Priami. Sed fuerim reddita, quia debui reddi: absum per tot noctes, nec repetor; hæres, & ira tua tarda est. Ipse Patroclus mihi repesuit in aurem tunc cum dabar, Quamobrem ploras? non diu hic manebis. *Parùm est non repetiisse, certas, Achille, ne restituar. Ito nunc, & retine nomen amantis desiderio flagrantis. Ad te prefecti sunt geniti ex Telamone & Amyntore, ille conjunctior gradu sanguinis, ille comes, & natus ex Laerta, quibus stipata reverterer. Mites preces cumularunt magna munera, viginti* scilicet, *rufos cacabos ex ære elaborato, & septē tripodas æquales pondere, & arte. Adjuncta sunt illis decē talenta auri, duodecim equi soliti semper victoriâ petiri*.

NOTÆ.

[n] *Reverti*] *Ad te*, scil.

[o] *Erat*] *Qui me prendere posset*, supple: Quod & postea dicit.

[p] *Quamlibet*] Etiam indignissimam.

[q] *Sed data sim*] Quasi dicat, *Quanquam peccatum fuit quòd me tradideris, tam citò etiam; tamen istud mitte, ut graviera attingam*. Accusationem itaque habet hæc loquendi formula.

[r] *Iraque*] *Ex eo quòd per vim me tibi Agamemnon præripuerit.*

[s] *Menœtiades*] *Patroclus, Menœtij filius.*

[t] *Nec repetisse*] Achillem arguit, quod se non modò non repetierit, sed quod insuper, cùm redderetur, restiterit. In quibusdam legitur *Non repetisse*.

[u] *I nunc*] Ironia est. Gall. diceremus, *Vraiment le voilà l'Amant passionné.*

[x] *Venerunt*] *Ut me tibi restituerent.*

[y] *Telamone*] *Ajax.*

[z] *Amyntore*] *Phœnix*, qui etiam à Peleo Achylli comes & moderator datus fuerat.

[a] *Ille*] Ajax. fuit enim Telamon frater Pelei; adeòque Achilles & Ajax patrueles.

[b] *Laërtáque*] *Ulysses*; prout jam sæpè vidimus.

[c] *Dona*] Ea sequentibus versibus ex Homero recenset.

[d] *Operoso*] Id est *operâ & arte multâ fabricate.*

[e] *Pondere*] Id est, *In quibus ars, materia pretium exæquabat.*

[f] *Talenta*] Multiplex fuit apud varias gentes, de quo multi tractaverunt, quos, si voles adibis. Usitatum fuit præsertim Atticum, sexaginta minarū seu librarum pōdere.

[g] *Sex*] Ità meliùs ex Homero, quàm, ut habent alij, *bis septem.*

Quodque [h] supervacuum, forma præstante puellæ
[i] Lesbides, [k] eversâ corpora capta domo.
Cúmque tot his (sed [l] non opus est tibi conjuge) conjux
Ex Agamemnoniis una puella [m] tribus.
Si tibi ab [n] Atrida pretio redimenda fuissem,
Quæ dare [o] debueras, accipere illa negas.
Quâ merui culpâ fieri tibi vilis, Achille?
[p] Quo levis à nobis tam cito fugit amor?
An miseros tristis fortuna [q] tenaciter urget?
Nec venit inceptis mollior aura meis?
Diruta Marte tuo [r] Lyrnesia mœnia vidi:
Et fueram patriæ pars ego [s] magna meæ.
Vidi [t] consortes pariter generísque necísque
Tres cecidisse: tribus, quæ mihi, mater erat,
Vidi, quantus erat, fusum tellure cruenta,
Pectora jactantem sanguinolenta, [u] virum.
Tot tamen amissis te compensavimus unum.
Tu dominus, tu vir, tu mihi frater eras.
Tu mihi, [x] juratus per numina [y] matris aquosæ,
[z] Utile dicebas ipse fuisse capi.

INTERPRETATIO.

&. quod superfluum, puella ex Lesbo pulcritudinis eximia, corpora capta domo dirutâ, & cum tot his, (sed non opus habes uxore) una ex tribus puellis Agamemnoniis, in uxorem. Recusas ea sumere, qua exhibere debueras, si tibi redimenda fuissem pretio ab Agamemnone. Quo delicto merui fieri tibi contemta Achille? Quò inconstans amor abiit tam citò à nobis? An sors maligna premit indesinenter infelices, nec aura lenior afflat meis ausibus? Vidi Lyrnesum urbem eversam bello, quod gessisti; & ego fueram magna pars patria mea. Vidi tres consortes pariter sanguinis & mortis occubuisse, & matrem *tribus, qua erat mihi mater. Vidi super terrâ stratum, quantus erat, maritum* meum *agitantem corpus* suum *cruentum. Exæquavimus te unum tamen tot perditis: tu eras mihi Dominus, tu maritus, tu frater. Tu ipse, juratus per numina genitricis* tuæ *aquesa, dicebas mihi utile fuisse capi.*

NOTÆ.

[h] *Supervacuum*] Istud est ex præmaturâ Briseidis Zelotypiâ.

[i] *Lesbides*] E Lesbo Insulâ, non longè à Trojâ, abreptæ.

[k] *Eversâ*] A Græcis, Achille præsertim, quo Tempore Trojæ bellum indixerunt.

[l] *Non opus*] Quia se eam intendit esse.

[m] *Tribus*] Chrysothemis, Iphianassa, sive Iphigenia & Laodice, tres illæ fuerunt.

[n] *Atridâ*] *Agamemnone*, Atrei filio.

[o] *Debueras*] *Si pretio ab Agamemnone redimi debuissem, aut potuissem.*

[p] *Quo*] Se eam esse innuit, quæ amantis constantiam mereatur.

[q] *Tenaciter*] Ex calamitatis commemoratione, quam primus Achilles inmiserat, quæque inde ipsam affligeret, commiserationem studet movere. Sumtum verò est istud ex eo quòd vulgò alia deinde alia mala illi inferre credatur, quem semel iniqua fortuna afflavit.

[r] *Lyrnesia*] Non fuit hæc Lyrnessus Ciliciæ, ut malè annotavit Antonius, & descripsit ejus Excerptor, sed majoris Misiæ, contra Lesbon Insulâ, in ora Trojæ posita.

[s] *Magna*] Omninò, siquidem conjux esset Minetis Lyrnessi principis, aut reguli.

[t] *Consortes*] Fratres suos circumscribit, quos Achilles mactavit.

[u] *Virum*] *Meum*, scil. *Minetem*.

[x] *Juratus*] Significatione activâ.

[y] *Matris*] *Tua* scil. Thetidis.

[z] *Utile*] Quia potior apud te sors mea esset, quàm cum meis.

[a] Scilicet ut, quamvis veniam [b] dotata, repellas;
Et mecum fugias, quæ tibi [c] dantur, opes.
Quin etiam fama est, cùm crastina fulserit [d] Eos,
Te dare nubiferis [e] linea vela [f] notis.
Quod [g] scelus ut pavidas miseræ mihi contigit aures,
[h] Sanguinis atque animi pectus inane fuit.
Ibis: & ô miseram [i] cui me, violente, relinques?
Quis mihi desertæ mite levamen erit?
Devorer ante precor subito telluris hiatu,
Aut rutilo missi fulminis igne cremer:
Quam sine me [k] Phthiis [l] canescant æquora remis,
Et videam puppes ire relicta tuas.
Si tibi jam reditúsque placent, patriíque penates;
Non ego sum classi sarcina magna tuæ.
Victorem [m] captiva sequar, non nupta maritum:
[n] Est mihi, quæ lanas molliat, apta manus.
Inter [o] Achaïadas longè pulcherrima matres
In thalamos conjux ibit (eatque) tuos.

INTERPRETATIO.

Nimirum ut me rejicias, quamvis accedam dotata, & meum recuses divitias, quæ tibi offeruntur. Quin etiam ferunt te linea vela traditurum austris nubiferis, cum dies crastinus luxerit. Quod facinus postquam ad timidas aures delatum est, mihi infelici pectus fuit sine sanguine atque animo. Discedes, & ô infelicem, apud quem me deseres violente? Quis erit dulce solatium mihi destitutæ? Precor ut ante absorbear celeri hiatu terræ, aut aduran igne rutilo vibrati fulminis, quàm maria albescant remis Achilleis sine me, & destituta videam naves tuas discedere. Si recursus, & domus patria nunc te juvant, ego non sum grave onus tuæ classi. Ego captiva sequar victorem, non nupta maritum: habeo manum idoneam ad nendum lanam. Uxor longè formosissima inter matres Achaiadas ibit (& eat) in toros tuos.

NOTÆ.

[a] *Scilicet*] Ironicè suas cum Achille commoditates proponit; ut ejus vana promissa arguat, cúmque commoveat.

[b] *Dotata*] Sibi dotem assumit ea quæ secum ad Achillis placandam iram Agamemnon mittebat.

[c] *Dantur*] Quamobrem eam vocem pro *dentur* Heinsius deturbaverit nunquam videre potui; adeòque eam restitui.

[d] *Eos*] *Aurora*. Id est, *crastino die*.

[e] *Linea*] In aliis *lintea*, item *lintea vella*, unde *velle* postea procusum, quod nonnullis placet.

[f] *Notis*] Id est, *Fama est, te usque adeò iratum esse, ut etiam ventis maximè adversis, velis abire.* Flantes enim à meridie Noti iis prorsus reflant, qui ex Troade in Græciam navigant.

[g] *Scelus*] *Ut ante captam Trojam discedas*, sicut etiam Antonius exponit? Nequaquam. Per respectum ad Briseidis desiderium & amorem, vox ista intelligenda est; & id tantùm.

[h] *Sanguinis*] Uno verbo, *defeci*.

[i] *Cui*] Istud ex amore Briseis quæ nunquam Agamemnonis, utcumque ei sit tradita, sese fuisse, sed soli Achilli amorem suum reservasse, innuit. Atque ex hoc loco maximè moveri potuit Achillis misericordia.

[k] *Phthiis*] *Achilleis*: Nam Achillis Phthii fuerunt.

[l] *Canescant*] Id est, *quàm Tu, sine me, abeas.* Metonymia.

[m] *Captiva*] Id est, *tanquam captiva, non tanquam uxor.*

[n] *Est*] Id est, *Victum lanificio quæritabo.*

[o] *Achaiadas*] Achaïa Achillis patria; unde Achaiades puellæ, & matres.

Digna

Digna nurus [p] socero, Jovis Æginæque [q] nepote;
Cuique senex [r] Nereus [s] prosocer esse velit.
Nos humiles famulæque tuæ data pensa trahemus:
Et minuent plenas stamina nostra colos.
Exagitet ne me tantum tua deprecor uxor,
Quæ mihi [t] nescio quo non erit æqua modo.
Neve meos coram scindi patiare capillos:
Et leviter dicas, *Hæc quoque nostra fuit.*
Vel patiare licèt; dum ne contemta [u] relinquar.
Hic mihi væ miseræ concutit ossa [x] metus.
Quid tamen [y] exspectas? Agamemnona pœnitet iræ,
Et jacet ante tuos Græcia [z] mœsta pedes.
Vince animos irámque tuam, qui cætera vincis.
[a] Quid lacerat Danaas impiger Hector opes?
Arma cape, Æacida, sed me tamen ante recepta:
Et preme turbatos Marte favente [b] viros.
Propter me mota est, propter me desinat ira:
Símque ego tristitiæ causa modúsque tuæ.
Nec tibi turpe puta precibus succumbere nostris:
Conjugis [c] Oenides versus in arma prece est.

INTERPRETATIO.

Eat *nurus digna socero, & nepote Jovis & Æginæ, & cui senex Nereus velit esse prosocer. Nos abjecta & serva tua trahemus data pensa, & fila quæ nebimus minuent plenas colos. Deprecor tantùm ne tua conjux, quæ mihi non erit nescio quomodo propitia, me vexet, neve patiaris meam comam lacerari in tuo conspectu: Et dicas obiter,* Hæc quoque fuit nostra. *Vel sinas, si voles, modò ne deserar despecta. Væ, hic timor quassat ossa mihi miseræ. Quid tamen cupis? Agamemnona piget iræ & Græcia tristis prostrata est ante tuos pedes. Doma mentem, & iram tuam, tu qui domas alia omnia. Quamobrem strenuus Hector frangit vires Græcas? Indue arma, Æaco sate, sed tamen me antè receptâ; & urge Marte secundo viros fractos. Ira est excita propter me, sedetur propter me; & ego sim causa & finis tui doloris: Nec crede tibi esse inhonestum cedere precibus: Meleager ad arma compulsus est prece uxoris.*

NOTÆ.

[p] *Socero*] *Peleo.*

[q] *Nepote*] Jupiter ex Æginâ, Asopi Bœotiæ regis filiâ, Æacum suscepit, ex quo Peleus, Achillis pater.

[r] *Nereus*] Thetidis pater, Achillis avus maternus, Deus marinus.

[s] *Prosocer*] Quia pater fuit Thetidis, Pelei conjugis, quæ Thetis socrus ei fuisset, quam Achilles uxorem duxisset.

[t] *Nescio quo*] plùs dicit ista suspicio, quàm si prolixè multa cumulasset.

[u] *Relinquar*] *Hîc* scil. *cum Agamemnone, procul à te.*

[x] *Metus*] *Ne relinquar.*

[y] *Exspectas*] *Quid tibi vis? Quid quæris? quorsum spectat ista tua ira implacabilis?*

[z] *Mœsta*] *Quæ, ex quo tempore arma posuisti, maxima damna ab hostibus Trojanis accepit.*

[a] *Quid lacerat*] Achillem ut moveat, ei blanditur; quasi ille solus Hectorem, Trojanorum fortissimum (cujus præsertim meminit ad æmulationem) totúmque adeò hostilem exercitum, posset profligare.

[b] *Viros*] *Trojanos, quos facilè in fugam verteris.*

[c] *Oenides*] *Meleager*, Oenei filius, qui, bello, inter Curetes & Calydonios, ob pellem apri ab ipso Atalantæ traditam, conflato, cùm propter conceptam, ex matris imprecationibus, iram, hostes mœnibus depellere, nec, laboranti patriæ opem ferre, vellet; tandem à Cleopatrâ uxore ad arma capienda compulsus est.

[d] Res audita mihi, nota est tibi. [e] fratribus orba
[f] Devovit nati spémque capútque parens.
Bellum erat: ille [g] ferox positis secessit ab armis,
Et patriæ rigidâ mente negavit opem.
Sola virum conjux flexit: [h] felicior illa!
At mea [i] pro nullo pondere verba cadunt.
Nec tamen indignor: [k] nec me pro conjuge gessi,
Sæpiùs in domini serva [l] vocata torum.
Me quædam (memini) dominam captiva vocabat:
Servitio, dixi, [m] *nominis addis onus.*
Per tamen ossa [n] viri subito malè tecta sepulcro,
Semper judiciis ossa verenda meis:
Pérque trium fortes animas, mea numina, fratrum,
Qui benè pro patria cum patriáque jacent.
Pérque tuum nostrúmque caput, quæ [o] junximus unà;
Perque tuos enses, [p] cognita tela meis;
Nulla [q] Mycenæum sociasse cubilia mecum
Juro: fallentem deseruisse velis.
Si tibi nunc dicam: *Fortissime, tu quoque jura,*
Nulla tibi sine me gaudia facta: [r] neges.

INTERPRETATIO.

Rem illam *audivi, tu novisti. Mater destituta fratribus devovit spem & caput filij sui. Bellum erat, ille strenuus reliquit arma deposita, & denegavit auxilium Patriæ obstinato animo. Uxor sola movit maritum. Illa beatior! At mea verba cadunt sine ullis viribus. Nec tamen molestè fero; nec serva arcessita sæpiùs in lectum Domini me uxorem jactavi. Quædam captiva (memini) appellabat me dominã:* Servitium, dixi, aggravas nomine. *Tamen juro per ossa mariti malè sepulta sepulcro properato, per ossa semper mihi veneranda: & per strenuas animas trium fratrum, mea numina, qui bene mortui sunt pro patriâ, & cum patriâ; & per caput tuum & nostrum, quæ conseruimus, & per tuos gladios, tela cognita meis, Agamemnonem nullos lectos jugales mecum habuisse: velis* me illudentem *destituisse. Si jam dicam tibi*, fortissime, jura tu quoque, nullam voluptatem tibi evenisse sine me, *recuses.*

NOTÆ.

[d] *Res*] *Historia Meleagri,*

[e] *Fratribus*] Thestij filiis, quos, cùm apri caput, aut pellem, Atalantæ surripere voluissent, Meleager interfecit.

[f] *Devovit*] Multis imprecationibus Meleagrum filium, quòd fratres suos obtruncasset, Althæa devovit. Notiora verò sunt quæ de fatali Meleagri stipite fabulati sunt Poëtæ, quàm ut eorum decantatas fictiones hùc opus sit transcribere.

[g] *Ferox*] *Bello erat strenuus.* Omnino; nam Thestij filios omnes interfecit.

[h] *Felicior*] *Quàm ego sum,* supple. Cleopatræ felicitatem miratur.

[i] *Pro nullo pondere*] Id est, *frustrà.*

[k] *Nec me*] Vim orationis perinde accipe, ac si dixisset, *Nam neque.* &c.

[l] *Vocata*] Id est, *quanquam fuerim vocata.*

[m] *Nominis addis onus*] *Servitutem aggravas.* Difficilius est enim eam in majori fortunâ tolerare.

[n] *Viri*] *Mei Minetis, cujus sepeliendi, in patria excidio non est data opportunitas.*

[o] *Junximus*] Inter oscula venerea. Ità & apud Petronium.

[p] *Cognita*] Nam per ea perierunt.

[q] *Mycenæum*] *Agamemnonem,* qui Mycenis in Peloponneso regnavit.

[r] *Neges*] Id est, *Tu nolles jurare.*

At Danaï mœrere putant. tibi [f] plectra moventur:
Te tenet in tepido mollis [t] amica sinu.
Et si quis quærat, quare pugnare recuses:
[u] Pugna nocet: citharæ noxque Venúsque juvant.
Tutius est jacuisse toro, tenuisse puellam,
[x] Threïciam digitis increpuisse lyram:
Quàm manibus clypeos, & acutæ cuspidis hastam,
Et galeam pressâ sustinuisse comâ.
Sed tibi pro tutis insignia facta placebant:
Partáque bellando gloria dulcis erat.
An tantùm, dum me caperes, fera bella probabas?
Cumque mea patria laus tua victa jacet?
Dî melius: validóque, precor, vibrata lacerto
Transeat Hectoreum [y] Pelias hasta latus.
[z] Mittite me, Danaï; dominum legata rogabo:
Multáque [a] mandatis oscula mista feram.
Plus ego quàm Phœnix, plus quàm facundus Ulysses,
Plus ego quàm [b] Teucri (credite) frater agam.

INTERPRETATIO.

At Græci arbitrantur te lugere. Tibi cithara pulsantur. Tenera amica fovet te in calido gremio. Et si quis petat, quare nolis pugnare: certamen nocet; cithara, & nox, & Venus placent. Tutius est stratum esse lecto, fovisse puellam, pulsasse lyram Thraciam digitis, quàm gestasse clypeos manibus, & hastam mucrone acuto, & cassidem capillos urgentem. At pro securis præclara facinora tibi grata erant, & gloria acquisita bellum gerendo erat suavis. An tantùm tibi placebant bella atrocia, dum me caperes, & gloria tua prostrata est superata cum meâ Patriâ? Dij meliùs dent; *& precor ut hasta Pelias interta ferri tuo brachio transfigat latus Hectoreum. O Græci, mittite me; missa precabor Dominum; & dabo multa oscula mista mandatis. Ego plus faciam quàm Phœnix, plus quàm Ulysses disertus (credite) plus quàm frater Teucri.*

NOTÆ.

[f] *Plectra*] Quibus pulsatur cithara. *Te te musicâ cum amicâ oblectas.*

[t] *Amica*] Diomedam Phorbantis filiam intelligit, quâ cum ademtâ Hippodamiâ, Achilles dormire consueverat.

[u] *Pugna*] Pro Achille respondet Briseis, ut eadem operâ ipsum accuset.

[x] *Threïciam*] Propter Orpheum, qui in Thraciâ tantùm lyrâ ab Apolline patre, seu Mercurio acceptâ valuisse traditur, ut etiam cantus suavitate sylvas & saxa moverit.

[y] *Pelias*] Nomen Achillis hastæ proprium, à Pelio Thessaliæ monte, unde excisa ea dicitur; vel, ut aliis placet, à Peleo Achillis patre, qui eâ potissimum valuit. Tantæ verò fuit magnitudinis ut Patroclus, cùm cætera arma sumeret, hastam reliquerit.

[z] *Mittite me*] Jam Danaos Hippodamia, ut se ad Achillem delegent compellat: quæ quidem confidentia non leve est amoris sui testimonium.

[a] *Mandatis*] *A vobis Danaïs acceptis, quæ ad Achillem perferam.*

[b] *Teucri frater*] Ajax est, qui unus fuit ex legatis ad Achillem.

[c] Est aliquid collum solis tetigisse lacertis,
[d] Præsentísque oculos admonuisse sui.
Sis licet immitis, matrísque ferocior [e] undis;
Ut taceam, lacrymis comminuêre meis.
Nunc [f] quoque ([g] sic omnes Peleus pater impleat annos,
Sic eat auspiciis [h] Pyrrhus [i] in arma tuis)
Respice sollicitam Briseida, fortis Achille;
Nec miseram lenta ferreus ure mora.
Aut, si versus amor tuus est in tædia nostri;
Quam sine te cogis vivere, coge mori.
Utque facis, coges. abiit [k] corpúsque colórque.
Sustinet hoc animæ spes tamen una tui.
Quâ si destituor, [l] repetam fratrésque virúmque:
Nec tibi magnificum fœmina jussa mori.
[m] Cur autem jubeas? stricto pete corpora ferro.
Est mihi, qui fosso pectore sanguis eat.
Me petat ille tuus, qui, si [n] Dea passa fuisset,
Ensis in [o] Atridæ pectus iturus erat.

INTERPRETATIO.

Est aliquid tetigisse collum brachiis assuetis, & admonuisse oculos sui præsentis. Quamvis sis asper, & truculentior undis matris tuæ, tametsi sileam flecteris meis lacrymis. Nunc quoque (sic Peleus pater cumulet omnes annos, sic Pyrrhus arma induat tuis auspiciis) respice anxiam Hippodamiam, fortis Achille; nec durus torque miseram longâ morâ. Vel, si amor tuus mutatus est in tædia nostri, coge mori quam cogis vivere sine te. Atque prout facis, coges; corpus & color mihi *periit. Spes tamen una tui tuetur hoc vita; quâ si spolior revisam & fratres, & maritum; nec* erit *sibi gloriosum fœmina coacta mori. Cur verò cogas? Percute corpus* meum *nudato gladio. Habeo sanguinem, qui fluat pectore transfixo. Ille tuus gladius, qui perfodisset Agamemnonis pectus, si Pallas non prohibuisset, in me convertatur.*

NOTÆ.

[c] *Est aliquid*] Imo magnam habere vim fatebitur quicunque semel amaverit.

[d] *Præsentisque*] Alij habent *præsentesque* oculos, deinde *sinum*, & *sinu*: & *sui*. Unus Vaticanus *præsentisque sinus*: Tres alij *præsentique sinu*. Prior Scriverianus satis antiquus,

præsentisque oculis admonuisse sinus.

Ubi minimâ mutatione Heinsius pro *sinus*, *sui* legit: quanquam nihil ille repugnat, ut eam, quam etiam retinuimus, & plures habent codices, lectionem approbemus, dum vulgatam, quæ certè, ut ille ait, inurbana est, rejiciamus.

[e] *Undis*] Quæ nullius audiunt vota.

[f] *Quoque*] Id est, *Postquam tibi & iræ tuæ consulueris, tibique ab Agamemnone satisfactum fuerit; consule etiam mihi miseræ.*

[g] *Sic omnes*] Obtestandi modus veteribus familiaris.

[h] *Pyrrhus*] Achillis ex Deidamiâ filius, qui etiam Neoptolemus dictus est.

[i] *In*] melius quam *ad*, quod in vulgatâ lectione Heinsius notavit; majorem quia habet emphasim, animique ferocitatē probat.

[k] *Corpusque*] Id est, *ejus habitudo*, Gall. *l'embonpoint.*

[l] *Repetam*] Mortis beneficio scil.

[m] *Cur autem Jubeas.*] *Cùm tu*, scilicet, *istud efficere possis.*

[n] *Dea*] *Pallas*, quæ, ut Homerus scribit, Achilli, cum stricto ense in Agamemnonem ferretur, obstitit.

[o] *Atridæ*] Agamemnonis, Atrei filij.

Ah! potiùs serves nostram tua [p] munera vitam.
Quod dederas hosti victor, amica rogo.
Perdere quos meliùs possis, [q] Neptunia præbent
Pergama. [r] materiam cædis ab hoste pete.
Me modò, sive paras [s] impellere remige classem,
Sive manes, domini jure venire jube.

INTERPRETATIO.

Ah! potiùs tuearis nostram vitam tua dona: Peto à te *amica, quod* tu *victor dederas* mihi *inimica. Troja Neptunia exhibet quos justiùs queas interimere: Quare materiam necis ab hoste. Tantummodò, sive cupias reducere classem remigibus, sive commoreris, impera pro jure Domini me accedere.*

NOTÆ.

[p] *Munera*] Quia victor illi eam adimere poterat. *Vitam munera.* Appositio.

[q] *Neptunia*] A Neptuno cum Apolline ædificata; quam fabulam jam suprà vidimus.

[r] *Materiam*] Id est, *Quos interficias.*

[s] *Impellere*] *In Patriam tuam redire.*

EPISTOLA QUARTA.

ARGUMENTUM.

Theseus Ægei filius, interempto Minotauro, Ariadnen Minois & Pasiphaës filiam, quam ob latam sibi opem, ducturum se uxorem demum promiserat, eamque simul cum Phædrâ sorore ejus, navi impositam abduxit. Verùm enim Bacchi admonitu in Naxo, sive, ut alij volunt, in Chio, Ariadne relictâ, Phædram duxit: quæ deinde, absente Theseo, in Hippolyti privigni, quem ex Hippolyte Amazone susceperat, amorem exarsit. Qui, cùm cœlibem amans vitam sese venando oblectaret, nec in ejus consuetudinem abduci posset, hac epistolâ amorem ei suum profitetur.

PHÆDRA HIPPOLYTO.

QUa, nisi tu dederis, caritura est ipsa; salutem
Mittit [a] Amazonio [b] Cressa puella viro.
Perlege [c] quodcunque est. quid epistola lecta nocebit?
Te quoque, in hac aliquid, quod juvet, esse [d] potest.

INTERPRETATIO.

PHædra, *puella Cretensis mittit* Hippolyto, *viro Amazonio salutem quâ ipsa non fruetur, nisi tu obtuleris. Perlege quodcunque est. Quid epistola lecta oberit? Potest esse aliquid in hac, quod prosit quoque tibi.*

NOTÆ.

[a] *Amazonio*] *Hippolito*, Hippolites Amazonis filio.

[b] *Cressa*] *Phædra*, Minois Cretensium regis filia.

[c] *Quodcunque est*] Quia Hippolyti ingenium noverat, quem frustrà aliàs illexerat, cujusque fastidia experta erat, cavet Phædra ne etiam epistolam suam legere ille dedignetur, cùm primùm quid sibi ea velit senserit. Neque verò immeritò maximam adhibuit cautionem in scribendâ epistolâ mulier impurissima: namque etiam satiùs fuerit cuivis eam non legisse, nisi alia omnia in eâ quærat quàm quæ per eam quæsivit Phædra.

[d] *Potest*] Curiositatem acuit Hippolyti, ut inter legendum suppositis dolis capiatur.

His arcana [e] notis terrâ pelagóque feruntur:
[f] Inspicit acceptas hostis ab hoste notas.
[g] Ter tecum conata loqui, ter inutilis hæsit
Lingua, ter in primo [h] destitit ore sonus.
[i] Quâ licet &, [k] sequitur, pudor est miscendus amori.
Dicere quæ puduit, scribere jussit [l] Amor.
Quidquid Amor jussit, [m] non est contemnere tutum.
Regnat, & in dominos jus habet ille [n] Deos.
Ille mihi primo dubitanti scribere, dixit,
Scribe; *dabit victas ferreus* [o] *ille manus.*
[p] Adsit, &, ut nostras avido [q] fovet igne medullas,
[r] Figat sic animos in mea vota tuos.
Non ego [s] nequitia socialia [t] fœdera rumpam.
Fama (velim quæras) crimine nostra [u] vacat.
Venit Amor graviùs, quò [x] serius. urimur intùs,
Urimur; & [y] cæcum pectora vulnus habent.
Scilicet ut teneros lædunt juga prima juvencos,
Frænáque vix patitur de grege [z] captus equus:

INTERPRETATIO.

Quæ secreta sunt portantur terrâ & mari his signis: Hostis legit litteras acceptas ab hoste. Lingua mea ter conata tecum verba facere, ter constitit inutilis, ter vox restitit in extremis labiis. Quatenus fieri potest, & juvat, pudor est jungendus amori: Amor imperavit scribere quæ puduit me loqui. Non est cautum spernere quicquid amor imperavit: Imperat, & ille jus habet in Dominos Deos. Ille dixit mihi incerta, primò an scriberem, Scribe, ille durus porriget manus victas. *Utinam faveat, & quemadmodum ille incubat medullis nostris igne fervido, sic vertat mentem tuam in mea desideria. Ego non solvam levitate fœdera socialia: fama nostra (opto ut inquiras) est intacta. Amor fit vehementior, quò tardior. Ardemus intus, ardemus; & cor habet profundũ vulnus. Nimirũ ut prima juga vulnerãt juvencos teneros, & equus de grege prehẽsus, ægrè tolerat fræna:*

NOTÆ.

[e] *Notis*] *Litteris.*

[f] *Inspicit*] *Ergo nulla potest esse ratio, cur ab epistola mea lectione abstineas.*

[g] *Ter tecum*] Habet jam primum istud commiserationem, & ad favorem conciliandum aptum est.

[h] *Destitit*] Alij *restitit*, & *constitit*. Sed benè Heinsius nihil mutandum esse censuit, & exemplis probavit.

[i] *Quà licet*] Id est, *quatenus licet, & amoris violentia patitur, cum eo verecundia jungenda est.*

[k] *Sequitur*] *Conveniens est.* Ità & Cicero. Optimâ verò ratione suum in scribendo consilium, hoc versu approbat.

[l] *Amor*] In alium, Amorem scilicet, culpam suam rejicit.

[m] *Non est*] A necessitate amorem suum excusat, sed vide mihi quæso, quâ arte illud antè conetur, quàm ipsum revelet. Eâ plane methodo noxios servos Terentius noster in Scenam inducit.

[n] *Deos*] Qui Cupidinis etiam sentiunt sagittas.

[o] *Ille*] *Hippolytus. Succumbet; & quæ imperabis faciet.*

[p] *Adsit*] Votum est, ut Amor sibi in demulcendo Hippolyto opem ferat.

[q] *Fovet*] Id est, *Quemadmodum me amoris igne consumit Cupido, teque perditè amo.*

[r] *Figat*] *Sagittis tuis vulneratum voluntati meæ subjiciat.*

[s] *Nequitiâ*] Id est, *libidinosâ levitate:*

[t] *Fœdera*] Quæ tu mecum inieris, supple.

[u] *Vacat*] *Impudicitiæ notâ nullus me hactenùs infamavit.*

[x] *Seriùs*] Id est *ætate provectiori.*

[y] *Cæcum*] *Occultum*; adeoque grave.

[z] *Captus*] Id est, *Cùm primùm est captus è grege.*

Sic malè vixque ſubit primos [a] rude pectus amores;
Sarcináque hæc animo non [b] ſedet apta meo.
[c] Ars fit, ubi à teneris [d] crimen condiſcitur annis.
[e] Quæ venit exacto tempore, pejus amat.
Tu [f] nova ſervatæ capies [g] libamina famæ;
Et pariter noſtrûm fiet utérque [h] nocens.
[i] Eſt aliquid, plenis pomaria [k] carpere ramis,
Et tenui primam deligere ungue roſam.
[l] Si tamen ille prior, quo me ſine crimine geſſi,
Candor ab [m] inſolita labe notandus erat;
At bene ſucceſſit, [n] digno quod adurimur igni:
[o] Pejus adulterio turpis adulter abeſt.
Si mihi concedat Juno [p] fratrémque virúmque;
Hippolytum [q] videor præpoſitura Jovi.

INTERPRETATIO.

Ita cor inaſſuetum malè & ægrè patitur primos amores; & hoc onus non convenit animo meo. Ars ſuccedit, cùm crimen diſcitur à primis annis. Quæ amat cùm tempus præteriit, amat iniquius. Tu decerpes prima libamina famæ ſervatæ; & uterque noſtrûm fiet pariter conſcius. Aliquatenus juvat carpere pomaria plenis ramis, & colligere primam roſam ungue acuto. Si tamen illa innocentia prior, quâ vixi ſine crimine, erat maculanda culpâ inſuetâ: At bene cecidit, quòd ardemus præclaro amore: Mœchus ſordidus, qui eſt *quid turpius adulterio, abeſt. Si Juno mihi daret & fratrem, & maritum* ſuum, *videor antepoſitura Hippolytum Jovi.*

NOTÆ.

[a] *Rude*] *Quòd anteà amoris ſtimulos nullos ſenſerat.* Senſus eſt, ſe nimiùm & efflictim amare.

[b] *Sedet*] Metaphora ab illis petita qui onus grave portantes illud modò in hunc, modò in illum humerum rejiciunt.

[c] *Ars fit*] Ex quâ facilitas naſcitur ad operandum, labórque minuitur.

[d] *Crimen*] *Amandi* ſcil.

[e] *Quæ venit*] *Quæ mulier ſerò in amorem incidit, violentiùs, & graviori cum pœnâ amat.*

[f] *Nova*] *Prima.*

[g] *Libamina*] Id eſt, *quod primùm ex famâ meâ, huc uſque tam egregiè ſervatâ, & hactenus inviolatâ, decerptum fuerit, habebis.* Vel, *Tu primus caſtitatis & pudicitiæ famam (quam maritus non aufert) delibabis.*

[h] *Nocens*] *Cùm neque ego, præter maritum, hactenus quemquam amavero; neque tu, puellam ullam attigeris: uterque, ſi me redamare velis, amoris crimine pariter tenebimur.*

[i] *Eſt aliquid*] *Ad voluptatem confert.*

[k] *Carpere*] Id eſt, *pomaria intrare ex quibus nullum adhuc pomum collectum ſit; & ex ramis, fructibus plenis, primum florem & fructum auferre;* Ad pudicitiam iſtud referendum. Verùm caveſis iſtæ te capiant nequitiæ & improvidum à mentis puritate ſeducant: Iis enim vivimus quæ cum voluptate cogitamus.

[l] *Si tamen*] Secum communicat Phœdra, & de eo quod antea tetigit, crimine, amore ſcilicet, ratiocinatur: Cùmque ſeipſam conſolatur, quòd è re nata haud meliùs fieri potuerit; tum inde laudando Hippolyto locum facit.

[m] *Inſolitâ*] Jam antea caſtitatis laude ſeſe commendavit.

[n] *Digno*] Id eſt, *Quod juvenem amore dignum amamus.*

[o] *Pejus*] Hic eſt ſenſus, *Quandoquidem neceſſe mihi fuit amare, & adulterium committere, bene eſt quod non dignum hominem non amavi, quod pejus eſſet ipſo adulterio.*

[p] *Fratrémque*] *Jovem*; qui Junonis eſt & frater & vir.

[q] *Videor*] Id eſt, *Credo quòd præponerem Hippolytum Jovi.*

Jam quoque (vix credas) [r] ignotas [s] mutor in artes :
[t] Est mihi [u] per sævas impetus ire feras.
Jam mihi [x] prima Dea est, arcu [y] præsignis [z] adunco
[a] Delia. [b] judicium subsequor ipsa tuum.
In nemus ire libet, [c] pressisque in retia cervis,
Hortari celeres per juga summa canes :
Aut tremulum [d] excusso jaculum vibrare lacerto;
Aut in graminea ponere corpus humo.
Sæpe juvat [e] versare leves in pulvere currus,
Torquentem frænis ora [f] fugacis equi.
Nunc [g] feror, ut Bacchi [h] furiis [i] Eleleïdes actæ.
[k] Quæque sub [l] Idæo [m] tympana colle movent.

INTERPRETATIO.

Jam quoque (vix possis fidem adhibere) sum propensa ad artes ignotas antea : *Percupio insequi feras crudeles. Jam Dea Delia conspicua arcu recurvo est mihi potissima : Ego probo judicium tuum. Cupio in sylvas progredi, & cervis in casses concitatis, instigare canes veloces per ultima montium cacumina : Aut jacere tremulum jaculum brachio fortiter moto ; aut sternere artus in terrâ herbesâ. Sæpe libet* mihi *flectenti frænis ora equi fugacis agitare leves currus in pulvere. Nunc incedo ut Bacchi ministra agitata ejus furiis , &* ut illæ *quæ pulsant tympana sub monte Idæo;*

NOTÆ.

[r] *Ignotas*] De Venaturâ loquitur , cui dedita antea non fuerat.

[s] *Mutor in artes*] Venustissimè, pro *vehementer amo.*

[t] *Est mihi*] Quia artis est amatoriæ, sese ei quem amamus , facilem & indulgentem commodare, nostrosque ex ejus moribus mores instituere , ideo Phædra sibi ad venationem , quam Hippolytus unicè amabat, propensum animum esse dicit.

[u] *Per Sævas*] Plus est quàm si dixisset *in feras.*

[x] *Prima*] Quia venationem , cui & indulget Hippolytus meus, ipsa amat.

[y] *Præsignis*] Nam etiam arcu instructa pingitur.

[z] *Adunco*] Enimverò in arcus extremitate ubi nervus alligatur , cornua apponuntur recurva, ne is inter tendendum, per ejusdem extremitates exeat.

[a] *Delia*] *Diana*, à Delo Insulâ, ubi, cum Apolline fratre, nata dicitur.

[b] *Judicium*] Id est, *Quandoquidem Dianam præsertim colendam tibi sumsisti, eandem quoque in venatione sequar.*

[c] *Pressisque*] *In retia abactis.*

[d] *Excusso*] Inter vibrandum de more.

[e] *Versare*] *Currum & equos agitare & regere.*

[f] *Fugacis*] Hanc vocem,quam pro *sequacis* posuerat Heinsius, revocavi.

[g] *Feror*] *Amoris impatientiâ, hùc illùc, Bacchantium more , non sine furore , discurro.*

[h] *Furiis*] Passim ex Poëtarum scriptis quis fuerit Baccharum furor facilè est discere. Ejus rei Pentheum & Lycurgum testes facit Horatius Carminum lib.2. Od.19.

[i] *Eleleides*] *Bacchæ , Bacchi ministræ.* Bacchus enim *Eleleus* à vociferatione, etymologiâ Græcâ, dictus est ; quòd cum strepitu & clamoribus, ejus orgya , seu furialia sacra celebrarent.

[k] *Quæque*] Mulieres intellige , Cybeles, seu Deum matris,sacra, cum Gallis seu Corybantibus, ejus ministris, celebrantes.

[l] *Idæo*] Ida mons fuit Phrygiæ , Cretæ etiam , ubi maximus fuit Cybeles cultus.

[m] *Tympana*] Incondito tympanorum & fistularum sono , ac furiali ululatu , ut Bacchi , ita & Cybeles sacra peragebantur.

Aut

Aut quas semideæ [n] Dryades, [o] Faunique bicornes,
Numine contactas [p] attonuere suo.
Námque mihi [q] referunt, cum se furor ille remisit,
Omnia. me tacitam [r] conscius urit Amor.
Forsitan hunc [s] generis fato reddamus amorem;
Et [t] Venus è tota gente tributa petat.
Jupiter [u] Europen ([x] prima est ea gentis origo)
Dilexit, tauro [y] dissimulante Deum.
[z] Pasiphaë mater [a] decepto subdita tauro
Enixa est utero [b] crimen onúsque suo.
[c] Perfidus [d] Ægides, ducentia [e] fila secutus,
[f] Curva meæ fugit tecta [g] sororis ope.

INTERPRETATIO.

aut quas semideæ Dryades, & Fauni bicornes attonitas reddiderunt, afflatas suo numine. Namque mihi omnia dicuntur, postquam furor ille sedatus est. Amor conscius consumit me tacitam: Fortè hoc amore tenemur fato stirpis; & Venus petit tributa è tota nostra *progenie. Jupiter amavit Europen (eâ est prima origo gentis.) tauro velante Deum. Pasiphae,* mea *mater subjecta tauro deluso emisso crimen & sarcinam ex ventre suo. Infidus Theseus secutus fila* illum *regentia se extricavit domo implicitâ auxilio mea sororis.*

NOTÆ.

[n] *Dryades*] Nymphæ sylvarum præsides; eo nomine à quercu originatione Græcâ, sic dictæ.

[o] *Faunique*] Faunos, Satyros, Sylvanos & Silenos sæpè confundunt; Eosque cornutos & caprinis pedibus, agrorum & sylvarum Deos fecerunt Ethnici.

[p] *Attonnère*] *Attonitas & lymphaticas, seu furiosas fecère.* Creditum est enim ab antiquis, furore corripi eos qui Nympham aliquam vidissent.

[q] *Referunt*] *Qui me ità furentem conspexerunt,* supple.

[r] *Conscius*] *Cujus ego sum conscia.*

[s] *Generis fato*] *Gentis meæ fortuna.* Gall. *Peut-estre est-ce par quelque fatalité attachée à nostre maison, que*

[t] *Venus*] Fabula est, Venerem, cùm Solis indicio, in adulterio cum Marte esset deprehensa, quò eam injuriam ulcisceretur, tantam in omne genus Solis immisisse amoris impatientiam, ut nulla ex eo orta mulier castitatem servare potuerit.

[u] *Europen*] Fuit Europa filia Agenoris, quam Jupiter, Rex Cretæ, navi, cujus insigne taurus erat, ex Phœniciâ abreptam, avexit: Unde datus est locus fabulæ. Refertur verò istud ad id quod de sui generis fato dixit Phædra.

[x] *Prima*] Ex Europâ enim natus est Minos Phædræ pater.

[y] *Dissimulante*] Notior est de Jove in Taurum mutato fabula, quàm ut hìc de eâ quicquam dicatur.

[z] *Pasiphaë*] Solis filia, Minoïs Uxor, Phædræ mater, quæ Pasiphaë Tauri amore capta: ut eo potiretur, arte Dædali, vaccæ ligneæ inclusa est. Ex quo Minotaurum peperit, monstrum mediâ corporis parte hominem, reliquâ Taurum referens.

[a] *Decepto*] Dædali artificio, qui ei vaccam ligneã & Pasiphaën, pro verâ vaccâ subjecit.

[b] *Crimen*] *Minotaurum*, criminis effectum & indicium.

[c] *Perfidus*] Quia fidem Ariadnæ datam nõ servavit; sed eam in Naxo insulâ reliquit.

[d] *Ægides*] *Theseus.* Ægei filius.

[e] *Fila*] Quomodo Theseus sese ex Labyrintho extricaverit, fili ope, quod ex Ariadnâ acceperat, omnes Mythologi explicant.

[f] *Curva*] Inextricabiles & irremeabiles Labyrinthi errores, & vias periphrasticè describit.

[g] *Sororis*] *Ariadnes*, quæ filum Theseo dedit. Scopus verò Phædræ est sororis exemplo, quæ ob Thesei amorem, patrem etiam prodidit, illud quod suprà de Veneris in suam gentem vindictâ proposuit, confirmare.

En ego nunc, ne fortè [h] parum Minoïa credar,
In [i] socias leges [k] ultima gentis eo.
Hoc quoque fatale est: placuit domus [l] una duabus.
Me tua forma capit, capta [m] parente [n] soror.
[o] Thesides Theseúsque duas rapuere sorores.
Ponite de nostra bina [p] tropæa domo.
Tempore, quo vobis inita est [q] Cerealis [r] Eleusin,
[s] Gnosia mè [t] vellem detinuisset humus.
[u] Tunc mihi præcipuè, (nec non tamen ante placebas:
Acer in [x] extremis ossibus hæsit amor.
Candida vestis erat, præcincti [y] flore capilli:
[z] Flava [a] verecundus tinxerat ora rubor.
[b] Quémque vocant [c] aliæ vultum [d] rigidúmque trucémque,
Pro rigido, Phædra judice, fortis erat.
[e] Sint procul à nobis juvenes, ut fœmina, comti.
[f] Fine coli modico forma virilis amat.

INTERPRETATIO.

En ego nunc, ne fertè dicar parùm Minoïa, venio postrema in leges socias mei generis. Hoc quoque est fato constitutum: Una domus arrisit duabus: Pulcritudo tua me tenet, soror mea correpta est patre tuo. Thesides & Theseus ceperunt duas sorores. Erigite bina tropæa de nostrâ domo. Vellem Creta me habuisset tempore quo Cerealis Eleusis intrata est vobis. Tunc (& tamen ante mihi *placebas) vehemens amor sedit in* meis *ossibus intimis. Vestis* tua *erat alba, coma sertis redimita; ruber pudicus pinxerat ora flava: Et species* tua *quam aliæ appellant agrestem & truculentam, pro agresti erat strenua, ex sententiâ Phædra. Juvenes ornati fœminarum more sint procul à nobis. Elegantia virilis vult ornari modicè.*

NOTÆ.

[h] *Parùm Minoïa*] Id est, *Ex aliâ, quàm ex Minois gentè, quæ, fato, amori dedita est.*

[i] *Socias*] *Nobis omnibus communes, ut amore teneamur*

[k] *Ultima*] De Europâ loquens dixit, *prima*. Ergo à primâ ad ultimam, omnes ex Minoïs gente amori deditæ, ut ex amore procreatæ, fuerunt.

[l] *Una*] *Tua*, scilicet, *Hippolyte.*

[m] *Parente*] *Tuo, Theseo.*

[n] *Soror*] *Mea, Ariadne.*

[o] *Thesides*] *Hippolytus*, Thesei filius.

[p] *Tropæa*] *Monumenta victoriæ.*

[q] *Cerealis*] *Ubi Cereris mystica sacra primùm instituta sunt.*

[r] *Eleusin*] Eleusin, sive Eleusis, urbs est Atticæ, non procul ab urbe Athenis, ad occasum; ex quâ Ceres etiam cognominata.

[s] *Gnosia*] *Creta Insula*, ubi urbs Gnossus vel Gnossus celeberrima, Minoïs Regia.

[t] *Vellem detinuisset*] Quia te non vidissem, nec amore flagrarem.

[u] *Tunc*] *Cùm te in Cereris sacris vidi.*

[x] *Extremis*] *Intimis.*

[y] *Flore*] *Coronâ ex floribus.* Habitum describit Phædra, quo sibi tantoperè placuerat Hippolytus.

[z] *Flava*] *Quæ naturaliter flava sunt, seu alba cum minimo rubore.*

[a] *Verecundus*] *Verecundiam & pudorem indicans.*

[b] *Quemque*] *Tuum*, scilicet.

[c] *Aliæ*] *Puellæ, quæ mecum in te oculos convertunt.*

[d] *Rigidum*] *Rude, inhumain & sauvage.*

[e] *Sint procul*] Id est, *Non amo.*

[f] *Fine modico*] Illud est quod Gall. dicimus. *A certain degré: A certaine mesure.*

[g] Te tuus iste rigor, positíque sine arte capilli,
Et [h] levis egregio pulvis in ore decet.
Sive ferocis equi luctantia colla [i] recurvas;
Exiguo flexos miror [k] in orbe [l] pedes.
Seu [m] lentum valido torques hastile lacerto;
[n] Ora ferox in se versa [o] lacertus habet.
Sive tenes [p] lato venabula [q] cornea ferro.
Denique, nostra juvat lumina, quicquid agas.
Tu modò [r] duritiem silvis depone jugosis:
Non sum [s] materia digna perire tua.
Quid juvat [t] incinctæ [u] studia exercere Dianæ;
Et Veneri [x] numeros eripuisse suos?
Quod caret [y] alternâ requie, durabile non est.
[z] Hæc reparat vires, fessáque membra novat.
Arcus (& arma tuæ tibi sunt [a] imitanda Dianæ,)
Si nunquam cesses tendere, mollis erit.

INTERPRETATIO.

Tua ista severitas vultus, & coma comta sine arte, & pauculus pulvis in ore pulcherrimo te decet. Sive flectis colla repugnantia equi indomiti; mirer pedes reductos in parvo circulo. Sive vibras gravem hastam potenti brachio; brachium validum habet vultum meum *conversum in se: Sive tractas venabula cornea amplo ferro. Denique quicquid facias*, illud *placet nostris oculis.*

Tu omitte tantùm duritiem in sylvis montosis: Non sum digna mori causâ tuâ. Quid prodest incumbere studiis Dianæ succinctæ, & sustulisse Veneri vices suas? Quod destituitur quiete alternâ non est durabile. Hæc reficit vires, & restituit artus lassos. Arcus (tuque debes imitari arma tua Dianæ) fiet laxus, si nunquam desinas intendere.

NOTÆ.

[g] *Te tuus iste rigor*] Mitiùs exponendus est hic *rigor*, cùm dicit Phædra, *Tuus iste rigor*, quàm suprà *rigidus*, Gall. diceremus, *Cet air de fierté que vous avez.*

[h] *Levis*] Qualis est qui per corporis exercitium ex terra excitatur, deinde in vestes vultúmque residit: Quem molles & delicatuli adolescentes, ut fœminæ curiosè vitant, viri sine affectatione abstergunt.

[i] *Recurvas*] Fræno, scil. non sine peritiâ. Dicit Phædra sibi Hippolytum quocumque fuerit statu & habitu, placere.

[k] *In Orbe*] In parvo terræ spatio; Est verò periti sessoris eo modo equum in gyrum dextrorsùm & sinistrorsùm versare.

[l] *Pedes*] *Equi*, scilicet, *quem tu maximâ arte flectis.*

[m] *Lentum*] *Ponderosum* interpretor, *quodque* ideò *curvatur.*

[n] *Ora*] *Mea* scil. *nam me in admirationem rapis, quidquid agas.*

[o] *Lacertus*] *Tuus dum tu hastile torques.*

[p] *Lato*] Id est, *Latum ferrum habentia.*

[q] *Cornea*] *Ex Corno arbore durâ, & ad venabula aptissimâ.*

[r] *Duritiem*] Id est, *Fac ut ex sylvis redeas mei amoris plenus.*

[s] *Materiâ*] *Causâ.*

[t] *Incinctæ*] Id est, *Quæ vestis sinus habet collectos, ut ad venationem sit expeditior.*

[u] *Studia*] *Venationem.* Nam Diana Venationis Dea, ejus fuit maximè studiosa.

[x] *Numeros*] Id est, *Ea quæ Veneri suo loco & ordine conveniunt.* Frequens est Gallicè hæc locutio.

[y] *Alternâ*] Eo nomine appellantur quæ sibi invicem succedunt.

[z] *Hæc*] *Requies*, scilicet, *membra reficit.*

[a] *Imitanda*] Id est, *Oportet ut corpus & animum relaxes, sicut & arcus relaxantur ne vis eorum assiduâ contentione infringatur.*

Clarus erat silvis [b] Cephalus, multæque per herbam
Conciderant, illo percutiente, feræ.
Nec tamen Auroræ malè se [c] præbebat amandum.
Ibat ad hunc [d] sapiens à sene [e] Diva [f] viro.
Sæpe sub ilicibus Venerem, [g] Cinyráque creatum,
Sustinuit positos quælibet [h] herba duos.
Arsit & [i] OEnides in [k] Mænalia Atalanta.
Illa [l] feræ spolium [m] pignus amoris habet.
[n] Nos quoque jam primùm [o] turba [p] numeremur in ista.
Si Venerem tollas, [q] rustica silva tua est.
Ipsa comes [r] veniam: nec me salebrosa [s] movebunt
Saxa, nec [t] obliquo dente timendus aper.
[u] Æquora bina suis oppugnant fluctibus Isthmon,
Et [x] tenuis tellus [y] audit utrúmque mare.

INTERPRETATIO.

Cephalus erat celebris silvis, & multa fera procubuerant in herbam, illo feriente: Neque tamen exhibebat se malè amandum Aurora. Diva sapiens ibat à sene marito ad hunc. Sæpe quodvis gramen duos habuit Venerem & filium Cinyra stratos sub quercubus. Etiam Meleager perditè amavit Atalantam Arcadicam: Illa habet exuvias apri in pignus amoris. Nos quoque recenseamur jam primùm in istâ copiâ amantium. Si removeas Venerem, silva tua est agrestis. Ego te comitabor; nec cautes aspera me retinebunt, nec aper metuendus dente obliquo. Duo maria obstrepunt Isthmo suis undis; & terra parva audit bina maria.

NOTÆ.

[b] *Cephalus*] Celeberrimus ille Procris maritus, ab Aurorâ adamatus; qui etiam venator fuit.

[c] *Præbebat*] Non eum dicit Auroram amasse, quod esset contra historiam; sed tantùm ab iis omnibus non fuisse aversum, quæ amorem spectant. Atque hic locus ad Phædram Auroræ exemplo excusandam, erat maximè idoneus.

[d] *Sapiens*] Quæ maritum senem Cephalo juveni & eleganti postposuit.

[e] *Diva*] *Aurora.*

[f] *Viro*] *Tithono*, scilicet, Laomedontis filio, & Priami fratre.

[g] *Cinyraque*] Adonis est, Cinyrâ Cypriorum rege & Myrrhâ ejus filiâ genitus, quem præsertim Venus amavit.

[h] *Herba*] Id est, *super herbâ suis amoribus indulserunt.*

[i] *Oenides*] *Meleager*, de quo suprà, in Briseïdis Epistolâ.

[k] *Mænalia*] *Arcadica*, à Mænalo, altissimo Arcadiæ monte.

[l] *Feræ*] *Apri Calidonij*, de quo etiam epistolâ tertiâ.

[m] *Pignus*] Quia eo Meleagri amor comprobatus est.

[n] *Nos*] *Tu & ego.*

[o] *Turba*] Ne tam quidem turba: sed ubi rerum testimonia desunt, verbis opus est sententiam suam saltem fulcire.

[p] *Numeremur*] *Mutuo amore teneamur, sicut & alij qui venatione sunt delectati.*

[q] *Rustica*] *Quæ nihil habeat pulchri aut jucundi.*

[r] *Veniam*] *Si*, scilicet, *velis amare me.*

[s] *Movebunt*] *A proposito tecum venandi abducent.*

[t] *Obliquo*] Vel quia curvus est; vel quia obliquè ab apro impingitur.

[u] *Æquora*] Isthmum Corinthiacum describit.

[x] *Tenuis*] Omninò, siquidem Isthmus nihil aliud est quàm terræ exiguum, ità inter duo maria coarctatum, ut vix impediat ne Chersonesus insula fiat.

[y] *Audit*] Id est, *sita est inter utrumque mare.* Audacia est tropi, quâ rei inanimatæ, quod animatorum est, tribuit.

[z] Hic tecum [a] Trœzena colam [b] Pittheïa regna.
Jam nunc est patria gratior illa mea.
[c] Tempore abest, aberitque diù, [d] Neptunius heros,
Illum [e] Pirithoï detinet [f] ora sui.
[g] Præposuit Theseus (nisi si manifesta negamus)
Pirithoum Phædræ, Pirithoúmque tibi.
Sola nec hæc nobis injuria venit ab illo.
In magnis læsi rebus uterque sumus.
Ossa mei [h] fratris [i] clavâ perfracta trinodi
Sparsit humi: soror est præda [k] relicta feris.
[l] Prima [m] securigeras inter virtute puellas
Te peperit, nati digna vigore [n] parens.
Si quæras, ubi sit; [o] Theseus [p] latus ense peregit:
Nec [q] tanto mater pignore tuta fuit.

INTERPRETATIO.

Celebrabo hìc tecum Træzenâ, regna Pittheïa: Jam nunc illa jucundior est patriâ meâ. Theseus abest ab aliquo tempore, & aberit diù; Regio Pirithoï sui illum retinet. Theseus (nisi negare velimus ea quæ aperta sunt) pluris fecit Pirithoum, quàm Phædram & te. Nec illa una injuria nobis est orta ab illo: uterque sumus offensi in magnis rebus. Per terram disjecit ossa mei fratris perfracta clavâ trinodi: Soror est deserta in prædam feris. Mater te genuit virtute præcipua inter Amazonas, digna virtute filij: Si petas ubi sit; Theseus transfodit latus gladio: nec mater fuit secura tanto filio.

NOTÆ.

[z] *Hic*] *Ubi tu esse, & venari amas.*

[a] *Træzena*] Trœzen seu Trœzena urbs est Argolidis in Peloponneso, ab Isthmo Corinthiaco, ad ortum.

[b] *Pittheïa*] *Ubi Pittheus pater Aethra, quam Theseus matrem habuit, regnavit.*

[c] *Tempore*] *Jam ab aliquo tempore*: nisi mavis *opportunè*, ut aliis placuit.

[d] *Neptunius*] *Theseus*, cujus pater Ægeus, Ægei Neptunus.

[e] *Pirithoï*] Quem jam suprà Theseo amicitiâ conjunctissimum fuisse vidimus.

[f] *Ora*] *Regio quàm Pirithous incolebat, Thessalia*, scilic. circa Peneum amnem, ubi potentatum Ixionem Pirithoi patrem tenuisse, scribit Diodorus. Ora verò, seu regio, posita est, pro Pirithoo Incolâ.

[g] *Præposuit*] *Quandoquidem nos hic reliquit, & ad Pirithoum suum non modò ivit, sed & ibi semper commoratur.* Thesei verò, quam caussatur negligentiâ, & injuriis, Hippolytum ad patris contemtum Phædra & sui amorem conatus perducere.

[h] *Fratris*] *Minotauri.*

[i] *Clavâ*] Quâ, sicut & Hercules, in memoriam victoriæ, quam de latrone quodam reportavit, teli loco Theseus usus est.

[k] *Relicta*] Jam suprà diximus Ariadnen in insulâ Naxo, à Theseo relictam.

[l] *Prima*] Nunc ad injurias descendit à Theseo Hippolytæ illatas: Et ut major prima videatur, quæ ejus matrem afflixit, eam ante omnia laudat.

[m] *Securigeras*] *Amazones*, quibus arma fuerunt præcipuè secures.

[n] *Parens*] *Hippolyte, mater tua.*

[o] *Theseus*] Alij contra scribunt ab Amazone quadam eam interfectam fuisse, cùm à Thesei partibus staret, bello quod ille adversus Amazonas gessit.

[p] *Latus*] Invidiosè vox ista posita est, & facti atrocitatem auget.

[q] *Tanto*] *Te*, scilicet. Multa autem solent uxoribus condonare mariti, liberorum causâ.

At [r] nec nupta quidem, [s] tædâque accepta jugali.
[t] Cur, nisi ne caperes regna paterna nothus ?
Addidit & [u] fratres ex me tibi : quos tamen omnes
Non ego [x] tollendi causa, sed ille fuit.
O utinam nocitura tibi, pulcherrime rerum,
In medio nisu [y] viscera rupta forent !
[z] I nunc, i, [a] meriti lectum reverere parentis ;
[b] Quem fugit, & factis abdicat ille suis.
Nec, quia [c] privigno videar coïtura noverca,
Terruerint animos [d] nomina vana tuos.
[e] Ista [f] vetus pietas, ævo moritura futuro,
[g] Rustica [h] Saturno regna tenente, fuit.
[i] Jupiter esse pium statuit quodcumque juvaret :
Et fas omne facit [k] fratre marita soror.

Interpretatio.

At nec fuit *quidem desponsata, nec admissa face jugali : Quamobrem nisi, ne spurius regna paterna consequereris. Adjunxit etiam tibi fratres ex me ; quos tamen omnes ego non fui causa educandi, sed ille. O utinam, pulcherrime rerum, præcordia tibi obfutura fracta essent in medio partu ? Ito nunc, ito & reverere torum patris meriti.* Tu *quem fugit & rejicit actis suis. Nec nomina vana metum incusserint tua menti. Quoniam videar noverca ventura ad privignum. Fuit ista antiqua pietas dum Saturnus potiretur regno rudi : quæ periret seculo futuro. Jupiter sanxit pium esse quodcumque prodesset, &* Juno *soror conjux* Jovi *fratri facit omne fas* esse.

Notæ.

[r] *Nec nupta*] Altera est Thesei injuria, quòd Hippolyti matrem uxorem non duxerit, ut is nothus esset, nec hæreditarium regnum adiret.

[s] *Tædâque*] Anteà, in Phyllidis epistolâ, quædam eâ de re annotavimus.

[t] *Cur*] *Non duxit* scil. *Hippolyten uxorem ?*

[u] *Fratres*] Unum anteà, Demophoonta nempe, vidimus. Qui verò patres liberos suos valdè amant, neque illis novercas, neque, ex iis, alios fratres quærunt.

[x] *Tollendi*] *Educandi*. Quæ verò fuerit priscorum temporum in infantibus crudelitas ; quibus quidem temporibus, patres, pro libitu, recens natos, vel humo tollendos, deinde & nutriendos, vel mactandos, aut exponendos jubebant, fabulæ & Historiæ prædicant.

[y] *Viscera*] Hubertinus, qui certè maximam & imprimis laudabilem operam in Ovidio explanando collocavit, Phædram sibi ipsi hoc in loco malè precatam esse, & mortem optasse, putavit. Nihilominus tamen crederem potiùs per *viscera* intelligendos esse pueros, quos in ipso partu mallet suffocasse, quàm ut Hippolyto nocerent.

[z] *I nunc*] Irrisio est. Arbitratur Phædra se plura quàm sit opus congessisse, ut omnem patris reverentiam ex Hippolyti pectore eradicaret.

[a] *Meriti*] Immeritum contrà intelligit.

[b] *Quem*] Hippolytum intellige, quem fugisse & factis exhæredasse Theseum patrem Phædra contendit.

[c] *Privigno*] *Tibi* scil. Gall. *Beau fils.*

[d] *Nomina*] *Privignus & Noverca.*

[e] *Ista*] Contemtum habet istud pronomen.

[f] *Vetus*] Adeòq; contémenda & deponenda.

[g] *Rustica*] *In quibus neque cognitio, neque virtus, sed crassa modò rusticitas locum habuit.*

[h] *Saturno*] Saturnus Cœli & Terræ filius, Jovis pater.

[i] *Jupiter*] Qui nunc patre de solio deturbato, mundi tenet moderamina.

[k] *Fratre*] Pro *fratri*, *Jovi* scilicet, qui Junonis frater est. Dicit, Jovem omnia in amore licita fecisse, qui Junonem sororem in uxorem acceperit.

[l] Illa [m] coït firma generis junctura catena,
Imposuit nodos cui Venus ipsa suos.
Nec labor est [n] celare, [o] licet, pete [p] munus ab [q] illa,
[r] Cognato poterit nomine [f] culpa tegi.
Viderit amplexos aliquis? laudabimur ambo.
[t] Dicat privigno fida noverca meo.
[u] Non tibi per tenebras duri reseranda mariti
Janua, non custos decipiendus erit.
[x] Ut tenuit domus una duos, domus una [y] tenebit.
Oscula aperta dabas, oscula [z] aperta dabis.
[a] Tutus eris mecum, [b] laudémque merebere culpâ;
Tu licet in lecto conspiciare meo.
Tolle moras tantum, properatáque [c] fœdera [d] junge.
Qui mihi nunc sævit, [e] sic tibi parcat Amor.

INTERPRETATIO.

Illa sit conjunctio generis firmâ catenâ, cui Venus ipsa addidit nodos suos. Nec difficile est tegere, conceditur; posce munus ab illa: crimen poterit velari nomine affini. Aspexerit nos conjunctos aliquis? ambo laudabimur: vocabor noverca indulgens privigno meo. Ostium mariti feroces non erit tibi aperiendum de nocte; custos non erit fallendus. Quemadmodum domus una nos duos habuit, domus una habebit: Ferebas oscula coram omnibus, feres coram omnibus. Eris securus mecum, & facies laudem tuam crimine, quamvis videaris in lecto meo. Remove tantùm moras, & necte accelerata fœdera. Sic Amor, qui mihi est crudelis, tibi sit propitius.

NOTÆ.

[l] *Illa*] Scopus est, omnem consanguinitatis proximitatem, præ Veneris necessitudine aspernari; quasi hæc sola conjunctio dici mereatur. Atque id facit Phædra, ut omnem scrupulum ex Hippolyti animo, circa violandum paternum lectum, amoveat. Quod quidem cujus sit generis nemo non videbit.

[m] *Coït*] Est vera & firma, non ut imaginariæ & simulatæ illæ sanguinis juncturæ. *Il faut appeller alliance.*

[n] *Celare*] *Amores nostros,* scilicet.

[o] *Licet*] *Facile est.*

[p] *Munus*] *Celandi amores nostros,* scil.

[q] *Illa*] *Venere,* quæ amorem alium, pro alio ostendat. Clariùs istud postmodum dicetur.

[r] *Cognato*] *Nomine quo cognati appellantur.* Tota res manifesta fiet, duobus versibus proximè sequentibus.

[f] *Culpa*] *Amor noster.*

[t] *Dicat*] *Qui nos viderit amplexos, dicet istud ex charitate & pietate, non amore impuro, procedere.*

[u] *Non tibi*] A facilitate Hippolytum nititur in sententiam suam adducere.

[x] *Ut tenuit*] Quando aliàs mecum fuisti in domo patris tui.

[y] *Tenebit*] Nec quicquam in eo erit suspectum.

[z] *Aperta*] *Coram omnibus.*

[a] *Tutus*] *Ab omni infamiâ,* scil.

[b] *Laudemque*] *Quia omnes qui te videbunt, ex legitimo filij erga matrem affectu tuas blanditias venire arbitrabuntur.*

[c] *Fœdera*] *Amoris improba,* scil. de quibus locuta est.

[d] *Junge*] *Veni citò & properanter ut Amoris jungamus fœdera.*

[e] *Sic tibi parcat*] Id est, *Ità tibi parcat ut tu citò venies;* vel potiùs, *Ne tibi parcat, ut nec mihi pepercit Amor; sed sævitiâ suâ te horsum adigat.*

Non [f] ego dedignor supplex humilísque precari!
Heu! [g] ubi nunc fastus; altáque verba jacent?
Et pugnare diù, nec me summittere culpæ
[h] Certa fui: certi si quid haberet Amor.
Victa precor, genibúsque tuis regalia tendo
Brachia. quid deceat, non videt ullus amans.
[i] Depuduit; profugúsque pudor sua signa [k] reliquit.
Da veniam [l] fassæ, [m] duráque corda doma.
[n] Quo mihi, quod [o] genitor, qui possidet [p] æquora, Minos?
Quod veniant [q] proavi fulmina torta manu?
Quod sit avus, radiis frontem [r] vallatus acutis,
Purpureo tepidum qui movet axe diem?
[s] Nobilitas sub Amore jacet. miserere [t] priorum:
Et, mihi si non vis parcere, parce meis.
[u] Est mihi dotalis tellus [x] Jovis insula [y] Crete.
Serviat Hippolyto regia tota meo.

INTERPRETATIO.

Ego non refugio orare supplex & humilis! Heu! ubi nunc superbia! Ne dum ullu adsunt verba magnifica? Et diu constitui resistere, nec me tradere crimini; si Amor haberet aliquid constituti. Victa oro, & porrigo brachia regalia ad tua genua. Nullus amans cernit quid deceat. Depuduit; & pudor exul deseruit sua signa. Ignosce confitenti, & vince tuum cor durum. Quid mihi prodest quod pater sit Minos qui obtinet maria? Quòd fulmina vibrata torquentur manu proavi? Quòd avus, qui curru purpureo diem calidũ reducit, habeat frontem circumdatam radiis acutis? Nobilitas sub amore prostrata est. Miserere majorum; & ignosce meis, si nolis mihi ignoscere. Creta insula Jovis terra est mihi in dotem: Regia tota pareat meo Hippolyto.

NOTÆ.

[f] *Ego*] Nunc in se ipsam reflectitur; dúmque videtur sola secum agere, eo maximè Cupidinis arcus contra Hippolytum intendit, Amoremque non contemnendum suadet. *Ego* verò, pronomen, magnam habet emphasim, quasi diceret, *Ego Jovis & Solis Neptis, quæ antea quosvis solebam spernere, jam supplex*, &c.

[g] *Ubi nunc*] Conqueritur quòd omnia Amor in ipsa depresserit & proculcaverit.

[h] *Certa fui*] *Prorsùs decreveram Amori resistere.*

[i] *Depuduit*] *Pudorem omnem abjeci.*

[k] *Relinquit*] *Virtutem & honestatem, cujus est custos quandoque, deserit.* Metaphora sumpta à Militibus.

[l] *Fassæ*] *Mihi, quæ amorem meum sum tibi confessa, parce.*

[m] *Dura*] *Tua*, scil. atque *ad amorem flecte.*

[n] *Quo mihi*] *Quid mihi prodest?*

[o] *Genitor*] *Sit mihi*, supple.

[p] *Æquora*] Quia Rex Cretæ cujus latè imperium per mare valuit.

[q] *Proavi*] *Jovis*, scil. qui Phædræ ex parte Matris proavus fuit, quandoquidem ipsa filia fuit Pasiphaës, Pasiphaë Solis, Jovem verò patrem Sol habuit. Sed ex parte patris Minois Jupiter Phædræ tantùm avus fuit.

[r] *Vallatus*] Pingitur & Sol idem eo modo radiis circundatus.

[s] *Nobilitas*] *Mea* scil.

[t] *Priorum*] *Majorum meorum, ne cocta duritie tuâ turpi amoris exitu Gentis decus violem.*

[u] *Est mihi*] Oratoriè istud dicitur. Quo enim jure sola paternum regnum obtinuisset?

[x] *Jovis*] Ubi & ille natus & educatus est.

[y] *Crete*] Nobilissima Mediterranei insula. *Candie.*

Flecte [x] feros animos, potuit [a] corrumpere [b] taurum
Mater, eris tauro sævior ipse truci?
Per Venerem parcas oro, quæ [c] plurima mecum est:
[d] Sic nunquam, quæ te spernere possit, ames.
Sic tibi [e] secretis agilis [f] Dea saltibus adsit,
Silváque [g] perdendas præbeat alta feras.
Sic faveant [h] Satyri, montanáque numina Panes:
Et cadat adversâ cuspide fossus aper.
Sic tibi dent [i] Nymphæ (quamvis odisse puellas
Diceris) arentem quæ levet unda sitim.
Addimus his lacrymas precibus quoque: verba precantis
Perlegis, & lacrymas [k] finge videre meas.

INTERPRETATIO.

Frange ferociam animi. Mater potuit movere taurum: Erisne ipse crudelior tauro feroci? Per Venerem quæ est plurima mecum, precor te ut mihi *ignoscas: Sic nunquam diligas quæ possis te contemnere. Sic tibi Diana faveat in saltibus remotis; & silva excelsa exhibeat feras interficiendas. Sic adsint Satyri, & Panes Dij montani: & aper transverberatus cadat venabulo* tuo *opposito. Sic Nymphæ (quamvis diceris odisse puellas) tibi aquam exhibeant quæ sedet sitim siccam. Adjungimus quoque lacrymas his precibus: absolvis verba orantis, cogita etiam cernere lacrymas meas.*

NOTÆ.

[x] *Feros*] *Amori resistentes.*

[a] *Corrumpere*] *Ad amorem sui perducere.*

[b] *Taurum*] Quando ipsa Pasiphaë sese in vaccâ ligneâ à Dædalo fabricatâ, occultavit.

[c] *Plurima*] Quia multùm amabat Phædra. Sed vide quomodo ex verbis fecit argumentum.

[d] *Sic*] Obtestandi particula: Id est, *perinde eveniat ut tu ames vel non ames puellam quæ te amet aut spernat, ut tu mihi peperceris.*

[e] *Secretis*] *Ab hominum cœtibus remotis.*

[f] *Dea*] *Diana.*

[g] *Perdendas*] *Interficiendas.*

[h] *Satyri*] Jam antea Satyros, Faunos, Panasque, Deos esse agrestes & sylvaticos diximus.

[i] *Nymphæ*] *Aquarum Deæ.* Hippolyto Phædra ea omnia adprecatur quæ à Venatore possunt desiderari.

[k] *Finge*] Optimè istud ultimum addidit; nam nihil magis animum movet, quàm istud quod phantasiâ repræsentatur. Frustrà tamen Phædra castissimum pectus ad nequitiam conata est perducere. Quamobrem illum ad patrem accusavit quasi de stupro eam appellasset; ex quo factum ut correptâ fugâ, atque exterritis equis qui ejus currum trahebant à Phocis quos Neptunus Thesei voto immisit, per scopulos & saxa distractus, malè perierit.

EPISTOLA QUINTA.

ARGUMENTUM.

Cum Hecuba, Cissei filia, & Priami uxor, gravida esset, ardentem se parere facem, quâ omnis inflammaretur Troja, somniavit. Territus itaque Priamus oraculum consuluit: à quo cùm responsum accepisset, filium ipsi fore, qui Patriæ exitium afferret; partum, quàm primùm ederetur, interfici jussit. Hecuba verò, cùm puerum, qui postea Paris dictus est, peperisset, maternâ pietate mota, pastoribus regiis eundem clam alendum mandavit. Qui, cùm jam convaluisset, Oenonen Nympham adamavit, eamque, ut

nonnullis placet, uxorem duxit. Sed cum Juno, Pallas, & Venus de pulcritudine contenderent, propter aureum pomum, in quo scriptum legebatur, Detur pulcriori, *à Jove ad Paridem arbitrum remissa sunt: qui, cum Juno regnum, Pallas sapientiam, Venus mulierum pulcerrimam obtulisset, pro Venere sententiam tulit. Postea à Patre cognitus Paris, & receptus, Sparten navigavit, Helenamque, Menelai uxorem raptam abduxit Trojam. Quo intellecto, Oenone conqueritur hac epistolâ de ejus perfidia, Helenámque Græcis reddat, suadet.*

[a] OENONE PARIDI.

PErlegis? an conjux prohibet? [b] nova perlege. non est
Ista [c] Mycenæâ [d] littera facta manu.
[e] Pegasis Oenone, [f] Phrygiis celeberrima silvis,
[g] Læsa queror de te, si sinis ipse, meo.
Quis Deus opposuit nostris sua numina votis?
Ne tua permaneam, quod mihi crimen obest?
Leniter, ex merito quicquid patiare, ferendum est:
Quæ venit indignæ pœna, dolenda venit.
Nondum [h] tantus eras, cùm te contenta marito,
Edita de magno flumine Nympha fui.
Qui nunc [i] Priamides, ([k] adsit reverentia vero)
Servus eras. servo nubere Nympha [l] tuli.
Sæpe [m] greges inter requievimus arbore tecti;
Mistáque cum foliis præbuit herba torum.
Sæpe super stramen fœnóque jacentibus [n] alto
Defensa est humili cana [o] pruina casâ.

INTERPRETATIO.

PErlegisne? an recens nupta impedit? Perlege: Ista epistola non est scripta manu Mycenæâ. Ego Oenone *Pegasis laudatissima in silvis Phrygiis, offensa conqueror de te, qui meus es, si tu ipse concedis. Quis Deus objecit suam potestatem nostris desideriis? Quanam culpa obicem ponit, ne semper sim tua? Tolerandum est æquo animo quicquid patiaris ex merito. Pœna quæ offertur immerenti offertur ægrè ferenda. Nondum tam magnificus eras, cùm ego Nympha nata ex magno flumine, fui contenta te marito.* Tu, *qui nunc filius es Priami, (concedatur honor veritati) eras servus.* Ego Nympha *sustinui nubere servo. Cubuimus sæpe inter greges, obvelati arboribus; & herba mista cum foliis fuit* noster *lectus. Sæpe alba pruina depulsa est à nobis prostratis super stramento & fœni metâ, depresso tugurio.*

NOTÆ.

[a] *Oenone*] Nympha Cebrenis, Troadis fluvij, filia, ut placet Apollodoro; vel Xanthi, ut alij volunt.

[b] *Nova*] *Helena*, scil. *quam nuper rapuisti.* Invidiosè.

[c] *Mycenæa*] Menelai aut Agamemnonis; quorum Patria Mycenæ Peloponnesi Civitas.

[d] *Littera*] *Quâ Helena à te repetatur; quamque adeò non libenter legas.*

[e] *Pegasis*] *Fontana*, Græcâ Etymologiâ; & una ex Naiadibus, cùm sit fluvij filia.

[f] *Phrygiis*] Jam anteà diximus hanc Phrygiam, quæ minor est, Troadem esse, in qua mons Ida, ubi Paris educatus fuit.

[g] *Læsa*] *Quandoquidem aliam conjugem, Helenam*, scil. *tibi delegisti.*

[h] *Tantus*] *Tanto nomine & potentiâ.* Credebatur enim Paris pastoris regij servus, non regis filius.

[i] *Priamides*] *Priami filius.*

[k] *Adsit reverentia*] Id est, *Ignoscas, si vera narro.*

[l] *Tuli*] *Passa sum.*

[m] *Greges*] Pergit in retundendâ Paridis superbiâ, quâ se rejectam credit.

[n] *Alto*] *Super fœni acervo in fœnili.*

[o] *Pruina*] *Gelée blanche.*

[p] Quis tibi monstrabat saltus venatibus aptos,
Et tegeret catulos quâ fera rupe suos?
Retia sæpe comes [q] maculis distincta tetendi;
Sæpe citos egi per juga longa canes.
Incisæ [r] servant à te mea nomina fagi:
Et legor Oenone falce notata tuâ.
Et quantum trunci, tantum mea nomina crescunt;
Crescite, & in titulos surgite recta meos.
Populus est (memini) fluviali consita ripâ.
Est in qua [s] nostri littera scripta memor.
Popule, vive precor, quæ consita margine ripæ,
Hoc in rugoso cortice carmen habes:
CÙM PARIS OENONE POTERIT SPIRARE RELICTA,
AD FONTEM [t] XANTHI VERSA RECURRET AQUA.
Xanthe, retrò propera; versæque recurrite lymphæ,
[u] Sustinet Oenonen deseruisse Paris.
[x] Illa dies [y] fatum miseræ mihi dixit: ab illa
Pessima [z] mutati cœpit amoris [a] hyems:

INTERPRETATIO.

Quis ostendebat tibi saltus commodos ad venandum, & quâ cautè fera occultaret suos catulos? Sæpe comes posui plagas maculis effictas. Sæpe agitavi canes celeres per extensa montium cacumina: fagi à te sculpta retinent mea nomina; & legor Oenone signata tuo scalpro. Et mea nomina tantùm augentur, quantùm trunci. Crescite & in sublime nitimini recta in meam laudem. Est populus (recordor) posita ad amnis ripam, in qua est littera exarata memor nostri. Popule vitam ducito, quæso, quæ posita es in extremâ ripâ, habes hoc distichon in corrugato & aspero cortice: CÙM PARIS POTERIT VIVERE OENONE DESERTA, AQUA REFLEXA FERETUR AD FONTEM XANTHI. *Xanthe, retrorsum curre, & aqua conversa recurrite: Paridem non pudet reliquisse Oenonen. Illa dies fatalis fuit mihi miseræ, ab illâ cœperunt gravissima mala amoris mutati,*

NOTÆ.

[p] *Quis*] Jam beneficia exprobrat.

[q] *Maculis*] Sunt maculæ retis foramina, *les Mailles*. Hìc somniavit quidam Interpres: quod quidem ideò tantùm admoneo, ut sibi quisque caveat ne alienis erroribus ducatur.

[r] *Servant*] Mos est adolescentibus eo modo corticibus arborum puellarum, quas amant, nomina insculpere. Quanquam verò leves & nullius ponderis videantur hæ exprobrationes; attamen cùm præteritos amores & anteactam vitam quasi ob oculos ponant, non possunt non esse magni momenti ad commovendum; ut hic etiam trunci quos compellat Oenone vocati respondeant.

[s] *Nostri memor*] *Propter scripturam quam in eâ de me Paris signavit.*

[t] *Xanthi.*] Fuit Xanthus fluvius agri Trojani.

[u] *Sustinet*] Vim habet occultam vox ista, quasi dicat, *quod incredibile est, illud fecit.*

[x] *Illa dies*] *Quâ Venus & Juno, &c.* Lege ea quæ sequuntur.

[y] *Fatum dixit*] *Fuit fatalis.*

[z] *Mutati*] *Qui mihi non amplius favit*: nam posteà Paris aliò amores suos transtulit.

[a] *Hyems*] Frigus illud quod durum & molestum est, significat vulgò vox ista. Sæpe etiam pro re adversâ ponitur.

Quâ Venus & Juno, sumtísque [b] decentior armis
Venit in [c] arbitrium nuda Minerva tuum.
Attoniti [d] micuere sinus, gelidúsque cucurrit,
Ut mihi [e] narrasti, dura per ossa tremor.
Consului (neque enim modicè terrebar) [f] anúsque,
[g] Longævósque senes: [h] constitit esse nefas.
[i] Cæsa abies, [k] sectæque trabes, &, classe parata,
[l] Cærula [m] ceratas accipit unda rates.
Flesti discedens: hoc saltem parce negare.
[n] Præterito magis est [o] iste pudendus amor.
Et flesti, & nostros vidisti [p] flentis ocellos.
Miscuimus lacrymas mœstus uterque suas.
Non sic appositis vincitur vitibus [q] ulmus,
Ut tua sunt collo brachia [r] nexa meo.

INTERPRETATIO.

quâ Venus & Juno, & Pallas magis decora armis aptatis, venit nuda ad judicium tuum. Pectus perculsum trepidavit, & horror gelidus cucurrit per ossa dura, ut mihi illud dixisti. Consului (neque enim parùm percellebar) & anus, & senes longævos. Certum fuit esse nefas. Pinus sunt excisa, & trabes dolata, &, classe excitatâ, mare cæruleum excipit naves cerâ obductas. Abiens lacrymas dedisti: noli saltem hoc diffiteri: Iste amor est magis erubescendus quàm prior. Et lacrymasti, & intuitus es ocellos nostros lacrymantes: Uterque tristis confudimus lacrymas suas. Ulmus non sic constringitur vitibus juxta se positis, ut brachia tua connexa sunt collo meo.

NOTÆ.

[b] *Decentior*] Spectabilior est Pallas, Dea belli, armata, qualem describit Homerus, quàm nuda.

[c] *Arbitrium*] Ut judicaret Paris quænam pulcrior cui pomum daretur.

[d] *Micuère*] Gall. diceremus, *J'eus de grands battemens de cœur.*

[e] *Narrasti*] *Tres Deas ad judicium venisse; promissámque tibi à Venere pulcherrimam puellam.* Sed quæ molesta sunt non exprimit.

[f] *Anus*] *Sortilegas & fatidicas*, scil.

[g] *Longævos*] *Senes qui diù vixerunt:* quos vulgus olim sortilegos, hodiè veneficos statim credit.

[h] *Constitit esse nefas*] *Pro certo cognovi nefas esse.* Gall. *Il se trouva qu'il y avoit de la diablerie.*

[i] *Cæsa*] *Ex monte Ida, quâ naves construerentur, ut in Græciam ad Helenam navigares.*

[k] *Sectæque*] *Ad naves ædificandas dolata.*

[l] *Cærula unda*] *Mare*, cujus aquæ cæruleæ videntur.

[m] *Ceratas*] *Cerâ & pice oblitas.*

[n] *Præterito*] *Quando me amabas.*

[o] *Iste*] *Novus quo in Helenam duceris.* Per contemtum loquitur, cùm dicit *iste*.

[p] *Flentis*] *Mei flentis*; in genitivo casu; nam Accusativus si esset, longa fieret syllaba, ut annotavimus ad Sallustium. Nec constructio videri debet extraordinaria; namque eo planè modo Horatius lib. 1. sat. 4.

——cum mea nemo
scripta legat, vulgo recitare timentis

Atque ità & Virgilius, & Cicero loquuti sunt, ut optimè annotavit clarissimus Heinsius.

[q] *Ulmus*] Quâ arbore utebantur, præsertim in Italia ad fulciendas vites.

[r] *Nexa*] *Cùm discederes in Græciam iter facturus.*

Ah quoties, cum te vento [f] quererere teneri,
[t] Riserunt comites! ille secundus erat.
Oscula [u] dimissæ quoties repetita dedisti!
Quam vix sustinuit dicere lingua, *Vale*!
[x] Aura levis [y] rigido pendentia lintea malo
[z] Suscitat; & remis [a] eruta canet aqua.
Prosequor infelix oculis abeuntia vela,
Quà licet; & lacrymis humet arena meis.
Utque celer venias [b] virides [c] Nereïdas oro.
[d] Scilicet ut venias in mea damna celer.
[e] Votis ergo meis [f] alij rediture redisti?
Hei mihi, pro dira [g] pellice [h] blanda fui!
Aspicit immensum [i] moles nativa [k] profundum;
Mons fuit: æquoreis illa resistit aquis.
Hinc ego vela tuæ cognovi [l] prima carinæ:
Et mihi per fluctus impetus [m] ire fuit.

INTERPRETATIO.

Ah! quoties comites riserunt, cùm quarereris te retineri vento? Ille erat favens. Quoties obtulisti oscula iterata mihi *relictæ. Quàm ægrè lingua* tua *potuit dicere* Vale! *Ventus secundus inflat vela pendentia ex malo erecto & aqua pulsata remis albescit. Misera oculis comitor navem* tuam *fugientem quantùm possum; & sabulum fit madidum meis lacrymis. Atque precor Glaucas Nereidas ut citò redeas. Scilicet ut citò redeas in meam calamitatem. Tu ergo qui rediturus eras beneficio precum mearum, redisti ad alterius utilitatem! Hei mihi supplex fui pro crudeli pellice! Moles à natura facta spectat mare vastissimum, Mons fuit: Illa stat adversus aquas marinas. Hinc ego cognovi prima lintea tua navis: & conata sum ad te venire per undas.*

NOTÆ.

[f] *Quererere*] Indicat Oenone Paridem quanquam ventus esset secundus, quòd esset adversus, conquestum esse; ut saltem aliqua esset excusatio aut prætextus, quo amor suus erga Oenonen, qui eum retinebat, quoquomodo dissimularetur.

[t] *Riserunt*] *De futili quam obtendebas, excusatione; cùm scirent te amore nostro teneri.*

[u] *Dimissæ*] Postquam discessisset, redibat, ut iterum oscula repeteret: quod amoris mollitiem prodit.

[x] *Aura*] Paridis discessum exponit.

[y] *Rigido*] scilicet malus, seu navis arbor, *le mast*, stare & erectus esse debet.

[z] *Suscitat*] *Inflat.*

[a] *Eruta*] Remis aqua propemodum ex profundo erui, seu trahi videtur.

[b] *Virides*] Quia inter herbas habitant, & aquas quæ ex riparum repercussu virides & glaucæ conspiciuntur.

[c] *Nereïdas*] *Nymphas, Nerei filias.*

[d] *Scilicet*] Est quasi irrisio sui ipsius; cùm jam Paridem sciat alio amore implicitum.

[e] *Vota*] Perinde loquitur ac si vota sua causa fuissent reditus; ut inde majus Paridi crimen objiciat. Argutè profectò.

[f] *Alij*] In Helenæ, scilicet, utilitatem, & commodum.

[g] *Pellice*] Pellex est quæ legitimæ uxoris locum nequiter occupat. Helena hic intelligitur.

[h] *Blanda*] *Apud Deos supplex, quos votis meis pro te sollicitavi.*

[i] *Moles nativa*] Sigæum promontorium, aut quodvis aliud describit; unde Paridem Græcià redeuntem primùm conspicata est.

[k] *Profundum*] *Mare.*

[l] *Prima*] Quod affectum declarat; quo, primi, quod alij etiam sentire possunt, cognoscimus.

[m] *Ire*] *Ut te citiùs complecterer.*

Dum moror, in summa fulsit mihi purpura prora.
Pertimui: [n] cultus non erat ille tuus.
Fit propior, terrásque [o] citâ ratis attigit aurâ:
Fœmineas vidi corde tremente genas.
Non satis [p] id fuerat: [q] (quid enim furiosa morabar?)
Hærebat gremio turpis amica tuo.
Tunc verò rupíque sinus, & pectora [r] planxi,
Et secui madidas ungue [s] rigente genas:
Implevíque [t] sacram querulis ululatibus Iden.
Illinc has lacrymas [u] in mea saxa tuli.
[x] Sic Helene doleat, desertáque conjuge ploret;
[y] Quæque prior nobis intulit, ipsa ferat.
Nunc [z] tibi conveniunt, quæ te per [a] aperta sequantur
Æquora, [b] legitimos destituántque viros.
At cum pauper eras, [c] armentáque pastor agebas,
Nulla, nisi Oenone, [d] pauperis uxor erat.

INTERPRETATIO.

Dum maneo purpura mihi splenduit in extremá prorá. Valdè timui; ille ornatus non erat tuus. Navis appropinquat, & attigit terras veloci vento: vidi vultus fœmineos corde attonito. Id non fuerat satis: (Quid enim insana ibi stabam?) Infamis amica sedebat in tuo sinu. Tum verò vestes discerpsi, & pectus percussi, & laceravi genas madidas duris unguibus. Et implevi sacram Idam lacrymosis questibus. Illinc tuli meas lacrymas in meas rupes. Sic Helena lugeat, & fleat derelicta à marito; & ipsa patiatur quæ prior nobis importavit. Nunc ad te veniunt, quæ sequantur te per vasta maria, & deserant maritos suos. At cùm eras inops, & pastor pascebas boves, nulla præter Oenonen erat uxor inopis.

NOTÆ.

[n] *Cultus*] *Pertimui, quòd in prora sedentem aliquem conspicarer, cujus cultus, seu vestes, te non esse referebant.*

[o] *Citâ*] Quæ etiam citò navem ad portum perpulit.

[p] *Id*] *Vidisse fœminã purpurâ ornatam; ex quo statim crimen tuum perspicere debui.*

[q] *Quid enim*] Quam sustulerat Heinsius parenthesim, ad commodiorem sensum, reposui.

[r] *Planxi*] *Desperantium more percussi.*

[s] *Rigente*] *Duro.*

[t] *Sacram*] Propter Cybelem præsertim ejusque cæremonias.

[u] *In mea saxa*] *Ut ibi sola & mœsta jacerem.* Hæc est omninò dolentium & plangentium consuetudo. Primò querimoniis suis obvios quosque obtundunt; dein, ubi solatij nihil est, lassi in aliquod latibulum sese conjiciunt.

[x] *Sic*] *Ut ego doleo.* Quàm peritè naturam sequitur Ovidius!

[y] *Quæque*] *Et omnia eadem mala, quæ ipsa prior nobis intulit.*

[z] *Tibi conveniunt*] Pro *tecum veniunt*; quod in aliis legitur codicibus. Ità verò locutũ esse Ovidium exemplis probavit Heinsius, quæ posteà videbimus. Invidiosè verò plurali numero utitur; ut significet Oenone nullam in Helena laudem, nullúmque amorem esse; sed eam commodis suis servire; quod mille aliæ pariter facerent.

[a] *Aperta*] *Quæ non dubitent alto & procelloso mari sese committere.* Scopus est Oenones, Helenæ fucatum amorem animúmque titulis, non personæ servientem, insectari. Verùm insuper ex Zelotypia eam in transcursu perstringit; omniáque in ipsa damnat. Gall. diceret, *Vous avez à present des Coureuses, qui, &c.*

[b] *Legitimos*] De Helena tantùm loquitur, quæ maritum Menelaüm reliquit; sed, ut modò innuimus, eam Oenone in meretricularum globum rejecit.

[c] *Armentáque*] Armentum. Gall. *Haras, troupeau de grosses bestes.*

[d] *Pauperis*] *Tui: Adeòque non te Helena, sed fortunam tuam sequitur.*

Non ego miror opes, nec me tua regia [e] tangit,
Nec [f] de tot Priami dicar ut una nurus.
Non tamen [g] ut Priamus Nymphæ ſocer eſſe recuſet;
Aut [h] Hecubæ fuerim diſſimulanda nurus.
Dignáque ſum, & cupio fieri [i] matrona potentis.
Sunt mihi, quas poſſint ſceptra [k] decere, manus.
Nec me, fagineâ quod tecum fronde jacebam,
Deſpice: [l] purpureo ſum magis apta toro.
Denique, [m] tutus amor meus eſt tibi. nulla parantur
Bella, nec [n] ultrices advehit unda rates.
[o] Tyndaris infeſtis [p] fugitiva repoſcitur armis.
[q] Hac venit in thalamos dote ſuperba tuos.
Quæ [r] ſi ſit Danaïs reddenda, vel Hectora fratrem,
Vel cum [ſ] Deïphobo [t] Polydamanta roga.

INTERPRETATIO.

Ego non epto divitias, nec regia tua me movet, nec ut dicar una nurus de tot Priami nuribus. *Non tamen ut Priamus nelit eſſe ſocer Nympha, aut fuerim nurus non agnoſcenda Hecuba. Et ſum digna, & cupio fieri matrona regis; habeo manus quas ſceptra poſſint decere. Nec me contemnas quòd tecum cubabam ſuper ramis fagineu; ſum magis apta lecto purpureo. Denique meus amor eſt tibi ſecurus; nulla bella* à me *adornantur, nec mare appertat naves ultrices. Helena fugitiva repetitur armis infeſtis: Hac dote* illa *faſteſa it in geniale tuum cubiculum. Quæ an ſit reſtituenda Gracis, interroga vel fratrem Hectorem, vel Polydamanta cum Deiphobo.*

NOTÆ.

[e] *Tangit*] *Non ideò te amo quòd in patris regiâ magnificus agas.*

[f] *De tot*] Plurimæ enim fuerunt Priamo, cui 44. filij ab Apollodoro numerantur; unde Virgilius 1. Æneid.

Vidi Hecubam, centúmque nurus.

[g] *Ut*] vim particulæ ex paraphraſi intellige. Senſus eſt enim, *Quod ego non moveor regiâ tuâ, nec magnificu titulu, cauſam non debet prabere, ut Priamus nolit mihi eſſe ſocer, nam Nympha ſum.* At reſtricta & coarctata eſt oratio. Gallicè eodem propemodum modo diceremus, *Ce n'eſt pas qu'eſtant Nymphe, comme je ſuis, Priam pût refuſer de m'eſtre beau-pere.* Iſtud verò addidit Oenone, ne ruſtica, & quæ aulica & regalia ignoraret, fortè videretur.

[h] *Hecuba*] *Priami uxori.* Gall. *Ny que j'aye eſté une perſonne qu'Hecube pût deſavoüer pour ſa bru.*

[i] *Matrona*] *Quæ cum viro in matrimonium convenit.* Gall. *la Dame d'une maiſon.*

[k] *Decere*] Id eſt, *Qua ſceptrum decenter tractavero.*

[l] *Purpureo*] *Purpurâ ornato*; quales ſunt regum lecti.

[m] *Tutus*] *Ex quo nihil tibi mali veniat; cùm ex Helenâ grave bellū immineat.*

[n] *Ultrices*] *Quomodo propter Helenæ raptum, tota Gracia navibus ad ulciſcendam eam injuriam mare cooperit.*

[o] *Tyndaris*] *Helena*, Tyndari ex Lædâ filia credita, reverà Jovis, ſi fabulæ credimus.

[p] *Fugitiva*] Illa enim clam Menelao marito, ut credere eſt, diſceſſit.

[q] *Hac*] *Bello*, ſcil. Cum ſtomacho irridet.

[r] *Si ſit*] *An ſit reddenda, necne.*

[ſ] *Deiphobo*] Fuit Deiphobus unus ex Priami filiis, idémque ſtrenuus; qui tamen à Paride fratre in certamine ſuperatus, cùm hic paſtoris adhuc ſervus, non Priami filius crederetur. Helenam, mortuo fratre, in uxorem accepit, quæ ipſum poſtea prodidit.

[t] *Polydamanta*] Fuit Polydamas unus ex Trojanis primoribus.

Quid gravis [u] Antenor, Priamus quid ſuadeat ipſe,
Conſule; quis ætas [x] longa magiſtra fuit.
Turpe [y] rudimentum, [z] patriæ præponere raptam.
[a] Cauſa pudenda tua eſt; juſta [b] vir arma movet.
Nec tibi, ſi ſapias, fidam promitte [c] Lacænam,
Quæ ſit in amplexus [d] tam citò verſa tuos.
Ut minor [e] Atrides [f] temerati fœdera lecti
[g] Clamat, & [h] externo læſus amore dolet;
Tu quoque [i] clamabis. Nullâ reparabilis arte
Læſa pudicitia eſt: deperit illa [k] ſemel.
[l] Ardet amore tui? [m] ſic & Menelaon amavit.
Nunc jacet in [n] viduo [o] credulus ille toro.

INTERPRETATIO.

Pete quid ſeverus Antenor, quid ipſe Priamus conſeat; pete quid cenſeant, *quibus vita longa fuit magiſtra. Fœdum initium præferre raptam Patriæ. Cauſa tua eſt erubeſcenda; maritus infert juſtum bellum. neque, ſi ſapias, confide Helenam tibi* fore *fidelem, quæ ſit flexa tam citò in complexus tuos. Quemadmodum junior Atrides queritur jura lecti violati, & offenſus amore externo indignatur; tu quoque quæreris. Pudicitia temerata nullâ arte ſarciri poteſt: illa ſemel deperditur. Flagrat* Helena *amore tui? ſic etiam dilexit Menelaum: Nunc ille ſimplex cubat in lecto viduo.*

NOTÆ.

[u] *Antenor*] Unus etiam ex principibus Trojanis, quem reddendæ Helenæ autorem fuiſſe ipſe Ovidius alicubi teſtatur: de quo etiam ſic Horatius,

Antenor cenſet belli præcidere cauſam.

[x] *Longa*] Quæ etiam imperitiſſimos experientiâ ſapientes facit.

[y] *Rudimentum*] *Initium.* Paridem dicit Oenone, ex quo greges & ſylvas, ſéque reliquerit, & in patris regiam pervenerit, peſſimè vitam ſuam inſtituere. Hic enim eſt, meo judicio verus ſenſus.

[z] *Patria*] *Cui propter turpem meretriculam, grave bellum imminet.*

[a] *Cauſa*] *Lis, quæ armis tibi cum Græcis erit conteſtanda.*

[b] *Vir*] *Quicumque ad obtinendam ſuam conjugem arma movet. Adeòque & Menelaus jure tibi bellum indicit.*

[c] *Lacænam*] *Helenam*; cujus maritus Menelaus Laconiam tenuit, & Lacedæmone regnavit. A Maſculino *Lacon* fit fœmininum *Lacæna*, & adjectivum, *Laconicus, a, um.*

[d] *Tam citò*] *Quia pari celeritate te deſeret, aliámque amabit.*

[e] *Atrides*] *Menelaus Atreï filius, Agamemnone fratre natu minor.*

[f] *Temerati*] *A ſuâ conjuge Helenâ vitiati.*

[g] *Clamat*] *Graviter conqueritur.*

[h] *Externo*] *Amore quo ſua uxor erga te externo flagravit.*

[i] *Clamabis*] *Si Helenam retineas, cùm ejus levitatem expertus fueris.*

[k] *Semel*] Innuit Helenam ſemper fore impudicam. Certè verò meditari dignum eſt quod dicit Oenone.

[l] *Ardet*] Occurrit Paridis cogitationibus; ne ille ſibi blandiatur, quod Helena jam ipſum amet.

[m] *Sic &*] Reſponſio eſt Oenones: quaſi dicat, *perpetuum credo fortè Helenæ amorem futurum, quia ardet tui amore. Falleris; nam ſic etiam Menelaum antea amavit; quem tamen deſeruit.*

[n] *Viduo*] *Quem Helena deſtituit.*

[o] *Credulus*] *Qui Helenæ amorem perpetuum fore credidit.*

Felix [p] Andromache, certo bene nupta marito!
[q] Uxor ad exemplum fratris habenda fui.
Tu levior foliis, tunc cùm, sine pondere succi,
Mobilibus ventis arida facta [r] cadunt.
Et [s] minus est in te, quàm summâ pondus aristâ,
Quæ [t] levis assiduis solibus usta [u] riget.
[x] Hoc [y] tua (nam recolo) quondam germana canebat,
Sic mihi [z] diffusis vaticinata comis:
[a] *Quid facis, Oenone? quid [b] arena semina mandas?*
[c] *Non profecturis littora bubus aras.*
Graja [d] juvenca venit, quæ te, patriámque, domúmque
Perdat. [e] io [f] prohibe; [g] Graja juvenca venit.
Dum licet, [h] obscenam ponto, Dî, mergite puppim.
Heu quantùm Phrygij sanguinis illa [i] vehit!

INTERPRETATIO.

Beata Andromache, feliciter nupta fideli viro! Fui uxor retinenda ad exemplum fratris tui. *Tu es mobilior foliis, tunc cùm sicca decidunt sine pondere humoris, à ventis fluidis. Et pondus levius est in te quàm in extremâ aristâ, quæ levis riget, usta continuis caloribus. Soror tua (nam recordor) vaticinabatur hoc quondam, sic mihi canens capillis sparsis*; Quid agis Oenone? Quamobrem semina spargis in sabulum? Proscindis littora bubus non processuris. Græca junix accedit quæ subvertat te, & patriam, & domum. Io depelle; Græca junix venit. Dij submergite mari turpem navim dum datur. Heu quantùm illa trahit sanguinis Trojani!

NOTÆ.

[p] *Andromache*] *Ætionis filia*. *Hectoris uxor*. Confunduntur verò ab Oenone argumenta, hoc in loco ad Paridem retrahendum: Exemplum enim fratris Hectoris exhibetur, qui, ut fortissimus, fuit etiam uxori fidissimus. Fœlicitas deinde ex fido amore proponitur. Laus est in voce *benè*. Affectus insuper maximus in figuris, exclamatione, prosopopeiâ, &c.

[q] *Uxor*] Paridem alloquitur, cui fratris exemplum imitandum fuisse dicit.

[r] *Cadunt*] Meliores Codices habent *volant*, teste Heinsio: quomodo & locutus est Virgilius.

[s] *Minus*] Quia ille in amore suo non steterat, sed levitate & inconstantiâ ad Helenam animum adjecerat, istud objicit Oenone.

[t] *Levis assiduis*] Vide quomodo singula verba levissimæ aristæ ponderi; si quod fuerit, detrahant.

[u] *Riget*] Hinc vides quàm malè vulgò, generatim hanc vocem per frigus explicent. Primò significat stare, erectum, siccum & inflexibile esse.

[x] *Hoc*] *Calamitatem quâcum nunc conflictor.*

[y] *Tua*] *Cassandra*, Paridis soror, quæ vaticinandi artem ab Apolline, cui se obsecuturam pollicita erat, accepit: quique ab eâ irrisus, cùm munus datum eripere non posset, effecit ut ejus vaticiniis nulla fides haberetur.

[z] *Diffusis*] *Sparsis*, vaticinantium more.

[a] *Quid facis*] Verba sunt Cassandræ, Oenonen, quòd Alexandrum fratrem amaret, increpantis.

[b] *Arena*] *Quæ sterilis est.* Indicat Oenonen frustrà amare.

[c] *Non profecturis*] *Quorum labor est inutilis.*

[d] *Juvenca*] *Helena.*

[e] *Iò*] Furentis & dolentis vatis exclamatio est.

[f] *Prohibe*] Divinitatem compellat, quâ correpta vaticinatur; ut quæ ipsa videt mala avertat.

[g] *Graia*] Quàm bene Sibyllam, seu vatem redolet hic stylus!

[h] *Obscenam*] *Quæ turpem meretricem vehit.*

[i] *Vehit*] Obscuro & prophetico stylo utitur. *Vehit* Id est, *sanguinem Helenam vehit, cujus causâ multus sanguis Trojanus profundetur.*

G

Dixerat. [k] in cursu famulæ [l] rapuere [m] furentem.
At mihi flaventes [n] diriguere comæ.
Ah nimium vates miseræ mihi vera fuisti!
Possidet en [o] saltus illa juvenca meos.
Sit facie quamvis [p] insignis, adultera certè est.
Deseruit [q] socios [r] hospite capta Deos.
Illam de patriâ Theseus, [s] (nisi nomine fallor)
Nescio quis Theseus, abstulit ante suâ.
A juvene & cupido [t] credatur reddita virgo.
Unde [u] hoc compererim tam bene, quæris? [x] amo.
[y] Vim licet appelles, & culpam nomine veles;
Quæ [z] toties rapta est, præbuit ipsa rapi.
At manet Oenone fallenti casta marito:
Et poteras falli [a] legibus ipse tuis.

INTERPRETATIO.

Finierat. In fluxu verborum *ancilla abduxerunt eam Deo attonitam: At flavi mei capilli steterunt. Ah! fuisti vates nimis certa mihi misera. En illa junix habet meos saltus. Quamvis sit vultu præsignis, certè est adultera; incensa hospitis amore destituit Deos nuptiales. Antea Theseus (nisi nomen imponit) nescio quis Theseus rapuit eam ex Patriâ suâ. Putetur restituta virgo ab adolescente & desiderio flagrante. Petis unde tam benè istud cognoverim? Amo. Poteris vocare violentiam, & tegere crimen nomine; ipsa dedit locum raptui, quæ toties rapta est. At Oenone perstat proba marito fraudanti: Et poteras ipse decipi tuis sanctionibus.*

NOTÆ.

[k] *In Cursu*] Hoc est, *antequam vaticinationem suam absolvisset; dum adhuc loqueretur. Cursum* verò dixit, ut vim spiritus abripientis exprimeret.

[l] *Rapuêre*] Ne, scilicet, nimiùm, cum maximo corporis periculo, commoveretur & agitaretur. Nam quod de Priami jussu scribunt, non placet.

[m] *Furentem*] *Vaticinantem.* Furere enim videntur qui spiritu alieno abripiuntur; aut certè furunt.

[n] *Diriguêre*] *Ex horrore & metu futurorum steterunt.*

[o] *Saltus*] Vide, quæso, quàm lepidè alludit, & vaticinationem explicat Oenone. *Saltus*, id est, *Paridem.*

[p] *Insignis*] Alij *præsignis*, quomodo & alibi loquitur ipse Ovidius. Conatur novis rationibus Oenone, Paridem ab Helenæ amore retrahere.

[q] *Socios*] *Conjugales, seu Nuptiales*, Jupiter adultus, Juno perfecta, Venus, Suada, Diana, aliique.

[r] *Hospite*] *Paride.*

[s] *Nisi*] Ex personæ decoro titubantem facit & incertam Oenonen Poëta. Quanquam non fallitur tamen; Nam Theseus, Apollodoro & Hygino testibus, Helenam virgunculam adhuc rapuit; utcumque Castori & Polluci fratribus, integram restituerit, si fabulis credimus.

[t] *Credatur*] Vitiatam à Theseo fuisse, innuit, & invictis propè rationibus evincit.

[u] *Hec*] *Quod de Helenâ dico.*

[x] *Amo*] Nullus itaque Nasoni litem moveat, quasi non potuerit Oenone omnia quæ dicit rescivisse; nam ut habet Virgilius,

Quis fallere possit amantem?

[y] *Vim*] *Quòd à Theseo per vim rapta fuerit, licet dicere, & culpam verbu tegere. Ipsa voluit rapi, quandoquidem toties rapta fuit.* Cæterùm de fano Dianæ, à Theseo, sublata est Helena, cùm sacrum faceret.

[z] *Toties*] Invidiosè, siquidem bis tantùm rapta dicatur Helena, à Theseo primùm, deinde Alexandro.

[a] *Legibus tuis*] *Quibus uteris; qui non modò conjugium nostrum violas, sed alteri conjugem rapis.*

Me Satyri celeres ([b] silvis ego tecta latebam)
Quæsierunt rapido turba [c] proterva pede:
Cornigerúmque caput pinu præcinctus acutâ
Faunus, in [d] immensis quà tumet Ida jugis.
Me [e] fide conspicuus Trojæ [f] munitor amavit.
Ille meæ spolium virginitatis habet.
Id quoque [g] luctando. rupi tamen ungue [h] capillos;
Oráque sunt digitis [i] aspera facta meis.
Nec pretium stupri gemmas aurúmve poposci.
[k] Turpiter ingenuum munera corpus emunt.
Ipse, [l] ratus dignam, medicas mihi [m] tradidit artes;
Admisítque meas ad sua [n] dona [o] manus.
Quæcumque herba potens ad opem, radíxque medendi
Utilis in toto nascitur orbe, [p] mea est.
Me miseram, quod amor non est medicabilis herbis!
Deficior prudens artis ab arte mea.

INTERPRETATIO.

Citi Satyri, grex luxuriosus pede velocissimo, quæsiverunt me (ego delitescebam silvis occultata) & Faunus vinctus caput pinu acutâ me quæsivit *per vasta cacumina quàcumque Ida assurgit, & porrigitur. Trojæ ædificator citharâ insignis amavit me; ille habet spolium meæ virginitatis. Id quoque pugnando. Scidi tamen antè* ejus *comam; & facies* ejus *facta est scabra meis digitis. Nec petivi gemmas vel aurum in pretium vitij. Dona emunt sordidè corpus ingenuum. Ipse existimans me dignam* esse *dedit mihi artes medicas; & admisit meas manus ad sua munera. Quæcumque herba vim habet ad auxilium* ferendum, *& radix apta ad medendum crescit in toto mundo,* illa *est mihi cognita. Me infelicem, quòd amor non est sanabilis graminibus! Perita artis, destituor ab arte meâ.*

NOTÆ.

[b] *Sylvis*] Quàm venustè, statim post nominatos Satyros, ne scrupulus incideret, hanc parenthesim subjecit!

[c] *Proterva*] Quia maximè libidinosi finguntur.

[d] *Immensis*] Ergo maximâ pudicitiæ curâ fugitaverat & latitaverat Oenone, quam undiquaque frustrà quæsivit velocissimum & salacissimum genus.

[e] *Fide*] *Citharâ.* Quâ quidem valuisse illum præsertim dicere nihil attinet. Hic verò Synecdoche est.

[f] *Munitor*] *Apollo*; quem cum Neptuno Trojæ ædificatorem antea vidimus.

[g] *Luctando*] *Non voluntate meâ.*

[h] *Capillos*] Phœbi, scilicet.

[i] *Aspera*] Quia ipsum unguibus dilaniavit: siquidem tamen illi credendum esse videtur.

[k] *Turpiter*] Adeòque, si Diis placet, non erit meretrix, quæ non quæstus causâ, corpus suum prostituit.

[l] *Ratus dignam*] Sese Apollinis judicio commendat.

[m] *Tradidit*] Nam ille etiam medicus, & medicæ artis Deus.

[n] *Dona*] *Artis medicæ peritiam, quam ille cuicumque vult infundit.*

[o] *Manus*] *Adeòque, quod pauci Medici sciunt, usum etiam* didici. Gall. *J'ay la science & la pratique.*

[p] *Mea*] *Mihi cognita; ut ad sananda corpora uti possim.*

Ipse repertor [q] opis vaccas pavisse [r] Pheræas
Fertur, & è nostro saucius igne fuit.
Quod neque [s] graminibus tellus fœcunda creandis,
Nec Deus auxilium, tu mihi ferre potes.
Et potes, & merui. dignæ miserere puellæ.
[t] Non ego cum Danaïs arma cruenta fero.
Sed tua sum, tecúmque fui puerilibus annis:
Et tua, quod superest temporis, esse [u] precor.

INTERPRETATIO.

Ipse medicinæ inventor dicitur pavisse vaccas Pheræas, & fuit vulneratus nostro amore. Tu potes mihi opem præstare quam neque terra fertilis herbis producendis, nec Deus potest afferre. *Et potes, & digna sum: misereat te puella merita. Ego non infero arma sanguinolenta cum Græcis: sed sum tua, & tecum vixi annis juvenilibus: & precor esse tua quod reliquum est vitæ.*

NOTÆ.

[q] *Opis*] *Medicina.* Exemplo ostendit nullâ arte amorem medicabilem esse; cùm ipse Artis inventor Apollo nequidem sibi opem afferre potuerit.

[r] *Pheræas*] *Admeti qui Pheris in Thessaliâ regnavit.* Cæterùm ad suum scopum fabulam detorquet Oenone; non enim propter amorem, quod ea innuit magìs; sed propter Jovis iram, de Cœlo deturbatus, quòd Cyclopas Jovis fulminum fabricatores transfixisset, Admeti vaccas aut equas pascere coactus est.

[s] *Graminibus*] Quod neque herba, neque Deus ullus afferre posset, auxilium, id sibi Paridem præstare posse dicit,

[t] *Non ego*] *Quod facit Helena.*

[u] *Precor*] Exitum Calaber Poëta, ut vulgò appellatur, aperit. Dicit enim Paridem à Philoctete sagittâ vulneratum ad Oenonem confugisse, ab eâque auxilium rogasse: quod cùm illa negasset, inter redeundum in Idâ monte expirasse; ubi cum à Pastoribus de more cremaretur, Oenonen eòdem secutam, in eundem rogum se ipsam quoque præcipitasse. Dictys verò Cretensis, Paridis interemti cadaver ad Oenonen fuisse relatum, refert, ut sepulturæ mandaretur: Illam autem pristini amoris recordatione, ad primum statim cadaveris conspectum mortuam concidisse; eodémque cum illo funere sepultam fuisse.

EPISTOLA SEXTA.

ARGUMENTUM.

Monitus Oraculo Pelias Neptuni filius, mortem sibi portendi, cùm quis pàtri sacrificanti superveniret nudo pede. Cui deinde annua sacra peragenti, Jason Æsonis filius, unà cum nepote, relicto in limo Anauri fluvij calcee occurrit. Pelias igitur, oraculi memor, Jasoni suadet, ut in Colchos proficiscatur, ad aureum illud vellus refigendum, sperans eum nunquam reversurum incolumem, quod audivisset opus illud humanis esse viribus majus. Jason magnanimus, expeditionem illam lubens suscipit: ideòque compluribus Græciæ nobilibus evocatis, Argo navem ex Pegaso, Thessaliæ sinu, solvit, in Lemnon delatus: ubi, cum mulieres communi consensu viros omnes una nocte trucidassent, Hypsipyle, Thoantis filia, quæ patrem, cædis simulatione, servaverat, imperium exercebat, Jasonem & hospitio & lecto familiarissimè excepit. Verum enim duobus jàm exactis annis, sociis orantibus, ut promissam expeditionem perficiat Jason, gravidam Hypsipylem relinquit, Colchosque petit. Ubi Medeæ artibus dracone sopito, taurisque superatis, aureum illud vellus adeptus est: ipsámque Medeam abduxit volentem. Quamobrem Hypsipyle,

prelatàm sibi Medeam indignè ferens, hac epistelà Jasoni reditum gratulatur, per contemtum scilicet, animéque abalienato; & postremò ambos diris devovet.

HYPSIPYLE JASONI.

Littora [a] Thessaliæ reduci [b] tetigisse carinâ
Diceris, [c] auratæ vellere dives ovis.
Gratulor incolumi, [d] quantum sinis. [e] hoc tamen ipsa
Debueram scripto certior esse tuo.
Nam, ne pacta tibi [f] præter mea regna redires,
Cum cuperes; ventos non habuisse potes.
Quamlibet adverso [g] signetur epistola vento.
Hypsipyle missâ digna salute fui.
[h] Cur mihi fama prior, quàm nuncia littera, venit,
[i] Isse sacros Marti sub juga panda [k] boves?
[l] Seminibus jactis [m] segetes adolesse virorum,
Inque necem dextrâ [n] non eguisse tuâ?

INTERPRETATIO.

Tu appulisse diceris nàvi reduci àd littera Thessalie, dives ex vellere arietis àurei. Grator tibi salvo quantum per te licet. De eâ re tamen ego debueram esse certior epistolá tuâ. Nam potes non habuisse ventos secundos, *ne redires, tametsi optares, ad mea regna tibi promissa. Quantumvis vento contrarie scribatur epistola. Ego fui digna salute missá. Quamobrem fama velocier quàm epistola nuncia mihi advenit, Tauros Marti dicatos, sub jugum curvum misses fuisse? Seminibus sparsis segetes virorum crevisse, & non opus habuisse manu tuâ ad* suam *cedem?*

NOTÆ.

[a] *Thessalia*] *Patria tua.*

[b] *Tetigisse*] Id est, *redivisse incolumis.*

[c] *Aurata*] Decantatissimam velleris aurei fabulam posteà in Metamorphosi videbimus.

[d] *Quantùm sinis*] Non poterat gaudere Hypsipyle, nec ex animo Jasoni, quòd rediisset, gratulari, quandiù ab ipso se spretam, non sine causâ, crederet.

[e] *Hoc*] *Quòd redieris.*

[f] *Preter*] *Juxtà.* Gall. *Auprès, par devant.* Vide Interpretationem: Deinde perpende an non sit sensus commodior, si intelligatur, non tam ab Hypsipyle Jasonem excusari, quod alij volunt, quàm subiracundè, quod ille caussari posset, concedi.

[g] *Signetur*] Vide jam iratam Hypsipylen, quæ Jasonem non dignatur alloqui, sed tertiâ personâ utitur. Ità & loquitur Sostrata apud Terentium, quæ præsentem virum sub eadem tertiâ personâ arguit. Gall. diceres eodem caractere, *Le vent tant contraire que l'on voudra, on a bien-tost mis son nom au bas d'une lettre.*

[h] *Cur*] Et iracundiam indicat hæc interrogatio. *Cur priùs famâ quàm epistolâ tuâ didici.*

[i] *Isse sub juga*] *A te domita fuisse.* Pharmacum à Medeâ, quæ ipsum Jasonem amabat, eâ causâ acceperat, Apollodoro autore. Quanquam alij aliter.

[k] *Boves*] *Tauros Marti sacros, Æripedes, & naribus ignem efflantes; quibus indomitis vellus aureum tolli non poterat.*

[l] *Seminibus*] Serpentis dentes intelligit, quos seminare Jasonem Æetes imperaverat; ex quibus homines armati nati sunt.

[m] *Segetes*] Id est, *Multitudinem virorum.* Ità etiam dixit Virgilius, *Seges telorum.*

[n] *Non eguisse*] Cùm Medeæ monitu, lapidem, aut lapides, ut alij volunt, inter eos armatos Jason projecisset, fabula est eos in sese arma convertisse, & mutuis vulneribus concidisse: tametsi Apollodorus scribit à Jasone etiam, cùm inter se dissiderent, mactatos fuisse.

[o] Pervigilem [p] ſpolium pecudis ſervaſſe draconem,
Rapta tamen forti vellera [q] fulva manu?
[r] O, ego ſi poſſem [ſ] timidè credentibus, *Iſta Ipſe mihi ſcripſit*, dicere, [t] quanta forem!
[u] Quid queror officium lenti ceſſaſſe mariti?
[x] Obſequium, maneo ſi tua, grande tuli.
Barbara narratur veniſſe [y] venefica tecum,
In mihi promiſſi parte recepta tori.
Credula res amor eſt. utinam temeraria dicar
Criminibus falſis inſimulaſſe virum!
Nuper ab [z] Hæmoniis hoſpes mihi Theſſalus oris
Venerat; & tactum vix bene limen erat:
[a] *Æſonides*, dixi, *quid agit meus?* [b] Ille [c] pudore
[d] Hæſit in oppoſita lumina fixus humo.
Protinus exilui; tunicíſque à pectore [e] ruptis,
[f] *Vivit? an, exclamo, me quoque fata* [g] *trahunt?*

INTERPRETATIO.

Draconem inſomnem cuſtodiviſſe ovis exuvias: Vellera tamen aurea ablata forti tuâ manu? O, *ſi mihi liceret dicere iis qui ægrè* iſta *credunt*, Ipſe mihi ſcripſit iſta, *quanta eſſem! Quamobrem queror officium ſegnis mariti retardatum eſſe? Magno fruor officio, ſi ſum tua. Veneficam barbaram tecum ferunt advectam eſſe, admiſſam in partem lecti mihi promiſſi. Amor eſt res quæ faciliè credit. Utinam levis dicar maritum arguiſſe fictis criminibus! Nuper mihi advena acceſſerat è regione Theſſalicâ; & vix benè domum ingreſſus erat.* Quid agit meus Jaſon, *dixi? Ille habens oculos in terram adverſam defixos, pudore conticuit. Continuò me proripui, & veſtibus à pectore diſcerptis, exclamo*, Vivitne? an fata me quoque vocant?

NOTÆ.

[o] *Pervigilem*] Præter Tauros æripedas, fuit etiam draco immenſæ magnitudinis, qui vellus aureum ſervaret, nec unquam dormiret.

[p] *Spolium*] *Pellem arietis.*

[q] *Fulva*] Auri color eſt fulvus; adeòque velleris aurei.

[r] *O ego*] In melioribus ſcriptis *Hoc ego*, legitur; in aliis *hæc*: Quod placuit Heinſio, *O, ego* retinuimus.

[ſ] *Timidè*] Id eſt, *vix ea credentibus quæ de vellere aureo à te ſublato referuntur.*

[t] *Quanta*] *Quàm magna & felix!*

[u] *Quid queror*] Corrigit quòd conqueſta eſt de officij negligentiâ; cùm majora habeat quibus dolendum ſit.

[x] *Obſequium*] Si rem ipſam ſpectes, Gall. diceres, *Je ſeray trop heureuſe, ſi vous me voulez encore pour voſtre femme.* Quaſi dicat, non eum eſſe maritum Jaſonem, à quo multa officia ſint expetenda; ſatis eſſe ſi in capitalibus qualemcumque præſtet obſequij ſpeciem.

[y] *Venefica*] Medeam intelligit; cujus veneficia notiora ſunt, quàm ut iis opus ſit chartam inficere.

[z] *Hæmoniis*] *Theſſalis*; Ab Æmo monte, quod Servio placuit; vel potiùs, ut volunt illi qui Servium refellunt, ab Æmone Rege Theſſaliâ, *Æmoniâ* dictâ.

[a] *Æſonides*] *Jaſon Æſonis filius.*

[b] *Ille*] *Hoſpes*, ſcilicet.

[c] *Pudore*] *Quia ea mihi dicere reformidabat quæ tu feciſti.*

[d] *Hæſit*] *Tacuit.*

[e] *Ruptis*] Alij *raptis*, iidémque meliores, teſte Heinſio.

[f] *Vivit?*] Verba ſunt Hypſipyles, hoſpitem de Jaſone interrogantis.

[g] *Trahunt*] Perinde loquitur ac ſi dolenti ſibi moriendum eſſet, extincto marito ſuo.

Vivit, ait. [h] timidúmque mihi jurare coëgi.
Vix mihi, [i] teste Deo, credita vita tua est.
[k] Ut rediit animus, tua facta requirere cœpi.
[l] Narrat ahenipedes Martis [m] arasse boves:
[n] Vipereos dentes in humum pro semine jactos,
Et subito natos arma tulisse viros:
[o] Terrigenas populos, [p] civili Marte peremtos,
Implesse ætatis fata [q] diurna suæ.
Devicto serpente, [r] iterum, si vivat Iason,
Quærimus. [s] alternant spesque timórque fidem.
Singula dum narrat; [t] studio [u] cursúque loquendi,
Detegit ingenio [x] vulnera facta tuo.

Interpretatio.

Vivit, *respondit* ille, *& coëgi illum paventem mihi* illud *sacramento confirmare. Vix credidi te vivere, Deo teste. Ut rediit mihi animus, cœpi de tuis factis quærere. Narrat* ille *Tauros Martis ahenipedes terram subvertisse; dentes Draconis in terram missos pro semine; & statim ortos viros arma gestasse: gentem terrâ genitam interfectam bello intestino, perfunctam fatis diurnis vitæ suæ. Quærimus denuò, num Jason vitâ fruatur, dracone superato: Spes & timor vicissim occupant fidem. Dum narrat hospes singula; affectu, & fluxu sermonis aperit vulnera impacta tuo animo.*

Notæ.

[h] *Timidúmque*] Cùm ideò hospitem veteri crederet Hypsipyle, quòd Jason mortuus esset, neque tamen id dicere vellet, ipsa eum hospitem sacramento dicta confirmare coëgit.

[i] *Teste Deo*] Id est, *quamvis Deum in testimonij fidem sacramento hospes citasset.* Vide verò quàm eleganter, & ad scopum appositè hæc omnia à Poëtâ inflectantur; & in majus effingantur.

[k] *Ut rediit*] Vulgati Codices, *Utque animus rediit*, quem locum quorundam librorum fide nitori suo restituit Heinsius: qui etiam plurimos locos profert, ubi ultima syllaba producitur in *rediit*, sicut & in *adiit, abiit, iniit*, rediit, &c.

[l] *Narrat & ahenipedes*] Vetusta exemplaria, *Narrat & aripedes*, alij, *narrat aripedes*, pro quibus interpolasse correctores credit Heinsius *Retulit aripedes.* Ille vero quam retinuimus lectionem restituit *Ahenipedes*, id est, *pedes ex ære habentes*: quomodo Horatius *murum aheneum* dixit: Virgilius *lucem ahenam.*

[m] *Arasse*] Postquam à Jasone domiti essent.

[n] *Vipereos*] Fabulantur nonnulli, partem fuisse dentium ejus draconis, quem Cadmus interfecit.

[o] *Terrigenas*] Natos ex serpentis satis dentibus armatos viros intelligit, qui ex terrâ fuerunt geniti.

[p] *Civili*] Quia, ut antè diximus, isti in sese arma sua converterunt.

[q] *Diurna*] Quia eodem quo nati, eodem sunt die interemti.

[r] *Iterum*] Refertur ad *quærimus*. Dicit Hypsipyle, se auditâ Jasonis, de vellere aureo, historiâ, de novo ab hospite petivisse, num idem ille Jason viveret.

[s] *Alternant*] Dicit se Jasonis causâ modò benè sperasse, modò malè timuisse, quandiù hospes ejus historiam persequeretur.

[t] *Studio*] Id est, *dum hospes sigillatim & suo ordine mirabilia de te studet enarrare, detegit*, &c.

[u] *Cursúque*] Quasi non datâ operâ hospes, sed orationis æstu abreptus, Jasonis erga Medeam amorem propalaverit.

[x] *Vulnera*] *Medeæ amorem.*

Heu! [y] ubi pacta fides? ubi connubialia jura?
Faxque [z] sub arsuros dignior ire togos?
Non ego sum [a] furtim tibi cognita. pronuba [b] Juno
Adfuit, & sertis [c] tempora vinctus Hymen.
[d] At mihi nec Juno, nec Hymen, sed tristis [e] Erinnys
Prætulit infaustas sanguinolenta faces.
Quid mihi cum [f] Minyis? quid cum [g] Tritonide pinu?
Quid tibi cum patriâ, navita [h] Tiphy, mea?
[i] Non erat hic aries villo spectabilis aureo.
Nec senis [k] Æëtæ regia [l] Lemnos erat.
Certa fui primò (sed me mala fata trahebant)
[m] Hospita [n] fœmineâ pellere castra manu.

INTERPRETATIO.

Heu! ubi fides promissa? ubi jura conjugalia; & fax dignior venire sub pyras flagraturas. Ego non sum tibi juncta clanculum. Juno pronuba adfuit, & Hymen redimitus caput coronis. At neque Juno, neque Hymen, sed luctuosa Erinnys sanguine infecta prætulit mihi tristes tædas. Quod mihi negotium cum Argonautis? Quodnam cum Argo navi? Quid tibi cum patriâ mea, nauta Tiphy? Non erat hic ovis conspicua vellere aureo. Nec Lemnos erat aula senis Æëta. Primò decrevi (sed mala fata me cogebant) exturbare castra hospita manu muliebri.

NOTÆ.

[y] *Ubi pacta fides*] Postquam apertiùs, quæ de Jasonis immutato amore noverat, Hypsipyle declaravit, graviùs in eum invehitur.

[z] *Sub arsuros*] Id est, *quæ potiùs in funeribus adhibenda fuisset, quàm in nuptiis.* Mos verò fuit in illis, ut qui necessitudine proximus esset, aversus, togo, accensâ face, ignem supponeret.

[a] *Furtim cognita*] Honestissimè quæ turpissima sunt explicat. Id est, non tibi conjuncta fui per adulterium, aut fornicationem, sed per justum matrimonium.

[b] *Juno adfuit*] Adeòque legitimum fuit matrimonium.

[c] *Tempora vinctus*] Phrasis Græca Horatio familiaris, pro *vincta tempora habens.*

[d] *At mihi*] Dixerat Junonem nuptiis suis adfuisse, ut justum matrimonium suum faceret. Jam loquendi formulam corrigit; vultque matrimonium equidem legitimum fuisse, sed in eo Junonem non visam fuisse.

[e] *Erinnys*] *Furia.* Tres fuerunt, quæ etiam *Diræ* & *Eumenides* dictæ.

[f] *Minyis*] *Argonautis.* Fuerunt illi populi Thessaliæ, qui Jasonem in expeditionem Colchicam sequuti sunt: quamvis aliter Hyginus.

[g] *Tritonide*] Id est, *Argo navi*; à Pallade, quæ, à Tritone palude, ubi nata creditur, *Tritonia* dicta est. Navis verò ideò à Pallade denominata, quòd ejus consilio à Jasone, administro Argo contexta fuerit.

[h] *Tiphy*] Fuit Tiphys navis gubernator. Quòd verò ita animatis & inanimatis irascitur Hypsipyle, id totum in Jasonem redundat.

[i] *Non erat*] Quasi dicat, *quamobrem huc venisti?* Cum quo verò potissimum rixetur, nec quâ de causâ, nescit Hypsipyle; quod maximum indicat dolorem.

[k] *Æeta*] Fuit Æetes, sive Æeta, solis filius, Medeæ pater, Rex Colchorum.

[l] *Lemnos*] Maris Ægæi insula, propemodum ultima ad Septentrionem, ubi Hypsipyle regnavit.

[m] *Hospita*] *Hospitum Argonautarum.*

[n] *Fœmineâ*] Viros suos interfecisse Lemniades in argumento vidimus. Quod quidem factum, quia ob fœtorem à Venere iratâ immissum, ab iis spernerentur.

Lemniadésque viros, [o] nimium quoque, vincere norunt.
[p] Milite tam forti [q] vita tuenda fuit.
Urbe [r] virum [s] vidi, tectóque animóque recepi:
Hic tibi bisque æstas, bisque cucurrit hiems.
Tertia messis erat: cùm tu, dare vela [t] coactus,
[u] Implesti lacrymis talia verba tuis:
[x] Abstrahor, Hypsipyle: sed (dent modò fata recursus)
Vir tuus hinc abeo: vir tibi semper ero.
Quod [y] tamen è nobis gravida celatur in alvo,
[z] Vivat; & ejusdem [a] simus utérque parens.
[b] Hactenus: &, lacrymis in [c] falsa cadentibus ora,
[d] Cætera te memini non potuisse loqui.
Ultimus è sociis [e] sacram conscendis in Argo.
Illa volat: ventus [f] concava vela tenet.

INTERPRETATIO.

Lemniades sciunt etiam optimè viros quoque superare. Vita fuit defendenda tam strenuo milite. Vidi virum in urbe, & excepi in ædes & in cor: hic æstas bis tibi præteriit, & bis hiems. Tertia messis venerat, cùm tu coactus committere vela ventis, cumulasti talia verba lacrymis tuis. Abripior Hypsipyle; (sed, fata concedant tantùm reditum) hinc maritus tuus discedo; semper ero tibi maritus. Interìm quod absconditur à nobis in utero tuo tumido celatur; & simus uterque parens ejusdem. Hactenus: & lacrymis fluentibus per simulatos vultus, memini te non potuisse cætera proferre. Postremus ex sociis ascendis in sacram Argo. Illa velocissimè fugit: ventus occupat vela concava.

NOTÆ.

[o] *Nimiùm*] Pro *valdè, maximè*: sic Terentius, in Eunuc.

Os tuum impudens videre nimiùm vellem.

[p] *Milite*] *Lemniadibus*, scilicet, *mulieribus*.

[q] *Vita*] Quies, & vitæ jucunditas intelligenda est; ut sæpè ea vox apud Terentium usurpatur. Neque enim Hypsipyles vitæ struxit insidias. Sed monet Heinsius in uno Codice Vossiano pro diversâ lectione *ripâ* esse; quod tametsi non ob easdem rationes, ut quidem illi, mihi quoque placeret.

[r] *Virum*] *Te*, scilicet.

[s] *Vidi*] Heinsio vehementer friget vox ista, proque eâ scribit *viduâ*; quod certè, si paterentur membranæ elegantissimum videretur, fuerit enim maximum beneficium, quòd mœnibus receptus sit Jason, unde omnes viri deturbati fuissent.

[t] *Coactus*] Ab Hercule & aliis.

[u] *Implesti*] Significat sine lacrymis eum non potuisse loqui.

[x] *Abstrahor*] Id est, *per vim & contra voluntatem meam abducor.*

[y] *Tamen*] Quamvis discedam.

[z] *Vivat*] *Ne interficiatur.* Jam alicubi, ni fallor de barbarâ pueros perdendi consuetudine, apud veteres Ethnicos receptâ, admonuimus. Sed Hypsipylem opus fuit insuper hortari, ut partum tolleret, ne si masculum enixa esset, more patrio interficeretur.

[a] *Simus*] *Sitque pariter idem tuus fœtus amoris nostri pignus*: nam illud est intelligendum. Videntur reipsâ uterque parens unum fieri in liberis.

[b] *Hactenus*] Id est, *Eòusque pervenit Oratio tua: Hæc locutus es: Non ultrà progressus es.*

[c] *Falsa*] Fictas fuisse lacrymas, & verba, & vultum, contendit Hypsipyle.

[d] *Cætera*] *Quæ velle se pronuntiare gestus & conatus indicabat.*

[e] *Sacram*] Quia Palladis curâ fabricata fuerat; deinde etiam propter malum, aut tabulam vocalem & fatidicam ex Dodonæa sylvâ, indicante Minervâ, decisam.

[f] *Concava*] Cùm ventis inflantur.

Cærula propulsæ [g] subducitur unda carinæ :
[h] Terra tibi, nobis aspiciuntur aquæ.
[i] In latus omne patens turris circumspicit undas.
Huc [k] feror ; & lacrymis osque sinúsque madent.
Per lacrymas specto ; cupidæque faventia menti
Longius assueto lumina nostra vident.
[l] Adde preces castas, immistáque vota [m] timori,
Nunc quoque te salvo persolüenda mihi.
Vota ego [n] persolvam ? votis Medea [o] fruetur ?
Cor dolet ; atque irâ mistus [p] abundat amor.
Dona feram templis, [q] vivum quòd Iasona perdo ?
Hostia pro damnis concidat icta meis ?
Non equidem [r] secura fui ; sempérque verebar,
Ne pater [s] Argolicâ sumeret urbe nurum.
Argolidas timui : nocuit mihi [t] barbara pellex.
Non expectatâ vulnus ab hoste tuli.

INTERPRETATIO.

Cærulei fluctus subtrahuntur agitata navi: Versùs terram respicis, nos versùs aquam. Turris ex omni parte conspicua imminet mari : Huc eo ; & facies & sinus hument lacrymis. Per lacrymas aspicio ; & oculi nostri faventes animo avido prospiciunt longiùs quàm soliti erant. Adde preces pudicas & vota cum metu conjuncta, quæ etiam nunc debeo exsolvere, te salvo. Ego exsolvam vota ? Medea gaudebit votis ? Cordi ægrè est, atque amor mistus irâ affluit. Feram munera in templa, quia amitto Jasona vivum? Hostia percussa cadat pro damnis meis ? Non equidem vixi sine curâ ; & semper timebam ne pater tuus deligeret nurum ex urbe Thessalicâ. Reformidavi Thessalicas · effecit mihi pellex barbara. Illa:a est plaga ab hoste imprevisâ.

NOTÆ.

[g] *Subducitur*] Quando ventis & remis navis impellitur, & velociter currit, non modò terræ, sed maris etiam undæ, adeoque mare fugere & subtrahi videtur.

[h] *Terra*] Sic solent qui abeunt & qui remanent in sese mutuò ora convertere, donec extremum *vale* dicere cogantur, quando per locorum distantiam omninò separantur.

[i] *In latus*] Quæ ergo editissima erat. Locum describit, unde discedentem Jasonem spectasse dicit.

[k] *Feror*] Certè istud est ex intimo amoris sinu depromtum : & quàm lepidum est, tam est & tenerum.

[l] *Adde*] Pro *addo*, seu *addidi*. Ità & ex affectu majore, vel etiam variandi causâ, loqui amamus.

[m] *Timori*] Timebat Jasoni suo Hypsipyle, quem magnis periculis sese objectare videbat..

[n] *Persolvam*] Cum maximâ indignatione istud est pronuntiandum, quia dolori maximo versibus præcedentibus causa substrata est, itaque usque ad extremum repressa. Attentè, qui volet proficere, Poetæ artem indagabitur : nec verò pœnitebit.

[o] *Fruetur*] *Eorum utilitate & fructu gaudebit.*

[p] *Abundat*] Istud quoque ex naturâ : nam irâ spiritus animales irritantur ; & ad id quod agimus promtiores redduntur. Itaque ne irascatur qui amat, nisi ametur.

[q] *Vivum perdo*] In vocibus & in re est repugnantia. Atque hæc omnia ironicè & per indignationem sunt proferenda.

[r] *Secura*] *De matrimonio nostro*, scilicet.

[s] *Argolicâ*] *Thessalicâ*: nam etiam Thessalia *Argos Pelasgicum* dicta est..

[t] *Barbara*] *Medea.*

Nec facie meritísve placet; sed carmine [u] movit:
Ditáque cantatâ pabula [x] falce metit.
Illa reluctantem curru [y] deducere Lunam
Nititur, & tenebris [z] abdere Solis equos.
Illa refrænat aquas, [a] obliquáque flumina sistit:
Illa loco silvas, [b] viváque saxa movet.
Per [c] tumulos errat passis [d] discincta capillis,
Certáque de tepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes; simulacráque cerea [e] figit,
Et miserum tenues in [f] jecur urget acus.
Et quæ nescierim [g] melius. malè quæritur herbis,
Moribus & formâ conciliandus, amor.
Hanc potes amplecti? thalamóque relictus in uno
Impavidus somno nocte [h] silente frui?
[i] Scilicet ut [k] tauros, ita te juga ferre coëgit:
Quáque feros angues, te quoque mulcet ope.

INTERPRETATIO.

Nec illa tibi *grata est formâ vel beneficiis; sed te incantamentis pellexit: Et vellit herbas noxias falce incantatâ. Illa conatur deturbare curru Lunam resistentem, & abscondere tenebris equos Solis. Illa retinet undas, & coercet flumina sinuosa. Illa deturbat silvas & vivos rupes loco* suo. *Discincta vagatur per sepulcra comâ sparsâ, & legit quædam ossa de rogis calidis. Malè precatur absentibus; & transverberat imagines cereas; & defigit in miserum jecur acus exiles: Et quæ meliùs ignoraverim. Amor malè captatur herbis, qui debet allici moribus & pulcritudine. Hanc non metuis fovere? & in eodem lecto destitutus potesne dormire sine metu per noctis silentium? Nimirum coegit te jugum pati, ut coëgit tauros. Et mollit te quoque eadem operâ quâ* mollit *sævos serpentes.*

NOTÆ.

[u] *Movit*] *Te ad sui amorem incantamentis perpulit.*

[x] *Falce*] Ex magica arte, quasdam herbas pro diverso usu velli, aut incidi oportebat. Atque istud posterius falce æneâ ad Lunam factitatum esse ex Virgilio discimus.

[y] *Deducere*] Id est, *prorsus venefica est Medea.* Sic etiam dixit Tibullus,
Cantus & è curru Lunam deducere tentat.

[z] *Abdere*] Id est, *Solem ipsum lumine suo privare.*

[a] *Obliqua*] Epitheton fluminum, quorum cursus obliquus est.

[b] *Vivaque*] Id est, *ibi nata*, & *magna*, quæ terræ implantata videntur. *Des Rochers.*

[c] *Tumulos*] *Sepulcra.*

[d] *Discincta*] Ex disciplinâ magicâ hæc omnia transcripta sunt. Sed vide quàm appositè & ad scopum convenienter, quàm benè & jucundè variata oratio.

[e] *Figit*] Ut, quemadmodum imago cerea hoc & illud vulnus acceperit, ita & ille quem repræsentat hoc aut illo affectu tangatur, &c. In his luserunt etiam Virgilius & Horatius; quos si cum illis videre voles, videbis.

[f] *Jecur*] Quod sedem dicunt amoris; ut ità percutiatur ille cujus est illa imago.

[g] *Meliùs*] Multa alia pessimâ arte dicit Medeam facere, quæ à se meliùs ignorentur quàm cognoscantur.

[h] *Silente*] *Per noctis silentium*, quod ad pavorem incutiendum etiam aptum est.

[i] *Scilicet*] Vide mihi, quæso, quale sit Poetæ ingenium; in quas se induat formas; & quomodo ex quolibet efficiat quidlibet. Hypsipylen versibus proximè præcedentibus, Jasonem à Medeæ amore retrahentem, induxit: nunc cùm videtur illa rationum suarum vim infringere velle, illis pondus addit, seu potiùs ex iis novuum argumentum ad Medeam alienandam colligit.

[k] *Tauros*] Quos Medeæ ope, Jason perdomuit.

Adde, quod adscribi factis [l] procerúmque tuísque
[m] Se favet; & [n] titulo conjugis uxor obest.
Atque aliquis [o] Peliæ de partibus acta venenis
[p] Imputat, & populum, qui sibi credat, habet.
[q] Non hæc Æsonides, sed [r] Phasias [s] Æëtine
Aurea [t] Phryxèæ terga [u] revellit ovis.
Non [x] probat Alcimede mater tua; consule matrem:
Non pater, à [y] gelido cui venit axe nurus.
Illa sibi [z] Tanaï, [a] Scythiæque paludibus udæ
Quærat, & [b] à patriâ [c] Phasidos usque, virum.

INTERPRETATIO.

Adjice quod illa se gaudet Auctorem celebrari factorum tuorum, & Principum Argonautarum, & conjux nocet laudibus mariti. Atque aliquis ex factione Peliæ adscribit facta tua venenis, & habet plebem, quæ sibi fidem adhibeat. Non Jason, sed Medea abstulit pellem auream arietis Phryxei. Alcimede mater tua non laudat; Consilium peto à matre: Non laudat pater, cui advehitur nurus à polo glaciali. Illa exquirat sibi maritum ex Tanai & paludibus Scythiæ humida, & usque ex patriâ Phasis.

NOTÆ.

[l] *Procerum*] Castoris, Pollucis, Herculis, &c.

[m] *Se favet*] Venustè; Alij *se facit* Gall. *Elle prend plaisir elle se vante.* Hactenùs verò in odium, nunc in invidiam Hypsipyle Medeam ideò conatur adducere, quod in se tot Heroüm gloriam derivaret.

[n] *Titulo*] *Laudibus tuis detrahit.*

[o] *Peliæ de partibus*] Id est, *Ex iis qui Peliæ partes sequuntur, ipsi favent, tibique sunt infensi.*

[p] *Imputat*] *Dicit, non virtute tuâ, sed Medeæ venenis, omnia facta fuisse quæ in expeditione Colchicâ facta sunt.*

[q] *Non hæc*] Intellige hæc verba esse cujuspiam Peliæ fautoris, quibus Jasonis gloriam minueret.

[r] *Phasias*] *Medea*, à Phaside Colchorum fluvio.

[s] *Æëtine*] *Æëta filia*; quemadmodum Neptunine, Nereine, Oceanine, aliáque patronymica formantur. Sequutus verò sum Heinsij correctionem, quam ex veteri crasa lectione, utcumque tamen apparente, deinde etiam Salmasij approbatione confirmavit.

[t] *Phryxea*] A Phryxo, Athamantis & Nepheles filio, qui Jovi, vel ut alij volunt, Marti, apud Colchos arietem, quo Hellespontum transfretaverat, immolavit.

[u] *Revellit*] Benè *revellit*; nam arietis pellem, seu vellus aureum in templo Martis Phryxus affixit.

[x] *Probat*] *Ea omnia*, scilicet, *quæ de te & Medeâ prædicantur; aut ab hostibus tuis in te jactantur.*

[y] *Gelido*] Colchide, scilicet, quæ respectu Græciæ gelida est, utpotè magis ad Septentrionem inclinans. Cæterùm invidiosè istud auxit, quomodo Gallicè diceremus, *du fonds du Septentrion*, vel, *des glaces du Pole*: nam ab axe, seu Polo multùm distat Colchis.

[z] *Tanaï*] Tanaïs fluvius est notissimus, Asiam ab Europâ disterminans.

[a] *Scythiæque*] Scythia regio est, cujus pars una Asiæ, altera Europæ adscribitur. Iracundè verò ad barbaros, & magìs ad Septentrionem, Medeam, quæ sibi maritum quærat, remittit Hypsipyle.

[b] *A patria*] Id est, *Ex Colchidis*, vel, *Armeniæ montibus*, unde ortum suum ducere volunt fluvium Phasidem.

[c] *Phasidos*] Phasis fluvius est profundissimus idémque rapidissimus, per quem Argonautæ in Colchos navigarunt. *Phasidos* verò genitivus Græcus est: Latinè habet *Phasis*, vel *Phasidis*.

Mobilis Æſonide, vernáque incertior aurâ,
Cur tua [d] polliciti pondere [e] verba carent?
Vir meus hinc ieras, vir non meus inde rediſti.
Sim reducis conjux, ſicut euntis eram.
Si te nobilitas, generoſáque nomina tangunt;
En ego [f] Minôo nata Thoante feror.
[g] Bacchus avus, Bacchi conjux [h] redimita coronâ,
Præradiat ſtellis [i] ſigna minora ſuis.
Dos tibi [k] Lemnos erit, terra [l] ingenioſa colenti:
Me quoque res tales inter habere potes.
[m] Nunc etiam peperi. gratare [n] ambobus, Iaſon:
[o] Dulce mihi gravidæ fecerat [p] auctor onus.
Felix in [q] numero quoque ſum; prolémque gemellam
[r] Pignora [ſ] Lucina bina favente dedi.
Si quæris, cui ſint ſimiles; [t] cognoſceris illis.
[u] Fallere non norunt: cætera patris habent.

INTERPRETATIO.

Inconſtans Jaſon, & levior vento verno, quãobrem promiſſa tua non habent fidem? Abieras hinc maritus meus, rediiſti maritus non meus. Sim uxor reducis, ſicut erã proficiſcẽtis. Si movearis nobilitate & magnificis titulis; En ego dicor genita Thoante Minoo. Bacchus eſt mihi *avus.* Ariadne *Bacchi conjux circumdata coronâ prælucet ſignis minoribus ſtellis ſuis. Dos erit tibi Lemnos, terra fœcunda cultori: potes quoque habere me inter res tam præclaras. Nunc etiam ſum enixa, gratulare nobis duobus Jaſon. Auctor reddiderat pondus gratum mihi gravida. Sum quoque fortunata in numero; & emiſi binos liberos progeniem geminam, Lucinâ adjuvante. Si petis cui ſint ſimiles; cognoſceris per illos. Neſciunt fraudare; habent alia omnia patris.*

NOTÆ.

[d] *Polliciti*] Alij habent *pollicito*, quod Heinſio magis arriſit.

[e] *Verba polliciti*] Pro promiſſis. Nota benè hanc in loquendo rationem & ſolertiam. Quanti uſus eſſe poteſt? Sed pauci iſtud intelligent, niſi aliquando operi manum admoverint.

[f] *Minoo*] Thoas enim, pater Hypſipyles, filius fuit Adiadnæ; Ariadna verò Minoem patrem habuit.

[g] *Bacchus avus*] Omninò, ſiquidem ille Ariadnen uxorem habuit, ex quâ Thoantem ſuſcepit, patrem Hypſipyles.

[h] *Redimita*] Hanc fabulam ſuprà vidimus in Phyllidis epiſtolâ; ſed nota quàm appoſitè & ex mulierculæ ingenio Poëta Hypſipylen, gloriam ex obviis quibuſque captantem, inducat.

[i] *Signa*] *Alia ſidera, minora & minus lucida.* Gall. *Les étoiles de moindre grandeur: Les Conſtellations moins remarquables.*

[k] *Lemnos*] *Inſula Lemnos, quæ dos eſt mea, tua erit, cùm me uxorem duxeris.*

[l] *Ingenioſa*] Id eſt, *fœcunda, fertilis*: nam ingenium terræ etiam tribuitur.

[m] *Nunc etiam*] Laudat ſe à fœcunditate; quæ ſolet eſſe maritis grata.

[n] *Ambobus*] *Mihi, ſcilicet, & tibi.*

[o] *Dulce*] *Minùs mihi grave fuit, quòd gravida eſſem, quia ex te eram.*

[p] *Auctor*] *Jaſon*, ſcilicet.

[q] *Numero*] Thoantem enim, & Eunæum uno partu edidit.

[r] *Pignora*] Id eſt, *liberos*; quia ſunt illi amoris conjugalis vincula & quaſi pignora.

[ſ] *Lucina*] Juno Lucina, quæ parturientibus aderat.

[t] *Cognoſceris*] Adeòque Jaſoni erant ſimillimi. Atque & iſtud, ad eum in fide & amore retinendum, conferebat.

[u] *Fallere*] *Sicut Jaſon eorum pater, qui matrem fefellit.*

Legatos quos pænè dedi [x] pro matre ferendos :
Sed tenuit cœptas sæva [y] noverca vias.
Medeam timui : [z] plus est Medea novercâ.
Medeæ faciunt ad scelus omne manus.
[a] Spargere quæ fratris potuit laniata per agros
Corpora, pignoribus parceret illa meis ?
Hanc tamen, ô demens Colchísque [b] ablate venenis ,
Diceris Hypsipyles præposuisse toro.
Turpiter illa [c] virum cognovit adultera virgo :
Me tibi , téque mihi [d] tæda pudica dedit.
Prodidit [e] illa patrem : rapui [f] de cæde Thoanta.
[g] Deseruit Colchos : me mea Lemnos habet.
Quid refert, scelerata piam si vincit , & ipso
[h] Crimine dotata est , emeruitque virum ?
Lemniadum facinus culpo , [i] non miror , Iason.
[k] Quælibet iratis ipse dat arma dolor.
Dic age, si ventis (ut [l] oportuit), actus iniquis
Intrasses portus túque, [m] comésque meos ;

INTERPRETATIO.

Quos ferè tradidi portandos legatos pro matre : Sed crudelis noverca impedivit inceptum iter. Reformidavi Medeam ; plùs est Medea quàm noverca. Manus Medeæ apta sunt ad omnem nequitiam. Quæ potuit disseminare per campos membra lacerata fratris ; illa ignosceret meis liberis ? Tamen, ô insane, & incantate venenis Colchicis , diceris prætulisse hanc lecto Hypsipyles. Illa juvenis adultera cognovit fœdè meum *maritum : fax casta dedit me tibi, & te mihi. Illa prodidit patrem :* ego *subtraxi Thoanta neci.* Illa *reliquit Colchos : Lemnos mea tenet me. Quid interest, si scelesta superat piam , & dotem habet crimen ipsum; &* eo sibi *conciliavit maritū. Damno flagitium Lemniadum puellarum, non miror Jason. Dolor ipse ingerit qualibet arma infensis. Dic, quæso, si pulsus ventis adversis (ut decuit) tu & comes introisses meos portus,*

NOTÆ.

[x] *Pro matre*] Id est, *Ut te mihi conciliarent.*

[y] *Noverca*] *Medea,* scilicet.

[z] *Plus est*] Id est , *Major est adhuc in Medeá sævitia , quàm in Novercâ.* Gall. *Qui dit Medée, dit bien plus que marâtre.*

[a] *Spargere*] Fabula est, Medeam, ut insequentem patrem moraretur, cùm Jasonis fugam comitata esset, Absyrti, fratris sui, membra dilacerasse, iisque viam stravisse.

[b] *Ablate*] Jasonem innuit per veneficia mente alienatum à Medeâ fuisse.

[c] *Virum*] *Te,* scilicet, *qui meus es.*

[d] *Tæda pudica*] *Legitimum conjugium* ; ad cujus celebrationem tædas adhibitas fuisse suprà vidimus. Metonym. est.

[e] *Illa*] *Medea* , cujus ope vellus aureum à Jasone sublatum.

[f] *De cæde*] Sola enim ex omnibus Lemniadibus patrem suum servavit, cùm aliæ viros omnes trucidassent.

[g] *Deseruit*] *Ut impudicæ solent.*

[h] *Crimine dotata*] Medeam Jason abduxit , quòd sui causâ patrem prodidisset. Quàm lepidè verò & appositè illud arguit Hypsipyle.

[i] *Non miror*] Quod viros suos Lemniades interfecerint , se equidem dicit non approbare : Veruntamen in eo nihil esse quod dolor contemptæ uxori facilè non suggerat.

[k] *Qualibet*] Clarissimus Heinsius malebat *quamlibet* : sed non ità videtur ad scopum spectare.

[l] *Oportuit*] *Dignus fuisti, cui istud evenerit.*

[m] *Comesque*] *Medea* , quàm præ dolore & irâ non nominat.

Obviáque exiſſem fœtu comitata gemello :
([n] Hiſcere nempe tibi terra roganda fuit.)
Quo vultu natos, quo me, ſcelerate, videres ?
Perfidiæ pretio quâ nece dignus eras ?
Ipſe quidem per me tutus ſoſpéſque fuiſſes ;
Non quia tu dignus, ſed quia mitis ego.
[o] Pellicis ipſa meos impleſſem ſanguine vultus ,
[p] Quoſque veneficiis [q] abſtulit illa ſuis.
Medeæ [r] Medea forem. quòd [s] ſi quid ab alto
Juſtus adeſt votis Jupiter ipſe meis ;
Quod gemit Hypſipyle, lecti quoque [t] ſubnuba noſtri
Mœreat , & leges [u] ſanciat ipſa ſuas.
Utque ego deſtituor conjux materque duorum ;
[x] A totidem natis orba ſit, atque viro.
Nec malè parta diù teneat ; pejúſque relinquat.
Exulet ; & toto quærat in orbe fugam.
Quàm fratri germana fuit , miſeróque parenti
Filia ; tam natis , tam ſit acerba [y] viro.

INTERPRETATIO.

& proceſſiſſem obviam cùm duobus liberis . (ſcilicet tibi opus fuiſſet precari terram, ut biaret.) Quo ore potuiſſes intueri filios, quo me , ſcelefte ? Quâ morte dignus eras pro mercede perfidia tuæ ? Tu equidem fuiſſes tutus & incolumis per me , non quia tu es dignus , ſed quia ego ſum *lenis. Ego coperuiſſem meos oculos ſanguine pellicis,&* tuos *quos illa abripuit veneficiis ſuis. Eſſem Medea Medea. Quòd ſi Jupiter ipſe adeſt æquus aliquâ parte ex cœlo meis precibus . Pellex mei lecti fleat quod Hypſipyle queritur , & ipſa firmet leges ſuas . Et quemadmodum ego uxor , & mater duorum relinquor ,* illa *ſit privata totidem liberis , atque marito. Nec diù poſſideat quæ male acquiſivit ; & graviori modo deſerat. Exul vivat ; & quærat fugam in toto mundo. Quàm ſæva fuit ſoror fratri , & filia* ſæva *patri ; tam ſit* ſæva *liberis, tam ſit* ſæva *marito.*

NOTÆ.

[n] *Hiſcere*] Id eſt , *Tanti ſceleris pudore uſque adeò ſuffuſus fuiſſes & perturbatus , ut terra hiatu abſorptum quàm in meum conſpectum datum te præoptaſſes.*

[o] *Pellicis*] *Medea.*

[p] *Quoſque*] *Jaſonis.*

[q] *Abſtulit*] *A me Avertit.*

[r] *Medea*] Id eſt, *ſæviſſima.*

[s] *Si quid*] Alij *ſi quis.* Optimè verò & venuſtè *ſi quid* plurimi ; quod repoſuit Heinſius : qui idem verè, eleganter redundare τὸ *quid* aſſerit. Ità & Virgilius.

——*Si quid pietas antiqua labores*
Reſpicit humanos.

[t] *Subnuba*] *Medea concubina.* Alij habent *Succuba* : quam vocem vix latinam dicit Heinſius,

[u] *Sanciat*] *Firmet , & ratas efficiat.* Id eſt , *Cùm ipſa ſibi licitum crediderit uxores de conjugali toro deturbare, & eâ de re quaſi legem exemplo in me edito poſuerit, opto ut etiam damno ſuo legem iſtam ſanciat.*

[x] *A totidem*] Voto ſuo non excidit Hypſipyle. Jaſon enim, cùm Creuſam Creontis Corinthiorum regis filiam uxorem duceret, Medeam expulit ; quæ duos,quos ex Jaſone habuerat , filios crudeliter mactavit. Nota verò phraſim, *orbum eſſe à re aliquâ* : Ità & Cicero dixit in Oratione pro Flacco,*orba ab Optimatibus concio.*

[y] *Viro*] Cum Creusâ conflagraſſe Jaſonem,incendio quod Medea in Creontis regiâ excitavit, ſcribit Hyginus. Quanquam alij aliter.

Cùm mare, cùm terras [z] consumserit; [a] aëra tentet,
Erret inops, exspes, cæde cruenta suâ.
Hæc ego conjugio fraudata [b] Thoantias oro.
Vivite [c] devoto nuptáque virque toro.

INTERPRETATIO.

Cùm peragraverit mare & terras, experiatur aëra. Vagetur egena, sine spe, sanguinolenta suâ nece. Ego Thoantis filia expulsa conjugio hæc imprecor. Vivite vir & uxor lecto diris damnato.

NOTÆ.

[z] *Consumserit*] *Frustràque in iis asylum quæsierit.* Corintho verò Medea pulsa est, postquam Jasoni Creusa nupsisset: Deinde etiam Athenis, ab Ægeo, cui nupserat, repudiata.

[a] *Aëra*] Quomodo draconibus vecta Corintho, Athenísque aufugerit Medea, passim reperies: Illúdque sæpiùs Autor noster memorat.

[b] *Thoantias*] *Hypsipyle Thoantis filia.*

[c] *Devoto*] *Execrationibus, & infelicitatibus per meas imprecationes referto.*

EPISTOLA SEPTIMA.

ARGUMENTUM.

Trojâ à Græcis eversâ, Æneas, Anchisæ & Veneris filius, postquam incendio penates eripuisset, viginti navibus mare ingreditur. Tempestate autem jactatus, diúque circum multa littora errans, in Libyam est delatus: ubi tunc Dido, ut fingit Virgilius, Beli filia, & Sichæi, Herculis sacerdotis uxor, Tyro profecta, fratris Pigmalionis sævitiam & avaritiam fugiens, novam urbem, Carthaginem moliebatur, à qua Æneas unà cum sociis liberaliter susceptus, amatus, in ejusdem sese interiorem consuetudinem demisit. Cùm autem Mercurij monitu, in Italiam, fatis sibi promissam, navigare pararet, Dido (ut quæ cùm maximè amans & ardens omnia momenta expenderet) animum ejus præsentiens, à navigandi proposito eum revocare studet: quo non impetrato, ut saltem differat præcepi iter, orat. Multis autem frustrà admotis precibus, tandem moritura ad eum scribit, ut mortis causam præbuisse intelligat.

DIDO ÆNEÆ.

[a] SIc, ubi [b] fata vocant, udis abjectus in herbis,
Ad [c] vada [d] Meandri [e] concinit albus olor.

INTERPRETATIO.

Sic candidus Cygnus jacens super herbâ canit ad vada Meandri, cùm mors vocat.

NOTÆ.

[a] *Sic concinit*] *Uti ego nunc cano*, supple: quod, de industriâ, à Poëta non expressum, majoris affectus declarandi causâ. Cæterùm in quibusdam codicibus, hujus epistolæ initium faciunt, versus duo sequentes.

Accipe, Dardanide, moritura carmen Elissæ.
Quæ legis, à nobis ultima verba legis.

At illi, tametsi non ita malè cohærent, meritò tamen, cùm in optimis præsertim editionibus non appareant, tanquam adulterini rejecti sunt. Epistola verò ferè tota est ex Virgilio desumta.

[b] *Fata vocant*] Id est, *cùm mors instat.* Inde tractâ phrasi quòd nihil sine fatorum ordine fiat.

[c] *Vada*] Vadum, locus est aquosus, per quem tamen pedibus licet vadere. Sumitur etiam pro aquis simpliciter.

[d] *Meandri*] Meander, seu, ut alij scribunt Meandrus, fluvius est minoris Asiæ, in Ægeum mare influens, adeò sinuosus, ut sæpè videatur reverti.

[e] *Concinit*] Morti vicinum Cygnum cantare voluerunt fabularum artifices Poëtæ.

Nec,

Nec, quia te nostra sperem prece posse moveri,
Alloquor: adverso [f] vovimus [g] ista Deo.
Sed [h] merita & [i] famam, [k] corpúsque, animúmque pudicum
Cum malè perdiderim; perdere verba leve est.
[l] Certus es ire tamen, miserámque relinquere Dido:
Atque iidem venti vela [m] fidémque ferent.
Certus es, Ænea, cum fœdere [n] solvere naves:
Quæque ubi sint nescis, Itala regna sequi.
Nec [o] nova Carthago, nec te crescentia tangunt
Mœnia; nec sceptro tradita [p] summa tuo.
[q] Facta fugis; [r] facienda petis. quærenda per orbem
Altera, quæsita est [s] altera terra tibi.
Ut terram invenias, quis eam tibi tradet habendam?
[t] Quis sua non notis arva tenenda dabit?
[u] Alter habendus amor tibi restat, & altera Dido:
Quamque [x] iterum [y] fallas, altera danda fides.

INTERPRETATIO.

Neque compello te, quòd credam te posse flecti precatione nostrâ: Optavimus ista Deo averso. Sed cùm malè profuderim beneficia & famam, & corpus, & animum castum; parùm est profundere verba. Decrevisti tamen abire & deserere infelicem Didonem: Atque iidem venti rapient vela & fidem tuam. *Decrevisti, Ænea, solvere naves cum pacto: & regna Itala petere, quæ ignoras ubi sint. Nec nova Carthago, nec muri surgentes te movent; nec summa rerum concessa tuo sceptro. Fugis quæ facta sunt, sequeris quæ facienda sunt. Altera tellus investiganda est tibi per orbem, altera est inventa. Quanquam solum reperias, quisnam id tibi præbebit possidendum? Quis dabit agros suos possidendos* hominibus *incognitis? Superest tibi alter Amor habendus, & altera Dido: Et fides altera danda, quam frangas denuò.*

NOTÆ.

[f] *Vovimus*] Alij Codices habent *movimus*: quod quidem cur improbaverit Heinsius non video: (*movere* enim sæpè pro suscipere ponitur) nisi quia jam eâ voce, versu proximè præcedenti, usus est Poëta. *Vovimus* verò ex hâc Basileensis Codicis Scripturâ voīs effecit Heinsius.

[g] *Ista*] *Ut te in mei amore retinerem.*

[h] *Merita*] Æneam hospitio perbenignè acceperat, &c.

[i] *Famam*] Quia ante visum Æneam castissima habebatur.

[k] *Corpúsque*] Ab Æneâ violatum.

[l] *Certus ire*] *Certus eundi.* Virgil. 4. Cæterùm hæc omnia, cum aliqua admiratione proferenda sunt.

[m] *Fidémque ferent*] Id est, *Perfidus eris.* Proverbialis locutio, nostris etiam familiaris, dum nullius momenti rem aliquam exagitant. Dicunt enim, *Autant en emporte le vent*: & similia.

[n] *Solvere*] Iterùm in diversa vocum significatione ludit Poëta. *Solvere fœdus*, est *fœdus frangere. Solvere naves*, est, *eas ex portu deducere.* Id est, *decrevisti simul & pariter matrimonium nostrum dissolvere, &, abeundi causâ, naves portu solvere.*

[o] *Nova*] Quam tunc temporis Dido ædificabat.

[p] *Summa*] Id est, *Quicquid erat penes me divitiarum & potestatis.*

[q] *Facta*] *Carthaginem conditam.*

[r] *Facienda*] *Urbem, quam, fatis admonitus, in Italiâ conditurum se Æneas prædicabat.*

[s] *Altera*] *Hæc*, scilicet, *quam tibi dedi.*

[t] *Quis*] Quasi dicat, *nullus.*

[u] *Alter*] *Quem fortasse nunquam invenies.*

[x] *Iterum*] *Sicuti datam mihi fefellisti.*

[y] *Fallas*] *Fallere fidem*, pro, *fidem violare*, etiam apud Ciceronem.

[z] Quando erit, ut condas instar Carthaginis urbem,
Et videas populos altus ab arce tuos?
Omnia ut eveniant, nec te tua vota [a] morentur;
Unde tibi, quæ te [b] sic amet, uxor erit?
Uror, ut inducto ceratæ sulfure [c] tædæ:
Ut [d] pia fumosis addita thura focis.
Æneas oculis semper vigilantis inhæret:
Ænean animo noxque diesque refert.
Ille quidem malè gratus, & ad mea munera [e] surdus;
Et quo; si non sim [f] stulta, carere velim:
Non tamen Ænean, quamvis malè cogitat, odi:
Sed queror infidum, quæstáque pejus amo.
Parce Venus [g] nurui, durúmque [h] amplectere fratrem:
[i] Frater Amor: castris [k] militet ille tuis.
Aut ego [l] quæ cœpi (neque enim dedignor) amare,
[m] Materiam [n] curæ præbeat ille meæ.

INTERPRETATIO.

Quando eveniet ut ædifices urbem instar Carthaginis; & sublimis prospicias populos tuos ab arce? Quantumvis omnia accidant, nec tua desideria te retardent; unde conjux tibi aderit, quæ te amet ut ego te amo? Ardeo, ut tæda oblita sulphure; ut pia thura injecta altaribus fumosis. Semper Æneas obversatur oculis mei experrectæ: Nox & dies repræsentat Ænean animo meo. *Ille quidem ingratus, & durus ad mea dona; & quo, si non sim insana, cupiam carere: Non tamen odio habeo Ænean, quamvis malè animo sentit: Sed querimoniam habeo de perfido, & postquam habui, magis amo. Venus ignosce nurui, tuque, ô Amor frater complectere crudelem fratrem: Ille sequatur castra tua; Aut ego sequar quæ cœpi amare; (neque enim abnuo) ille det materiam amori meo.*

NOTÆ.

[z] *Quando*] Quasi dicat, *nunquam*, aut *tardissimè*.

[a] *Morentur*] Id est, *Quanquam nulla sit mora, quin omnia quæ optaveris, eveniant.*

[b] *Sic*] *Ut ego te amo.*

[c] *Tædæ*] Tæda, arbor est ex resinosis; flammis luminibúsque sacrorum grata, auctore Plinio.

[d] *Pia*] *Quibus ergà Deos pietatem testamur.*

[e] *Surdus*] Quia illis nequè movebatur; neque ab instituto itinere deterrebatur.

[f] *Stulta*] Stultus verò est qui eo carere non vult, quem neque beneficiis, neque amore retinere potest.

[g] *Nurui*] Id est, *mihi*. Æneas matrem habuit Venerem: Adeòque Veneris nurus fuerit, quæ illum maritum vocitaverit.

[h] *Amplectere*] *Et ad mei amorem perduce.*

[i] *Frater*] Æneæ frater fuerit Amor, siquidem uterque Venere genitus.

[k] *Militet*] *Amet, & amet me*: Militia enim Amoris amor est.

[l] *Quæ*] *Quem*, ex melioribus codicibus correxerat Heinsius. *Quæ* verò, quod in aliis reperitur reposui, quia clariorem sensum & meliorem efficit: nam & idem ille Heinsius hanc, ut videtur, sibi legem in correctionibus suis posuit.

[m] *Materiam*] *Nutrimentum & causam*; *Amet*. Quàm acutè istud inflexerit, vide. Dicit Amori, se spontè ejus militiæ nomen dedisse, & ejus castra sequi: Tantummodò ille materiâ vota sua non destituat. Quæ magis honesta esse potest Oratio ad Imperatorem? At Dido tamen quod maximè cupit, conficit; nam Amoris materia Æneæ amor est reciprocus.

[n] *Curæ*] *Amori*. Sic Virgil. de hâc ipsâ Dido loquens:

At Regina gravi jam dudùm saucia curâ.

[o] Fallor; & [p] ista mihi falso jactatur imago.
Matris ab ingenio [q] dissidet ille suæ.
[r] Te lapis, & montes, innatáque rupibus altis
[s] Robora, te sævæ progenuere feræ:
Aut mare, quale vides agitari nunc quoque ventis:
[t] Quò tamen adversis fluctibus ire paras.
Quò [u] fugis? obstat [x] hiems: [y] hiemis mihi gratia prosit.
Aspice, ut [z] eversas concitet [a] Eurus aquas.
Quod tibi maluerim, sine me debere procellis.
[b] Justior est animo ventus & unda tuo.
Non ego sum tanti ([c] quamvis merearis, inique,)
Ut pereas, dum me per freta longa fugis.
Exerces [d] pretiosa odia, & constantia magno;
Si, dum me careas, est tibi vile mori.
Jam venti ponent, [e] stratáque æqualiter undâ,
[f] Cæruleis [g] Triton per mare [h] curret equis.

INTERPRETATIO.

Decipior; & ista cogitatio ostentatur mihi falsò: Ille non vivit ex indole matris suæ. Saxum & montes, & robora ingenita rupibus altis; feræ crudeles produxerunt te: Aut mare, quale cernis commoveri nunc quoque ventis; Quò tamen ire cupis undis contrariis. Quò fugis? tempestas impedit: tempestatis gratia mihi serviat. Vide ut Eurus ornat aquas concitas; fac ut debeam procellis, quod maluerim debere tibi. Ventus & fluctus est æquior tuo ingenio. Ego non sum tanti, ut pereas, (quamvis dignus sis, injuste) dum fugis me per vasta maria. Odiis carissimis indulges & magno venientibus; si modò me careas, leve est tibi mori: Venti brevì quiescent, & fluctibus æqualiter diffusis, Triton feretur per mare equis glaucis.

NOTÆ.

[o] *Fallor*] *Quæ Ænean ad mei amorem perduci posse cogito.*

[p] *Ista*] *Quæ, dies, noctes, mentem obambulat; cùm Ænean facilem & amore victum, mihi fingo.*

[q] *Dissidet*] *Quia ille durus; Venus mollis*, &c.

[r] *Te*] Ænean tanquam præsentem alloquitur. Quod quidem convenientissimè fecit, quo tempore eum phantasiæ oberrantem induxit,

[s] *Robora*] Robur, arbor est glandifera, durissima.

[t] *Quò*] Alij habent *quà*: quod Heinsio propter ejusdem *quò*, versu proximè sequenti, concursum, placuit.

[u] *Fugis*] Invidiosè.

[x] *Hiems*] *Tempestas.* Ità & Horatius.

[y] *Hiemis gratia*] *Cujus vix ulla est.* Ovidium vide, ut ubique ingeniosus est.

[z] *Eversas*] Pro *evertat & concitet.*

[a] *Eurus*] Ventus ab ortu spirans, procellosus, & in Italiam ex Africâ navigaturis maximè contrarius.

[b] *Justior*] *Quia mihi benè merenti gratiam refert, cùm te apud me retinet, quam tu, qui beneficium accepisti, non vis reddere.*

[c] *Quamvis merearis*] *Perire* scilicet. Sed multùm hìc variant codices. Quidam habent *quod non meditaris*, quod quidem non improbandum.

[d] *Pretiosa*] *Quandoquidem, ob ea, Tu ipse in periculum venis.*

[e] *Strata*] Cum nullis ventis agitatur aqua, inter ripas suas æquabilis continetur.

[f] *Cæruleis*] Propter aquæ præsertim, in quâ vivunt, colorem.

[g] *Triton*] Deus marinus, Neptuni filius, ejusdémque tubicen.

[h] *Curret*] Id est, *placabitur æstus maris.* Lubentiùs enim quiescente undâ, super aquas Dij maris exeunt.

Tu quoque cum ventis utinam mutabilis esses!
Et, nisi duritiâ robora vincis, eris.
Quid? si [i] nescieris, insana quid æquora possint?
[k] Expertæ toties tam [l] malè credis aquæ?
Ut pelago [m] suadente etiam [n] retinacula solvas,
Multa tamen latus tristia pontus habet.
Nec [o] violasse fidem tentantibus æquora prodest.
Perfidiæ pœnas exigit ille locus.
Præcipuè cùm læsus Amor: quia mater Amoris
Nuda [p] Cytheriacis edita fertur aquis.
Perdita ne [q] perdam timeo, noceámve nocenti;
Neu bibat æquoreas naufragus hostis aquas.
Vive, precor: sic te [r] melius, quàm funere, perdam.
Tu potiùs leti causa [s] ferare mei.
Finge, age, te [t] rapido (nullum sit in omine pondus)
Turbine deprendi: quid tibi mentis erit?
Protinùs occurrent falsæ perjuria linguæ,
Et [u] Phrygiâ Dido fraude [x] coacta mori.

INTERPRETATIO.

Utinam tu esses quoque mobilis cum ventis! Et eris, nisi durior es roboribus. Quid? si ignorasses quid procellosa maria possent? Confidis mari quod toties tam malè sensisti? Tametsi etiam mari consulente moveas ancoram, tamen vastum mare habet multa luctuosa. Neque juvat eos qui se mari committunt læsisse fidem: Ille locus repetit pœnas perfidiæ: præsertim cùm Amor violatus; quia mater Amoris dicitur genita nuda aquis Cytheriacis. Ego quæ occidi, metuo ne sim exitio, vel obsim nocenti; Neve hostis naufragium passus sorbeat aquas marinas. Vive quæso: libentiùs amittam te sic, quàm morte. Tu potiùs dicaris causa mortis meæ. Age, pone te corripi turbine furente: (nulla sit vis in omine) quid erit tibi animi? Statim mentem subibunt perjuria perfidæ linguæ, & Elissa ad mortem impulsa fraude Trojanâ.

NOTÆ.

[i] *Nescieris*] Sic habent nonnulli Codices, referente Heinsio. Nec te movere debet ultima syllaba producta; nam plurima alia exempla idem Heinsius congerit, ubi itidem producitur.

[k] *Expertæ*] Passivè: Nota.

[l] *Malè*] *Expertæ malè*; id est, *cum tuo periculo*: vel *credis malè*.

[m] *Suadente*] *Tranquillo*; quod ad navigationem invitare videtur.

[n] *Retinacula solvas*] *Solvas ancoram*: *discedas*.

[o] *Violasse*] Navigationem pergit dissuadere Dido.

[p] *Cytheriacis*] Citheræ insula est in sinu Laconico, quò, cùm primùm nata esset, Conchâ Venus devecta dicitur.

[q] *Perdam*] *Eum naufragio timeo perdere quem sua voluntas perdidit, quique adeò me perdidit.*

[r] *Meliùs*] *Minori cum dolore.*

[s] *Ferare*] *Quàm ego tui*, supple, *si me dum fugeres, perires.*

[t] *Rapido*] Quàm artificiosè quasi in periculo ipso conscientiam Æneæ sollicitat.

[u] *Phrygiâ*] *Æneæ Phrygij*: *Tui*.

[x] *Coacta*] Quæcumque de Didonis & Æneæ dicuntur amoribus, fabulam esse meram, à Virgilio artificiosè intextam constat ex eo præsertim, quòd Carthago 132 anno tantùm ante Romam à Didone sit condita; Roma verò 432 post Troiæ excidium, quo excidij tempore Æneas vixit: Ut sic 300 annos circiter Æneæ munificè Poëta condonaverit.

Conjugis ante oculos deceptæ ſtabit imago
Triſtis, & effuſis [y] ſanguinolenta comis.
Quicquid [z] id eſt, *totum merui,* [a] *concedite* [b] dicas :
Quæque cadent, [c] in te fulmina miſſa putes.
[d] Da breve ſævitiæ ſpatium pelagíque tuæque :
Grande moræ pretium tuta futura via eſt.
Nec mihi parcatur ; puero parcatur Iülo.
[e] Te ſatis eſt titulum mortis habere meæ.
Quid puer [f] Aſcanius, quid Dî [g] meruere [h] Penates ?
[i] Ignibus ereptos obruet unda Deos.
Sed neque fers tecum : nec, quæ mihi perfide, jactas,
[k] Preſſerunt humeros ſacra patérque tuos.
Omnia mentiris. nec enim tua fallere lingua
Incipit à nobis ; primáque plector ego.
Si [l] quæras, ubi ſit formoſi mater Iüli :
Occidit à duro ſola relicta viro.

INTERPRETATIO.

Species uxoris deluſa ſtabit ante oculos mœſta, & ſanguine reſperſa, capillis ſparſis. Quicquid id eſt, omne merui, *dices,* diſcedite : *& credes fulmina quæ cadent eſſe intenta in se. Concede breve tempus furori maris, & tuo : Via tuta futura eſt magna merces cunctationis. Nec mihi ignoſcatur ; ignoſcatur puero Iülo : Satìs eſt te dici cauſam mortis meæ. Quid puer Aſcanius, quid Dij Penates meruerunt ? Aqua opprimet Deos ſubtractos ignibus.* Sed neque Deos *tecum portas ; neque, perfide, pater & ſacra, quæ mihi prædicas, tetigerunt humeros tuos. Profers omnia falſa, neque verò lingua tua me primam decipit, neque ego prima crucior. Si quis petat, ubi ſit mater pulcri Iüli : Periit deſerta ſola à crudeli marito.*

NOTÆ.

[y] *Sanguinolenta*] *Quæ tui cauſâ ſibi violentas manus injeceris.*

[z] *Id*] *Quod patieris mali. Quantacunque fuerint mala quæ patieris.*

[a] *Concedite*] Conſcientiæ ſtimulis & periculi magnitudine conturbatum Ænean fingit Dido ſui ſanguinolentam imaginem ſpectáque alloqui, & à ſe depellere.

[b] *Dicas*] Plurimi codices habent *dices :* quod quidem non improbaverim ; quanquam illud alterum requirere verſum ſequentem Heinſius crediderit.

[c] *In te*] Ità verò noxios ſolet timida conſcientia agitare : Hinc Juvenalis ;

Hi ſunt qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent,
Cùm tonat, exanimes primo quoque murmure Cœli :
Non quaſi fortuitus, nec ventorū rabie, ſed
Iratus cadat in terras, & vindicet ignis.

[d] *Da breve*] Id eſt, *diſceſſum tuum differ.*

[e] *Te ſatis*] Id eſt, *ſatìs eſt quòd meæ mortis autorem te facias : nec ei filium tuum debes objicere,* &c.

[f] *Aſcanius*] Æneæ filius ; qui & Iülus dictus eſt.

[g] *Meruere*] *Quamobrem eos tempeſtati objicias.*

[h] *Penates*] Quos dicitur Æneas Trojâ in Italiam portaſſe.

[i] *Ignibus*] *Troja deflagrantis.*

[k] *Preſſerunt*] Pius ideò à Virgilio Æneas cognominatur, quòd patrem & Deos Penates flammis eripuerit, & humeris bajulaverit. Quomodo eum pictores etiam ex Virgilio celebraverunt.

[l] *Quæras*] *Aliquis quæras.* Ænean dicit Creuſam uxorem, Priami filiam, matrem Aſcanij antè reliquiſſe, & decepiſſe. Quæ quidem eſt quorundam ſententia. Imò ab ipſo interfectam nonnulli tradunt.

[m] Hæc mihi narraras: [n] at me movere merentem.
[o] Inde minor culpâ pœna futura meâ est.
[p] Nec mihi mens dubia est, quin te tua numina damnent.
Per mare, per terras [q] septima [r] jactat [s] hiems.
Fluctibus ejectum tutâ [t] statione recepi,
Vixque benè audito nomine, regna dedi.
His tamen officiis utinam contenta fuissem;
Et mihi concubitûs fama [u] sepulta foret!
Illa dies [x] nocuit, qua nos declive sub antrum
[y] Cæruleus subitis compulit imber aquis.

INTERPRETATIO.

Hæc mihi retuleras: sed tetigerunt me flentem. Inde pœna tua *futura est levior culpâ meâ. Nec dubito quin tui Dij te exagitent. Septima tempestas jactat* illum *per mare, per terras. Recepi tute portu* illum *expulsum undis; & regna tradidi, vix benè cognito cjus nomine. Utinam tamen satis mihi fuisset his beneficiis; & nulla esset mihi fama concubitûs! Illa dies* me *perdidit, quâ imber caruleus detrusit nos sub speluncam curvam, repentinis aquis.*

NOTÆ.

[m] *Hæc*] *Quomodo Creusam amisisses:* Istud verò 2. Æneidos, sub finem, Didoni Æneas narrat.

[n] *At me movère*] Alij *novère*: unde sensum extorquere conatus est Hubertinus. Sed frustrà, meo quidem judicio. Quid verò dicam vix reperio: nisi fortè hæc fuerit mens Didonis, & ità Ænean alloqui voluerit, *Narraveras mihi equidem quomodo Creusam uxorem tuam reliquisses, unde perfidum tuum ingenium cognoscere debuissem, téque adeò longè à me propellere: At secus evenit, nam, cùm in animo meo id unum insedisset, qua ratione tibi possem prodesse & placere, etiam me movit, & ad misericordiam perduxit ille, ut referebas, tuus & uxoris casus.* Si quis accersitam explicationem credat, pergratum fecerit meliorem proponere. Cæterùm, sine manuscriptorum fide, nisi summâ cautione, nolim quicquam mutare.

[o] *Inde*] Hanc lectionem retinuerunt septem libri, Autore Heinsio; quam quidem arripui, eo præsertim inductus, quòd alij *unde*, alij *atque*, eodem propè sensu habeant. Heinsius vulgatam *illa* non mutavit; testatur *ipsa* in uno codice legi: neque aliud nisi quòd aliquid latere dicit. Hunc verò locum sic expono; *Inde*, id est, *ex eo quòd vices tuas dolui, te deinde hospitio & lecto meo recepi, oratione tuâ decepta, ex eo, inquam, culpâ meâ evenit, ut minorem perfidiæ pœnam lueris.*

[p] *Nec mihi*] Confirmatio est, seu ejus, quod dixit, ulterior declaratio, Ænean perfidiæ erga uxorem, pœnam luere.

[q] *Septima*] Cum Virgilio facit. Dionysius verò, anno ab incensâ Trojâ, altero Ænean in Italiam venisse scribit.

[r] *Jactat*] Ænean, scilicet. Hæ verò Ellipticæ locutiones, ferè cum indignatione, aut aliquo majore affectu, sunt conjunctæ.

[s] *Hiems*] Pro anno.

[t] *Statione*] Portu, scilicet, Carthaginiensi.

[u] *Sepulta*] *Nullus sciret.* De hac verò famâ multa Virgil. 4. Æneid.

[x] *Nocuit*] Quia eo, Junonis, Venerísque artificio, subire speluncam Æneas & Dido, imbribus immissis, coacti, tum primùm concubuerunt; ut scribit Virgil. Æn. 4. Is verò quam nunc exponimus vocem, sic reddit;

Ille dies primus leti, primúsque malorum
Causa fuit.

[y] *Cæruleus*] Pro nigricante. Utroque epitheto promiscuè utitur Virgilius.

Audieram [z] voces; Nymphas [a] ululasse putavi,
[b] Eumenides fatis [c] signa dedere meis.
Exige læse pudor pœnas, [d] violate Sichæo:
Ad quas (me miseram!) plena pudoris eo.
Est mihi marmoreâ sacratus in æde [e] Sichæus:
Appositæ frondes velleráque alba tegunt.
Hinc ego me sensi [f] noto quater ore citari:
[g] Ipse sono tenui dixit, [h] *Elissa, veni.*
[i] Nulla mora est; venio. venio tibi debita conjux:
Sed tamen [k] admissi [l] tarda pudore mei.
[m] Da veniam culpæ; decepit [n] idoneus auctor.
Invidiam noxæ detrahit ille meæ.
[o] Diva parens, seniórque [p] pater pia sarcina nati,
Spem mihi mansuri rite [q] dedere viri.
Si fuit errandum, causas habet error honestas.
Adde [r] fidem; nullâ parte [s] pigendus erit.

INTERPRETATIO.

Exceperam sonos; credidi Nymphas clamasse. Furiæ indicium fecerunt fatis meis. Pudor offense, violate Sichæo, repete pœnas, ad quas, (me infelicem!) me dedo suffusa pudore. Est mihi Sichæus sacratus in templo marmoreo; rami admoti, & lana candida operiunt. Ego audivi me hinc vocari quater voce cognitâ; Ipse Sichæus *dixit voce gracili,* Adesto Elissa. *Non moror; adsum: Eo uxor tibi debita; sed tamen lenta pudore criminis mei. Concede veniam delicto meo; Dignus auctor me fraudavit: Ille minuit invidiam culpa mea. Mater Dea, & pater senior, pium onus filij, fecerunt mihi spem mariti firmi ut par est. Si fuit peccandum, error præbet causas honestas. Adjice* illi *fidem; nullo modo erit pigendus.*

NOTÆ.

[z] *Voces*] Pluralem numerum ex vulgatâ editione reposui; quamvis singularem habere meliores codices Heinsius testetur. Ratio est, quòd sicut apud Virgilium plures etiam hìc Nymphas Dido ipsa memorat.

[a] *Ululasse*] Vox est mediæ significationis, quam, in bonam partem accipi, dubitare non finit Lucanus, cùm dicit,

latis ululare triumphis.

[b] *Eumenides*] *Furiæ*; eo nomine per antiphrasim Græcè dictæ; id est, *malevolæ.*

[c] *Signa*] Quæ ab illis non possunt esse nisi atra; & mortis præsagia.

[d] *Violate*] Quoniam Sichæi cineribus castitatem promiserat.

[e] *Sichæus*] Didonis maritus, Herculis Tyri Sacerdos; quem Pygmalion, ob divitiarum famam, interfecit. Hic verò per Sichæum, ejus statua, quam, summâ veneratione, Dido colebat, intelligenda est.

[f] *Noto*] *Sichæi*, scilicet.

[g] *Ipse*] *Sichæus.*

[h] *Elissa*] Nomen fuit alterum Didûs. Eo verò illam convenientissimè Sichæus appellat, siquidem, ea *Dido*, seu virago linguâ Punicâ, per gloriosam mortem dicta tantùm fuerit; quanquam aliter alij.

[i] *Nulla mora*] Sese dicit mori paratam esse, ut sit cum Sichæo.

[k] *Admissi*] *Impudicitiæ criminis.*

[l] *Tarda*] Tardè dicit se venire, quandoquidem non id ante violatam pudicitiam præstiterit.

[m] *Da veniam*] Sichæum alloquitur.

[n] *Idoneus*] *Cuique nullus non confidendum esse dixisset.*

[o] *Diva*] Ea obiter enumerat quæ facti sui invidiam possint minuere: primò quidem Æneæ matrem, Venerem scilicet, divam esse.

[p] *Pater*] *Anchises*, scilicet: quem humeris suis gestasse pius ille Æneas prædicabat. Unde eum probū esse Dido conjiciebat.

[q] *Dedere*] Non hoc dicit Dido, ut se omninò expurget; sed tantùm ut minorem culpam fuisse ostendat.

[r] *Fidem*] *Quam mihi dederat Æneas.*

[s] *Pigendus*] Æneas, an error? Posterius malim.

[t] Dùrat in extremum, vitæque novissima nostræ
Prosequitur fati, qui fuit ante, [u] tenor.
[x] Occidit [y] internas conjux mactatus ad aras:
Et sceleris tanti præmia [z] frater habet.
Exul [a] agor; cineresque viri patriámque relinquo:
Et feror in duras [b] hoste sequente vias.
Applicor ignotis: fratríque elapsa fretóque,
Quod tibi donavi, perfide, littus emo.
Urbem constitui; latéque patentia fixi
Mœnia, finitimis [c] invidiosa locis.
Bella [d] tument: bellis peregrina & fœmina tentor:
Vixque rudes portas urbis & arma paro.
Mille procis placui: qui me [e] coïère querentes
[f] Nescio quem thalamis præposuisse suis.
Quid dubitas [g] vinctam [h] Gætulo tradere Jarbæ?
Præbuerim sceleri brachia nostra tuo.
Est etiam frater; cujus manus impia possit
Respergi nostro, sparsa cruore viri.
Pone Deos, & quæ tangendo sacra profanas:
Non benè cœlestes impia dextra colit.

INTERPRETATIO.

Fati ratio, quæ fuit anteà, manet usque ad finem, & comitatur extrema vitæ nostræ. Maritus meus *mortem obiit jugulatus ad secreta altaria; & frater meus habet mercedem tanti facinoris. Pellor profuga, & desero cineres mariti* mei *& patriam: Et premo vias asperas hoste insequente. Appello ad* littora *ignota; & elapsa fratri & mari comparo littus quod tibi dedi, perfide. Posui urbem; & statui muros latè patentes invidiosos vicinis locis. Bella parantur; ego fœmina & extranea impetor bellis: Vixque pono crassas valvas, urbis & arma expedio. Grata fui mille procis, qui contra me conjuraverunt, querentes me anteposuisse nescio quem suis connubiis. Quid vereris* me *dedere ligatam Jarbæ Gætulo? Commodaverim lacertos nostros flagitio tuo. Habeo etiam fratrem; cujus manus scelesta tincta sanguine mariti* mei, *possit tingi nostro. Omitte Deos, & sacra quæ polluis tangendo: manus impia malè colit Deos.*

NOTÆ.

[t] *Durat*] Dicit Dido, infelicitates suas ab initio vitæ usque ad finem durare.

[u] *Tenor*] *Le même train.*

[x] *Occidit*] Incipit enumerare infortunia sua.

[y] *Internas*] Plerique habent *in terras*: Alij *ad terras*, &c. Coram Diis Penatibus interfectus est.

[z] *Frater*] *Pygmalion*, qui Sichæi avunculi divitiis inhians, eum mactare non dubitavit.

[a] *Agor*] Fugam verò suasit Sichæi imago, quæ Didoni noctu apparuit, totumque Pygmalionis facinus enarravit.

[b] *Hoste sequente*] *Fratre*, scilicet. Durissimum autem fugere, nec locum certum ad receptum cognoscere; hostem insequentem, cúmque fratrem habere.

[c] *Invidiosa*] *Quæ sua magnitudine finitimis invidiam moverunt.*

[d] *Tument*] Ab Hyarba Gætulo Rege, ob spretum conjugium, Didoni bellum intentatum.

[e] *Coière*] Id est, *adversus me conjuraverunt.*

[f] *Nescio quem*] Invidiosè.

[g] *Vinctam*] Acris est exprobratio, quasi Æneæ causâ periculis objectam, non tantùm ipse non eripiat, sed magis in ea ingratus & infidus possit injicere.

[h] *Gætulo*] Gætulia regio est in media propè Africa.

Si tu cultor eras elapsis igne futurus;
[i] Pœnitet elapsos ignibus esse Deos.
Forsitan & gravidam Dido, scelerate, relinquas,
[k] Parsque tui lateat corpore clausa meo.
[l] Accedet fatis matris [m] miserabilis infans;
Et nondum nato funeris auctor eris.
Cúmque parente sua frater morietur Iüli,
[n] Pœnáque connexos auferet una duos.
[o] Sed jubet ire [p] Deus. [q] vellem vetuisset adire;
[r] Punica nec [s] Teucris pressa fuisset humus.
Hoc duce ([t] nempe Deo) ventis [u] agitatis iniquis.
Et teris in rapido tempora longa freto.
[x] Pergama vix [y] tanto tibi erant repetenda labore,
Hectore si vivo quanta fuere forent.
Non patrium [z] Simoënta petis; sed [a] Tybridis undas.
Nempe, ut pervenias quò cupis, hospes eris.
Utque latet, vitátque tuas abstrusa carinas,
[b] Vix tibi continget terra petita seni.

Interpretatio.

Si tu eras futurus cultor Diis igne ereptis, pœnitet eos esse ereptos ignibus. Fortè & deseras Didonem pragnantem sceleste; & pars tui celetur comprehensa corpore meo. Infans miserandus addetur fatis matris; & causa eris mortis nondum nato. Et frater Ascanij morietur cum suâ matre; & unus dolor tollet duos conjunctos. At Deus te jubet proficisci. Vellem prohibuisset me convenire; nec terra Punica fuisset calcata à Trojanis. Hoc duce (nempe Deo) ageris ventis adversis; & perdis multa tempora in mari procelloso. Vix Troja erat tibi denuò videnda tanto labore, quanquam esset tanta quanta fuit Hectore superstite: Non is ad patrium Simoënta; sed ad aquas Tybridis. Scilicet, quamvis applices quò optas, advena eris. Et ut latet terra quæsita, & abscondita fugit tuas naves, vix tibi seni eveniet.

Notæ.

[i] *Pœnitet*] Quia mallent esse combusti, quàm talem habere cultorem.

[k] *Parsque*] Sic vocat puerulum, aut fœtum in utero latentem.

[l] *Accedet fatis*] *Cum illâ miser erit.*

[m] *Miserabilis*] Non ille est quem vocamus, *miserable*, sed *digne de compassion.*

[n] *Pœna*] *Mors.*

[o] *Sed jubet*] Objectio est quam posset facere Æneas. Ironicè verò à Didone proponitur.

[p] *Deus*] *Apollo*, cujus jussu petebat Italiam Æneas vel *Jupiter*, aut nuntius *Mercurius.*

[q] *Vellem vetuisset*] Quasi dicat; *quandoquidem tam religiosè Deorum mandata perficit, utinam adire me vetuissent.* Continuatio est Ironiæ.

[r] *Punica*] *Carthaginiensis*; à Pœnis seu Phœnicibus, qui illùc cum Didone migraverunt ità dicta.

[s] *Teucris*] *Trojanis*; à Teucro rege sic nominatis.

[t] *Nempe Deo*] Ironiam absolvit.

[u] *Agitatis*] Quod Didoni ineptum videtur.

[x] *Pergama*] Ità appellatæ Trojanæ arces: quanquam per illas Troja ipsa sæpissimè intelligitur.

[y] *Tanto*] *Quanto condendam urbem petis.*

[z] *Simoënta*] Simois Trojæ rivulus. Difficultates Æneæ ingerit Dido.

[a] *Tybridis*] Tibris fluvius est qui agrum Romanum Románque alluit.

[b] *Vix tibi*] *Vix senex in Italiam perveniet.*

Hos potiùs populos in dotem, [c] ambage remissâ,
Accipe; & advectas [d] Pygmalionis opes.
Ilion in [e] Tyriam transfer [f] feliciùs urbem:
Inque loco regis sceptra sacrata tene.
Si tibi mens avida est belli, si quærit Iülus
Unde suo partus Marte triumphus eat;
Quem superet, ne quid desit, præbebimus hostem.
Hic pacis leges, hic locus arma capit.
Tu modò, per matrem, [g] fraternáque tela sagittas,
Perque fugæ comites [h] Dardana sacra Deos:
[i] (Sic superent quoscumque tua de gente reportas,
[k] Mars ferus & damni [l] sit modus ille tui,
Ascaniúsque suos feliciter impleat annos,
Et senis Anchisæ [m] molliter ossa cubent)
Parce precor domui, quæ se tibi tradit habendam.
Quod crimen dicis, præter amasse, meum?
Non ego sum [n] Phthias, magnísque oriunda [o] Mycenis:
Nec [p] steterunt in te virque patérque meus.

INTERPRETATIO.

Sume potiùs hos populos meos in dotem dilatione sublatâ, & allatas divitias Pygmalionis. Transporta feliciùs Trojam in urbem Tyriam: & tracta tanquam rex sceptra sacra: Si animus est tibi belli cupidus; si Ascanius quærit unde triumphus ducatur acquisitus virtute suâ; ne quid absit, dabimus hostem, quem vincat. Hic locus convenit pacis legibus, convenit armis. Tu tantùm, precor per matrem, & sagittas, quæ tela sunt fratris Cupidinis, *& per sacra Trojana, per Deos comites fugæ: (sic vivant omnes quoscunque refers de tua gente, & illud bellum sit finis tui detrimenti; & Ascanius feliciter suos annos exigat: & ossa senis Anchisæ suaviter quiescant) parce domui, quæ dedit se tibi possidendam. Quod crimen dicis esse meum, præter amasse? Ego non sum Phthias, & orta magnis Mycenis: nec maritus & pater meus adversùs te bella moverunt.*

NOTÆ.

[c] *Ambage*] *Quiescendo ab omnibus maris erroribus, laboribus*, &c.

[d] *Pygmalionis*] Non enim tantùm Sichæi thesauros; sed & Pygmalionis opes plurimas cum magna nobilitatis parte secum in Africam avexit Dido.

[e] *Tyriam*] *Carthaginem*, quam sic à Conditoribus denominat.

[f] *Feliciùs*] *Quàm possis in Italiam transferre.*

[g] *Fraternáque tela*] *Cupidinis*, scilicet.

[h] *Dardana*] *Deos Penates. Dardana* verò dicuntur à Dardano Trojano rege.

[i] *Sic*] Adjurantis est, quomodo jam antea vidimus. Id est, *Sic vivant omnes qui Trojæ incendio elapsi tuam fortunam sequuntur, ut tu meæ domui peperceris.*

[k] *Mars ille*] *Illud bellum quod in Trojam exarsit.*

[l] *Sit modus*] *Post illud bellum, nullum ampliùs damnum patiaris.*

[m] *Molliter*] Sic Juvenalis;

Dij majorum umbris tenuem, & sine pondere terram.

[n] *Phthias*] *Ex Phthiâ, urbe Thessaliæ, Achillis hostis patriâ oriunda: adeóque nec Græca, nec inimica.*

[o] *Mycenis*] Mycenæ, urbs Peloponnesi, Agamemnonis & Menelai patria.

[p] *Steterunt*] Alij habent *steterant*: sed illud maluit Heinsius, ex fide optimorum Codicum: plurimáque exempla congerit, ubi pariter syllaba præteriti, plerumque longa, corripitur. Sic etiam Virgil. dixit,

Obstupui, steterúntque comæ;

Nec steterunt; Id est, *Non sum hostibus tuis genita, ut me fugias.*

Si pudet uxoris; non nupta, ſed hoſpita dicar.
Dum tua ſit Dido, quidlibet eſſe [q] feret.
[r] Nota mihi freta ſunt Afrum frangentia littus:
Temporibus certis dantque negántque viam.
Cùm [s] dabit aura viam, præbebis carbaſa ventis.
Nunc [t] levis ejectam [u] continet [x] alga ratem.
[y] Tempus ut obſervem, manda mihi; certiùs ibis:
Nec te, ſi cupies, ipſa manere ſinam.
Et ſocij requiem poſcunt, laniatáque claſſis
Poſtulat exiguas ſemirefecta moras.
Pro meritis, & [z] ſiqua tibi debebimus ultrò,
[a] Pro ſpe conjugij tempora parva peto.
Dum freta miteſcunt, [b] & Amor: dum tempore & [c] uſu
Fortiter ediſco triſtia poſſe pati.
Sin minus; eſt animus nobis effundere [d] vitam.
In me crudelis [e] non potes eſſe diù.

INTERPRETATIO.

Si pudet te me habere uxorem; non vocabor conjux, ſed hoſpita. Modò Dido ſit tua, patietur eſſe quidlibet. Maria alluentia littus Afrum ſunt mihi cognita: Dans & recuſans iter certis temporibus. Cùm ventus concedet viam, committes vela ventis. Nunc inutilis alga habes navem expulſam fluctibus. *Impera mihi, ut obſervem tempus; navigabis tutiùs: nec ego concedam te cunctari ſi optaveris. Et comites petunt quietem, & claſſis quaſſata ſemirefecta depoſcit exiguas moras. Peto parvam moram pro ſpe connubij, ob beneficia mea, & ſi qua debebimus tibi ultrò. Dum maria ſedantur, & Amor: dum perdiſco morâ & uſu poſſe ferre fortiter gravia. Sin minus; decrevimus vitâ excedere:* Non *potes eſſe diù ſævus in me.*

NOTÆ.

[q] *Feret*] Nunc quendam memini, qui in Naſonis verſibus ordinem reprehendere ſatageret, quaſi non omnia ſuo loco dixiſſet. Mirum quòd, ut cœperat, ità non perrexerit. Hic verò reprehendendi amplam ſegetem habuiſſet. Quid enim? poſtquam contumeliis & opprobriis Ænean Dido oneravit, ejuſdem illam ad pedes ſupplicem inducit! Ridiculum. Imò, nihil meliùs. Muliercularum non potuit veriùs exprimere leve & mobile ingenium.

[r] *Nota*] Iterùm Ænean à propoſitâ navigatione Dido ſtudet revocare. Nota verò ſunt quæ de Syrtibus & Afro littore à Scriptoribus memorantur.

[s] *Dabit aura*] *Cùm per ventos propitios licebit.*

[t] *Levis*] *Nullius valoris.* Quanquam eâ nonnulli ad ſtercorandos agros utuntur: propter ſal, ſcilicet.

[u] *Continet*] Id eſt, *Naves undiquaque ejectamentis maris obſeſſa, quæ adverſos ventos & concitatum pelagus indicant, eas portu continendas eſſe admonent, & ab itinere retrahunt.* Ut nihil neceſſe ſit, hic neſcio quæ de algâ ſuper undas ſeſe efferente, & naves morante, fabulari.

[x] *Alga*] Herba eſt mari innaſcens.

[y] *Tempus*] *Quomodo ſe habeat; quando erit navigationi opportunum.*

[z] *Si qua tibi deb.*] Id eſt, *Si beneficium, quod à te peto tanti eſt, ut etiam merita mea omnia ſuperes; atque ego inſuper, ut illud conſequar, tibi multùm debere agnoſcere tenear, eâ verò lege illud idem expeto.*

[a] *Pro ſpe conjugij*] *Ejus loco.*

[b] *Et Amor*] Salmaſij hæc eſt emendatio. Vulgata lectio ſic habet, *& amor dum temperat uſum.*

[c] *Uſu ediſco*] *Conſueſco.*

[d] *Vitam*] Cum ſanguine.

[e] *Non potes*] Quia ſeipſam interficere animo inſederat.

Adſpicias utinam, quæ ſit ſcribentis imago!
Scribimus; & gremio [f] Troïcus enſis adeſt:
Perque genas lacrymæ ſtrictum labuntur in enſem;
Qui jam pro lacrymis ſanguine tinctus erit.
[g] Quàm benè conveniunt fato tua munera noſtro!
[h] Inſtruis impenſâ noſtra ſepulcra brevi.
Nec mea nunc primò feriuntur pectora [i] telo:
[k] Ille locus ſævi [l] vulnus Amoris habet.
Anna ſoror, ſoror [m] Anna, meæ [n] malè conſcia [o] culpæ,
Jam dabis in cineres ultima [p] dona meos.
[q] Nec, conſumta rogis, inſcribar Eliſſa Sichæi;
Hoc tamen in tumuli marmore carmen erit:
PRÆBUIT ÆNEAS ET CAUSAM MORTIS ET ENSEM.
IPSA SUA DIDO [r] CONCIDIT USA MANU.

INTERPRETATIO.

Utinam videas quæ ſit ſpecies mei *ſcribentis! Scribimus; & gladius Trojanus eſt in ſinu: Et lacrymæ defluunt per malas in gladium evaginatum; qui modò loco lacrymarum madidus erit ſanguine. Quàm benè cohærent dona tua cum fatis noſtris! Ornas ſepulcra noſtra modico ſumptu. Nec pectus meum percutitur nunc primò telo: Ille locus retinet plagam crudelis Amoris. Anna ſoror, ſoror Anna, malè conſcia mei criminis, jam mitte noviſſima munera in cineres meos. Nec abſumta ignibus, inſculpar Eliſſa Sichæi; hoc tamen carmen erit in marmore ſepulcri:* ÆNEAS OBTULIT ET CAUSAM NECIS ET GLADIUM: IPSA DIDO OCCIDIT USA MANU SUA.

NOTÆ.

[f] *Troïcus*] *Æneæ*, quem feſtinans omiſerat.

[g] *Quam benè*] Exprobratio eſt cum Ironia. Hoc vult Dido; Egregiè convenire, ut cauſam mortis qui præberet, idem ad eam inſtrumentum ſuppeditaret.

[h] *Inſtruis*] In rogum, aurum, veſtes, arma, aliáque injici, ſepulcra ornari, &c. moris fuiſſe, omnes norunt. Vult verò Dido eundem Æneæ gladium, & ſibi viventi mortis eſſe inſtrumentum, & jacenti ornamentum. Quanquam iſtud totum cum amara exprobratione eſt conjunctum.

[i] *Telo*] Ambiguâ voce uſus eſt Poëta, ad Amoris ſagittas, & Æneæ gladium reſpiciens.

[k] *Ille locus*] *Pectus.*

[l] *Vulnus habet*] *Amat.* Ità & Virgilius, in hoc negotio, de ipsâ Didone loquens,

Vulnus alit venis.

[m] *Anna*] *Soror Eliſſæ.* Abſentem verò alloquitur; namque eam, cùm ſibi manus inferre vellet Dido dimiſit; ut liquet ex Virgil. 4. Æn.

[n] *Malè*] *non ſine exitio: cùm mihi prodeſſe nequiveris.*

[o] *Culpæ*] De amore, quo Sichæo datam fidem violaverat, loquitur.

[p] *Dona*] Lacrymas, ſi voles, intellige. Id eſt, *Oſſa mea compones.* Hubertinus *exequias*; Antonius *urnam*, exponit. Quæ omnia eòdem recidunt.

[q] *Nec inſcribar*] Quia Sichæo fida non fuerat. Mos verò erat, in mulierum epitaphiis maritorum nomen inſcribere.

[r] *Concidit*] Fabulam ſequutus eſt Ovidius. At Trogus aliter. Dicit enim Didonem, cùm ab Hyarba in matrimonium peteretur, atque ad id à civibus, belli metu cogeretur, tempus ad mariti placandos Manes petiiſſe; quo exacto, in urbis eminentiore parte pyrâ inſtructâ, eòdemque populo convocato, cùm ad virum ire ſe dixiſſet, in ignem ſe præcipitaſſe.

EPISTOLA OCTAVA.

ARGUMENTUM.

Hermione, Menelai & Helenæ filia, à Tyndaro avo materno, cui domus suæ curam commendarat Menelaus, dum ad Trojam iret, Oresti, Agamemnonis & Clytemnestræ filio desponsata est; eandémque Menelaus, inscius hujus rei, Pyrrho, Achillis filio quoque promisit, qui ab excidio Trojæ tandem reversus Hermionen rapuit. Cùm autem Pyrrhi connubium adversùs animum suum servaret, Orestísque amorem anteferret, per internuntium clam eum monet, facile sese posse vinculis Pyrrhi exsolvi. Quod etiam consecuta est. Orestes enim, Ægysthi & Matris peracta cæde, furore liberatus & expiatus, Pyrrhum in templo Apollinis interfecit, & Hermionen suam recepit.

HERMIONE ORESTÆ.

[[a] ALloquor Hermione nuper fratrémque virúmque;
Nunc [b] fratrem; nomen conjugis [c] alter habet.]
Pyrrhus Achillides, animosus [d] imagine patris,
Inclusam [e] contra jusque piúmque tenet.
Quod potui, tenui; [f] ne non invita tenerer;
[g] Cætera fœmineæ non valuere manus.
Quid facis, [h] *Æacide?* [i] *non sum sine* [k] *vindice,* dixi:
[l] *Hæc tibi sub* [m] *domino, Pyrrhe, puella suo est.*
Surdior [n] ille [o] freto clamantem [p] nomen Orestæ
Traxit [q] inornatis in sua tecta comis.

INTERPRETATIO.

EGo *Hermione compello Patruelem & maritum nuper, nunc patruelem, alius habet nomen mariti. Pyrrhus filius Achillis cordatus exemplo patris* sui *tenet* me *clausam contra jus & fas. Restiti quantùm licuit, ne tenerer contra voluntatem: Manus muliebres non potuerunt reliqua!* Quid agis Æacide? *dixi:* Non sum sine ultore, Pyrrhe, hæc est tibi puella sub suo domino. *Ille surdior mari rapuit in suam domum me vociferantem nomen Orestæ, capillis scissis.*

NOTÆ.

[a] *Alloquor*] Cùm ab omnibus manuscriptis absit primum hoc distichon, meritò à quibusdam rejicitur: Nec ideò epistola ἀκέφαλος, ut Micyllus voluit relinquetur.

[b] *Fratrem*] Patruelem. *Cousin.* Quomodo loqui amabant veteres.

[c] *Alter*] *Pyrrhus*, scilicet.

[d] *Imagine patris*] Id est, *Prout pater Achilles fuerat.* Unde Virgil.
Instat vi patriâ Pyrrhus.

[e] *Contra jusque*] Non enim uxores carcere sunt concludendæ.

[f] *Ne*] Pro *ut.*

[g] *Cætera*] *Abire*, putà; *manu libertatem vindicare*, &c.

[h] *Æacide*] Pyrrhus est; ab Æaco Jovis filio, proavo suo ità dictus. Fuit enim Pyrrhus Achillis, Achilles Pelei, Peleus Æaci filius.

[i] *Non sum*] Id est, *Habeo qui me ex hac servitute possit liberare, & injuriam ulcisci.*

[k] *Vindice*] Vindex est, qui aliquem ex servitute vindicat in libertatem.

[l] *Hæc tibi*] *Ego quam injustè detines.*

[m] *Domino*] *Oreste, cui desponsata fui.*

[n] *Ille*] *Pyrrhus.*

[o] *Freto*] Quod precibus nullis movetur.

[p] *Nomen Orestæ*] Multum est hic artificium ad commovendum Orestem; quòd se eum, quem Pyrrhus contemserit, in auxilium vocasse Hermione profiteatur.

[q] *Inornatis*] Imò laceratis.

Quid graviùs captâ [r] Lacedæmone serva tulissem,
Si raperet Grajas barbara turba [s] nurus?
Parciùs [t] Andromachen vexavit [u] Achaïa [x] victrix,
Cùm [y] Danaüs [z] Phrygias ureret ignis opes.
At tu, cura mei si te pia tangit, Oreste,
[a] Injice non timidas in [b] tua jura manus.
An, si quis rapiat stabulis armenta reclusis,
Arma feras? raptâ conjuge lentus eris?
Sit [c] socer [d] exemplo, nuptæ repetitor [e] ademtæ:
Cui pia [f] militiæ causa puella fuit.
Si socer ignavus viduâ stertisset in aula;
Nupta foret Paridi [g] mater, ut ante fuit.
[h] Nec tu mille rates sinuosáque vela pararis;
Nec [i] numeros Danaï militis: ipse veni.
[k] Sic quoque eram repetenda tamen: nec turpe marito,
Aspera pro caro bella tulisse toro.

INTERPRETATIO.

Quid duriùs passa essem serva, Lacedemone subactâ, si turba barbara auferret puellas Graecas? Grecia victrix minùs afflixit Andromachen, cùm ignis Graecus absumeret opes Trojanas. At tu, Oreste, si pium desiderium mei te movet, admove manus audaces in tua jura. An, si quis abducat armenta presepibus clausis arma sumes? uxore ablatâ segnis eris? Socer repetitor uxoris sublata sit tibi exemplo; cui puellâ fuit causa pia belli. Si socer mansisset socors in aulâ derelictâ, mater mea esset nupta Paridi ut antè fuit. Nec tu adornaveris mille naves, & vela concava, nec cohortes Greci militis: veni tu ipse. Tamen sic quoque eram repetenda: nec inhonestum est marito gessisse gravia bella pro dilecto lecto.

NOTÆ.

[r] *Lacedemone*] *Patriâ meâ.*

[s] *Nurus*] Pro quibuslibet puellis.

[t] *Andromache*] Fuit Andromache Hectoris uxor; quam cùm Pyrrhus forte accepisset, Heleno Priami filio cum regni parte in uxorem dedit. Verè itaque dixit Hermione *Parciùs*, &c.

[u] *Achaia*] Pro Græcis. Per eam enim Peloponnesus quandoque, deinde ejus regiuncula, Græcia etiam intelligitur.

[x] *Victrix*] *Cui tamen belli jure multùm licuisset.*

[y] *Danaüs*] *A Danaïs, seu Græcis immissus.*

[z] *Phrygias*] *Trojanas*: Sita enim fuit Troja in Phrygiâ minore.

[a] *Injice*] Verbum est juris. Dicitur enim *manus injicere*; qui nullâ juris expectatâ auctoritate, quod suum est vendicat.

[b] *Tua jura*] *Jura quæ habes in me uxorem tuam.*

[c] *Socer*] *Menelaus, pater meus.*

[d] *Exemplo*] Qui Helenam uxorem suam manu à Paride recepit.

[e] *Ademta*] *A Paride rapta.*

[f] *Militia*] Nemo nescit Menelaum Græciam totam ad Helenam obtinendam armasse.

[g] *Mater*] *Mea, Helena.*

[h] *Nec pararis*] Sicuti factum oportuit, cùm ad repetendam Helenam Græci ad Trojam navigaverunt.

[i] *Numeros*] *Cohortes; Milites.* Gall. *Il n'est point necessaire de mettre des armées en campagne.*

[k] *Sic*] *Navibus & militibus; si me aliter recipere non potuisses.*

Quid, quod avus nobis [l] idem [m] Pelopeïus Atreus?
Et si non esses vir mihi, [n] frater eras?
Vir precor uxori, frater succurre sorori:
Instant officio nomina bina tuo.
Me tibi [o] Tyndareus, vita [p] gravis auctor & annis,
Tradidit: [q] arbitrium neptis habebat avus.
At pater Æacidæ promiserat inscius [r] acti.
[f] Plus quoque, qui prior est ordine, posset avus.
Cum tibi nubebam, nulli mea [t] tæda nocebat:
Si jungar Pyrrho, [u] tu mihi læsus eris.
[x] Et pater ignoscet nostro Menelaüs amori.
[y] Succubuit telis [z] præpetis ipse [a] Dei.
Quem sibi permisit, [b] genero permittet amorem.
Proderit exemplo mater amata suo.
[c] Tu mihi, quod matri pater, es: quas egerat olim
[d] Dardanius partes advena, Pyrrhus agit.
[*] Ille licet patriis sine fine superbiat actis;
Et tu quæ referas acta parentis habes.

INTERPRETATIO.

Quid, quod nobis est *idem avus Atreus filius Pelopis? Et si non esses mihi maritus, eras patruelis? Marito opem fer quæso conjugi, frater sororem adjuva: Duo nomina solicitant beneficium tuum. Tyndarus auctor gravis moribus & senectute dedit me tibi; Avus habebat potestatem in neptim. Sed pater* meus *nescius facti pactus erat* me *Pyrrho: Plus etiam possit avus, qui potior est ordine. Cùm tibi nubebam mea fax nulli oberat: Si cum Pyrrho copuler, tu eris mihi offensus. Et pater* meus *Menelaus veniam dabit nostro amori. Ipse victus est sagittis Dei velocis. Ille permittet amorem genero quem sibi permisit. Mater* mea *dilecta juvabit* nos *exemplo suo. Tu es mibi quod pater* meus *matri: Pyrrhus tuetur partes quas peregrinus Trojanus sustinuerat olim. Quãvis ille sese efferat sine fine factis patriis; tu etiã habes facta patris quæ possis prædicare.*

NOTÆ.

[l] *Idem*] Atreus enim pater fuit Agamemnonis, ex quo Agamemnone Orestes, & Menelai, ex quo Hermione.

[m] *Pelopeïus*] *Pelopis filius.*

[n] *Frater eras*] *Qui adeò me liberare deberes.* Vides verò quamobrẽ fratrem vocet Orestem.

[o] *Tyndareus*] Qui fuit pater Helenæ.

[p] *Gravis*] Eum laudat Hermione, ne fortè temerè fecisse videatur, cùm neptim in matrimonium collocavit.

[q] *Arbitrium*] *Quidvis de eâ poterat statuere.* Gall. *Il en avoit la disposition.*

[r] *Acti*] *Me*, scil. *tibi desponsatam.*

[f] *Plus quoque*] Heinsius reposuerat *Plus quo.* deinde *posset.* Potior verò visa est vulgata lectio: Ut vox *quoque* addita sit post primá ab Hermione allatam rationem, *quòd, ab inscio patre Pyrrho promissa fuisset:* & istud, *quòd ab avo, ordine priori, collocata esset altera sit ratio.* Quasi dicat, per modum objectionis, *Sed pater promiserat me Pyrrho.* Deinde respondet, *Verum equidem promiserat me; At inscius acti promiserat: deinde ratio postulat ut plus possit avus qui prior est, cuique commissa à patre fueram.*

[t] *Tæda*] Pro matrimonio, ad quod adhibebantur.

[u] *Tu mihi*] Quia, scilicet, illi promissa fuerat: maximáque est injuria desponsatam uxorem alicui tollere.

[x] *Et pater*] Pergit in proferendis ad persuadendum rationibus.

[y] *Succubuit*] Amore Helenæ victus.

[z] *Præpetis*] *Velocis, & ad volandum expediti, celerisque.*

[a] *Dei*] *Cupidinis.*

[b] *Genero*] *Tibi.*

[c] *Tu mihi*] *Maritus*, scilicet, *qui eadem matrimonij jura, ut ille, possis vindicare.*

[d] *Dardanius*] *Paris.* Id est, *Pyrrhus est adulter profligandus.*

[*] *Ille*] *Pyrrhus.*

[e] Tantalides omnes ipsúmque [f] regebat Achillem.
[g] Hic pars militiæ ; [h] dux erat ille ducum.
Tu quoque habes proavum Pelopem Pelopísque parentem :
Si meliùs numeres, [i] à Jove quintus eris.
Nec virtute cares : [k] arma invidiosa tulisti.
Sed tu quid faceres ? [l] induit illa pater.
[m] Materiâ vellem fortis meliore fuisses :
[n] Non lecta est, operi sed [o] data [p] causa tuo.
Hanc tamen [q] implesti ; juguló que Ægysthus aperto
Tecta cruentavit, quæ pater ante tuus.
Increpat Æacides, [r] laudémque in crimina vertit.
[s] Et tamen aspectus sustinet ille meos.
[t] Rumpor ; & ora mihi pariter cum mente [u] tumescunt :
Pectoráque inclusis [x] ignibus usta dolent.

INTERPRETATIO.

Ille imperabat omnibus filiis Tantali & ipsi Achilli : Hic erat pars militia ; ille, rex regum. Tu etiam habes proavum Pelopem, & patrem Pelopis : Si benè numeres eris quintus à Jove. Nec es expers virtutis : gestavisti arma invidiosa : sed quid tu ageres ? pater dedit illa. Optarem fuisses strenuus causâ potiore : Causa non lecta est, sed præscriptà tuo labori. Hanc tamen exhausisti ; & Ægysthus sanguine infecit domum jugulo perfosso, quam pater tuus ante cruentaverat. *Pyrrhus arguit, & detorquet laudem* tuam *in opprobria. Et tamen ille sustinet meos vultus. Crucior & gena turgescunt mihi pariter cum animo : & cor incensum ignibus inclusis mœret.*

NOTÆ.

[e] *Tantalides*] *Agamemnon* ; Ità dictus à Tantalo proavo : fuit enim ille Pelopis pater ; qui Pelops Atreum, Agamemnonis patrem, genuit.

[f] *Regebat*] In bello Trojano.

[g] *Hic*] *Achilles.*

[h] *Dux erat*] *Dux ducum*, *Rex regum*, *Rex maximus* vulgò Agamemnon dictus est.

[i] *A Jove*] Patet ex iis quæ modò annotavimus : Jupiter enim pater fuit Tantali.

[k] *Arma invid.*] Quasi dicat, *Tametsi laudes tua non prædicentur, non ideò tamen virtute cares ; sed infeliciter arma tulisti invidiosa.* Hoc dicit propter matris cædem quam, in patris, à Clytemnestrâ occisi vindictam, Orestes peregit. Sed studio factum atrocissimum dissimulat Hermione ; & de solo Ægistho Clytemnestræ adultero loquitur.

[l] *Induit*] Id est, *Causam præbuit interfectus pater ut indueret.* Multa de eâ re Tragici.

[m] *Materiâ*] Id est, *Vellem ut in re aliâ fortitudinem tuam manifestasses.*

[n] *Non lecta est*] Excusatio est ejus quod tacitè accusavit, cùm dixit *vellem, &c.* Quasi dicat, *Culpâ tuâ istud non evenit, non enim lecta, sed data est causa facto tuo.*

[o] *Data*] *Cùm pater tuus ab Ægystho adultero, & Clytemnestrâ matre tuâ mactatus est.*

[p] *Causa*] Ægysthum mactandum intellige, unà cum Clytemnestrâ matre.

[q] *Implesti*] *Egregiè perfecisti, quod tibi demandatum est, & oraculo consultum.*

[r] *Laudem*] Id est, *Factum ex quo laudem merearis* ; Ægysthi, scilicet, & Clytemnestræ cædem : Quanquam de Clytemnestrâ matre reticet.

[s] *Et tamen*] Arbitror istud indignabundam dicere Hermionen, quasi non deberet Pyrrhus de Oreste quem ipsa amabat, coram malè dicere ; aut indignum esset, quòd ei silentium ipse Orestes non imponeret.

[t] *Rumpor*] *Dolore*, scil. *quòd simul tuam & meam injuriam nequeam vindicare.* Atque confirmat istud nostram priorem notam.

[u] *Tumescunt*] Propter spiritus per iram irritatos.

[x] *Ignibus*] *Ira*, scil.

[y] Hermione coram quicquamne objecit Oresti?
[z] Nec mihi sunt vires; nec ferus ensis adest.
Flere licet certè: flendo [a] diffundimus iram:
Perque sinum lacrymæ fluminis instar eunt.
[b] Has solas habeo semper, sempérque profundo.
Hument [c] incultæ [d] fonte perenne genæ.
Hoc generis [e] fato, quod nostros [f] errat in annos,
Tantalides matres apta rapina sumus.
[g] Non ego fluminei referam [h] mendacia cygni:
Nec querar in [i] plumis delituisse Jovem.
[k] Qua duo porrectus longè freta distinet [l] Isthmos,

INTERPRETATIO.

Exprobravitne aliquid Oresti coràm Hermione? Nec polleo viribus; nec sævus gladius adest. Certè licet mihi lugere: lugendo dissipamus iram: & lacrymæ fluunt per sinum tanquam flumen. Habeo has solas semper, & semper prodigo. Maxillæ neglectæ madidæ sunt fonte jugi. Hoc fato nostræ gentis quod pervadit in nostram ætatem, nos matres Tantalides sumus præda idonea. Ego non commemorabo fraudem cygni fluminei; nec querar Jovem latitasse in plumis. Hippodamia fuit abducta curru externo,

NOTÆ.

[y] *Quicquamne*] Alij habent *quisquamne*. Eòdem verò sensus redit. Indignans queritur Hermione, quòd in præsentiâ suâ ausus fuerit Pyrrhus de Oreste malè dicere.

[z] *Nec mihi*] Est quasi excusatio, quòd non ulta sit Orestis injuriam; quasi dicat, *Libentissimè fecissem, sed defuerunt vires*, &c.

[a] *Diffundimus*] Illud est quod Gall. dicimus, *décharger sa colere*. In Puteaneo est *defundimus*: quod optimum videtur.

[b] *Has solas*] Gall. optimè dicimus, *C'est là tout mon recours*. Lacrymas habent mulieres impotentiæ suæ refugium, ubi iræ & vindictæ suæ dolis nequeunt consulere. Ex imbecillitate enim, & ignorantia, ut neque plurimi effœminati homines, injuriam non valent coquere.

[c] *Inculta*] Alludit ad terras incultas, quibus, cùm ob duritiem aquam non imbibunt, nihil est magis horridum: Unde Horat. Carminum lib. 2. Ode 9.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros,

Atque optimè exprimit istud puellæ statum, quæ in mœrore est, & omnem sui cultum negligit.

[d] *Fonte*] *Oculis*, scilicet, unde manant lacrymæ.

[e] *Fato*] Alij habent *fatum*; quod eòdem redit. Fato imputat, quòd ex genere Tantali puellæ rapiantur.

[f] *Errat*] *Ad meam usque ætatem durat.*

[g] *Non ego*] Rhetorico artificio, quod nolle se dicit, id facit. Tangit verò fabulam Ledæ, Hermiones aviæ maternæ, quam Jupiter in Cygnum conversus vitiavit; ex cujus Ledæ ovis Pollux & Helena, Castor & Clytemnestra nati sunt. Vix verò inter Tantalidas recensetur Leda: adeòque dixit Hermione, *Non ego fluminei*, &c. Sed Tantalis mater tamen, quia mater Helenæ, Tantalidis matris, quæ Helena Menelaum Tantalo ortum virum habuit.

[h] *Mendacia*] Cùm se cygnum esse simulaverit.

[i] *Plumis*] *Cigni*, scil.

[k] *Qua duo*] Peloponnesum, aut Peloponnesi potiùs partem describit, ubi per vim & dolum alia rapta est Tantalis, Hippodamia scilicet.

[l] *Isthmos*] Isthmus dicitur terra inter duo maria coarctata. Hìc verò de Corinthiaco sermo est. Oenomaus enim Hippodamiæ pater, non longè ab eo in Elide regnabat: Atque ad Isthmum de Hippodamiâ certamen finitum est.

Vecta [m] peregrinis [n] Hippodamia rotis.
[o] Castori Amyclæo & [p] Amyclæo Polluci
[q] Reddita [r] Mopsopiâ Tænaris urbe soror.
[s] Tænaris, [t] Idæo trans æquor ab hospite rapta,
Argolicas pro se vertit in arma manus.
Vix equidem [u] memini; memini tamen. omnia luctus,
Omnia solliciti [x] plena timoris erant.
Flebat [y] avus, [z] Phœbéque soror, [a] fratrésque gemelli:
Orabat superos Leda, [b] suúmque Jovem.
Ipsa ego non longos [c] etiam nunc scissa capillos
Clamabam, *Sinè me, me sinè, mater, abis?*

INTERPRETATIO.

eâ parte *quâ Isthmus extensus disjungit longè duo maria. Soror Tænaris restituta* est *urbe Mopsopiâ Castori Amyclæo, & Polluci Amyclæo. Tænaris trans mare avecta ab hospite Idæo impulit pro se ad arma manus Græcas. Equidem vix recordor, recordor tamen: omnia erant plena mœroris, & metus anxii. Avus lugebat, & soror Phœbe, & fratres gemini: Leda precabatur Deos, & suum Jovem. Ego ipsa sparsam habens comam adhuc non longam clamabam*, sine me, mater, discedis sine me?

NOTÆ.

[m] *Peregrinis*] *Pelopis Phrygij*, qui corrupto Oenomai aurigâ Myrtilo, illum curuli certamine superavit; ex quo Hippodamiam, victoriæ præmium ab ipso Oenomao positum, reportavit. Notissimam verò fabulam nihil opus est totam referre.

[n] *Hippodamia*] Oenomai filiam hanc Tantalidem esse negat Antonius. At verò ille, quod modò in Ledâ admonuimus, non advertit. Tantalis mater dicitur Hippodamia, quæ Pelopem Tantali filium habuit maritum; per quam Tantali proles propagata.

[o] *Castori*] Fuit Castor Jovis, vel potiùs Tyndari filius, Pollucis & Helenæ frater.

[p] *Amyclæo*] Ab urbe Amyclis in Peloponneso, quæ Castoris & Pollucis fuit patria. Nota verò syllabam ultimam in vocalem desinentem ante aliam vocalem non elidi: deinde quintum hujus versus pedem Spondæum esse, non dactylum.

[q] *Reddita*] Adeòque rapta fuerat: In eo verò est Hermione, ut Tantalides matres fato rapinæ aptas exemplis probet.

[r] *Mopsopiâ*] Attica eo nomine à Mopso, vel Mopsopo rege, ut alibi scribit Strabo, dicta est. Urbs verò Mopsopia intelligitur *Aphidna*; quò Helenam raptam Theseus abduxerat.

[s] *Tænaris soror*] *Helena*, à Tænaro Peloponnesi promontorio ità dicta; quam alibi vocat *Tænariam*. Mavult enim Heinsius hanc ex Puteaneo codice retinere lectionem, ut fiat oppositio cum terrâ Mopsopiâ, quàm ut in aliis legitur, *Tyndaris*; quo nomine Helena à Tyndaro matris Ledæ marito, dicta fuerit.

[t] *Idæo*] *Paride*, ab Idâ Phrygiæ monte in quo educatus fuit, sic appellato.

[u] *Memini*] *Matris raptus.*

[x] *Plena*] *Cùm mater mea Helena à Paride rapta fuit.*

[y] *Avus*] Tyndarus.

[z] *Phœbeque soror*] *Helenæ*, scil. Hanc verò lectionem optimè ex Euripide restituit clarissimus Heinsius; eò ducente Puteaneo codice, itémque Juniano, ubi *Phœbique* legebatur: Cùm in aliis mendum irrepsisset *flebâtque*.

[a] *Fratres*] *Castor & Pollux.*

[b] *Suum*] *A quo amata fuerat.*

[c] *Etiam nunc*] Heinsius legi vult *etiamnum*: Sed perinde est *Etiamnum*, *etiam nunc*, aut *etiam tum*, quod in uno Farnesiano invenitur, legeris.

Nam [d] conjux aberat. [e] ne non Pelopeïa credar,
Ecce [f] Neoptolemo præda parata fui.
[g] Pelides utinam vitasset [h] Apollinis arcus!
[i] Damnaret nati facta proterva pater.
Nec quondam placuit, nec nunc placuisset Achilli,
Abductâ viduum conjuge [k] flere virum.
Quæ mea cælestes injuria fecit iniquos?
Quod mihi væ miseræ sidus obesse querar?
Parva meâ [l] sinè matre fui; pater arma [m] ferebat:
Et, duo cùm vivant, orba duobus eram.
Non tibi blanditias primis, mea mater, in annis
[n] Incerto dictas ore puella tuli.
Non ego captavi brevibus tua colla lacertis,
Nec gremio sedi sarcina grata tuo.
[o] Non cultûs tibi cura mei: nec pacta marito
Intravi thalamos, [p] matre parante, novos.
Obvia prodieram reduci tibi; vera fatebor:
Nec facies nobis nota parentis erat:
Te tamen esse Helenen, quòd eras pulcherrima, sensi.
Ipsa requirebas, quæ tibi nata foret.

INTERPRETATIO.

Nam maritus ejus *aberat. Ne non credar Pelopeia, ecce fui rapina adornata Pyrrho. Utinam Achilles effugisset arcus Apollinis! Pater argueret acta petulantia filij. Nec placuit olim, nec placuisset nunc Achilli, maritum destitutum lugere, uxore raptâ. Quodnam meum crimen reddidit Deos* mihi *adversos? Væ misera! Quam stellam querar mihi nocere?* Ego *parva fui sine matre meâ; pater gerebat bellum: & cùm essent duo superstites, eram destituta duobus. Mater mea,* ego *puella non tibi paravi blanditias in primis annis prolatas ore titubante. Ego non sum amplexa tuum collum parvis brachiis: nec quievi onus gratum sinui tuo. Non cogitasti de meo cultu; nec desponsata marito ingressa sum thalamos novos, matre* meâ, *adornante. Obviam processeram tibi revertenti; confitebor verum; neque vultus matris erat nobis cognitus. Cognovi tamen te esse Helenen, quia eras formosissima: Tu ipsa petebas quænam esset tibi filia.*

NOTÆ.

[d] *Conjux*] *Matris*, scil. *Menelaus*; qui, ut volunt, in Cretam iverat.

[e] *Ne non*] Nunc sese Hermione recensitis ex Pelopis gente matribus quæ raptæ fuerant, annumerat.

[f] *Neoptolemo*] Pyrrhus intelligitur, cui cognomen istud in bello Trojano, ad cujus reliquias juvenis admodum ivit, datum est. In fatis enim erat, Trojam, sine Æacidarum aliquo capi non posse.

[g] *Pelides*] *Achilles*, Pelei filius, Pyrrhi pater.

[h] *Apollinis*] In ejus templo, ipsius etiam opè, Achillem Paris, in calcem, (quâ parte tantùm ille vulnus poterat accipere) adactâ sagittâ, confecit.

[i] *Damnaret*] Quia ille gravissimâ irâ in Agamemnonē, qui sibi Briseidem rapuerat, exarsit.

[k] *Flere*] Vidimus antea de eâ re in Briseide. At observa, quæso, quàm argutè orationem detorquet Hermione, ut Achillis exemplo, Oresten officij admoneat.

[l] *Sine matre*] Quia illa à Paride rapta.

[m] *Ferebat*] Adversùs Trojanos.

[n] *Incerto*] *Titubante, & balbutiente.* Se iis dicit caruisse voluptatibus, quibus puellæ solent gaudere; quæ inter parentum amplexus, eos quoque oblectant.

[o] *Non cultus*] Fortè autem non magis vera puellis contingit voluptas, quàm matrum sentire sollicitum amorem.

[p] *Matre parante*] Moris verò erat, ut matres, vel quæ sanguine essent conjunctissimæ, nuptas in thalamum collocarent.

[q] Pars hæc [r] una mihi conjux benè cessit Orestes:
Is quoque, nî [s] pro se pugnet, ademtus erit.
Pyrrhus habet raptam reduce & victore [t] parente:
[u] Munus & hoc nobis diruta Troja dedit.
[x] Cùm tamen altus [y] equis [z] Titan radiantibus instat,
Perfruor infelix [a] liberiore malo.
Nox ubi me thalamis ululantem & [b] acerba gementem
Condidit, in mœsto procubuíque toro;
Pro somno [c] lacrymis oculi funguntur obortis:
Quàque licet fugio, sicut ab hoste, [d] virum.
Sæpè malis stupeo; rerúmque oblita locíque
Ignarâ tetigi [e] Scyria membra manu.
Utque nefas sensi; malè corpora tacta relinquo:
Et mihi pollutas credor habere manus.
Sæpè Neoptolemi pro nomine, nomen Orestæ
Exit: & errorem vocis, ut [f] omen, amo.

INTERPRETATIO.

Hæc una pars mihi pulcrè evenit Orestes maritus: Is quoque erit sublatus, nisi certet pro se. Pyrrhus habet me abductam patre meo reduce & victore: Et Troja eversa exhibuit nobis hoc donum. Cùm tamen Sol sublimis urget equos splendidos, ego misera minùs sentio malum. Postquam nox conclusit me vociferantem, & acerbè querentem, & recubui in tristi lecto, oculi indulgent lacrymis profluentibus pro somno: Et quantùm possum maritum vito tanquam hostem. Sæpè torpeo calamitate, & oblita rerum & loci, tetigi artus Scyrios manu insciâ. Et ut cognovi nefas; desero membra malè tacta: Et mihi videor habere manus commaculatas. Sæpè nomen Orestæ profertur pro nomine Pyrrhi: & amo aberrationem vocis ut præsagium.

NOTÆ.

[q] *Pars hæc*] Enumeratis multis infelicitatibus suis, nunc dicit Hermione quâ in re felix fuerit; quòd, scilicet, Oresten maritum habuerit.

[r] *Una*] Ferè pro *solâ* posita vox.

[s] *Pro se*] *Ne adimatur mihi.*

[t] *Parente*] *Meo*, scil. *Menelao.*

[u] *Munus &*] Hic multùm variant codices; sed quæ probari poterunt proferam tantùm. Quidam habent

Et minùs, ah, nobis diruta Troja fuit.

Qui sensus optimus videtur: nam & eandem propè vidimus suprà, in Penelope querimoniam. Et hæc erit maxima infelicitas, quòd Hermionæ stent etiam quæ aliis sunt diruta.

Alij habent quam reposuimus lectionem: (nam Heinsianam, quanquam bona est etiam, non retinuimus, sine librorum auctoritate. Atque ità ad Trojam stantem Hermione alluserit, unde Paris Helenæ raptor prodierit: cùm sibi eadem eversa Troja alium, Pyrrhum scilicet, immiserit.

[x] *Cùm tamen*] Id est, *Postquam dies rediit.*

[y] *Equis*] Nota est de Solis equis, fabula, quam etiam in Metamo videbimus.

[z] *Titan*] *Sol*, ex Titanibus ortus.

[a] *Liberiore*] *Mitiore.*

[b] *Acerba*] Pro acerbè.

[c] *Lacrymis*] *Lacrymantur, cùm dormire deberent.*

[d] *Virum*] *Pyrrhum.*

[e] *Scyria*] *Pyrrhi Scyrij.* Scyros verò insula est maris Mediterranei, in quâ regnavit Lycomedes Deidamiæ pater, ex quâ Achilles Pyrrhum suscepit.

[f] *Omen*] Quia inde illa Orestæ se aliquando conjunctam fore benè ominabatur. Nomen faciebat omen.

Per genus [g] infelix juro, generísque [h] parentem,
Qui freta, qui terras, qui sua regna quatit;
Per patris ossa tui, [i] patrui mihi; quæ [k] tibi debent;
Quòd se sub tumulo fortiter ulta jacent:
Aut ego [l] præmoriar, [m] primóque extinguar in ævo;
Aut ego [n] Tantalidæ Tantalis uxor ero.

INTERPRETATIO.

Juro per genus miserum, & per patrem generis, qui temperat maria, qui terras, qui sua regna; per ossa patris tui, patrui mihi; quæ tibi debent, quòd, ulta se strenuè, quiescunt in sepulcro; aut ego ante tempus moriar, & spiritus præludetur in prima ætate; aut ego Tantali ero conjux Tantalida.

NOTÆ.

[g] *Infelix*] Non tantùm propter Tantalidum matrum raptus, ut volunt; verùm quia ex illâ domo satis habuerunt materiæ ad sua Poëmata Tragici; ubi omnia cædis & sanguinis fuerunt plena.

[h] *Parentem*] *Jovem*, Tantali patrem.

[i] *Patrui mihi*] Omnino, siquidem Agamemnon, pater Orestæ, frater fuit Menelai, patris Hermiones.

[k] *Tibi debent*] Orestes enim Ægysthum matris adulterum, ipsámque Clytemnestram matrem, Agamemnonis patris interfectores morte multavit.

[l] *Præmoriar*] Id est, *Ante tempus*, & *immature funere*.

[m] *Primóque*] Id est, *Adolescentula*.

[n] *Tantalidæ*] *Tui*, scil. Orestis. Voto potita est Hermione; eam enim Orestes, interfecto Pyrrho, recepit.

EPISTOLA NONA.

ARGUMENTUM.

Herculem Jupiter ex Alcumena compressu, pro Amphytrione se gerens, suscepit: quem Eurysthens, rex Micenarum, Junonis instructus dolis, ut sic periret, ad labores arduos incitavit. Qui tamen semper victor evasit. Verum enim, cæteris monstris fortiter superatis, amori mulierosus succubuit. Deianira, Oenei regis Calydonis filia, uxor ejus, tam illaudato Ioles amore offensa, redigit illi ad animum ante partas honestates, præclaráque facinora, ut ad exemplum illorum suos jam mores æstimet. Hæc autem scribenti nunciatur extrema Herculis calamitas, quam veste Nessi Centauri, virulento sanguine tincta, ipsique à se missa, conciliaverat, cui inesse vim revocandi eum ab alienis amoribus credebat; gravissimo igitur dolore oppressa, facinus suum purgare studet: denique suspendio finire cogitat.

DEIANIRA HERCULI.

Gratulor [a] Oechaliam titulis accedere [b] vestris:
[c] Victorem victæ succubuisse queror.

INTERPRETATIO.

Grator Oechaliam annumerari vestris elegiis, queror victorem à victâ victum esse.

NOTÆ.

[a] *Oechaliam*] Tres eo nomine urbes auctores meminerunt, in Thessaliâ, Arcadiâ, & Eubœâ. Quanquam verò inter veteres, utra Euryti fuerit, de quâ nunc, ambigatur, plerique postremam intelligunt. Illam verò Hercules expugnavit, quod sibi Iolen Eurytus pater, Oechaliæ rex, ejusque filii uxorem promissam negarent. Ex quo satis patet quamobrem Deianira Herculis uxor, de eodem gratuletur, & queratur.

[b] *Vestris*] Alij habent *nostris*.

[c] *Victorem*] Id est, *Te Ioles amore victum fuisse*.

Fama [d] Pelaſgiadas ſubitò pervenit in urbes.
[e] Decolor, & factis [f] inficianda tuis;
Quem nunquam [g] Juno, [h] ſerieſque immenſa laborum
Fregerit; huic Iolen impoſuiſſe jugum.
[i] Hoc velit [k] Euryſtheus, velit hoc [l] germana Tonantis;
Lætáque ſit vitæ labe [m] noverca tuæ.
At non [n] ille velit, cui nox (ſi creditur) una
Non tanti, ut tantus conciperêre, fuit.
Plus tibi, quàm Juno, nocuit Venus. illa premendo
[o] Suſtulit: hæc [p] humili ſub pede colla tenet.
Reſpice [q] vindicibus pacatum viribus orbem,
[r] Quà latam [ſ] Nereus cærulus ambit humum.
Se tibi [t] pax terræ, tibi ſe [u] tuta æquora debent:
Impleſti meritis [x] Solis utramque domum.

INTERPRETATIO.

Turpis fama & neganda factis tuis repentè advolavit ad urbes Græcas, Iolen immiſiſſe jugum illi quem nunquam Juno, & numerus infinitus laborum proſtraverit. Iſtud cupiverit Euryſtheus, iſtud cupiverit ſoror Tonantis, & noverca gaviſa fuerit crimine vitæ tuæ. At non ille cupiverit, cui (ſi fides habetur) nox una non ſatis fuit, ut generareris tantus. Venus obfuit tibi plus quàm Juno. Illa evexit te urgendo; hæc tenet collum ſub vili pede. Reſpice orbem terrarum pacatum viribus tuis ultricibus, quà mare glaucum circuit vaſtam terram. Terra pacata, maria tuta debent ſe tibi: Cumulaſti beneficiis utramque domum Solis.

NOTÆ.

[d] *Pelaſgiadas*] *Græcas.* Quanquam enim Pelaſgi vetuſtiſſimi Græciæ populi, à Pelaſgo Jovis filio appellati, Theſſaliæ parti primò, deinde Peloponneſo nomen dederunt; tamen ipſi pro omnibus Græcis ſæpiſſimè veniunt.

[e] *Decolor*] *Turpis*; metaphorâ ab infecto panno.

[f] *Inficianda*] *Neganda*, quòd prioribus non reſpondeat.

[g] *Juno*] Cujus in Jovis omnes nothos incenſæ, ſuaſu, infinitos labores Herculi Euryſtheus quotidie imponebat.

[h] *Serieſque*] Decantatiſſimos Herculis labores, nihil eſt opus, credo, hic commemorare: cùm plurimos hac ipsâ epiſtolâ viſuri ſimus.

[i] *Hoc velit*] *Et tandem à virtute deſciſcas, victuſque diſcedas.*

[k] *Euryſtheus*] Rex fuit Mycenarum, cujus mandatis, variis de cauſis, Herculem obnoxium faciunt Autores.

[l] *Germana*] *Juno*, Jovis ſoror.

[m] *Noverca*] *Juno eadem*; quæ Herculis noverca, cùm ſit Jovis conjux.

[n] *Ille*] *Jupiter*; qui, tribus in unam congeſtis noctibus, cum Alcmenâ Amphitryonis uxore, & Herculis matre conſuevit.

[o] *Suſtulit*] Omnino, ſiquidem per labores & præclara facta, in tantam celebritatem Hercules pervenit.

[p] *Humili*] Qui ad deprimendum non ſatìs potens videbatur.

[q] *Vindicibus*] Hoc dicit quia plurimos nefarios homines Hercules ſuſtulerat.

[r] *Qua latam*] Totum orbem peragraſſe ſuum Herculem volunt Græci, qui illi quicquid ab omnibus (nam plures fuerunt,) factum eſt, attribuerunt.

[ſ] *Nereus*] Deus marinus, pro mari ipſo poſitus.

[t] *Pax terræ*] *Terra à te pacata.*

[u] *Tuta*] *Monſtris & in mari inſidiantibus latronibus interfectis.*

[x] *Solis*] *Orientem & occidentem.*

Quod te [y] laturum est, cælum prior ipse tulisti:
[z] Hercule supposito sidera fulsit Atlas.
Quid nisi [a] notitia est misero quæsita pudori,
Si maculas turpi facta priora [b] notâ?
[c] Téne ferunt [d] geminos pressisse tenaciter angues,
Cùm tener in cunis jam Jove dignus eras?
Cœpisti meliùs, quàm desinis. ultima primis,
Cedunt: dissimiles hic vir & ille puer.
Quem non mille feræ, quem non [e] Stheneleïus hostis,
Non potuit Juno vincere; vincit Amor.
[f] At benè nupta feror; quia nominer Herculis uxor:
Sitque [g] socer, rapidis qui tonat altus equis.
[h] Quàm malè inæquales veniant ad aratra juvenci,
Tam premitur magno conjuge nupta minor.
[i] Non honor est, sed onus, [k] species læsura ferentem:
Si [l] qua voles aptè nubere, nube pari.
Vir mihi semper abest; & conjuge [m] notior hospes
[n] Monstráque [o] terribiles persequitúrque feras.

INTERPRETATIO.

Tu prior cœlum fulsisti quod tu feres. Atlas tulit sidera Hercule submisso. Quid partum est nisi cognitio (infelici dedecori) si dehonestas facta priora labe sordidâ? Téne aiunt strenuè suffocasse geminos serpentes, cùm tenellus in cunis, jam eras dignus Jove? Meliùs incœpisti, quàm finis: ultima non respondent primis: hic vir, & ille infans sunt absimiles: Amor superat quem mille feræ, quem hostis Stheneleius non potuit vincere! At dicor nupta feliciter, quia appellor uxor Herculis; & socer sit mihi quò tonat altus equis fervidis. Nuptæ impar tam læditur magno marito, quàm taurò impares malè junguntur ad aratra. Non honor est, sed onus, species quæ premet gerentem: Si qua cupies benè nubere, nube æquali. Maritus semper mihi desideratur, & hospes notior est marito: Persequitur monstra, & truces feras.

NOTÆ.

[y] *Laturum*] Vult Deïanira Herculem virtute in cœlum ascensurum.

[z] *Hercule*] Id est, *Atlas Herculis ope cœlum sustinuit.* Fictum verò istud ideò volunt, quòd Atlanti Hercules in Astrologia, quam ab ipso didicit, successerit.

[a] *Notitia*] Id est, *Quid tibi per præclara tua facta comparasti, nisi ut nunc magis cognoscatur dedecus tuum?* Huic affine est quod dicit Marius in Jugurthâ Sallustij; *Majorum gloria posteris lumen est, neque mala eorum in occulto patitur.*

[b] *Notâ*] *Maculâ, vitio.*

[c] *Tene*] Quasi dicat, *ferino potuit, ut tam mollis tamque turpis evaseris.*

[d] *Geminos*] Ab iratâ Junone, immissos.

[e] *Stheneleius*] *Eurystheus*, Stheneli filius.

[f] *At bene*] Objectio, cum ironiâ proferenda.

[g] *Socer*] *Jupiter*.

[h] *Quàm malè*] Responsio est ad objectionem.

[i] *Non honor*] Sententia est, cum exornatione rhetoricâ per Adnominationem figuram. Dicit magis onus quàm honorem esse, nubere majori.

[k] *Species*] Dicit, quòd nupsisse majori sit species, honor, aut dignitas illi uxori molesta, quæ illâ videtur gaudere. Hic verò quidam graviter hallucinatus est.

[l] *Qua*] *Puella*, scil.

[m] *Notior*] *Quia sæpiùs hospes domum, quàm maritus petit.*

[n] *Monstraque*] Quale fuit Hydra Lernæa, septem, novem, aut etiam ampliùs, secundum aliquos, capitibus horribilem; Itemque Cerberus, Cacus, &c.

[o] *Terribiles*] Puta Leonem Nemæum, Aprum Erymanthium, alias, quæ in Herculis fuerunt duodecim laboribus.

Ipsa domo viduâ, votis [p] operata pudicis,
[q] Torqueor; infesto ne vir ab hoste cadat.
Inter serpentes aprósque avidósque leones
[r] Jactor, & esuros terna per ora [s] canes.
Me pecudum [t] fibræ, [u] simulacráque inania somni,
[x] Omináque arcanâ nocte [y] petita movent.
[z] Aucupor infelix incertæ murmura famæ:
[a] Speque timor dubiâ, spésque timore cadit.
[b] Mater [c] abest; [d] queritúrque Deo placuisse potenti.
Nec [e] pater Amphitryon, nec puer [f] Hyllus adest.
[g] Arbiter Eurystheus iræ Junonis iniquæ
[h] Sentitur nobis, iráque longa Deæ.

INTERPRETATIO.

Postquam ego dedi operam votis castis in domo desertâ, crucior metu ne maritus intereat ab hoste sævo. Versor inter angues & apros & leones rapaces, & canes mandacaturos per ternos rictus. Fibræ victimarum, imagines vanæ somni, & præsagia secretâ nocte quæsita me perturbant. Misera capto rumores dubiæ famæ: & metus recedit spe incertâ, & spes metu. Mater abest; & doles se gratam fuisse Deo potenti. Nec pater Amphitryon nec puer Hyllus hic est. Premor Eurystheo vindice furoris Junonis infensæ, & furore permanente Deæ.

NOTÆ.

[p] *Operata*] *Operari* significat, inter alia, *rem divinam facere, sacrificare.* Hic fuerit, sacrificiis, votorum, pro viri salute conceptorum, impletionem à Diis petere.

[q] *Torqueor*] *Metu crucior.*

[r] *Jactor*] Ex eo maximum declarat amorem Deianira, quòd omnia, cogitatione, pericula subeat, quæ Hercules obivit.

[s] *Canes*] Qualis fuit Cerberus, quem, Eurysthei jussu, Hercules, frustrà oblatrantem, ad superos perduxit.

[t] *Fibræ*] *Exta*, quæ, ut quid de te futurum sit, cognoscam, inspicio. Deorum enim voluntatem per mactatas hostias exquirebant.

[u] *Simulacráque*] *Somnia.*

[x] *Omináque arcana*] *Auguria* interpretatur Hubertinus; Micyllus *responsa ac vaticinia.* Neutrum probo. Per *omina* nihil aliud intelligo quàm inanes, ex quibuslibet rebus, per noctem, conceptas cogitationes; quomodo vel ex abaci crepitu, & ejusmodi multis, portenta sibi fingere solent etiam nostræ mulierculæ.

[y] *Petita*] *Excogitata.*

[z] *Aucupor*] Id est, *Diligenter, nec sine religione scrutor.*

[a] *Speque*] Id est, *Timorem inter & spem conflictor.* Sed spem dubiam dicit; cujus itaque potiores non fuerunt vices.

[b] *Mater*] *Alcmena.*

[c] *Abest*] Trachynen enim, in exilium, ubi Deianiram uxorem reliquit, Hercules, post interfectum in convivio Oenei pincernam, concesserat. Sed de totâ hâc fabulâ omninò opus est adire Apollodorum.

[d] *Queritur*] *Quandoquidem dilectissimam ex eo filium nunquam potest videre.*

[e] *Pater*] *Herculis*, scilicet, vulgò creditur; cùm Alcmenæ matris maritus esset.

[f] *Hyllus*] Herculis ex Deianirâ filius, ab Eurystheo etiam in exilium missus.

[g] *Arbiter Eurystheus*] Cujus mandatis obnoxium Herculem jam antea monuimus. Junonis verò iræ dicitur arbiter, quia pro arbitrio, quæ Junonis iram explerent, Herculi imperabat; illúmque maximis laboribus damnabat.

[h] *Sentitur*] Viri enim absentiâ, ejus omnia in se redundabant incommoda.

Hæc

Hæc mihi ferre [i] parum est: peregrinos addis amores:
Et mater de te quælibet esse potest.
Non ego [k] Partheniis [l] temeratam vallibus [m] Augen,
Nec referam partus, [n] Ormeni nympha, tuos.
[Non tibi crimen erunt [o] Theutrantia turba sorores:
Quarum de populo nulla [p] relicta tibi.
[q] Una recens crimen [r] præfertur adultera nobis;
Unde ego sum Lydo facta noverca [s] Lamo.
[[t] Mæandros, [u] toties qui terris errat in îsdem,
Qui lapsas in se sæpè retorquet aquas;
[x] Vidit in Herculeo suspensa [y] monilia collo;
[z] Illo, cui cælum sarcina parva fuit.
Non puduit fortes auro cohibere lacertos,
Et [a] solidis gemmas apposuisse toris.

INTERPRETATIO.

Leve est mihi tolerare hæc: adjicis amores extraneos, & quævis potest esse parens de te. Ego non commemorabo Augen vitiatam in vallibus Partheniis, nec partus tuos, nympha Ormeni. Sorores turba Theutrantia, de quarum numero nulla tibi emissa, non erunt tibi flagitium. Una pellex novum probrum nobis anteponitur; ex quâ ego sum facta noverca Lamo Lydo. Mæander, qui toties vagatur in terris iisdem; qui sæpè in se reflectit aquas emissas, intuitus est armillas pendentes collo Herculeo; illo cui cælum exiguum fuit onus. Non puduit implicare strenua brachia auro, & adjunxisse gemmas firmis nervis.

NOTÆ.

[i] *Parùm*] Ironicè credo intelligendum; ut conjuncta sit aliqua exprobratio.

[k] *Partheniis*] *Arcadicis*, à monte Parthenio sic appellatis.

[l] *Temeratam*] *Vitiatam.*

[m] *Augen*] Fuit Auge Alei Arcadiæ regis filia, ex quâ Telephum Hercules suscepit.

[n] *Ormeni*] Astydamiam intelligit Ormeni regis filiam; quam cùm Hercules dari sibi in conjugem petivisset, pater renuit, sciens eum habere Deianiram. Quâ re indignatus Hercules regi bellum intulit, captâque urbe & rege interfecto, Astydamiam captam vitiavit; atque ex eâ Ctesippum genuit. *Dioder. lib.5.*

[o] *Theutrantia*] De quinquaginta Thespij, Erechthei Atheniensis regis filij, natabus, quas, ut nonnullis placet, unâ nocte Hercules vitiavit, intelligi volunt. Quamobrem verò Theutrantia turba dicantur, Antonius à Theutranto Atticæ oppido, ubi pictura visebatur admiranda, quomodo hæc ab Hercule gesta essent, testatur.

[p] *Relicta*] *Intacta*, scilicet; Quanquam unam excipit Pausanias in Bœoticis.

[q] *Una*] De Omphale Lydorum regina intelligendum; cui quàm serviliter sese Hercules subjecerit, neque Terentianum Thrasonem, latuit.

[r] *Præfertur*] *Anteponitur.*

[s] *Lamo*] Fuit hic Lamus Herculis ex Omphale filius; cui quidem Deianira noverca fuerit.

[t] *Mæandros*] Vulgati habent *Mæànder.* Fluvius est, Lydiam à Cariâ disterminans.

[u] *Toties*] Hoc dicit, quia, sicut jam antea, ni fallor, annotavimus, ità flexuosus est, ut in se videatur recurrere. Ex quo factum, ut omnes obliquitates, & vafra consilia, Mæandros, veteres appellaverint.

[x] *Vidit*] Fluvio, quod ejus accolis, tribuit.

[y] *Monilia*] Non tantùm muliebrem cultum quandoque Hercules apud Omphalen sumsit; sed insuper nevit, &c.

[z] *Illo*] Alij habent *Cello.*

[a] *Solidis*] Id est, *fortibus & nervosis musculis & lacertis.* Herculis mollitiem arguit.

Nempe [b] sub his animam [c] pestis Nemeæa lacertis
Edidit: [d] unde humerus tegmina [e] lævus habet.
[f] Ausus es hirsutos [g] mitrâ redimire capillos:
Aptior Herculeæ populus [h] alba comæ.
Nec te [i] Mæoniâ, lascivæ more puellæ,
Incingi zonâ dedecuisse [k] putat?
Non tibi succurrit [l] crudi [m] Diomedis imago,
Efferus humanâ qui dape pavit equas?
Si te vidisset cultu [n] Busiris in isto;
Huic victor victo [o] pudendus eras.
[p] Detrahat [q] Antæus duro redimicula collo;
Ne pigeat molli succubuisse viro.

INTERPRETATIO.

Scilicet perniciei Nemeæ ex qua tuus humerus sinister habet tegumentum, efflavit animam sub his brachiis. Potuisti coërcere comam hispidam mitrâ. Populus alba magis idonea capillis Herculeis. Nec credis tibi turpe fuisse cingi cingulo more puellæ luxuriantis? Non tibi obversata est species feri Diomedis, qui crudelis aluit equas cibis humanis? Si Busiris te aspexisset in isto ornatu; nimirùm victor eras erubescendus huic victo. Antæus deripiat armillas forti collo; doleat victum fuisse à viro effœminato.

NOTÆ.

[b] *Sub his*] *Istâ ornatu.* Herculem irridet, qui turpissimè molli & lascivo habitu brachia sua ornaverit aut potiùs oneraverit.

[c] *Pestis Nem.*] Leo, quem in Nemeæa sylvâ Hercules interfecit.

[d] *Unde*] Illius Leonis pellem posteà Hercules pro scuto & thorace gestavit.

[e] *Lævus*] Nam dexterum exertum & detectum habere oportuit, ut esset ad pugnam & ictus expeditior.

[f] *Ausus es*] Hoc dicit præsertim, quia maximè ridiculum erat hirsutis & impexis capillis muliebre ornamentum apponere.

[g] *Mitrâ*] Servio teste nomen est barbarum, quo capitis quoddam ornamentum, aut pileus incurvus, de quo philyræ dependerent, intelligitur; cujus, apud Lydias & Phrygias mulieres, aut quosdam etiam effœminatos viros usus erat.

[h] *Alba*] Ex quâ sibi coronam fecisse fertur Hercules, cùm ad inferos Cerberum petiturus, descenderet: Unde illi sacra arbor fuit. Alia est autem arbor Populus nigra.

[i] *Mæonia*] Omphales Mæoniæ, seu Lydiæ.

[k] *Putat*] Heinsius malebat *putas*, quod etiam in quibusdam codicibus reperitur.

[l] *Crudi*] *Feri & inhumani.*

[m] *Diomedis*] Hunc crudelissimum fabulantur Thraciæ tyrannum, qui equos suos hospitum pascebat carnibus; quem victum iisdem equis Hercules in pabulum dedit.

[n] *Busiris*] Hunc etiam, Ægypti tyrannum, hospites immolare solitum, Hercules mactavit.

[o] *Pudendus*] Id est, *Illum à te vinci puduisset.*

[p] *Detrahat*] Id est, *detrahere cupiat.* Nota hanc figuram; alibi usum suum habere poterit. De præterito, tanquam de futuro loquitur; utque Herculem arguat Deianira, Antæum ex mortuis excitat.

[q] *Antæus*] Gigas fuit terræ, vel, ut alij dicunt, Neptuni filius, qui hospites secum luctari cogebat, & occidebat. Hunc etiam Hercules sublimem, & à terrâ, ex quâ semper novas vires habebat, abstractum, necavit.

Inter [r] Ioniacas [s] calathum [t] tenuisse puellas
Diceris ; & dominæ pertimuisse minas.
Non [u] fugis, [x] Alcide, victricem [y] mille laborum
[z] Rasilibus calathis imposuisse manum ?
[a] Crassáque robusto deducis pollice fila ,
[b] Æquáque [c] formosæ pensa rependis heræ ?
Ah quoties , digitis dum torques stamina duris ,
[d] Prævalidæ fusos comminuere manus.
[e] [Crederis, infelix, scuticæ tremefactus [f] habenis ,
Ante pedes dominæ pertimuisse minas.]
[g] Eximiis pompis præconia summa triumphi ,
Factáque narrabas [h] dissimulanda tibi.
[i] Scilicet immanes elisis faucibus hydros
Infantem [k] cunis involüisse manum ?

INTERPRETATIO.

Perhiberis tractasse quasillum inter puellas Ioniacas & reformidasse minas domina. Non pœnitet, Alcide, admovisse manum victricem mille laborum quasi illis expolitis ? Et trahis fila rudia forti pollice , & reddis pensa aqua pulcra domina ? Ah quoties , dum premis stamina firmis digitis , manus aquo fortiores fregerunt fusos. Miser, diceris exterritus loris flagri extimuisse minas ante pedes Domina. Commemorabas maximas tuas laudes praclaris pompis triumphi , & facinora tibi tacenda. Nempe manum puerilem in cunabulis pressisse serpentes ingentes gulis attritis ?

NOTÆ.

[r] *Ioniacas*] *Omphales* , scil. nam Ionia Lydiæ adeò conjuncta, ut vix limitibus disjungatur. Quanquam plurimi codices habent *Mæonias* : sed jam præcessit.

[s] *Calathum*] Calathus vasculum est vimineum, lanis , floribus , & ejusmodi reponendis aptum.

[t] *Tenuisse*] Id est, *Cum puellis , peristromatibus conficiendis incubuisse.* Gall. *D'avoir eu vos corbeilles,& vos petits paniers : De vous estre amusé à faire de la tapisserie.*

[u] *Fugis*] *Pudet* ; quod in aliis legitur.

[x] *Alcide*] Cognomen est Herculis , ab Alcæo avo ; vel, ut alij volunt , ab ἀλκῆ, robore.

[y] *Mille*] Duodecim præcipuè ab Eurystheo imperati memorantur : quanquam alij plurimi fuerunt.

[z] *Rasilibus*] *Politis.*

[a] *Crassáque*] Quod fili est vitium ; nam tenue laudatur. Herculi exprobrat Deianira, quòd fila trahat ; quæ etiam trahere nesciat.

[b] *Æquaque*] Id est , *Quod tibi pensum tali pondere datum est, eodem,cum Omphala ancillis , domina postquam netum est, reddis.*

[c] *Formosa*] Heinsius , quod in uno est codice, mallet *famosa* : quia verisimile non sit Deianiræ laudatam esse à formâ pellicem.

[d] *Prævalida*] Herculem irridet, quod fusos fregerit.

[e] *Crederis*] Hoc distichon adulterinum esse opinatur Heinsius;quia neque in Puteaneo codice, nisi in margine , apparet ; atque eadem ferè suprà habentur. Nolim tamen eradere.

[f] *Habenis*] *Loris.*

[g] *Eximiis*] Heinsio & hoc distichon , quod neque in Puteaneo codice legitur, suspectum est. Alludit verò Poëta ad pompam triumphorum ; ut, eo quo erat habitu , ad pedes dominæ projectus , ridiculus magis Hercules videatur.

[h] *Dissimulanda*] Quia quò illis major erat Hercules, eò ineptior videbatur.

[i] *Scilicet*] Ea refert Deianira, quæ Herculem apud Omphalen prædicasse fingit.

[k] *Cunis*] Alij habent *caudis*. Alij

Infantem nudâ dilacerasse manu.

Ut [l] Tegeêus aper cupressifero [m] Erimantho
Incubet, & vasto pondere [n] lædat humum?
Non tibi [o] Threïciis [p] affixa penatibus ora,
Non hominum pingues cæde tacentur equæ?
Prodigiúmque [q] triplex, armenti dives Iberi
Geryones; quamvis [r] in tribus unus erat?
Inque canes totidem [s] trunco digestus ab uno
Cerberos, implicitis [t] angue minante comis?
[u] Quæque redundabat fœcundo vulnere serpens
Fertilis, & damnis dives ab ipsa suis?
[x] Quique inter lævúmque latus lævúmque lacertum
Prægrave compressâ fauce pependit onus?
[y] Et malè confisum pedibus formáque bimembri
Pulsum Thessalicis agmen equestre jugis?
Hæc tu [z] Sidonio potes insignitus amictu
Dicere? non cultu lingua retenta silet?

INTERPRETATIO.

Quomodo aper Tegeëus incumbat Erimantho cupressifero, & premat terram ingenti onere? Non à te prætermittuntur capita appensa postibus Thraciis, non equa opima sanguine hominum? Nec portentum triplex, Geryon abundans armentis Iberis; quamvis unus erat in tribus? Nec Cerberus divisus in totidem canes ab uno corpore, pilis involutis serpentibus, minas intentantibus? Nec hydra fœcunda quæ renascebatur plaga fertili, ipsa opulenta etiam ex suis dispendiis? Nec qui inter sinistrum latus & sinistrum brachium fuit onus ponderosissimum gutture eliso? Nec turma equestris malè nixa pedibus & figurâ biformi, profligata ex montibus Thessalicis? Tu potes hæc referre decoratus vestitu Sidonio? Lingua non taces repressa ornatu?

NOTÆ.

[l] *Tegeæus*] *Arcadicus*, à Tegeâ, vel, ut Poëtæ scribunt, Tegeæâ, Arcadiæ urbe. Hunc verò aprum vivum ad Euristheum pertraxit Hercules.

[m] *Erymantho*] Erymanthus mons Arcadiæ.

[n] *Lædat*] Alij *pulset*.

[o] *Threiciis*] Diomedis, quem Hercules mactavit.

[p] *Affixa*] Eorum hospitum, quos equis devorandos Diomedes apponebat, ora & capita postibus affigebat.

[q] *Triplex*] De Geryone, Hispaniæ, vel potiùs insularũ Gadium rege, agitur: quem, ob triplicem exercitum, tresque filios, insulas etiam ternas, triplicem, tergeminum, tricorporem Poëtæ fabulati sunt. Quanquam alia etiam alij. Hoc verò devicto, boves, quibus ille erat ditissimus, Hercules in Italiam egit.

[r] *In tribus unus*] Justinus tres fratres concordes interpretatus est.

[s] *Trunco*] *Cerberi*, scil. *corpore*.

[t] *Angue*] Imò *anguibus*; centum enim habuisse dicitur.

[u] *Quæque*] Hydram Lernæam significat, septem, novem, quinquaginta, centum etiam, ut nonnullis placet, capitibus terribilem; quorum uno amputato, duo alia renascebantur. Quam Iolai, ignem ad cæsa capita apponentis, operâ, Hercules sustulit.

[x] *Quique*] Antæus est, quem ne terræ matris auxilium sentiret, Hercules, sinistro brachio sublatum, dextrâ suffocavit.

[y] *Et malè*] De Centauris agitur, ideò à Poëtis supernâ parte viris, infernâ equis fictis, quòd primi equo Thessali illi pugnare cœperint. Illos verò partim cecidit, partim fugavit Hercules, quòd ad mirabilem vini, quod Pholus Centaurus exhibebat, odorem, accurrentes, impetum fecissent.

[z] *Sidonio*] *Purpureo*. Laudatissima verò erat Sidonia purpura.

Se quoque Nympha tuis ornavit [a] Iardanis armis,
Et tulit è capto [b] nota tropæa viro.
[c] I nunc, tolle animos, & fortia gesta recense.
Quod tu non esses jure, vir illa fuit.
Quâ tantò minor es, quantò te, maxime rerum,
Quàm quos vicisti, vincere majus erat.
Illi [d] procedit rerum mensura tuarum.
Cede [e] bonis: hæres laudis amica tuæ.
Pro pudor! hirsuti costas exuta leonis
Aspera texerunt vellera [f] molle latus.
Falleris, & nescis: non sunt spolia ista leonis,
Sed tua. túque [g] feri victor es; illa tui.
Fœmina [h] tela tulit Lernæis atra venenis,
Ferre gravem lana vix satis apta colum:
Instruxítque manum clavâ domitrice ferarum:
Vidit & in speculo [i] conjugis arma sui.
[k] Hæc tamen audieram: licuit non credere famæ.
En venit ad sensus [l] mollis ab aure dolor.
[m] Ante meos oculos adducitur advena [n] pellex:
Nec mihi, quæ patior, dissimulare licet.

INTERPRETATIO.

Puella etiam Iardanis se instruxit tuis armis, & reportavit nota tropæa ex viro victo. Ito jam, effer animos, & facta nobilia commemora. Illa fuit vir, quia tu non eras meritò. Quâ tantò es inferior, summe, quantò præstantius erat superare te, quàm quos superasti. Illi prodest mensura factorum tuorum. Cede bonis: amica est hæres gloriæ tuæ. Pro pudor! pellis hirsuta derepta lateribus leonis horridi velavit latus effœminatum. Erras & ignoras; istæ exuviæ non sunt leonis, sed tuæ: & tu es victor feræ; illa tuì. Mulier, vix satis idonea ad gerendum colum lanâ plenam gestavit sagittas infectas toxicis Lernæis; & armavit dextram clavâ victrice ferarum; & intuita est arma sponsi sui in speculo. Hæc tamen acceperam: potui non habere fidem famæ. Ecce levis dolor ad sensus penetrat ab aure. Adultera peregrina perducitur ante meos oculos: nec possum occultare quæ suffero.

NOTÆ.

[a] *Iardanis*] *Omphale* à patre eo nomine appellata; quæ vicissim & clavâ, & cætero Herculis cultu ornari voluit.

[b] *Nota*] Alij habent *bina*; ut de Amore Herculis, & de ejus spoliis tropæa posuerit Omphale.

[c] *I nunc*] Increpatio est per irrisionem.

[d] *Procedit*] *Illi omnium à te gestarum rerum laudi gloriæque vertitur magnitudo.*

[e] *Bonis*] *Laude omni; quandoquidem te majorem invenisti.*

[f] *Molle*] *Omphales.*

[g] *Feri*] *Leonis.*

[h] *Tela*] Herculis; quæ ille Lernææ hydræ sanguine seu veneno infecit; undè pestifera fuerunt.

[i] *Conjugis*] *Herculis.*

[k] *Hæc tamen*] Innuit se non ità, iis omnibus, quæ tantùm per famam cognoverat, malè affectam fuisse; quia fortè vera non essent.

[l] *Mollis*] *Minor*: quia non ità certa sunt quæ auribus percipiuntur.

[m] *Ante meos*] Istud verò dicit gravissimum: nam postea oculis creditur.

[n] *Pellex*] *Iole*, Euryti Oechaliæ regis filia; quam ultimam Hercules amavit.

Non finis [o] averti? mediam captiva per urbem
Invitis oculis aspicienda venit.
Nec venit incultis captarum more capillis,
Fortunam vultus fassa tegendo suos.
Ingreditur latè lato spectabilis auro:
Qualiter [p] in Phrygia tu quoque cultus eras.
Dat vultum populo sublime [q] sub Hercule victo;
[r] Oechaliam vivo stare parente putes.
Forsitan &, pulsâ [f] Ætolide Deïanirâ,
Nomine deposito pellicis, uxor erit:
[t] Eurytidósque Ioles, atque insani Alcidæ
Turpia [u] famosus corpora junget Hymen.
Mens [x] fugit admonitu, frigúsque perambulat artus,
Et jacet in gremio languida facta manus.
Me quoque cum multis, sed me [y] sine crimine amasti:
Ne pigeat, pugnæ [z] bis tibi causa fui.
[a] Cornua flens legit ripis [b] Acheloüs in udis,
[c] Truncáque limosâ [d] tempora mersit aquâ,

INTERPRETATIO.

Non pateris me secodere? Captiva adducitur spectanda oculu renuentibus per urbem mediam. Nec accedit comâ inornatâ more captivarum, agnoscens fortunam, velando suam faciem. Intrat latè insignis auro multo: quomodo tu quoque eras ornatus in Phrygiâ. Superbè exhibet faciem populo sub Hercule superato: Crederes Oechaliam manere patre superstite. Fortè etiam nomine adultera omisso, erit conjux, Deianirâ Ætolide repudiatâ: Hymen infamis copulabit corpora impudica Ioles Eurytidos & dementis Alcidæ. Animus horret recordatione, & tremor discurrit per membra, & manus torpens jacet in sinu. Amasti me quoque cum multis, sed amasti me sine flagitio ne doleat, bis tibi causa fui certaminis. Acheloüs lacrymans sustulit cornua in ripis humidis, & condidit tempora mutilata aquâ lutulentâ.

NOTÆ.

[o] *Averti*] *A me amoveri.*

[p] *In Phrygiâ*] Apud Omphalen.

[q] *Sub Herculo*] Id est, *Hercule victo ità volente.*

[r] *Oechaliam*] Id est, *Quilibet crederet Iolen triumphare; non patrem mortuum, patriámque subversam esse.*

[f] *Ætolide*] *Ætolia regis filiâ.*

[t] *Eurytidósque*] *Ioles, Euryti filia.*

[u] *Famosus*] *Turpi conjugio infamatus.*

[x] *Fugit admonitu*] *Recordatione horret, & propemodum à me recedit.*

[y] *Sine crimine*] Quia legitima fuit uxor.

[z] *Bis*] Primùm cum Acheloo, deinde cum Nesso Centauro.

[a] *Cornua*] Alterum tantùm Hercules perfregit.

[b] *Acheloüs*] Filius fuit Oceani & Terræ, vel, ut alij volunt, Thetydis; cui concesserat mater, ut cum adversario pugnans quam vellet formam indueret. Cum Hercule itaque, propter Deianiram congressus, primò serpentis, deinde sub Tauri formâ latuit: victúsque tandem in Acheloum flumen sese abdidit. Cujus fabulæ expositionem prolixè apud omnes Mythologos reperies: de quâ etiam in Metamorph. aliquid posteà dicemus.

[c] *Truncáque*] Dextero cornu abscisso.

[d] *Tempora*] Non tempora modò, aut caput, sed se totum in fluvium præcipitavit. Minutas verò ejúsmodi figuras, quibus assueti sumus, nihil est opus indicare.

[e] Semivir occubuit in letifero [f] Eveno
Nessus; & infecit sanguis equinus aquas.
Sed quid ego hæc refero? scribenti nuncia venit
Fama, virum [g] tunicæ tabe perire meæ.
Hei mihi! quid feci? [h] quò me furor egit amantem?
Impia quid dubitas Deïanira mori?
An tuus in media conjux lacerabitur [i] Oeta?
Tu sceleris tanti causa superstes eris?
[k] Si quid adhuc habeo facti, cur Herculis uxor
Credar, conjugij mors mihi pignus erit.
Tu quoque [l] cognosces in me, Meleagre, sororem.
[m] Impia quid dubitas Deïanira mori?
Heu [n] devota domus! solio sedet [o] Agrios alto:
[p] Oenea desertum nuda senecta premit.
Exulat ignotis [q] Tydeus germanus in oris.
[r] Alter fatali vivus in igne fuit.

INTERPRETATIO.

Nessus semivir cecidit in Eveno mortifero; & cruor equinus tinxit aquas. Sed quamobrem hæc recordor? Fama nuncia venit scribenti maritum interire veneno tunicæ meæ. Hei mihi! quid egi? quò impetus abstulit amantem? Scelesta Deianira quamobrem cunctaris obire? An tuus maritus discerpetur in media Oëta? Tu causa tanti flagitij vives? Si habeo adhuc aliquid admissi, cur dicar conjux Herculis, obitus erit mihi pignus connubij. Meleagre agnosces tu etiam in me sororem. Scelesta Deianira quid cunctaris mori? Heu domus infelix! Agrius premit solium excelsum: Senecta spoliata urget Oenea destitutum. Tydeus frater profugus latet in orbe incognito. Alter vivus fuit in igne.

NOTÆ.

[e] *Semivir*] *Centaurus Nessus*, qui Deianiræ quam transvehebat vim facere aggressus, ab Hercule sagittà transfixus est.

[f] *Evene*] Evenus fluvius est Ætoliæ.

[g] *Tunica tabe*] *Cruore Lernæi serpentis & Centauri Nessi infecta.* Hæc est verò fabula, Cùm se mortuum videret Nessus, ut mortem ulcisceretur Deianiram ad se vocat, dicitque, si philtrum, quo nullam præter se mulierem attingat Hercules, velit habere, ejus tunicam sanguine, qui ex vulnere, per sagittam fluebat, intingere properet. Credula mulier, clam Hercule, quòd erat mandatum perficit; deinde, cùm ejus amores cognovisset, tunicam illam sacrificaturo per Lycham famulum misit: Quam non priùs ille induit quàm tabe consumtus, & in furorem actus, tandem in pyram sese conjicere coactus est.

[h] *Quo me*] Queritur, quòd marito causam mortis præbuerit.

[i] *Oeta*] In eo Thessaliæ monte, oraculi monitu, constructa est pyra, in quam Hercules ascendit, & mortalitatem reliquit.

[k] *Si quid*] Id est, *si quid dignum laude superest.*

[l] *Cognosces*] *Quia, sicut tu propter Atalantam conjugem, ego propter Herculem mortem oppetam.*

[m] *Impia*] Versus intercalaris dicitur, qui sæpè interponitur.

[n] *Devota*] *Exitio destinatà.*

[o] *Agrios*] Frater Oenei, qui post hujus dissipatam domum regnum invasit; quod nunc deflet Deianira.

[p] *Oenea*] Accusativus Græcus.

[q] *Tydeus*] Hic, patruo, vel ut Hyginus scribit, fratre Menalippo interfecto, ad Argivorum regem Adrastum profugit, cujus filiam Deiphilen uxorem duxit.

[r] *Alter*] Meleager est, quem, projecto in ignem, à matre Althæâ, fatali stipite, quo cum ipsius vitam Parcæ colligaverant, intestino simul igne consumtum Poëtæ voluerunt.

[s] Exegit ferrum sua per præcordia mater.
Impia quid dubitas Deïanira mori?
[t] Deprecor hoc unum, per jura sacerrima lecti;
Ne videar [u] fatis insidiata tuis.
Nessus, ut est [x] avidum [y] percussus [z] arundine pectus,
Hic, dixit, [a] vires sanguis amoris habet.
Illita Nessêo misi tibi texta veneno.
Impia quid dubitas Deïanara mori?
[b] Jamque vale, seniórque pater, germanáque Gorge,
Et [c] patria, & patriæ [d] frater ademte tuæ.
Et tu lux oculis hodierna novissima nostris,
Virque, (sed ô [e] possis!) & puer Hylle, vale.

INTERPRETATIO.

Mater transfixit sua viscera gladio. Impia Deianira quamobrem differs mori? Hoc unum precibus amelior, per jura sacratissima tori; ne credar struxisse insidias fatis tuis. Nessus postquam fuit vulneratus pectus cupidum sagittâ; hic cruor inquit habet vim amatoriam. Misi tibi vestem infectam tabo Nessee. Impia Deïanirà quamobrem cunctaris obire? Jámque vale & pater provectior & soror Gorge, & patria, & frater sublate patria tua; Et tu dies hodierna ultima oculis nostris, & marite, (sed ô possis!) & puer Hylle, vale.

NOTÆ.

[s] *Exegit*] Sese ipsa gladio, pœnitentiâ interfecti filij, vel, ut Diodorus scribit, laqueo peremit.

[t] *Deprecor*] *A me averto, quod fecisse ne credideris.*

[u] *Fatis*] *Mortem sibi intentasse ne videar.* Alij habent *thalamis*; ut sit sensus, Deianiram non eo tunicam misisse, ut pellicem unà cum Hercule tolleret.

[x] *Avidum*] *Nimio amore insanum.*

[y] *Percussus pectus*] Phrasis Græca.

[z] *Arundine*] *Sagittâ.*

[a] *Vires*] Id est, *Ad amandum potest impellere.* Ovidius Metamorph. 9. *Velut irritamen amoris.*

[b] *Jámque vale*] Laqueo parato, suos salutat.

[c] *Patria*] Calydon.

[d] *Frater*] Tydeus.

[e] *Possis*] *Valere*, scil.

EPISTOLA DECIMA.

ARGUMENTUM.

Minos Jovis & Europæ filius, Cretensis rex, ob Androgeum filium ab Atheniensibus dolosè occisum, illos tandem post acria bella coegit, ut sibi pœnas penderent, & quidem quotannis pueros septem, & totidem virgines mitterent, ut Minotauro, quem arte Dædali Pasiphaë ex tauro genuerat, dum ejus maritus Minos cum Atheniensibus bellum gereret, devorandi traderentur. Cùm verò sors Theseo contigisset, ab Ariadne edoctus est, quonam pacto, interfecto Minotauro, ex Labyrintheis ambagibus egrederetur. Errabunda regens tenui vestigia filo: *ut ait Catullus. Theseus autem Cretâ cum Ariadne & Phædra discedens, in Naxon insulam delatus est: ubi à Baccho monitus, ut Ariadnen relinqueret. Qui Dei voce perculsus, altissimo somno sopitam reliquit. Illa expergefacta hanc epistolam*

lam scripsit, in qua crudelitatem Thesei ac duritiem accusans, immemorem beneficiorum eum appellat; post multas querelas rogat, ut conversâ nave redeat.

[a]Ariadne [b]Theseo.

Mitius inveni, quàm te, genus omne ferarum:
 Credita non ulli, quàm tibi, pejùs eram.
Quæ legis, ex illo, Theseu, tibi littore mitto,
 Unde tuam sine me vela tulere ratem.
In quo me somnúsque meus malè prodidit, & tu
 [c]Per facinus somnis insidiate meis.
[d]Tempus erat; [e]vitreâ quo primùm terra pruinâ
 Spargitur, & tectæ fronde queruntur aves.
[f]Incertum vigilans, à somno languida, movi
 [g]Thesea prensuras semisupina manus.
Nullus erat: referóque manus, iterúmque retento,
 Perque torum moveo brachia: nullus erat.
Excussere metus somnum. conterrita surgo:
 Membráque sunt viduo præcipitata toro.
[h]Protinus adductis sonuerunt pectora palmis:
 Utque erat è somno [i]turbida, rapta coma est.
Luna fuit: specto, si quid, nisi littora, cernam.
 Quod videant oculi, nil, nisi littus, habent.
Nunc hùc, nunc illùc, & [k]utroque sine ordine curro.
 Alta puellares [l]tardat arena pedes.

Interpretatio.

Experta sum omne genus ferarum lenius quàm te: non infelicius cuiquam poteram committi quàm sibi. Mitto tibi quæ legis, Theseu, ex illo littore, ex quo vela abripuerunt tuam navem: In quo & somnus meus me malè perdidit, & tu insidiato per flagitium somnus meis. Tempus erat, quo humus tegitur pruinâ vitreâ, & aves ramis velata conqueruntur. Vix experrecta torpens à somno, semisupina movi manus amplexuras Theseum. Non aderat & refero manus, & iterum quærito, & agito lacertos per lectum. Nullus erat. Timor perturbavit somnum: tremefacta erigor; & artus sunt dejecti lecto destituto. Statim mea pectora, sonum reddiderunt manibus impactu: & capilli ut erant confusi è somno, sunt dilaniati. Luna fulsit: aspicio si quid videam, præter littora. Oculi nihil inveniunt quod aspiciant nisi littus. Nunc hùc, nunc illùc, & utròque feror sine ratione. Arena cumulata remoratur pedes virgineos.

Notæ.

[a] *Ariadne*] Minoïs filia.

[b] *Theseo*] Fuit Theseus Ægei, regis Atheniensis, filius.

[c] *Per facinus*] Alij habent *proh facinus!*

[d] *Tempus erat*] Vide an non cum stomacho sit istud legendum.

[e] *Vitrea*] *Vitro similis.* Autumnale tempus describit.

[f] *Incertum vigilans*] Id est, *Nescio, an vigilarem.*

[g] *Thesea*] Accusat. Græcus.

[h] *Protinus*] Id est, *Pectus ex dolore & admiratione percussi.*

[i] *Turbida*] *Incomta.*

[k] *Utroque*] *Sursùm, deorsùm; Dextrorsùm, sinistrorsùm; Rursùm, prorsùm; Hùc, & illùc.*

[l] *Tardat*] Difficile est omninò in arenâ, nisi madida sit, ambulare.

Intereà toto clamanti littore, Theseu,
[m] Reddebant nomen concava saxa tuum:
Et quoties ego te, toties locus ipse vocabat.
Ipse locus miseræ ferre volebat opem.
Mons fuit; apparent frutices in vertice rari:
[n] Nunc scopulus raucis pendet adesus aquis.
Ascendo; vires animus dabat: atque ita latè
Æquora prospectu metior alta meo.
Inde ego (nam ventis quòque sum crudelibus usa)
Vidi præcipiti carbasa tenta noto.
Aut vidi: aut etiam, cùm me vidisse putarem,
Frigidior glacie semanimísque fui.
Nec languere diù patitur dolor, excitor illo,
Excitor, & summâ Thesea voce voco.
Quo fugis? exclamo: scelerate, revertere, Theseu.
Flecte ratem. [o] numerum non habet illa suum.
Hæc ego. quod voci deerat, [p] plangore replebam.
Verbera cum verbis mista fuere meis.
Si non audires, ut saltem cernere posses,
Jactatæ latè signa dedere manus.
Candidáque imposui longæ [q] velamina virgæ,
Scilicet oblitos admonitura mei.
Jamque oculis ereptus eras: tum denique flevi.
[r] Torpuerant molles ante dolore [s] genæ.

INTERPRETATIO.

Intereà rupes cavæ referebant nomen tuum, mihi *vociferanti toto littore* THESEU: *Et quoties ego te, te toties ipse locus citabat. Ipse locus volebat auxilium præbere infelici. Mons extitit; frutices pauci cernuntur in cacumine: Scopulus autem cavatus aquis obstrepentibus imminet. Ascensu supero, animus sufficiebat vires: atque ità vastè lustro meo prospectu profunda maria. Inde ego aspexi vela inflata austro rapido: (nam afflicta sum quoque sævis ventis.) Vel aspexi, vel etiam, cùm arbitrarer me aspexisse, fui frigidior glacie & semiviva. Nec dolor sinit diu torpere: Illo excutior, excutior; contentissimâ voce inclamo Theseum.* Quò prorumpis? *vociferor:* redi scelestè Theseu. Converte navem: illa non habet suum numerum. *Hæc ego: planctu compensabam quod voci deerat. Ictus conjuncti fuerunt cum meis verbis. Manus multùm concussa fecerunt indicia; ut saltem posses intueri si non audires. Et vestem albam aptavi pertica, commonefacturam nempè vos mei oblitos. Jamque eras ademptus oculis: tùm denique in fletus prorupi. Oculi teneri priùs stupuerant dolore.*

NOTÆ.

[m] *Reddebant*] Quæ adeò Theseo ipso mitiora erant.

[n] *Nunc*] Pro *autem*; quomodo, non sine lepore, utuntur aliquando boni autores. Quanquam nonnulli codices habent *Hìc*; Alij *Hinc*; Vossianus *Huic*.

[o] *Numerum*] Quia illa aberat.

[p] *Plangore*] *Pectus graviter percutiendo.*

[q] *Velamina*] Quodvis linteum intellige.

[r] *Torpuerant*] Cùm antea tota in clamando, & plangendo fuisset Ariadne, evidenti ratione, flere non poterat.

[s] *Genæ*] *Palpebræ*; nam pro iis etiam sumuntur. Per eas verò oculos intellige.

Quid potiùs facerent, quàm me mea lumina flerent,
Postquam [t] desierant vela videre tua?
Aut ego diffusis erravi sola capillis,
Qualis ab [u] Ogygio concita [x] Baccha [y] Deo:
Aut mare prospiciens in saxo [z] frigida sedi:
Quamque lapis [a] sedes, tam lapis ipsa fui.
Sæpè torum repero, qui nos acceperat ambos;
Sed non acceptos exhibiturus erat.
[b] Et tua, quà possum, pro te vestigia tango;
Stratáque, quæ membris intepuere tuis.
Incumbo, lacrymísque toro [c] manante profusis,
Pressimus, exclamo, te duo: redde duos.
Venimus hùc ambo: cur non discedimus ambo?
Perfide, pars nostri, lectule, major ubi est?
Quid faciam? quò sola ferar? vacat insula cultu.
Non hominum video, non ego facta boum.
Omne latus terræ cingit mare. navita nusquam:
Nulla per [d] ambiguas puppis itura vias.
Finge dari comitésque mihi, ventósque, ratémque;
Quid sequar? accessus terra paterna negat.
[e] Ut rate felici pacata per æquora labar;
Temperet ut ventos [f] Æolus; exul ero.

INTERPRETATIO.

Quid priùs agerent oculi mei, quàm me lugerent, postquam desiserunt cernere carbasa tua? Aut ego sum vagata sola comâ sparsâ, qualis Baccha acta à Deo Ogygio: aut prospectans mare, gelida sedi in rupe; & ipsa tam fui saxum, quàm sedile fuit saxum. Sæpè ad lectum redeo, qui acceperat nos ambos; sed non erat redditurus acceptos. Et tango quantum possum tua vestigia pro te: & vestes quæ calefactæ fuerant artubus tuis. Innitor, & lacrymis effusis, lecto rorante, vociferor, duo sibi incubuimus: restitue duos. Ambo hùc accessimus, cur non ambo abimus? Torule infide, ubi est pars potior nostri? Quid agam? Quò eam sola? Inculta est insula. Ego non intueor labores hominum, non intueor boûm. Æquor circumdat omnem oram terræ. Nullibì nauta: nulla navis cursura per vias incertas. Pone contingere mihi & comites & auras & navem; quid incipiam? Solum paternum negat aditus. Quanquam curram nave fortunatâ per maria placida; quanquã Æolus molliat ventos; profuga ero.

NOTÆ.

[t] *Desierant*] Alij habent *desieram*; quod Heinsio placuit.

[u] *Ogygio*] *Thebano*; Ab Ogyge Thebanorum rege.

[x] *Baccha*] Jam anteà muliercularum, Bacchi furore correptarum, insaniam vidimus.

[y] *Deo*] *Baccho*; A matre Semele, Cadmi Thebarum conditoris filiâ, Thebano dicto.

[z] *Frigida*] Ex dolore; deinde etiam saxi frigiditate.

[a] *Sedes*] *Cui insidebam.*

[b] *Et tua*] Vide mihi, quæso, quàm lepidè, quantóque cum affectu, hæc Poëta scripserit. Ipse tibi relictus, aut sexum mutasse videaris, si illius insistere vestigiis non reformidaveris.

[c] *Manante*] Id est, *Rivulo ex lacrymis per lectum currente.*

[d] *Ambiguas*] Qualis est omnis in mari. Neminem dicit illâc transiturum.

[e] *Ut*] *Quamvis.*

[f] *Æolus*] Ventorum Deus.

[g] Non ego te, Crete, [h] centum digesta per urbes,
Aspiciam, puero [i] cognita terra Jovi.
Nam pater, & tellus [k] justo regnata parenti,
Prodita sunt facto nomina [l] cara meo.
Cùm tibi, ne [m] victor tecto morerere [n] recurvo,
Quæ regerent passus, pro duce fila dedi.
Cùm mihi dicebas, Per ego ipsa pericula juro,
Te fore, dum nostrûm vivet uterque, meam.
Vivimus: & non sum, Theseu, tua. [o] si modo vivis,
Fœmina, perjuri fraude [p] sepulta viri.
Me quoque, quâ [q] fratrem, [r] mactasses, improbe, clavâ
Esset, quam dederas, morte [f] soluta fides.
Nunc ego non tantùm, quæ sum passura, recordor;
Sed quæcúmque potest ulla relicta pati.
Occurrunt animo pereundi mille [t] figuræ:
Morsque minùs pœnæ, quàm mora mortis, habet.
Jam jam venturos aut hàc, aut suspicor illàc,
Qui lanient avido viscera dente, lupos.
Forsitan & fulvos tellus alat ista leones.
Quis scit, an hæc sævas tigridas insula habet?

INTERPRETATIO.

Ego te non videbo, Creta, divisa per centum oppida, terra visa Jovi puero. Nam pater & terra dominata æquo patri, nomina dilecta prodita sunt meo facinore: cùm, tibi exhibui fila pro directore quæ modum facerent tuis gressibus, nè victor interires in domo perplexâ. Cùm mihi dicebas, Ego juro per ipsa discrimina te futuram meam quandiù uterque nostrûm vitâ fruetur. Vitâ fruimur, & non sum tua, Theseu: si saltem vitâ frueris, ô puella perdita dolo mariti perjuri. Me quoque interfecisses perfide, clavâ quâ fratrem. Fides quam voveras esset liberata morte. Nunc ego non tantùm cogito quæ sum latura; sed quæcumque ulla destituta potest experiri. Mille modi pereundi animo obversantur: & mors habet minùs supplicij quàm dilatio mortis. Mentem subit lupos jam jam accessuros aut hàc, aut illàc, qui discerpant præcordia dente famelico. Forsitan ista terra nutriat etiam leones fulvos. Cui perspectum, àn hæc insula alat crudeles tigrides?

NOTÆ.

[g] *Non ego*] Maximum affectum habet hæc recordatio.

[h] *Centum*] Hæc fama de centum Cretæ urbibus, ex Homero invaluit; quam veram fuisse, non facilè crediderim, nisi etiam vicos annumeraveris.

[i] *Cognita*] Quia ibi nutritus fuit.

[k] *Justo*] Quamobrem apud inferos judex.

[l] *Cara*] *Pater & Patria* nomina cara sunt.

[m] *Victor*] Superato Minotauro. Alij habent *victus*.

[n] *Recurvo*] Labyrinthi periphrasis.

[o] *Si modò vivis*] Hæc habet correctio multam emphasim, magnúmque affectum.

[p] *Sepulta*] *Prorsus perdita.* Ità & Terentius alicubi.

[q] *Fratrem*] *Minotaurum.*

[r] *Mactasses*] Deest *utinam*. *Utinam me interfecisses.*

[f] *Soluta*] Quia tantùm, dùm uterque viveret fidem suam dederat Theseus. Ingeniosum verò est istud; quasi tantùm nefas ille patraverit, ut interfectâ conjuge fidem servasse videretur.

[t] *Figura*] *Mortis genera.*

Et freta dicuntur magnas [u] expellere [x] phocas.
Quid vetat & [y] gladios per latus ire meum ?
Tantum ne religer durâ captiva catenâ ;
Nevè traham servâ grandia pensa manu :
Cui pater est Minos, cui mater [z] filia Phœbi :
Quodque magis memini, quæ tibi pacta fui.
Si mare, si terras, porrectáque littora vidi ;
Multa mihi terræ, multa minantur aquæ.
Cælum [a] restabat. timeo [b] simulacra Deorum.
Destituor rapidis præda cibúsque feris.
Sive colunt habitántque viri, diffidimus illis.
Externos didici [c] læsa timere viros.
Viveret [d] Androgeos utinam : nec facta luisses
Impia [e] funeribus, [f] Cecropi terra, tuis !
Nec tua mactasset [g] nodoso stipite, Theseu,
Ardua [h] parte virum dextera, parte bovem !
Nec tibi, quæ reditus monstrarent, fila dedissem,
Fila per adductas sæpè recepta manus !
Non equidem miror, si stat victoria tecum,
Stratáque Cretæam bellua tinxit humum.

INTERPRETATIO.

Maria etiam perhibentur immittere ingentes vitulos. Quid obstat enses etiam adigi per latus meum ? Tantùm ne capta constringar sævis vinculis ; neve servâ manu pensa ingentia diducam, ego cui Minos est pater, cui filia Phœbi mater ; & quod ampliùs recordor, quæ tibi promissa fui. Si aspexi mare, si terras & vasta littora ; terra mihi intentant multa, aqua multa. Cœlum supererat. Metuo imagines Deorum. Deseror in rapinam & escam feris furentibus. Seu viri celebrant, & excolunt hanc terram eos suspicimus. Decepta docta sum metuere viros peregrinos. Utinam Androgeos superstes esset: nec exsolvisses facinora impia tuorum cædibus, terra Cecropi : nec manus tua in altum sublata, Theseu, interfecisset clavâ nodosâ, virum semibovem, bovem semivirum ? Nec tibi præbuissem fila quæ ostenderent regressus ; fila relecta per manus sæpè admotas ! Non equidem stupeo si victoria tecum permanet, & bellua humi afflicta infecit solum Cretaum ;

NOTÆ.

[u] *Expellere*] *In siccum mittere.* In terra verò vivere, spirare, præ aliis etiam omnibus animalibus gravissimo somno dormire Phocæ dicuntur, autore Plinio.

[x] *Phocas*] *Vitulos marinos.*

[y] *Gladios*] Cujusvis advenæ.

[z] *Filia Phœbi*] *Pasiphae.* Vult maximè indignum videri, si ipsa Regis filia, aliisque gaudens titulis, servire cogatur.

[a] *Restabat*] *Quòd contra me non esset.*

[b] *Simulacra*] *Figuras, in quas illi se dicuntur mutare.*

[c] *Læsa*] *A Theseo hospite, qui Cretæ mihi imposuit, meque hic reliquit.*

[d] *Androgeos*] De quo in argumento. Longè verò, mulierum more, malorum suorum causam repetit Ariadne.

[e] *Funeribus*] Puerorum & puellarum septem ; quod annuum erat Atheniensium, erga Minoëm, tributum, Minotauro tradendum.

[f] *Cecropi*] *Attica*, à Cecrope Atheniensium rege. Ille verò est vocativus Græcus, à formâ patronymicâ *Cecropis, idos.*

[g] *Nodoso stipite*] *Clavâ*, quâ utebatur Theseus.

[h] *Parte virum*] *Minotaurum.*

Non poterant figi præcordia ferrea [i] cornu:
[k] Ut te non tegeres, pectore tutus eras.
Illic tu silices, illic adamanta tulisti:
Illic qui silices Thesea vincat habes.
Crudeles [l] somni, quid me tenuistis inertem?
[m] At semel æternâ nocte premenda fui.
Vos quòque, crudeles venti, nimiúmque parati;
[n] Flamináque in lacrymas officiosa meas.
Dextera crudelis, quæ me fratrémque necavit:
Et data poscenti [o] nomen inane fides.
In me jurarunt somnus ventúsque fidésque.
Prodita sum causis una puella tribus.
[p] Ergo ego nec lacrymas matris moritura [q] videbo:
Nec, mea qui digitis lumina condat, erit?
Spiritus infelix [r] peregrinas ibit in auras:
Nec positos artus unget amica manus?
[s] Ossa superstabunt volucres inhumata marinæ?
Hæc sunt [t] officiis digna sepulcra meis?
[u] Ibis Cecropios portus: patriáque receptus
Cum steteris urbis celsus in arce tuæ,
Et benè narraris letum taurique viríque,
Sectáque per dubias [x] saxea tecta vias;

INTERPRETATIO.

dura tua viscera non poterant fedi cornu: quanquam te non defendisses, eras securus pectore. Tu gestasti illic saxa, illic gestasti *adamanta; habes illic Theseum qui durior sit saxis. Somni crudeles, cur me ignavam retinuistis? Imò semel obruenda fui nocte æternâ. Vos quoque venti sævi, & nimis expediti; & flatus obsequiosi in meos fletus: Manus sæva quæ occidit me & germanum: & fides obstricta mihi petenti nomen vanum. Somnus & ventus & fides conjuraverunt in me. Una puella perdita sum tribus causis. Ergò peritura neque aspiciam fletus matris; nec dabitur qui claudat oculos meos digitis? anima misera feretur in aërem ignotum: nec manus amica condiet membra composita? Aves maritimæ insistent ossibus* meis *insepultis? Hæc sepulcra sunt digna obsequiis meis? Tanges portus Cecropios: & redux in patriam cùm sublimis constiteris in arce urbis tuæ, & benè retuleris mortem & tauri & viri, & domum lapideam divisam per vias ambiguas;*

NOTÆ.

[i] *Cornu*] *Minotauri.*

[k] *Ut*] *Quamvis.*

[l] *Somni*] In somnum invehitur, quo retenta est, dum Theseus abiret.

[m] *At*] Correctio est ingeniosa: quasi dicat; *Imò in æternum debuissem dormire.*

[n] *Flamina*] *Ventorum flatus.*

[o] *Nomen inane*] Fides si non servetur, est profectò nomen inane.

[p] *Ergo*] Concludentis non est hoc loco particula, sed indignantis. Ingemiscit, & ingeminat Ariadne, quòd in illâ insulâ sola sit moritura.

[q] *Videbo*] Quod alicujus esset solatij.

[r] *Peregrinas*] Hìc volunt arguti quidam videri; at alieno loco, uti quidem videtur: Puellari enim simplicitate & mollitiâ istud arbitror ab Ariadne dictum.

[s] *Ossa*] Dicit, se avibus laniatum iri.

[t] *Officiis*] *Erga te, Theseu.* Ironia est, cum exprobratione.

[u] *Ibis*] Et istud cum maximo affectu, & invidiâ est conjunctum.

[x] *Saxea*] *Labyrinthum.*

Me quoque narrato sola tellure relictam.
[y] Non ego sum titulis surripienda tuis.
[z] Nec pater est Ægeus; nec tu [a] Pittheïdos Æthræ
Filius: auctores saxa fretúmque tui.
[b] Dî facerent, ut me summa de puppe videres!
[c] Movisset vultus mœsta figura tuos.
Nunc quoque non oculis, sed, quâ potes, aspice mente
Hærentem scopulo, quem vaga pulsat aqua.
Aspice demissos lugentis in ore capillos;
Et tunicas lacrymis, sicut ab imbre, graves.
Corpus, ut impulsæ segetes Aquilonibus, [d] horret:
Litteráque [e] articulo pressa tremente labat.
Non te per meritum, quoniam [f] malè cessit, [g] adoro.
Debita sit [h] facto gratia nulla meo:
Sed nec pœna quidem. si non ego causa salutis,
Non tamen est, cur sis tu mihi causa necis.
Has tibi, plangendo lugubria pectora, lassas
Infelix tendo trans freta longa manus.
Hos tibi, [i] qui superant, ostendo mœsta capillos.
Per lacrymas oro, quas tua [k] facta movent:
[l] Flecte ratem, Theseu; versóque relabere vento.
Si priùs occidero; tu tamen ossa [m] feres.

INTERPRETATIO.

refer me quoque destitutam in terrâ desertâ. Ego non sum dissimulanda tuis elogiis. Nec pater est Ægeus nec tu filius Æthra Pittheïdes: Scopuli & mare sunt tui parentes. Utinam Dij præstarent, ut me aspiceres de supremâ puppe! tristis species flexisset tuos oculos. Nunc etiam intuere non oculis, sed animo, quo tibi licet, stantem scopulo, cui aqua incerta obstrepit. Cerne comam sparsam per vultus mœrentis; & vestes ponderosas lacrymis, tanquam à pluviâ. Corpus tremit ut segetes acta Boreâ: & littera signata digito trepidante vacillat. Non te precor per beneficium quandoquidem malè cessit: gratia nulla sit debita officio meo. Sed nec malum quidem: si ego non fui *causa salutis, non est tamen, cur tu sis mihi causa mortis. Misera porrigo tibi trans vasta maria manus defessas tundendo mœsta pectora. Tristis exhibeo hos capillos qui supersunt. Rogo per lacrymas quas tua facinora eliciunt, converte navem, Theseu; & revertere, vento mutato. Si priùs occubuero; tu tamen colliges ossa.*

NOTÆ.

[y] *Non ego*] Vehemens est Ironia.
[z] *Nec pater*] Jam apertè indignationem prodit.
[a] *Pittheïdos*] Pittheus Æthræ pater fuit.
[b] *Di facerent*] *Utinam* adde: Deinde *fecissent* pro *facerent* intellige.
[c] *Movisset*] Certè; nam ipsa ejus verba movent.
[d] *Horret*] Frigore, timore, dolore.
[e] *Articulo*] *Digito.*
[f] *Malè cessit*] Malè enim beneficia in Theseum ingratum collocaverat.
[g] *Adoro*] Refertur verbum istud ad sequens, versu epistolæ penultimo, *flecte. Flecte ratem*, &c.
[h] *Facto*] *Beneficio, quo te ex labyrinthi erroribus, extraxi.*
[i] *Qui superant*] *Nam cæteros avulsi.*
[k] *Facta*] *Crudelia*, scilicet; qui solam destituit. Sed vis quædam latet in voce *tua.*
[l] *Flecte*] *Ad me converte.*
[m] *Feres*] Alij habent *leges*: Illa verò non periit, ut videtur metuere; fuit enim posteà Bacchi uxor, & translata in cœlum, ut jam suprà vidimus. Quanquam alia fabulantur alij.

EPISTOLA UNDECIMA.

ARGUMENTUM.

Macareus & Canace, Æoli regis ventorum filij, cùm turpiter se amarent, & consanguinitatis prætextu culpam tegentes concumberent, Canace filium peperit: quem cùm clàm è regia per nutricem emitteret, ut aleretur, infœlix infans suo vagitu se avo prodidit. Qui filiorum incensus scelere, innocuum infantem jussit canibus exponi: & per satellitem Canacæ gladium misit, quo illa pro meritis uteretur; & se interfecisse creditur. Sed priusquam moreretur, Macareo, qui jam in templum Apollinis Delphici confugerat, hac epistolâ casum suum narravit, orans, ut expositi infantis ossa legat, & unà cum suis urnâ componat.

CANACE MACAREO.

[a] SI [b] qua tamen [c] cæcis errabunt scripta lituris;
[d] Oblitus à dominæ cæde libellus erit.
Dextra tenet calamum; strictum tenet altera ferrum.
Et jacet in gremio charta [e] soluta meo.
Hæc est [f] Æolidos fratri, scribentis imago:
[g] Sic videor duro posse placere patri.
Ipse necis cuperem nostræ spectator adesset;
[h] Auctorísque oculis exigeretur [i] opus.
Ut ferus est, multóque suis truculentior Euris,
[k] Spectaret siccis vulnera nostra [l] genis.
[m] Scilicet est aliquid, cum sævis vivere ventis:
Ingenio [n] populi convenit ille sui.

INTERPRETATIO.

SI tamen aliqua scripta depravata erunt obscuris lituris; libellus erit deletus à nece Dominæ. Dextra movet stylum; altera habet gladium nudatum; & charta est explicita in sinu meo. Hæc est species Æolidos scribentis fratri: sic videor placere posse patri sævo. Optarem ipse adstaret testis mortis nostræ; & opus perficeretur in conspectu auctoris. Ut sævus est & multò terribilior suis Euris, vidisset plagas nostras oculis aridis. Nempe est aliquid vitam agere cum ventis asperis: ille respondet ingenio populi sui.

NOTÆ.

[a] *Si qua tamen*] Propter istud *tamen* putaverunt nonnulli, interpolatoris sequentes duos versus huic epistolæ initium facere.

Æolis Æolidæ, quam non habet ipsa, salutem
Mittit, & armatâ verba notata manu.

Frustrà verò illi: nam, ut Æoli filiam sic morientem decebat, principio abrupto usa est Canace; ità ut sensus, non verba supplenda sint. Quis verò sensus fuerit spurij illi duo versus declarant.

[b] *Qua*] *Si qua epistola mea partes.*

[c] *Cæcis*] Quæ vix legi possint.

[d] *Oblitus*] Id est, *In culpâ erit cædes Dominæ, quòd epistola lituris oblita.*

[e] *Soluta*] *Explicata.*

[f] *Æolidos*] De seipsâ Canace, Æoli filia, loquitur.

[g] *Sic*] *Ense ad meam necem parato.* Patris arguit crudelitatem.

[h] *Auctoris*] *Patris*, scil. qui ensem, quo se ipsa interficeret per satellitem miserat.

[i] *Opus*] *Cædes mea.*

[k] *Spectaret*] Alij habent *spectasset.*

[l] *Genis*] *Oculis:* Ut supra in Ariadne.

[m] *Scilicet*] Reddit rationem cur sævus sit pater. Sed latet quædam indignatio & Ironia.

[n] *Populi*] *Venti.*

Ille

Ille [o] Noto [p] Zephiróque, & [q] Sithonio Aquiloni
  Imperat, & [r] pennis, [s] Eure proterve, tuis.
Imperat (heu!) ventis; [t] tumidæ non [u] imperat iræ:
  [x] Possidet & vitiis regna minora suis.
Quid juvat [y] admotam per [z] avorum nomina cælo
  Inter cognatos posse referre Jovem?
Num minus infestum funebria munera [a] ferrum
  Fœmineâ teneo, non mea tela, manu?
O utinam, Macareu, quæ nos commisit in unum,
  Venisset [b] leto serior hora meo!
Cur unquam plus me, frater, quam frater amasti?
  Et tibi, non debet quod soror esse, fui?
Ipsa quoque [c] incalui: qualémque audire solebam,
  [d] Nescio quem sensi corde tepente [e] Deum.
[f] Fugerat ore color: macies [g] adduxerat artus:
  Sumebant minimos ora [h] coacta cibos.

INTERPRETATIO.

Ille imperium tenet in Austrum & Favonium & Borean Thracium, & pennas tuas, subsolano procax. (Heu!) temperat ventos; non temperat iram ferventem: Et habet regna minora suis vitiis. Quid prodest sublatam cœlo per nomina avorum posse annumerare Jovem inter consanguineos? Anne minùs tracto fœmineâ dextrâ gladium odiosum, dona funesta, arma mihi non apta? O utinam, Macareu, hora quæ nos coëgit in unū advenisset tardior morte meâ! Quamobrem frater amasti me unquam plus quàm frater? Et tibi fui quod germana non debet esse? Ipsa quoque sum incensa; & sum experta nescio quem Deum pectore tepido, qualem consueveram audire. Color excesserat facie: macies contraxerat membra: era invita capiebant minimum alimentum.

NOTÆ.

[o] *Noto*] Vento à meridie flanti.

[p] *Zephiróque*] Ab occasu.

[q] *Sithonio*] *Threïcio*, à Sithone monte Thraciæ; quæ Græciæ & Italiæ respectu, ad Septentrionem vergit; Unde Aquilo seu Boreas flatus emittit.

[r] *Pennis*] Alati enim leves venti finguntur.

[s] *Eure*] Flat Eurus ab ortu.

[t] *Tumidæ*] Quæ adeò ventis furentibus est sævior.

[u] *Imperat*] Jam apertè Canaces dolor erumpit.

[x] *Possidet*] *Ventos, quibus imperat, pater asperitate & sævitiâ superat.*

[y] *Admotam cælo*] Vide, quæso, quomodo granditatem rebus per verba Poëta tribuat. Solemus nos dicere Gallicè, *Il est descendu de la race des Dieux*, & similia. Veriùs loquimur; at tanta non est dignitas.

[z] *Avorum*] Jam videtur vox ista in numero plurali rei dignitatem, ut versui numerum, addere: quod contrà est, nam quò propior Jovem Poëta Canacen posuisset, eò majorem fecisset. Potuit autem, siquidem, ut quibusdam placitum, Jupiter pater fuit Æoli. At, ne quid temerè in Poëtam scripsisse videar, sciendum, quòd obscurum valdè, & parùm cognitum sit genus Æoli, diversissimàque de eo scripserint Mythologi. Ex quo Poëtæ opus fuerit fortè longâ avorum & atavorum serie, non modò à maternâ sed & paternâ parte, ut Canacen usque ad Jovem attolleret.

[a] *Ferrum*] *Gladium, quem pater misit.*

[b] *Leto serior*] Id est, *nunquam venisset, quæ leti causa.*

[c] *Incalui*] *Amore incensa fui.*

[d] *Nescio quem*] *Qui antè incognitus fuerat.*

[e] *Deum*] *Cupidinem.*

[f] *Fugerat*] Pallent enim amantes.

[g] *Adduxerat*] *Contraxerat; Corrugaverat; Attenuaverat.*

[h] *Coacta*] Amore; qui cibi tollit appetentiam.

Nec somni faciles, & nox erat [i] annua nobis:
Et gemitum nullo læsa dolore dabam.
Nec cur hæc facerem, poteram mihi reddere caussam:
Nec noram, quid amans esset: at illud eram.
Prima malum nutrix animo præsensit anili:
Prima mihi nutrix, *Æoli*, dixit, *amas*.
Erubui, gremióque pudor [k] dejecit ocellos.
Hæc satis [l] in tacita signa fatentis erant.
Jámque [m] tumescebant vitiati pondera ventris,
Ægráque [n] furtivum membra gravabat [o] onus.
Quas mihi non herbas, quæ non medicamina nutrix
Attulit, [p] audaci [q] supposuítque manu?
Ut penitùs nostris (hoc te celavimus [r] unum)
Visceribus crescens excuteretur onus.
Ah! nimiùm vivax admotis restitit infans
[s] Artibus; & tectus tutus ab [t] hoste fuit.
Jam noviès erat orta [u] soror pulcherrima Phœbi;
Denáque luciferos Luna movebat equos.
Nescia quæ faceret subitos mihi causa dolores,
Et rudis ad partus, & nova miles eram.
Nec tenui vocem. *Quid*, ait, *tua crimina prodis?*
Oráque clamantis conscia pressit anus.

INTERPRETATIO.

Nec somni leves, & nox erat nobis longissima: & gemebam nullo dolore pressa. Nec poteram mihi indicare causam cur hac agerem: nec cognoveram, quid esset amans; at illud eram. Nutrix prima subodorata est malum mente anili; nutrix prima mihi dixit, Æoli amas. *Pudore suffusa sum, & pudor demisit oculos in sinum. Hac indicia in silente erant confitentis. Jamque onera uteri temerati turgescebant; & sarcina secreta impediebat artus morbidos. Quas herbas, qua medicamenta non mihi exhibuit nutrix, & subjecit manu temerariâ, ut pondus adolescens prorsùs dejiceretur nostris pracordiis? (sibi occultavimus hoc unum) Ah! fœtus nimiùm vivax, fuit firmus adversùs medicamina adhibita, & fuit defensus & securus ab hoste. Jam soror formosissima Phœbi erat renovata noviès, & luna decima agebat equos luciferos. Ignorabam qua mihi esset causa* dolorum *subitaneorum, & eram imperita ad partus, & miles novitia. Nec compescui vocem.* Quamobrem, *anus inquit,* tua profers flagitia? *Et particeps flagitij obstruxit ora exclamantis.*

NOTÆ.

[i] *Annua*] *Nox una, pra tadio & amoris impatientiâ, annus videbatur.*

[k] *Dejecit*] Pudoris proprium.

[l] *In tacita*] Id est, *licèt tacerem, hac satìs indicabant me amorem meum confiteri.*

[m] *Tumescebant*] Ventrémque adeò tumidum efficiebant.

[n] *Furtivum*] Furto, stupróque conceptum.

[o] *Onus*] Puer, quem utero gestabat.

[p] *Audaci*] Ut quæ facinus admittebat.

[q] *Supposuitque*] *Utero ad excutiendum fœtum apposuit.*

[r] *Unum*] Refertur ad *hoc.*

[s] *Artibus*] *Medicaminibus.*

[t] *Hoste*] *Anu*, scilic, quæ illum medicinis quæsivit interficere.

[u] *Soror*] *Luna, Nonus mensis lunaris praterierat.*

Quid [x] faciam infelix? gemitus dolor edere cogit?
Sed timor, & nutrix, & pudor ipse, vetant.
Continuò gemitus, elapsáque verba [y] reprendo:
Et cogor lacrymas combibere ipsa meas.
Mors erat ante oculos; & opem [z] Lucina [a] negabat:
Et grave, si morerer, [b] mors quoque crimen erat.
Cùm superincumbens, [c] scissâ tunicáque comáque,
[d] Pressa refovisti pectora nostra [e] tuis.
Et mihi, *Vive soror, soror ô carissima, dixti,*
Vive: nec unius corpore perde [f] duos.
Spes bona det vires: fratri nam nupta futura es.
Illius, es [g] de quo mater, & uxor eris.
Mortua (crede mihi) tamen ad tua verba revixi:
Et positum est uteri crimen onúsque mei.
[h] Quid tibi grataris? mediâ [i] sedet Æolus aulâ:
Crimina sunt oculis surripienda patris.
[k] Frugibus infantem, ramísque albentis olivæ,
Et levibus [l] vittis sedula celat anus:
Fictáque sacra facit, [m] dicítque precantia verba.
[n] Dat populus sacris, dat pater ipse, viam.

INTERPRETATIO.

Quid agam misera? Dolor subigit gemere; sed metus, & nutrix & ipse pudor prohibent. Protinùs reprimo gemitus & voces quæ exciderant: & cogor ipsa absorbere meas lacrymas. Mors erat præ oculis; & Lucina recusabat auxilium: & obitus erat etiam scelus atrox, si fato fungerer. Cùm super stratus vestibus & capillis laniatis recalefecisti nostra pectora fota tuis. Et mihi dixisti, Vive soror, ô soror dilectissima vive: nec interfice duos corpore unius. Bona spes sufficiat vires: nam futura es uxor fratris. Eris conjux illius de quo es mater. *Defuncta (crede mihi) tamen excitata sum ad sua verba: & crimen & pondus alvi mea est depositum. Quamobrem tibi gratularis? Æolus regnat mediâ aulâ. Flagitia sunt subtrahenda oculis patris. Anus diligens occulsat infantem frugibus & frondibus olivæ canentis, & fasciis levibus: & operatur sacris simulatis, & profert verba orantia. Populus cedit viâ sacris, ipse pater cedit.*

NOTÆ.

[x] *Faciam*] Pro *facerem.*

[y] *Reprendo*] *Reprimo.*

[z] *Lucina*] *Juno*; Quæ parturientibus adesse solet.

[a] *Negabat*] *Fœtum emittere non poteram.*

[b] *Mors quoque*] Quia crimine accelerata.

[c] *Scissa*] Ex dolore, quòd sororem ità laborantem videret.

[d] *Pressa*] *Doloribus*, scil.

[e] *Tuis*] Dixit ipsum superincubuisse. Solemus enim, quos amamus, in dolorum & mortis angustiis, benevolentiæ & amoris testificandi causâ, solandi etiam, amplecti.

[f] *Duos*] *Te & filium.*

[g] *De quo*] *Cujus facto.* De seipso Macareus loquitur.

[h] *Quid tibi*] Seipsam alloquitur; quæ, tanquam de bono aliquo, de partu suo visa est loqui: cùm pernicies ab Æoli crudelitate immineret.

[i] *Sedet*] *Qui otiosè omnia circumspicit, omnibúsque providet.*

[k] *Frugibus*] Molâ salsâ; quâ in sacrificiis utebantur. Ut infantem auferret, simulavit anus se quæ ad rem sacram faciendam requisita essent, portare.

[l] *Vittis*] *Fasciis*, quibus victimæ coronabantur.

[m] *Dicitque precantia*] Hymnos & supplicationes.

[n] *Dat*] Id est, *Omnes loco & viâ cedunt; nec quisquam anui affert impedimentum.*

Jam prope [o] limen erat: patrias [p] vagitus ad aures
Venit, & indicio proditur [q] ille ſuo.
Eripit infantem, [r] mentitáque ſacra revelat
Æolus. inſanâ regia voce ſonat.
Ut mare [ſ] fit tremulum, tenui cum [t] ſtringitur aurâ;
Ut quatitur [u] tepido [x] fraxina virga noto;
Sic mea [y] vibrari pallentia membra videres.
Quaſſus ab impoſito corpore lectus erat.
[z] Irruit; & noſtrum vulgat clamore [a] pudorem:
Et vix à miſero continet ore manus.
Ipſa nihil, præter lacrymas, pudibunda profudi:
Torpuerat gelido lingua retenta metu.
Jamque dari parvum canibúſque avibúſque nepotem
Juſſerat; in ſolis deſtituíque locis.
Vagitus dedit ille miſer; ſenſiſſe putares:
Quâque ſuum poterat voce rogabat avum.
Quid mihi tunc animi credas, germane, fuiſſe;
(Nam potes ex animo colligere ipſe tuo)
Cùm mea me coram ſilvas [b] inimicus in altas
[c] Viſcera montanis ferret edenda lupis?
[d] Exierat thalamo: tunc demum pectora plangi
Contigit, inque meas unguibus ire genas.

Interpretatio.

Jam ad limen pervenerat: vagitus penetravit ad patris aures, & ille detegitur indicio ſuo. Æolus corripit infantem, & detegit ſacra ficta: regia perſonat voce boante. Quemadmodum mare tremit, cùm raditur vento levi; quemadmodum virgultum fraxineum pulſatur Auſtro calido; ſic cerneres meos artus pallidos tremere. Cubile concutiebatur à ſuperſtrato corpore. Pater *irrumpit & propalat clamore noſtrum dedecus: & vix abſtinet manus à facie infelici. Ego pudore ſuffuſa nihil niſi lacrymas emiſi: Lingua ſtupuerat repreſſa timore frigido. Jamque imperaverat tenerum nepotem prejici canibus & avibus; & relinqui in locis deſertis. Ille infelix edidit vagitus; crederes intellexiſſe: & orabat avum ſuum verbis quibus poterat. Quid putes, frater, fuiſſe tunc mihi animi; (nam potes ipſe inferre ex ingenio tuo) cùm in meo conſpectu deferret præcordia mea in excelſas ſilvas devoranda à lupis montanis? Exceſſerat cubiculo: tunc denique conceſſum tundi pectora, & immittere ungues in meas genas.*

Notæ.

[o] *Limen*] Ad regiæ Portam pervenerat, quâ egrederetur.
[p] *Vagitus*] *Pueruli clamor.*
[q] *Ille*] *Infans.*
[r] *Mentita*] *Infantem ipſum*; quem ſacra eſſe anus ſimulaverat.
[ſ] *Fit tremulum*] *Fremit & criſpatur cùm primulum vento agitatur.*
[t] *Stringitur*] *Leviter percutitur, & corrugatur.*
[u] *Tepido*] Quia ſpirat à meridie.
[x] *Fraxina*] Cujus ſolia tenuia & oblonga facilè commoventur. *Fraxina* verò poſitum pro *fraxinea.*
[y] *Vibrari*] *Moveri, tremere.*
[z] *Irruit*] *In meum cubiculum intrat.*
[a] *Pudorem*] *Dedecus, infamiam.*
[b] *Inimicus*] Quivis ejus patris ſatelles, qui infantem in ſylvas & loca ſola deferret.
[c] *Viſcera*] *Filium meum.*
[d] *Exierat*] *Pater*, ſcil.

Intereà patrius vultu mœrente satelles
  Venit, & indignos edidit ore sonos:
[e] *Æolus hunc ensem mittit tibi:* [f] tradidit ensem:
  Et jubet ex [g] *merito scire* [h] *quid iste velit.*
Scimus; & utemur violento fortiter ense:
  Pectoribus [i] condam dona paterna meis.
His mea muneribus, genitor, connubia donas?
  Hac tua dote, pater, filia dives erit?
Tolle procul decepte faces, [k] Hymenæe, maritas:
  Et fuge [l] turbato tecta [m] nefanda pede.
Ferte [n] faces in me, quas fertis, [o] Erinnyes [p] atræ:
  Ut meus ex [q] isto luceat igne rogus.
Nubite [r] felices [s] Parcâ [t] meliore sorores.
  Admissi memores sed tamen este mei.
[u] Quid puer admisit [x] tam paucis editus horis?
  Quo læsit facto, vix bene natus, avum?
[y] Si potuit meruisse necem, meruisse putetur.
  [z] Ah miser admisso plectitur ille meo!

INTERPRETATIO.

Intereà minister patrius accedit vultu tristi, & emisit ore horrendas voces: Æolus mittit tibi hunc gladium: *porrexit gladium:* & imperat nosse ex merito quid iste significet. *Novimus; & utemur intrepidè sævo gladio: abdam munera paterna meo cordi. Munerariu pater his donis meum conjugium? Filia tua, pater, erit opulenta hâc dote. Hymenæe eluse, procul summove tædas nuptiales: & vita demum scelestam pede exterrito. Furiæ nigræ in me concutite faces quas geritis; ut rogus meus accendatur ex isto igne. Sorores beatæ nubite fato lætiore, sed tamen memineritis mei facinoru. Quid puer patravit natus ante tam paucas horas? Quo facinore offendit avum, vix benè editus? Si potuit meruisse mortem, credatur meruisse. Ah ille infelix punitur ob factum meum!*

NOTÆ.

[e] *Æolus*] Verba sunt satellitis Æoli.
[f] *Tradidit ensem*] Verba Canaces.
[g] *Merito*] Per crimen, incestum scilicet.
[h] *Quid iste velit*] *Quid cum iste gladio tibi faciendum.*
[i] *Condam*] *Me eo interficiam.*
[k] *Hymenæe*] Deus nuptiarum præses.
[l] *Turbato*] *Celeri & præcipiti.* Metonymia est antecedentis pro consequente.
[m] *Nefanda*] *Propter meum incestum.*
[n] *Faces*] Nuptiis adhiberi solitas, ut anteà vidimus.
[o] *Erinnyes*] Furiæ, malefactorum ultrices Deæ.
[p] *Atræ*] Quia infernales.
[q] *Isto*] *Infernali; ex vestris facibus accenso.*
[r] *Felices*] Id est, *feliciter.*
[s] *Parcâ*] Ex Parcarum seu fatorum ordine omnia fieri Ethnici etiam crediderunt. Tres autem fuerunt Parcæ, Clotho, Lachesis, Atropos.
[t] *Meliore*] *Magis propitiâ.*
[u] *Quid puer*] Postquam de se statuit, ad infantem revertitur Canace; ejusque causâ patrem arguit.
[x] *Tam paucis horis*] Id est, *Ante paucu las horas.* Gall. *Il y a si peu de tems.*
[y] *Si potuit*] Permissione hâc insontem puerum esse ostendit. Nec fortiter negat hæc figura; & commiserationem movet.
[z] *Ah*] Commiserantis.

Nate, dolor matris, rapidarum præda ferarum,
 (Hei mihi!) [a] natali dilacerate tuo:
Nate, parum fausti miserabile [b] pignus amoris;
 Hæc tibi prima dies, hæc tibi summa fuit.
Non mihi te licuit lacrymis perfundere [c] justis:
 In tua [d] non tonsas ferre sepulcra comas.
Non [e] superincubui: non oscula frigida carpsi.
 Diripiunt avidæ viscera nostra feræ.
Ipsa quoque infantes [f] cum vulnere prosequar umbras:
 [g] Nec mater fuero dicta, nec orba diu.
Tu tamen, ô frustrà miseræ [h] sperate sorori,
 [i] Sparsa precor nati collige membra tui:
Et refer ad matrem, sociòque impone sepulcro:
 Urnáque nos habeat, quamlibet arcta duos.
Vive memor nostri, lacrymásque in vulnere funde:
 Neve [k] reformida corpus amantis amans.
[[l] Tu (rogo) [m] projectæ nimiùm mandata sororis
 [n] Perfer. mandatis [o] perfruar ipsa patris.]

INTERPRETATIO.

Fili, dolor matris rapina ferarum avidarum (Hei mihi!) discerpte tuo die *natali: fili, pignus flebile amoris infelicis; hac fuit tibi prima lux, hac tibi* fuit *ultima. Non mihi fuit concessum te irrorare justis lacrymis, non immittere in tuos rogos capillos defectos. Non me superimmisi: non sumsi oscula gelida: feræ rapidæ dilaniant nostra præcordia. Ipsa quoque comitabor umbras infantes cum vulnere: nec dicta fuero diu mater, nec orba. Tu tamen ô incassùm sperate infelici sorori, collige artus dissitos filij tui; & eos reporta ad matrem, & immitte tumulo communi; & urna quantumvis parva capiat nos duos. Vive memor nostri, & effunde lacrymas in plagam; neve metue amans corpus amantis. Tu (quæso) perfice jussa sororis nimiùm infelicis: ipsa exequar imperata patris.*

NOTÆ.

[a] *Natali*] *Die*, scilicet.

[b] *Pignus amoris*] Hinc liberi *Pignora* simpliciter dicuntur.

[c] *Justis*] Quæ, cùm justa mortuo persolvuntur, in exequiis effunduntur.

[d] *Non tonsas*] Hubertinus has duas voces conjunctim legit. Non bene, credo. Optimè Micyllus *non* refert ad *licuit*; deinde *tonsas* simpliciter intelligit comas; quas, funerali more etiam tondere, & in rogum, aut sepulcrum mittere, in gravi funere mulieres solebant.

[e] *Superincubui*] Parentes enim, ex affectu, matres præsertim, cadavera etiam liberorum solent amplecti & osculari.

[f] *Cum vulnere*] Id est, *per vulnus quod mihi gladio infligam.*

[g] *Nec mater*] *Quia mortuus est filius, & ipsa jamjam moriar.*

[h] *Sperate*] In matrimonium, scil.

[i] *Sparsa*] *A canibus & lupis huc illuc distracta.*

[k] *Reformida*] Quanquam ipsa mortuum cadaver exhorruisset.

[l] *Tu rogo*] Totum hoc distichon à manu secundâ in Puteaneo codice, optimè interpolatorum esse, & elegantiâ Ovidianâ indignum censuit clarissimus Heinsius.

[m] *Projecta*] *Infelicis & abjecta.*

[n] *Perfer*] *Perfice.*

[o] *Perfruar*] *Quod imperavit pater efficiam.*

EPISTOLA DUODECIMA.

ARGUMENTUM.

Jason, cum primùm Colchon attigit, à Medea, Æëta Colchorum regis & Hecates filia, receptus est, & amatus: interposit âque conjugij sponsione, illum edocuit, quonam pacto ad optatam perveniret prædam. Aureo igitur vellere rapto, clàm cum Medea fugam arripuit. Quos cùm insequeretur Æëta, illa Absyrti fratris, quem secum ducebat, occisi membra dispersit: ut ita patrem ossa filij legentem, moraretur. Et sic incolumes in Thessaliam tandem devenerunt: ubi Æsonem Jasonis patrem, annis jam decrepitum, ad viridem ætatem reduxit. Jason dein, Medeam repudiavit: & Creusam, Creontis regis Corinthiorum filiam, uxorem assumsit. Furibunda igitur Medea ad Jasonem scripsit, ingratum ejus animum accusat, præsentémque ultionem, nisi recipiatur, interminatur.

MEDEA JASONI.

[a] AT tibi [b] Colchorum (memini) [c] regina [d] vacavi;
[e] Ars mea, cum peteres, ut tibi ferret [f] opem.
[g] Tunc, quæ [h] dispensant mortalia [i] fila, [k] sorores
Debuerant fusos [l] evolüisse meos.
Tunc potui Medea mori [m] bene. quicquid ab illo
Produxi vitæ tempore, [n] pœna fuit.
Hei mihi! cur unquam juvenilibus [o] acta lacertis
[p] Phryxêam petiit [q] Pelias [r] arbor ovem?

INTERPRETATIO.

AT, (memini) ego *regina Colchorum tibi operam præstiti, cùm rogares, ut ars mea tibi auxilium praberet. Tunc sorores, quæ dividunt fila mortalia, debuerant exhausisse fusos meos. Tunc potui Medea bene fato fungi: quidquid protraxi vitæ ab illo tempore fuit supplicium. Hei mihi! quamobrem navis Pelias impulsa brachiis juvenilibus expetivit vellus Phryxêum.*

NOTÆ.

[a] *At*] Admirantis est simul & indignantis. Principio verò utitur abrupto, ubi multa subintelligenda sunt, majoris affectus declarandi causâ.

[b] *Colchorum*] Colchi populi sunt Ponti Euxini, ab ortu, accolæ.

[c] *Regina*] Quippe Æetæ Colchorum regis filia.

[d] *Vacavi*] *Operam præstiti; inservivi.*

[e] *Ars*] *Magica*: Veneficiis verò Medea notissima.

[f] *Opem*] In tollendo vellere aureo; omnibúsque, quibus septum erat illud inceptum, superandis difficultatibus.

[g] *Tunc*] *Cùm primùm opem meam petiisti.*

[h] *Dispensant*] *Cuique vitæ modum & mensuram assignant.*

[i] *Fila*] Tres parcas fatale exercere lanificium; earúmque primam stamen ducere, alteram fusum versare, tertiam filum abrumpere, ex fabulis notissimum. Quanquam variè hæc omnia fingunt Poëtæ.

[k] *Sorores*] Parcæ.

[l] *Evoluisse*] Id est, *Vita mea finem impesuisse.*

[m] *Bene*] *Quia felix & honesta ad illud tempus fueram.*

[n] *Pœna*] *Nam per criminum omnia genera, curásque & dolores, vitam traduxi.*

[o] *Acta*] *Impulsa.*

[p] *Phryxeam*] *Vellus aureum*; quod Marti Phryxus appendit.

[q] *Pelias*] *Thessalicâ*; à Pelio monte Thessaliæ, ubi decisæ arbores, ex quibus Argo navis fabricata est. Muliebri verò more malorum suorum causam Medea longè repetit.

[r] *Arbor*] Pro navi, quâ in Colchos vecti sunt Argonautæ.

Cur unquam Colchi [s] Magnetida vidimus Argo;
[t] Turbáque [u] Phasiacam Graja [x] bibistis aquam?
Cur mihi [y] plus æquo [z] flavi placuere capilli;
Et decor, & [a] linguæ gratia ficta tuæ?
Aut (semel in nostras quoniam [b] nova puppis arenas
Venerat, audaces attuleràtque viros)
Isset [c] anhelatos non [d] præmedicatus in ignes
[e] Immemor [f] Æsonides, [g] oráque adunca boum.
[h] Semina jecisset; totidem sensisset & [i] hostes:
[k] Ut caderet cultu cultor ab ipse suo.
Quantum perfidiæ tecum, scelerate, perisset!
Demta forent capiti quàm mala multa meo!
Est aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas.
[l] Hac fruar: hæc de te gaudia sola feram.
[m] Jussus [n] inexpertam Colchos advertere puppim,
Intrasti patriæ regna [o] beata meæ.

INTERPRETATIO.

Cur unquam Colchi aspeximus Argo Magnetida; & agmen Græcum potastis aquam Phasiacam? Quamobrem coma flava & forma & lepos simulatus lingua tua arriserunt mihi plus justo? Aut (quandoquidem nova navis semel appulerat nostris littoribus, & advexerat viros temerarios) ingratus Æsonides descendisset nullis medicamentis præmunitus in ignes efflatos, & ora recurva boûm. Sparsisset semina; & expertus esset totidem hostes, ut ipse agricola interiret ab agricultura suâ. Quantum perfidiæ tecum interiisset, scelestè! quàm multa mala subtracta essent meo capiti! Est aliqua suavitas objicere beneficium immemori. Hâc gaudebo; consequar de te hanc solam voluptatem. Coactus Colchos dirigere rudē navem, subiisti regna felicia patriæ meæ.

NOTÆ.

[s] *Magnetida*] *Thessalicam*; à Magnesiâ, regiunculâ Thessaliæ, in quâ mons Pelius; nisi quòd veriùs illam huic conterminam dixeris.

[t] *Turba*] Argonautæ.

[u] *Phasiacam*] *Colchicam*; à Phasi, Colchorum fluvio.

[x] *Bibistis*] Id est, *Cur venistis?* Vim majorem habet interrogatio, quàm si dixisset simpliciter, se optare ut nunquam Argonautæ Colchos vidissent.

[y] *Plus æquo*] *Ut tui causâ patrem prodiderim, aliáque multa patraverim.*

[z] *Flavi*] Qui etiam nunc sunt in pretio. *Blondi.*

[a] *Lingua*] Dicit, Jasonem mellita verba, orationémque benè comtam, dolo malo, ut ipsam caperet, quæsivisse: non ex animo nec verâ gratiâ locutum esse.

[b] *Nova*] Cui similem nunquam viderant. Quanquam Ovidius, aliique, primam Argo navem fuisse voluerunt.

[c] *Anhelatos*] *Ex taurorum Ahenipedum naribus emissos.*

[d] *Præmedicatus*] Venenis Medea Jasonem instruxerat, ne in subigendis Tauris ab ipsis læderetur. De quibus omnibus suprà in Hypsipyle.

[e] *Immemor*] *Beneficiorum à me acceptorum*, scil. *Ingratus.*

[f] *Æsonides*] *Jason*, Æsonis, Thessaliæ regis filius.

[g] *Ora adunca*] Propter cornua.

[h] *Semina*] *Dentes serpentis.*

[i] *Hostes*] Qui ex jactis seminibus nati sunt.

[k] *Ut caderet*] *Ut Jason, qui tanquam agricola dentes Serpentis in terram misisset, ab hostibus armatis, qui ex illo semine nascerentur, interficeretur.*

[l] *Hac*] *Exprobrandi*, scil. *beneficia.*

[m] *Jussus*] *A Pelia patruo tuo.*

[n] *Inexpertam*] Navi tribuit quod nautis referendum.

[o] *Beata*] *Ditia.*

Hoc

Hoc illic Medea fui, [p] nova nupta quod [q] hìc est.
  Quàm pater est illi, tam mihi dives erat.
Hic [r] Ephyren [f] bimarem ; [t] Scythiâ [u] tenus [x] ille [y] nivosâ
  Omne tenet, [z] Ponti quâ plaga læva jacet.
Accipit hospitio [a] juvenes Æëta Pelasgos,
  Et [b] premitis pictos corpora Graja toros.
Tunc ego te vidi : tunc cœpi scire quid esses.
  Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Ut vidi, ut perij ; [c] nec notis ignibus arsi.
  [d] Ardet ut ad magnos pinea tæda Deos.
Et formosus eras, & me mea [e] fata trahebant.
  [f] Abstulerant [g] oculi lumina nostra tui.
Perfide, [h] sensisti. quis enim bene celat amorem ?
  [i] Eminet indicio prodita flamma suo.
Dicitur intereà tibi [k] lex ; ut [l] dura ferorum
  Insolito premeres [m] vomere colla boûm.

INTERPRETATIO.

Ego Medea illic id fui, quod nova nupta est hic. Pater erat mihi tam opulentus, quàm pater est illi. Hic imperium habet in Ephiren bimarem ; ille in omnem partem Scythia nivalis quá regio sinistra Ponti porrigitur. Æeta excipit hospitio juvenes Pelasgos ; & vos, Graci, discumbitis lectis pictis. Tum ego te aspexi, tunc primùm cognovi quid esses : illa prima fuit pernicies animi mei. Ut aspexi ut interij, nec incensa sum flammis cognitis. Incensa sum *tanquam tæda pinea flagrat ad magnos Deos. Et pulcher eras & fata mea me cogebant. Oculi tui rapuerant nostros oculos. Perfide advertisti : quis enim benè tegit amorem ? Flamma apparet manifestata suo indicio. Intereà conditio tibi proponitur, ut urgeres fortes cervices boûm ferocium vomere inassueto.*

NOTÆ.

[p] *Nova nupta*] *Creusa* : de qua in argumento.

[q] *Hic*] Creon, Creusæ pater.

[r] *Ephyren*] Corinthus est, cui primò illud nomen datum.

[f] *Bimarem*] Quia est inter duo maria.

[t] *Scythiâ*] Alij habent *Scythia latus ille nivosa.* De Scythis jam anteà diximus, qui populi fuerunt Asiæ, itémque Europæ.

[u] *Tenus*] Id est, *Usque ad Scythiam.*

[x] *Ille*] *Pater meus.*

[y] *Nivosâ*] *Frigidâ* ; quia multùm ad Septentrionem vergit.

[z] *Ponti*] *Maris Euxini.*

[a] *Juvenes*] *Argonautas, Græcos.*

[b] *Premitis*] *Discumbitis in lectis, tapetibus ornatis.*

[c] *Nec notis*] Id est, *maximis* : nisi fortè indicat tantùm, se anteà non amasse.

[d] *Ardet*] *Arsi, ut tæda ardet.*

[e] *Fata traheb.*] Dicit se, & Jasonis elegantiâ, & fato suo ad ipsum amandum compulsam fuisse.

[f] *Abstulerant*] Id est, *Nisi te, nihil ampliùs videre poteram.* Quod maximum est indicium amoris.

[g] *Oculi*] In illis verò vis multa est ad provocandum amorem.

[h] *Sensisti*] *Me amore teneri.*

[i] *Eminet*] *Apparet.*

[k] *Lex*] Quâ vellus aureum tollendum erat.

[l] *Dura*] *Ferocia, minúsque jugo assueta.*

[m] *Vomere*] Non equidem vomere, sed jugo premuntur colla boûm ; nisi quòd jugo aratum, cujus vomer pars est, alligatur.

[[n] Martis erant tauri plus, quàm per cornua, sævi ;
Quorum terribilis [o] spiritus ignis erat.]
Ære [p] pedes solidi, prætentáque naribus æra:
Nigra per afflatus hæc quoque facta suos.
[q] Semina prætereà [r] populos genitura jubetis
Spargere [s] devotâ lata per arva manu,
[t] Qui peterent [u] secum natis tua corpora telis.
Illa est agricolæ [x] messis iniqua suo.
[y] Lumina custodis succumbere nescia somno
Ultimus est aliquâ [z] decipere arte labor.
[a] Dixerat Æëtes. [b] mœsti consurgitis omnes:
Mensáque purpureos [c] deserit alta toros.
[d] Quàm tibi nunc [e] longè regnum dotale Creüsæ,
Et socer, & [f] magni nata Creontis erant?
Tristis abis. [g] oculis abeuntem prosequor udis:
Et dixit tenui murmure lingua, *Vale.*
Ut positum tetigi thalamo [h] malè [i] saucia lectum;
[k] Acta est per lacrymas nox mihi, quanta fuit.

INTERPRETATIO.

Tauri erant Martis magìs terribiles quàm per cornua, quorum flatus erat flamma formidabilis. Pedes duri ære, & æra inducta naribus; hæc quoque facta atra per halitus suos. Imperaris insuper jacere manu consecratâ per vastos agros semina emissura populos, qui inveherentur in tua membra jaculis secum ortis. Illa messis parùm favet suo cultori. Labor postremus est fallere aliquo dolo oculos custodis fugientes superari à somno. Absolverat Æëtes. Omnes prorumpitis: & mensa sublimis destituit lectos purpureos. Quàm procùl tibi erant tunc & regnum dotale Creusæ & filia magni Creontis? Mœstus recedis. Comitor discedentem oculis humidis: & lingua dixit levi murmure, Vale. *Postquàm malè vulnerata pressi torum admotum cubiculo; nox, quàm longa fuit, est mihi præterita per fletus.*

NOTÆ.

[n] *Martis*] Hoc distichon Heinsio, Ovidianæ venæ esse non videtur. Videtur equidem: quomodo tamen ex textu tolli possint, non video.

[o] *Spiritus*] *Halitus.* Ore flammam emittebant.

[p] *Pedes*] *Ungulæ,* scilicet.

[q] *Semina*] *Dentes serpentis.*

[r] *Populos*] *Homines armatos.* De quibus in Hypsipyle.

[s] *Devotâ*] *Quæ se huic fato devoveret.* Ità optimè Hubertinus. Quo sensu *devoti* dicuntur, qui se in medios hostes, vel ineluctabile discrimen præcipitant.

[t] *Qui peterent*] *Qui in te irruerent.*

[u] *Secum natis*] Armati illi ex terrâ prodiisse dicuntur.

[x] *Messis*] Segetem intellige.

[y] *Lumina custodis*] *Oculos draconis pervigilis, qui vellus aureum custodiebat.*

[z] *Decipere*] *Sopiro,* putà.

[a] *Dixerat*] *Omnia proposuerat quæ priùs absolvenda essent, quàm vellus aureum avelleres.*

[b] *Mœsti*] Quòd impossibilia crederent quæ imperabantur.

[c] *Deserit*] Remota est mensa, postquàm Argonautæ surrexissent.

[d] *Quàm tibi*] Quàm verò appositè jam istud internectit.

[e] *Longè*] *De iis minimùm cogitabas.*

[f] *Magni*] Ex Jasonis ingenio loquitur. *Je crois qu'alors la Grandeur de vostre beau-pere ne vous occupoit gueres l'esprit.*

[g] *Oculis*] Egregiè amorem suum declarat.

[h] *Malè*] *In perniciem meam.*

[i] *Saucia*] *Amore incensa.*

[k] *Acta*] *Per totam noctem lacrymavi.*

Ante oculos [l] taurique meos, segetésque nefandæ;
  Ante meos oculos pervigil anguis erat.
Hinc amor, hinc timor est. ipsum [m] timor auget amorem.
  [n] Mane erat, & thalamo chara recepta soror;
Disjectámque comas aversáque in ora [o] jacentem
  Invenit, & lacrymis omnia plena meis.
[p] Orat opem [q] Minyis: petit altera, & [*] altera habebit.
  [r] Æsonio juveni, quod rogat illa, damus.
[s] Est nemus & [t] piceis & frondibus [u] ilicis atrum:
  Vix illuc radiis solis adire licet.
Sunt in eo, fuerántque diù, [x] delubra Dianæ:
  Aurea barbaricâ stat [y] Dea facta manu.
[z] Nescio an exciderint mecum loca. venimus illùc.
  Orsus es infido sic prior ore loqui.
Jus tibi & arbitrium nostræ Fortuna salutis
  Tradidit: inque tuâ vitáque mórsque manu.
[a] Perdere posse sat est; si quem juvet ipsa potestas.
  Sed tibi servatus gloria major ero.

INTERPRETATIO.

Et Tauri & segetes infandæ oculis obversabantur; *draco pervigil erat præ oculis meis. Ex una parte est amor, ex altera metus: amor crescit ipso metu. Manè erat & dilecta soror admissa in cubiculum me comperit & sparsam capillos & cubantem in faciem aversam, & omnia redundantia lacrymis meis. Rogat auxilium Minyis. Altera rogat & altera habebit. Concedimus quod illa petit juveni Æsonio. Est nemus obscurum & piceis, & ramis ilicis: vix conceditur radiis Solis illùc intrare. Stant in eo, & diù steterant templa Dianæ: Dea aurea erecta est facta manu barbaricâ. Haud scio an locorum oblitus fueris sicuti mei. Illùc accessimus: sic primus cœpisti loqui ore perfido. Fortuna tibi obtulit jus & potestatem nostræ salutis, & vita & mors* est *in tuâ manu. Abundè est posse opprimere; si quis delectetur ipsâ potestate. Sed liberatus, ero tibi laus major.*

NOTÆ.

[l] *Taurique*] *A quibus tibi metuebam.*

[m] *Timor auget*] Verissimum, & diligenter notandum. Sese invicem acuunt & augent affectus: imò inter se commutantur.

[n] *Mane erat*] *Postquam matutinum tempus advenisset, Chalciope soror mea cubiculum meum intravit.*

[o] *Jacentem in ora*] *Cubantem in faciem, ut mos est dolentibus.*

[p] *Orat*] Quia naufragos ejus liberos, nudósque & inopes, Jason adjuverat; ut refert Hyginus.

[q] *Minyis*] *Argonautis:* quorum dux Jason ex Iolcho oriundus; quò ex Orchomeno, quod & Minyeum dictum, coloni deducti, *cui Jasonem servavimus.*

[*] *Altera habebit*] Creusa, scilicet.

[r] *Æsonio*] *Jasoni Æsonis filio.*

[s] *Est nemus*] Locum, ubi cum Medeâ Jason collocutus est, describit.

[t] *Piceis*] Picea arbor est, ex quâ resina defluit.

[u] *Ilicis*] Ilex arbor est glandifera, durissima.

[x] *Delubra*] *Templa, Dianæ dedicata.*

[y] *Dea*] *Diana.*

[z] *Nescio an*] Id est, *Nescio an locorum sicut mei oblitus fueris.* Affectum verò movet hæc commemoratio & dubitatio.

[a] *Perdere*] Id est, *Si quis potestate delectatur, ei satis esse debet quòd possit nocere, aut perdere: Nocere autem reverà non debet.*

Per mala nostra precor, quorum potes esse levamen ;
Per [b] genus & numen cuncta videntis [c] avi ;
Per [d] triplicis vultus [e] arcanáque sacra Dianæ ;
Et si fortè alios gens habet ista Deos :
O virgo, miserere mei ; miserere meorum !
Effice me meritis tempus in omne tuum.
Quòd [f] si fortè virum non dedignare [g] Pelasgum,
(Sed mihi tam faciles unde [h] meósque Deos?)
Spiritus ante meus tenues [i] vanescat in auras,
Quàm thalamo, nisi tu, nupta sit ulla meo.
[k] Conscia sit Juno, [l] sacris præfecta maritis ;
Et [m] Dea, marmoreâ cujus in æde sumus.
Hæc animum (& [n] quota pars hæc sunt?) movere [o] puellæ
Simplicis ; & dextræ dextera juncta meæ.
[p] Vidi etiam lacrymas. [q] an pars est fraudis in illis ?
* Sic citò sum verbis capta puella tuis.

INTERPRETATIO.

Oro per mala nostra quorum potes esse solatium ; per genus & potestatem avi omnia intuentis ; per faciem & sacra mystica Dianæ triplicis ; & si fortè hæc natio agnoscit alios Deos ; ô virgo movearis commiseratione erga me ; movearis commiseratione erga meos ! Devincito me tibi in omne tempus efficiis. Quòd si fortè non aspernaris virum Pelasgum, (sed unde spem Deos tam benignos mihi & faventes ? *Anima mea priùs discerpatur in aëra subtilia, quàm uxor ulla, nisi tu, subeat meum cubiculum. Juno præposita sacris jugalibus sit testis ; & Dea, in cujus delubro marmoreo stamus. Hæc (& quantula pars hæc sunt ?) tetigerunt mentem puellæ credulæ ; & manus commissa meæ manui. Aspexi etiam lacrymas : an pars doli invenitur in illis ? sic puella sum statim decepta verbis tuis.*

NOTÆ.

[b] *Genus*] *Tuum*, scil.

[c] *Avi*] *Solis.* Æëta enim Medeæ pater, illius fuit filius.

[d] *Triplicis*] Quam Lunam in cœlis, Dianam in terris, Proserpinam apud inferos Poëtæ fabulati sunt : Illam etiam triplicapite equino, humano, canino, fecerunt.

[e] *Arcana*] *Mystica nocturnáque.*

[f] *Si fortè*] Non audet nunc sperare, se non contemtum iri Jason, qui posteà Medeam sprevit.

[g] *Pelasgum*] *Me Græcum.* Fuerunt enim Pelasgi Græciæ populi.

[h] *Meos*] *Mihi propitios. Quamobrem sperem Deos mihi usque adeò propitios, ut efficiant me à te non contemni.*

[i] *Vanescat*] *In nihilum redigatur.*

[k] *Conscia*] *Quæ mihi læsi sui numinis pœnas infligat, si pejeravero.*

[l] *Sacris maritis*] *Solennitatibus nuptialibus.*

[m] *Dea*] *Diana.*

[n] *Quota pars*] Dicit, se paucula referre eorum omnium quæ Jason promiserat.

[o] *Puellæ*] Ipsius Medeæ, scilicet.

[p] *Vidi etiam*] Dicit etiam Jasonem lacrymas effudisse.

[q] *An pars est*] Illud est quod de lacrymis, dixit Poëta in Phyllide :

An & hæ simulare docentur ?
Hæ quoque habent artes, quâque jubentur eunt ?

* *Sic*] *Cùm jurasses ; Dextram dextræ junxisses ; Lacrymas addidisses.*

[r] Jungis & æripedes [s] inadusto corpore tauros,
Et solidam [t] jusso vomere findis humum.
Arva venenatis pro semine dentibus imples:
Nascitur, & gladios scutáque miles habet.
[u] Ipsa ego, quæ dederam medicamina, [x] pallida sedi;
Cùm vidi [y] subitos arma tenere viros.
Donec [z] terrigenæ (facinus miserabile) fratres
Inter se [a] strictas conseruere manus.
Pervigil ecce draco squammis crepitantibus horrens
Sibilat; & [b] torto pectore verrit humum.
[c] Dotis opes ubi tunc? ubi tunc tibi regia conjux?
Quique maris gemini distinet [d] Isthmos aquas?
Illa ego, quæ tibi sum nunc [e] denique barbara facta,
Nunc tibi sum pauper, nunc tibi visa [f] nocens;
[g] Flammea [h] subduxi medicato lumina somno:
Et tibi, quæ raperes, vellera [i] tuta dedi.
[k] Proditus est genitor: regnum patriámque reliqui:
[l] Munus in exilio quodlibet esse tuli.

INTERPRETATIO.

Et jugas tauros æripedes, corpore igni intacto, & scindis terram duram vomere imperato. Spargis agros dentibus venenatis pro semine: miles erumpit, & gerit enses & clypeos. Ego ipsa, quæ obtuleram medicamenta, expallui; cùm aspexi viros repentinos tractare arma; usquedùm fratres terrâ sati (factum flebile) in sese invicem converterunt manus expromtas. Ecce serpens pervigil horridus squammis strepentibus edit sibila; & abstergit terram sinuoso pectore. Ubi tùm divitiæ dotis? Ubi tùm tibi uxor regalis? Et Isthmus qui dividit aquas maris duplicis? Illa ego quæ sum tibi nunc denique facta barbara, nunc sum tibi visa egena, nunc tibi visa venefica, submovi oculos igneos somno medicamine inducto; & tradidi tibi vellera securè tollenda. Pater est proditus; deserui regnum & patriam: & existimavi bonum omne esse in exilio.

NOTÆ.

[r] *Jungis*] *Jugo subjicis.* Narrat Medea, quomodo à se impetrato auxilio, quæcumque pater Æëtes imperavisset, Jason perfecerit.

[s] *Inadusto*] Referunt ad tauros: Malim ego ad Jasonem; ut intelligatur Medeæ ope ipsum spiritu terribiles illos tauros incolumem subegisse.

[t] *Jusso vomere*] Id est, *Jussus terram duram findis.*

[u] *Ipsa ego*] *Quantò magis alij timere debuissent; tu præsertim, si absque medicamine in certamen venisses.*

[x] *Pallida*] Ex timore oritur pallor.

[y] *Subitos*] *Subitò natos.*

[z] *Terrigenæ*] *Milites ex terrâ geniti.*

[a] *Strictas*] *Strictis ensibus, in pugnam expeditas.*

[b] *Torto*] Obliquè & sinuosè sese agitando, serpentes prorepunt.

[c] *Dotis*] *Quam ex Creusâ tuâ nunc speras.*

[d] *Isthmos*] Corinthiacum intellige, qui maris utrimque illum alluentis aquas retinet, & dividit.

[e] *Denique barb.*] Jasoni exprobrat, quòd se barbaram appellet, postquàm aliò amorem suum, beneficiorum oblitus transtulerit.

[f] *Nocens*] *Venefica.*

[g] *Flammea*] *Flammam & ignem jaculantia.*

[h] *Subduxi*] *Sopivi*, uno verbo.

[i] *Tuta*] Id est, *quæ tutò raperes.*

[k] *Proditus*] *A me.*

[l] *Munus in exilio*] Id est, *Exulare tecum, mihi omnium bonorum loco esse duxi.*

Virginitas facta est peregrini præda latronis:
Optima cum cara [m] matre relicta soror.
[n] At non te fugiens sine me, germane, reliqui.
[o] Deficit hoc uno littera nostra loco.
[p] Quod facere ausa mea est, non audet scribere dextra.
[q] Sic ego, [r] sed tecum, dilaceranda fui.
Nec tamen [s] extimui [t] (quid enim post [u] illa timerem?)
Credere me pelago [x] fœmina, jámque nocens.
[y] Numen ubi est? ubi Dî? meritas [z] subeamus in alto,
Tu [a] fraudis pœnas, [b] credulitatis ego.
[c] Compressos utinam [d] Symplegades elisissent,
Nostráque [e] adhærerent ossibus ossa tuis!

INTERPRETATIO.

Virginitas facta est rapina externi pradonis; optima soror destituta est cum matre dilectissima. At frater, abiens non te deserui. Epistola nostra manca est hoc uno loco. Manus non audet consignare quod sustinuit patrare. Ego sic fui dilanianda, sed tecum. Nec tamen sum verita (quid enim vererer post illa?) puella etiam scelerata committere me mari. Ubi est numen? Ubi Dij? Afficiamur suppliciis meritis, in mari, tu doli, ego simplicitatis. Utinam Symplegades oppressissent constrictos, & ossa nostra conjungerentur ossibus tuis!

NOTÆ.

[m] *Matre*] Hypseam eam vocant nonnulli; plerique Idyiam.

[n] *At non te*] Fratris Absyrti vices dolet; quem ut insequentem patrem remoraretur fugiens Medea laceravit; membráque ejus, quæ ille colligeret, hùc illùc per viam dispersit.

[o] *Deficit*] *Quia ex omnibus qua pro te feci, hoc unum est, quod scribere non audeo.* Loquitur de fratris lacerati morte.

[p] *Quod facere*] De fratris laceratione iterùm loquitur.

[q] *Sic*] *Ut frater à me discerptus est.*

[r] *Sed tecum*] *Quia etiam meruisti.*

[s] *Extimui*] Ex conscientiæ stimulis, quæ sontibus vindictam furiásque objicit.

[t] *Quid enim*] Ne jocum ex verbis malè captasse Naso videatur, Medeæ totam sententiam sic accipe. *Quanquàm nunc non audeam scribere qua ipsa patravi; non verita sum tamen anteà mari me credere: nam quid non ausa esset qua potuit ea omnia qua in patrem & fratrem peccavi, admittere?* Se fatetur anteà inconsultè ac veluti per dementiam, aut rabie quâ jam divexatam, omnia fecisse.

[u] *Illa*] *Patrem proditum, fratrem laniatum.*

[x] *Fœmina*] A naturâ timidior.

[y] *Numen*] *Deorum potestas, quâ sontes puniremur.*

[z] *Subeamus*] De præterito attentè cogitans, ut de præsenti loquitur. Id est, *Cur non in profundum ultrici Deorum irâ projecti fuimus?*

[a] *Fraudis*] *In me.*

[b] *Credulitatis*] *Qua tibi perfido crediderim.* Veriùs dixisset *crudelitatis*; nisi metri ratio repugnaret.

[c] *Compressos*] Quia procùl visentibus juncti videbantur scopuli Symplegades, ideò eos disjungi, dein concurrere Poëtæ fabulati sunt. Hinc vides quamobrem dixit Medea, *compressos.*

[d] *Symplegades*] Cyaneæ etiam dictæ sunt duæ insulæ, vel potiùs scopuli in Bosphoro Thraciæ, aut veriùs in Ponti-Euxini ostio.

[e] *Adhærerent*] *Postquàm collisa simul & confracta fuissent.*

Aut nos Scylla [f] rapax [g] canibus misisset edendos?
[h] Debuit ingratis Scylla nocere viris.
[i] Quæque vomit fluctus totidem, totidémque resorbet,
Nos quoque [k] Trinacriæ supposuisset aquæ.
Sospes ad [l] Hæmonias victórque reverteris urbes:
Ponitur ad patrios aurea [m] lana Deos.
[n] Quid referam Peliæ natas [o] pietate nocentes,
[p] Cæsáque virgineâ membra paterna manu?
[q] Ut culpent alij, tibi me laudare necesse est:
Pro quo sum toties esse coacta nocens.
Ausus es ô, (justo desunt sua verba dolori)
Ausus es, [r] *Æsoniâ*, dicere, *cede domo.*
Jussa domo cessi, natis comitata duobus;
Et, qui me sequitur semper, amore tui.

INTERPRETATIO.

Aut Scylla verax nos tradidisset deverandos canibus! Scylla debuit obesse viris ingratis. Et qua reddit undas totidem, & totidem resumit, nos quoque submersisset aquâ Sicula. Voti compos redis incolumis ad urbes Hæmonias: Vellus aureum appenditur Diis patriis. Quid commemorem filias Peliæ scelestas pietate, & artus paternos discerptos manu puellari? Quamvis alij me vituperent, cogèris me probare, tu, cujus causâ toties coacta sum esse noxia. Potuisti ô, (verba sua destituunt justum dolorem) potuisti dicere, amolire te domo Æsonia. *Coacta excessi domo, stipata filiis duobus; & amore tui, qui nunquam me dereliquit.*

NOTÆ.

[f] *Rapax*] *Quæ naves attrahit.*

[g] *Canibus*] Poëtæ Scyllam scopulum infernâ parte canum & luporum capita habuisse, propter aquæ fremitum undarúmque æstum, fabulati sunt. Adeòque dixit Poëta noster *misisset*.

[h] *Debuit*] Quia ipsa etiam in numero amantium fuit, Scylla Phorci filia. Indignata autem Circe quòd illa mutuò Glauci amore teneretur, quæ Glaucum ipsum perditè amabat, fontem in quo lavare puella consueverat, noxiis herbis infecit. Cujus rei ignara Scylla, de more fontem ingressa, ubi advertit inferiorem sui corporis partem, in caninos rictus esse mutatam, amissæ dolore formæ exhorrescens, se in vicinum mare præcipitem jecit; ubi in scopulum naufragiis infamem versa est. Quanquàm verò hæc potissimùm à Poëtis Scylla intelligitur, quæ in scopulum versa sit; illam tamen Ovidius cum Scyllâ aliâ Nisi filiâ, quæ Minoï, à quo contemta est posteà, patriam patrémque, amore incensa prodidit, alicubi Naso confudit. Atque hinc meliùs cognoscitur quamobrem Medea dicat, *Debuit ingratis Scylla nocere viris*; quippe hæc, cùm se à Minoë spretam vidisset, doloris impatientissima, non sine causâ ingratis infensa existimetur.

[i] *Quæque vomit*] Charybdis vorago intelligitur, quam dicit Sallustius universa sorbere, eaque circum littus Tauromenitanum egerere. Ne quis verò miretur quamobrem Scyllam Charybdímque Medea meminerit, sciendum est, quòd illùc etiam Jason, immissâ ab irato Jove, propter Absyrti necem tempestate, delatus sit.

[k] *Trinacria*] Siciliæ, quæ sic à Græcis dicta propter figuram. Anteà autem monuimus Scyllā & Charybdim in mari Siculo esse.

[l] *Hæmonias*] *Thessalicas*; ab Hæmo monte, quo à Thraciâ dividitur, ità dictas.

[m] *Lana*] *Vellus aureum.*

[n] *Quid referam*] Aliud in Jasonem Medea commemorat beneficium; quæ Pelian ipsius filiarum manibus, pollicita se eum ad juvenilem ætatem reducturam, jugulavit.

[o] *Pietate*] Patri enim juvenilem ætatem, non mortem adferre arbitrabantur.

[p] *Cæsa*] Patrem verò illæ Medeæ hortatu dissecuerunt.

[q] *Ut*] *Quamvis.*

[r] *Æsoniâ*] *Patris mei Æsonis.*

Ut subitò nostras Hymen [f] cantatus ad aures
  Venit, & accenso [t] lampades igne micant,
[u] Tibiáque [x] effundit socialia carmina vobis,
  At mihi [y] funestâ flebiliora tubâ;
Pertimui; nec adhuc [z] tantum scelus esse putabam:
  Sed tamen in toto pectore [a] frigus erat.
[b] Turba ruunt, &, *Hymen*, clamant: *Hymenae*, [c] frequentant.
  Quò propior vox hæc, [d] hòc mihi pejus erat.
[e] Diversi flebant [f] servi, lacrymasque tegebant.
  Quis vellet tanti nuncius esse mali.
Me quoque, quidquid erat, potiùs [g] nescire juvabat:
  [h] Sed tanquam scirem, mens mea tristis erat.
Cùm minor è [i] pueris, [k] jussus [l] studióque videndi,
  Constitit ad [m] geminæ limina prima [n] foris:
Hic mihi, *Mater, abi*; [o] *pompam pater*, inquit, *Iason*
  Ducet; *&* [p] *adjunctos* [q] *aureus urget equos.*

INTERPRETATIO.

Ut repentè Hymen celebratus penetravit ad aures nostras, & faces fulgent igne excitatæ, & tibia vobis expromit carmina nuptialia, at mihi luctuosiora tubâ lugubri; exterrita sum; nec arbitrabar adhuc tantum esse flagitium: sed tamen horror hærebat in toto pectore. Turba prorumpunt, & vociferantur, Hymen; Hymenæe *ingeminant. Quò hic sonus vicinior, eò mihi erat tristius. Servi disjecti lacrymabantur, & celabant lacrymas. Quis cuperet esse index tanti mali? Proderat me quoque ignorare potiùs quidquid erat: sed animus meus mœstus erat quasi cognovissem. Cùm junior è pueris, missus, & desiderio inspiciendi, substitit ad prima limina portæ duplicis: Hic mihi,* Mater, excede, *ait;* pater Jason vehit pompam; & splendidus instat equis jugatis.

NOTÆ.

[f] *Cantatus*] *Cantibus celebratus.*

[t] *Lampades*] *Faces*; in nuptiis Jasonis & Creusæ adhibitæ.

[u] *Tibiáque*] Vel ex Terentij fabulis, tibias nuptiis adhiberi solitas esse, clarum est.

[x] *Effundit*] Ad tibiam carmen nuptiale cantabatur.

[y] *Funestâ*] *Funeribus admoveri solitâ.*

[z] *Tantum*] *Ut, me spretâ, aliam uxorem duceres.*

[a] *Frigus*] *Timor*, ex quo frigus.

[b] *Turba ruunt*] Pergit in describendis Jasonis cum Creusâ nuptiis.

[c] *Frequentant*] *Ingeminant; iterùm atque iterùm*, de more, *invocant.*

[d] *Hòc*] *Tantò.*

[e] *Diversi*] Id est, *Hic, illic.* Gall. *Les uns d'un costé, les autres d'un autre.* Ità & loquitur Sallustius alicubi in Jugurthâ.

[f] *Servi*] *Mei*, scil. *quòd me desertam viderent.*

[g] *Nescire juvabat*] Omne enim, quod est intereà tempus, priusquam id rescitum, lucro est; ut habet Comicus.

[h] *Sed tanquam*] Sic & Terentius in Heaut.

Nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.

[i] *Pueris*] Mermerum & Pheretem Jasonis & Medeæ filios vocat Apollodorus.

[k] *Jussu*] *Meo*, scil.

[l] *Studióque*] Pueri enim nova omnia videre cupiunt.

[m] *Geminæ*] Gall. *à deux battans.*

[n] *Foris*] Genitivus singularis: In usu verò est tantùm numerus pluralis.

[o] *Pompam*] *Apparatum nuptialem.*

[p] *Adjunctos*] *Currui junctos.*

[q] *Aureus*] *Aureis vestibus ornatus.*

Protinùs

Protinùs abscisâ planxi mea pectora veste:
Tuta nec à digitis ora fuere meis.
Ire animus mediæ suadebat in [r] agmina turbæ,
[s] Sertáque compositis demere rapta [t] comis.
Vix me continui, quin sic [u] laniata capillos
Clamarem, [x] *Meus est*; [y] injicerémque manus.
Læse pater, [z] gaude: Colchi gaudete relicti.
[a] Inferias umbræ [b] fratris habete mei.
[c] Deseror (amissis regno patriáque domóque)
Conjuge: qui nobis omnia solus erat.
[d] Serpentes igitur potui, taurósque furentes;
Unum non potui perdomuisse virum?
Quæque feros pepuli doctis medicatibus ignes,
Non valeo [e] flammas effugere ipsa meas?
Ipsi me [f] cantus, herbæque [g] artésque relinquunt?
Nil [h] Dea, nil Hecates sacra potentis agunt?
Non mihi grata dies: noctes vigilantur amaræ:
Nec tener in misero pectore somnus adest.
Quæ me non possum, potui sopire draconem.
Utilior cuivis, quàm mihi, [i] cura mea est.

INTERPRETATIO.

Statim percussi mea pectora, amictu laniato: nec vultus fuerunt securi à meis unguibus. Mens impellebat ruere in agmina media turba, & auferre corellas dereptas capillis comtis. Vix me repressi quin sic scissa comam exclamarem, meus est; *& immitterem manus. Pater offense, latater: Colchi deserti latemini: umbra fratris mei habete Inferias. Regno, & patriâ, & domo perditis, destituor marito, qui unicus erat nobis omnia. Ergo mihi licuit* vincere *& angues & tauros savos; non potui superasse unum virum? Et ego qua repressi ignes savos expertis medicaminibus; Ipsa non possum vitare ignes meos? Incantationes ipsa, & herba, & artes destituunt me? Dea nihil* præstat, *Sacra Proserpina potentis nihil prastant? Lux mihi displicet: noctes acerba pervigiles ducuntur; nec somnus mollis subit meum infelix pectus. Ego qua potui soporem inducere serpenti, mihi non possum. Ars mea est opportunior cuivis quàm mihi.*

NOTÆ.

[r] *Agmina*] *Multitudinem, qua te, sponsámque tuam comitabatur.*

[s] *Sertáque*] *Coronas.*

[t] *Comis*] *Sponsa tua*, scil.

[u] *Laniata capilles*] *Meos*, scil. Gall. *Qu'échevelée comme j'estois.*

[x] *Meus est*] *Jason*, scil.

[y] *Injicerémque manus*] *Ut meum assererem & vindicarem.* De manuum injectione jam aliquid vidimus suprà in Oreste.

[z] *Gaude*] *Quia nunc gravissimas perfidia mea pœnas luo.*

[a] *Inferias*] Sunt inferiæ, sacra ad mortuorum placandos Manes: quæ ex inimicorum morte & suppliciis erant gratissima.

[b] *Fratris*] *Absyrti*; de quo anteà.

[c] *Deseror*] Quomodo plectatur enarrat.

[d] *Serpentes*] Quàm benè, & appositè in malorum suorum hæret contemplatione, & exulceratione!

[e] *Flammas*] *Amoris.*

[f] *Cantus*] *Incantationes.*

[g] *Artésque*] *Magica*, scilicet.

[h] *Dea*] *Diana*; quæ & *Proserpina*, seu *Hecate.*

[i] *Cura*] *In magicâ arte diligentia.*

Quos ego servavi, pellex amplectitur artus:
Et nostri fructus illa laboris habet.
Forsitan &, stultæ dum te [k] jactare maritæ
Quæris, & injustis auribus [l] apta loqui,
[m] In faciem moresque meos [n] nova crimina fingas.
Rideat, & vitiis [o] læta sit illa [p] meis.
[q] Rideat, & [r] Tyrio jaceat [f] sublimis in ostro;
Flebit: & ardores [t] vincet adusta meos.
Dum ferrum flammæque aderunt, [u] succúsque veneni;
Hostis Medeæ nullus inultus erit.
[x] Quòd si fortè preces [y] præcordia ferrea tangunt;
Nunc animis audi verba [z] minora meis.
Tam tibi sum supplex, quàm tu mihi sæpè fuisti:
Nec moror ante tuos procubuisse pedes.
Si tibi sum vilis; communes respice natos.
Sæviet in [a] partus dira noverca meos.
Et [b] nimiùm similes tibi sunt: & [c] imagine tangor:
Et, quotiès video, [d] lumina nostra [e] madent.

INTERPRETATIO.

Adultera complectitur membra quæ ego vindicavi: & illa gaudet præmiis nostri laboris. Fortè etiam, dum studes te efferre apud imperitam conjugem, & proferre idonea auribus iniquis, comminisceris inaudita probra in vultus & mores meos: illa rideat, & gaudeat meis probris: Rideat, & superba incumbat purpuræ Tyriæ. Ejulabit & cremata superabit meos æstus. Dum ferrum & ignes suppetent, & humor veneni; nullus hostis Medeæ erit impunitus. Quòd si forsitan preces movent dura tua viscera; nunc ausculta voces inferiores meis cogitationibus. Tàm sum tibi demissa, quàm tu fuisti mihi sæpè: nec abnuo prostratam fuisse ante tuos pedes. Si sum tibi contemnenda; intuere filios communes. Noverca crudelis rabiem exercebit in natos meos. Et sunt tibi prorsus similes: & moveor similitudine: & quoties intueor, oculi nostri humescunt.

NOTÆ.

k *Jactare*] *Vous faire valoir.*

l *Apta*] *Quæ placeant.*

m *In faciem*] *Quòd non sim pulcra.*

n *Nova*] *Inaudita & maxima.*

o *Læta*] Puellarum more, quæ aliarum vitiis delectantur, quòd inde minùs gratas eas fore sciant suis amasiis.

p *Meis*] *Quæ mihi affingis.*

q *Rideat*] Concessio est per indignationem.

r *Tyrio*] Laudatissima fuit Tyria purpura, sive ostrum.

f *Sublimis*] *Magnifica & superba, in solio sedens.*

t *Vincet*] *Magis ardebit.* Quod postea perfecit, nunc Medea minitatur; quæ in regiam ignem, quo & Creusa cremata est, immisit.

u *Succúsque veneni*] *Venenum.*

x *Quòd si*] Jam ad preces convertitur; si fortè Jasonem flectere queat.

y *Præcordia*] *Tua*, scil. *ò Jason.*

z *Minora*] *Quæ non respondeant superbiæ & iræ meæ.* Hinc summus magister Horatius lib. de Arte Poëtica;

Sit Medea ferox, invictáque;

a *Partus*] *Liberos nostros, communes.*

b *Nimiùm*] *Pro valdè:* Eoque sensu etiam apud Terentium legitur.

c *Imagine tangor*] Moveor: Non preces nudas, ut vides, Medea protulit: sunt enim quæ dicit amoris plena, & ad persuadendum maximè accommodata.

d *Lumina*] *Per radios, lucémque Solis avi mei.*

e *Madent*] *Rigantur lacrymis.*

Per superos oro, per avitæ lumina flammæ,
Per [f] meritum, & natos [g] pignora nostra duos:
Redde [h] torum: pro quo tot res [i] insana reliqui.
[k] Adde fidem dictis; auxiliúmque [l] refer.
Non ego te imploro contra tauróſque viróſque;
Utque tuâ serpens victa [m] quiescat ope.
Te peto, quem merui, quem nobis [n] ipse dedisti;
Cùm quo sum pariter facta parente parens.
Dos ubi sit, quæris: campo [o] numeravimus illo,
Qui tibi laturo vellus arandus erat.
Aureus ille aries villo spectabilis aureo,
Dos mea: Quam, dicam si tibi, redde; [p] neges.
Dos mea, tu sospes: dos est mea, [q] Graja juventus.
I nunc, [r] Sisyphias, improbe, [s] confer opes.
Quod vivis; quod habes [t] nuptam socerúmque potentem,
Hoc ipsum, ingratus quod potes esse, meum est.
Quos equidem [u] actutum! sed quid prædicere pœnam
Attinet? ingentes [x] parturit ira minas.
Quò feret ira, [y] sequar. facti fortasse [z] pigebit.
Et piget infido consuluisse viro.

INTERPRETATIO.

Precor per Deos, per radios solis aviti, per beneficia & duos filios pignora nostra, restitue lectum, cujus gratiâ amens tot res deserui. Præbe fidem dictis tuis; *& opem præsta vicissim. Ego non te oro adversus boves & viros; & ut Draco superatus operâ tuâ sopiatur. Te posco, quem merui, quem ipse tradidisti nobis; cùm quo parente sum pariter facta parens. Petis ubi sit dos: exhibuimus illo agro qui erat findendus tibi rapturo vellus* aureum. *Ille aries aureus insignis lanâ aureâ* est *dos mea; quam, si dicam tibi, restitue, recuses. Dos mea, tu incolumis: juventus græca est dos mea. I nunc, pessime, compara divitias Sisyphias cum meis. Quod vitâ frueris; quod habes maritam & socerum opibus præcellentem; hoc ipsum quod licet esse ingrato est meum. Quos equidem confestim: sed quorsùm ante indicare supplicium? Ira concipit maximas minas. Faciam quod ira suadebit. Fortè pœnitebit facinoris; pœnitet etiam favisse viro perfido.*

NOTÆ.

[f] *Meritum*] *Meum*, scil.

[g] *Pignora*] Liberi sunt matrimonij & amoris pignora.

[h] *Torum*] *Quem mihi demis, Creusæ tradis.* Id est, *Matrimonium nostrum firma.*

[i] *Insana*] *Amore demens.*

[k] *Adde fidem*] *Præstando quod pollicitus es.*

[l] *Refer*] *Sicut tibi auxilium tuli, parem gratiam referas.*

[m] *Quiescat*] *Dormiat.*

[n] *Ipse*] Id est, *Sponte suâ; ultrò.*

[o] *Numeravimus*] Beneficia maxima à se accepisse Jasonem, dotis loco, indicat.

[p] *Neges*] *Nolis mihi dare.*

[q] *Graïa*] *A me tecum servata.*

[r] *Sisyphias*] Creontis, Sisyphi filij.

[s] *Confer*] *Cum meis compara.*

[t] *Nuptam*] *Creusam.*

[u] *Actutum*] Subauditur *puniam*, vel aliquid ejusmodi. Simile est illud Virgilij,
Quos ego..... sed motos, &c.

[x] *Parturit*] *Cogitat & emittere conatur.*

[y] *Sequar*] *Faciam quod ira suadebit.*

[z] *Pigebit*] *Me* scil. Ad terrorem incutiendum hæc sunt maximè idonea: sed & ad deterrendum locus est aptissimus.

[a] Viderit ista Deus, qui nunc mea pectora versat.
Nescio quid certè mens mea [b] majus agit.

INTERPRETATIO.

Deus istis consuluerit, qui nunc cor meum agitat: profectò mens mea nescio quid majus movet.

NOTÆ.

[a] *Viderit*] Gall. dicimus, *Il en arriverà ce qu'il plaira à Dieu.* At cum furore hæc sunt pronuntianda.

[b] *Majus*] *Maximum, & anteà inauditum.* Illa verò ex Jasone liberos suos mactavit; regiam, ubi Creusa periit, venenis quibusdam accendit; deinde Thebas ad Herculem, servandorum Jasonis promissorum sponsorem profugit. Quâ de re plurima, diversissima etiam Poëtæ.

EPISTOLA DECIMATERTIA.

ARGUMENTUM.

Protesilaus Iphicli filius, ad Trojam quadraginta navibus (ut ait Homerus) navigans, cum cæteris Græcis Aulide, portu Bœotiæ, ob tempestatem clausus est. Quod dum intellexisset Laodamia Acasti ex Laodathea filia, ejus uxor, sincerè maritum amans, multis somniis perterrita, hanc epistolam ad eum scripsit: quâ suadet, ut oraculi memor, à belli periculis abstineat. Datum enim Græcis fuerat responsum, eum, qui primus ex classe in terram Trojanorum descendisset, periturum. At Protesilaus magnanimus, primus exscendit, & ab Hectore occisus est.

LAODAMIA PROTESILAO.

MIttit, & optat amans, quo mittitur, ire salutem,
[a] Hæmonis Hæmonio Laodamia viro.
[b] Aulide te fama est vento retinente morari.
Ah! me [c] cum fugeres, [d] hic ubi ventus erat?
Tum freta debuerant vestris obsistere remis.
Illud erat sævis [e] utile tempus aquis.
Oscula plura viro, [f] mandatáque plura dedissem:
Et sunt quæ volui dicere plura tibi.

INTERPRETATIO.

LAodamia Hæmonis amans mittit salutem marito Hæmonio, & eam cupit pervenire quò mittitur Rumor est te manere in Aulide vento obstante Ah! Ubinam erat hic ventus cùm à me discederes? Tum maria debuerant adversùs vestros remos niti. Illud tempus erat aptum aquis furentibus. Pluribus suaviis & pluribus mandatis maritum cumulassem: & sunt plura quæ volui tibi dicere.

NOTÆ.

[a] *Æmonis*] *Thessalica*, ab Æmo monte.

[b] *Aulide*] Aulis, oppidum & portus Bœotiæ, ubi Dianæ irâ, ob cervam ab inscio Agamemnone interfectam, Græci Trojam navigaturi, tempestate, donec ille filiam Iphigeniam immolaret, retenti sunt.

[c] *Cùm fugeres*] Istud ex desiderio dictum, & affectu: non enim fugit Protesilaus.

[d] *Hic*] *Qui te apud me retinuisset.*

[e] *Utile*] *Quia te mihi servasset.*

[f] *Mandatáque*] Hortata esset ampliùs, ut sibi prospiceret, &c.

Raptus es hinc [g] præceps : &, qui tua vela vocaret,
Quem cuperent nautæ, [h] non ego, ventus erat.
Ventus erat nautis aptus, non aptus amanti.
Solvor ab amplexu Protesilaë tuo;
Linguáque mandantis verba [i] imperfecta relinquit.
Vix illud potui dicere triste Vale.
[k] Incubuit [l] Boreas, abreptáque vela tetendit.
Jámque meus longè Protesilaüs erat.
Dum potui spectare virum, spectare juvabat :
Súmque [m] tuos oculos usque secuta meis.
Ut te non poteram, poteram tua vela videre :
Vela diù vultus detinuere meos.
At postquam nec te, nec vela fugacia vidi;
Et quod spectarem, nil, nisi pontus, erat;
Lux quoque tecum [n] abiit, [o] tenebris exanguis obortis
[p] Succiduo [q] dicor procubuisse genu.
Vix socer Iphiclus, vix me [r] grandævus Acastus,
Vix [s] mater gelidâ mœsta refecit aquâ.
Officium fecêre pium, sed [t] inutile nobis.
Indignor miseræ non licuisse mori.
Ut rediit animus, pariter rediere dolores;
Pectora legitimus casta momordit amor.

INTERPRETATIO.

Ablatus es hinc festinus; & ventus flabat qui cieret tua vela; quem nautæ expetetent, non ego. Ventus erat favens nautis, non amanti. Disjungor ab amplexu tuo; Protesilaë. Et lingua admonentis destituit voces incompletas. Vix potui proferre mœstum illud, Vale. Aquilo irruit, & inflavit carbasa correpta. Jamque meus Protesilaus erat longè. Dum potui aspicere maritum, proderat aspicere: & sum prosequuta tuos oculos meis. Cùm te non possem, poteram tua vela cernere: Vela diù retinuerunt oculos meos. At postquam neque aspexi te, neque vela fugientia; & nihil erat quod aspicerem nisi mare; lumen quoque tecum excessit, caligine inductâ perhibeor exanguis cecidisse, genu vacillante. Vix socer Iphiclus, vix Acastus senex, vix mater tristis me restituit aquâ frigidâ. Præstiterunt officium pium, sed nobis ineptum. Doleo non licuisse infelici obire. Postquam animus rediit, dolores pariter redierunt; amor pudicus cor castum constrinxit.

NOTÆ.

[g] *Præceps*] *Festinus.*

[h] *Non ego*] Quia vento secundo Protesilao erat discedendum.

[i] *Imperfecta*] *Non potui, quæ dicere volebam, absolvere.*

[k] *Incubuit*] *Constanter flavit.*

[l] *Boreas*] Qui ventus ab axe spirans, primò, Protesilao à Molossis, Thessaliæque orâ occidentali, ad Aulidem Trojámque navigaturo, secundus fuit.

[m] *Tuos oculos*] Id est, *Cùm tu oculos ad me converteres, ego etiam ad te assiduè respiciebam.*

[n] *Abiit*] *Ex meis oculis*, scil.

[o] *Tenebris*] *Inductâ ante oculos caligine.* Quod iis solet accidere qui animi patiuntur deliquium.

[p] *Succiduo*] *Debili, & ad cadendum prono.*

[q] *Dicor*] *Nam ipsa quid egerim nescio.*

[r] *Grandævus*] *Senex, pater meus.*

[s] *Mater*] *Mea.*

[t] *Inutile*] *Quia meliùs fuisset mori, quam tantis de te curis vexari.*

Nec mihi pectendos cura est præbere capillos:
Nec libet auratâ corpora veste tegi.
Ut quas [u] pampineâ tetigisse [x] Bicorniger hastâ
Creditur, hùc illùc, quò furor egit, eo.
Conveniunt matres [y] Phylleïdes, & mihi clamant,
Indue regales, Laodamia, sinus.
[z] Scilicet ipsa geram saturatas [a] murice vestes:
Bella sub [b] Iliacis mœnibus [c] ille gerat?
Ipsa [d] comas pectar: galeâ caput ille prematur?
Ipsa novas vestes: dura vir arma ferat?
Quà possum, [f] squalore tuos imitata labores
Dicar: & hæc belli tempora tristis agam.
Dux Pari Priamide, [g] damno formosè tuorum,
[h] Tam sis hostis iners, quàm malus [i] hospes eras.
Aut te [k] Tænariæ faciem [l] culpasse maritæ,
Aut illi vellem displicuisse tuam.
Tu, qui pro raptâ nimiùm, Menelaë, laboras,
Hei mihi, quàm [m] multis flebilis ultor eris!

INTERPRETATIO.

Nec volo tradere comam ornandam: nec placet corpora velari amictu aurato. Incedo hùc illùc, quò tulit impetus, ut quas Bicorniger existimatur perculisse hastâ pampineâ. Matronæ Phylleides confluunt & mihi clamant; Laodamia sume vestes regias. *Scilicet ipsa induam vestimenta bis tincta murice: Ille bella moveat sub muris Trojanis? Ipsa ornet capillos; ille urgeatur caput casside? Ipsa* geram *amictus splendidos; vir gerat arma aspera? Dicar imitata tuos labores sordibus quantùm queo: & mœsta ducam hæc belli spatia. Pari, dux Priamide, speciose detrimento tuorum, tàm sis hostis ignavus, quàm eras hospes infidus. Vel cuperem te vituperasse vultus uxoris Tænariæ; vel tuos illi minùs placuisse. Tu Menelaë, qui es nimiùm anxius pro sublatâ, Hei mihi, quantùm eris vindex luctuosus multis!*

NOTÆ.

[u] *Pampineâ*] Thyrsum intelligit; quod fuit telum, seu gestamen aut sceptrum Bacchi, vel hasta Pampinis hederisque obducta, quo qui tacti essent furore, pro quo etiam quandoque thyrsus sumitur, corripiebantur.

[x] *Bicorniger*] Bacchus est, cui cornua propter vini effectus Poëtæ affixerunt.

[y] *Phylleides*] *Thessalicæ*; à Phyllo Thessaliæ urbe. Alij habent *Phylaceides*: quod minùs Heinsio placuit; quia plerumque à Poëta, geminato l, producitur.

[z] *Scilicet*] Responsio est Laodamiæ, ad id quod suadebant matronæ, ut vestes indueret pretiosas: dicitque illud non decere, quandiù maritus suus periclitaretur.

[a] *Murice*] Murex piscis est, cujus sanguine tinguntur lanæ. *Dibapham* verò vocabant purpuram bis tinctam, & murice saturatam, quæ erat pretiosissima.

b *Iliacis*] *Trojanis.* Ilium enim Trojana est civitas, ab Ilo rege, à quo ampliata fuit, sic dicta.

[c] *Ille*] *Protesilaus.*

[d] *Comas pectar*] Elegans Græcismus: quanquam alij habent *pectam.*

[e] *Quà possum*] *Quantùm possum.* Alij habent *quo*, squalore scilicet.

[f] *Squalore*] *Sorde & corporis neglectu.*

[g] *Damno*] Nam illius causâ Patria eversa est.

h *Tam sis*] *Ne Protesilao meo noceas.*

i *Hospes*] *Cùm apud Menelaum esses, cujus perfidiosè uxorem, clam subduxisti.*

k *Tænaria*] *Helena*; à Tænaro Laconiæ, unde ea orta est, promontorio.

l *Culpasse*] Quod si fecisset, neque Helenam amasset; neque rapuisset; neque inde ortum bellum esset; neque Protesilaus abivisset.

[m] *Multis flebilis*] Quia multi hâc tuâ ultione peribunt.

Dî, precor, à nobis [n] omen removete ſiniſtrum:
Et ſua [o] det [p] reduci vir meus arma Jovi.
Sed timeo: quotiéſque ſubit miſerabile bellum,
More nivis lacrymæ ſole [q] madentis eunt.
Ilion & Tenedos, [r] Simoïſque & Xanthus & [t] Ide,
Nomina ſunt ipſo pænè [u] timenda ſono.
Nec [x] rapere auſurus, niſi ſe defendere poſſet,
[y] Hoſpes erat: vires noverat ille ſuas.
Venerat (ut fama eſt) multo ſpectabilis auro,
Quique ſuo Phrygias [z] corpore ferret opes.
Claſſe viríſque [a] potens, per quæ fera bella geruntur:
Et ſequitur regni pars [b] quotacunque ſui.
[c] His ego te [d] victam, [e] conſors [f] Ledæa [g] gemellis,
Suſpicor: [h] hæc [i] Danaïs poſſe nocere puto.
Hectora [k] neſcio quem timeo. Paris [l] Hectora dixit
Ferrea ſanguineâ bella movere manu.

INTERPRETATIO.

Dij, oro avertite à nobis malum præſagium; & maritus meus ſuſpendas arma ſua Jovi reduci. Sed metuo; & quoties in mentem venit bellum lamentabile, lacrymæ fluunt in modum nivis Sole liqueſcentis. Ilion & Tenedos, & Simoïs, & Xanthus, & Ide ſunt nomina ferè metuenda ipſo ſono. Nec hoſpes conatus eſſet Helenam abducere, niſi poſſet ſe tueri: ille cognovera[illegible] opes. Acceſſerat (ut fama fertur) inſignis multo auro, & qui geſtaret corpore ſuo divitias Phrygias. Potens claſſe, & viris, per quæ bella ſæva adminiſtrantur: & quotacunque pars regni ſui eum comitatur. Ego conjicio te ò conjuncta Ledæa geminis, ſuperatam fuiſſe *iſtis: arbitror hæc poſſe officere Græcis. Reformido neſcio quē Hectorem. Paris dixit Hectorem gerere fera bella manu cruentâ.*

NOTÆ.

[n] *Omen*] Ominoſum videbatur, quod multis flebilem Menelaum dixiſſet: non enim de nihilo, ſed propter maritorum mortem fleturas matronas Græcas intelligendum eſt: Adeòque addidit Laodamia *Di precor*, &c.

[o] *Det*] *De more appendat, & ſacra faciat.*

[p] *Reduci*] *Reductori, Conſervatori.*

[q] *Madentis*] *Humeſcentis & liqueſcentis.*

[r] *Tenedos*] Inſula in Trojæ conſpectu.

[s] *Simoïſque & Xanthus*] Sunt agri Trojani rivuli.

[t] *Ide*] Ide, ſeu Ida, mons Phrygiæ.

[u] *Timenda*] Timidæ, ſcil. & delicatulæ puellæ; quæ ſibi, extra domum attonita, omnia fingit aſpera.

[x] *Rapere*] Helenam, ſcilicet.

[y] *Hoſpes*] *Paris.*

[z] *Corpore*] Ex quo, illum, qui vidiſſet tam magnificè ornatum, quàm dives eſſet Phrygia, poterat judicare.

[a] *Potens*] Supple, *Paris venerat.*

[b] *Quotacumque*] Id eſt, *minima ſequitur. Unde conjicere licet, quantus ſit Paris ille inſtructus viri[illegible].*

[c] *His*] *Magnifico Paridis ornatu, viribúſque.*

[d] *Victam*] *Ad illum amandum inductam.*

[e] *Conſors*] *Soror.*

[f] *Ledæa*] *Ledâ matre orta.*

[g] *Gemellis*] *Caſtori & Polluci*; qui gemini fuerunt, non eodem ovo, ut malè annotaverunt, ſed eodem partu editi.

[h] *Hæc*] *Vires & divitiæ.*

[i] *Danaïs*] *Græcis*; à Danao Argivorum rege.

[k] *Neſcio quem*] Fortiſſimum intelligit; atque hæc, ex puellæ ingenio, itémque decoro, timorem auget dubitatio.

[l] *Hectora*] Accuſat. Græcorum more. Fuit verò Hector Priami filius.

Hectora, quisquis is est, si sum tibi cara, caveto.
Signatum memori pectore [m] nomen habe.
Hunc ubi vitaris, alios vitare memento:
Et multos illic [n] Hectoras esse puta.
Et facito dicas, quotiès pugnare parabis,
Parcere me jussit Laodamia [o] *sibi.*
Si cadere [p] Argolico fas est sub milite Trojam;
Te quoque non ullum vulnus habente cadat.
Pugnet, & adversos tendat [q] Menelaüs in hostes:
[r] Ut rapiat Paridi, quam Paris ante sibi.
Irruat; & [s] causâ quem vincit, vincat & armis.
Hostibus è mediis nupta petenda viro est.
Causa tua est [t] dispar. tu tantùm vivere [u] pugna,
Inque pios dominæ posse redire sinus.
Parcite, [x] Dardanidæ, de tot (precor) hostibus uni:
Ne meus ex [y] illo corpore sanguis eat.
[z] Non est, quem deceat nudo concurrere ferro,
Sævâque in oppositos pectora ferre viros.
[a] Fortiùs ille potest, multo quum pugnat amore,
Bella gerant alij; Protesilaüs amet.

INTERPRETATIO.

Vitato Hectorem, quisquis is est, si sum tibi dilecta. Gere nomen illud notatum mente memori. Ubi effugeris hunc, cogites effugere alios: & crede multos Hectoras illic esse. Et cura ut dicas, quoties te instrues ad pugnam, Laodamia mihi imperavit sibi indulgere. *Si fas est Trojam ruere sub milite Argolico; ruat te quoque nullâ plagâ impedito. Menelaüs certet, & eat in hostes oppositos; ut auferat Paridi, quam Paris ante sibi* abstulit. *Irrumpat; & superet armis quem superat causâ. Uxor petenda est viro è mediis hostibus. Causa tua est dissimilis: tu certa tantùm vivere, & posse reverti in pium gremium Dominæ. Dardanidæ, ignoscite, (quæso) uni de tot hostibus: ne meus sanguis fluat ex [illo] corpore. Non est cui sit decorum confligere stricto gladio, & agere ferocia pectora in viros adversos. Ille potest generosiùs, cùm certat multo amore. Alij bella moveant; Protesilaüs amet.*

NOTÆ.

[m] *Nomen habe*] *Ut semper ab illo caveas.*

[n] *Hectoras*] Id est, *multos, à quibus caveas, viros fortissimos.*

[o] *Sibi*] Indicat se, ex amore, non nisi in Protesilao vivere.

[p] *Argolico*] *Græco*; Ab Argo, quæ duplex fuit Græcorum civitas; seu Argolide eorum Provinciâ.

[q] *Menelaus*] *Cujus uxoris causâ bellum inceptum.*

[r] *Ut rapiat*] Heinsius hunc versum cum sequenti à Puteaneo & Lovaniensi codice abesse testatur.

[s] *Causâ quem vincis*] Potior Menelai, cui rapta conjux, causa fuit, quam Paridis, qui illam rapuerat.

[t] *Dispar*] *Nam domi uxorem tuam habes: Unde non tibi pugnandum ut illam habeas; sed ut vivas.*

[u] *Pugna*] Prorsùs Protesilao adversùs seipsum pugnare opus fuisset, ne tam acriter in hostes, animi primo impetu victus, irrueret.

[x] *Dardanidæ*] Trojanos, non sine maximo affectu, tanquam præsentes essent, compellat. Illos verò à Dardano suo rege eo nomine appellatos anteà diximus.

[y] *Illo*] *Mariti mei Protesilaï, in quo ego vivo.*

[z] *Non est*] *Supple maritus meus.*

[a] *Fortiùs*] Suum dicit Protesilaum meliùs Cupidinis, quàm Martis castra sequi: quod quidem ex Laodamiæ votis intelligendum; quæ illum ab hostibus Trojanis in hostium numero non cupit recenseri.

Nunc

[b] Nunc fateor; volui [c] revocare; animúsque [d] ferebat.
Substitit auspicij lingua [e] timore mali.
Cùm foribus velles ad Trojam exire paternis,
Pes tuus offenso limine [f] signa dedit.
Ut vidi, ingemui; tacitóque in pectore dixi:
Signa [g] *reversuri sint precor ista viri.*
Hæc tibi nunc refero, ne sis [h] animosus in armis:
Fac meus [i] in ventos hic timor omnis eat.
Sors quoque [k] nescio quem [l] fato designat iniquo,
Qui primus Danaûm [m] Troada tangat humum.
Infelix; quæ prima virum lugebit ademtum!
Dî faciant, [n] ne tu strenuus esse velis!
Inter mille rates tua sit [o] millesima puppis,
Jamque [p] fatigatas ultima verset aquas.
Hoc quoque præmoneo: de nave novissimus exi.
Non est, quò properes, [q] terra paterna tibi.
Cùm [r] venies, [s] remóque move velóque [t] carinam;
Inque tuo celerem littore siste gradum.

INTERPRETATIO.

Nunc agnosco; volui te retrahere; & mens suadebat. Lingua retenta est metu mali ominis. Cùm velles excedere limine paterno ad Trojam, pes tuus omina fecit limine percusso. Ut aspexi, ingemui; & dixi in pectore secreto: oro ista sint indicia mariti redituri. *Nunc hæc tibi narro, ne sis audax in armis: fac hic omnis metus vanescat in auras. Sors etiam destinat nescio quem morti injustæ, qui primus Danaûm attingat solum Trojanum. Misera quæ prima flebis maritum sublatum! Dij præstent ne tu velis esse generosus! Inter mille naves tua sit navis millesima, & postrema eruat undas lassas. Hoc quoque ante hortor; prodito ultimus è nave. Solum non est tibi patrium, quò festines. Cùm reverseris, impelle navem remo & velo; & fige pedem velocem in tuo littore.*

NOTÆ.

[b] *Nunc fateor*] *Quod antea non sum ausa dicere; ne male ominari viderer, illud jam moneo.*

[c] *Revocare*] *Impedire ne ad bellum Trojanum ires.*

[d] *Ferebat*] *Cupiebat.*

[e] *Timore*] *Timens ne malè ominari viderer:* quod jam dixi.

[f] Signa] *Auguria, Omina, Præsagia.*

[g] *Reversuri*] Malum erat omen ita cæspitasse; quod satìs indicavit: At nequidem vult illud effari.

[h] *Animosus*] *Audax, qui in omne discrimen irruas.*

[i] *In ventos*] *De nihilo me invaserit; vanúsque sit.*

[k] *Nescio quem*] Fuit ille ipse Protesilaus.

[l] *Fato*] *Morti.*

[m] *Troada*] *Troas* vocatur regio Trojana: ex quâ patronymicum masculinum *Tros, Troïs*; & fœminin. *Troas, Troadis.*

[n] *Ne tu strenuus*] Id est, *ne tu primus pereas:* Sed vocibus abstinet ominosis.

[o] *Millesima*] *Ultima, quæ terram attingat.*

[p] *Fatigatas*] *Aliorum remis agitatas.*

[q] *Terra paterna*] *Ubi ab amicis excipiaris, sed inimica.*

[r] *Venies*] *Reverteris in Patriam.*

[s] *Remo*] *Ocyssimè redi.*

[t] *Carinam*] *Navem.* Pars posita est pro toto; est enim carina navis pars ima.

Sive latet [u] Phœbus, seu terris altior extat,
Tu mihi luce dolor, tu mihi nocte, venis.
Nocte tamen, quàm luce, magis. nox [x] grata puellis:
Quarum suppositus colla [y] lacertus habet.
[z] Aucupor in lecto mendaces [a] cælibe somnos.
Dum careo veris, gaudia falsa juvant.
Sed tua cur nobis pallens occurrit imago?
Cur venit à verbis multa querela tuis?
[b] Excutior somno; [c] simulacráque noctis adoro.
Nulla caret [d] fumo Thessalis ara meo.
Thura [e] damus, lacrymámque super; [f] quâ sparsa relucet,
Ut solet adfuso surgere flamma mero.
[g] Quando ego, te reducem cupidis amplexa lacertis,
Languida lætitiâ [h] solvar ab ipsa meâ?
Quando erit, ut lecto mecum benè junctus in uno
Militiæ referas splendida facta tuæ?
Quæ mihi dum referes; quamvis audire juvabit;
Multa tamen capies oscula, multa dabis.
Semper [i] in his [k] aptè narrantia verba [l] resistunt.
[m] Promptior est [n] dulci lingua referre mora.

INTERPRETATIO.

Sive Sol absconditur, seu sublimior terris eminet; tu mihi occurris dolor de die, tu mihi dolor *de nocte. De nocte tamen magìs quàm de die; Nox suavis puellis, quarum cervicem brachium subjectum amplectitur. Capto somnos fallaces in lecto viduo. Gaudia ficta prosunt, dum destituor veris. Sed quamobrem tua species nobis sistitur pallida? Quamobrem multa quærimonia oritur ex verbis tuis? Somno excutior; & veneror imagines noctis. Nullum altare Thessalicum destituitur fumo meo. Exhibemus thura & lacrymas super ea, quibus irrigata, flamma micat ut solet erumpere vino instillato. Quando ego, complexa te reducem ulnis avidis, deliquium patiar ipsa deficiens meo gaudio? Quando erit, ut benè mecum compositus in uno toro narres strenua facta militiæ tuæ? Quæ dum mihi narrabis; quamvis gratum erit auscultare; tamen multa sumes oscula, offeres multa. Voces quæ aliquid referunt semper commodè in his hærent. Lingua est paratior narrare suavi morâ.*

NOTÆ.

[u] *Phœbus*] Sive Sol. Dicit se diù noctúque de Protesilao anxiam esse.

[x] *Grata*] Adeòque ingrata, cùm maritus abest.

[y] *Lacertus*] Mariti, scilicet.

[z] *Aucupor*] *Studeo læta de te somniare.*

[a] *Cælibe*] *Viro destituto.*

[b] *Excutior*] Subitò excitor. Gall. *Je m'éveille en sursaut.*

[c] *Simulacráque noctis*] *Nocturnas umbras, quæ in somnis tuam imaginem mihi repræsentant.*

[d] *Fumo*] Id est, *Sacrificio.*

[e] *Damus*] *Focis injicimus.*

[f] *Quâ*] In aliis est, *quæ sparsa relucent*: Sic verò referendum ad thura, non ad flammam.

[g] *Quando*] Affectum auget interrogatio, cum exclamatione.

[h] *Solvar*] Nimio gaudio etiam animi deliquium patimur.

[i] *In his*] *Osculis.*

[k] *Aptè*] *Cum jucunditate & voluptate.*

[l] *Resistunt*] *Abrumpuntur.*

[m] *Promptior*] *Paratior.*

[n] *Dulci*] *Quam fecerunt oscula.*

Sed cùm Troja [o] subit, subeunt ventíque fretúmque;
Spes bona sollicito victa timore cadit.
Hoc quoque, quod venti [p] prohibent exire carinas,
Me movet: invitis ire paratis aquis.
Quis velit in patriam vento prohibente reverti?
A patria pelago vela vetante datis.
Ipse [q] suam non præbet iter Neptunus ad urbem.
[r] Quò ruitis? vestras quisque redite domos.
Quò ruitis, Danaï; ventos audite vetantes.
Non subiti casus, [s] numinis ista mora est.
Quid petitur tanto, nisi turpis adultera, bello?
Dum licet, [t] Inachiæ [u] vertite vela rates.
[x] Sed quid ego revoco hæc? omen revocantis abesto,
Blandáque compositas aura [y] secundet aquas.
[z] Troasin invideo. quæ si lacrymosa suorum
[a] Funera conspicient, [b] nec procùl hostis erit;

INTERPRETATIO.

Sed cùm Troja occurrit, occurrunt etiam venti & mare; spes bonu superata metu unxio dilubitur. Hoc queque me percellit quod aura obstaut ne naves discedant. Instituitis discedere aquis renitentibus. Quis cupiat redire in patriam vento obstante? Punditis vela à patriâ mari prohibente. Neptunus ipse non dat viam ad urbem suam. Quò prorumpitis? Quisque repetite vestras domos. Quò prorumpitis Danaï; Auscultate auris prohibentibus. Ista retardatio est Dei, non casus repentini. Quid quæritur tanto bello nisi infamis adultera? Naves Inachiæ flectite curbasa dum datur. Sed quid ego hæc repeto? Augurium repetentis ubesto, & lenis auru faveut aquis quietis. Æmulor Trojanis; quæ si intuebuntur flebiles cades suorum, nec hostis erit longè.

NOTÆ.

[o] *Subit*] *In mentem recurrit.* Sic Gall. dicimus: *Muis quand je songe.*

[p] *Prohibent*] Illud suprà vidimus.

[q] *Suam*] Quia, cum Apolline, Trojæ mœnia ædificaverat.

[r] *Quò ruitis*] Vim habet maximam & affectum hæc iteratio. Tantùm non inconsideratos & insanos vocat Danaos.

[s] *Numinis*] *Nuptuni Dei; cui non possis resistere.*

[t] *Inachiæ*] *Argivæ seu Græcæ*; A prisco Argivorum rege Inacho.

[u] *Vertite velu*] *Adeòque in patriam revertimini.*

[x] *Sed quid ego*] Mirè hîc variant libri veteres, quorum nonnulli

Sed quid ago revocans? revocantis nomen abesto.

Longum esset omnia referre. Heinsius putat scribendum,

Sed quid ego hos revoco, revocaminis omen abesto.

Sensus verò apertissimus est. Malum omen ex voto & revocatione suâ Laodamia metuens, correptione utitur; conceditque, ut Græci ad Trojam ire pergant,

[y] *Secundet*] *Navigationi vestræ faventes efficiat.*

[z] *Troasin*] *Troas invideo* habebat Puteaneus: Unde Salmasius, τῷ *in* geminato, feliciter, teste Gronovio *Troasin invideo*, tertio casu Græco plurali, reponebat. Quod ut approbet Heinsius, quædam ex Propertio similia loca citat. Nihil verò adversus tantos viros ausim proferre: quanquam hanc fateor correctionem mihi non arridere. Accusativus equidem solus vulgò cum verbo *invideo* non ità construitur; at nolim ideò affirmare Ovidium non ità scripsisse.

[a] *Funeru*] *Cades.*

[b] *Nec procul*] *Unde sequitur, quòd suos maritos sæpè videbunt uxores Trojanæ:* nam istud intelligendum; ne beneficij loco, quod pessimum est, arripuisse Laodamia videatur.

Ipsa suis manibus forti nova nupta marito
Imponet galeam, [c] barbaráque arma dabit.
[d] Arma dabit: dumque arma dabit, simul oscula sumet.
Hoc genus officij dulce duobus erit.
[e] Producétque virum; dabit & mandata reverti:
Et dicet, *Referas ista* [f] *face arma Jovi.*
Ille, ferens dominæ mandata recentia secum,
Pugnabit cautè, respicietque domum.
Exuet hæc reduci clypeum, galeámque resolvet,
Excipietque suo pectora lassa sinu.
[g] Nos sumus [h] incertæ: nos anxius omnia cogit,
Quæ possunt fieri, facta putare, timor.
Dum tamen arma geres [i] diverso miles in orbe,
Quæ referat vultus est mihi [k] cera tuos.
Illi blanditias, illi tibi debita verba
Dicimus: amplexus accipit illa meos.
Crede mihi; [l] plus est, quàm quod videatur imago.
Adde [m] sonum ceræ; Protesilaüs erit.
Hanc specto, teneóque sinu pro conjuge vero:
Et tanquam possit verba referre, [n] queror.

INTERPRETATIO.

Nova nupta ipsa aptabit càssidem manibus suis strenuo marito, & exhibebit arma barbara. Exhibebit arma: & dum arma exhibebit simul capiet oscula. Hoc genus officij erit suave ambobus. Et detinebit maritum, & admonebit redire: & dicet, vide ut reportes ista arma Jovi. Ille secum portans jussa nova Domina, certabit providè & oculos convertet ad domum. Hæc detrahet scutum reduci, & casside levabit, & recipiet pectora defessa gremio suo. Nos sumus dubia: metus sollicitus subigit credere acta omnia qua possunt evenire. Dum tamen arma tractabis, miles in terris remotis, est mihi cera qua exhibeat faciem suam. Loquimur illi blanditias, loquimur *illi verba sibi debita; illa fruitur meis amplexibus. Fidem mibi habeto; plus est effigies quàm quod videatur. Adjice vocem imagini, erit Protesilaus. Hanc intueor, & teneo gremio pro vero marito; & conqueror quasi possit voces reddere.*

NOTÆ.

[e] *Barbàráque*] Epitheton vagum. Arma intellige simpliciter: quamvis barbara vocavit, quia barbarorum Trojanorum.

[d] *Arma dabit*] Repetit quod Trojanis mulieribus invidet, quasi arma ab uxore tradita vim majorem habeant: quod fortè suo modo verum est.

[e] *Producésque*] Retardabit: Ne tam citò in pericula veniat.

[f] *Face*] *Fac.* Imperativus antiquorum more.

[g] *Nos*] *Mulieres Græca, qua tam longè à maritis dissita sumus.*

[h] *Incerta*] *Quid agànt,* scil. *mariti nostri; quid sperandum sit,* &c.

[i] *Diverso*] *In terris longè remotis*: In Asiâ, ubi Troja fuit.

[k] *Cera*] Ex quâ Protesilaï imago ficta erat.

[l] *Plus est*] Ex maximo erga Protesilaum amore, dicit, se majori in ejus deosculandâ imagine, voluptate frui, quàm cuiquam videretur.

[m] *Sonum*] *Vocem.*

[n] *Queror*] *Apud illam imaginem,* scil. *tanquam mihi respondere posset.*

Per reditus, corpúsque tuum mea numina juro;
Perque [o] pares animi conjugiíque faces:
Perque, quod ut videam canis [p] albere capillis,
Quod tecum possis ipse referre, caput;
Me tibi [q] venturam comitem, quocunque vocaris:
Sive, [r] (quod heu timeo!) sive superstes eris.
Ultima mandato claudetur epistola parvo.
Si tibi cura mei, sit tibi cura tui.

INTERPRETATIO.

Juro per regressus, & corpus tuum mea numina; & per faces simul animi & conjugij; & per caput quod ipse possis tecum reportare, ut videam canère albâ comâ, me accessuram tibi comitem quocunque jusseris: sive (quod heu metuo!) sive eris superstes. Infima littera finietur parvo monito. Curam geras tui, si me amas.

NOTÆ.

[o] *Pares animi*] *Quæ me tibi pariter animo & corpore conjunxerunt.*

[p] *Albere*] *Senescere.* Metonymia est.

[q] *Venturam*] *Etiam morituram; si ipse moriaris.*

[r] *Quod heu timeo*] Id est, *Sive interficiaris.* Cavit autem vocibus uti ominosis.

EPISTOLA DECIMAQUARTA.

ARGUMENTUM.

Danaus, Beli prisci filius, ex pluribus conjugibus quinquaginta filias suscepit: quas, cùm Ægyptus ejus frater, cui totidem erant filij, rogasset sibi nurus. Danaus oraculi responso comperto, se manibus generi moriturum, volens periculum evitare, conscensis navibus Argos venit. Indignatur Ægyptus, quod spretus esset, filiósque cum exercitu ad illum oppugnandum mittit, hac lege, ut non nisi interempto Danao ad se redirent, aut filiarum connubia inissent. Ille autem obsidione coactus, filias se daturum spopondit. Sed puellæ, accepto à patre gladio, ut jussum erat, prima nocte, cum vino lætitiáque calentes juvenes arctissime somno essent sopiti, unaquæque suum jugulavit: Hypermnestrâ exceptâ, quæ Lino, quem Eusebius, Lynceum appellat, marito suo pepercit, suasitque, ut ad patrem Ægyptum, detecto facinore, quàm primum fugeret. Sed cum pater Danaus ab omnibus perfectum facinus intellexisset, præterquam ab Hypermnestra, eam crudelissimè vinctam in carcerem compegit. Quare maritum hac epistolâ rogat, ut vel opem ferat, vel, si mori contingat, sepultura honore non careat. Sed à Lino tandem, Danao trucidato, fuit liberata.

HYPERMNESTRA LYNCEO.

[a] Mittit Hypermnestra de tot modò [b] fratribus uni:
Cætera nuptarum crimine [c] turba jacet.

INTERPRETATIO.

Hypermnestra scribit uni de tot modò fratribus: cæteri perierunt flagitio uxorum.

NOTÆ.

[a] *Mittit*] Epistolam, scil.

[b] *Fratribus*] Patruelibus Hypermnestræ.

[c] *Turba*] *Fratres tui, à sororibus meis interfecti.*

Clausa domo teneor, gravibúsque coërcita vinclis.
Est mihi supplicij causa, fuisse [d] piam.
Quòd manus extimuit [e] jugulo dimittere ferrum,
Sum rea. laudarer, [f] si scelus ausa forem.
Esse ream præstat, quàm sic placuisse parenti.
Non piget immunes cædis habere manus.
Me pater igne licet, [g] quem non violavimus, urat;
Quæque aderant [h] sacris, [i] tendat in ora faces;
Aut illo jugulet, quem [k] non benè tradidit, ense;
Ut quâ non cecidit vir nece, nupta cadam:
Non tamen, ut dicant morientia, *Pœnitet*, [l] ora,
Efficiet. [m] non sum, quam piget esse piam.
[n] Pœniteat sceleris Danaüm sævásque sorores.
[o] Hic solet eventus facta nefanda sequi.
Cor pavet [p] admonitu [q] temeratæ sanguine noctis;
Et subitus [r] dextræ præpedit ossa tremor.
[s] Quam [t] tu cæde putes fungi potuisse [u] maritâ,
Scribere de facta [x] non sibi cæde timet.

INTERPRETATIO.

Detineor domo conclusa, & constricta ponderosis catenis. Est mihi causa pœna, fuisse piam. Arguor quod dextra verita est exigere ensem per fauces tuas: celebrarer si audax fuissem ad flagitium. Satiùs est ream argui, quàm sic gratam fuisse patri. Non pœnitet habere manus insontes homicidij. Quamvis pater me incendat igne quem non temeravimus, & immittat in faciem tædas quæ aderant sacris; aut mactet gladio quem malè exhibuit; quamvis eâ morte occumbam quâ maritus non occubuit; non tamen adiget ut ora occumbentia proferant, Pœnitet: *non sum quam pigeat esse piam. Pigeat Danaüm & sorores crudeles flagitij. Hic eventus solet comitari facta facinerosa. Cor trepidat recordatione noctis pollutæ cruero; & repentinus horror occupat ossa dextra. Quam tu credas potuisse perpetrare cædem mariti, metuit scribere de cæde à se non patratâ.*

NOTÆ.

[d] *Piam*] *Erga te, quem servavi.*

[e] *Jugulo*] *Tuo*, scil. *Quia nolui te interficere.*

[f] *Si scelus*] *Si te perfidiosè mactassem, à patre laudarer.*

[g] *Quem*] Facium nuptialium ignem intellige; quem, quia matrimonij fidem, interfecto marito, non læserat Hypermnestra, se non violasse dicit.

[h] *Sacris*] *Nuptialibus*, scil.

[i] *Tendat*] *In ora immittat.*

[k] *Non bene*] Quandoquidem ad interficiendum maritum dederat.

[l] *Ora*] *Mea*, scil. *Non faciet pater meus, ut, quòd te non mactaverim, me pœnitere profitear.*

[m] *Non sum*] Heinsius legebat *non est*, ut sese alloquatur Hypermnestra.

[n] *Pœniteat*] Propter mactatos Lyncei fratres.

[o] *Hic eventus*] Pœnitere, scil.

[p] *Admonitu*] Id est, *quando memini, seu recordor: Recordatione: Cùm mentem subit cogitatio.*

[q] *Temeratæ*] *Pollutæ, maculatæ, fœdatæ infectæ.*

[r] *Dextræ*] *Quâ, nuper mactando tibi, nunc scribo.*

[s] *Quam*] *Dextram*, scil.

[t] *Tu putes*] Pro *aliquis putet.*

[u] *Maritâ*] Alij habent *mariti.*

[x] *Non sibi*] *Non à se.*

Sed tamen [y] experiar. [z] Modò facta [a] crepuſcula terris;
[b] Ultima pars noctis, primáque lucis erat:
Ducimur [c] Inachides magni ſub tecta [d] Pelaſgi;
Et ſocer [e] armatas accipit æde nurus.
Undique collucent [f] præcinctæ lampades auro.
Dantur in [g] invitos [h] impia thura focos.
Vulgus, *Hymen*, *Hymenae*, vocant: [i] fugit ille vocantes.
Ipſa [k] Jovis conjux [l] ceſſit ab urbe [m] ſua.
Ecce mero [n] dubij, comitum clamore [o] frequentes,
Flore novo [p] madidas impediente comas,
In [q] thalamos læti, thalamos ſua buſta [r] feruntur;
[ſ] Stratáque corporibus [t] funere digna premunt.
Jamque cibo vinóque [u] graves ſomnóque jacebant;
Securúmque quies [x] alta per Argos erat:

INTERPRETATIO.

Sed tamen tentabo. Modò crepuſcula advenerant terris; erat pars noviſſima diei, erat & prima noctis: Inachides deducimur domum magni Pelaſgi; & ſocer in tecta admittit nurus armis inſtructas. Lucernæ auro decorata fulgent undique. Thura impia mittuntur in aras illa *reſpuentes. Vulgus invocant* Hymen, Hymenæe: *ille fugit invocantes. Ipſa Jovis uxor diſceſſit ab urbe ſuâ. Ecce vino labantes celebrati circumfuſorum comitum vociferatione, flore recenti capillos unctos redimiente, feſtivi eunt in cubicula, cubicula ſuos rogos, & corporibus incumbunt lectis dignis funere. Jamque preſſi cibo & vino & ſomno jacebant; & profundus ſopor habebat Argos quietum.*

NOTÆ.

[y] *Experiar*] Conabor tibi, quo pacto fratrum peracta ſit cædes, perſcribere.

[z] *Modò facta*] Optimè totius facti ſeriem, à tempore facto initio, narrare occepit.

[a] *Crepuſcula*] Quid ſit crepuſculum ſequenti verſu dicit: ſed aliud eſt etiam matutinum.

[b] *Ultima*] Heinſius quoſdam ſequutus codices legit

Ultima pars noctis, primáque lucis erat. Sed vulgata lectio potior videtur; quippe quæ ad ritus matrimoniales ſervandos eſt magis accommodata: nam ſub noctem ſponſa domum ſponſi deducebatur.

[c] *Inachides*] *Inachi proneptes.* Ille enim Io genuit, quæ ex Jove Epaphum; Epaphus Belum, ex quo, ut in argumento vidimus, Ægyptus, Danauſque quinquaginta puellarum pater, orti ſunt.

[d] *Pelaſgi*] Qui olim Argis regnaverat.

[e] *Armatas*] *Pugionibus à patre datis inſtructas.*

[f] *Præcinctæ*] *Auro ornata & circumdata.*

[g] *Invitos*] Diis enim feralia connubia, nec ſacrificia placere poterant. Foci pro diis poſiti.

[h] *Impia*] Quæ ab impiis offeruntur.

[i] *Fugit*] Non enim vult lætus nuptiarum Deus infauſtis connubiis adeſſe.

[k] *Jovis conjux*] Juno Juga pronubáque, quæ connubiis adeſſe ſolet.

[l] *Ceſſit*] Ne improbum conjugium videret.

[m] *Sua*] Illi enim ſacrum Argos, ubi præcipuè colebatur.

[n] *Dubij*] Sponſos intelligit vino captos, & titubantes.

[o] *Frequentes*] *Comitibus lætis & ſtrepentibus ſtipati.*

[p] *Madidas*] *Unguentis delibutas.* Gall. *Parfumez.*

[q] *Thalamos buſta*] Appoſitio. Thalami, *buſta* ſeu *ſepulcra* eorum dicuntur, quòd ibi eſſent illi jugulandi.

[r] *Feruntur*] *Eunt.*

[ſ] *Strata premunt*] *Jacent in lectis veſtimentis, linteiſque ſtratis.*

[t] *Digna funere*] Dicit lectos funeribus magis quàm nuptiis convenire.

[u] *Graves*] *Gravati & oppreſſi.*

[x] *Alta quies*] Omnibus profundo ſomno ſopitis.

Circum me gemitus [y] morientum audire videbar :
Et [z] tamen audibam ; [a] quodque verebar, erat.
Sanguis [b] abit ; mentémque [c] calor corpúsque relinquit :
Inque [d] novo jacui frigida facta toro.
Ut leni [e] Zephyro fragiles vibrantur aristæ ;
Frigida [f] populeas ut quatit aura comas ;
Aut sic, aut etiam tremui magis. ipse jacebas :
Quæque tibi dederam vina, [g] soporis erant.
Excussêre metum violenti jussa parentis.
Erigor ; & capio tela tremente manu.
Non ego falsa loquar. ter acutum sustulit ensem,
Ter [h] malè sublato recidit ense manus.
[[i] Admovi jugulo ; sine me tibi vera fateri ;
Admovi jugulo tela paterna tuo.]
Sed [k] timor & pietas crudelibus obstitit ausis :
Castáque mandatum dextra refugit opus.

INTERPRETATIO.

Videbar audire circum me gemitus morientium : & tamen audiebam ; & erat quod metuebam. Sanguis recedit ; & calor destituit animum & corpus : & jacui gelida facta in novo lecto. Quemadmodum fragiles arista concutiuntur placido Favonio; Quemadmodum ventus frigidus concutit frondes populeas ; aut sic, aut etiam ampliùs trepidavi ; tu jacebas : Et vina quæ tibi exhibueram erant soporifera. Mandata sævi patris expulerunt timorem. Surgo ; & sumo ensem manu trepidante. Ego non proferam ficta : manus ter sustulit gladium acuminatum ; ter recidit gladio malè sublato. Admovi faucibus; concede me tibi vera confiteri ; admovi faucibus tuis ensem paternum. Sed metus & pietas prohibuit sæva cœpta, & manus pudica abnuit opus jussum.

NOTÆ.

[y] *Morientum*] *Fratrum tuorum*, scilic.

[z] *Tamen*] Pro *omninò* : Sed nota vim occultam istius voculæ ; quâ efficitur, ut Hypermnestra, præ metu & rei atrocitate, ità turbata videatur, ut ne illa possit satis suis auribus credere ; sed, audiatne reverà morientium gemitus, an verò id tantùm ex imaginatione credat, dubia hæreat.

[a] *Quodque verebar*] *Ne patrueles interficerentur.*

[b] *Abit*] *In intimas corporis partes, in præcordia, ipsúmque adeò cor, ut solet ex metu, relabitur.*

[c] *Calor*] Siquidem sanguis ad præcordia ex metu fugit, calor cum eo pariter recedit.

[d] *Novo*] Qui fuit novæ nuptæ.

[e] *Zephyro*] Ventus est Zephyrus ab occasu spirans. *Favonius* Latinis dicitur.

[f] *Populeas comas*] *Frondes Populi arboris.*

[g] *Soporis*] *Quæ soporem inducerent.* Succum aliquem soporiferum vino immixtum fuisse innuit.

[h] *Malè*] *Nec audaciâ, nec, quibus pàr erat, viribus.* Vel, *malè*, id est, *non justè, adversus maritum.* Prior vera videtur expositio.

[i] *Admovi*] Alij habent,

At rursus monitus, jussúque coactà parentis,

Alij aliter. Heinsius expungendum totum hoc distichon putat ; utpote à sciolo confictum, qui superiora cum sequentibus non cohærere arbitrabatur. Quæ quidem optimè cohærere dicit ille idem Heinsius, si pro *Sed*, proximo versu & reponas. Nullus certè dubito quin spurij sint illi.

[k] *Timor*] Qui omnibus à naturâ est insitus, qui malè faciunt ; maximè cùm criminum assuetudine conscientiæ stimulus non elanguit : quanquam aliàs inutiles, strenuæ sunt ad malè faciendum plurimæ mulierculæ.

Purpureos

Purpureos laniata [l] sinus, laniata capillos,
Exiguo dixi talia verba [m] sono;
Sævus, Hypermnestra, pater est tibi. jussa parentis
Effice. germanis sit comes [n] *iste suis.*
[o] *Fœmina sum & virgo, naturâ mitis & annis.*
Non [p] *faciunt* [q] *molles ad fera tela manus.*
[r] *Quin age, dúmque* [s] *jacet,* [t] *fortes imitare sorores.*
Credibile est cæsos [u] *omnibus esse viros.*
[x] *Si manus hæc aliquam posset committere cædem;*
Morte foret [y] *domina sanguinolenta sua.*
[z] *Quo meruêre necem* [a] *patruelia regna tenendo,*
Quæ tamen [b] *externis danda forent generis?*
[c] *Finge viros meruisse mori: quid fecimus ipsæ?*
[d] *Quo mihi commisso non licet esse pia?*
[e] *Quid mihi cum ferro?* [f] *quo bellica tela puellæ?*
Aptior est digitis lana colúsque meis.

INTERPRETATIO.

Scissa amictus purpureos, scissa comam, protuli talia verba voce demissâ: Hypermnestra parentem habes crudelem. Perfice mandata patris: iste sit socius suis fratribus. Fœmina sum & virgo, mollis naturâ & ætate. Manus teneræ non sunt aptæ ad sæva arma. Quin age & dum jacet, æmulator strenuas sorores. Credibile est maritos esse interfectos ab omnibus. Si hæc dextra posset patrare aliquam cædem; cruenta esset nece Dominæ suæ. Quâ re *illi* digni sunt morte possidendo regna patruelia, quæ tamen essent tradenda generis peregrinis? Pone viros dignos esse interire: quid nos commeruimus? Quo facinore non licet mihi esse piæ? Quid mihi cum ense? Quorsum militaria tela virgini? Lana & colus est magis idonea digitis meis.

NOTÆ.

[l] *Sinus*] *Vestes meas.*

[m] *Sono*] *Voce demissâ.*

[n] *Iste*] *Lynceus maritus meus.*

[o] *Fœmina sum*] Ostendit nunc quòd maritum non possit interficere; rationibus à sexu & ætate petitis.

[p] *Faciunt*] *Apta sunt.*

[q] *Molles*] Quales sunt muliebres.

[r] *Quin age*] Jam muliebri more mutat consilium; vel potiùs nutans ad illud mutandum sese hortatur.

[s] *Jacet*] *Maritus*, scil.

[t] *Fortes*] Imò furiosæ, quæ suos maritos trucidaverunt: quamobrem etiam à Poëtis infame illud genus ad inferos detrusum.

[u] *Omnibus*] Pro *ab omnibus*. Ità sæpè & elegãter loquuntur Poëtæ; Horatius præsertim.

[x] *Si manus*] Nunc consilium de interficiendo marito respuit.

[y] *Domina*] *Mei ipsius, qua me potiùs ipsa quàm maritum interficerem.*

[z] *Quo*] *Quâ re? quo crimine?* Nullum dicit esse in patruelibus crimen, ad quos, ex suo cum Danaï filiabus conjugio, jure ejus regnum perveniat, cùm hæredibus masculis ille careret.

[a] *Patruelia*] *Quæ hæreditario jure ad patrueles suas obvenirent; quæque per suum cum illis conjugium sua fierent.*

[b] *Externis*] *Qui ex suâ gente non essent: Quibusvis aliis hominibus.*

[c] *Finge*] *Pone.* Gall. *Supposez.*

[d] *Quo commisso*] *Propter quod peccatum?*

[e] *Quid mihi*] *Quamobrem in manus meas gladium pater posuit?*

[f] *Quo*] Fine, scilicet. Sciebat equidem esse ea ad interficiendos patrueles; quorsum verò spectaret illa cædes nesciebat, aut nescire simulabat.

[g] Hæc ego: dumque queror, lacrymæ [h] sua verba sequuntur,
Deque meis oculis in tua membra cadunt.
Dum [i] petis amplexus, sopitáque brachia [k] jactas;
Pœnè manus telo saucia facta tua est.
Jamque patrem, famulósque patris, lucémque timebam.
Expulerunt somnos hæc mea dicta tuos:
Surge age, [l] *Belide, de tot modo fratribus* [m] *unus:*
Nox tibi, ni properas, ista [n] *perennis erit.*
Territus exurgis: fugit omnis [o] inertia somni.
Aspicis in timida [p] fortia tela manu.
Quærenti [q] causam, *Dum nox sinit, effuge*, dixi.
Dum nox atra sinit, tu fugis: ipsa moror.
Mane [r] erat: & Danaüs generos ex cæde jacentes
Dinumerat. [s] summæ criminis unus abes.
Fert [t] malè [u] cognatæ jacturam mortis in uno;
Et queritur [x] facti sanguinis esse parum.
[y] Abstrahor à patriis pedibus; [z] raptámque capillis
(Hæc meruit [a] pietas præmia) carcer habet.

INTERPRETATIO.

Hac ego; & dum conqueror, lacryma subsequuntur sua verba, & fluunt in tuos artus de meis oculis. Dum quaris me complecti, & agitas lacertos sopitos; manus sua est propemodùm vulnerata gladio. Jamque metuebam patrem & ministros patris, & diem. Hac mea verba excusserunt somnos tuos: Surge age, Belide, solus de tot modò fratribus. Ista nox erit tibi perpetua, nisi festinas. *Tremefactus excuteris: omnis segnities somni dilabitur: cernis tela valida in manu pavida. Dixi tibi sciscitanti causam,* Prorumpe dum nox concedit. *Dum nox obscura facit copiam, tu abis: ego remaneo. Mane erat: & Danaus enumerat generos prostratos ex nece: Solus desideraris summa flagitij. Iniquè patitur damnum mortis consanguinea in uno; & queritur esse parùm sanguinis effusi: Abripior à pedibus paternis; & vincula (pietas meruit hanc mercedem) tenent ablatam comâ.*

NOTÆ.

[g] *Hac ego*] *Depressâ voce dixi*, Supple.

[h] *Sua verba*] Id est, *qua ejusmodi querimonia & lacrymis, competerent.*

[i] *Petis amplexus*] *Inter dormiendum vis me amplecti.*

[k] *Jactas*] *In somnis moves.*

[l] *Belide*] *Beli nepos.* Ille verò est vocativus Græcorum more, à nominativo *Belides.*

[m] *Unus*] *Solus.*

[n] *Perennis*] *Per annos omnes duratura: Æterna.*

[o] *Inertia*] Illam intelligit pigritiam quâ, non benè experrecti teneri solent.

[p] *Fortia*] Id est, *qua solent esse fortium virorum.*

[q] *Causam*] *Quamobrem telum manibus haberem.*

[r] *Erat*] Pertinet istud ad sequentem narrationem.

[s] *Summa*] *Ex omni numero, tu solus deeras, qui non esses conjugis socerique crimine mactatus.*

[t] *Malè*] *Iniquè.* Danaum dicit iratum ideò, quòd unus ex suis consanguineis morti esset ereptus.

[u] *Cognata*] *Consanguinea.* Id est, *Pro morte unius consanguinei.*

[x] *Facti*] *Sparsi; Effusi.*

[y] *Abstrahor*] Scilicet ad patris pedes, delicti veniam petens procubuerat. Quamquam alij codices habent *manibus*; alij *laribus.*

[z] *Rapsamque*] *Qua in carcerem capillis protracta fuit.*

[a] *Pietas*] *Erga te.* Ironicè, adversus patrem, loquitur.

[b] Scilicet ex [c] illo Junonia permanet ira;
Quo [d] bos ex homine est, ex bove facta Dea.
At [e] satis est pœnæ teneram [f] mugisse puellam:
[g] Nec [h] modò formosam posse placere Jovi.
Adstitit in ripa [i] liquidi [k] nova vacca parentis,
Cornuáque in patriis [l] non sua vidit aquis:
Conatóque [m] queri mugitus edidit ore:
Territáque est formâ, territa voce suâ.
Quid [n] furis, infelix? quid te miraris [o] in umbra?
Quid [p] numeras factos ad nova membra pedes?
[q] Illa Jovis magni [r] pellex metuenda sorori,
Fronde [s] levas nimiam [t] cespitibúsque famem.
Fonte bibis, spectásque tuam stupefacta figuram:
Et te ne feriant, quæ geris, [u] arma times.

INTERPRETATIO.

Nempe ira Junonia perstat ex illo tempore quo vacca facta est fœmina, & ex vaccâ Dea. At satis est supplicij mollem puellam mugisse: nec jam pulcram posse gratam esse Jovi. Nova juvenca constitit in ripâ patris fluidi, & aspexit cornua aliena in aquis paternis; & mugitus emisit ore nixo conqueri: & tremefacta est figurâ suâ, tremefacta est sono. Quamobrem insanis, miserâ? Quamobrem te stupes in umbra? Quamobrem dinumeras pedes accommodates ad novos artus? Illâ adultera timenda sorori excelsi Jovis, sedas foliis & herbis nimiam famem. Fonte potas, & mirabunda aspicis tuam formam: & metuis arma quæ gestas ne te appetant.

NOTÆ.

[b] *Scilicet*] Tantam domus suæ & patruelium calamitatem, muliebri more, altiùs repetit; ab irâ Junonis scil. propter Jovis cum Io vaccâ consuetudinem.

[c] *Illo*] Tempore, scilicet.

[d] *Bos*] Io est ab Jove in vaccam mutata, de quâ posteà in Metamorphosi videbimus. Suprà ex eâ Danaum Ægyptúmque per avos suos ortos esse diximus: adeòque jam notandum est tantùm, quòd, pellici illi ab Junone immisso œstro, per furorem maximâ orbis terrarum parte pererratâ, tandem in Ægyptum delata sit; ubi pristinam formam postquam Jovis auxilio recuperasset, ab Ægyptiis pro Deâ est habita, vocatáque *Isis*.

[e] *Satis est pœna*] *Io supplicio satis magno à Junone afflicta est; jamque ejus posteris deberet parcere.*

[f] *Mugisse*] *In vaccam mutatam esse.* Ab ipso Jove in vaccam mutata est Io, ne suum cum illâ adulterium ab interveniente Junone cognosceretur.

[g] *Nec posse placere*] Propter vaccæ formam: quanquam nec ipse Iupiter quamlibet, satiandi turpissimi amoris causâ, inducere dedignatus est.

[h] *Modò formosam*] Pulcherrima fuit Io, antequam vaccæ formam indueret.

[i] *Liquidi*] *Inachi*, fluvij Peloponnesi.

[k] *Nova*] *Non à longe tēpore ex puellâ facta.*

[l] *Non sua*] Non enim cornua hominum, sed brutorum sunt.

[m] *Queri*] De suâ transmutatione, & infortunio.

[n] *Furis*] Oestro percita Io, hùc illùc furens à Poëtis errasse fingitur. Quamobrem illud fecerit, ejus calamitatis, Junonísque iræ describendæ causâ, Hypermnestra quærit.

[o] *In umbrâ*] *Cùm tuam umbram vides.*

[p] *Numeras*] Quia quatuor erant hoc petit. Commiserationem verò habent ejusmodi compellationes.

[q] *Illa*] *Tu Io, antè pellex illa quam Juno ob formam metueret, jam, &c.*

[r] *Pellex*] Ità vocatur Io, quæ Junonem ex Jovis mariti lecto pelliciendo, si vim vocis spectes, pelleret.

[s] *Levas*] *Minuis; Sedas.* Non verò sine commiseratione hæc proferenda.

[t] *Cespitibúsque*] *Herbis.* Propriè verò est cespes, herba cum terra revulsa.

[u] *Arma*] *Cornua.*

Quæque modò, ut poſſis etiam Jove digna videri,
Dives eras; nudâ nuda recumbis humo.
Per mare, per terras, [x] cognatáque flumina curris.
[y] Dat mare, dant amnes, dat tibi terra viam.
Quæ tibi cauſa fugæ? quid Io freta longa pererras?
Non poteris [z] vultus effugere ipſa tuos.
[a] Inachi, quò properas? [b] eadem ſequeríſque fugíſque.
Tu tibi dux comiti: tu comes ipſa duci.
[c] Per ſeptem [d] Nilus [e] portus emiſſus in æquor
Exuit [f] inſanæ [g] pellicis [h] ora bovi.
[i] Ultima [k] quid referam, [l] quorum mihi cana ſenectus
Auctor? dant anni quod querar, ecce, mei.
Bella pater patruúſque [m] gerunt: regnóque domóque
Pellimur. ejectos [n] ultimus orbis habet.

INTERPRETATIO.

Et quæ modò eras opulenta, ut poſſis etiam videri digna Jove; Jaces nuda in terra nuda. Erras per mare, per terras, & flumina conſanguinea. Mare præbet tibi iter, flumina præbent, terra præbet. Quæ tibi cauſa fugæ? Quamobrem, Io, diſcurris per vaſta maria? Non ipſa poteris vitare tuam faciem. Inachi, quò feſtinas? Eadem inſequeris & fugis. Tu dux tibi comiti, tu ipſa comes duci. Nilus erumpens in mare per ſeptem oſtia detraxit faciem pellicis vaccæ furenti. Quamobrem commemorem remotiſſima, quorum ſenectus cana eſt *mihi auctor? Ecce mea ætas ſuppeditat quod conquerar. Pater & patruus bella exercent: ejicimur regno & domo: remotiſſima regiones tenent expulſos.*

NOTÆ.

[x] *Cognata*] Propter patrem fluvium.

[y] *Dat mare*] Hujus eſt verſus, qui ſuperioris idem ſenſus: verba differunt.

[z] *Vultus*] *Bevillos*, ſcil.

[a] *Inachi*] Vocativus Græcus Patronymici fœminini. Id eſt, *filia Inachi*.

[b] *Eadem ſeq.*] Id eſt, *Cùm ipſa vacca ſis, fugiendo vaccam, eandem ſequeris; nec fugiendo, vaccam eſſe deſines,*

[c] *Per ſeptem*] Dicit eam in Ægypto figuram bovis depoſuiſſe.

[d] *Nilus*] Fluvius eſt Ægypti maximus, in mare per ſeptem oſtia influens: Quamquam plura alij memorant.

[e] *Portus*] Oſtia Nili portus appellat: benè quidem; ejuſque ratio aperta.

[f] *Inſana*] *Oeſtro, & Junonis irâ furentis.*

[g] *Pellicis*] *Quæ fuerat Junonis pellex, dum formam hominis obtineret.*

[h] *Ora*] Omnémque adeò formam.

[i] *Ultima*] *Remota, & Antiqua.*

[k] *Quid referam*] Vel contra librorum auctoritatem *refero* reponendum eſſe cenſet clariſſimus Heinſius. Quamobrem non video. Senſum enim optimum illa alia lectio efficit; ut innuat Hypermneſtra plura à ſe de Io poſſe referri, quibus ejus pœnarum atrocitatem, Junoníſque erga ſuam domum ſævitiam augeret; niſi amplam querendi materiam de novo haberet. Atque egregiè illud ad Hypermneſtræ ſcopum pertinet. Fortè dicat aliquis, *At omnia de Io memoraverat Hyperm.* Ne omnia quidem: Illud etiam ſi eſſet; tamen ex Rhetoricâ arte, ſic loqui, ubi rem augere eſt opus, ſæpè ſolemus.

[l] *Quorum cana ſenectus auctor*] Id eſt, *Quæ à ſenibus didici.*

[m] *Gerunt*] Quas vidit ipſa calamitates narrare incipit.

[n] *Ultimus*] Peloponneſus eſt; quò aufugiſſe Danaum in argumento vidimus. Ultimus verò dicitur, vel ex puellæ ingenio, pro remotiſſimo; vel, quia eâ parte orbis terrarum terminus eſt, cùm mari cingatur: quâ ratione etiam Britanniam, alterum orbem dixerunt.

[o] Ille ferox ſolus ſolio ſceptróque potitur :
Cùm [p] ſene nos inopi turba vagamur inops.
De fratrum populo pars [q] exiguiſſima [r] reſtas.
Quique dati leto , [ſ] quæque dedere , fleo.
Nam mihi quot fratres, totidem [t] periêre ſorores.
Accipiat lacrymas [u] utraque turba meas.
En ego, [x] quòd vivis, pœnæ crucianda reſervor.
[y] Quid fiat ſonti, cum [z] rea laudis agar ?
Et conſanguineæ quondam [a] centeſima turbæ
Infelix, [b] uno fratre manente, cadam.
At tu, ſi qua [c] piæ, Lynceu, tibi cura ſororis,
[d] Quæque tibi tribui munera, [e] dignus habes ;
Vel fer opem, vel dede neci : defunctáque vitâ
Corpora [f] furtivis inſuper adde rogis.
Et ſepeli lacrymis perfuſa fidelibus oſſa :
Scriptáque ſint [g] titulo noſtra ſepulcra brevi.
Exul Hypermneſtra [h] *pretium pietatis iniquum ,*
Quam mortem fratri depulit, ipſa tulit.

INTERPRETATIO.

Ille ferociens ſolus occupat ſolium & ſceptrum : nos turba egena erramus cum ſene egeno. Superas pars minima de turbâ fratrum : Lugeo illos qui morti traditi ſunt & quæ tradiderunt. Nam quot fratres mihi amiſſi, totidem ſorores amiſſæ. Uterque populus habeat meas lacrymas. Ecce ego torquenda deſtinor ſupplicio, quia vivis. Quâ pœnâ multetur conſcia , cùm ejus arceſſar quod laudandum ? & miſera, olim centeſima populi cognati , moriar , uno fratre ſuperſtite. At tu, Lynceu, ſi qua tibi cura pia patruelis, & non immeritus frui donis quæ tibi exhibui ; vel auxilium præbe, vel trade morti : & inſuper impone rogis ſecretis artus jacentes. Et conde oſſa delibuta lacrymis fidelibus : & noſter tumulus ſit ſignatus brevi elogio. Hypermneſtra profuga mercedem injuſtam reportavit pietatis necem quam à fratre ſummovit.

NOTÆ.

[o] *Ille*] *Patruus Ægyptus.*

[p] *Sene*] *Danao patre noſtro.*

[q] *Exiguiſſima*] Quippe ſolus ſuperſtes, cæteris ab uxoribus interfectis.

[r] *Reſtas*] Lynceum alloquitur, cui aliam ſuam calamitatem memorat.

[ſ] *Quæque*] Quia miſeræ , quæ tantum facinus perpetraverant ; quibus Hypermneſtræ carendum erat.

[t] *Periêre ſorores*] Quia cum illis non eſt ; quia perditæ illæ, quæ nocentes ; quia pœna ſua illas attinget.

[u] *Utraque*] *Patruelium & ſororum.*

[x] *Quòd vivis*] *Quia te non jugulavi.*

[y] *Quid fiat*] Quaſi dicat, *multò crudelius.* Patris crudelitatem arguit. Alij codices habent *fiet* ; *fieret.*

[z] *Rea laudis*] *Cùm de eo accuſer , quod laudem meretur.*

[a] *Centeſima*] Omninò : fuerunt enim quinquaginta Danai filiæ , totidémque Ægypti filij, patrueles, qui omnes centeſimum numerum implent.

[b] *Uno fratre*] *Solo Lynceo ſuperſtite.*

[c] *Piæ*] *Quæ te ſervavit.*

[d] *Quæque*] *Vitam*, ſcilicet.

[e] *Dignus habes*] *Mereris. Si mereris vitam quam tibi dedi.*

[f] *Furtivis*] *Quos , ſi non auſus fueris, aut non potueris palam , furtim & occultè excitaveris.*

[g] *Titulo*] *Epigrammate ſequenti.*

[h] *Pretium mortem*] Appoſitio. Id eſt, *mortem in pretium.*

Scribere plura libet : sed pondere lassa catenæ
Est manus ; & vires subtrahit ipse [i] timor.

INTERPRETATIO.

Vellem plura scribere, sed manus est defessa onere catena ; & ipse timor aufert vires.

NOTÆ.

[i] *Timor*] *Ne pater, aut ab eo aliquis scribenti interveniat.*

[a]EPISTOLA DECIMAQUINTA.

ARGUMENTUM.

Tradunt scriptores, duas hoc nomine Sappho extitisse : quarum altera Eresia, poëtria percelebris, qua Tarquinij Prisci tempore claruit : qua etiam plectrum prima adinvenit : altera Mytilenea, longè junior, qua psaltria & meretrix fuit. Ælianus libr. 12. scribit, pulcherrimum mortalium omnium Phaonem fuisse, in cujus amorem omnes mulieres Lesbia exarserint : præ cæteris verò impatientissimè atque ardentissimè eum esse à Sappho adamatum. Cum verò Phaon in Siciliam fortè discessisset, Sappho amoris ignibus incensa, & planè ardens, se ab illo sperni timens, statuit etiam capitis periculo furorem lenire, præcipitato in mare corpore, ex Leucate Epiri promontorio. Sed antequam illùc accederet, per inconstantiam muliebrem tentans quod desperaverat, hac epistolâ eum advocare studet : faciens absenti invidiam sua conditionis & calamitatis, quam omnibus incommodis miserabilem ostendit. Denique omnes misericordia angulos percurrit : neq quidquam, quod movere possit, prætermittit.

SAPPHO PHAONI.

[b]ECquid, ut inspecta est [c] studiosæ littera dextræ,
Protinùs est oculis cognita nostra tuis?
An, nisi [d] legisses auctoris nomina Sapphus,
Hoc breve nescires unde movetur [e] opus?

INTERPRETATIO.

ANnon postquam visum est signum manus sedula, statim nostrum est agnitum oculis tuis? An, nisi legisses nomina Sapphus auctoris, ignorares à quo est hoc breve opus?

NOTÆ.

[a] *Epist.*] In nullis Heroïdum Ovidianarum exemplaribus, nisi recentissimis apparere hanc epistolam testatur Clarissimus Heinsius ; qui eam insuper in calcem operis rejectam dicit. Quod fortè non sine causâ factum fuit, cùm sit omnium pulcherrima.

[b] *Ecquid*] Interrogatio hæc Ironiam habet, & affectum auget : Ut hinc Sapphus dolorem intelligas ; quæ se usque adeò à Phaone neglectam saltem simulat, ut manum nequidem suam, nisi addito nomine ab ipso, putet cognitum iri.

[c] *Studiosa littera*] *A manu accuratâ & doctâ scripta.*

[d] *Legisses*] *Annon, nisi inscriptum vidisses,* Sappho Phaoni, *unde esset epistola, nescivisses?*

[e] *Opus*] Epistolam suam intelligit, cui nomen suum, de more, præfixerat.

Forſitan & quare mea ſint [f] alterna [g] requiras
Carmina ; [h] cum lyricis ſim magis apta modis.
[i] Flendus amor meus eſt : elegeïa [k] flebile carmen.
Non [l] facit ad lacrymas [m] barbitos ulla meas.
Uror, ut, [n] indomitis ignem [o] exercentibus Euris ,
Fertilis accenſis meſſibus [p] ardet ager.
Arva Phaon [q] celebrat [r] diverſa [ſ] Typhoïdos [t] Ætnæ.
Me [u] calor Ætnæo non minor igne coquit.
[x] Nec mihi, [y] diſpoſitis [z] quæ jungam [a] carmina nervis ,
Proveniunt ; vacuæ carmina mentis opus.
[b] Nec me [c] Pyrrhiades [d] Methymniadéſve puellæ ,
Nec me [e] Lesbiadum cætera turba [f] juvant.

INTERPRETATIO.

Fortè etiam petas quare ,mei verſus ſint alterni,cùm ſim magis parata ad numeros lyricos.Amor meus eſt lugendus : Elegeia carmen lugubre. Nulla Cithara apta eſt meis lacrymis. Ardeo, ut campus fertilis flagrat meſſibus inflammatis , Euris furentibus excitantibus ignem. Phaon incolit agros diſſitos Ætnæ Typhoïdos:Ardor non levior flammâ Ætneâ , me torret. Nec mihi profluunt carmina quæ accommodem chordis concinnatis ; carmina ſunt *opus animi tranquilli. Nec Pyrrhiades aut Methymniades puellæ mihi grata ſunt,nec populus reliquus Lesbiadum mihi* gratus eſt.

NOTÆ.

[f] *Alterna*] Qualia ſunt Elegiaca , quæ alternis vicibus Hexametris & Pentametris conſtant.

[g] *Requiras*] *Poſtquam quæſieris cujus ſit epiſtola,forſan & velis ſcire quamobrē*, &c.

[h] *Cum lyricis*] *Cùm magìs ſoleam carmina quæ ad lyram cantentur , componere.* Hoc verò dicit, quia in lyricis Sappho maximè claruit ; à quâ etiam Sapphicum carmen, cujus ea inventrix fuit,appellatum eſt.

[i] *Flendus*] Rationem reddit quamobrem elegos ſcripſerit.

[k] *Flebile*] *Rebus , quæ fletum moveant ſcribendis aptum.*

[l] *Facit*] *Convenit. Apta eſt.*

[m] *Barbitos*] Inſtrumentum eſt muſicum cytharæ ſeu lyræ proximum , quod multis chordis fuiſſe indicat Theocritus. Hic verò, per barbiton , carmina ad barbiton cantari ſolita intelligenda ſunt.

[n] *Indomitis*] *Vehementibus.*

[o] *Exercentibus*] *Hùc illùc jactantibus ; urgentibus, & excitantibus.*

[p] *Ardet*] *Ardere ſolet.*

[q] *Celebrat*] Pro *incolit, frequentat.* Sed vox illa dignitatem habet.

[r] *Diverſa*] *Remota,& hinc procul poſita.*

[ſ] *Typhoïdos*] *Sub quo Typhonem ſeu Typhœum gigantem fulmine ictum Jupiter coercuit.*

[t] *Ætna*] Ætna mons Siciliæ , ignibus quos evomit notiſſimus.

[u] *Calor*] *Amoris* nempe.

[x] *Nec mihi*] Id eſt , *Jam , nimio amore tabida,ad verſus deducēdos ſum inutilis.*

[y] *Diſpoſitis*] Scilicet ſuo quoque loco, pro ratione gravis aut acutis ſoni, nervi ſeu chordæ inſtrumentis muſicis accōmodantur.

[z] *Quæ jungam*] *Lyrica* ; quæ ſimul voce & cytharâ cantentur.

[a] *Carmina opus*] Appoſitio. Carmina dicit ab otioſâ mente provenire.

[b] *Nec me*] Dicit ſe puellarum, quibus ad pangendos verſus olim incitabatur, jam nullâ moveri.

[c] *Pyrrhiades*] Muſæ ; à Pyrrhâ & Pyrrhæâ ſeu Theſſaliâ ſic dictæ : Enimverò à locis quæ incoluerunt , Poëtæ ſolent illas appellare. Sed malim per Pyrrhiades,Pyrrhæ, Leſbiæ urbis, puellas , quàm Muſas, intelligere : quanquam Domitio aliter viſum; cujus hic certè in quærendis allegoriis odioſa viſa eſt nimia diligentia.

[d] *Methymniadeſve*] A Methymna Leſbi inſulæ urbe celebri.

[e] *Lesbiadum*] *Puellarum in Lesbo inſulâ commorantium.*

[f] *Juvant*] *Ad verſus pangendos incitant*; ſi tamen probanda ſit Domitij expoſitio. Vel *non juvant*, id eſt, *non curo.*

Vilis [g] Anactorie, [h] vilis mihi candida Cydno:
Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis.
[i] Atque aliæ [k] centum, quas non sine crimine amavi.
[l] Improbe, multarum [m] quod fuit, unus habes.
[n] Est in te [o] facies, [p] sunt apti lusibus anni.
O facies oculis insidiosa meis!
Sume [q] fidem & [r] pharetram; [f] fies manifestus Apollo.
Accedant capiti cornua; Bacchus eris.
[t] Et Phœbus [u] Daphnen, & [x] Gnosida Bacchus amavit.
[y] Nec norat Lyricos illa vel illa modos.
At mihi [z] Pegasides [a] blandissima carmina dictant:
Jam canitur toto nomen in orbe meum.

INTERPRETATIO.

Anactorie mihi nullius pretij : Atthis non est accepta meis oculis ut antè : Atque aliæ centum, quas non amavi sine flagitio, viles sunt. Protervo solus tenes quod fuit multarum. Est in te forma, ætas est apta deliciis. O forma insidiosa oculis meis! Cape Cytharam & Pharetram; eris verè Apollo. Cornua addantur capiti, eris Bacchus. Et Apollo amavit Daphnen, & Bacchus Gnosida : Nec illa vel illa sciebat numeros Lyricos. At Pegasides suggerunt mihi carmina mollissima : Jam nomen meum celebratur per omnes terras.

NOTÆ.

[g] *Anactorie*] Una fuit ex iis quas tribas Sappho impudicè amavit : Nisi tamen, quòd Telesippam & Megaram, pro Anactorie & Cydno apud Suidam positas invenies.

[h] *Vilis*] *Non curo, postquam tui amore correpta sum.*

[i] *Atque aliæ*] *Viles sunt*, scilicet.

[k] *Centum*] Numerus certus pro incerto.

[l] *Improbe*] Benè pro avido, neque etiam re immodicâ contento, improbum sumi, optimè annotavit Domitius. Attamen hic locum non habet hæc significatio; sed simpliciter per improbum, malus est intelligendus.

[m] *Quod fuit*] *Amor; quem in multas dispensaveram.*

[n] *Est in te*] Jam suum amasium laudat.

[o] *Facies*] Pro pulcritudine & elegantiâ.

[p] *Sunt apti*] Id est, *Juvenis es.*

[q] *Fidem*] *Citharam.* Synecdoche est; pars pro toto; chorda pro toto instrumento ponitur.

[r] *Pharetram*] *Le carquois.* Fuerunt verò Cithara & Pharetra Apollinis, qui Musicâ & sagittis claruit, duo insignia.

[f] *Fies manifestus*] Id est, *Tam elegans es, ut nullus te cum Apolline comparare diffiteatur.*

[t] *Et Phœbus*] Jam Phaonem ad amorem sui, rationibus ab exemplo petitis, Sappho perducere nititur.

[u] *Daphnen*] Daphnes Penei fluvij filiæ in laurum mutatæ historiam posteà in Metamorphosi videbimus.

[x] *Gnosida*] Id est, *Ariadnen*, Minoïs filiam, qui Cretam insulam tenuit, ubi Gnosus civitas.

[y] *Nec norat*] Se dicit quàm Daphne & Ariadne, quòd neutra versus pangere docta fuisset, præstantiorem.

[z] *Pegasides*] Musæ; Græcâ etymologiâ, ab Heliconis fonte clarissimo, quem ictu ungulæ Pegasus alatus equus aperuisse fingitur, sic dictæ.

[a] *Blandissima*] *Suavissima.* Carminum verò suavitate præcipuè Sappho commendatur.

Nec

[b] Nec plus [c] Alcæus, [d] consors patriæque [e] lyræque,
Laudis habet: quamvis grandiùs ille sonet.
[f] Si mihi [g] difficilis formam natura negavit;
Ingenio formæ damna [h] rependo meæ.
Sum [i] brevis. at nomen, quod terras impleat omnes,
Est mihi: mensuram nominis [k] ipsa fero.
Candida si non sum; placuit [l] Cepheïa Perseo
Andromede, [m] patriæ fusca colore suæ.
Et [n] variis albæ junguntur sæpè columbæ;
Et niger à [o] viridi turtur amatur ave.
Si, nisi quæ [p] facie poterit te digna videri,
[q] Nulla futura tua est; nulla futura tua est.
At, [r] me cum legeres, etiam formosa videbar.
[s] Unam jurabas usque decere loqui.
Cantabam; memini. (meminerunt omnia amantes)
Oscula cantanti tu mihi [t] rapta dabas.
[u] Hæc quoque laudabas: omníque à parte placebam.
Sed tum præcipuè, cum fit Amoris opus.

INTERPRETATIO.

Nec Alcæus secius patria & lyra consecutus est majorem gloriam, quamvis ille cantet sublimiùs. Si natura iniqua mihi non tribuit pulcritudinem; compenso dispendia pulcritudinis meæ, ingenio. Sum parva: at fama est mihi, quæ feratur per omnes terras: ipsa fero vastitatem meæ gloriæ. Si non sum alba; Andromede Cephea grata fuit Perseo, nigra colore patriæ suæ. Columbæ etiam candidæ sæpè copulantur cum versicoloribus; & turtur ater diligitur ab alite viridi. Si nulla futura est tua, nisi quæ poterit videri te digna, pulcritudine, nulla futura est tua. At cum legeres mea opuscula, videbar etiam pulcra: sine fine jurabas mihi *soli decorum esse loqui. Canebam; recordor: (amantes omnia recordantur) tu oscula capiebas canentis. Probabas hæc etiã; & grata eram ab omni parte: sed tum præsertim cùm tentatur negotium amoris.*

NOTÆ.

[b] *Nec plus*] *Quia sicuti ille granditate laudem consecutus est, ità ego suavitate.*

[c] *Alcæus*] Poëta fuit Mitylenæus seu Lesbius, cui, propter granditatem & elocutionis sublimitatem, aureum plectrum veteres attribuerunt.

[d] *Consors*] *Ejusdem patriæ:* nam uterque patriam habuit Lesbon.

[e] *Lyræque consors*] *Qui ejusdem generis carmina lyræ aptanda, sicut & ego, scripsit.*

[f] *Si mihi difficilis*] Quod firmissimum caussari potuisset Phaon, formæ vitium, scilicet, ipsa Sappho diluere conatur.

[g] *Difficilis*] *Iniqua & maligna.*

[h] *Rependo*] *Compenso.*

[i] *Brevis*] *Parva staturâ.*

[k] *Ipsa fero*] *Adeòque magna sum.*

[l] *Cepheia*] Andromede est, Cephei Æthiopum regis filia, à Perseo liberata, & amata.

[m] *Patriæ*] Scilicet Æthiopia, solis ardoribus exusta, candidos non gignit homines.

[n] *Variis*] *Colorum varietate distinctis.*

[o] *Viridi ave*] *Psittaco.* De hoc Psittacorum amore Plinius: de quo etiam posteà aliquid ab ipso Nasone habebimus.

[p] *Facie*] *Pulcritudine.*

[q] *Nulla*] *Puella*, scil. Prior verò hæc negatio conditioni annexa est: Posterior absolutè & affirmando intelligenda est. *Si vous n'en voulez point qui ne vous paroisse digne de vous par sa beauté, vous n'en aurez point du tout.*

[r] *Me*] *Meos versus.*

[s] *Unam*] *Me solam sine fine jurabas decere loqui.*

[t] *Rapta dabas*] *Furtim raptimque osculabaris.*

[u] *Hæc*] Oscula rapta. Multa verò est hìc non suavitas modò, sed lascivia.

Tunc te plus solito lascivia nostra juvabat,
Crebráque mobilitas, aptáque verba joco:
Quique, ubi jam amborum fuerat confusa voluptas,
Plurimus in lasso corpore languor erat.
Nunc tibi [x] Sicelides veniunt nova præda puellæ.
[y] Quid mihi cum Lesbo? Sicelis esse volo.
[z] At [a] vos [b] erronem tellure remittite nostrum
[c] Nisiades matres, Nisiadésque nurus.
Neu vos decipiant blandæ [d] mendacia linguæ.
[e] Quæ dicit vobis, dixerat ante mihi.
Tu quoque quæ montes celebras, [f] Erycina, [g] Sicanos,
(Nam [h] tua sum) vati consule, Diva, tuæ.
[i] An gravis [k] incœptum peragit Fortuna tenorem,
Et manet in cursu semper acerba suo?
Sex mihi [l] natales ierant; cùm [m] lecta parentis
[n] Ante diem lacrymas ossa bibêre meas.

INTERPRETATIO.

Tunc luxuria nostrâ tibi placebat plus solito. Et frequens mobilitas, & verba idonea lusibus; & languor multus qui erat in corpore defesso, postquam gaudia amborum fuerant commixta. Nunc Sicelides puellæ accedunt tibi nova rapina. Quid mihi cum Lesbo? Cupio esse Sicula. At vos matronæ Nisiades & nurus Nisiades remittite terrâ vestrâ *vagum nostrum. Neve doli mitis lingua vos fallant, mihi antè dixerat quæ dicit vobis. Tu quoque Dea Erycina quæ frequentas colles siculos, fave vati tuæ; (nam tua sum.) An fortuna adversa absolvit tenorem incœpsum, & crudelis perstat semper in suo processu? Sex anni mihi prasterierant, cùm ossa patris collecta ante tempus hauserunt meas lacrymas.*

NOTÆ.

[x] *Sicelides*] *Siculæ.* Phaoni exprobrat quòd veteris amoris oblitus, ad puellas siculas animum adjecerit.

[y] *Quid mihi*] Patriam, ut in Siciliam, ubi suus est Phaon concedat, cupit Sappho deserere.

[z] *At vos*] Corrigit votum; meliusque judicat, si à Siculis suus sibi remittatur Phaon.

[a] *Vos*] Clarissimus Heinsius putat *vestrâ* legendum.

[b] *Erronem*] *Phaonem; qui relictâ patriâ, in alienis regionibus errat.*

[c] *Nisiades*] Megarenses intellige; quæ à Niso, qui Megaris in Siciliâ, non procul à Syracusis regnavit, illud nomen habuerunt.

[d] *Mendacia*] *Quæcumque Phaon, ut vos ad sui amorem pelliciat proferre poterit.*

[e] *Quæ dicit*] *Quæ vobis ille nunc promittit, eadem & mihi antè pollicitus erat, fidem, constantiam, &c. & tamen me destituit.*

[f] *Erycina*] Venus est; quæ ab Eryce Siciliæ monte, ubi matri Veneri templum Æneas constituit, illud nomen sortita est.

[g] *Sicanos*] Siculos; A Sicano rege sic dictos.

[h] *Tua sum*] Omninò; siquidem amans amatoria scripserit.

[i] *An gravis*] Fatorum iniquitatem & pertinaciam hac interrogatione arguit.

[k] *Incœptum peragit*] *Ut mihi antehac, ità porrò infesta eris.*

[l] *Natales*] *Anni intelliguntur*: quibus singulis natalis dies celebrabatur.

[m] *Lecta*] Ossa, cinerésque mortuorum, quos cremare olim solebant, postquam rogi flamma subsedisset, colligebantur.

[n] *Ante diem*] Patrem dicit funere immaturo obiisse.

Arsit [o] inops [p] frater victus meretricis amore ;
  Mistáque cum turpi damna pudore tulit.
Factus inops agili [q] peragit freta cærula remo ;
  Quasque [r] malè amisit, nunc malè quærit opes.
Me quoque, quod [*] monui benè multa fideliter, odit.
  [s] Hoc mihi libertas, hoc pia lingua dedit.
Et tanquam desint, quæ me sine fine fatigent,
  Accumulat curas [t] filia parva meas.
Ultima tu nostris accedis causa querelis.
  [u] Non agitur vento nostra carina [x] suo.
Ecce, jacent collo sparsi [y] sine lege capilli :
  Nec premit [z] articulos lucida gemma meos.
Veste tegor vili : nullum est in crinibus aurum :
  Non [a] Arabo noster rore capillus olet.
[b] Cui colar infelix, aut cui placuisse laborem ?
  Ille mei cultus unicus [c] auctor abest.
Molle meum [d] levibus cor est violabile telis :
  Et semper causa est, cur ego semper amem.
Sive ita nascenti legem dixêre [e] sorores ;
  [f] Nec data sunt vitæ [g] fila severa meæ ;

INTERPRETATIO.

Frater egenus incensus est superatus amore scorti ; Et passus est dispendia juncta cum infamiâ. Egenus factus excurrit maria glauca remo celeri ; & nunc malè captat divitias quas malè perdidit. Me etiam odio persequitur, quia plurima fideliter admonui. Facilitas & ingenuitas mihi hoc attulit, hoc pia lingua. Et, tanquam absint quæ me indesinenter urgeant, parva filia auget meam solicitudinem. Tu advenis causa postrema nostris querimoniis. Nostra navis non impellitur vento suo. Ecce coma diffusa recumbit collo sine ordine : nec gemma micans circumdat meos digitos. Induor amictu minimi pretij : nullum aurum est in capillis ; coma nostra non fragrat rore Arabo. Cui ornor misera, aut cui cupiam placuisse ? Ille solus causa mei ornatus abest. Cor meum tenerum est obnoxium telis mollibus : & est semper causa cur ego semper amem. Seu sorores sic posuerunt legem nascenti ; nec fila dura sunt tradita vitæ meæ

NOTÆ.

[o] *Inops*] Meretricis Rhodopes causâ bonis omnibus dilapidatis.

[p] *Frater*] *Charaxus.* Larychus & Eurigius duo alij fuerunt.

[q] *Peragit*] Piraticam, amissis bonis, exercuit.

[r] *Malè*] *Turpiter & per infamiam.*

[*] *Monui*] Imò fratrem multis carminibus laceravit.

[s] *Hoc*] *Fratris odium.*

[t] *Filia*] Cleis nomine ; quam ex Cercyla aut Cercola viro peperisse Sappho autor est Suidas.

[u] *Non agitur*] Metaphorâ à nautis petitâ se infelicem esse dicit.

[x] *Suo*] *Propitio.*

[y] *Sine lege*] *Incomti & sine ordine.*

[z] *Articulos*] *Digitis annulum nullum ornatus causâ habeo.*

[a] *Arabo rore*] Myrrham, aut quemlibet odorem intellige. Ex Arabiâ verò plurimos adsportari non opus est indicare.

[b] *Cui*] *In cujus gratiam.*

[c] *Auctor*] Phaon, scil. cui ut placeret sese Sappho ornabat.

[d] *Levibus*] Qualia Amoris esse decet.

[e] *Sorores*] *Parcæ* ; quas anteà cuique vitam & sortem assignare vidimus.

[f] *Nec*] Contra librorum fidem vocem istam pro & reposuit clar. Heinsius. Quæ lectio, qualemcumque ex aliâ sensum eruere satagas, meliorem & elegantiorem efficit.

[g] *Fila*] Per fila, quæcumque ad vitam spectant intellige.

Sive abeunt studia in mores, [b] artésque magistræ ;
Ingenium nobis molle [i] Thalia facit.
Quid mirum, [k] primæ si me [l] lanuginis ætas
[m] Abstulit, atque [n] anni, quos vir amare potest ?
[o] Hunc ne pro [p] Cephalo raperes, [q] Aurora, timebam.
Et faceres : sed te [r] prima rapina tenet.
Hunc si conspiciat, quæ conspicit omnia, [s] Phœbe ;
[t] Jussus erit somnos continuare Phaon.
Hunc Venus in cælum curru vexisset [u] eburno ;
Sed videt & [x] Marti posse placere suo.
[y] O nec adhuc juvenis, nec jam puer ; utilis ætas !
O decus, atque ævi gloria magna tui !
Hùc ades : inque sinus, formose, relabere nostros.
Non ut ames oro, [z] verum ut amare sinas.
Scribimus, & lacrymis oculi rorantur obortis.
Aspice, quàm sit in hoc [a] multa litura loco.

INTERPRETATIO.

sive studia concedunt in consuetudinem & in artes magistras, Thalia nobis dat ingenium tenerum. Quid mirum si ætas prima lanuginis me abripuit, & anni quos vir potest amare ? Aurora, metuebam ne hunc tolleres pro Cephalo. Et tolleres : sed prima præda te retinet. Si Phœbe quæ vides omnia hunc videat ; Phaon coactus erit prorogare somnos. Venus transtulisset hunc in cælum curru eburneo ; Verùm scit eum posse etiam gratum esse suo Marti. O nec adhuc juvenis, nec jam puer ; ætas idonea ! O honor, & gloria magna tui sæculi ! Huc redi ; & pulcher redi in gremium nostrum. Non precor ut ames, verùm ut concedas amare. Scribimus, & oculi irrigantur lacrymis prorumpentibus. Vide quàm multa litura sit in hoc loco.

NOTÆ.

[b] *Artesque magistræ*] Omninò scribendum esse *magistra* clarissimus Heinsius censebat : Attamen re accuratiùs pensatâ sensum propè eundem esse, nec, sine manuscriptorum auctoritate, lectionem mutandam esse, contendere me posse arbitror. Utrobique enim significaverit Sappho, ex studio, & ad rem aliquam propensione, deinde & artibus, formari mores ; quibus difficile sit resistere. Illa verò de artibus amatoriis præcipuè hoc in loco intelligit.

[i] *Thalia*] Novem Musarum una est, quam à cantus amœnitate & lasciviâ sic dictam volunt. Hîc verò per illam studium intellige Poëtices, & rerum delectabilium.

[k] *Prima lanuginis ætas*] Id est, *Juvenilis.*

[l] *Lanuginis*] Lanugo vocantur primi & teneri pili, quales adolescentium genis cernuntur. *Du poil follet.*

[m] *Abstulit*] *In amores illectam ab omni re aliâ avertit.*

[n] *Anni*] Id est, *Si amoribus eo tempore indulsi, cùm à viris poteram amari.*

[o] *Hunc*] *Phaonem.*

[p] *Cephalo*] Hunc Aurora amavit ; cujus fabulam prolixè in Metamorph. videbimus.

[q] *Aurora*] Vocativi est casus : Illam enim compellat Sappho. Quo artificio Phaonem suum elegantissimum fingit.

[r] *Prima*] *Cephalus*, quem rapuisse Auroram finxerunt Poëtæ.

[s] *Phœbe*] *Luna*, Phœbi soror.

[t] *Jussus*] Ad Endymionis pastoris fabulam alludit ; quem perpetuo somno à Jove damnatum Luna dicitur amasse.

[u] *Eburno*] Lunæ argenteum, Veneri eburneum currum Poëtæ tribuerunt.

[x] *Marti*] Martis cum Venere adulterium vel pueris notum. Dicit Sappho, quòd nisi Venus suis cum Marte amoribus detineretur, Phaonem sibi præriperet.

[y] *O nec*] Phaonis sui ætatem aliáque bona, furore amoris correpta Sappho miratur.

[z] *Verum ut*] Durum hoc cl. Heinsio visum : adeòque legeret *Me sed.*

[a] *Multa*] *Quam fecerunt lacrymæ.*

Si tam certus eras hinc ire, [b] modestiùs isses;
Et modo dixisses; [c] *Lesbi puella, vale.*
Non tecum lacrymas, non oscula [d] summa tulisti.
Denique [e] non timui, [f] quod dolitura fui.
Nil de te mecum est, nisi tantum [g] injuria; nec te
[h] Admonuit, quod tu pignus amantis habes.
[i] Non mandata dedi. neque enim mandata dedissem
Ulla, nisi, ut nolles immemor esse mei.
[k] Per tibi, [l] qui nunquam longè discedit, Amorem,
Perque [m] novem juro numina nostra Deas!
Cùm mihi nescio quis, *Fugiunt tua* [n] *gaudia*, dixit;
Nec me flere diù, [o] nec potuisse loqui.
Et lacrymæ deerant oculis, & lingua palato.
Astrictum gelido [p] frigore pectus erat.
Postquam se dolor [q] invenit; nec pectora plangi,
Nec puduit scissis exululare comis.
Non aliter, quam si gnati pia mater ademti
Portet ad extructos corpus [r] inane rogos.

INTERPRETATIO.

Si tam benè constitueras hinc discedere, leniùs discessisses; & saltem dixisses; vale puella Lesbi. *Non portasti tecum lacrymas, non suavia ultima. Denique non metui, quod fui fletura. Nihil est mecum de te nisi tantùm injustitia: nec te coarguit, quod tu habes pignus amantis. Non jussis instruxi: neque verò jussis ullis instruxissem, nisi ut non oblivisceréris mei. Jure tibi per Cupidinem, qui nunquam procùl abeat, & per novem Deas nostra numina! cùm nescio quis mihi dixit,* Excessit tua voluptas, *me diù nec lugere potuisse, nec verbum proferre. Et lacrymæ de[illegible]ebant oculos, & linguæ palatum. Pectus erat oppressum gelido frigore. Postquam dolor se comperit; nec puduit pectora percuti, nec efflictim ejulare capillis laniatis: non aliter* feci *quàm si pia mater ferat ad rogos congestos corpus vacuum filij erepti.*

NOTÆ.

[b] *Modestius isses*] Rusticitatē accusat, quòd discedens, ne amasiam quidem salutaverit.

[c] *Lesbi puella*] Hæc erat appellatio, sine omni amoris indicio.

[d] *Summa*] *Ultima.*

[e] *Non timui*] Nulla verò hic à Phaone injuria, verba si spectes: At metonymicè per *non timere discessum*, intelligendum est de eo Phaonem non monuisse.

[f] *Quod dolitura*] *Discessum.*

[g] *Injuria*] *Quòd, scil. me deseruisti.* Nam ad concubitum referre non placet.

[h] *Admonuit*] *Admoneat* alij. Causam ostendit, inquit Domitius, quare munera discedentibus amicis dari, accipique soleant; ut, scilicet, sint monumenta amici absentis, cujus repræsentent memoriam. Malim ego ità intelligere, *Nec pignora, quæ habes mei amoris, te admonuerunt, ut saltem discedens valediceres.* Si tamen legas *admoneat*, Domitij favebis interpretationi.

[i] *Non mandata dedi*] *Sicuti mos est valedicentibus.*

[k] *Per tibi, qui nunquam longè discedit*] Alij habent *Per, tibi qui nunquam longè discedat, Amorem*, sensu, ut vides, diverso.

[l] *Qui nunquam longè discedit*] *Quamvis tu discesseris: Perque amorem præsens es.*

[m] *Novem*] *Musas.*

[n] *Gaudia*] *Phaon*, scil. quem gaudia sua, amatoriè dicit.

[o] *Nec potuisse*] Muti sunt, scilicet, affectus violenti.

[p] *Frigore*] Sanguine, scilicet, per dolorem ad præcordia retracto.

[q] *Invenit*] Alij *imminuit*, eodem sensu; sed istud præcedit: postquā enim remiserunt dolores, qui naturā opprimebant, ipsa sensus & vires revocat, & invenit. *Les sens se rappellēt.*

[r] *Inane*] *Ex quo anima evolavit.*

Gaudet, & è nostro [f] crescit mœrore Charaxus
Frater; & ante oculos [t] itque reditque meos.
Utque [u] pudenda mei videatur causa doloris;
[x] *Quid dolet hæc? certè filia* [y] *vivit*, ait.
[z] Non veniunt in idem pudor atque amor. [a] omne videbat
Vulgus; eram lacero pectus [b] aperta sinu.
Tu mihi cura, Phaon: te somnia nostra [c] reducunt;
Somnia formoso [d] candidiora die.
[e] Illic te invenio; quanquam regionibus absis.
Sed [f] non longa satis gaudia somnus habet.
Sæpè tuos nostra cervice onerare lacertos,
Sæpè tuæ videor supposuisse meos.
Blandior interdùm, [g] verísque simillima verba
Eloquor: & [h] vigilant sensibus ora meis.
Oscula cognosco, quæ tu committere linguæ,
Aptáque consueras accipere, apta dare.
Ulteriora pudet narrare: sed omnia fiunt.
Et juvat, & sine te non libet esse mihi.

INTERPRETATIO.

Frater Charaxus letatur, & angetur ex nostro luctu; & meat & remeat ante vultus meos. Et ut causa mea mæstitia videatur erubescenda; Quamobrem hæc luget? *inquit:* certè filia vivit. *Pudor & amor non conveniunt: vulgus omne cernebat, nuda eram pectus amictu laniato. Tu Phaon mihi cura; somnia nostra, somnia splendidiora pulcro die te revehunt. Illic te reperio; quanquam sis terris dissitus. Sed somnus non habet voluptatem satis prolixam. Sepè videor premere brachia tua nostro collo; sepe submisisse mea tuo. Nonnunquam mulceo, & profero voces simillimas veris. Et ora mea sunt experrecta sensibus meis. Agnosco suavia que solitus eras concredere lingua, & sumere jucunda, & efferre jucunda. Erubesco referre catera: sed omnia fiunt: & prodest & mihi non placet esse sine te.*

NOTÆ.

[f] *Crescit*] Hanc figuram gallicè retinuimus, cùm ità aliquem ex alienis malis exultantem interrogamus, *Estes-vous bien plus gras.*

[t] *Itque reditque*] Ejusmodi verò itiones sunt quasi insultationes: Atque, ut metuunt qui in mœrore degunt luctus suos inimicos testes habere; ità aliis qui sunt infensi iis præsentiâ suâ dolorem refricare & augere amant.

[u] *Pudenda*] *Quòd te amem.*

[x] *Quid dolet hac?*) Verba sunt Charaxi sororem objurgantis. *Quamobrem hac luget?*

[y] *Vivit*] *Adeòque luctus causam hanc non habet.* Ex quo pronum erat aliam & veram suspicari.

[z] *Non veniunt*] Ratio est ejus quod sequitur. Pudorem dicit & amorem non eadem curare; adeòque se pudoris, quæ amori indulsisset, rationem non habuisse. Ovidius alibi;

Quid deceat non videt ullus amans.

[a] *Omne*] *Populus tametsi me videret, negligebam tamen, & coram illo lacero eram pectore.*

[b] *Aperta*] *Pra dolore, ob tuum discessum.*

[c] *Reducunt*] *Reducem fingunt.*

[d] *Candidiora*] *Qua tuam speciem mihi exhibent.*

[e] *Illic*] *In somniis.*

[f] *Non longa*] Quia experrectis evanescunt.

[g] *Versque*] Id est, *Iis qua à vigilante proferuntur.*

[h] *Vigilant sensibus*] Id est, *Os linguaque experrecta est, & prompta ad exprimendum ea qua animo percipio & sentio.*

At cùm se [i] Titan ostendit, & omnia secum;
Tam citò me somnos destituisse [k] queror.
Antra nemúsque peto; tanquam nemus antraque prosint.
Conscia deliciis illa fuêre tuis.
Illùc mentis inops, ut quam furialis [l] Erichtho
Impulit, in collo crine [m] jacente, [n] feror.
Antra vident oculi [o] scabro [p] pendentia tofo,
Quæ mihi [q] Mygdonij [r] marmoris instar erant.
Invenio silvam, quæ sæpè cubilia nobis
Præbuit, & multa texit opaca [s] coma:
At non invenio dominum silvæque meúmque.
Vile solum locus est: [t] dos erat ille loci.
Agnovi [u] pressas noti mihi cespitis herbas:
De nostro curvum pondere gramen erat.
Incubui; tetigíque locum, qua parte fuisti.
[x] Grata priùs lacrymas combibit herba meas.
Quin etiam rami [y] positis lugere videntur
Frondibus; & [z] nullæ [a] dulcè queruntur aves.

INTERPRETATIO.

At cùm Titan se profert, & omnia secum; doleo somnos me dereliquisse tam citò. Me confero in specus, & silvas; tanquam silva & specus juvent. Illa fuerunt testes tuorum gaudiorum. Illùc irrumpo amens comâ sparsâ per cervices, ut quam Erichtho furibunda perculit. Oculi aspiciunt specus arcuatas tofo aspero, quæ mihi erant pro Mygdonio marmore; Reperio silvam, quæ sæpè suppeditavit nobis lectos, & obscura nos *velavit multis frondibus: at non reperio Dominum & silvæ & meum. Locus est terra aspernanda: Ille erat præstantia loci. Agnovi herbas proculcatas cespitis mihi cogniti: herba erat trita de nostro pondere. Incubui; & tetigi locum qua parte fuisti. Herba antè jucunda absorbet meas lacrymas. Quin etiam rami videntur dolere foliis amissis; & nullæ aves suaviter conqueruntur.*

NOTÆ.

[i] *Titan*] *Sol*, ex Titanibus ortus.

[k] *Queror*] Voluisset nempe diutiùs Phaonem suum in somnis amplecti.

[l] *Erichtho*] Veneficiis famosa fuit Thessala mulier; cujus nomen hîc pro quâlibet venefica positum.

[m] *Jacente*] *Sparso*; furentium more.

[n] *Feror*] *Hùc illùc discurro.*

[o] *Scabro*] *Raboteux.*

[p] *Pendentia*] *Abrupto*, &, *à naturâ, cavato tofo facta.*

[q] *Mygdonij*] Phrygium intellige, quod pretiosissimum fuit: nam Mygdonia Phrygiæ est contermina, aut pars ejus, si Stephano credimus.

[r] *Marmoris*] *Quandiù mecum eras*, scilicet.

[s] *Coma*] *Arborum frondibus.*

[t] *Dos erat*] *Phaon meus pretium dabat loco.*

[u] *Pressas*] Ubi Phaon & Sappho procubuerant, ibi herba erat proculcata. Affectus verò movent ejusmodi locorum commemorationes.

[x] *Grata*] *Nunc verò ingrata, cùm tu absis.*

[y] *Positis*] Ingeniosè admodum luctus sui arbores, anni tempestate folia cæteroquin dimittentes, participes facit, ut suum augeat. Illæ enim viriditate suâ spoliatæ, solitudinem, frigus, mœstitiámque inducere videntur.

[z] *Nullæ queruntur*] Adeòque maximus luctus; maximi enim doloris signum est silentium.

[a] *Dulce*] Est verò etiam sua in cantu lugubri suavitas.

Sola virum [b] non ulta piè mœstissima [c] mater
[d] Concinit [e] Ismarium [f] Daulias ales [g] Ityn.
[h] Ales Ityn, Sappho desertos cantat amores.
[i] Hactenùs; ut [k] mediâ cætera nocte silent.
Est nitidus, vitróque magis perlucidus omni,
Fons sacer: hunc multi numen habere putant.
Quem supra ramos expandit aquatica [l] lotos,
[m] Una nemus: tenero cespite terra viret.
Hìc ego cum lassos posuissem fletibus artus,
Constitit ante oculos [n] Naïas una meos.
Constitit, & dixit, *Quoniam* [o] *non ignibus æquis*
Ureris, [p] *Ambracias terra* [q] *petenda tibi.*
[r] *Phœbus ab excelso, quantùm patet, aspicit æquor:*
[s] *Actiacum populi* [t] *Leucadiúmque vocant.*

INTERPRETATIO.

Sola avis Dauliat mâter tristissima impiè ulta maritum, cantat Ityn Thracium. Avis celebrat Ityn, Sappho amores destitutos. Hactenùs; reliqua tacent ut media nocte. Fons est sacer limpidus, & splendidior omni vitro: multi arbitrantur hunc habere Deum: Supra quem lotos aquatica, quæ *sola silvam efficit, porrigit ramos: humus virescit molli cespite. Cùm ego huc misissem membra defessa luctibus, Naïas una adstitit ante vultus meos. Adstitit, & dixit,* quandoquidem non inflammata es ignibus mitibus, tellus Ambracias tibi est adeunda. Phœbus spectat, è sublimi, mare, quantùm porrigitur: Populi appellant Actiacum & Leucadium.

NOTÆ.

[b] *Non piè*] Quia in eo ulciscendo filium Ityn patri epulandum apposuit. Quâ de re postea in Metamorph.

[c] *Mater*] Progne est, Terei uxor, cujus fabulam vide sis in Metamorph. Philomelam verò sororem in lusciniam mutatam fuisse trita est fabula; sed hìc cum quibusdam aliis facit Ovid. qui Prognen dicit.

[d] *Concinit*] *Filij fata queritur.*

[e] *Ismarium*] *Thracium*; ab Ismaro monte Thraciæ. Pater enim Tereus rex fuit Thraciæ.

[f] *Daulias ales*] Luscinia avis in quam mutata fingitur Progne. Quanquam, ut dixi, plerique, ipse etiam alibi Poëta noster, Philomelam in lusciniam, Prognen in hirundinem mutatam esse dicit. Vocatur verò Daulias à Dauliâ Phocidis urbe, ubi etiam Tereum imperium tenuisse scribit Thucydides.

[g] *Ityn*] Fuit Itys Terei ex Progne filius, quem ipsa quòd Philomelæ sorori vim intulisset, patri comedendum apposuit.

[h] *Ales*] *Progne* in Lusciniam mutata.

[i] *Hactenus*] Dixerat, *nulla queruntur aves:* Deinde tamen querelarum & luctus consortem, sibi fecerat Prognen, seu Lusciniam: nunc omninò præter suam & lusciniæ vocem, aliam ullam in sylvâ audiri negat.

[k] *Mediâ*] Quo tempore omnia silent & quiescunt.

[l] *Lotos*] Arbor est in Africâ, cujus fructu qui vescuntur lotophagi dicti sunt. Tantæ autem dicitur esse fructus ille suavitatis, ut vix illinc abduci possint qui eum semel gustaverunt: patriæque oblivionem inducat.

[m] *Una nemus*] Appositio. Dicit unam arborem, ramorum suorum vastitate nemus efficere.

[n] *Naïas*] Sunt Naïades fontium nymphæ.

[o] *Non æquis*] Omninò, siquidem à Phaone relicta esset.

[p] *Ambracias*] Alij habent *Ambracia.* Acarnaniam intellige, ad Ambracium sinum positam; in quâ urbs fuit Actium, quæ templum Apollini seu Phœbo sacrum habuit.

[q] *Petenda*] Quamobrem dicetur postea.

[r] *Phœbus*] *Templum illi dicatum.*

[s] *Actiacum*] Ab Actio oppido.

[t] *Leucadiúmque*] A Leucade nunc vicinâ insulâ; quam olim Acarnaniæ adhæsisse, unámque simul cum illâ Peninsulam seu Chersonesum fecisse scripsit Strabo.

Hinc

Hinc se [u] *Deucalion Pyrrhæ succensus amore*
Misit, & illæso corpore pressit aquas.
Nec mora: [x] *versus Amor* [y] [*] *tetigit* [z] *lentissima Pyrrhæ*
Pectora; Deucalion [a] *igne levatus erat.*
[b] *Hanc legem locus ille tenet. pete protinus altam*
Leucada; nec saxo [c] *desiluisse time.*
Ut monuit; cum voce [d] abiit. ego frigida surgo:
Nec gravidæ lacrymas continuêre genæ.
Ibimus, ô Nymphæ, monstratáque saxa petemus.
Sit procùl insano victus amore [e] timor.
[f] Quicquid erit, meliùs quàm nunc erit. [g] aura, subito.
Et mea [h] non magnum corpora pondus habent.
Tu quoque, mollis Amor, [i] pennas suppone cadenti:
Ne sim Leucadiæ mortua [k] crimen aquæ.
[l] Inde [m] chelyn Phœbo [n] communia munera [o] ponam:
Et sub ea versus unus & alter erunt.

INTERPRETATIO.

Deucalion flagrans amore Pyrrhæ se hinc præcipitem dedit, & impulit aquas corpore inoffenso. Et statim, amor mutatus movit frigidissimum cor Pyrrhæ; Deucalion erat sanatus ardore. Ille locus habet hanc conditionem: adi sublimem Leucada sine mora; nec reformida te misisse ex scopulo. *Postquam hortata est, excessit cum voce: Ego frigida erigor: nec palpebra turgida cohibuerunt lacrymas. Proficiscemur, ô Nymphæ, & adibimus scopulos indicatos. Metus recedat superatus amore furioso. Quidquid erit, erit jucundius quam nunc: aura subito: & mea corpora non sunt multùm gravia. Tu etiam tener Cupido submitte pennas ruenti: ne defuncta sim probrum aqua Leucadia. Inde appendam Phœbo citharam munera communia: & versus unus & alter inscribentur sub ea.*

NOTÆ.

[u] *Deucalion*] Promethei fuit filius; à quo & Pyrrhâ uxore post diluvium reparatum dicitur genus humanum.

[x] *Versus*] *Mutatus*: A Deucalione in Pyrrham conversus.

[y] *Tetigit*] *Ad amandum impulit.*

[*] *Tetigit lentissima Pyrrha*] Naugerius habet, *fugit lentissima mersi.*

[z] *Lentissima*] *Tardè ad amorem inclinantia; non amantia.* Convitium est amatorium.

[a] *Igne*] *Amore.*

[b] *Hanc legem*] Ut qui ex illâ petrâ in mare sese immitteret, amoris flammâ levaretur.

[c] *Desiluisse*] *In mare te dedisse.*

[d] *Abiit*] *Naias*, scil.

[e] *Timor*] Se de saxo dejiciendi.

[f] *Quicquid erit*] Mortem sibi non vult ominari: sed eam tamen præsenti calamitate minùs molestam dicit.

[g] *Aura subito*] Jam, quasi sese in mare mittere vellet, auram quæ corpus sustineat, appellat, ut subeat.

[h] *Non magnum*] *Adeòque me facilè poteris sustinere.*

[i] *Pennas*] Mos fuit, ut in Apollinis Actiaci sacrificio, sontem aliquem ex speculâ dejicerent, avertendæ numinis iræ gratiâ; quem tamen pennis instruebant, multísque naviculis excipere conabantur, ut posteà servatum extra patrios fines mitterent. Ad illud jam alludit Sappho.

[k] *Crimen*] Id est, Invidiæ & infamiæ causa.

[l] *Inde*] *Postquam ex aquâ prodierim.*

[m] *Chelyn*] Per Testudinem, seu Græcorum Chelyn, cytharam intellige, ex testudine animali primò à Mercurio fabricatam.

[n] *Communia*] Fuit verò Cythara, quam suam facit Sappho, quòd versus lyricos ad eam cantandos componeret, etiam Apollinis ejus inventoris proprium gestamen.

[o] *Ponam*] *Appendam; sacra faciam.*

[p] *Grata lyram posui tibi, Phœbe, poëtria Sappho:*
Convenit illa mihi, convenit illa tibi.
[q] Cur tamen Actiacas miseram me mittis ad oras,
Cùm profugum possis ipse referre pedem?
Tu mihi Leucadiâ potes esse salubrior undâ:
Et formâ & meritis tu mihi Phœbus eris.
An potes, ô scopulis undáque ferocior illâ,
Si moriar, [r] titulum mortis habere meæ?
At quantò meliùs jungi mea pectora tecum,
Quàm poterant saxis præcipitanda dari!
[s] Hæc sunt illa, Phaon, quæ tu laudare solebas;
Visáque sunt totiès ingeniosa tibi.
Nunc vellem [t] facunda forent. [u] dolor artibus obstat;
Ingeniúmque meis [x] substitit omne malis.
Non mihi [y] respondent veteres in carmina vires.
[z] Plectra dolore tacent: muta dolore lyra est.
[a] Lesbides [b] æquoreæ, nupturáque nuptáque proles;
Lesbides, [c] Æoliâ nomina [d] dicta lyrâ;

INTERPRETATIO.

Sappho vates memor tibi suspendi lyram, Phœbe: illa mihi apta est, illa tibi apta est. *Cur tamen me ablegas in littora Actiaca, cùm ipse possis retroagere pedem exulem? Tu mihi plus potes esse salutaris quàm aqua Leucadia: tu eris mihi Phœbus & pulcritudine & beneficiis. An potes, ô savior saxis & aquâ illâ dici causa mea mortis, si peream? At quantò meliùs mea pectora poterant copulari tecum, quàm tradi dejicienda ex scopulis! Hæc sunt illa, Phaon, quæ tu consueveras probare; & sunt visa tibi totiès solertia. Nunc vellem diserta essent: mæror officit ingenio; & omne acumen obtusum meis malis. Antiqua vires non mihi sufficiunt in carmina. Plectra silent luctu: lyra muta est luctu. Lesbides marina, progenies nuptura & nupta, Lesbides, nomina celebrata lyrâ Æoliâ;*

NOTÆ.

[p] *Grata*] *Quòd tuo numine sim servatâ, grato animo recolens.*

[q] *Cur tamen*] Jam Phaonem Sappho alloquitur.

[r] *Titulum*] *Adeòque mortis mea causa esse.*

[s] *Hæc*] *Carmina.*

[t] *Facunda*] Ut reditum persuaderent.

[u] *Dolor*] Dolorem dicit non finere ut artificiosa pangat carmina.

[x] *Substitit*] Verè equidem necessitatem omnium inventorum matrem esse dicunt: At certè non omnis necessitas est inventrix. Necessitati sua est lex etiam & necessitas, ne certas quasdam metas transgrediatur, quas ultrà adeò non acuit ingenium, ut contra illud retundat atque hebetet.

[y] *Respondent*] *Non mihi præstò sunt.* Elegantissimè verò hic illa est vox posita.

[z] *Plectra*] Plectrum instrumentum est quo chordæ fidesve pulsantur.

[a] *Lesbides*] Quas docuit & amavit puellas Sappho compellat. Hujus verò vocis repetitione non modò usus est Ovidius majoris affectus declarandi, sed etiam Sapphûs, cui hæc figura fuit familiaris, imitandi causâ.

[b] *Æquoreæ*] Qnia insulares.

[c] *Æolia*] Id est, *Lyrâ Sapphus Æolia, seu Lesbia:* fuit enim Lesbos Æoliæ, Asiæ minoris regiunculæ, imò Æolicarum fermè urbium Metropolis, ut scribit Strabo: undè & Æolicam linguam originem sortitam esse autor est Dionysius.

[d] *Dicta*] *Celebrata.*

Lesbides, [e] infamem quæ me fecistis amatæ;
[f] Desinite ad citharas turba venire meas.
[g] Abstulit omne Phaon, quod vobis ante placebat.
(Me miseram! dixi quàm modò pœnè, meus!)
[h] Efficite ut redeat: vates quoque vestra redibit.
Ingenio vires ille dat, ille rapit.
[i] Ecquid ago precibus? [k] pectúsne agreste movetur?
An [l] riget? & [m] Zephyri verba [n] caduca [o] ferunt?
[p] Qui mea verba ferunt, vellem tua vela referrent.
[q] Hoc te, si saperes, lente, decebat opus.
Sive [r] redis, puppíque tuæ [s] votiva parantur
Munera; quid laceras pectora nostra morâ?
Solve ratem: Venus [t] orta mari, [u] mare præstet eunti.
Aura dabit cursum. tu modò solve ratem.
Ipse gubernabit residens in puppe Cupido:
Ipse dabit tenerâ vela [x] legetque manu.
Sive juvat longè fugisse [y] Pelasgida Sappho;
([z] Non tamen invenies, cur ego digna fugâ.)

INTERPRETATIO.

Lesbides dilectæ quæ me præstitistis infamem: omittite accedere turba ad meas lyras. Phaon, (Me infelicem! quàm propemodùm modò dixi, meus!) avexit omne quod vobis antea arridebat. Perficite ut revertatur, vates quoque vestra revertetur. Ille præbet vires ingenio, ille aufert. Ecquid promovee precibus? An ne cor durum tangitur? An obfirmatur? & Zephyri rapiunt verba inania? Optarem ut qui abripiunt mea verba reducerent tua vela. Hoc opus, si saperes, tarde, te decebat. Seu reverti cogitas & dona votiva apparantur tuæ navi; quamobrem mactas nostra pectora cunctatione? Tolle anchoras. Venus procreata mari, præbeat mare venienti. Ventus præstabit reditus; tu tantum tolle anchoras. Ipse Cupido sedens in puppi reget: ipse pandet & colliget vela molli manu. Sive placet longè effugisse Sappho Pelasgida; non tamen comperies, quamobrem ego digna fugâ.

NOTÆ.

[e] *Infamem quæ*] Concubinas intelligit.

[f] *Desinite*] Quamobrē dicit versu sequenti.

[g] *Abstulit*] Scilicet neque versus facere, neque eos lyræ sociare, absente Phaone suo, amabat.

[h] *Efficite*] Puellas easdem quas modò appellat.

[i] *Ecquid ago*] Scripti plerique *Hæc quid ego*, vel *Ecquid ego*; Unus *Hæc ego quid?* Heinsius legit *Sed quid ego hæc?* prout sæpe noster alijque locuti sunt: quæ quidem lectio mihi placeret.

[k] *Pectus*] Phaonis, scil.

[l] *Riget*] *Duritiem suam servat.*

[m] *Zephiri*] *Venti.* Spirat verò Zephirus ab occasu æquinoctiali.

[n] *Caduca*] *Mea*, scil. *quæ Phaonis animum non possint mollire.*

[o] *Ferunt*] *Inutilia sunt.*

[p] *Qui mea*] Non frustrà ferunt vela, qui venti frustrà ferunt verba.

[q] *Hoc opus*] Reditus.

[r] *Redis*] *De reditu cogitas.*

[s] *Votiva*] *Quæ navi salvâ, teque reduce persolvantur.*

[t] *Orta mari*] Ex ejus spumâ formatam voluerunt Poëtæ.

[u] *Mare*] Alij habent, *mare præstet amanti*; quod Heinsio placuit: non mihi.

[x] *Leget*] *Contrahet.*

[y] *Pelasgida*] *Græcam, Lesbiámque*: Per universam enim Græciam vagos errasse Pelasgos, nomenque suum plurimis dedisse auctor est Strabo, Hesiodum, Homerúmque sequutus.

[z] *Non tamen*] Parenthesim, quam hinc deturbaverat Heinsius, huc revocandam judicavi.

[[a] O saltem miseræ, crudelis, epistola dicat :
Ut mihi [b] Leucadiæ fata petantur aquæ.]

INTERPRETATIO.

O saltem epistola dura dicat misera ; ut fata mihi quærantur aqua Leucadia.

NOTÆ.

[a] *O saltem*] Alij *Hoc saltem*, eodem propè sensu : sed illud ex Scriptis, Cl. Heinsij testimonio, procul dubio est præferendum. Postremum verò hoc distichon, quod attinet, vix est ut pro legitimo agnoscat idem Heinsius ; nec satis assequi, quid sibi velit, fatetur. Cur ità crediderit Vir clarissimus certè non video : Imò, absque hoc disticho epistolæ clausulam suam deesse, mihi quidem videtur. Sensus profectò apertus est, *si*, inquit, *velis longè à me fugere, moneas saltem, ut huic malo remedium in aquis Leucadiis quæram.*

[b] *Leucadiæ fata*] Id est, *quæ per eas aquas absolvuntur.* In eas verò se immisisse Sappho autor est Strabo : quod quidem mihi loco est fabulæ.

EPISTOLA DECIMASEXTA.

ARGUMENTUM.

Paris, qui alio nomine Alexander dictus est, ob Helenam sibi à Venere promissam, navigat Lacedæmona : ubi à Menelao honorificè acceptus est. Menelaus, ad procurandam ab Atreo relictam hæreditatem, in Cretam proficiscitur : atque intereà, dum alias res agit, Helenam suam committit Paridi, serioque bonum hunc illi hospitem commendat. Paris amator, hanc oblatam sibi opportunitatem minimè negligendam ratus, omnibus modis Helenam solicitat, eidemque hac epistolâ artificiosè amoris sui æstum significat, ab omnibus sese commendans virtutibus, quibus laudari amatores solent. Et, quia muliebrem esse sexum fragilem noverat, formaque gloriâ duci, nihil prætermittit Paris, quo conciliare sibi Helenes animum possit, maritumque in contemptum ejus adducit. Suadet ergo fugam, quàm facilè tueri sese Trojanis viribus posse confirmat.

PARIS HELENÆ.

HAnc tibi [a] Priamides mitto, [b] Ledæa, salutem ;
Quæ tribui solâ te mihi dante potest.
[c] Eloquar ? an [d] flammæ non est opus indice notæ ;
Et plus, quàm vellem, jam meus [e] extat amor ?

INTERPRETATIO.

EGo *Priamides mitto tibi, ô filia Ledæ, hanc salutem, quæ potest mihi advenire te solâ præbente. Dicamne ? An non est opus indice flamma cognita ; & amor jam plus apparet quàm cuperem ?*

NOTÆ.

[a] *Priamides*] *Filius Priami.*

[b] *Ledæa*] *Helena*, filia Ledæ.

[c] *Eloquar*] *Anne opus est verbis tibi amorem meum patefacere ?* Deliberatione verò utitur, ut paulatim, utpote in turpi causâ, subdola obrepat oratio.

[d] *Flammæ*] *Amori jam tibi cognito.*

[e] *Extat*] *Apertus, cognitus est.*

Ille quidem malim lateat; dum tempora dentur
Lætitiæ mistos [f] non habitura metus.
Sed malè dissimulo. quis enim celaverit [g] ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?
Si tamen expectas, vocem quoque [h] rebus ut addam;
[i] Uror. habes animi nuncia verba mei.
Parce, precor, [k] fasso: nec vultu cætera [l] duro
Perlege, sed formæ [m] conveniente tuæ.
[n] Jamdudùm gratum est, quòd epistola nostra [o] recepta
[o] Spem facit, [p] hoc recipi me quoque posse modo.
[q] Quæ rata sint, nec [r] te frustrà promiserit, opto,
[f] Hoc mihi quæ suasit [t] mater Amoris iter.
Namque ego divino monitu, [u] ne nescia pecces,
Evehor: & cœpto non leve numen adest.

INTERPRETATIO.

Malim equidem illo tegatur, donec tempora concedantur non habitura timores conjunctos gaudio. Sed malè fingo: quis enim occultaverit ignem, qui ipse semper detegitur splendore suo? Si tamen cupis ut verba quoque rebus adjiciam, ardeo: habes voces indices mea mentis. Ignosce, quaso, confitenti; nec perlege reliqua vultu severo, sed digno tua pulcritudinis. Jamdudùm juvat, quòd littera nostra accepta spem fovet, me quoque posse accipi hoc modo. Qua certa sint percupio, nec mater Cupidinis qua me ad hoc iter compulit, te incassum pollicita sit. Namque, ne ignorans impingas, ego advenio hortatu divino; & numen non parvum favet ausibus.

NOTÆ.

[f] *Non habitura*] *Postquam cognovero me tibi non esse ingratum, teque uno & eodem amore teneri; si modò tanta me manet delectatio.*

[g] *Ignem*] Egregia Amoris cum igne comparatio.

[h] *Rebus*] *quibus satis superque amorem meum prodidi.*

[i] *Uror*] *Amore ardeo.*

[k] *Fasso*] *Mihi qui confessus sum amorem meum.*

[l] *Duro*] *Difficili; Irato, Infenso.*

[m] *Conveniente*] *Leni, facili.*

[n] *Jamdudum*] *Il y a long-temps.* Temporis habet rationem hæc vocula: At nonnunquam rerum de quibus agitur connexum, & consequentiæ necessitatem notat. Quæ vis vocis & significatio meliùs sentitur quàm exprimitur. Locus est in Terentij Eunucho, ex quo maximè quid ego velim cognosci possit. Ibi, de meretriculâ, sic ad Thrasonem loquitur Gnatho;

Quando illud, quod tu das, expectat atque amat,
Jamdudum amat te: jam illi facilè fit
Quod doleat.

Jamdudum in nostro Ovidij loco sic resolvas: *Statim mihi & valdè gratum fuit; mihique gratulatus sum; jamque gratum est, quod apertè & statim gratum fuit.*

[o] *Receptâ*] Metri causâ eâ voce usus est: cujus loco dicimus *acceptâ.*

[p] *Hoc*] Quo epistola recepta.

[q] *Qua*] *Ab Helenâ recipi*, scilicet; *latum amoris exitum habere*, &c.

[r] *Te*] Helenam Paridi Venus promiserat, cùm pro suâ pulcritudine judicium in monte Idâ tulisset.

[f] *Hoc*] *Quod tui videnda & obtinenda causâ in Graciam suscepi.*

[t] *Mater amoris*] *Venus.*

[u] *Ne nescia pecces*] Sic intellige; *Ne pecces, si nescieveris me divino instinctu quidquid in hac re conor, incipere.*

Præmia magna quidem, ſed [x] non indebita, poſco.
   Pollicita eſt thalamo te [y] Cytherêa meo.
Hac duce [z] Sigæo [a] dubias à littore [b] feci
   Longa [c] Phereclêâ per freta puppe vias.
Illa dedit faciles auras, ventóſque ſecundos.
   In mare nimirùm jus habet orta mari.
[d] Perſtet: &, ut pelagi, ſic [e] pectoris adjuvet æſtum:
   [f] Deferat in portus & mea [g] vota ſuos.
[h] Attulimus flammas, non hîc invenimus, illas.
   Hæ mihi tam longæ cauſa fuêre viæ.
Nam neque triſtis [i] hiems, neque nos hùc appulit error.
   [k] Tænaris eſt claſſi terra [l] petita meæ.
[m] Nec me crede fretum merces portante carinâ
   Findere. [n] quas habeo, Dî tueantur, opes.
Nec venio Grajas veluti ſpectator ad urbes.
   Oppida ſunt regni divitiora mei.
Te peto; quam lecto pepigit Venus [o] aurea noſtro.
   Te priùs optavi, quàm mihi nota fores.

INTERPRETATIO.

Pete equidem magnam mercedem, ſed non indebitam. Cytherêa promiſit te cubiculo meo. Hac duce iter feci incertum ab orâ Sigæâ, per vaſta maria navi Phereclêâ. Illa præbuit auras lenes, & ventos faventes. Scilicet mari procreata habet poteſtatem in mare. Permaneat; &, ſic mulceat impetum cordis, ut mulſit impetum *maris: & perducat in portus ſuos mea optata. AdvEximus illos ignes, non hic reperimus. Illi fuerunt mihi cauſa tam prolixi itineris. Nam neque ſæva tempeſtas, neque error nos hûc applicuit. Tellus Tænaris eſt quæſita mea claſſi. Nec arbitrare me ſulcare maria navi ferente mercimonia: Dij ſervent divitias quas poſſideo. Nec adveho tanquam ſpectator ad urbes Græcas: urbes mei regni ſunt ſplendidiores. Te quæro; quam formoſa Venus pollicita eſt noſtro toro. Te ante expetivi, quàm mihi eſſes cognita.*

NOTÆ.

[x] *Non indebita*] Quia à Venere promiſſa; quo tempore maxima in ejus gratiam, à Junone & Minervâ, Paris contemſit.

[y] *Cytherea*] *Venus*; à Cytheris inſulâ inter Cretam & Peloponneſum, quò primùm è mari emergens appuliſſe dicitur, ità dicta.

[z] *Sigæo*] *Trojano*; à Sigæo promontorio.

[a] *Dubias*] Scilicet in mari via non eſt trita.

[b] *Feci*] *Dubiam à Trojâ in Græciam navigationem ſuſcepi.*

[c] *Phereclêâ*] Eo nomine, à Phereclo fabricatore appellata eſt navis quæ Alexandrum vexit, quod ex Homero liquet.

[d] *Perſtet*] *Ut mihi hactenùs, ita porrò faveat Venus.*

[e] *Pectoris æſtum*] *Amorem.*

[f] *Deferat*] *Ad optatum exitum vota mea perducat.*

[g] *Vota*]. Quæ erant ut Helenâ potiretur.

[h] *Attulimus*] Se dicit, ante viſam Helenam, Trojæ ejus amore arſiſſe.

[i] *Hiems*] *Tempeſtas.* Ità & loquitur Horatius, itémque Virgilius.

[k] *Tænaris*] *Laconica*, à Tænaro promontorio.

[l] *Petita*] Id eſt, *Deditâ operâ, propter te, in hanc regionem iter direxi.*

[m] *Nec me*] *Neque etiam credas me, facienda mercaturæ causâ, per maria currere.*

[n] *Quas habeo*] Quaſi dicat, *Nil mihi eſt opus ut fiam dives maris pericula ſubire: jam ſunt ampliſſima, ſi modò Dij ſervaverint, opes parata.*

[o] *Aurea*] *Formoſa, magnifica, munifica,* &c.

Ante tuos animo vidi, quàm [p] lumine, vultus:
  Prima fuit vultûs nuncia fama tui.
[[q] Nec tamen est mirum, [r] si sicut oporteat, arcu
  Missilibus telis eminùs ictus, amo.
Sic placuit fatis: quæ ne [s] convellere tentes,
  [t] Accipe cum vera dicta relata fide.
Matris adhuc utero, partu remorante, tenebar:
  Jam gravidus justo pondere venter erat.
Illa sibi ingentem visa est sub imagine somni
  Flammiferam pleno reddere ventre facem.
Territa consurgit; metuendáque [u] noctis [x] opacæ
  Visa seni Priamo, [y] vatibus ille, refert.
Arsuram [z] Paridis vates canit Ilion [a] igni.
  [b] Pectoris, ut nunc est, fax fuit illa mei.
[c] Forma vigórque animi, quamvis de plebe videbar,
  Indicium [d] tectæ nobilitatis erant.

INTERPRETATIO.

Intuitus sum priùs tuam faciem mente, quàm oculis: fama fuit prima nuncia tua formæ. Nec tamen est mirum, si, ut par est, sagittis procùl arcu emissis, vulneratus amo. Sic fata voluerunt; quæ ne studeas infringere, accipe verba prolata cum certa fide. Eram adhuc in matris utero, partu cunctante: jam venter tumescebat justo onere. Illa visa est sibi sub specie somni emittere utero gravido tædam maximam inflammatam. Tremefacta erigitur, & narrat Priamo seni somnia reformidanda noctu obscura; ille enarrat aruspicibus. Aruspex respondet Trojam flagraturam flammâ Paridis. Illa fuit fax pectoris mei, ut nunc est. Species, & vis animi, quamvis videbar de plebe, erant signum nobilitatis absconditæ.

NOTÆ.

[p] *Lumine*] *Oculis.*

[q] *Nec tamen*] Ab hoc versu 39. ad 143. ex omnibus scriptis codicibus centum & quatuor versus absunt, quos tanquam nothos non immeritò, qui, neque hâc unâ causâ rejiciendi, plerique rejecerunt. Quamobrem camulo, discriminis causâ, eos inclusimus.

[r] *Si sicut operteat, arcu*] Hæc sana non esse putat clariss. Heinsius: legitque *sicut operuit actum.* Nihil mutavero. Sensus verò est, nihil mirum esse, si Cupidinis arcu & telis, eminùs, sicuti missilibus oporteat ictus, amet.

[s] *Convellere*] *Irrita facere.*

[t] *Accipe*] Id est, *Audi quæ mihi dicta sunt, tibique cum verâ fide refero.* Digressio est, quâ causam & amoris sui originem est expositurus.

[u] *Noctu*] Id est, *quæ per noctem in somnis viderat.*

[x] *Opacæ*] *Obscuræ.*

[y] *Vatibus*] Ut somnij sensum scrutarentur, illudque interpretarentur.

[z] *Paridis*] Prolepsis est; nondum enim nomen illud habebat, qui nequidem natus erat.

[a] *Igni*] Quem Patriæ ex suo amore, bello ideò inter Græcos Trojanósque concitato intulit.

[b] *Pectoris*] Id est, *Amorem quo urer, fax illa significabat.* Vatum conjectionem invertit, ut de amore suo tantùm facem illam interpretetur.

[c] *Forma vigorque*] Hoc distichon post hujus epistulæ versum nonagesimum, rejicit clar. Heinsius. Quàm meritò hoc loco alienum dixerit, nullus, credo, non videbit.

[d] *Tecta*] *Sub pastoris habitu latentis.*

Est locus in mediæ nemorosis vallibus [e] Idæ
[f] Devius, & piceis ilicibúsque frequens:
Qui nec ovis placidæ, nec amantis saxa capellæ,
Nec patulo tardæ carpitur ore bovis.
Hinc ego [g] Dardaniæ muros excelsáque tecta,
Et freta prospiciens, arbore nixus eram.
Ecce pedum pulsu visa est mihi terra moveri.
Vera loquar, [h] veri vix habitura fidem.
Constitit ante oculos, actus velocibus alis,
Atlantis magni [i] Pleïonésque [k] nepos.
Fas vidisse fuit; fas sit mihi visa referre:
Inque Dei digitis [l] aurea virga fuit.
Tresque simul Divæ, Venus & cum Pallade Juno
Graminibus teneros imposuêre pedes.
Obstupui; gelidúsque comas erexerat horror.
Cùm mihi, *Pone metum*, nuncius [m] ales ait.
[n] *Arbiter es formæ: certamina* [o] *siste Dearum*;
[p] *Vincere quæ formâ digna sit una* [q] *duas.*
Neve recusarem, [r] verbis Jovis imperat: & se
Protinùs ætheriâ tollit in astra viâ.

INTERPRETATIO.

Est locus devius in vallibus frondosis mediæ Idæ, & consitus piceis & ilicibus, qui neque tondetur ore mitis ovis, nec capra sectantis rupes, nec patulo ore *lenta vacca. Ego hinc prospectans mœnia & domus sublimes Trojæ & maria, fultus eram arbore. Ecce tellus visa est mihi agitari ictu pedum: dicam vera, vix consecutura fidem veri. Nepos magni Atlantis & Pleiones impulsus alis celeribus substitit ante oculos. Fas mihi fuit spectasse; fas sit spectata enarrare: & baculus aureus fuit in manibus Dei. Et tres Deæ simul, Venus & Juno cum Pallade herbis immiserunt molles pedes. Dirigui, & horror frigidus arrexerat capillos: Cum alatus nuncius mihi dixit* depone timorem. Iudex es pulcritudinis: finem impone litibus Dearum; utra sit digna superare duas pulcritudine. *Et ne abnuerem jubet nomine Jovis; & statim evehitur in cœlum viâ ætheteâ.*

NOTÆ.

[e] *Ida*] Ida, mons fuit Phrygiæ, in quo Paris educatus fuit.

[f] *Devius*] *Ab omni viâ tritâ remotus.*

[g] *Dardaniæ*] Impropriè pro Trojâ urbe, regionem posuit.

[h] *Veri*] Hanc vocem pro *verò*, aut *verùm* fortè sine necessitate supposuit Heinsius.

[i] *Pleïonesque*] Fuit Pleïone Nympha Oceani & Tethyos filia, uxor Atlantis, Maiæ mater, ex quâ Maiâ Jupiter Mercurium suscepit.

[k] *Nepos*] *Mercurius*; ut patet ex proximè præcedenti notâ.

[l] *Aurea virga*] *Caduceum*, Mercurij gestamen. *Son Caducée.*

[m] *Ales*] Mercurius, talariis instructus; itemque galero, & virgâ pariter alatis.

[n] *Arbiter*] Paridis de trium dearum formâ, ut pulcriori Discordiæ pomum traderetur, judicium notius est, quàm ut opus sit prolixam ea de re fabulam huc transcribere.

[o] *Siste*] Paridis judicio standum statuerat Jupiter.

[p] *Vincere*] *Pronuntia* supple.

[q] *Duas*] *Deas* scil.

[r] *Verbis*] *Mercurius Jovis nomine imperat ut dicerem utra Dearum esset pulcrior.*

Mens

Mens mea convaluit, ſubitóque [f] audacia venit :
Nec timui vultu [t] quamque notare meo.
[u] Vincere erant omnes dignæ : judexque verebar
Non omnes [x] cauſam vincere poſſe ſuam.
Sed tamen ex illis jam tunc magis una placebat :
Hanc eſſe [y] ut ſcires, unde movetur amor.
Tantáque [*] vincendi cura eſt ; ingentibus ardent
Judicium donis [z] ſollicitare meum.
Regna [a] Jovis conjux, virtutem [b] filia [c] jactat.
Ipſe [d] potens dubito, [e] fortis an, eſſe velim.
Dulce Venus [f] riſit, *Nec te, Pari, munera tangant* ;
Utraque ſuſpenſi [g] *plena timoris*, ait.
[h] *Nos dabimus quod ames : & pulcræ* [i] *filia Ledæ*
[k] *Ibit in amplexus , pulcrior ipſa, tuos.*
Dixit : & [l] ex æquo donis formâque probatâ ,
Victorem cælo rettulit illa pedem.

INTERPRETATIO.

Animus meus confirmatus eſt , & derepentè confidentia orta eſt: nec expavi unamquamque ſpectare oculis meis. Omnes merebantur ſuperare ; & arbiter pavebam non omnes poſſe tenere ſuam cauſam. Sed tamen una ex illis jam tunc magis placebat ; ut cognoſceres hanc eſſe, à qua amor ingeneratur. Et tantum eſt deſiderium ſuperandi ; flagrant corrumpere meum judicium præmiis maximis. Uxor Jovis prædicat regna, filia virtutem. Ipſe neſcio cupiam ne eſſe opulentus, an virtute præditus. Venus ſuaviter arriſit, nec te *inquit*, moveant dona, Pari ; utraque ſunt plena metus ſolliciti. Nos exhibebimus quod diligas ; & filia formoſæ Ledæ , ipſa formoſior veniet in complexus tuos. *Dixit ; & illa, muneribus, & pulcritudine pariter approbatâ , retulit pedem victorem cœlo.*

NOTÆ.

[f] *Audacia*] Ut Dearum litem cognoſceret, deque eâ ſententiam ferret.

[t] *Quamque notare*] Nudas verò vidiſſe eas fingitur apud Lucianum.

[u] *Vincere*] Quia pulcherrima erat quælibet.

[x] *Cauſam*] *Vincere cauſam* , Latinum non eſſe annotavit Heinſius ; quanquam *tenere cauſam* benè dicatur.

[y] *Ut ſcires*] *Ut facilè eſſet ſcire.*

[*] *Vincendi cura eſt*] Dicit Deas maximè cupiviſſe ſingulas , ut pro ſuâ pulcritudine Paris judicaret.

[z] *Sollicitare*] Imò corrumpere.

[a] *Jovis conjux*] *Juno.*

[b] *Filia*] *Pallas ſeu Minerva.*

[c] *Jactat*] Quæ Paridi eſſet datura, ſi pro ſe judicaret , certatim oſtentabat Dearum quælibet.

[d] *Potens*] *Ex regnis à Junone promiſſis*, ſcilicet.

[e] *Fortis*] *Ex virtute quam Pallas offerebat.*

[f] *Riſit*] Appoſitè, & ex Veneris ingenio & more iſtud.

[g] *Plena*] Dicit Junonis & Palladis munera ea eſſe, quæ ſine aſſiduo metu non poſſint retineri.

[h] *Nos dabimus*] Egregiè verò Venus, quæ ſemper grata adveniens ; mox tamen pectus totum curis, timoribus ,& omni mœrore implet.

[i] *Filia Ledæ*] *Helena* . Jovis & Ledæ filia.

[k] *Ibit*] Id eſt, *Illam tibi tradam.*

[l] *Ex æquo donis*] Hujus loci ſenſus eſt, Paridem donis, Helenâ ſcilicet à Venere promiſſâ, contentum fuiſſe ; eundémque Veneris pulcritudinem approbaſſe , Junoníque & Palladi prætuliſſe.

Interea (credo, [m] versis ad prospera fatis)
Regius agnoscor per [n] rata signa puer.
Læta [o] domus nato [p] per tempora longa recepto.
Addit & ad festos [q] hunc quoque Troja diem.]
Utque ego te cupio, sic me cupière puellæ.
[r] Multarum votum sola tenere potes.
Nec tantùm regum natæ petière ducúmque:
Sed [s] Nymphis etiam curáque [t] amórque fui.
At mihi cunctarum subeunt fastidia, postquam
Conjugij spes est, [u] Tyndari, facta tui.
Te vigilans oculis, animo te nocte [x] videbam;
Lumina cum placido victa sopore jacent.
Quid facies præsens, quæ nondum visa placebas?
Ardebam; quamvis hic procul [y] ignis erat.
Nec potui [z] debere mihi spem longiùs istam,
[a] Cæruleâ peterem quin [b] mea vota viâ.

INTERPRETATIO.

Intereà (puto, fatis flexis ad latiora) cognoscor filius regis per indicia certa. Regia festiva, filio recuperato per producta tempora. Troja annumerat quoque & hunc diem feriatis. Et ut ego te expeto, sic puellæ me expetiverunt. Sola potes frui optatis multarum. Nec solummodò filiæ Regum & Dynastarum me cupiverunt; sed fui quoque cura & amor Nymphis. At contemtus omnium mentem occupavit Tyndari, postquam spes est indulta tui connubij. Experrectus intuebar te oculis, te nocte intuebar mente; cùm oculi superati jucundo somno jacent. Quid præstabis præsens, quæ nondum aspecta placebas? Flagrabam, quamvis hæc flamma longè erat? Nec potui distineri diutiùs spe istâ, quin quærerem mea desideria viâ glaucâ.

NOTÆ.

[m] *Versis*] Fata verò adversa fuerant cùm regiâ domo ejectus inter Pastores tenuissimâ fortunâ educaretur: atque adeò nunc versa sunt, cùm ad patris regiam reducitur.

[n] *Rata*] *Crepundia* scil. *aliaque certa signa.*

[o] *Domus*] Priami regiam intellige.

[p] *Per*] Pro *post.*

[q] *Hunc*] Illum quo receptus fuit.

[r] *Multarum votum*] *Me*, scil.

[s] *Nymphis*] De Oenone suprà multa vidimus. Ceterùm sua omnia egregiè, more amantium extollit.

[t] *Amorque fui*] Post hunc versum Palatinus & veteres editiones addunt,

Quas super Oenonen facies mutarer in orbem.
Nec Priamo est ad te dignior ulla nurus.

Quos Ovidianos esse versus non dubito. Sed prior est mendosissimus, ac proinde uterque à nuperis editionibus jussus exulare, ni fallor: idque pessimo exemplo. Posteriori legendum *à te* Noster alibi,

A Veneris facie non est prior ulla, tuáque. Heinsius.

[u] *Tyndari*] Helena, Tyndari filia, ut vulgò credebatur. Vocativi casus.

[x] *Videbam*] *Videre credebam, aut fingebam.*

[y] *Ignis*] Helenam suum ignem vocat. Ita & Terentianus ille Parmeno ad dominum de Thaide meretriculâ, *Accede ad ignem hunc.*

[z] *Debere spem illam longiùs*] Id est, *Spem mei amoris longiùs differre.*

[a] *Cæruleâ*] *Per mare cæruleum.*

[b] *Mea vota*] *Te Helenam, quam mihi exoptabam.*

Troïa cæduntur Phrygiâ pineta securi,
Quæque erat æquoteis utilis arbor aquis:
Ardua proceris spoliantur [c] Gargara silvis:
Innumerásque mihi longa dat Ida trabes.
Fundatura citas flectuntur robora naves:
Texitur & costis [d] panda carina suis.
Addimus [e] antennas, & vela sequentia malos:
Accipit & pictos puppis [f] adunca [g] Deos.
Quâ tamen ipse vehor, comitata Cupidine parvo,
[h] Sponsor conjugij stat Dea picta sui.
Imposita est factæ postquam manus ultima classi:
Protinus [i] Ægæis ire [k] lubebat aquis.
Et [l] pater & [m] genitrix inhibent mea vota rogando;
Propositúmque piâ voce morantur iter.
Et soror [n] effusis, ut erat, [o] Cassandra capillis,
Cùm [p] vellent nostræ jam dare vela rates;
Quo ruis? exclamat: *referes* [q] *incendia tecum.*
Quanta per has nescis flamma petatur [r] *aquas.*
Vera fuit vates; dictos invenimus ignes:
Et ferus in molli pectore flagrat [s] amor.

INTERPRETATIO.

Pineta Trojana absciunduntur securi Phrygiâ, & arbor quæ erat apta aquis marinis: Gargara excelsa viduantur excelsis arboribus: & vasta Ida mihi præbet trabes sine numero. Incurvantur robora fundamenta datura navibus celeribus: & curva carina construitur suis lateribus. Adjicimus antennas, & vela concomitantia malos: & puppis curva sumit Deos pictos. Dea tamen sponsor sui connubij, stipata parvo Cupidine erigitur picta navi quâ ipse feror. Postquam manus novissima admota est structa classi, statim volebam vehi aquis Ægæis. Et pater & mater morantur mea desideria orando; & retardant iter inceptum voce piâ. Et soror Cassandra, ut erat comâ sparsâ, cùm nostra naves jam vellent pandere vela; quò festinas? *Exclamat;* reveheres tecum incendia. Ignoras quantus ignis quæratur per has aquas. *Vera fuit fatidica; reperimus flammas prædictas: & amor sævus ardet in tenero pectore.*

NOTÆ.

[c] *Gargara*] Mons & oppidum Troadis, in summitate montis Idæ.

[d] *Panda*] *Curva.*

[e] *Antennas*] Antenna, lignum est illud malo transversum cui vela alligantur.

[f] *Adunca*] *Curva.*

[g] *Deos*, Ex eo quòd ita Deos aliaque insignia in puppi locarent multus fabulæ locus datus est.

[h] *Sponsor*] Venus est.

[i] *Ægæis*] Scilicet mare Ægæum Græciam à Troja dividit.

[k] *Lubebat*] Pro hac voce quam Clariss. Heinsius substituit, priscæ editiones *jubebat* aut *jubebar* habent: Atque Micyllus intelligit Paridem à fatis jussum fuisse.

[l] *Pater*] *Priamus.*

[m] *Genitrix*] *Hecuba.*

[n] *Effusis*] Furentium, dolentium & vaticinantium more.

[o] *Cassandra*] Paridis soror, quæ in concubitus mercedem vaticinandi facultatem ab Apolline acceperat.

[p] *Vellent*] Inanimatis tribuit navibus quod animatorum est; quod Paridis fuit.

[q] *Incendia*] Fuit verò Helenæ raptus incendij Trojani causa.

[r] *Aquas*] Per mare Ægæum.

[s] *Amor*] Aliorsum Cassandræ sororis vaticinia detorquet.

Portubus egredior; ventísque ferentibus usus
  Applicor in terras, [t] Oebali Nympha, tuas.
Excipit hospitio vir me tuus, hoc quoque factum
  Non sine consilio numinibúsque Deûm.
Ille quidem ostendit, quidquid [u] Lacedæmone totâ
  Ostendi dignum conspicuúmque fuit.
Sed mihi laudatam cupienti cernere formam,
  Lumina, nil aliud, quo caperentur, erat.
Ut vidi, obstupui; præcordiáque intima sensi [x]
  Attonitus curis [x] intumuisse novis.
His similes vultus, quantùm reminiscor, habebat,
  [y] Venit in arbitrium cum [z] Cytherêa meum.
Si tu venisses pariter certamen in [a] illud;
  [b] In dubium Veneris [c] palma futura fuit.
[d] Magna quidem de te rumor præconia fecit,
  Nulláque de facie nescia terra tuâ est.
Nec tibi par usquam [e] Phrygiâ, [f] nec solis ab ortu
  Inter formosas altera nomen habet.]
Credis & hoc nobis? [g] minor est tua gloria vero:
  Famáque de forma pœnè [h] maligna tua est.

INTERPRETATIO.

Solvo è portubus; & petitus ventis secundis appello ad tua littera, Nympha Oebali. Maritus tuus me accipit hospitio: hoc quoque factum non sine voluntate & numinibus Deorum. Ille quidem monstrat quidquid dignum monstrari, & insigne fuit totâ Lacedæmone. Sed nihil aliud erat mihi desideranti aspicere pulcritudinem celebratam, quo oculi detinerentur. Ut aspexi, stupefactus hæsi, & perculsus, ultima viscera expertus sum turgisse novis curis. Cum Cytherêa descendit in meum judicium, habebat, quantùm recordor, faciem huic parem. Si tu accessisses pariter In illam pugnam; palma Veneris ventura fuit in discrimen. Fama equidem magnis laudibus te celebravit, & nulla pars orbis est ignara formæ tuæ: nec tibi usquam similis in Phrygiâ, nec altera ab ortu Solis famam consecuta est inter pulcras. Fidem etiam nobis adhibes in hac re? Laus tua est minor vero: & fama de pulcritudine tua est propemodùm invida,

NOTÆ.

[t] *Oebali*] Helena est, sic ab avo Oebalo, Tyndari patre, cognominata.

[u] *Lacedæmone*] In celebri illâ Peloponnesi urbe regnavit Menelaüs, Helenæ maritus.

[x] *Intumuisse*] Libri habent *intonuisse*: quod, non sine causâ Heinsius, aliique alienum huic loco judicarunt. Porrò idem Heinsius mallet *indoluisse*.

[y] *Venit in arbitrium*] Loquitur de famigerato illo de tribus Deabus judicio.

[z] *Cytherêa*] *Venus*, ob ante dictam rationem.

[a] *Illud*] *Quod Deas inter de pulcritudine fuit.*

[b] *In dubium*] Ità & Terentius dixit, *me esse in tàntum honorem.* Sed usitatus est sextus casus in locis ejusmodi.

[c] *Palma*] Notum eam arborem victoriæ fuisse indicium; non immeritò, siquidem curvata validiùs in sublime nitatur. Ergo dicit Paris, quòd Veneri certa non fuisset de pulcritudine victoria, si quarta ad judicium accessisset Helena.

[d] *Magna*] *Multùm equidem tuam formam fama celebravit.*

[e] *Phrygiâ*] Pro *in Phrygiâ.*

[f] *Nec solis*] Id est, *Tibi non est similis.*

[g] *Minor est*] *Minùs quàm digna est laudatur tua forma.*

[h] *Maligna*] *Quæ parcè bene prædicat.*

Plus [i] hìc invenio, quam quod promiserit illa:
[k] Et tua materiâ gloria victa suâ est.
Ergo [l] arsit meritò, qui noverat omnia, Theseus:
Et visa es tanto digna rapina viro:
More tuæ gentis [m] nitidâ dum nuda [n] palæstrâ
Ludis, & es nudis fœmina mista viris.
Quod rapuit, laudo: miror, quod reddidit unquam.
Tam bona constanter præda tenenda fuit.
Ante recessisset caput [o] hoc cervice cruenta,
Quam tu de thalamis abstraherêre meis.
Te-ne manus unquam nostræ dimittere vellent?
Te-ne meo paterer vivus abire sinu?
Si reddenda fores, [p] aliquid tamen ante tulissem:
Nec Venus [q] ex toto nostra fuisset iners.
Vel mihi virginitas esset libata; [r] vel illud,
Quod poterat salvâ virginitate rapi.
Da modò te; quæ sit Paridi constantia nosces.
[s] Flamma rogi flammas finiet [t] una meas.
Præposui regnis egô te; quæ maxima [u] quondam
Pollicita est nobis nupta sorórque Jovis.
[x] Dumque tuo possem circumdare brachia collo,
Contemta est virtus Pallade dante mihi:

INTERPRETATIO.

Plus hic reperio, quàm quod illa pollicita sit: & laus tua est superata causâ suâ. Ergò Theseus, cui omnia perspecta, jure inflammatus est; & visa es præda digna tanto viro; dum nuda ludis more tuæ gentis in palæstrâ unctâ; & puella es immixta viris nudis. Probo quod abstulit; stupeo quòd restituit unquam: tam bona rapina fuit firmiter retinenda. Caput hoc priùs detractum esset collo sanguinolento, quàm tu avellereris de meis cubiculis. Manus-ne nostræ vellent unquam te remittere? Vivus-ne sinerem te excedere gremio meo? Si esses restituenda, tamen aliquid priùs consecutus essem; nec Venus nostra fuisset omninò ignava. Vel virginitas mihi esset derepta, vel illud, quod poterat decerpi integrâ virginitate. Trade te modò; cognosces quæ sit firmitas Paridi. Solus ignis rogi finem imponet ignibus meis. Ego te antepesui regnis; quæ maxima & uxor & soror Jovis nobis olim promisit. Et dummodò possem amplecti collum tuum lacertis, virtus spreta est, Pallade eam mihi exhibente.

NOTÆ.

[i] *Hìc*] *Cùm video te.*
[k] *Et tua*] Id est, *Et gloria tua ex pulcritudine minor est, quàm materia & pulcritudo ipsa.*
[l] *Arsit*] *Tui amore correptus est:* quâ de te in præcedentibus epistolis.
[m] *Nitida*] *Uncta.*
[n] *Palæstrâ*] *La luite.* Ad illud verò studium se maximè adjungebant Laconici.
[o] *Hoc*] *Meum.*
[p] *Aliquid tamen*] Non te intactam, ut *Theseus, remisissem.*
[q] *Ex toto*] *Penitus.*
[r] *Vel illud quod*] Oscula, putà.
[s] *Flamma rogi*] *Postquam mortuus fuero.*
[t] *Una*] *Sola.*
[u] *Quondam*] Cùm de pulcritudine inter Deas judicavit.
[x] *Dumque*] *Modò ut.* Gall. *Pourveuque.*

Nec piget; aut unquam stulte [y] legisse videbor:
Permanet in [z] voto mens mea firma suo.
Spem modò ne nostram fieri patiare [a] caducam,
Te precor, ô tanto digna labore peti.
Non ego conjugium generosæ [b] degener opto:
Nec mea (crede mihi) turpiter uxor eris.
[c] Pliada, [d] si quæras, in nostra gente Jovemque
Invenies: [e] medios ut taceamus avos.
Sceptra parens Asiæ, quâ nullo beatior [f] ora,
[g] Finibus immensis vix obeunda tenet.
Innumeras urbes atque [h] aurea tecta videbis:
Quæque suos dicas templa decere Deos.
[i] Ilion aspicies, firmatáque turribus altis
Mœnia, [k] Phœbêæ structa [l] canore lyræ.
Quid tibi de turba narrem [m] numeróque virorum?
Vix populum tellus sustinet [n] illa suum.

INTERPRETATIO.

Nec pœnitet; aut unquam videbor ineptè elegisse: animus meus persistat constans in desiderio suo. Te oro tantùm ne spem nostram sinas esse inanem, ô merita quæri tanto labore. Ego non sum ignobilis qui cupiam connubium nobile: nec, crede mihi, eris inhonestè uxor mea. Si exquiras reperies Pleiadem, & Jovem in nostris stemmatibus; ut prætereamus avos medios. Pater tractat sceptra Asiæ, quâ regione nulla opulentior, vix ambienda infinitis finibus. Cernes oppida sine numero & domos magnificas: & ædes quas fateanis decere Deos suos. Cernes Ilion & muros suffultos excelsis turribus, positos ad sonum lyræ Phœbêæ. Quid tibi commemorem de populo & copiâ virorum? Vix illa terra fert suos incolas.

NOTÆ.

[y] *Legisse*] *Elegisse: Cùm te potiùs quàm Junonis aut Palladis dona elegerim, nunquam stultè elegisse videbor.*

[z] *Voto suo*] *Ut te conjugem habeam.*

[a] *Caducam*] *Vanam.*

[b] *Degener*] *Ignobilis.* Aliàs degener est qui à Majorum virtute descivit.

[c] *Pliada*] Alij habent *Pleiada.* Hic verò Electra intelligitur, ex septem Pleiadibus Atlantis & Pleiones filiabus, una, ex quâ Jupiter Dardanum, qui, ut habet Virgil.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & autor:

Ex quo adeòque, per Erichthonium, Troëm, Ilum, Laomedontem, Priamum, Paris genus ducebat.

[d] *Si quæras*] *Si in natales meos inquiras.*

[e] *Medios*] Qui, modò recensiti Reges fuerunt.

[f] *Ora*] Pro regione posita est.

[g] *Finibus*] *Propter immensa spatia, & longè remotos fines vix peragranda.*

[h] *Aurea*] *Auro ornata*; adeòque *magnifica.*

[i] *Ilion*] *Urbem, Trojæ caput:* nam Troja regio est; quæ etiam pro urbe ipsâ ponitur.

[k] *Phœbêa*] Jam suprà Phœbum, seu Apollinem, cum Neptuno, Trojanæ urbis conditorem vidimus.

[l] *Canore*] Dicuntur ad Apollinis cantum saxa in opus exiliisse: cujus fabulæ ad Politicos accommodationem passim apud Mythologos reperies.

[m] *Numeróque virorum*] *Quibus, scil. imperium nostrum Asiaticum suffultum est.*

[n] *Illa*] *Asiatica, seu Trojana.*

[o] Occurrent denso tibi Troades agmine matres :
[p] N c capient Phrygias atria nostra nurus.
O quoties, dices, *Quam pauper* [q] *Achaia nostra est !*
Una domus [r] quasvis urbis habebit opes.
Nec mihi fas fuerit Sparten contemnere vestram.
In qua tu nata es, terra beata mihi est.
[s] Parca sed est Sparte : tu cultu divite digna es.
Ad [t] talem formam [u] non facit iste locus.
Hanc faciem largis sine fine [x] paratibus uti,
Deliciisque decet [y] luxuriare novis.
Cùm videas cultum nostra de gente virorum ;
[z] Qualem Dardanidas credis habere nurus ?
Da modò te [a] facilem : nec dedignare maritum,
Rure [b] Therapnæo nata puella, [c] Phrygem.
Phryx erat & nostro genitus de sanguine, [d] qui nunc
Cùm Dîs potandas nectare miscet aquas.
Phryx erat Auroræ [e] conjux, tamen abstulit illum
Extremum noctis [f] quæ Dea finit iter.

INTERPRETATIO.

Matronæ Troades tibi obviam procedent spisso agmine ; nec atria nostra continebunt nurus Phrygias. O quoties dices, quàm misera est nostra Achaia! *unica domus fruetur omnibus divitiis urbis. Nec mihi fas fuerit spernere vestram Sparten. Tellus in qua nata es est mihi felix. Sed Sparte est frugalis : tu mereris ornatum splendidum. Iste locus non aptus est ad ejusmodi pulcritudinem : Hos deces vultus semper uti multis ornatibus, & affluere novis deliciis. Cùm aspicias ornatum virorum de nostrâ natione ; qualem arbitraris puellas Dardanidas habere ? Prabe te tantum lubentem ; nec aspernare maritum Phrygem, puella nata rure Therapnao. Qui nunc cum Divis miscet nectare aquas bibendas, erat Phrygius & procreatus de nostro sanguine. Maritus Auroræ erat Phrygius, tamen Dea quæ terminat viam ultimam noctis illum rapuit.*

NOTÆ.

[o] *Occurrent*] Hoootis gratiâ.

[p] *Nec capient*] *Cùm in regiam ad te excipiendum concurrent.*

[q] *Achaia*] Peloponnesus est : Alibi pro Græciâ sumitur.

[r] *Quasvis*] *In unâ domo, quamcumque in nostrâ regione delegeris, unius Græcæ urbis opes invenire licebit.*

[s] *Parca*] *Ex institutis Lycurgi*, dixit aliquis. Quasi verò ex illius institutis, qui mortuo Paride, & post ejus mortem longo interjecto tempore, in lucem prodierit. Parca fuit Sparte, quia nec divites, adeòque nec sumtuosi Lacedæmonij, sicut Asiatici seu Trojani, qui suâ luxuriâ famosi facti sunt.

[t] *Talem*] *Qualis est tua, ô Helena.*

[u] *Non facit*] *Non respondet. Indignus est iste locus, qui te talem habeat.*

[x] *Paratibus*] *Ornatibus ; Cultibus.*

[y] *Luxuriare*] *Abundare ; Affluere.*

[z] *Qualem*] *Multò pulcriorem, & splendidiorem.*

[a] *Facilem*] *Exorabilem.*

[b] *Therapnæ*] *Lacenico* ; Sunt enim Therapnæ agri Laconici non longè à Spartâ, ad flumen Eurotan.

[c] *Phrygem*] Paridem intellige, qui Trojanus ; adeòque Phryx fuit.

[d] *Qui nunc*] Ganymedem intelligit ; qui Trois, Trojanorum regis filius, à Jove, in Aquilam transmutato, raptus est ; cui in deliciis, & pincernæ loco fuit.

[e] *Conjux*] Tithonus est, Laomedontis filius, Priamique frater.

[f] *Quæ Dea*] Aurora, scilicet ; quæ noctem finit, diem inchoat.

Phryx etiam [g] Anchiſes: [h] volucrum cui [i] mater Amorum
  Gaudet in Idæis concubuiſſe jugis.
Nec, puto, [k] collatis formâ Menelaüs & annis,
  Judice te, nobis anteferendus erit.
Non dabimus certè [l] ſocerum [m] tibi clara fugantem
  Lumina; qui trepidos [n] à dape vertat [o] equos.
[p] Nec pater eſt Priamo ſoceri de cæde cruentus;
  Et qui [q] Myrtoas [r] crimine ſignet aquas.
Nec [ſ] proavo [t] Stygia noſtro captantur in unda
  Poma, nec in mediis quæritur humor aquis,
Quid tamen hoc refert, ſi te tenet [u] ortus ab illis?
  Cogitur huic domui Jupiter eſſe * ſocer.
Heu facinus! totis indignus noctibus ille
  Te tenet; amplexu perfruitúrque tuo.

INTERPRETATIO.

Anchiſes etiam erat *Phrygius: cum quo mater amorum alatorum amat latus conſevuiſſe in collibus Idæis. Nec, arbitror, Menelaüs, ſpecie & ætate comparatis, nobis erit præponendus, te judice. Non exhibebimus certè tibi ſocerum in fugam vertentem clarum Solem; qui avertat equos territos a convivio. Nec pater eſt Priamo ſanguinolentus de nece Soceri; & qui notet flagitio aquas Myrtoas. Nec poma expetuntur à proavo noſtro in fluctibus Stygiis, nec aqua deſideratur in mediis aquis. Quid tamen hoc intereſt, ſi illis ſatus te habet? Jupiter tenetur eſſe ſocer huic familiæ. Heu nefas! ille indignus te tenet totis noctibus; & uſque gaudet tuo amplexu.*

NOTÆ.

[g] *Anchiſes*] Filius fuit Capys, adeòque ex ſtirpe regiâ Æneæ pater.

[h] *Volucrum*] Quippe finguntur alati.

[i] *Mater amorum*] Venus eſt, quæ cum Anchiſe in monte Idâ concubuiſſe, deinde Æneam pepeiſſe fingitur.

[k] *Collatis*] *Formâ & annis meis cum formâ & annis Menelai comparatis, Menelaus, credo, non erit nobis præferendus.*

[l] *Socerum*] *Qualis eſt Atreus, Menelai pater,* ſupple.

[m] *Tibi clara*] *Qui te cogat oculos avertere.* Ad Atrei, Menelaï patris factum alludit; qui, ut violati à Thyeſte fratre, tori ſui injuriam ulciſceretur, ei proprios ejus filios epulandos appoſuit. Cujus facinoris horrore Sol retroceſſiſſe dicitur.

[n] *A dape*] Nefariâ, ſcil. qualis fuit illa Atrei.

[o] *Equos*] Equis vehi Solis currum apud Poëtas vulgatum eſt: Adeòque *vertere equos*, eſt *retrocedere*.

[p] *Nec pater*] *Sicuti Atreo Menelai patri eſt pater Pelops, qui, ut Hippodamiâ poteretur, Oenomaum ejus patrem interfecit.* Illud verò contra Menelaüm Paris commeminit.

[q] *Myrtoas*] Mare Myrtoum, quod pars eſt Ægæi, à Myrtilo Oenomai aurigâ, quem in illud Pelops præcipitavit, quidam dictum eſſe volunt; quos quidem Paridi ſerviendi causâ hìc ſequitur Ovidius.

[r] *Crimine*] In eo fuit Pelopis crimen, quòd Myrtilum benè meritum, & cujus operâ Oenomaum Hippodamiæ patrem curuli certamine vicerat, in mare præcipitaverit.

[ſ] *Proavo*] *Sicuti Tantalo Pelopis patri*, ſupple: cujus apud inferos ſupplicium Menelao pronepoti objicitur. Fingitur verò ille aquis tantùm non ſubmerſus fugientia flumina captare, quæ ad extinguendam ſitim attingere non liceat; pomiſque circunſtantibus inhiare, quæ comprehendere nequeat. Quâ de re Poëtæ ſunt multi.

[t] *Stygia*] Styx inferorum fluvius eſſe dicitur, per quem Dij jurare ſoliti.

[u] *Ortus*] Menelaus, ſcilicet.

* *Socer*] Omninò, ſi Menelao Helena Jovis filia nupta manſiſſet, ipſius Menelai Jupiter ſocer fuiſſet.

At

[x] At mihi conſpiceris poſitâ vix deniquc menſâ.
  Multáque, quæ lædant, hoc quoque [y] tempus habet.
Hoſtibus eveniant convivia talia noſtris,
  Experior poſito qualia ſæpè mero.
[z] Pœnitet hoſpitij, cum, me ſpectante, lacertos
  Impoſuit collo [a] ruſticus iſte tuo.
[b] Rumpor, & invideo ([c] quid enim tamen omnia narrem?)
  Membra ſuperjectâ cum tua veſte fover.
Oſcula cum verò coram [d] non dura daretis;
  Ante oculos [e] poſui pocula ſumta meos.
Lumina demitto, cum te tenet arctiùs ille:
  [f] Creſcit & invito lentus in ore cibus.
Sæpè dedi gemitus: & te, laſciva, [g] notavi
  In gemitu riſum non tenuiſſe meo.
Sæpè mero volui [h] flammam compeſcere: at illa
  Crevit; & ebrietas [i] ignis in igne fuit.
Multáque ne videam, [k] verſâ cervice recumbo.
  Sed [l] revocas oculos protinus ipſa meos.
Quid faciam dubito. dolor eſt meus illa videre.
  Sed dolor à facie major abeſſe tuâ.
Quâ licet & poſſum, luctor celare furorem:
  Sed tamen apparet diſſimulatus amor.

INTERPRETATIO.

At ægrè à me ſpectaris tandem menſâ admotâ: Et hoc quoque tempus habet plurima quæ offendant. Epulæ qualibus admitior ſæpè vino appoſito admoveantur tales hoſtibus noſtris. Piget hoſpitij, cùm me intuente ille agreſtis admovit brachia collo tuo. Crucior, & amalor (quid enim tamen omnia referam?) Cùm calefacit artus tuos tunicæ ſuperſtratus. Cùm verò præberetis in meo conſpectu ſuavia mollia; tenui pocula capta ante oculos meos. Dejicio oculos, cùm ille te urget pluſculum: & cibus gràvis creſcit in ore nauſeante. Sæpè duxi ſuſpiria; & obſervavi, proterva, te non repreſſiſſe riſum in ſuſpirio meo. Sæpè volui coërcere ignem vino; at ille auctus eſt, & ebrietas fuit ignis in igne. Et ne aſpiciam multa, decumbo collo reflexo. Sed tu ſtatim retrahis meos oculos. Incertus ſum quid agam: piget illa cernere; ſed major eſt dolor recedere à vultu tuo. Quatenus licet & poſſum, conor occultare mentæ impetum; ſed tamen amor tectus cernitur.

NOTÆ.

[x] *At mihi*] Queritur quòd tantùm, vixque etiam tempore cœnæ Helenam videre poſſit.
[y] *Tempus*] Quo cœna ſumitur, ſcil.
[z] *Pœnitet hoſpitij*] Id eſt, *Nollem hoſpitium mihi cum Menelao eſſe.*
[a] *Ruſticus iſte*] *Menelaus.*
[b] *Rumpor*] *Diſcrucior.*
[c] *Quid enim*] Alij *quid nunc*. Alij aliter.
[d] *Non dura*] *Mollia & laſciva.*
[e] *Poſui*] *Ne viderer*, ſcil.
[f] *Creſcit*] *Videtur creſcere, qui præ dolore comedere non poſſum.*
[g] *Notavi*] *Adverti.*
[h] *Flammam*] *Amorem.*
[i] *Ignis*] Vini calor amoris flammam acuebat.
[k] *Verſâ cerv.*] Id eſt, *cervice & capite in aliam partem verſo, diſcumbo.*
[l] *Revocas*] Id eſt, *facit forma tua, ut ſtatim oculos ad te convertam.*

Nec tibi verba damus: [m] ſentis mea vulnera, ſentis.
Atque utinam ſoli ſint ea nota tibi!
Ah quoties lacrymis venientibus [n] ora reflexi,
Ne cauſam fletûs quæreret [o] ille mei!
Ah quoties [p] aliquem narravi potus amorem,
Ad vultus [q] referens ſingula verba tuos!
[r] Indiciúmque mei ficto ſub nomine feci.
[ſ] Ille ego, ſi neſcis, verus amator eram.
Quin etiam, ut poſſem verbis [t] petulantiùs uti,
Non ſemel ebrietas eſt ſimulata mihi.
[u] Prodita ſunt (memini) tunicâ tua pectora laxâ,
Atque oculis aditum nuda dedêre meis;
Pectora vel puris nivibus, vel lacte, tuamque
Complexo matrem candidiora [x] Jove:
Dum ſtupeo viſis, (nam pocula fortè tenebam)
[y] Tortilis è digitis excidit anſa meis.
Oſcula ſi natæ dederas; ego protinus illa
Hermiones tenero lætus ab ore tuli.
Et [z] modò cantabam [a] veteres [b] reſupinus amores:
Et modò per nutum [c] ſigna tegenda dabam.

INTERPRETATIO.

Nec tibi imponimus; ſentis meas plagas, ſentis. Atque utinam illa ſint tibi ſoli perſpecta! Ah quoties detorſi faciem lacrymis erumpentibus, ne ille peteret cauſam mei luctus! Ah quoties potus commentus ſum aliquem amorem, affingens ſingulas voces ad oculos tuos! & me declaravi ſub nomine commentitio. Ego ille eram verus amator, ſi ignoras. Quin etiam ut poſſem procacius verba profundere, ebrietas non eſt mihi ſemel ficta. Aperta ſunt (recordor) tua pectora veſte laxatâ, & nuda præbuerunt acceſſum meis oculis; pectora ſplendidiora vel nivibus intaminatis vel lacte, & Jove complexo tuam matrem. Dum ſtupidus hæreo aſpectu, (nam fortè tractabam pocula) anſa flexuoſa elapſa eſt meis digitis. Si oſcula præbueras filiæ, ego ſtatim gaudens illa ſumſi ab ore molli Hermiones. Et modò reſupinus celebrabam veteres amores: & modò exhibebam per nutum indicia occultanda.

NOTÆ.

[m] *Sentis mea vulnera*] *Scis certò me tui amore teneri.*

[n] *Ora reflexi*] *Faciem aliò converti, ne lacrymas videret Menelaus.*

[o] *Ille*] *Menelaus*; cujus invidiosè nomen reticuit.

[p] *Aliquem*] Puteaneus & alij nonnulli habent *juvenum*. Se dicit aliorum expoſuiſſe amores, ut ſuum aperiret.

[q] *Referens*] *Ut intelligeres me propter te, & tui amore incenſum ea omnia dicere.*

[r] *Indiciúmque*] *Me amare indicavi.*

[ſ] *Ille*] *Cujus tibi amorem enarrabam.*

[t] *Petulantiùs*] Alij habent *petulantibus*: quod magis placeret.

[u] *Prodita*] *Aperta; patefacta.*

[x] *Jove*] Cygni verò, naturâ candidiſſimi formam indutus, Ledam Helenæ matrem Jupiter vitiavit.

[y] *Tortilis*] Anſas amabant in poculis intortas & implicatas.

[z] *Modò*] *Interdum.*

[a] *Veteres*] *Veterum, qui amoribus inclaruerunt.*

[b] *Reſupinus*] Tanquam nimio mero correptus fuiſſet.

[c] *Signa tegenda*] *Signa, quibus amorem meum tibi declarabam, celanda omnibus, præſertim verò Menelao marito.*

Et comitum [d] primas Clymenen [e] Æthrámque ruarum
[f] Aufus cum blandis nuper [g] adire fonis.
Quæ mihi non aliud, [h] quàm formidare, locutæ,
Orantis medias [i] deferuêre preces.
[k] Dî facerent, magni prerium certaminis effes;
Teque fuo victor poffet habere toro.
[l] Ut tulit [m] Hippomenes Schœneïda [n] præmia curfus,
Venit ut in [o] Phrygios Hippodamia finus;
Ut ferus [p] Alcides [q] Acheloïa cornua fregit,
Dum petit amplexus, Deïanira, tuos;
Noftra [r] per has leges [f] audacia fortiter iffet:
Teque mei fcires effe laboris [t] opus.
Nunc mihi nil fupereft, nifi te, formofa, precari;
Amplectíque tuos, fi patiare, pedes.

INTERPRETATIO.

Aufus fum etiàm nuper alloqui fuavibus verbis, Clymenen & Æthram primas comitum. Quæ mihi non aliud refpondentes, quàm fe timere, destituerunt medias preces rogantis. Dij annuerent effes præmium gravis pugnæ; & victor poffet te fovere fuo lecto. Quemadmodum Hippomenes reportavit Schœneida pretium curfus; quemadmodum Hippodamia ivit in gremium Phrygium; quemadmodum fævus Alcides elifit cornua Acheloïa, dum cupit tuos complexus Deïanira: noftra fortitudo ftrenuè certaffet his conditionibus: & nofces te effe præmium mei laboris. Nunc nihil mihi eft reliquum, ô pulcra, nifi te orare; & complecti tuos pedes, fi finas.

NOTÆ.

[d] *Primas*] *Præcipuas & intimas.*

[e] *Æthrámque*] Hanc Thefei matrem fuiffe fcribit Hubertinus; quod tamen temporum ratio non finit. Adeòque hæc ab illâ Thefei matre alia eft.

[f] *Aufus cum*] Alij habent *Aufus fum.*

[g] *Adire*] Ut fibi in fuis amoribus opem ferrent.

[h] *Quam formidare loquutæ*] *Quæ, cùm nihil mihi refpondiffent, nifi quòd dicerent fe timere.*

[i] *Deferuere*] Adeòque noluerunt ejus preces aufcultare; multò minùs illi obtemperare. Sed alij habent *deftituêre.*

[k] *Di facerent*] *Utinam* fupple.

[l] *Ut tulit*] Quorundam fumit exempla, qui pro fuis amoribus certarunt; quos fortiter fe effe dicit imitaturum.

[m] *Hippomenes*] Hic fuit Macarei, vel, ut alij fcribunt, Megarei filius, qui Atalantam Schœnei filiam, à Venere adjutus, quæ illi tria poma ex Hefperidum hortis dedit, quorum pulcritudine puellæ curfum impedivit, curfu fuperaffe traditur. Quâ de re poftcà in Metamorph.

[n] *Præmia*] Ipfam Atalantam, quæ fe eâ lege in viri manus venturam fpoponderat, fi à quopiam curfu vinceretur.

[o] *Phrygios*] *Pelopis Phrygij*; qui Oenomaum Hippodamiæ patrem curuli certamine fuperavit.

[p] *Alcides*] Hercules eft à robore, Græcâ etymologiâ fic dictus; ἀλκὴ enim robur eft: vel ab Alcæo avo, ut placet Herodoto.

[q] *Acheloïa*] *Acheloi fluvij*; qui cum Hercule pro Deianirâ fibi promiffà pugnavit; à quo altero cornu in certamine multatus eft.

[r] *Per has leges*] *Ut pàriter victori, tu, Helena, in matrimonium cederet.*

[f] *Audacia fortiter*] Voffianus codex habet *fortior*: quod Cl. Heinfio, mihi quoque placet. Alij *victoria* pro *audacia.*

[t] *Opus*] *Victoria mea præmium.*

O decus, ô [u] præsens [x] geminorum gloria fratrum;
O Jove digna viro, ni Jove nata fores!
Aut ego [y] Sigêos repetam te conjuge portus:
Aut ego [z] Tænariâ contegar exul humo.
Non mea sunt [a] summâ leviter [b] districta sagittâ
Pectora: descendit [c] vulnus ad ossa meum.
Hoc mihi, (nam [d] repeto) fore ut à [e] cæleste sagittâ
Figar, erat verax vaticinata [f] soror.
[g] Parce [h] datum fatis, Helene, contemnere amorem:
[i] Sic habeas faciles in tua vota Deos.
[k] Multa quidem [l] subeunt: sed coram ut plura loquamur,
Excipe me lecto nocte silente tuo.
An [m] pudet, & metuis Venerem temerare maritam,
[n] Castáque legitimi fallere jura tori?
Ah nimium simplex, Helene, ne rustica dicam,
[o] Hanc faciem culpâ posse carere putas!
Aut faciem mutes, aut, sis non dura, [p] necesse est.
[q] Lis est cum formâ magna pudicitiæ.

INTERPRETATIO.

O honor, ô gloria certa fratrum gemellorum; ô digna Jove marito, nisi esses Jove procreata! Aut ego revehar in portus Sigeos, te uxore; aut ego extorris sepeliar in terra Tænariâ. Mea pectora non sunt leviter vulnerata extremâ sagittâ: plaga mea porrigitur ad ossa. Soror verè prædixerat hoc mihi. (nam recordor) futurum ut confoderer à cælesti sagittâ. Noli, Helene spernere amorem immissum fatis: sic fruaris Diis propitiis tuis desideriis. Multa quidem succurrunt: sed, ut plura proferamus in conspectu, excipe me toro tuo nocte tacitâ. An pudet, & times violare Venerem conjugalem? & ludificare jura pudica lecti legitimi? Ah nimium rudis, Helene, ne dicam stupida, credis talem formam posse carere crimine! aut oportet immutes vultus, aut sis non crudelis. Gravis est discordia castitatis cum pulcritudine.

NOTÆ.

[u] *Præsens*] *Magnum, certúmque.* Hanc vocem nota; vim habet & dignitatem.

[x] *Geminorum*] *Castoris & Pollucis.*

[y] *Sigêos*] *Trojanos*; à Sigeo promontorio.

[z] *Tænariâ*] *Laconicâ*; à Tænaro promont.

[a] *Summâ*] Id est, *Sagitta tantùm parte extremâ.*

[b] *Districta*] *Vulnerata*; sed vulnus leve indicat per se vox ista: quod notandum. *Ce n'est pas une petite égratignure.*

[c] *Vulnus*] *Amor.*

[d] *Repeto*] *Recolo* multi ex scriptis. Id est, *In memoriam reduco.*

[e] *Celeste*] Pro *celesti* antiquè metri necessitate.

[f] *Soror*] *Cassandra*; de quâ suprà.

[g] *Parce*] *Noli.*

[h] *Datum*] Clar. Heinsius vellet *ratum.* Pro Amore à fati necessitate arguit.

[i] *Sic*] *Ità inveniat Deos ad ea quæ optaveris exorabiles, ut mihi nunc auscultaveris.*

[k] *Multa*] *Quæ tibi scribam*, supple.

[l] *Subeunt*] *In mentem veniunt.*

[m] *Pudet*] *Me toro tuo excipere*, scil.

[n] *Castáque legit*] *Maritalem Venerem* hic versus interpretatur. *An pudicitiam maritalem violare metuis?*

[o] *Hanc*] *Tuam, tam pulcram.*

[p] *Necesse est*] Malè verò cessit pulcritudini, si necessariò cum impudicitiâ conjuncta sit.

[q] *Lis est*] —*Rara est adeò concordia formæ Atque pudicitiæ.*

Jupiter his gaudet, gaudet Venus aurea [r] furtis.
[f] Hæc tibi nempe patrem furta dedêre Jovem.
[t] Vix fieri, [u] si sunt vires in semine avorum,
[x] Et Jovis & Ledæ filia, casta potes.
Casta tamen tum sis, cùm te mea Troja tenebit:
Et tua sim, quæso, [y] crimina solus ego.
Nunc ea peccemus, quæ [z] corriget [a] hora jugalis:
[b] Si modò promisit non mihi vana Venus.
Sed tibi & hoc suadet [c] rebus, non voce, maritus:
Neve sui furtis hospitis obstet, abest.
[d] Non habuit tempus, quo [e] Cressia regna videret,
Aptius, [f] ô mirâ calliditate virum!
Ivit, &, [g] *Idæi mando tibi*, dixit iturus,
Curam [h] *pro nobis hospitis, uxor, agas.*
Negligis absentis (testor) mandata mariti:
Cura tibi non est hospitis ulla tui.
[i] Hunccine tu speres hominem [k] sine pectore [l] dotes
Posse satis formæ, Tyndari, nosse tuæ?

INTERPRETATIO.

Jupiter lætatur adulteriis, Venus splendida illis lætatur. Nempe hæc adulteria tibi fecerunt Jovem patrem. Filia Jovis & Ledæ vix potes fieri pudica, si sit aliqua potestas in semine avorum. Pudica sis tamen tum, cum Troja te habebit: & ego solus precor sim tua flagitia. Nunc ea delinquamus, quæ hora conjugalis emendet: si saltem Venus non est mihi pollicita inania. Sed & maritus tibi est hujus autor factis non verbis: & ne prohibeat adulteria sui hospitis, peregrè est. Non habuit tempus commodius quo adiret regna Cretensia: ô virum egregiâ astutiâ! Discessit, & profecturus dixit, Conjux tibi præcipio curam geras hospitis Idæi pro nobis. *Contemnis (juro) jussa viri absentis: nulla est tibi cura tui hospitis. Anne tu speres hunc hominem insulsum posse satis cognoscere pretium formæ tuæ?*

NOTÆ.

[r] *Furtis*] *Adulteriis.*

[f] *Hæc*] Jupiter verò furtivo cum Ledâ concubitu Helenam genuit.

[t] *Vix fieri*] Scilicet, ut *fortes creantur fortibus & bonis*, ità plerumque ex corvi malo ovo malus corvus nascitur.

[u] *Si sunt*] Atque sunt certè ut plurimùm, etiam quod ad mores attinet.

[x] *Et Jovis & Ledæ*] Utriusque adulterio.

[y] *Crimina solus*] *Cum nemino prætereà pecces.*

[z] *Corriget*] Faciet legitima; aut saltem resarciet. Duo habent *corrigat*: quod Cl. Heinsius retinuit.

[a] *Hora jugalis*] Pro matrimonio.

[b] *Si modo*] Id est, *Si saltem uxor esse mea debeas, sicuti à Venere mihi est promissum: nec me illa deceperit.*

[c] *Rebus*] *Quandoquidem, me hîc tecum relicto, discesserit.*

[d] *Non habuit*] Menelaum irridet, qui tali formâ conjugem secum reliquerit.

[e] *Cressia*] *Creta Insula.*

[f] *O mirâ*] Irrisio est Menelai.

[g] *Idæi*] Paridis; ab Idâ monte Phrygiæ sic dicti.

[h] *Pro nobis*] *Loco nostro.*

[i] *Hunccine*] Menelaum eum esse negat hominem, qui Helenæ pulcritudinem satis noverit æstimare.

[k] *Sine pectore*] *Sine sapientiâ.* Ità & Horatius loquutus est de Tibullo; *Tu non corpus eras sine pectore.*

[l] *Dotes*] *Excellentiam, & pretium.*

Falleris: [m] ignorat. nec, si bona magna putaret
Quæ tenet, externo crederet illa viro.
[n] Ut te nec mea vox, nec te meus incitet ardor;
Cogimur [o] ipsius commoditate frui.
Aut erimus stulti, [p] sic ut superemus & ipsum,
Si tam securum tempus abibit [q] iners.
Pæne suis ad te manibus deducit [r] amantem.
Utere non vafri simplicitate viri.
Sola jaces viduo tam longâ nocte cubili:
In viduo jaceo solus & ipse toro.
Te mihi, meque tibi communia gaudia jungant.
Candidior medio nox erit [s] illa die.
Tunc ego jurabo quævis tibi numina; meque
Adstringam [t] verbis in sacra [u] jura tuis.
Tunc ego, [x] si non est fallax fiducia nostri,
Efficiam præsens, ut mea regna petas.
Si pudet; & metuis, ne me videare secuta;
Ipse reus sine te criminis hujus [y] agar.
[z] Nam sequar [a] Ægidæ factum, [b] fratrumque tuorum.
Exemplo tangi non [c] propiore potes.
Te rapuit Theseus; geminas [d] Leucippidas illi:
Quartus in exemplis enumerabor ego.

INTERPRETATIO.

Hallucinaris, nescit: nec si crederet magna bona esse quæ possidet, illa committeret viro peregrino. Quamvis te nec mea verba, nec te meus amor urgeat; cogimur uti facilitate ipsius. Aut erimus stolidi, ita ut etiam ipsum vincamus, si opportunitas tam tuta prætereat inutilis. Perducit propemodum amantem ad te manibus suis. Utere imperitiâ mariti simplicis. Sola decūbis lecto destituto nocte tam prolixâ: ipse etiam solus decumbo in lecto viduo. Voluptas communis copulet te mihi & me tibi. Illa nox erit splendidior medio die. Tunc ego jurabo tibi quosvis Deos; & me obligabo vocibus tuis in jura sacra. Tunc ego, si fiducia nostri non est mendax, præsens præstabo ut adeas nostra regna. Si pudet; & times ne videaris secuta me; ipse constituar reus hujus flagitij sine te. Nam imitabor admissum Ægidæ, & fratrum tuorum. Non potes moveri exemplo propiore. Theseus te abstulit: illi duas Leucippidas: ego quartus recensebor in exemplis.

NOTÆ.

[m] *Ignorat*] *Quod sit forma tua pretium*, scil.

[n] *Ut*] *Quamvis.*

[o] *Ipsius*] Gronovianus *absentis commoditate viri.*

[p] *Sic ut*] *Adeò ut ipso Menelao simus stultiores.*

[q] *Iners*] *Sine amoris effectu.*

[r] *Amantem*] *Me.* scil.

[s] *Illa*] *Quâ jungemur*, scil.

[t] *Verbis tuis*] *Jurando secundùm eam quam præscripseris formulam.*

[u] *Jura*] *Matrimonij*, scil. *quod nunquam dissolvam.*

[x] *Si non est*] *Nisi fortè majora quàm possim exequi animo præsumo.*

[y] *Agar*] Alij *ero.* Id est, *Volo hujus facti culpam omnem in me transferri.*

[z] *Nam*] Dicit se Helenam à se raptam fuisse velle fateri.

[a] *Ægidæ*] *Thesei; Ægei filij, qui te rapuit.*

[b] *Fratrum*] *Castoris & Pollucis.*

[c] *Propiore*] Sunt verò fratres inter se maximè propinqui.

[d] *Leucippidas*] *Leucippi filias*, Phœben & Elairam. Quâ de re posteà pleniùs in fastis.

Troïa [e] classis adest, armis instructa virísque.
Jam [f] facient celeres remus & aura vias.
Ibis Dardanias ingens regina per urbes:
Teque novam credet vulgus adesse Deam.
Quaque [g] feres gressus, [h] adolebunt [i] cinnama flammæ:
Cæsáque [k] sanguineam victima [l] planget humum.
Dona pater fratrésque, & cum genitrice sorores,
[m] Iliadésque omnes, totáque Troja, dabunt.
Hei mihi! pars à me vix dicitur ulla [n] futuri.
Plura feres, quàm quæ littera nostra refert.
Nec tu [o] rapta time, ne nos fera bella sequantur;
Concitet & vires Græcia magna suas.
[p] Tot priùs abductis, [q] ecquæ repetita per arma est?
Crede mihi; [r] vanos res habet ista metus.
Nomine ceperunt Aquilonis [s] Erechthida Thraces:
Et tuta à bello [t] Bistonis ora fuit.

INTERPRETATIO.

Classis Trojàna munita armis & viris, hic est. Remus & ventus jam præstabunt iter expeditum. Incedes superba regina per oppida Trojana: & vulgus arbitrabitur te adesse novam Deam. Et quâ pedes movebis, immittent cinnamoma in ignem: & victima mactata percutiet terram cruentam. Pater & fratres & sorores cũ matre & omnes Iliades, totáque Troja præbebunt munera. Hei mihi! vix pars ulla futuri narratur à me. Pluribus cumulaberis, quam quæ epistola nostra commemorat. Nec tu abrepta metue ne sæva bella nos persequantur; & magna Græcia commoveat opes suas. Tot ante ablatis, ecqua revocata est per arma? Fidem mihi adhibe; res ista habet timores inanes. Thraces abstulerunt Erechthida nomine Borea: & regio Thracia fuit secura à bello.

NOTÆ.

[e] *Classis*] Adeòque facilis discessus.

[f] *Facient celeres*] Id est, *facient ut celeriter viam conficiamus.*

[g] *Feres gressus*] *Ibis.*

[h] *Adolebunt*] *In tuum honorem, tanquam Deæ cremabunt.*

[i] *Cinnama*] Cinnamum & Cinnamomum frutex est, cujus corticis usus est etiam apud nos vulgaris. *De la canelle.* Hic verò pro quovis odoramento positum est.

[k] *Sanguineam*] Postquam victimæ sanguis eam rotaverit, *scilicet.*

[l] *Planget*] *Percutiet*, cùm in terram cadet.

[m] *Iliadésque*] *Mulieres Trojanæ.*

[n] *Futuri*] Id est, *bonorum & commoditatum, quæ tibi Trojæ tempore futuro evenient.*

[o] *Rapta*] *Si rapta, vel, postquam rapta fueris.*

[p] *Tot*] Puellis, *scil.* antehac raptis.

[q] *Ecqua repet.*] Id est, *nulla repetita est.*

[r] *Vanos res*] Id est, *De nihilo & sine causâ istud metueris.*

[s] *Erechthida*] Orithyiam, Erechtei Atheniensium regis filiam; quam cùm Aquilo seu Boreas bonâ gratiâ non posset impetrare, vi rapuit: Atque ex eâ Zethen & Calaim suscepit, qui Argonautæ Harpyas fugaverunt.

[t] *Bistonis*] *Thràcia*; à Bistonide palude, vel Bistoniâ urbe, vel, qui eam condidit, Bistone Martis filio,

[u] Phasida puppe nova vexit [x] Pagasæus Iason:
* Læsa nec est Colchâ Thessala terra manu.
Te quoque qui rapuit, rapuit [y] Minoïda Theseus:
Nulla tamen Minos [z] Cretas ad arma vocat.
Terror [a] in his ipso major solet esse periclo:
Quæque timere [b] libet, pertimuisse pudet.
[c] Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum.
Et mihi sunt vires: & mea tela nocent.
Nec minor est Asiæ, quàm vestræ copia terræ.
Illa viris dives, dives abundat equis.
Nec plus [d] Atrides animi Menelaüs habebit,
Quàm Paris; aut armis anteferendus erit.
Pæne puer cæsis [e] abducta armenta recepi
Hostibus: & [f] causam nominis inde tuli.
Pænè puer vario juvenes certamine vici.
In quibus [g] Ilioneus, [h] Deïphobúsque fuit.
Neve putes, non me nisi cominus esse timendum:
[i] Figitur in jusso nostra sagitta loco.

INTERPRETATIO.

Jason Pagasæus abduxit Phasida navi novâ: nec terra Thessala vexata est manu Colchâ. Theseus qui te abstulit, abstulit Minoïda: Minos tamen nullos Cretas ciet ad arma. Trepidatio in his solet esse major ipso discrimine: Et pudet reformidasse quæ libet reformidare. Pone tamen si vis, bellum grave excitari. Et mihi vires suppetunt; & mea arma efficiunt. Nec minores sunt opes Asiæ quàm terræ vestræ: illa opulenta viris, opulenta abundat equis. Nec Menelaus Atrides habebit plus audaciæ, quàm Paris, aut præferendus erit bello: Propemodum puer recuperavi armenta abacta, hostibus profligatis; & inde habui causam nominis. Propemodum puer superavi juvenes diversâ pugnâ: inter quos Deiphobus & Ilioneus. Et ne credas me non esse reformidandum nisi ex propinquo; sagitta nostra tangit locum appositum.

NOTÆ.

[u] *Phasida*] *Medeam*; à Phasi Colchorum fluvio celeberrimo sic dictam.

[x] *Pagasæus*] *Thessalicus*; à Pagasis Thessaliæ urbe, juxta quam Argo navis ædificata est; à quâ etiam propinquus sinus unde Jason navem solvit, Pagasæus dictus est.

* *Læsa nec*] *Nec quisquam ex Colchis propter Medeam raptam adversus Thessalos bellum movit.*

[y] *Minoïda*] *Ariadnen*, Minoïs filiam.

[z] *Cretas*] *Qui in Græciam, Ariadnen repetitum navigent*, supple.

[a] *In his*] *Cùm rapta est aliqua puella.*

[b] *Libet*] *Et pudet timuisse, quæ voluimus timere, quanquam timenda non essent.* Stultum & ex ineptâ libidine esse metum illum innuit.

[c] *Finge*] *Pone.* Gal. *Supposez.*

[d] *Atrides*] *Atrei filius.*

[e] *Abducta*] A latronibus, dum ille in Idâ monte inter Pastores ageret.

[f] *Causam nominis*] Ille verò Græcâ etymologiâ Alexander ἀπὸ τῶ ἀνδρὸς, id est à viro, & ἀλέγω, auxilior, dictus est.

[g] *Ilioneus*] Vir fuit Trojanus, fortissimus Phorbantis filius, Æneæ comes.

[h] *Deiphobúsque*] Paridis frater bellicosissimus.

[i] *Figitur*] Se sagittandi peritiâ commendat.

Num

Num potes hæc [k] illi primæ dare facta [l] juventæ ?
Instruere Atriden num potes [m] arte meâ ?
Omnia si dederis; nunquid [n] dabis Hectora fratrem?
Unus is innumeri militis [o] instar habet.
Quid valeam, nescis: & te mea robora [p] fallunt.
Ignoras, cui sis nupta futura viro.
Aut igitur nullo belli repetêre tumultu;
Aut cedent [q] Marti [r] Dorica castra meo.
Nec tamen indigner pro tanta sumere ferrum
Conjuge. certamen præmia magna movent.
Tu quoque, si [s] de te [t] totus contenderit orbis,
[u] Nomen ab æterna posteritate feres.
Spe [x] modò non timidâ, Dîs [y] hinc egressa secundis,
Exige [z] cum plenâ munera [a] pacta fide.

INTERPRETATIO.

Anne potes illi tribuere hæc facinora primæ juventutis? Anne potes adernare Atriden peritiâ meâ? Quamvis omnia tribueris; numquid tribues fratrem Hectorem? Is habet præstantiam militis innumeri. Ignoras quanti sim; & meæ vires te latent. Nescis cui viro sis futura conjux. Vel igitur nullo belli motu revocaberis; aut exercitus Græci vincentur à Marte meo. Nec tamen ægrè feram ferrum corripere pro tantâ uxore: magna munera pugnam cient. Tu quoque, si universus orbis certaverit propter te, consequeris famam ab æterna posteritate. Tantùm hinc profecta Diis propitiis spe haud incertâ, reposce promissa præmia cum certâ fide.

NOTÆ.

[k] *Illi*] *Menelao.*
[l] *Juventa*] *Mea*, scilicet.
[m] *Arte*] *Ad omne certamen peritiâ.*
[n] *Dabis Hectora*] Id est, *tam strenuum ut frater est.*
[o] *Instar*] Similitudinem notare hanc vocem dicunt Grammatici; at, ni fallor, præstantiam & dignitatem insuper habet: quod quidem hic etiam suum locum invenit.
[p] *Fallunt*] *Quæ sint ignoras.*
[q] *Marti*] *Virtuti & viribus bellicis:* Mars enim Deus belli.
[r] *Dorica*] *Græca:* Pars pro toto.
[s] *De te*] *Propter te:* nam eam vim habet quoque præpositio *de*; exempláque sunt obvia.
[t] *Totus*] Europam & Asiam intellige, quæ Helenæ causâ bello decennali collisæ sunt.
[u] *Nomen*] *Gloriam.* Credere est enim pulcherrimam fuisse ob quam tantæ motæ lites.
[x] *Modò*] *Tantummodò.*
[y] *Hinc*] *Ex Menelai domo.*
[z] *Cum fide*] *Non dubitans quin omnia præstem.*
[a] *Pacta*] *Tibi à me promissa.*

EPISTOLA DECIMASEPTIMA.

ARGUMENTUM.

Helena, lectâ Paridis epistolâ, quasi offensa, primùm objurgat eum. Deinde, ut pudorem tutetur, Paridis suasiones infringere conatur; ita tamen, ne omninò illius amorem negligere videatur. Et sic apertè ostendit muliebre ingenium varium esse, atque mutabile: juxta illud Ovidii in Arte amandi: Forsitan & primò veniet tibi littera tristis,

Quæque roget, ne se sollicitare velis. Quod rogat illa, timet: quod non rogat, optat ut instes. *Postremò, Paridis voluptatem expletura, ut honestius, ita tutius visum est, si quid sit, non litteris mandare, sed per Clymenen & Æthram, socias fidissimas agere. Idque cum fecissent, rebus compositis, unà Trojam abierunt.* Multi hanc epistolam non esse Ovidij contendunt, sed Sabini.

HELENA PARIDI.

Nunc oculos tua cùm violarit epistola nostros:
[a] Non rescribendi gloria visa [b] levis.
Ausus es hospitij [c] temeratis advena [d] sacris
Legitimam nuptæ sollicitare fidem?
[e] Scilicet [f] idcircò ventosa per æquora vectum
Excepit portu [g] Tænaris ora suo?
Nec tibi [h] diversâ quamvis è gente venires,
[i] Oppositas habuit regia nostra fores;
Esset ut [k] officij merces [l] injuria tanti?
Qui [m] sic intrabas, hospes an hostis eras?
Nec dubito, quin hæc, cùm sit tam justa, vocetur
Rustica judicio nostra querela tuo.
Rustica sim sane; [n] dum non oblita pudoris:
Dumque [o] tenor vitæ sit sine labe meæ.

INTERPRETATIO.

Postquam tua littera læserunt oculos nostros; gloria non respondendi visa est parva. Ausus es hospes, violatis sacris hospitij, labefactare fidem legitimam maritæ? Nempe ea causa regio Tænaris accepit portu suo te adductum per maria procellosa? Nec palatium nostrum habuit valvas tibi clausas, quanquam accederes è natione peregrinâ; ut injustitia esset præmium tanti beneficij? Qui sic ingrediebaris, eras-ne hospes an hostis? Nec dubito quin hæc querimonia, cùm sit tàm justa, dicatur inepta judicio tuo. Sim profectò inepta; modò non immemor pudicitiæ: & modò ordo mea vita sit sine maculâ.

NOTÆ.

Puteaneus margini adscriptos habet hos versus initio epistolæ;

Si mihi quæ legi, Pari, non legisse liceret,
Servarem numeros, sicut & ante, proba.

[a] *Non*] Duplex potest esse sensus, qui tamen propè eòdem redeat, prout voculam istam *non* ad *rescribendi*, vel ad *levis* retuleris.

[b] *Levis*] *Parva.*

[c] *Temeratis*] *Violatis.* Enimverò hospitij jura violat, qui hospitis uxorem adulterio corrumpere nititur.

[d] *Sacris*] Scilicet, Jovi & diis hospitalibus sacra fiebant, in hospitij sanciendo fœdere.

[e] *Scilicet*] Ironiæ apta etiam vocula.

[f] *Idcircò*] *Ut me corrumperet.*

[g] *Tænaris*] *Laconica*; à Tænaro promontorio; de quo jam sæpe.

[h] *Diversâ*] *Remotâ, & quæ aliis moribus vivit.* Barbarorum verò nomine alios omnes Græci contemnebant. Hospites Spartani præsertim odio habebant.

[i] *Oppositas*] *Clausas. Regiâ non exclusus es.*

[k] *Officij*] Communicati hospitij.

[l] *Injuria*] In adulterium sollicitationem intellige; quam beneficij mercedem Helena arguit.

[m] *Sic*] *Cum desiderio me abducendi.*

[n] *Dum*] *Dummodo*; Gall. *Pour veû que.*

[o] *Tenor*] Seriem, continuationem, & cursum notat vox ista. *Le cours de la vie.*

[p] Si non est [q] ficto vultus mihi tristis in ore;
Nec sedeo [r] duris [s] torva [t] superciliis;
Fama tamen clara est: & adhuc sine crimine [u] lusi:
Et [x] laudem de me nullus adulter habet.
Quò magis admiror, quæ sit fiducia [y] cœpto;
Spemque tori dederit quæ tibi causa mei.
[z] An, quia vim nobis [a] Neptunius attulit heros,
Rapta semel, videor bis quoque digna rapi?
[b] Crimen erat nostrum, si [c] delinita fuissem.
Cùm sim rapta, meum quid [d] nisi nolle fuit?
Non tamen è [e] facto fructum tulit ille [f] petitum:
Excepto redij passa timore nihil.
Oscula [g] luctanti tantummodò pauca protervus
Abstulit: ulterius nil habet ille mei.
[h] Quæ tua nequitia est, non [i] his contenta fuisset.
Dî melius! [k] similis non fuit ille tui.
Reddidit [l] intactam; minuítque modestia crimen:
Et juvenem [m] facti [n] pœnituisse patet.

INTERPRETATIO.

Si species mihi non est severa in ore simulato; nec sum terribilis sævis superciliis; fama tamen est illustris, & jocata sum adhuc sine flagitio: & nullus stuprator habet gloriam de me. Quò magis stupeo, quæ sit fiducia ausi; & quæ causa tibi præbuerit spem lecti mei. An, quia heros Neptunius nobis vim fecit, abducta semel, videor quoque digna bis abduci? Nostrum erat flagitium, si pellecta fuissem. Cùm sim ablata, quid fuit meum nisi nolle? Ille tamen non consecutus est ex cœpto præmium quæsitum: reverti nihil passa, si metum tollas. Tantum procax rapuit renitenti pauca suavia: ille nihil habet mei ampliùs. Quæ tua est protervia, non fuisses contenta his. Di meliùs! ille tibi par non fuit. Restituit illibatam; & modestia leviorem fecit ejus culpam: & manifestum est juvenem pœnituisse facinoris.

NOTÆ.

[p] *Si non est*] Ad id quod primùm ex vultus hilaritate conjici potest Helena respondet: testatúrque se, quamvis festivam, castam tamen esse.

[q] *Ficto*] Major non est profectò earum puellarum virtus, quæ tristitiam & severitatem nescio quam ridiculam affectant.

[r] *Duris*] *Quæ inexorabilem severitatem prædicent.*

[s] *Torva*] *Terribilis.*

[t] *Superciliis*] In quibus præsertim severitatis & superbiæ sedes.

[u] *Lusi*] Verbum amatorium. Alij habent *vixi.*

[x] *Laudem*] Id est, *De me non potest sese jactare.*

[y] *Cœpto*] *Tuo*, scil. *qui me corrumpere quæras.*

[z] *An quia*] Tota hæc Helenæ ratio persuadere magìs, quàm dissuadere videtur.

[a] *Neptunius*] *Theseus*; Neptuni nepos.

[b] *Crimen*] *Culpa.*

[c] *Delinita*] *Thesei blanditiis capta, & ad ejus amorem perducta.*

[d] *Nisi nolle*] Per vim à Theseo se dicit abductam.

[e] *Facto*] *Raptu.*

[f] *Petitum*] *Desideratum.*

[g] *Luctanti*] *Mihi*, scil. *quæ ipsi resistebam.*

[h] *Quæ tua neq.*] Gall. dicimus, *Méchant comme vous estes.*

[i] *His*] *Osculis.*

[k] *Similis*] *Ità ut tu es protervus & libidinosus.*

[l] *Intactam*] *Non vitiatam.* Quanquam non defuerunt qui aliter senserint.

[m] *Facti*] *Raptus.*

[n] *Pœnituisse patet*] Omninò, siquidem intactam sponte reddidisset: at verò vi magnâ repetentibus fratribus reddita est.

Thesea [o] pœnituit, Paris ut succederet illi;
[p] Ne quando nomen non sit in ore meum?
[q] Nec tamen irascor: (quis enim succenset amanti?)
Si modò, quem [r] præfers, non simulatur amor.
[s] Hoc quoque enim dubito non quòd [t] fiducia desit,
Aut mea sit facies non benè nota mihi:
Sed quia credulitas damno solet esse puellis;
[u] Verbáque dicuntur vestra carere fide.
[x] At peccant aliæ; matronáque rara pudica est.
[y] Quid prohibet raris nomen inesse meum?
Nam mea quòd [z] visa est tibi mater idonea; cujus
Exemplo flecti me quoque posse putes:
Matris in [a] admisso [b] falsâ sub imagine lusæ
[c] Error inest: plumâ tectus adulter erat.
[d] Nil ego, si peccem, possim nescisse: nec ullus
Error, qui facti crimen obumbret, erit.
Illa [e] benè erravit, vitiúmque [f] auctore [g] redemit.
Felix in culpa [h] quo Jove dicar ego?

INTERPRETATIO.

Pœnituit Theseum, ut Paris illi substitueretur; ne aliquando nomen meum non teratur ore hominum? *Nec tamen succenseo: (quis enim succenset amanti?) Si modò amor quem indicas non fingitur. Nam de hoc etiam incerta sum: non quòd confidentia absit, aut mea forma non sit mihi perspecta: sed quia facilitas solet esse detrimento puellis; & vestra verba dicuntur esse absque fide. At aliæ delinquunt, & matronæ paucæ sunt castæ. Quid obstat nomen meum esse inter paucas? Nam quòd mater mea tibi visa est apta, cujus exemplo credas me posse quoque moveri: error est in facto matris deceptæ sub fictâ specie: stuprator erat velatus pennis. Ego, si delinquam, nihil possim ignorasse; nec ullus error erit, qui velet probrum admissi. Illa benè erravit, & compensavit stuprum auctore. Quo ego Jove beata vocer in crimine?*

NOTÆ.

[o] *Pœnituit*] Interrogativè & quâdam cum indignatione legendum.

[p] *Ne quando*] Id est, *Ut semper sinistris hominum rumoribus differar.*

[q] *Nec tamen*] Ecce, anteà paciscentem veriùs quàm resistentem Helenam, jam statim sese, more muliebri prodentem.

[r] *Præfers*] *Indicas & prædicas.*

[s] *Hoc quoque*] *Ego quoque dubito ne fortè amorem simules.*

[t] *Fiducia desit*] Id est, *Non quòd de formâ meâ diffidam.*

[u] *Verbaque dicuntur*] *Fidelem haud fermè mulieri invenias virum.* Terent.

[x] *At peccant*] *Quamvis fideles non sint viri, tamen, quasi essent, puellæ peccant.* Objectio est, quasi ex parte Paridis: dixerat verò ille, *Lis est cum formâ magna pudicitiæ.*

[y] *Quid prohibet*] Responsio est Helenæ ad objectionem. *Quid prohibet*, inquit, *me inter paucas pudicas recenseri?*

[z] *Visa est*] Dixerat verò Paris, *Hæc tibi nempe patrem furta dedêre Jovem.*

[a] *Admisso*] *Adulterio.*

[b] *Falsâ*] Cygni, scilicet.

[c] *Error*] Cygnum enim esse eum credidit qui fuit Jupiter.

[d] *Nil ego*] Adeòque non pudicitiæ securitatem, sed impudicitiæ latibulum quærit: qualis ingenij plurimas inveneris mulieres.

[e] *Bene*] *Feliciter.* Sed vocis ambiguitas orationi subservit.

[f] *Auctore*] *Jove.* Nullum dicit fuisse Ledæ crimen, quòd ei à Jove vitium oblatū fuerit.

[g] *Redemit*] *Compensavit.*

[h] *Quo Jove*] Id est *nullo.* Paridem Jovem esse, quo crimen suum compensetur, negat Helena.

[i] Quòd [k] genus & proavos, & regia nomina jactas:
Clara satis domus [l] hæc nobilitate sua.
Juppiter [m] ut soceri [n] proavus taceatur, & omne
Tantalidæ Pelopis [o] Tyndareique decus;
Dat mihi Leda Jovem cycno decepta parentem;
Quæ falsam gremio credula fovit avem.
[p] I nunc, & Phrygiæ latè primordia gentis,
Cumque suo Priamum Laomedonte refer.
Quos ego [q] suspicio. sed, qui tibi gloria magna est,
[r] Quintus, is à nostro nomine [s] primus erit.
[t] Sceptra tuæ quamvis rear esse potentia Trojæ,
Non tamen [u] hæc illis esse minora puto.
[x] Si jam divitiis locus hic numeróque virorum,
Vincitur: at certè barbara terra tua est.
Munera tanta quidem promittit epistola [y] dives,
Ut possint ipsas illa movere Deas.
Sed si jam fines vellem transire pudoris;
[z] Tu melior culpæ causa futurus eras.

INTERPRETATIO.

Quòd prædicas gentem & proavos & nomina regia: hæc domus satis est illustris suâ nobilitate. Quamvis Jupiter proavus soceri prætermittatur & omnis honos Pelopis Tantalidæ, & Tyndarei; Leda delusa Cycno, quæ simplex calefecit sinu avem fictam facit mihi Jovem patrem. I nunc & prolixè commemora initia generis Phrygij, & Priamum cum suo Laomedonte. Quos ego veneror: sed quintus qui tibi est magna gloria, is erit primus à nostro nomine. Quànquam arbitrer sceptra tua Trojæ esse valida, non tamen credo hæc esse inferiora illis. Tametsi hic locus superetur opibus & numero virorum, at profectò terra tua est barbara. Litteræ tuæ magnifica equidem pollicentur tanta dona, ut illa valeant tangere ipsas Deas. Sed si maximè cuperem transgredi limites honestatis, tu futurus eras potior causa peccati.

NOTÆ.

[i] *Quòd*] *Quànt à ce que.*

[k] *Genus*] *Extraction.*

[l] *Hæc*] *Mea.*

[m] *Ut*] *Quamvis.*

[n] *Proavus*] Vide suprà.

[o] *Tyndareique*] Fuit Tyndareus Ledæ maritus, dictúsque adeò Helenæ pater.

[p] *I nunc*] Quasi dicat, *frustrà genus tuum jactas.*

[q] *Suspicio*] *Veneror.*

[r] *Quintus*] De Jove loquitur. Miror verò Hubertinum, qui quidem optimè ex Mythologis Paridis genealogiam scripsit, ejusque genus à Priamo, Laomedonte, Ilo, Troë, Erichtonio, Dardano, Jove repetit; hunc verò, qui septimus est, quintum facit. Credendum est itaque, vel locum hunc corruptum esse; vel aliter quàm solent Nasonem Paridis avos recensuisse; vel denique, de industriâ errantem fœminam induxisse.

[s] *Primus*] Quia pater. Eò verò optimè majorem suam facit dignitatem Helena, quo minùs à Jove distat: Ut maximè nostrorum quorundam stultorum homuncionum demirer ineptiam, qui quo plus à majoribus suis ætate & virtute sunt remoti, eò sibi majorem partam credunt nobilitatem. Egregiè verò, siquidem minùs ab illis remotissimis istorum socordiæ lumen affulget: Virtus est, scilicet, minùs pravum videri!

[t] *Sceptra*] Ad id respondet quod dixerat Paris, *Sceptra parens Asia*, &c.

[u] *Hæc*] *Nostra.*

[x] *Si jam*] Paridi concedit quidem ejus Asiam Græciâ opulentiorem; sed barbaram esse dicit.

[y] *Dives*] *Quæ divitias pollicetur.*

[z] *Tu melior*] *Tuâ elegantiâ magis flecterer, quàm divitiis.* Jam diu victa est, quæ sic loquitur.

Aut ego perpetuò famam ſine labe tenebo ;
Aut ego te potiùs quàm tua dona ſequar.
Utque ea non ſperno ; ſic acceptiſſima [a] ſemper
Munera ſunt, [b] auctor quæ pretioſa facit.
[c] Plus multò eſt, quòd amas ; quòd ſum tibi cauſa laboris ;
Quòd per tam [d] longas [e] ſpes tua venit aquas.
[f] Illa quoque appoſita quæ [g] nunc facis [h] improbe, menſa,
(Quamvis [i] experiar diſſimulare) noto.
Cùm modò me ſpectas oculis, laſcive, [k] protervis ;
Quos vix [l] inſtantes lumina noſtra ferunt :
Et modò ſuſpiras : modò pocula proxima nobis
Sumis ; [m] quaque bibi, tu quoque parte bibis.
Ah quoties [n] digitis, quoties ego tecta notavi
Signa ſupercilio [o] pænè loquente dari !
Et ſæpè extimui, ne vir meus illa videret :
[p] Non ſatis occultis erubuíque notis.

INTERPRETATIO.

Vel ego tuebor ſemper nomen ſine màculâ ; vel ego potiùs te ſequar quàm tua munera. Et ut ea non contemno ; ſic dona ſunt ſemper gratiſſima, quæ auctor reddit pretioſa. Ampliùs eſt multò quòd amas ; quòd ſum tibi cauſa laboris ; quod ſpes tua accedit per tam vaſta maria. Adverto etiam illa quæ nunc protervè agis, menſâ admotâ ; quamvis coner diſſimulare. Cùm modò me aſpicis oculis procacibus, luxurioſe ; quos urgentes vix oculi noſtri tolerant : & modò gemis ; modò capis pocula proxima nobis ; & tu quoque bibis parte quâ bibi. Ah quoties adverti notas occultas exhiberi digitis, quoties ſupercilio propemodum loquente ! & ſæpè pertimui ne maritus meus illa cerneret : & erubui ſignis non ſatis tectis.

NOTÆ.

[a] *Semper*] Gottorphianus *quondam*, pro *quandoque, nonnunquam* : quod clar. Heinſio, non ſine causâ elegans viſum eſt.

[b] *Auctor quæ*] Terent. de meretriculâ in Eunucho.

——Lota eſt, non tam ipſo quidem
Dono, quàm abs te datum eſſe : id verò ſeriò
Triumphat.

[c] *Plus multò*] *Ut me in tui amorem pellicias, ſcil.*

[d] *Longas*] Scilicet, à Trojâ ad Peloponneſum, non eſt brevis via.

[e] *Spes tua*] *Tu, me abducere ſperans.* Metonym.

[f] *Illa*] Quæ verſibus ſequentibus recenſet.

[g] *Nunc*] Vide quo ſenſu hâc voce utatur ; de re præteritâ quidem loquens, ſed præſentem quam facit.

[h] *Improbè*] Non hic *nefarium*, aut *ſceleſtum* expoſueris ; ſed *procacem, audacem, aſſiduum.*

[i] *Experiar diſſimulare*] Id eſt, *coner ſimulare me non intelligere.*

[k] *Protervis*] *Petulantibus, Procacibus & laſcivis.*

[l] *Inſtantes*] *Nimiùm quid velint declarantes, & quaſi petentes.*

[m] *Quaque*] *Quâ parte.*

[n] *Digitis*] Manu etiam amoris ſui ſigna Paris dederat.

[o] *Pænè loquente*] Maxima eſt in oculis animi declaratio.

[p] *Non ſatis occultis*] Quia ſignis illis ipſe etiam Menelaüs Paridis amorem, imò & Helenæ culpam cognoſcere potuiſſet.

Sæpè vel exiguo, [q] vel longo murmure dixi,
Nil pudet [r] *hunc.* [f] nec vox hæc mea falsa fuit.
[t] Orbe quoque in mensæ [u] legi sub nomine nostro,
Quod deducta mero littera fecit, AMO.
Credere me tamen [x] hoc oculo [y] renuente negavi.
Hei mihi! jam didici: [z] sic quoque posse loqui.
His ego blanditiis, si [a] peccatura fuissem,
Flecterer: his poterant pectora nostra capi.
[b] Est quoque (confiteor) facies tibi rara: potestque
Velle sub amplexus ire puella tuos.
Altera [c] vel potiùs felix sine crimine fiat,
Quàm cadat [d] externo noster amore pudor.
Disce [e] meo exemplo, formosis posse carere.
Est [f] virtus placitis abstinuisse bonis.
Quàm multos credas juvenes optare, [g] quod optas,
[h] Qui sapiant? oculos an [i] Paris unus habes?

INTERPRETATIO.

Sapè dixi, vel tenui, vel protracto murmure, nihil pudet hunc: *nec hac mea verba fuerunt falsa. Legi etiam in ambitu mensa sub nomine nostro,* AMO, *quod littera exarata vino fecit. Negavi tamen me his fidem habere oculo abnuente. Hei mihi! jam docta sum posse quoque sic loqui. Ego moverer his blandimentis si fuissem lapsura: pectora nostra poterant his deliniri. Est quoque tibi, agnesco, species prestans: & puella potest velle venire in complexus tuos. Vel altera fiat potiùs beata sine culpa, quàm noster pudor recedat amore peregrino. Disce meo exemplo posse vivere sine pulcris. Est virtus sibi temperasse à bonis placitis. Quàm multos juvenes arbitreris cupere, quod cupis, qui sibi temperent? An solus Paris habes oculos?*

NOTÆ.

[q] *Vel longe*] Quod est quodammodò admirantis & subirascentis.

[r] *Hunc*] *Paridem.*

[f] *Nec vox*] Quia pudore carebat Paris.

[t] *Orbe mensa*] *In mensâ rotundâ.*

[u] *Legi sub nomine*] Postquam Helenæ nomen vino Paris scripsisset, hanc nomini vocem supposuit *Amo*; ut intelligeret Helena se ab illo amari.

[x] *Hoc*] *Me à te amari.*

[y] *Renuente*] *Nutu tibi respondente, & negante.*

[z] *Sic*] Oculorum nutu.

[a] *Peccatura*] *Si conjugij voluissem fidem fallere.*

[b] *Est quoque*] Respondet ad id quod dixit Paris *Nec puto collatus formâ Menelaüs,* &c.

[c] *Vel*] Quantam vim habet hoc in loco hæc vocula; quàmque prodit bene occultum Helenæ amorem!

[d] *Externo*] *Viri extranei; qui maritus non est.*

[e] *Meo exemplo*] *Quæ licet non habeam maritum pulcrum, tamen eo sum contenta,* ut exponit Hubertinus. Quod minimè placet. Tacitè indicat Helena se Paridis amore captam esse, cui per virtutem resistat.

[f] *Virtus*] Maxima quidem, ut vix detur major; ex quo solenne illud Epicteti summi Philosophi, *Sustine,* & *Abstine.*

[g] *Quod optas*] Ejus concubitus *scil.*

[h] *Qui sapiant*] *A me abstineant.* Sapientiæ verò non angustos admodum posuit fines; cui vota impura sint licita.

[i] *Paris unus*] Unus Vaticanus, *Pari solus.* Plurimis suam dicit esse cognitam pulcritudinem.

Non tu plus cernis: ſed plus temerarius audes.
Nec tibi plus cordis, ſed magis [k] oris adeſt.
Tunc ego te vellem celeri veniſſe carinâ,
Cùm mea virginitas mille petita procis.
Si te vidiſſem, [l] primus de mille fuiſſes.
Judicio veniam vir dabit ipſe meo.
Ad poſſeſſa venis [m] præceptáque gaudia ſerus.
Spes tua lenta fuit: quod petis, alter habet.
[n] Ut tamen optarem fieri tibi Troïa conjux,
[o] Invitam ſic me nec Menelaüs habet.
Deſine [p] molle, precor, verbis [q] convellere pectus:
Neve mihi, quam te dicis amare, [r] noce.
Sed ſine, quam tribuit ſortem Fortuna, [ſ] tueri:
Nec ſpolium noſtri turpe pudoris habe.
[t] At Venus hoc pacta eſt: & in altæ vallibus Idæ
Tres tibi ſe nudas exhibuere Deæ:
Unaque cùm regnum, belli daret altera laudem;
[u] *Tyndaridos conjux*, [x] tertia dixit, *eris*.
Credere vix equidem cæleſtia corpora poſſum
Arbitrio formam ſuppoſuiſſe tuo.

Interpretatio.

Tu non ampliùs viſu polles, ſed temerarius ampliùs audes. Nec tibi plus ineſt animi, ſed plus lingua. Ego vellem te tunc acceſſiſſe veloci nave, cùm mea virginitas, quaſita eſt mille procis. Si te aſpexiſſem fuiſſes primus de mille. Ipſe maritus ignoſcet meo judicio. Accedis tardus ad voluptatem occupatam & correptam. Spes tua fuit tarda: alter poſſidet quod cupis. Quamvis tamen cuperem fieri tibi uxor Trojana, Menelaus nec me ità retinet coactam. Omitte quaſo, labefactare verbis cor tenerum: neve mihi obeſto quam profiteris te amare. Sed patere, me ſervare conditionem quam fortuna exhibuit, nec refer indecorum ſpolium noſtra pudicitia. At Venus hoc pollicita eſt; & tres Deæ oſtenderunt ſe tibi ſine veſtibus in vallibus Ida excelſa; & cùm una polliceretur imperium, altera gloriam belli; tertia dixit fies maritus filiæ Tyndari. *Vix equidem poſſum credere corpora cæleſtia permiſiſſe pulcritudinem judicio tuo.*

Notæ.

[k] *Oris*] *Verecundia.* Alij habent, *ſed magis oris ineſt.*

[l] *Primus*] Scilicet, ne quis ex procis offenderetur, ſi cui pater Helenam deſponderet, conſenſerunt omnes, ut quem vellet, cui reliqui auxilio eſſent, ipſa eligeret.

[m] *Præceptáque*] *Ante occupata.*

[n] *Ut*] *Quanquam.*

[o] *Invitam*] Dicit ſe nec malè nec contra animi deſiderium cum Menelao eſſe.

[p] *Molle*] *Ad amandum pronum.*

[q] *Convellere*] *Commovere, labefactare; ab officio deflectere; in tui amorem pellicere.*

[r] *Noce*] *In crimen & dedecus me impellendo.*

[ſ] *Tueri*] *Ut castè cum Menelao vivam.*

[t] *At Venus*] Reſpondet ad id quod dixerat Paris, *Pollicita eſt thalamo te Cytherea meo.*

[u] *Tyndaridos*] *Helena.* Vide ſis Paridis epiſtolam; quæ huic vicem præſtet commentarij.

[x] *Tertia*] *Venus*; ſcil.

Utque

[y] Utque sit [z] hoc verum; certè [a] pars altera ficta est,
[b] Judicij pretium quâ data dicor ego.
Non est tanta mihi fiducia [c] corporis, [d] ut me
Maxima teste Deâ dona fuisse putem.
Contenta est oculis hominum mea forma probari:
Laudatrix Venus est invidiosa mihi.
Sed nihil [e] inficior: faveo quoque laudibus istis.
Nam mea vox quare, [f] quod cupit, esse neget?
Nec tu [g] succense [h] nimiùm mihi [i] creditus ægrè.
Tarda solet magnis rebus inesse fides.
Prima mea est igitur Veneri placuisse voluptas:
Proxima, [k] me visam præmia summa tibi:
Nec te Palladios, nec te Junonis honores
Auditis Helenæ præposuisse [l] bonis.
Ergo ego [m] sum virtus? ego sum tibi [n] nobile regnum?
Ferrea sim, si non [o] hoc ego pectus amem.
[p] Ferrea, crede mihi, non sum: [q] sed amare repugno
Illum, quem fieri vix puto posse meum.

INTERPRETATIO.

Et quamvis hoc sit verum, certè pars altera est falsa, quâ ego dicor facta merces judicij. Non mihi tanta est confidentia corporis, ut credam me fuisse maxima munera Deâ judice. Meæ pulcritudini satis est laudari oculis hominum: Venus approbatrix est mihi invidiosa. Sed nihil nego; probo etiam ista præconia. Nam quamobrem meus sermo inficietur esse quod optat? Nec tu vix creditus nimiùm mihi irascaris. Fides lenta solet tribui magnis rebus. Ergo prima gaudia sunt placuisse Veneri: altera me visam tibi maxima munera. nec te prætulisse honores Palladios nec te prætulisse honores *Junonis bonis auditis Helenæ. Ergo ego sum tibi virtus? Ego sum splendidum regnum? Inhumana forem, si ego non diligam hunc* tuum *animum. Crede mihi non sum inhumana: sed refugio illum diligere, quem arbitror vix posse fieri meum.*

NOTÆ.

[y] *Utque*] *Quàmvis.*

[z] *Hoc*] *Quòd de formâ Dearum judicaveris.*

[a] *Pars altera*] *Eorum quæ dicis*, scil.

[b] *Judicij*] *Quo Veneri palmam tulisti.*

[c] *Corporis*] *Quod ad pulcritudinem spectat*, intellige.

[d] *Ut me*] Vide ut magis de formâ quàm de pudicitia sollicita sit; utque victam se tradat potius, quam ab adultero tueatur.

[e] *Inficior*] Alij *infirmo.*

[f] *Quod cupit*] Esse pulcram *scil.*

[g] *Succense*] *Irascere.* Enimverò istud etiam curaverit mulier pudica.

[h] *Nimium mihi*] Ex Paridis personâ loquitur, cum ipsum nimis ægrè creditum dicit, quasi is ideò queri posset, quòd sibi Helena non crederet.

[i] *Creditus*] De iis intellige, quæ, de Helenâ prædicasse Venerem, Paris dicebat.

[k] *Me visam*] *Me putatam & judicatam esse.*

[l] *Bonis*] Pulcritudine *scil.*

[m] *Sum virtus*] Hoc dicit, quia se virtutis à Pallade promissæ loco, Paris elegerat.

[n] *Nobile regnum*] Id est, *Regni à Junone promissi loco.*

[o] *Hoc*] *Tuum, talem.*

[p] *Ferrea*] *Dura; Inhumana; quæ amare nesciam.*

[q] *Sed*] Illud verò *sed* nihil est: Atque etiam *vix* subdit.

[r] Quid [s] bibulum curvo proſcindere littus aratro,
[t] Spemque ſequi coner, quam [u] locus ipſe neget?
Sum rudis ad Veneris furtum : nullâque fidelem
(Dî mihi ſunt teſtes) [x] luſimus arte virum.
[y] Nunc quoque, quòd [z] tacito mando mea verba libello,
Fungitur officio littera noſtra [a] novo.
[b] Felices, quibus [c] uſus adeſt! ego neſcia rerum
[d] Difficilem culpæ ſuſpicor eſſe viam.
Ipſe [e] malo metus eſt [f] jam nunc confundor, & [g] omnes
In noſtris oculos vultibus eſſe reor.
Nec reor hoc falsò ſenſi mala murmura vulgi :
Et [h] quaſdam voces rettulit [i] Æthra mihi.
At tu diſſimula : niſi ſi [k] deſiſtere mavis.
Sed cur deſiſtas? diſſimulare potes.
Lude, ſed occultè. [l] major, non maxima nobis
Eſt data libertas, quòd Menelaüs abeſt.
Ille quidem procul eſt, ita te cogente, profectus.
Magna fuit ſubitæ juſtáque [m] cauſa viæ.

INTERPRETATIO.

Quàmobrem tentem findere littus bibulum adunco vomere, & ſpem fovere, quam ipſe locus prohibeat? Sum imperita ad furtum Veneris: & (Dij mihi ſunt teſtes) nulla fraude decepimus maritum fidum. Nunc etiam quòd committo mea verba libello ſecreto; epiſtola noſtra facit officium inſolitum. Beata quibus experientia adeſt! ego imperita conjicio iter ad crimen eſſe aſperum. Ipſe timor eſt oneri: jam nunc turbata ſum, & puto omnes oculos hærere in noſtra facie. Neque hoc falsò reputo: Experta ſum ſiniſtros rumores vulgi: & Æthra renuntiavit mihi quædam verba. At tu diſſimula; niſi ſi præoptas deſinere. Sed quamobrem deſinas? potes diſſimulare. Ludito ſed clam: licentia major, non maxima eſt nobis indulta, quòd Menelaus procul eſt. Ille quidem abeſt digreſſus te ità urgente. Magna & juſta cauſa fuit repentino itineri.

NOTÆ.

[r] *Quid bibulum*] Per ſimilitudinem oſtendit ſibi Paridis amori non eſſe fruſtrà indulgendum.

[s] *Bibulum*] Nimirum littus arenoſum ſtatim aquam omnem ebibit, & ſterile eſt.

[t] *Spemque*] *Velim ex ſemente lætam meſſem ſperare, quam locus ipſe deneget.* Seſe à Paride amari fingit non credere.

[u] *Locus*] *Littus arenoſum & ſterile.*

[x] *Luſimus*] *Decepimus.*

[y] *Nunc quoque*] Ad alium ſe anteà unquam ſcripſiſſe negat.

[z] *Tacito*] *Secreto.*

[a] *Novo*] *Inſolito.*

[b] *Felices*] Suſpirans iſtud dicit proba mulier.

[c] *Uſu*] *Experientia, Exercitatio.*

[d] *Difficilem*] Adeòque maximè cavendum in principio ne peccemus.

[e] *Malo eſt*] *Mihi nocet, moleſtus eſt.*

[f] *Jam nunc*] *Antequam peccavero; quid poſtea eſſes?*

[g] *Omnes*] *Qui fraudem & peccatum meum arguant.*

[h] *Quaſdam voces*] *Populi*, ſcil. *de amore noſtro obmurmurantis.*

[i] *Æthra*] Helenæ altera comes.

[k] *Deſiſtere*] *Amore ſuperſedere.*

[l] *Major*] *Quàm ſi adeſſet maritus* intellige *at non omnis tamen data eſt.* [illegible]xetat Pari[illegible] *Sed ti[illegible]i & hoc ſuadet rebus, non vere maritus* ad hoc r[illegible]ſpondet H[illegible]na.

[m] *Cauſa*] Ea fuit, ut dividerentur in Cretâ Atrei bona.

Aut mihi [n] sic visum est. ego, cum dubitaret an iret,
Quamprimum, dixi, *fac rediturus eas.*
[o] Omine lætatus * dedit oscula: *Resque, domúsque,*
Et tibi sit curæ [p] *Troicus hospes*, ait.
[q] Vix tenui risum. quem dum compescere luctor,
Nil illi potui dicere, præter, [r] *Erit.*
Vela quidem [f] Creten ventis dedit ille secundis.
Sed tu non ideò cuncta licere puta.
Sic meus hinc vir abest, ut me custodiat absens.
An nescis longas Regibus esse manus?
Fama quoque [t] est oneri. nam quò constantius ore
Laudamur vestro, justius [u] ille timet.
Quæ [x] juvat, [y] ut nunc est, eadem mihi gloria [z] damno est:
Et meliùs famæ [a] verba dedisse foret.
Nec, quòd [b] abest, hìc me tecum mirare relictam:
Motibus & vitæ credidit ille meæ.
[c] De facie metuit, [d] vitæ confidit: & illum
Securum probitas, forma timere facit.

INTERPRETATIO.

Aut sic mihi visum est; Ego, cùm incertus esset an proficisceretur, fac, *inquam*, discedas mox reversurus. *Gaudens præsagio me deosculatus est: & inquit*, Et res & domus & hospes Trojanus sit tibi curæ. *Vix repressi risum: quem dum conor coërcere, nihil potui illi dicere, præter*, Erit. *Ille quidem expandit carbasa, Creten ventis propitiis. Sed tu ne credas ideò omnia esse concessa. Maritus meus ità hinc abest, ut absens me servet. An ignoras manus longas esse Regibus? Fama quoque gravis est: nam quò certiùs celebramur ore vestro, ille metuit justiùs. Gloria quæ prodest ut nunc est, eadem mihi est detrimento. Et aptiùs esset fefellisse famam. Nec, quia procul est* maritus, *mireris me hìc tecum desertam: ille confisus est moribus & vita mea. Timet de formâ, vitæ credit: & integritas* præstat *illum tutum, pulcritudo cogit metuere.*

NOTÆ.

[n] *Sic*] *Ut Menelaüs in Cretam proficisceretur, causam esse justam.* Quippe justam fingebat adultera quæ discedere maritum cupiebat.

[o] *Omine*] Illo nempe, quòd dixisset Helena, *Quamprimum rediturus eas.*

* *Dedit*] *Mihi*, scil.

[p] *Troicus*] *Paris.*

[q] *Vix tenui*] Quia ovem lupo concredere Menelaum sciebat.

[r] *Erit*] *Curæ* scil. *domus, & res, & Troicus hospes.*

[f] *Creten*] Id est, *ut in Creten iret.*

[t] *Est oneri*] *Me retinet ne omnia quæ lubens peccarem, audeam.*

[u] *Ille*] *Menelaus*; adeoque maritus quilibet.

[x] *Juvat*] *Quià mihi amorem tuum conciliavit.*

[y] *Ut nũc est*] Maxima, ex pulcritudinis laude.

[z] *Damno*] *Quia per eandem ex pulcritudine laudem & gloriam minus latere & peccare licet.* Nihil enim ad rem dixisse videntur Commentatores.

[a] *Verba dedisse*] Ut nesciret fama tantopere viris placere Helenam.

[b] *Abest*] Menelaus, supple.

[c] *De facie*] *Quia pulcra sum, ne quis mihi insidietur, metuit.*

[d] *Vita*] *Quam anteà pudicè egi.* Quanquam, ratiocinatio hæc *Casta fuit, Ergo erit*, cautione egeat, vixque possit certò scire quisquam, quantumvis fuerint castæ non paucæ, hæcne an illa talis sit.

[e] Tempora ne pereant [f] ultrò data [g] præcipis; utque
Simplicis utamur commoditate viri.
[h] Et libet, & timeo: [i] nec adhuc exacta voluntas
Est satis. in dubio pectora nostra labant.
Et vir abest nobis; & tu sine conjuge dormis:
[k] Inque vicem tua me, te mea forma capit:
[l] Et longæ noctes: & jam sermone [m] coïmus:
Et tu [n] (me miseram!) blandus: & una domus.
Et peream, si non invitant omnia culpam.
Nescio quo tardor sed tamen ipsa metu.
Quod [o] malè persuades, utinam [p] benè cogere possis!
Vi mea rusticitas excutienda fuit.
[q] Utilis interdum est ipsis injuria passis.
Sic certè felix esse coacta velim.
Dum novus est, [r] potiùs cœpto pugnemus amori.
Flamma recens parva sparsa resedit aqua.
Certus in hospitibus non est amor. [s] errat, ut ipsi:
Cúmque nihil speres firmius esse, [t] fuit.

INTERPRETATIO.

Suades ne opportunitas spontè exhibita dilabatur; & ut utamur facilitate creduli mariti. Et cupio, & metuo; nec voluntas est adhuc satis explerata: corda nostra in incerte fluctuant. Et maritus nobis est absens; & tu cubas sine uxore, & tua species vicissim me movet, & mea te; & noctes prolixæ; & jam verbis conjuncti fuimus & tu [illegible] me infelicem! [illegible] comis, & una domus. Et inteream si omnia non pelliciunt ad crimen. Sed tamen ipsa detineor; nescio quo timore. Utinam queas benè cogere quod malè persuades, mea morositas per vim fuit profliganda. Nonnunquam injustitia grata est ipsis injustitiâ *affectis. Sic profectè per vim cupiam esse beata. Dum tener est, certemus potiùs adversus nascentem amorem. Flamma nova disjecta, oppressa est pauculâ aquâ. Amor non est firmus in hospitibus vagatur sic ut & ipsi: & cùm credas nihil esse certius, fuit.*

NOTÆ.

[e] *Tempora*] *Imò per illa amori indulgeamus.*

[f] *Ultrò*] *Cùm vir meus excesserit.*

[g] *Præcipis*] *Suades.*

[h] *Et libet &*] Pud[illegible] m[illegible].

[i] *Nec adhuc*] Tutò ut peccaret sol[illegible]ita erat.

[k] *Inque vicem*] *Vici[illegible]m, tu me, ego te.*

[l] *Et longæ*] Rationes enumerat quibus in Paridis vot[illegible] ah ba[illegible]r.

[m] *Coïmus*] *Conjungimur.* Nescio quos gradus enumerant, Videre, Colloqui, Tangere, &c.

[n] *Me miseram*] I[illegible] contra rationis & pudicitiæ leges [illegible].

[o] *Malè*] *Non honestè.*

[p] *Benè*] *Ut mihi honesta sit excusatio:* Illud verò unum plerumque quærunt, non aliud.

[q] *Utilis*] Quia & per injuriam sese excusant. Jam verò cùm totam propemodum Ovi[illegible] artem in hâc epistola videam, mirari eos subit qui politissimum ejus opus ab alio ingenio ortum esse putent.

[r] *Potiùs*] Ecce muliebrem mobilitatem, qua etiam ad inflammandos viros utuntur.

[s] *Errat*] *Amor hospitum erre & levis est, ut ipsi hospites, quibus certa non est sedes.* Gal. *Leur amour est volage.*

[t] *Fuit*] Argutè; ut intelligatur nullum esse amorem. Alij tamen codices habent *fugit.*

[u] Hypsipyle testis, testis [x] Minoïa virgo est;
In non exhibitis utraque [y] questa [z] toris.
Tu quoque dilectam multos, infide, per annos
Diceris Oenonen destituisse tuam.
Nec tamen ipse negas; & nobis omnia de te
Quærere, si nescis, maxima cura fuit.
Adde quod, ut cupias constans in amore manere,
Non potes. [a] expediunt jam tua vela Phryges.
Dum loqueris mecum, dum nox sperata [b] paratur,
Qui ferat in patriam, jam tibi [c] ventus erit.
[d] Cursibus in mediis [e] novitatis plena relinques
Gaudia: cum ventis noster abibit amor.
An [f] sequar, ut suades; [g] laudatáque Pergama visam;
Pronurus & magni Laomedontis ero?
Non ita contemno [h] volucris præconia Famæ,
[i] Ut probris terras impleat illa meis.
Quid de me Sparte poterit, quid Achaïa tota,
Quid gentes Asiæ, quid tua Troja loqui?

INTERPRETATIO.

Hypsipyle est testis, virgo Mineia est testis; utraque conquesta in lectis non datis. Tu quoque perfide perhiberis deseruisse tuam Oenonen amatam per multos annos. Nec tamen ipse diffiteris; & si ignoras, maxima cura fuit nobis omnia de te percontari. Adjice quod, quamvis desideres esse firmus in amore, non potes: Phryges jam adornant tua vela. Dum mecum sermocinaris, dum nox expectata apparatur, jam tibi aura veniet, qua te vehat in patriam. Destitues delicias plenas jucunditatis in mediis progressibus: noster amor excedet cum ventis. An me tibi dedam comitem, ut pollicis, & petam Pergama celebrata, & ero pronurus magni Laomedontis? Non ità sperno laudes celeris famæ, ut illa adimpleat orbem meo dedecore. Quid Sparte poterit dicere de me, quid tota Achaia, quid populi Asiæ, quid tua Troja?

NOTÆ.

[u] *Hypsipyle*] *A Jasone relicta.*

[x] *Mineia*] *Ariadna* Minois filia.

[y] *Questa*] Correctio est Clariss. Heinsij. Vulgati codices habent *juncta*, Alij *lusa*; Alij *pacta, victa, juxta, jucta, pucta, justa.*

[z] *Toris*] Per torum fidem conjugalem intellige.

[a] *Expediunt*] *Qui discedant, scilicet, teque secum revehant.*

[b] *Paratur*] Pro *parabitur*: Sed major est vis, & melius res ipsa per tempus præsens declaratur.

[c] *Ventus*] *Quo secundo, hortantibus tuis, proficisceris; meque, tametsi nolles, destituere cogeris.*

[d] *Cursibus*] *Amoris voluptatibus.* Metaphora ab aurigis.

[e] *Novitatis*] Adeòque maxima, & jucundissima; quia non benè cognita, vixque delibata.

[f] *Sequar*] *Te*, scil. Ad ea incommoda pergit, quæ sequutura si cum Paride aufugere malit.

[g] *Laudatáque*] *A te*, scil.

[h] *Volucris*] Cujus alæ pernices; uti quidem eam finxerunt Poëtæ; Virgilius præsertim in illa suâ magnificâ Famæ descriptione.

[i] *Ut probris*] Id est, *Ut ea admittam, quibus me jure possit fama probris onerare, & infamem probare.*

Quid Priamus de me, Priami quid [k] sentiet uxor;
Totque tui fratres, Dardanidésque nurus?
Tu quoque, quî poteris tibi me sperare fidelem,
Et non exemplis [l] anxius esse [m] tuis?
Quicunque Iliacos intraverit advena portus,
Is tibi solliciti [n] causa timoris erit.
Ipse mihi quoties iratus, *Adultera*, dices!
Oblitus [o] nostro crimen inesse tuum.
Delicti fies idem reprehensor & auctor.
Terra, precor, vultus obruat [p] ante meos.
[q] At fruar Iliacis opibus, cultúque beato:
Donáque promissis uberiora feram.
Purpura nempe mihi, pretiosáque texta dabuntur:
Congestóque auri pondere dives ero.
Da veniam [r] fassæ, non sunt tua munera tanti.
Nescio quo tellus me tenet [s] ista modo.
Quis mihi, si lædar, Phrygiis succurrat in oris?
Unde petam fratres, unde parentis opem?
Omnia Medeæ fallax promisit Iason:
Pulsa est [t] Æsoniâ num minùs illa domo?

INTERPRETATIO.

Quid cogitabit Priamus de me, quid conjux Priami? & tot tui fratres, & nurus Trojanæ? Tu quoque quomodo poteris sperare me tibi fidelem, & non esse sollicitus tuis exemplis. Quicunque peregrinus subierit portus Iliacos, is erit tibi causa metus anxij. Quoties ipse infensus mihi dices, Adultera, immemor flagitium tuum esse in nostro. Idem fies censor & auctor peccati. Tellus ore, prius defodiat faciem meam. At gaudebo divitiis Iliacis, & ornatu splendido; & consequar munera majora pollicitis. Nimirum exhibebuntur mihi purpura, & splendida vestimenta, & ero opulenta pondere cumulato auri. Ignosce confitenti; tua dona non sunt tanti. Nescio quomodo ista terra me retinet. Quis mihi opem ferat in terris Phrygiis, si offendar? Unde arcessam fratres, unde auxilium patris? Iason mendax omnia pollicitus est Medeæ, num illa minùs est ejecta domo Æsoniâ?

NOTÆ.

[k] *Sentiet*] *Sentiat* sex libri: unus habet *censeat*.

[l] *Anxius*] Quis verò sibi fidelem credat mulierem, quam ipse perfidiam docet?

[m] *Tuis*] *Qui me à Menelao marito non dubitas abstrahere.*

[n] *Causa timoris*] *Quia eo quo tu huc appulisti, animo eodem illum advenire credes.*

[o] *Nostro crimen*] *Te uno & eodem crimine mecum reum esse.*

[p] *Ante*] *Quàm*, intellige, *tu reprehendas meum delictum.* Nam illud tantùm metuit adultera, utcumque dissimulet.

[q] *At fruar*] Istud pollicitus erat Paris.

[r] *Fassæ*] *Mihi ingenuè confitenti, tua munera tanti non esse, ut hinc discedam.*

[s] *Ista*] *Laconica*; solum patrium, cujus dulcedine capi cunctos alicubi canit Poëta.

[t] *Æsonia*] *Domo Æsonis* qui fuit Jasonis pater.

[u] Non erat Æëtes, ad quem despecta rediret :
Non [x] Ipsëa parens, Chalciopeque soror.
Tale nihil timeo : [y] sed nec Medea timebat.
[z] Fallitur augurio spes bona sæpe suo.
Omnibus invenies, quæ nunc jactantur in [a] alto,
Navibus [b] à portu lene fuisse fretum.
Fax quoque me terret : quam se peperisse cruentam
Ante diem partûs est tua visa parens.
Et vatum timeo monitus : quos igne Pelasgo
Ilion arsuram præmonuisse ferunt.
Utque favet [c] Cytherêa tibi, quia [d] vicit, habetque
Parta per arbitrium [e] bina tropæa tuum ;
Sic [f] illas vereor : quæ, [g] si tua gloria vera est,
Judice te causam non tenuere duæ.
Nec dubito, quin, te si prosequar, arma parentur.
Ibit per gladios (hei mihi!) noster amor.
An fera Centauris indicere bella coëgit
[h] Atracis [i] Hæmonios Hippodamia viros?

INTERPRETATIO.

Non erat Æetes, ad quem spreta reverteretur. non mater Ipsea & soror Chalciope. Nihil tale metuo, sed nec Medea metuebat. Spes bona sæpè decipitur omine suo. Comperies mare fuisse mite à portu omnibus navibus quæ nunc agitantur in aperto mari. Fax quoque, quam sanguinolentam mater visa est partu emisisse ante diem puerperij, mihi terrorem incutit. Et metuo responsa vatum; quæ aiunt prædixisse Trojam flagraturam igne Pelasgo. Et quemadmodum Cytherêa tibi est æqua, quia superior discessit, & consecuta est duo Tropæa per judicium tuum, sic timeo illas quæ duæ, si honor tuus non est fictus, causa exciderunt te arbitro. Nec dubito, quin, si te comitor, arma commoveantur. Hei mihi! noster amor feretur per enses. An Hippodamia Atracis adegit viros Hæmonios denuntiare sæva bella Centauris?

NOTÆ.

[u] *Non erat*] Erat quidem ; sed ad quem accedere auderet Medea, non erat : quanquam accessisse, imò ipsum regno pulsum restituisse eam scripsit Apollodorus.

[x] *Ipsëa*] Hic maximè variant codices. unde corruptum locum esse licet conjicere eo præsertim, quod nullus, quod quidem sciam, illo nomine hanc Medeæ matrem appellaverit. Reponendum itaque, ex Hesiodo, Apollonio, Apollodoto, Hygino, *Idya*. Quæ est communis opinio, tametsi aliam nonnulli meminerunt.

[y] *Sed nec*] Argutè profectò. Exemplo nihil metuentis Medeæ, se posse destitui dicit Helena.

[z] *Fallitur*] *Non ea eveniunt quæ benè speravimus ; contrà sæpè cedunt malè omnia.*

[a] *Alto*] *In mari, procul à terris.*

[b] *A portu*] Hac comparatione innuit, non esse statim primæ rerum speciei credendum.

[c] *Cytherêa*] *Venus.*

[d] *Vicit*] *Per te, qui ipsi pulcritudinis palmam detulisti.*

[e] *Bina*] De Junone & Pallade.

[f] *Illas*] Junonem & Palladem.

[g] *Si tua*] *Si verum est quod ad tuam gloriam dicis, te, de pulcritudine, Dearum litem diremisse.*

[h] *Atracis*] Atrace, seu Atraciâ Thessaliæ urbe oriunda ; nisi fortè Atracia pro Thessalia generatim posita. Nam quod Antonius Atracis fluvij Hippodamiam filiam facit nullibi potui reperire.

[i] *Hæmonios*] *Thessalos* : Pirithoum, scilicet, Theseum, Herculem, Lapithas, qui, ut vidimus in Phyllide, Centauros, in Hippodamiæ & Pirithoi nuptiis, mulieribus vim parantes partim interfecerunt, partim fugaverunt.

Tu fore tam justa lentum Menelaon in ira,
Et geminos [k] fratres, Tyndareúmque putas?
Quòd benè te jactas, & fortia facta recenses;
A verbis facies dissidet [l] ista suis.
Apta magis Veneri, quàm sint tua corpora Marti.
Bella gerant fortes: tu, Pari, semper ama.
Hectora, quem laudas, pro te pugnare jubeto:
[m] Militia est operis altera digna tuis.
[n] His ego, si [o] saperem, paulóque audacior essem,
Uterer. utetur, si qua puella sapit.
Aut ego deposito [p] faciam fortasse pudore;
Et dabo [q] conjunctas [r] tempore victa manus.
Quod petis, ut furtim præsentes plura loquamur;
[s] Scimus quid captes, colloquiúmque voces.
Sed nimiùm properas; & adhuc tua messis [t] in herbâ est.
Hæc mora [u] sit voto forsan amica tuo.
[x] Hactenus [y] arcanum furtivæ conscia mentis
Littera jam lasso pollice [z] sistat opus.
Cætera per socias Clymenen Æthrámque loquamur,
Quæ mihi sunt comites [a] consiliúmque duæ.

INTERPRETATIO.

Tu arbitraris Menelaum & fratres gemellos & Tyndareum futurum tardum in vindicta tam justa? Quòd magnificè te effers, & enumeras strenua facinora, iste vultus dissidet à suis vocibus. Tua corpora sunt magis idonea Veneri quàm Marti. Strenui sequantur arma, tu, Pari, semper ama. Fac Hector, quem celebras, pro te certet, altera militia est digna tuis laboribus. Ego, si saperem & essem paulò cordatior uterer his. utetur puella si qua sapit. Aut ego fortasse utar pudore profligato; & aliquàndo superata porrigam manus connexas. Quod postulas, ut in conspectu clàm plura fabulemur; novimus quid quæras, & vocites colloquium. Sed nimiùm festinas & tua messis est adhuc in herbâ. Forsitan hæc dilatio sit grata tuo desiderio. Hactenus epistola particeps animi secreti modum faciat operi furtive, pollice jam defesso. Aperiamus reliqua per socias Clymenen & Æthram quæ duæ sunt mihi comites & consilium.

NOTÆ.

[k] *Fratres*] *Meos, Castorem & Pollucem.*

[l] *Ista*] Quæ amorem, non bellum præ se fert.

[m] *Militia*] Amoris *scil.* Enimverò *Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido.*

[n] *His*] Operis, *scil.*

[o] *Saperem*] *Si mihi & voluptati meæ consulerem, remque meam facere vellem.*

[p] *Faciam*] *Tuis bonis &, in amoribus, tuâ operâ utar.* Sed unus & alter codex vetustè habent *sapiam.*

[q] *Conjunctas*] Quales eorum solent esse qui sese dedunt & submittunt.

[r] *Tempore*] *Aliquando, Tandem.*

[s] *Scimus*] Difficile non fuit; cùm dixerit Paris,

Excipe me lecto, nocte silente, tuo.

[t] *In herbâ*] Adeòque tempus ejus remotum. Metaphoræ verò sensus apertus est.

[u] *Sit*] Pro *erit.* Vides muliebre ingenium; & quàm benè Ovidio perspectum fuerit.

[x] *Hactenus conscia*] *Cui hactenus mentis meæ secreta commisi.* Hæc omnia ex Amandi arte.

[y] *Arcanum opus*] *Secreta scribendi officium.*

[z] *Sistat*] *Finiat.*

[a] *Consiliumque*] Quibus adeò omnia licet tuto concredere. Scilicet, ut multa alia per internuncios melius geruntur res istæ.

EPISTOLA DECIMAOCTAVA.

ARGUMENTUM.

Hellespontiacum mare septem tantùm stadiis Europam ab Asia dividit. Sestos in Europa, Herus patria: & Abydo in Asia, ex qua fuit Leander, adversæ urbes sunt. Cum autem Leander Abydenus Sestiam puellam Hero miserè deperiret, per Hellespontum noctu ad eam natare consueverat. Sed maris tempestate interclusus, jam præteritis septem diebus, ad amicam Hero, per audacem nautam ea tempestate Seston navigantem, hanc epistolam misit: in qua primum amorem suum firmum & stabilem esse ostendit. Deinde queritur, quod natandi facultas ob serventissimum maris æstum ei sit ablata. Demum verò pollicetur se brevi venturum: & quamvis mare non fuerit tranquillum, se tamen periculis potiùs vitam suam commissurum, quàm illius jucundissimo conspectu, atque colloquio cariturum.

LEANDER HERONI.

MIttit [b] Abydenus, quam [c] mallet ferre, salutem,
[d] Si cadat ira maris, [e] Sesta puella, tibi.
Si mihi Dî [f] faciles & sunt in amore [g] secundi,
[h] Invitis oculis hæc mea verba leges.
Sed non sunt faciles. nam cur mea vota morentur,
[i] Currere me [k] notâ nec patiantur aquâ?
[l] Ipsa vides cælum pice [m] nigrius; & freta ventis
Turbida, perque cavas vix adeunda rates.
Unus, & hic audax, à quo tibi littera nostra
Redditur, è portu navita movit iter.

INTERPRETATIO.

PUella Sesta, Abydenus mittit tibi salutem quam præoptaret ferre, si impetus maris remitteret. Si Dij sint mihi benigni & propitij in amore, leges hæc mea verba oculis reluctantibus. Sed non sunt benigni: nam cur distineant mea vota; nec sinant me natare aquâ assuetâ? Ipsa cernis cælum obscurius pice, & maria turbata ventis, & vix tangenda navibus. Unus nauta, & hic audax à quo epistola nostra tibi exhibetur solvit è portu.

NOTÆ.

[b] *Abydenus*] *Leander, ex Abydo urbe.*

[c] *Mallet*] *Malit* meliùs ad verbum sequens *cadat* responderet.

[d] *Si cadat*] *Si fluctus maris, seu tempestas sedata fuerit.*

[e] *Sesta*] Mallet Clar. Heinsius, *Sesti*, sicut alibi *Lesbi*, si per antiquos libros liceret. Non immeritò certè; nam aliud hujusce formationis nomen haud facilè invenias. Statio, Hero *Sestias* dicitur; quam *Sestiam* etiam analogicè dixeris. Cæterùm in Puteano codice, manu recentiore legebatur hoc distichon; cujus loco excerpta Dousæ,

Quam cuperem solitas, Hero, tibi ferre per undas,
Accipe Leandri, dum venit ipse, manum.

[f] *Faciles*] *Exorabiles & propitij.*

[g] *Secundi*] *Faventes.*

[h] *Invitis*] *Ità ut, quod opto, malueris me, quàm epistolam videre.*

[i] *Currere*[*Natare.*

[k] *Notâ*] *Assuetâ.*

[l] *Ipsa vides*] Vide verò quàm aptè Poëta omnia connectit, & facilè ad singula descendit.

[m] *Nigrius*] Scilicet aquis tempestate turbatis nigricat mare.

Ascensurus eram: nisi quòd, cum vincula proræ
Solveret, [n] in speculis omnis [o] Abydos erat.
[p] Non poteram celare meos, velut antè, parentes:
Quemque tegi volumus, non latuisset amor.
Protinus hæc scribens, *Felix, i, littera*, dixi:
Iam tibi formosam porriget [q] *illa manum.*
Forsitan admotis etiam tangêre labellis;
Rumpere dum [r] *niveo* [s] *vincula dente volet.*
Talibus exiguo dictis mihi murmure verbis,
Cætera [t] cum chartâ dextra locuta mea est.
[u] Ah quantò mallem, quàm scriberet, [x] illa nataret,
Meque per assuetas sedula ferret aquas?
Aptior illa quidem placido [y] dare verbera ponto.
Est tamen & sensûs apta ministra mei.
[z] Septima nox agitur, spatium mihi longius anno,
[a] Sollicitum [b] raucis [c] ut mare [d] fervet aquis.
[e] His ego si [f] vidi mulcentem pectora somnum
Noctibus; [g] insani [h] sit mora longa freti.
Rupe sedens aliqua specto tua littora tristis:
Et quo non possum corpore, mente feror.

INTERPRETATIO.

Ingressurus eram; nisi quòd cùm revellerot funes prora, tota Abydos erat in speculis. Non poteram dissimulare meis parentibus amorem ut antea; & quem volumus celari, non occultatus esset. Statim hac scribens, proficiscere *dixi,* beata epistola: illa jam tibi præbebit pulcram manum: fortè etiam tangêris labiis adductis, dum cupiet solvere linum dente candido. *Talibus verbis à me prolatis parvo murmure, manus mea protulis reliqua cum chartâ. Ab quantò mallem illa maria agitaret quàm pingeret, & diligens me portaret per aquas solitas! Illa* quidem magis idonea est *percutere mare tranquillum. Est tamen etiam idonea ministra animi mei. Nox septima currit, tempus mihi prolixius anno, postquam mare turbidum æstuat aquis sonantibus. Si ego somno delinitus fui his noctibus, longâ morâ mare sævum æstuet. Mæstus insistens saxo aliquo prospicio tua littora: & vehor animo quo non possum corpore.*

N O T Æ.

[n] *In speculis*] *In locis editioribus, unde discedentem navem prospicerent.*
[o] *Abydos*] Pro Abydenis.
[p] *Non poteram*] *Navem,* inquit, *non ascendi; quia, ascendendo, amorem nostrum, ut antea, non poteram celare meos parentes.*
[q] *Illa*] *Here, amica mea.*
[r] *Niveo*] *Nivis instar albo.*
[s] *Vincula*] Linum, quo constringebantur tabellæ.
[t] *Cum chartâ*] Id est, *Scripsi.*
[u] *Ah*] Alij *At.*
[x] *Illa*] *Manus mea.*
[y] *Dare verbera*] *Natare.*
[z] *Septima nox spatium*] *Appositio.*
[a] *Sollicitum*] *Commotum.*
[b] *Raucis*] *Frementibus.*
[c] *Ut*] *A quo tempore.* Optimè.
[d] *Fervet*] *Æstuat.*
[e] *His*] Septem, *scil.* noctibus.
[f] *Vidi somnum*] *Dormivi.*
[g] *Insani*] *Æstuantis & furentis.*
[h] *Sit mora*] *Ità ut te videre non possim.*

[i] Lumina quin etiam summâ [k] vigilantia turre,
Aut videt, aut [l] acies nostra videre putat.
Ter mihi deposita est in sicca vestis arena.
Ter grave tentavi carpere nudus iter.
Obstitit inceptis tumidum [m] juvenilibus æquor:
Mersit & adversis [n] ora natantis aquis.
At tu de rapidis [o] immansuetissime ventis,
Quid mecum [p] certâ prælia mente geris?
In me, si nescis, Borea, non æquora, sævis.
[q] Quid faceres, esset ni tibi, notus amor?
Tam gelidus [r] cùm sis, non te tamen, improbe, quondam
Ignibus [s] Actæis incaluisse negas.
[t] Gaudia rapturo si quis tibi [u] claudere vellet
Aërios aditus; quo paterêre modo?
Parce precor; [x] facilémque move moderatiùs auram.
Imperet [y] Hippotades [z] sic tibi triste nihil.
[a] Vana peto, precibúsque meis [b] obmurmurat ipse:
Quasque [c] quatit, nullâ parte [d] coërcet aquas.

INTERPRETATIO.

Quin etiam oculi nostri cernunt, aut arbitrantur cernere faces accensas in fastigio turris. Amictus ter mihi demissus est in arida arena. Ter nudus conatus sum ingredi molestam viam. Mare inflatum cohibuit ausa juvenilia: & obruit vultus natantis undis oppositis. At tu immitissime de ventis furentibus, quamobrem moves certamina mecum animo obfirmato? Furis in me, Aquilo, si ignoras, non adversus æquora.

Quid ageres, nisi amor esset tibi cognitus? Cum sis tam frigidus, proterve, non tamen diffiteris te flagrasse olim ignibus Actais. Si quis cuperet denegare accessus aërios tibi carpturo gaudia; quomodo ferres? Ignosce, quæso, & age leniùs auram placidam. Sic Hippotades nihil te jubeat quod grave sit: frustrà precor, & ipse obstrepit meis petitionibus: & nullo modo mulcet aquas quas commovet.

NOTÆ.

[i] *Lumina*] Facem intelligit, quam in summâ turri Hero accendebat, ut ad ejus lucem Leander natatum dirigeret.

[k] *Vigilantia*] *Accensa.*

[l] *Acies*] Oculorum, *scil.* acies. *Oculi.*

[m] *Juvenilibus*] Ineptum profectò & juvenile fuit incœptum: attamen *audax* intellige.

[n] *Ora natantis*] *Mea.*

[o] *Immansuetissime*] Boream compellans, convenientissimo nomine appellat: est enim vehementissimus.

[p] *Certâ*] *Obstinatâ.* Jam per septem dies & noctes maria turbabat.

[q] *Quid faceres*] Quasi dicat, *multò magis sævires.*

[r] *Cùm*] Puteaneus habet *quòd*; deinde *num* pro *non*; ut hæc per interrogationem legantur.

[s] *Actæis*] *Atheniensibus*, Orithyiæ Erechthei filiæ; quam amasse Borean suprà vidimus.

[t] *Gaudia*] Ex amore *scil.*

[u] *Claudere*] *Ut ne ad amicam ire posses.*

[x] *Facilem*] *Mobilem, Levem.*

[y] *Hippotades*] Æolus ventorum Deus, Hippotæ, ex Egestâ, Segestâ, aut Acestâ ejus filiâ, nepos.

[z] *Sic*] Adjurantis. *Ità nihil tibi imperet Æolus quod displiceat, ut jam moderatiùs auram moveris.*

[a] *Vana*] Non vana quidem, sed *in vanum; frustrà.*

[b] *Obmurmurat*] *Contra murmurat.*

[c] *Quatit*] *Concitat; Turbat; Commovet.*

[d] *Coërcet*] *Mulcet; Placat.*

Nunc daret [e] audaces utinam mihi [f] Dædalus alas!
[g] Icarium quamvis hîc prope littus adest.
Quidquid erit, patiar: liceat modo corpus in auras
Tollere; quod [h] dubiâ sæpe pependit aquâ.
Intereà, dum [i] cuncta negant ventíque fretúmque,
Mente [k] agito furti tempora prima mei.
Nox erat incipiens (namque est meminisse voluptas)
Cùm foribus patriis egrediebar amans.
Nec mora: deposito pariter cum veste timore,
Jactabam liquido brachia [l] lenta mari.
Luna ferè [m] tremulum præbebat lumen eunti,
Ut comes in nostras officiosa vias.
Hanc ego [n] suspiciens, *Faveas, Dea candida*, dixi;
Et [o] *subeant animo* [p] *Latmia saxa tuo.*
[q] *Non sinat Endymion te pectoris esse severi.*
Flecte, precor, [r] *vultus ad mea furta tuos.*
[s] *Tu, Dea, mortalem cælo delapsa petebas.*
Vera loqui liceat: quam sequor, ipsa [t] *Dea est.*

INTERPRETATIO.

Utinam Dædalus nunc mihi exhiberet alas temerarias! quanquam littus Icarium hic prope est. Quidquid erit feram: detur modo efferre in aërem corpus, quod sæpe fluctuavit aquâ incertâ. Intereà dum venti & mare recusant omnia, animo revolvo prima tempora mei furti. Nox erat ingruens (namque voluptati est recordari) cùm amans discedebam domo paternâ. Nec mora, metu pariter cum amictu, ablato, agebam mobilià brachia per mare fluidum! Lunà tanquam comes obsequiosa propemodum lumen mobile exhibebat in nostrum iter natanti. Ego hanc venerans, Benigna sis, *dixi;* Dea splendida; & rupes Latmiæ obversentur menti tuæ. Endymion non patiatur te esse cordis duri. Converte quæso, faciem tuam ad mea furta. Tu, Dea, devecta ex cœlo quærebas mortalem. Fas sit vera dicere; quam sequor, ipsa est Dea.

NOTÆ.

[e] *Audaces*] Non alæ, sed homo audax est qui pennis sibi non datis utitur.

[f] *Dædalus*] Qui sibi & Icaro filio fabricatis alis, Minois iram effugit.

[g] *Icarium*] Dictum est ab Icaro, qui contra patris jussa, cùm altiùs volasset, cerâ, quâ pennæ continebantur, liquefactâ in maris Ægæi partem illam decidit, quæ ab ipso nomen obtinuit. Quòd verò istud Leander meminit, perinde est ac si dixisset, *Quamvis periculosissimum esse aëra tentare, me admoneat propinquum littus Icarium.*

[h] *Dubia*] Cuique adeò non satis tutò vitam Leander crediderat.

[i] *Cuncta*] Vossianus habet *vota.*

[k] *Agito*] Id est, *Animo omnia quæ primo nostro congressu acta sunt, recolo.*

[l] *Lenta*] *Mollia; Natatu flexibilia; quæque remorum modo lentari & flecti possent.*

[m] *Tremulum*] *Propter aquæ motum.*

[n] *Suspiciens*] *Hanc Lunam venerans.*

[o] *Subeant*] *Ut inde quid sit amor recordans, mihi amanti faveas.*

[p] *Latmia*] Montis Latmi, in Cariâ, ubi cum Endymione Luna concubuisse dicitur.

[q] *Non sinat*] Quasi dicat, *Quemadmodum, votis tuis & amori faventem cupis habere Endymionem. ità tu aliorum meo præsertim amori indulgeas.*

[r] *Vultus*] Diceret ad alium *flecte cor*; sed ad Lunam argutè, (verbi *flecte* sensu nonnihil diverso) *vultus*, dixit: quia nimirum ejus lumine opus habebat.

[s] *Tu Dea*] Rationem addit cur sibi favere Luna debeat, argumento à minori desumto.

[t] *Dea*] Cujus pulcritudo, aliaque cum Dearum pulcritudine comparari possunt.

Neu referam mores cælesti pectore dignos ;
Forma nisi in veras non cadit illa Deas.
A Veneris facie non est [u] *prior ulla, tuâque.*
Neve meis credas vocibus, ipsa vides.
Quantò, cùm fulges radiis argentea puris,
Concedunt [x] *flammis sidera cuncta tuis,*
Tantò formosis formosior omnibus illa est.
Si dubitas, [y] *cæcum* [z] *Cynthia lumen habes.*
Hæc ego, vel certè non his diversa, locutus
Per mihi [a] cedentes nocte ferebar aquas.
Unda [b] repercussæ radiabat imagine Lunæ,
Et nitor in [c] tacita nocte [d] diurnus erat :
Nulláque vox, nostras nullum veniebat ad aures,
Præter dimotæ corpore murmur aquæ.
[e] Alcyones solæ memores Ceycis amati
Nescio quid visæ sunt mihi [f] dulce queri.
Jamque fatigatis [g] humero sub utroque lacertis,
Fortiter in summas erigor altus aquas.
Ut procul aspexi [h] lumen, [i] *Meus ignis* [k] *in illo est*,
Illa meum, dixi, *littora* [l] *lumen habent.*

INTERPRETATIO.

Neve commemorem mores dignos pectore cælesti ; illa pulcritudo non datur nisi veris Deabus. Post vultus Veneris, & tuos, nulli sunt splendidiores. Neve fidem adhibeas meis verbis, ipsa cernis. Quantò omnes ignes cælestes vincuntur tuis ignibus, cùm candida splendes radiis nitidis ; tantò illa est pulcrior omnibus pulcris. Si dubitas Cynthia habes aciem obtusam. *Ego hæc fatus, vel certè non his aliena, vehebar nocte per aquas mihi transitum præbentes. Aqua fulgebat specie luna repercussa, & splendor diurnus erat in nocte silente : & nullus sonus, nullus strepitus illabebatur in aures nostras, nisi aqua impulsa. Solæ Alcyones non oblitæ Ceycis dilecti sunt mihi visa quari nescio quid suave. Et jam brachiis defessis sub utroque humero, sublimis strenuè efferor in supremas aquas. Ut longè vidi lumen,* Meus ignis est in illo *dixi*, illa littora, tenent lumen meum.

NOTÆ.

[u] *Prior*] Pulcritudi[illegible]l.

[x] *Flammis*] *Lumin*[illegible]

[y] *Cæcum lumen habes*] *Cæcutis ; Cæca es.*

[z] *Cynthia*] Diana ; à Cynthio Deli monte.

[a] *Cedentes*] Aqua, nimirum solidis corporibus non negat transitum.

[b] *Repercussa*] *Reflechie.* Lumen dicitur repercuti, cùm ab aliquâ corporis soliditate remittitur.

[c] *Tacitâ*] Cujus nec silentium ; nec, per Lunam irradiatio, ventis, aut strepitu aquarum turbabatur. Sed vide mihi quæso, quàm artificiosè animo exspatietur noster autor ; quàmque benè jucundissimis rebus narrationem suam ornet.

[d] *Diurnus*] *Nox ut dies clara erat.*

[e] *Alcyones*] Aves sunt, ab Alcyone, Ceycis uxore, in eam avem mutatâ, sic dictæ ; quæ dum nidificant tranquillum æquor dicunt habere. Sed de totâ hâc fabulâ videbimus posteà in Metamorphosi.

[f] *Dulce*] Id est, *Voce. utus lugubri, dulcisamen & suavi.*

[g] *Humero*] Ibi verò & in humerorum brachiorúmque commissurâ, ex natationis labore dolor primùm sentitur.

[h] *Lumen*] Ex face, quæ in turri accensa erat.

[i] *Meus ignis*] Amor.

[k] *In illo*] Propter amicam, *scil.*

[l] *Lumen*] Amicam intelligit.

Et ſubitò laſſis vires rediêre lacertis:
  Viſáque, quàm fuerat, [m] mollior unda mihi.
Frigora ne poſſim gelidi ſentire [n] profundi,
  Qui calet in cupido pectore, præſtat amor.
Quò magis accedo, propioráque littora fiunt,
  Quóque [o] minùs reſtat; plus liber ire mihi.
Cùm vero poſſum cerni quoque; protinus addis
  Spectatrix animos, ut valeámque facis.
Tunc etiam nando dominæ placuiſſe laboro,
  Atque oculis [p] jacto brachia noſtra tuis.
Te tua vix prohibet nutrix deſcendere in [q] altum.
  Hoc quoque enim vidi: nec mihi verba dabas.
Nec tamen effecit, quamvis retinebat [r] euntem,
  Ne fieret primâ pes tuus udus aquâ.
Excipis amplexu, feliciáque oſcula jungis:
  Oſcula (Dî magni!) trans mare digna peti.
Eque tuis demtos humeris mihi tradis amictus:
  Et madidam ſiccas æquoris [s] imbre comam.
Cætera nox & nos, & turris conſcia novit,
  Quodque mihi [t] lumen per vada monſtrat iter.
Nec magis illius numerari gaudia noctis,
  Helleſpontiaci quàm maris [u] alga poteſt.
Quò brevius ſpatium nobis ad furta dabatur,
  Hòc magis eſt cautum, ne foret illud iners.

INTERPRETATIO.

Et ſtatim vires recurrerunt in brachia defeſſa: & aqua mihi viſa facilior quàm fuerat. Amor qui viget in pectore avido, efficit nè poſſim tangi frigoribus maris frigidi. Quò magis appropinquo, & littora fiunt viciniora, & quò minùs ſupereſt, plus mihi libet natare. Cùm verò poſſum quoque videri; ſtatim ſpectatrix auges animos, & cauſa es ut valeam. Tunc etiam conor gratum eſſe Dominæ natando, & moveo lacertos noſtros tuis oculis. Nutrix tua vix te arcet in mare currere. Vidi enim hoc quoque; nec mihi imponebas. Nec tamen conſecuta eſt, quamvis reprimebat currentem, ne pes tuus fieret humidus primâ aquâ. Accipis complexu, & connectis beata ſuavia: ſuavia (Dij magni!) digna peti trans mare. Et porrigis mihi veſtes detractas humeris tuis: & comprimis capillos humidos rore maris. No[illegible] nos, & turris teſtis, & lumen quod mi[illegible]ndis viam per maria ſcit reliqua. N[illegible]agis deliciæ illius noctis poſſunt numerari, quàm alga æquoris Helleſpontiaci. Quò tempus brevius nobis concedebatur ad furta, eò magis eſt proviſum ne illud eſſet inutile.

NOTÆ.

[m] *Mollior*] *Quæ faciliùs cederet.*
[n] *Profundi*] Maris.
[o] *Minùs*] Spatij, *ſcil.* ad ripam uſque.
[p] *Jacto*] *Cum arte per oſtentationem moveo.*
[q] *Altum*] *Mare.*
[r] *Euntem*] *Te.*
[s] *Imbre*] *Aquâ:* quomodo & Virgilius loquutus eſt.
[t] *Lumen*] Fax; de quâ jam ſæpe.
[u] *Alga*] Herba eſt quædam nullius ferè uſus, maris ejectamentum.

Jamque, [x] fugaturâ [y] Tithoni conjuge noctem,
 Prævius Auroræ [z] Lucifer ortus erat.
Oscula congerimus properata sine ordine raptim,
 Et querimur [a] parvas noctibus esse moras.
Atque ita, [b] cunctatus monitum nutricis amaræ,
 Frigida desertâ littora turre peto.
Digredimur flentes: repetóque ego [c] virginis æquor,
 Respiciens dominam, dum licet, usque meam.
Si qua fides vero est; veniens huc esse natator;
 Cùm redeo, videor naufragus esse mihi.
Hoc quoque [d] si credas; ad te via [e] prona videtur:
 A te cùm redeo, clivus [f] inertis aquæ.
Invitus repeto patriam: quis credere possit?
 Invitus certè [g] nunc moror urbe meâ.
Hei mihi! cur animo juncti, secernimur undis?
 Unáque mens, tellus non habet una duos?
Vel tua me Sestos, vel te mea sumat Abydos:
 Tam tua terra mihi, quàm tibi nostra placet.
Cur ego [h] confundor, quoties confunditur æquor?
 Cur mihi causa [i] levis ventus [k] obesse potest?

INTERPRETATIO.

Jamque, uxore Tithoni profligaturâ noctem, Lucifer præcursor Auroræ lucebat. Cumulamus raptim suavia accelerata sine ordine, & querimur exigua spatia dari noctibus. Atque ita moratus admonitus nutricis severæ, vado ad littora gelida, turre derelictâ. Disjungimur lugentes; & ego in eo mare virginis, respiciens indesinenter meam Dominam, dum datur. Si qua est fides vero; mihi videor huc accedens esse natator; cùm revertor, videor *esse naufragus. Hoc quoque si credas; iter videtur declive ad te: cùm revertor à te*, videtur *collis aquæ immobilis. Nolens revertor in patriam: quis possit credere? Nunc certè nolens maneo in urbe mea. Hei mihi! quamobrem connexi mente, sejungimur aquis? Animus quoque unus habet duos, terra non* habet? *Vel Sestos tua me capiat, vel mea Abydos te: tua tellus tam mihi arridet, quàm tibi nostra. Quamobrem ego perturbor quoties mare perturbatur? Quamobrem ventus, levis causa, potest mihi nocere?*

NOTÆ.

[x] *Fugaturâ*] Id est, *Cùm Aurora noctis umbras discutere deberet.* Matutinum tempus circumscribit.

[y] *Tithoni conjuge*] *Aurorâ.*

[z] *Lucifer*] Stella est errans, quam Venerem quoque appellamus, quæ ortum Solis quia præcedit, *Phosphorus & Lucifer*; quia ejusdem occasum sequitur, *Hesperus* nominatur.

[a] *Parvas*] *Noctes breves esse.*

[b] *Cunctatus*] Quid hoc in loco significet vox ista, res ipsa declarat. De discessu Leandrum admonebat nutrix; ille interim manebat. Gellius dixit *tolerare & cunctari dolores.*

[c] *Virginis æquor*] *Hellespontum*; ab Helle puella in illud mare delapsâ ita dictum.

[d] *Si credas*] Fortè *(vix credas.)* Heinsius.

[e] *Prona*] *Declivis; facilis; minimèque adeò laboriosa.*

[f] *Inertis*] *Concreta; Crassa; Obstantis; Invia, & natatu difficilis.*

[g] *Nunc*] *Cùm ad te præsertim, nare non possum.*

[h] *Confundor*] *Turbor; quòd ad amicam difficile iter fore cognoscam.*

[i] *Levis*] In vocis ambiguitate ludit.

[k] *Obesse*] Cùm cœlum & maria turbat.

Jam nostros [l] curvi norunt delphines amores:
Ignotum nec me [m] piscibus esse reor.
Jam [n] patet attritus solitarum limes aquarum;
Non aliter, multâ quàm via pressa rotâ.
Quòd mihi non esset, nisi [o] sic iter, antè querebar:
At nunc per ventos [p] hoc quoque deesse queror.
Fluctibus immodicis [q] Athamantidos æquora [r] canent,
Vixque manet portu tuta carina suo.
Hoc mare, cùm primùm de [s] virgine nomina mersâ,
Quæ tenet, est nactum, tale fuisse puto.
Et satis amissâ locus hic infamis ab Helle est:
[t] Utque mihi parcat, [u] crimine nomen habet.
[x] Invideo Phryxo; quem per freta tristia tutum
Aurea lanigero vellere vexit ovis.
Nec tamen officium pecoris [y] navisve requiro:
Dummodò, quas [z] findam corpore, dentur aquæ.
[a] Arte egeo nullâ: fiat modò copia nandi,
Idem navigium, navita, [b] vector, ero.

INTERPRETATIO.

Delphines pandi jam cognoscant meos amores: & arbitror me non incognitum esse piscibus. Jam callis aquarum consuetarum conspicitur notatus non aliter quàm iter tritum frequenti rotâ. Dolebam anteà quòd via mihi non daretur nisi sic: at nunc doleo hanc quoque denegari per ventos. Maria Athamantidos albicant vastis undis, & navis vix stat secura in portu suo. Arbitror hoc mare tale fuisse cùm primùm invenit nomina quæ habet de puella obruta. Et hic locus est satis infamatus ab Helle perdita; & quamvis mihi ignoscat, habet nomen culpâ. Æmulor Phryxo; quem securum aries aureus vellere lanifero portavit per maria luctuosa. Nec tamen expeto servitium pecoris seu navis; dummodò aquæ præbeantur quas sulcem corpore. Nullâ arte opus habeo; modò præbeatur locus natandi; idem ero navis, nauta, vector.

NOTÆ.

[l] *Curvi*] Repando quoque dorso illi pinguntur.

[m] *Piscibus*] Aliis, *scil.* qui homines, ut Delphini non amant.

[n] *Patet*] Hyperbole.

[o] *Sic*] *Per natatum.* Alij habent *sic iterare.*

[p] *Hoc*] *Cùm per ventorum furorem maria sulcare nequeam.*

[q] *Athamantidos æquora*] *Hellespontus*: fuit enim Athamas Helles pater, ipsaque adeò Athamantis.

[r] *Canent*] *Albescant*; ex spumâ.

[s] *Virgine*] Helle; quæ, accepto à patre ariete aureo, cum Phryxo fratre novercales insidias fugiens, in mare quod trajiciendum fuit, periculi magnitudine perterrita, decidit: quod & ab eâ nomen accepit *Hellespontus.*

[t] *Utque*] *Quamvis.*

[u] *Crimine nomen*] Alij *nomine crimen*; quod nec invenustum.

[x] *Invideo*] Quia ille, quantumvis tristia fuerint, maria tamen potuit transnatare.

[y] *Navisve*] Tacitè explicat quid fuerit decantatus ille aries, navis *scil.* cujus ille insigne fuit.

[z] *Findam*] *Findere possim.*

[a] *Arte*] Nauticâ *scil.* Multùm hìc variant codices: at quam cum vulgatis retinuimus, lectionem, potior est.

[b] *Vector*] Patet ex textu, per vectorem eum intelligi oportere qui vehitur: quanquam & pro eo qui vehit idem noster Autor usurpavit, in fastis.

Nec

Nec [e] sequar aut [d] Helicen, aut, quâ [e] Tyros utitur, [f] Arcton :
[g] Publica non curat sidera noster amor.
[h] Andromedan alius spectet, clarámve [i] Coronam,
Quæque micat gelido [k] Parrhasis [l] Ursa polo.
At mihi, quas [m] Perseus & cum [n] Jove [o] Liber amarunt,
Indicium dubiæ [p] non placet esse viæ.
Est aliud lumen multò mihi certius istis ;
Non erit in tenebris quo duce noster amor.
[q] Hoc ego dum spectem, Colchos, & in ultima Ponti,
Quâque viam fecit [r] Thessala pinus, eam :
Et juvenem possim superare [s] Palæmona nando,
Miráque quem subitò reddidit herba [t] Deum.

Interpretatio.

Nec aspiciam aut Helicen, aut Arcton, quâ Tyrus utitur : noster amor non curat sydera quæ sunt omnium. Alius intueatur Andromedan, seu lucidam Coronam, & ursam quæ Parrhasis fulget axe gelido ? At mihi non placet, quas Perseus, & Liber cum Jove dilexerunt, esse duces itineris incerti. Est mihi aliud lumen multò certius istis ; quo duce noster amor non versabitur in caligine. Modò illud aspiciam, proficiscar Colchos, & in remotissima Ponti, & quà navis Thessala aperuit iter : & possim vincere juvenem Palæmona natando, & quem herba admirabilis protinùs effecit Deum.

Notæ.

[c] *Sequar*] *Illius intuitu & observatione iter meum dirigam.*

[d] *Helicen*] Quòd nulla arte egere se dixit, explicat. Notum est verò syderibus iter suum nautas dirigere. Helicen quod attinet, Ursa est major signum seu sydus Septentrionale, quod & Septentrio dicitur ; in quod sydus Calysto Lycaonis filia à Jove mutata est, postquam Junonis, aut Dianæ irâ, Ursæ formam induisset.

[e] *Tyros*] Pro nautis Tyriis & Phœnicibus, Syriæ, ad Mediterraneum, incolis.

[f] *Arcton*] Ursa est minor, sydus etiam Septentrionale, alio nomine *Cynosura* dictum ; quo potissimùm utebantur Tyrij & Phœnices propter Thaletem natione Phœnicem qui huic *Arctos* nomen primus, & ab illo alij imposuerunt.

[g] *Publica non curat*] *Sed amica lumine tanquam Cynosurâ ducitur.*

[h] *Andromedan*] Hanc Cephei filiam Perseique conjugem Minervæ beneficio, & Persei gratiâ, inter sydera collocatam fuisse Poëtæ finxerunt : quam observasse dicuntur nautæ Ægyptij.

[i] *Coronam*] Sydus ex Ariadnæ coronâ in cœlum à Libero patre translatâ : quam seguutos esse Creteuses quidam volunt.

[k] *Parrhasis*] *Arcadica* ; nam Arcadiæ pars est Parrhasia ; ubi & urbs fuit eo nomine ; mons quoque *Parrhasius.*

[l] *Ursa*] Major *scil.* quæ Callisto est Arcadica, Lycaonis, Arcadiæ regis filia.

[m] *Perseus*] Andromedan, quam à Ceto liberavit, amavit.

[n] *Jove*] Callistonem viriavit.

[o] *Liber*] Ariadnen Bacchus uxorem habuit ; de cujus coronâ mentionem fecit Ovidius.

[p] *Non placet*] A se solo amatam amicam suam itineris vult habere directricem. Atque hæc sunt & elegantissima, & ex intimo naturæ sinu deprompta.

[q] *Hoc ego*] Argonautarum tangit expeditionem ; cui parem, duce amicâ, posse suscipere se profitetur.

[r] *Thessala*] Jasonis & Argonautarum navis.

[s] *Palæmona*] Hic, *Melicertes* etiam dictus, Athamantis fuit filius, in Deum marinum mutatus : cujus fabulam posteà in Metam. videbimus.

[t] *Deum*] Glaucus est, Piscator, qui degustatâ quâdam herbâ, ad cujus contactum pisces, in ripa positos, subitò collectis viribus in aquam exilire viderat, ipse in mare sese præcipitavit, Deusque factus est.

Sæpè per aſſiduos languent mihi brachia motus,
Vixque per immenſas feſſa trahuntur aquas.
Hi ego cum dixi, *Pretium non vile laboris*
Jam domina vobis colla tenenda dabo:
Protinùs illa valent, atque ad ſua præmia tendunt;
Ut celer [u] Eleo carcere miſſus equus.
Ipſe meos igitur [x] ſervo, [y] quibus uror, amores:
Teque, magis cælo digna puella, ſequor.
Digna quidem cælo, ſed adhuc tellure morare:
Aut dic ad Superos & mihi quâ ſit iter.
[z] Hîc es, [a] & exiguùm miſero contingis amanti:
[b] Cúmque meâ fiunt turbida mente freta.
Quid mihi, quòd lato non ſeparor æquore, prodeſt?
Num minùs hòc nobis tam brevis obſtat aqua?
An malim [c] dubito toto procùl orbe remotus
[d] Cum domina longè ſpem quoque habere mea.
Quò propiùs nunc es, [e] flammâ propiore caleſco:
Et res non ſemper, [f] ſpes mihi ſemper adeſt.

INTERPRETATIO.

Sæpè lacerti mihi ſunt debiles per agitationes continuas, & vix laſſi moventur per vaſta æquora. Cum ego illis dixi, jam exhibebo vobis præmium non leve laboris, colla amplectenda Dominæ; *illi ſtatim ſiunt validi, atque adnituntur ad ſuam mercedem; ut equus emiſſus carceribus Eleis. Ergò ego intueor amores meos, quibus ardeo, & te aſpicio, puella magis digna cælo. Digna es quidem cælo, ſed mane adhuc in terra; aut doce quâ viâ ſit mihi etiam ad Divos. Hic es; & minimùm conjungeris infelici amanti: & maria commoventur cum mente meâ. Quid me juvat, quòd non disjungor vaſto mari? Num minùs eo tam arcta aqua nobis officit? Neſcio an malim, longè diſſitus toto orbe habere quoque ſpem procùl cum Dominâ meâ. Quò propiùs nunc es, ardeo igne propiore: & res non ſemper mihi præſens eſt, ſpes eſt ſemper.*

NOTÆ.

[u] *Eleo*] In Elide juxta Piſam, in Peloponneſo, celebrari ſolitos fuiſſe ludos Olympicos nemo neſcit. Carceres verò erant in Circo, locus unde equi ad curſum emitterentur: Adeòque quid ſit *carcer Eleus*, clarum eſt.

[x] *Servo*] Tanquam ſydera *Obſervo; quibus curſus meos dirigam.*

[y] *Quibus uror*] Quique adeò ignes ſunt, & ſydera.

[z] *Hic*] In terris; non in cœlo.

[a] *Et exiguùm*] *Et, quamvis remota non ſis, modicè tamen & rarò es cum amante.* Dolens & querens iſtud dicit.

[b] *Cumque*] Dixiſſet ſi per carminis leges licuiſſet, *Cum fretis turbatur mens mea.*

[c] *Dubito*] Quia tantâ impatientiâ non teneretur, ſi remotior amica eſſet; uti quidem poſtmodùm indicat.

[d] *Cum domina longè*] Nimirum, ſi domina, ſpes quoque longè eſſet.

[e] *Flamma propiore*] *Ardentiore, & impatientiore amore*: quæ cauſa eſt, ut dixi, cur, num ab amica remotior eſſe mallet, dubitaret: nam quò majus deſiderium, eò gravior privatio. Hîc verò aliquantulum immoratum eſſe non pigebit credo virum Philoſophum; poſtquam cognoverit motus etiam animi violentiſſimos privatione quoque poſſe ſedari: ſalutémque in deſperatione inveniri: uſque adeò verum eſt quod alicubi legiſſe videor, in orbem omnia, in orbe recurrere, ubi extrema quæque ſeſe contingant: ut maximus etiam dolor, maximæ etiam Epicureorum voluptati, indolentiæ dico, ſit proximus. Quanquam prolixiori diſquiſitione hæc omnia opus habent.

[f] *Spes*] Quæ eſt deſiderij aculeus, ſine quo ſtatim elangueſcit. Quis enim, niſi ſtultus & excors eſt adoleſcentulus aut fœmina, in eo hæreat, quod planè eſſe non poteſt?

Pænè manu, quod amo, (tanta est vicinia) tango :
Sæpè sed (heu!) lacrymas [g] hoc mihi *pane* movet.
[h] Velle [i] quid est aliud [k] fugientia prendere poma,
[l] Spemque suo refugi fluminis ore sequi?
Ergo ego te nunquam, nisi [m] cum volet [n] unda, tenebo?
Et me felicem [o] nulla videbit [p] hiems?
Cúmque minùs firmum nil sit, quàm ventus & unda,
In ventis & aquâ spes mea semper erit?
[q] Æstus adhuc tamen est. [r] quid cùm mihi [s] læserit æquor
[t] Plias & [u] Arctophylax [x] Oleniúmque pecus?

INTERPRETATIO.

Tango propemodum manu, (tanta est propinquitas,) quod amo: sed heu! hoc propemodum *sæpè mihi ciet lacrymas. Quid est aliud captare poma elabentia, & petere ore suo spem fluvij dilabentis? Ergo ego nunquam te amplectar, nisi cum fluctibus libebit, & nulla tempestas me aspiciet beatum? Et cùm nihil sit minùs constans quàm ventus & aqua, spes mea semper erit in ventis & aquâ? Attamen æstas est adhuc: quid* erit *cùm Plias & Arctophylax & pecus Olenium turbaverit mihi mare?*

NOTÆ.

[g] *Hoc penè*] *Quod penè tango.* Gall. *Ce presque est ce qui me fasche.* Illud est quod dixi, quò major est spes, majus est desiderium: nec sæpè tantus est ex objecti privatione dolor, si ejus tantùm valorem consideres, quàm ex eo, quòd maximè illud spectans & expectans perdideris: quia, scilicet, tum maximè spiritus sunt in maximo motu. Atque hinc est, quòd plerumque, quietis sensibus, quid nos turbare potuerit, attoniti miramur: quanquam cauti & Philosophorum præceptis imbuti; eundem toties non errant errorem.

[h] *Velle*] Tantali pœnæ hoc suum desiderium comparat; cùm & ipse in mediis aquis, ut videtur, id est, propè in amicæ sinu, eâ non possit potiri.

[i] *Quid est aliud*] Perinde ac si dicat, *Idem est.*

[k] *Fugientia*] De Tantalo alicubi noster Ovidius.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat.

Et Seneca in Hercule furente;

In amne medio faucibus siccis senex
Sectatur undas, abluit mentum senex;
Fidemque cùm jam sæpè decepto dedit,
Perit unda in ore: poma destituunt famem.

Alia plurima Poëtæ; sive ut avaros, insectentur; sive ut alia ingenij humani mala arguant.

[l] *Spemque*] Id est, Ex spe sua, fugientia flumina captare; ut loquitur Horatius.

[m] *Cum volet unda*] Allusio ad Tantali fugientia flumina.

[n] *Unda*] *Mare*; cùm tranquillum erit.

[o] *Nulla videbit*] Id est, *Per eam mihi non licebit.*

[p] *Hiems*] *Tempestas, aut maris æstus, & turbatio.*

[q] *Æstus*] *Æstatis tempus*; quo placidius est mare.

[r] *Quid cùm*] *Multò minùs ad amicam ire licebit.*

[s] *Læserit*] *Turbaverit.*

[t] *Plias*] Pleïades, Atlantis ex Pleïone nymphâ filiæ, in cœlum translatæ sydus faciunt, quod ortu & occasu pluvias & tempestates ciêre vulgò dicitur.

[u] *Arctophylax*] Stella est, quæ & Bootes dicitur, Ursæ majori quasi comes & custos addita.

[x] *Olenium*] Capram intellige, cum hœdis, si voles, quos cum matre in cœlum, ob lactis ab ipsâ præbiti, beneficium, Jupiter in cœlum transtulit, sydúsque, si credere fas est, fecit pluviale, & procellosum. Dicta verò est capra Olenia ab Oleno Bœotiæ civitate, ubi nutrita fuit; vel ab Oleno quodam Vulcani filio, Ægæ & Ælices nympharum patre, quæ Jovis nutrices fuerunt. Sed Hyginum vide; unde fabularum istarum confusionem, cognoscere licebit, nisi mavis sapienter contemnere.

Aut ego [y] non novi, quàm sit temerarius; aut me
In freta non cautus [z] tunc quoque mittet Amor.
Neve putes id me, [a] quod abest, promittere [b] tempus:
[c] Pignora polliciti non tibi tarda dabo.
Sit tumidum paucis etiam nunc noctibus æquor;
Ire per invitas experiemur aquas.
Aut mihi continget felix audacia salvo:
Aut mors solliciti finis amoris erit.
[d] Optabo tamen, ut partes expellar in [e] illas;
Et [f] teneant portus naufraga [g] membra tuos.
Flebis enim, tactúque meum dignabere corpus:
Et, *Mortis*, dices, *huic ego* [h] *causa fui.*
Scilicet interitûs offenderis [i] omine nostri:
Litteráque invisa est hac mea parte tibi.
Desino; parce [k] queri. sed & ut mare finiat iram,
Accedant, quæso, fac tua vota meis.
[l] Pace [m] brevi nobis opus est; dum transferor istò:
Cùm tua contigero littora, perstet hiems.

INTERPRETATIO.

Aut ego nescio quàntùm amor sit inconsultus; aut ille imprudens me quoque tum in mare propellet. Et ne credas me polliceri illud tempus quia remotum est: exhibebo tibi pignora non remota promissi. Mare sit nunc inflatum aliquot adhuc noctibus; tentabimus transire per aquas reluctantes. Aut erit læta audacia mihi incolumi; aut interitus erit finis amoris anxij. Cupiam tamen ut ejiciar in illa littora; & artus naufragium passi subeant portus tuos. Nam lugebis, & cohonestabis meos artus tactu; & dices, Ego fui huic causa obitûs. *Nimirum læderis præsagio nostræ mortis: & epistola mea est tibi odiosa hoc loco. Omitto; nolo conqueri. Sed etiam, fac, oro, tua preces jungantur meis, ut æquor deponat furorem. Opus est nobis exiguâ tranquillitate; donec illuc transvehor: tempestas duret postquam pervenero ad tua littora.*

NOTÆ.

[y] *Non novi*] Diceremus Gallicè, *Ou il faudra que j'oublie bien jusques où va la temerité de l'Amour, ou, &c.* Quod loquendi genus potest quandoque aliquam parere obscuritatem. Sensus est hoc in loco, velle Leandrum, nisi temerarium esse Amorem oblitus fuerit, atque adeò temerarius esse ipse desierit, procelloso mari sese per hyemem committere.

[z] *Tunc*] Syderibus concitato mari.

[a] *Quod abest*] Plurimi nimirum remoto periculo strenui videntur.

[b] *Tempus*] *Vel me potiùs ille tempore.*

[c] *Pignora*] Innuit se, quanquam turbato mari, ad amicam brevi venturum.

[d] *Optabo tamen*] Unus Patavinus habet, *Et tamen optabo ut*; quod, rejectâ tamen particulâ *ut*, probat Heinsius. Dicit Leander, si moriendum fuerit, se optaturum, ut fluctibus, ad amicæ ripam deferatur.

[e] *Illas*] *Amica.*

[f] *Teneant*] *Ad eos perveniant.*

[g] *Membra*] *Mea*, scil.

[h] *Causa*] *Quia propter mei amorem tam turbidum mare est ausus ingredi.*

[i] *Omine*] Ille verò tempestate jactatus in aquis periisse dicitur.

[k] *Queri*] *Quòd mihi malè videar ominari.*

[l] *Pace*] Maris tranquillitate.

[m] *Brevi*] *Quia longa non est via, & benenata.*

Illic eſt aptum noſtræ [n] navale [o] carinæ :
Et meliùs nullâ ſtat mea puppis [p] aquâ.
Illic me [q] claudat Boreas, ubi dulce morari.
[r] Tunc piger ad nandum, tunc ego [ſ] cautus ero.
[t] Nec faciam [u] ſurdis [x] convitia fluctibus ulla :
[y] Triſte nataturo nec querar eſſe fretum.
Me pariter venti teneant, paritérque [z] lacerti :
Per cauſas iſtic impediárque duas.
Cùm patietur hiems, [a] remis ego corporis [b] utar.
Lumen [c] in aſpectu tu modò ſemper habe.
Intereà pro me pernoctet epiſtola tecum ;
Quam precor ut minimâ proſequar ipſe morâ.

INTERPRETATIO.

Illic eſt idoneum navale noſtra navi : & mea puppis nullâ aquâ manet tranquilliùs. Aquilo me illic cohibeat ; ubi eſt jucundum manere. Tunc ego ero ſegnis ad natandum, ego tunc ero prudens. Nec probra ulla objiciam ſurdis undis : nec dolebo mare eſſe aſperum nataturo. Venti me pariter merentur, & pariter brachia tua ; & illic detinear per duas cauſas. Cùm tempeſtas ſinet, ego utar remis corporis. Tu modò pone ſemper lumen in proſpectu. Intereà littera pernoctent tecum pro me ; quas opto ut ipſe ſubſequar minimo ſpatio.

NOTÆ.

[n] *Navale*] Locus eſt ubi ſtare poſſunt naves, adverſus tempeſtatem.

[o] *Carinæ*] Seipſum navi comparat.

[p] *Aquâ*] Amicæ ſinum, intelligit.

[q] *Claudat*] Id eſt, *Flatibus ſuis ità totum commoveat mare, ut redire nequeam, ſed cum amicâ manere cogar.*

[r] *Tunc*] Cùm per venti violentiam apud amicam manere coactus fuero.

[ſ] *Cautus*] *Qui me furentibus undis concredere noluero,*

[t] *Nec faciam*] Imò votis ullis nequidem iratum mare placare ſtuduerit, qui per ejus iram ad amicam detineatur.

[u] *Surdis*] *Quaſi meas preces non audiant,* intellige.

[x] *Convitia*] Innuit Leander iratis fluctibus ſe, quoniam ad amicam iter præcluderent convitia feciſſe plurima.

[y] *Triſte*] *Adverſum.*

[z] *Lacerti*] *Mei* ſcil. Se cupit, ut voluntate propriâ, ità & maris irâ, ſeu ventis, ad amicam retineri.

[a] *Remis*] Brachiis, *ſcil.* & pedibus. *Ad te nabo.*

[b] *Utar*] *Ut ad te eam,* ſcilicet.

[c] *In aſpectu*] *In turri,* ſcil. *ut eo lumine natatum poſſim dirigere.*

EPISTOLA DECIMANONA.

ARGUMENTUM.

Hero, acceptâ Leandri epistolâ, respondet: id agens, ut se ardenter redamare significet, & ad mutuos amplexus amatorem vocat. Desidiam verò interdùm accusat: ut ostendat, quàm sincero & continuo amore semper eum amet. Aliquando mari irascitur. Nonnunquam timet, ne Leander aliò suum animum transtulerit. Verùm, statim amoris suspicionem in amantium consuetudinem, qui omnia timens, rejicit & conjecturam minuit. Demum suadet, ut non nisi tranquillo freto se committat.

HERO LEANDRO.

QUam mihi misisti verbis, Leandre, salutem
 Ut possim missam [a] rebus habere; veni.
Longa mora est nobis [b] omnis, quæ gaudia differt.
 Da veniam [c] fassæ; non patienter amo.
Urimur igne pari: sed sum tibi [d] viribus impar.
 Fortius ingenium suspicor esse viris.
Ut corpus, teneris ita mens infirma puellis.
 Deficiam; parvi temporis adde moram.
Vos, modò venando, modò rus [e] geniale colendo,
 [f] Ponitis in variâ tempora longa morâ.
Aut fora vos retinent, aut [g] unctæ dona palæstræ:
 Flectitis aut fræno colla [h] sequacis equi.
Nunc volucrem laqueo, nunc piscem ducitis hamo.
 Diluitur [i] posito serior [k] hora mero.

INTERPRETATIO.

VT mibi liceat per res salute frui, quâ me impersitus es verbis, Leandre, adesto. Omne spatium quod remoratur voluptatem, est nobis prolixum. Ignosce confitenti; amo sollicitè. Ardemus flammâ æquali; sed sum te minor fortitudine. Arbitror animum esse validiorem viris. Ut corpus est imbecille mollibus puellis, ità est animus. Differ exiguo tempore, linquar animo. Vos interdum venando, interdum colendo agrum amœnum, collocatis tempora prolixa in diversâ morâ. Vel fora vos morantur, vel munera nitida palæstra; vel subigitis fræno cervices equi docilis. Interdum carpitis avem reti, interdum piscem hamo: hora vespertina delinitur vino admoto.

NOTÆ.

[a] *Rebus*] *Effectu.*

[b] *Omnis*] Etiam brevissima.

[c] *Fassæ*] *Mibi amoris impatientiam confitenti.*

[d] *Viribus*] *Animi robore, ad resistendum Amori.*

[e] *Geniale*] *Amœnum & latum*; naturæ enim & voluptatis Deus est Genius.

[f] *Ponitis*] Pergit in reddendis rationibus, quamobrem minùs sint viri impatientes.

[g] *Unctæ*] Oleo sese perfundere solitos esse athletas tritum est: Inde unctæ dicuntur Palæstræ.

[h] *Sequacis*] *Fræno parentis.*

[i] *Posito*] Promto & apposito.

[k] *Hora*] Id est, Viri etiam sub noctem vino sese oblectant.

[l] His mihi [m] submotæ, vel si minùs acriter [n] urar,
Quod faciam, superest, præter amare, nihil.
Quod superest, facio: teque, ô mea sola voluptas,
Plus quoque, [o] quàm reddi quod mihi possit, amo.
Aut ego cum carâ de te nutrice susurro;
Quæque tuum miror causa moretur iter:
Aut mare prospiciens, odioso concita vento
Corripio verbis æquora pænè [p] tuis:
Aut ubi sævitiæ paulùm gravis unda remisit;
Posse quidem, sed te nolle venire, queror.
Dumque queror; lacrymæ per amantia lumina manant:
Pollice quas tremulo conscia siccat anus.
Sæpè tui specto si sint in littore passus:
Impositas [q] tanquam servet arena [r] notas.
Utque rogem de te & scribam tibi si quis Abydo
Venerit, aut quæro, si quis Abydon eat.
Quid referam, quoties dem vestibus oscula, quas tu
Hellespontiacâ ponis iturus aquâ?
Sic ubi lux acta est, & [s] noctis amicior hora
Exhibuit pulso [t] sidera clara die;
Protinùs in summo [u] vigilantia lumina tecto
Ponimus, assuetæ signa notámque viæ.

INTERPRETATIO.

Nihil restat quod agam, mihi prohibita istis rebus, quamvis etiam minùs vehementer arderem, præter amare. Ago quod conceditur; & te amo, ô meum unicum suavium, plus etiam quàm quod mihi queat retribui. Aut ego submissè de te loquor cum dilectâ nutrice; & stupeo quæ causa distineat tuum discessum. Aut prospectans æquor argue propemodum tuis vocibus maria turbata vento invidioso: aut, ubi fluctus odiosi parùm de asperitate deposuerunt; conqueror te posse quidem sed nolle accedere. Et dum queror lacrymæ fluunt oculis amore correptis; quas anus conscia abstergit pollice tremente. Sæpè exquiro num conspiciantur tua vestigia in littore; quasi sabulum retineat signa impressa: & ut interrogem de te, exquiro num aliquis accesserit Abydo, ut scribam tibi, aut num aliquis eat Abydon. Quid memorem quoties deosculer amictus, quos tu deponis nataturus mari Hellespontiaco? Sic ubi dies præteriit, & hora gratior noctis prodidit fulgentia sidera, die exacto; statim admovemus facem pervigilem in fastigio tecti, indicium & notam itineris soliti.

NOTÆ.

[l] *His*] Venatione, Agriculturâ, Aucupio, Piscatu, &c.

[m] *Submota*] Id est, *quæ illis negotiis & studiis non possim detineri.* Alij habent *sub motu.*

[n] *Urar*] Amore, *scil.*

[o] *Quàm reddi*] Venustè: Plus amare se dicit, quàm possit amari.

[p] *Tuis*] *Quibus verbis maris æstum accusasti, iisdem propè de eo queror.*

[q] *Tanquam servet*] Quod tamen non facit. Sed ab Amantibus, Cupientibus, Timentibus, Sperantibus, omni denique perturbatis affectu, quælibet finguntur, & creduntur.

[r] *Notas*] Hîc vestigia intelliguntur.

[s] *Noctis amicior hora*] *Nox.*

[t] *Sidera*] Lunam, &c.

[u] *Vigilantia*] *Accensa.*

[x] Tortáque versato ducentes stamina fuso
[y] Fœmineâ tardas [z] fallimus arte moras.
Quid loquar intereà tam longo tempore, quæris?
Nil, nisi Leandri nomen, in ore meo est.
[a] *Jamne putes exisse domo* [b] *mea gaudia, nutrix?*
An vigilans [c] *omnes? &* [d] *timet ille suos?*
Iamne suas humeris illum deponere vestes;
[e] *Pallade jam pingui tingere membra putes?*
Annuit [f] illa [g] ferè: non nostra quòd oscula curet:
Sed [h] movet obrepens somnus [i] anile caput.
Postque moræ minimùm, *Iam certè* [k] *navigat*, inquam;
Lentáque [l] *dimotis brachia jactat aquis.*
Paucáque cum [m] tactâ [n] perfeci stamina terrâ,
An medio possis [o] quærimus esse freto.
Et modò prospicimus: timidâ modò voce precamur;
Ut tibi det faciles utilis aura vias.
Auribus [p] interdum voces captamus, & omnem
Adventûs strepitum credimus esse tui.

INTERPRETATIO.

Et trahentes fila interta fuso versato, decipimus studio muliebri longa tempora. Petis quid dicam intereà tam prolixo spatio? Nihil nisi nomen Leandri est in ore meo. Jamne credas Voluptatem meam domo prodiisse, nutrix? An omnes sunt experrecti? & ille metuit suos? Jamne credas illum exuere amictus suos humeris; & jam ungere artus pingui olivo? *Illa ut plurimùm annuit; non quòd moveatur nostris suaviis; sed somnus subiens agitat caput anile. Et post exiguum spatium,* Jam certè natat, *dico*; & movet lacertos flexiles aquis depulsis. *Et postquam pauca fila traxi terrâ percussâ, petimus an possis esse medio æquore. Et modò prospectamus, modò oramus voce pavidâ, ut ventus propitius tibi præbeat iter expeditum. Nonnunquam aucupamur sonos auribus, & arbitramur omnem susurrum esse tui accessûs.*

NOTÆ.

[x] *Tortáque*] Nentes, uno verbo.
[y] *Fœmineâ*] Nere enim proprium est fœminarum.
[z] *Fallimus moras*] *Tædium ex tuâ morâ minuimus.*
[a] *Jamne putes*] Verba Herûs ad nutricem.
[b] *Mea gaudia*] Leandrum, *scil.*
[c] *Omnes*] *Sui* scil. *aut Abydeni, qui Leandri discessum impediant.*
[d] *Timet*] Ne sint discessus oculati testes.
[e] *Pallade*] *Oleo*; cujus usum prima Pallas, seu Minerva homines docuisse dicitur. Eo autem ungebantur natatores, ne aquarum frigiditate nervi rigescerent, atque eorum potiùs facilior motus esset.
[f] *Illa*] Nutrix.
[g] *Ferè*] Pro *ferè semper*: ut alibi.
[h] *Movet*] Dormitantis verò caput annuenti modo simili movetur.
[i] *Anile*] Nutricis.
[k] *Navigat*] *Leander meus* scil. Verba sunt quæ ad anum dixisse se prædicat Hero.
[l] *Dimotis*] Scilicet inter natandum aqua hinc inde quodammodo dimovetur.
[m] *Tactâ*] Clar. Heinsius *tractâ* reponendum censet; deinde ex uno aut altero codice pro *terrâ* reponit *telâ*; quod illi maximè, eò præsertim, uti quidem videtur, arrisit, quòd satis, ut ille ait, quid *tactâ terrâ* sibi velit, non sit assequutus. Quanquam verò argutè Vir clarissimus, locum tamen non necesse habeam sollicitare. Quippe notum est fila trahentibus fœminis propemodum necessarium esse, ut filo producto, terram tangant priùs fuso, quàm illud evolvant.
[n] *Perfeci stamina*] *Nevi fila.*
[o] *Quærimus*] Ex nutrice, *scil.*
[p] *Interdum*] Puteaneus *incertas.*

Sic ubi [q] deceptæ pars est mihi maxima noctis.
Acta; subit furtim lumina fessa sopor.
Forsitan invitus, mecum tamen, [r] improbe, dormis:
Et quanquam non vis ipse venire, venis.
Nam modò te videor prope jam spectare natantem:
Brachia nunc humeris humida ferre meis:
Nunc dare, quæ soleo, madidis velamina membris:
Pectora nunc juncto [s] nostra fovere sinu.
Multáque prætereà, linguæ reticenda modestæ;
Quæ fecisse juvat, facta referre pudet.
[t] Me miseram! brevis est hæc & non vera voluptas.
Nam tu cum somno semper abire soles.
Firmiùs ô cupidi tandem coëamus amantes:
Nec careant verâ gaudia nostra fide.
Cur ego tot viduas exegi frigida noctes?
Cur toties à me, lente natator, abes?
Est mare (confiteor) nondum tractabile nanti:
Nocte sed hesternâ lenior aura fuit.
Cur ea prætérita est? cur non [u] ventura timebas?
Tam bona cur periit, nec tibi rapta via est?
[x] Protinus ut similis detur tibi copia cursûs;
Hoc melior certè, quò prior, [y] illa fuit.

INTERPRETATIO.

Sic postquam pars maxima noctis decepta est mihi præterita, somnus sensim in oculos lassos irrepit. Forsitan coactus, cubas tamen mecum, proterve; &, quamvis ipse non cupias accedere, accedis. Nam modò videor aspicere te jam prope nantem; modò admovere udos lacertos meis humeris: Modò porrigere amictus quos sum assueta porrigere *artubus humidis: modò calefacere pectora nostra gremio admoto. Et multa insuper prætermittenda linguæ honestæ; quæ prodest fecisse, cùm acta sunt pudet narrare. Hei mihi! hæc gaudia sunt brevia & minùs sincera. Nam tu soles semper recedere cum sopore. O Conjungamur denique certiùs avidi amantes: nec voluptas nostra sit sine certâ fide. Quamobrem ego gelida transegi tot noctes desertas? Quamobrem toties sejungeris à me tarde natator? Æquor nondum est moderabile natanti: sed ventus fuit placidior nocte hesternâ. Quamobrem ea effluxit? Quamobrem non reformidabas futura? Quamobrem iter tam facile tibi subtractum, nec correptum est? Quamvis continuò par tibi concedatur facultas natandi; illa fuit profectò eò commodior, quò prior.*

NOTÆ.

[q] *Decepta*] *Decipere noctem* est, aliquid agendo, tædium ejus levare. Vide tamen annon satius sit vocem istam ad puellam ipsam referre, quæ decepta sit, & frustrà amantem expectaverit.

[r] *Improbe*] Contumelia amatoria.

[s] *Nostra*] Quidam habent *vestra*; quod placuit clar. Heinsio.

[t] *Me miseram*] Distichon hoc suspectum habet idem Heinsius.

[u] *Ventura*] Ventum, *scil.* & tempestatem.

[x] *Protinus ut*] *Quamvis statim, & sine morâ tibi detur, ut ad me venire possis.*

[y] *Illa*] Prior copia. Priorem ad se veniendi opportunitatem eò meliorem fuisse dicit, quòd prior fuerit.

[z] At citò mutata est jactati forma profundi:
[a] Tempore, cum properas, sæpè minore venis.
Hîc, puto, [b] deprensus [c] nil, quod quereteris, haberes;
Meque tibi amplexo nulla noceret hiems.
Certè ego [d] tum ventos audirem [e] lenta sonantes,
Et nunquam placidas esse precarer aquas.
Quid tamen evenit, cur sis metuentior undæ?
[f] Contemtúmque priùs, nunc vereare, fretum?
Nam [g] memini, cùm te sævum veniente mináxque
Non minus, aut multò non minus, æquor erat.
Cum tibi clamabam, *Sic tu* [h] *temerarius esto,*
Ne misera virtus sit tua flenda mihi.
Unde novus timor [i] hic? quóque illa audacia fugit?
Magnus ubi est spretis [k] ille natator aquis?
Sis tamen [l] hoc potiùs, quàm [m] quod priùs esse solebas:
Et facias placidum per mare tutus iter.
Dum modò sis idem: dum sic, ut scribis, amemur:
[n] Flammáque [o] non fiat frigidus illa cinis.

INTERPRETATIO.

At brevì conversa est facies maris turbati: sæpè, cùm festinas accedis tempore breviore. Hic correptus, nihil credo contingeret, quamobrem doleres; & nulla tempestas obesset tibi me complexo. Certè ego tum auscultarem secura ventos obstrepentes, & nunquam orarem æquora esse tranquilla. Quid tamen accidit, quamobrem sis timidior fluctuum; Et nunc expavescas mare fretum antea? Nam recordor cùm te accedente fretum non minus erat, aut non multò minus asperum & periculosum: cùm tibi inculcabam, sic tu esto audax, ne virtus tua sit lugenda, mihi infelici. *Unde hic metus subitus? Et quò illa confidentia recessit? Ubi est ille peritus natator contemtis undis? Sis tamen potiùs hoc, quàm quod consueveras esse anteà: & securus viam ingrediaris per æquor tranquillum: Dummodò sis idem; dummodò ita diligamur ut scribis: & ille ignis non fiat cinis gelidus.*

NOTÆ.

[a] *At citò*] Objectio est & excusatio ex parte Leandri: quasi dicat Hero, *Tu mera causam facis non benè sedatum mare, veritus ne intra breve tempus intumesceret.*

[a] *Tempore*] Responsio est Herûs: quasi dicat, *Utcumque maris tumorem reformidares; cùm tamen paululùm de irâ suâ remitteret, poteras venire: nam sæpè tempore minore fretum tranas.*

[b] *Deprensus*] Propriè & optimè deprehendi dicuntur nautæ tempestate oppressi.

[c] *Nil*] Nihil equidem, cùm Leander ipse ventis ad amicam retineri in epistolâ suâ optaverit.

[d] *Tum*] *Cùm me amplecterer is.*

[e] *Lenta*] *Minimè sollicita, & quieta.* Alij habent *lata.*

[f] *Contemtúmque*] Vide quantus eâ de re ipse Leander in epistolâ suâ fuerit.

[g] *Memini cùm te veniente*] *Memini ejus temporis, quo, cùm ad me venires.*

[h] *Temerarius*] *Qui ad me, obstantibus ventis, magno cum periculo venis.*

[i] *Hic*] *Cùm jam non audeas venire.*

[k] *Ille*] *Leander, qui ad me adversantibus undis venire solitus erat.*

[l] *Hoc*] Timidus.

[m] *Quod prius*] Audax.

[n] *Flamma*] Amor.

[o] *Non fiat*] *Non prorsus extinguatur.*

Non ego tam ventos timeo mea vota morantes,
Quàm [p] ſimilis vento ne tuus [q] erret amor:
[r] Ne non ſim tanti, [s] ſuperentque pericula cauſam:
Et videar merces eſſe labore minor.
Interdum metuo, [t] patriâ ne lædar; & impar
[u] Ducar Abydeno [x] Threſſa puella [y] toro.
Ferre tamen poſſum patientiùs omnia; quàm ſi
[z] Otia neſcio quâ pellice captus agas:
In tua ſi veniant alieni colla lacerti:
Sitque novus noſtri finis amoris amor.
Ah potiùs peream, quàm [a] crimine vulnerer iſto:
[b] Fatáque ſint culpâ noſtra priora tuâ!
Nec quia [c] venturi dederis mihi ſigna doloris,
Hæc loquor; aut [d] famâ ſollicitata novâ.
Omnia ſed vereor: (quis enim ſecurus amavit?)
Cogit & abſentes plura timere [e] locus.
Felices illas, ſua quas [f] præſentia noſſe
Crimina vera [g] jubet, falſa timere vetat!

Interpretatio.

Ego non tam metuo auras obstantes meis desideriis, quàm ne amor tuus par aura vagetur: ne non tanti ducar, & diſcrimina vincant cauſam; & videar eſſe præmium levius operâ. Nonnunquam timeo ne mihi noceat patria, & puella Thracia credar indigna lecto Abydeno. Poſſum tamen pati tolerantiùs qualibet, quàm ſi moreris correptus neſcio quâ pellice; ſi aliena brachia amplectantur tuum collum; & novus amor ſit finis noſtri amoris. Ah priùs inteream quàm lædar iſto flagitio: & mors noſtra prævertat tuum crimen! Neque hæc dico quòd mihi præbueris indicia futuri doloris, vel inducta rumore novo. Sed omnia paveo: (quis enim quietus amavit?) Et locus ſubigit abſentes plura metuere. Beatas illas, quas ſua præſentia cogit cognoſcere veras culpas, prohibet metuere vanas!

Notæ.

[p] *Similis vento*] Levis & inconſtans, *ſcil.*
[q] *Erret*] *Ad aliam transferatur.*
[r] *Ne non ſim tanti*] Supple *metuo*, aut *timeo*. Gall. *Je crains que vous ne penſiez que je n'en vaux pas la peine.*
[s] *Superentque*] Id eſt, *Tantà tibi videantur pericula, ut mel cauſâ ea nolis adire.*
[t] *Patriâ ne lædar*] *Mihi damno ſit patria tuâ ignobilior.*
[u] *Ducar*] Alij *dicar.*
[x] *Threſſa*] Hæc eſt Puteanei lectio, quam optimam cenſuit clar. Heinſius; qui inſuper Thracias mulieres deſpectas fuiſſe, exemplo Themiſtoclis, Timothei, aliorum, quibus Threſſæ matres objectæ ſunt, multis denique probat. Alij codíces habent *Seſta*: quæ fortè vera eſt lectio.
[y] *Toro*] Alij habent *viro.*
[z] *Otia agas*] *Ceſſes; Moreris.*
[a] *Crimine*] *Si aliquam aliam amaveris.*
[b] *Fatáque*] *Mors.*
[c] *Venturi dederis*] Id eſt, *Mihi nullo modo quicquam patefeceris, ex quo manere me dolorem hunc conjecerim.*
[d] *Famâ ſollicit.*] Id eſt, *Quòd famâ aut nuntio ullo, ſiniſtra de amore tuo audiverim.*
[e] *Locus*] Remotus, *ſcil.* aut loci diſtantia.
[f] *Præſentia*] Siqua ſint tamen.
[g] *Jubet*] Ni jubeat, cogit certè præſentia cognoſcere quæ coram fiunt.

Nos tam [h] vana movet, quàm [i] facta injuria fallit :
Incitat & [k] morsus error [l] uterque pares.
O utinam venias ! aut ut ventúsve paterve ,
Causáque sit [m] certæ fœmina nulla moræ !
Quòd si [n] quam sciero ; moriar (mihi crede) dolendo.
[o] Jamdudum [p] peccas , si mea [q] fata petis.
Sed neque peccabis, frustráque ego terreor [r] istis :
Quoque minus venias, invida [s] pugnat hiems.
Me miseram ! quanto planguntur littora fluctu !
Et latet [t] obscurâ condita nube dies !
Forsitan ad pontum [u] mater pia venerit Helles ,
[x] Mersáque [y] roratis [z] nata fleatur aquis :
An [a] mare ab inviso [b] privignæ nomine dictum
Vexat in æquoream versa [c] noverca Deam ?
Non favet , [d] ut nunc est, teneris [e] locus iste puellis.
Hac Helle periit ; hac ego lædor aquâ.
At tibi [f] flammarum memori, Neptune, tuarum
Nullus erat ventis impediendus amor :

INTERPRETATIO.

Offensa falsa tàm nos cruciat, quàm oblata latet : & utraque ignorantia ciet æquales cruciatus. O utinam accodas ! aut vel aura, vel pater, nulla puella sit causa longæ cunctationis ! Quòd si aliquam cognovero ; obibo (mihi credo) dolore. Jam diù delinquis, si quæris meam mortem. Sed neque delinques, & ego falsò moveor istis : & tempestas æmula obstat quò minùs accodas. Me infelicem ! quantis undis littora pulsantur! dies quoque absconditur tectus nube atrâ ! forsitan mater pia Helles descenderit ad mare ; & filia submersa lugeatur aquis effusis ; An noverca mutata in Deam marinam percellit æquor cognominatum ab odioso nomine privignæ ? Iste locus qualis nunc est non est propitius mollibus puellis. Hellé hâc aquâ interiit ; ego hâc sollicitor. At , Neptuno, nullus amor erat tibi probibendus, recordanti ignes tuos .

NOTÆ.

[h] *Vana*] Id est , quæ non facta sed ficta est.
[i] *Facta*] *Si qua facta sit tamen,* supple.
[k] *Morsus*] *Animi curas doloresque.*
[l] *Uterque*] Cùm tibi crimina falsa affingo , deinde quæ vera sunt , cùm nescire me cogito.
[m] *Certæ*] Alij habent *tantæ* ; quod propè idem est, quoad sensum , nisi quod illud majorem significat impatientiam.
[n] *Quam*] *Fœminam* . scil. *quæ te à me avellat.*
[o] *Jamdudum*] *Valdè* vel *jamdiu* exponunt. Hæc est vis vocis,ut rei certam & exploratam veritatem notet.
[p] *Peccas*] *Me occidis.*
[q] *Fata petis*] *Mortem quæris.*
[r] *Istis*] Suspicionibus.
[s] *Pugnat hyems*] *Obstat tempestas.*
[t] *Obscurâ*] *Quàm obscurâ.*
[u] *Mater pia*] Nephele est , quam fortè tempestatem ciere dicit Hero.
[x] *Mersaque*] De submersa Helle nota fabula, quam etiam antè vidimus.
[y] *Roratis*] *Instar roris effusis :* allusio est ad nubem quæ græcè Nephele dicitur ; ex quâ ros aut pluvia decidit.
[z] *Nata*] Helle.
[a] *Mare*] Hellespontum.
[b] *Privignæ*] Helles.
[c] *Noverca*] Ino est , Athamantis altera uxor,adeòque Helles noverca ; quæ in Leucothean seu Matutam,Deam marinam transmutata est.
[d] *Ut nunc est*] Ità tumidus.
[e] *Locus iste*] Hellespontus.
[f] *Flammarum*] *Amorum.*

[g] Si neque [h] Amymone, nec laudatissima formâ
  Criminis est [i] Tyro fabula vana tui,
[k] Lucidáque [l] Alcyone, [m] Circeque & Alymone nata,
  Et [n] nondum nexis angue Medusa comis,
Flaváque [o] Laodice, cælóque recepta * Celæno,
  Et quarum memini [p] nomina lecta mihi.
Has certè pluréſque canunt, Neptune, poëtæ
  Molle latus lateri composuisse tuo.
Cur igitur toties vires expertus amoris,
  Assuetum nobis [q] turbine claudis iter?

INTERPRETATIO.

Si neque Amymone, nec Tyro celeberrima pulcritudine est fabula inanis tui vitij, & splendida Alcyone, & Circe, & Alymonis filia, & Medusa capillis nondum implicitis Serpentibus, & flava Laodice, & Celæno reposita cœlo, & quarum recordor nomina lecta à me. Certè Poëta prædicant has & plures conseruisse tenerum latus lateri tuo. Quamobrem ergo toties vim passus amoris, obstruis nobis viam solitam tempestate?

NOTÆ.

[g] *Si neque*] Id est, *Siquidem verum est te amasse hanc, illam, &c.*

[h] *Amymone*] Una fuit ex Danai filiabus à Neptuno compressa; ex quâ Nauplium suscepit, patrem Palamedis.

[i] *Tyre*] Fuit hæc Salmonei filia, quæ ex Neptuno, Enypei fluvij formam induto, Pelian, Neleúmque uno partu edidit.

[k] *Lucida*] Quippe in cœlum translata; quâ re ab aliis ejusdem nominis distinguitur.

[l] *Alcyone*] Fuit una ex Pleïadibus, Atlantis filia; ex quâ etiam Neptunus filios duos, & filiam unam suscepit.

[m] *Circeque & Alymone*] Non expediunt se ex hoc loco interpretes, qui haud dubiè mendosissimus est. Monstra lectionum in vetustis codicibus apparent. Pro *Circe* plerique *Ceyce, Ceiceque, Ceyceque.* pro Alymone scripti *Avenone, Aveene, Arreone, Aneone, Anonone, Ameone, Amemone, Amione, Augeuse, Amimene, Alcione, Avetione, Arnione, Amintone, Alsenone, Avione, Anthone, Amioone, Antheone, Acteone, Anthonoo*, & quid non? sed ità ut plerique *Aveone*, aut *Aneone* agnoscant. Puteaneus *Ceuceque & Aveone nata.* Scribo *Calyceque Ecatheone nata.* Hyginus fabula 107. ubi Neptuni filios recenset, *Cygnus ex Calyce Hecatonis filia.* ubi Hecatæonis videtur rescribendum. Scholiastes Theocriti Idyll. 16. Κύκνον λέγει υἱὸν Ποσειδῶνος καὶ Κηΰκος; vel, ut aliæ editiones habent, Καΰκες. Lego Καλύκης. Addit autem, *Hecatæone nata*, ut ab altera Calyce, Endymionis matre, filia Æoli distinguat. Certè Cygni matrem, quocumque tandem appellatam nomine hîc intelligi ab Ovidio non est dubium. Si quis meliora protulerit, is Musas singulari beneficio demerebitur. *Heinsius.*

[n] *Nondum noxis*] Medusæ crines, quorum pulcritudine præsertim ipsa Neptuno placuerat, Pallas indignata, quòd in templo sibi dicato ille fugientem assecutus esset & compressisset, in serpentes convertit.

[o] *Laodice*] Plures eo nomine memorantur, interque eas Priami una, alia Agamemnonis, tertia Cygni filia. Fuit & eo nomine nympha, Apis & Niobes mater, itemque aliæ. Quam verò Neptunus amaverit non liquet, nisi fortè Laodicen Priami.

* *Celæno*] Hæc est ex Pleïadibus una, Alcyones soror, quam etiam amasse Neptunum testatur Apollodorus. Anteà verò vidimus Pleiadas cœlo receptas sydus efficere; quòd Latini *Vergilias* appellant.

[p] *Nomina*] Nomina sunt profectò, & ea quidem fabulosa; ut nimia profectò in his discutiendis videatur Criticorum diligentia.

[q] *Turbine*] Turbo ventus est validissimus & vorticosus: Adeòque non tam hìc ventus, cui propriè non imperat Neptunus; quàm ejus effectum, maris *scil.* commotio est intelligenda. Duo scripti habent *turbide*.

° Parce, ferox; latóque mari [r] tua prælia misce.
Seducit terras hæc [s] brevis unda [t] duas.
Te decet aut magnas magnum jactare carinas;
Aut etiam totis classibus esse trucem.
Turpe Deo pelagi, juvenem terrere natantem:
Gloriáque est [u] stagno quolibet ista minor.
Nobilis [x] ille quidem est, & clarus origine: sed [y] non
A tibi [z] suspecto ducit Ulysse genus.
Da veniam, serváque duos. natat [a] ille: sed îsdem
Corpus Leandri, spes mea, pendet aquis.
[b] Sternuit & lumen: posito nam scribimus illo.
Sternuit; & nobis prospera signa dedit.
Ecce merum nutrix [c] faustos instillat in ignes:
Crasque erimus plures, inquit, & ipsa bibit.
Effice nos plures [d] evicta per æquora [e] lapsus,
O penitus toto corde recepte mihi.
[f] In tua castra redi, socij desertor Amoris.
Ponuntur [g] medio cur mea membra toro?
Quòd timeas, non est. [h] auso Venus ipsa favebit:
[i] Sternet & æquoreas [k] æquore nata vias.

INTERPRETATIO.

Ignosce, sæve; & exerce tua certamina in vasto æquore. Hæc aqua quæ separat terras est exigua. Tibi ingenti pulcrum est aut agitare ingentes naves; aut etiam esse terribilem totis classibus. Indecorum est *Deo maris pavorem incutere adolescenti nanti; & laus ista est inferior quovis stagno. Ille equidem est generosus, & stirpe generetá; sed non repetit originem ab Ulysse tibi inviso. Ignosce, & duos salvos præstato: ille nat; sed corpus Leandri*, & *spes mea natat in iisdem aquis. Lucerna etiam strepuit; nam scribimus illâ admotâ. Strepuit; & nobis fecit læta omina. Ecce nutrix immittit vinum in flammas felices; & ait;* cras erimus plures, *& ipsa potat. Fac nos plures* esse *progressus per maria superata, ô prorsus infixe mihi toto animo. Revertere in tua castra, desertor socij amoris. Quamobrem mei artus collocantur in medio lecto? Non est quod reformides: ipsa Venus juvabit audentem: & orta mari muniet iter marinum.*

NOTÆ.

[r] *Tua prælia*] *Undas tuas, alias aliis impinge.*

[s] *Brevis*] Quæ adeò ea non est ubi sua prælia Neptunus benè miscere possit.

[t] *Duas*] Europam & Asiam.

[u] *Stagno*] Id est, *Gloriâ quam in quolibet turbando stagno, aut parvâ aquâ posses habere.*

[x] *Ille*] Leander.

[y] *Non ducit*] *Adeòque illi infensus esse non debes.*

[z] *Suspecto*] Alij Neptuno suspectum volunt fuisse Ulyssem propter Palamedem nepotem, qui ejus insidiis periit; alij propter Polyphemum filium, ab eodem Ulysse, etiam cum patris contemtu excæcatum. Ob utramque causam fuerit.

[a] *Ille*] Quasi dicat, *solus quidem.*

[b] *Sternuit*] *Strepitum ad sternutantis modum edidit.*

[c] *Faustos*] *Fausta significantes.*

[d] *Evicta*] *Tuis lacertis superata.*

[e] *Lapsus*] Gall. *Ayant coulé.*

[f] *In tua castra*] *Ad me* scil. Metaph. à militibus.

[g] *Medio*] *Quod non fieret, si tu adesses.*

[h] *Auso*] *Tibi*, scil.

[i] *Sternet*] *Componet; Placabit.*

[k] *Æquore nata*] Ex maris spumâ orta dicitur.

Ire libet medias ipsi mihi sæpè per undas :
Sed solet hoc maribus tutius esse fretum.
[l] Nam cur, hoc vectis [m] Phryxo Phryxíque [n] sorore,
Sola [o] dedit vastis fœmina nomen aquis ?
Forsitan ad reditum metuas ne tempora desint,
Aut [p] gemini nequeas ferre laboris onus.
At nos [q] diversi medium coëamus in æquor :
Obviáque in summis oscula demus aquis :
Atque ita quisque suas iterum redeamus ad urbes.
Exiguum, sed plus, quàm nihil, [r] illud erit.
Vel pudor hîc utinam, qui nos clàm cogit amare,
Vel timidus famæ [s] cedere vellet amor !
Nunc [t] malè res junctæ [u] calor & reverentia [x] pugnant.
Quid sequar [y] in dubio est. hæc decet ; ille juvat.
[z] Ut semel intravit Colchos [a] Pagasæus Iason ;
Impositam celeri [b] Phasida puppe tulit.
Ut semel [c] Idæus Lacedæmona venit adulter ;
Cum [d] prædâ rediit protinus ille suâ.

INTERPRETATIO.

Sæpè mihi ipsi fert animus vadere per aquas medias : Sed hoc mare consuevit esse tutius masculis. Nam quamobrem Phryxe & germanâ Phryxi actis hoc freto, *sola puella imposuit nomen profundis aquis ? Fortè timeas tempus ut detur ad regressum, aut non valeas tolerare molestiam duplicis laboris. At nos dissiti conveniamus in medium mare ; & suavia prabeamus concurrentia in extremis aquis. Atque ita unusquisque revertamur iterum ad suas sedes. Illud erit minimum, sed ampliùs quàm nihil. Utinam vel hic pudor qui nos subigit furtim amare, vel amor pavidus vellet concedere famæ ! Nunc amor & pudor res malè collata certant. In incerto est quid agam : hic est decorus ; ille utilis. Postquam Iason Pagasæus iniit Colchos avexit Phasida injectam in navem velocem. Postquam adulter Idæus semel accessit Lacedæmona ; ille statim reversus est cum rapinâ suâ.*

NOTÆ.

[l] *Nam cur*] Exemplo probat mare de quo loquebatur puellis minus favere.

[m] *Phryxus*] Athamantis & Nepheles fuit filius, qui conscenso aurei velleris ariete, Pontum, cum sorore, transfretare aggressus est.

[n] *Sorore*] Helle.

[o] *Dedit*] Ab ipsa verò Hellespontus dictus est.

[p] *Gemini*] Veniendi, & abeundi, *scil.*

[q] *Diversi*] *Qui in diversis mundi partibus commoramur.*

[r] *Illud*] In medium æquor coiisse, ibique oscula dedisse.

[s] *Cedere*] *Ità ut Pudor Amori ; Amor omnia famæ permitteret. Amori per Pudorem, famæ per Amorem omnia licerent : Amor, à Pudore concessa, famæ traderet ; Pudor, quæ Amor faceret, non curàret, Amor, quæ fama vulgaret, contemneret : nosque adeò securi nostro palam gauderemus Amore.*

[t] *Malè*] *Voluptatis nostra dispendio.*

[u] *Calor*] Amor.

[x] *Pugnant*] Quia dissuadet Pudor quod Amor imperat.

[y] *In dubio est*] *Dum Pudor & Amor pugnant, utri obsequar dubito.*

[z] *Ut*] *Postquam.* Innuit Hero, se à Leandro, ut à Iasone Medea, abduci velle.

[a] *Pagasæus*] *Thessalicus* ; ab urbe Thessaliæ Pagasis.

[b] *Phasida*] Medeam ; à Phaside Colchorum fluvio.

[c] *Idæus*] Paris ; de quo suprà.

[d] *Prædâ*] Helenâ.

Tu, quàm sæpè petis quod amas, tam sæpè relinquis:
Et quoties [e] grave fit puppibus ire, natas.
[f] Sic tamen, ô juvenis tumidarum victor aquarum,
Sic facito spernas, ut vereare, fretum.
Arte laboratæ merguntur ab æquore puppes:
Tu tua plus remis brachia posse putes?
Quòd cupis, hoc nautæ [g] metuunt, Leandre, natare.
[h] Exitus hîc fractis puppibus esse solet.
Me miseram! [i] cupio non persuadere, quod hortor:
Sisque, precor, monitis fortior ipse meis.
Dummodò [k] pervenias, excussáque sæpè per undas
Injicias humeris brachia lassa meis.
Sed mihi, cæruleas quoties obvertor ad undas,
Nescio quæ pavidum [l] frigora pectus habent.
Nec minùs hesternæ [m] confundor imagine noctis,
Quamvis est sacris [n] illa piata meis.
[o] Namque sub Auroram, jam [p] dormitante lucernâ,
(Somnia quo cerni tempore [q] vera solent)
Stamina de digitis cecidêre sopore remissis:
Colláque pulvino nostra ferenda dedi.
Hîc ego ventosas nantem delphina per undas
Cernere non dubiâ sum mihi visa fide.

INTERPRETATIO.

Tu tam sæpè deseris quod amas, quàm sæpè invisis: & quoties durum est navibus progredi, natas. Vide tamen, ô juvenis domitor aquarum turbatarum, ità contemnas mare, ut timeas. Naves artificiosè constructæ obruuntur mari: credasne tuos lacertos ampliùs valere quam remos? Quod optas natare, Leandre, nautæ hoc timent. Hæc sors consuevit esse navibus elisis. Me infelicem! opto non efficere quod moneo: & oro ipse sis animosior meis præceptis; Dummodò pertingas, & immittas humeris meis lacertos defessos sæpè agitatos per aquas. Sed quoties converto oculos ad aquas glaucas, nescio quæ frigora meum occupant cor trepidum. Nec minùs turbor simulacris noctis hesternæ, quamquam illa est piata meis sacris. Namque sub Auroram, lampade jam extinctâ, (quo tempore somnia certa solent videri) fila exciderant digitis laxatis somno: & præbui nostras cervices sustinendas pulvino. Hic ego sum mihi visa fide haud incertâ aspicere delphinum natantem per aquas ventis agitatas;

NOTÆ.

[e] *Grave*] Id est, navibus periculosum.

[f] *Sic*] Repetitione movet affectum.

[g] *Metuunt*] Quia tantùm post naufragium natatu maria conantur trajicere.

[h] *Exitus hic*] Enimverò navibus fractis, perturbatum mare natare nautæ coguntur.

[i] *Cupio*] Quia, per Amoris impatientiam, Leandrum, etiam turbato mari, vellet venire.

[k] *Pervenias*] *Ad me* scil.

[l] *Frigora*] Ex metu.

[m] *Confundor*] *Somnio turbor.*

[n] *Illa*] Imago *scil.* noctis, aut somnium: non nox, ut existimavit Hubertinus. Solebant verò, ut somniis prænuntiata mala averterent, Diis sacra facere.

[o] *Namque*] Somnium enarrare instituit.

[p] *Dormitante*] Id est, propemodum deficiente; quemadmodum, consumto oleo, evenire solet.

[q] *Vera*] *Vera significantia*: quæ tamen quatenus vera non ineptè videri possint longum esset definire.

Quem,

Quem, poſtquam bibulis illiſit fluctus arenis,
  Unda ſimul [r] miſerum vitáque deſeruit.
Quidquid id eſt, timeo. nec tu mea ſomnia ride:
  Nec niſi tranquillo brachia crede mari.
Si tibi non parcis, dilectæ parce puellæ:
  Quæ nunquam, niſi te ſoſpite, ſoſpes erit.
Spes tamen eſt fractis vicinæ pacis [ſ] in undis.
  Tum placidas tuto pectore finde vias.
Intereà, nanti quoniam freta pervia non ſunt,
  Leniat inviſas littera miſſa moras.

INTERPRETATIO.

Quem, poſtquam unda afflixit bibulo ſabulo, aqua & vita ſimul deſtituit infelicem. Quidquid ideſt metuo: nec tu contemne mea ſomnia: nec committe lacertos niſi mari quieto. Si tibi non indulges, indulge amatæ puellæ, quæ nunquam erit incolumis niſi te incolumi. Spes tamen datur quietis mox futuræ in fluctibus aliquatenus ſedatis. Tum ſcinde iter quietum ſecuro pectore. Intereà, quandoquidem maria non ſunt aperta nanti, epiſtola transmiſſa mulceat moras odioſas.

NOTÆ.

[r] *Miſerum*] Delphinum *ſcil.* quo Leander repræſentatur.

[ſ] *In undis fractis*] Id eſt, quæ jam non ità intumeſcunt. Niſi *in* per *ex* malueris exponere, deinde per *fractis* violenter agitatas undas intellexeris; ut tantam perturbationem neceſſariò conſequi debeat tranquillitas.

EPISTOLA VIGESIMA.

ARGUMENTUM.

Profectus ad ſacra Dianæ Acontius, quæ in Delo, inſula maris Ægei, omnium Cycladum clariſſima, frequenti virginum conventu celebrabantur, in amorem Cydippes, puellæ nobilis, adoleſcens exarſit. Sed cùm illam ob generis imparitatem non auderet ſollicitare, novam commentus fraudem, in pulcherrimo pomo ſcripſit duos hoſce verſus: Juro tibi ſanè per myſtica ſacra Dianæ, Me tibi venturam comitem, ſponſámque futuram, *atque illud ad pedes puellæ projecit: quæ fraudis inſcia, cum imprudens legeret, paciſcitur cum Acontio. Nam, quæ ante Deos in templo Deliæ Dianæ dicerentur, rata eſſe, lex erat. Cùm autem paulò poſt pater, hujuſce rei inſcius, illam alii deſponderet, ſubita febri correpta eſt. Quare hac epiſtola Acontius conatur eidem perſuadere, hunc morbum à Diana immiſſum eſſe: proptereà quod non impleret, quæ Deâ præſente promiſiſſet.*

[a] ACONTIUS CYDIPPÆ.

[b] POne metum: [c] nihil hîc iterum jurabis amanti.
  Promiſſam ſatis eſt te ſemel eſſe mihi.

INTERPRETATIO.

MItte timorem: nihil hic denuò jurabis amanti. Sufficit te mihi eſſe ſponſam ſemel.

NOTÆ.

[a] *Acontius*] Juvenis fuit ex inſulâ Ceâ, in mari Ægæo.

[b] *Pone metum*] Ne verearis hanc meam epiſtolam legere, quaſi aliquam juramenti formulam contineret.

[c] *Nihil hic jurabis*] *Ut anteà feciſti, in templo Dianæ, ubi contra animi tui propoſitum fidem mihi tuam obſtrinxiſti.*

Perlege : discedat [d] sic corpore [e] languor ab [f] isto ,
Qui meus est, [g] ullâ parte dolente, dolot.
Quid pudor [h] ora subit ? nam, sicut in æde Dianæ ,
Suspicor ingenuas erubuisse genas.
Conjugium pactámque fidem, non crimina, posco :
[i] Debitus ut conjux, non ut adulter, amo.
Verba [k] licet repetas, quæ [l] demtus ab arbore fœtus.
Pertulit ad castas, me jaciente, manus ;
Invenies illic [m] id te spondere, quod opto ,
[n] Te potiùs, virgo, * quàm meminisse Deam.
Nunc quoque [o] idem timeo : sed [p] idem tamen actiùs illud
Assumsit vires ; auctáque [q] flamma [r] morâ est.
Quique fuit nunquam parvus, nunc tempore longo ,
Et [s] spe, quam dederas tu mihi, crevit amor.
Spem mihi tu dederas : meus hic tibi credidit ardor
Non potes [t] hoc factum teste negare Deâ.
Adfuit, & præsens, ut [u] erat, tua verba notavit :
Et visa est motâ dicta probasse comâ.

INTERPRETATIO.

Perlege : sic morbus tuus,*qui est meus dolor, aliquo membro* tuo *afflicto,abeat ab isto* tuo *corpore. Quamobrem rubor irrepit in vultum ? Nam conjicio genas verecundas rubore suffusas fuisse , sicut in templo Dianæ. Peto connubium & fidem promissam non flagitia : amo ut conjux legitimus , non ut adulter. Quamvis denuò preferas voces, quas fructus raptus ab arbore pertulit ad* tuas *manus pudicas, me mittente ; ibi comperies te illud polliceri, quod cupio te, virgo, potiùs recordari quàm Deam. Nunc etiam metuo idem ; sed tamen illud idem vehementiùs collegit vires ; & ignis crevit tempore. Et amor qui nunquam fuit levis, nunc auctus est prolixâ morâ, & spe quam tu mihi feceras. Tu mihi spem feceras : hic meus amor tibi fidem adhibuit ; non tibi licet inficiari hoc actum esse Deâ consciâ. Interfuit & ut aderat,observavit tuas voces : & visa est prolata approbasse capillis agitatis.*

NOTÆ.

[a] *Sic*] *Ut tu legeris*, scil. De isto genere jam sæpè vidimus.

[e] *Languor*] Febris.

[f] *Iste*] *Tuo.*

[g] *Ullâ parte dolente*] Id est, *si aliquâ tui parte ægrotaverit.* Dicit se ægrotante dominâ pariter ægrotare.

[h] *Ora*] Alij habent *antè.*

[i] *Debitus*] *Ex pacto legitimus ; modoque debito, & honesto. Ut sponsus.*

[k] *Licet*] *Licitum est.*

[l] *Demtus ab arbore fœtus*] *Pomum* ; in quo versus,de quibus in argumento, Acontius scripserat.

[m] *Id te spondere*] Mattimonium *scil.*

[n] *Te potiùs*] *Ut*,scil. *promissa serves,mihique nubas.*

* *Quàm meminisse Deam*] Quia ab eâ immissam febrem auctum iri metueret.

[o] *Idem*] *Ne* , scilic. *amori meo nolis respondere.*

[p] *Idem tamen*] Istud non videntur omninò exposuisse , quidam quos vidi , Interpretes. Referendum istud *idem* ad *opto*. Votum & desiderium suum, (ut ejus quod pollicita erat mattimonij recordaretur Cydippe, adeòque amorem suum sumsisse vires, atque crevisse testatur Acontius.

[q] *Flamma*] Amor.

[r] *Morâ*] *Tempore.*

[s] *Spe*] Ea verò fovet Amorem,qui desperatione sæpiùs extinguitur.

[t] *Hoc factum*] Matrimonij sponsionem intellige.

[u] *Erat*] *Erant* in Puteanco & Patavino legitur : quod optimo sensu ad *verba* refertur, quæ inscia pronuntiavit Cydippe , quæ ba erant intellexit Diana.

Deceptam dicas noſtrâ te fraude licebit:
Dum fraudis noſtræ cauſa feratur amor.
Fraus mea quid petiit, niſi uti tibi jungerer uni?
[x] Id me, quod quereris, conciliare poteſt.
[y] Non ego [z] naturâ, nec ſum tam callidus uſu:
Solertem tu me, (crede) puella, [a] facis.
Te mihi compoſitis [b] (ſi quid tamen egimus) à me
Adſtrinxit verbis ingenioſus Amor.
Dictatis ab eo feci [c] ſponſalia verbis:
[d] Conſultóque fui juris amore vafer.
Sit fraus huic nomen facto; dicárque doloſus:
[e] (Si tamen eſt, quod ames velle tenere, dolus.)
[f] En iterùm ſcribo, mittóque rogantia verba.
Altera fraus hæc eſt: quodque queraris, habes.
Si noceo quod amo; fateor, ſine fine nocebo;
Teque petam: caveas tu licet ipſa peti.
Per gladios alij placitas rapuere puellas:
Scripta mihi cautè littera crimen erit?

INTERPRETATIO.

Tibi dabitur dicere te deluſam fuiſſe noſtro dolo, modò amor dicatur cauſa doli noſtri. Quid quaſivit meus dolus, niſi ut tibi ſoli connecterer? Illud quod arguis poteſt me tibi adjungere. Ego non ſum tam verſutus naturâ, nec experientiâ: tu, (crede) puella, me facis ingenioſum. Amor ſolers colligavit te mihi verbis à me conſtructis, (ſi quid tamen præſtitimus.) Scripſi ſponſalia vocibus ab eo ſuggeſtis; & fui juris peritus amore interrogato. Dolus ſit nomen huic facinori; & dicar fraudulentus (ſi tamen fraus eſt velle poſſidere quod ames.) Ecce denuò ſcribo, & mitto verba precantia. Hic eſt alter dolus; & habes quod expoſtules. Si officio quia amo; confiteor, ſemper officiam; & te requiram; quamvis tu ipſa fugias requiri. Alij abſtulerunt amatas puellas per enſes; epiſtola à me callidè exarata erit flagitium?

NOTÆ.

[x] *Id me*] Diſtichon hoc valdè mendoſum, aut Ovidianæ venæ non eſſe cenſuit clar. Heinſius: quod tamen ità commodiſſimè exponi poſſe arbitror. *Id*, nempe *tibi jungi, quod tibi querimoniæ cauſam præbuiſſe putas, idipſum eſt quod poteſt nos conciliare.* More ſuo in ambiguo ludit Ovidius: Enimverò per matrimonium conjunguntur corpore & conciliantur, qui fortè animo ſunt valdè alieni.

[y] *Non ego*] Amorem, non ſe, fraudis autorem facit.

[z] *Naturâ*] *Verſutus* dicitur, cujus per naturam mens celeriter verſatur; *Callidus* verò, cujus, tanquam manus opere, ſic animus uſu concalluit.

[a] *Facis*] Quaſi dicat, *non ſum*.

[b] *Si quid*] Verſuum, quibus Cydippen deceperat, autorem vult videri Amorem.

[c] *Sponſalia*] Verſus illos intelligit, quibus futurarum nuptiarum repromiſſio, quam faceret Cydippe continebatur. *Les fiançailles.*

[d] *Conſultóque*] *Juriſperito Amore interrogato, qui me nuptiarum ſolemnia verba docuit, vafer fui.*

[e] *Si tamen*] Acutus eſt ubique Ovidius. Hîc Acontij fraudem falsâ definitione diluere nititur.

[f] *En iterum*] Vide quàm ingenioſè prloreſh in ſcribendo ſuper pomo Acontij fraudem cum poſteriori epiſtolæ ſcriptione confundat; atque utrobique idem crimen quaſi ex Cydippes perſonâ ſupponat; ut ex eo quòd in poſteriori nullum videatur, tacitè in priori nullum eſſe concludatur.

Dî faciant, [g] possim plures imponere [h] nodos!
 Ut tua sit nullâ libera parte fides.
Mille doli restant: clivo [i] sudamus in imo.
 Ardor inexpertum [k] nil sinet esse meus,
Sit dubium, possisne capi; [l] captabere certè.
 [m] Exitus in Dîs est: [n] sed capière tamen.
[o] Ut partem effugias, non omnia [p] retia falles:
 Quæ tibi, quàm credis, plura tetendit Amor.
Si non proficiant artes, veniemus ad arma;
 Inque [q] tui cupido rapta ferêre sinu.
Non sum, qui soleam Paridis reprehendere factum:
 Nec quenquam; qui, [r] vir possit ut esse, [s] fuit.
[t] Nos quoque: sed taceo. mors hujus pœna rapinæ
 [u] Ut sit, erit, quam te non habuisse, [x] minor.
[y] Aut esses formosa minùs, peterêre modestè.
 Audaces [z] facie cogimur esse tuâ.
Tu facis [a] hoc, oculique tui; quibus ignea cedunt
 Sidera; qui flammæ causa fuêre meæ.

INTERPRETATIO.

Utinam per Deos mihi liceat te *pluribus nodis implicare! ut tua fides nullo modo sit soluta. Mille fraudes supersunt; hæremus in cellis aditu. Amor meus nihil patietur intentatum. Incertum sit an possis capi; certè captaberis. Eventus est penes Deos: sed tamen capieris. Quamvis evites partem, non tamen eludes omnes casses quos amor tibi posuit plures quàm reris. Si doli nō prosint, recurremus ad arma; & correpta abduceris in gremio tui avide. Non sum qui consueverim carpere admissum Paridis; nec ullum, qui fuit vir ut possis esse. Nos quoque* te rapiemus: *sed silentio premo. Quamvis interitus sit merces hujus raptus, minùs erit gravis quam te caruisse. Vel esses minùs pulcra, poscereris modestè: cogimur esse temerarij formâ tuâ. Tu hoc præstas, & tui oculi, quibus astra radiantia sunt inferiora, qui fuerunt causa mei ardoris.*

NOTÆ.

[g] *Possim plures*] *Plures possim tibi ponere nodos.* Moreti codex venustè. *Heinsius.*

[h] *Nodos*] *Ad fidem tuam adstringendam.* Unum posuerat cùm dolo Cydippen ad jurandum induxerat.

[i] *Sudamus*] Quasi diceret, *in primo limine ineptè substiti; jam progrediar, aliaque tentabo.*

[k] *Nihil sinet*] *Donec votis meis, teque potiar.*

[l] *Captabere*] Captare est conari accipere. *Tascher de prendre & d'avoir.*

[m] *Exitus in Dis est*] *Penes Deos est; qui qualem daturi sint finem, ignoro.*

[n] *Sed capière*] Est quasi ejus, quod dixit, correctio, exitum in Dîs esse: ut ipsi Amoris impetu minores esse videantur.

[o] *Ut*] *Quamvis.*

[p] *Retia*] Metaphorâ à Venatoribus sumtâ, in manus suas venturam tandem Cydippen dicit Acontius.

[q] *Tui cupido*] Alij *meo cupido*; multi *mei cupido*; Heinsius legit *meo cupidi.*

[r] *Vir possit ut esse*] Quis verò damnaverit eum qui vir esse cupiat? At verò alius sensus est: atque is damnari debet qui vir & fortis & audax est, ut per vim maritus cujusquam fiat puellæ.

[s] *Fuit*] Vir *scil.* fortis, &c.

[t] *Nos quoque*] Deest verbum; sed intelligitur Acontium quoque Virum sese præbere velle, Cydippenque rapturum.

[u] *Ut*] *Quamquam.*

[x] *Minor*] Pœna *scil.*

[y] *Aut*] Quantus est in hâc oratione impetus! Vel ex istâ voculâ intelligitur.

[z] *Facie*] *Pulcritudine.*

[a] *Hoc*] *Ut simus audaces,* &c.

Hoc flavi faciunt crines, & eburnea cervix ;
[b] Quæque precor veniant in mea colla manus :
Et decor, & vultus [c] sine rusticitate pudentes :
Et, [d] Thetidi quales vix rear esse, pedes.
Cætera si possem laudare, beatior essem :
Nec dubito, totum quin sibi par sit opus.
Hac ego compulsus, non est mirabile, formâ ,
Si [e] pignus volui vocis habere tuæ.
Denique, [f] dum captam tu te cogare fateri ,
Insidiis esto [g] capta puella meis.
Invidiam patiar : passo [h] sua præmia dentur.
Cur suus à tanto crimine fructus abest ?
[i] Hesionen [k] Telamon, Breseïda cepit Achilles :
Utraque victorem victa secuta suum.
[l] Quamlibet accuses, & sis irata licebit ;
Iratâ liceat dum mihi posse frui :
Iidem, qui facimus, factam [m] tenuabimus iram :
Copia [n] placandi sit modò parva tui.
Ante tuos flentem liceat consistere vultus :
Et liceat lacrymis addere verba suis.

[o] INTERPRETATIO.

Capilli flavi hoc præstant, & collum candidum ; & manus quæ oro implicent mea colla : & gratia , & facies pudica sine asperitate ; & pedes , quales ægrè credam habere Thetidem. Si liceret celebrare reliqua, essem felicior : nec sum incertus, quin totum opus sit sibi simile. Non est novum si ego permotus hâc tuâ pulcritudine expetivi habere pignus tuæ vocis. Denique dummodò tu inducaris agnoscere te correptam, esto puella correpta dolis meis. Feram odium ; merces sua concedatur ferenti. Quamobrem tantum scelus suâ caret utilitate ? Telamon rapuit Hesionen, Achilles Briseïda , utraque superata comitata est suum victorem. Licebit quantumvis arguas , & sis infensa ; modò mihi liceat gaudere infensâ. Nos iidem qui *movemus iram, minuemus eam ; modò concedatur exigua facultas tui mulcendæ. Concedatur lacrymantem stare coram tuis oculis ; & detur adhibere voces suis lacrymis :*

NOTÆ.

[b] *Quæque*] Plurimi *quasque.*

[c] *Sine rustic.*] Ineptus est etiam & rusticus quidam pudor.

[d] *Thetidi*] Cujus tamen candidissimi fuerunt pedes ; nam ab Homero ἀργυρόπεζα dicitur. Fuit autem Thetis Nerei filia, Achillis mater.

[e] *Pignus*] Matrimonij sponsionem in pomo scriptam.

[f] *Dum*] *Modò ut.* Gall. *Pourveu que.*

[g] *Capta*] Vide quàm ingeniosè in vocum ambiguitate ludat, facilè captam , seu deceptam se fateretur Cydippe ; non item captam seu obligatam, ut Acontio nubere teneretur.

[h] *Sua præmia dentur*] *Mihi nubas.*

[i] *Hesionen*] Laomedontis fuit filia, Telamoni in Trojæ expugnatione ideò data , quòd Pergama primus conscendisset.

[k] *Telamon*] Æaci fuit filius, Herculis in expugnatione Trojæ socius , unus etiam ex Argonautis.

[l] *Quamlibet*] *Quantumvis, quantumlibet.* Gall. *Plaignez-vous de moy tant qu'il vous plaira.*

[m] *Tenuabimus*] *Minuemus.* Gall. *Nous vous appaiserons.*

[n] *Placandi*] Meliores cum Puteaneo *placandi.* Rectè. Alterum *placandæ* Latine vix dicitur. *Heinsius.* Optimè.

Utque ſolent famuli, cùm verbera ſæva verentur,
Tendere ſubmiſſas ad tua crura manus.
[o] Ignoras tua jura. [p] voca. cur arguor abſens?
Jamdudum dominæ more venire jube.
Ipſa meos ſcindas licet imperioſa capillos,
Oráque ſint digitis livida facta tuis;
Omnia perpetiar: tantùm fortaſſe timebo,
Corpore lædatur, ne manus iſta meo.
Sed neque [q] compedibus, nec me compeſce catenis:
Servabor firmo vinctus amore tui.
Cùm benè ſe quantúmque volet ſatiaverit ira;
Ipſa tibi dices, *Quàm patienter amat!*
Ipſa tibi dices, ubi videris omnia [r] ferre;
Tam benè qui ſervit, ſerviat iſte mihi.
Nunc reus infelix abſens agor: & mea, cum ſit
Optima, non ullo cauſa tuente perit.
[f] Hoc quoque, [t] quod jus eſt, [u] ſit ſcriptum injuria noſtrum
[x] Quod de me ſolo [y] nempe queraris, habes.
[z] Non meruit [a] falli mecum quoque [b] Delia. ſi non
Vis mihi promiſſum reddere, redde Deæ.

INTERPRETATIO.

Et ut ſolent ſervi, cùm timent flagra rigida, porrigere manus victas ad tuos pedes. Neſcis tua jura: arceſſe: quamobrem abſens accuſor? Impera accedere more jamdiu domina. Quamvis tu aſpera lanies meos crines, & facies ſit facta fuſca tuis digitis; perferam omnia; ſolummodò metuam, ne fortè manus tua violetur meo corpore. Sed nec me coërceas compedibus, neque vinculis; cuſtodiar conſtrictus valido amore tui. Poſtquam ira ſe benè expleverit & quantùm libuerit, ipſa tibi dices, Quàm toleranter amat! *Poſtquam adverteris* me *omnia pati; ipſa tibi dices,* Iſte qui tam benè ſervit, mihi ſerviat. *Nunc miſer abſens arguor; & quamvis cauſa mea ſit juſtiſſima, profligatur nemine* eam *defendente. Hoc quoque, ſcriptum noſtrum quod eſt jus, ſit injuſtitia; nimirum habes quod queraris de me ſolo. Delia non digna eſt decipi quoque mecum: ſi nolis mihi præſtare pollicitum, præſtate Deæ.*

NOTÆ.

[o] *Ignoras*] Se ſervum eſſe ſignificat.

[p] *Voca*] *Quia non debes damnare niſi citatâ parte*, explicat bonus alioqui commentator. Non bene, meo quidem judicio, ut ſequentia ſatìs demonſtrant. Sed ſenſus eſt, *Non jure tuo in ſervum uteris, quæ abſentem accuſes, cùm ipſum vocare, præſentemque malè multare liceat.*

[q] *Compedibus*] Quibus retinentur fugitivi ſervi.

[r] *Ferre*] *Me* ſcil.

[f] *Hoc quoque*] Variant equidem hoc in loco codices; plerique tamen cùm in ſenſum bonum conſpirent, quamobrem totum hoc diſtichon adulterinum crediderit clariſſ. Heinſius, planè non video.

[t] *Quod jus eſt*] Nempe ille etiam eſt in culpâ, qui, alterius juſſu, malè aliquid facit.

[u] *Sit ſcriptum*] *Illud ſcriptum noſtrum in pomo, ſit injuria in te.*

[x] *Quod de me ſolo*] Iſtud non intellexit Antonius, nec expoſuit Hubertinus: Ironicè pronuntiandum eſſe arbitror, ut intelligat Acontius, non de ſe, ſed de Amore eſſe querendum.

[y] *Nempe*] Ironiæ vox maximè apta.

[z] *Non meruit*] Jam ſeriò ad rem venit.

[a] *Falli*] Falluntur, aut falli dicuntur Dij, cùm ea quæ, iis teſtibus, promittimus, poſteà non præſtamus.

[b] *Delia*] Diana; à Delo inſulâ, ubi nata, & culta dicitur.

Adfuit; & vidit, cum tu [c] decepta [d] rubebas:
Et [e] vocem memori condidit aure tuam.
Omina [f] re [g] careant. nihil est violentius [h] illâ,
Cùm sua, [i] quod nolim, numina læsa videt.
[k] [Testis erit [l] Calydonis aper. [m] nam scimus, ut illo
Sit magis in [n] natum sæva reperta parens.]
Testis & [o] Actæon, quondam fera creditus [p] illis,
Ipse dedit leto cum quibus ante feras.
Quæque superba [q] parens, saxo per corpus oborto,
Nunc quoque [r] Mygdoniâ flebilis adstat humo.
Hei mihi, Cydippe! timeo tibi dicere verum;
Ne videar [s] causâ falsa monere meâ:
Dicendum tamen est: [t] hoc est (mihi crede) quod ægra
Ipso nubendi tempore sæpè jaces.
Consulit ipsa tibi; neu sis perjura laborat:
Et salvam [u] salvâ te cupit esse fide.

INTERPRETATIO.

Adfuit, & aspexit, cùm tu delusa erubescebas; & servavit aure memori verba tua. Præsagia sint sine effectu; nihil est impetuosius illâ, quando, quod nolim, cernit sua numina spreta. Aper Calydonius erit testis: nam novimus quomodo mater sit inventa crudelior in filium quàm ille. Testis etiam Actæon, olim fera habitus illis canibus *cum quibus ipse priùs feras morti tradidit.* Testis *quoque mater arrogans quæ, petrâ per corpus subortâ, nunc etiam miserabilis manet terrâ Mygdoniâ. Hei mihi Cydippe! vereor tibi verum proferre, ne videar vana commemorasse commodo meo. Attamen proferendum est: hoc est (mihi crede) quod sæpè ægrota decumbis ipso nubendi tempore. Illa tibi cavet; & operam dat ne sis perjura; & cupit te esse incolumem fide intemeratâ.*

NOTÆ.

[c] *Decepta*] *Verbis in pomo scriptis capta.*

[d] *Rubebas*] Quod consciæ mentis, quocumque tandem modo, signum est.

[e] *Vocem*] *Cùm te futuram uxorem meam jurasti.*

[f] *Re*] *Effectu.*

[g] *Careant*] Quasi dicat, *Nihil tibi à Dianâ malè eveniat.*

[h] *Illâ*] *Dianâ.*

[i] *Quod nolim*] Sibi nempe Cydippen sponsam cupiebat.

[k] *Testis erit*] Barbarum & insulsum hoc distichon, judicio suo, ex scholio quopiam conflatum esse putat Heinsius.

[l] *Calydonis aper*] Hunc, irâ Dianæ ab Oeneo in sacrificiis neglectæ, regionis vastandæ causâ immissum, antè vidimus.

[m] *Nam scimus*] Quidam codices habent, *sic sævus*: quod, miror cur non assumserit Heinsius, cùm versus insulsitatem, quam dixerit maximam, tollat.

[n] *Natum*] Meleagrum; de quo in Deianirâ.

[o] *Actæon*] De eo in cervum irâ Dianæ mutatum, & à canibus suis laceratum posteà in metam. videbimus.

[p] *Illis*] Canibus vel sociis: quod ex sequenti versu intelligitur.

[q] *Parens*] Niobe est, Tantali filia, quæ, cùm ex Amphione plurimos genuisset liberos, sese, fœcunditate, Latonæ præponere non dubitavit: quamobrem, interfectis omnibus liberis, ipsa, Deæ irâ, in saxum transformata est. Quâ de re fusiùs in Metam.

[r] *Mygdoniâ*] Regio est minoris Asiæ, ubi mons Sipylus, quem frequentasse Nioben videbimus posteà in Metamorph.

[s] *Causâ meâ*] *In meum commodum.*

[t] *Hoc est*] Id est, Dianæ perjurio violatæ numine evenit.

[u] *Salvâ*] *Perjurio non violatâ.*

Inde fit, ut, quoties existere perfida tentas,
    Peccatum toties corrigat illa tuum.
Parce [x] movere feros animosæ virginis arcus.
    Miris adhuc fieri, si patiare, potest.
Parce, precor, [y] teneros corrumpere febribus artus.
    Servetur facies ista fruenda mihi.
Serventur vultus ad nostra [z] incendia nati:
    Quique subest niveo lætus in ore [a] rubor.
Hostibus è si quis, ne fias nostra, repugnat,
    [b] Sic sit, ut [c] invalida te solet esse mihi.
Torqueor ex æquo, vel te [d] nubente vel ægrâ;
    Dicere nec possum, quid [e] minus ipse velim.
[f] Maceror interdum, quod sim tibi causa dolendi:
    Teque meâ lædi calliditate puto.
In caput hæc nostrum dominæ perjuria quæso
    Eveniant: pœnâ tuta sit illa meâ.
Ne tamen ignorem, quid agas; ad [g] limina crebro
    Anxius huc illuc dissimulanter eo.
Subsequor ancillam furtim famulúmve, requirens
    Profuerint somni quid tibi, quidve cibi.
Me miserum! quòd non medicorum [h] jussa ministro,
    [i] Effingóque manus, insideóque toro.
Et rursus miserum! quòd, me procul inde remoto,
    Quem minimè vellem, forsitan [k] alter adest.

INTERPRETATIO.

Inde oritur ut quoties conaris esse infida, illa toties arguit crimen tuum. Noli concutere sævos arcus virginis generosæ. Potest adhuc fieri lenis si velis. Noli quæso perdere membra mollia febribus: isti cultus custodiantur mihi possidendi. Custodiatur facies facta ad nostros ardores; & rubor vivus qui subest in vultu candido. Si aliquis ex hostibus meis obnititur ne fias nostra; sic sit, ut consuevi esse te ægrotâ. Crucior pariter vel te nubente, vel te invalidâ: nec possum ipse dicere quid minùs cupiam. Crucior nonnunquam quod sim tibi causa morbi: & credo te affligi meâ versutiâ. Hæc, oro, perjuria dominæ cadant in nostrum caput, illa sit secura meo supplicio. Ne tamen nesciam quis sit tuus status; sæpiùs sollicitus huc illuc occultè accedo ad tuas fores. Sector occultè famulam vel servum petens quantùm te somni, vel quantùm cibi juverint. Me infelicem! quòd non porrigo quæ medici imperaverunt, & demulceo manus, & lectum premo: Et iterùm infelicem! quòd, me procul inde repulso, alius fortè adest, quem minimè cuperem.

NOTÆ.

[x] *Movere*] *in te convertere.*
[y] *Teneros*] *Tuos* scil.
[z] *Incendia*] Amorem.
[a] *Rubor*] Febri verò sincerus color corrumpitur.
[b] *Sic*] Pessimè *scil.* se ex febri Cydippes magno affici dolore innuit.
[c] *Invalidâ te*] *Te ægrotante.*
[d] *Nubente*] *Alij quàm mihi* scil.
[e] *Minùs*] *Vel alij nubas, vel ægrotes.*
[f] *Maceror*] *Doleo.*
[g] *Limina*] *Tua* scil.
[h] *Jussa*] Medicinas *scil.* & remedia.
[i] *Effingóque*] Id est, demulceo, levitérque tergeo: quo sensu Poëta noster alibi, itemque Virgilius & Cicero usurpaverunt.
[k] *Alter*] Sponsus *scil.*

Ille manus iſtas & fingit, & aſſidet ægræ,
[l] Inviſus Superis, cum Superiſque mihi.
Dúmque ſuo tentat ſalientem pollice venam;
Candida [m] per cauſam brachia ſæpè tenet:
Contrectátque ſinus; & forſitan oſcula jungit.
Officio merces plenior iſta ſuo eſt.
[n] Quis tibi permiſit noſtras [o] præcidere meſſes?
[p] Ad ſepem alterius quis tibi [q] fecit iter?
Iſte ſinus meus eſt: mea turpiter oſcula ſumis.
A mihi promiſſo corpore tolle manus.
Improbe, tolle manus. quam tangis, noſtra futura eſt.
Poſtmodò ſi facias iſtud, adulter eris.
Elige de [r] vacuis, quam non ſibi vindicet alter.
Si neſcis, dominum res habet [ſ] iſta ſuum.
Nec mihi credideris: recitetur [t] formula pacti.
Neu falſam dicas eſſe; face [u] ipſa legat.
Alterius thalamo, tibi nos, tibi dicimus, exi.
Quid facis hîc? exi. non vacat [x] iſte torus.
Nam quod habes & tu [y] humani verba altera [z] pacti,
Non erit idcircò par tua cauſa meæ.

INTERPRETATIO.

Ille odioſus Divis & mihi cum Divis demulcet manus iſtas, & aſſidet ægrotanti. Et dum ſcrutatur pollice ſuo venam micantem; ſæpè tractat lacertos niveos per cauſam; & tangit pectus; & fortè figit ſuavia. Iſtud præmium eſt majus officio ſuo. Quis tibi conceſſit decerpere noſtras meſſes? Quis tibi viam ſtruxit ad ſepem alterius? Iſtud pectus meum eſt; impudice, carpis mea ſuavia. Remove manus à corpore mihi ſponſo. Remove manus, proterve, quam tangis ventura eſt noſtra. Si poſtmodo iſtud agas, eris adulter. Elige de liberis, quam alter non ſuam aſſerat. Si ignoras res iſta habet dominum ſuum. Nec mihi fidem adhibueris; pronuntietur formula conventi. Et ne dicas fuiſſe deceptam, fac ipſa legat. Nos tibi, tibi dicimus egredere cubiculo alterius. Quid hic agis? Egredere, iſte lectus non eſt vacuus. Nam quod tu etiam habes verba alia conventi; tua cauſa non erit ideò æqualis meæ.

NOTÆ.

[l] *Inviſus Superis*] *Dianæ præſertim, quòd ille contra fidem à te datam, matrimonio tibi jungi poſtulat.*

[m] *Per cauſam*] Id eſt, *ſpecie tentandi venam.* Gall. *Sous le pretexte de vous tâter le poulx.*

[n] *Quis tibi*] Rivalem alloquitur.

[o] *Præcidere*] Quidam *præcerpere*, vulgati *decerpere*, alij aliter.

[p] *Ad ſepem*] Alij *ad ſpem*: minùs bene.

[q] *Fecit iter*] *Ut ejus audeas meſſem demetere.* Negant & increpant ejuſmodi interrogationes.

[r] *Vacuis*] *De iis puellis, quas ſponſus nullus ſibi devinxerit; nullúſ occupaverit.*

[ſ] *Iſta*] Cydippe.

[t] *Formula*] Verſus, *ſcil.* de quibus in argumento.

[u] *Ipſa*] Ut, *ſcilicet*, Acontio fidem ſuam de novo obſtringat.

[x] *Iſte*] *Dominæ meæ Cydippes, qui meus eſt.*

[y] *Humani*] Quod non teſtibus, aut approbantibus Diis, imò aversâ Dianâ præſertim, interceſſit.

[z] *Pacti*] A patre inſcio deſponſatam Cydippen in argumento vidimus.

[a] Hæc mihi se pepigit : pater hanc tibi, [b] primus ab illa :
Sed propior certè, quàm pater, ipsa sibi est.
Promisit pater hanc : hæc [c] adjuravit amanti.
Ille homines, hæc est [d] testificata Deam.
[e] Hic metuit mendax, timet [f] hæc perjura vocari.
Num dubites, hic sit major, an ille metus ?
Denique, ut amborum conferre pericula possis,
Respice ad eventus : hæc [g] cubat ; ille valet.
Nos quoque dissimili [h] certamina mente subimus.
Nec spes par nobis, nec timor [i] æquus adest.
Tu [k] petis ex tuto : gravior mihi morte [l] repulsa est :
Idque ego jam, quod tu [m] forsan amabis, amo.
Si tibi justitiæ, si recti cura fuisset ;
Cedere debueras [n] ignibus ipse meis.
Nunc quoniam ferus hic pro causa pugnat iniqua ;
[o] Ad quid, Cydippe, littera nostra redit ?
Hic facit ut jaceas, & sis suspecta Dianæ.
Hunc tu, si sapias, limen adire vetes.
[p] Hoc faciente subis tam sæva pericula vitæ.
Atque utinam pro te, qui movet illa cadat !

INTERPRETATIO.

Hac se devinxit mibi : pater alter ab illa tibi hanc promisit : *Sed profectò ipsa sibi est propinquior quàm pater. Pater pepigit hanc: hac juravit amanti. Ille testes adhibuit homines, hac Deam. Hic timet dici fallax, hac metuit* appellari *perjura. Anne sis incertus, hic an ille timor sit major ? Denique ut possis comparare discrimina amborum, converte animum ad exitus : hac jacet; ille firmâ utitur valetudine. Nos quoque pugnam inimus dispari animo ; Nec spes nobis est aqualis, nec metus similis. Tu ambis securè ; repudiatio est mibi molestior interitu. Et ego jam dilige, quod tu ferè diliget. Si te aqui si justi amor tenuisset ; tu ipse debueras cedere meis amoribus. Nunc quandoquidem hic inhumanus certat pro causa injusta ; quò spectat Cydippe nostra epistola? Hic causa est ut agrotes, & sis invisa Diana. Si sapias, tu prohibeas hunc accedere ad fores. Dum facit, inis tam crudelia discrimina vita. Atque utinam ille pro te occumbat qui illorum causa est !.*

NOTÆ.

[a] *Hac*] Cydippe.
[b] *Primus*] Non dicit *primus omninò*, sed *primus ab illâ*.
[c] *Adjuravit*] Pro *valdè aut omninò juravit* : quod multò amplius est quàm promittere.
[d] *Testificata*] *In testimonium vocâvit*. Quo sensu etiam simplici utimur *testari*.
[e] *Hic*] Cydippes pater.
[f] *Hac*] Cydippe.
[g] *Cubat*] Febri lecto affixa.
[h] *Certamina*] Ad obtinendam Cydippen.
[i] *Æquus*] *Par ; Æqualis.*
[k] *Petis ex tuto*] Quid hoc sibi velit ex opposito intelligitur: quasi dicat, *Nihil mali tibi ex repulsâ imminet.*
[l] *Repulsa*] Matrimonialis *scil.*
[m] *Forsan amabis*] *Adeòque forsan non amabis.*
[n] *Ignibus*] Amoribus.
[o] *Ad quid*] Quasi dicat, *Vides quò spectet mea epistola ; vides me tibi benè consulere, qui te ex injustis manibus eripiam.*
[p] *Hoc faciente*] *Illo meo rivali ad te veniente, & conjugium tuum petente.*

Quem si reppuleris, nec quem Dea damnat, [q] amaris,
Et tu continuò, certè ego salvus ero.
Siste metum, virgo: [r] stabili potière salute.
Fac modò polliciti conscia templa [f] colas.
Nec bove mactato cælestia numina gaudent;
Sed, quæ præstanda est [t] & sine teste, fide.
Ut valeant aliæ, ferrum patiantur & ignes:
Fert aliis tristem succus amarus opem.
Nil opus est istis; tantùm perjuria vita:
Teque simul serva, meque, datámque fidem.
Præteritæ veniam dabit ignorantia culpæ:
[u] Exciderint animo fœdera lecta tuo.
[x] Admonita es modo voce mea, modo [*] cassibus istis;
Quos quoties tentas [y] fallere, [z] ferre soles.
His quoque vitatis, [a] in partu nempe rogabis,
Ut tibi luciferas offerat illa manus.

INTERPRETATIO.

Quem si rejeceris, nec amaveris quem Dea improbat; & tu statim, ego certè sospes ero. Depone timorem, puella; frueris firmâ valetudine. Fac tantum frequentes ades conscias premissi. Nec numina cælestia lætantur bove immolato; sed fide quæ etiam est exsolvenda sine arbitris. Aliæ subeant ferrum & ignes ut valetudini restituantur: succus amarulentus subministrat aliis ingratum auxilium. Nihil opus est istis; tantùm fuge perjuria: & te simul libera, & me & fidem obligatam. Inscitia excusabit peccatum præteritum: fœdera lecta elapsa fuerint memoriâ tuâ. Admonita es modò verbis meis, modò istis retibus; quæ quoties conaris effugere, soles gestare. His etiam delusis, nimirum in partu orabis, ut illa tibi præbeat manus luciferas.

NOTÆ.

[q] *Amaris*] *Amaveris.*

[r] *Stabili*] *Firmâ.*

[f] *Colas*] Ad templa Cydippen suam remittit, ut locus etiam ipsam moveat, & ad fidem exsolvendam hortetur.

[t] *Es sine teste*] *Quanquam nulli testes adfuissent.*

[u] *Exciderint*] Ferè quasi dicat, *Ponatur (ut ignorantiâ excuseris) animo excidisse fœdera.* Sciebat Acontius ea non excidisse, sed, ut Cydippæ faciliorem ad pœnitentiam, deinde ad veniam, viam sterneret, ultro excidisse ea fœdera concedit; vel potiùs eam excusationem suggerit.

[x] *Admonita es*] Adeòque ignorantiâ excusari non poteris.

[*] *Cassibus*] Alij habent *casibus*. *Cassibus* verò alibi noster, atque Tibullus, in rebus amatoriis usi sunt. Hîc per casses morbus intelligitur, quo à violandâ fide Cydippen Diana absterrebat.

[y] *Fallere*] *Effugere.* Quomodo verò febrim effugeret, aut effugere conaretur Cydippe, quæ de eâ nequidem cogitabat, multùm diuque frustrà cogitavi: tandem tamen animum subiit, metonymicè per *tentare fallere*, fallere simpliciter, per *fallere* negligere, aut non cogitare esse intelligendum.

[z] *Ferre*] Nimirum in febrem incidebat Cydippe, quoties incogitans alij quàm Acontio nubere studebat.

[a] *In partu*] Quia parturientibus Diana, Lucina, seu Lucifera, (ut in duobus numis argenteis, cum emblemate Dianæ tædam gerentis, habere se testatur cl. Heinsius) adesse fœtúmque in lucem educere, dicitur.

[b] Audiet; &, repetens quæ ſint audita, requiret
Ipſa, tibi de quo conjuge partus eat.
[c] Promittes votum; [d] ſcit te promittere falsò.
Jurabis: ſcit te fallere [e] poſſe Deos.
Non agitur de me: curâ [f] majore laboro.
Anxia ſunt vitæ pectora noſtra tuæ.
Cur modo te [g] dubiam pavidi flevêre parentes,
Ignaros [h] culpæ quos facis eſſe tuæ?
Et cur ignorent? matri licet omnia narres.
Nil tua, Cydippe, facta [i] ruboris habent.
Ordine fac referas, ut ſis mihi cognita primùm,
Sacra [k] pharetratæ dum facis [l] ipſa Deæ.
Ut, te conſpectâ, ſubitò [m] (ſi fortè notaſti)
Reſtiterim fixis in tua membra [n] genis:
Ut, te dum nimium miror, (nota certa [o] furoris)
Deciderint humero pallia lapſa meo.
[p] Poſtmodo [q] neſcio quâ veniſſe [r] volubile malum,
Verba ferens [ſ] doctis inſidioſa [t] notis.

INTERPRETATIO.

Auſcultabit; & revocans in memoriam quæ fuerint audita, ipſa interrogabit de quo marito hic tibi ſit partus. Paciſceris votum; novit te paciſci inaniter: Jurabis; novit te poſſe decipere Deos. Non agitur de me; angor ſollicitudine majore: noſter animus eſt ſollicitus de vitâ tua. Quamobrem parentes timidi, quos reddis neſcios tui criminis modò te luxerunt ſalutis incertam? Et quamobrem neſciant? Licet omnia referas matri. Admiſſa tua, Cydippe, nihil habent pudendum. Fac commemores ordine, quomodo primùm deveneris in meam notitiam, dum ipſa das operam ſacris Deæ pharetratæ: quomodo te visâ protinus, (ſi fortè advertiſti) hæſerim vultu defixo in tuos artus: quomodo, dum te nimium ſuſpicio, (certum indicium amoris) pallia delapſa humero meo defluxerint. Poſtmodò neſcio quâ pomum rotundum ad te *devolutum eſſe, verba continens doloſa callidis ſignis:*

NOTÆ.

[b] *Audiet*] *Cùm ejus opem imploraveris* ſcilicet; *dixeriſque, ut illa altera Terentij,* Juno Lucina, fer opem; ſerva me obſecro.

[c] *Promittes votum*] Mos eorum antiquiſſimus, qui à Diis aliquid impetrare ſtudent. Cæterùm cum aliquo contemtu legenda ſunt hæc verba, ut etiam vocis ſono fruſtrà vota promiſſuram eſſe Cydippen, intelligatur.

[d] *Scit*] *Quia antè teſte eâ te mihi nupturam juraveras; quod tamen non præſtitiſti.*

[e] *Poſſe*] Gall. *Que vous eſtes capable de vouloir tromper les Dieux.*

[f] *Majore*] *Quia, propter Dianæ iram, de te ſum maximè ſollicitus.*

[g] *Dubiam*] *In mortis diſcrimine, ex febri, poſitam.*

[h] *Culpæ*] De perjurio, eoque violatâ Dianâ intelligit.

[i] *Ruboris*] *Pudoris,* ut habēt alij. Id eſt, *nihil habent facta tua, quamobrem pudendum ſit.*

[k] *Pharetratæ*] Arcu & ſagittis, adeòque pharetrâ inſtructam fuiſſe venatricem Deam, notum eſt.

[l] *Ipſa*] Otiosè hoc in loco poſitam hanc vocem animadvertit clar. Heinſius, proque eâ *ade* quam, litterarum cognatione omiſſam credit, reſtituit.

[m] *Si fortè notaſti*] Niſi hæc eſſet parentheſis, judicio ſuo Poëta non conſuluiſſet.

[n] *Genis*] *Oculis.* De quâ voce anteà.

[o] *Furoris*] *Amoris.*

[p] *Poſtmodo*] *Fac referas,* ſupple.

[q] *Neſcio quâ*] Parte templi, *ſcil.*

[r] *Volubile*] Nimirum volubile eſt rotundum pomum, ſeu malum.

[ſ] *Doctis*] *Callidè ſcriptis.* Sed contra omnium membranarum fidem *ductis* legendum eſſe contendit clar. Heinſius.

[t] *Notis*] Verſus intelligit, de quibus jam ſæpè.

[u] Quod quia sit lectum sanctâ præsente Dianâ,
Esse tuam vinctam numine teste fidem.
Ne tamen ignoret, quæ sit sententia scripto;
Lecta tibi quondam nunc quoque verba [x] refer.
Nube, precor, [y] dicet, cui te bona numina jungunt:
Quem fore jurasti, sit gener ille mihi.
Quisquis is est, placeat; quoniam placet ante Dianæ.
[z] Talis erit mater; * si modo mater erit.
Sed tamen inquirat, qui sim qualisque, jubeto:
Inveniet vobis consuluisse Deam.
Insula [a] Coryciis quondam celeberrima Nymphis
Cingitur Ægæo nomine [b] Cea mari.
Illa mihi patria est. nec, [c] si generosa probaris
Nomina, despectis arguor ortus avis.
Sunt & opes nobis: sunt & sine crimine mores:
[d] Amplius utque nihil, me tibi jungit amor.
[e] Appeteres talem vel non jurata maritum:
[f] Juratæ vel non talis habendus erat.
[g] Hæc tibi me in somnis jaculatrix scribere [h] Phœbe,
Hæc tibi me vigilans scribere jussit Amor.
E quibus [i] alterius mihi jam nocuere sagittæ:
[k] Alterius noceant ne tibi tela, cave.

INTERPRETATIO.

Quod quia sit lectum sacrâ Dianâ adstante, tuam fidem esse obligatam Deâ teste. Ne tamen nesciat quæ sit significatio scripto; repete nunc quoque verba olim à te lecta. Nube, quæso, inquiet, cui boni Dij te addicunt; ille sit mihi gener quem jurasti futurum. Quisquis ille est, gratus sit, quandoquidem fuit antè Dianæ. Talis erit mater; si saltem erit mater. Sed tamen monete exquirat qui sim & qualis: comperiet Deam vobis favisse. Insula nomine Cea, olim nobilissima Nymphis Coryciis clauditur mari Ægeo. Illa est mihi pàtria: nec, si laudaveris nomina nobilia, dicor satus avis contemptis. Sunt etiam nobis divitiæ: sunt etiam mores sine probro: & quamvis nihil esset *ampliùs, amor me tibi connectit. Non jurata etiam cuperes talem maritum; talis erat possidendus etiam à non juratâ. Phœbe venatrix mihi imperavit per somnia hæc tibi scribere; Amor experrectus mihi* imperavit *tibi hæc scribere: è quibus tela alterius jam mihi obfuerunt; vide ne jacula alterius tibi officiant.*

NOTÆ.

[u] *Quod*] Pomum *scil.*

[x] *Refer*] Ut eo iterum astringeretur ejus fides, verba jubet referre.

[y] *Dicet*] *Mater tua* scil.

[z] *Talis*] Id est, quæ talia dicet.

* *Si modò mater erit*] *Si vero & materno erga te affectu fuerit.*

[a] *Coryciis*] Musæ intelliguntur à Coryco Parnassi, (itemque Ciliciæ) antro, sic dictæ.

[b] *Cea*] Cea, seu Ceos, insula est maris Ægæi, juxta Eubœam.

[c] *Si generosa*] Id est, *Si à generosis parentibus ortum ducere, in honore ponas.*

[d] *Amplius utque nihil*]. Id est, *ut nihil magìs me tibi vel jungat vel jungere possit.*

[e] *Appeteres*] *Appetere deberes.*

[f] *Jurata vel non*] *Vel non jurata.*

[g] *Hæc*] *Quæ in epistolâ meâ leguntur.*

[h] *Phœbe*] Diana, Phœbi soror, Venatrix adeòque jaculatrix Dea.

[i] *Alterius*] Amoris *scil.*

[k] *Alterius*] Dianæ, si eam perjurio violaveris.

[l] Juncta salus nostra est: miserere meique tuique.
Quid dubitas unam ferre duobus opem?
Quod si contigerit, cum jam data [m] signa sonabunt,
[n] Tinctáque votivo sanguine [o] Delos erit;
Aurea ponetur [p] mali felicis imago,
[q] Causáque versiculis scripta [r] duobus erit:
Effigie pomi testatur Acontius hujus,
[s] *Quæ fuerint in eo scripta, fuisse rata.*
Longior [t] infirmum ne lasset epistola corpus,
[u] Clausáque consueto sit [x] sibi fine, vale.

INTERPRETATIO.

Salus nostra est connexa; miserere & mei, & tui. Quamobrem cunctaris unum prabere auxilium duobus? Quod si evenerit, cùm jam data signa audicntur, & Delos erit imbuta sanguine votivo, effigies aurea appendetur pomi salutaris, & causa erit exarata duobus versiculis: Acontius profitetur imagine hujus pomi confirmata fuisse quæ fuerint exarata in eo. *Ne littera prolixiores fatigent corpus debile, & sint tibi absoluta fine solito, Vale.*

NOTÆ.

[l] *Juncta*] Quàm ingeniosè.

[m] *Signa*] Tibiis, aliisque instrumentis musicis in sacrificiis utebantur.

[n] *Tinctáque*] Id est, Quando in Delo Dianæ festa sacrificiis celebrabuntur.

[o] *Delos*] Ægæi maris insula, ubi nata & culta Diana.

[p] *Mali*] *Pomi.* Ludit verò in vocibus Poëta.

[q] *Causa*] Cur, *scil.* Deæ appendatur pomi imago.

[r] *Duobus*] Qui sequuntur; quosque adeò diverso caractere excudendos curavi.

[s] *Quæ fuerint*] Sponsionem *scil.* matrimonialem.

[t] *Infirmum*] *Tuum* scil.

[u] *Clausáque*] Epistolas hâc voce *Vale* claudere consueverant.

[x] *Sibi*] Alij habent *tibi*: atque illa altera lectio est à clar. Heinsio.

EPISTOLA VIGESIMAPRIMA.

ARGUMENTUM.

Cum intellexisset Cydippe, hanc sibi febrem Dianæ indignatione contigisse, in Acontij vota contra paternam voluntatem concedere maluit, quàm diutius torqueri. In primis respondet, se non ausam fuisse mentem suam clarè exprimere: ne, ut in pomo, iterum juraret. Deinde, narrando quomodo insidiosum illud pomum acceperit, in ipsum Acontium invehitur.

CYDIPPE ACONTIO.

Pertimui, scriptúmque tuum [a] sine murmure legi;
Juraret ne quos inscia lingua Deos.
Et puto, [b] captasses iterùm: nisi, ut ipse fateris,
Promissam scires me satis esse semel.

INTERPRETATIO.

Expavi, & tacitè legi tuam epistolam; ne lingua imprudens juraret aliquos Deos. Et, credo, insidiatus esses, nisi ut ipse agnoscis, scires satis esse me semel sponsam.

NOTÆ.

[a] *Sine murmure*] Ne iterum inscia voto aliquo sese obstringeret.

[b] *Captasses*] *Me iterùm decipere tentasses.*

Nec lectura fui: ſed, ſi tibi [c] dura fuiſſem,
Aucta foret ſævæ forſitan ira Deæ.
[d] Omnia cùm faciam, cùm dem pia thura Dianæ;
Illa tamen juſtâ plus tibi parte favet.
[e] Utque cupis credi, memori te vindicat irâ.
Talis in [f] Hippolyto vix fuit illa ſuo.
At [g] meliùs virgo faviſſet virginis annis;
[h] Quos vereor paucos ne velit eſſe mihi.
* Languor enim cauſis non apparentibus hæret:
Adjuvot & nullâ [i] feſſa medentis ope.
Quàm tibi nunc gracilem vix hæc reſcribere, quámque
Pallida vix cubito membra [k] levare putas?
Huc timor accedit, ne quis niſi conſcia nutrix
[l] Colloquij nobis ſentiat eſſe vices.
Ante fores ſedet hæc: quid agámque rogantibus [m] intus:
Ut poſſim tutò ſcribere, *Dormit*, ait.
Mox ubi ſecreti longi cauſa optima ſomnus
Credibilis tardâ deſinit eſſe morâ,

INTERPRETATIO.

Nec volui legore; ſed ſi tibi ſava fuiſſem, fortè ira crudolis Dea creviſſet. Quamvis omnia praſtem, quamvis thura pia exhibeam Diana; illa tamen plus aquo tibi indulget. Et, ſicuti optas tibi fidem haberi, te vindicat irâ memori. Illa vix talis fuit, orga ſuum Hyppolitum. At virgo juſtiùs indulſiſſet atati virginis; quam timeo ne cupiat mihi eſſe brevem. Morbus enim parmanet cauſis incognitis. Et exhauſta nullo medici auxilio reficior. Quantùm macilentam arbitraris me nunc tibi hac reſcribere, quantumque agrè ſuſtinere artus pallentes cubite? His adde metum, ne quis niſi nutrix conſcia cognoſcat nobis eſſe vices colloquij: Hac ſtat ante januam; & ut poſſim ſecurè ſcribere, dicit petentibus quid faciam intus, ſtertit. *Mox ubi ſomnus cauſa optima prolixi ſecreti ceſſat eſſe veriſimilis longo ſpatio,*

NOTÆ.

[c] *Dura*] *Qua epiſtolam tuam legere dedignata eſſem.*

[d] *Omnia*] Sacra, *ſcil.* in honorem Dianæ.

[e] *Utque cupis credi*] Ita verò ille prædicaverat, & in epiſtolâ ſuâ ſcripſerat.

[f] *Hippolyto*] Fuit ille Theſei & Hippolytes Amazonis filius, ob eximiam caſtitatem Dianæ carus: cujus hiſtoriam paſſim, poſteà etiam apud Ovidium reperies.

[g] *Meliùs*] *Juſtiùs; cùm ipſa virgo ſit, ſicut & ego virgo ſum.*

[h] *Quos vereor*] Codices omnes, præter unum aut alterum, quia poſt hunc verſum deficiunt, ideò plurimi, ſequentes verſus Ovidij eſſe negant: quæ ratio quanquam ſatìs firma non videtur, attamen cùm Ovidianæ elegantiæ non ſatìs reſpondeat tota epiſtola, ſuo non caret pondere.

* *Languor*] Febris.

[i] *Feſſa*] *Defecta viribus, & vi morbi exhauſta.*

[k] *Levare*] Solent nimirum qui morbo aut languore aliquo caput præſertim aut corpus non valent erigere, illud cubito ſuſtentare.

[l] *Colloquij nobis*] *Me tibi viciſſim reſcribere cognoſcat.*

[m] *Intus*] Ex reſtitutione Heinſianâ eſt vox iſta, cujus loco alij *inter* exhibebant; *rogabant inter*, pro *interrogabant*: unde hos verſus ſollicitare, atque Ovidio abrogare, aggreſſi ſunt nonnulli; cùm eâ figurâ quam Tmeſim vocant, hâc in voce præſertim, & in fine verſus uſum eſſe Poëtam, qui oratione planâ & æquabili gaudet, non ſit veriſimile.

Jamque venire videt quos non admittere durum est;
Excreat; & fictâ dat mihi signa notâ:
Sicut eram, properans verba imperfecta relinquo:
Et tegitur trepido littera [n] cauta sinu.
Inde meos digitos iterùm repetita fatigat.
Quantus sit nobis, aspicis ipse, labor.
[o] Quâ peream, [p] si dignus eras, ut vera loquamur:
Sed melior justo, quamque mereris, [q] ego.
Ergo te propter toties incerta salutis
[r] Commentis pœnas doque dedíque tuis?
Hæc nobis formæ te laudatore superbæ
Contingit merces? & placuisse nocet?
Si tibi deformis, quod mallem, visa fuissem;
Culpatum nulla corpus egeret ope.
Nunc laudata gemo: nunc me certamine [s] vestro
Proditis; & proprio vulneror ipsa [t] bono.
Dum neque tu cedis, nec se putat ille secundum;
Tu votis obstas illius, ille tuis.
Ipsa, velut navis, jactor; quam [u] certus in altum
Propellit Boreas, [x] æstus & unda refert.
Cúmque [y] dies caris optata parentibus instat,
Immodicus pariter corporis ardor inest:

INTERPRETATIO.

& jam cernit accedere quos difficile est non intromittere; expuit; & mihi facit indicia signo simulato; festinans, sicut eram, desero verba nondum absoluta: & Epistola tecta absconditur gremio timido. Inde repetita iterum lassat meos digitos. Ipse cernis quantus sit nobis labor. Quâ epistolâ *interеam, si, ut verum dicamus, dignus eras: sed ego sum indulgentior æquo, & quàm dignus es. Ergo toties dubia salutis propter te exsolvo & exsolvi pœnas tuis figmentis? Hæc nobis obvenit præmium pulcritudinis eximiæ, te approbante; & officit gratam fuisse? Si, quod mallem, visa tibi fuissem turpis; corpus vituperatum nullo opus haberet auxilio. Nunc celebrata affligor; nunc me perditis vestrâ pugnâ; & ipsa lædor proprio bono. Dum nec tu cedis, nec ille se credit inferiorem, tu officis desideriis illius, ille tuis: ego agitor, tanquam navis quam asper Boreas rapit in apertum* mare, *æstus & unda repellit. Et cùm dies expetita dilectis parentibus adest, calor sæviens corporis inest pariter:*

NOTÆ.

[n] *Cauta*] *Quæ cautè & secretò scripta est.*

[o] *Quâ*] Epistolâ *scil.* Scripti habent *Qua.*

[p] *Si dignus eras*] *Si mereréris.*

[q] *Ego*] Hanc vocem ex Naugerio reposuit Heinsius. Alij habent *ero*: quod certè non displicet.

[r] *Commentis*] *Dolis.* De scripturâ in pomo intelligit, cujus sensum saltem in superioris epistolæ argumento vidimus.

[s] *Vestro*] De Acontio & ejus rivali loquitur; quanquam ille tantùm erat in culpâ.

[t] *Bono*] Formâ *scil.*

[u] *Certus*] *Vehemens.*

[x] *Æstus & unda*] Id est unda æstuosa; unda quæ est æstus. *Le flux de la mer.* Hâc etiam figurâ quæ per duo unum significat usus est Virgilius, cùm dixit, *molémque & montes insuper altos.*

[y] *Dies*] Quâ fieri debent nuptiæ.

Et

Et mihi conjugij tempus crudelis ad ipsum
[z] Persephone nostras pulsat acerba fores.
Jam pudet: & timeo, quamvis mihi conscia non sim,
[a] Offensos videar ne meruisse Deos.
Accidere [b] hoc aliquis casu contendit: & alter
Acceptum Superis hunc negat esse virum.
Neve nihil credas: in te quoque dicere famam,
Facta veneficiis pars putat ista tuis.
Causa latet: mala nostra patent. [c] vos pace movetis
Aspera submotâ prælia: plector ego.
[d] Dicam nunc, solitóque tibi me [e] decipe more:
Quid facies odio, sic ubi amore noces?
Si lædis, quod amas, hostem [f] sapienter amabis.
Me, precor, ut serves, perdere [g] velle velis.
Aut tibi jam [h] nulla est speratæ cura puellæ,
Quam ferus indignâ tabe perire sinis.
Aut Dea si frustra pro me tibi sæva rogatur,
Quid mihi te jactas? gratia nulla tua est.

INTERPRETATIO.

& sub ipsum tempus sævi connubij aspera Proserpina mihi concutit nostram januam. Jam erubesco, & quamvis mihi non sim conscia, metuo ne videar meruisse Deos infestos. Aliquis affirmat hoc evenire fortuitò; & alius negat hunc virum esse gratum Diis: Et ne arbitreris famam nihil quoque jacere in te, quidam arbitrantur ista parata veneficiis tuis. Causa occultatur, damna nostra apparent: vos pace profligatâ miscetis dura certamina; ego punior. Jam dicam, & me falle more tibi consueto; quid agas odio, cùm ità officias amore? Si malo afficis quod amas, amabis hostem utiliter. Oro ut me velis perimere, ut incolumem præstes. Aut nulla est jam tibi cara puella sperata, quam pateris, crudelis, interire tabe immeritâ; aut si Dea crudelis frustrà à te colitur pro me, quid te mihi prædicas? Gratia tua est nulla?

NOTÆ.

[z] *Persephone*] Proserpina est, Plutonis conjux, inferorum Domina ac regina, Jovis & Cereris filia: de quâ Tibullus,

> *At mihi Persephone nigram denuntiat horam:*

unde hic noster Ovidij locus intelligitur.

[a] *Offensos videar*] Sensus patet; sed est phrasis insolens.

[b] *Hoc*] *Quod ita in ipso nuptiarum puncto, ægrotem.*

[c] *Vos pace*] Isthoc propemodum sensu dixit Horat. *Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.*

[d] *Dicam nunc*] Heinsius legit *I jam nunc*; quo reverâ sensus melior, minúsque intricatus efficitur. Quid si legas? *Dic jam nunc.*

[e] *Decipe*] *Ità ut ex iis, quæ in te sunt, contraria consequantur effecta; ex Amore quæ sunt odij, ex odio quæ sunt amoris.*

[f] *Sapienter*] Quid hæc vox hoc in loco, significet ex opposito intelligitur.

[g] *Velle velis*] Locum manifestè corruptum arbitratur cl. Heinsius; vultque τὸ *velle* perperam, ex *velis* proximè sequenti, inculcatum, cùm ultimas duas sillabas in *perdere* librarius geminare neglexisset: Legit verò Ille *perdere, dare, velis.*

[h] *Nulla*] Erat tamen Acontij in eo gratia: quòd, quomodo Deam placaret Cydippe indicaverat. Sed ex materiâ subjectâ tantùm intelligenda est ista negatio.

Elige quid [i] fingas. [k] non vis placare Dianam;
Immemor es nostri: non potes; illa tui est.
Vel nunquam mallem, vel non mihi tempore [l] in illo
Esset in Ægæis cognita Delos aquis.
Tunc mea [m] difficili deducta est æquore navis;
Et fuit ad cœptas hora [n] sinistra vias.
Quo pede processi! quo me pede [o] limine movi!
[p] Picta citæ tetigi quo pede texta ratis!
Bis tamen adverso redierunt [q] carbasa vento.
Mentior ah demens! ille [r] secundus erat.
Ille secundus erat, qui me referebat euntem;
Quique parum felix impediebat iter.
Atque utinam constans contra mea vela fuisset!
Sed stultum est venti de levitate queri.
Mota [s] loci famâ properabam visere Delon;
Et facere [t] ignavâ puppe videbar iter.
Quàm sæpè, ut tardis, feci convitia remis;
Quæstáque sum vento lintea parca dari!
Et jam transieram [u] Myconon, jam Tenon & Andron:
Inque meis oculis [x] candida Delos erat.

INTERPRETATIO.

Dispice quid penas: non vis delinire Dianam; nostri oblitus es; nequis illa est, tui oblita. *Vel mallem nunquam mihi Delos esset cognita in mari Ægeo, vel non esset co*gnita *illo tempore. Tunc mea navis soluta est mari infauste; & hora fuit inauspicata ad iter propositum. Quo pede sum progressa! quo pede limine discessi! Quo pede pressi fabricam pictam navis velocis! Vela tamen bis retroacta vento restante. Ah mentior insana! Ille erat propitius. Ille erat propitius qui revehebat me proficiscentem; & qui prohibebat iter infaustum. Atque utinam firmus fuisset adversus mea vela! Sed ineptum est conqueri de inconstantia venti. Illecta celebritate loci festinabam invisere Delon; & videbar iter facere lentâ navi. Quàm sæpè increpui remos tanquam lentes; & sum questa vela exigua tradi vento! Et jam præterieram Myconon, jam Tenon & Andren; & Delos splendida erat in conspectu.*

NOTÆ.

[i] *Fingas*] Non tantùm argumento quod Dilemma vocant Acontium urget Cydippe, quo argumenti genere, utrumvis eligat adversarius, utrobique premitur; sed insuper ex duobus argumenti membris quod causæ suæ faveat non posse assumere cum dicit.

[k] *Non vis plac.*] Hæc est Cydippes argumentatio, *Aut non vis, aut non potes placare Dianam: Prius si dicas; Ergo immemor es nostri, nec nos curas: Posterius si fingas; Ergo Diana est tui immemor, nec te curat.*

[l] *In illo*] *Quo tibi, verbis in pomo scriptis, fidem meam obstrinxi.*

[m] *Difficili*] *Infausto.*

[n] *Sinistra*] *Inauspicata & infelix.*

[o] *Limine*] *Domo.* Habent verò hæ, cum admiratione conjunctæ interrogationes, & dolorem, & detestationem.

[p] *Picta texta ratis*] Pro *navem pictam.*

[q] *Carbasa*] *Vela*; totáque adeò navis.

[r] *Secundus*] Quia malum, quod in insulâ Delo Cydippæ evenire debuit, avertebat.

[s] *Loci famâ*] Apollinis & Dianæ natalibus, & oraculo præsertim fuit celebris Delos insula; quæ, cùm antè erratica fuisset, & sub aquis latuisset, repente Latonæ locum ad pariendum quærenti sese ostendit.

[t] *Ignavâ*] *Lentè precedente.*

[u] *Myconon*] Myconos una est Cycladum, in mari Ægæo: Tenos est alia, itemque Andros.

[x] *Candida*] Δῆλος manifestum & clarum significat.

Quam procul ut vidi, *Quid me fugis, Insula*, dixi?
Laberis in magno nunquid, ut ante, mari?
Institeram terræ, cùm jam prope luce peractâ
[y] Demere purpureis Sol juga vellet equis:
[z] Quos idem solitos postquam revocavit ad ortus,
Comuntur nostræ matre jubente comæ.
Ipsa dedit gemmas digitis, & crinibus aurum:
Et vestes humeris induit ipsa meis.
Protinus egressæ Superis, quibus insula sacra est,
Flava salutatis thura merúmque damus.
Dúmque parens aras votivo sanguine tingit,
Festáque fumosis ingerit [a] exta focis;
Sedula me nutrix alias quoque ducit in [b] ædes,
Erramúsque vago per loca sacra pede.
Et modò porticibus spatior, modò [c] munera regum
Miror: & in cunctis stantia [d] signa locis.
Miror & innumeris structam [e] de cornibus aram,
[f] Et de quâ pariens arbore nixa Dea est.
Et quæ præterea (neque enim meminíve libétve,
Quidquid ibi vidi, dicere) Delos habet.
Forsitan hæc spectans, à te spectabar, Aconti;
Visáque simplicitas est mea posse capi.

INTERPRETATIO.

Quam ut procul aspexi, quamobrem inquam me vitas insula? *Numquid fluctuas vasto mari ut anteà? Imposita eram terra, cùm, jam propè die finito, Sol vellet detrahere juga equis purpureis: quos postquam sol idem reduxit ad ortus consuetos, capilli nostri ornantur matre imperante. Ipsa apposuit gemmas digitis, & aurum capillis, & ipsa admovit vestimenta humeris meis. Continuò profectæ exhibemus flava thura & vinum Diis salutatis, quibus insula est dicata. Et dum mater imbuit altaria sanguine votivo, & immittit viscera festa aris fumosis, nutrix diligens me ducit queque in alia templa, & vagamur pede erroneo, per sacra loca. Et modo deambule porticibus, modo suspicio dona Regum, & statuas positas in omnibus locis. Stupeo etiam altare positum de cornibus innumeris & de arbore quâ Dea partum emittens fulta est. Et quæ insuper (neque enim aut recorder, aut placet referre quidquid ibi sum intuita) Delos habet. Fortè hæc inspiciens à te aspiciebar, Aconti; & mea simplicitas visa est posse falli.*

NOTÆ.

[y] *Demere*] Periphrasis est vespertini temporis.

[z] *Quos idem*] Id est, *postero die.*

[a] *Exta*] Eo nomine, pluralis numeri tantùm appellantur viscera maximè extantia aut apparentia. *Les entrailles.*

[b] *Ædes*] Sacras, *scil.* ut patet.

[c] *Munera*] Quæ in honorem numinum apposita erant.

[d] *Signa*] *Statuas.*

[e] *De cornibus*] De hac apud Callimachum in hymno Apollinis, quam Apollo ipse construxisse dicitur, cornua ex venatione Dianâ suppeditante.

[f] *Et de quâ*] Oleæ ac palmæ innixam parientem Latonam 6. Metam. docet noster Poëta.

In templum redeo [g] gradibus sublime Dianæ.
[h] Tutior hoc ecquis debuit esse locus?
Mittitur ante pedes malum cum carmine [i] tali.
Hei mihi juravi nunc quoque pæne tibi.
Sustulit hoc nutrix, miratáque, Perlege, dixit.
[k] Insidias legi, magne poëta, tuas.
[l] Nomine conjugij dicto, confusa pudore
Sensi me totis erubuisse genis:
[m] Lumináque in gremio veluti defixa tenebam;
Lumina propositi facta [n] ministra tui.
Improbe, quid gaudes? aut quæ tibi gloria parta est?
Quidve vir elusâ virgine laudis habes?
Non ego constiteram sumtâ [o] peltata securi;
Qualis in Iliaco [p] Penthesilea solo.
[q] Nullus Amazonio cælatus balteus auro,
Sicut ab Hippolyte præda relata tibi est.
[r] Verba, quid exultas, tua si mihi verba dederunt;
Súmque parum prudens capta puella dolis?

INTERPRETATIO.

Revertor in templum Dianæ gradibus excelsum: quisnam locus debuit esse hoc tutior? Pomum jacitur ante pedes cum tali carmine. Hei mihi! nunc quoque propemodùm tibi juravi. Nutrix hoc sustulit, & stupens, perlege inquit. Fraudes tuas legi, Poëta egregie. Nomine connubij prolato, pudore turbata, adverti me erubuisse totis genis: & tenebam oculos quasi immotos in sinu; oculos factos famulos tui incepti. Proterve, quid lætaris? Aut quænam laus tibi est comparata? Quidve vir reportas gloria puellâ deceptâ? Ego non accesseram peltâ instructa, securi correptâ, qualis Penthesilea in terra Iliaca. Nullum balteum pictum auro Amazonio reportatum est tibi spolium tanquam ab Hippolyte. Quid triumphas, si verba tua me fefellerunt; & puella parùm cauta sum decepta tuis fraudibus?

NOTÆ.

[g] *Gradibus*] Diis enim superis in locis excelsis templa ponebantur.

[h] *Tutior*] Acontium arguit qui sibi in templo insidiatus fuerit.

[i] *Tali*] Græcum carmen quale fuerit nemo hactenus tradidit.

[k] *Insidias*] Heinsio suspectus est hic versus: quamobrem non dixit: sed apparet satis.

[l] *Nomine conjugij*] Hinc vides Acontij non fuisse duos illos versus, quos in superioris epistolæ argumento vidimus.

[m] *Lumina*] *Oculos.*

[n] *Ministra*] Operam suam in legendis Acontij versibus præbuerant.

[o] *Peltatâ*] *Peltâ armata.* Fuit verò pelta scutum quo peculiariter Amazones utebantur.

[p] *Penthesilea*] Regina fuit Amazonum, securis inventrix; quam in bello Trojano Achilles occidit.

[q] *Nullus*] Sensus est Acontio prædam nullam à Cydippe exspectandam, qualem ab Hippolyte Amazone Hercules reportavit. Desumtum est istud ex hujus Herois historiâ, cui Eurystheus, ut sibi Amazonis illius balteum afferret, imperavit.

[r] *Verba*] Dare verba alicui significat etiam fallere. Dissimulatâ ferè ea ambiguitate ludit Poëta.

Cydippen pomum, [f] pomum Schœneïda cepit.
Tu nunc [t] Hippomenes ſcilicet alter eris.
At fuerat melius, (ſi te [u] puer iſte tenebat,
Quem tu neſcio quas dicis habere faces,)
More bonis ſolito ſpem [x] non corrumpere fraude.
Exoranda tibi, non [y] capienda fui.
Cur, cùm me peteres, [z] ea non profitenda putabas,
Propter quæ nobis ipſe petendus eras?
Cogere cur potiùs, quàm perſuadere volebas,
Si poteram auditâ conditione capi?
Quid tibi nunc prodeſt [a] jurandi formula juris,
Linguáque præſentem teſtificata Deam?
Quæ jurat, mens eſt: nil conjuravimus illâ.
Illa fidem dictis addere ſola poteſt.
Conſilium prudénſque animi ſententia jurat,
[b] Et niſi judicij vincula nulla valent.
Si tibi conjugium volui promittere noſtrum;
Exige polliciti debita jura tori:
Sed ſi nil dedimus, præter ſine pectore vocem;
Verba ſuis fruſtra viribus orba tenes.
Non ego juravi: legi jurantia verba.
Vir mihi non iſto more [c] legendus eras.

INTERPRETATIO.

Pomum fefellit Cydippen, pomum fefellit Schœneida: Nimirum tu jam eris alter Hippomenes. At fuerat melius, (ſi iſte puer, quem tu ais gerere neſcio quas tædas, te urgebat,) ritu bonis familiari, non temerare ſpem dolis. Fui tibi precibus conſequenda, non fallenda. Quamobrem cùm me, ambires non credebas ea confitenda, propter quæ ipſe eras nobis ambiendus? Quamobrem malebas vim facere quàm perſuadere, ſi poteram pellici cognitâ conditione? Cujus nunc eſt tibi utilitatis formula ſacramenti, & lingua teſtata Deam præſentem? Animus eſt qui jurat; nihil juravimus cum illo. Ille ſolus poteſt facere fidem prolatis. Conſilium & conſcia ſententia mentis jurat, & nulla vincula niſi voluntatis ſunt firma. Si volui tibi polliceri noſtrum connubium; repete jura debita lecti promiſſi: ſed ſi nihil exhibuimus niſi ſonum ſine voluntate; fruſtra habes voces deſtitutas ſuo valore. Ego non juravi; legi verba jurantia. Non eras mihi vir legendus iſto modo.

NOTÆ.

[f] *Schœneïda*] *Atalantam Schœnei filiam*; de quâ poſtea in Metam.

[t] *Hippomenes*] Hic fuit cujus dolo, aureis pomis currenti projectis, Atalanta tandem victa eſt.

[u] *Puer*] Cupido; quem ignorare virgo fingit.

[x] *Non corrumpere*] Sed potiùs apertè ambire, & ſibi ſponſam petere.

[y] *Capienda*] *Fraude circumvenienda.*

[z] *Ea non prof.*] Genus, putà, divitias, aliáque ejuſmodi quæ ambientes proci ſolent prætendere.

[a] *Jurandi*] *Formula juris jurandi.* Gall. *Le ferment conçu dans les propres termes du Droit.*

[b] *Et niſi judicij*] Id eſt, & nullus, niſi qui attendit, & judicio ſuo utitur, ſacramento alligatur.

[c] *Legendus*] *Eligendus. Ludus* verborum.

[d] Decipe ſic alias : ſuccedat epiſtola pomo.
Si valet hoc ; [e] magnas divitis aufer opes.
Fac jurent Reges ſua ſe tibi regna daturos ;
Sitque tuum, toto quicquid in orbe placet.
Major es hac ipsâ multo (mihi crede) Dianâ,
Si tua tam [f] præſens littera numen habet.
Cùm tamen [g] hæc dixi, cùm me tibi [h] firma negavi,
Cum benè promiſſi cauſa [i] peracta mej eſt ;
Confiteor, timeo ſævæ [k] Latoïdos iram :
Et corpus lædi ſuſpicor [l] inde meum.
Nam quare, quoties [m] ſocialia ſacra parantur,
Nupturæ toties languida membra cadunt ?
Ter mihi jam veniens poſitas Hymenæus ad aras.
Fugit ; & è thalami limine [n] terga dedit.
Vixque manu [o] pigrâ toties [p] infuſa [q] reſurgunt
[r] Lumina : [ſ] vix moto corripit igne faces.
Sæpè coronatis ſtillant unguenta capillis,
Et [t] trahitur multo ſplendida [u] palla [x] croco.

INTERPRETATIO.

Sic fallo alias ; epiſtola ſequatur pomum. Si hoc eſt firmum ; tolle magnas divitias locupletis. Fac Reges jurent ſe tibi tradituros ſua regna, & tuum fiat quicquid arridet in toto mundo. Multò major es, (mihi crede) hac ipsâ Dianâ, ſi tuum ſcriptum habet numen tam certum. Poſtquam tamen hæc dixi, poſtquam conſtanter me tibi recuſavi, poſtquam cauſa promiſſi mei eſt benè perorata ; fateor, metuo iram crudelis Latoïdes ; & ſuſpicor meum corpus inde affligi. Nam quamobrem quoties ſacra conjugalia adornantur, toties artus tabidi languent nupturæ ? Jam ter Hymenæus accedens ad altaria mihi admota receſſit ; & vertit terga è limine cubiculi. Et lumina toties inſtillata manu ſegni ægrè accenduntur ; vix tædas capit igne concuſſo. Sæpè odores fluunt comâ redimitâ, & palla fulgens multo croco trahitur.

NOTÆ.

[d] *Decipe*] Ab abſurdo, Acontij dolum arguit.

[e] *Magnas*] *Eodem dolo divitias extorque.* Ineptam, ut videtur, Acontij rationem irridet. At verò in ſuperioris epiſtolæ argumento legem vidimus, quâ Cydippes ratiocinatio tollitur.

[f] *Præſens*] *Certum & propitium.*

[g] *Hæc*] Ea omnia intellige quæ, ut Acontij dolum eluderet ; dixit Cydippe.

[h] *Firma*] Pro *firmiter.*

[i] *Peracta*] *Achevée de plaider.*

[k] *Latoïdos*] Dianæ, Latonæ filiæ. Patronymicum eſt Græcum, à Λητώ, Latona, η in α de more mutato.

[l] *Inde*] A Dianæ irâ.

[m] *Socialia*] Nuptiarum.

[n] *Tergà dedit*] *Abivit.* Nuptiæ interruptæ ſunt.

[o] *Pigrâ*] *Laſſa* ; toties accendendo.

[p] *Infuſa*] Oleum nempe infunditur lampadibus.

[q] *Reſurgunt*] *Accenduntur.*

[r] *Lumina*] *Faces nuptiales.*

[ſ] *Vix moto*] Hypallage, *pro vix motis & adhibitis facibus corripit ignem.*

[t] *Trahitur*] *Et longâ cyclade verrit humum.* Propert.

[u] *Palla*] Veſtis eſt propriè muliebris exterior, quâ palam utebantur.

[x] *Croco*] Lutei coloris eſſe crocum; atque eo colore, non modò nubentium flammeum, ſeu capitis tegumentũ, ſed alia quoque nuptiis dicata veſtimenta fuiſſe alij obſervaverunt.

Cùm tetigit limen, lacrymas mortísque timorem
 Cernit; & à cultu multa [y] remota suo.
Projicit ipse suas [z] deductâ fronte coronas,
 Spissáque de [a] nitidis tergit [b] amoma comis.
Et pudet in tristi lætum consurgere turbâ:
 Quique erat in palla, transit in ora [c] rubor.
At mihi (væ miseræ!) torrentur febribus artus:
 Et [d] gravius justò pallia pondus habent.
Nostráque plorantes video super ora parentes:
 Et, face pro thalami, fax mihi mortis adest.
Parce laboranti, pictâ [e] Dea [f] læta pharetrâ;
 Dáque salutiferam jam mihi [g] fratris opem.
Turpe tibi est, [h] illum causas depellere leti;
 Te contra [i] titulum mortis habere meæ.
Nunquid, in umbroso cum velles fonte lavari,
 Imprudens [k] vultus ad tua labra tuli?
[l] Præteriine tuas de tot cælestibus aras?
 Atque tua est nostrâ * spreta parente parens;
Nil ego peccavi, nisi quòd [m] perjuria legi;
 Inque parum fausto carmine docta fui.

INTERPRETATIO.

Cùm Hymenæus pervenit ad limen videt lacrymas & metum leti, & multa aliena ab ornatu suo. Ipse deripit fronte contractâ sua serta & abstergit densa amoma de unctis capillis. Et festivum pudet exultare in mœstâ turbâ: & ruber qui erat in pallâ transmittitur in vultum. At (væ miseræ!) membra mihi æstuant febribus; & pallia sunt æquò graviora. Et video parentes flentes super nostram faciem. Et tæda leti mihi adest pro tæda nuptiarum. Ignosce ægrotanti, Dea gaudens pharetrâ decorâ; & mihi jam præbe auxilium salutiferum fratris. Indecorum est tibi, illum removere causas mortis; te contra esse causam mei obitus. Anne cùm velles ablui in fonte opaco, inscia converti oculos ad tua balnea? Omisine altaria tua de tot cælestibus? Anne & mater tua contemta est à nostra matre? Ego nihil admisi, nisi quòd legi perjuria; & fui perita in carmine infelici.

NOTÆ.

[y] *Remota*] Enimverò cum lacrymis aut timore Hymenæus à nubentibus puellis non solet excipi.

[z] *Deductâ*] *Contractâ*; unde tristitia seu mœstitia cognoscitur.

[a] *Nitidis*] *Unguente delibutis.*

[b] *Amoma*] Pro quovis unguento. Est verò Amomum exoticus frutex, antiquis, in odoribus preciosus, ex cujus floribus Hymenæi corollæ.

[c] *Rubor*] Aliquid ex rubeo habet croceus color.

[d] *Gravius*] Propter debilitatem ex febri.

[e] *Dea*] Diana.

[f] *Læta Pharetrâ*] *Pharetrata.*

[g] *Fratris*] Apollinis; qui Medicæ præest.

[h] *Illum*] *Apollinem, fratrem tuum.*

[i] *Titulum mortis habere*] *Causam esse mortis meæ.*

[k] *Vultus*] Immeritam se à Dianâ plecti queritur Cydippe; quæ nec ipsam nudam, sicut Actæon viderit; nec alio modo in ipsam peccaverit.

[l] *Præteriine*] Istud fecit Oeneus Calydoniæ rex; in cujus rei vindictam Diana

Oeneos ulterem spreta per agros
Misit aprum;

ut ipse loquitur Ovidius.

* *Spreta*] Alludit ad fabulam Niobes; cujus omnis proles, quòd eâ sese Latonæ præferre non dubitasset; Apollinis & Dianæ sagittis confecta est.

[m] *Perjuria*] Versùs, qui perjurio locum præbuerunt.

[n] Tu quoque pro nobis, si non [o] mentiris amorem,
Thura [p] feras. prosint, quæ nocuêre, manus.
Cur, quæ succenset, quòd adhuc tibi pacta puella
Non tua sit. [q] fierine tua possit, agit?
Omnia de vivâ tibi sunt speranda. [r] quid aufert
Sæva mihi vitam, spem tibi Diva mei?
Nec tu credideris illum, cui destinor uxor,
Ægra superpositâ membra fovere manu.
Assidet ille quidem, quantùm permittitur ipsi:
Sed [s] meminit nostrum virginis esse torum.
Jam quoque nescio quid de me sensisse videtur.
Nam lacrymæ causâ sæpè latente cadunt.
Et minus audacter blanditur, & oscula [*] rara
Accipit, & timido me vocat ore suam.
Nec miror sensisse, notis cum prodar apertis.
In [t] dextrum versor, cum venit ille, latus.
Nec loquor, & tecto simulatur [u] lumine somnus;
[x] Captantem tactus rejicióque manum.
Ingemit, & tacito suspirat pectore: [y] meque
[z] Offensam, quamvis non mereatur, habet.
Hei mihi, quòd gaudes, & te juvat ista [a] voluptas!
Hei mihi, quod sensus sum tibi fassa meos!

INTERPRETATIO.

Tu quoque, si non simulas amorem, adole thura pro nobis: manus quæ obfuerunt juvent. Quamobrem illa *quæ irascitur, quòd puella tibi promissa non sit tua, efficit ut tua queat fieri? Omnia sunt tibi expectanda de vivente: quamobrem Dea crudelis tollit mihi vitam, tibi spem mei? Nec tu arbitratus fueris illum cui conjux addicor, calefacere artus morbidos manu admotâ. Ille quidem assidet, quantùm ipsi conceditur: sed recordatur nostrum lectum esse virginis. Videtur jam quoque nescio quid olfecisse de me; nam lacrymæ sæpè* illi *defluunt causâ occultâ. Et minùs liberè* me *delinit, & sumit rara suavia, & me dicit suam ore pavido. Nec miror* cum *olfecisse, cum indicer signis manifestis. Quando ille accedit me averto in dextrum latus. Nec loquor, & somnus fingitur clausis oculis; & repello manum quærentem me tangere. Gemit, & suspirat pectore secreto; & me invenit infensam, quamvis immeritus. Me miseram, quòd lætaris, & istud gaudium tibi prodest! Me miseram, quòd tibi aperui mea cogitata!*

NOTÆ.

[n] *Tu quoque*] Jam ad Acontium sese convertit Cydippe.

[o] *Mentiris*] *Simulas quem non sentis Amorem.*

[p] *Feras*] *Ad Dianæ altaria*, scil. *quo mihi fiat propitia.*

[q] *Fierine*] Videlicet Acontio non potuisset nubere mortua Cydippe.

[r] *Quid*] *Propter quid? Cur?*

[s] *Meminit*] Illibatam omninò virginitatem esse testatur.

[*] *Rara accipit*] Accipiebat tamen: quod durum Acontio.

[t] *Dextrum*] Alij habent *lævum*, sensu eodem; nam utrumlibet assumas, pari modo, Cydippen à sponso sese avertisse, intelligitur.

[u] *Lumine*] *Oculis.*

[x] *Captantem tactus*] *Volentē me tangere.*

[y] *Meque*] Imò *me quod*. Heinsius.

[z] *Offensam*] Imò *infensam*; quod ex illo intelligitur.

[a] *Voluptas*] Heinsius corrigit *simultas.*

Si

[b] Si mihi lingua foret; tu nostrâ justiùs irâ,
Qui mihi tendebas retia, dignus eras.
Scribis, ut invalidum liceat tibi visere corpus.
Es procul à nobis: [c] & tamen inde noces.
Mirabar, quare tibi nomen Acontius esset:
Quòd faciat longè vulnus, [d] acumen habes.
Certè ego convalui nondum de vulnere tali;
Ut jaculo, scriptis eminus icta tuis.
Quid tamen huc venias? anne ut miserabile corpus,
Ingenij videas [e] bina [f] tropæa tui.
Concidimus macie; color est sine sanguine, qualem
In pomo [g] refero mente fuisse tuo.
Candida nec misto [h] sublucent ora rubore,
Forma [i] novi talis marmoris esse solet.
Argenti color est inter convivia talis,
Quod tactum gelidæ frigore pallet aquæ.
Si me nunc videas, visam priùs esse negabis:
[k] Arte nec est, dices, ista petenda meâ:
[l] Promissíque fidem, ne sim tibi juncta, remittes;
Et cupies illud non meminisse Deam.
Forsitan & facies, jurem ut contraria rursus;
Quæque legam, mittes altera verba mihi.
Sed tamen aspiceres vellem, prout ipse rogabas,
Et discas sponsæ languida membra tuæ.

INTERPRETATIO.

Si liceret mihi dicere; tu qui mihi ponebas laqueos, potiùs merebaris nostram iram. Scribis, ut tibi concedatur invisere corpus infirmum. Longè es à nobis; & tamen inde officis. Stupebam quamobrem nomen tibi esset Acontius; habes aciem qua plagam impingas e longinquo. Certè ego nondum valetudini sum restituta ex tali plagâ, vulnerata ex longinquo tuis litteris, tanquam jaculo. Quamobrem tamen huc accedas? Anne ut aspicias corpus flebile, bina tropæa tui ingenij? Pœnitus languescimus macie; color est exsanguis, & pallidus; qualem recordor fuisse in pomo tuo. Nec facies nivea splendet suffuso rubore. Species nuper politi marmoris consuevit esse talis. Color argenti inter epulas, quod pallet madefactum frigore aquæ gelidæ, est talis. Si me nunc aspicias, negabis antea fuisse aspectam; nec, dices, ista est ambienda meis dolis: & remittes fidem polliciti, ne sim tibi connexa; & optabis Deam non recordari illius. Forsitan etiam efficias ut rursus jurem opposita; & mihi mittas alia verba quæ legam. Sed tamen optarem videres, sicuti ipse orabas, & cognosceres artus infirmes tuæ sponsæ.

NOTÆ.

[b] *Si mihi lingua foret*] Locus corruptus. *Si me digna forem* argutè elegantissimus Gronovius. *Heinsius*. Annon tamen sic possemus exponere, *Si mihi lingua foret*, id est, *Si mihi dicere liceret.*

[c] *Et tamen inde*] Quasi dicat; *Cur patiar ut propiùs accedas?*

[d] *Acumen*] *Cuspidem*; Quasi dicat, *Tu revera es jaculum*. Alludit ad nominis significationem; ἀκόντιον enim jaculum est latinè.

[e] *Bina*] Prius cùm ipsam versibus in pomo scriptis fefellit: posterius cùm in eandem Dianæ iram excitavit.

[f] *Tropæa*] Signa sunt victoriæ, & hostis profligati, ab hostium conversione & fuga græcè sic dicta.

[g] *Refero mente*] *Animo repute; in memoriam revoco.*

[h] *Sublucent*] Optimè expressit.

[i] *Novi*] *Non à longe tempore secti, aut politi.* Album verò marmor intelligitur.

[k] *Arte*] *Dolis.*

[l] *Promissi*] Matrimonialem sponsionem.

[m] Durius & ferro cùm sit tibi pectus, Aconti;
Tu veniam [n] nostris vocibus ipse petas.
Ne tamen ignores, ope qua revalescere possim:
Quæritur à [o] Delphis fata canente Deo.
[p] Is [q] quoque [r] nescio quam nunc, [s] ut vaga fama susurrat,
[t] Neglectam queritur [u] testis habere fidem.
[x] Hoc Deus & [y] vates, hoc & mea [z] carmina dicunt,
[a] At desunt voto [b] carmina nulla tuo.
Unde tibi favor hic? nisi quòd nova fortè reperta est,
Quæ [c] capiat magnos littera lecta Deos.
[d] Teque tenente Deos, numen sequor ipsa Deorum:
Doque libens victas in tua vota manus.
Fassáque sum matri deceptæ fœdera linguæ,
Lumina fixa tenens plena pudoris humo.
Cætera cura tua est. [e] plus hoc quoque virgine factum,
Non timuit tecum quòd mea charta loqui.
Jam satis invalidos calamo lassavimus artus;
Et manus officium longius ægra negat.
Quid, nisi quod cupio me jam conjungere tecum,
Restat, ut asscribat littera nostra? *Vale.*

INTERPRETATIO.

Quamvis cor geras immitius etiam ferro, Aconti; tu ipse peteres veniam nostro nomine. Ne tamen nescias quo auxilio possim valetudini restitui; exquiritur à Deo prædicēte fata Delphis. Ille quoque nunc, ut incerta fama murmurat, queritur nescio quam negligere fidē testis. Deus & vates, & mea carmina hoc prædicant. Ah! nulla carmina destituunt tua vota. Unde tibi hæc gratia? nisi quòd forsitan novum scriptum inventum, quod lectum implicet magnos Deos. Te habente etiā Deos, ipsa consequor numen Deorū; & sponte trado manus superatas in tua desideria. Et aperui matri fœdera lingua ludificata, defigens in terrā oculos pudore suffusos. Reliqua cura est tua: hoc quoque factum ultrà quàm deceat virginem, quòd mea charta non metuit tecum sermonem habere. Jam satis fatigavimus stylo membra infirma; & manus morbida recusat prolixius servitium. Quid superest ut nostra epistola adjiciat, Vale, *nisi quod opto me jam tecum copulare?*

NOTÆ.

[m] *Durius & ferro cùm*] Putat ab auctore scriptum fuisse clar. Heinsius, *Durius ut ferro jam.* Quidam pro *cùm, si*, exhibent; quod idem Heinsius non adnotavit.

[n] *Nostris vocibus*] Adeòque & nomine.

[o] *Delphis*] Delphi, urbs Phocidis ad Parnassum montem, Apollinis oraculo celebris.

[p] *Is*] Apollo. Versum verò hunc, cum tribus sequētibus, quos ut inexplicabiles aliis discutiēdos remisit Micyllus, alij reliquerūt, ità explicare conabor, ut aliorū etiam judicio meā quoq; explicationem lubentissimè subjiciam.

[q] *Quoque*] *Sicut & Diana.*

[r] *Nescio quam*] Puellam *scil.*

[s] *Ut vaga fama*] Dixerat *nescio quam*, quæ tamen eam sè esse sciebat; adeòque ne mendacij argueretur, si ex se loqui videretur, *ut vaga fama susurrat*, addidit.

[t] *Neglectam habere*] *Negligere.* Terent. in Eunucho, *quæ nos, nostrámque adolescentiam habent despicatam.*

[u] *Testis*] Apollo; perjurij Cydippes, unà cum sorore Dianâ conscius. Sensus itaque totius Distichi hic est, *Is quoque Apollo testis queritur nescio quam puellam (ut quidem fama loquitur) habere fidem neglectam.*

[x] *Hoc*] Neglectam esse fidem.

[y] *Vates*] Acontius *scilicet.*

[z] *Carmina*] Latenter indicat versus suos incertâ manu aut etiam stylo scriptos, neglectā. Dianam arguere, quæ morbum immiserit.

[a] *At*] Lego *Ah!*

[b] *Carmina nulla*] Ludit in vocis homonymiā, quæ incantationem, vaticinium, & versus significat: atq; his omnibus usus est Acōtius.

c *Capiat*] *Sicuti capta sum.*

d *Teque ten.*] *Quandoquidem Deos ipsos etiam tenes, propitios habes, & iis uteris.*

e *Plus hoc*] *Ultrà quàm virginem deceat.*

P. OVIDII NASONIS
AMORUM LIBER I.

EPIGRAMMA.

QUI modo Nasonis fueramus [a] *quinque libelli,*
Tres sumus: [b] *hoc* [c] *illi* [d] *prætulit auctor opus.*
[e] *Ut jam nulla tibi nos sit legisse voluptas,*
[f] *At levior demtis pœna duobus erit.*

INTERPRETATIO.

Nos qui fueramus nuper quinque libelli Nasonis, tres sumus: auctor magis probavit hoc opus illo. Quamvis jam nulla tibi contingat voluptas nos legisse; at labor minor erit duobus sublatis.

NOTÆ.

[a] *Quinque*] Hinc patet Ovidium plura, quàm vulgaverit, Amorum volumina scripsisse; multáque ab ipso recognita & castigata fuisse. Quod iis laudabili exemplo esse potest qui lituras metuunt.

[b] *Hoc*] Opus, *scil.* trium libellorum.

[c] *Illi*] Quod quinque habebat.

[d] *Prætulit*] *Magis probavit.*

[e] *Ut*] *Quamvis.*

[f] *At levior*] Modestissima est Poëtæ oratio; & benevolentiæ captandæ maximè idonea.

ELEGIA I.

Quòd à Cupidine pro bellis amores scribere coactus sit.

ARma [a] gravi numero violentáque bella parabam
[b] Edere, [c] materiâ [d] conveniente [e] modis.
[f] Par erat [g] inferior versus: risisse Cupido
Dicitur, atque unum [h] surripuisse [i] pedem.

INTERPRETATIO.

Cogitabam proferre arma & bella sæva metro grandileque, materiâ accommodatâ modulationibus. Versus posterior erat æqualis: Cupido perhibetur risisse, atque furtim sustulisse unum pedem.

NOTÆ.

[a] *Gravi*] Heroïco carmine, *scil.* quod est grandiloquum, & auctoritate plenum.

[b] *Edere*] *Versibus meis scribere.*

[c] *Materia*] Eo nomine appellatur argumentum, seu res, de quâ in opere, Poëmate putà, aliquo agitur.

[d] *Conveniente*] Enimverò Heroïcum carmen dignitatem habet & pondus, magnis rebus, qualia sunt arma & bella describendis aptum.

[e] *Modis*] *Metrorum modulationibus.*

[f] *Par*] *Primo similis.*

[g] *Inferior*] *Secundus.*

[h] *Surripuisse*] *Clam & furtim rapuisse,* ut Amoribus, non bellis convenientem versum efficeret, atque ità Poëtam ad se perduceret.

[i] *Pedem*] Pes est in versu syllabarum & temporum certa dimensio. In Hexametro, ut nomen ipsum indicat, sex numerantur; ex quibus unum si detrahas Pentameter efficitur Elegiacus, scribendis Amoribus aptus.

[k] Quis tibi, ſæve puer, dedit [l] hoc in carmina juris ?
[m] Piĕridum vates, non tua turba, ſumus.
[n] Quid, ſi præripiat flavæ Venus [o] arma Minervæ ;
[p] Ventilet accenſas flava Minerva [q] faces ?
Quis probet [r] in ſilvis [ſ] Cererem [t] regnare jugoſis ?
Lege [u] pharetratæ virginis arva coli ?
Crinibus inſignem quis acutâ [x] cuſpide Phœbum
Inſtruat, [y] Aoniam Marte movente [z] lyram ?
Sunt tibi magna, puer, [a] nimiúmque potentia regna.
Cur opus affectas, ambitioſe, [b] novum ?
An, quòd ubique, tuum ? tua ſunt [c] Heliconia [d] Tempe ?
[e] Vix etiam Phœbo jam lyra tuta ſua eſt ?
[f] Cùm bene ſurrexit verſu nova pagina primo ;
[g] Attenuat [h] nervos protinus ille meos.

INTERPRETATIO.

Quis tibi tribuit hoc imperij in verſus, puer crudelis ? Nos Poëtæ *ſumus cœtus muſarum non tuus. Quid, ſi Venus auferat, arma flava Minervæ ; Minerva flava agitet tædas inflammatas ? Quis laudet Cererem imperare in ſilvis montoſis ? Agros ſubigi lege virginis pharetrâ inſtructæ ? Quis armet Phœbum decorum crinibus, mucrone acuto, Marte pulſante lyram Aoniam ? Obtines magna imperia, puer, & nimiùm valida. Quamobrem, ambitioſe, appetis inſolitum opus ? An tuum* eſt *quodcunque* eſt *ubique ? Tempe Heliconia ſuntne tua ? Vix etiam ſua lyra eſt jam ſecura Phœbo ? Cùm nova pagina bene aucta eſt verſiculo primo, ille ſtatim minuit chordas meas.*

NOTÆ.

[k] *Quis*] In Amorem invehitur Poëta.

[l] *Hoc*] *Ut illis pedes poſſis amputare.*

[m] *Piĕridum*] *Muſarum.* A Piĕrio monte dictæ Muſæ Piĕrides.

[n] *Quid ſi*] Unumquemque negotia reſque ſuas curare debere, non in aliena involare, ab abſurdo Amori probare pergit Poëta.

Que ſeroit-ce ſi Venus oſtoit le caſque à la blonde Pallas ?

[o] *Arma*] Belli, ut ſapientiæ Deam eſſe Minervam, notius eſt, quam, ut cognoſcatur, eam opus ſit caſſide, ſcuto, & lanceâ inſtruere, aut noctuâ ſtipare.

[p] *Ventilet*] Ut magis accendat. Quod Veneris eſt officium.

[q] *Faces*] Amoris intellige, quibus hominum corda vulnerat.

[r] *In ſilvis*] Ubi Diana regnat.

[ſ] *Cererem*] Frugum Deam.

[t] *Regnare*] Difficile eſt ibi feliciter provenire ſegetes, ubi ligna, montes, feræ, &c.

[u] *Pharetrata*] Dianæ.

[x] *Cuſpide*] *Haſtâ* ; quâ in bello Deus Mars utitur.

[y] *Aoniam*] Aonia Bœotiæ eſt pars montana, Muſis ſacra ; unde, quamobrem lyra Aonia dicatur, perſpicuum eſt.

[z] *Lyram*] Quæ non martis, ſed Apollinis ſeu Phœbi eſt inſtrumentum.

[a] *Nimiúmque potentia*] Jus enim habet cæcus puer etiam in Deos dominos.

[b] *Novum*] Verſus facere.

[c] *Heliconia*] Vireta quæ ad Heliconem, Bœotiæ montem, Muſis virginibus ſacrum, ſunt.

[d] *Tempe*] Vallis eſt Theſſaliæ, inter Olympum & Oſſam montes, juxta Peneum fluvium lætiſſima ; cujus nomine amœniſſima quæque loca vocantur.

[e] *Vix*] Siquidem ſingulis ſua præripere Amor inſtituat, jamque ad Muſicam artem furtivas manus admoverit.

[f] *Cùm bene*] *Cùm vehementi ſpiritu bella ſcribere inſtitui, primumque verſum ſignavi.*

[g] *Attenuat*] *Minuit.* Enimverò Pentameter Hexametro uno pede eſt brevior.

[h] *Nervos*] *Vires* ; quæ per nervos exeruntur.

Nec mihi materia est [i] numeris levioribus apta,
Aut puer, aut longas [k] comta puella comas.
[l] Questus eram; pharetrâ cum protinus ille solutâ
[m] Legit in exitium spicula facta meum:
[n] Lunavitque [o] genu sinuosum fortiter arcum:
Quodque canas, vates, [p] *accipe*, dixit, *opus*.
Me miserum! [q] certas habuit puer ille sagittas.
[r] Uror; & in [s] vacuo pectore regnat Amor.
[t] Sex mihi [u] surgat opus numeris; in [x] quinque [y] residat.
Ferrea cum vestris bella valete modis.
[z] Cingere [a] litoreâ [b] flaventia tempora [c] myrto,
[d] Musa, per [e] undenos emodulanda pedes.

INTERPRETATIO.

Nec materiam habeo idoneam modis tenuioribus, seu puerum, seu puellam cujus sint ornati prolixi capilli. Conquestus eram; cum ille continuò expeditâ pharetrâ dispexit sagittas paratas in meam ruinam; & genu tetendit strenuè arcum curvatum: & inquit, Tene, poëta, opus quod cantes. *Hei mihi! ille puer habuit spicula certa. Ardeo; & Amor imperat in corde inani. Opus mihi initium ducat sex pedibus, in quinque desinat. Bella dura discedite cum vestris modis. Musa fingenda per numeros undenos redimiter tempora flaventia myrto litoreâ.*

NOTÆ.

[i] *Numeris levioribus*] De versu Elegiaco loquitur, qui propter Pentametrum præsertim levior hoc in loco dicitur.

[k] *Comta comas*] Pro *comtas habens comas*. Græcismus, cujusmodi sæpè Horatius utitur.

[l] *Questus eram*] *Quòd, nullâ mihi ad eleges occurrente materia, vires ad scribendum heroicum carmen subtraxisset.*

[m] *Legit*] *Delegit*: Gall. *Il choisit des flèches.*

[n] *Lunavit*] *Curvavit.*

[o] *Genu*] Qui arcus tractant, quantùm sibi, ex genu, virium, in intendendis iis accedat, optimè norunt. Hinc noster Metam. 5. *Oppositoque genu curvavit flexile cornu.*

[p] *Accipe*] Intelligendum est, eo tempore quo sagittam immisit, & Poëta vulneratus est, istud dixisse Amorem.

[q] *Certas*] Certæ dicuntur Cupidinis sagittæ, quòd nunquam à scopo aberrent.

[r] *Uror*] Amore *scil.* Cupidinis ictus sagittâ.

[s] *Vacuo*] *Antequàm vulneraretur libero.*

[t] *Sex*] Tot sunt in Hexametro pedes.

[u] *Surgat*] Elegos scripturum se, versibus Hexametris & Pentametris constantes, materiâ jam ab Amore largè præbitâ indicat Ovidius.

[x] *Quinque*] Numeros *scil.* seu pedes, quibus Pentameter clauditur.

[y] *Residat*] Videtur verò Hexameter pedem & cursum suum in Pentametro sistere.

[z] *Cingere*] Musam compellat, quam lubentem & hilarem cupit habere.

[a] *Littoreâ*] *Littera amante.*

[b] *Flaventia*] Musis flavi crines affinguntur.

[c] *Myrto*] Quæ veneri dicata est, atque in sertis, coronis & odoribus adhibetur.

[d] *Musa*] Erato præsertim intelligitur, à canendis Amoribus nomen græcè sortita: nisi mavis Elegiam cum Poëta appellare.

[e] *Undenos*] Undecim verò in Hexametro & Pentametro, seu versu Elegiaco, numerantur pedes. *Undenos* autem dixit, non *undecim* signatè, quia recurrunt alterna carmina.

ELEGIA II.

Quòd primo amore correptus, in triumphum duci se à Cupidine patiatur.

Esse quid hoc dicam, quòd tam mihi [a] dura videntur
[b] Strata, neque in lecto [c] pallia nostra [d] sedent?
Et vacuus somno noctem, [e] quàm longa, peregi;
Lassáque versati corporis ossa dolent?
[f] Nam puto sentirem, si quo tentarer amore.
An subit, & tacitâ callidus arte nocet?
[g] Sic erat. hæserunt tenues in corde [h] sagittæ:
Et possessa ferus pectora [i] versat Amor.
[k] Cedimus? an subitum luctando accendimus ignem?
Cedamus. leve fit, quod [l] bene fertur, onus.
Vidi ego jactatas motâ face crescere flammas:
Et vidi nullo concutiente mori.
Verbera plura ferunt, quàm quos [m] juvat [n] usus aratri,
Detrectant pressi dum juga [o] prima boves.
Asper equus duris [p] contunditur ora [q] lupatis:
Frena minùs sentit, quisquis [r] ad arma facit.

INTERPRETATIO.

Quid credam hoc esse quòd lectus mihi videtur tam durus, neque vestimenta nostra manent in eo? Et transmisi noctem quàm prolixa est insomnem; & corporis agitati ossa defessa dolent? Nam credo advertérem, si aliquo amore correptus essem. An irrepit, & versutus officit dolo furtivo? Sic erat: spicula exigua steterunt cordi infixa: & amor sævus concutit corda obsessa. Cedimusne? an augemus flammam repentinam agitando? Cedamus: sarcina quæ æquo animo fertur fit levis. Ego adverti flammas agitatas augeri face concussâ: & adverti extingui nemine jactante. Tauri læsi dum recusant prima juga, patiuntur plura flagra, quàm quos consuetudo aratri non lædit. Equus indomitus læsa habet ora asperis lupatis: Ille *minus premitur fræno, quisquis aptus est ad arma.*

NOTÆ.

[a] *Dura*] Ità videntur iis qui noctem insomnem ducunt.

[b] *Strata*] Vestimenta sunt, quibus lectus sternitur.

[c] *Pallia*] *Vestes.*

[d] *Sedent*] Qui dormire nequit, sese sæpiùs versando & agitando omne tandem stragulum excutit.

[e] *Quàm longa*] Fuit *scil. Tant qu'elle a esté longue.*

[f] *Nam puto*] Quàm ingeniosè, vides, dum dissimulat, Amoris ostendit calliditatem, qui furtim in amantium animos obrepit.

[g] *Sic*] *Furtim in animum meum irrepserat.*

[h] *Sagitta*] Amoris *scil.* quibus ad amandum impellimur.

[i] *Versat*] *Quocunque cupit, violenter agit.*

[k] *Cedimus? an*] *Utrum melius est?*

[l] *Bene*] *Patienter.*

[m] *Juvat*] *Non lædit.*

[n] *Usus*] *Consuetudo.*

[o] *Prima*] Solent juvenci qui nunquam jugum tulerunt, illud impatienter accipere, & excutere; unde etiam verberantur.

[p] *Contunditur ora*] *Ora contusa habet.* Græcismus.

[q] *Lupatis*] Sunt lupata frena asperiora, quibus pulli & indomiti equi coërcentur.

[r] *Ad arma facit*] *Bello aptus est*; adeòque fræno obtemperat.

Acriùs invitos, multóque ferociùs urget,
Quàm qui [f] servitium ferre fatentur, amor.
En ego confiteor: tua sum nova præda Cupido.
Porrigimus vinctas ad tua jura manus.
[t] Nil opus est bello: pacem veniámque rogamus.
Nec tibi laus, armis victus inermis, ero.
[u] Necte comam myrto: [x] maternas [y] junge columbas.
Qui [z] deceat, currum [a] vitricus ipse dabit.
Inque dato curru, populo clamante [b] triumphum,
Stabis; & [c] adjunctas arte [d] movebis aves.
Ducentur juvenes capti, captæque puellæ.
Hæc tibi magnificus pompa triumphus erit.
Ipse ego præda recens factum modo vulnus habebo:
Et nova [e] captivâ [f] vincula mente feram.
[g] Mens bona ducetur manibus post terga retortis,
Et Pudor, & castris quidquid Amoris obest.
[h] Omnia te metuent: ad te sua brachia tendens
Vulgus, *Io*, magnâ voce, *Triumphe*, canet.

INTERPRETATIO.

Amor urit vehementiùs, & multò crudeliùs reluctantes, quàm qui profitentur tolerare servitutem. Ecce ego agnosco: sum tua recens præda, ô Cupido: tendimus manus connexas ad tua imperia. Nihil opus est bello; oramus pacem & veniam. Nec futurus sum tibi gloria, nudus armis superatus. Redimito capillos myrto; jugato columbas maternas. Ipse vitricus præbebit currum qui deceat. Et sedebis in curru tradito, populo vociferante triumphum; & reges peritè aves jugatas. Juvenes correpti & puellæ correptæ vehentur. Hæc pompa erit tibi splendidus triumphus. Ipse ego rapina nova, habebo plagam modò impactam: & gestabo novas catenas animo captivo. Mens sana transvehetur manibus revinctis post terga, & pudor, & quicquid nocet castris amoris. Omnia te timebũt: vulgus ad te porrigẽs suos lacertos, cantabit elatâ voce, Io Triumphe.

NOTÆ.

[f] *Servitium*] Sui itaque juris non est qui amat.

[t] *Nihil opus*] *Quia me tibi dedo.*

[u] *Necte comam*] Cupidinem hortatur, ut se ad triumphum; cujus elegantissimam descriptionem in sequentibus habemus, accingat.

[x] *Maternas*] Matri Veneri consecratas, quæ ejus etiam currum trahere finguntur.

[y] *Junge*] *Ut currum tuum trahant.*

[z] *Deceat*] Nimirum triumphantibus convenit Martis currus: Amori etiam, qui fera bella gerit.

[a] *Vitricus*] Mars; qui cum Venere Cupidinis matre concubuit.

[b] *Triumphum*] *Io Triumphe* vox erat militum suum Imperatorem cum lætitiâ prosequentium; quam vocem à Baccho, (qui & Triumphus Θρίαμβος dictus est) Autore Varrone, ortam volunt; cùm eâ acclamatione erga Liberum patrem Indiâ potitum, usi sint primò ejus milites.

[c] *Adjunctas*] *Currui alligatas.*

[d] *Movebis*] Amori verò quantumvis puero nihil est difficile.

[e] *Captivâ*] Rarò verò captivorum mens capitur.

[f] *Vincula*] Vincti in triumphum ducebantur captivi.

[g] *Mens bona*] Enimvero sanus non est, qui cæco Deo servit.

[h] *Omnia*] Plus est multò quàm si dixisset *omnes*: nam in bruta, & inanimata etiam Amoris imperium Poëtæ protulerunt.

[i] Blanditiæ comites tibi erunt, [k] Errorque, Furorque,
Aſſiduè partes turba ſecuta tuas.
His tu militibus ſuperas hominéſque Deóſque:
Hæc tibi ſi demas [l] commoda, [m] nudus eris.
Læta triumphanti de ſummo [n] mater [o] Olympo,
Plaudet; & appoſitas ſparget in ora [p] roſas.
Tu, [q] pennas gemmâ, [r] gemmâ [ſ] variante capillos,
Ibis in auratis [t] aureus ipſe [u] rotis.
Tum quoque non paucos (ſi te bene novimus) ures:
Tum quoque præteriens vulnera multa dabis.
[x] Non poſſunt (licet ipſe velis) ceſſare ſagittæ.
[y] Fervida vicino flamma [z] vapore nocet.
[a] Talis erat domitâ Bacchus [b] Gangetide terrâ.
[c] Tu [d] gravis alitibus; tigribus ille fuit.
Ergo, ego cum poſſim ſacri pars eſſe triumphi,
Parce tuas in me [e] perdere, victor, opes.
Aſpice [f] cognati felicia Cæſaris arma.
Quâ vicit, victos protegit ille manu.

INTERPRETATIO.

Illecebra, & error, & furor, turba ſemper addicta tuis partibus, erunt tibi comites. Tu vincis his militibus & homines & Deos; ſi tibi ſubtrahas has copias vacuus eris. Mater feſtiva tibi triumphanti gratulabitur ex ſupremo Olympo; & mittet in vultus roſas admotas. Tu gemmâ diſtinguente pennas, gemmâ decorante comam, veheris curru ſplendido, ipſe ſplendidus. Tum quoque (ſi bene te novimus) inflammabis multos: tum quoque tranſiens infliges multas plagas. Spicula (quamvis ipſe cupias) non poſſunt quieſcere. Flamma ardens efficit calore propinquo. Talis erat Bacchus tellure Gangetide ſubactâ. Tu es oneroſus avibus; ille fuit tigribus. Ergo, cum poſſim eſſe pars ſacri triumphi, noli victor malè conſumere adverſus me tuas vires. Intuere proſpera arma Cæſaris conſanguinei: Ille tuetur ſubactos manu quâ ſubegit.

NOTÆ.

[i] *Blanditiæ*] —*Venuſtas, Gaudium, Jocus, ludus, ſermo, ſuavis ſententia.* Plaut.
quæ omnia Amorem maximè nutriunt.

[k] *Error*] Hinc licet cognoſcere, quàm ſit Cupido puer amabilis.

[l] *Commoda*] *Quæ tibi ſint uſui.*

[m] *Nudus*] *Inermis & ſine viribus.* Veriſſimè.

[n] *Mater*] Venus.

[o] *Olympo*] Mons eſt Theſſaliæ, ob cujus altitudinem cœlum ipſum Olympus à Poëtis dictus eſt.

[p] *Roſas*] Quæ Veneri ſunt ſacræ.

[q] *Pennas*] *Alas.*

[r] *Gemmâ*] Alij habent *gemina*; ut idem quod Maro dixerit Poëta noſter, *paribus alis.*

[ſ] *Variante*] *Diſtinguente & ornante.*

[t] *Aureus*] *Pulcher.*

[u] *Rotis*] *Curru.*

[x] *Non poſſunt*] Quàm facile & pronum ſit in amorem prolabi, indicat.

[y] *Fervida*] Etſi, inquit, *facularum tuarum ignis hominum cordibus non applicetur, vicino tamen vapore urit.*

[z] *Vapore*] *Calore.*

[a] *Talis*] *Qualis tu es*, ſupple, *triumphator.*

[b] *Gangetide*] Terram Indicam intelligit, à Gange maximo fluvio ſic dictam.

[c] *Tu gravis*] Differentia inter Bacchum & Cupidinem hæc fuit, quòd illius currus tigribus, hujus columbis traheretur.

[d] *Gravis*] Nimirum gravis eſt animalibus currum trahentibus qui in eo ſedet.

[e] *Perdere*] Fruſtrà verò ille ſuas vires exerceat, qui in victum inſurgat.

[f] *Cognati*] A Venere, per Ænean, & Iülum genus ducere gentem Juliam voluerunt Principum adulatores.

ELEGIA

ELEGIA III.

Ad amicam.

JUsta precor : quæ me nuper [a] prædata puella est,
Aut amet, aut faciat cur ego semper amem.
Ah nimium volui ! tantum patiatur amari.
Audierit nostras tot [b] Cytherêa preces.
Accipe, per longos tibi qui deserviat annos :
Accipe, qui purâ norit amare fide.
Si me non veterum commendant magna parentum
Nomina ; nec nostri sanguinis auctor eques ;
Nec meus innumeris [c] renovatur campus aratris ;
Temperat & sumtus parcus uterque parens ;
At Phœbus, [d] comitésque novem, [e] vitísque repertor,
[f] Hoc faciant : &, me qui tibi donat, Amor:
Et nulli cessura fides ; sine crimine mores :
Nudáque simplicitas, [g] purpureúsque pudor.
Non mihi [h] mille placent : non sum [i] desultor Amoris.
Tu mihi ([k] si qua fides) cura perennis eris.
Tecum, quos dederint annos mihi fila [l] sororum,
Vivere [m] contingat : teque [n] dolente mori.

INTERPRETATIO.

ÆQua oro : aut puellâ quæ nuper me cepit, amet, aut, præstet quamobrem ego semper amem. Ah ! nimium expetivi tantum sinat se amari. Cytherêa exaudiverit tot nostras petitiones. Recipe, qui tibi serviat per multos annos : recipe, qui sciat amare sincerâ fide. Si nomina magnifica antiquorum avorum non me decorant ; nec eques est auctor nostri sanguinis ; nec ager meus iteratur innumeris aratris, & parens uterque tenax modum facit impensæ ; At Phœbus, & comites novem & inventor vitis hoc agant ; & amor qui me suum facit : & fides nulli secunda ; mores inculpati ; & sincera ingenuitas, & pudor purpureus. Mille non me juvant ; non sum desultor amoris. Tu (si quam mihi fidem habes) eris mihi cura perpetua. Obveniat mihi transigere tecum ætatem quam fila sororum indulserint; & excedere vitâ te afflictâ.

NOTÆ.

[a] *Prædata*] *Suum fecit.* In eâdem à re militari petita metaph. persistit.

[b] *Cytherêa*] Venus à Cytheris insula ad quam mari emergens primùm appulit.

[c] *Renovatur*] *Instauratur, Colitur : tametsi multa jugera non possideo.*

[d] *Comitésque*] Musæ.

[e] *Vitísque repertor*] Bacchus ; qui adeò sordidarum potatiuncularum non est Deus, ut potiùs bonarum artium auctor sit ; quem & carmina docentem in remotis rupibus vidisse, alicubi testatur Flaccus.

[f] *Hoc faciant*] *Me commendent.*

[g] *Purpureus*] Ab effectu ; pudor enim rubore ora inficit.

[h] *Mille*] Puellæ, *scil.*

[i] *Desultor*] Propriè is est, qui ab uno in alium equum novit transultare. Quid sit verò desultor Amoris, satis ex eo quod dixit, *Non mihi mille placent*, intelligitur.

[k] *Si qua fides*] *Si mihi credis : Si meis verbis fidem adhibes.*

[l] *Sororum*] Parcarum ; quæ lanificio suo, hominibus sortem assignare, & eorum vitam nere, creditæ sunt.

[m] *Contingat*] Optantis est.

[n] *Dolente*] Codex regius habet *moriente*; scripsisse Poëtam putat Heinsius *obeunte*.

Te mihi materiem [o] fœlicem in carmina præbe;
Provenient causâ carmina digna suâ.
Carmine [p] nomen habent [q] exterrita cornibus [r] Io,
Et [s] quam [t] flumineâ lusit adulter ave:
[u] Quæque, super pontum [x] simulato vecta juvenco,
Virgineâ tenuit cornua [y] vara manu.
Nos quoque per totum pariter cantabimur orbem:
Junctáque semper erunt [z] nomina nostra tuis.

INTERPRETATIO.

Dato te mihi materiam latam in versus; versus fluent digni suâ causâ. Io tremefacta cornibus, & quam adulter fefellit alite fluviali, nacta sunt famam versibus; & qua ablata per aquor ficto tauro, corripuit cornua vara, manu puellari. Nos etiam pariter celebrabimur per omnes terras & laus nostra semper erit connexa tua.

NOTÆ.

[o] *Felicem*] Felix verò fuerit materia, si se amari patiatur, aut mutuo amore teneatur puella: Quod petit Poëta.

[p] *Nomen habent*] *Celebres facta sunt.* Significat verò Auctor amicam suam, si ipsa velit, carminibus suis nomen gloriámque consecuturam.

q *Exterrita cornibus*] Postquam in vaccam à Jove, Junonis metu transmutata est: Quam fabulam plenissimè postea in Metam. videbimus.

[r] *Io*] Inachi Argivorum fluvij fuit filia; quam Jupiter amavit.

[s] *Quam*] Læda est, Castoris & Pollucis mater, quam Jupiter Cygni formâ indutus vitiavit.

[t] *Flumineâ*] Nimirum Cygni aquis & fluviis gaudent.

[u] *Quæque*] Europa est, Agenoris Phœnicum regis filia; quam Jupiter in taurum versus rapuit, ac in Cretam transportavit.

[x] *Simulato*] Ille enim qui Taurus videbatur Jupiter erat.

[y] *Vara*] *Introrsum & in se invicem curva*; qualia sunt plurima taurorum cornua.

[z] *Nomina*] Atque adeò laudes.

ELEGIA IV.

Amicam, quâ arte, quibusve nutibus in cœna præsente viro uti debeat, admonet.

VIr tuus est epulas [a] nobis aditurus easdem.
Ultima cœna tuo sit, precor, illa viro.
Ergo ego dilectam tantum conviva puellam
Aspiciam? tangi quem juvet, alter erit?
Alteriúsque sinus aptè subjecta fovebis?
Injiciet collo, cum volet, ille manum?

INTERPRETATIO.

MAritus tuus venturus est nobiscum ad idem convivium. Oro illa sit ultima cœna marito tuo. Ergo ego conviva intuebor tantum puellam amatam? alius erit, cui gratum sit tangi. Et appositè subdita calefacies pectora alterius? Ille imponet manum collo, quando libebit?

NOTÆ.

[a] *Nobis*] Pro *nobiscum*, quod est in aliis. Græcismus; quo & Claudianus, & Lucretius, & ipse Cicero usus est.

[b] Desine mirari, posito quod candida, vino
[c] Atracis [d] ambiguos traxit in arma viros.
Nec mihi [e] silva domus, [f] nec equo mea membra cohærent :
[g] Vix à te videor posse tenere manus.
Quæ tibi sint facienda tamen, cognosce : [h] nec [i] Euris
Da mea, nec [k] tepidis verba ferenda Notis.
Ante veni, quam vir. nec quid, si veneris ante,
Possit agi, video : sed tamen antè veni.
Cum [l] premet ille [m] torum, vultu comes ipsa modesto
Ibis, ut accumbas, clam mihi tange pedem.
Me specta, nutúsque meos, vultúmque loquacem :
Excipe furtivas, & refer ipsa, [n] notas.
Verba superciliis sine voce loquentia dicam :
Verba leges [o] digitis, verba notata [p] mero.
Cum tibi succurret Veneris lascivia nostræ;
Purpureas tenero pollice tange genas.
Si quid erit, de me tacitâ quod mente [q] queraris;
Pendeat [r] extremâ mollis ab aure manus :

INTERPRETATIO.

Ne mireris, quod splendida Atracis pellexit in arma viros bimembres vino admoto. Nec silva est *mihi sedes, nec mei artus sunt connexi equo : agrè videor posse abstinere manus à te. Disce tamen quæ sint sibi præstanda : nec trade meas voces rapiendas subsolanis, nec calidis austris. Adesto prius quam maritus : nec prospicio quid possit fieri, si ante adveneris : sed tamen ante veni. Postquam ille accubuerit, ipsa comes accedes facie verecundâ, ut assideas ; furtim preme mihi pedem. Me intuere, & nutus meos, & faciem garrulam : recipe signa clandestina & ipsa redde. Proferam superciliis verba significantia, sine voce : leges verba signata digitis,* leges *verba* signata *vino. Cum protervia Veneris nostra tibi obversabitur ; tange genas purpureas molli pollice. Si quid erit quod pectore secreto de me doleas ; manus tenera pendeat ab ultima auricula.*

NOTÆ.

[b] *Desine mirari*] Scopus est, ab exemplo, omnia posse Amorem, aut ad omnia cogere posse zelotypiam, ostendere.

[c] *Athracis*] Patronymicum nomen est ab Atrace. Hippodamia verò, Pirithoi uxor intelligitur, de quâ in Helenæ epistola : Cujus causâ inter Centauros, & Herculem, Theseum, aliosque, grave jurgium, deinde & certamen fuit.

[d] *Ambiguos*] Centauros bimembres intelligit, qui partim homines, partim equi videbantur.

[e] *Silva*] Quæ Centauris domus fuit.

[f] *Nec equo*] Sicut Centauris. *Non sum Centaurus*, uno verbo.

[g] *Vix à te*] Dicit se propemodum idem, quod Centauri fecerunt, incepturum ; atque amicam marito suo erepturum.

[h] *Nec Euris*] Id est, *Nec ea quæ dicam contemne, aut eorū oblivíscero.* Proverbialis locutio, nostris etiam hominibus familiaris.

[i] *Euris*] Eurus ventus est ab Ortu spirans.

[k] *Tepidis*] Quia à meridie veniunt.

[l] *Premet*] Alij habent *premit* ; quod clar. Heinsius magis probavit.

[m] *Torum*] *Lectum* ; in quo discumbere cibum sumturi veteres solebant.

[n] *Notas*] *Signa* ; quibus invicem suos sensus, sine voce exprimunt amantes.

[o] *Digitis*] Quibus transversis, aut quoquo modo implicatis litteras formant amantes ; ut ità sensus suos manifestent.

[p] *Mero*] Vini guttulis super mensâ, aut orbe diductis.

[q] *Queraris*] Alij *loquaris*.

[r] *Extrema*] *Est in aure imâ*, inquit Plinius, *memoriæ locus, quam tangentes antestamur.*

Cùm tibi, quæ faciam, mea lux, dicamve, placebunt;
Verſetur digitis anulus uſque tuis.
[t] Tange manu menſam, quo tangunt more precantes;
Optabis merito cum mala multa viro.
[t] Quod tibi miſcuerit, ſapias, [u] bibat ipſe jubeto:
Tu [x] puerum leviter poſce, quod ipſa velis.
Quæ tu reddideris, ego [y] primus pocula ſumam:
Et qua tu biberis, hac ego parte bibam.
Si tibi fortè dabit, quos prægustaverit ipſe,
Rejice libatos illius ore cibos.
Nec premat impoſitis ſinito tua colla lacertis:
Mite nec in rigido pectore pone caput.
Nec [z] ſinus admittat digitos; [a] habileſve papillæ.
Oſcula præcipuè nulla dediſſe velis.
Oſcula ſi dederis, fiam manifeſtus amator:
Et dicam, *Mea ſunt*: injiciámque manus.
Hæc tamen aſpiciam: ſed quæ benè [b] pallia celant,
Illa mihi [c] cæci cauſa timoris erunt.
Nec femori committe femur, nec crure cohære:
Nec tenerum duro cum pede junge pedem.

INTERPRETATIO.

Cùm agam, vel loquar quæ tibi grata erunt, mea vita; anulus indeſinenter volvatur digitis tuis. Tene menſam manu quomodo tenent orantes; cum jure multa mala marito precaberis. Impera ipſe hauriat quod tibi temperaverit, ſapias: Tu peto furtim à ſervo quod ipſa cupias. Ego primus carpam pocula quæ tu reſtitueris, & ego bibam hâc parte quâ tu biberis. Si tibi forſitan porriget dapes quas ipſe delibaverit, ſperne tactas illius ore. Nec permitte urgeat tua colla brachiis admotis: Nec reclina blandum caput in ſinus aſperos. Nec pectus, vel turgidula mamilla accipiant ejus digitos. Noliè præſertim obtuliſſe ulla ſuavia. Si præbueris ſuavia, fiam apertus amator, & dicam mea ſunt. *& immittam manus. Hæc tamen intueber: ſed quæ veſtes benè tegunt, illa erunt mihi cauſa inſani metus. Nec conferre femur femori, nec tibiis conjungaris: nec compone mollem pedem cum pede aſpero.*

NOTÆ.

[t] *Tange*] Seneca controverſ. lib. 9. *In convivio conſtitit catenatus, qui cùm languentes Prætoris oculos aſpexit, exiſtimans ipſum Prætoris beneficio dimitti, gratias iſti agere, & utriſque manibus menſam tenens, Di,* inquit *immortales tibi parem gratiam referant.* Maximæ efficaciæ exiſtimabant antiqui eſſe eam orationem, quæ manibus ad aras admotis, funderetur. Virgil. 6. Æn.

Talibus orabat dictis, araſque tenebat.

[t] *Quod tibi miſcueris*] *Quem potum tibi præbuerit.*

[u] *Bibat ipſe jubeto*] Ex zelotypiâ iſtud præcipit; ne cum Amoris & grati animi indicio, à marito ſuo aliquid accipientem amicam videat.

[x] *Puerum*] Miniſtrum, qui pocula præbet.

[y] *Primus*] Quod ſolent amantes.

[z] *Sinus*] *Tuus* ſcil.

[a] *Habileſve*] Parvæ, rotundæ, & turgidulæ; non flaccidæ, aut pendentes; quales Horat. *putres*; Martialis, *pannoſas*, Propert. *inclinatas* appellat.

[b] *Pallia*] *Veſtes.*

[c] *Cæci*] *Maximi & inſani*; non enim Micylli interpretatio placet; qui occultum & latentem exponit.

Multa miser timeo, quia feci multa protervè :
Exemplíque metu torqueor ipse mei.

* * * * * * * * * * * * * * *

Hoc tu non facies : sed ne fecisse puteris,
Conscia de gremio pallia deme tuo.
Vir bibat usque roga : precibus tamen oscula desint.
Dumque [d] bibit, furtim (si potes) adde [e] merum.
Si bene [f] compositus somno vinoque jacebit ;
Consilium nobis resque locúsque dabunt.
[g] Cùm surges abitura domum, surgemus & omnes,
In medium turbæ fac memor agmen eas.
Agmine me invenies, aut [h] inveneris in illo.
Quidquid ibi poteris tangere, tange mei.
Me miserum! paucas monui quod prosit in horas.
Separor à dominâ nocte jubente meâ.
Nocte vir [i] includet : lacrymis ego mœstus obortis,
Quâ licet, ad sævas prosequar usque fores.
Oscula jam sumet : jam non tantùm oscula sumet.
Quod mihi das furtim, jure coacta dabis.
Verùm invita dato (potes hoc) similísque coactæ :
[k] Blanditiæ taceant ; sitque maligna Venus.
Si mea vota valent, illum quoque nil juvet opto :
Sin minus ; at certè te juvet inde nihil.
Sed quæcunque tamen noctem fortuna sequatur ;
Cras mihi constanti voce [l] dedisse nega.

INTERPRETATIO.

Infelix plurima metuo, quia plurima admisi precaciter: & ipse crucior pavore mei exêpli.

* * * * * * * * * * *

Tu illud non admittes : sed ne crodaris admisisse remove de tuo sinu vestes conscias. Precare virum indesinenter potet : tamen suavia destituant preces : & dum potat, infunde clanculum, si potes, merum. Si lautè curatus somno & vino prostratus erit ; res & locus nobis subministrabunt consilium. Cum surges repositura domum, & omnes erigemur ; vide ut sedula precedas in medium agmen turbæ. Me reperies, aut reperieris in illo agmine. Quicquid ibi poteris mei tangere, tange. Hei mihi! admonui quod juvet in paucas horas. Sejungor à dominâ meâ, nocte cogente. Maritus eam obserabit nocte : ego tristis lacrymis erumpentibus comitabor quatenus dabitur, usque ad duram januam. Jam maritus carpet suavia. jam non solùm carpet suavia : concedes jure adacta quod mihi prabes clanculum. Verùm prabe reluctans (potes hoc) & similis invita : Illecebra sileant ; & Venus sit difficilis. Si mea desideria aliquid possunt, cupio etiam nihil illi prosit. sin minus ; at certè nihil inde te delectet. Sed quacunque tamen fortuna sequatur noctem ; cras pernega mihi voce firmâ prabuisse.

NOTÆ.

[d] *Bibit*] *Vult bibere.*

[e] *Merum*] Ut posteà ebrius dormiat.

[f] *Compositus*] *Qui se molliter & lautè cibo & vino curaverit*, vel simpliciter intellige, *qui, ad dormiendum membra habet bene composita.*

[g] *Cùm surges*] *Cùm omnes surgemus, discessuri.* Non enim cupit, ut ante alios discedat amica.

[h] *Inveneris*] *A me* scil.

[i] *Includet*] *Dominam meam* scil.

[k] *Blanditia*] Verbula, blandula, dulcicula.

[l] *Dedisse*] *Dare.* Simpliciter dicitur mulier, quæ sui copiam facit.

ELEGIA V.

Corinnæ concubitus.

ÆStus erat, mediámque dies exegerat [a] horam:
Appoſui medio membra levanda toro.
Pars adaperta fuit, pars altera clauſa feneſtræ:
Quale fere ſilvæ lumen habere ſolent.
Qualia ſublucent fugiente [b] crepuſcula Phœbo:
Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.
Illa verecundis lux eſt præbenda puellis,
Quâ timidus latebras ſperet habere pudor.
[c] Ecce [d] Corinna venit. tunicâ velata [e] recinctâ,
Candida dividuâ colla tegente comâ:
Qualiter in thalamos formoſa [f] Semiramis [g] iſſe
Dicitur, & multis [h] Laïs amata viris.

* * * * * * * * *

INTERPRETATIO.

ÆStas erat, & dies tranſvexerat horam mediam: immiſi medio lecto artus reficiendos. Pars feneſtra fuit aperta, pars altera clauſa: lumen propemodum quale ſilva conſueverunt habere. Qualia crepuſcula ſublucent ſole occidente: vel poſtquam nox receſſit, nec tamen dies inducta. Illud lumen eſt exhibendum puellis pudibundis, quo pudor pavidus ſperet habere latibula. Ecce Corinna adeſt, operta tunicâ diſcinctâ, capillis diviſis velantibus colla nivea: qualiter pulcra Semiramis & Laïs multis viris dilecta: perhibetur veniſſe in thalamos.

* * * * * * * * * * * * * * *

NOTÆ.

[a] *Horam*] Alij habent *umbram.* Eſtque meridiei periphraſis.

[b] *Crepuſcula*] Crepuſculum vocatur lux dubia quæ ſolis ortum præcedit, vel ejus occaſum ſequitur.

[c] *Ecce*] Ex improviſo.

[d] *Corinna*] Amicæ Ovidij, ut ipſe 4. Triſtium teſtatur, fictum nomen: quod fortè illi ad celebrem illam Thebanam Corinnam alludens, modeſtiæ & venerationis causâ impoſuit. Quæ verò fuerit illa Corinna, Auguſti filia, an alia, quid attinet exquirere?

[e] *Recincta*] *Diſcincta*; aut ſimpliciter *cincta.*

[f] *Semiramis*] Fuit hæc Nini Aſſyriorum regis conjux, animi magnitudine, & corporis elegantiâ celebris. De quâ vide Diodorum.

[g] *Iſſe*] Quando, *ſcil.* Ninus eam uxorem accepit.

[h] *Lais*] Famoſiſſima fuit Corinthi meretrix, ad quam, ob inſignem pulcritudinem potentiſſimi ex Græciâ commeabant.

ELEGIA VI.

Ad janitorem, ut fores sibi aperiat.

Janitor ([a] indignum) durâ religate catenâ,
[b] Difficilem [c] moto [d] cardine pande forem.
Quod precor, exiguum est. [e] aditu fac janua parvo
[f] Obliquum [g] capiat semadaperta [h] latus.
[i] Longus Amor [k] tales corpus tenuavit in usus;
[l] Aptáque subducto [m] pondere membra dedit.
Ille per excubias custodum [n] leniter ire
Monstrat: inoffensos dirigit ille pedes.
At quondam noctem, simulacráque [o] vana timebam:
Mirabar, tenebris siquis iturus erat.
Risit, [p] ut audirem, tenerâ cum matre Cupido:
Et leviter, *Fies tu quoque fortis*, ait.
Nec mora, [q] venit amor. non [r] umbras nocte volantes,
Non timeo [s] strictas in mea fata manus.
[t] Te nimium lentum timeo; tibi blandior uni:
Tu, me quo possis perdere, [u] fulmen habes.

INTERPRETATIO.

Janitor (indecorum) vincte sævâ catenâ, aperi duram januam versatis cardinibus. Quod oro, parvum est: fac janua semadaperta admittat latus obliquum exiguo introitu. Diutinus amor minuit corpus in tales usus; & fecit artus idoneos detracto onere. Ille docet incedere placidè per vigilias custodum: ille regit pedes illæsos. At olim metuebam noctem, & imagines inanes: stupebam si quis erat incessurus per noctem. Cupido risit cum molli matre, ut potuerim audire, & inquit submissè, Tu quoque fies cordatus. *Et statim accessit amor. Non reformido spectra volantia nocte, non manus expeditas in meam mortem. Metuo te nimis tardum; tibi soli blanditias dico: tu habes fulmen quo possis me interficere.*

NOTÆ.

[a] *Indignum*] Servo, (qui ne fugeret compedibus tenebatur) adblanditur Naso, ut sibi januam aperiat.

[b] *Difficilem*] *Duram. inexerabilem.*

[c] *Moto*] *Verso.*

[d] *Cardine*] *Le Gond, le Pivot.* Ferramentum est circa quod fores vertuntur.

[e] *Aditu*] *Ouverture.*

[f] *Obliquum*] Adverso pectore, nec patente januâ. sed sese obliquo, hâc paululum reseratâ cupit intrare.

[g] *Capias*] *Penetrare sinat. Admittat.*

[h] *Latus*] *Meum* scil.

[i] *Longus*] Ille verò maciem inducit.

[k] *Tales*] Enimverò per angustum aditum faciliùs ille transeat, qui corpus habet exile & macrum.

[l] *Aptaque*] *Agilia.*

[m] *Pondere*] Alij habent *corpore.*

[n] *Leniter*] *Placidè & sine strepitu*; ne sẽtiatur.

[o] *Vana*] Quippe quæ extra imaginationem nihil sunt.

[p] *Ut audirem*] Dicit Poëta voce, quam ipse audierit, risisse Cupidinem & Venerem.

[q] *Venit Amor*] *Amare cœpi.* Sed Poëtæ verba majus quid sonant.

[r] *Umbras*] Quæ, ut dixi extra phantasiam non sunt; sed tamen, quasi essent ab imperitis reformidantur.

[s] *Strictas*] *In meam necem paratas.*

[t] *Te*] Janitorem alloquitur, cujus in pandendis foribus tarditatem reformidabat.

[u] *Fulmen habes*] Hoc dicit quia penes Janitorem erat januam aperire, aut obserare; adeòque Poëtam ad amicam introducere, vel foràs excludere.

Aſpice, &c, ut videas, [x] immitia clauſtra relaxa,
Uda ſit ut lacrymis janua facta meis.
Certè ego, cum poſitâ ſtares [y] ad verbera veſte,
Ad dominam pro te verba tremente [z] tuli.
Ergo, quæ valuit pro te quoque [a] gratia quondam,
(Heu facinus!) pro me nunc valet illa parum?
Redde vicem meritis. [b] grato licet eſſe, [c] quod optas.
Tempora noctis [d] eunt: [e] excute poſte [f] ſeram.
Excute: ſic [g] unquam longâ [h] relevere catenâ,
[i] Nec tibi perpetuò ſerva bibatur aqua.
Ferreus orantem nequicquam, janitor, audis.
Roboribus duris janua fulta riget.
Urbibus obſeſſis clauſæ munimina portæ
Proſint. in mediâ pace quid arma times?
Quid facias hoſti, qui ſic excludis amantem?
[k] Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
Non ego militibus venio comitatus & armis.
Solus eram, ſi non ſævus adeſſet Amor.
Hunc ego ſi cupiam, nuſquam dimittere poſſim.
Ante vel à membris dividar ipſe meis.
Ergo Amor, & [l] modicum circa mea [m] tempora vinum
Mecum eſt, & [n] madidis lapſa corona comis.

INTERPRETATIO.

Cerne, &c. ut videas, reſolve dura repagula, quomodo fores ſint facta madida meis lacrymis. Certè ego, cum conſiſteres ad flagra veſte dereptâ, verba feci apud dominam pro te trepidante. Ergo ille favor qui olim poteus quoque fuit pro te, (heu flagitium!) nunc parùm poteſt pro me? Gratiam refer officiis: potes eſſe gratus, quod cupis. Tempora noctis prætereunt; revelle ſeram à poſte. Revelle: ità aliquando libereris diutinâ catenâ, nec ſemper à te aqua ſerva potetur. Dure Janitor, fruſtrà audis precantem. Fores ſtant immota innixa duris roboribus. Munimenta janua obſerata juvent oppida oppugnata: quamobrem metuis arma in media pace? quid agas cum hoſte, qui ſic proturbas amantem? Tempora noctis prætereunt, revelle ſeram à poſte. Ego non accedo ſtipatus militibus & armis; ſolus eram, niſi ferus amor adeſſet. Tametſi exoptem, ego nuſquam poſſim ablegare hunc. Ipſe priùs ſejungar à meis artubus. Amor igitur, & vinum exiguum circum mea tempora eſt mecum, & ſerta delapſa capillis unctis.

NOTÆ.

[x] *Immitia*] *Aperi januam.*
[y] *Ad verbera*] *Et verberibus male mulctareris.*
[z] *Tuli*] *Ut tibi parceret, & veniam daret.*
[a] *Gratia*] *Credit.*
[b] *Grate*] *Tibi* ſcil. *Licet tibi eſſe grato,* vel *gratum.*
[c] *Quod optas*] *Eſſe gratum*, ſcil. Atque eo ſenſu janitori adblanditur. Heinſius tamen legi mavult *grato licet eſſe. quid obſtas?*
[d] *Eunt*] *Prætereunt.*
[e] *Excute*] *Aperi.*
[f] *Seram*] Sera inſtrumentum eſt, quo admoto oſtium clauditur.
[g] *Unquam*] *Aliquando.*
[h] *Relevere*] *Exonereris.*
[i] *Nec tibi*] *Manumittaris.*
[k] *Tempora*] Intercalares dicuntur ejuſmodi verſus recurrentes.
[l] *Modicum*] Adeòque ebrius non erat.
[m] *Tempora*] Illuc verò aſcendunt vini vapores.
[n] *Madidis*] *Unguento fluentibus.*

Arma

Arma quis hæc timeat? quis non eat obvius illis?
Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
Lentus es? an ſomnus (qui ſe [o] malè præbet amanti)
Verba dat in ventos aure [p] repulſa tuâ?
At (memini) primo, cum [q] me celare ſolebam,
Pervigil [r] in mediæ ſidera noctis eras.
Forſitan & tecum tua nunc requieſcit amica.
Heu melior quanto ſors tua ſorte meâ!
[s] Dummodo ſic, in me duræ tranſite catenæ.
Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
Fallimur? an verſo ſonuerunt cardine poſtes?
Raucáque concuſſæ [t] ſigna dedere fores?
Fallimur: impulſa eſt [u] animoſo janua vento.
Hei mihi, quam [x] longè ſpem tulit aura meam!
Si ſatis es raptæ, Borea, memor [y] Orithyiæ,
Huc ades, & ſurdas flamine tunde fores.
Urbe ſilent totâ: [z] vitreoque madentia rore
Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
[[a] Aut ego jam ferróque ignique [b] paratior ipſe,
Quam face ſuſtineo, tecta ſuperba petam.]

INTERPRETATIO.

Quis metuat hæc arma? Quis non procedat obviam illis? Tempora noctis prætereunt: revelle ſeram à poſte. Segnis es? an ſomnus, (qui malè ſe exibet amanti) tradit ventis verba rejecta aure tuâ? At, recordor, cùm primò conſueveram me occultare, pervigil eras uſque in aſtra media noctis. Fortè etiam nunc tua amica tecum cubat. Heu! quantò conditio tua potior eſt meâ conditione? Dummodò ita ſit, catenæ ſævæ tranſmigrate in me. Tempora noctis prætereunt: revelle ſeram à poſte. Decipimur? An poſtes crepuerunt cardine moto? & janua verſata fecit indicia rauca? Decipimur: janua pulſata eſt vento vehementi. Hei mihi, quàm procul ventus abripuit ſpem meam! Aquilo ſi ſatis recordaris raptam Orithyiam, huc veni, & percelle flatu januam ſurdam. Tacent urbe tota: & tempora noctis rore glaciato humida prætereunt: reſolve ſeram à poſte. Aut ego jam ipſe expeditior ferro & igni, & face quam gero, irruam in tecta ſuperba.

NOTÆ.

[o] *Malè*] Hoc dicit, quia, cùm ipſe, propter Amorem, dormire non poſſet, janitorem dormientem inveniebat.

[p] *Repulſa*] *Quæ adeò nec penetrant, nec te movent.*

[q] *Me celare*] Alij habent *te*: quod cl. Heinſius probat. *Cùm*, inquit, *aliàs clam te ad amicam me conferebam, teque vel maxime veterno irretitum cupiebam, tum plus nimio vigilabas; nunc, quando minimè eſt opus, alto ſomno teneris.*

[r] *In media noctis*] *Uſque dum media noctis apparerent ſidera; uſque ad mediam noctem.*

[s] *Dummodo ſic*] Eâ lege ſervum fieri cupit, ut cum amica poſſit requieſcere.

[t] *Signa*] Scilicet ſtrepitum edunt valvæ ſeu portæ cùm aperiuntur.

[u] *Animoſo*] *Iracundo & vehementi.*

[x] *Longè ſpem*] Spem inanem fuiſſe queritur.

[y] *Orithyia*] Quam, Erechthei, Athenarum regis, filiam, Boreas amavit.

[z] *Vitreoque*] Glacies nempe vitri habet ſimilitudinem.

[a] *Aut*] Heinſio ſuſpectum eſt hoc diſtichon.

[b] *Paratior*] *Promtior quàm tu ad aperiendum.*

Nox, & Amor, vinúmque, nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat: Liber Amorque metu.
[c] Omnia consumsi: nec te precibúsque minísque
Movimus, ô foribus surdior ipse tuis.
Non te formosæ decuit servare puellæ
Limina: sollicito carcere dignus eras.
[d] Jamque [e] pruinosos [f] molitur [g] Lucifer axes;
Inque suum [h] miseros excitat [i] ales opus.
At tu, non [k] lætis detracta corona capillis,
Dura super totâ limina nocte [l] jace.
Tu dominæ, cùm te projectam mane videbit,
Temporis absumti tam malè testis eris.
[m] Qualiscunque vale, [n] sentíque abeuntis [o] amorem;
Lente, nec admisso turpis amante: vale.
Vos quoque crudeles rigido cum limine postes,
Duráque conservæ ligna valete fores.

INTERPRETATIO.

Nox & amor & vinum nihil tractabile in animum inducunt: Illa caret pudore; Bacchus & amor timore. Omnia profudi, nec te fleximus precibus & minis, ô surdior ipse tuâ januâ. Non oportuit te custodire limina pulcræ puellæ: dignus eras anxio carcere. Jamque Lucifer versat polos pruinâ conspersos; & gallus excutit miseros mortales *in suum opus. At vos serta derepta comâ infelici, jacete totâ nocte in aspero limine. Vos testes eritis Dominæ temporis tam malè perditi, cùm mane vos cernet abjecta. Qualiscunque* Janitor *vale, & sequis percipe amorem discedentis; &, inhonestè, non introducto amante, vale. Vos quoque postes duri cum limine aspero, & conserva janua, ligna crudelia, valete.*

NOTÆ.

[c] *Omnia consumsi*] Quibus flecti homo possit.

[d] *Jamque*] Pulcerrima matutini temporis periphrasis.

[e] *Pruinosos*] *Pruina, seu rore congelato aspersos.*

[f] *Molitur*] *Preparat & movet.*

[g] *Lucifer*] Eo nomine appellatur stella Veneris, cùm Solis ortum præcedit.

[h] *Miseros*] Mortales *scil.*

[i] *Ales*] Gallus gallinaceus, qui adventantem diem cantu suo prænuntiat.

[k] *Lætis*] Quia ipsi amicâ potiri non licuit.

[l] *Jace*] Coronam compellat, quam, ad amicam non admissus, super limen relinquere nugator amans cogitat.

[m] *Qualiscumque*] Sive bonus, sive malus, &c. Janitorem alloquitur.

[n] *Senti*] *Percipe, Cognosco.*

[o] *Amorem*] Erga dominam.

ELEGIA VII.

Ad pacandam amicam, quam verberaverat.

[a] ADde manus in vincla meas, (meruere catenas)
Dum furor omnis abit, si quis amicus ades.

INTERPRETATIO.

Implica meas manus vinculis amice si quis ades (digna sunt catenis) donec omnis vesania excesserit.

NOTÆ.

[a] *Adde*] Amicum compellat.

Nam furor in dominam temeraria brachia movit.
Flet mea vesanâ læsa puella manu.
[b] Tunc ego vel caros potui violare parentes:
Sæva vel in sanctos verbera ferre Deos.
Quid? [c] non & clypei dominus [d] septemplicis [e] Ajax
Stravit deprensos lata per arva greges?
Et, [f] vindex [g] in matre, patris malus ultor Orestes,
Ausus in [h] arcanas poscere tela Deas?
[i] Ergo ego [k] digestos potui laniare capillos:
Nec dominam [l] motæ dedecuere comæ?
Sic formosa fuit; talem [m] Schœneïda dicunt
[n] Mænalias arcu sollicitasse feras.
Talis [o] perjuri promissáque veláque Thesei
Flevit præcipites [p] Cressa tulisse Notos.
Sic, nisi [q] vittatis quod erat [r] Cassandra capillis,
[s] Procubuit templo, casta Minerva, tuo.

INTERPRETATIO.

Nam vesania agitavit lacertos temerarios in dominam. Puella mea lacrymat, verberata manu furiosâ. Tunc ego potui etiam lædere dilectos parentes: intentare dura flagra etiam in sacros Deos. Quid? annon & Ajax dominus scuti septemplicis mactavit greges correptos per vastos campos? Et Orestes pravus ultor patris, vindex in matre, ausus potere jacula in Deas secretas? Ergo ego sustinui scindere comàm compositam: nec capilli turbati dedecuerunt dominam? Sic pulcra fuit: Talem Schœneïda perbibent arcu vexasse feras Mænalias. Talis Cretensis luxit austres veloces abstulisse & pollicita & vela perjuri Thesei. Talis Cassandra, nisi quòd erat comâ vittâ redimitâ. prostrata est in tuo templo, pudica Minerva.

NOTÆ.

[b] *Tunc ego*] Ad se excusandum aptissima oratio.

[c] *Non & clyp.*] Astutè exemplo lenire studet quod purgare non potest.

[d] *Septemplicis*] Ex boum septem tergoribus.

[e] *Ajax*] Telamonius est, qui irâ insanus quòd sibi Achillis arma Ulysses eloquentiâ sustulisset, permulta pecora, credens se Ulyssem & Atridas peremisse, occidit.

[f] *Vindex*] Ab Ægystho Thyestis filio, Clytemnestræ, Agamemnonis uxoris, consensu, ipse Agamemnon Orestis pater interfectus est.

[g] *In Matre*] Clytemnestrâ; quam ipse Orestes occidit.

[h] *Arcanas*] Furias; quas solus videbat, aut videre credebat.

[i] *Ergo*] Indignantis est.

[k] *Digestos*] *Domina mea compositos & ornatos crines.*

[l] *Motæ*] *Laniata.*

[m] *Schœneïda*] Atalantam intelligit, de quâ jam nonnulla vidimus. Sed notandum quòd cùm duæ fuerint; altera venatrix, Arcadica Jasij filia; altera Bœotica, cursu celebris, Schœnei filia, Poëta hoc loco, quòd vulgò solent, nomina confundit; Schœneique facit filiam quæ fuit Jasij.

[n] *Mænalias*] *Arcadicas:* nam Mænalus mons est Arcadiæ.

[o] *Perjuri*] Qui Ariadnen cujus ope evaserat, cuique fidem suam obstrinxerat, in Naxo insulâ reliquit.

[p] *Cressa*] Ariadne est, Minoïs, Cretensium regis filia.

[q] *Vittatis*] *Vittis coërcitis*; Sacerdotum more.

[r] *Cassandra*] Priami Trojanorum regis fuit filia.

[s] *Procubuit*] Ab Ajace Oilei filio in templo Palladis fuit vitiata.

Quis mihi non, [t] *Demens*, quis non mihi, [u] *Barbare* dixit,
[x] Ipsa nihil. pavido lingua retenta metu.
Sed taciti fecere tamen convitia vultus.
Egit me [y] lacrymis ore silente reum.
Ante meos humeris vellem cecidisse lacertos:
[z] Utilius potui [a] parte carere mei.
In mea vesanas habui dispendia vires:
Et valui pœnam fortis in ipse meam.
Quid mihi vobiscum, [b] cædis scelerúmque ministræ?
Debita sacrilegæ vincla subite manus.
An, si pulsassem minimum de plebe [c] Quiritem,
Plecterer? in dominam jus mihi majus erit?
Pessima [d] Tydides scelerum monumenta reliquit.
Ille Deam primus perculit; [e] alter ego.
Sed minùs ille nocens. [f] mihi, quam profitebar amari,
Læsa est: Tydides sævus in [g] hoste fuit.
[h] I nunc, magnificos victor molire triumphos,
Cinge comam lauro; votáque [i] redde Jovi:
Quæque [k] tuos currus comitatus turba sequetur,
Clamet; *Io forti victa puella viro*,

INTERPRETATIO.

Quis mihi non dixit, *furiosè, quis mihi non* dixit, *inhumane? Ipsa nihil* dixit: *lingua repressa* est *pavore timide. Sed tamen facies muta probra objecit. Me arguit lacrymis, ore tacente. Optarem priùs defluxisse brachia mea humeris: Meliùs potui destitui mei parte. Potens fui robore insano in mea damna: & ipse strenuus fui in meum supplicium. Quid mihi vobiscum famula necis & flagitiorum? Manus scelesta ferte catenas meritas. An, si tetigissem vilissimum Romanum de plebe punirer? potestas major mihi erit in dominam? Tydides præbuit pessima exempla flagitiorum. Ille primus percussit Deam, ego post illum. Sed ille in minori culpâ: violata est à me, quam dicebam amari: Tydides crudelis fuit in hoste. Abi jam, victor appara splendidos triumphos, redimito capillos lauro; & persolve vota Jovi: & comitatus turba quæ prosequetur tuos currus, vociferetur*; Io puella superata viro strenuo.

NOTÆ.

[t] *Demens*] Scipsum, de seipso querens, compellat.

[u] *Barbare*] Vellet Poëta, ut etiam contumeliosis verbis, aliquis ab incœpto deterruisset, cùm amicam suam verberaret.

[x] *Ipsa*] Puella, *scil.* nihil dixit.

[y] *Lacrymis*] Nimirum lacrymæ verberantis crimen arguebant.

[z] *Utilius*] *Utiliter* meliores.

[a] *Parte*] Brachiis, *scil.* quæ si non habuisset, iis amicam non verberasset.

[b] *Cadis*] Eâ voce crimen suum auget.

[c] *Quiritem*] *Romanum.* De cujus vocis etymologiâ, adi, si placet celeberrimum Vossium in *Quiritari.*

[d] *Tydides*] Diomedes est Tydei filius; qui bello Trojano Venerem, Æneam filium suum protegentem, vulneravit.

[e] *Alter ego*] *Qui*, scil. *Deam percussi.* Amicam laudat, & cum Deâ astutè comparat; ut faciliùs à muliebri & levi ingenio veniam impetret.

[f] *Mihi*] *A me.*

[g] *Hoste*] Enimverò inter hostium corpora fuit Venus, Diomedi etiam incognita.

[h] *I nunc*] Scipsum alloquitur & irridet, quod amicam verberando vicerit.

[i] *Redde*] Victorum & triumphantium more.

[k] *Tuos currus comitatus*] Appositio. Triumphantem *scil.* currus, multáque turba sequebantur. Alij tamen habent *comitatum*: alij aliter.

[l] Ante eat effuso tristis captiva capillo,
[m] Si finerent læsæ, candida tota, genæ.
[n] Aptius impressis erat os livere labellis,
Et [o] collo [p] blandi dentis habere notam.
Denique, si tumidi ritu torrentis agebar,
[q] Cæcáque me prædam fecerat ira suam;
Nonne satis fuerat timidæ inclamasse puellæ,
Nec nimium rigidas [r] intonuisse minas?
Aut tunicam [s] summâ deducere [t] turpiter [u] orâ
Ad mediam? mediæ [x] zona [y] tulisset opem.
At nunc [z] sustinui, raptis à fronte capillis,
Ferreus ingenuas ungue notare genas.
Adstitit illa [a] amens albo & sine sanguine vultu;
Cæduntur [b] Pariis qualia saxa jugis.
Exanimes artus, & membra trementia vidi;
Ut cùm [c] populeas ventilat aura [d] comas:
Ut leni Zephyro gracilis [e] vibratur arundo:
Summave cùm [f] tepido [g] stringitur unda Noto.

Interpretatio.

Mœsta captiva præcedat sparsâ comâ, tota nivea, si genæ violatæ paterentur. Convenientius erat os lividum esse labiis infixis: & collo gestare signa mitis dentis: Denique si more torrentis turgidi, rapiebar, & ira præceps me fecerat suam prædam; nonne satis fuerat vociferando objurgasse meticulosam puellam, nec increpuisse minas nimiùm asperas? aut deripere indecorè tunicam extremâ orâ ad mediam? cingulum auxilio fuisset mediæ. At nunc sævus potui comâ à fronte disjectâ ungue signare genas liberales. Illa turbata constitit facie candidâ & exsangui, qualia marmora secantur in clivis Pariis. Intuitus sum artus exsangues, & membra trepidantia; ut cùm ventus agitat frondes populeas: quemadmodum levis calamus concutitur miti Zephyro: vel cùm aqua prima crispatur austro calido.

Notæ.

[l] *Ante*] Ut in triumphali pompâ assolent captivi.

[m] *Si finerent*] Enimverò ex ictibus livor inducitur.

[n] *Aptius*] Satius dicit fuisse, osculis quàm ictibus, livorem in amicæ ora inducere.

[o] *Collo*] Amicæ *scil.*

[p] *Blandi*] Solent qui vehementi tenentur amore, non modò osculari, sed etiam dentibus notas imprimere.

[q] *Cæcáque*] Non modò ira, sed omnis affectus cæcus est, cui adeóque non est credendum.

[r] *Intonuisse*] *Altâ & vastâ voce clamando minatum esse.*

[s] *Summâ*] Eâ, scilicet, quæ humeros tegit.

[t] *Turpiter*] Id verò turpe est; sed verberasse turpius.

[u] *Orâ*] *Extremitate.*

[x] *Zona*] Cingulum; quo hodieque utuntur nostrates puellæ.

[y] *Tulisset*] Ità ut tota tunica lacerata non fuisset.

[z] *Sustinui*] *Non erubui.*

[a] *Amens*] Alij habent *gemens, demens.* Heinsius legit *tremens pavido, & sine sang. Amens,* id est, *turbata, nec sui compos*, ex metu.

[b] *Pariis*] Paros insula est maris Ægæi, ex quâ marmor album petebatur.

[c] *Populeas*] Populus, arbor est notissima, cujus folia etiam lenissimâ aurâ facilè moventur & agitantur.

[d] *Comas*] Eo nomine etiam folia & frondes arborum appellantur; videntur enim quasi earum capilli.

[e] *Vibratur*] *Agitatur; concutitur.*

[f] *Tepido*] Quia à meridie spirat.

[g] *Stringitur*] *Crispatur, ac veluti in rugas contrahitur tremulas.*

[h] Suspensæque diu lacrymæ fluxere per ora,
Qualiter [i] abjectâ de nive manat aqua.
Tunc ego me primum cœpi sentire nocentem.
[k] Sanguis erant lacrymæ, quas dabat illa, meus.
Ter tamen antè pedes volui procumbere supplex:
Ter formidatas reppulit illa manus.
At [l] tu, ne dubita (minuet vindicta dolorem)
Protinus in vultus unguibus ire meos.
Nec nostris oculis, nec nostris parce capillis.
Quamlibet infirmas [m] adjuvet ira manus.
Neve mei sceleris tam tristia signa supersint,
Pone recompositas in statione comas.

INTERPRETATIO.

Et lacrymæ diù repressæ eruperunt per faciem, qualiter aqua exsudat de nive projectâ. Tunc ego primùm cæpi cognoscere me esse in culpa. Lacrymæ quas illa profundebat erant sanguis meus. Ter tamen volui me supplex dejicere ante ejus pedes. Illa ter rejecit manus reformidatas. At tu, ne cunEteris (ultio mitigabit iram) statim involare unguibus in meam faciem. Nec ignosce nostris oculis, nec nostris crinibus. Ira subministret vires manibus quantumvis debilibus. Et ne tam flebiles nota remaneant mei flagitij, finge denuò comam.

NOTÆ.

[h] *Suspensæ*] *Repressæ*; *retentæ*; quæ etiam puellæ maximum dolorem, & Nasonis majus crimen declarant. Callidissimè autem illius explet querimoniam, ut citiùs iram ponat.

[i] *Abjectâ*] *Aliquo in cumulum conjectâ.*

[k] *Sanguis*] Id est, Tantus ex illis lacrymis fuit meus dolor, ac si sanguinem meum puella profudisset.

[l] *Tu*] Puellam compellat.

[m] *Adjuvet*] Vires nimirum ex sanguinis effervescentiâ ira subministrat.

ELEGIA VIII.

Execratur lenam, quæ puellam suam meretriciâ arte instruebat.

Est quædam (quicunque volet cognoscere [a] lenam,
Audiat) est quædam nomine Dipsas anus.
Ex [b] re nomen habet. [c] nigri non illa [d] parentem
[e] Memnonis in [f] roseis [g] sobria vidit [h] equis.

INTERPRETATIO.

Est quædam, (quicumque cupiet cognoscere lenam, auscultet) est quædam anus nomine Dipsas. Consecuta est nomen ex re. Illa nisi vinolenta nunquam intuita est matrem fusci Memnonis in equis croceis.

NOTÆ.

[a] *Lenam*] *Une maquerelle*: quod quidem turpissimũ nomen, in rei ipsius odium profero.

[b] *Re*] Siti *scil.* græca etymologia.

[c] *Nigri*] Utpote in Æthiopiâ geniti. Sensus verò est, anum illam, etiam ante diem exortum ebriam fuisse.

[d] *Parentem*] Auroram *scil.*

[e] *Memnonis*] Fuit Memnon Tithoni & Auroræ filius.

[f] *Roseis*] Quia roseo & puniceo colore sæpius conspicitur Aurora.

[g] *Sobria*] *Non ebria.*

[h] *Equis*] Quadrigis enim & bigis vectam voluerunt Poetæ.

Illa magas artes, [i] Ææáque carmina novit,
Inque [k] caput [l] liquidas [m] arte [n] recurvat aquas.
Scit bene quid [o] gramen, quid [p] torto [q] concita [r] rhombo
[ſ] Licia, quid valeat [t] virus amantis equæ.
Cùm voluit, toto [u] glomerantur nubila cælo.
Cùm voluit, puro [x] fulget in orbe dies.
Sanguine ([y] ſi qua fides) [z] ſtillantia ſidera vidi:
[a] Purpureus Lunæ ſanguine vultus erat.
Hanc ego nocturnas [b] verſam volitare per umbras
Suſpicor, & plumâ corpus anile tegi.
Suſpicor; & [c] fama eſt. oculis quoque [d] pupula duplex
[e] Fulminat, & gemino lumen ab [f] orbe [g] venit.
Evocat antiquis [h] proavos atavóſque ſepulcris:
Et ſolidam [i] longo carmine findit humum.

INTERPRETATIO.

Illa ſcit artes màgicas, & incantamenta Ææa, & retorquet arte magica *aquas fluidas in fontes* ſuos. *Probè novit quid fila ucta verſato rhombo, quid virus equa furentis poſſit. Quando libuit, nubes volvuntur toto cælo. Quando libuit dies ſplendes in orbe lucido. Intuitus ſum, (ſi qua* mihi *fides) aſtra rorantia cruore: facies Luna erat rubra ſanguine. Ego ſuſpicor hanc mutatum volare per tenebras nocturnas, & corpus anile veſtiri plumâ. Suſpicor, & rumor eſt. Pupillu quoque gemina oculis micat, & lux oritur ab orbe duplici. Elicit antiquis tumulis proavos & atavos, & ſcindit terram duram prolixe incantamento.*

NOTÆ.

[i] *Ææaque carmina*] *Incantationes*; quibus Ææa ſeu Colchica Circe, itemque Medea celebris fuit.

[k] *Caput*] *Fontem & ſcaturiginem.*

[l] *Liquidas*] *Rapidas* alij.

[m] *Arte*] Suâ *ſcil.* magicâ,

[n] *Recurvat*] Nihil non tribuerunt Poëtæ incantationibus.

[o] *Gramen*] *Herbarum vires*; quibus in veneficiis uti dicebantur.

[p] *Torto*] *In gyrum acto.*

[q] *Concita*] *Valdè commota.* Nimirum concitato Rhombo concitantur & involuta licia.

[r] *Rhombo*] Rhombus hoc in loco magicum inſtrumentum denotat, filis quibuſdam implicitum, quo ad nefarias artes utebantur.

[ſ] *Licia*] Fila ſunt quibus, in lanificio, implicantur ſtamina, *la trame*; in magicis artibus hominum mentes retineri credebant.

[t] *Virus am.*] Venenum, autore Servio, ex equarum inguinibus defluens, quo tempore amoris furore tenentur.

[u] *Glomerantur*] *In glomerum* (de plotons) *modum condenſantur.* Videntur verò nubes quandoq; tanquam globi, aliæ aliis impoſitæ.

[x] *Fulget*] Id eſt, Cœlum ſerenat.

[y] *Si qua fides*] *Eſt mihi*, ſupple.

[z] *Stillantia*] Ex Dipſadis veneficæ incantamentis, *ſcil.*

[a] *Purpureus*] Si non incantamentis, rubet certè quandoque Luna naturaliter; quod ſtulti illis adſcribunt.

[b] *Verſam*] In nocturnam avem tranſmutatam.

[c] *Fama eſt*] Adeòque magis credendum.

[d] *Pupula*] Eſt pupula ſeu pupilla in oculo medius ille circulus, per quem lumen à corporibus ad nervum opticum tranſmittitur. *La prunelle de l'œil.*

[e] *Fulminat*] *Fulminis in modum ſplendet.* Nocendi verò vim multam eſſe in oculis voluerunt veteres.

[f] *Orbe*] Pupillâ *ſcil.* quæ rotunda eſt.

[g] *Venit*] Alij habent *micat.*

[h] *Proavos Atavóſque*] Erat ergo Dipſas illa altera Medea, maximèque metuenda. Nugæ. Otioſus de more ludit Poëta.

[i] *Longo*] Nimirum multâ opus eſt arte, ut terra in diverſas partes diſtrahatur.

Hæc sibi [k] proposuit thalamos [l] temerare pudicos:
[m] Nec tamen eloquio lingua [n] nocente caret.
Fors me [o] sermoni testem dedit. illa monebat
Talia; (me [p] duplices [q] occuluere fores,)
Scis [r] here te, mea lux, juveni placuisse [s] beato.
Hæsit, & in vultu [t] constitit usque tuo.
Et [u] cur non placeas? [x] nulli tua forma secunda est.
Me miseram! dignus corpore [y] cultus abest.
Tam [z] felix esses, quam [a] formosissima, vellem.
Non ego te facta divite pauper ero.
Stella tibi oppositi [b] nocuit contraria Martis.
Mars abiit: [c] signo nunc Venus apta tuo.
Prosit ut [d] adveniens, en aspice. dives amator
Te cupit; & curæ, quid tibi desit, habet.
Est etiam facies, [e] qua se tibi comparet, illi:
Si te non emtam vellet, emendus erat.

INTERPRETATIO.

Hac in animum suum induxit violare casta cubicula: nec tamen sermo noxius linguam destituit. Casus me testem fecit ejus *eloquij: illa talia decebat: (gemina fores me occultaverunt.)* Nosti, mea vita, te heri gratam fuisse adolescenti opulento. Constitit, & sine fine defixus fuit in facie tua. Et quamobrem non grata sis? pulcritudo tua nulli est inferior. Hei mihi! ornatus dignus deest corpore. Optarem tam dives esses, quàm pulcerrima es. Ego non ero egena, te factâ opulentâ. Stella adversa Martis oppositi tibi obfuit. Mars recessit: nunc Venus favens signo tuo. En vide, quomodo accedens juvet: Opulentus amator te expetit; & exquirit quid tibi desit. Est etiam illi forma, quæ se tibi exæquet: Si te acquisitam non cuperet, erat acquirendus.

NOTÆ.

[k] *Proposuit*] *In animum induxit; Imperavit.*

[l] *Temerare*] Uxori pellicem, marito adulterum inducendo.

[m] *Nec tamen eloq.*] Adeòque quod cogitavit etiam potest perficere.

[n] *Nocente*] Non bene appellatur eloquens qui dicendi copiâ ad nocendum abutitur: Orator enim non modò dicendi peritus, sed insuper vir bonus esse debet.

[o] *Sermoni*] Quem lena cum puellâ, Nasonis amicâ habuit.

[p] *Duplices*] *Biferes, valvæ.* Gall. *Porte à deux battans.*

[q] *Occuluere*] Adeòque adfuisse aliquem qui dicta colligeret nescivit anus venefica.

[r] *Here*] *Heri.*

[s] *Beato*] *Diviti*: Vulgus enim, utut pessime, in divitiis tamen felicitatem collocat.

[t] *Constitit usque*] Quod signum est animi irretiti.

[u] *Cur*] Alij *cui.*

[x] *Nulli secunda*] Adeòque prima.

[y] *Cultus*] Eo nomine omnis ornatus intelligitur, vestes, annuli, gemmæ, &c.

[z] *Felix*] *Dives.*

[a] *Formosissima*] *Es*, supple.

[b] *Nocuit*] Enimverò, si Diis placet, multùm ad hujus aut illius commodum aut incommodum faciunt stellæ: atque ea omnia sunt magis perspecta: quæ stultitia est multorum homuncionum, aut veriùs muliercularum.

[c] *Signo nunc Venus*] Id est, *Tuum signum nunc est Venus; quæ tibi propitia vitam tuam moderabitur.*

[d] *Adveniens*] *Vim suam erga te exerens; te respiciens.* Dixit Martem abivisse.

[e] *Qua se tibi comp.*] Id est, *Quæ ob formæ elegantiam tecum possit conferri.*

Erubuit

[f] Erubuit. [g] *decet alba quidem pudor ora : sed iste*
Si simules, prodest : verus obesse solet.
Cùm bene [h] *dejectis gremium spectabis ocellis,*
Quantum quisque ferat, [i] *respiciendus erit.*
Forsitan [k] *immundæ* [l] *Tatio* [m] *regnante* [n] *Sabinæ*
Noluerint habiles pluribus esse viris.
Nunc [o] *Mars externis animos exercet in armis :*
At [p] *Venus* [q] *Æneæ* [r] *regnat in urbe sui.*
[s] *Ludite formosæ. casta est, quam nemo rogavit :*
Aut si rusticitas non vetat, [t] *ipsa rogat.*
Has quoque, quas frontis [u] *rugas in vertice portas,*
Excute : [x] *de rugis crimina multa cadent.*

INTERPRETATIO.

Rubore suffusa est : Rubor equidem est decori vultui candido : sed iste juvat si fingas; sincerus solet officere. Cùm bene aspicies sinum oculis demissis, unusquisque erit honorandus quantum det. Forsitan impuræ Sabinæ Tatio imperante, noluerint esse aptæ pluribus viris : Nunc Mars detinet animos in armis peregrinis : At Venus imperium obtinet in urbe sui Æneæ. Ludite pulcræ : pudica est quam nemo oravit : aut, si morositas non obstat, ipsa orat. Dele etiam has rugas quas geris in suprema fronte : multa vitia defluent de rugis.

NOTÆ.

[f] *Erubuit*] Puella *scil.* Poëtæ amica, cùm anus sollicitationes audiret.

[g] *Decet*] Quia rubore albam faciem distinguit. Illa verò sunt anus verba, quæ erubuisse puellam senserat.

[h] *Dejectis*] Pudoris simulandi causâ, ut eò magis capiatur amans; vel etiam, ut quale ille amoris pretium in sinu deponat, possit cognoscere. Solebant enim qui ad amicam commeabant, in ejus gremium dona sua mittere.

[i] *Respiciendus*] Id est, Amanti, pro donorum suorum ratione erit indulgendum. Optimum præceptum; nam & illud idem puellæ inculcat docta quædam meretrix apud Terentium. Nefariæ cruces!

[k] *Immundæ*] *Inurbanæ, inelegantes, impolitæ.* Sic de pudicis matronis loquuntur prostibula.

[l] *Tatio Regnante*] *Quo tempore rudes & inculti homines glandibus vescebantur.* Pudicitiam dicit imperitarum mulierum virtutem esse; cui assentientur quæ lenæ & veneficæ haberi volent. Fuit verò Tatius dux Sabinorum, qui cum Romulo bellum fortiter gessit.

[m] *Regnante*] In regni partem, fœdere post pugnam percusso receptus est.

[n] *Sabinæ*] *Sabinorum uxores aut puellæ.* Illum verò populum religione Deorum, & & morum incorruptione apud plerosque autores celebratum invenias. Terras incolebant non longè à Româ, ad Septentrionem.

[o] *Mars externus*] *Non jam intra Romæ urbis mœnia, ut olim, aut bella, aut à Sabinis mutuata morum duritas exercetur.*

[p] *Venus*] *Amorum & deliciarum Dea.*

[q] *Æneæ*] Venerem Æneæ matrem fuisse, à quo Romani originem duxerunt, supervacaneum est repetere.

[r] *Regnat*] Adeòque in deliciis & amoribus vivendum: nam,

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

[s] *Ludite*] *Amoribus vestris operam date; amantes decipite.* Ejusmodi, non nisi veneficæ nomine suadere ausum Poëtam, monuisse, satis credo, prudentibus, & cauris fuerit.

[t] *Ipsa rogat*] Egregia verò fuerit castitas.

[u] *Rugas*] Puellæ dicta aversantis severum vultum lena adverterat.

[x] *De rugis*] Crimen fuisse innuit, quòd ad impura dicta frontem puella corrugaverit : ipsamque innocentem fore, cum læto & hilari vultu tantas nequitias audiverit.

Ipse [o] *Deus vatum,* [p] *pallâ spectabilis aureâ,*
[q] *Tractat inaurata* [r] *consona* [s] *fila* [t] *lyra.*
Qui dabit, ille tibi magno sit [u] *major Homero.*
Crede mihi; res est [x] *ingeniosa, dare.*
Nec tu, si quis erit [y] *capitis mercede redemtus,*
[z] *Despice* [a] *gypsati* [b] *crimen inane pedis.*
[c] *Nec te decipiant* [d] *veteres* [e] *quinquatria cera.* *
[f] *Tolle tuos tecum, pauper amator, avos.*
[g] *Quin,* [h] *quia pulcher erit, posces sine munere* [i] *noctem;*
Quod [k] *det,* [l] *amatorem flagitet antè suum.*

INTERPRETATIO.

Ipse Deus poëtarum insignis pallâ aureâ pulsat nervos concordes lyræ inauratæ. Qui afferet, ille tibi sit præstantior magno Homero. Crede mihi, afferre est res arguta. Nec tu, si aliquis erit redemptus pretio capitis, contemne vanum probrum pedis gypso illiti. Nec te fallant ceræ antiquæ quinquatria. Inops amator, aufer tecum tuos avos. Quin, quia formosus erit, petet noctem sine pretio; poscat priùs suum amatorem quod præbeat.

NOTÆ.

[o] *Deus vatum*] Apollo.

[p] *Pallâ spectab.*] *Adeòque, cùm & ipse Deus vatum aurum amet, pretium ab amantibus non debes spernere:* Eò enim meo judicio, lenæ ad puellam oratio spectat; quam aliò detorsit interpres. Cæterùm monuit ille, ad Apollinis Palatini marmoreum simulacrum, quod auctore Augusto, tanto artificio fuerat fabrefactum, ut vivum esse, & plectra movere, & canere videretur, hoc in loco allusisse Poëtam.

[q] *Tractat inaurata*] Adeòque aurum amat.

[r] *Consona*] *Consonantia*, ut harmoniam efficiant.

[s] *Fila*] *Nervos, chordas.*

[t] *Lyra*] Lyra instrumentum erat musicum, cujus figuram passim reperias.

[u] *Major*] *Cuique adeò potiùs obsequaris.*

[x] *Ingeniosa*] *Adeòque Poëtarum ingenia exæquans, aut superans.* Puellis certè plurimis, præsertim verò turpibus meretriculis, præter lucrum dulce nihil est.

[y] *Capitis merc.*] Servus aliquis, qui dives factus se à servitio redemerit.

[z] *Despice gypsati*] *Ne*, inquit, *illum servum inani causâ despicias; vitium enim in servo, si quod sit, in pede gypsato est; quod vitium, cùm aquâ elui possit, nullum est.*

[a] *Gypsati*] Gypsum, *Du plâtre.* Genus est calcis; quo, ut docet Plinius, venalium servorum, trans mare ductorum, pedes illinebantur.

[b] *Crimen*] Alij *nomen*. Quod etiam optimè est.

[c] *Nec te decipiant*] *Nulli propter nobilitatem obsequaris.*

[d] *Veteres cera*] Id est, Alicujus stemmata, genus, aut nobilitas: Ex cerâ enim fiebant majorum imagines, quæ in atrio, ad probandam & ostentandam nobilitatem & avorum seriem, collocabantur.

[e] *Quinquatria*] Variè hunc locum emendant. Quidam, per appositionem legunt *quinque atria*, ut sit numerus finitus pro infinito. Alij *plena atria*. Micyllus *veteris quicquam atria cera*. Lipsius *veteri cincta atria cerâ*. Alius *qua cingunt atria cera*. Scriverius *circa atria cera*. Quod ultimum scripsisse Poëtam probabilius est.

[f] *Tolle*] Quasi præsentem pauperem amatorem, non sine contemtu alloquitur Dypsas. Gall. diceret, *Va te promener avec tes ayeulx.*

[g] *Quin*] Mendosum hunc versum suspicatur clar. Heinsius. Quamobrem non video. Optimum verò sensum efficit particula *quin*; postquam enim posuit anus, plurimos, quos quidem repellendos monuit; ad puellam venturos, quorum alius veterem prosapiam, alius ingenium, aliáque jactaret; *quin insuper*, ait *omnium maximè rejiciendi venient, qui propemodum cum imperio omnia à te flagitent.*

[h] *Quia pulcher erit*] *Fastus enim inest pulcris, sequitúrque superbia formam.* Ovid.

[i] *Noctem*] Quid sit noctem orare, aut petere non opus est exponere.

[k] *Det*] *Tibi* supple.

[l] *Amatorem*] Qui ipsum perversè amat,

[m] *Parcius exigito pretium, dum* [n] *retia tendis,*
Ne fugiant. [o] *captos* [p] *legibus ure tuis.*
[q] *Nec nocuit simulatus amor. sine credat amari:*
Sed cave, ne gratis hic tibi [r] *constet amor.*
Sæpè [s] *nega noctes. capitis modo finge dolorem:*
Et modo quæ [t] *causas præbeat,* [u] *Isis erit.*
Mox [x] *recipe; ut nullum patiendi colligat* [y] *usum,*
Neve relentescat sæpè repulsus amor.
Surda sit oranti tua janua, laxa ferenti.
[z] *Audiat exclusi verba receptus amans.*
Et, quasi læsa prior, nonnunquam irascere læso.
Vanescat culpâ culpa [a] *repensa* [b] *tuâ.*
Sed nunquam dederis spatiosum tempus in iram.
Sæpè simultates ira [c] *morata facit.*
Quin etiam discant oculi lacrymare coacti:
Et faciant udas [d] *illa vel illa genas.*

INTERPRETATIO.

Posce modestiùs munera, dum ponis laqueos, ne amantes recedant: urge irretitos tuo modo. Nec obfuit amor fictus: patere se arbitretur diligi: sed vide, ne hic amor tibi sit frustrà. Sæpè recusa noctes: modo simula dolorem capitis: & modo Isis erit quæ causas subministret. Mox admitte; ut nullam contrahat dolendi consuetudinem; & ne amor sæpè rejectus langueat. Fores tuæ sint surdæ roganti, apertæ apportanti. Amans admissus audiat voces repulsi. Et quasi prior violata, interdum succense offenso. Crimen comparatum cum tuo crimine diluatur. Sed nunquam concesseris longum spatium in iram. Ira producta sæpè parit odia. Quin etiam oculi inviti doceantur lacrymas effundere: & illa vel illa reddant genas humidas.

NOTÆ.

[m] *Parcius*] Imò blanditiis, etiam harum venatricum retia teguntur.

[n] *Retia*] Tendunt itaque amatoribus suis, tanquam brutis. Salus est adolescentum, ut eas perpetuò oderint, maturè has cruces cognoscere.

[o] *Captos*] *Tuis illecebris irretitos.*

[p] *Legibus*] *Tuo modo.* Gall. *Comme il te plaira.*

[q] *Nec nocuit*] Vult etiam anus, ut ad capiendos juvenes, amorem simulet puella.

[r] *Constet*] *Sit. Cave,* inquit, *ne gratis & frustrà, aut sine pretio hunc amorem simules.*

[s] *Nega*] Ejus rei rationem reddet postea Naso.

[t] *Causas*] Amatoris dimittendi, *scil.*

[u] *Isis*] Inachi fluminis filia, ante Io appellata, à Jove in vaccam, Junonis metu, mutata, deinde apud Ægyptios pristinæ formæ restituta, ubi pro Deâ culta est. Ejus sacra ad Romanos translata sunt; quibus solennibus Romanæ mulieres per plurimos dies secubabant. *Simulas se à matre accersi ad rem divinam.* Terent.

[x] *Recipe*] Amatorem, *scil.*

[y] *Usum*] Usu verò & consuetudine omnia fiunt tolerabilia.

[z] *Audiat*] Ut ex rejecti desperatione majorem suam credat felicitatem; largioráque posteà munera afferat.

[a] *Repensa*] *Cum culpa comparata: perversè compensata extinguatur.*

[b] *Tua*] Heinsius legeret *suâ*. Codex unus habet *novâ*; quod non displicet: sensum hujus loci saltem aperit.

[c] *Morata*] *Quæ diu duravit.*

[d] *Illa*] *Zelotypiam,* inquit, *vel quidvis aliud finge lacrymarum tuarum esse causam; quasi non te amari crederes, ut se amari amans credat.* Vaferrimum consilium.

[e] *Nec, si quem falles, tu perjurare timeto.*
Commodat [f] *illusis numina surda Venus.*
Servus & ad [g] *partes sollers ancilla parentur;*
Qui doceant, [h] *aptè quid tibi possit emi.*
Et sibi pauca rogent: [i] *multos si pauca rogabunt,*
Postmodo de [k] *stipula grandis acervus erit.*
Et soror & mater, nutrix quoque [l] *carpat amantem.*
Fit citò per multas præda petita manus.
Cùm te deficient poscendi munera causæ,
[m] *Natalem* [n] *libo* [o] *testificare tuum.*
Ne securus amet nullo rivale, caveto.
Non bene, si tollas prælia, durat amor.
Ille [p] *viri toto videat vestigia lecto:*
Factáque lascivis livida colla notis.
Munera præcipuè videat, quæ miserit alter.
Si tibi nil dederit, [q] *Sacra roganda* [r] *via est.*

INTERPRETATIO.

Nec, tu, si quem deceperis metuas pejerare. Venus præbet numina surda deceptis. Famulus etiam & ministra callida instituantur ad partes; qui submoneant, quid tibi possit idoneè comparari. Et sibi petant exigua: si exigua patent â pluribus, postmodo cumulus erit magnus de spicis collectis. Et soror, & mater, nutrix etiam expilet amatorem. Præda quæsita per plures manus celeriter congeritur. Cum causæ petendi dona tibi deerunt; indica tuum diem natalem placentâ. Vide ne otiosus amoribus indulgeat sine æmulo. Amor malè permanet si auferas certamina. Ille aspiciat indicia viri toto toro; & colla liventia signis procacibus. Aspiciat præsertim dona quæ alius præbuerit. Si nihil tibi obtulerit, via Sacra est petenda.

NOTÆ.

[e] *Nec, si quem*] Cujus generis sint hæc omnia nemo non videt: quæ tamen, ad præcavendum, scitu sunt pernecessaria.

[f] *Illusit*] *Perjurio deceptos non audit Venus:* &

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum. Meliores verò habent *in lusus*. Neapolitanus *in ludos*.

[g] *Partes*] Partes dicuntur ea omnia quæ quisque Actor in fabulâ ex personâ quam tuetur, habet exequenda. Totum itaque suum artificium anus Comœdiæ comparat; ubi ancillas opus sit habere astutas & expromtâ memoriâ, quæ utcumque opus sit dominæ consilio subserviant. *Qui sçachent bien jouer leur personnage.*

[h] *Aptè*] Doceant aptè, & quid possit emi aptè.

[i] *Multos*] Amatores *scil. Quanquam*, inquit, *servi & ancillæ rogabunt pauca, tamen, quia multos rogabunt, & à multis accipient, brevi fient divites.*

[k] *Stipulâ*] Propriè culmus est, aut ea pars segetis, quæ, demessis spicis, in agro relinquitur; quanquam etiam pro ipsis spicis sumitur. Illis verò, quas post messores legunt egeni, dona, quæ ab amatoribus accipiunt servi seu ancillæ; comparat Dypsas anus.

[l] *Carpat*] *Arrodat; Ab amante aliquid auferat.*

[m] *Natalem*] Diem, *scil.*

[n] *Libo*] *Placenta ex farre & melle.* Mos erat autem, ut natali die discumbentibus liba apponerentur, à nulloque gustarentur priùs, quàm ab eo cujus natalis dies celebraretur: post cujus degustationem, omnes degustabant & benè precabantur.

[o] *Testificare*] *Ut, de more, Dona amans adferat.*

[p] *Viri*] Alterius amatoris.

[q] *Sacra*] Illa via Romæ à curiâ veteri versus amphiteatrum, ad arcem Capitolinam porrigebatur.

[r] *Via*] Id est, quænam merces in eâ vendantur; quanti constent quas habere cupit, &c. ut intelligat amator eas emendas esse.

Cùm multa abstuleris: ut non tamen omnia [f] *donet;*
Quod nunquam reddas, commodet [t] *usque roga.*
Lingua juvet, [u] *mentemque tegat.* [x] *blandire, noceque.*
Impia sub dulci melle venena latent.
[y] *Hæc si* [z] *præstiteris,* [a] *usu mihi cognita longo,*
[b] *Nec tulerint voces ventus & aura meas;*
Sæpè mihi dices viva bene: sæpè rogabis,
Ut mea defunctæ molliter ossa cubent.
[c] Vox erat in cursu, cum me mea prodidit umbra.
At nostræ vix se continuere manus,
Quin [d] albam rarámque comam, lacrymosáque vino
[e] Lumina, rugosas distraherentque genas.
[f] Dî tibi dent nudósque [g] lares, inopémque senectam,
Et [h] longas hiemes, [i] perpetuámque sitim.

INTERPRETATIO.

Postquam multa rapueris; ut tamen non det omnia, orato assiduè mutuò det quod nunquam restituas. Lingua prosit, & animum celet: demulceto, & obesto. Dira toxica obducuntur suavi melle. Si hæc servaveris à me comprobata diutinâ experientiâ, nec ventus & aura rapuerint mea dicta; sæpè bene precaberis mihi superstiti; sæpe orabis ut mea ossa mortuæ quiescant suaviter. *Verba profluebant cùm umbra mea me retexit. At manus nostra vix se represserunt. Quin discerperent capillos rares, & albos & oculos mere profluos & genas rugis contractas. Dij tibi faciant domum inanem, & senectutem vacuam; & protractas hyemes, & sitim continuam.*

NOTÆ.

[f] *Donet*] *Donare videatur*; quod ipsum à dando absterreat.

[t] *Usque*] Meliores habent *ipsa*. Alij *ille*.

[u] *Mentemque tegat*] *Ità ut aliud clausum in pectore, aliud in linguâ promptum habeas, quod gratum sit amatori.*

[x] *Blandire noceque*] *Per blanditias amatorem expila.* Vel *Noce, ne in tædia vertatur amor, qui his artibus retinetur.*

[y] *Hæc*] *Mea præcepta*, scil.

[z] *Præstiteris*] *Observaveris.*

[a] *Usu*] *Experientiâ.*

[b] *Nec tulerint*] *Nec te frustrà admonuerim.*

[c] *Vox*] Anus *scil.* quæ multa alia deblaterasset, nisi Poëtæ latentis umbram advertisset.

[d] *Albam*] *Canam*; nam anus erat.

[e] *Lumina*] *Oculos*; quos plerumque rubros & lacrymosos habent vinosi.

[f] *Dî tibi*] Lenæ imprecatur Naso.

[g] *Lares*] *Domum omni bono vacuam.* Ponuntur enim Lares, Dij domestici, persæpe pro ipsa domo. Vel *nudos lares* expone *nullos*; quod in aliis reperitur codicibus.

[h] *Longas*] *Ut frigoribus & gelu conficiaris*; quo senes, ob sanguinis defectum, maximè uruntur.

[i] *Perpetuámque*] Nullum ferè bibacissimæ Dipsadi majus potuit imprecari tormentum.

ELEGIA IX.

Ad Atticum, amantem non oportere desidiosum esse, ut nec militem.

[a] Militat omnis amans, & [b] habet sua castra Cupido:
[c] Attice, crede mihi; [d] militat omnis amans.
Quæ bello est habilis, Veneri quoque convenit, [e] ætas.
Turpe senex miles, turpe senilis amor.
Quos petiere duces annos in milite forti,
Hos petit in socio [f] bella puella toro.
[g] Pervigilant [h] ambo: terrâ requiescit [i] uterque.
Ille fores dominæ servat, at iste ducis.
Militis officium [k] longa est via. [l] mitte puellam;
Strenuus [m] exemto fine sequetur amans.
Ibit in [n] adversos montes, [o] duplicatáque nimbo
Flumina: congestas exteret ille nives.
Nec [p] freta pressurus timidos [q] causabitur Euros;
Aptáque [r] verrendis [s] sidera quæret aquis.

INTERPRETATIO.

Omnis amator bellum gerit, & Cupido habet sua castra: fidem mihi habe, Attice; omnis amator arma tractat. Anni qui ad bellum sunt apti, apti sunt quoque ad Venerem. Miles senex est res indecora, amor senilis est indecorus. Quam ætatem Imperatores voluerunt in strenuo milite, hanc pulcra puella expetit in lecto jugali. Uterque noctes insomnes ducunt: ambo cubant humi. Ille custodit portam domina, at iste Imperatoris. Munus militis est prolixum iter: ablega puellam; fortis amator sine fine consequetur. Curret in colles oppositos, & torrentia aucta imbribus: ille calcabit nives cumulatas. Nec navigaturus culpabit Euros turgidos; nec requiret astra idonea aquis tranandis.

NOTÆ.

[a] *Militat*] Eò verò periculosiùs militat, quòd hosti sese inermem tradit qui amat; eidémque maximè parcit.

[b] *Habet sua castra*] Id est, verè amor est bellum.

[c] *Attice*] Titus Pomponius est; ad quem multas epistolas scripsit Cicero; Poëtæ sodalis, & amicus ità carus, ut cum eo seria, ludicráque omnia conferre solitus sit. Attici verò cognomen ideò sortitus est, quòd cum diu Athenis vixisset, planè Atticus, linguâ & morum elegantiâ videretur.

[d] *Militat*] Non parvam affert sententiæ gravitatem hæc repetitio.

[e] *Ætas*] Juventus *scil.*

[f] *Bella*] *Pulcra.*

[g] *Pervigilant*] *Noctem totam insomnem ducunt.*

[h] *Ambo*] Miles *scil.* & amator; atque equidem posterior, qui totâ nocte cantando, aut ad amicæ fenestras conquerendo, vagatur.

[i] *Uterque*] Amator quidem ad amicæ fores.

[k] *Longa*] Atque longis itineribus plerumque defessi sunt milites.

[l] *Mitte*] *Longè ab amatore ablega.*

[m] *Exemto fine*] *Sine fine sequetur.* Amanti itaque, ut militi, longa erit via.

[n] *Adversos*] *Oppositos, Obstantes.*

[o] *Duplicatáque*] Quales sunt torrentes.

[p] *Freta pressurus*] *Navigaturus*, puellæ causâ.

[q] *Causabitur*] *Causam*, ne navem conscendat, dicet.

[r] *Verrendis*] *Remis impellendis, aut navi frangendis.* Id est, Absque omni consultatione maris discriminibus sese amans objiciet.

[s] *Sydera*] Anteà vidimus sydera quædam pluviosa & procellosa esse; aut saltem pluviæ & tempestatis tempus indicare.

Quis, nisi vel miles, vel amans, & frigora [t] noctis,
Et [u] denso mistas perferet imbre nives?
Mittitur infestos alter speculator in hostes:
In rivale oculos alter, ut hoste, tenet.
Ille graves urbes, hic duræ limen amicæ
Obsidet: hic [x] portas frangit, at ille [y] fores.
Sæpè soporatos invadere [z] profuit hostes;
Cædere & armatâ vulgus inerme manu.
[a] Sic fera Threïcij ceciderunt agmina [b] Rhesi:
Et dominum capti deseruistis [c] equi.
[d] Sæpè maritorum somnis utuntur amantes;
Et sua sopitis [e] hostibus arma [f] movent.
[g] Custodum transire manus, vigilúmque [h] catervas,
Militis & miseri semper amantis opus.
Mars [i] dubius, [k] nec certa Venus; victíque [l] resurgunt:
Quosque neges unquam posse jacere, [m] cadunt.

INTERPRETATIO.

Quis nisi vel miles vel amator, usque tolerres & frigora noctis, & nives confusas cum spissis nimbis? Alter dimittitur explorator in hostes infenses: alter defigit oculos in amulo, tanquam in hoste. Ille oppugnas urbes molestas, hic limen crudelis amicæ: hic preterit portas, at ille fores. Sæpè utile fuit aderiri hostes sopitos; & mactare vulgus nudum manu armis instructâ. Sic acres copiæ Rhesi Threïcij deleta sunt; & equi correpti destituistis Dominum. Amantes utuntur sæpè sopore maritorum; & concutiunt sua arma hostibus somno oppressis. Effugere globos custodum, & manus excubitorum, est munus militis, & amantis semper miseri. Mars incertus, nec Venus fida; & subacti eriguntur: & quos credas nunquam posse interimi, opprimuntur.

NOTÆ.

[t] *Noctis*] Uterque verò, & miles & amans, persæpe sub dio pernoctat.

[u] *Denso mistas*] Frigus propemodum & tristitiam hic versus advehit.

[x] *Portas*] Quæ in muris urbium, munitionum, atque castrorum.

[y] *Fores*] Id est, januas, aut ostia domorum privatarum. Ex hoc verò versu differentia patet, quæ inter Portas & januas, seu fores, intercedit.

[z] *Profuit*] Militi *scil.* Pergit in comparatione amantis & militis.

[a] *Sic*] Per soporem.

[b] *Rhesi*] Vide in Penelope.

[c] *Equi*] Rhesi *scil.* de quibus etiam in Penelope.

[d] *Sæpè marit.*] Ostendit, quomodo & amantes sopore hostium maritorum utantur.

[e] *Hostibus*] Maritis *scil.* quos sibi hostes ducunt amantes.

[f] *Movent*] *Admovent* arma, quibus acerbiora, quàm quæ ferro, ingenuo viro vulnera fiunt.

[g] *Custodum transf.*] Quod amantibus incumbit.

[h] *Catervas*] Quibus premuntur milites.

[i] *Dubius*] Incertus enim belli exitus; quod diu cogitandum. *Les armes sont journalieres.*

[k] *Nec certa*] Muliere nihil levius; ut habet proverbium.

[l] *Resurgunt*] *Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.* Virg.

[m] *Cadunt*] *Victoresque cadunt Danai.* Virg. Quæ omnia facilè ad Amoris bella transferet, qui Phædriam Terentianum viderit.

Ergo

Ergo desidiam quicumque vocabit amorem,
[n] Desinat. ingenij est [o] experientis amor.
[p] Ardet in [q] abductâ Briseïde [r] mœstus Achilles.
[s] Dum licet, [t] Argolicas [u] frangite Troës opes.
Hector ab [x] Andromaches complexibus ibat in arma.
Et, galeam capiti quæ daret, uxor erat.
[y] Summa ducum [z] Atrides visâ [a] Priameïde [b] fertur
[c] Mænadis [d] effusis [e] obstupuisse comis.
[f] Mars quoque [g] deprensus [h] fabrilia vincula [i] sensit.
[k] Notior in cœlo fabula nulla fuit.
Ipse ego segnis eram, [l] discinctâque in otia natus:
Mollierant animos [m] lectus & umbra meos.

INTERPRETATIO.

Ergo quicunque nominabit amorem segnitiem id *omittat: amor est ingenij* multa *molientis. Tristis Achilles flagrat in Briseide abrepta. Trojani proterite viros Argolicas, dum datur. Hector ruebat in arma ab amplexibus Andromaches: & conjux erat qua aptaret cassidem capiti. Atrides dux ducum dicitur spectatâ Priameïde basisse in sparsis capillis Mænadis. Mars quoque correptus sensit laqueos fabriles. Nulla fabula fuit magis vulgata cœlo. Ipse ego desses eram, & genitus in otia dissoluta: lectus & umbra enervaverant mea pectora.*

NOTÆ.

[n] *Desinat*] *Scilicet vocare amorem desidiam*, ut exponit Dominicus? Non. Quanquam enim optimos ejus commentarios plerumque sequimur; eos tamen quando ità ratio postulare videtur, relinquimus. *Desinat*; id est, *Ab amore desistat*; *Amoris castra ne sequatur.*

[o] *Experientis*] *Experti, Periti*; adeòque multa molientis.

[p] *Ardet Achilles*] Adeòque desidiosus non est Amor, qui Heroum etiam corda sibi mancipat; à quo percelluntur.

[q] *Abductâ*] Ab Agamemnone: quâ de re vide, si placet, Briseidis epistolam.

[r] *Mœstus*] Alij *magnus*; quod ad scopum facit. Mœstus verò imò & furiosus, ex Briseidis suæ raptu, factus est Achilles.

[s] *Dum licet*] Per Achillis Græcorum fortissimi absentiam *scil.* qui ut Homerus scribit, amore & irâ amens pugnâ abstinuit; Quâ re factum, ut Græcorum ingentem cladem Trojani ediderint! Eò alludit Poëta hoc versu.

[t] *Argolicas*] *Græcas.*

[u] *Frangite*] Græcos hostes mactando, quamdiu ab Achille irato non defenduntur.

[x] *Andromaches*] Hectoris uxor fuit Andromache.

[y] *Summa*] *Caput & Dux.* Vocatur enim Agamemnon dux ducum seu Principum Græcorum qui Trojam expugnaverunt.

[z] *Atrides*] Agamemnon, Atrei filius.

[a] *Priameide*] Cassandrâ, Priami filiâ.

[b] *Fertur*] *Dicitur, Memoratur.*

[c] *Mænadis*] Cassandræ *scil.* vaticinantium more furentis & insanientis: μανιάζ enim insanire est. Cassandram verò vatem fuisse dono Apollinis alibi diximus.

[d] *Effusis*] Furentium more *sparsis.*

[e] *Obstupuisse*] Ex Cassandræ formâ, quam perditè amavit, attonitus.

[f] *Mars*] Ipse belli Deus minimè desidiosus, quo Amorem desidiosum non esse maximè probatur.

[g] *Deprensus*] A Vulcano *scil.* Veneris marito, Solis monitu.

[h] *Fabrilia*] Vulcani, qui rete ferreum, adeò exile ac tenue, ut oculorum aciem fugeret, in lecto Veneris tetendit; quo vinculo Mars & Venus Adulteri in flagitio correpti sunt, deorúmque omnium ludibrio, expositi,

[i] *Sensit*] Adeòque amavit.

[k] *Notior*] Quippe ad turpe spectaculum omnes convolarunt, captisque illudere certaverunt.

[l] *Discincta*] *Mollia, dissoluta.* Enimverò togatis, opus aliquod molientibus, togam, ne impedimento sit, opus est cingere & colligere. Inde fit ut strenuos viros *præcinctos, accinctos*, inertes *discinctos* dixerint.

[m] *Lectus & umbra*] *Otium*, quod in lecto & umbra reperitur.

Impulit ignavum formosæ cura puellæ;
[n] Jussit & in castris [o] æra merere suis.
[p] Inde [q] vides agilem, nocturnáque bella gerentem.
Qui [r] nolet fieri desidiosus, amet.

INTERPRETATIO.

Amor pulcra puellæ excitavit desidiosum; & imperavit stipendia facere in castris suis. Inde cernis me alacrem & moventem arma nocturna. Qui nolet fieri segnis, amet.

NOTÆ.

[n] *Jussit*] Cura puellæ *scil.* sive Amor.

[o] *Æra merere*] *Stipendia facere, Militare.*

[p] *Inde*] *Ex Amore, postquam me ille impulit.*

[q] *Vides*] Atticum alloquitur.

[r] *Nolet fieri*] Adeòque non tantùm desidiosus non est Amor, sed insuper desidiam pellit, desidiososque fortes facit. Quod non modò de Amore, sed de omni affectu aut cupiditate verum est.

ELEGIA X.

Ad puellam, ne pro amore præmia poscat.

[a] QUalis, ab [b] Eurotâ [c] Phrygiis avecta carinis,
[d] Conjugibus belli causa duobus erat:
Qualis erat [e] Lede, quam plumis abditus [f] albis
Callidus in [g] falsâ lusit [h] adulter ave:
Qualis [i] Amymone siccis errabat in agris,
[k] Cùm premeret summi verticis [l] urna comam:

INTERPRETATIO.

QUalis erat abducta navibus Phrygiis ab Eurotâ, causa belli duobus maritis; qualis erat Lede, quam adulter astutus tectus plumis candidis fefellit in alite ficto: qualis Amymone vagabatur in campis aridis, cum hydria urgeret capillos supremi verticis;

NOTÆ.

[a] *Qualis*] Pulcherrima *scil.* Amicæ verò formam laudat primò Poëta, ne posteà in eâ præsidium quærat.

[b] *Eurotâ*] Fuit Eurotas fluvius Spartam alluens, unde avecta est Helena.

[c] *Phrygiis*] Paridis Phrygij, seu Trojani.

[d] *Conjugibus*] Menelao *scil.* & Paridi.

[e] *Lede*] Tyndari conjux, Castoris & Pollucis, itemque Helenæ mater, & Clytemnestræ.

[f] *Albis*] Cygni *scil.* de quo anteà vidimus.

[g] *Falsâ*] *Simulatâ, fictâ*: Neque enim reverà Jupiter Ledam decipiens Cygnus fuit.

[h] *Adulter*] Jupiter *scil.*

[i] *Amymone*] Una fuit ex 50 filiabus Danaï, pulcritudine eximiâ, venandi studio sese oblectans.

[k] *Cum premeret*] *Cùm aquam in urnâ capiti impositâ portaret.* Tum verò Neptuno quem in auxilium, adversus Satyrum vim inferre volentem, vocaverat, placuisse dicitur; à quo, quod à Satyro metuebat passa est.

[l] *Urna*] Vas est quo aqua ex puteis fluminibusve hauritur, adeòque & continetur.

Talis eras; [m] aquilámque in te [n] taurúmque timebam;
Et quidquid magno [o] de Jove fecit Amor.
Nunc timor omnis abest, animíque [p] resanuit error:
Nec facies oculos jam [q] capit [r] ista meos.
Cur sim mutatus quæris? quia munera poscis.
Hæc te non patitur causa placere mihi.
Donec eras [s] simplex, animum cum corpore amavi:
Nunc mentis [t] vitio [u] læsa figura tua est.
Et [x] puer est & [y] nudus Amor. sine [z] sordibus [a] annos.
Et [b] nullas vestes, ut [c] sit apertus, habet.
[d] Quid [e] puerum Veneris pretio [f] prostare [g] jubetis?
Quo [h] pretium condat, [i] non habet ille [k] sinum
Nec Venus apta feris, Veneris nec filius, annis:
Non decet imbelles [l] æra merere Deos.

INTERPRETATIO.

talis eras: & metuebam tibi aquilam & bovem, & quidquid Amor finxit de magno Jove. Nunc omnis metus recessit, & error mentis est emendatus: nec jam ista tua *forma retinet meos oculos. Requiris quamobrem sim mutatus? Quia petis dona. Hac causa non sinit te mihi gratam esse. Quandiu eras ingenua, dilexi ingenium cum corpore: nunc forma tua imminuta est culpâ ingenij. Amor est puer & nudus: habet ætatem avaritia expertem, & nullos amictus, ut sit patens. Quamobrem imperatis puerum Veneris prostitui pretio? Ille non habet gremium, quo abdat munera. Nec Venus, nec puer Veneris idoneus sævis armis: indecorum est Deos imbelles æra merere.*

NOTÆ.

[m] *Aquilamque*] Id est, *Ne ut olim ad Ganymedem, ità ad te rapiendam, Jupiter Aquilam mitteret.*

[n] *Taurumque*] A quo, seu potiùs à Jove in Tauro latitante, abducta est & vitiata Europa.

[o] *De Jove fecit*] Illum enim in Cygnum, Taurum, Imbrem, aliaque Amor mutavit.

[p] *Resanuit*] Alij habent *evanuit ardor*. Illam verò alteram lectionem ex Gronovij observationibus restituit clar. Heinsius; qui Lactantium voce illâ *resanuit* usum esse testatur.

[q] *Capit*] *In amorem pellicit.* Enimverò ingenuo viro illam amare mulierem est indignum, cui propter pretium tantùm gratus sit.

[r] *Ista*] Tua *scil.*

[s] *Simplex*] *Non petulans, procax, & avara; sed qua amares tantùm ut amares.*

[t] *Vitio*] Avaritiâ *scil.*

[u] *Læsa*] Iamdudum equidem ille amat nos qui dona nostra amat, si Gnathoni Terentiano credimus: at non alius eo amore contentus fuerit, nisi qui fatui & insulsi Thrasonis mores & animum induerit.

[x] *Puer*] Adeòque simplex, & purus non vafer, nec subdolus; quales sunt turpes meretriculæ.

[y] *Nudus*] *Mundus* habet optimus Palatinus.

[z] *Sordibus*] *Avaritiâ*; quâ homines fiunt & dicuntur sordidi.

[a] *Annos habet*] *Ætatem agit, Vivit.*

[b] *Nullas vestes*] Quibus alij ad fraudem & nequitiam uti solent.

[c] *Sit apertus*] Ejus omnia conspiciantur; nec aliud promtum, aliud in pectore clausum habere possit.

[d] *Quid*] *Propter quid? Quamobrem.*

[e] *Puerum Veneris*] Amorem, seu Cupidinē.

[f] *Prostare*] Corporis turpitudine quæstum facere, illudque venale habere videtur Amor qui cum meretricula est.

[g] *Jubetis*] Coutumeliosè propemodum numero multitudinis usus est; quasi in meretricum numero amicam ponat.

[h] *Pretium*] Turpitudinis *scil.*

[i] *Non habet*] Quia nudus est, aut esse debet, si verus est.

[k] *Sinum*] In quem dona mittere solebant.

[l] *Æra merere*] Quod solent milites in bello. Alludit Poëta ad meretricis etymologiam, quæ à merendo dicitur.

Stat meretrix [m] certo [n] cuivis mercabilis ære;
Et [o] miseras [p] jusso corpore quærit opes.
[q] Devovet imperium [r] tamen hæc lenonis avari:
Et, quod vos facitis sponte, coacta facit.
Sumite in exemplum pecudes ratione carentes.
Turpe erit ingenium mitius esse feris.
Non equa munus equum, non taurum vacca poposcit:
Non aries placitam munere [s] captat ovem.
Sola viro mulier spoliis exultat ademtis:
Sola locat noctes: sola locanda venit.
Et vendit, quod utrumque juvat, quod uterque petebat:
Et pretium, quanti gaudeat ipsa, facit.
Quæ Venus ex æquo ventura est grata duobus;
Altera cur illam vendit, & alter emit?
Cur mihi sit damno, tibi sit lucrosa voluptas,
Quam socio motu fœmina virque ferunt?
Non benè conducti vendunt perjuria testes:
Non benè selecti judicis [t] arca patet.
Turpe, reos [u] emtâ miseros defendere linguâ:
Quod faciat [x] magnas, turpe, tribunal opes.
Turpe, [y] tori reditu [z] census augere paternos,
Et faciem lucro prostituisse suam.

INTERPRETATIO.

Scortum cuivis prostat venale definito pretio; & captat calamitosas divitias coacto corpore. Hæc tamen execratur dominium lenonis sordidi; & facit invita, quod vos facitis ultrò. Petite in exemplum bruta ratione destituta. Indecorum erit indolem leniorem esse brutis. Equa non petit pretium ab equo, non vacca à tauro: Aries non pellicit ovem amatam dono. Sola mulier lætatur spoliis dereptis viro: sola locitat noctes: sola prostat conducenda. Et vendit quod ambobus prodest, quod ambo quærebant; & mercedem indicat quanti ipsa oblectetur. Quæ Venus futura est pariter jucunda duobus, quamobrem altera illam vendit, & alter pretio comparat? Quamobrem gaudia sint mihi detrimento, sibi sint quæstui, quibus fœmina & vir gaudent motu communi? Arbitri emti perversè vendunt perjuria: scrinium judicis perversè apertum est. Indecorum est, tueri calamitosos reos linguâ pretio conductâ; indecorum tribunal quod magnas divitias coacervet. Indecorum ampliare facultates patrias proventu lecti, & pretii causâ in propatulo habuisse pulcritudinem suam.

NOTÆ.

[m] *Certo ære*] *Constitutâ & decretâ pecuniâ.*

[n] *Cuivis*] Vilissimis adeò quibusque hominibus.

[o] *Miseras*] Imò miserrimas, quæ animi & corporis jacturâ constant.

[p] *Jusso*] A lenone *scil.* quâ re nihil propè fingitur turpius.

[q] *Devovet*] *Execratur.*

[r] *Tamen*] Ut minùs reprehendendæ sint quæ coactæ peccant, quam quæ ultrò in teterrimum illud vitium prolabuntur.

[s] *Captat*] *Allicit.*

[t] *Arca*] Quò dona, quibus ipse judex corrumpatur, deferantur.

[u] *Emtâ*] Apud antiquos patroni operâ gratuitâ clientum causas agebant.

[x] *Magnas*] Nimirum ea res venditam & proditam justitiam arguit.

[y] *Tori reditu*] Qualis est meretricularum, quæ in toro lucrum faciunt.

[z] *Census*] Facultates à patre acceptas.

[a] Gratia pro rebus merito debetur [b] inemtis :
Pro [c] malè conducto gratia nulla toro.
Omnia conductor solvit : mercede solutâ
Non manet officio debitor ille tuo.
Parcite, formosæ, pretium pro nocte [d] pacisci.
Non habet eventus sordida præda bonos.
[e] Non fuit [f] armillas tanti [g] pepigisse [h] Sabinas,
Ut premerent [i] sacræ virginis arma caput.
[k] E quibus exierat, trajecit viscera ferro
[l] Filius : & pœnæ causa [m] monile fuit.
[n] Nec tamen indignum est, à divite munera posci.
Munera poscenti quod dare possit, habet.
[o] Carpite de plenis pendentes viribus uvas :
Præbeat [p] Alcinoï poma [q] benignus ager.
Officium pauper [r] numeret, studiúmque, fidemque :
Quod quis habet, dominæ conferat omne suæ.

INTERPRETATIO.

Gratia jure debetur pro rebus sine pretio paratis: gratia nulla pro lecto turpiter emto. Conductor solvit omnia : ille non est debitor merito tuo, pretio dato. Nolite, ô pulcræ, pangere mercedem pro nocte. Turpis rapina non habet felices exitus. Non tanti fuit Sabinas pactas esse armillas, ut arma eliderent caput sacra Virginis. Natus transfodit gladio præcordia è quibus prodierat : & torquis fuit causa supplicij. Nec tamen est turpe dona peti ab opulento. Habet dona quibus possit donare potentem. Sumite racemes pendentes de plenis vitibus : fundus fertilis Alcinoï ferat poma. Inops præbeat obsequium, affectum & fidem : quo quisquam est beatus id omne comportet ad amicam suam.

NOTÆ.

[a] *Gratia debetur pro rebus inemtis*] Omnino : at nihil debemus illi, cui pretium persolvimus.

[b] *Inemtis*] *Non emtis.*

[c] *Malè*] *Turpiter*, aut *pretio*, quod semper nimium est.

[d] *Pacisci*] Id est *petere*, & statuere.

[e] *Non fuit tanti*] Illud est quod dicimus, *ne valoit pas, n'estoit pas la peine ; ne meritoit pas.*

[f] *Armillas*] Tarpeiæ Vestalis historiam tangit ; de quâ & bello quod olim populus Romanus gessit cum Sabinis, sic loquitur Florus ; *Sabinis prodita porta per virginem : nec dolo : sed puella pretium rei, quæ gerebant in sinistris petierat ; dubium clipeos an armillas. Illi ut & fidem solverent & ulciscerentur clipeis obruêre.* Poëtæ itaque scopus est ab exemplo probare periculosum & noxium esse puellis pretium poscere, aut sordidam prædam consequi.

[g] *Pepigisse*] Quod fecit Tarpeia Vestalis.

[h] *Sabinas*] Sabinorum militum, qui armillas, *des bracelets* in sinistris suis habebant.

[i] *Sacra virginis*] Vestalis ipsius, quæ sordidam prædam pacta erat.

[k] *E quibus*] Matris *scil.* Eriphyles.

[l] *Filius*] Alcmæon est Amphiarai vatis & Eriphyles filius, qui ideò matrem interfecit, quòd Amphiaraum Thebano bello latitantem, in quo ille periturum se præviderat, infida, accepto à Polynice monili, prodiderat.

[m] *Monile*] Aureus torquis, olim à Venere Hermionæ datus ; quem postea à Polynice Eriphyle Amphiaraï uxor, mariti proditionis pretium accepit.

[n] *Nec tamen*] *Munera nec poscas : det munera canus amator,*
Ut foveat tepido mollia membra sinu.
Tibull.

[o] *Carpite*] Metaphora est continuata.

[p] *Alcinoï*] Hic rex fuit Phæacum hortos colens diligentissimè.

[q] *Benignus*] *Fertilis. Benignos* enim appellamus liberales ; *malignos* contrà parcos & tenaces.

[r] *Numeret*] *In pecunia loco ponat.*

Eſt quoque, carminibus meritas celebrare puellas,
[f] Dos mea. quam volui, nota fit [t] arte meâ.
[u] Scindentur veſtes, gemmæ frangentur & aurum:
Carmina quam tribuent, fama perennis erit.
Nec dare, ſed pretium poſci dedignor & odi.
Quod nego poſcenti, deſine velle; dabo.

INTERPRETATIO.

Sunt etiam mea opes decorare carminibus dignas puellas: illa quam cupivi celebratur meâ ſcientiâ. Veſtimenta lacerabuntur, gemma & aurum terentur: gloria quam verſus dabunt, erit perpetua. Nec refugio, & odio habeo donare, ſed munus peti. Omitte expetere, prabebo quod recuſo petenti.

NOTÆ.

[f] *Dos*] *Virtus, quâ in amica gratiam uti poſſim.*

[t] *Arte*] Poëticâ, ſeu Muſicâ.

[u] *Scindentur*] Hoc dicit ut artem ſuam, Poëticam *ſcil.* extollat.

ELEGIA XI.

Ad Napen, ut paratas tabellas ad Corinnam perferat.

COlligere [a] incertos, & in ordine ponere, crines
Docta, [b] neque ancillas inter habenda, Nape;
Inque [c] miniſteriis furtivæ cognita noctis
Utilis, & dandis ingenioſa [d] notis.
Sæpè venire ad me dubitantem hortata Corinnam;
Sæpè [e] laboranti fida reperta mihi;
Accipe, & ad dominam [f] peraratas mane tabellas
Perfer; & obſtantes ſedula [g] pelle moras.

INTERPRETATIO.

NApe perita cogere & componere capillos turbatos, neque reponenda in famularum numero; & inventa idonea in ſervitiis noctis clandeſtinæ; & callida in edendis ſignis; ſæpè hortata Corinnam hæſitantem ad me proficiſci; ſæpè inventa fidelis mihi dolenti; corripito & deferto ad dominam, tabellas mane perſcriptas; & tolle diligens moras importunas.

NOTÆ.

[a] *Incertos*] *Turbatos, Incomtos.*

[b] *Neque habenda*] Id eſt, quæ inter ingenuas mulieres haberi mereatur.

[c] *Miniſteriis*] Januâ videlicet clanculum aperienda; aliiſque ejus generis.

[d] *Notis*] *Signis; quibus, amoribus & votis meis, pleràque clanculum indicando, faviſti.*

[e] *Laboranti*] Ex amore *ſcil.*

[f] *Peraratas*] *Exaratas, Conſcriptas manè.*

[g] *Pelle*] A te remove.

Nec [h] silicum venæ, nec durum in pectore ferrum,
Nec tibi [i] simplicitas [k] ordine major inest.
Credibile est, & te [l] sensisse Cupidinis arcus.
In me militiæ signa [m] tuere [n] tuæ.
Si [o] quæret, quid agam; [p] Spe noctis vivere, dices.
Cætera fert [q] blandâ [r] cera notata manu.
[f] Dum loquor, hora fugit. [t] vacuæ [u] bene redde tabellas:
Verùm [x] continuo fac tamen illa legat.
[y] Aspicias oculos, mando, frontémque legentis.
[z] E tacito vultu scire futura licet.
[a] Nec mora: perlectis [b] rescribat multa jubeto.
Odi cum latè [c] splendida cera vacat.

INTERPRETATIO.

Nec vena saxorum nec durum ferrum in pectore, nec simplicitas tibi inest major tuâ sorte. Verisimile est te etiam expertam esse tela amoris. Defende in me signa tua militia. Si petat quid faciam; respondebis vitam ducere spe noctis. Tabella mihi manu scripta indicant reliqua. Dum loquor, tempus effluit. Aptè tradito litteras otiosa: verùm fac tamen illa legat protinus. Jubeo intuearis oculos & vultum legentis. Licet prospicere futura ex ore silente. Et statim, admoneto plurima rescribat perlectis. Doleo cùm cera nitida latè est vacua.

NOTÆ.

[h] *Silicum vena*] Silex lapis est durus, ex quo ignis elicitur. Cùm verò dicit Poëta Napæ non esse silicum venas, intelligit ipsam lapidum duritiem non habere; sed eam esse quæ Amoris etiam vires sentire potuerit.

[i] *Simplicitas*] Negat Poëta usque adeò rerum omnium imperitam esse, ut quid Amor possit nesciat.

[k] *Ordine*] Servili *scil.* finguntur verò in Comœdiis servi & ancillæ ingenio astuto, & subdolo.

[l] *Sensisse Cupid. arcus*] *Amasse.*

[m] *Tuere*] *Defende*; militum more, qui sua signa studiosè defendunt.

[n] *Tua*] Amoris, *scil. Militat* enim *omnis amans, & habet sua castra Cupido.*

[o] *Quaret*] Coriuna *scil.*

[p] *Spe noctis*] *Sine quâ mererer.*

[q] *Blandâ*] Enimverò blandus & blandissimus est Amator, qui aliquid ab amicâ expetit.

[r] *Cera*] *Tabella cerâ illita.*

[f] *Dum loquor*] Correptio est Poëtæ, ex amore impatientis.

[t] *Vacua*] *Alio negotio non implicata amica.* Res non est levis momenti punctum temporis ad aliquid præstolari. Unde callidus ille Syrus Terentianus, *In tempore veni, quod rerum omnium est primum.*

[u] *Bene*] *Opportunè.*

[x] *Continuo*] Adeòque ne diutiùs otiosa sit.

[y] *Aspicias*] *Ut quacumque ex vultu amica, qui animi est speculum, cognoveris, mihi deinde referas.*

[z] *E*] Alij *&* ex.

[a] *Nec mora*] Istud cupit Poëta, ut cùm sibi è vestigio rescripserit amica, & eo tempore, quo ex suâ epistolâ ipsius animus incaluerit, minus ipsa sibi propter affectuum commotionem cavere possit; ex quo facilius sit veras amicæ cogitationes cognoscere & arguere. Quietos oportet & maximè tranquillos scribere eos, qui bene & cautè scribere volunt: nec modò scribere, sed omnia agere.

[b] *Rescribat multa*] Quod fit facilè, cùm per alicujus verba aut epistolam phantasia concaluit.

[c] *Splendida*] Erant illæ tabellæ optimè politæ; adeòque splendidæ.

[d] Comprimat ordinibus versus, oculósque [e] moretur
  Margine in extremo litera [f] rasa meos.
[g] Quid digitos opus est [h] graphio lassare tenendo?
  Hoc habeat scriptum tota tabella, *Veni.*
[i] Non ego [k] victrices [l] lauro redimire tabellas,
  Nec Veneris mediâ [m] ponere in æde morer.
[n] Subscribam, *Veneris fidas sibi Naso ministras*
  Dedicat. at nuper vile fuistis [o] acer.

INTERPRETATIO.

Denset versus ordinibus: & littera exarata in ultimâ orâ detineat meos oculos. Quid opus est fatigare digitos stilo eum tractando? Integra tabella contineat hoc exaratum, Adesto. *Ego non cunctabor coronare tabellas victrices lauro, nec collocàre in medio templo Veneris. Subscribam*, Naso sacras facit famulas fideles Veneris: *at non ita pridem fuistu acer minimi pretij.*

NOTÆ.

[d] *Comprimat*] Id est, *Lineas*, seu *versus* itâ ordinet, ut angusta sint inter binos versus spatia. *Qu'elle serre ses lignes.*

[e] *Moretur*] Adeòque ejus lineæ ad finem usque perducantur.

[f] *Rasa*] *Stylo exarata.*

[g] *Quid digitos*] Amatoriâ levitate sententiam mutat; cupitque sibi unico verbo rescribere amicam *Veni.*

[h] *Graphio*] *Stylo.*

[i] *Non morer*] *Non differam.*

[k] *Victrices*] *Quæ mihi ab amicâ noctem impetraverunt.*

[l] *Lauro*] Alludit ad morem Romanum. Solebant enim litteræ, quæ ab Imperatoribus, partâ victoriâ, Romam mittebantur lauro redimiri, atque itâ Consulibus reddi: Unde & laureatæ dicebantur.

[m] *Ponere*] Honoris causâ; ut solebant qui alicujus Dei beneficio aut periculum effugerant, aut aliquid boni consequuti erant.

[n] *Subscribam*] De more etiam.

[o] *Acer*] Ex quo, sicut & aliis arboribus, itemque ebore, &c. tabellæ conficiebantur. Est autem acer arbor notissima, quâ hodièque ad tabulas præsertim & instrumenta Musica conficienda utuntur. *De l'erable.*

ELEGIA XII.

Tabellas, quas miserat, execratur, quòd amica noctem negaret.

Flete meos casus: [a] tristes rediere tabellæ.
  Infelix hodie litera [b] posse negat.
Omina sunt aliquid. modo cum discedere vellet,
  Ad limen [c] digitos restitit [d] icta Nape.

INTERPRETATIO.

Lugete meàm calamitatem, lugubres tabella reverterunt. Flebilis epistola negat posse hodie. Præsagia sunt aliquid: cùm modo Nape vellet proficisci, hæsit illisa pedes ad limen.

NOTÆ.

[a] *Tristes*] Quas, Poëtæ tristitiam adferentes, remisit amica.

[b] *Posse*] Noctem *scil.* dare.

[c] *Digitos*] Pedis *scil.* Multùm verò ominibus ejusmodi tribuebant antiqui; itâ ut Janum & Vestam iratos putarent, si quis ingrediens aut egrediens in limen incurrisset, aut offendisset. Nec tamen inde credendum usque adeò ineptum fuisse Poëtam, ut ejusmodi nugis fidem haberet; verùm ex hominum consuetudine loquitur.

[d] *Icta digitos*] Græcismus.

Missa foras iterum limen [e] transire memento
Cautiùs ; atque [f] altè [g] sobria ferre pedem.
Ite hinc, [h] difficiles, funebria ligna, tabellæ :
Tuque negaturis cera referta notis.
[i] Quam puto de [k] longæ [l] collectam flore [m] cicutæ
[n] Melle sub [o] infami [p] Corsica misit apis.
At, tanquam [q] minio, penitus medicata rubebas.
Ille color verè [r] sanguinolentus erat.
Projectæ [s] triviis jaceatis inutile lignum:
Vosque rotæ frangat prætereuntis onus.
Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in usum,
Convincam [t] puras non habuisse manus.
Præbuit illa arbor misero suspendia collo :
Carnifici duras præbuit illa cruces.
Illa dedit [u] turpes [x] raucis [y] bubonibus umbras:
[z] Vulturis in ramis & [a] strigis ova tulit.

INTERPRETATIO.

Recorderis missa denuò foras transgredi limen prudentiùs ; & sobria pedem tollere. Discedite morosa tabellæ lignum triste : & tu cera plena lineis abnuentibus. Quam arbitror coactam de flore procera cicuta apis Corsica digessit sub melle famoso. At prorsus rubebas tanquam illita minio. Ille color erat verò cruentus. Abjecta tabella jaceatis lignum futile in triviis, & pondus rota transeuntis vos proterat. Probare etiam possim illum qui vos accommodavit ad usum ex trunco, non habuisse manus insontes. Illud lignum pro patibulo fuit collo infelici : illud suppeditavit sævas cruces tortori. Illa arbor præbuit obscœnas umbras raucis bubonibus: habuit ova vulturis & strigis in ramis.

NOTÆ.

[e] *Transire cautiùs*] *Ut ne caspites ; nihil offendas.*

[f] *Altè*] Ne in limen incurrat.

[g] *Sobria*] *Non titubans* ; quod est ebrij.

[h] *Difficiles*] *Quæ ab amicâ difficili, ipsam difficilem dicitu.*

[i] *Quam*] Ceram *scil.*

[k] *Longæ*] Nimirum ea usque ad hominis altitudinem assurgit.

[l] *Collectam*] Ab apibus , quæ mel & ceram ex floribus, aliisque colligunt.

[m] *Cicuta*] Herba est venenata.

[n] *Melle sub*] Favi *scil.* quibus mel continetur, ex cerá ab apibus conficiuntur.

[o] *Infami*] Amarum esse mel Corsicum scripsit Plinius , quòd ex buxo, & taxo colligatur.

[p] *Corsica*] Ex insulâ Corsicâ , in mari Ligustico, inter Sardiniam & Italiam.

[q] *Minio*] Minium minerale est in coloribus laudatissimum. *Du vermeillon.*

[r] *Sanguinolentus*] Adeòque feralis & tristis.

[s] *Triviis*] Trivia loca sunt, ubi tres viæ concurrunt. *Quarrefour* ; quanquam propriè *quadrivium.*

[t] *Puras*] Sic Horat. Carmin. lib. 2. Ode 13. in arborem ,

Ille & nefasto te posuit die ,
Quicumque primum, & sacrilega manu
Produxit arbos, &c.

[u] *Turpes*] Turpibus, avibus.

[x] *Raucis*] Puteaneus *rasis* , Arondelianus *raris*. Optimè Heins. *ravis*. Ravum enim, ut idem optimè observavit, obtusum est, seu ad colorem , seu ad sonum aut vocem referas : ut *raucis* & *ravis* hoc in loco unum & idem significent.

[y] *Bubonibus*] Bubo avis nocturna , funebris & mali ominis veteribus, hodièque etiam mulierculis. *Un hibou.*

[z] *Vulturis*] Rapacis avis , qui prædâ & sanguine arborem inquinaverit.

[a] *Strigis*] Strix avis est nocturna , cantu certè lugubris. *Chevêche. Fresaye.*

[b] His ego commisi nostros insanus amores,
[c] Molliáque ad dominam verba ferenda dedi?
Aptiùs hæ capiant [d] vadimonia [e] garrula ceræ,
Quas aliquis [f] duro [g] cognitor ore legat.
Inter [h] ephemeridas meliùs tabuláſque jacerent,
In quibus abſumtas fleret avarus opes.
Ergo ego vos [i] rebus [k] duplices [l] pro nomine ſenſi?
Auſpicij [m] numerus non erat ipſe boni.
Quid [n] precer iratus? niſi vos [o] carioſa ſenectus
Rodat, & immundo cera ſit [p] alba ſitu.

INTERPRETATIO.

Ego demens his credidi nostros amores & tradidi blandas voces deferendas ad dominam? Hæ tabellæ convenientiùs contineant vadimonia loquacia, quas aliquis judex legat vultu aspero. Convenientiùs jacerent inter tabulas diarias, in quibus avarus lugeret divitias expensas. Ergò ego expertus ſum vos duplices eſſe effectis pro ratione nominis? Ipſe numerus non erat læti augurij. Quid orem infenſus, niſi vetuſtas cariem inducens vos exedat, & cera ſit cana turpi ſqualore.

NOTÆ.

[b] *Hæ*] Tabellis *ſcil.*

[c] *Mollia*] *Blanda, laſciva.*

[d] *Vadimonia*] Sponſiones ad certum diem ſiſtendi de judicio.

[e] *Garrula*] *Ineptè compoſita*; qualia ſunt pleraque omnia quæ & hodierni repetunt barbarâ ſuâ linguâ ſcribæ forenſes.

[f] *Duro*] *Severo & triſti*; quali eſſe ſolent judices.

[g] *Cognitor*] *Judex*; cujus proprium eſt cauſas cognoſcere.

[h] *Ephemeridas*] *Diarium* Latinis, qui liber eſt in quo ſingulis diebus acta, impenſi etiam acceptique ratio refertur.

[i] *Rebus*] *Effectu & experientiâ.*

[k] *Duplices*] *Fallaces & doloſas; cùm à vobis lætiſſima omnia expectaverim, ea autem non præſtiteritis.*

[l] *Pro nomine*] Id eſt, *ſecundum nominis veſtri rationem*; vel, *prout nomen veſtrum indicabat.* Diverſis verò veniebant pugillares nominibus; alij duplices, alij triplices, quadruplices, &c.

[m] *Numerus*] Numero impari gaudere Deos ſuperos voluerunt.

[n] *Precer*] *Imprecer.*

[o] *Carioſa*] Ligna verò vetuſta, teredinibus roduntur, & vermiculantur; à quibus fit propriè caries.

[p] *Alba*] Qualia ſolent eſſe quæ ſitu & vetuſtate corrumpuntur.

ELEGIA XIII.

Ad Auroram, ne properet.

IAm [a] ſuper Oceanum venit [b] à [c] ſeniore marito
[d] Flava [e] pruinoſo quæ vehit [f] axe diem.

INTERPRETATIO.

Jam flava Aurora *quæ affert diem curru rorido, venit ſuper Oceanum à marito ætate provectiore.*

NOTÆ.

[a] *Super Oceanum*] Videtur verò & Sol & Aurora quaſi ex Oceano prodire.

[b] *A ſeniore marito*] Heinſ. interpolatum à ſciolo ere lit hunc verſum, reſcribitque, *ſeniore relicto*, eò ducente manuſcripto, ubi *licto* pro *relicto*, à properante manu exaratū fuerat.

[c] *Seniore*] Tithono *ſcil.* cujus Poëtis decantatiſſima ſenectus.

[d] *Flava*] Aurora *ſcil.*

[e] *Pruinoſo*] Matutino enim tempore, quo generatur pruina ſeu ros congelatus præcipuè conſpicitur.

[f] *Axe*] Pro *curru*. Synecdoche eſt partis pro toto.

Quò properas, Aurora? mane. [g] sic [h] Memnonis [i] umbris
Annua solenni cæde [k] parentet [l] avis.
Nunc [m] juvat in teneris dominæ jacuisse lacertis:
[n] Si quando, lateri nunc bene juncta meo est.
Nunc etiam somni [o] pingues, nunc frigidus [p] humor:
Et [q] liquidum tenui gutture cantat avis.
Quò properas, ingrata viris, ingrata puellis?
[r] Roscida purpureâ [s] supprime [t] lora manu.
[u] Ante tuos ortus [x] melius sua sidera servat
Navita; nec mediâ nescius [y] errat aquâ.
Te surgit, [z] quamvis lassus, veniente viator:
Miles & armiferas aptat ad arma manus.
[a] Prima [b] bidente vides oneratos arva colentes:
Prima [c] vocas [d] tardos sub juga [e] panda boves.

INTERPRETATIO.

Quò festinas Aurora? Resiste: sic avis annua justa persolvat Manibus Memnonis solemni nece. Nunc mihi *jucundum decumbere in mollibus brachiis dominæ: nunc, si unquam, bene connexa est meo lateri Nunc etiam somni humidi, nunc vapor frigidus: & avis suaviter canit molli gutture. Quò festinas injucunda viris, injucunda puellis? Attrahe habenas rore perfusas manu purpureâ. Nauta certiùs observat sua sidera ante tuos ortus; nec insciens vagatur mediâ aquâ. Viator, quanquam defessus excutitur te accedente; & miles accommodat manus armigeras ad arma. Prima aspicis agricolas pressos bidente: prima mittis lentos boves sub curva juga.*

NOTÆ.

[g] *Sic*] Particula est, quâ sæpè precantes utuntur.

[h] *Memnonis*] Memnonem Tithoni & Auroræ filium, qui Trojanis in auxilium venerat Achilles interfecit: cumque mater Jovem oraret, ut aliquo honore filium interemtum donaret, ille rogi favillas, ejusque socios in aves vertit, quæ à Memnone, Memnonides cognominatæ, quotannis ad Memnonis sepulcrum inter se bella aspera gerentes, suo regi parentare dicuntur. Quâ de re fusiùs in Metam.

[i] *Umbris*] *Manibus.*

[k] *Parentet*] Propriè est *parentare* parentibus justa celebrare.

[l] *Avis*] Pro *aves.* Synecdoche.

[m] *Juvat*] *Me* scil.

[n] *Si quando*] *Si unquam.*

[o] *Pingues*] *Sunt* supple; id est, qui pinguedinem inducant. Gratior verò est & mollior, æstate præsertim, somnus matutinus, quia frigidior aër.

[p] *Humor*] Qui cerebrum irrigat.

[q] *Liquidum*] Pro *liquidè*, clarè.

[r] *Roscida*] *Rore perfusa.*

[s] *Supprime*] *Ut equi, qui currum tuum trahunt lentiori pede progrediantur.*

[t] *Lora*] *Habenas.* Gall. *Les rênes de la bride.*

[u] *Ante tuos*] Hunc versum cum tribus sequentibus manu recentiori margini adscriptos habet Puteaneus.

[x] *Melius servat*] Omninò, siquidem adveniente majori luce stellarum fulgor evanescit.

[y] *Errat*] Quod sæpissimè nautis de die eveniebat, priusquam pyxis nautica inventa esset.

[z] *Quamvis*] Pro *quantumvis:* quomodo Virgil. itemque Cicero loquuti sunt.

[a] *Prima*] Alij *Prima subire jubes oneratos arva colonos.* Alij *Prima bidente vides oneratos colla colonos.*

[b] *Bidente*] Bidens, instrumentum est ad fodiendam terram, duos dentes habens.

[c] *Vocas*] Quia surgente Aurorâ, agricolæ boves ad opus rusticum educunt.

[d] *Tardos*] *Tardè & lentè incedentes.*

[e] *Panda*] *Incurva, subcurva.* Frequens epitheton.

Tu pueros ſomno [f] fraudas, [g] tradiſque magiſtris ;
  Ut ſubeant teneræ verbera ſæva manus.
[Atque eadem [h] ſponſum [i] conſulti [k] ante atria mittis ,
  [l] Unius ut verbi grandia damna ferat.]
Nec tu conſulto, nec tu jucunda [m] diſerto :
  Cogitur ad lites ſurgere uterque novas.
Tu, cum fœminei poſſint ceſſare labores ,
  Lanificam revocas ad ſua [n] penſa manum.
[o] Omnia perpeterer. ſed ſurgere mane puellas
  Quis, niſi cui non eſt ulla puella, ferat ?
Optavi quoties, ne nox tibi cedere vellet ;
  Neu [p] fugerent vultus ſidera mota tuos !
Optavi quoties, aut ventus frangeret [q] axem ,
  Aut caderet ſpiſsâ nube retentus [r] equus !

INTERPRETATIO.

Tu ſurripis ſomnum pueris,& eos mittis ad præceptores ; ut molles manus ſubjiciantur flagris crudelibus. Atque eadem abigis ſponſum ante veſtibula juriſperiti ; ut referat ingentia detrimenta unius vocabuli. Tu neque es grata juriſperito , neque patrono : uterque cogitur ſurgere ad lites novas. Tu, cum muliebria opera poſſint intermitti , reducis manum lanificam ad ſua penſa. Omnia perferrem : ſed quis patiatur puellas mane lecto excuti,niſi cui nulla eſt puella ? Quoties cupivi,ne nox tibi velles locum dare ; neve ſtella depulſa vitarent tuos oculos ! Quoties cupivi aut ventus illideret currum , aut equus repreſſus denſâ nube rueret !

NOTÆ.

[f] *Fraudas*] Quia redeunte luce à præceptoribus excitantur.

[g] *Tradis*] Quod pueris duriſſimum.

[h] *Sponſum*] Alij *ſponſos* , & *ferant*. Alij aliter ; ſuſpicatúſque eſt cl. Heinſius à malâ manu eſſe totum diſtichon. Cui tamen facilè non aſſentitus fuero ; nec quam dixit rationem probavero.

[i] *Conſulti*] *Juriſperiti* ; quorum conſilia, & reſponſa circa res litigioſas exquiruntur. *Les Avocats conſultans.*

[k] *Ante atria*] Ubi expectandum *ſcilicet*; quod an ſponſo durum ſit, quivis qui ſemel ſaltem expertus fuerit, facilè cognoverit.

[l] *Unius ut*] Senſus eſt , *Ut conſultus in lege aut in alio ſcripto , unum verbum pro utilitate conſultoris interpretetur ; quod niſi fieret , maxima damna eum ſequerentur.* Ità interpretatur Dominicus , deinde *feras* poſitum putat pro *auferat*. Senſum verò videtur ille omnino contrarium induxiſſe : Poëta enim omnia adverſus Auroram congerit : Crediderimque per *damna unius verbi* intelligenda eſſe damna, quæ ſibi ex Conſulti reſponſo impendere Conſultor cognoſcit. Atque ità verbum *ferat* non ad conſultum, ſed ad conſultorem referetur , propriéque & pro ſe poſitum fuerit : ut ex Conſulti reſponſo,(nam invidiosè loquutus eſt Poëta) deinde & Auroræ exortu mala omnia oriri intelligatur. Notandum verò quòd inſuper in tranſcurſu conſultos mordet : quòd ſoleant illorum nonnulli pauculis verbis,quandoque obſcuris, quibus tamen tanquam oraculo & ſine reſponſione credendum ſit , decreta ſua proferre. Oppoſitio eſt etiam *unius* cum *Grandia*, *verbi* , cum *damna* : Gall. hunc verſum ità interpreteris , *Afin qu'il s'en retourne accablé des pertes que luy cauſera un mot d'un Avocat.*

[m] *Diſerto*] *Cauſidico*, ille eſt , qui, quod conſultus dixit , apud judices defendit : cui diſerto eſſe opus eſt. *Un Avocat qui plaide.*

[n] *Penſa*] *Ad lanam, quæ ex colo pendet.*

[o] *Omnia*] *Quæ tu facis ; aut , ad quæ homines cogis.*

[p] *Fugerent*] Ex vulgi opinione loquitur, qui moveri & fugere credit ſtellas , quarum fulgor majore ſolis luce extinguitur.

[q] *Axem*] *Currus tui* ſcil.

[r] *Equus*] *Tuorum aliquis.*

Invida, quò properas? [s] quod erat tibi [t] filius ater,
[u] Materni fuerat pectoris ille color.
[[x] Quid si non [y] Cephali quondam flagrasset amore?
An putat ignotam [z] nequitiam esse suam?]
[a] Tithono vellem de te narrare [b] liceret:
[c] Fabula non cælo turpior ulla foret.
[d] Illum dum refugis, longo quia grandior ævo,
Surgis ad [e] invisas à sene mane rotas.
At si, quem malles, Cephalum complexa teneres;
Clamares, *Lentè currite noctis equi.*
Cur ego plectar amans, si vir tibi marcet ab annis?
Num me nupsisti conciliante [f] seni?
Aspice, quot somnos [g] juveni [h] donarit amato
Luna: [i] neque illius forma secunda tuæ.
Ipse [k] Deûm genitor, ne te tam sæpè videret,
[l] Commisit noctes in sua vota duas.
[m] Jurgia finieram. [n] scires audîsse; [o] rubebat.
Nec tamen assueto tardiùs orta dies.

INTERPRETATIO.

Quò festinas livida? Quòd filius tibi erat niger, ille fuerat color sinus materni. Quid si olim non arsisset amore Cephali? An credit lasciviam suam esse occultam? Cuperem fas esset Tithono de te loqui: non esset ulla fabula obscœnior in cælo. Dum illum vitas, quia ætate provectior, mane excuteris à sene ad odiosos currus. At si amplexa foveres Cephalum, quem magis cuperes; vociferaveris, segniter properate noctis equi: *Quàmobrem ego amans puniar, si maritus tibi languet senio? Anne nupsisti seni me adjungente? Vide quot somnos Luna permiserit juveni dilecto: neque illius pulcritudo fuit inferior tua. Ipse Deorum pater, ne te toties aspiceret, junxit duas noctes in sua desideria. Convitia absolveram: cognosceres audivisse, rubebat, Nec tamen dies fulsit seriùs solito.*

NOTÆ.

[s] *Quod erat*] Vide annon Auroræ properantiam indicet hic versus.

[t] *Filius*] Memnon Æthiops *scil.* de quo antea.

[u] *Materni pectoris*] Quod, quia invidum est, lividum & nigrum censetur.

[x] *Quid si*] Meritò verò hoc distichon, cùm Micyllo & Grutero, suspectum habuit clar. Heinsius; quod margini adscriptum, idque manu recentiori habet Puteaneus. Sensus verò est in amantes duriorem fore Auroram, nisi ipsa Amoris spicula sensisset.

[y] *Cephali*] Fuit Cephalus Procris maritus, nostris etiam fabulis, sed fide erga conjugem, quam tamen inscius occidit, maximè notus. Illum Aurora amavit & rapuit.

[z] *Nequitiam*] *Lascivam.*

[a] *Tithono*] Auroræ marito; de quo antea.

[b] *Liceret*] Alij *liberet.*

[c] *Fabula*] *Tuâ* scil. *ô Aurora.*

[d] *Illum*] *Tithonum.*

[e] *Invisas*] *Mihi, & cunctis mortalibus.*

[f] *Seni*] *Tihono.*

[g] *Juveni*] Endymioni *scil.* cuidam pastori, quem perpetuo somno à Jove damnatum, quòd Junonem concupivisset, Luna amasse dicitur. Argumentum est à juventute adversus Auroram.

[h] *Donarit*] Fabulam Poëta ad scopum suum accommodat.

[i] *Neque illius*] *Adeòque nec tibi, Aurora, causa est, cur amantes dormire non patiaris; cùm æquè pulcra Luna id patiatur.*

[k] *Deûm genitor*] Jupiter; qui eo nomine sæpissimè appellatur.

[l] *Commisit*] Quo tempore cum Alcmenâ cubuisse dicitur. Quâ de re vide Plauti Amphitr. si lubet.

[m] *Jurgia*] *Convicia in Auroram.*

[n] *Scires*] *Quivis Auroram jurgia audisse, scire posset.*

[o] *Rubebat*] Quod ex pudore oritur, & dolore.

ELEGIA XIV.

Puellam consolatur, cui præ nimia cura comæ deciderant.

Dicebam, [a] Medicare tuos desiste capillos.
[b] Tingere quam possis, jam tibi nulla coma est.
At, si passa fores, quid erat [c] spatiosius illis?
[d] Contigerant imum, qua patet usque, latus.
Quid, quod erant [e] tenues, & quos ornare [f] timeres;
[g] Vela [h] colorati [i] qualia [k] Seres habent?
[l] Vel pede quod gracili deducit aranea filum,
Cum [m] leve desertâ sub trabe nectit opus?
Nec tamen ater erat, nec erat tamen aureus illis,
Sed, quamvis neuter, mistus uterque [n] color.
[o] Qualem clivosæ madidis in vallibus Idæ
Ardua derepto cortice cedrus habet.
Adde, quod & [p] dociles, & centum [q] flexibus apti,
Et tibi [r] nullius causa doloris erant.
Non acus abrupit, non [s] vallus pectinis, illos:
[t] Ornatrix [u] tuto corpore semper erat.

INTERPRETATIO.

ADmonebam, Omitte inficere tuam comam. Jam nulli sunt tibi capilli quos possis medicari. At si sivisses, quid erat prolixius illis? Defluebant usque ad infimum latus quousque porrigitur. Quid, quod erant subtiles & quos fingere metueres; qualia Seres nigri habent vela? Vel quale filum quod net aranea pede exili, cum tenue opus implicat sub tigno inculto? Nec tamen color illis erat niger, nec tamen erat illis aureus, sed quamvis neuter, uterque confusus. Qualem cedrus procera habet in vallibus humidis Idæ montosæ cortice detracto. Adjice, quod etiam faciles, & idonei centum orbibus, & tibi nullius doloris erant causa. Acus non scidit illos, non dens pectinis: ornatrix erat semper secura corpore.

NOTÆ.

[a] *Medicare*] *Coloribus inficere.*

[b] *Tingere*] Heinsius mallet *fingere*, neque sine ratione.

[c] *Spatiosius*] Alij *speciosius.*

[d] *Contigerant*] *Demissi erant usque ad talos*; ut loquimur nos.

[e] *Tenues*] Non placent crassi.

[f] *Timeres*] Ne frangerentur, *scil.*

[g] *Vela*] Ex Serico confecta, *scil.*

[h] *Colorati*] *Subnigri*; ex Solis ardoribus.

[i] *Qualia*] Tenuissima *scil.*

[k] *Seres*] Populi Asiæ, inter Scythas & Chinenses; nisi potiùs eos Chinensis regni borealem partem incoluisse credideris.

[l] *Vel pede*] Amicæ capillos araneæ filis similes fuisse dicit.

[m] *Leve*] Non multi ponderis esse potest profectò filum tam subtile.

[n] *Color*] Capillorum *scil.*

[o] *Qualem*] Colorem, *scil.*

[p] *Dociles*] *Faciles ornari & fingi.*

[q] *Flexibus*] *Orbibus, cincinnis.*

[r] *Nullius doloris*] Secus nonnullis evenit, quibus labor est maximus comam plerumque implicatam fingere.

[s] *Vallus*] Vallum pro dentibus posuit.

[t] *Ornatrix*] Ancilla est, quæ comam fingit.

[u] *Tuto*] Ornatrici irascuntur quæ comam habent difficilem.

Ante meos sæpè est oculos [x] ornata; nec unquam
[y] Brachia deceptâ saucia fecit acu.
Sæpè etiam, nondum digestis mane capillis,
[z] Purpureo jacuit semisupina toro.
Tum quoque erat [a] neglecta decens: [b] ut [c] Threcia [d] Bacche,
Cum temerè in viridi gramine lassa jacet.
Cùm [e] graciles essent tamen, & [f] lanuginis instar;
Heu mala vexatæ [g] quanta tulere comæ!
Quam se præbuerant [h] ferro patienter & igni;
Ut fieret torto flexilis [i] orbe [k] sinus!
Clamabam, Scelus est, [l] istos scelus urere crines.
Sponte decent: capiti, [m] ferrea, parce tuo.
Vim procul [n] hinc remove. non est qui debeat uri;
[o] Erudit admotas ipse capillus acus.
Formosæ periere comæ: quas vellet Apollo,
Quas vellet capiti Bacchus inesse suo.
Illis contulerim, quas quondam nuda [p] Dione
[q] Pingitur humenti sustinuisse manu.

INTERPRETATIO.

Sæpè est comta ante meos oculos; nec unquam vulneravit lacertos ornatricis *acu abreptâ. Sæpè etiam mane, nondum compositâ comâ cubuit semisupina lecto purpureo. Tum quoq; inornata* pulcra *erat, ut cùm Baccha Thracia, fessa negligenter jacet in herbâ virente. Quamvis tamen essent tenues, & instar lanuginis; heu quanta mala passi sunt capilli torsi! Quàm toleranter se tradiderant calamistro & igni; ut cincinni fierent faciles anulo crispato! Vociferabar, flagitium est, flagitium terrere tam pulcros capillos. Ultrò sunt decori; crudelis ignosce suo capiti. Longè hinc depelle violentiam: non est capillus, qui debeat calamistro tangi; ipse admonet acus admotas. Pulcri capilli defluxerunt, quos Apollo cuperet, quos Bacchus cuperet adhærere suo capiti. Comparaverim illis quos olim nuda Dione pingitur pressisse manu humidâ.*

NOTÆ.

[x] *Ornata*] Puella *scil.* amica: à quâ sermonem avertit.

[y] *Brachia*] Ornatricis.

[z] *Purpureo*] *Ostro & purpurâ instrato.*

[a] *Neglecta*] *Inornata.*

[b] *Ut Thre-*] Illæ verò mulieres, per furorem absolutis Bacchi sacris, colore & formâ pulcriores videbantur.

[c] *Threcia*] Celebres fuerunt Threiciæ bacchæ, seu bacchantes mulieres, apud quas, Orpheus primùm Bacchi sacra instituit.

[d] *Bacche*] Vox Græca est, mulierem significans Bacchi orgia celebrantem.

[e] *Graciles*] Capilli *scil.*

[f] *Lanuginis*] Lanugo dicuntur tenuissimi pili, quales pubescentium genis adnascuntur. *Le poil follet.*

[g] *Quanta*] Cùm, verbi gratiâ, calamistro crispati sunt capilli, aut coloribus imbuti.

[h] *Ferro & igni*] Id est, ferro ignito, Calamistro.

[i] *Orbe*] Cincinnum intelligit, seu annulatum capillum. *Des boucles.*

[k] *Sinus*] Res est cum cincinnis eadem; sed variè à Poëta, ut est ille copiosissimus, concipitur & exprimitur.

[l] *Istos*] *Tam pulcros.*

[m] *Ferrea*] *Dura, Crudelis.*

[n] *Hinc*] *A capite.*

[o] *Erudit*] *Docet*: quia jam eam habet formam, quam illi acus ipsæ præbere volunt.

[p] *Dione*] Oceani & Tethyos filia fuit, Veneris mater: at pro ipsâ Venere etiam sumitur.

[q] *Pingitur*] Veneris è mari exeuntis tabulam Apelles pinxerat; quam, ut refert Plinius, divus Augustus in delubro patris Cæsaris dedicavit: Cujus tabulæ inferiorem partem corruptam qui reficeret non est inventus.

Quid malè diſpoſitos quereris periiſſe capillos?
Quid ſpeculum mœſtâ [r] ponis, [ſ] inepta, manu?
Non bene [t] conſuetis à te ſpectaris ocellis.
Ut placeas, debes immemor eſſe tui.
Non te [u] cantatæ læſerunt [x] pellicis herbæ;
Non anus [y] Hæmoniâ perfida lavit aquâ.
Nec tibi vis morbi nocuit; (procul omen abeſto)
Nec minuit denſas [z] invida lingua comas.
Facta manu culpâque tuâ diſpendia ſentis.
Ipſa dabas capiti miſta venena tuo.
Nunc tibi [a] captivos mittet Germania crines:
Culta triumphatæ munere gentis eris.
O quam ſæpe, comas aliquo mirante, [b] rubebis:
Et dices, [c] *Emtâ nunc ego merce probor!*
[d] *Neſcio quam pro me laudat nunc iſte* [e] *Sycambram;*
Fama tamen memini cum fuit iſta mei.
[f] Me miſerum! lacrymas [g] malè continet; oráque dextra
[h] Protegit, ingenuas [i] picta rubore genas.

INTERPRETATIO.

Quamobrem doles defluxiſſe comam malè comtam? Quamobrem ſtulta depouis ſpeculum triſti manu? Pravè conſpiceris à te oculis aſſuetis. Ut tibi *placeas debes oblíviſci tui. Gramina incantata pellicis non te deformaverunt; non te vetula infida tinxit aquâ Hæmoniâ. Nec tibi violentia morbi obfuit; (longè abſit augurium) nec lingua livida revulſit capillos ſpiſſos. Pateris damna facta manu & crimine tuo. Ipſa admovebas toxica intrita capiti tuo. Nun Germania tibi dabit capillos captivos; ornata eris dono nationis triumphatæ. O quoties rubore ſuffunderis, aliquo admirante capillos; & dices,* Ego nunc laudor, merce nummis comparatâ! Iſte nunc probat neſcio quam Sycambram; recordor tamen cum iſta fuit laus mei. *Hei mihi! non reprimit lacrymas; & velat faciem manu, ſuffuſa liberales genas rubore.*

NOTÆ.

[r] *Ponis*] Hoc faciunt quibus ſua forma non placet.

[ſ] *Inepta*] Blandum convicium.

[t] *Conſuetis*] *Qui conſueverint te integris capillis pulcriorem aſpicere.*

[u] *Cantatæ*] *Incantatæ.*

[x] *Pellicis*] Solent verò pellices ut faciliùs maritos ſibi devinciant, omnibus modis matronas deformare.

[y] *Hæmoniâ*] *Theſſala.* Fuit verò veneficiis famoſa Theſſalia.

[z] *Invida*] Multùm invidiæ licuiſſe crediderunt veteres.

[a] *Captivos*] Hoc in Auguſti gratiam dicit; cujus auſpiciis Druſus Germaniam domuit.

[b] *Rubebis*] Ex pudore; *quod coma non ſit tua.*

[c] *Emtâ*] Propert. externos capillos vocat.

[d] *Neſcio quam*] Verba ſunt puellæ.

[e] *Sycambram*] *Cujus hæc mea externa coma fuit.* Sycambri autem, ſeu Sygambri, populi fuerunt Germaniæ inter Rhenum & Viſurgim.

[f] *Me miſerum*] Dolet Poëta, quòd ex amiſſâ comâ amica mœreat.

[g] *Malè continet*] *Non continet.*

[h] *Protegit*] *Tegit.*

[i] *Picta genas*] Græciſmus; pro *pictas habens genas.*

Sustinet [k] antiquos gremio spectare capillos,
(Hei mihi!) [l] non illo munera digna loco.
[m] Collige [n] cum vultu [o] mentem. reparabile damnum est.
Postmodo [p] nativâ conspiciêre comâ.

INTERPRETATIO.

Non veretur aspicere veterem comam in sinu, (hei mihi!) dona non idonea illi loco. Erige animum cum facie: dispendium est reparabile. Postmodo spectaberis capillis sinceris.

NOTÆ.

[k] *Antiquos*] Qui defluxerant.

[l] *Non digna*] Id est, quæ non illo loco, sed in capite esse deberent.

[m] *Collige*] Nunc denuo puellam alloquitur.

[n] *Cum vultu*] Videtur verò dolore & mœstitiâ distrahi hominis vultus, usque adeò immutatur.

[o] *Mentem*] Nostri non sumus compotes per dolorem.

[p] *Nativâ*] *Vivâ, naturali.*

ELEGIA XV.

Ad invidos, quòd fama poëtarum sit perennis.

[a] QUid mihi, Livor edax, ignavos objicis annos;
Ingeniique vocas carmen [b] inertis opus?
[c] Non me more [d] patrum, dum [e] strenua sustinet ætas,
[f] Præmia militiæ [g] pulverulenta sequi:
Nec me [h] verbosas leges ediscere: nec me
Ingrato [i] vocem [k] prostituisse [l] foro.

INTERPRETATIO.

QUamobrem, maligna invidia mihi exprobras ætatem desidiosam; & nominas carmen opus ingenij desidis? Cur exprobras, me non captare munera pulverulenta militia more majorum, dum anni virentes patiuntur: nec me perdiscere leges garrulas: nec me prostituisse vocem foro ingrato.

NOTÆ.

[a] *Quid*] *Propter quid.* Sed illud actius est.

[b] *Inertis*] *Ignavi & pigri.*

[c] *Non sequi*] *Objicis mihi me non sequi*, &c.

[d] *Patrum*] *Majorum*; Romanorum *scil.* quorum maxima fuit prisca virtus bellica.

[e] *Strenua*] Juventutem intelligit; quâ vigente viri fortiores sunt.

[f] *Præmia militiæ*] Adeòque militiam ipsam: nam eò spectat oratio.

[g] *Pulverulenta*] Quia per pulverem & maximum laborem quæruntur, quæ in bello præmia dantur.

[h] *Verbosas*] *In quibus interpretandis, definiendis, & limitandis, multis verbis opus est.*

[i] *Vocem prostituisse*] Id est, *Ad agendas causas operam meam venalem habuisse; vel ad forum & lites animum adjecisse.* Sed invidiosè & per contemtum loquitur Poëta.

[k] *Prostituisse*] Ad meretrices spectat hoc vocabulum; unde quam ingrata fuerit Poëtæ ars causidicorum propter cavillationes & calumnias, plus satis intelligitur. Cæterum meminisse oportet, quod anteà diximus, moris fuisse antiquis oratoribus, ut gratuitâ operâ clientum causas agerent.

[l] *Foro*] *Au Palais. A la chicane*: nam propemodum ad dolum & calumniam deflectunt plerique litigatores.

[m] Mortale eſt, quod quæris, opus. [n] mihi fama perennis
Quæritur : in toto ſemper ut orbe canar.
Vivet [o] Mæonides, [p] Tenedos dum ſtabit & [q] Ide;
Dum rapidas [r] Simoïs in mare volvet aquas.
Vivet & [ſ] Aſcræus, [t] dum [u] muſtis uva tumebit:
Dum cadet incurvâ falce reſecta [x] Ceres.
[y] Battiades ſemper toto cantabitur orbe;
Quamvis ingenio non valet, arte valet.
[z] Nulla [a] Sophoclêo veniet jactura [b] cothurno.
Cum Sole & Lunâ ſemper [c] Aratus erit.
Dum [d] fallax ſervus, durus pater, [e] improba lena
Vivent, dum meretrix blanda; [f] Menandros erit,

INTERPRETATIO.

Laus quam ſectaris eſt fragilis : mihi æternus honor expetitur; ut ſemper celebrer in omnibus terris. Mæonides celebrabitur, quandiu Tenedos & Ida manebit; quandiu Simoïs propellet aquas admiſſas in æquor. Celebrabitur etiam Aſcræus, quandiu uva turgebit muſtis · quandiu Ceres ſternetur reciſa falce recurvâ. Battiades ſemper celebrabitur per totum orbem terrarum; quànquam magnus non eſt ingenio, magnus eſt arte. Nullum damnum accedet Cothurno Sophoclêo. Aratus ſemper erit cum Sole & Lunâ. Quandiu ſervus doloſus, pater ſeverus, ſceleſta Lena, quandiu ſcortum illecebroſum durabunt, Menander perſtabit.

NOTÆ.

[m] *Mortale eſt*] Reſponſio eſt Poëtæ ad livorem & lividos, ſeu invidos.

[n] *Mihi*] *A me.*

[o] *Mæonides*] Homerus eſt; quem Strabo, à Mæoniâ regione Phrygiæ, ubi Smyrnam patriam habuiſſe dicit, eo nomine appellatum voluit. Cùm verò maxima ſit de Homeri patriâ dubitatio, alij, inter quos Plutarchus à Mæone Lydorum rege, qui illum filij loco educaſſe dicitur, ſortitum fuiſſe nomen, ſcripſerunt.

[p] *Tenedos dum ſtabit*] Id eſt, *ſemper*. Fuit verò Tenedos inſula è regione Trojæ : cujus, itemque Idæ montis, ideò meminit Poëta, quòd ab Homero ea loca, & quæ ibi geſta, celebrata fuerunt.

[q] *Ide*] Ide Græcâ inflexione, ſeu Ida mons & ſylva fuit Trojanorum in Phrygiâ.

[r] *Simoïs*] Fluvius eſt Troadis, ſeu agri Trojani famâ quàm naturâ major.

[ſ] *Aſcræus*] Heſiodus eſt, ab Aſcrâ patriâ, Bœotiæ oppido, ſic dictus.

[t] *Dum muſtis*] Quia de agriculturâ ſcripſit.

[u] *Muſtis*] Muſtum uvæ eſt liquor, antequam vinum fiat.

[x] *Ceres*] Id eſt, *ſegetes*; quibus præeſt, quaſque invenit Ceres.

[y] *Battiades*] Callimachus eſt, Batti filius, Poëta Græcus, cujus hymnos nonnullos, eoſque pulcherrimos hodieque habemus.

[z] *Nulla Sophoc.*] Id eſt, *Sophoclis fama, quam cothurno, ſeu Tragœdiis ſibi magnam fecit, ſemper durabit.*

[a] *Sophoclêo*] Fuit Sophocles Poëta Græcus, Athenienſis, tragœdiarũ ſcriptor, qui graviùs & grandiori ſtylo ſcripſit quàm Euripides.

[b] *Cothurno*] Calceamentum eſt quo in Tragœdiis utebantur. Ponitur verò cothurnus pro tragico ſtylo.

[c] *Aratus*] Poëta fuit Græcus celebris, Solenſis, ex Ciliciâ; cujus opus, de cœlo & ſtellis etiam hodie habemus.

[d] *Fallax*] Quales in Comœdiis plerumque finguntur.

[e] *Improba*] *Inſatiabilis, impura, avara, perjura*, &c. quales ſunt lenæ.

[f] *Menandros*] Fuit Menander Poëta Græcus : cujus virtutes præcipuas, ſeu in fingendis perſonis artem, quanquam obiter, attigit tamen Ovidius. Quatuor ex Menandro Latinas fecit Comœdias Terentius.

[g] Ennius [h] arte carens, [i] animosique [k] Accius oris,
Casurum nullo tempore nomen habent.
[l] Varronem [m] primámque ratem quæ nesciat ætas,
Auteáque [n] Æsonio [o] terga petita [p] duci?
Carmina sublimis tunc sunt peritura [q] Lucreti,
Exitio terras cùm dabit [r] una dies.
[f] Tityrus, & [t] fruges, [u] Æneïaque arma legentur,
[x] Roma, triumphati dum caput orbis eris.
Donec erunt ignes arcúsque Cupidinis arma,
Discentur [y] numeri, culte Tibulle, tui.
[z] Gallus & [a] Hesperiis, & Gallus notus [b] Eoïs,
Et sua cum Gallo nota [c] Lycoris erit.

INTERPRETATIO.

Ennius arte destitutus, Accius oris sublimis, habent famam nunquam interituram. Quodnam seculum ignorabit Varronem & primam navem, & vellera aurea quæsita à duce Æsonio? Carmina elati Lucretij tunc sunt interitura, cùm una dies terras in ruinam trahet. Tityrus & segetes & arma Æneia legentur, quandiu Roma eris Caput Orbis triumphati. Quandiu ignes & sagitta erunt tela Cupidinis versus tui addiscentur polite Tibulle. Gallus & Lycoris sua cum Gallo erit clarus ad ortum & occasum.

NOTÆ.

[g] *Ennius*] Poëta fuit Latinus antiquissimus, Calabriâ oriundus; cujus paucula fragmenta supersunt.

[h] *Arte carens*] Virgilium dicunt solitum dicere, se ex Ennij stercore aurum colligere. Monuit Quintilianus Ennium, sicut sacros vetustate lucos, adorandum.

[i] *Animosi*] Grandi & sublimi stylo, qui scripsit.

[k] *Accius*] Hic tragœdias scripsit; duriusculusque, (quod vitium in tempora rejicit Quintilianus) Ciceroni, ferreus aliis visus est.

[l] *Varronem*] Plures eo nomine fuerunt viri doctrinâ celebres: hoc verò in loco de illo P. Terentio Varrone Attacino intelligendum est, qui Argonautica scripsit, quæ tamen ad nostra tempora non pervenerunt.

[m] *Primamque ratem*] Argo navem intelligit; quam primam fabulantur Poëtæ, quòd novâ & majori formâ constructa fuerit.

[n] *Æsonio*] Jasoni *scil.* Æsonis filio.

[o] *Terga*] Vellus aureum intelligit; quod Varroni, itemque aliis Poëmatis materiam præbuit.

[p] *Duci*] Pro, *à duce.*

[q] *Lucreti*] Excellenti Poëmate, quo totam Epicuri Philosophiam complexus est, notissimus Poëta Lucretius.

[r] *Una dies*] Fortè ad illa Lucretij respexit,

Principio maria, ac terras, cœlúmque tuere,
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres species tam dissimiles, tria talia texta,
Una dies dabit exitio.

[f] *Tityrus*] Per Tityrum, Virgilij Eclogas intellige, in quarum primâ Tityrus Pastor inducitur.

[t] *Fruges*] Virgilij intelliguntur Georgica; quibus Agriculturam docuit.

[u] *Æneiaque*] Virgilij Æneis.

[x] *Roma*] Romam compellat ideo Poëta, quòd etiam in Romani nominis gloriam Poema suum Virgilius scripserit.

[y] *Numeri*] *Versus.* Tibullo etiam æternam famam promittit.

[z] *Gallus*] Hic Cornelius Gallus Orator eximius & Poëta non mediocris fuit, Augusto familiaris, cujus tamen jussu, cùm in proditionis suspicionem venisset, occisus est.

[a] *Hesperiis*] *Occidentalibus.*

[b] *Eois*] *Orientalibus.* Eos enim Græcè, Aurora est.

[c] *Lycoris*] Fictum est amicæ nomen, quæ Voluminij liberta fuisse dicitur, Cytheris proprio nomine appellata.

Ergo, cum [d] silices, cum [e] dens [f] patientis aratri,
Depereant [g] ævo, carmina morte carent.
[h] Cedant carminibus Reges, Regumque Triumphi:
Cedat & auriferi ripa [i] beata [k] Tagi.
[l] Vilia [m] miretur vulgus. mihi [n] flavus [o] Apollo
Pocula [p] Castaliâ [q] plena ministret aquâ.
[r] Sustineámque comâ metuentem [s] frigora myrtum:
Atque à sollicito [t] multus amante legar.
[u] Pascitur in vivis Livor: [x] post fata quiescit,
Cùm suus ex merito quemque tuetur honos.
Ergo, etiam cùm me supremus [y] adederit ignis,
[z] Vivam, parsque mei magna [*] superstes erit.

INTERPRETATIO.

Igitur, cum saxa, cum dens duri aratri deterantur tempore, versus sunt immortàles. Reges & Regum triumphi cedant carminibus; cedat etiam dives ripa Tagi auriferi. Vulgus suspiciat contemnenda: aureus Apollo mihi prabeat pocula plena aqua Castalia. Et redimiar capillos myrto timenti frigora; & plurimus legar ab amante anxio. Invidia rodit viventes, desinit post mortem, cùm sua laus defendit unumquemque pro merito. Ergo celebrabor etiam, postquam ultimus ignis me consumserit; & magna pars mei supererit.

NOTÆ.

[d] *Silices*] Qui tamen durissimi sunt lapides.

[e] *Dens aratri*] Vomer. *Le soc de la charrue.*

[f] *Patientis*] *Duri*; utpote ferrei.

[g] *Ævo*] *Longo tempore.*

[h] *Cedant*] Cedant verò, siquidem eorum gloria nonnisi per carmina durat.

[i] *Beata*] *Dives.* Carmina divitiis anteponit.

[k] *Tagi*] Tagus fluvius est Lusitaniæ, quem auriferas arenas volvisse scripserunt Plinius, aliique.

[l] *Vilia*] Qualia aurum, argentum, si Poëtæ scopum spectes; & sapientes audias.

[m] *Miretur*] *Amet.* Quo sensu, partim nihil admirari dixit Horatius rem esse propè unam & solam quæ possit facere & servare beatum.

[n] *Flavus*] Propter Solis radiorum fulgorem, qui sunt ejus coma aurea.

[o] *Apollo*] Sol est, qui Musis, & bonis artibus præesse creditur.

[p] *Castaliâ*] Fons fuit Castalius, in montis Parnassi radicibus, Musis & Apollini sacer; cujus aquæ haustibus vaticinandi & carmina scribendi facultatem dari voluerunt Poëtæ.

[q] *Plena*] *Ut postea ore pleno, plenoque ex pectore versus fundere possim.*

[r] *Sustineam*] *Myrto Veneri sacrâ arbore coroner, ut qui amatoria scripserim.*

[s] *Frigora*] Maximè verò huic arbusculæ frigus nocet.

[t] *Multus*] Pro *multùm.* Sic sæpè, etiam alij.

[u] *Pascitur in vivis*] Hoc in suum solatium dicit, cui non sit durum quod omnibus evenit pati; certus gloriam maximam post fata mansuram.

[x] *Post fata*] *Postquam impleta omnia quæ à fato seu Parcis de aliquo fando præstituta sunt. Post mortem* uno verbo.

[y] *Adederit*] *Adusserit*, ut habent alij: *consumserit.* Veteris verò non fuit instituti apud Romanos, autore Plinio, cadavera cremare; terrâ enim condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognovêre, tum demum illud est institutum. à quo imperantibus Antoninis descitum volunt.

[z] *Vivam*] Famâ *scil.* apud varias gentes immortalis.

[*] *Superstes*] Superstes est qui post mortem stat.

P. OVIDII NASONIS

AMORUM LIBER II.

ELEGIA I.

Quòd pro gigantomachia amores ſcribere ſit coactus.

HOc [a] quoque compoſui, [b] Pelignis natus [c] aquoſis,
Ille ego [d] nequitiæ Naſo poëta meæ.
Hoc [e] quoque juſſit Amor. procul hinc, procul eſte ſeveræ:
Non eſtis [f] teneris apta [g] theatra [h] modis.
Me legat [i] in ſponſi facie non frigida virgo:
Et rudis ignoto tactus amore [k] puer.
Atque aliquis juvenum, quo nunc ego, [l] ſaucius [m] arcu
[n] Agnoſcat [o] flammæ conſcia ſigna ſuæ:
Miratúſque diu, *Quo*, dicat, *ab indice doctus*
Compoſuit caſus [p] *iſte poëta meos?*
[q] Auſus eram (memini) [r] cæleſtia dicere bella,
Centimanúmque [f] Gygen; & ſatis [t] oris erat:

INTERPRETATIO.

ILle ego Naſo poëta meæ laſcivia, ortus Pelignis aquaticis, hoc quoque opus perſcripſi: Amor hoc quoque imperavit: longè hinc, longè eſtote rigida: non eſtis ſpectatrices idonea mollibus verſibus. Puella non ſevera coram amatore me legat: & juvenis inexpertus correptus amore incognito. Atque aliquis adoleſcentum vulneratus ſagittis quibus ego nunc, agnoſcat notas conſcias ſui amoris; & diu miratus, Quo, *dicat*, ab indice iſte poëta admonitus perſcripſit fortunam meam? *Auſus eram, (recordor) cantare bella caleſtia, & Gygen Centimanum; (& ſatis erat ſpiritus)*

NOTÆ.

[a] *Quoque*] Hâc voce utitur, quia ſuperiorem de amoribus librum conſcripſerat.

[b] *Pelignis*] Populi fuerunt Peligni ad Apenninum in media propemodum Italiâ, ſupra Romam; ubi fuit Sulmo Poëtæ patria.

[c] *Aquoſis*] Propter aquas ex nivoſis montibus vi magnâ defluentes.

[d] *Nequitia*] Amores intelligit.

[e] *Quoque*] *Sicut & præcedentem librum*; in cujus prima Elegiâ dixit Poëta, Amorem verſibus ſuis pedem ſurripuiſſe.

[f] *Teneris*] *Mollibus & laſcivis.*

[g] *Theatra*] Pro ſpectatoribus, lectoribus, vel auditoribus poſuit; per Metonym.

[h] *Modis*] *Verſibus.*

[i] *In facie*] *Coram.*

[k] *Puer*] *Adoleſcens, Juvenis.* Illâ verò voce ſæpius, præſertim in Amoribus, uti amant.

[l] *Saucius*] Amans.

[m] *Arcu*] Amoris *ſcil.* arcu, aut ſagittâ, quæ ad amandum impellit.

[n] *Agnoſcat*] *Legendo mea carmina recognoſcat.*

[o] *Flamma*] Amoris.

[p] *Iſte*] Ovidius *ſcil.*

[q] *Auſus*] Dicit Poëta, ſe Gygantomachiam ſcribere voluiſſe, ſed ab eo incœpto amoribus retractum.

[r] *Caleſtia*] Quæ adverſus Deos Gigantes moliti ſunt, geſſerúntque.

[f] *Gygen*] Quidam hunc Gygantem, Apollodorum ſequuti, Gyan vocant: fuerunt verò Gygantes centimani tres Cœli & Terræ filij, Briareus nempe, Gyas, & Cœus.

[t] *Oris*] Dicit Poëta, ſe deſcribendæ gigantomachiæ parem fuiſſe,

Cum [u] malè se [x] Tellus ulta est, [y] ingestáque [z] Olympo
[a] Ardua [b] devexum [c] Pelion [d] Ossa tulit.
[e] In manibus [f] nimbos, & cum Jove fulmen habenti,
Quod benè pro [g] cælo mitteret ille suo,
[h] Clausit amica fores. ego cum Jove fulmen [i] omisi.
[k] Excidit ingenio Jupiter ipse meo.
Jupiter, ignoscas: nil me tua tela juvabant.
Clausa tuo majus janua fulmen [l] habet.
Blanditias elegósque [m] leves [n] mea tela resumsi.
Mollierunt duras lenia verba fores.
Carmina [o] sanguineæ [p] deducunt [q] cornua Lunæ;
Et revocant niveos Solis euntis equos.
Carmine [r] dissiliunt abruptis faucibus angues,
Inque suos fontes versa recurrit aqua.

INTERPRETATIO.

cùm terra se malè vindicavit, cùm Ossa excelsa imposita Olympo tulit Pelion declive. Amica obturavit januam mihi *habenti nimbos in manibus & cum Jove fulmen quod ille sapienter torqueret pro cœlo suo: ego deserui fulmina cum Jove. Ipse Jupiter effluxit meo animo. Jupiter des veniam; tua fulmina nihil mihi proderant. Fores obturatæ erant majus fulmen tuo. Me converti ad mitia verba, & tenues elegos mea arma: Blanditiæ flexerunt asperam januam. Carmina subtrahunt cornua Lunæ rubenti; & retrahunt equos candidos Solis currentis. Serpentes rumpuntur carmine, cervicibus elisis, & aqua conversa refluit in suas scaturigines.*

NOTÆ.

[u] *Malè*] Gigantes verò adversus Deos non malè modò & sceleste pugnarunt, sed infeliciter etiam qui victi sunt.

[x] *Tellus*] Dicitur verò Tellus, in sui ultionem, contra Deos, pugnaturum genus gigantum genuisse.

[y] *Ingestáque*] *Imposita, superjecta*, scil. Ossa. Nam fœminini est generis hoc in loco mons Ossa; qui alibi est masculini. Dicuntur verò gigantes, quo tempore bellum cum Diis gesserunt, montes montibus ut cœlum ascenderent, imposuisse.

[z] *Olympo*] Mons est Olympus inter Thessaliam & Macedoniam altissimus.

[a] *Ardua*] *Alta & ascensu difficilis.*

[b] *Devexum*] *Inclinatum, pronum*; adeòque & altum: quicquid enim descendentibus declive est, ascendentibus est acclive.

[c] *Pelion*] Mons est Thessaliæ.

[d] *Ossa*] Mons est juxta Olympum.

[e] *In manibus*] Id est, *cùm de iis omnibus scripturus essem, & præ manibus haberem.* Sed magnificè loquutus est Poëta.

[f] *Nimbos*] Nimbus pluviam repentinam & præcipitem significat; itemque nubem, quâ Dii in terras descendere dicebantur.

[g] *Cælo*] Quod invadere gigantes paraverant.

[h] *Clausit*] Exclusus ab amicâ sui.

[i] *Omisi*] Id est, *à scribendâ gigantomachiâ destiti.*

[k] *Excidit*] Verissimè dixit.

[l] *Habet*] Alij habent *erat*: quod clar. Heinsio placuit.

[m] *Leves*] Quibus non est sublimitas; quibusque adeo non gravia, sed levia & amatoria describuntur.

[n] *Mea tela*] Per oppositionem ad tela Jovis.

[o] *Sanguineæ*] *Sanguinei coloris.*

[p] *Deducunt*] *E cœlo ducunt*: quod suis carminibus & incantationibus quæ nunc Poeta confundit, facere Magos, Poëtæ fabulati sunt.

[q] *Cornua*] Adeòque Lunam ipsam.

[r] *Dissiliunt*] *Rumpuntur*; ut loquitur Maro.

Carminibus cessere [f] fores : insertáque posti,
Quamvis [t] robur erat, carmine victa sera est.
Quid mihi profuerit [u] velox cantatus Achilles ?
Quid pro me [x] Atrides alter & alter agent ?
[y] Quique tot errando, quot bello, perdidit annos ?
[z] Raptus & [a] Hæmoniis [b] flebilis Hector equis ?
At facie teneræ laudatâ sæpe puellæ,
Ad vatem pretium carminis ipsa venit.
[c] Magna datur merces. heroum clara [d] valete
Nomina : [e] non apta est gratia vestra mihi.
Ad mea formosæ vultus adhibete puellæ
Carmina, [f] purpureus quæ mihi dictat Amor.

INTERPRETATIO.

Janua cessit carminibus : & sera infixâ posti, quanquam robur esset, revulsa est carmine. Quid me juverit rapidus Achilles celebratus, quid uterque Atrides facient pro me, & qui tot consumsit annos erroribus quot bello : & Hector miserabilis raptatus equis Hæmoniis ? At sæpè formâ mollis puella cantatâ, ipsa accedit ad poëtam præmium carminis : Amplum datur præmium. Nomina magnifica heroûm discedite : vester favor mihi non est utilis. Pulcra puella advertite oculos ad mea carmina, quæ formosus Amor mihi suggerit.

NOTÆ.

[f] *Fores*] Amicæ *scil.* carminibus laudatæ.
[t] *Robur*] *Ex robore*, arbore glandiferâ, durissimâ.
[u] *Velox*] Talis ab Homero inducitur.
[x] *Atrides*] Agamemnon & Menelaus, Atrei filij, Poëtis, Homero præsertim decantatissimi : per quos Poëmata epica intelliguntur, quibus ipsi præbuerunt materiam.
[y] *Quique tot*] Ulysses est, quem in Odysseâ cecinit Homerus ; qui decem annos in bello Trojano, totidem in reditu consumsit.
[z] *Raptus*] Raptatum bigis ab Achille circa muros Iliacos Hectorem pueris vix opus est indicare.
[a] *Hæmoniis*] Achillis Hæmonij, seu Thessali.
[b] *Flebilis*] *Dignus qui fleatur.*
[c] *Magna*] Siquidem amica ipsa detur.
[d] *Valete*] Illorum facta nolle se canere innuit.
[e] *Non gratia vestra*] *Sed amica gratia apta est.*
[f] *Purpureus*] *Roseo & pulcro colore.*

ELEGIA II.

Ad Bagoum, ut custodiam puellæ sibi commissæ laxiorem habeat.

QUem penes est dominam servandi cura, [a] Bagoë,
Dum perago tecum pauca, sed apta, vaca.

INTERPRETATIO.

Bagoë cui demandatâ est provincia custodiendi dominam, vacuus esto, dum absolvo tecum pauca, sed idonea.

NOTÆ.

[a] *Bagoë*] Spadonibus est quasi commune nomen ; quibus antiquitus, ut & hodie apud Turcas, puellarum cura demandabatur.

Hesternâ vidi spatiantem luce puellam,
[b] Illâ, [c] quæ [d] Danaï porticus agmen habet.
Protinus, ut placuit, misi, scriptóque rogavi.
Rescripsit trepidâ, *Non licet*, illa manu.
Et cur non liceat quærenti, reddita causa est;
Quod nimium dominæ cura molesta [e] tua est.
Si sapis, ô custos, odium (mihi crede) mereri
Desine. quem metuit quisque, perisse cupit.
[f] Vir [g] quoque non sapiens: quid enim servare laboret,
Unde nihil, quamvis non tueare, perit?
Sed gerat ille suo morem furiosus amori:
[h] Et castum, multis quod placet, esse putet.
Huic [i] furtiva tuo libertas munere detur;
Quam dederis illi, reddat ut illa tibi.
Conscius esse velis: domina est [k] obnoxia servo.
Conscius esse [l] times: [m] dissimulare licet.
Scripta [n] leget secum: matrem misisse putato.
[o] Venerit ignotus: postmodo [p] notus eat.
Ibit ad [q] adfectam, quæ non languebit, amicam
[r] Visere; judiciis ægra sit illa tuis.

INTERPRETATIO.

Heri intuitus sum puellam deambulantem illâ porticu, qua habet turbam Danai. Continuò, ut mihi *grata fuit, misi; & litteris oravi. Illa respondit manu timidâ* Non conceditur. *Et ratio data est petenti quamobrem non esset concessum; Quòd custodia tua est nimiùm gravis domina. Si sapis, ô custos, crede mihi, omitte mereri odium: unusquisque optat interiisse quem timet. Maritus etiam* est *ineptus. cur enim curet custodire unde nihil deteritur quanquam non custodiat? Sed ille insanus indulgeat suo amori; & arbitretur pudicum quod multis arridet. Libertas secreta huic concedatur tuo beneficio; ut illa retribuat, quam illi tribueris. Velis esse conscius: domina est subdita servo. Metuis esse conscius: licet dissimulare. Si seorsum legat litteras; credito matrem misisse. Si accesserit incognitus, postmodo cognitus discedat. Accedet ad amicam ægram, quæ ægra non erit, visendi causa; illa sit ægra tuo judicio.*

NOTÆ.

[b] *Illa*] Porticu *scil.*

[c] *Quæ Danai*] Apollinis Palatini porticum intelligit, in qua quinquaginta Danaidum imagines erant: quam cum templo magnificentissimo, itemque bibliothecâ Græcâ & Latinâ, in parte Palatinæ domus, Augustus excitavit.

[d] *Danai agmen*] De filiabus Danai quinquaginta, quæ maritos suos, unâ exceptâ, interfecerunt, anteà vidimus.

[e] *Tua est*] Clar. Heinsius legit *cura es*; ne inconcinnè duriterque geminetur hoc disticho *est*. Aliter tamen crediderim.

[f] *Vir*] *Maritus; qui uxorem servandam tibi credidit.*

[g] *Quoque*] Ut ità insipientem etiam custodem dicat.

[h] *Et castum*] Pudicam non posse esse quæ multis placeat, innuit.

[i] *Furtiva*] Quam nesciat maritus.

[k] *Obnoxia*] *Quæ perpetuò timet ne crimen prodas.*

[l] *Times*] Pro *si times*: sed illud melius est.

[m] *Dissimulare*] *Simulare te non vidisse; ne conscius dicaris.*

[n] *Leget*] Pro *si legat puella.*

[o] *Venerit*] *Si venerit.*

[p] *Notus*] *Quilibet amicus ad puellam venisse à te fingatur,* quem noscas.

[q] *Adfectam*] *Ægrotam*: optimè.

[r] *Visere*] *Ibit visere*, Græcismus bonis autoribus familiaris, pro *ad visendum.*

Si

Si faciet tardè, ne te mora longa fatiget,
Impositâ gremio stertere fronte potes.
Nec tu, [f] linigeram fieri quid possit ad [t] Isin,
Quæsieris: [u] nec tu [x] curva theatra time.
[y] Conscius assiduos [z] commissi [a] tollet honores.
Quis minor est autem, quàm tacuisse, labor?
Ille placet, [b] versátque domum, neque verbera sentit:
Ille [c] potens: [d] alij sordida turba jacent.
Huic, veræ ut lateant [e] causæ, finguntur inanes:
Atque [f] ambo domini, quod probat una, [g] probant.
[h] Cùm bene vir [i] traxit vultum, rugásque coëgit;
Quod voluit fieri blanda puella, facit.
Sed tamen interdum tecum quoque jurgia nectat;
Et simulet lacrymas, carnificémque [k] vocet.
Tu contra objiciens, quæ tutò diluat illa,
[l] In verum falso crimine deme fidem.

INTERPRETATIO.

Si faciet lentè; ne te tadeat longi spatij, tibi licet dormire capite in sinum demisso. Nec tu petiveris quid possit geri ad Isin liniferam; nec tu metue curva theatra. Conscius facinoris capiet perpetuos honores. Qua autem est levior opera quàm siluisse? Ille gratus est. & gubernat domum, neque experitur flagra: ille potens; alij obscœna turba contemnuntur. Ut vera causa occultentur falsa ab eo conscio *simulantur: atque ambo domini approbant quod uni placet. Cùm maritus multùm contraxit faciem, & coacervavit rugas; mitis puella perficit quod cupivit fieri. Sed tamen moveat quoque nonnunquam rixas tecum; & fingat lacrymas & increpet tortorem. Tu contra exprobrans, qua illa securè dissolvat, tolle fidem in verum, ficto flagitio.*

NOTÆ.

[f] *Linigeram*] Quia ejus Sacerdotes lineis vestibus induti ejus sacra celebrabant. Legunt tamen alij *niligenam*, quòd Io, Inachi filia, quæ Isis est, in vaccam à Jove transmutata, apud Nilum in Ægypto pristinam formam receperit: Atque hanc lectionem non parùm juvat, quod à quibusdam Isis, Iovis Ægyptij regis filia, & eadem quæ Ceres dicta est.

[t] *Isin*] Id est, in ejus templo; quod Romæ erat, in campo Martio juxta ovile; in quo multa stupra, adulteria, & lenocinia fiebant.

[u] *Nec time*] *Sine ut ad theatra veniat domina.*

[x] *Curva*] In hemicycli formam structa fuerunt.

[y] *Conscius*] *Tu, vel quivis alius conscius.*

[z] *Commissi*] *Adulterij.*

[a] *Tollet*] *Auferet, capiet*, à dominâ, adeò que & conservis.

[b] *Versatque*] Id est, *impunè quicquid lubet potest facere.* Pari modo dicimus gallicè, *Il peut renverser la maison; mettre tout c'en dessus dessous.*

[c] *Potens, alij*] *Potens domina* habent nonnulli.

[d] *Alij*] Servi, *scil.* contemnuntur.

[e] *Causa*] Quamobrem hoc aut illud Domina fecerit, huc aut illuc iverit; ne veras possit maritus suspicari.

[f] *Ambo domini*] Puella *scil.* & custos commissi conscius.

[g] *Probant*] *Approbant, in eo stant:* eâque apud maritum utuntur.

[h] *Cum bene*] Inde rationem petit ad persuadendum obsequium Bagoo erga dominam, quòd postquam maritus puellæ admodum iratus fuerit, ea tamen blanditiis suis eum ad vota sua possit perducere.

[i] *Traxit*] Id est, *iratus est*: trahitur enim nasus & corrugatur per iram.

[k] *Vocet*] Ut inde sibi fidum custodem credat maritus.

[l] *In verum*] Alij *in vero: in veri*: multumque hic variant codices. Vult Poëta, ficta crimina dominæ objicere Bagoum, ut cùm illa facilè diluerit, seseque probam & falsò accusatam probaverit, nulla verorum criminum aut accusationum ratio habeatur.

Sic tibi semper honos, sic [m] curta [n] peculia crescent:
  Hæc [o] face, & exiguo tempore [p] liber eris.
Aspicis [q] indicibus nexas per colla catenas:
  [r] Squalidus [s] orba fide pectora carcer habet.
[t] Quærit aquas in aquis, & [u] poma fugacia captat
  [x] Tantalus: [y] hoc illi garrula lingua dedit.
Dum nimiùm servat [z] custos Junonius Io,
  Ante suos annos [a] occidit; [b] illa Dea est.
Vidi ego compedibus [c] liventia crura gerentem,
  Unde vir [d] incestum scire [e] coactus erat.
[f] Pœna minor meritâ. nocuit mala lingua duobus.
  Vir doluit; famæ damna puella tulit.
Crede mihi: [g] nulli sunt crimina grata marito:
  Nec quenquam, quamvis audiat illa, juvant.

Interpretatio.

Sic tibi semper gloria, sic exigua peculia augebuntur: hac præstato, & brevi spatio liber eris. Cernis indicibus vincula constricta per colla: carcer sentus coërcet pectora fide carentia. Tantalus quærit aquas in aquis & carpere tentat poma fugientia: lingua loquax hoc illi attulit. Dum custos Junonius nimiùm invigilat Io, extinctus est ante suos annos; illa est Dea. Ego vidi habentem crura livida compedibus, à quo maritus coactus erat cognoscere adulterium. Supplicium levius merito: prava lingua obfuit duobus. Maritus cruciatus est; puella passa est famæ dispendia. Crede mihi; adulteria nulli sunt marito accepta: nec cuiquam prosunt, quamvis illa cognoscat.

Notæ.

[m] *Curta*] *Parva.* Alij *alta.*

[n] *Peculia*] Alij *pecunia*, deinde *crescet.* Dicitur verò præsertim peculium illud omne quod industriâ suâ, & labore, servus potest lucrifacere.

[o] *Face*] Pro *fac*; antiquè.

[p] *Liber*] *Pecuniâ & favore dominæ libertatem consequêris.*

[q] *Indicibus*] Falsis *scil.* quorumque non comptobatum aut approbatum indicium. At ex Poëtæ scopo non fuit tam accuratum esse.

[r] *Squalidus*] *Pædore & situ obsitus.*

[s] *Orba fide*] Tacitè indicat perfidum fore Bagoum, si dominæ furta proderet.

[t] *Quærit*] *Tantalus à labris, sitiens, fugientia captat Flumina.* Horat.

[u] *Poma*] Fingitur quoque Tantalus, supplicij causâ, poma apud inferos ad labia usque pendentia habere, quæ esurientis morsus fugiant.

[x] *Tantalus*] Fuit ille Jovis filius, ideò ad inferos detrusus, quòd deorum secreta, quæ communis cœnæ usu perceperat, mortalibus prodiderit.

[y] *Hoc*] Quod ità apud inferos plectatur.

[z] *Custos*] Argus est, cui servandam Io vaccam ne ad eam Jupiter descenderet, Juno commisit.

[a] *Occidit*] A Mercurio, Jovis jussu interfectus est.

[b] *Illa*] Io *scil.* quæ Isis est: cujus fabulam in Metam. videbimus.

[c] *Liventia*] Livor dicitur color ille subniger, quo plumbum, itemque contusæ corporis partes conspiciuntur.

[d] *Incestum*] Pro quovis adulterio posuit.

[e] *Coactus*] Quasi ipse maritus nescire maluisset.

[f] *Pœna*] Quâ *scil.* multatus fuerat judex ille.

[g] *Nulli sunt crimina*] Non tam explicandum istud per id quod verba primò sonant, quàm per scopum: est verò ille dicere, non magis indicium, quàm crimen quod eo proditur, placere.

Seu [h] tepet, indicium [i] securas prodis ad aures;
Sive amat, officio fit [k] miser ille tuo.
Culpa nec [l] ex facili, quamvis manifesta, probatur.
[m] Judicis illa sui tuta favore venit.
Viderit ipse licèt; credet tamen [n] ipse [o] neganti:
[p] Damnabítque oculos; & [q] sibi verba dabit.
[r] Aspiciat dominæ lacrymas; plorabit & ipse:
Et dicet, *Pœnas* [s] *garrulus iste dabit.*
Quàm dispar certamen [t] inis! tibi verbera victo
Adsunt: in gremio judicis illa sedet.
Non scelus [u] aggredimur: non ad miscenda [x] coïmus
Toxica: non stricto fulminat ense [y] manus.
Quærimus, ut tutò per te possimus amare.
Quid precibus nostris mollius esse potest?

INTERPRETATIO.

Sive languet, facis indicium ad aures negligentes; sive amat ille fit miser tua sedulitate. Nec crimen, quanquam apertum, facilè arguitur. Illa accedit secura gratiâ sui judicis. Quamvis ipse viderint; ipse tamen fidem habebit diffitenti; & coarguet oculos; & sibi imponet. Videat lacrymas domina; ipse quoque flebit; & dicet, Iste loquax pœnas exsolvet. *Quàm inæqualem pugnam subis! flagra sunt parata tibi superato; illa sedet in sinu judicis. Non flagitium suscipimus; non convenimus ad paranda venena: manus non coruscat gladio nudato. Petimus, ut securè per te liceat amare. Quid potest esse mitius precibus nostris?*

NOTÆ.

[h] *Tepet*] Vir *scil.* qui frigidè, aut omninò non amat uxorem.

[i] *Securas*] *Negligentes*: Vir enim qui uxorem non amat, ejus furta parùm curat.

[k] *Miser*] Excruciatur verò qui uxorem amat, à quâ non amatur, sed deluditur.

[l] *Ex facili*] Facilè.

[m] *Judicis*] Mariti *scil.* qui uxorem cùm amat, sibi ipsi, ne in culpâ ea sit, studet imponere.

[n] *Ipse*] Maritus *scil.* judex.

[o] *Neganti*] Uxori *scil.*

[p] *Damnabit*] Quasi lusciosi fuerint, quibus non fidendum.

[q] *Sibi verba dabit*] *Seipsum decipiet.*

[r] *Aspiciat*] *Si aspiciat*: sed illud longè melius.

[s] *Garrulus*] Judex *scil.*

[t] *Inis*] Si scil. *cum dominâ coram marito litem disceptare aggrediaris.*

[u] *Aggredimur*] *Ego & domina tua.*

[x] *Coimus*] *Concordamus.*

[y] *Manus*] *Nostra* scil.

ELEGIA III.

Ad Eunuchum servantem dominam.

[a] HEi mihi, quòd dominam nec vir nec fœmina servas,
Mutua nec Veneris gaudia nosse potes!

INTERPRETATIO.

HEi mihi, quòd nec vir nec fœmina custodis dominam, nec potes cognoscere voluptatem Veneris!

NOTÆ.

[a] *Hei mihi*] Hanc superiori elegiam adnectendam censebat Scaliger.

Qui primus pueris genitalia membra recidit,
Vulnera, quæ fecit, debuit ipse pati.
Mollis in obsequium, facilisque rogantibus esses;
Si tuus in quavis [b] prætepuisset amor.
[c] Non tu natus [d] equo, non fortibus utilis armis:
Bellica non dextræ convenit hasta tuæ.
Ista mares tractent: tu spes depone viriles.
Sint tibi cum dominâ [e] signa ferenda tuâ.
Hanc imple meritis: hujus tibi gratia prosit.
Si careas illâ, [f] quis tuus usus erit?
[g] Est etiam facies, sunt apti lusibus anni.
Indigna est pigro forma perire situ.
Fallere te potuit, quamvis habeare [h] molestus:
[i] Non caret effectu, quod voluere duo.
Aptiùs [k] ut fuerit precibus [l] tentasse, rogamus:
Dum benè [m] ponendi munera tempus habes.

INTERPRETATIO.

Qui primus amputavit partes genitales puerus, ipse debuit ferre plagas quas inflixit. Esses pronus in officium & commodus erantibus, si amor tuus incensus fuisset in aliqua puella. *Tu non es aptus equo, non idoneus ad arma virilia; hasta bellica non est accommoda tua dextra. Mares ista moveant; tu omitte spes viriles. Signa sint tibi gerenda cum tuâ Dominâ. Hanc cumula officiis; hujus favor te juvet. Si illo destituaris, quid capies commodi? Adest etiam forma, ætas est idonea jocis. Pulcritudo non meruit interire inerti situ. Potuit te decipere, quamvis existimeris incommodus: quod duo cupiverunt non caret successu. Cùm fuerit convenientiùs* te *solicitasse precibus, eramus; dum* tibi *tempus datur benè collocandi officia.*

NOTÆ.

[b] *Prætepuisset*] *Valdè tepuisset. Si aliquam puellam amasses.*

[c] *Non tu natus*] Ostendit, nihil nisi dominæ gratiam inire, Bagoo convenire.

[d] *Equo*] *Ut sis eques.*

[e] *Signa*] *Cupidinis vexilla*; non Martis.

[f] *Quis tuus usus*] *Quid inde tibi lucri accedet?*

[g] *Est etiam facies*] Ut indignum sit nunc tam sævam puellæ custodiam adhiberi.

[h] *Molestus*] Id est, qui in servandâ dominâ assiduus esset.

[i] *Non caret*] Probatio est ejus quod dixit, *fallere te potuit.*

[k] *Ut*] *Cùm.*

[l] *Tentasse*] *Te*, scil. *Bagoe*; *ut amori nostro favere velis.*

[m] *Ponendi munera*] Bene ponere aut collocare munus seu beneficium dicitur ille qui ei benefacit, à quo gratia referatur.

ELEGIA IV.

Quòd amet mulieres, cujuscunque formæ sint.

NOn ego mendosos ausim defendere mores;
[a] Falsáque pro vitiis [b] arma movere meis.

INTERPRETATIO.

Ego non ausim excusare pravos meos *mores*; *& concutere injusta arma pro meis vitiis.*

NOTÆ.

[a] *Falsa*] Pro *falsò.*

[b] *Arma*] Rationes *scil.* malè & falsò contra verum pugnantes.

Confiteor ; si quid prodest delicta fateri :
  In mea nunc [c] demens crimina fassus [d] eo.
Odi : [e] nec possum cupiens non esse , quod odi.
  Heu quàm, quæ studeas ponere, ferre [f] grave est !
Nam desunt vires ad me mihi [g] júsque regendum.
  [h] Auferor ut rapidâ concita puppis aquâ.
Non est certa meos quæ [i] forma irritet amores.
  Centum sunt causæ , cur ego semper amem.
Sive aliqua est oculos in se dejecta modestos ;
  Uror: & insidiæ sunt pudor ille [k] meæ.
Sive [l] procax aliqua est ; capior, quia rustica non est :
  Spemque dat in molli mobilis esse toro.
Aspera si visa est, [m] rigidásque imitata Sabinas ;
  Velle, sed [n] ex alto dissimulare, puto.
Sive es docta ; places raras dotata per artes :
  Sive rudis ; placita es simplicitate tuâ.

INTERPRETATIO.

Agnosce ; si quid juvat agnoscere peccata : nunc insanus confessus ruo in mea delicta. Odi ; nec volens possum non esse quod odi. Heu quàm molestum est bajulare quæ conens abjicere ! Nam mihi desunt vires & potestas quâ mihi imperem. Abripior tanquam navis impulsa aquâ ruente. Non est certa aliqua pulcritudo quæ infliget meos amores: Centum sunt causæ quamobrem ego semper amem. Seu aliqua est demissa oculos verecundes in se , ardeo ; & ille pudor sunt mei laquei. Seu aliqua est proterva ; moveor , quia non est inepta : & spem prabet esse mobilem in molli lecto. Si visa est difficilis, & æmulata severas Sabinas ; arbitror cupere sed multùm dissimulare. Seu es docta ; arrides ditata per egregias artes : seu inculta ; juvas tua simplicitate.

NOTÆ.

[c] *Demens*] *Qui mihi ipsi meâ confessione noceo* : vel simpliciter , & *in omnibus demens.*

[d] *Eo in crimina*] *Ea damno , contra ea facio.*

[e] *Nec possum cupiens*] Enimvero cupit qui amat , & quo tempore cupit, non potest non cupere : At verò potuit ille qui cùm cupit non potest non cupidum dici , potuit, inquam cautâ, assiduâ & gravi spiritus adversus carnem luctâ , providere & cavere ne hoc aut illo tempore , aut omninò ne cuperet.

[f] *Grave est*] Imò gravissimum ; & quò magis studeas gravius , nisi ultra tendis , & denique superas. Cui rei remedium est tamen, primum , studere ponere , & laborem velle ferre ; nam cur adversus stimulum calces : deinde viribus uti , quæ , in viris fortibus, plerumque ferendo oneri pares sunt , sufficiunt certè cùm per gratiam sustentantur. Frustrà & in suam perniciem aliud quærat qui fuerit indocilis. Cæterùm notandum est. non verum esse quod, suo more nequitiæ indulgens , Poëta tacitè indicat , amorem vel cupiditatem , jugum esse , quod ferre necesse sit.

[g] *Júsque*] *Potestas.*

[h] *Auferor*] Aufertur equidem qui in profluentem attractus est. At verò cogitanti & præoccupanti , difficile utut sit , tamen adversus tam lenem primò aquæ fluxum niti non est impossibile. *Principiis, & longè quidem obsta* : tum virtuti idem illud facile videbitur , quod ignaviæ nunquam erit possibile.

[i] *Forma*] Pro formosâ puellâ.

[k] *Mea*] *Quibus capiar.*

[l] *Procax*] Ad omnia ferè extenditur vox ista, quæ de meretrice improbâ dici possunt.

[m] *Rigidasque*] *Severas & castas.*

[n] *Ex alto*] *Ex longinquo, multùm & callidè.* Micyllus exponit. *Superbè , & cum fastidio.*

Eſt, quæ Callimachi præ noſtris ruſtica dicat
Carmina: cui placeo, protinus ipſa placet.
Eſt etiam, quæ me vatem, & mea carmina culpet:
Culpantis cupiam ſuſtinuiſſe femur.
Molliter [o] inceſſit; motu capit. altera [p] dura eſt,
At poterit tacto mollior eſſe viro.
Hæc quia dulcè canit, flectítque [q] facillima vocem,
Oſcula cantanti rapta dediſſe velim.
Hæc [r] querulas [ſ] agili percurrit pollice chordas.
Tam doctas quis non poſſit amare manus?
Illa placet geſtu, [t] numeroſáque brachia ducit,
Et tenerum molli torquet ab [u] arte latus:
Ut taceam de me, qui causâ tangor ab omni;
[x] Illic [y] Hippolytum pone; [z] Priapus erit.
[a] Tu, quia tam longa es, veteres heroïdas æquas:
Et potes in toto [b] multa jacere toro.
Hæc habilis brevitate ſuâ. corrumpor utrâque.
Conveniunt voto longa breviſque meo.
Non eſt culta; ſubit [c] quid cultæ accedere poſſit.
Ornata eſt; dotes exhibet illa ſuas.

INTERPRETATIO.

Eſt quæ affirmet carmina Callimachi dura eſſe præ noſtris: illa cui ſum gratus continuò eſt grata. Eſt etiam quæ me Poëtam improbet, & meos verſus: optem foviſſe femur improbantis. Ambitiosè ambulat, motu pellicit: altera eſt rudis; at poterit eſſe lenior tacto viro. Hæc quia ſuaviter cantat, & molliſſimè moderatur vocem, optem ſuavia furtiva abtuliſſe canenti. Hæc perſtringit molles nervos pollice habili: quis non poſſit diligere tam peritas manus? Illa grata eſt geſtu, & movet lacertos in numerum, & flectit molle latus ab arte laſciva: ut de me ſileam, qui moveor ab omni causâ; illic ſiſte Hippolytum, erit Priapus. Tu, quia tam procera es, par es antiquis heroinis: & ampla potes cubare in toto lecto. Hæc agilis ſuâ brevitate: capior utrâque: Procera & parva ſunt accommoda deſiderio meo. Non eſt ornata; in mentem venit quid poſſit addi ornatæ. Culta eſt; illa exerit ſuas dotes.

NOTÆ.

[o] *Inceſſit*] Alij *incedit*.
[p] *Dura*] Quæ non molliter & fractis gradibus, ſed ruſtico more ambulat.
[q] *Facillima*] Pro *facillimè*; quomodo elegànter loquitur Horat.
[r] *Querulas*] Quibus amores cantantur queruli.
[ſ] *Agili*] Alij *habili*.
[t] *Numeroſaque*] *Quæ ad numerum moveantur*. Gall. *Qui vont en cadence*.
[u] *Arte*] Saltatoriâ *ſcil.*
[x] *Illic*] Ubi ſaltant puellæ.
[y] *Hippolytum*] Fuit Hippolytus Theſei ex Hippolyte Amazonum reginâ filius; qui cùm ob caſtitatem novercæ dolis perierit, pro quovis homine caſto à Poëta poſitus eſt.
[z] *Priapus*] Hortorum Deus eſt impudiſſimus; pro quovis incontinente.
[a] *Tu*] Quamvis alloquitur tanquam præſentem procerâ ſtaturâ puellam.
[b] *Multa*] Quæ majorem corpore lecti partem occupet. Optimè verò ejus generis ſermone utimur.
[c] *Quid*] Pulcritudinis *ſcil.* ſi ad eam adjumentum fuerit.

Candida me capiet, capiet me flava puella:
Est etiam fusco grata colore Venus:
Seu pendent niveâ [d] pulli cervice capilli;
[e] Leda fuit nigrâ conspicienda comâ.
Seu flavent; placuit croceis Aurora capillis.
Omnibus historiis se meus aptat amor.
Me nova sollicitat, me tangit [f] serior ætas:
[g] Hæc melior specie corporis: illa sapit.
Denique quas totâ quisquam probet Urbe puellas;
Noster in has omnes [h] ambitiosus amor.

INTERPRETATIO.

Puella nivea me corrumpet, flava me corrumpet: Venus est etiam jucunda furvo colore. Sive coma nigra fluit collo candido; Leda fuit spectabilis capillis nigris. Sive flavet; aurora grata fuit flavâ comâ. Meus amor se accommodat omnibus historiis. Ætas juvenilis me movet, ætas provectior me capit: Hæc jucundior formâ corporis; illa sapit. Denique quascunque puellas quisquam laudet tota urbe, amor noster his omnibus movetur.

NOTÆ.

[d] *Pulli*] *Nigri.*
[e] *Leda*] Helenæ mater, Tyndari uxor.
[f] *Serior*] *Provectior.*
[g] *Hæc*] Pro *altera*; refertur enim ad remotius.
[h] *Ambitiosus*] *Cupidus.*

ELEGIA V.

Ad amicam corruptam.

Nullus amor [a] tanti est; ([b] abeas, [c] pharetrate Cupido)
Ut mihi sint toties maxima vota mori.
Vota mori mea sunt; cum te [d] peccasse recordor,
Hei mei, perpetuum nata puella [e] malum!
Non mihi [f] deceptæ nudant tua facta [g] tabellæ:
Non data furtivè [h] munera crimen [i] habent.

INTERPRETATIO.

Nullus amor est tanti, (discedas Cupido pharetrate) ut toties exoptem obire. Hei mihi exopto obire, cum memini te flagitium admisisse, puella, pernicies assidua! Tabellæ interceptæ non mihi aperiunt tua peccata: dona exhibita clandestinò non arguunt flagitium.

NOTÆ.

[a] *Tanti est*] Vehementer dolet Poëta, quòd, cùm in convivio quodam cum amicâ fuisset, & se dormire simulasset, eam viderit cuidam convivæ mutuum amorem, nutu, verbis, & osculis ostendere.
[b] *Abeas*] Amoris detrectat militiam.
[c] *Pharetrate*] Pharetram *scil.* gerit, qui ignitis suis sagittis totum prope orbem incendit.
[d] *Peccasse*] *Fidem mihi in amore nõ servasse.* Sermonem à Cupidine ad puellã convertit.
[e] *Malum*] Id est, *in malum & perniciem meam.*
[f] *Decepta*] *Intercepta.* Optimus Palatinus *deleta*; quod cl. Heinsio placuit.
[g] *Tabellæ*] *Amatoriæ litteræ.*
[h] *Munera*] Quæ furtim potissimùm si accipit puella, aliud concedere creditur.
[i] *Habent*] Intellige *nec mihi indicant*: nam eò spectat oratio.

O utinam [k] arguerem sic, ut non vincere possem!
Me miserum! quare [l] tam bona causa mea est?
Felix, qui [m] quod amat, [n] defendere fortiter audet:
Cui sua, *Non feci*, dicere amica potest.
[o] Ferreus est, nimiúmque suo [p] favet ille dolori,
[q] Cui [r] petitur victâ palma [s] cruenta reâ.
Ipse miser vidi, cùm me dormire putares,
[t] Sobrius [u] apposito crimina vestra mero.
Multa supercilio vidi [x] vibrante loquentes.
Nutibus in vestris [y] pars bona vocis erat.
Non oculi tacuere tui, conscriptáque vino
Mensa; nec in digitis [z] litera nulla fuit.
Sermonem agnovi, ([a] quid non videatur amanti?)
Verbáque pro certis jussa valere [b] notis.
Jamque frequens [c] ierat mensâ conviva remotâ:
[d] Compositi juvenes unus & alter erant.

INTERPRETATIO.

O utinam ità accusarem, ut possem non tenere causam! Me infelicem! quamobrem mea causa est tam certa? Beatus, qui audet strenuè tueri quod amat; cui amica sua potest dicere, Non feci. *Ille durus est, & plùs æquo indulget suo dolori, à quo quæritur palma sanguinolenta reâ damnatâ. Egomet infelix flagitia vestra sum intuitus, sobrius vino adhibito, cùm arbitrareris me sopitum esse.* Vos *intuitus sum multa dicentes moto supercilio. Pars multa vocis erat in vestris signis. Oculi tui & mensa exarata mero non siluerunt; nec nullum fuit scriptum in digitis. Intellexi sermonem, (quid non intelligatur ab amante?) Et voces prædictas venire pro certis literis. Jamque plurimus conviva discesserat mensâ sepositâ; unus & alter adolescentes dormiebant.*

NOTÆ.

[k] *Arguerem*] *In crimine tuo coarguendo iis uterer rationibus & indiciis, quæ facilè posses refellere; ut te in culpâ esse probare non possem.*

[l] *Tam bona*] Rara admodum querimonia. Sed jocus est, quem nemo non videt.

[m] *Quod amat*] *Quam puellam amat.*

[n] *Defendere*] Illud faciunt, qui ne amicam peccasse cognoscant, sibi student imponere: quod non potest qui crimen suis oculis vidit.

[o] *Ferreus*] *Sibi crudelis:* ut miserum esse intelligatur.

[p] *Favet*] *Indulget.*

[q] *Cui*] *A quo.* Ità & loquutus est Horat.

[r] *Petitur palma*] Id est, Qui postquam amicæ crimen certò cognovit, petit ut ipsa confiteatur.

[s] *Cruenta*] *Doloris & mæstitiæ plena:* sed acriter expressit.

[t] *Sobrius*] Ut ex ebrietate nullus sit excusandi locus.

[u] *Apposito mero*] Id est, in convivio.

[x] *Vibrante*] Supercilij certè, & oculorum motu, plurimas animi cogitationes possumus exprimere.

[y] *Pars bona*] Id est, pleraque indicabant, quæ voce significare meliùs potuissetis.

[z] *Litera*] Antea diximus, in digitis etiam literas notare solitos amantes, quibus clanculùm suis amoribus serviant.

[a] *Quid non videatur*] Scripti ferè omnes, *quod non videatur agentem.*

[b] *Notis*] *Literis.*

[c] *Ierat*] *Abiverat.*

[d] *Compositi*] Quid hæc vox significet ex superioris libri versu intelligitur, *Si bene compositus vino somnoque jacebit.*

Improba tum verò jungentes oscula vidi.
[c] Illa mihi [f] linguâ nexa fuisse liquet.
Qualia nec fratri tulerit germana severo;
Sed tulerit cupido mollis amica viro:
Qualia credibile est, nec [g] Phœbum ferre Dianæ;
Sed Venerem Marti sæpè tulisse [h] suo.
Quid facis, exclamo: quo nunc mea gaudia defers?
[i] Injiciam [k] dominas [l] in mea jura manus.
[m] Hæc tibi sint mecum, mihi sint communia tecum.
In bona cur quisquam tertius ista venit?
[n] Hoc ego; quæque [o] dolor linguæ dictavit: at [p] illi
Conscia purpureus venit in ora pudor.
Quale coloratum [q] Tithoni conjuge cælum
Subrubet, aut sponso visa [r] puella novo.
[s] Quale rosæ fulgent inter [t] sua lilia mistæ:
Aut ubi [u] cantatis Luna laborat equis:
Aut quod, ne longis [x] flavescere possit ab annis,
[y] Mæonis [z] Assyrium fœmina [a] tinxit ebur.

INTERPRETATIO.

Tum verò vos aspexi nectentes suavia proterva. Mihi constat illa fuisse implexa linguâ. Qualia nec soror dederit fratri rigido; sed amica lasciva dederit amanti suo: qualia verisimile est nec Phœbum præbere Dianæ; sed Venerem sæpè dedisse Marti suo. Quid agis, vociferer; quò nunc expertas meam voluptatem? Immittam manus dominas in mea jura. Hæc tibi sint mecum, mihi sint tecum socia. Quamobrem quisquam tertius accedit in ista nostra *bona? Ego hæc, & quæ dolor suasit linguæ; at ruber sanguineus illius vultum conscium occupavit. Quale cælum infectum ab uxore Tithoni subrubet, aut puella spectata à novo sponso. Qualiter rosæ confusæ cum suis liliis splendent; aut ubi luna patitur equis incantatis; aut ebur Assyrium; quod mulier Mæonis infecit, ne luteum colorem possit contrahere longo tempore.*

NOTÆ.

[c] *Illa*] Oscula *scil.*

[f] *Linguâ*] Quod *columbatim, id est columbarum more oscula jungere* dixit Catullus, labiis junctis, & utrimque vibrante linguâ.

[g] *Phœbum*] *Apollinem*, fratrem Dianæ.

[h] *Suo*] *Ab ipsâ Venere amato*; ut anteà vidimus.

[i] *Injiciam*] Manus injectio est, quoties nulla judicis autoritate expectatâ rem nobis debitam vindicamus. *Servius.*

[k] *Dominas*] Domini est præcipuè in servum manus injectio.

[l] *In mea jura*] Id est ea, quæ mei sunt juris, & sub meâ potestate.

[m] *Hæc*] Oscula *scil.*

[n] *Hoc*] *Dixi*, scil. *clamitans.*

[o] *Dolor*] Suaviter dixit; faciliusque excusatur quod quis ex dolore coactus loquitur.

[p] *Illi*] *Amica mea*, scil.

[q] *Tithoni conjuge*] Aurorâ.

[r] *Puella*] Solent verò puellæ nubiles & probæ viso primùm sponso erubescere.

[s] *Quale*] Pro *qualiter.*

[t] *Sua*] *Quibus decorantur.*

[u] *Cantatis*] *Incantatis.* De his verò Poëtarum figmentis jam sæpè vidimus.

[x] *Flavescere*] Ebur cum tempore flavescit, præsertim adipe unctum.

[y] *Mæonis*] *Lydia.* Est verò Mæonia, seu Lydia, Asiæ minoris regio notissima.

[z] *Assyrium*] Assyria regio est Asiæ minoris, quæ quia Indiæ, veteribus minùs notæ, proxima, sæpiùs pro eâ ponitur. Notum verò ex Indiâ, vel ex Africâ, ubi vivunt elephanti, nobis ebur, eorum dentes, afferri.

[a] *Tinxit*] *Rubrum fecit.*

His erat, aut alicui color ille ſimillimus horum:
Et nunquam caſu pulcrior illa fuit.
[b] Spectabat terram; terram ſpectare decebat.
Mæſta erat in vultu; mæſta decenter erat.
Sicut erant (& erant culti), laniare capillos,
Et [c] fuit in teneras impetus ire [d] genas.
Ut faciem vidi, [e] fortes cecidere lacerti:
Defenſa eſt [f] armis noſtra puella ſuis.
Qui modo ſævus eram, ſupplex ultroque rogavi,
Oſcula ne nobis [g] deteriora daret.
Riſit, & ex animo dedit optima: qualia poſſent
Excutere irato tela [h] triſulca Jovi.
Torqueor infelix, ne tam bona ſumſerit [i] alter:
Et volo non [k] ex hac illa fuiſſe notâ.
Hæc quoque, quàm docui, multo meliora fuerunt,
Et quiddam viſa eſt addidiciſſe novi.
Quòd nimiùm placuêre, [l] malum eſt: quod tota labellis
Lingua tua eſt noſtris, noſtra recepta tuis.
Nec tamen hoc unum doleo: non oſcula tantum
Juncta queror, quamvis hæc quoque juncta queror:
Illa, niſi in lecto, nuſquam potuere doceri.
Neſcio quis pretium grande magiſter habet.

INTERPRETATIO.

Ille color erat his, aut horum alicui proximus: & fortuitò illa nunquam fuit formoſior. Intuebatur humum; decorum erat humum intueri. Triſtis erat facies, cendecorè triſtis erat. Ira ſuaſit ſcindere comam qualis erat, (& erat comta,) & involare in molles genas. Ut vultum aſpexi valida brachia elanguerunt. noſtra puella tecta eſt ſuis armis. Qui modo ferox eram, ſupplex & ſponte oravi, ne praberet nobis ſuavia pejora. Riſit & ex animo ſuaviſſima obtulit, qualia poſſent revellere tela triſida Jovi infenſe. Crucior miſer, ne alter carpſerit tam mollia; & cupio illa non fuiſſe hujus nota. Hac quoque fuerunt multò ſuaviora quàm decui; & viſa eſt addidiciſſe aliquid novi. Ingratum eſt quòd nimiùm placuerunt; quòd tota tua lingua eſt admiſſa noſtris labiis, noſtra eſt admiſſa *tuis. Nec tamen hoc unum indignor; non modò conquerer noxa* fuiſſe *oſcula; quamvis hac quoque noxa* fuiſſe *conqueror: illa nullibi potuerunt doceri, niſi in toro. Neſcio quis praceptor habet ingentem mercedem.*

NOTÆ.

[b] *Spectabat*] Ut mos eſt eorum qui ſunt in ſcelere deprehenſi.
[c] *Fuit*] *Mihi* ſcil.
[d] *Genas*] *Amica* ſcil.
[e] *Fortes*] *Moi; qui in amicam impetum facere parabam.*
[f] *Armis*] Pulcritudine *ſcil.*
[g] *Deteriora*] Illis *ſcil.* quæ alteri dederat.
[h] *Triſulca*] Trifidum voluerunt Poëtæ Jovis fulmen.
[i] *Alter*] *Rivalis meus.*
[k] *Ex hac notâ*] Id eſt, *tam ſuavia.* Nota pro reipsâ ponitur.
[l] *Malum eſt*] Quia ſignum eſt ab alio eam didiciſſe.

ELEGIA VI.

In mortem Psittaci.

[a] Psittacus, [b] Eois [c] imitatrix ales [d] ab Indis,
Occidit. [e] exequias ite frequenter aves.
Ite, [f] piæ volucres; & plangite pectora pennis;
Et rigido teneras ungue notate genas.
[g] Horrida pro mœstis [h] lanietur pluma capillis:
Pro longâ resonent carmina vestra [i] tubâ.
Quid [k] scelus [l] Ismarij [m] quereris, [n] Philomela, [o] tyranni?
[p] Expleta est annis ista querela suis.
Alitis in raræ miserum [q] devertite funus.
Magna, sed [r] antiqui causa doloris [s] Itys.

INTERPRETATIO.

Psittacus avis æmula missa ab Indis ad ortum sitis interiit: alites venite frequentes ad pompam funeris. Adeste piæ aves, & percutite pectora pennis; & molles genas ungue sævè signate. Pluma hispida scindatur loco tristis comæ: carmina vestra audiantur pro longâ tubâ. Quid, Philomela lamentaris flagitium Tyranni Ismarij? Ista querimonia cumulata est annis suis. Deflectite ad lamentabiles exequias raræ avis. Itys causa est ampla doloris, sed doloris veteris.

NOTÆ.

[a] *Psittachus*] *Un perroquet.* Eum puellæ dono dederat Poëta.

[b] *Eois*] Eos Aurora est; unde Eous,a,um, quod est ab Aurorâ, seu Oriente. *Oriental.*

[c] *Imitatrix*] Nimirum Psittacus aliarum avium, itemque hominum voces imitatur.

[d] *Ab Indis*] Missus *scil.* quod in quibusdam codicibus legitur. Jam verò notiores sunt, mercibus suis Indi, quàm ut de iis loquamur.

[e] *Exequias*] Exequias cohonestate, celebrate. Ad funeris pompam adeste. Gall. *Assistez aux funerailles.*

[f] *Pia*] Pietas est in sepeliendis & componendis mortuis.

[g] *Horrida*] Præ mœstitiâ *erecta, & turbata; non composita.*

[h] *Lanietur*] Qui mos fuit in funeribus.

[i] *Tubâ*] Nimirum ad eam majoris ætatis funera proferebantur, ut minoris ad tibiam.

[k] *Scelus*] Stuprum & linguæ abscissionem intelligit, quam à Tereo passa est Philomela: quam fabulam fusè in Metam. videbimus.

[l] *Ismarij*] *Threicij*; ab Ismaro monte Thraciæ.

[m] *Quereris*] In lusciniam mutata fuit Philomela, quæ flebilibus vocibus sortem suam queri videtur. Vult verò Poëta, ut dolorum suorum oblita Psittaci mortem defleat.

[n] *Philomela*] Pandionis Atheniensium regis fuit filia; cujus videsis historiam in Metam.

[o] *Tyranni*] Tereus est, rex Thraciæ.

[p] *Expleta*] Id est, *jam satis superque Terei facinus questa es, & tuo dolori paruisti.*

[q] *Devertite*] Cl. Heinsius legit *devertere*, quia ad Philomelam sermo est. Dominicus verò ità Philomelam compellasse Poëtam putat, ut ejus sororem Prognen, doloris ejusdem participem intellexerit.

[r] *Antiqui*] Qui adeò minor esse debeat.

[s] *Itys*] Terei & Prognes fuit filius, quem mater, injuriæ, sibi, itemque sorori à Tereo oblatæ, ulciscendæ causâ interemit, patrique epulandum apposuit.

[t] Omnes, quæ liquido [u] libratis in aëre cursus;
Tu tamen ante alias, turtur [x] amice, dole.
Plena fuit vobis omni concordia vitâ,
Et stetit ad finem [y] longa tenaxque fides.
Quod fuit [z] Argolico [a] juvenis Phocæus Orestæ;
Hoc tibi, dum licuit, Psittace, turtur erat.
[b] Quid tamen ista fides? quid rari forma coloris?
Quid vox mutandis ingeniosa sonis?
Quid juvat, [c] ut datus es, [d] nostræ placuisse puellæ?
Infelix avium gloria, [e] nempe jaces.
Tu poteras [f] fragiles pennis [g] hebetare smaragdos,
Tincta gerens rubro [h] Punica rostra [i] croco.
Non fuit in terris vocum [k] simulacior ales:
Reddebas [l] blæso tam bene verba sono.
[m] Raptus es invidiâ. non tu fera bella movebas:
Garrulus, & placidæ pacis amator eras.

INTERPRETATIO.

Omnes, quæ volatis in aëre fluido, tu tamen præ aliis turtur amico, lamentator. Perfecta vebis fuit unanimitas totâ vitâ, & fides diutina & firma permansit usque ad finem. Quod juvenis Phocæus fuit Orestæ Argolico; hoc tibi eras turtur, Psistace, quandiu datum est. Quorsum tamen ista fides? Quorsum species preciosi coloris? Quorsum vox solers in fingendis sonis? Quid prodest, postquam oblatus es, gratum fuisse nostræ puellæ? Nimirum miser honos alitum periisti. Tu, infectum habens rostrum puniceum croco rubro poteras obscurare pennis smaragdos fragiles. Non extitit in orbe avis melius imitans sermonem; tam aptè referebas verba voce balbutiente. Sublatus es livore: tu non ciebas sæva bella: eras loquax & amater lenis concordiæ.

NOTÆ.

[t] *Omnes*] Alites *scil.*

[u] *Libratis cursus*] *Volatis.*

[x] *Amico*] Qui in eadem caveâ, vel cum Psittaco apud Corinnam vixerit: vel quia ut Plinius dicit, inter Psittacum & turturem magna est amicitia. Prior explicatio vera est.

[y] *Longa*] Fragmentum Patavinum habet *firma.*

[z] *Argolico*] Orestæ, Agamemnonis, Mycenarum, adeòque Argolidis, regis filio. Cujus & Pyladis amicitia celeberrima fuit.

[a] *Juvenis Phocæus*] Pylades est, Strophij Phocensis filius, indissolubili cum Orestæ amicitiæ vinculo conjunctus.

[b] *Quid tamen*] Profuit *scil.*

[c] *Ut*] *Postquam; statim atque.*

[d] *Nostræ*] Corinnæ *scil.*

[e] *Nempe*] Istud cum magno dolore proferendum.

[f] *Fragiles*] Alij *virides*; qui color est Smaragdi gemmæ. Nec tam fragilis est Smaragdus: ut parùm abfuerit, nisi clar. Heinsij auctoritati concessissem, quin hanc vulgatis codicibus receptam lectionem, reposuerim.

[g] *Hebetare*] Id est, eorum viridissimum colorem obscurare, & facere ut minùs viridis appareret.

[h] *Punica*] Id est, *rubea cum splendore.*

[i] *Croco*] *Du saffran.*

[k] *Simulacior*] *Qui meliùs voces imitaretur, simularet, & redderet.* Hanc verò vocem ex aliquot manuscriptis restituit cl. Heinsius; cujus loco vulgati *simulantior* exhibebant.

[l] *Blæso*] Blæsus dicitur is, qui inter loquendum aut aliquam literam excludit aut malè profert. Quomodo itaque *bene* reddebat voces Blæsus Psittacus? *Bene* non est *articulatè*, sed *eleganter, lepidè*; nam & ille Psittacorum conatus, & pronuntiandi difficultas, aut linguæ hæsitantia, ad venustatem & jucunditatem facit.

[m] *Raptus es invidiâ*] *Per invidiam tibi mors accelerata.*

[n] Ecce coturnices inter sua [o] prælia vivunt:
Forsitan & fiant [p] inde frequenter anus.
[q] Plenus eras minimo: nec præ sermonis amore
In multos poteras [r] ora vacare cibos.
Nux erat esca tibi, [f] causæque papavera [t] somnis:
Pellebátque sitim simplicis humor aquæ.
Vivit edax vultur, ducensque per aëra gyros
Miluus, & pluviæ [u] graculus [x] auctor aquæ.
Vivit & armiferæ cornix [y] invisa Minervæ;
Illa quidem sæclis vix moritura [z] novem.
Occidit ille loquax, humanæ vocis imago,
Psittacus, [a] extremo munus ab orbe datum.
Optima prima ferè [b] manibus rapiuntur avaris;
[c] Implentur numeris deteriora suis.

INTERPRETATIO.

Ecce coturnices vitâ fruuntur inter sua certamina: forsitan & inde sæpè fiant vetulæ. Satur eras exiguo; nec ob amorem loquelæ poteras ore vacuus esse ad multam escam. Nux tibi erat cibus, & papavera somnum inducentia; & humor aquæ communis extinguebat sitim. Vultur belluo longam vitam agit, & Miluus orbes describens per aëra, & graculus augur aquæ pluviæ. Cornix etiam odiosa Minervæ armiferæ longam trahit vitam; illa quidem vix obitura post novem sæcula. Ille psittacus garrulus repræsentatio vocis humanæ, donum missum ab ultimo orbe interiit. Optima ferè auferuntur prima manibus rapacibus; pejora cumulantur suis numeris.

NOTÆ.

[n] *Ecce*] Dolet Poëta, quòd ferociores aves vivant, placidissimus Psittacus perierit.

[o] *Prælia*] Coturnicum & perdicum inter sese pugnas describit Aristoteles lib. 9. de animalibus, cap. 8.

[p] *Inde*] *Ex coturnicibus*: vel *ex eo quòd pugnaces sunt.*

[q] *Plenus eras min.*] Id est, pauca ad alimentum sufficiebant.

[r] *Ora*] Græcismus: pro *secundum ora*, vel *quoad ora.*

[f] *Causa papav.*] Appositio.

[t] *Somnis*] Hanc lectionem clariss. Heinsius arripuit ex Neapolitano: Alij habent *somni.* Supervacaneum verò videtur somniferum papaver admonere.

[u] *Graculus*] Alij *garrulus.* Graculus verò pluvias apud Avienum prædicit, in prognosticis.

[x] *Auctor*] Clar. Heinsius vellet legere *augur*; quâ voce usus est Horat. Od. 17. lib. 3.

Aqua nisi fallit augur
Annosa cornix.

[y] *Invisa*] Quamobrem ex ipso Poëta, lib. 2. Metam. liquet; ubi Coronidis fabulam narrat, quam in cornicem Minerva, ut à Neptuno vitium effugeret, maximo beneficio mutavit, comitemque fecit; deinde, ob intempestivum nuntium à se, non sine odio maximo repulit.

[z] *Novem*] Hoc secundum Hesiodum, qui cornici novem nostras ætates, trecentos annos attribuit, ut refert etiam Plin. lib. 7.

[a] *Extremo*] Ab Oriente, *scil.* Mittuntur enim ex Indiâ.

[b] *Manibus*] Mortis manus, si quæ sint, intelligit. Optima quæque prima interire queritur.

[c] *Implentur numeris*] *Quàm diutissimè vivunt.* De ratione horum numerorum, vide Macrob. ad Somn. Scipion. c. 13. ubi inter alia hæc habentur; *Constat enim, numerorum certam constitutamque rationem animam sociare corporibus. Hi numeri, dum supersunt, corpus animari non desinit. Cùm verò deficiunt mox arcana illa vis solvitur, quâ societas illa constabat.* Impletis igitur numeris corpus fatiscit, animáque seducitur artubus.

Tristia [d] Phyllacidæ [e] Thersites funera vidit:
Jamque cinis, vivis frattibus, [f] Hector erat.
Quid referam [g] timidæ pro te pia vota puellæ;
Vota procelloso per mare [h] rapta Noto?
[i] Septima [k] lux aderat, non exhibitura sequentem:
Et stabat vacuâ jam tibi [l] Parca colo.
Nec tamen ignavo stupuerunt verba palato.
Clamavit moriens lingua, *Corinna, vale.*
Colle sub [m] Elysio nigrâ nemus ilice frondens,
Udaque perpetuo gramine terra, viret.
Si qua fides dubiis; volucrum locus ille piarum
Dicitur, [n] obscœnæ quo prohibentur aves.
Illic innocui latè pascuntur olores:
Et vivax Phœnix, [o] unica semper avis.
Explicat [p] ipsa suas [q] ales Junonia pennas:
[r] Oscula dat cupido blanda columba mari.

Interpretatio.

Thersites spectavit mæstas exequias Phyllacidæ: & Hector jam erat cinis, fratribus superstitibus. Quid memorem pia vota pro te puellæ pavidæ, vota ablata per mare ab Austro procelloso? Dies septima advenerat, non præbitura sequentem; & jam parca tibi aderat inani colo. Nec tamen verba interierunt inerti palato. Lingua moriens clamavit, Corinna, vale. *Sylva frondosa fusca ilice sub clivo Elysio, & terra humida perenni gramine virescit. Si qua fides incertis; illa creduntur sedes piarum avium, à quibus infames volucres arceantur. Illic cycni innoxij latè pascuntur; & Phœnix longævus, semper avis unica. Ipsa avis Junonia pandit suas pennas: mitis columba præbet suavia avido mari.*

Notæ.

[d] *Phyllacidæ*] *Phylace, Thessaliæ oppido, ubi regnavit, oriundus.* Protesilaus est, Iphicli filius, ex Græcis principibus qui ad Trojam iverunt unus, qui Græcorum omnium primus ab Hectore est interfectus.

[e] *Thersites*] Græcorum fuit omnium facie & linguâ homo fœdissimus & ignavissimus: quem Achilles sibi conviciantem pugno interfecit.

[f] *Hector*] Fratrum fortissimus, Priami filius.

[g] *Timidæ*] *Timentis ne morereris.*

[h] *Rapta noto*] *Irrita:* frustrà enim fuisse dicuntur quæ venti rapiunt.

[i] *Septima*] Ex quo Psittacus ægrotare cœperat, *scil.*

[k] *Lux*] *Dies.*

[l] *Parca*] Quæ vitam nere dicitur, adeòque & occidere, vel cùm filum abrumpitur, vel cùm linum deficit. Tres verò sunt Parcæ, de quibus antea.

[m] *Elysio*] Animæ Psittaci, quasi hominis, tribuit Elysium, seu campum quo piorum animas recipi crediderunt Ethnici. Antè verò locum describit Poëta.

[n] *Obscœnæ*] *Turpes & rapaces,* sicuti vultures, bubones, &c.

[o] *Unica*] Hanc fabulam defenderunt nonnulli; alij ad alia transtulerunt; alij planè figmentum esse voluerunt.

[p] *Ipsa suas*] Alij *atque suas.* Neutrum verò clar. Heinsio, non sine causâ satisfacit, qui fortè legendum putat *hic pictas*, vel *& passas.* Omnino corrigendus hic locus. Dominicus in quibusdam exemplaribus scriptum esse testatur, *Spectat & ipsa suas.*

[q] *Ales Junonia*] Pavo est.

[r] *Oscula dat*] Res est notissima.

Psittacus has inter, nemorali [f] sede receptus,
[t] Convertit volucres in sua verba pias.
Ossa tegit tumulus: tumulus pro corpore parvus:
Quo lapis exiguus par sibi carmen habet.
[u] [Colligor ex ipso dominæ placuisse sepulcro.
Ora fuere mihi plus ave docta loqui.]

INTERPRETATIO.

Inter has psittacus, admissus in habitationem nemorosam, allicit pias aves ad suos sermones. Sepulcrum occulit ossa; sepulcrum exiguum pro ratione corporis: in quo parvus lapis sibi æquale carmen habet. Credor ex ipso tumulo placuisse dominæ. Ora mihi fuere docta sermones edere plus ave.

NOTÆ.

[f] *Sede*] Dicuntur Elysii *piorum sedes*: & *sedere* aves quæ arborum ramis insistunt.

[t] *Convertit*] Tenetur enim quisque apud inferos iisdem studiis, quibus in vitâ delectabatur. Egregium verò figmentum & lepidum, Psittacus apud Elysios humanâ voce alias aves ad se alliciens. Illic vide, si potes tumultum, & rem insolitam.

[u] *Colligor*] Meritò postremum hoc distichon ab alienâ manu esse credidit cl. Heins.

ELEGIA VII.

Amica se purgat, quòd ancillam non amet.

[a] ERgo ego sufficiam reus in nova crimina semper?
[b] Ut vincam, toties dimicuisse piget.
Sive ego marmorei respexi [c] summa theatri;
Eligis è [d] multis, unde dolere [e] velis.
[f] Candida seu [g] tacito me vidit fœmina vultu;
In vultu tacitas arguis esse [h] notas.
Si quam laudavi; miseros [i] petis ungue capillos:
Si culpo; crimen dissimulare putas.

INTERPRETATIO.

ERgò ego semper reus parero novis criminationibus? Quamvis potiar victoriâ, toties piget decertasse. Sive ego converti vultus ad fastigia theatri marmorei; eligis è multis à quâ velis dolere. Seu puella splendida me oculis mutis aspexit; accusas signa muta esse in oculis. Si aliquam probavi; involas unguibus in infelicem comam: si damno; arbitraris me obvelare culpam.

NOTÆ.

[a] *Ergo*] Indignantis est.

[b] *Ut*] *Quamvis.*

[c] *Summa*] E quibus ludos spectabant mulieres.

[d] *Multis*] Fœminis *scil.*

[e] *Velis*] Ut intelligatur protervè & nullâ causâ amicam dolere.

[f] *Candida*] Fœminam intelligo in cujus vultu omnia aperta sunt; quæ nihil nutibus occultis amico significat.

[g] *Tacito*] Id est, Ex cujus vultu nihil cognosci possit. Atque ex eo jocus in versu sequente oritur.

[h] *Notas*] *Signa amatoria.*

[i] *Petis*] Ex zelotypiâ, & dolore.

Sive [k] bonus color est, in te quoque [l] frigidus esse;
Seu malus, alterius dicor amore mori.
[m] Atque ego peccati vellem mihi conscius essem,
Æquo animo pœnam, qui meruere, ferunt.
Nunc temerè insimulas: credendóque omnia frustra,
Ipsa vetas iram pondus habere tuam.
[n] Aspice, ut auritus miserandæ sortis asellus
Assiduo domitus verbere lentus eat.
[o] Ecce, novum crimen, sollers ornare Cypassis
Objicitur dominæ contemerasse torum.
Dî meliùs, quàm me, si sit peccasse libido,
Sordida [p] contemtæ sortis amica juvet!
Quis Veneris famulæ connubia liber inire,
Tergáque complecti verbere secta velit?
Adde, quòd ornandis illa est operata capillis;
Et tibi [q] per doctas grata ministra manus.
[r] Scilicet ancillam, quæ tam tibi fida, rogarem?
Quid, nisi ut [f] indicio juncta repulsa foret?
Per Venerem [t] juro, [u] puerique volatilis arcus,
Me non [x] admissi criminis esse reum.

INTERPRETATIO.

Sive celer est vivus, dicor esse quoque languidus in te; sive est pallidus, dicor *interire amore alterius. Atque ego optarem mihi essem conscius furti: qui digni sunt supplicio illud tolerant patienter. Nunc inconsultò accusas, credendo omnia temerè, ipsa prohibes iram tuam esse alicujus momenti. Cerne, ut auritus asinus deflenda conditionis segniter incedat pressus flagro continuo. Ecce nova accusatio. Cypassis industria comero exprobratur violasse lectum domina.* *Dij meliùs quàm, si sit* mihi *cupiditas delinquendi; turpis amica vilis conditionis mihi grata sit! Quis liber sustineat admittere conjugia serva Veneris, & amplecti terga uita flagris? Adjice, quòd illa dedit operam fingenda coma; &* est *famula tibi accepta per manus solertes. Videlicet orarem famulam qua* est *tibi tam fidelis? Quamobrem nisi ut repulsa esset addita indicio? Jure per Venerem, & arcus pueri volucris, me non esse reum flagitij patrati.*

NOTÆ.

[k] *Bonus*] *Vivus, purpureus, non pallidus*, qualis est amantium.

[l] *Frigidus*] *Non amans.*

[m] *Atque ego*] Cautissimè crimen dissimulat.

[n] *Aspice ut auritus*] Nec Dominic. nec Micyllus Poëtæ sensum assequuti esse videntur. Scopus est, ni fallor, ab exemplo probare, amicæ iram nullius esse ponderis, quòd nimis frequenter irascatur; ut nec verberibus assiduis lentus asinus movetur.

[o] *Ecce novum*] Callidissimè verum crimen falsis immiscet, ut in turbâ lateat.

[p] *Contemta sortis*] Ancilla.

[q] *Per doctas*] *Perdoctâ est*, Puteaneus cl. Heinsius putat *perdoctâ manu.*

[r] *Scilicet*] Ironia est.

[f] *Indicio*] Dicit Poëta, si ancillam rogasset, nihil aliud futurum quam ut crimen ad dominam retulisset.

[t] *Jure*] Egregiè verò, siquidem Jupiter ipse, ut ille ait, amantum ridet perjuria.

[u] *Puerique*] Cupido est.

[x] *Admissi*] *Peccati.*

ELEGIA VIII.

Ad Cypassin ancillam Corinnæ.

POnendis in mille modos perfecta capillis,
  Comere sed solas digna Cypassi Deas;
Et mihi jucundo non rustica cognita furto;
  Apta quidem dominæ, sed magis apta mihi;
Quis fuit inter nos sociati corporis index?
  Sensit concubitus unde Corinna tuos?
Num [a] tamen erubui, num verbo lapsus in ullo
  Furtivæ Veneris conscia signa dedi?
[b] Quid, quòd in ancillâ si quis delinquere posset,
  Illum ego contendi mente carere bonâ?
[c] Thessalus ancillæ facie [d] Briseïdos arsit:
  Serva [e] Mycenæo [f] Phœbas amata duci.
Non ego [g] Tantalide major, nec major Achille.
  Quod decuit Reges, cur mihi turpe putem?
Ut tamen iratos in te [h] defixit ocellos;
  Vidi te totis erubuisse genis.
At quantò, si fortè [i] refers, præsentior ipse
  Per Veneris [k] feci numina magna fidem!

INTERPRETATIO.

Cypassi peritissima digerere comam in mille modos, sed merita ornare solas Deas; & mihi cognita non absurda grato furto; idonea quidem domina sed magis mihi idonea; quis fuit index corporis juncti inter nos? Unde Corinna olfecit nostros concubitus? Num tamen pudore correptus sum, num titubans in ullo verbo exhibui indicia conscia occulta Veneris? Quid, quòd si quis posset peccare in ministrâ, ego affirmavi illum sanâ mente destitui? Thessalus formâ flagravit famula Briseidos: Phœbas ancilla dilecta duci Mycenao. Ego non sum præstantior Tantalide, nec præstantior Achille. Quàmobrem mihi indecorum credam quod decorum fuit Regibus? Cùm tamen injecit oculos infensos in te; vidi te erubuisse totis genis. At, si fortè meministi quantò ipse audacior fidem firmavi per magna numina Veneris!

NOTÆ.

[a] *Tamen*] *Quamvis peccaverimus.*

[b] *Quid*] Quasi dicat, *Annon egregiè dissimulavi, qui ad Corinnam dixi, mente carere, qui cum ancillâ peccaverit.*

[c] *Thessalus*] Achilles est. Scopus est exemplo factum suum laudare, & ancillæ approbare.

[d] *Briseïdos*] Hippodamia est Brisei filia; de quâ antea.

[e] *Mycenæo*] Agamemnoni, Mycenis oriundo.

[f] *Phœbas*] *Vates*. Cassandra est, quam à Phœbo vaticinandi facultatem accepisse suprà vidimus: quamque Agamemnon, expugnato Ilio amavit.

[g] *Tantalide*] Agamemnone *scil.* cui avus fuit Tantalus.

[h] *Defixit*] Corinna *scil.*

[i] *Refers*] Id est, *animo recolis*; quomodo alibi loquutum Nasonem clar. Heinsius observavit.

[k] *Feci fidem*] *Confirmavi, & Corinnæ persuasi me non peccasse tecum.*

Tu [l] Dea, tu jubeas animi perjuria [m] puri
[n] Carpathium tepidos per mare ferre Notos.
Pro quibus [o] officiis pretium mihi dulce repende
Concubitus hodie, fusca Cypassi, tuos.
Quid renuis, fingisque novos, ingrata, timores?
[p] Unum est è dominis [q] emeruisse satis.
Quod si stulta negas, index anteacta fatebor;
Et veniam culpæ proditor ipse meæ.
Quoque loco tecum fuerim: quotiesque, Cypassi,
Narrabo dominæ, quotque quibusque modis.

INTERPRETATIO.

Tu Dea, tu imperes Austros tepentes perjuria animi sinceri per mare Carpathium discerpere. Pro quibus meritis exsolve mihi gratam mercedem hodie tuos concubitus fusca Cypassi. Quid abnuis, ingrata, & simulas noves metus? Satis est devinxisse unum è dominis. Quòd si inepta recusas, ego index proferam anteacta; & ipse accedam proditor mei criminis. Et referam dominæ ubi tecum fuerim, Cypassi, & quoties, & quot modis, & quibus.

NOTÆ.

[l] *Dea*] Venerem per parenthesim hoc disticho compellat.

[m] *Puri*] Egregiè verò animus purus est scilicet, cujus lingua peccavit. Sed quales Dij, tales & illi qui illis serviunt: purus fuerit Naso cum meretrice impurissimâ.

[n] *Carpathium*] Pars est Mediterranei, à Carpatho insulâ, juxta Creticum. Pro quolibet mari sumitur.

[o] *Officiis*] *Cùm tuam causam cum meâ apud Corinnam egi.*

[p] *Unum*] *Me* scil.

[q] *Emeruisse*] *Demeruisse, suum fecisse.*

ELEGIA IX.

Ad Cupidinem.

Nunquam [a] pro me satis [b] indignate Cupido,
O in corde meo [c] desidiose puer!
Quid me, qui miles nunquam tua signa reliqui,
Lædis? & in castris vulneror ipse meis?
Cur tua fax urit, figit tuus arcus amicos?
Gloria [d] pugnantes vincere major erat.

INTERPRETATIO.

O Cupido nunquam satis infense in meam utilitatem, ô puer iners in meo corde. Quamobrem me vulneras, qui miles nunquam destitui tua signa: & ipse lædor in meis castris? Quamobrem tua tæda inflammas, arcus tuus fodit amicos? Major erat honor superare prœliantes.

NOTÆ.

[a] *Pro me*] *Ex meo usu; pro meâ utilitate.*

[b] *Indignate*] *In puellas irate, quas ego amo; quasque tuis sagittis transfixas voluerim.*

[c] *Desidiose*] *Frustrà hærens, cùm jam setus sim tuus.* Vellet Poëta ut latiùs in puellas imperium suum extenderet.

[d] *Pugnantes*] In primis puellas.

Quid? non [e] Hæmonius, [f] quem [g] cuſpide perculit, [h] heros,
Confoſſum medicâ poſtmodò juvit ope?
[i] Venator ſequitur fugientia, capta relinquit:
Semper & inventis [k] ulteriora petit.
[l] Nos tua ſentimus populus tibi [m] deditus arma:
Pigra reluctanti ceſſat in hoſte [n] manus.
Quid juvat in nudis [o] hamata retundere tela
Oſſibus? oſſa mihi nuda relinquit amor.
Tot ſine amore viri, tot ſunt ſine amore puellæ.
[p] Hinc tibi cum magnâ laude triumphus eat:
Roma, niſi immenſum vires promôſſet in orbem,
Stramineis eſſet [q] nunc quoque tecta caſis.
[r] Feſſus in [s] acceptos miles deducitur agros:
Mittitur in ſaltus [t] carcere liber equus:
Longáque [u] ſubductam celant [x] navalia [y] pinum:
[z] Tutáque depoſito [a] poſcitur enſe [b] rudis.

INTERPRETATIO.

Quid? annon heros Hæmonius poſtmodum juvit auxilio medico transfixum quem læſit mucrone? Venator perſequitur dilabentia, omittit correpta; & ſemper quærit plura quàm quæ parta ſunt. Nos turba tibi addicta experimur tua tela: manus tua iners quieſcit in hoſte repugnante. Quid prodeſt obtundere ſagittas hamis instructas in ſpoliatis oſſibus? Amor mihi ſpoliavit oſſa. Tot ſunt viri ſine amore tot puellæ ſine amore. Hinc tibi petatur triumphus cum amplâ gloriâ. Niſi Roma protuliſſet robur in vaſtum orbem terrarum, eſſet nunc quoque ſtructa tuguriis. Miles defatigatus immittitur in agros conceſſos: equus ſolutus repagulis dimittitur in ſaltus: & longa navalia tegunt navem retractam: & rudis ſecura petitur gladio derelicto.

NOTÆ.

[e] *Hæmonius*] *Theſſalus.* Achilles eſt; de quo jam ſæpe.

[f] *Quem*] Telephus eſt, qui ab Achille peliade haſtâ vulneratus, ejuſdem haſtæ rubigine, ex oraculi reſponſo, ſanitati reſtitutus eſt.

[g] *Cuſpide*] Peliadis haſtæ *ſcil.* quam geſtabat Achilles.

[h] *Heros*] Achilles.

[i] *Venator*] Alio exemplo Amorem, à ſe captivo ad fugientes & reluctantes convertere nititur.

[k] *Ulteriora*] *Plura.*

[l] *Nos*] Amatores *ſcil.*

[m] *Deditus*] Alij ex melioribus *ſubditus.*

[n] *Manus*] *Tua* ſcil. *ô Amor.*

[o] *Hamata*] Ne infixa evelli poſſent; quod crudeliſſimum fuit.

[p] *Hinc*] Ex viris & puellis ſubactis.

[q] *Nunc quoque*] Qualis olim fuit. Res nota eſt.

Romuleoque recens horrebat regia culmo.
Virg.

[r] *Feſſus*] Jam ab Amore militiæ vacationem & requiem ſe conſequi debere, exemplo aliorum militum, veteranorum *ſcil.* qui emeritis ſtipendiis honeſtam ab imperatore miſſionem conſequuntur, probare nititur Poëta.

[s] *Acceptos*] Veteranis militibus agros diſtribuere ſolebant Romani imperatores: quâ de re etiam pulſus queritur quidam Paſtor apud Virgilium in Bucolicis, aliique.

[t] *Carcere*] *Carcer,* & uſitatiùs *carceres* in plurali dicebatur locus in circo ubi equi donec currendi ſignũ datum eſſet, coërcebantur.

[u] *Subductam*] Ex mari retractam. *Deducere* contrà eſt in mare mittere.

[x] *Navalia*] Loca ſunt, in quibus naves, nauticáque omnia aſſervantur, itemque fabricantur.

[y] *Pinum*] Pro nave ex pinu factâ.

[z] *Tutáque*] Quia ad certamen & pugnam gladiatoriam cogi non poterant qui rude donati eſſent.

[a] *Poſcitur*] *Tanquam res debita petitur à gladiatore.* Harum verò omnium comparationum unus eſt ſcopus, quem antè indicavimus.

[b] *Rudis*] Virga eſt impolita, quâ qui donati eſſent gladiatores emeriti cenſebantur; nec ad ludum ampliùs cogi poterant.

Me quoque, qui toties [c] merui ſub amore puellæ,
[d] Defunctum placidè vivere tempus erat.
[e] *Vive*, Deus, *poſito*, ſi quis mihi dicat, *amore*;
[f] Deprecer. uſque adeò dulce puella malum eſt.
Cum benè [g] pertæſum eſt, animóque [h] relanguït [i] ardor;
Neſcio quo [k] miſeræ turbine mentis agor.
Ut rapit in præceps dominum, ſpumantia fruſtra
[l] Fræna retentantem, [m] durior oris equus:
Ut ſubitus, prope jam prensâ tellure, carinam
Tangentem portus ventus in alta rapit:
Sic me ſæpè [n] refert [o] incerta Cupidinis aura;
[p] Notáque purpureus tela reſumit Amor.
[q] Fige, puer; poſitis nudus tibi præbeor armis.
[r] Hîc tibi ſint vires: hîc tua dextra [s] facit.
Huc tanquam juſſæ veniunt jam ſponte ſagittæ.
Vix illis præ me nota pharetra ſua eſt.
Infelix, totâ quicunque quieſcere nocte
Suſtinet, & ſomnos præmia magna vocat.
Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?
Longa quieſcendi tempora [t] fata dabunt.

Interpretatio.

Tempus erat me quoque, qui toties militavi ſub amore puellæ, exantlatis laboribus, tranquillè ævum agere. Si quis Deus mihi dicat, Vive amore depoſito; *recuſem: uſque adeò puella eſt malum ſuave. Cùm me* multùm *tæduit, & amor evanuit animo, neſcio quo impetu calamitoſi animi feror. Quemadmodum equus ore aſperior aufert in abrupta dominum ſæpè ſpumantia fræna fruſtrà retrahentem: quemadmodum ventus repentinus aufert in aperta* maria *navem admotam portui terrâ jam penè tactâ; ſic aura inconſtans Cupidinis me ſæpè reducit; & formoſus Amor recipit arma ſolita. Transfode puer, tibi exhibeor nudus armis projectis. In me convertatur robur: in me tua dextra valet. Sagittæ jam huc ſponte accedunt tanquam immiſſæ* eſſent. *Vix pharetra ſua eſt illis cognita pluſquam ego ſum. Miſer quicunque poteſt ſtertere totâ nocte, & ſomnos dicit magna munera. Inepte, quid eſt ſomnus niſi ſimulacrum mortis frigidæ? Mors præbebit longum ſpatium dormiendi.*

Notæ.

[c] *Merui*] *Militavi.* Sic dicimus, *merere ſub tali Imperatore*, pro *militare.*

[d] *Defunctum*] *Qui omnes hujus militiæ labores exantlavi.*

[e] *Vive Deus*] Nunc apertè oſtendit Poëta ſe uſque adeò Amori obnoxium eſſe, ut illum deſerere non poſſit.

[f] *Deprecer*] Pro *deprecarer*, & *recuſarem. Nollem ſine amore vivere.*

[g] *Pertæſum eſt*] Amoris *ſcil.*

[h] *Relanguït*] Alij *evanuit, revanuit.*

[i] *Ardor*] Itam expoſuit Dominicus: non benè credo: Amorem intelligo.

[k] *Miſeræ*] Quæ iterum Amore corripitur & agitatur.

[l] *Fræna retentantem*] *Frænis equum retinere ſæpiùs tentantem.*

[m] *Durior*] Ille eſt qui fræno repugnat.

[n] *Refert*] *In Amoris pelagus & tempeſtates denuò fert.*

[o] *Incerta*] Amor verò, ſi quicquam aliud, neque modum, neque conſilium, aut ſtatum habet.

[p] *Nota*] *Solita.*

[q] *Fige*] *Fodi me ſagittis tuis, quibus ad amandum impellar.*

[r] *Hic*] *In me* ſcil.

[s] *Facit*] *Valet*, quod eſt in aliis;

[t] *Fata*] Poſtquam ex eorum præſcripto aliquis occidit, nimirum ſomnus eſt longiſſimus.

Me modò decipiant [u] voces fallacis amicæ :
Sperando [x] certè gaudia magna feram.
Et modò blanditias dicat ; modò jurgia nectat.
Sæpè fruar dominâ : sæpe repulsus eam.
Quòd [y] dubius Mars est ; [z] per te, [a] privigne Cupido, est :
Et [b] movet exemplo vitricus arma tuo.
Tu levis es, multóque tuis ventosior alis :
Gaudiáque ambiguâ dasque negásque fide.
Si tamen exaudis pulcra cum matre [c] rogantem ;
[d] Indeserta meo pectore regna tene.
Accedant regno nimiùm [e] vaga turba puellæ.
Ambobus populis [f] sic venerandus eris.

INTERPRETATIO.

Dummodò verba mendacis amica me fallant ; profectò magnâ voluptate fruar sperando. Et modò dicat blanditias ; modò rixas moveat. Sæpe potiar dominâ : sæpe exclusus discedam. Quòd Mars est incertus ; est per te Cupido privigne : & vitricus tractat arma exemplo tuo. Tu inconstans es, & multò levior tuis pennis : & prabes & recusas voluptatem fide dubiâ. Si tamen cum formosâ matre annuis precanti ; obtine perpetuum imperium in meo corde. Pulla turba nimis incerta adjungantur tuo *imperio. Sic eris reverendus utrique turba.*

NOTÆ.

[u] *Voces*] Promittentis *scil.* aut spem facientis.

[x] *Certè*] Sunt tamen certè somnia vigilantis spes hujuscemodi.

[y] *Dubius*] *Incerti sunt ejus exitus.*

[z] *Per te*] Quasi jure relationis, aut affinitatis levitatem ab Amore privigno, Mars vitricus acceperit.

[a] *Privigne*] *Beau-fils.* Martis cum Venere concubitu ipse vitricus, Cupido privignus factus est.

[b] *Movet exemplo tuo*] Id est, cum levitate & inconstantiâ.

[c] *Rogantem*] Hanc vocem ex Puteaneo arripuit clar. Heinsius. Alij habent *Cupido.*

[d] *In deserta.*] *Non deserta. In* negat hoc in loco, ut sæpè alibi.

[e] *Vaga*] *Quæ huc illuc errans imperium tuum non agnoscit.*

[f] *Sic*] *Si regno tuo puella adjunctæ fuerint.*

ELEGIA X.

Ad Græcinum, quòd eodem tempore duas amet.

[a] TU mihi, tu certe (memini), [b] Græcine, negabas,
Uno posse aliquem tempore amare duas.

INTERPRETATIO.

TU mihi, tu profectò Græcine, (recordor) inficiabaris, quemquam posse amare duas uno tempore.

NOTÆ.

[a] *Tu, tu*] Emphasim habet, & querula est hæc repetitio.

[b] *Græcine*] Fuit hic Poëtæ fidissimus ac vetus sodalis, humanioribus litteris & militari disciplinâ egregius, qui etiam ad Consulatus dignitatem evectus est.

Per te ego decipior : per te [c] deprensus [d] inermis,
Ecce duas uno tempore turpis amo.
Utraque formosa est : [e] operosæ cultibus ambæ :
[f] Artibus in dubio est hæc sit, an illa, prior.
Pulcrior hac illa est ; [g] hæc est quoque pulcrior illâ ;
Et magis hæc nobis, & magis illa placet.
Errant, ut ventis discordibus acta [h] faselos,
[i] Dividuúmque tenent alter & alter amor.
Quid geminas, [k] Erycina, meos sine fine dolores ?
Nonne erat in curas una puella satis ?
[l] Quid folia arboribus, quid pleno sidera cælo ;
In freta collectas alta quid addis aquas ?
Sed tamen [m] hoc melius, quàm si sine amore jacerem.
Hostibus eveniat vita [n] severa meis.
Hostibus eveniat viduo dormire cubili,
Et medio [o] laxè ponere membra toro.
At mihi sævus amor somnos abrumpat inertes :
Simque mei lecti non ego solus onus.
Me mea [p] disperdat nullo prohibente puella,
Si satis una potest : si minùs una ; duæ.
Sufficiant : graciles sed non sine viribus artus :
Pondere, non nervis, corpora nostra carent.

INTERPRETATIO.

Ego per te fallor : per te nudus correptus ; ecce indecerè amo duas uno tempore. Utraque est pulcra ; utraque ornatibus curiosa : incertum est hac an illa præstet artibus. Illa est formosior hac : [g] *hac est quoque formosior illâ ; & hac magis, & illa magis nobis arridet. Uterque amor vagantur ut navicula impulsa ventis contrariis, & me faciunt incertum. Quamobrem augos indefinenter meos cruciatus, Erycina ? Nonne una puella erat satìs in amores ? Quamobrem adjicis frondes arboribus, quamobrem admoves stellas cælo referto, quamobrem* immittis *aquas coactas in profundum mare? Sed tamen hoc jucundius, quàm si sine amore languerem. Vita rigida contingat meis hostibus. Contingat hostibus cubare deserto lecto, & vastè demittere artus medio lecto. At crudelis amor mihi turbet somnos ignavos : & non ego sim solus pondus mei tori. Mea puella me enecet nullo obstante, una si satìs valet ; si non satìs una, duæ. Membra tenuia, sed non sine robore sint satìs : nostri artus sunt sine onore, sed non sine nervis.*

NOTÆ.

[c] *Deprensus*] Ab Amore *scil.*

[d] *Inermis*] *Cùm Corinna amore irretitus, aliam amare me posse non crederem ; nec mihi caverem.*

[e] *Operosa*] Alij *operosis*. Id est, quæ se cum maximâ curâ ornarent.

[f] *Artibus*] *Minerva operibus.*

[g] *Hac est quoque*] Talis Poëtæ, diversis temporibus videtur, vel propter diversas dotes. Sed amatoriè istud dictum.

[h] *Phaseles*] *Phaselos* Græco more, vel *Phaselus* species est navigij.

[i] *Dividuum*] Me *scil.*

[k] *Erycina*] Venus est, ab Eryce monte Siciliæ, ubi religiosissimè colebatur.

[l] *Quid folia*] Plurimis comparationibus ostendit ineptum esse eum, qui maximè amet, novis Amoribus implicare.

[m] *Hoc*] Duas simul puellas amare, *scil.*

[n] *Severa*] Sine amore jocisque.

[o] *Laxe*] Alij *latè*.

[p] *Disperdas*] *Faciat ut amore prorsus peream.*

Et lateri dabit in vires alimenta voluptas.
 Decepta est operâ nulla puella meâ.
Sæpe ego, lascivæ consumto tempore noctis,
 Utilis & forti corpore mane fui.
Felix, quem Veneris certamina mutua perdunt!
 Dî faciant, leti causa sit ista mei!
Induat adversis contraria pectora telis
 Miles, & æternum sanguine [q] nomen emat.
Quærat avarus opes; & quæ lassarit [r] arando
 Æquora, [f] perjuro naufragus ore bibat.
At mihi contingat Veneris languescere motu;
 Cùm moriar, medium solvar & inter opus:
Atque aliquis nostro lacrymans in funere dicat,
 CONVENIENS VITÆ MORS FUIT ISTA SUÆ.

INTERPRETATIO.

Et gaudia ministrabunt pabula lateri in vires. Nulla puella est elusa operâ meâ. Ego sæpè spatio noctis voluptaria absumpto, fui etiam mane integer valido corpore. Beatus quem mutua prælia Veneris enecant! Di faciant, ista sit causa mea mortis! Miles muniat pectora opposita telis adversis, & comparet laudem immortalem] sanguine. Avarus inhiet divitiis; & naufragus serbeat ore perjuro maria quæ fatigaverit sulcando. At mihi eveniat torpescere motu Veneris; & cùm obibe, dissolvar inter opus medium; atque aliquis lugens in nostris exequiis dicat; ISTE INTERITUS FUIT DIGNUS SUÂ VITÂ.

NOTÆ.

[q] *Nomen*] *Honorem, gloriam, famam.*

[r] *Arando*] *Navibus mare secando.* Alij habent *eundo.*

[f] *Perjuro*] Avarum & perjurum unum & eundem facit hominem. Verè.

ELEGIA XI.

Ad amicam navigantem.

[a] PRima [b] malas [c] docuit, [d] mirantibus æquoris undis,
 [e] Peliaco pinus vertice cæsa vias:

INTERPRETATIO.

PInus resecta collibus Peliacis prima ostendit perniciosa itinera, undis aquoris stupentibus;

NOTÆ.

[a] *Prima*] Primam fuisse Argo navem voluerunt fabulæ, quia ea major, & novo modo.

[b] *Malas*] *Humano generi perniciosas.*

[c] *Docuit*] Non pinus quidem, nec navis, sed qui eâ vecti.

[d] *Mirantibus*] Mari quod est animatorum hominum, tribuit.

[e] *Peliaco*] Pelion mons est Thessaliæ.

Quæ [f] concurrentes inter [g] temeraria [h] cautes
[i] Conspicuam fulvo [k] vellere vexit ovem.
O utinam, [l] remo ne quis freta longa moveret,
Argo funestas [m] pressa bibisset aquas!
Ecce fugit notúmque torum [n] sociósque Penates;
[o] Fallacésque vias ire Corinna parat.
[p] Quid tibi me miserum! [q] Zephyros [r] Eurósque timebo,
Et gelidum [s] Boream, [t] egelidúmque Notum?
Non illic urbes, non tu mirabere silvas.
[u] Una est [x] injusti cærula forma maris.
Nec [y] medius tenues conchas pictósve lapillos
Pontus habet: bibuli littoris [z] illa mora est.
Littora [a] marmoreis pedibus [b] signanda, puellæ.
[c] Hactenus est tutum: cætera [d] cæca via est.

INTERPRETATIO.

qua audax inter scopulos concurrentes tulit arietem insignem villis aureis. O utinam ne quis agitaret vasta maria remo, Argo illisa potasset aquas letales! Ecce Corinna destituit lectum solitum, & Penates conjugales, & cupit currere per vias dolosas. Quorsum, me miserum! tibi metuam Zephyros & Euros & frigidum Aquilonem, & Austrum tepidum? Tu non mirabere illic oppida, non nemora. Una est glauca species perfidi maris. Nec altum mare habet exiguas conchas: illud est retinaculum littoris bibuli. Littora premenda pedibus candidis, ô puella. Hactenus est securum: omne aliud iter est periculosum.

NOTÆ.

[f] *Concurrentes*] Græcum verbum *Symplegades* interpretatur. Sunt autem Symplegades, quæ & Cyaneæ dicuntur, duæ insulæ, sive, potiùs scopuli in Ponto, contra Thracium Bosphorum: quas fabulati sunt Poëtæ inter se concurrere, quòd è latere procul visentibus coëuntium speciem præbeant.

[g] *Temeraria*] Quia per medias ausa transire symplegades.

[h] *Cautes*] Symplegades *scil.* quà Jasoni iter fuit.

[i] *Conspicuam*] *Insignem, spectabilem.*

[k] *Vellere*] De aureo vellere loquitur, ad quod rapiendum Jason profectus dicitur. Nota fabula.

[l] *Remo ne quis*] Id est, Ut nullus pravo ab Argo navi sumto exemplo, iter mari faciendum sciret.

[m] *Pressa*] *Depressa, in fundum rapta; vel scopulis illisa.*

[n] *Sociosque*] *Maritales*: nupta enim Poëtæ amica, ut multis ex locis anteà vidimus. Alij habent *patriosque.*

[o] *Fallaces*] Per mare facilis error; ubi sunt scopuli, venti, &c.

[p] *Quid tibi*] Quasi dicat *frustrà timebo.*

[q] *Zephyros*] Ventos ab occasu flantes; qui latinè Favonij dicuntur.

[r] *Eurosque*] Ventos ab ortu flantes.

[s] *Boream*] Aquilo est à Septentrione & plagâ frigidissimâ ruens.

[t] *Egelidumque*] Hæc est claris. Heinsij correctio, ex Puteaneo ubi legitur *& gelidumque.* Constat verò Notum seu Austrum à meridionali plagâ spirantem tepidum quandoque, saltem non eâ esse frigiditate quâ Boreas. In duobus codicibus legitur *pratepidumque*; in quatuor *non gelidumque*; in aliis *præcipitemque.*

[u] *Una*] Aqua nempe cernitur, & id tantùm.

[x] *Injusti*] Quod omnes bonos, malos promiscuè rapit.

[y] *Medius*] In ripâ, *scil.* colliguntur conchæ, & lapilli.

[z] *Illa mora*] Mora in colligendis lapillis: nam pedetentim progrediuntur, qui eos quærunt.

[a] *Marmoreis*] *Candidis.*

[b] *Signanda*] Alij *signate.*

[c] *Hactenus*] *Huc usque.* Ad littus.

[d] *Cæca*] A eòque periculosa.

Et

Et vobis alij ventorum prælia [e] narrent;
Quas [f] Scylla infestet, quasve Carybdis aquas:
Et quibus emineant [g] violenta [h] Ceraunia saxis:
Quo lateant [i] Syrtes, quove [k] Malêa sinu.
Hæc alij referant. at vos, quod quisque loquentur,
Credite: credenti nulla [l] procella nocet.
Serò respicitur tellus, ubi fune soluto
Currit in immensum panda carina salum.
Navita sollicitus [m] quâ ventos horret iniquos,
Et prope tam [n] letum, quàm prope cernit aquam.
Quid si concussas [o] Triton exasperet undas?
Quàm tibi [p] nunc toto [q] nullus in ore color!
Tum generosa voces fœcundæ [r] sidera [s] Ledæ:
Et, *Felix*, dicas, *quam sua terra tenet!*
Tutius est fovisse torum; legisse libellos;
[t] Threïciam digitis increpuisse lyram.

INTSRPRETATIO.

Alij etiam vobis referant certamina ventorum; quæ maria Scylla quave Charybdis divexet: & quibus rupibus dura Ceraunia extent: quo sinu Syrtes, quove Malêa recesserint. Hæc narrent alij: at vos credite quod quisque referent: nullus turbo efficis credenti. Terra tardè respicitur, postquam vinculis expeditis navis curva rapitur in vastum æquor: Ubi nauta anxius expavet ventos adversos. & tam prope videt mortem, quàm prope videt *aquam. Quid si Triton concitas undas commotas? Quàm nunc nullus tibi color in toto vultu. Tum implores salutiferas stellas Leda fœcunda: & dicas*, Beata, quam sua terra habet! *securius est jacere lecto; legere libellos; pulsare lyram Thraciam digitis.*

NOTÆ.

[e] *Narrent*] *Narrabunt; narrare poterunt.*

[f] *Scylla*] Scyllam & Charybdin fabulantur Poëtæ monstra esse in freto Siculo posita, quæ transeuntes naves vorent & absumant. Re autem verâ Scylla saxum est, & Carybdis mare vorticosum; ambo navigantibus admodum periculosa.

[g] *Violenta*] Propter naufragia.

[h] *Ceraunia*] Ceraunia, quæ & Acroceraunia dicuntur, Epiri montes sunt altissimi; quos infames scopulos (propter naufragia scilicet) vocitavit, Horat.

[i] *Syrtes*] Duo sunt sinus in Africâ vadoso ac reciproco mari periculosissimi.

[k] *Malêa*] Propertius itemque Virgilius Maleam quoque cum Syrtibus conjunxerunt. Alij tamen legunt:

Quo lateant Syrtes, magna minorque sinu.

Est verò Malea promontorium juxta Laconicum sinum multùm periculosum.

[l] *Procella*] Vis ventorum est cum pluviâ.

[m] *Quâ*] Parte *scil.* In salo nimirum: quæ est correctio clar. Heinsij, ex quinque codicibus ubi *qui* legebatur. Alij habent jam, *quoque*, &c.

[n] *Letum*] Navigantes enim, ut ait Juvenalis, sunt digitis à morte remoti quatuor, aut tribus.

[o] *Triton*] Neptuni est filius & tubicen.

[p] *Nunc*] Alij *sit.*

[q] *Nullus*] Propter metum.

[r] *Sidera*] Castorem & Pollucem Ledæ filios intelligit, qui nautis favere sunt crediti. Quâ de re multa apud Horatium lib. 1. Od. 12. & lib. 4. Od. 8. invenies. Cæterùm notandum est apud nautas invaluisse fabulam, ut solitarij ignes seu stellæ, navibus insistentes (quas Castoris & Pollucis nomine ad fabulam accommodatione appellare libuit) graves, gemini salutares essent.

[s] *Leda*] De eâ, ejusque ovis, ex quibus Castor, Pollux, Helenâ & Clytemnestra orti sunt jam sæpe vidimus.

[t] *Threiciam*] Qualis fuit Orphei Thracij.

At,[u] si vana ferunt volucres mea dicta procellæ,
[x] Æqua tamen puppi sit [y] Galatea tuæ.
Vestrum crimen erit [z] talis jactura puellæ,
[a] Nereïdésque Deæ, Nereïdúmque [b] pater.
[c] Vade memor nostri, vento reditura secundo.
Impleat [d] illa tuos [e] fortior aura sinus.
Tum mare in hæc magnus [f] proclinet littora Nereus:
Huc venti spirent: huc agat æstus aquas.
[g] Ipsa roges, *Zephyri veniant in lintea* [h] *soli:*
Ipsa tuâ [i] moveas turgida vela manu.
Primus ego aspiciam notam de littore pinum;
Et dicam, *Nostros advehit illa* [k] *Deos.*
Excipiámque [l] humeris, & multa sine ordine carpam
Oscula. pro reditu victima [m] vota [n] cadet.
Inque tori formam molles sternentur arenæ:
[o] Et tumulus mensæ quilibet instar erit.
Illic apposito narrabis multa [p] Lyæo,
Pæne sit ut mediis obruta navis aquis:

INTERPRETATIO.

At si turbines veloces abripiunt mea inania monita, favens tamen sit Galatea tua navi. Damnum talis puella erit vestrum delictum, Dea Nereides, & pater Nereidum. Proficiscere memor nostri, reversura vento favente. Ille ventus vehementior inflet tua vela. Tum magnus Nereus incurvet mare in hæc littora: huc flent venti, huc æstus impellat aquas. Ipsa preceris, Zephyri soli impellant vela: *ipsa explices vela tumida tuâ manu. Ego prior spectabo navem cognitam de littore, & dicam* illa adducit nostros Deos: *& excipiam humeris, & confusè sumam multa suavia: hostia promissa pro recursu mactabitur. Et tenues arenæ cumulabuntur in speciem lecti, & quilibet acervus erit instar mensæ. Illic multa referes vino adhibito, quomodo navis sit propemodum mersa aquis:*

NOTÆ.

[u] *Si vana*] *Si frustrà te à navigatione retraho.*

[x] *Æqua*] *Dij te incolumem servent.*

[y] *Galatea*] Nympha est maris, Nerei & Doridis filia.

[z] *Talis*] Quæ Deorum favorem pulcritudine, aliisque dotibus meretur.

[a] *Nereidesque*] Nymphæ maris, Nerei filiæ, numero quinquaginta.

[b] *Pater*] Nereus est, antiquissimus maris Deus, Oceani & Tethyos filius.

[c] *Vade*] Corinnam alloquitur.

[d] *Illa*] *Quæ te revehet*, scil.

[e] *Fortior*] *Vehementior, ut citiùs revertaris.*

[f] *Proclinet*] Ut ventis & mari secundo utatur.

[g] *Ipsa*] *Utpote visendi tui Nasonis cupida.*

[h] *Soli*] Alij pleni.

[i] *Moveas*] Redeundi cupiditate, *scil.*

[k] *Deos*] *Felicitatem.*

[l] *Humeris*] Alij *ulnis.*

[m] *Vota*] *Diis promissa.*

[n] *Cadet*] *Mactabitur.*

[o] *Et tumulus*] Tres, *Pro mensâ cumulus quilibet esse potest.* Puteaneus, *Et tumulus mensa quilibet esse potest.* Alij.
Et cumulus mensæ quilibet instar erit.

[p] *Lyæo*] *Vino : Lyæus* namque unum est ex Bacchi nominibus.

Dumque ad me properas, nec iniquæ tempora noctis,
  Nec te præcipites extimuiſſe Notos.
Omnia pro veris credam, ſint ficta licebit.
  [q] Cur ego non votis blandiar ipſe meis?
Hæc mihi quamprimum cælo [r] nitidiſſimus alto
  [s] Lucifer [t] admiſſo tempora portet equo.

INTERPRETATIO.

& dum feſtinas ad me, nec expaviſſe tempora moleſta noctu, nec Auſtros procelloſos. Credam omnia pro veris, licebit falſa fuerint. Quamobrem ipſe ego non faveam meis votis? Lucifer ſplendidiſſimus mihi quamprimum afferat equo incitato hæc tempora ex ſublimi cælo.

NOTÆ.

[q] *Cur ego*] *Quamobrem ego negem mea vota, quæ pro tuo reditu feci, valuiſſe, eis ſerviens?* interpretantur. Nihil ad rem, ſenſus eſt, *Cur non mihi ego indulgeam, atque credam pro veris, quæ tu ficta in mei gratiam referes, cùm te vera dicere optem? Quamobrem difficilis fuerim in iis credendis, quæ vera eſſe exopto?* Sunt nempe nonnulli adeò ſtulti homines, ut ſibi nulla bona ex Phantaſiâ, omnia mala depromant. Nihil niſi quod malum eſt credunt. Atque hâc noſtrâ explicatione ingenioſo Poëtæ favemus, cui fortè nimia viſa ſunt, quæ ex Corinnæ perſonâ ſibi plus æquo faventia ſcripſit.

[r] *Nitidiſſimus*] *Candidiſſimus, feliciſſimus.*

[s] *Lucifer*] Veneris eſt ſtella, Solis adventum prænuntians.

[t] *Admiſſo*] *Concitato.*

ELEGIA XII.

Exultat quòd amicâ potitus ſit.

ITe triumphales circum mea tempora lauri.
  Vicimus. in noſtro eſt ecce Corinna ſinu.
Quam vir, quam cuſtos, quam janua firma, tot hoſtes,
  Servabant; ne qua poſſet ab arte capi:
Hæc eſt præcipuo victoria digna triumpho;
  In qua, quæcunque eſt, ſanguine præda caret.
Non humiles muri, non parvis oppida foſſis
  Cincta, ſed eſt [a] ductu capta puella meo.
[b] Pergama cum caderent bello ſuperata [c] biluſtri.
  Ex [d] tot, in [e] Atridâ pars quota laudis erat?

INTERPRETATIO.

LAuri triumphales circumdate mea tempora. Victoria potiti ſumus: ecce Corinna eſt in noſtro gremio. Quam maritus, quam cuſtos, quam fores validæ, tot hoſtes cuſtodiebant; ne poſſet abripi ullâ fraude. Hæc victoria meretur maximum triumphum; in qua præda quæcunque eſt nullo infecta eſt cruore. Non parva mœnia, non urbes circumdatæ exiguis foſſis, ſed puella eſt ablata meo conſilio. Cùm Troja rueret victa bello decennali; quota pars gloriæ erat in Atrida, ex tot militibus?

NOTÆ.

[a] *Ductu*] *Meo conſilio, & induſtriâ.*

[b] *Pergama*] Victoriam ſuam & gloriam majorem contendit quàm quæ ab Agamemnone ex Trojæ excidio reportata eſt.

[c] *Biluſtri*] *Decennali*: Luſtrum enim quinque annorum ſpatium complectitur.

[d] *Tot*] Militibus, *ſcilicet.*

[e] *Atridâ*] *Agamemnone*; Atrei filio, ſummo duce.

At mea ſepoſita eſt, & ab omni milite [f] diſſors
Gloria: nec [g] titulum [h] muneris alter habet.
Me duce ad [i] hanc voti finem, me milite veni:
Ipſe eques, ipſe pedes, ſignifer ipſe fui.
Nec [k] caſum fortuna meis immiſcuit actis.
Huc ades, ô curâ parte Triumphe meâ.
Nec belli [l] nova cauſa mei. [m] niſi rapta fuiſſet
[n] Tyndaris, Europæ pax Aſiæque foret.
[o] Fœmina [p] ſilveſtres [q] Lapithas, [r] populúmque bimembrem
[s] Turpiter appoſito vertit in arma mero.
[t] Fœmina [u] Trojanos [x] iterum fera bella movere
Impulit in regno, [y] juſte [z] Latine, tuo.
[a] Fœmina Romanis, etiam nunc [b] Urbe recenti,
[c] Immiſit ſoceros, armáque ſæva dedit.
Vidi ego pro niveâ pugnantes conjuge tauros;
Spectatrix animos ipſa juvenca dabat.
Me quoque cum multis, ſed me ſine cæde, Cupido
Juſſit militiæ ſigna [d] movere ſuæ.

Interpretatio.

At mea laus eſt ſejuncta, & ſeparata ab omni milite: nec alius habet laudem officij. Attigi hunc voti finem me duce, me milite: ipſe fui eques, ipſe pedes, ipſe ſignifer. Nec fortuna addidit caſum meis geſtis. Huc venito, ô triumphe comparate meâ curâ. Nec infelita cauſa mei belli. Niſi Tyndaris fuiſſet avecta, pax inter Europam & Aſiam perduraſſet. Puella fœdè miſit in arma Lapithas ſilveſtres & populum bimembrem, vino admoto. Fœmina coëgit iterum Trojanos ſæva bella excitare in tuo regno, juſte Latine. Fœmina excivit ſoceros Romanis, Urbe etiamnum novâ; & fera arma tradidit. Ego vidi tauros decertantes pro candidâ juvencâ: ipſa juvenca ſpectatrix augebat animos. Cupido mihi quoque imperavit ferre ſigna militia ſua cum multis, ſed abſque ſanguine.

Notæ.

[f] *Diſſors*] *Segregata.*
[g] *Titulum*] *Laudem.*
[h] *Muneris*] *Officij.*
[i] *Hanc*] Ut potiretur amicâ.
[k] *Caſum*] Negat ſe fortunæ beneficio voto potitum eſſe.
[l] *Nova*] Id eſt, *Alij ante me pro puellis bella geſſerunt.*
[m] *Niſi rapta*] Probat ab exemplo Helenæ, puellarum cauſâ mota bella eſſe.
[n] *Tyndaris*] Helena eſt, Tyndari filia.
[o] *Fœmina*] Hippodamia eſt Pirithoi uxor, de quâ antea; quam illi eripere Centauri conati ſunt.
[p] *Silveſtres*] *Horridos & montanos.*
[q] *Lapithas*] Populi fuerunt Theſſaliæ, montium accolæ.
[r] *Populumque*] Centauri ſunt; de quibus antea.
[s] *Turpiter*] Quia ſponſam Pirithoi, ipſi convivæ rapere conati ſunt.
[t] *Fœmina*] Laviniam intelligit, Latini regis & Amatæ filiam; cujus cauſâ Æneas cum Turno bellum geſſit.
[u] *Trojanos*] Æneam, *ſcil.* & qui eum ſequuti erant.
[x] *Iterum*] Antè illi apud Trojam pro patriâ pugnaverant.
[y] *Juſte*] Ille tamen filiam ſuam Turno ante deſponſaverat, quàm in Italiam Æneas veniret: ſed Diis fuit obſequendum.
[z] *Latine*] Hic in Latio regnavit, quo tempore Æneas illuc appulit; eique filiam ſuam Laviniam matrimonio conjunxit.
[a] *Fœmina*] De Sabinis intelligit, quas Romani, ſimulatis ludis equeſtribus rapuerunt. Notiſſima eſt hiſtoria.
[b] *Urbe*] Româ, *ſcilicet*, gentium reginâ.
[c] *Immiſit*] Grave nimirum ex Sabinarum raptu bellum ortum eſt.
[d] *Movere*] Ea verò movet exercitus pugnaturus.

ELEGIA XIII.

Ad Isidem, ut parientem Corinnam juvet.

DUm [a] labefactat [b] onus gravidi [c] temeraria ventris,
In dubio vitæ lassa Corinna jacet.
Illa quidem, clam me tantum molita pericli,
Irâ digna meâ: sed cadit ira [d] metu.
[e] Sed tamen aut ex me conceperat; aut ego credo.
Est mihi pro facto sæpe, quod esse potest.
[f] Isi [g] Parætonium, [h] genialiáque arva [i] Canopi
Quæ colis, & [k] Memphin, [l] palmiferámque [m] Pharon,
Quáque celer Nilus lato delapsus ab alveo
Per [n] septem portus in maris exit aquas;

INTERPRETATIO.

COrinna temeraria dum studet dejicere sarcinam gravidi uteri cubat defessa vita incerta. Illa quidem qua me inscie tantum subivit discriminis est digna irâ meâ; sed ira sedatur timore. Sed tamen aut ex me gravida facta fuerat, aut ego arbitrer. Sæpe est mihi pro facto quod potest esse. Isi, qua habitas Parætonium & campos voluptarios Canopi, & Memphin & Pharon palmiferam, & qua velox Nilus defluens à vastâ fossâ devolvitur in maris aquas per septem ostia,

NOTÆ.

[a] *Labefactat*] Medicaminibus abortum facere studuerat Corinna.

[b] *Onus*] *Embryonem.*

[c] *Temeraria*] Quæ se cum fœtu in vitæ discrimen adduxerit.

[d] *Metu*] Ne moriatur amica.

[e] *Sed tamen*] Hoc dicit quasi miretur, quòd abortum facere studuerit.

[f] *Isi*] Isis Io est, uxor Osiridis, apud Ægyptios pro deâ cultâ, de quâ anteà. Hic verò ad illam confugit Poëta, quod illam Dianam & Lucinam plerique fuisse scripserint; quæ Lucina, seu Luna parturientibus adesse credita est.

[g] *Parætonium*] Urbs est Ægypti maritima, quam alterum ejus cornu, ad occasum scilicet, facit Florus.

[h] *Genialiaque*] *Voluptuosa*; Genio enim indulgere, est voluptati operam dare: Scribitque Strabo lib. 17. Canopi templum fuisse Serapidis, cultu & religione excellens; ad cujus solennia per fossam ex Alexandriâ ingens turba virorum ac mulierum impudenter cantantium, die & nocte, cum omni dissolutione descendebat.

[i] *Canopi*] Canopus civitas est Ægypti distans ab Alexandriâ centum & viginti stadiis.

[k] *Memphin*] Urbs fuit quondam Ægypti caput, ab Osiride condita; non longè à Babylone.

[l] *Palmiferam*] Palmis arboribus iisque optimis abundantem.

[m] *Pharon*] Pharos insula est Ægypti, è regione Alexandriæ; in quâ turrim ingentem navigantibus lumen in tempestate exhibentem rex Philadelphus extruxit, quæ inter mundi spectacula recensetur.

[n] *Septem portus*] Nili sunt ostia præcipua, per quæ in mare devolvitur; quorum nomina, si tanti est, passim apud Geographos reperias.

Per tua ° ſiſtra precor, per [p] Anubidis ora verendi:
Sic tua ſacra [q] pius ſemper [r] Oſiris amet,
[f] Pigráque labatur circa [t] donaria [u] ſerpens,
Et comes in pompâ corniger [x] Apis eat:
[y] Huc [z] adhibe vultus; & in unâ parce duobus.
Nam vitam dominæ tu dabis; illa mihi.
Sæpe tibi [a] ſedit [b] certis [c] operata diebus,
[d] Queîs cingit [e] lauros [f] Gallica [g] turma tuas.

INTERPRETATIO.

oro per tua ſiſtrâ, per vultus venerandi Anubidis: (ſic pius Oſiris ſemper amet tua ſacra & anguis ignava volvatur circa donaria, & Apis corniger comes procedat in pompa) huc adverto faciē; & ignoſce duobus in unâ. Nam tu reſtitues vita Dominam, illa me reſtituet. Sæpe ſedit tibi ſacra faciens ſtatutis diebus, quibus Gallica turba ſumit tuas lauros.

NOTÆ.

° *Siſtra*] Inſtrumenta erant ærea, argentea, vel aurea tinnula, in tympani formam; quibus in Iſidis ſacris utebantur Sacerdotes.

[p] *Anubidis*] Fuit Anubis Oſiridis filius, ſi Diodoro fides; quem plurimi Mercurium eſſe volunt: Hunc canino capite, vel quia illud fuit ſcuti inſigne; vel quia cane in Oſiridis interfecti corpore inveſtigando uſa fuit Iſis; Hunc, inquam Poëtarum *latratorem*, & *ſemi-canem Deum*, Ægyptij haud vulgari religione colebant.

[q] *Pius*] *Mitis & bonus*; qui plurima beneficia in homines contulit.

[r] *Oſiris*] Hic qui & *Apis & Serapis* dictus eſt, Jovis filius ex Niobe Phoronei filiâ creditus eſt; quem à fratre Typhone occiſum, pro Deo coluerunt Ægyptij. Atque hunc pleriqueDionyſium ſeu Bacchum fuiſſe; alij alium voluerunt.

[f] *Pigraque*] Aut ſerpentum exprimit motum tardiorem; aut pigram dixit, quaſi quæ diu ſibi libatis dapibus blandiri voluerit, & per hoc grata fuiſſe oſtendere.

[t] *Donaria*] Dona ſunt quæ diis offeruntur; vel loca ubi ea reponuntur.

[u] *Serpens*] Scribit Macrobius lib. 1. Saturnal. ſimulacro Serapidis, qui idem eſt & Oſiris, ſignum adjungi tricipitis animantis, quod in medio Leonis, dextrâ parte canis, lævâ rapacis lupi caput referret; quæ omnia Draco circumvolutus implicabat capite redeunte ad Dei dexteram, quâ formidabile monſtrum compeſcebatur. Eò alludere videtur hoc in loco noſter Poëta.

[x] *Apis*] Hic Oſiris eſt, quem ſub formâ bovis ideò adorabant Ægyptij, quòd in eum Oſiridis tranſmigraſſe animam crederent; cùm illis Bos quidam, quem ſuâ linguâ Apin vocant, præſtanti ſpecie, Oſiridis cadavere ſepulturæ mandato, apparuiſſet.

[y] *Huc*] Ad ægrotantem Corinnam.

[z] *Adhibe vultus*] Dij verò ſolo aſpectu juvant.

[a] *Sedit*] Hìc multùm variant codices; ſed veram lectionem, multis optimè aſſeruit clar. Heinſius; qui idem oſtendit moris fuiſſe in templis ſedere ſacris operatis. Sed ſequenti verſu pro quâ reponendum eſt *Queis*, ſicuti in vetuſtiſſimis exemplaribus legitur.

[b] *Certis*] *Statutis*: Recepta enim & Romæ fuerunt Iſidis ſacra.

[c] *Operata*] Propriè hoc verbo in ſacris utimur, & ſignificat *ſacris operam dare*.

[d] *Queis*] Si cl. Heinſ. lectionē retinueris, qui pro *meruit*, repoſuit *ſedit*, omnino *Queis* pro *quâ* reponendum eſt; ut referatur ad *diebus*.

[e] *Lauros*] In victoriæ ſeu lætitiæ teſtimonium propter inventum Oſirin. Solebant enim Sacerdotes Iſidi ſacra celebrantes primo cum fletu procedere, deinde lauro coronati triumphantium more maximâ cum lætitiâ redire: ſcilicet in ejus rei memoriam, quòd interfectum à fratre Typhone, Iſis maritum & fratrem Oſirin diu quæſiviſſet, tandemque inveniſſet. Quæ figmenta, atque Ethnicorum execrandi Dij, magis oblivione ſepeliendi, quā nimiâ curâ eruendi, nos nimis detinuerunt.

[f] *Gallica*] Galli dicti ſunt Iſidis ſacerdotes caſtrati, à Gallo Phrygiæ fluvio, cujus aquam potantes eò uſque Veſaniæ procedebant ut ſibi viriles partes præciderent. Propriè verò Magnæ Deûm matri tribuuntur iſti Sacerdotes Galli; ſed Illam, & Terram, & Iſidem, plurimis inſuper aliis appellatam nominibus, variarum gentium variis involutam fabulis unam & eandem fuiſſe volunt.

[g] *Turma*] Rectiùs in manuſcriptis codicibus legitur *turba*, inquit Marius Niger. Sed clar. Heinſius ex Puteaneo, aliiſque plurimis, maluit *turma*.

Tuque laborantes utero miſerata puellas,
Quarum [h] tarda [i] latens corpora tendit onus;
[k] Lenis ades, precibúſque meis fave, [l] Ilithya.
Digna eſt, quam [m] jubeas muneris eſſe tui.
Ipſe ego thura dabo fumoſis [n] candidus aris:
Ipſe feram ante tuos munera [o] vota pedes.
Adjiciam [p] titulum, [q] SERVATÂ NASO CORINNÂ.
Tu modo [r] fac titulo muneribúſque locum.
[ſ] Si tamen in tanto [t] fas eſt monuiſſe [u] timore;
[x] Hac tibi ſit pugnâ dimicuiſſe [y] ſatis.

INTERPRETATIO.

Tu quoque Ilithya miſereſcere ſolita puellarum utero laborantium, quarum occulta ſarcina inflat lenta corpora, mitis venito & exaudi meas preces. Digna eſt quam velis vivere operâ tuâ. Ipſe ego purus immittam thura altaribus fumoſis: ipſe portabo ante tuos pedes dona votiva. Addam elogium, NASO LIBERATÂ CORINNÂ. *Tu modo da locum elogio & dono. Si tamen licet hortari in tanto metu; ſufficiat tibi certaſſe hoc prælio.*

NOTÆ.

[h] *Tarda*] Scilicet tardiores ſunt gravidæ mulieres.

[i] *Latens*] Fœtum ſcilicet, aut puerulum.

[k] *Lenis*] *Propitia*: quomodo & Horatius Dianam compellat in carmine ſeculari; *Lenis Ilithya tuere matres.*

[l] *Ilithya*] Latinis Diana eſt, ſeu Juno Lucina, Dea parturientibus propitia.

[m] *Jubeas muneris*] Id eſt, quæ tuo munere vivat; quæ à te vitam muneris loco accipiat.

[n] *Candidus*] *Purus, Caſtus*: vel *in veſte candidâ & purâ*, ut mos eſt ſacerdotum.

[o] *Vota*] *Quæ ego vovi.*

[p] *Titulum*] *Indicem, Elogium, Inſcriptionem.*

[q] *Servatâ Naſo*] Id eſt, Naſo hæc Dianæ munera, ob ſervatam Corinnam, obtulit. Quæ verò titulis eſſe debeat brevitas ex hoc loco colligitur.

[r] *Fac titulo*] Id eſt, Corinnam ſerva.

[ſ] *Si tamen*] Ad Corinnam ſermonem convertit.

[t] *Fas eſt*] *Licet*. Sed fortiùs expreſſit; nam fas refertur ad Deos.

[u] *Timore*] Timebat Corinna ne moreretur. Atque ideo dixit Naſo *ſi fas*; quippe qui ipſe etiam reformidaret ne ex admonitione ingraveſceret Corinnæ morbus.

[x] *Hac pugnâ*] Id eſt, hac vice conatam eſſe fœtum abigere; Metaphora eſt à re militari petita.

[y] *Satis*] *Adeòque caveas idem iterum tentare.*

ELEGIA XIV.

In amicam, quòd abortivum ipſa fecerit.

QUid juvat immunes belli ceſſare puellas,
Nec fera [a] peltatas agmina velle ſequi;

INTERPRETATIO.

Cui bene puellas quieſcere vacantes à bello, nec peltis armatas velle ingredi ſæva agmina.

NOTÆ.

[a] *Peltatas*] *Peltis armatas.* Sunt autem peltæ ſcuta breviſſima, in modum ſemiplenæ Lunæ; quibus Amazones utebantur.

Si sine [b] Marte suis patiuntur vulnera telis,
Et [c] cæcas armant in sua [d] fata manus?
Quæ prima [e] instituit teneros convellere fœtus,
Militiâ fuerat digna perire suâ.
[f] Scilicet, ut careat rugarum [g] crimine venter,
[h] Sternetur pugnæ tristis arena tuæ?
Si mos antiquis placuisset matribus idem;
Gens hominum [i] vitio deperitura fuit:
Quique iterum generis [k] jaceret [l] primordia nostri
In [m] vacuo lapides orbe, parandus erat.
[n] Quis Priami fregisset opes, si [o] numen aquarum
Justa recusasset [p] pondera ferre Thetis?
[q] Ilia si tumido geminos in ventre necasset,
Casurus [r] dominæ conditor Urbis erat.
Si Venus Ænean gravidâ [s] temerasset in alvo;
[t] Cæsaribus tellus orba futura fuit.

INTERPRETATIO.

si sine Marte vulnerantur suis armis, & imprudentes armis instruunt manus in suam perniciem? quæ prima cœpit depellere fœtus teneros meruerat obire suo certamine. Videlicet ut alvus sit sine vitio rugarum, luctuosa arena spargetur tuo certamini? Si eadem consuetudo arrisisset veteribus matribus; genus hominum fuis interiturum crimine: & quærendus erat qui denuò mitteret saxa, initia nostri generis in mundo inani. Quis disjecisset vires Priami, si Thetis numen aquarum noluisset justam sarcinam gestare? Si Ilia interfecisset gemellos in utero turgido, ædificator urbis Reginæ erat interiturus. Si Venus violasset Ænean in pleno utero; terra futura est privata Cæsaribus.

NOTÆ.

[b] *Marte*] *Bello.* Deus pro re cui præest, per Metonym.

[c] *Cæcas*] Cæcas manus posuit pro ipsis puellis cæcis, quæ sibi à semetipsis mortem properari non vident.

[d] *Fata*] *Mortem.*

[e] *Instituit*] *Cœpit, & docuit.* Refertur ad vocem sequentem *militiâ.*

[f] *Scilicet*] Ironia est.

[g] *Crimine*] *Turpitudine.*

[h] *Sternetur*] Id est, *Opus erit ut pugnes, aut fœtum occidas.* Metaphora est à gladiatoribus, quibus in amphiteatro pugnaturis arena sternebatur, ut meliùs starent; deinde etiam ut eâ sanguis occisorum biberetur, ne aut pugnantes cruore turparentur, aut cruor ipse spectatoribus horrorem incureret.

[i] *Vitio*] *Culpâ & crimine matrum:* quomodo & loquutus est Horatius.

[k] *Jaceret*] Id est, Alter Deucalion fuisset parandus, qui culpâ matrum, amissum genus humanum repararet. Quomodo verò Deucalion & Pyrrha ejus uxor genus humanum jactis post terga lapidibus reparaverint videbimus postea Metamorph. lib. 1.

[l] *Primordia*] Fabulati sunt Poëtæ ab illis hominibus qui ex jactis à Deucalione & Pyrrhâ lapidibus orti sunt, frequentatum fuisse orbem terrarum.

[m] *Vacuo*] Hominibus per diluvium perditis, *iis destituto.*

[n] *Quis*] Quasi dicat *nullus*: Nam ab Achille præsertim Thetidis & Pelei filio attritæ fuerunt Trojanæ opes.

[o] *Numen aquarum Thetis*] Appositio: fuit enim ipsa Nerei marini Dei, ex Doride filia.

[p] *Pondera*] filium Achillem.

[q] *Ilia*] Numitoris regis filia, quæ & Rhea Sylvia dicta, Vestalis à Marte compressa, Romulum & Remum Romæ conditores, uno partu edidit.

[r] *Domina Urbis*] Romæ *scil.*

[s] *Temerasset*] *Temerè & improbè abegisset; Violasset.*

[t] *Cæsaribus*] Ab Iulo Æneæ filio natales repetebat primus Imperatorum Julius Cæsar.

[u] Tu quoque, cum posses nasci, formosa, perisses ;
Tentasset, quod tu, si tua mater opus.
Ipse ego, cum fuerim melius [x] periturus amando,
Vidissem nullos, matre necante, dies.
Quid [y] plenam fraudas vitem crescentibus uvis ;
Pomáque crudeli vellis acerbâ manu ?
Sponte [z] fluant matura suâ. sine crescere nata.
Est pretium parvæ non leve [a] vita moræ.
Vestra quid [b] effoditis subjectis viscera relis ;
[c] Et nondum natis dira venena datis ?
[d] Colchida [e] respersam puerorum sanguine [f] culpant,
Aque suâ cæsum matre queruntur [g] Ityn.
[h] Utraque sæva parens : [i] sed tristibus utraque causis
Jacturâ [k] socij sanguinis ulta virum.
[l] Dicite, quis Tereus, quis vos irritet Iason
[m] Figere sollicitâ corpora vestra manu ?

INTERPRETATIO.

Tu quoque pulcra interiisses, cùm posses nasci ; si tua mater conata esset quod tu conata es. Ipse ego, cùm melius fuerim interiturus amando, nullos aspexissem dies, matre interficiente. Quamobrem privas vitem gravem uvis crescentibus ; & decerpis savâ manu poma immatura ? Matura decidant sponte suâ : patere orta augeri. Vita est merces non parva exigua mora. Quamobrem eruitis vestra pracordia telis immissis ; & prabetis sava toxica nondum natis ? Vituperant Colchida maculatam sanguine filiorum, & dolent Ityn interfectum à suâ matre. Utraque mater crudelis ; sed utraque propter graves causas ulta maritum dispendio communis sanguinis. Dicite, quis Tereus, quis Jason vos cogat fodere corpora vestra manu anxiâ ?

NOTÆ.

[u] *Tu*] Cotinnam alloquitur.

[x] *Periturus amando*] Dixit suprà, *felix quem Veneris certamina mutua perdunt.*

[y] *Plenam*] *Uvis onustam.* Crimen exaggerat.

[z] *Fluant*] *Cadant.*

[a] *Vita*] Nimirum vivit fœtus, si in utero tempus suum expleat ; nec matris accelerentur dies ; si partus maturum tempus expectet.

[b] *Effoditis viscera*] Vide quàm bene & nervosè expresserit. Viscera verò sua quasi effodiunt prægnantes mulieres quæ venenis fœtum depellere tentant : atque etiam dicuntur nati *Viscera.*

[c] *Et nondum*] Ad novercarum morem alludit, quæ privignos veneno de medio tollere consueverunt.

[d] *Colchida*] Accusativus Græcus ; Medéaque intelligitur. Nam à Colchis regione Asiæ, oriunda fuit ; ubi Æetam regem patrem habuit. Pulcherrimo verò utitur argumento Poëta ad criminis exaggerationem.

[e] *Respersam*] Medea verò irâ pariter & dolore amens, quòd Creusam Creontis Corinthiorum regis filiam sibi prætulisset Jason maritus, quos ex ipso natos habebat, obtruncavit.

[f] *Culpant*] Omnes, *scilicet*, qui illud factum noverunt.

[g] *Ityn*] Quomodo Progne, in Terei mariti ultionem filium Ityn trucidaverit antea vidimus ; & postea adhuc fusiùs videbimus.

[h] *Utraque*] Medea & Progne, *scil.*

[i] *Sed tristibus*] Ut majus sit earum crimen, quæ nullâ de causâ fœtus suos in utero violant.

[k] *Socij*] Sunt nimirum nati ex maris & fœminæ sanguine orti.

[l] *Dicite quis Tereus*] Quasi dicat, *In maximo crimine estis, qua à maritis non lacessita, sicuti à Jasone Medea, à Tereo Progne, in earum rabiem tamen inciditis.*

[m] *Figere*] Dixit modò *Vestra quid effoditis*, &c.

Hoc neque in [n] Armeniis tigres fecere [o] latêbris:
Perdere nec fœtus ausa leæna suos.
At [p] teneræ faciunt, sed non impune, puellæ.
Sæpe, suos utero quæ necat, ipsa perit.
Ipsa perit, fertúrque [q] toro [r] resoluta capillos:
Et clamant, [s] *Meritò*, [t] qui modo cunque vident.
Ista sed ætherias vanescant dicta per auras:
[u] Et sint ominibus pondera nulla meis.
Dî faciles, [x] peccasse semel concedite [y] tutò:
[z] Et satis est: pœnam culpa secunda ferat.

INTERPRETATIO.

Neque tigres illud præstiterunt in lustris Armeniis; nec Leana aggressa perimere suos catulos. At molles puella id agunt, sed non inulta. Sape ipsa qua interficit suos in ventre, moritur. Ipsa moritur, & effertur lecto sparsâ comá: & exclamant quicunque saltem aspiciunt, Meritò. *Sed ista dicta discerpantur per ventos athereos: & nullum sit momentum meis præsagiis. Dij benigni date semel deliquisse impunè: id sufficit: secundum crimen exsolvat pœnas.*

NOTÆ.

[n] *Armeniis*] Est Armenia Asiæ regio notissima inter Taurum & mare Caspium, Tigribus abundans.

[o] *Latebris*] *Lustris.*

[p] *Tenera*] Quæ adeò feris mitiores esse deberent.

[q] *Toro*] Alij *rogo*: Sed optimè illud alterum ex duobus codicibus observavit cl. Heinsius; nam in toro seu lecto mortui efferebantur: quanquam & illa altera lectio bona est.

[r] *Resoluta capillos*] Pro *solutos habens capillos*: Phrasi Græcâ.

[s] *Meritò*] Scilicet ista periit.

[t] *Qui modocumque*] *Quicumque saltem videns.*

[u] *Et sint omin.*] Id est, *Absis ut ex iis qua dixi quicquam in te mali redundes*: Antiqui enim in omnibus nimiùm soliciti erant.

[x] *Peccasse*] Quod à Corinnâ factum.

[y] *Tutò*] *Impune.*

[z] *Et satis est*] Clar. Heinsius scripserat, *Id satis est*; fortè ut Micylli interpretationi faveret, qui ad præcedentia istud retulit, ut sensus sit *Et satis est semel peccasse.* Vulgatam verò lectionem potiorem duxi, sicque accipio, *satis est. Dij, si semel Corinna, mihique adeò ignoveritis: nec veniam peto si denuò peccet.*

ELEGIA XV.

Ad anulum, quem dono amicæ dedit.

ANule, formosæ digitum vincture puellæ,
In quo [a] censendum nil, nisi dantis amor;
Munus eas gratum. te lætâ mente receptum
Protinus [b] articulis induat illa suis.

INTERPRETATIO.

ANule circumdature digitum pulcra puella, in quo nihil æstimandum nisi amor donantis, venias donum acceptum: illa statim hilari animo apponat receptum digitis suis.

NOTÆ.

[a] *Censendum*] Munus dicit non ex valore, sed ex dantis amore esse cognoscendum.

[b] *Articulis*] *Digitis.*

Tam benè [c] convenias, quàm mecum convenit [d] illi;
Et digitum [e] justo commodus [f] orbe teras.
Felix, à dominâ tractaberis, anule, nostrâ.
[g] Invideo donis jam miser ipse meis.
O utinam fieri subitò mea munera possim
Artibus [h] Ææis, [i] Carpathiive senis!
Tunc ego [k] te dominæ cupiam tetigisse papillas,
Et [l] lævam tunicis inseruisse manum.
Elabar digito, quamvis angustus & [m] hærens;
Inque sinum mira laxus ab arte cadam.
Idem ego, ut arcanas possim signare tabellas,
Neve tenax ceram siccave gemma [n] trahat,
Humida formosæ rangam priùs ora puellæ.
Tantum ne signem scripta [o] dolenda mihi.
Si [p] dabor, ut condar loculis; [q] exire negabo,
Adstringens digitos orbe minore tuos.
[r] Non ego dedecori tibi sim, mea vita, futurus;
Quodve tener digitus ferre recuset, onus.

INTERPRETATIO.

Tam aptè cohæreas quàm illa mecum cohæret; & facilis justo ambitu amplectaris digitum. Beato anulo tangeris à Dominâ nostrâ. Infelix, ipse jam invideo meis muneribus. O utinam repentè mutari possim in mea dona incantamentis Ææis, vel senis Carpathij! tunc ego optem te palpasse mamillas dominæ, & immisisse manum sinistram tunicis. Subtrahar digito, quamvis arctus & connexus; & fluens novo artificio decidam in gremium. Utinam idem ego possim sigillare tabellas secretas; & ne gemma adhærens seu arida revellat ceram, ante tangam uda labia pulcræ puellæ. Tantùm ne signum apponam scriptis mihi lugendis. Si tradar ut server capsulis; recusabo egredi coarctans tuos digitos circulo breviore. Ego non sim tibi futurus dehonestamento, mea lux, vel pondus quod mollis digitus nolit gerere.

NOTÆ.

[c] *Convenias*] *Digito Corinnæ, nec laxus nec arctus, aptus sis.*

[d] *Illi*] Corinnæ *scil.*

[e] *Justo*] Illud est quod dixi, nec laxus decidat, nec arctus dolorem inferat.

[f] *Orbe*] Scilicet in orbem & circulum diductus est anulus.

[g] *Invideo*] Quia ipse potiùs quàm anulus ad amicam esse maluisset.

[h] *Ææis*] Alij *Ææa*: Id est, Circes, Solis filiæ, maximæ veneficæ, & incantatricis.

[i] *Carpathij*] Carpathus insula est maris Mediterranei versus Ægyptum; quam quia relictâ patriâ Proteus occupavit, ab eâ cognominatus est. Fuit verò Proteus Neptuni & Phœnices filius, vel ut aliis placet, Oceani & Tethyos; Deus marinus in omnes sese formas transmutare callidus.

[k] *Te*] Anulum alloquitur, in quem seipsum transmutatum vellet.

[l] *Lævam*] Quâ plerumque anuli gestantur.

[m] *Hærens*] *Tenaciter digitum premens.*

[n] *Trahat*] Si calidiori ceræ gemma, anulus, aut signum imprimatur, ni priùs paululùm humectatum fuerit, adhæret: unde fit ut ad labia vel ad extremam linguam ea soleamus admovere. Satiùs est tamen, ut meliùs signum in cerâ recipiatur, exspectare donec ea parùm refrixerit.

[o] *Dolenda*] Amatorias putâ ad rivalem litteras.

[p] *Dabor*] Ancillæ *scil.*

[q] *Exire*] Ex digitis, *scil.*

[r] *Non ego*] Istud profectò lepidum, quasi jam ipse Poëta anulus factus sese ad dominam excusaret quòd exire recusaret.

Me [f] gere, cum calidis perfunderis imbribus artus:
Damnáque sub gemma perfer euntis aquæ.

* * * *

Irrita quid voveo? parvum proficiscere munus.
Illa datam tecum sentiat esse fidem.

INTERPRETATIO.

Me feras cùm ablueris membra aquâ tepida; & tolera dispendia aqua illabentis sub gemma. * * * *Quid voveo inania? Discedito donum leve. Illa cognoscat fidem esse traditam tecum.*

NOTÆ.

[f] *Gere*] Mos verò est anulum digito detrahere, cùm lavamus; ne gemmæ fulgorem aqua obscuret.

ELEGIA XVI.

Ad amicam, ut ad rura sua veniat.

PArs me [a] Sulmo tenet Peligni [b] tertia ruris;
Parva, sed [c] irriguis [d] ora salubris aquis.
Sol licet [e] admoto tellurem sidere [f] findat,
Et micet [g] Icarij stella [h] proterva canis;
Arva [i] pererrantur Peligna liquentibus undis:
Et viret in [k] tenero fertilis herba solo.

INTERPRETATIO.

Sulmo, pars tertia agri Peligni me habet, exigua quidem *regio, sed salubris aquis scaturientibus. Quamvis Sol hiare cogat terram sidere appropinquato, & stella infesta canis Icarij splendeat; campi Peligni irrigantur aquis fluentibus: & gramen ferax virescit in molli humo.*

NOTÆ.

[a] *Sulmo*] Patria fuit Poëtæ; à quâ Sulmonensis dictus est. Oppidum fuit in Pelignis, distans ab urbe nonaginta millibus passuum.

[b] *Tertia*] A Plinio quoque Peligni in tres populos, Corfinienses, Superequanos, & Sulmonenses, dividuntur.

[c] *Irriguis*] *Ad irrigandum aptis.* Aliàs irriguum est, quod irrigatur.

[d] *Ora*] *Regio.*

[e] *Admoto*] Quod fit æstate, quo tempore non obliqui, sed directi Solis radij majorem terris calorem immittunt.

[f] *Findat*] Nimio æstu solet terra hiare.

[g] *Icarij*] Istud accepit cognomen Canicula, seu Sirius stella, quia in eam transmutatus dicitur à Baccho Icari canis, Mœra dicta ut ipse in Arcturum. Quam fabulam videbis, si lubet apud Hyginum: nam nugas hujuscemodi sæpius repetere vanum est.

[h] *Proterva*] *Maligna perniciosa*; quæ calores dicitur intendere.

[i] *Pererrantur*] Scilicet ob terræ inæqualitatem cursum suum obliquum habent rivi.

[k] *Tenero*] Propter herbas.

Terra ferax [l] Cereris, multóque feracior uvæ:
Dat quoque [m] bacciferam [n] Pallada [o] gratus ager:
Perque [p] resurgentes rivis labentibus herbas
[q] Gramineus madidam cespes obumbrat humum.
At meus [r] ignis abest. verbo peccavimus uno:
[s] Quæ movet ardores, est procul; [t] ardor adest.
Non ego, [u] si medius Polluce & Castore ponar,
[x] In cæli sine te parte fuisse velim.
Solliciti jaceant, terrâque [y] premantur iniquâ,
[z] In longas orbem qui secuere vias.
[a] Aut juvenum comites jussissent ire puellas,
Si fuit in longas terra secanda vias.
Tum mihi, si premerem ventosas [b] horridus [c] Alpes,
(Dummodo cum dominâ) molle fuisset iter.
Cum dominâ Libycas ausim [d] perrumpere Syrtes,
Et dare non [e] æquis vela ferenda Notis.

INTERPRETATIO.

Tellus fertilis segetis, & multò fertilior uvæ; fundus gratus præbet quoque oleas bacciferas: & cespes herbidus per gramina renascentia rivis fluentibus tegit solum. At meus amor est procul; deliquimus unâ voce. Quæ accendit ignem, abest, æstus adest. Si ego collocer medius inter Pollucem & Castorem, recusem fuisse in sede cælesti sine te. Anxij jaceant, & urgeantur terrâ molestâ, qui diviserunt orbem in prolixas vias. Aut imperassent puellas comitari adolescentes, si terra fuit dividenda in prolixas vias. Tum, si frigidus calcarem Alpes ventis perflatas, dummodo cum Dominâ, via mihi fuisset suavis. Ausim pervadere Syrtes Libycas cum dominâ, & tradere vela impellenda Austris adversis.

NOTÆ.

[l] *Cereris*] *Tritici*; cui frugum mater mitissima præesse dicitur Ceres.

[m] *Bacciferam*] *Ferentem baccas*, olivas.

[n] *Pallada*] *Oleam*; quam Pallas seu Minerva invenisse dicitur.

[o] *Gratus*] Alij *rarus*; id est cujus terra non est spissa.

[p] *Resurgentes*] *Crescentes* exponunt. Fortè putandum est ibi herbas pedibus proculcatas, ex soli feracitate statim resurgere. Intelligas saltem majus quid à Poëtâ dici quàm *crescentes*.

[q] *Gramineus*] *Gramine plenus, seu consitus*.

[r] *Ignis*] Pro Amore & Amicâ potest sumi; adeòque ex amphibologiâ illâ subjungit *verbo peccavimus uno*; quod ipse postea exponit Poëta, cùm dicit, *Quæ movet ardores*, &c.

[s] *Quæ movet*] *Corinna meus ignis est procul*.

[t] *Ardor*] *Amor, qui ignis est, adest*.

[u] *Si medius Polluce*] Pro *inter Pollucem & Castorem*: qui fratres per vitam in regni administratione maximè concordes, conversi sunt in Geminos, signum Zodiaci, quod est, inter Taurum & Cancrum, adeò magnum, ut cùm alter occidat, jam oriatur alius: unde alternatim vivere dicuntur.

[x] *In cæli parte*] *In sede cœlesti*; *in cœlo*.

[y] *Premantur*] Ex veteri superstitione loquitur, quasi mortuorum ossa sentire quid possent; aut ex eo aliquid in animas redundare intelligeretur.

[z] *In longas*] Ineptum videtur istud.

[a] *Aut*] *At* Puteaneus, & multi alij.

[b] *Horridus*] *Frigore deformatus*.

[c] *Alpes*] Montes sunt altissimi, & notissimi Galliam & Germaniam ab Italiâ dividentes.

[d] *Perrumpere*] *Per vim maximam transire*. De Syrtibus verò antea vidimus.

[e] *Æquis*] *Propitiis, faventibus*.

Non, [f] quæ virgineo [g] portenta ſub inguine latrant;
Nec timeant veſtros, curva [h] Malêa, ſinus:
Non qua ſubmerſis ratibus ſaturata [i] Charybdis
Fundit, & effuſas ore reſorbet aquas.
[k] Quod ſi [l] Neptuni [m] ventoſa potentia [n] vincit,
Et ſubventuros auferet unda Deos;
Tu noſtris niveos humeris impone lacertos.
Corpore nos [o] facili dulce feremus onus.
Sæpe petens [p] Hero [q] juvenis tranaverat undas.
[s] Tunc quoque tranaſſet, ſed via [f] cæca fuit.
[t] At ſine te, quamvis [u] operoſi vitibus agri
Me teneant, quamvis amnibus arva [x] natent,
Et [y] vocet in rivos [z] patentem ruſticus undam,
Frigidáque arboreas mulceat aura [a] comas;

INTERPRETATIO.

Non expaveam monſtra quæ fremunt ſub femore virgineo; nec veſtros receſſus, curva Malêa: non quâ parte Charybdis expleta navibus abſorptis, emittit, & retrahit aquas ore emiſſas. Quòd ſi procelloſa vis Neptuni ſuperat, & fluctus abripiunt Deos opem laturos; tu immitte brachia candida noſtris humeris: nos geſtabimus corpore expedito ſuave pondus. Sæpe juvenis inviſens Hero trajecerat fretum. Tunc quoque trajeciſſet; ſed via fuit obſcura. At ſine te, quamvis campi difficiles vitibus me detineant, quamvis prata irrigentur amnibus, & agricola derivet aquam ſequacem, & ventus frigidus ſtringat frondes arboreas;

NOTÆ.

[f] *Quæ virgineo*] Scyllam deſcribit, Phorci filiam, in caninos & lupinos rictus, Circes veneficiis infernè mutatam: quæ cùm ſe in Siculum mare præcipitem egiſſet, ibi ſcopulum effecit naufragiis infamem; ubi reciprocante maris æſtu & undarum colliſione canes & lupi ululare videntur. Quæ omnia antè vidimus, & deinceps recurrent.

[g] *Portenta*] Canes & lupos intelligit; quos modò indicavimus.

[h] *Malea*] Promontorium eſt Laconicæ, ubi mare periculoſiſſimum: unde Proverbium, *Cùm ad Maleam deflexeris domeſticos obliviſcere.*

[i] *Charybdis*] Fœmina fuiſſe dicitur voraciſſima, quæ quia boves Herculis rapuit à Jove fulminata, & in mare præcipitata, in Siculo mari, è regione Scyllæ conveniente Metamorphoſi voraginem effecit.

[k] *Quod ſi*] Vide quomodo imaginatione ſua auferatur Poëta: Perinde loquitur ac ſi cum amicâ naufragium eſſet paſſurus.

[l] *Neptuni*] *Maris.*

[m] *Ventoſa*] Scilicet in mari vis ventorum maxima.

[n] *Vincit*] Ità ut navis ſubmergatur.

[o] *Facili*] *Ad natandum paratiſſimo, & quaſi leviſſimo.*

[p] *Hero*] Accuſativus eſt Græcus. Quæ verò fuerit Hero ex Leandri epiſtolâ ſatis ſuperque ſuprà vidimus.

[q] *Juvenis*] Leander.

[r] *Tunc*] Cùm undis obrutus periit.

[f] *Cæcâ*] Extinctâ, ſcilicet, lucernâ, quâ in ſummâ turri ab Hero poſitâ, Leander natatum dirigebat.

[t] *At ſine te*] Cùm ſuprà affirmaverit Poëta, ſe cum dominâ vel in aſperrimis locis bene victurum; nunc contra amœniſſima ſine eâ ingratiſſima dicit.

[u] *Operoſi*] Qui me multâ operâ detinent.

[x] *Natent*] Hyperbole eſt: plus dicit quàm res eſſe poteſt.

[y] *Vocet*] *Educat.* Multùm verò & iſtud ad ruris amœnitatem confert.

[z] *Parentem*] Alij *currentem.*

[a] *Comas*] *Frondes*; quæ ſunt veluti arborum comæ.

Non ego Pelignos videor [b] celebrare salubres:
  Non ego [c] natalem rura paterna locum;
Sed [d] Scythiam, [e] Cilicásque feros, [f] viridésque [g] Britannos,
  [h] Quæque [i] Promethêo saxa cruore rubent.
Ulmus amat vitem, vitis non deserit ulmum.
  Separor à dominâ cur ego sæpe meâ?
At mihi te comitem [k] juraras usque futuram,
  Per me, perque oculos sidera nostra tuos.
Verba puellarum, foliis leviora caducis,
  Irrita, quo visum est, ventus & unda ferunt.
Si qua mei tamen est in te pia cura relicti;
  [l] Incipe pollicitis addere facta tuis:
Parváque quamprimum [m] rapientibus [n] essceda [o] mannis
  [p] Ipsa per [q] admissas [r] concute lora [s] jubas.
At vos, qua [t] veniet, tumidi [u] subsidite montes:
  Et faciles curvis vallibus este viæ.

INTERPRETATIO.

ego non videor frequentare Pelignos salubres; ego non videor frequentare *solum natale agros paternos; sed Scythiam, & asperos Cilices, & virides Britannos, & rupes quæ rubent sanguine Promethêo. Ulmus diligit vitem, vitis non destituit ulmum. Quamobrem ego sejungor sæpe à meâ Dominâ? At mihi juraveras per me & per oculos tuos nostra astra te semper* mihi *venturam comitem. Aura & fluctus abripiunt dicta inania puellarum leviora foliis defluentibus. Si quis tamen est in te pius amor mei destituti; incipe adjicere facta tuis promissis: & ipsa quàm primùm, mannis celeriter trahentibus parva esseda, agita habenas per jubas incitatas. At vos colles turgidi quâ vehetur, deprimini; & via estote expedita in curvis vallibus.*

NOTÆ.

[b] *Celebrare*] *Frequentare. Non mihi in amœnis Pelignis esse videor.*

[c] *Natalem locum rura paterna*] Appositio.

[d] *Scythiam*] Aspera est & inculta Asiæ itemque Europæ regio, ad Septentrionem spectans.

[e] *Cilicasque*] Fuerunt Cilices Asiæ minoris populi Pyraticâ & morum feritate celebres.

[f] *Viridesque*] Omnes, inquit Cæsar, 5. Bell. Gall. *Britanni Vitro se seu Glasto herbâ inficiunt, quod cæruleum efficit colorem; hoc horribiliores in pugnâ aspectu.*

[g] *Britannos*] Anglos hodie appellamus.

[h] *Quæque*] Caucasum dicit montem in Asiæ Septentrionali parte editissimum: ubi religatus Prometheus Aquilæ corrodendum jecur cùm præbuerit illum sanguine infecit.

[i] *Promethêo*] Fuit Prometheus, ex quo adjectivum *Prometheus*, Japeti filius, qui ob ignem ætherea domo subductum, ut loquitur Horat. in Caucaso Jovis jussu à Mercurio religatus est; ubi jecur ejus assiduè Aquila rostro depasceret.

[k] *Juraras*] Plurimi *jurabas*; quod non minùs placet quàm *juraras*; sed istud maluit clar. Heins.

[l] *Incipe pollicitis*] *Fac sis nunc promissa appareant*, ut loquitur Terentius.

[m] *Rapientibus*] *Celeriter trahentibus.*

[n] *Esseda*] Currus sunt Gallorum, quibus molliter vehuntur puellæ.

[o] *Mannis*] Minores sunt equi, admodum agiles.

[p] *Ipsa*] *Tu.*

[q] *Admissas*] *Concitatas.*

[r] *Concute*] Ut eo ad celeriorem cursum equi incitentur.

[s] *Jubas*] Pro ipsis mannis, per Synecdochen partis pro toto.

[t] *Veniet*] Corinna, *scilicet.*

[u] *Subsidite*] Per planum verò aut leviter declivem vallem facilius currus trahitur.

ELEGIA XVII.

Quòd Corinnæ soli sit serviturus.

SI quis erit, qui turpe putet servire puellæ;
Illo convincar judice turpis ego.
Sim [a] licet infamis; dum me moderatiùs urat,
[b] Quæ Paphon, & [c] fluctu pulsa [d] Cythera tenet.
Atque utinam dominæ miti quoque [e] præda fuissem;
Formosæ quoniam præda futurus eram.
Dat [f] facies animos. facies [g] violenta Corinnæ
(Me miserum!) cur est tam bene nota sibi?
Scilicet à speculi sumuntur imagine fastus;
[h] Nec nisi compositam se priùs illa videt.
Non tibi si facies nimiùm [i] dat in omnia regni;
(O facies oculos nata tenere meos!)
[k] Collatum idcirco tibi me contemnere debes.
[l] Aptari magnis inferiora licet.
Creditur & Nymphe [m] mortalis amore [n] Calypso
Capta [o] reluctantem detinuisse virum.

INTERPRETATIO.

SI aliquis erit, qui indecorum credat servire puellæ; ego coarguar infamis illo judice. Sim licet turpis; modo quæ colitur Paphi, & Cytheris perculsis undis, me minùs torqueat. Atque utinam præda etiam fuissem leni dominæ, quandoquidem venturus eram præda pulcræ. Pulcritudo præbet fastus. Quamobrem (me miserum!) superba forma Corinnæ est sibi tam perspecta? Nempe superbia inducitur ab effigie speculi; nec illa se spectat nisi antè ornatam. Si pulcritudo tibi tribuit nimiùm imperij in omnia; (ô vultus factus ad retinendum meos oculos!) non ideò me tibi comparatum debes aspernari. Licet minora componi magnis. Nympha etiam Calypso correpta amore mortalis putatur moras objecisse viro repugnanti.

NOTÆ.

[a] *Licet*] Concedentis est.

[b] *Quæ Paphon*] Venus est; quæ Paphi in Cretâ insulâ celebre fanum habuit.

[c] *Fluctu*] *Undis maris.* Insulæ verò undique fluctibus pulsantur.

[d] *Cythera*] *Cythera, orum*, nomen est insulæ contra Cretam positæ, ad occasum.

[e] *Præda fuissem*] Id est, *servirem dominæ minùs superbæ.*

[f] *Facies*] *Faciei venustas Corinnam superbam facit.*

[g] *Violenta*] *Superba; quæ etiam mihi vim facit.*

[h] *Nec nisi compos.*] Innuit Poëta, quòd puellæ si se incomtas viderent, minus sibi placerent, & minùs superbirent.

[i] *Dat in*] Id est, *facit ut aliis imperites.*

[k] *Collatum*] *Comparatum.*

[l] *Aptari*] *Componi.*

[m] *Mortalis*] Ulyssis *scil.* quem ad se tempestate delatum Calypso dicitur usque adeò amasse, ut illi immortalitatem, si secum diutiùs manere voluisset, pollicita fuerit.

[n] *Calypso*] Hesiodo Oceani & Tethyos, Homero Atlantis fuit filia.

[o] *Reluctantem*] Qui Jovis jussu discedere coactus est.

Creditur

Creditur æquoream [p] Phthio [q] Nereïda Regi,
[r] Egeriam justo concubuisse Numæ;
[s] Vulcano Venerem: quamvis, [t] incude [u] relictâ,
Turpiter [x] obliquo claudicet ille pede.
Carminis [y] hoc ipsum genus [z] impar: sed tamen aptè
Jungitur [a] heroûs cum breviore [b] modo.
Tu quoque me, mea lux, in quaslibet accipe leges.
Te deceat medio jura dedisse toro.
[c] Non tibi crimen ero, nec quo lætêre remoto.
Non erit hic nobis [d] infìciandus amor.
[e] Sint tibi pro magno felicia carmina censu:
Et [f] multæ per me nomen habere volunt.
Novi aliquam, quæ se [g] circumferat esse [h] Corinnam.
[i] Ut fiat, quid non illa dedisse velit?

INTERPRETATIO.

Existimant marinam Nereïda latus cum Rege Phthio conseruisse; Egeriam cum justo Numa, Venerem cum Vulcano; quamvis incude omissâ, ille indecorè claudicet pede distorto. Hoc ipsum genus carminis est inæquale; sed tamen heroïcus concinnè connectitur cum breviore versu. Tu quoque, mea vita, me admitte in quascunque conditiones. Te deceat imposuisse leges medio lecto. Non ero tibi dedecus, nec quo rejecto gaudeas. Hic amor non erit nobis abnegandus. Versus elegantes sint tibi pro magno reditu: plurimæ etiam cupiunt famam consequi per me. Quandam scio, quæ jactet se esse Corinnam. Quid illa non cupiat dedisse, ut fiat?

NOTÆ.

[p] *Phthio*] Peleo; qui Phthiæ regnavit, quod oppidum fuit Thessaliæ.

[q] *Nereïda*] Thetis est Nerei filia pulcherrima, mater Achillis.

[r] *Egeriam*] Fuit hæc Aricini nemoris nympha, cum quâ Numa Pompilius secundus Rex Romanorum sibi nocturnos congressus esse simulavit.

[s] *Vulcano*] Fuit ille Veneris maritus, Jovis ex Junone filius, ut plurimis placet; quo ignis intelligitur, aut calor, sine quo nulla fieri potest generatio.

[t] *Incude*] Hanc inseruit Poëta, ad indicandam artis vilitatem, quæ etiam amantem contemnendum facit.

[u] *Relictâ*] Non enim videtur claudus, dum apud incudem se exercet.

[x] *Obliquo*] *Distorto.*

[y] *Hoc ipsum*] De carmine Elegiaco loquitur; quo genere hæc ipsa scripta sunt quæ nunc excutimus.

[z] *Impar*] Quia Hexametro supponitur brevius Pentametrum.

[a] *Heroûs*] Hexametrum; quo in Heroum describendis factis utuntur.

[b] *Modo*] *Carmine.*

[c] *Non tibi crimen*] *Non tibi ignominiam, aut dedecus afferam.*

[d] *Inficiandus*] *Inficiari*, sive *inficias ire* est *negare.*

[e] *Sint tibi*] Hanc lectionem ex tribus scriptis amplexus est clar. Heinsius: Attamen vulgatam *sunt mihi* confirmare videntur quæ sequuntur.

[f] *Multæ*] Puellæ, scil.

[g] *Circumferat*] *Ubique jactet se esse Corinnam; ut quamcumque laudem amicæ meæ meis versibus tribui, ipsa sibi arroget.*

[h] *Corinnam*] Nempe aliud fuit puellæ nomen quam Poëta amavit; illudque ipsi dederat, vel ipsa sumserat, ut celaretur.

[i] *Ut fiat*] *Corinna* scil. *tantis laudibus à me celebrata.* At verò ingeniosè admodum rationes confundit Poëta, quamobrem aliqua puella Corinna esse optaverit: fuerit nempe nonnulla quam ipsa Corinna velle esse Corinnam fateretur, siquidem Corinna Imperatoris filia fuerit.

[k] Sed neque [l] diversi ripâ labuntur eâdem
Frigidus Eurotas, populiferque Padus:
Nec, nisi tu, nostris cantabitur ulla libellis.
Ingenio causas tu dabis una meo.

INTERPRETATIO.

Sed neque gelidus Eurotas & populifer Padus dissiti fluunt eadem ripâ; nec, nisi tu, ulla celebrabitur nostris libellis. Tu sola prabebis materiam meo ingenio.

NOTÆ.

[k] *Sed neque*] *Quemadmodum*, inquit, *Eurotas & Padus diversi, unâ & eadem ripâ fluere non possunt; sic tu sola, non alia, meis carminibus celebraberis.*

[l] *Diversi*] Alter enim Eurotas scil. fluvius est Laconiæ, qui urbem Spartam præterfluit: Padus verò, quem Græci Eridanum appellant: in Galliâ est Cisalpinâ.

ELEGIA XVIII.

Ad Macrum, quòd de amoribus scribat.

[a] CArmen ad [b] iratum dum tu [c] perducis Achillen,
[d] Primáque [e] juratis [f] induis arma [g] viris;
Nos, [h] Macer, ignavâ Veneris cessamus in [i] umbrâ:
Et tener ausuros grandia frangit Amor.
Sæpe meæ, *Tandem*, dixi, *discede* puellæ:
In gremio sedit protinus illa meo.
Sæpe, *Pudet*, dixi. lacrymis vix illa retentis,
Me miseram! jam te, dixit, *amare pudet?*

INTERPRETATIO.

DUm tu promoves carmen usque ad Achillem iufensum; & admoves prima arma viris conjuratis; nos, Macer, quiescimus in umbrâ iuerti Veneris: & mollis Cupido nos *mollit aggressuros heroïca. Sape dixi mea puella*, concede denique: *illa statim sedit in meo sinu. Sape dixi*, pudore suffundor: *illa vix fletibus repressis*, me miseram! *dixit*, jam tibi pudori est amare?

NOTÆ.

[a] *Carmen*] Latinis carminibus Homeri Iliadem complecti assumserat Macer.

[b] *Iratum*] Ab Achillis irâ carmen suum orsus est Homerus.

[c] *Perducis*] Non tantùm Homeri Iliadem in Latinum sermonem vertit Macer; sed argumentum auxit, & plurima ab Homero relicta absolvit: Adeòque bene dicit Naso, *dum tu perducis carmen ad iratum Achillem*, id est, ad Homeri Iliados exordium, *& omnia evolvis qua Achillis irã pracesserant.*

[d] *Primáque*] Qui juraverunt in Aulide Principes Græci, se non ante reversuros quàm Troja capta esset, primi fuerunt qui belli illud genus, quòd postea *Conjuratio* dictum est, gesserunt: Quanquam adeò diversa fuit militia quàm Romani conjurationem vocaverunt, ut veriùs dixerimus hic tantùm ad eam esse allusionem.

[e] *Juratis*] Activè posita est hoc loco vox ista, ut etiam alibi; quod notandum.

[f] *Induis*] Hoc ad Macri laudem; quasi non ipse narrare, aut quod ab Homero scriptum sit repetere, sed rem gerere videatur.

[g] *Viris*] *Induis prima arma juratis viris*; id est, *describis ea qua gesta sunt, cùm primùm Viri jurati sumserunt arma.*

[h] *Macer*] Fuit ille Veronensis Poëta non contemnendus, Nasoni amicissimus, cum quo in Asiam & in Siciliam navigavit; Cujus opera interierunt.

[i] *Umbra*] Mirè otium pingit.

Implicuítque ſuos circum mea colla lacertos :
Et, quæ me [k] perdunt oſcula mille dedit.
Vincor ; & ingenium ſumtis revocatur ab [l] armis :
Reſque domi geſtas & [m] mea bella cano.
[n] Sceptra tamen ſumpſi ; curâque [o] Tragœdia noſtra
Crevit : & [p] huic operi [q] quamlibet aptus eram.
[r] Riſit amor, [f] pallámque meam, pictóſque [t] cothurnos,
Sceptráque privatâ [u] tam citò ſumta manu.
[x] Hinc quoque me dominæ [y] numen deduxit [z] iniquæ :
Deque [a] cothurnato vate triumphat Amor.
[b] Quod licet, aut Artes teneri [c] profitemur Amoris :
(Hei mihi ! præceptis urgeor ipſe meis)
[d] Aut, quod Penelopes verbis reddatur Ulyſſi,
Scribimus ; aut [e] lacrymas, Phylli [f] relicta, tuas.

INTERPRETATIO.

Admovit ſua brachia meo collo ; & prœbuit mille ſuavia quæ me enecant. Frangor ; & animus retrahitur ab armis ſumtis : & celebro facta domeſtica, & mea bella. Cepi tamen ſceptra, & Tragœdia aucta eſt noſtrâ curâ ; & quantumvis idoneus eram huic operi. Cupido riſit & meam pallam, & pictos cothurnos, & ſceptra tam citò manu privatâ correpta. Numen quoque infenſæ Dominæ me inde retraxit ; & amor triumphum agit de poëta cothurnato. Vel, quod licet, artes perſequimur mollis amoris : (hei mihi ! ipſe ſolicitor meis monitis) vel componimus quod tradatur Ulyſſi nomine Penelopes ; vel lacrymas tuas, Phylli deſtituta.

NOTÆ.

[k] *Perdunt*] Voluptate quaſi enecant.

[l] *Armis*] Ea omnia intellige, quibus in ſcribendis carminibus heroïcis opus eſt.

[m] *Mea*] Amatoria, *ſcil.* quæ certè nonnunquam graviſſima ſunt, & aliorum cauſa.

[n] *Sceptra*] Quaſi ille, dum regum facta in Tragœdiâ ſcripſit, Rex ipſe fuiſſet.

[o] *Tragœdia*] Medeam compoſuit, quæ temporum injuriâ periit ; de quâ ſic Quintilianus ; *Ovidij Medea mihi videtur oſtendere quantum ille Vir præſtare potuerit, ſi ingenio ſuo temperare, quàm indulgere maluiſſet.*

[p] *Huic operi*] *Tragœdiis ſcribendis.*

[q] *Quamlibet*] *Quantumvis.*

[r] *Riſit*] *Qui me ita regio apparatu ornatum vidit.* Perinde loquitur ac ſi reverâ rex eſſet, qui eorum quæ ſunt deſcribit. Et certè quanquam multùm verba à factis diſtent, & Rex ab eo, qui Regia ſcribit ; non tamen ad regnandum ineptus eſſet, qui regere quid ſit, perſpectum habuerit.

[f] *Pallamque*] Palla veſtis erat demiſſa, quâ indutæ perſonæ in fabulis inducebantur.

[t] *Cothurnos*] Calceamentum erat in Tragœdiâ.

[u] *Tam citò*] Utpote qui ex levibus elegis & amatoriis nugis, ſubitò ad grandem Tragœdiæ ſtylum, & ſublimem materiam tranſcurriſſet. Ingenioſiſſimè verò & lepidiſſimè hæc omnia tractat Poëta.

[x] *Hinc*] *A ſceptris & omni regio cultu* ; id eſt à ſcribendis tragœdiis : quod amicæ debuerit eſſe gratiſſimum.

[y] *Numen*] Amantes verò, ut & alij alia, non ſine maximo crimine, puellas ſuas adorant.

[z] *Iniqua*] *Irata* ; *infenſa.*

[a] *Cothurnato*] Id eſt, *qui Tragœdias ſcriberes* : nam, ut diximus, cothurnis in agendâ Tragœdiâ utebantur.

[b] *Quod licet*] Profiteri, *ſcil.* & ſcribere.

[c] *Profitemur*] Propriè dixit atque Profeſſores dicuntur qui in Artibus ſunt eruditi, aut eas publicè docent ; quemadmodum & Naſo amandi artem : quam hinc inchoatam non perfectam, fortè non malè concludas.

[d] *Aut quod Penelopes*] Hæc omnia ex præcedentibus clara ſunt ; quædam enim opera ſua Poëta memorat, epiſtolas *ſcilicet*, quarum prima eſt, quam Penelopen ad Ulyſſem ſcripſiſſe finxit.

[e] *Lacrymas*] *Epiſtolam Phyllidis*, quam vidimus, *lacrymis plenam.*

[f] *Relicta*] *A Demophoonte.*

[g] Quod Paris, & [h] Macareus, & quod malè gratus [i] Iaſon,
[k] Hippolytique parens, [l] Hippolytúſque legant:
[m] Quodque tenens ſtrictum Dido miſerabilis enſem
Dicat, & [n] Æoliæ [o] Lesbis [p] amica lyræ.
[q] Quàm celer [r] è toto [s] rediit [t] meus orbe [u] Sabinus,
Scriptáque diverſis rettulit ille locis!
[x] Candida Penelope ſignum [y] cognovit Ulyſſis;
Legit ab Hippolyto ſcripta [z] noverca ſuo.
Jam pius Æneas miſeræ reſcripſit [a] Eliſſæ:
Quodque legat Phyllis, [b] ſi modò vivit, habet.

INTERPRETATIO.

Quod Paris, & Macareus, & quod ingratus Jaſon, & pater Hippolyti, & Hippolytus legant; & quod flebilis Dido gladium nudatum tractans proferas, & Lesbis amica lyra Æolia. Quàm velox reverſus eſt meus Sabinus ex omnibus terris, & ille reportavit exarata diverſis locis! Pudica Penelope agnovit ſignum Ulyſſis; noverca legit exarata à ſuo Hippolyto. Jam pius Æneas reſpondit infelici Elyſſa: & Phyllis habet quod legat, ſi modo vitâ fruitur.

NOTÆ.

[g] *Quod Paris*] Epiſtola eſt Oenones ad Paridem.

[h] *Macareus*] Ad quem Canaces ſororis epiſtolam vidimus.

[i] *Jaſon*] Duplicem ille accepit, alteram ab Hypſipyle, alteram à Medeâ: ſed ex ſequentibus non malè concludas de illâ priore intellexiſſe Poëtam, cum fortè Medeæ nondum ſcripta eſſet.

[k] *Hippolytique par.*] Theſeus eſt; ad quem ſcripſit Ariadne.

[l] *Hippolituſque*] Ad quem ſcripſit Phædra noverca.

[m] *Quodque*] Supple *Scribimus*. Didonis ad Ænean epiſtolam intelligit; in quâ ſic ipſa Dido,

Scribimus, & gremio Troïcus enſis adeſt.

[n] *Æolia*] Alij *Aonia habent*: Alij *Aonio Lesbis amata viro*. Epiſtolam Sapphûs ad Phaonem intelligit Poëta, *Scripſimus*, inquit, *quod Lesbis, amica lyra Æolia dicat* Phaoni *ſcilicet*. Æolia verò dicitur Sapphûs lyra, quia in inſulâ Lesbo Sapphûs patriâ Æolicâ linguâ utebantur; fuitque Lesbos Æolicarum urbium Metropolis altera.

[o] *Lesbis*] Sappho eſt, à patriâ Lesbo, maris Ægæi inſulâ, ſic dicta.

[p] *Amica*] Quia ad lyram accommodatos verſus ſcripſit.

[q] *Quàm celer*] Hæc interrogatio celeritatis habet admirationem.

[r] *E toto*] Hoc dicit quia in diverſiſſimas orbis partes, ad remotiſſimos heroas, puellarum nomine ſcripſerat Ovidius; cujus epiſtolis reſpondiſſe Sabinum ex hoc loco patet.

[s] *Rediit*] Suaviter dicit Sabinum, amicum ſuum, quia Heroidum epiſtolis reſpondentes epiſtolas ſcripſit, eas, veluti tabellarium, ex toto orbe retuliſſe.

[t] *Meus*] Amicus *ſcil.*

[u] *Sabinus*] Fuit is eques Romanus, Poëta celeberrimus, Naſoni amiciſſimus, qui præter epiſtolas, quæ hîc à Naſone recenſentur quædam alia ſcripſit, quæ unâ cum his epiſtolis temporum injuriâ perierunt.

[x] *Candida*] *Innocens & pudica.*

[y] *Cognovit*] Perinde eſt, ac ſi diceret, reſcripſit Penelope; reſcripſit ejus nomine Sabinus.

[z] *Noverca*] Phædra eſt.

[a] *Eliſſa*] Fuit *Eliſa* Didonis nomen proprium. *Dido* linguâ Phœniciâ cognomen quod Viraginem ſignificat.

[b] *Si modò vivit*] Hoc ideò dicit, quòd fabulati ſint Poëtæ, eam cùm fruſtrà diutiùs Demophoontem ſuum expectaſſet, ſeque ab ipſo ſpretam exiſtimaſſet, amoris exagitatam furiis, laqueo vitam finiiſſe.

[c] Tristis ad Hypsipylen ab Iasone [d] littera venit :
[e] Det votam Phœbo Lesbis [f] amata lyram.
Nec tibi ([g] quà tutum vati, Macer, arma canenti)
[h] Aureus in [i] medio Marte tacetur Amor.
Et Paris est [k] illic, & [l] adultera [m] nobile [n] crimen ;
Et [o] comes extincto Laodamia viro.
Si bene te novi ; non bella libentius [p] istis
Dicis : & à [q] vestris in [r] mea castra [s] redis.

INTERPRETATIO.

Luctuosa epistola pervenit ad Hypsipylen à Jasone. Lesbis dilecta suspendat lyram promissam Phœbo. Nec tibi (quatenùs tutum poëta arma celebranti, Macer,) prætermittitur pulcer amor in medio bello. Paris etiam est illic, unà cum adulterâ decantatissimo scelere ; & Laodamia comes viro mortuo. Si bene te novi ; non cupidiùs cantas bella quam ista : & à vestris castris reverteris in mea.

NOTÆ.

[c] *Tristis*] Quia ad eam non poterat Jason reverti. Atque hinc vides verum esse quod diximus suprà ad vocem *Jason*.

[d] *Littera*] *Epistola*. Numero verò plurali tantùm utimur in solutâ oratione, cum eâ voce epistolam significare volumus.

[e] *Det votam*] Id est, Non redibit Phaon. Quod ut pleniùs intelligatur, videnda est Sapphûs epistola ; in quâ ipsa dicit, quòd se, nisi amicus Phaon redierit, ex Leucade in aquas sit dejectura, & Phœbo, cui eo in loco magnificum erat templum, lyram suam donatura.

[f] *Amata*] Alij *amica* ; Apollinis *scilic.* propter Poëticum studium.

[g] *Quà tutum*] *Quantumlicet*, in carmine heroico ; cujus materia principalis non sunt Amores.

[h] *Aureus*] *Pulcher*.

[i] *Medio Marte*] *Inter res bellicas.*

[k] *Illic*] *In opere tuo heroico.* Scilicet Paris, causa belli, in describendo eo locum suum habet.

[l] *Adultera*] Helena ; ob cujus raptum flagravit bellum Trojanum.

[m] *Nobile*] Pulcritudine, & quia belli decantatissimi causa fuit.

[n] *Crimen*[*Adultera crimen*, Appositio. *Crimen* dicitur quæ criminum causa.

[o] *Comes viro*] Laodamia Acasti filia, Protesilai uxor, cùm primum eum ex Græcis, bello Trojano, extinctum cognovisset, ejus ut umbram videret optavit ; quòd cùm impetrasset, in ejus amplexibus obiit.

[p] *Istis*] Quæ sunt ex Amoris ingenio.

[q] *Vestris*] Quæ sunt Martis. Id est, à bellorum descriptione, quæ Marti adscribuntur libentissimè ad Amoris bella memoranda te confers.

[r] *Mea*] Quæ sunt Amoris.

[s] *Redis*] Alij *venis*. Sed ex lepidissimo Tibulli disticho jam antè Macrum amatoria scripsisse patet. Tibulli verò hoc est distichon,

Castra Macer sequitur : tenero quid fiet Amori ?
Sit comes, & collo fortiter arma gerat.

ELEGIA XIX.

Ad maritum, cui uxor curæ non erat.

SI tibi non opus est [a] servatâ, [b] stulte, puellâ ;
At mihi fac serves : quò [c] magis ipse velim.

INTERPRETATIO.

SI tibi non opus est puellâ custoditâ, fatuo ; at cura ut mihi custodias, ut ipse ampliùs cupiam.

NOTÆ.

[a] *Servatâ*] *Diligentiùs custoditâ ; ne alios cognoscat viros.*

[b] *Stulte*] *Qui uxorem tuam alienis amoribus impeditam non servas.*

[c] *Magis*] Ipsam amare *scil.*

Quod licet [d] ingratum est : quod non licet, acrius [e] urit.
[f] Ferreus est, si quis, quod sinit alter, amat.
Speremus pariter, pariter metuamus amantes :
Et [g] faciat voto grata repulsa locum.
[h] Quò mihi fortunam, quæ nunquam fallere curet ?
Nil ego, quod nullo tempore lædat, amo.
Viderat hoc in me vitium versuta Corinna ;
Quaque capi possem, callida norat [i] opem.
Ah quoties [k] sani capitis mentita dolores ,
[l] Cunctantem [m] tardo jussit abire pede !
Ah quoties finxit [n] culpam, quantúmque libebat ,
[o] Insontis speciem præbuit esse, nocens !
Sic ubi vexarat, tepidósque [p] refoverat ignes ;
Rursus erat votis [q] comis & apta meis.
Quas mihi blanditias, quàm dulcia verba parabat !
Oscula (Dî magni) qualia quotque dabat !
[r] Tu quoque, quæ nostros [s] rapuisti nuper [t] ocellos ,
Sæpe [u] face [x] insidias, sæpe rogata nega :

INTERPRETATIO.

Quod conceditur injucundum est ; quod non conceditur vehementiùs solicitat. Bardus est si quis amat quod alius non prohibet. Amantes speremus equaliter , æqualiter timeamus : & jucunda repulsa prabeat locum desiderio. Quorsum mihi fortunam conciliem , *qua nunquam curet decipere ? Ego nihil diligo quod nunquam* me *maceret. Callida Corinna adverterat hoc crimen in me ; & vafra cognoverat modum quo tangi possem. Ah quoties fingens dolores capitis valentis voluit me morantem pede ignavo discedere ! Ah quoties simulavit crimen ; & quantum libebat ; culpa conscia se simulavit innoxiam ! Postquam sic solicitaverat, & excitaverat denuò amorem languentem, rursus erat humana & idonea meis desideriis. Quas blanditias , quàm mollia verba mihi adornabat ! (Dij magni) qualia & quot suavia prabebat ! Tu etiam, qua nuper abstulisti nostros oculos, sæpe strue doles, sæpe erata recusa :*

NOTÆ.

[d] *Ingratum*] Quia assuetis non tangimur.

Quicquid servatur , cupimus magìs ; ipsaque furem
Cura vocat : Pauci quod sinit alter amant.

[e] *Urit*] *Angit ; solicitat.*

[f] *Ferreus*] *Durus , & quasi ab humanitate alienus ; non satis delicatus.*

[g] *Facias voto*] *Nitimur in vetitum semper , cupimúsque negata.* Quod quidem in ipsius naturæ imis radicibus fundamentum habet.

[h] *Quò mihi*] Alij , *Quid mihi fortuna, qua nunquam fallere possis ?* Alij *cùm fortunâ.* Quidam *Quid mihi fortuna est. Quid fortuna mihi.*

[i] *Opem*] *Modum ; rationem.*

[k] *Sani*] Cùm dolore nullo affecta esset.

[l] *Cunctantem*] *Abire differentem.*

[m] *Tardo*] Non tardo pede abire Nasonem jubebat Corinna ; sed ipse tardo pede erat.

[n] *Culpam*] *Quam meam esse diceres, ut meritò videretur irasci.*

[o] *Insontis*] *Insonti* habet Puteaneus. Alij pro *esse ipsa* aut *illa* referunt.

[p] *Refoverat*] Vexando, & negando.

[q] *Comis*] *Benigna ; facilis.*

[r] *Tu quoque*] Puellam alloquitur , cujus causâ hanc scripsit Elegiam.

[s] *Rapuisti*] *Ad te amandum nos impulisti.*

[t] *Ocellos*] *Si nescis ; oculi sunt in amore duces.* Propertius.

[u] *Face*] *Time* reposuerat clar. Heins. ex pluribus præstantioribus codicibus : at certè nihil necesse est receptam lectionem mutare.

[x] *Insidias*] Ex superioribus intelliguntur.

Et ſine me ante tuos projectum in limine poſtes
Longa [y] pruinoſâ frigora nocte pati.
[z] Sic mihi durat amor, longóſque [a] adoleſcit in uſus:
Hoc juvat: hæc animi ſunt alimenta mei.
[b] Pinguis amor, nimiúmque [c] patens, in tædia nobis
Vertitur; & ſtomacho, dulcis ut eſca, nocet.
[d] Si nunquam [e] Danaën habuiſſet [f] aënea turris;
[g] Non eſſet Danaë de Jove [h] facta parens.
Dum [i] ſervat Juno [k] ſinuatam cornibus Io;
Facta eſt, quàm fuerat, [l] gratior illa Jovi.
[m] Quod licet & facile eſt, quiſquis cupit, arbore frondes
[n] Carpat, & è magno flumine potet aquam.
Si [o] qua volet [p] regnare diu; deludat amantem.
Hei mihi, quod monitis torqueor ipſe meis!
[q] Cuilibet eveniat, nocet indulgentia nobis.
Quod ſequitur, fugio: quod [r] fugit, uſque ſequor.

INTERPRETATIO.

& patere me proſtratum ante tuos poſtes in limine perferre multa frigora nocte pruinoſâ. Sic mihi amor permanet, & creſcit in multa commoda: hoc prodeſt, hæc ſunt pabula mei amoris. Amor craſſus, & nimiùm apertus, nobis mutatur in faſtidia, & obeſt tanquam dulcis cibus ventriculo. Si turris ærea nunquam clauſiſſet Danaën; Danaë non facta fuiſſet mater de Jove. Dum Juno cuſtodit Io curvam cornibus, illa magis placuit Jovi quàm antè. Quiſquis expetit quod conceſſum & pronum eſt, deripiat folia arbore, & hauriat aquam ex vaſto fluvio. Si qua cupiet diu imperare, fallat amantem. Hei mihi, quod ipſe urgeor meis præceptis! Cuivis contingat licentia; nobis officit. Vito quod me ſequitur: indeſinenter perſequor quod dilabitur.

NOTÆ.

[y] *Pruinoſâ*] *Pruinâ ſeu congelato rore frigidâ.*

[z] *Sic*] Cùm difficultatibus Amor eſt obſitus.

[a] *Adoleſcit*] *Creſcit.*

[b] *Pinguis*] Vide annon ex fertili & vivâ imaginatione naſcantur ejuſmodi vocabula. Non ea pinguis & craſſus aut ſtupidus homo ſtatim capiet. De Amore loquitur in quo nullam patitur amans repulſam.

[c] *Patens*] Alij *potens.*

[d] *Si nunquam*] Exemplis, quod propoſuit, confirmat Poëta.

[e] *Danaen*] Filia fuit Acriſij Argivorum regis, quam ipſe munitiſſimâ turri incluſam, ne ab eo qui ex eâ natus eſſet, quod minabatur oraculum interficeretur, magnâ curâ ſervavit: Quam Jupiter in imbrem aureum verſus cùm vitiaſſet, poſtea Perſeum peperit, à quo Acriſius, objecto Gorgonis capite, in ſaxum mutatus eſt.

[f] *Ahenea*] Turrim hanc ære & ferro munitam fuiſſe volunt Poëtæ.

[g] *Non eſſet*] Quaſi Jovem rei difficultate permotum, dicat.

[h] *Facta parens*] Adeòque Danaen Jupiter non amaſſet: qui ſcopus eſt Poëtæ.

[i] *Servat*] Per Argum, quem ei rei admovit, ut alibi videbimus.

[k] *Sinuatam*] Alij *decoratam*; *munitam, mutatam.* Sæpius verò de iſtâ metamorphoſi antea vidimus.

[l] *Gratior*] Quippe Iſis Dea Ægyptiorum facta.

[m] *Quod licet & facile quiſquis cupit*] Iſthæc cum ſequentibus conjunctè ſunt legenda & intelligenda.

[n] *Carpat*] Licet verò & facilè eſt arboribus folia deripere.

[o] *Qua*] Puella *ſcil.*

[p] *Regnare*] *Ad nutum amatorem regere.*

[q] *Cui libet*] Alij *Quod libet*; *Quid libet.* Senſus eſt omnibus amatoribus nocere indulgentiam.

[r] *Fugit uſque ſequor*] Fit iſtud ideò quòd majora ea credimus quæ non uſu novimus; atque difficultate plures ſpiritus excitantur.

At [s] tu, formosæ nimiùm secure puellæ,
Incipe jam prima [t] claudere nocte forem.
Incipe, quis toties furtim tua limina pulset,
Quærere: quid latrent nocte silente canes.
[u] Quò ferat & referat solers ancilla tabellas:
Cur toties vacuo [x] secubet [y] ipsa toro.
[z] Mordeat ista tuas aliquando cura medullas:
[a] Daque locum nostris materiámque dolis.
Ille potest vacuo furari littore arenas,
Uxorem stulti si quis amare potest.
Jamque ego præmoneo; nisi tu servare puellam
Incipis, incipiet desinere esse mea.
Multa diuque [b] tuli: speravi sæpe futurum,
Cùm bene servasses, ut bene [c] verba darem.
Lentus es, & pateris nulli patienda marito.
At mihi [d] concessi finis amoris erit.
Scilicet infelix nunquam prohibebor [e] adire?
Nox mihi [f] sub nullo vindice semper erit?
Nil metuam? per nulla traham suspiria somnos?
Nil facies, cur te jure [g] perîsse velim?
[h] Quid mihi cum facili, quid cum lenone marito?
Corrumpis [i] vitio gaudia nostra tuo.

INTERPRETATIO.

At tu nimiùm negligens pulcra puella, incipe jam primâ nocte obdere januam. Incipe exquirere quis toties clanculùm pulset tuum ostium; quamobrem canes allatrent nocte tacitâ. Quò callida famula portet & denuò portet tabellas; quamobrem ipsa toties seorsum cubet lecto inani. Ista solicitudo tandem urat tua præcordia: & præbo ansam & causam nostris fraudibus. Ille potest surripere arenas deserto littore, si quis potest amare conjugem insulsi. Jamque ego prædico; nisi tu incipis custodire puellam, incipiet non esse mea. Multa toleravi & diu; sæpe fore cogitavi, cùm bene custodivisses, ut te bene deciperem. Tardus es, & fers nulli viro ferenda. At finis mihi veniet amoris non prohibiti. Nempe misere mihi nunquam denegabitur aditus? Nox semper mihi erit sub nullo ultore? Nihil extimescam? Ducam somnos sine omni suspirio. Nihil ages, quamobrem meritò cupiam te interiisse? Quid mihi cum indulgenti, quid cum marito lenone? Perdis nostram voluptatem tuâ culpâ.

NOTÆ.

[s] *Tu*] Stultum illum, uxoris securum compellat.

[t] *Claudere*] Ut videndæ uxoris tuæ major sit difficultas.

[u] *Quo ferat*] Supple, *Incipe quærere.*

[x] *Secubet*] Religionis causâ, aut saltem simulatione seorsum à maritis aliquando cubabant uxores: unde faciliùs ipsis imponebant.

[y] *Ipsa*] Uxor tua, *scil.*

[z] *Mordeat*] *Eâ de re sit solicitus.*

[a] *Daque locum*] Nullis verò dolis opus est, ubi maritus stultè uxoris amores patitur.

[b] *Tuli*] Gravissimum verò est neminem habere reluctantem.

[c] *Verba darem*] *Tibi imponerem.*

[d] *Concessi*] *A te, qui uxorem non servas.*

[e] *Adire*] *Ad puellam uxorem tuam venire.*

[f] *Sub nullo vindice*] *Sine ullo injuria tibi oblata, ultore.*

[g] *Perisse velim*] Scilicet adulter foribus, non sine malo repulsus, malè marito precabitur.

[h] *Quid mihi*] Contemnentis sunt hæc verba.

[i] *Vitio*] Indulgentiâ *scil.*

Quin

[k] Quin alium, quem tanta juvet patientia, quæris?
[l] Me tibi rivalem ſi juvat eſſe, veta.

INTERPRETATIO.

Quin potiùs alium, cui tanta indulgentia proſit? Si tibi prodeſt me tibi eſſe rivalem, prohibe.

NOTÆ.

[k] *Quin*] Verſu 49 queſtus eſt quod mariti nimiam indulgentiam cogeretur perferre.

[l] *Me tibi*] *Si me rivale oblectaris, prohibe me eſſe rivalem, & uxoris tuæ amatorem: nam aliter rivalis eſſe non poſſum, tuque voluptate tuâ excides.*

P. OVIDII NASONIS

AMORUM LIBER III.

ELEGIA I.

Deliberatio Poëtæ, utrum Elegos pergat ſcribere, an potius Tragœdias.

[a] STat vetus & multos [b] incædua ſilva per annos.
Credibile eſt illi [c] numen ineſſe loco.
Fons ſacer in medio, ſpeluncáque pumice [d] pendens:
Et latere ex omni [e] dulcè queruntur aves.
Hîc ego dum ſpatior tectus [f] nemoralibus umbris,
Quod mea, [g] quærebam, Muſa moveret opus.
Venit odoratos [h] Elegeïa [i] nexa capillos:
Et puto [k] pes illi longior alter erat.

INTERPRETATIO.

NEmus eſt antiquum & inviolatum per multos annos. Veriſimile eſt numen adeſſe illi loco. Fons ſacer in medio, & antrum imminens pumice: & aves ſuaviter canunt ex omni parte. Dum ego hic ambulo velatus umbris nemoroſis, cogitâbam quodnam opus mea Muſa inciperet. Elegeia vincta comam unctam acceſſit: & credo pes alter illi erat prolixior.

NOTÆ.

[a] *Stat*] Locum deſcribit Poëta ubi Elegos continuare decrevit.

[b] *Incædua*] *Inviolata.* Sacros lucos incidere nefas erat.

[c] *Numen*] *Deum aliquem.*

[d] *Pendens*] *Imminens.*

[e] *Dulce*] *Suaviter. Dulce* pro *dulciter*; ſicuti & locutus eſt Horat.

[f] *Nemoralibus*] Id eſt, *quas frondes aut arbores faciebant.*

[g] *Quærebam*] *Mecum agitabam.*

[h] *Elegeïa*] Vide an non ſuaviter & eleganti figurâ humanam figuram Elegiæ Poëta tribuit.

[i] *Nexa capillos*] Græciſmus: pro *nexos habens capillos*. Sic ſæpe Horat.

[k] *Pes illi*] Habitâ ratione Hexametri, iſtud dicit, qui Pentametro, uno pede longior eſt. Nec Elegos, opus eſſe arbitror admonere, Hexametris & Pentametris conſtare.

Forma decens: vestis [l] tenuissima, [m] cultus amantis:
In pedibus [n] vitium causa decoris erat.
Venit & [o] ingenti [p] violenta Tragœdia passu.
[q] Fronte comæ torvâ, [r] palla jacebat humi.
Læva manus [s] sceptrum [t] latè regale movebat:
[u] Lydius [x] alta pedum vincla cothurnus erat.
Et [y] prior, [z] *Ecquis erit, dixit, tibi finis amandi,*
O [a] argumenti lente poëta tui!
[b] *Nequitiam vinosa tuam convivia narrant:*
Narrant in multas [c] compita secta vias.
Sæpe aliquis digito [d] vatem designat euntem;
Atque ait, HIC ILLE EST, QUEM FERUS URIT AMOR.
[e] *Fabula (nec sentis) tota jactaris in Urbe;*
Dum tua [f] præterito facta pudore refers.
Tempus erat [g] thyrso pulsum graviore moveri.
Cessatum satis est: incipe [h] majus opus.

INTERPRETATIO.

Forma venusta; amictus subtilissimus, ornatus amantis: vitium in pedibus erat causa venustatis. Accessit etiam ferox Tragœdia vasto gressu. Capilli profluebant *sævâ fronte, palla terram tangebat. Manus sinistra superbè tractabat sceptrum regium; cothurnus Lydius erat sublimia calceamenta pedum. Et prior*, anne aliquis, *inquit*, erit tibi finis amandi, ô languens poëta materiæ tuæ! Ebriosa convivia prædicant tuam lasciviam. Compita divisa in multas vias prædicant. Sæpe aliquis te digito indicat, poëtam prætereuntem; & dicit, HIC ILLE EST QUEM VIOLENTUS AMOR TORRET. Circumferris (nec tibi compertum) fabula per totam urbem; dum memoras tua furta pudore omisso. Tempus erat te thyrso tactum majore agitari. Satis est desitum: molire majus opus.

NOTÆ.

[l] *Tenuissima*] Ad tenuem & humilem elegorum materiam respicit Poëta.

[m] *Cultus am.*] Quia eo carminis genere amatoria plerumque describuntur.

[n] *Vitium*] Brevitas Pentametri, Hexametro uno pede brevioris.

[o] *Ingenti*] Tragœdiæ *scilicet* character est sublimis, ut sublimis materia.

[p] *Violenta*] Quâ Regum & potentiorum acta violenta describuntur.

[q] *Fronte comæ torvâ*] *Jacebant* supple, aut *erant*. Hoc dicit propter Tragœdiæ severitatem.

[r] *Palla*] Eo vestimenti genere usque ad terram demisso in agendis Tragœdiis utebantur.

[s] *Sceptrum*] Jam dixi, Reges & eorum acta Tragœdiæ materiam suppeditant.

[t] *Latè*] Vox ista vestui dignitatem affert.

[u] *Lydius*] *A Lydis mutuatus.*

[x] *Alta*] Nimirum usque ad genu propemodum pertingebat istud calceamenti genus.

[y] *Prior*] *Loquuta est*, scil. *Tragœdia.*

[z] *Ecquis erit*] *Quando amatoria scribere desines?*

[a] *Argumenti*] *Materia*, Amoris *scilicet*, & eorum omnium quæ ad eum referuntur.

[b] *Nequitiam*] Amores & lasciviam.

[c] *Compita*] Pro iis qui in quadriviis versantur & otiantur.

[d] *Vatem*] *Te* scil. *ô Naso.*

[e] *Fabula*] Id est, *qui fabulis & hominum variis sermonibus, materiam prabeas.*

[f] *Præterito*] *Neglecto, postposito*; quomodo alii habent codices.

[g] *Thyrso*] Thyrsus gestamen est Bacchi, seu hasta hederis involuta; quæ hic pro Bacchico & Poëtico furore posita est.

[h] *Majus*] *Quàm sunt quæ scribis amatoria.*

[i] *Materiâ premis ingenium. cane facta virorum:*
Hæc animo, dices, [k] *area digna meo est.*
Quod tenere canent, lusit tua Musa, puellæ;
Primáque per numeros acta juventa [l] *suos.*
Nunc habeam per te Romana Tragœdia nomen.
Implebit [m] *leges spiritus* [n] *iste meas.*
Hactenus: & [o] movit pictis [p] innexa cothurnis
Densum cæsarie terque quaterque caput.
[q] Altera (si memini) [r] limis [s] subrisit ocellis.
Fallor, an in dextrâ [t] myrtea virga fuit?
Quid [u] *gravibus verbis,* [x] *animosa Tragœdia,* dixit,
Me premis? an nunquam non [y] *gravis esse potes?*
[z] *Imparibus tamen es numeris dignata* [a] *moveri.*
In me pugnasti versibus usa [b] *meis.*
[c] *Non ego contulerim sublimia carmina nostris.*
Obruit [d] *exiguas* [e] *regia vestra fores.*

INTERPRETATIO.

Deprimis ingenium argumento: celebra gesta virorum: hic campus, confiteberis, dignus est meo spiritu. Musa tua scripsit quod molles puellæ canant; & prima juventus transvecta per versus ætati respondentes. Nunc ego Tragœdia Romana famam consequar per te: Isti animi sufficient meis legibus. *Hactenus: & vincta pictis cothurnis ter quaterque caput agitavit spissum capillis.* *Altera (si recordor) subrisit obliquis oculis. Decipier, an virga myrtea fuit in dextra manu?* Quamobrem, *inquit*, vehemens Tragœdia, me urges dictis magnificis? An nunquam non potes esse superba? Attamen non verita es procedere modis inæqualibus. In me invecta es, usa meis carminibus. Ego non compataverim versus heroïcos nostris. Palatia vestra opprimunt parvas domos.

NOTÆ.

[i] *Materiâ*] Levi *scil.* quâ deprimitur ingenium, si Tragœdiæ fides.

[k] *Area*] Metaphora à gladiatoribus: quasi dicat, *Hæc digna sunt, in quibus ingenij mei sublimitatem experiar.*

[l] *Suos*] Elegos *scil.* leviores, & juventæ accommodatiores.

[m] *Leges*] Quænam sint ex materiâ quivis conjiciat, alij dixerunt. Sublimitate verò præsertim ad eas implendas opus est.

[n] *Iste*] *Tuus* scil. *ô Naso.* Non ineptè sanè sibi adhlanditur.

[o] *Movit*] *Concussit.* Quod Tragœdiæ dignitati non incongruum.

[p] *Innexa*] *Evincta.* Alij *immixa.*

[q] *Altera*] Elegeia, *scil.*

[r] *Limis*] Quod est lasciviæ; unde pætis oculis Venus pingitur.

[s] *Subrisit*] Ingeniosissimè istud; & ex quo Poëtæ phantasiam cognoscere possis.

[t] *Myrtea*] Scilicet, Veneri sacra Myrtus.

[u] *Gravibus*] *Severis; molestis.* Alludit ad Tragœdiæ dignitatem.

[x] *Animosa*] *Elata; vehemens, iracunda.*

[y] *Gravis*] Molestam sibi fuisse Tragœdiam, ad vocis variam significationem, & Tragœdiæ naturam, alludens Elegeïa innuit.

[z] *Imparibus*] Nimirum Elegis loquentem Tragœdiam suprà induxit Poëta.

[a] *Moveri*] Hoc est, *Dignata est Tragœdia in loquendo carminibus uti Elegiacis.*

[b] *Meis*] Elegis *scil.*

[c] *Non ego contulerim*] Hoc dicit, quasi in potiori sit conditione, Elegeïa, quæ Tragœdiæ versibus uti sibi indecorum ducat; cùm Tragœdia Elegos se indignos non credat.

[d] *Exiguas*] Quales in amatoriis describuntur.

[e] *Regia*] Ad palatia alludit, quæ in Tragœdiis conspiciuntur.

Sum levis; & mecum[f] *levis est mea cura Cupido.*
Non sum materiâ fortior ipsa meâ.
Rustica fit sine me lascivi[g] *mater Amoris.*
Huic ego[h] *proveni*[i] *lena comesque Dea.*
Quam tu non poteris duro reserare[k] *cothurno,*
Hæc est blanditiis janua laxa meis.
Et[l] *tamen emerui plus quàm tu posse,*[m] *ferendo*
Multa[n] *supercilio*[o] *non patienda tuo.*
Per me decepto didicit custode Corinna
Liminis adstricti sollicitare fidem;
[p] *Delabique toro tunicâ velata recinctâ;*
Atque[q] *impercussos nocte movere pedes.*
[r] *Vel quoties foribus duris*[s] *incisa*[t] *pependi,*
Non verita à populo prætereünte legi!
Quin ego me memini, dum custos sævus abiret,
Ancilla missam delituisse sinu.
Quid, cum me munus natali[u] *mittis? at illa*
[x] *Rupit, & appositâ barbara mersit aquâ?*

Interpretatio.

Sum levis; & Cupido, mea cura mecum est levis: Ego non sum major meo argumento. Mater amoris luxuriosi fit agrestis sine me. Ego nata sum conciliatrix & comes huic Deæ. Ostium, quod tu non poteris aperire sævo cothurno, illud est apertum meis illecebris. Et tamen merita sum majorem habere potestatem quàm tu, tolerando multa non ferenda tuæ severitati. Corinna didicit per me labefactare fidem ostij obserati, custode eluso; & desilire lecto tecta tunicâ solutâ; & nocte ferre pedes inoffensos. Vel quoties pependi affixa crudeli januæ, non timens legi à populo transeunte! Quin ego recordor, me missam latitasse in sinu famulæ donec severus custos discederet. Quid cùm mittis me donum die natali? At illa laceravit, & crudelis obruit aquâ admotâ?

Notæ.

[f] *Levis*] Ad Amoris levitatem & inconstantiam alludit.

[g] *Mater*] Venus.

[h] *Proveni*] *Nata sum.*

[i] *Lena*] Laus verò egregia.

[k] *Cothurno*] *Severo carmine.*

[l] *Tamen*] *Quanquam levis sim.*

[m] *Ferendo*] Istud certè ingeniosissimum, & verum.

[n] *Supercilio*] *Severitati.*

[o] *Non patienda*] Reges verò in Tragœdiâ, nec reginas deceret, quæ mediocris fortunæ homines faciunt.

[p] *Delabi*] *Ex mariti lecto se sensim surripere*; ut ad Nasonem commearet.

[q] *Impercussos*] *Illæsos*: qui in nullum offendiculum impingant.

[r] *Vel*] Augendi vim habet hoc loco hæc particula.

[s] *Incisa*] Alij *illisa, concisa, infixa, concissa.*

[t] *Pependi*] Appositis, *scil.* ad amicæ fores, ab amatoribus, Elegis.

[u] *Mittis*] Nasonem alloquitur, qui Elegos amicæ die natali mittere solitus erat. Muneribus verò natali die amicis gratulari ad nos usque mos manavit.

[x] *Rupis*] Puteaneus cum uno Moreti *Rumpit.*

Prima tuæ [y] *movi felicia* [z] *semina mentis.*
[a] *Munus habet, quod te jam* [b] *petit,* [c] *ista meum.*
[d] Desierant, [e] cœpi: *Per vos utramque rogâmus,*
In [f] *vacuas aures verba* [g] *timentis eant.*
[h] *Altera me sceptro decoras, altóque cothurno.*
Iam nunc [i] *contacto magnus in ore* [k] *sonor.*
[l] *Altera* [m] *das nostro victurum nomen amori.*
Ergo ades, & [n] *longis versibus adde breves.*
Exiguum vati concede, Tragœdia, tempus.
[o] *Tu labor æternus: quod petit illa, breve est.*
[p] Mota [q] dedit veniam. teneri [r] properentur [f] amores,
Dum vacat: à tergo [t] grandius urget opus.

INTERPRETATIO.

Prima excitavi fœcunda semina tui ingenij. Donum est meum, quod ista jam te cupit. *Finem fecerant; cœcepi:* Oramus per vos utramque, voces metuentis descendant in aures benignas: Altera me sceptro cohonestas, & sublimi cothurno: Jam nunc celebror magnus in ore afflato. Altera præbes gloriam immortalem nostro amori. Ergo faveas, & adjice versus breves prolixis. Tragœdia præbe breve spatium poëtæ. Tu es labor immortalis; quod illa petit exiguum est. *Permota* Tragœdia *concessit: molles amores accelerentur dum datur: opus majus me premit à tergo.*

NOTÆ.

[y] *Movi*] Hoc adeò intelligitur primò in scribendis elegis sese Nasonem exercuisse.

[z] *Semina*] Vim innatam cuique intelligit, quam igniculorum nomine designat Cicero. Semina verò scientiæ & virtutis, non scientiam nec virtutem dedit natura.

[a] *Munus habet*] *Beneficio meo est: donum est meum.* Hoc dicit quia ab Elegeïâ cultum Poëtæ ingenium; quod nisi ità fuisset Tragœdia eum non requisivisset.

[b] *Petit*] *Requirit: Sibi expetit: ut ejus heroica scribas.*

[c] *Ista*] Tragœdia *scil.* non sine contemtu.

[d] *Desierant*] *Finem dicendi fecerant,* Tragœdia *scil.* & Elegeia.

[e] *Cœpi*] Eas alloqui, *scil.*

[f] *Vacuas*] Quas nec ira, nec alius affectus præpediverit.

[g] *Timentis*] Quia inter Deas judicandum, & illis obsequendum.

[h] *Altera*] Tragœdia, *scil.*

[i] *Contacto*] Alij *contracto, aut contacto orbe.* Sed veram lectionem, meo quidem judicio, ex Puteaneo aliisque retinuit cl. Heinsius: qui idem *contacto* exponit, *afflato.* Scripserat Poëta Medeam Tragœdiam.

[k] *Sonor*] *Dicor.* Alij *sonus.*

[l] *Altera*] Elegeïa, *scil.*

[m] *Das*] Quia versibus elegiacis suos amores scripsit.

[n] *Longis*] Elegia versibus Hexametris longis, & Pentametris uno pede brevioribus constat.

[o] *Tu labor æternus*] Honesta oratio: Quandoquidem paucula petit Elegeïa, postulat ratio ne expectet dum longis & æternis Tragœdiæ satisfactum sit.

[p] *Mota*] *Rationibus ad votum meum perducta,* Tragœdia *scil.*

[q] *Dedit veniam*] *Non repugnavit quin priùs elegias scriberem.*

[r] *Properentur*] *Celeriter describantur.* Se ipsum hortatur Poëta; atque sibi argumentum præscribit, non sine laude tacitâ.

[f] *Amores*] Quævis amatoria intellige, quæ porrò scribere Poëta instituit.

[t] *Grandius*] Certè verò hæ posteriores elegiæ prioribus longiores sunt & pulcriores: quanquam de Metamorphosi hîc agi non de Elegiis, quod alij voluerunt, maximè crediderim.

ELEGIA II.

Ad amicam, cursum equorum spectantem.

NOn ego nobilium [a] sedeo studiosus [b] equorum :
Cui tamen ipsa [c] faves, vincat ut ille precor.
[d] Ut loquerer tecum veni, tecúmque sederem :
Ne tibi non notus, quem facis, esset amor.
Tu cursus spectas, ego te, spectemus uterque
Quod juvat, atque oculos [e] pascat uterque suos.
O, cuicumque faves, [f] felix agitator equorum!
[g] Ergo illi [h] curæ contigit esse tuæ ?
Hoc mihi [i] contingat ; [k] sacro de [l] carcere missis
Insistam forti mente vehendus equis.
[m] Et modo [n] lora dabo ; modo verbere terga notabo :
Nunc [o] stringam [p] metas [q] interiore rotâ.

INTERPRETATIO.

EGo non àdsum amator equorum nobilium ; attamen opto ut ille superet cui ipsa studes. Accessi ut tecum fabularer, & tecum sederem ; ne amor quem moves tibi esset incognitus. Tu spectas certamina, ego te : uterque spectemus quod placet, & uterque pascat oculos suos. O beatus domitor equorum cuicunque studes! Ergo illi evenit esse cura tua? Hoc mihi eveniat ; insidebo obfirmato animo ferendus equis emissis de sacris carceribus. Et modo habenas laxabo; modo signabo terga scuticâ ; nunc radam metas rotâ interiore.

NOTÆ.

[a] *Sedeo*] Sedebant verò qui ludos in Circo spectabant. Interim per *sedere*, *adesse* simpliciter intelligendum est.

[b] *Equorum*] Id est, ludorum, qui equis, in Circo, celebrabantur.

[c] *Faves*] Scilicet in factiones divisi & coloribus distincti erant decurrentes, certantes & aurigantes ; quibus à diversis diversè favebatur.

[d] *Ut loquerer*] Hæc, & præcedentibus similia amantibus præcipit Poëta in suis artibus.

[e] *Pascat*] Oculos suos pascere dicitur qui aliquid cum voluptate intuetur.

[f] *Felix*] Non tam, felicem illum, cui faveat puella, quàm ingeniosè se ejus favorem dicit optare.

[g] *Ergo*] Dolorem habet hæc vocula ; ut ipse intelligatur Poëta puellæ curæ esse concupivisse.

[h] *Curæ*] Tertij casus. *Est mihi curæ*, id est, *curo*.

[i] *Contingat*] Optantis est : quasi dicat, *Quanquam non sum agitator, nec equorum domitor, tamen, si tu mihi faveres, omnia possem exequi.*

[k] *Sacro*] Soli verò Circus sacer fuit; atque in honorem Cereris, ludos editos constat.

[l] *Carcere*] Plurali numero usitatiùs dicebatur locus, ubi equi coërcebantur, donec currendi signum datum esset.

[m] *Et modo*] Hæc verò sunt periti agitatoris.

[n] *Lora dabo*] *Habenas laxabo, fræna remittam.*

[o] *Stringam*] *Radam ; & proximè, currendo, accedam.* In eo verò ars maxima posita erat, ut qui ad curule certamen descenderat, currus sui rotam interiorem currendo circum metas ità inflecteret, ut ne tamen in eas cum maximo periculo, impingeret.

[p] *Metas*] Moles erant in acutum desinentes ; quas circum currus agitabantur ; quibus itemque curriculi spatium definiebatur.

[q] *Interiore*] Metæ propinquior rota ; cujus motu brevior circulus describitur, qui interior dicitur.

Si mihi currenti fueris conspecta, morabor:
Deque meis manibus lora remissa [r] fluent:
[s] Ah quàm pæne [t] Pelops [u] Pisæâ [x] concidit hastâ,
[y] Dum spectat vultus, Hippodamia, tuos!
[z] Nempe favore suæ vicit tamen ille puellæ.
Vincamus dominæ quisque favore suæ.
Quid frustra [a] refugis? cogit nos [b] linea jungi.
Hæc in [c] lege loci [d] commoda [e] Circus habet.
[f] Tu tamen, à dextrâ quicunque es, parce puellæ.
Contactu lateris læditur ista tui.
Tu quoque, qui spectas post nos, tua contrahe crura,
Si pudor est: rigido nec preme [g] terga genu.
Sed nimiùm [h] dimissa jacent tibi pallia terrâ.
Collige; vel digitis en ego tollo meis.

INTERPRETATIO.

Si fueris visa mihi currenti, consistam; & habena elapsa ex meis manibus cadent. Ah quàm ferè Pelops afflictus est hastâ Pisaâ, dum spectat tuam faciem, Hippodamia! Nimirum ille tamen victor fuit studio sua puella. Victoriâ potiamur omnes studio sua domina. Quamobrem in cassum recusas? linea cogit nos tangi. Circus habet hanc utilitatem ex lege loci. Tu tamen, quicunque assides à dextrâ, indulge puella. Illa offenditur contactu lateris tui. Tu etiam qui spectas pone nos, retrahe tuos pedes, si pudor est, nec urge terga duro genu. Sed tunica tibi jacent nimiùm humi depressa. Tolle; vel ecce ego collige meis digitis.

NOTÆ.

[r] *Fluent*] Hoc dicit, quasi puellæ pulcritudine stupidus, habenas retinere non possit.

[s] *Ah quàm*] Vide quæso quàm amatoriè Pelopi affingit quod ipse fecisset; quàmque ingeniosè ad suum commodum singula venatur.

[t] *Pelops*] De eo Tantali filio, jam sæpe vidimus.

[u] *Pisæâ*] Oenomai Pisæi; A Pisâ Arcadiæ oppido juxtà Alpheum amnem, ubi regnavit ille, sic dicti. Alij habent *Pisæo axe*: ut per axem, tropicè currus Oenomai intelligatur.

[x] *Concidit*] *Interfectus fuit*. Fabula verò est Oenomaum, cùm eo tempore periturum se oraculo didicisset, quo Hippodamia filia nuberet, ut in perpetuâ virginitate servaretur, ejus connubium, multis eam petentibus eâ lege pollicitum esse, ut secum curule certamen inirent, in quo victos quos ipse assequeretur hastâ suâ confoderet. Quem Oenomaum Pelops, corrupto aurigâ Myrtylo, vicit.

[y] *Dum spectat*] Quasi omnia illum contemnere &. negligere dicat, cui amore correpto dominam suam spectare contigit.

[z] *Nempe*] Ex eorum opinione loquitur Poëta, qui ab Hippodamiâ conjugium appetente corruptum fuisse Myrtilum aurigam putaverunt.

[a] *Refugis*] Fingas licet Poëtam dominæ assidentem, non sine amoris indicio eam pressisse, quæ, ut puellarum mos est, sese ab ipso sejungeret.

[b] *Linea*] Sedilium dispositio in Circo, ubi quidem se tangi ineptè quispiam queri videatur.

[c] *Lege loci*] Ubi necesse est quàm proximè alios aliis assidere.

[d] *Commoda*] Proximè esse.

[e] *Circus*] Spatium erat in oblongum circulum, ubi spectaculis ædificatis, Populus ludos spectabat. Unus fuit Circus maximus; atque insuper nonnulli alij.

[f] *Tu tamen*] Fingitur istud amatoriè, quasi puellæ caveat, qui alij invidet quòd ipsam tangat: atque istud totum est ut sibi gratiam conciliet.

[g] *Terga*] Puellæ *scil.*

[h] *Dimissa*] Alij *demissa terra*.

Invida vestis eras, quæ tam bona crura tegebas:
Quòque magis spectes, Invida vestis eras.
[i] Talia Melanion [k] Atalantes crura [l] fugacis
Optavit manibus [m] sustinuisse suis.
Talia [n] succinctæ pinguntur crura Dianæ,
Cùm sequitur fortes, fortior ipsa, feras.
His ego non visis arsi. quid fiet ab istis?
[o] In flammam flammas, in mare fundis aquas.
Suspicor ex istis & cætera posse placere,
Quæ bene sub tenui condita veste latent.
Vis tamen intereà faciles arcessere ventos,
[p] Quos faciat nostrâ mota tabella manu?
An magis hic meus est animi, non aëris, æstus,
Captáque [q] fœmineus pectora torret amor?
Dum loquor, alba [r] levi sparsa est tibi pulvere vestis.
Sordide de niveo corpore pulvis abi.
Sed jam [s] pompa venit. [t] linguis [u] animísque favere.
Tempus adest [x] plausûs: [y] aurea pompa venit.

INTERPRETATIO.

Eras àmictus lividus, qui velabas tam pulcra crura: & quò magis aspicias eras amictus lividus. Milanion cupivit tenuisse manibus suis talia crura velocis Atalantæ. Talia pinguntur crura Dianæ expeditæ, cùm persequitur feras validas, ipsa validior. Ego flagravi his nondum visis; quid futurum est ab istis visis? Immittis ignes in ignem, aquas in æquor. Conjicio ex istis reliqua posse etiam grata esse, quæ bene latent occultàtà sub levi amictu. Vis tamen intereà accire leves auras, quas flabella agitata manu nostrâ moveant? An hic meus ardor magìs est pectoris, non aëris, & amor puellaris urit cor incensum? Dum verba facio amictus candidus est tibi conspersus tenui pulvere. Turpis pulvis discede à candido corpore. Sed jam pompa accedit: favete linguis & mente. Tempus advenit plausûs: pompa magnifica accedit.

NOTÆ.

[i] *Talia*] Pulcherrima *scil.* qualia habuisse fingitur Atalanta Arcadica, quam perditè amasse dicitur hic Milanion.

[k] *Atalantes*] *Atalantis* scripti: quidam *Atalanta.* De quâ varia & diversa scribunt fabularum scriptores.

[l] *Fugacis*] *Cursu velocis.*

[m] *Sustinuisse*] Obscœna honestè loquitur.

[n] *Succinctæ*] Ut Deam venatricem decet.

[o] *In flammam*] Proverbiali formâ, se amore furentem, visis dominæ cruribus, dicit accendi.

[p] *Quos faciat*] Puteaneus *faciet tabella*: Quidam *faciet.* Alij *quos faciant nostra mota flabella manu*: Sed priorem in voce *flabella* non posse corripi arbitratur clariss. Heinsius.

[q] *Fœmineus*] *A fœmina to*, scilicet, *proveniens.*

[r] *Levi*] Alij *nigro*; multi *brevi.*

[s] *Pompa*] Pompa in his ludis dicebatur ordo eorum qui præcedentes Deorum imagines circumferebant, itemque clarorum virorum statuas, quas matronæ carpentis vectæ sequebantur, &c.

[t] *Linguis*] Quod ad verba & omina.

[u] *Animisque*] Quod ad cogitationes refertur.

[x] *Plausûs*] Qui favoris & lætitiæ signum est.

[y] *Aurea*] *Pulcra.*

Prima

Prima loco fertur passis [a] Victoria [a] pennis :
[b] Huc ades ; [c] & meus hic fac, Dea, vincat amor.
Plaudite [d] Neptuno, [e] nimiùm qui creditis undis.
Nil mihi cum pelago : me mea terra [f] capit.
Plaude [g] tuo, miles, Marti : nos odimus arma.
Pax juvat, & mediâ Pace repertus Amor.
Auguribus Phœbus, [h] Phœbe venantibus adsit :
[i] Artifices in te verte, Minerva, manus.
[k] Ruricolæ [l] Cereri, [m] teneróque [n] adsurgite Baccho :
[o] Pollucem pugiles, [p] Castora placet eques.
Nos tibi, blanda Venus, [q] puerisque potentibus arcu
Plaudimus. inceptis annue, Diva, meis.
Daque [r] novæ [s] mentem [t] dominæ, patiatur amari.
[u] Annuit ; & [x] motu signa secunda dedit.
Quod Dea promisit, promittas ipsa rogamus.
[y] Pace loquar Veneris : tu Deâ major eris.

INTERPRETATIO.

Victoria prima transvehitur pennis explicitis : huc accede, & perfice, Dea, hic meus amor vincat. Favete Neptuno, qui nimis confiditis mari. Nihil mihi cum aquore, terra mea me tenet. Miles fave tuo Marti ; nos odio habemus arma. Pax prodest, & amor inventus pace mediâ. Phœbus faveat vatibus, Phœbe venatoribus : Minerva, converte in te doctas manus. Agricolæ honorate Cererem & mollem Bacchum : pugiles sibi concilient Pollucem : eques Castorem. Nos tibi favemus Venus suavis, & pueris arcu præstantibus : Diva fave meis ausibus ; flecte animum novæ Dominæ, ut se sinat amari. Assentita est ; & nutu indicia fecit propitia. Oramus ipsa pellicearis quod Dea pellicita est. Cum veniâ dicam Veneris, tu eris major Deâ.

NOTÆ.

[a] *Victoria*] Victoriæ simulacrum.

[a] *Pennis*] Scilicet propter levitatem & inconstantiam alata fingi debuit Victoria.

[b] *Huc ades*] Quasi dicat, *Mihi amanti faveas.*

[c] *Et meus*] Alij, *Atque meus.*

[d] *Neptuno*] Deus est, cui in divisione Orbis, maris obtigit imperium : Cujus, & in Circensibus simulacrum ferebatur.

[e] *Nimiùm*] Tacitè, quod apertè alicubi Horatius, navigandi studium damnat.

[f] *Capit*] Alij, *tenet.*

[g] *Tuo*] *Quem sequeris, & amas* ; cujusque simulacrum in pompâ vides.

[h] *Phœbe*] Luna, quæ & Diana, est Phœbi soror, & venationis Dea.

[i] *Artifices*] *Plaudant tibi artium inventori, qui illis sunt dediti.*

[k] *Ruricolæ*] Alij *agricolæ.*

[l] *Cereri*] Quæ frugum Dea fingitur.

[m] *Tenero*] Qui puer obesulus pingitur.

[n] *Adsurgite*] Honoris causâ.

[o] *Pollucem*] Ledæ ex Jove filium qui pugil fuit insignis, & pugnis gaudens, ut loquitur Horat.

[p] *Castora*] Pollucis fratrem, Tindaro satum equis gaudentem, ut ait idem Horat.

[q] *Puerisque*] Amoribus, *scil.* Veneris comitibus.

[r] *Novæ*] Multi habent *novam* : quod maximè placet. Neque verò opus fuit Poëtæ sese levem apud amicam profiteri, qui in dies novis amoribus ureretur.

[s] *Mentem*] *Animum, voluntatem.*

[t] *Dominæ*] Quidam habent *Domina, ut.*

[u] *Annuit*] Quod signum est favoris & benevolentiæ.

[x] *Motu*] Capitis nutu.

[y] *Pace loquar*] Ejusmodi utimur parenthesi, cùm aliquem oratio nostra videtur lædere.

Per [z] tibi tot juro testes pompámque Deorum,
Te dominam nobis tempus in omne [a] peti.
Sed pendent tibi crura: potes, si forte juvabit,
[b] Cancellis [c] primos [d] inseruisse pedes.
[e] Maxima jam [f] vacuo [g] Prætor spectacula Circo
[h] Quadrijuges [i] æquo carcere misit equos.
Cui [k] studeas video: vincet cuicunque favebis.
Quid cupias ipsi scire videntur equi.
[l] Me miserum! metam [m] spatioso circuit orbe.
[n] Quid facis? [o] admoto proximus axe subit.
Quid facis, infelix? perdis bona vota puellæ.
Tende precor validâ lora [p] sinistra manu.
[q] Favimus ignavo. [r] sed enim revocate, Quirites;
Et date [s] jactatis undique [t] signa togis.

INTERPRETATIO.

Juro tibi per tot arbitros, & pompam Deorum te dominam nobis expeti in omne ævum. Sed crura tibi pendent; potes, si fortè proderit immisisse extremos pedes clatris. Jam prætor, Circo inani, emisit equos quadrijuges præcipua spectacula æqualibus carceribus. Video cui faveas: superabit cuicumque studebit. Ipsi equi videntur nosse quid optes. Me infelicem! circuit metam vasto ambitu. Quid agis? proximus accede rotâ admotâ. Quid agis miser? corrumpis bona vota puellæ. Attrahe, quæso strenuâ manu habenas sinistras. Studuimus inerti, sed enim, Quirites repetite, & indicia facite undique togis agitatis.

NOTÆ.

[z] *Tibi tot*] Alij *superos*: sed potior videtur illa lectio altera.

[a] *Peti*] Alij *fore*.

[b] *Cancellis*] Cancelli seu clatri dicuntur ligna aut ferramenta in modum retis, aut aliter etiam, compacta, quibus scenæ, tribunalia, &c. clauduntur.

[c] *Primos*] *Primas partes*.

[d] *Inseruisse*] *Imposuisse*: sed magis propriè dixit.

[e] *Maxima*] *Præcipua*: quorum gratiâ alia erant.

[f] *Vacuo*] Antequam verò è carceribus equi emitterentur, omnes opus fuit è Circo decederent, ne currentibus impedimento essent.

[g] *Prætor*] Cujus officium erat ludis etiam præesse. Alij habent *præco*. Intelligendum est autem Prætoris jussu, tubâ currendi signum datum fuisse.

[h] *Quadrijuges*] Quadrigis verò etiam in his ludis Circensibus utebantur.

[i] *Æquo carcere*] Pro *æqualibus carceribus*.

[k] *Studeas*] Alij *faveas*.

[l] *Me miserum*] Dolet Poëta, quòd ille, cui favere puella videbatur, non bene curreret.

[m] *Spatioso*] Id verò in hoc genere certaminis industriæ & laboris fuit, ut proximè metam agitator currum inflecteret, ut ne tamen in eam impingeret.

[n] *Quid facis?*] Verba sunt Poëtæ ad agitatorem illum, cui favere puellam cognoverat, quasi voce suâ illum adjuvare posset. Quæ omnia ideò à Poëtâ finguntur, ut erga amicam studium & amorem suum declaret.

[o] *Admoto*] Nimiùm intellige; quo rota frangatur.

[p] *Sinistra*] Ut equi qui nimium in dextram partem & ad metam inclinant, ad sinistram reducantur.

[q] *Favimus*] Non sine adulatione, obiter, ut puellæ benevolentiam sibi conciliet, se ei favisse testatur, cui favere ipsam animadverterat.

[r] *Sed enim*] Corrigit, quod victum confessus erat eum, cui favisse puellam cognoverat quasi in ejus gratiam cursum aut certamen iterare oportuerit: Quæ omnia ad puellæ gratiam promerendam comparata sunt.

[s] *Jactatis*] Togarum enim jactatio signum erat revocationis.

[t] *Signa*] Revocationis *scil.*

En revocant. at, ne turbet [u] toga mota capillos,
In nostros abdas te licet usque sinus.
Jamque patent [x] iterum [y] reserato carcere postes.
[z] Evolat admissis [a] discolor agmen equis.
Nunc saltem [b] supera, spatióque [c] insurge patenti.
Sint mea, sint dominæ fac rata vota meæ.
[d] Sunt dominæ rata vota meæ : [e] mea vota supersunt.
Ille tenet [f] palmam : palma petenda [g] mihi est.
[h] Risit, & [i] argutis quiddam promisit ocellis.
[k] Hoc satis [l] hic. alio cætera redde loco.

INTERPRETATIO.

Ecce repetunt : at ne toga agitata confundat crines, licet te abscondas penitus in nostrum gremium. Jamque iterum aperti sunt postes carceribus resolutis. Discolor agmen prorumpit equis incitatis. Nunc saltem vince, & incumbe campo aperto. Fac vota mea & Domina mea sint firma : Sunt firma vota domina mea : mea vota restant. Ille habet palmam : palma mihi quærenda est. Risit & pollicita est quiddam oculis disertis. Hoc satis hic : da reliqua alio loco.

NOTÆ.

[u] *Toga*] Romanorum *scil.* qui togæ jactatione revocationis signum dabant.

[x] *Iterum*] In puellæ gratiam revocatos fuisse aurigantes & certantes Poëta fingit.

[y] *Reserato*] *Apertu*, ut emittantur equi, *carceribus.*

[z] *Evolat*] Alij *& volat.* Optimus Palatinus *Advolat.* Id est, *Tam velociter currit, ut volare videatur.*

[a] *Discolor*] In factiones quatuor divisi erant aurigantes coloribus variis Veneto, seu Cæruleo, Prasino seu viridi, Albo, & Rosco per respectum ad anni tempestates, Elementa, aut etiam Deos, pro variâ superstitione distincti : quibus factionibus duas aurati, purpureique panni Domitianus addidit.

[b] *Supera*] *Reliquos vince.* Agitatorē cui favebat puella perinde cōpellat Poëta, ac si ille audiret, aut verba sua aliquid ad victoriam conferrent : idque totum in puellæ gratiam.

[c] *Insurge*] Profectò mirè expressit : ut Poëtæ contentionem, & equorum currentium conatum cernere videamur. Cæterùm notandum est, populum Romanum, imò & Imperatores ipsos cóusque pro eâ factione tuendâ cui addicti fuissent insanivisse, ut inde cædes multæ ortæ fuerint.

[d] *Sunt domina*] Victorem videbat cum agitatorem, cui favebat puella.

[e] *Mea*] *Quæ sunt, ut mihi in amore meo faveat puella.*

[f] *Palmam*] Quæ victoriæ *signum.*

[g] *Mihi*] Quidam *mea.*

[h] *Risit*] Puella *scilicet*, ut Poëtæ votis annuere intelligatur.

[i] *Argutis*] Quasi acutè animi affectum declarantibus.

[k] *Hoc satis*] Alij *Hæc satis.* De puellæ nutu loquitur.

[l] *Hic*] In Circo.

ELEGIA III.

De amica, quæ pejeraverat.

ESse Deos, [a] i, crede. [b] fidem jurata fefellit :
Et [c] facies illi, quæ fuit antè, manet.

INTERPRETATIO.

Abi, crede Deos esse : jurata pejeravit ; & vultus qui fuit priùs illi permanet.

NOTÆ.

[a] *I crede*] Hanc lectionem ex Puteaneo, & optimo Palatino, ubi legitur *hic crede*, multis asseruit clar. Heinsius. Alij habent *Credamne.* Similis est argumenti Ode apud Horatium lib. 2. Carminum.

[b] *Fidem fefellit*] *Pejeravit.*

[c] *Facies*] Non deformata est, nec ullo modo ob perjurium punita.

Quàm [d] longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longos, poſtquam numina [e] luſit, habet.
Candida candorem roſeo [f] ſuffuſa rubore
Antè ſtetit: [g] niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis eſt [h] artiſſima forma.
Longa decenſque fuit: [i] longa decenſque manet.
[k] Argutos habuit, radiant ut ſidus, ocellos;
[l] Per quos mentita eſt perfida ſæpe mihi.
Scilicet [m] æternò falſum jurare puellis
Dî quoque concedunt; formáque [n] numen habet.
Perque ſuos illam nuper juraſſe recordor,
Perque meos oculos; & [o] doluêre mei.
Dicite, Dî; ſi vos impune [p] fefellerit illa;
Alterius [q] meritis cur ego [r] damna tuli?
[ſ] At non invidiæ vobis [t] Cepheïa virgo eſt,
Pro [u] malè formosâ juſſa parente mori.
Non ſatis eſt, quòd vos habui [x] ſine pondere teſtes,
Et [y] mecum luſos ridet inulta Deos:

INTERPRETATIO.

Perjura gerit tam prolixam comam, poſtquam fefellit Deos, quàm habuit prolixam nondum perjura. Antè fuit nivea ſuffuſum habens nitorem rubore roſeo, rubor nitet in ore candido. Pes erat parvus; pedis figura eſt breviſſima. Procera fuit & decora, procera & decora permanet. Habuit oculos coruſcantes, per quos perfida ſæpe mihi eſt mentita; quaſi Sol eſſent, micant. Nimirum Dij quoque permittunt puellis ſemper pejerare; & pulcritudo habet numen. Et memini illam nuper juraſſe per ſuos & meos oculos; & mei doluerunt. Loquimini Dij; ſi vos illa inulta deceperit, quamobrem ego diſpendia paſſus ſum admiſſis alterius? At virgo Cepheia, coacta obire pro malè pulcrâ matre, non eſt vobis invidia. Non ſufficit, quòd vos habui arbitros nullius momenti, & impunè irridet Deos mecum deceptos

NOTÆ.

[d] *Longos*] Nempe etiam ad pulcritudinem faciunt prolixi capilli.

[e] *Luſit*] Alij *laſit*. Luduntur verò & læduntur Dij, quorum numen pejerando contemnitur.

[f] *Suffuſa*] Id eſt, *ſuffuſum habens candorem*. Græciſmus.

[g] *Niveo*] *Non minùs ruber in ore candido poſt perjurium eniteſcit.*

[h] *Artiſſima*] Alij aptiſſima.

[i] *Longa decenſque*] *Longa cum decore*: quod rarum.

[k] *Argutos*] *Micantes; radiantes.*

[l] *Per quos*] Per oculos ſuos jurabant etiam puellæ: quod ex Tibullo liquet.

[m] *Æternò*] Alij *æternum, æterni.*

[n] *Numen habet*] *Habet jus & poteſtatem*; quaſi in Diis eſſet, & Dea, cui Dij ipſi obſequantur.

[o] *Doluere mei*] Quaſi ex puellæ perjurio hic dolor provenerit.

[p] *Fefellerit*] *Fefellerat* meliores.

[q] *Meritu*] Plerique omnes *meriti.*

[r] *Damna*] Oculorum dolorem *ſcil.*

[ſ] *At non*] Ironia eſt; quaſi jam ſatis magnâ dicat in Deos flagrare invidiam ob Andromedem injuſtè punitam; ut nihil neceſſe ſit inſuper ipſum ob puellæ malè facta torquere.

[t] *Cepheia*] Andromeda eſt Cephei Æthiopum regis & Caſſiopes filia, ob matris ſuperbiam, quæ ſe Nereides formâ ſuperare gloriabatur, monſtro marino, Jovis Ammonis oraculo ad placandas Nereides expoſita. Quam tamen liberavit & uxorem duxit Perſeus Danaës & Jovis filius.

[u] *Malè*] Quia cum ſuperbiâ, in maximum filiæ periculum.

[x] *Sine pondere*] Quos amicæ impunè perjurio violare licuit.

[y] *Mecum rides*] Ambiguitas eſt ex ſcopo intelligenda. Non ſe Deos, ſed Amicam ſe unà & Deos dicit irridere.

Ut sua per nostram redimat perjuria pœnam,
[a] Victima deceptus decipientis ero?
[a] Aut sine re nomen Deus est, frustráque timetur;
Et stultâ populos credulitate movet:
Aut, si quis Deus est, teneras amat ille puellas;
Et nimiùm solas omnia posse jubet.
[b] Nobis [c] fatifero Mavors accingitur ense;
Nos petit invictâ Palladis hasta manu.
Nobis flexibiles curvantur Apollinis arcus:
In nos alta Jovis dextera fulmen habet.
Formosas superi metuunt offendere læsi:
Atque ultrò, quæ se non timuere, timent.
Et quisquam pia thura focis imponere [d] curat?
Certè [e] plus animi debet inesse viris.
Jupiter igne suo lucos [f] jaculatur & arces.
Missáque perjuras tela ferire vetat.
[g] Tot meruère [h] peti. [i] Semele miserabilis [k] arsit:
[l] Officio est illi [m] pœna reperta suo:

INTERPRETATIO.

ut exsolvat perjuria per nostrum supplicium, ego delusus ero victima deludentis? Aut Deus est nomen sine re, & in cassum reformidatur; & percellit populos ineptâ credulitate: aut si quis est Deus, ille diligit molles puellas; & imperàt solas nimis posse omnia. Mars armatur gladio letifero contra nos: hasta Palladis nos appetit manu insuperabili. In nos tenduntur arcus lenti Apollinis: manus excelsa Jovis habet fulmen in nos. Dij offensi verentur lædere puellas: & sponte metuunt quæ se non metuerunt. Et quisquam sit solicitus immittere aris pia thura? Profectò plus debet esse stomachi viris. Jupiter ferit suo fulmine lucos & arces: & prohibet tela immissa tangere perjuras. Tot digna sunt tangi. Semele flebilis flagravit: illi supplicium inventum est suo merito.

NOTÆ.

[a] *Victima*] Id est, *Insons ego & deceptus, cur in decipientis & sontis gratiam pœnas feram.*

[a] *Aut*] Vides, Lector, quàm iniquè aliis nimiùm licere queratur, qui sibi omnia etiam in Deos licere putat. Sed, de more fit: queruntur potissimùm de aliorum injuriâ qui sunt maximè injurij. Queri verò potuerit Naso de deorum colluvie reverâ stultorum terriculamento: Sed de vero, solo immortali Deo quid sentire, & quomodo de eo loqui debeamus, Christus Deus & Spiritus docuerunt.

[b] *Nobis*] *In nos viros*: ut puellis & Mars & omnes Dij parcant.

[c] *Fatifero*] *Letifero, mortifero.*

[d] *Curat*] Optimus Palatinus *curet?* Sed & illa optima lectio.

[e] *Plus animi*] *Quàm ut pusillanimis & injustis ejusmodi diis, nequidem hominibus, sacra faciant*, supple.

[f] *Jaculatur*] Cùm lucis & sacris arcibus parcere deberet. Jovem accusat.

[g] *Tot*] Puellæ *scil.*

[h] *Peti*] Jovis fulmine *scil.*

[i] *Semele*] Cadmi Thebarum regis fuit filia; ex quâ Jupiter Bacchum suscepit. Quam fabulam posteà in Metamorphosi videbimus.

[k] *Arsit*] Quippe quæ Jovem in amplexus suos, quomodo cùm Junone legitimâ uxore solitus erat, illius dolo venientem tolerare non potuit.

[l] *Officio*] Quæ Jovi obsecuta est, & ejus passa est concubitus.

[m] *Pœna*] Quia arsit. Jovem Deosque injustitiæ arguit.

At si venturo se subduxisset amanti,
[n] Non [o] pater in [p] Baccho matris haberet onus.
Quid queror, & [q] toti facio convitia [r] cælo?
Dî quoque habent [s] oculos: Dî quoque pectus habent.
Si Deus ipse forem; numen [t] sine fraude liceret
Fœmina mendaci falleret ore meum.
[u] Ipse ego jurarem verum [x] jurare puellas;
Et non de tetricis diceret esse [y] Deus.
Tu tamen illorum moderatius utere [z] dono:
Aut oculis certè parce, puella, meis.

INTERPRETATIO.

At si se surripuisset amanti accessure, pater non haberet in Baccho ferendo *matris onus. Quamobrem queror & probra objicio omnibus Diis? Dij quoque habent oculos; Dij quoque cor habent. Si ipse essem Deus; concessum esset, puella deluderet impunè falso ore meum numen. Ipse ego jurarem puellas verum jurare; & non diceret esse Deus de truculentis. Tu tamen puella parcius utere beneficio illorum: aut certè ignosce meis oculis.*

NOTÆ.

[n] *Non haberet*] Id est, *Extincta non esset Semele, si Jovi repugnasset.* Deos pergit injustitiæ accusare.

[o] *Pater*] Jupiter *scil.* qui Bacchum, ex utero matris adhuc immaturum, fœmori suo insuit: unde bimater & Dithyrambos quòd per duas portas transierit, dictus est.

[p] *Baccho*] Ferendo *scil.*

[q] *Toti*] Alij toto.

[r] *Cælo*] Pro Diis, qui cœlum incolunt.

[s] *Oculos*] Quibus ad amandū pelliciantur.

[t] *Sine fraude*] *Impune.*

[u] *Ipse ego*] Se etiam dicit, si Deus esset, puellarum perjurium perjurio excusaturum.

[x] *Jurare*] Alij *jurasse.*

[y] *Deus*] Alij *Deis.*

[z] *Dono*] Quo impune pejerare potes, *scilicet.*

ELEGIA IV.

Ad virum servantem conjugem.

Dure vir, imposito teneræ custode puellæ,
[a] Nil agis. ingenio quæque tuenda suo.
Si qua [b] metu demto casta est; ea denique casta est:
Quæ, quia non liceat, non facit; illa facit.
Ut jam servaris bene corpus; [c] adultera mens est:
Nec custodiri, ni velit, illa potest.

INTERPRETATIO.

Vir sæve, perdis operam custode addito molli puellæ. Unaquæque custodienda est sua indole. Si aliqua pudica est remoto timere; ea tandem est pudica. Quæ non facit, quia non datur, illa facit. Tametsi bene corpus custodiveris; animus est impurus: nec ille potest servari nisi assentiatur.

NOTÆ.

[a] *Nil agis*] *Frustrà laboras;* qui animum servare non possis.

[b] *Metu demto*] *Cùm sine mali metu peccare possit.*

[c] *Adultera*] Nihil mirum igitur, Christus, si à suis puram mentem desiderat.

Nec mentem servare potes, licet omnia [d] claudas.
   Omnibus [e] occlusis intus adulter erit.
Cui peccare licet, peccat minùs. ipsa potestas
   [f] Semina [g] nequitiæ languidiora facit.
Desine (crede mihi) vitia irritare vetando:
   Obsequio [h] vincas aptiùs [i] illa tuo.
Vidi ego nuper equum, contra sua [k] vincla tenacem;
   Ore reluctanti [l] fulminis ire modo.
Constitit, ut primùm concessas sensit habenas,
   Frænáque in [m] effusâ laxa jacere jubâ.
NITIMUR IN VETITUM SEMPER, CUPIMÚSQUE NEGATA.
   Sic interdictis imminet [n] æger aquis.
Centum fronte oculos, [o] centum cervice gerebat
   [p] Argus: & hos unus sæpe [q] fefellit Amor.
In [r] thalamum Danaë [s] saxo ferróque [t] perennem
   Quæ fuerat virgo tradita, mater erat.
[u] Penelope mansit, quamvis custode carebat,
   Inter tot juvenes intemerata procos.
Quidquid servatur, cupimus magis: ipsáque furem
   Cura [x] vocat. pauci, quod sinit alter, amant.

INTERPRETATIO.

Nec potes custodire animum, quamvis omnia obseres. Omnibus obseratis adulter erit intus. Cui concessum est delinquere minùs delinquit: ipsa licentia remissiora reddit semina lascivia. Omitte, crede mihi, instigare pravitatem prohibendo: aptiùs illam exscindas obsequio tuo. Ego nuper vidi equum firmũ adversus suas habenas, ore renitente, currere more fulminis. Cursum inhibuit, cùm primũ sensit lora admissa, & habenas fluentes sedere in sparsâ jubâ. TENDIMUS SEMPER IN EA QUÆ PROHIBITA SUNT, ET EXPETIMUS QUÆ NON SUNT CONCESSA. *Sic ægrotus inhiat aquis prohibitis. Argus habebat centum oculos in fronte, centum in cervice; & sæpe unus amor hos decepit. Danaë quæ fuerat virgo immissa in cubiculum invictum saxo & ferro, erat mater. Penelope, quamvis incustodita perstitit incorrupta inter tot juvenes procos. Quidquid custoditur, magis desideramus: & ipsa custodia accersit furem: pauci amant quod alter concedit.*

NOTÆ.

[d] *Claudas*] Alij *serves*.
[e] *Occlusis*] Alij *exclusis*.
[f] *Semina*] Optimè vim insitam seminis nomine expressit.
[g] *Nequitia*] *Lascivia*.
[h] *Vincas*] Alij *vincos*.
[i] *Illa*] Alij *ipse*.
[k] *Vincla*] Alij *frena*.
[l] *Fulminis modo*] *Velocissimè*.
[m] *Effusâ*] Alij *effusis jubis*.
[n] *Æger*] Hydropicus: qui semper aquam morbi causam appetit.
[o] *Centum*] *Plurimos*. Nam alibi Poëta centum tantùm circum caput tribuit.
[p] *Argus*] Cui Iûs pellicis in vaccam mutatæ Juno curam commiserat. De quo anteà.
[q] *Fefellit*] Quasi cùm Io Jovem dicat concubuisse postquam Argo custodienda tradita est.
[r] *Thalamum*] Alij *thalamo perenni*.
[s] *Saxo*] Scribit Pausanias in Corinthiacis, subterraneum fuisse conditorium, ibique thalamum ex ære.
[t] *Perennem*] *Invictum, & perpetuò cinctum*.
[u] *Penelope*] Tutiùs esse puellam incustoditam relinquere pergit exemplo comprobare.
[x] *Vocat*] Alij *facit*..

Nec facie placet illa suâ, sed amore mariti.
  Nescio quid, quod te ceperit, esse putant.
[y] Non proba sit, quam vir servat, sed adultera; [z] cara est.
  Ipse [a] timor pretium corpore majus habet.
Indignere licet; juvat inconcessa voluptas.
  Sola placet; [b] *Timeo*, dicere si qua potest.
Nec tamen ingenuam jus est servare puellam.
  Hic metus externæ corpora gentis [c] agat.
[d] Scilicet ut possit custos, *Ego*, dicere, [e] *feci*,
  In [f] laudem servi [g] casta sit illa tui.
Rusticus est nimiùm, quem lædit adultera conjux;
  Et notos [h] mores non satis Urbis habet:
In qua [i] Martigenæ non sunt sine [k] crimine nati
  Romulus [l] Iliades Iliadésque Remus.
[m] Quò tibi formosam, si non nisi casta placebat?
  Non possunt ullis [n] ista [o] coïre modis.
Si sapis, indulge dominæ; vultúsque severos
  Exue: [p] nec rigidi jura tuere viri.

INTERPRETATIO.

Neque illa arridet suâ pulcritudine, sed amore mariti. Nescio quid esse arbitrantur quod te delinierit. Non sit pudica quam vir custodit, sed adultera; grata est. Ipse metus habet laudem majorem corpore. Licet succenseas; gaudia denegata grata sunt. Si aliqua potest dicere, Metuo, *sola grata est. Nec tamen licet custodire puellam liberam. Hic timor solicitet corpora nationis peregrinæ. Nempe ut custos possit dicere,* Ego feci, *illa sit pudica in gloriam tui servi. Nimiùm difficilis est quem uxor adultera offendit; & non satis habet perspectos mores Urbis; in qua Romulus Iliades & Remus Iliades Martigenæ non sunt nati sine flagitio. Quorsum tibi pulcram* cupivisti, *si non nisi pudica arridebat? Ista nullo modo possunt cohærere. Si sapis, da veniam Dominæ; & frontem sævam depone; nec utere potestate viri asperi.*

NOTÆ.

[y] *Non proba sit*] Id est, *Pone probam non esse.*

[z] *Cara est*] Quia servatur, *scilicet.*

[a] *Timor*] Id est, Mariti timore magìs quam corporis pulcritudine censetur & puella cara est.

[b] *Timeo*] *Mariti* scil. *aut alicujus minat*, &c.

[c] *Agat*] *Vexet.*

[d] *Scilicet*] Irrisio est maritorum, qui ut uxores custodiant, servis eas obtrudunt.

[e] *Feci*] *Domini uxorem vitiavi.*

[f] *Laudem*] Qui stulto marito imposuerit.

[g] *Casta sit*] Quantùm ad mariti curas attinet *scilic.*

[h] *Mores*] Egregios verò mores! Atqui non alij magis animi & corporis interitum possunt accelerare: Neque adeò aliud credo peccatum nos magìs à Deo separare quàm libidinem. Pestis ea est periculosissima: quamque sine maximâ curâ, & peculiari Dei dono, vix ac ne vix quidem quisquam effugiat.

[i] *Martigenæ*] *Marte geniti.* Hoc dicit per respectum ad Remum & Romulum Marte & Iliâ Numitoris filiâ ortos.

[k] *Crimine*] Maximo quidem; cum Vestalis fuerit Ilia, cui virum attingere nefas.

[l] *Iliades*] *Iliâ genitus.*

[m] *Quo*] Alij *Quid tibi formosa; formosa tibi.*

[n] *Ista*] Forma & Castitas.

[o] *Coire*] *Simul esse.*

[p] *Nec tuere jura*] *Ne sis severus.*

Et

Et cole, quos dederit (multos dabit) uxor amicos.
  Gratia sic [q] minimo magna labore venit.
Sic poteris juvenum convivia semper inire:
  Et, quæ non dederis, multa videre domi.

INTERPRETATIO.

Et observa amicos quos uxor prabuerit (multos prabebit.) Sic magna gratia conciliatur minimâ operâ. Sic poteris semper adesse epulis juvenum ; & aspicere domi multa qua non prabuerit.

NOTÆ.

[q] *Minimo magna*] Lepidissima antithesis.

ELEGIA V.

Somnium. Elegia quæ ex MSS. huc revocata est.

NOx erat; & somnus [a] lassos [b] summisit ocellos.
  [c] Terruerunt animum talia visa meum.
Colle sub [d] aprico [e] celeberrimus ilice lucus
  Stabat; & in ramis multa latebat avis.
[f] Area gramineo suberat viridissima prato,
  [g] Uvida de guttis lene sonantis aquæ.
Ipse sub arboreis vitabam frondibus æstum:
  Fronde sub arborea sed tamen [h] æstus erat.
Ecce, petens variis immistas floribus herbas,
  Constitit ante oculos candida vacca meos.
Candidior nivibus, tunc cum cecidere recentes;
  In liquidas nondum quas mora vertit aquas.
Candidior, quod adhuc spumis stridentibus albet,
  Et modo siccatam, lacte, [i] relinquit ovem.

INTERPRETATIO.

NOx erat, & somnus clausit defessos oculos. Talia somnia perculerunt mentem meam. Lucus densissimus Ilice erat sub aprico collo ; & plurima avis sedebat in frondibus. Campus suberat viridissimus prato herboso, humidus ex guttis aqua leniter strepentis. Ipse fugiebam calorem sub frondibus arboreis : sed tamen ardor erat sub foliis arboreis. Ecce vacca alba quarens gramina implicita diversis floribus substitit ante oculos meos. Splendidior erat *nivibus, tunc cùm nova sparsa sunt ; quas tempus nondum mutavit in aquas fluidas. Splendidior lacte, quod adhuc albet spumis crepitantibus, & modo deseruit ovem mulctam.*

NOTÆ.

[a] *Lassos*] Alij *lapsos.*
[b] *Summisit*] *Clausit.*
[c] *Terruerunt*] Alij *terruerant.*
[d] *Aprico*] *Soli exposito :* adeòque floribus, aliisque rebus amœnissimo.
[e] *Celeberrimus*] *Frequentiâ celebratus.*
[f] *Area*] *Campus; Planicies.*
[g] *Uvida*] Alij *humida.*
[h] *Æstus*] Ex ferventibus cogitationibus, & phantasiæ illusionibus.
[i] *Relinquit*] *Reliquit* alij.

Taurus erat comes huic, [k] feliciter ille maritus :
Cúmque suâ [l] teneram conjuge pressit humum.
Dum jacet, & lentè revocatas ruminat hërbas,
Atque iterum pasto pascitur ante cibo ;
Visus erat, somno vires adimente, [m] ferenti
Cornigerum [n] terræ deposuisse caput.
Huc levibus cornix pennis delapsa per auras
Venit ; & in viridi garrula sedit humo.
Terque bovis [o] niveæ [p] petulanti pectora rostro
Fodit ; & albentes [q] abstulit ore [r] jubas.
Illa locum taurúmque [s] diu cunctata relinquit.
Sed niger in vaccæ pectore [t] livor erat.
Utque procul vidit carpentes pabula tauros ;
(Carpebant tauri pabula læta procul)
Illuc se rapuit, gregibúsque immiscuit illis ;
Et petiit herbæ [u] fertilioris [x] humum.
Dic, age, nocturnæ, quicunque es, imaginis augur,
Si quid habent veri visa quid ista ferant.
[y] Sic ego : nocturnæ sic dixit imaginis augur,
[z] Expendens animo singula visa suo :

INTERPRETATIO.

Taurus erat huic comes, ille feliciter maritus ; & in terram se demisit cum suâ molli compare. Dum recubat, & ruminat herbas paulatim retractas, atque iterum pascitur escâ ante depastâ ; visus erat, somno vires subtrahente, demisisse caput cornigerum in terrâ feraci. Huc accessit cornix devecta per aërem pennis levibus ; & loquax quievit in terra virente. Et ter impetiit pectus vaccæ candidæ ore pervicaci ; & abripuit rostro pilos albos. Illa diu commorata locum & taurum destituit. Sed ater livor erat in pectore juvencæ. Et ut procul aspexit tauros pascentes ; (tauri procul pascebant pabula luxuriantia ;) illuc accurrit, & se immisit illis armentis ; & petiit terram graminis fœcundioris. Dic, age, quisquis es interpres nocturni simulacri, (si quid habent veri) quid ista somnia portendant. Sic ego : sic locutus est interpres somnij nocturni, singula quæque ostenta mente sua revolvens.

NOTÆ.

[k] *Feliciter*] Qui candidissimam conjugem haberet.

[l] *Teneram*] Propter herbas.

[m] *Ferenti*] Alij *ferendi*.

[n] *Terræ*] Duo *terrá*.

[o] *Niveæ*] Per istum colorem amicæ simplicitas & candor intelligitur.

[p] *Petulanti*] Hinc lenæ procacitatem maximam cognoscas.

[q] *Abstulit*] Adeòque & probitatem, quanquam non sine labore.

[r] *Jubas*] Propriè longiores pili dicuntur jubæ, qui quorundam animalium, equorum puta, colla vestiunt.

[s] *Diu cunctata*] Quo diu reluctatam fuisse puellam intelligitur.

[t] *Livor*] Propriè macula est subnigra ex percussione facta. Sed etiam pro invidiâ sumitur : ut ex vetulæ, quam per cornicem cognoscas, pernicioso suasu, Poëtæ gaudia invidisse puellam intelligatur.

[u] *Fertilioris*] Largioribus quàm à se darentur muneribus corruptam puellam demonstrat.

[x] *Humum*] Alij *opem*.

[y] *Sic ego*] *Loquutus sum*, supple ; verbaque feci ad augurem.

[z] *Expendens*] Alij *Exponens*, *Expediens* ; Duo *Extendens* ; Unus *Attendens* ; Alius *Excedens* ; Alius *Excutiens*. Vulgati quidam, non malè, *Excudens*.

Quem tu mobilibus foliis vitare [a] *volebas*,
Sed malè vitabas, æstus amoris erat.
Vacca puella tua est. aptus color ille puellæ.
Tu vir, & in vaccâ compare taurus eras.
Pectora [b] *quod rostro cornix fodiebat acuto*;
Ingenium dominæ [c] *lena* [d] *movebit anus.*
Quod cunctata diu taurum [e] *sua vacca reliquit*;
Frigidus in viduo [f] *destituêre toro.*
Livor, & adverso macula sub pectore nigræ;
Pectus adulterij labe carere negant.
Dixerat interpres. gelido mihi [g] sanguis ab ore
Fugit; & ante oculos nox stetit alta meos.

INTERPRETATIO.

Ardor quem tu quærebas effugere frondibus flexilibus, sed malè effugiebas, erat ardor amoris. Vacca puella tua est: ille color idoneus puellæ. Tu vir, eras, & taurus in vacca conjuge. Quod cornix percellebat pectus ore adunco: anus lena solicitabit animum dominæ. Quod sua vacca diu morata destituit taurum; relinquêris solus in lecto derelicto. Livor & labes atra sub pectore opposito negat pectus carere turpitudine adulterij. *Absolverat Augur: sanguis mihi recessit à facie frigidâ; & caligo oborta est meis oculis.*

NOTÆ.

[a] *Volebas*] Poëtam compellat Augur.
[b] *Quod rostro*] Quasi dicat, *Quod ad somnij tui partem illam quâ vidisti*, &c.
[c] *Lena*] Alij *lene.*
[d] *Movebit*] *Pervertet; A te alienabit.*
[e] *Sua*] Tauri nempe.
[f] *Destituêre*] *Relinquêris.*
[g] *Sanguis*] Nimij timoris & doloris indicium.

ELEGIA VI.

Ad amnem, dum iter faceret ad amicam.

[a] AMnis, arundinibus limosas [b] obsite ripas,
[c] Ad dominam propero; siste parumper aquas.
Nec tibi sunt pontes, nec quæ sine remigis ictu
Concava [d] trajecto cymba rudente vehat.

INTERPRETATIO.

AMnis, circumsitas habens ripas lutulentas cannis, festino ad dominam; retine parumper aquas. Nec tibi sunt pontes, nec navicula concava quæ transvehat absque percussu remigis, fune transacto.

NOTÆ.

[a] *Amnis*] Torrens potiùs erat: sed honesto nomine utitur.
[b] *Obsite ripas*] *Obsitas habens ripas.* Græcismus.
[c] *Ad dominam*] Ne primâ fronte arrogans videatur causam petitioni præponit.
[d] *Trajecto*] *Trans flumen jacto.* Quem fune trajiciendi morem multis in locis hodieque conspicimus.

Parvus eras, memini ; nec te transire [e] refugi :
Summáque vix talos contigit unda meos.
Nunc ruis [f] adposito nivibus de monte solutis,
Et turpi [g] crassas [h] gurgite volvis aquas.
[i] Quid properasse juvat ? quid [k] parca dedisse quieti
Tempora ? quid [l] nocti conseruisse diem ?
Si tamen hîc standum ; si non datur artibus ullis
Ulterior nostro ripa premenda [m] pedi ?
Nunc ego, quas habuit pennas [n] Danaëius heros,
Terribili densum cum tulit [o] angue [p] caput ;
Nunc opto [q] currum ; de quo [r] Cerealia primùm
Semina venerunt in [s] rude missa solum.
Prodigiosa loquor veterum mendacia vatum.
Nec tulit hæc, [t] nec fert, nec feret ulla dies.
Tu potiùs, ripis [u] effusè capacibus amnis,
[x] (Sic æternus eas) [y] labere fine tuo.

INTERPRETATIO.

Parvus eras, recordor ; nec metui te transgredi ; & vix suprema aqua tinxit meos talos. Nunc cum impetu curris nivibus liquefactis de monte vicino, & devolvis obscœno alveo aquas turbidas. Quid prodest festinasse ? Quid præbuisse exigua spatia somno ? Quid conjunxisse diem nocti ; si tamen hic subsistendum ; si nullo artificio ripa ulterior conceditur calcanda nostro pedi? Nunc ego expeto alas quas heros Danaeius habuit, cùm abstulit caput spissum serpente formidabili ; nunc expeto *currum ; de quo semina Cerealia primùm in incultam terram sparsa provenerunt. Portentosa refero figmenta antiquorum Poëtarum. Nec ulla ætas hæc vidit, nec videt, nec videbit. Tu potiùs amnis evagato vastas ripas, (sic perennis fluas) flue inter tuos terminos.*

NOTÆ.

[e] *Refugi*] *Recusavi.*

[f] *Adposito*] Alij *opposito.*

[g] *Crassas*] Propter admixtum limum.

[h] *Gurgite*] *Profundo alveo.*

[i] *Quid proper.*] Quasi dicat, *Nihil mihi prodest ante lucem surrexisse.*

[k] *Parca*] Alij *parva ; pauca.*

[l] *Nocti conseruisse*] *Junxisse.* Ille verò nocti diem connectere videtur, qui ex nocte diem facit, aut nocte, quod die fieri solet, exequitur.

[m] *Pedi?*] Pendet sensus ex interrogatione præcedenti.

[n] *Danaeius*] Perseus Jovis & Danaës filius qui Andromeden liberavit : de quo antea.

[o] *Angue*] Pro anguibus ; qui ex Medusæ crinibus, Palladis irâ facti sunt.

[p] *Caput*] Medusæ caput intelligit ; ad cujus visum omnes in lapides vertebantur ; quod, Mercurij talaribus, ense falcato, itemque Minervæ crystallino scuto instructus Perseus, abscidit.

[q] *Currum*] Quo, ab alatis draconibus per aëra tracto, Triptolemus, qui primus in Græcia frumenti usum, & agriculturam docuit, olim, ut fabulæ tradunt, vectus est.

[r] *Cerealia*] Id est, fruges ; quarum Ceres dea dicitur.

[s] *Rude*] *Incultum*, quod aratrum antè non lenierat.

[t] *Nec fert*] Alij plurimi *unquam.*

[u] *Effuse*] *Qui ripas tuas transgressus es.*

[x] *Sic æternus eas*] Siccantur ut plurimùm æstate ejusmodi rivuli : Adeòque huic perennes aquas exoptat Poëta, si jam sibi viam faciat.

[y] *Labere fine tuo*] *Ne exundes, aut aquas extra alveum solitum effundas.*

[z] Non eris invidiæ, [a] torrens (mihi crede), ferendæ;
Si dicar per te fortè retentus amans.
Flumina deberent juvenes in amore juvare:
Flumina ſenſerunt ipſa, quid eſſet amor.
[b] Inachus in [c] Melie Bithynide [d] pallidus iſſe
Dicitur, & gelidis [e] incaluiſſe vadis.
[f] Nondum Troja fuit [g] luſtris obſeſſa duobus,
Cùm rapuit vultus, [h] Xanthe, [i] Neæra tuos.
Quid? non [k] Alphœon diverſis currere terris
Virginis [l] Arcadiæ certus adegit amor?
Te quoque promiſſam Xantho, [m] Penêe, [n] Creüſam
[o] Phthiotum terris occuluiſſe ferunt.
Quid referam [p] Aſopon, quem cepit [q] Martia [r] Thebe;
Natarum Thebe quinque futura parens?

INTERPRETATIO.

Non eris par *invidia exhaurienda (mihi crede) terrens; ſi fortè amator perhibear per te repreſſus. Flumina deberent opem ferre adoleſcentibus in amore: ipſi fluvij ſunt experti quid eſſet amor. Inachus perhibetur fluxiſſe pallidus in Melie Bithynide, & arſiſſe in vadis frigidis. Nondum Troja fuit oppugnata decem annis, cum Neæra detinuit tuos oculos, ô Xanthe. Quid? Vehemens amor puellæ Arcadiæ non ſubegit Alpheon fluere terris diſſitis? Aiunt etiam te Penêe abdidiſſe terris Phthiotum Creuſam deſpenſatam Xantho. Quid referam Aſopon, quem Thebe Martia, Thebe futura mater quinque filiarum, ad amandum pellexit?*

NOTÆ.

[z] *Non eris*] *Non par eris ferenda invidia.*

[a] *Torrens*] Flumen eſt ex aquis pluvialibus & nivalibus.

[b] *Inachus*] Fluvius Achaïæ, qui tractum ſecat Argolicum.

[c] *Melie*] Nympha fuit, ex qua Amycum Bebryciæ ſeu Bithyniæ in Aſiâ regem Neptunus ſuſcepit.

[d] *Pallidus*] Quo colore indicatur Amor.

[e] *Incaluiſſe*] Amore *ſcil.*

[f] *Nondum*] Id eſt, *Deleta non erat Troia.*

[g] *Luſtris*] Latinis luſtrum ſpatium eſt quinque annorum: idem quod Græcis Olympias.

[h] *Xanthe*] Rivulus fuit in agro Trojano.

[i] *Neæra*] Nomen eſt nymphæ, quam amavit Xanthus.

[k] *Alpheon*] Fuit Alpheus, Elidis, in Peloponneſo fluvius: quem per ſubterraneos meatus Arethuſam in Siciliam perſequutum, fabulati ſunt Poëtæ. Quâ de re poſteà in Metam.

[l] *Arcadia*] Quæ in Arcadiâ vixit, Peloponneſi parte. Fuit verò ea Arethuſa, Dianæ comes, quam cùm Alpheus perſequeretur in ejus nominis fontem Diana tranſmutavit.

[m] *Penêe*] Fluvius eſt Theſſaliæ inter montes Oſſam & Olympum.

[n] *Creüſam*] Ex quâ Naide & Peneo Hypſeum Lapitharum regem ortum ſcribit Pindarus. Alij tamen habent *Neæram.*

[o] *Phthiotum*] Populi fuerunt Theſſaliæ, ad Penei amnis dextrum latus, Phthiotiæ regionis incolæ. Plerique codices habent *Phitiadum*: cujus loco *Phthiadum*, à Phthiâ urbe legendum cenſebat Dominicus z. clar. Heinſius *Phthiada ſub terris*, &c.

[p] *Aſopon*] Fluvius eſt, juxta Thebas Bœotias.

[q] *Martia*] Ex quâ Evannen Mars ſuſcepit: niſi fortè bellicoſam fuiſſe credas.

[r] *Thebe*] Metopen vocavit Pindarus: ſed alios ſecutus eſt autores Poëta noſter.

Cornua si tua nunc ubi sint, [f] Acheloë, requiram;
Herculis iratâ [t] fracta quærêre manu.
Nec tanti [u] Calydon, nec tota Ætolia [x] tanti;
Una tamen tanti Deïanira fuit.
Ille fluens [y] dives [z] septena per ostia Nilus,
Qui [a] patriam tantæ tam benè celat aquæ,
Fertur in Evadne collectam [b] Asopide flammam
Vincere gurgitibus non potuisse suis.
Siccus ut amplecti [c] Salmonida posset [d] Enipeus;
Cedere jussit aquam: jussa recessit aqua.
Nec te [e] prætereo, qui per cava saxa [f] volutans
[g] Tiburis [h] Argêi [i] pomifer arva rigas:
[k] Ilia cui placuit, quamvis erat [l] horrida cultu,
Ungue notata comas, ungue [m] notata genas.

INTERPRETATIO.

Si petam, Acheloë, ubi nunc sint tua cornua; quærêris elisa fuisse *manu iratâ Herculis. Nec tanti Calydon, nec tota Ætolia fuit tanti; una tamen Deianira* fuit *tanti. Ille opulentus Nilus decurrens per septem alveos, qui tam benè occultat patriam tanta aqua, dicitur non potuisse superare suis aquis ardorem coactum in Evadne Asopide. Aridus Enipeus, ut posset complecti Salmonida, imperavit aquã recedere; aqua coacta recessit. Nec te omitto, qui pomifer fluens per excavatas rupes irrigas agros Tiburis Argei; cui Ilia placuit, quamvis erat deformis ornatu, signata capillos ungue, signata genas ungue.*

NOTÆ.

[f] *Acheloë*] Fluvius est, è Pindo fluens, Acarnaniam ab Ætoliâ dirimens.

[t] *Fracta*] Cùm ille pariter cum Hercule Dejaniram sibi uxorem peteret, ut antea vidimus, variasque formas indueret, tandem Taurus factus alterum sibi ab Hercule sensit cornu ademtum: qua re cedere coactus est. Quam fabulam postea in Metam. fusiùs prosequemur.

[u] *Calydon*] Ætoliæ juxta Corinthiacum sinum civitas, ubi Oeneus regnavit, Dejaniræ pater.

[x] *Tanti*] Ut pro eâ Hercules & Achelous pugnarent.

[y] *Dives*] Quia Ægyptum suis exundationibus, terram quasi stercorans, ditat.

[z] *Septena*] Totidem verò præcipua, quibus mare subit numerantur: quanquam plura sunt.

[a] *Patriam*] Hoc dicit, quia nesciverunt veteres fontes Nili, quos hodie tamen ex quibusdam lacubus, aut ex Lunæ montibus in Africâ repetunt Geographi.

[b] *Asopide*] Patronymicum est à matris marito Asopo, de quo suprà.

[c] *Salmonida*] Tyro est Salmonei filia, qui in Pisanâ regione regnasse dicitur. Hanc Neptunus etiam in Enipei formam versus compressisse dicitur: unde Pelias & Neleus nati sunt.

[d] *Enipeus*] Duo sunt fluvij ejus nominis, alter in Elide, alter in Thessaliâ.

[e] *Prætereo*] Alij *prætexeam*.

[f] *Volutans*] Alij *volutus*.

[g] *Tiburis*] Est Tibur oppidum in conspectu Romæ, ad Septentrionem: quod præterfluit fluvius Anio, de quo hîc agitur.

[h] *Argêi*] Quod oppidum tres fratres Tiburtus, Catillus, & Coras, Argivi condiderunt.

[i] *Pomifer*] Hæc est & Anienis, & Tiburis laus frequens apud Poëtas: quanquam nonnulli habent *spumifer*.

[k] *Ilia*] De hâc Numitoris filiâ fabulæ plurimæ; dicuntque alij Tiberi eam nupsisse. In eum verò amnem Amulij patrui jussu præcipitata fuit. Quanquam scribit Acron illam mortuam ad Anienis fluvij ripam sepultam fuisse; abundantéque aquis alveo, cineres ejus in Tiberim devectos; unde locus datus fabulæ.

[l] *Horrida*] Quæ faciem etiam præ nimio dolore sibi dilaceraverat. Habentque nonnulli codices *Horrida vultu*.

[m] *Notata comas*] Pro *notatas habens comas*. Græcismus.

Illa, gemens [n] patruique nefas [o] delictáque Martis,
Errabat nudo per loca sola pede.
Hanc amnis rapidis [p] animosus vidit ab undis:
[q] Raucáque de mediis [r] sustulit ora vadis:
Atque [s] ita, *Quid nostras*, inquit, *teris anxia ripas*,
Ilia ab [t] *Idæo* [u] *Laomedonte genus?*
Quò cultus abiere tui? quid sola vagaris?
[x] *Vitta nec evinctas impedit* [y] *alba comas?*
Quid fles, & madidos lacrymis corrumpis ocellos?
Pectoráque insanâ [z] *plangis aperta manu?*
Ille habet & silices, & [a] *vivum in pectore ferrum*,
Qui tenero lacrymas [b] *lentus in ore videt.*
Ilia, pone metus; tibi regia nostra patebit:
Teque colent amnes. Ilia, pone metus.
Tu centum, aut plures, inter dominabere Nymphas:
Nam centum, aut plures flumina nostra tenent.
Ne me sperne, precor, tantum, [c] *Trojana propago:*
Munera promissis uberiora feres.

INTERPRETATIO.

Illa lugens & scelus patrui, & flagitia Martis, vagabatur per loca deserta pede nudo. Vehemens fluvius hanc aspexit ab undis præcipitibus; & erexit ora rauca de mediis gurgitibus: atque ità, Quamobrem, *inquit*, solicita premis nostras ripas, Ilia progenies ab Idæo Laomedonte? Quònam defluxerunt tui ornatus? Quamobrem sola erras? Nec vitta alba implicat capillos astrictos? Cur luges, & perdis oculos humidos lacrymis? Et percutis pectora nuda manu insanâ? Ille habet & saxa, & ferrum rigidum in pectore, qui segnis cernit lacrymas in molli ore. Ilia mitte timores; nostrum palatium tibi apertum erit: & fluvii te suspicient. Ilia mitte timores. Tu imperium tenebis inter centum aut plures Nymphas: nam flumina nostra habent centum aut plures. Tantùm ne me contemne, oro Trojana progenies: consequeris dona majora promissis.

NOTÆ.

[n] *Patrui*] Amulii *scil.* qui pulso Numitore fratre, ejusque omni masculâ prole deletâ, Iliam neptim, ut nullum pariendi locum relinqueret, Vestalem virginem fecit.

[o] *Delicta Martis*] Qui Vestalem stupro maculavit: ex quo nati Remus Romulusque.

[p] *Animosus*] Præceps verò Anio ex montibus aquas suas volvit.

[q] *Rauca*] Ob fluminis per saxa ruentis strepitum.

[r] *Sustulit ora*] *Caput undis extulit.*

[s] *Ità*] *Loquutus est* scilicet.

[t] *Idæo*] *Trojano*: ab Idâ Phrygiæ monte.

[u] *Laomedonte*] Fuit Laomedon Priami Trojanorum regis pater: unde natales suos Rhea seu Ilia repetebat.

[x] *Vitta*] Quâ capillos cingere solebant Vestales.

[y] *Alba*] Candoris, pudicitiæ, & innocentiæ indicium.

[z] *Plangis*] *Tundis* alij: quod perinde est.

[a] *Vivum*] Alij *durum*.

[b] *Lentus*] Optimè ex Puteaneo restituit clar. Heins. cum vulgò *latus* legeretur. *Lentus*, id est, *sine misericordia acuto sensu*.

[c] *Trojana*] Alij *Romana*: ut ex eâ Romanos propagatos intelligas.

[d] Dixerat. illa [e] oculos in humum dejecta modestos
Spargebat [f] tepidos [g] flebilis imbre sinus.
Ter [h] molita fugam, ter ad altas [i] restitit undas,
Currendi vires eripiente metu.
[k] Sera tamen scindens inimico pollice crinem,
Edidit indignos ore tremente sonos;
O utinam mea [l] *lecta forent, patrióque sepulcro*
Condita, dum poterant virginis ossa legi!
Cur [m] *modo Vestalis* [n] *tedas* [o] *invitor ad ullas*
Turpis, & [p] *Iliacis* [q] *inficianda* [r] *focis?*
Quid moror? en digitis [s] *designor* [t] *adultera vulgi.*
[u] *Desit famosus, qui notet ora, pudor.*
[x] Hactenus; & vestem [y] tumidis prætendit ocellis:
Atque ita se in rapidas [z] perdita misit aquas.
Supposuisse manus ad pectora lubricus [a] amnis
Dicitur; & [b] socij jura dedisse tori.

INTERPRETATIO.

Finierat: illa miserabilis defixos habens modestos oculos in terram, implebat sinus tepidos lacrymis. Ter tentavit fugam, ter constitit ad excelsas undas, timore subtrahente facultatem fugiendi. Tarda tamen lanians comam infenso pollice, emisit voces luctuosas ore trepido: O utinam ossa mea essent collecta, & imposita patrio sepulcro, dum poterant *ossa* condi virginis! Quamobrem nunc Vestalis infamis, & arcenda ab aris Iliacis, allicior ad ullas faces? Quid expecto? ecce ostendor impudica digitis vulgi. Absit turpis pudor qui infamet vultum. *Hactenus; & obvelat turgidos oculos amictu; atque ità desperata se præcipitem dedit in profluentem. Fluvius labilis creditur submisisse manus pectori; & præbuisse jura lecti jugalis.*

NOTÆ.

[d] *Dixerat*] Anio *scilicet.*

[e] *Oculos dejecta*] *Dejectos habens.* Græcismus. *Terram modestè intuens.*

[f] *Tepidos*] Optimi nonnulli *teneros.* Alij *tepide.*

[g] *Flebilis*] *Flens,* ut exponit Dominicus: quanquam & sensu usitato vox illa possit accipi; ut intelligatur Ilia digna quæ defleretur.

[h] *Molita*] *Conata est in flumen sese injicere.*

[i] *Restitit*] *Puellari metu sese repressit.*

[k] *Sera*] *Ad loquendum tarda.*

[l] *Lecta*] Alij *tecta.* Cadaverum verò combustorum ossa cineresque colligere, & in urnas reponere solitos veteres, notum est.

[m] *Modo Vestalis*] Id est, *Quæ Sacerdotij mei triginta annos non implevi.* Per decem verò annos sacra discere, per totidem facere, & alios decem cæteras docere cogebantur virgines Vestales: quibus expletis, Sacerdotio solutæ nubere poterant.

[n] *Tædas*] *Nuptias*; ad quarum solennem cæremoniam faces adhibebantur.

[o] *Invitor*] Dixerat Anio, *Tibi regia nostra patebit.*

[p] *Iliacis*] *Qui Ilio, seu Trojâ, ab Æneâ advecta Vestæ sacri sunt.*

[q] *Inficianda*] *Neganda.* Omninò siquidem Anieni nuberet; jam antè vitiata; cùm virgines esse deberent Vestales.

[r] *Focis*] *Aris.*

[s] *Designor*] Jam satis patet, Lector, fabulam ipsum Nasonem, pro suo jure, contexere; & ingeniosè ex Iliæ in Tiberim præcipitatæ obitu effingere.

[t] *Adultera*] *Sacrilega*; quæ cum Marte (quisquis ille fuerit) non sine voti violatione, rem habuerit.

[u] *Desit*] *Moriar, ne pudicitia amissa pudore & dolore tabescam.*

[x] *Hactenus*] *Huc usque loquuta est Ilia.*

[y] *Tumidis*] Fletu *scil.* Alij habent *timidis.*

[z] *Perdita*] *Infelix quæ se perderet.*

[a] *Amnis*] Anio *scil.*

[b] *Socij jura ded.*] *In conjugem accepisse.*

Te

[c] Te quoque credibile est aliquâ [d] caluisse puellâ:
Sed nemora & silvæ crimina vestra tegunt.
Dum loquor, [e] increvit latis [f] spatiosius undis,
Nec capit [g] admissas alveus altus aquas.
Quid mecum, [h] furiose, tibi? quid mutua differs
[i] Gaudia? quid cœptum, rustice, rumpis iter?
[k] Quid, si legitimum flueres, si nobile flumen?
Si tibi per terras maxima fama foret?
Nomen habes nullum, [l] rivis collecte [m] caducis;
Nec tibi sunt fontes, nec tibi certa [n] domus.
Fontis habes instar [o] pluviámque nivésque [p] solutas;
Quas tibi [q] divitias [r] pigra ministrat hyems.
Aut lutulentus agis brumali tempore cursus:
Aut premis arentem pulverulentus humum.
Quis te [s] tum potuit sitiens haurire viator?
Quis [t] gratâ dixit voce, Perennis eas?
Damnosus pecori curris, damnosior agris.
Forsitan hæc alios; me [u] mea damna movent.

INTERPRETATIO.

Verisimile est etiam te arsisse aliquâ puellâ: sed nemora & silvæ velant vestra furta. Dum loquor, ampliùs auctus est vastis fluctibus, nec profundus alveus continet aquas ruentes. Quid tibi mecum rabide? Quamobrem remoraris reciprocam voluptatem? Quamobrem inurbane frangis iter institutum? Quid si jugiter curreres, si flumen esses *insigne? Si nomen illustre tibi esset per orbem? Famam habes nullam, coacte rivulis deficientibus; nec tibi sunt scaturigines, nec tibi ulla domus. Habes scaturiginis loco, & pluviam, & nives liquefactas; quas opes hyems ignava tibi præbet. Aut limosus fluis tempore hyberno: aut pulverulentus urges terram aridam. Quis viator siti pressus potuit te bibere? Quis dixit voce memori, jugiter fluas. Volveris perniciosus pecori, perniciosior arvis. Forsitan hæc alios; dispendia mea me tangunt.*

NOTÆ.

[c] *Te*] Torrentem alloquitur Poëta, quem *Vellam* dici scripsit Ciofanus.

[d] *Caluisse*] *Amasse.*

[e] *Increvit*] Torrens *scil.* de quo Poëta queritur.

[f] *Spatiosius*] Alij *spatiosus in.*

[g] *Admissas*] *Incitatas; cum impetu ruentes.*

[h] *Furiose*] In torrentem invehitur Naso.

[i] *Gaudia*] *Quibus cum amicâ jam, nisi obstitisses, fruerer.*

[k] *Quid*] *Quantum auderes.*

[l] *Rivis*] Alij *nivibus*: non ità bene, quia mox de iis loquetur.

[m] *Caducis*] *Non jugiter fluentibus, sed ex derivatâ pluviâ factis.*

[n] *Domus*] Ad fluminum, imò & fontium scaturigines numen aliquod habitare fabulata est antiquitas.

[o] *Pluviam*] Alij *pluvias.*

[p] *Solutas*] *Liquefactas.*

[q] *Divitias*] Nives, pluviam, *scil.* Irrisio est.

[r] *Pigra*] Quia eo tempore quasi mortua est natura.

[s] *Tum*] Æstivo tempore *nim.* Quæ lectio clar. Heins. ex Puteaneo codice, placuit. Alij tamen habent *unquam*, quod non minùs arridet: nam neque nives liquefactas & luto permixtas bibere gratum admodum fuerit; eritque majus in torrentem opprobrium quod neque æstate, neque hyeme potum præbere possit.

[t] *Gratâ*] Quâ beneficium acceptum indicaretur. Gratus est, qui beneficij accepti memor, meritam gratiam studet persolvere.

[u] *Mea*] *Quòd per te ad amicam ire prohibeor.*

Huic ego [x] væ demens narrabam [y] fluminum amores ?
[z] Jactaſſe indigno nomina tanta pudet.
[a] Neſcio quid ſpectans, Acheloon & Inachon amnes,
Et potui nomen, Nile, referre tuum.
At tibi pro meritis opto, non candide torrens,
Sint [b] rapidi ſoles, [c] ſiccáque ſemper hyems.

INTERPRETATIO.

Væ ego inſanus huic referebam amores fluminum ? Pudet inaniter celebraſſe nomina tanta immeritò. Neſcio quid cogitans potui memorare Acheloon, & Inachon fluvios, & nomen tuum, Nile. At tibi pro officiis, precor ingrato torrens, ſint ſoles ardentiſſimi, & hyems ſemper arida.

NOTÆ.

[x] *Væ*] Alij *ne*; unus Mediceus *Ah*. Alius *vah!*

[y] *Fluminum*] Unus Palatinus *flumis*; Duo codices *flumen*; unus *flumini*. Mendum latere ſuſpicatus eſt clar. Heinſius, quia, præter Poëtæ morem, durior eſt hujus verſus finis.

[z] *Jactaſſe indigno*] *Magnificè fruſtrà tamen tam indigni, pluvialis & lutulenti rivuli aures, tantis nominibus paviſſe.*

[a] *Neſcio quid*] Alij *Neſcio quem*: Puteaneus, *Neſcio quem huc ſpectas* : *hunc ſpectans* alij; alij aliter : unde latere mendum proculdubio, arbitratus eſt clar. Heinſius. Senſus verò optimus videtur; ut intelligatur Poëta per Apoſtrophen ad eos, quos compellat fluvios, id ipſum mirari, quòd lutum veriùs quàm amnem compellans, eorum nomina auſus ſit, non ſine injuriâ pronuntiare.

[b] *Rapidi*] *Maximè ardentes*. Per ſoles verò æſtates intellige, Solis calore aridiſſimas.

[c] *Siccáque*] Ut neque hyeme, neque æſtate illi torrenti liceat eſſe.

ELEGIA VII. *Quòd ab amica, &c.* * * *

ELEGIA VIII.

Quòd ab amica non recipiatur, dolet.

[a] ET quiſquam [b] ingenuas [c] etiamnum ſuſpicit artes,
Aut [d] tenerum [e] dotes carmen habere putat ?
Ingenium quondam fuerat pretioſius auro :
At nunc [f] barbaries grandis, habere nihil.

INTERPRETATIO.

ET quiſquam adhuc veneratur artes liberales, vel credit molle carmen habere dotes? Olim animi ſolertia erat in majori pretio quàm aurum; at nunc magna eſt *barbaries, nihil poſſidere.*

NOTÆ.

[a] *Et*] *Alij En*; ut ſit affectui declarando particula unica.

[b] *Ingenuas*] Hoc dicit Poëta cum indignatione, quòd ipſe artium & humaniorum litterarum elegantiâ excultus, militis inſulſi causâ, ſit ab amicâ repulſus.

[c] *Etiamnum*] Quaſi dicat, *poſtquam ego militis causâ ab amicâ ſpretus fui.*

[d] *Tenerum*] *Molle*; *delicatum* : quale debet eſſe id quo deſcribuntur amores teneri.

[e] *Dotes*] *Quibus dotibus*, ſcilicet, *aut virtutibus, ſit quiſquam in pretio.*

[f] *Barbaries*] Senſus eſt, nullam ſcientiam, aut morum elegantiam & virtutem eſſe in pretio; ſed illum tantùm dici barbarum qui egeat. Quod etiam in militem dictum fuiſſe intelligas, quaſi barbarum illum & ſtolidum pro cultiſſimo & lepidiſſimo capitulo habuerit avara meretrix.

Cum pulchrè nostri dominæ placuere [g] libelli;
[h] Quò licuit libris, non licet ire mihi.
Cùm benè laudavit, [i] laudato janua clausa est.
[k] Turpiter huc illuc ingeniosus eo.
Ecce recens dives, parto per [l] vulneta [m] censu,
Præfertur nobis sanguine [n] pastus eques.
Hunc potes amplecti formosis, [o] vita, lacertis?
Hujus in [p] amplexus, vita, [q] jacere potes?
Si nescis, galeam caput [r] hoc portare solebat:
Ense latus cinctum, quod tibi servit, erat.
Læva manus, cui nunc [s] serum malè convenit [t] aurum,
Scuta tulit. dextram [u] tange, cruenta fuit.
Quâ periit aliquis, potes hanc contingere dextram?
Heu! ubi mollities pectotis illa tui?
Cerne cicatrices veteris [x] vestigia pugnæ.
Quæsitum est illi [y] corpore, quidquid habet.
Forsitan &, quoties hominem jugulaverit, ille
[z] Indicet. hoc fassas tangis, avara, manus?

INTERPRETATIO.

Postquam nostri libelli multùm grati fuerunt dominæ; non conceditur mihi accedere quò concessum est libellis. Postquam me *multùm celebravit, ostium obditum est celebrato. Hùc illùc solers indecorè erro. Ecce nuper opulentus, divitiis acquisitis per plagas, eques auctus sanguine nobis anteponitur. Sustines hunc complecti pulcris brachiis,* mea *lux? Sustines hærere in hujus complexu,* mea *vita? Si ignoras, hoc caput consueverat gerere cassidem: latus quod tibi præbet operam, erat circumdatum gladio. Manus sinistra cui nunc malè congruit nuperus annulus, gestavit clypeos: tracta dextram; fuit sanguinolenta. Non vereris contingere illam manum quâ aliquis interiit? Heu! ubi illa teneritas tui pectoris? Aspice cicatrices, indicia antiqui certaminis. Quidquid habet, est illi comparatum corpore. Fortè etiam ille fateatur quoties hominem mactaverit: sordida, contingis manus hoc confessas?*

NOTÆ.

[g] *Libelli*] Quibus Amores describebantur *scilicet.*

[h] *Quò*] Nempe ad amicam.

[i] *Laudato*] Mihi *scil.*

[k] *Turpiter*] Turpis nimirum repulsa, præsertim ingenioso & strenuo viro.

[l] *Vulnera*] Quæ accepit & ostentat; aut etiam aliis intulit miles.

[m] *Censu*] Equestri *scil.* qui quadringentorum millium sestertiorum erat.

[n] *Pastus*] Alij *factus*; Palatinus *partus*; alius *sanguinolentus.*

[o] *Vita*] Blanditiæ sunt amatorum, *mea vita; mea lux:* quanquam alij habent *stulta.*

[p] *Amplexus*] Alij *amplexu.*

[q] *Jacere*] Alij *venire.*

[r] *Hoc*] Militis *scil.* quem amas. Ipsum pro tempore comtum in contemtum adducere nititur.

[s] *Serum*] Quandoquidem non à majoribus equestrem censum aut dignitatem acceperit; sed vi extortis divitiis, eam sibi sub vitæ finem comparaverit.

[t] *Aurum*] Pro annulo aureo, quem equitibus gestare concessum.

[u] *Tange*] Non sine artificio concedit, quod maximè, ex voto, rejiciat puella.

[x] *Vestigia*] Enimverò ex cicatricibus facilè & vulnus & pugnam arguas.

[y] *Corpore*] *Corporis labore*; quo ille durus & rusticus, tibi delicatulæ minùs aptus, factus est.

[z] *Indicet*] Quod solenne Thrasonibus: quod & etiam exprobrat notissimo illi Terentiano Parmeno servus.

Ille ego Musarum [a] purus [b] Phœbíque [c] sacerdos
Ad [d] rigidas canto [e] carmen [f] inane fores.
[g] Discite, qui sapitis, non quæ nos scimus [h] inertes,
Sed trepidas acies, & fera [i] castra sequi:
Proque bono versu primum [k] deducite [l] pilum.
[m] Hoc tibi, si velles, posset, [n] Homere, [o] dari.
Jupiter, [p] admonitus nihil esse potentius auro,
Corruptæ pretium [q] virginis [r] ipse fuit.
Dum merces aberat; durus [s] pater, ipsa severa,
[t] Ærati postes, ferrea turris erat:
Sed postquam sapiens [u] in munera venit adulter;
Præbuit ipsa [x] sinus: &, dare [y] jussa, [z] dedit.

INTERPRETATIO.

Ille ego incontaminatus sacerdos Musarum & Apollinis modulor carmen irritum ad savam januam. Discite, qui sapitis, non qua nos ignavi didicimus, sed sequi effera agmina; & subire sava castra: &, pro bono versu, ordinate primum pilum. Homere hoc posset tibi praberi si velles. Jupiter, doctus nihil esse validius auro, ipse fuit merces virginis vitiata. Quandiu pretium deerat, pater difficilis, ipsa sava, postes arati, turris erat anea: sed postquam callidus adulter in dona versus est, ipsa obtulit gremium, & jussa prabere, prabuit.

NOTÆ.

[a] *Purus*] Decet esse profectò; minimè fuit Poëta. Sed enim nullâ cæde aut cruore maculatas manus habuisse Nasonem intelligas: multam enim habet & variam significationem vox ista *Purus*.

[b] *Phœbique*] Phœbo seu Apollini Musicæ & Poëticæ inventionem, quamobrem & Musis præesse creditus, Poëtæ attribuerunt.

[c] *Sacerdos*] Musarum ministri, & Apollinis dicuntur eruditi omnes, præsertim verò vates seu Poëtæ.

[d] *Rigidas*] *Asperas, duras*; propter amicæ severitatem *scilicet*.

[e] *Carmen*] Unus Moreti habet *nomen* quod non invenustè.

[f] *Inane*] *Nihil profuturum.*

[g] *Discite*] Cùm sibi elegantiam omnem apud amicam inutilem esse cognoscat, quosvis a studio retrahere invidiosè nititur Poëta, ut inde sese blanditiis & molliori cultu indignam sentiat puella.

[h] *Inertes*] Non sine artificio numero multitudinis utitur, & sibi Poëtas alios adjungit, quos ex vulgi sententiâ cum stomacho contemnat.

[i] *Castra*] Alii *bella*; quibus *scil.* amicæ gratiam miles consequi possit.

[k] *Deducite*] Ingeniosè communi verbo usus est, quod ad militiam & ad carmina pariter spectat. *Deducere versum* est *versum modulari. Deducere primum pilum* est *illi præesse.*

[l] *Pilum*] Telum erat Romanum, *un Javelot, un dard. Primipilus* verò, vel *Primopilus*, vel *Centurio primi pili* dicebatur primus legionis centurio, cujus in alios centuriones jus erat.

[m] *Hoc*] *Per hoc quòd esses Primipilus.*

[n] *Homere*] Pro quovis Poëta.

[o] *Dari*] Concubitus *scil.* ab amicâ.

[p] *Admonitus*] Sciens.

[q] *Virginis*] Danaës *scil.* Acrisii Argivorum regis filiæ.

[r] *Ipse fuit*] Quia in imbrem aureum versus Danaæ vitium obtulit. quam vidimus fabulam anteà.

[s] *Pater*] Acrisius *scil.* qui filiam Danaën, ne quem virum adulteret, turri æneâ dicitur conclusisse.

[t] *Ærati*] Ut per vim nullus introire posset.

[u] *In munera*] Sub auri formâ, cum pretio, ad Danaën venit Jupiter.

[x] *Sinus*] Quo pretium condebant meretrices.

[y] *Jussa*] A Jove *scil.*

[z] *Dedit*] *Sui copiam fecit.*

At cum regna senex cæli [a] Saturnus haberet ;
Omne [b] lucrum tenebris alta premebat humus.
Æráque & argentum, cúmque auro pondera ferri
[c] Manibus admorat : nulláque [d] massa fuit.
At [e] meliora dabat ; curvo [f] sine vomere fruges,
Pomáque, & [g] in quercu mella reperta cavâ.
Nec valido quisquam terras [h] findebat ararro ;
Signabat nullo [i] limite [k] mensor humum.
Non freta [l] dimissi [m] verrebant [n] eruta remi,
[o] Ultima mortali tum via littus erat.
Contra te sollers, hominum Natura, fuisti ;
Et nimiùm damnis ingeniosa tuis.
Quò tibi [p] turritis incingere mœnibus urbes ?
Quò tibi [q] discordes addere in arma manus ?
Quid tibi cum pelago ? terra contenta fuisses.
[r] Cur non & cælum [f] tertia regna petis ?

INTERPRETATIO.

At cùm antiquus Saturnus teneret imperia cæli, terra profunda occultabat omne metallum. Depresserat ad Manes æra & argentum, & grave ferrum cum auro ; & nulla moles fuit metalli. At præbebat meliora ; segetes absque adunco vomere, & poma, & mella inventa in cava quercu. Nec quisquam proscindebat humum forti aratro: mensor nullo termino dividebat terram. Remi mersi non eruebant æquora pulsata : Littus tum erat ultimum iter homini. Natura humana fuisti callida adversus te; & nimis solers tuis dispendiis. Quorsum tibi circumdare oppida muris turribus instructis ? Quorsum tibi ad arma convertere manus dissidentes ? Quid tibi cum mari ? Satis tibi fuisset terra. Quamobrem non etiam cælum appetis tertia regna ?

NOTÆ.

[a] *Saturnus*] Cœli filius, & Jovis qui ipsum solio dejecit Pater ; quo regnante aurea fuisse secula voluerunt Poëtæ.

[b] *Lucrum*] *Aurum, Argentum*, &c.

[c] *Manibus*] Ad *Umbras inferorum. In terræ viscera.*

[d] *Massa*] *Metalli pondus.*

[e] *Meliora*] Quàm metalla *scil.*

[f] *Sine vomere*] Id est, absque culturâ terræ : vomer enim instrumentum est præcipuum quo ea colitur.

[g] *In quercu*] Quò silvestres apes mel suum solent comportare.

[h] *Findebat*] Alij *scindebat ; aperibat* Jureti excerpta.

[i] *Limite*] Quibus suum agrum quisque à proximo disterminat.

[k] *Mensor*] Ille est qui agros metitur, & limites cuique assignat.

[l] *Dimissi*] Alij *demissi* rectè.

[m] *Verrebant freta*] *Sulcabant :* phrasis poëtica. Regnante Saturno nondum naves ascendisse homines testatur Poëta.

[n] *Eruta*] *Evulsa.* Optimè signat ea vox impetum quocum inter navigandum pulsatur aqua.

[o] *Ultima*] Quia maria transgredi nondum didicerat.

[p] *Turritis*] *Turribus munitis.*

[q] *Discordes*] Discordes sunt, *scilicet*, cùm inter se homines pugnant.

[r] *Cur non & cælum*] Sic Horarius,

Nihil mortalibus arduum est.
Cœlum ipsum petimus stultitia.

[f] *Tertia*] Jam anteà, ni fallor, de divisione orbis inter tres fratres Jovem, Neptunum, & Plutonem, verba fecimus : ut Plutoni terra, Neptuno mare, Jovi cœlum obtigerit.

Quà licet [t] affectas cælum quoque [u] templa [x] Quirinus,
[y] Liber, & [z] Alcides, & [a] modo [b] Cæſar, habent.
Eruimus terrâ ſolidum [c] pro frugibus aurum.
[d] Poſſidet inventas ſanguine miles opes.
[e] Curia pauperibus clauſa eſt: dat [f] cenſus [g] honores.
Inde gravis judex; inde ſeverus [h] eques.
Omnia poſſideant: illis [i] Campúſque [k] Forúmque
Serviat. hi pacem [l] crudáque bella gerant.
Tantùm ne noſtros avidi [m] liceantur amores:
Et [n] ſatis eſt; aliquid pauperis eſſe ſinant.
At nunc, exæquet [o] tetricas licet [p] illa Sabinas,
[q] Imperat ut captæ, qui dare multa poteſt.
[r] Me prohibet cuſtos: in me timet illa maritum.
Si dederim, totâ cedet uterque domo.
O, ſi neglecti quiſquam Deus ultor amantis,
Tam malè quæſitas [ſ] pulvere mutet opes!

INTERPRETATIO.

Appetis quoque cælum quatenus conceditur: Quirinus, Liber, & Alcides, & nuper Cæſar, habent templa. Effodimus aurum ponderoſum terrâ loco ſegetis. Miles fruitur divitiis partis ſanguine. Aula obſerata eſt pauperibus; divitiæ promovent ad Magiſtratus. Inde ſeverus judex; inde gravis eques. Omnia teneant: & campus & forum illis obſequatur: hi pacem & bella aſpera adminiſtrent. Tantùm ne rapaces licitentur noſtros amores: & abundè eſt; aliquid concedant eſſe inopis. At nunc, quanquam illa par ſit truculentis ſabinis, qui poteſt multa præbere imperium tenet tanquam in ſervam. Cuſtos me arcet: illa metuit maritum in me. Si pretium obtulerim, uterque excedat totâ domo. O ſi quiſquam Deus vindex amantis contemti vertat divitias tam malè partas in pulverem!

NOTÆ.

[t] *Affectas*] *Cum nimio quaſi deſiderio appetis.*

[u] *Templa*] Quaſi Dij ſint.

[x] *Quirinus*] Romulum intellige.

[y] *Liber*] Bacchus eſt, notiſſimus ille vini potens Deus; qui ob multa egregiè facta, & in homines collata beneficia, ab iis in cœlum collocatus eſt.

[z] *Alcides*] Hercules eſt, à robore immenſo etymologiâ græcâ ſic dictus.

[a] *Modò*] *Nuper.*

[b] *Cæſar*] Julius eſt, primus Imperatorum.

[c] *Pro frugibus*] *Earum loco.*

[d] *Poſſidet inventas*] Iſtud invidioſè dixit, adverſus eum qui ſibi obſtabat, militem.

[e] *Curia*] Quia pauperibus, quantumvis ſapientibus, in curiam, conſulendi gratiâ, accedere non licet: quod quidem damnare Poëtam intellige.

[f] *Cenſus*] *Divitiæ.*

[g] *Honores*] *Magiſtratus.*

[h] *Eques*] Quippe ex pecuniâ ſuâ, uti non ità pridem vidimus, illi in equeſtri ordine numerabantur.

[i] *Campúſque*] Martius *ſcil.* ubi, pro Magiſtratuum creatione, comitia habebantur: unde hìc Magiſtratus intelligas.

[k] *Forúmque*] Ubi jura reddebantur.

[l] *Crudáque*] *Sæva* alij.

[m] *Liceantur*] *Veneuntur, prædentur* alij, itemque alia. *Liceri* autē eſt *pretium offerre.*

[n] *Satìs eſt*] *Conſentus fuero.*

[o] *Tetricas*] *Duras*, alij, *fortes*, *tetras.* Fuiſſe verò illas Sabinas ſtrenuas, & pudicas, paſſim ex Poëtis licet intelligere.

[p] *Illa*] Quanquam in genere loquitur, amicam tamen præcipuè ſtringit.

[q] *Imperat*] Militem rivalem cogitat qui hæc loquitur.

[r] *Me*] Quia nihil eſt quod dem, nulla pecunia. Imò quod daret habebat: ſed ludit Poëta de more; aut etiam pretio amicam demereri ſe nolle indicat.

[ſ] *Pulvere*] In fumum & nihilum redigat.

ELEGIA IX.

Tibulli mortem deflet.

[a] MEmnona si mater, [b] mater ploravit Achillem,
Et tangunt magnas [c] tristia fata Deas;
[d] Flebilis [e] indignos, Elegeïa, solve capillos.
Ah nimis [f] ex vero nunc tibi nomen erit!
[g] Ille [h] tui vates operis, [i] tua fama Tibullus
[k] Ardet in extructo corpus [l] inane rogo.
Ecce, [m] puer Veneris fert [n] eversámque pharetram,
Et [o] fractos arcus, & sine luce facem.
Aspice, demissis ut eat miserabilis alis;
Pectoráque infestâ [p] tundat aperta manu.
Excipiunt [q] sparsi lacrymas per colla capilli,
[r] Oráque singultu concutiente sonant.
[s] Fratris in Æneæ sic illum funere dicunt
[t] Egressum tectis, pulcher Iüle, tuis.

INTERPRETATIO.

SI mater flevit Memnona, si mater flevit Achillem, & obitus luctuosi movent magnas Deas; Miserabilis Elegeia, sparge comam immeritam. Ah nomen nunc tibi erit, nimis ex re! Ille Poëta sui artificij, Tibullus sua gloria comburitur corpus vacuum in pyra congestâ. Ecce puer Veneris gerit & pharetram inversam, & arcus ruptos, & tadam absque igne. Cerne, ut flebilis incedat alis dejectis; & plangat pectora nuda manu infensâ. Coma diffusa per collum excipit lacrymas, & ora strepunt singultu agitante. Ità aiunt illum prodiisse domo tuâ, formose Iüle, in exequiis fratris.

NOTÆ.

[a] *Memnona*] De eo Tithoni, & Auroræ filio, quem Achilles bello Trojano mactavit, antea vidimus.

[b] *Mater*] Thetis *scil.*

[c] *Tristia*] Qualia fuerunt Memnonis & Achillis.

[d] *Flebilis*] *Ad flendum & ad fletum movendum composita.*

[e] *Indignos*] Id est, qui indignè pro Tibulli immeriti deflenda indignâ morte solvi debent.

[f] *Ex vero*] Ad Etymon græcum alludit; dictâ Elegiâ à clamore qui fit in luctu.

[g] *Ille*] Optimus *scil.* Poëta.

[h] *Tui operis*] Dicit istud, quia Elegos amatorios scripsit Tibullus, illorum elegantiâ notior, quàm ut hîc de eo quicquam sit opus expromere.

[i] *Tua fama*] Appositio est. Tibulli Elegis inclamasse Elegeiam indicat Poëta.

[k] *Ardet*] De more illo cremandi corpora anteà vidimus.

[l] *Inane*] Utpote animâ privatum.

[m] *Puer Veneris*] Amor. Hoc in maximum Tibulli dicit honorem, quasi grande ex ejus morte damnum Cupido acceperit.

[n] *Eversamque*] *Sagittis vacuam*; quas Tibullus versibus suis fingas atuisse.

[o] *Fractos*] Quasi inutiles & supervacaneos sine sagittis.

[p] *Tundat*] Quod, sicuti & alarum demissio, maximi luctus est indicium.

[q] *Sparsi*] Dolentem planè describit.

[r] *Oraque singul.*] *Præ dolore singultit.*

[s] *Fratris*] Quippe Veneris Ænean filium fuisse voluerunt Poëtæ.

[t] *Egressum*] Cum, *scilicet* cum Iülo, Æneæ filio, fratris sui funus curavit.

Nec minus est confusa Venus moriente Tibullo,
Quam [u] juveni rupit cum ferus inguen aper.
[x] At sacri vates, & Divûm [y] cura vocamur:
Sunt etiam, qui nos [z] numen habere putent.
Scilicet omne sacrum mors importuna profanat:
Omnibus [a] obscuras injicit illa manus.
Quid [b] pater [c] Ismario, quid [d] mater profuit, [e] Orpheo?
[f] Carmine quid victas [g] obstupuisse feras?
[h] Ælinon in [i] silvis [k] idem pater, Ælinon, altis
Dicitur [l] invitâ concinuisse lyrâ.
Adjice [m] Mæoniden, à quo, ceu [n] fonte perenni,
Vatum [o] Piëriis ora [p] rigantur aquis;
[q] Hunc quoque summa dies nigro submersit [r] Averno.
Diffugiunt avidos carmina sola rogos.

INTERPRETATIO.

Nec minùs turbata est Venus Tibullo intereunte, quàm cum trux aper discerpsit femur adolescenti. At nos poëta dicimur Sacri, & amor Deorum: sunt etiam qui credant nos habere numen. Nimirum mors molesta polluit quidquid est sacrum: illa immittit manus nigras in omnia. Quid pater, quid mater juvit Orpheum Ismarium? Quid juvit feras delinitas carmine diriguisse? Idem pater creditur cantasse & lyrâ repugnante Ælinon Ælinon in silvis excelsis. Adde Mæoniden, a quo, tanquam jugi scaturigine, ora Poëtarum rorantur aquis Pieriis; ultima dies demisit hunc quoque atro orco. Sola carmina vitant rogos rapaces.

NOTÆ.

[u] *Juveni*] Adonis, ardentissimè à Venere amatus, intelligendus est; cujus fabulam vide, sis, in Metam.

[x] *At*] Hoc dicit Poëta quasi admirans quòd immaturo fato Tibullus occiderit.

[y] *Cura*] Quos Dij curent.

[z] *Numen*] Quòd illi quodam quasi furore correpti videantur.

[a] *Obscuras*] *Quæ in Orcum homines deturbent.*

[b] *Pater*] Apollo; ex nonnullorum sententiâ.

[c] *Ismario*] *Thracio:* Ab Ismaro Thraciæ monte.

[d] *Mater*] Calliope Musa. Scopus est Poëtæ exemplis probare nihil morti esse sacrum.

[e] *Orpheo*] Jam sæpè de celeberrimo illo summóque Poëta, citharœdo, & Politico viro vidimus.

[f] *Carmine*] Et cantus dulcedine; quâ feras, seu potiùs agrestes & feroces homines ad civilem vitam reduxit.

[g] *Obstupuisse*] Sic Horatius, carminum lib.2. Ode 14.

Carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps
Aureis, &c.

[h] *Ælinon*] Nomen est ejus cantus, quo Linum filium suum morte sublatum Apollo deflevit. Ut hinc maximè intelligatur nemini mortem parcere, cùm ex ejus crudelitate Dij ipsi lugeant. Alij habent, *& Linum.*

[i] *Silvis*] Quærunt nempe latebras qui corde dolent, & lugent.

[k] *Idem*] Apollo *scil.*

[l] *Invitâ*] *Dolente & mæstâ*; quod omne ad Apollinem spectat.

[m] *Mæoniden*] Homerus est, de quo anteà.

[n] *Fonte*] Nempe tam bene multa, & stilo tam fœcundo scripsit Homerus, ut plurima ex illo haurire necesse habuerint, & hauserint posteriores Poëtæ.

[o] *Piëriis*] *Musicis.* Fuit nempe Pierius mons Macedoniæ aut veriùs Thessaliæ, Musis, ut alij multi, sacer; unde ipsæ Pieriæ dictæ sunt.

[p] *Rigantur*] Quare & fœcundati, copioso quasi alveo eorum fluunt carmina.

[q] *Hunc*] Homerum *scil.*

[r] *Averno*] Avernus lacus est in sinu Baïano prope Puteolos, per quem ad inferos aditum patere creditum est, quare pro inferno ipso intelligitur.

Durat

Durat opus vatum Trojani [f] fama [t] laboris,
[u] Tardáque nocturno tela [x] retexta dolo.
[y] Sic [z] Nemesis [a] longum, sic [b] Delia nomen habebunt;
Altera [c] cura recens, altera primus amor.
Quid [d] vos sacra juvant? quid nunc [e] Ægyptia prosunt
Sistra? quid in vacuo [f] secubuisse toro?
Cum [g] rapiant mala fata bonos (ignoscite [h] fasso),
Sollicitor nullos esse putare Deos.
Vive pius; [i] moriere pius. cole sacra; colentem
Mors gravis à templis in [k] cava [l] busta trahet.
Carminibus [m] confide bonis. [n] jacet ecce Tibullus.
Vix manet è tanto [o] parva quod urna capit.

INTERPRETATIO.

Permanet fama laboris Trojani, opus Poëtarum & tela lenta retexta fraude nocturnâ. Sic Nemesis, sic Delia obtinebunt gloriam perpetuam; altera novus amor, altera prior amor. Quid vobis prosunt sacra? Quid nunc prosunt Sistra Ægyptia? Quid seorsum cubuisse in lecto inani? Quandoquidem mors iniqua auferat pios, (date veniam confitenti,) inducor credere nullos esse Deos. Vive pius, obibis pius: Reverere sacra; mors dura rapiet reverentem a templis in cava sepulcra. Credite elegantibus carminibus: ecce Tibullus extinctus est. Vix superest è tanto viro, quod parva urna continet.

NOTÆ.

[f] *Fama*] Quia vatum opere, seu carminibus, etiamnum hodie belli Trojani fama increbrescit: quam laudem Homero præsertim tribuas.

[t] *Laboris*] *Decennalis obsidionis*; quo temporis spatio multùm & Trojani, & ipsi etiam Græci desudarunt.

[u] *Tardaque*] Quam nunquam Penelope, eâ procos illudens, absolvebat. Cæterùm per telam Homeri Odysseam intellige.

[x] *Retexta*] Pollicita erat Penelope se tum ex procis aliquem delecturam, cum telæ finem imposuisset: quæ mulier casta, & mariti Ulyssis memor tantùm ad lucernam noctu detexebat, quantum interdiu texuisset. Sed de iis prolixè in ejus epistolâ.

[y] *Sic*] Per carmina *scil.*

[z] *Nemesis*] Nomen est puellæ quam Tibullus amavit.

[a] *Longum*] Quod ad posteros transeat.

[b] *Delia*] Fuit hæc item Tibulli amica.

[c] *Cura*] Tibulli *scil.*

[d] *Vos*] Alij *nos, nunc.* Optimè verò hanc lectionem ex nonnullis codicibus asseruit cl. Heinsius; ut ad Nemesim & Deliam spectet oratio.

[e] *Ægyptia*] Ægypto, ut anteà vidimus, Romani ad sacra Isidis celebranda, advecta. Per sistra verò religiosum Isidis cultum intellige: alluditque Naso ad hos Tibulli versus, Elegia 3. lib. 1.

Quid tua nunc Isis mihi, Delia; quid mihi prosunt
Illa tuâ toties ærâ repulsa manu? &c.

Nihil, inquit, *prodest religio, si nemini mors parcit.*

[f] *Secubuisse*] Seorsum à viris cubare solitas esse mulieres, quæ Isidis sacra celebrarent anteà diximus.

[g] *Rapiant*] Meliores *rapiunt.*

[h] *Fasso*] Mihi, *scil.* confitenti peccatum meum.

[i] *Moriere pius*] Alij *moriere tamen*: unus Neapolitanus *moriture pius.*

[k] *Cava*] Omninò, siquidem, ubi combusta cadavera, ibidem essent eorum sepulcra.

[l] *Busta*] Bustum locus est, ubi cadavera bene usta; sive aliò deportandi, sive ibi fuerint cineres sepeliendi.

[m] *Confide*] Ironicè pronuntiandum.

[n] *Jacet*] Ratio est cur non sit confidendum; quod ad Tibulli laudem maximam facit.

[o] *Parva*] Alij *curva*; unde *curta* conjecit clar. Heinsius.

[p] Téne, ſacer Vates, flammæ rapuere [q] rogales;
[r] Pectoribus [s] paſci nec timuere tuis?
[t] Aurea ſanctorum potuiſſent templa Deorum
Urere, quæ tantum ſuſtinuere nefas.
[u] Avertit vultus [x] Erycis quæ poſſidet arces.
Sunt quoque, qui lacrymas continuiſſe negent.
Sed tamen [y] hoc meliùs, quam ſi [z] Phæacia tellus
Ignotum vili ſuppoſuiſſet humo.
[a] Hîc certè [b] madidos fugientis preſſit ocellos
[c] Mater; & [d] in cineres ultima dona tulit:
Hîc ſoror in partem miſera cum matre doloris
Venit, inornatas [e] dilaniata comas.
[f] Cumque tuis ſua junxerunt Nemeſiſque [g] priorque
[h] Oſcula: nec ſolos deſtituêre rogos.

Interpretatio.

Anne, ſacer Poëta, ignes rogi te abſumpſerunt; nec reformidarunt paſci tuo corpore? Ignes *qui admiſerunt tantum nefas, potuiſſent conſumere templa ſplendida ſanctorum Deorum. Quæ tenet cacumina Erycis avertit faciem. Sunt etiam qui inficientur repreſſiſſe lacrymas. Sed tamen hoc meliùs, quàm ſi terra Phæacia ſepeliviſſet peregrinum contemnenda terra. Certè mater hic clauſit oculos humidos diſcedentis, & immiſit ultima munera in cineres: hic ſoror cum matre infelici dilacerata capillos incomtos, deſcendit in partem doloris. Et Nemeſis, & prior* Delia *junxerunt ſua oſcula cum tuis: nec deſeruerunt rogos ſolos.*

Notæ.

[p] *Tene*] Cum dolore maximo iſtud efferendum. *Eſt-il poſſible que*,&c.

[q] *Rogales*] *Ex rogo erumpentes.*

[r] *Pectoribus*] Pro toto corpore.

[s] *Paſci*] Propriè dicitur ignis materiâ paſci, quam comburit.

[t] *Aurea*] Ad Capitolium alludit, quod aliquoties igne vaſtatum eſt.

[u] *Avertit*] Ne Tibulli corpus igne abſumi videret.

[x] *Erycis quæ*] Venus eſt, cui in Eryce Siciliæ monte magnificum templum dicatum fuit.

[y] *Hoc*] Quod in Patriâ, *ſcil.* Tibullus extinctus ſit.

[z] *Phæacia*] Corcyra eſt, inſula maris Ionij, juxta Epirum Phæacum patria, ubi Alcinous regnavit. Ibi Tibullus Meſſalam ſequutus in adverſam valetudinem inciderat; quâ tamen levatus Romam rediit, ubi mortem obiit. Vide, ſis, eâ de re, non de morte quidem, ſed de morbo, Tibullum ipſum lib. 3. elegiâ tertiâ, ad quam planiſſimè reſpexit hic Naſo noſter.

[a] *Hîc*] Romæ *ſcilicet.* Alij *hinc*; *huic.*

[b] *Madidos*] Alibi vocat *morte natantes.* Mallet clar. Heinſius *gravidos fugienti.*

[c] *Mater*] Dixerat Tibullus mortem in Phæaciâ deprecans,

Abſtineas, mors atra precor; non hîc mihi mater,
Quæ legat in mœſtos oſſa peruſta ſinus, &c.

[d] *In cineres*] Iſtud ex Tibullo ipſo intellige: Dixerat ille proximè adverſus jam jam citatos

Non ſoror (hîc mihi) *Aſſyrios cineri quæ dedat odores;*
Et fleat, effuſis ante ſepulcra comis.

[e] *Dilaniata*] Alij *dilacerata.*

[f] *Cumque tuis*] Dixerat Tibullus,

Delia non uſquam eſt.

[g] *Priorque*] Delia *ſcil.* prior amata.

[h] *Oſcula*] Hoc fuerat Tibulli votum Eleg. 1. lib. primi.

Te ſpectem, ſuprema mihi cum venerit hora,
Et teneam moriens deficiente manu.
Flebis, & arſuro poſitum me Delia lecto,
Triſtibus & lacrymis oſcula mixta dabis.

Delia [i] discedens, [k] *Felicius*, inquit, *amata*
Sum tibi: vixisti, [l] *dum tuus ignis eram.*
[m] Cui Nemesis, *Quid*, ait, *tibi* [n] *sint mea damna dolori?*
[o] *Me tenuit moriens deficiente manu.*
Si tamen è nobis aliquid, nisi nomen & umbra,
Restat; in [p] Elysiâ valle Tibullus erit.
Obvius huic venias hederâ juvenilia cinctus
Tempora cum [q] Calvo, docte [r] Catulle, tuo.
Tu quoque ([f] si falsum temerati crimen amici)
Sanguinis atque animæ [t] prodige Galle tuæ.
His comes umbra tua est; [u] si quid modò corporis umbra est.
Auxisti [x] numeros, [y] culte Tibulle, pios.
Ossa quieta, precor, tutâ requiescite in urnâ:
[z] Et sit humus cineri non onerosa tuo.

INTERPRETATIO.

Delia digrediens, Felicius, *ait*, dilecta sum tibi: vitâ fruitus es, quandiu eram tuus amor. *Ad quam Nemesis*, Quamobrem, *inquit*, mea dispendia sint tibi ægritudini? Obiens me tenuit manu moriente. *Si tamen aliquid superest ex nobis, præter nomen & umbra; Tibullus vivet in campis Elysiis. Huic occurras redimitus tempora juvenilia hederâ, docte Catulle cum Calvo tuo. Tu quoque (si falsa accusatio violati amici) Galle contemtor sanguinis atque animæ tuæ. Umbra tua est his comes, si modò umbra est aliquid corporis. Auxisti piam turbam, polite Tibulle. Ossa tranquilla requiescite, oro, in urnâ securâ; & terra sit levis tuo cineri.*

NOTÆ.

[i] *Discedens*] Postquam conditum & sepultum Tibulli cadaver esset.

[k] *Felicius*] Perinde loquitur ac si ideò mortuus fuerit Tibullus, quòd aliam amaverit.

[l] *Dum tuus ignis*] *Quandiu me amasti, vixisti.*

[m] *Cui*] *Delia* scil. *respondit Nemesis.*

[n] *Sint*] Alij *sunt*.

[o] *Me tenuit*] Hoc dicit Deliæ, ut illam malè urat; quòd ipsa, non Delia, Tibulli morientis manum unicè amata tenuerit.

[p] *Elysiâ*] Elysius fuit Ethnicis locus in inferis, sedes piis destinata, voluptatibus ac deliciis affluens.

[q] *Calvo*] Poëta fuit, cujus fluentes carminum delicias, ut Gellius loquitur, sicut & Catulli, cantavit Hermogenes.

[r] *Catulle*] Fuit Catullus Poëta eximius, doctissimus & elegantissimus, notior suis versibus, quàm ut opus sit de eo hîc verba facere.

[f] *Si falsum*] Quia, si verum crimen, non ille cum piis in Elysiis fuisset. Suspicio verò fuit, hunc Cornelium Gallum Poëtam eximium, in Augustum, cui ipse carissimus fuit, conjurasse: quamobrem, cùm Senatui damnandus traditus esset, sibi ipse manus violentas intulit.

[t] *Prodige*] Quia seipsum interfecit; eoque pacto num reus esset dubitandum aliquo modo reliquit.

[u] *Si quid modo*] Non est quid corporis; sed manet profectò post mortem hominis ejus anima quæ à Deo est spiritus. Quod probare non est hujus loci.

[x] *Numeros pios*] *Numerum piorum.*

[y] *Culte*] Est verò cultissimus ejus stylus.

[z] *Et sit humus*] Quomodo ferè amicorum ossibus benè precari consueverant.

ELEGIA X.

Ad Cererem, conquerens quòd ejus ſacris cum amica concumbere non permittatur.

[a] Annua venerunt [b] Cerealis tempora ſacri.
Secubat in [c] vacuo ſola puella toro.
[d] Flava Ceres, tenues ſpicis redimita capillos,
Cur inhibes ſacris commoda [e] noſtra tuis?
Te, Dea, [f] munificam gentes ubicunque loquuntur:
[g] Nec minùs humanis invidet ulla bonis.
[h] Ante nec [i] hirſuti [k] torrebant [l] farra coloni?
Nec notum terris [m] area nomen erat.
Sed glandem quercus [n] oracula prima ferebant.
[o] Hæc erat, & teneri ceſpitis herba cibus.
Prima Ceres docuit [p] turgeſcere ſemen in agris;
Falce coloratas ſubſecuitque [q] comas.

INTERPRETATIO.

Tempora annua ſacri Cerealis recurrerunt: Puella ſola ſeorſum jacet in lecto viduo. Flava Ceres, circumdata ſubtiles capillos ſpicis, cur prohibes noſtra gaudia tuis ſacris? Nationes te ubique celebrant beneficam, ô Dea; nec ulla minùs invidet commodis hominum. Antea nec hiſpidi agricolæ frigebant frumenta: nec area erat nomen cognitum terris: ſed quercus prima oracula præbebant glandem. Hæc, & herba mollis ceſpitis erat eſca. Prima Ceres monſtravit ſemen tumere in arvis; & reſecuit falce comas colore diſtinctas.

NOTÆ.

[a] *Annua*] *Quæ ſingulis annis celebrentur*; quinto nimirum idus Aprilis.

[b] *Cerealis*] *Cereri, frugum Deæ dicati.*

[c] *Vacuo*] *Quò nefas eſt virum tempore Cerealis ſacri venire.*

[d] *Flava*] Propter maturæ ſegetis colorem.

[e] *Noſtra*] *Noſtrum amantium.*

[f] *Munificam*] Propter fruges, quas prima dicitur inveniſſe, quæ & ejus uſum, & ſervandi & ſerendi modum docuit.

[g] *Nec minùs invidet*] Adeòque eſt maximè munifica: ut minùs ſit credere eam amantium lacrymis gaudere.

[h] *Ante*] Quàm Ceres, *ſcil.* frumenti uſum docuiſſet.

[i] *Hirſuti*] *Aſperi, inculti, ſilveſtres.*

[k] *Torrebant*] Quo meliùs frangerentur & molerentur. Virg. 1. Æneid.

frugeſque receptas
Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo.

[l] *Farra*] Far omne eſt genus frumenti; præſertim verò optimum intelligitur.

[m] *Area*] Locus eſt certà conſolidatus, ubi ſectæ fruges teruntur.

[n] *Oracula*] Quercubus in genere illud tribuit, quod earum proprium fuit quæ apud Dodonam Epiri civitatem in nemore Jovi ſacro conſitæ erant, à quibus reſponſa data fuiſſe voluerunt Poëtæ. *Quercus oracula* Appoſitio eſt.

[o] *Hæc*] Glans *ſcilicet.*

[p] *Turgeſcere*] Id eſt, docuit in genere, quomodo creſcerent ſegetes, quoque pacto triticum ſeminandum eſſet. Terræ verò humore priùs turgeſcit granum, quàm ex ejus corruptione radix plantáque concreſcat.

[q] *Comas*] *Fruges maturas & flavas*, quæ ſunt quaſi ſegetis coma. Sed memineris hoc in loco Cererem Terram ipſam eſſe nonnullis, cujus coma ſint fruges.

Prima jugo [r] tauros supponere colla coëgit;
Et [s] veterem [t] curvo dente revellit humum.
[u] Hanc quisquam lacrymis lætari credit amantum,
Et bene [x] tormentis secubitúque coli?
Nec tamen est (quamvis agros amet illa feraces)
[y] Rustica: nec viduum pectus amoris habet.
Cretes erunt testes; [z] nec fingunt omnia Cretes:
Cretes, [a] nutrito terra superba Jove.
Illic, [b] sideream qui mundi temperat arcem,
Exiguus tenero [c] lac bibit ore puer.
Magna fides [d] testi: testis [e] laudatur alumno.
[f] Fassuram Cererem crimina nota puto.
[g] Viderat [h] Iasium [i] Cretæâ [k] Diva sub [l] Idâ
[m] Figentem [n] certa terga ferina manu.
Vidit, & ut teneræ [o] flammam rapuere medullæ,
(Hinc pudor, ex alia parte trahebat amor).

INTERPRETATIO.

Prima subegit tauros submittere colla jugo; & prescidit requietum agrum adunco vomere. Hanc quisquam existimet gaudere lacrymis amantum, & bene honorari suppliciis & secubitu? Nec tamen, (quanquam illa diligat campos fertiles) est agrestis; nec gerit pectus vacuum amore. Cretes erunt testes; nec Cretes omnia mentiuntur; Cretes, tellus magnifica Jove educato. Illic, qui moderatur templa siderea mundi, cùm puerulus esset, lac suxit melli ore. Ampla fides testi: testis approbatur alumno. Arbitror Cererem agnituram flagitia vulgata. Dea intuita erat sub Idâ Cretensi Jasium transfodientem terga ferina manu haud dubiâ. Intuita erat, &, ut mellia viscera flammam conceperunt, (hinc pudor, illinc amor rapiebat)

NOTÆ.

[r] *Tauros*] Ut aratrum traherent, *scil.*

[s] *Veterem*] Quia inculta.

[t] *Curvo*] Periphrasis est vomeris.

[u] *Hanc*] Tot beneficiis hominibus collatis celebrem.

[x] *Tormentis*] Quæ patiantur amantes à se invicem disjuncti.

[y] *Rustica*] *Severa; difficilis.*

[z] *Nec fingunt*] Hoc dicit quia tritissimo proverbio Cretes pro mendacibus apud omnes veniebant: quod nequidem tacuit sacra pagina.

[a] *Nutrito*] Quem Rhea, Saturni uxor, mariti voracitati subtractum, nymphis in Dictæo monte Cretæ commendavit, atque educandum dedit.

[b] *Sideream*] *Sideribus distinctam.* Cœlum est.

[c] *Lac*] Quod ex caprâ Amaltheam unà cum sorore Melissâ Jovi præbuisse voluerunt Poëtæ.

[d] *Testi*] Cretæ terræ *scil.* aut ejus incolis.

[e] *Laudatur*] *Probatur.* Poëtæ quia maximè opus est testimonio, ideò magno conatu Cretensibus mendacibus à Jove ipso fidem studet facere.

[f] *Fassuram Cererem*] Sic Geta Terentianus de Æschino quem hujuscemodi furti arguere difficile erat; *Postremò*, inquit, *non negabit.*

[g] *Viderat*] Cereris amores narrare occipit.

[h] *Jasium*] Erat ille Jovis ex Electrâ filius: qui amore Cereris amens, eique vim inferre volens, fulmine ictus occubuit; ut scribit Apollodorus.

[i] *Cretæa*] Ad distinctionem Idæ, Phrygiæ montis.

[k] *Diva*] Ceres *scil.*

[l] *Idâ*] Monte Cretæo.

[m] *Figentem*] *Jaculo percutientem, transverberantem.*

[n] *Certa*] quæ certò feras attingeret.

[o] *Flammam*] Amorem.

Victus amore pudor. ſulcos [p] arere videres,
Et ſata [q] cum minima parte redire ſui.
[r] Cùm bene jactati pulſarant arva ligones,
Ruperat & duram vomer aduncus humum,
Semináque in latos iërant [s] æqualiter agros;
[t] Irrita decepti vota colentis erant.
Diva [u] potens frugum [x] ſilvis ceſſabat in altis:
[y] Deciderant longæ ſpicea ſerta comæ.
Sola fuit Crete fœcundo fertilis anno.
[z] Omnia, quà tulerat ſe Dea, [a] meſſis erant.
Ipſe locus nemorum [b] canebat frugibus Ide,
Et ferus in ſilvâ farra metebat aper.
Optavit [c] Minos ſimiles ſibi legifer annos:
Optavit Cereris [d] longus ut eſſet amor.
[e] Quòd tibi ſecubitus triſtes, Dea flava, fuiſſent;
[f] Hoc cogor ſacris nunc ego ferre tuis.

INTERPRETATIO.

pudor ſuperatus eſt amore. Cerneres ſulcos areſcere, & ſegetes prevenire cum minima parte ſui. Cùm ligones fortiter immiſſi agros inverterant, & curvus vomer preſciderat duram terram, & ſemina æqualiter ſparſa fuerant per vaſta arva; optata eluſi agricolæ erant vana. Dea ſegetibus præſidens quieſcebat in excelſis ſilvis: corona ſpicea defluxerant prolixis capillis. Sola Creta fuit ferax anno fertili. Omnia quà Dea inceſſerat, erant meſſis. Ipſe locus ſilvarum, Ida albicabat ariſtis, & trux aper carpebat frumenta in ſilva. Minos legiſlator expetivit ſibi annos pares: expetivit ut amor Cereris diu duraret. Quòd ſecubitus tibi fuiſſent injucundi; hoc ego nunc cogor pati tuis ſacris.

NOTÆ.

[p] *Arere*] Amore ſcilicet Ceres frugum Dea, aut ipſa Terra tabeſcens, pleraque omnia arida & ſicca neceſſariò fecit.

[q] *Cum minima*] Vix tantùm demetebatur frumenti quantùm ſatum fuerat.

[r] *Cùm bene*] *Licet optimè terram coluiſſent.*

[s] *Æqualiter*] Huc illuc, nempe, ſpargi debet ſemen æqualiter, non uno loco profundi.

[t] *Irrita*] Quia frugum Dea Ceres amore capta, vota audire non curabat; quod etiam inſequentibus cauſſatur Poëta.

[u] *Potens frugum*] Ceres *ſcil.*

[x] *Silvis*] Ubi Venari ſolebat Jaſius, quem illa amabat.

[y] *Deciderant*] Ex Amoris impatientiâ *ſcil.* Coronâ verò ſpiceâ ornari Cererem frugum Deam notum eſt.

[z] *Omnia quà*] Quocumque ibat frugum copiam inducebat.

[a] *Meſſis*] Pro iis frugibus quas demetere poſſis.

[b] *Canebat*] Procul viſentibus cana ſeu albeſcentia videntur arva frugibus maturis conſita.

[c] *Minos*] Rex Cretæ, qui primus Cretenſibus leges dediſſe dicitur.

[d] *Longus*] Ut diutiùs fertilis ſua terra eſſet.

[e] *Quòd*] Alij *Qui*; *Quid*: & ſequenti verſu *hos*.

[f] *Hoc*] Secubitus triſtes propter ſacra Cereris. Quod quidem prohibentis voce pronuntiandum eſt.

Cur ego sim tristis; cùm sit tibi [g] nata repetta;
[h] Regnáque quàm Juno sorte [i] minore regat!
[k] Festa dies, [l] Venerémque vocat, cantúsque merúmque
Hæc decet ad dominos munera ferre Deos.

INTERPRETATIO.

Quamobrem ego sim mœstus, cùm sit tibi filia inventa; & regna possideat sorte Junoni proxima? Dies feriata, arcessit Venerem, & cantus & vinum. Decet præbere hæc dona Deis dominis.

NOTÆ.

[g] *Nata*] Proserpina *scil.* quam cùm rapuisset Pluto, toto orbe accensis tædis, non sine summo ejulatu Ceres quæsivit.

[h] *Regnáque*] Infernum *scil.* Nullam dicit esse causam quamobrem in Cereris solennibus amantes tristes esse oporteat, cùm ipsa filiam Proserpinam inferorum reginam invenerit.

[i] *Minore*] Quia Jovi in orbis divisione cœlum obtigit; ut dictum antea. Alij habent *fortè minora.*

[k] *Festa dies*] Cereri sacta.

[l] *Veneremque*] Alij *Cereremque colat.* *vocat.* *Venerem*, id est, ejus gaudia.

ELEGIA XI.

Ad amicam, à cujus amore discedere non potest.

MUlta diuque [a] tuli: [b] vitiis patientia victa est.
Cede fatigato pectore, turpis Amor.
Scilicet [c] asserui jam me, fugíque [d] catenas:
Et quæ [e] depuduit ferre, tulisse pudet.
Vicimus; & domitum pedibus calcamus Amorem.
Venerunt capiti [f] cornua sera meo.
[g] Perfer, & obdura: [h] dolor hic tibi proderit olim.
Sæpe tulit [i] lassis succus amarus opem.

INTERPRETATIO.

Multa passus sum & diu; patientia superata est vitiis. Discedito pectore defesso, indecore amor. Nempe jam me vindicavi, & effugi vincula: & pudet gestasse, quæ non puduit gestare. Superavimus; & premimus pedibus subditum Cupidinem: Tarda cornua orta sunt meo capiti. Usque patere, & te confirma; hæc ægritudo te aliquando juverit. Sæpè succus ingratus remedium præbuit jacentibus.

NOTÆ.

[a] *Tuli*] *Passus sum* ex Amore, aut amicæ nequitiâ.

[b] *Vitiis*] *In amore hæc omnia insunt vitia, injuria,*
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum, inquit servus ille Terentianus Parmeno.

[c] *Asserui*] *A servitute liberavi; in libertatem me vindicavi*

[d] *Catenas*] *Quibus me Amor & amica irretiverant*, scil.

[e] *Depuduit*] *Non puduit*; quod omnes propè exhibent codices.

[f] *Cornua*] Pro animi virtute. *Serò cœpi indignari, & rebellare, aut adversus Amorem recalcitrare.* Sic dixit alibi *Pauper cornua sumit.* Nec multò aliter Horatius alicubi.

[g] *Perfer*] *Usque patere.*

[h] *Dolor*] In patiendo & Amori resistendo *scil.* Quàm verò propè jam victus est qui dolet, nisi sedulo & omni tempore sibi cavet.

[i] *Lassis*] *Morbo jacentibus.*

[k] Ergo ego ſuſtinui, foribus tam ſæpe repulſus,
Ingenuum durâ [l] ponere corpus humo.
Ergo ego [m] neſcio cui, quem tu complexa tenebas,
[n] Excubui clauſam, ſervus ut, ante domum.
[o] Vidi, Ego cum foribus laſſus prodiret amator,
Invalidum referens [p] emeritúmque latus.
Hoc tamen eſt levius, quàm quod ſum [q] viſus ab illo.
Eveniat noſtris hoſtibus ille pudor.
[r] Quando ego non fixus lateri [s] ſpatiantis adhæſi,
Ipſe tuus cuſtos; ipſe vir, ipſe comes?
Scilicet, & populo per me comitata placebas.
Cauſa fuit multis noſter amoris amor.
Turpia quid referam vanæ mendacia [t] linguæ,
Et perjuratos in mea damna Deos?
Quid juvenum tacitos inter convivia [u] nutus,
[x] Verbáque compoſitis diſſimulata notis?
[y] Dicta erat ægra mihi: præceps amenſque cucurri.
[z] Veni, rivali non erat ægra meo.

INTERPRETATIO.

Ergò ego toties rejectus à janua, potui demittere corpus liberum in terrá durú. Ergò ego neſcio cui, quem tu amplexa fovebas, vigilavi, tanquam ſervus, ante domum obſeratam. Aſpexi cùm amator defeſſus domo exires, reportans latus infirmum, & emeritum. Hoc tamen minùs eſt quàm quod ſum aſpectus ab illo. Ille pudor contingat noſtris hoſtibus. Quando ego non adſtiti nexus lateri prodeambulantis, ipſe tuus cuſtos, ipſe maritus, ipſe comes? Nempe etiam grata eras populo me ſtipata. Noſter amor fuit multis cauſa amoris. Quamobrem commemorem indecora mendacia falſa linguæ, & Deos perjurio violatos in meu diſpendiu? Quamobrem referam ſecretos nutus adoleſcentum inter epulas, & verba tecta ſignis arte confictis? Dicta eras mihi ægrota: celer & exanimis accurri. Acceſſi; & non eras ægrota meo rivali.

NOTÆ.

[k] *Ergo ego*] Optimè, ut amorem ſuum radicitùs revellat, cjus incommoda recordatur & miſerias: quanquam brevi ea omnia contemnet nequitiæ ſuæ mancipium.

[l] *Ponere*] Ad amicæ fores, *ſcil.*

[m] *Neſcio cui*] Id eſt, *inhoneſtiſſimo fortè homini.*

[n] *Excubui*] *Totâ nocte vigil quaſi cuſtos ante oſtium permanſi.*

[o] *Vidi*] Quâ re nihil quicquam durius. *Meliores* ego *non agnoſcunt*, inquit cl. Heinſ. quare licet tollatur. Retinui tamen quia etiam ad majorem emphaſim facit.

[p] *Emeritum*] Quinam dicantur milites emeriti, ij ſcilicet qui tempus militiæ dicatum abſolverunt, notum eſt; unde quid ſit latus emeritum facilè eſt conjicere.

[q] *Viſus*] Humi ſtratus, *ſcil.* & cjus cauſâ foribus repulſus.

[r] *Quando non*] Puellæ collata beneficia exprobrat, primumque quod ſemper in eâ colenda aſſiduus fuerit.

[s] *Spatiantis*] Alij *Patiente.*

[t] *Linguæ*] Tuæ *ſcil.*

[u] *Nutus*] *Quibus te me ſolum amare indicabas.*

[x] *Verba*] Prolixè antea, quomodo ſignis variis, animi ſui cogitata inter ſeſe amantes patefacerent, aliis diſſimularent, à Poëta noſtro didicimus.

[y] *Dicta erat*] Optimè tertiâ perſonâ, ad declarandum magìs dolorem ſuum, utitur.

[z] *Veni*] Placuit clar. Heinſio copulam ex plurimis ſcriptis reponere *Veni; & rivali.*

His,

[a] His, & quæ taceo, [b] duravi ſæpe ferendis.
Quære alium, pro me qui queat iſta pati.
Jam mea [c] votivâ puppis redimita coronâ
[d] Læta [e] rumeſcentes æquoris audir aquas.
Deſine blanditias & verba potentia quondam
Perdere. non ego [f] ſum ſtultus, ut ante fui.
[g] Luctantur, pectúſque leve in contraria tendunt,
Hâc amor, hâc odium: ſed, puto, vincit amor.
[h] [Odero, ſi potero: ſi non, invitus amabo.
Nec juga taurus amat: quæ tamen odit, habet.]
[i] Nequitiam fugio: fugientem forma reducit.
Averſor [k] morum crimina: corpus amo.
Sic ego [l] nec ſine te, [m] nec tecum vivere poſſum:
[n] Et videor voti neſcius eſſe mei.
Aut formoſa fores minus, aut minus improba, vellem.
Non [o] facit ad mores tam bona forma malos.

INTERPRETATIO.

Ego potui ſæpe hæc, & quæ prætermitto tolerare. Quære alium qui poſſit iſta ferre pro me. Jam mea navis cincta ſertis votivis, læta audit fluctus maris turgeſcentes. Omitte profundere blanditias, & verba olim valentia: ego non ſum demens ut fui priùs. Pugnant, & hinc amor, hinc odium incertum animum in diverſa trahunt: ſed, credo, amor ſuperat. Odero ſi queam: ſi non, coactus amabo. Neque taurus juga diligit: habet tamen quæ odit. Odi improbitatem: pulcritudo me averſantem revocat. Fugio malos mores; corpus amo. Sic ego nec poſſum vivere ſine te, nec tecum: & videor ignorare meum deſiderium. Optarem aut eſſes minùs pulcra, aut minus proterva. Forma tam elegans non congruit cum pravis moribus.

NOTÆ.

[a] *His*] Quæ paſſus ſum, antè commemoratis.

[b] *Duravi*] Iſtud iracundè pronuntiandum, indignante Poëtâ, quòd indigna tam multa pati potuerit.

[c] *Votivâ*] Plurima vovere ſolebant tempeſtate deprehenſi præſertim, quæ Diis, ubi periculum effugiſſent, grato animo perſolverent: Quò alludens Poëta, ſe jam in portu dicit navigare, nec ampliùs amoris tempeſtates reformidare, paratâ quâ Diis gratum animum teſtetur, coronâ. Eo modo ſcripſit Horat. lib. 1. Od. 5. ad Pyrrham, cujus amore non ampliùs teneretur,

me tabulâ ſacer
Votivâ paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

[d] *Læta*] Quæ in tuto poſita tempeſtatis vim & fragorem contemnat. Per puppim verò, navem; per navem, Poëtam navi vectum; per vectum eſſe, amare; Per lætum eſſe, amoribus finem impoſuiſſe, tropicè & allegoricè, intelligas.

[e] *Tumeſcentes*] Per hanc allegoriam, aut metaphoræ continuationē, ex tumeſcentibus aquis puellæ levitatem, repulſas, aliaque ejus generis, quæ amatorem percellant, cognoſce.

[f] *Sum*] Scriverianus rectiùs habet *nunc*.

[g] *Luctantur*] Jam deferbuit Poëtæ ira, rurſúmque ad ingenium, Amorem *ſcil.* redit.

[h] *Odero*] Hoc diſtichon Ovidianum non cenſuit clar. Heinſius: nec ſine causâ.

[i] *Nequitiam*] Amicæ levitatem, improbitatem, &c.

[k] *Morum crim.*] Pravos amicæ mores.

[l] *Nec ſine te*] Quia corpus amo.

[m] *Nec tecum*] Quia mores averſor.

[n] *Et videor*] Sumus certè eo modo ferè omnes inter boni malique anguſtias propter impuritatem & contrarietatem ex peccato contractam ubique propemodum coarctati; ut quid velimus nolimus, quid optandum fugiendum plerumque neſciamus.

[o] *Facit*] *Pertinet; ſpectat.*

[p] Facta [q] movent odium; facies exorat amorem.
Me miserum! [r] vitiis plus valet illa suis.
Parce, per [s] ô lecti socialia jura, per omnes
(Qui [t] dent [u] fallendos se tibi sæpe) Deos,
Perque tuam faciem magni mihi numinis instar,
Perque tuos oculos, qui rapuere meos;
Quidquid eris, mea semper eris. tu selige tantum,
[x] Me quoque velle velis, anne coactus amem?
Lintea [y] dem potiùs, ventísque [z] ferentibus utar;
Ut quamvis nolim, cogar amare tamen.

INTERPRETATIO.

Delicta excitant odium; pulcritudo impetrat amorem. Me miserum! illa plus potest quàm sua vitia. Ignosce, per ô jura jugalia tori, per omnes Deos, (qui se tradant sæpè tibi deludendos) & per tuam formam mihi instar potentis numinis, & per tuos oculos, qui abstulerunt meos; quidquid eris semper eris mea: tu elige tantum, anne cupias me quoque cupere, anne *amem invitus? Pandam potiùs vela, & fruar ventis secundis; ut quanquam recusem, cogar tamen amare.*

NOTÆ.

[p] *Facta*] Amicæ *scilicet* improba.

[q] *Movent*] Alij *merent*.

[r] *Vitiis plus*] Vide quonam modo intelligas, an quòd mores non amorem prohibeant, quomodo explicant alij; anne quod etiam vitia amorem adaugeant? quo sensu dixit Terentianus ille Thraso

Quantò spei est minus, tantò magis ame.

[s] O] Precantis, & maximè optantis est particula.

[t] *Dent*] *Dant* habent codices propè omnes: illam verò lectionem ex codice Neapolitano retraxit clar. Heins.

[u] *Fallendos*] Cùm ipsos perjurio violas.

[x] *Me velle*] Id est, *Me toto animo te amare.* Sed vide quàm ingeniosè petat ut mores mutet puella.

[y] *Dem*] *Dum* sibi ipsi Poëta hanc legem ponit ut passis velis in amorem ruat, eâdem operâ, puellam morum pravitatem dediscere hortatur.

[z] *Ferentibus utar*] Metaph. est à navigatione petitâ.

ELEGIA XII.

Dolet amicam suam ita suis carminibus innotuisse, ut rivales multos sibi pararit.

Quis fuit ille dies, quo tristia semper amanti
Omina [a] non albæ [b] concinuistis aves?

INTERPRETATIO.

Quis fuit ille dies, quo nigræ aves cecinistis auguria semper tristia amanti?

NOTÆ.

[a] *Non alba*] *Nigra, infelices.*

[b] *Concinuistis*] Nihil opus esse arbitror de vanâ Ethnicorum circa hujus generis avium garritum disserere, cùm etiamnum hodie ejus vanitatis inter Christianos videamus reliquias.

Quodve putem [c] sidus nostris occurrere [d] fatis ?
Quosve Deos in me bella movere querar ?
[e] Quæ modo dicta mea est, quam cœpi solus amare,
Cùm multis vereor ne sit habenda mihi.
Fallimur ? an nostris innotuit illa libellis ?
[f] Sic erat : ingenio [g] prostitit illa meo.
Et merito. [h] quid enim formæ præconia feci ?
Vendibilis culpâ facta puella meâ est.
Me lenone placet. duce me perductus amator.
Janua per nostras est adaperta manus.
An prosint, dubium ; nocuerunt carmina certè.
Invidiæ nostris illa fuere bonis.
Cùm [i] Thebæ, cùm Troja forent, cùm [k] Cæsaris acta ;
Ingenium movit sola Corinna meum.
[l] Aversis utinam tetigissem carmina Musis ;
[m] Phœbus & inceptum destituisset opus !
[n] Nec tamen, ut testes mos est audire poëtas,
Malueram verbis pondus abesse meis.

INTERPRETATIO.

Vel quod credam astrum nostris fatis obstare ? Vel quos Deos doleam bella in me excitare ? Metuo ne illa *quæ modo dicta est mea, quam cœpi solus amare, sit mihi habenda cum multis. Decipimur ne ? an illa clara facta est nostris libellis ? Sic erat : illa in publicum venit ingenio meo. Et jure: quamobrem enim pulcritudinem celebravi? Puella facta est venalis meo vitio. Grata est me conciliante : amator perductus me duce. Fores sunt reseratæ nostris manibus. Incertum* est *an versus juvent ; profectò obfuerunt : illi fuerunt invidiæ nostris bonis. Cùm Thebæ, cùm Troja, cùm Cæsaris gesta* in medio *essent ; sola Corinna detinuit meum ingenium. Utinam operam adhibuissem carminibus Musis invitis ; & Phœbus dereliquisset opus incœptum. Nec tamen consuetudo est audire Poëtas tanquam testes: prœoptassem fidem deesse verbis meis.*

NOTÆ.

[c] *Sidus*] Vim maximam in hæc inferiora influere sidera procul est omni dubio ; cuiquam perspectam esse vix crediderim.

[d] *Fatis*] *Vetis* alij.

[e] *Quæ modo*] Jam querendi causam aperit.

[f] *Sic erat*] *Cognita non erat puella de quâ loquor, carminibus meis innotuit.*

[g] *Prostitit*] *Prostare* est turpitudine corporis quæstum facere, ut meretrices, inquit Dominicus. Verum dicit ; quanquam hoc statim turpissimo sensu hoc in loco exponere, duriusculum videretur, nisi ipse Poëta sequentibus monstraret, quod nihilominus est paululùm molliendum.

[h] *Quid*] *Propter quid.* Seipsum accusat, quòd amicam laudando propemodum venalem ipse produxerit.

[i] *Thebæ*]Urbs fuit Bœotiæ à Cadmo condita, regionis quondam primaria ; in cujus describendis bellis Statius Poëta operam suam collocavit. Ejus hoc in loco meminit Naso, sese ipse increpans, quòd neglectâ Carmini tam aptâ materiâ, Corinnam solam versibus suis celebraverit.

[k] *Cæsaris acta*] Istud in gratiam Cæsaris dicit.

[l] *Aversis*] Itâ ut nullus Carmina mea legere dignatus esset ; neque adeò Corinna innotuisset.

[m] *Phœbus*] Apollo enim Poëticæ inventor, qui Musis præest, nisi cuipiam faveat, bonos versus non potest scribere.

[n] *Nec tamen*] Cùm sese scripsisse, & fidem de Corinnæ formâ fecisse videat Poëta, jam ipsos Poëtas testes non esse idoneos quibus sit fides habenda, probare nititur.

Per [o] nos [p] Scylla patri [q] canos furata capillos
[r] Pube premit rabidos inguinibúsque canes.
Nos pedibus [s] pennas dedimus, nos [t] crinibus angues,
Victor [u] Abantiades alite fertur equo.
Iidem per spatium [x] Tityon porreximus [y] ingens:
Et tria [z] vipereo fecimus ora cani.
Fecimus [a] Enceladum jaculantem mille lacertis;
[b] Ambiguæ captos virginis ore [c] viros.

INTERPRETATIO.

Per nos Scylla furata patri albam comam urget pube & inguinibus rabiosos canes. Nos adhibuimus alas pedibus, nos serpentes capillis. Abantiades victor vehitur equo volucri. Nos *iidem stravimus Tityon per vastum spatium: & dedimus tres rictus cani vipereo horrido. Exhibuimus Enceladum vibrantem mille brachiis;* Exhibuimus *viros captos vultu puellæ duplicis.*

NOTÆ.

[o] *Nos*] Poëtas, *scilicet*, quibus omnia licet fingere.

[p] *Scylla*] Duæ ejus nominis memorantur puellæ ab ipso etiam Poëta nostro; altera Nisi, altera Phorci filia; quarum fabulas, ut magìs omnia mentiri credas ipsos Poëtas, hoc in loco confundit Naso noster. Atque istud totum ut melius cognoscas vide sis quæ ipse Metam. lib. 8. & 14. ab initio de utrâque scripsit.

[q] *Canos*] Ad Nisi ætatem respicit hoc in loco Poëta; nam purpureum dicunt fuisse ejus fatalem capillum.

[r] *Pube*] Fingitur Scylla pectore tenus pulcherrimam fœminam fuisse, inferiori verò corporis parte, canum, luporum aut etiam serpentum speciem prætulisse. Qua de re prolixè Ovid. loco modò citato Metam. 14.

[s] *Pennas dedimus*] Perseo talaria à Mercurio data fabulati sunt Poëtæ.

[t] *Crinibus angues*] Medusam vipereis capillis formidabilem iidem mendaces Poëtæ fecerunt.

[u] *Abantiades*] Bellerophontemne qui Pegaso equo vectus est, an Perseum intelligas, dubium est; cùm Bellerophontem quidem eo equo Pegaso vectum fuisse certum sit, Abantis autem ullius nepotem fuisse non constet; deinde Abantis nepotem fuisse quidem Perseum ex Apollodoro clarum sit, nullibi verò Pegasum ascendisse eum legatur. Quamobrem si coactam & anxiè quæsitam expositionem, quam vocat ipse Mycillus ejus auctor, admittere nolis hic locus etiam sic exponi potest. *Abantiades, seu Perseus fertur seu celebratur equo alite*, hoc est quia è sanguine, qui ex cæso à Perseo Medusæ Gorgonis capite in terram defluxit natus est Pegasus alatus equus. Sed nullus ausit affirmare annon fortè, ut Græcorum varia fuerunt præsertim in fabulis narrandis, ingenia, Poëta noster apud aliquem, Perseum equo alato vectum fuisse, legerit. Quid si datâ operâ, contra fabularum fidem loquutus est Poëta?

[x] *Tityon*] Fuit hic, ut mentiti sunt Poëtæ, ipso fatente Ovidio, Jovis ex Elarâ filius, qui cùm Latonæ vim inferre tentasset, ab Apolline sagittis confossus est, & ad inferos hâc pœnâ damnatus, ut jecur ejus semper renascens volucres exederent.

[y] *Ingens*] Quippe cujus corpus humi exporrectum novem terræ jugera occuparet.

[z] *Vipereo*] Cerberus est, inferorum custos, anguibus villorum loco horribiliter obsitus.

[a] *Enceladum*] Fuit hic Titani & Terræ filius, gigantum omnium, qui adversus Jovem bellum gesserunt longè maximus, quem fulmine ictum Jupiter monti Æthnæ supposuit.

[b] *Ambigua*] Alij ad Syrenes, alij ad Circen istud referunt. Sirenum voces, per *ora virginis ambigua* si intellexeris, tunc *ambiguas* interpreteris quæ a capite usque ad pubem formosissimarum virginum, cætera turpissimorum piscium, duplici caudâ, speciem referrent. Si verò de Circe interpreteris, ambiguam dixeris, quæ fallax, duplex & varia fuit: quanquam non ita ad scopum facit Poëtæ hæc posterior explicatio.

[c] *Viros*] Ulyssis socios, aliosque, Sirenum, & Circes cantibus & incantamentis in varias brutorum formas transmutatos.

[d] Æolios [e] Ithacis [f] inclusimus utribus Euros:
[g] Proditor [h] in medio Tantalus amne sitit.
De [i] Niobe silicem, de [k] virgine fecimus ursam:
Concinit [l] Odrysium [m] Cecropis [n] ales [o] Ityn.
Jupiter aut in [p] aves, aut se transformat in [q] aurum:
Aut secat impositâ [r] virgine [f] taurus aquas.
[t] Protea quid referam, [u] Thebanáque semina dentes?
[x] Qui vomerent flammas ore, fuisse boves;

INTERPRETATIO.

Coërcuimus utribus Ithacis Euros Æolios: garrulus Tantalus siti torquetur in medio flumine. Mutavimus Nioben in saxum; virginem in ursam: avis Cecropis celebrat Ityn Odrysium. Jupiter se transmutat aut in aves, aut in aurum: aut taurus scindit aquas, virgine correptâ. Quid memorem Protea, & dentes, semina Thebana? Boves exstitisse qui emitterent ignes ore?

NOTÆ.

[d] *Æolios*] Quibus Æolus ventorum Rex imperat.

[e] *Ithacis*] Ulyssis, Ithacensis, id est, qui in Ithacâ insulâ è regione Peloponnesi ad occasum regnavit.

[f] *Inclusimus*] Scribit Homerus Æolum ventorum regem Ulyssi, ut tutior navigaret, ventos utre inclusos dedisse; sed socios, aurum inclusum existimantes, utrem, Ulysse dormiente, dissolvisse.

[g] *Proditor*] Qui Deorum secreta, mortalibus prodidit.

[h] *In medio*] Illum verò Tantalum Poëtæ apud inferos isto etiam supplicio damnaverunt, ut aquas labiorum tenus affluentes ore nunquam possit ad sedandam sitim pertingere.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus; hoc illi garrula lingua dedit. Ovid.

[i] *Niobe*] Tantali fuit filia; cujus videsis fabulam Metam. lib.6. ℣.165.

[k] *Virgine*] Calistone, Lycaonis, Arcadiæ regis filiâ; cujus fabulam narrat Poëta, Metam.lib.2. ℣.409.

[l] *Odrysium*] Threïcium; ab Odrysarum Thraciæ gente antiquâ.

[m] *Cecropis*] Atheniensis. Patronymicum est fœmininum à Cecrope, qui primus Athenis regnavit.

[n] *Ales*] Prognen dicit, Pandionis, Athenarum regis filiam, quæ in hirundinem mutata fuit; quâ de re in Metam.lib.6.℣.667. & plurimis præcedentibus.

[o] *Ityn*] filius fuit Terei & Prognes, qui in phasianum mutatus est; sed prolixè loco jam jam citato ejus habes fabulam.

[p] *Aves*] Cygnum putâ, cùm Ledam decepit; in Aquilam cùm Canymedem rapuit, Asterien vitiavit.

[q] *Aurum*] Se in aurum Jupiter transformasse dicitur, cùm Danaen Acrisij filiam lusit.

[r] *Virgine*] Europâ *scil.* Agenoris, Phœnicum regis, filiâ.

[f] *Taurus*] Ejus animalis induisse formam dicitur Jupiter, cùm Europam dorso impositam in Cretam insulam deportavit. Quâ de re Metam. lib.2. ℣.850.

[t] *Protea*] Accusativus est Græcus. De Proteo verò Oceani & Tethyos filio, qui se in varias formas secundùm Poëtarum figmenta vertere solebat, anteà vidimus.

[u] *Thebanáque*] Hanc fabulam si ignoras apud Poëtam ipsum: Metam.lib.3.℣.102. & sequentibus legere non pœnitebit. Dicuntur verò dentes serpentis quos Cadmus seminavit *semina Thebana*, quia ipse Cadmus unà cum quinque ex armatis militibus, qui ex satis dentibus prodierant, Thebas condidit.

[x] *Qui vomerent*] Illi sunt quos Iason priusquam aureo vellere potiretur jugo submisit: Quam fabulam scribit Ovid. Metam. 7.lib. ℣.104. & sequentibus.

Flere genis [y] electra tuas, [z] auriga, sorores?
[a] Quæque rates fuerint, nunc maris esse Deas?
[b] Aversúmque [c] diem mensis furialibus [d] Atrei?
[e] Duráque percussam saxa secuta lyram?
Exit in immensum fœcunda licentia vatum:
Obligat historicâ nec sua verba fide.
Et mea debuerat falso laudata videri
Fœmina. credulitas nunc mihi vestra nocet.

INTERPRETATIO.

Sorores tuas ô auriga profundere electra oculis? Et quæ fuerint naves nunc esse Deas maris? Et solem exhorruisse epulas furiales Atrei? Et saxa mota ad lyram pulsatam? Audacia fertilis Poëtarum exspatiatur in infinitum; nec adstringit sua verba fide historicâ. Mea etiam puella debuerat videri falsò celebrata: vestra credulitas nunc mihi officit.

NOTÆ.

[y] *Electra*] Illud est quod vulgo *Ambra* dicunt, à Latinis, qui succum esse crediderunt, *Succinum* appellatum.

[z] *Auriga*] Phaëton intelligitur; cujus ut & sororum Heliadum fabula narratur Metam.lib.2. à primo versu ad 366.

[a] *Quæque rates*] Finxit Virgilius Æneæ naves,ne à Rutulis incenderentur,in Cybeles gratiam à Jove in marinas nymphas mutatas fuisse.

[b] *Aversúmque*] Fingunt Poëtæ Thyestem Atrei fratris uxorem violasse; hunc verò vindictæ causâ filios ex adulterio susceptos illi comedendos apposuisse: Cujus facinoris horrore Sol retrocessisse fertur.

[c] *Diem*] Pro Sole.

[d] *Atrei*] Fuit hic cum fratre Thyeste Pelopis ex Hippodamiâ filius.

[e] *Duráque*] Amphion Jovis & Antiopes, vel,ut alij volunt, Mercurij filius,tantâ cantus suavitate valuit, ut ad citharam canens, saxa ad struenda Thebarum mœnia dicatur traxisse.

ELEGIA XIII.

De Iunonis Festo.

[a] CUm mihi [b] pomiferis [c] conjux foret orta [d] Phaliscis:
Mœnia contigimus victa, [e] Camille, tibi.
Casta sacerdotes Junoni festa parabant
Per [f] celebres ludos, [g] indigenámque bovem.

INTERPRETATIO.

CUm uxor mihi esset orta Phaliscis pomiferis; pervenimus ad urbem à te subactam, Camille. Sacerdotes adornabant festa pia Junoni per ludos celebres, & vaccam patriam;

NOTÆ.

[a] *Cùm mihi*] Cùm Nasoni è Phaliscorum gente uxor contigisset, illius gratiâ ad eos pervenit, ubi sacrorum Junonis ritum edidicit, quem ex hâc Elegiâ cognosces.

[b] *Pomiferis*] In Phaliscis enim maxima provenit pomorum copia.

[c] *Conjux*] Tres habuit, quarum utra hîc memoretur nescio: duas repudiavit: cum tertiâ conjunctissimè vixit.

[d] *Phaliscis*] Phalisci seu Falisci, urbs fuit & ager in Hetruriâ.

[e] *Camille*] Fuit M.Furius Camillus vir summâ virtute præditus, qui Faliscos ad deditionem coëgit; Romam à Gallis captam liberavit.

[f] *Celebres*] Utpote in Junonis honorem.

[g] *Indigenam*] Faliscus enim ager pascuis abundans victimis pascendis dicatus.

Grande moræ pretium, [h] ritus cognoſcere: quamvis
Difficilis clivis huc via præbet iter.
Stat vetus, & denſâ prænubilus arbore lucus.
Aſpice; concedas numen ineſſe loco.
Accipit ara preces, votiváque thura piorum;
Ara per antiquas facta [i] ſine arte manus.
Hinc ubi præſonuit ſolenni tibia cantu;
It per [k] velatas annua pompa vias.
Ducuntur niveæ populo plaudente juvencæ,
[l] Quas aluit campis herba Phaliſca ſuis:
Et vituli [m] nondum metuendâ fronte minaces;
Et minor ex humili victima porcus harâ:
[n] Duxque gregis cornu per tempora dura recurvo.
Inviſa eſt [o] dominæ ſola capella Deæ.
Illius indicio ſilvis inventa ſub altis
[p] Dicitur inceptam deſtituiſſe fugam.
Nunc quoque per pueros jaculis inceſſitur [q] index;
Et pretium auctori vulneris ipſa datur.
Quâ ventura Dea eſt, juvenes timidæque puellæ
Præverrunt latas veſte jacente vias.

INTERPRETATIO.

magna merces mora cognoſcere caremonias; quanquam via ardua colliculis huc dat iter. Eſt antiquus lucus, & opacus frequenti arbore: Cerne; fatearis numen loco ineſſe. Altare capit preces, & thura vota à piis; altare conſtructum ſine artificio per manus antiquas. Hinc, poſtquam tibia pracinuit cantu annuo, pompa ſolennis procedit per vias ſtratas. Juvencæ candidæ quas herba Phaliſca pavit in campis ſuis aguntur populo favente; itemque vituli minaces nondum reformidandâ fronte: Et porcus victima minor ex contemto ſuili; & dux gregis cornu adunco per aſpera tempora. Sola capra eſt odioſa Deæ dominæ. Reperta in mediis ſilvis illius indicio deſtitiſſe creditur à fugâ inceptâ. Nunc quoque index petitur jaculis per pueros; & ipſa datur merces auctori plaga. Adoleſcentes, & pavidæ puellæ præverrunt vaſtas vias quâ Dea eſt acceſſura, tunicis poſitis.

NOTÆ.

[h] *Ritus*] In Junonis celebrando feſto adhibitos *ſcilicet.*

[i] *Sine arte*] Quia Pietate magìs quàm externo cultu ſua templa veteres ornabant.

[k] *Velatas*] Velis ſeu veſtibus ſtratas.

[l] *Quas aluit*] *In Phaliſco*, inquit Plin. lib.2.cap.103.*Clitumni amnis potata aqua candidos boves facit.*

[m] *Nondum*] Id eſt, quibus vix cornua nata erant.

[n] *Duxque gregis*] Aries eſt, cornibus in frontem recurvis conſpicuus. Maro quoque *virum gregis* Caprum appellavit.

[o] *Domina*] Junoni, quæ uxor eſt Jovis, qui in omnia dominium habet.

[p] *Dicitur*] Obſcura eſt fabula quàm hîc tangit Poëta. Bis autem fugiſſe Juno traditur; ſemel cum virginem adhuc, Jupiter, Amoris impulſu perſequutus eſt, ipſe tum cuculus factus: Deinde cum metu gigantum, Dij omnes in Ægyptum profugerunt. Satiùs videtur quæ hic memorat Poëta ad priorem fugam referrè.

[q] *Index*] Capella, *ſcil.* quæ fugientem Junonem prodidit.

[r] Virginei crines auro gemmáque premuntur:
Et tegit auratos palla superba pedes.
More patrum [s] Graio velatæ vestibus [t] albis
Tradita supposito vertice sacra ferunt.
[u] Ore favent populi, tunc cùm venit aurea pompa:
Ipsa sacerdotes subsequitúrque suas.
[x] Argiva est pompæ facies. Agamemnone [y] cæso
Et scelus & patrias fugit [z] Halesus opes.
Jamque pererratis profugus terráque fretóque
[a] Mœnia felici condidit alta manu.
Ille suos docuit Iunonia sacra Phaliscos.
Sint mihi, [b] sint populo semper amica suo.

INTERPRETATIO.

Capilli virginei ornantur auro & gemmis: & palla splendida velat pedes auratos. Virgines *induta vestimentis candidis ritu Graco majorum gerunt submisso capite sacra concredita. Populi favent linguis tunc cùm splendida pompa procedit; ipsa* Juno *subsequitur suas sacerdotes. Species pompa est Argiva; Halesus, Agamemnone interfecto, effugit & parricidium & divitias patrias. Et profugus jam pervagatus terram & mare, excelsos muros posuit faustâ manu. Ille docuit suos Phaliscos sacra Junonia. Sint mihi semper propitia, sint populo suo.*

NOTÆ.

[r] *Virginei*] Earum *scilicet* puellarum quæ Junoni sacra faciunt.

[s] *Graio*] Græcarum fœminarum more ornato; namque Phalisci ex Græcis erant oriundi.

[t] *Albis*] Albarum enim vestium usus in sacrificiis.

[u] *Ore favent*] Id est, Tacent. Horat. lib. 3. Carminum,

Favete linguis: Carmina non priùs
Audita, Musarum sacerdos,
Virginibus, puerisque canto.

[x] *Argiva*] *Græca.*

[y] *Cæso*] Ab Ægisto adultero, & Clytemnestrâ uxore.

[z] *Halesus*] Alij aurigam, alij filium faciunt Agamemnonis.

[a] *Mœnia*] *Phalesum* scil. oppidum à suo nomine præposito; quod posteà Phaliscum appellarunt.

[b] *Sint amica*] Seu potiùs Juno ipsa, in cujus honorem sacra celebrantur.

ELEGIA XIV. *Ad amicam, &c.* * * *

ELEGIA XV.

Ad Venerem, quòd elegis finem imponat.

QUære novum vatem, tenerorum mater Amorum.
[a] Raditur hîc Elegis ultima meta meis;

INTERPRETATIO.

MAter mollium amorum quære alium Poëtam: ultima meta hic teritur meis Elegis;

NOTÆ.

[a] *Raditur*] Notum est artis fuisse in curuli certamine, quàm proximè metas currum admovere. Inde petitâ metaphorâ dicit Poëta se ultimam Elegiam scribere.

Quos

Quos ego composui [b] Peligni ruris alumnus :
[c] Nec me deliciæ dedecuere meæ.
Si quid [d] id est, usque à proavis vetus [e] ordinis hæres,
Non modò [f] militiæ turbine factus eques.
[g] Mantua Virgilio gaudet, [h] Verona Catullo :
Pelignæ dicar gloria gentis ego.
Quam sua libertas ad [i] honesta coëgerat arma,
Cùm [k] timuit [l] socias anxia Roma manus.
Atque aliquis spectans hospes Sulmonis aquosi
Mœnia, quæ campi jugera pauca tenent;
Quæ tantum, dicet, *potuistis ferre poëtam*,
Quantulacunque estis, vos ego magna voco.
Culte puer, puerique parens [m] Amathusia culti,
Aurea de campo [n] vellite signa meo.

INTERPRETATIO.

quos ego alumnus agri Peligni conscripsi : Nec mei lusus mihi dedecori fuerunt; mihi inquam, *si id est aliquid*, qui sum *antiquus hæres ordinis* equestris *usque à proavis*; *neu nuper creatus eques motibus belli. Mantua sibi plaudit Virgilio, Verona Catullo : ego perhibebor laus nationis Peligna : quam sua libertas impulerat ad arma decora, cùm Roma solicita metuit manus sociales. Atque aliquis peregrinus intuens muros Sulmonis aquatici, qui complectuntur pauca jugera agri*; Qui, *inquiet*, potuistis sustinere tantum Poëtam, quantulicunque estis, ego vos nomino magnos. *Splendide puer, & mater Amathusia pueri splendidi, tellite signa splendida de meo agro.*

NOTÆ.

[b] *Peligni*] Populi fuerunt Italiæ inter Samnites & Marsos; à quibus Naso originem duxit.

[c] *Nec me*] Quia, Juvenis scripsit, *scilic.*

[d] *Id*] Esse, *scilicet*, ex equestri ordine.

[e] *Ordinis*] Equestris, *scilicet*.

[f] *Militiæ turbine*] Dixit suprà rivalem mordens,

Ecce recens dives parte per vulnera censu.
Præfertur nobis sanguine factus eques.

Ex quo facilè quid hîc sibi velit Poëta, intelligitur.

[g] *Mantua*] Urbs est Italiæ Transpadanæ clarissima, quam Poëta Virgilius patriam habuit.

[h] *Verona*] Urbs est haud multùm à Mantuâ dissita ad Septentrionem; quam Patriam Catullus laudavit.

[i] *Honesta*] Quippe pro libertate asserendâ; quanquam jam diu sub Imperio Romano fuerant redacti.

[k] *Timuit*] Nempe gravissimum bellum, anno ab urbe condita 659 Picentes, Marsi, Pelignique moverunt, qui cùm annis numerosis jam Pop. Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt, ut scribit Eutropius Hist. Roman. lib. 5.

[l] *Socias*] Bellum illud Sociale fuit appellatum.

[m] *Amathusia*] Venus est, ab Amathunte urbe Cypri, ubi maximè culta fuit, sic dicta.

[n] *Vellite*] Aquilas suas signa militaria in terram defigere solebant Romani, hinc petita est metaphora, quasi Amorem jubeat apud alios & aliis militibus bella sua gerere.

[o] Corniger increpuit [p] thyrso [q] graviore [r] Lyæus:
Pulsanda est magnis [s] area major equis.
[t] Imbelles Elegi, [u] genialis Musa, valete;
Post mea mansurum fata superstes opus.

INTERPRETATIO.

Corniger Lyæus me *perculit thyrso majore*: *vastior campus est premendus magnis equis.* *Elegi molles, genialis Musa; opus duraturum superstes post meum obitum, valete.*

NOTÆ.

[o] *Corniger*] Hanc causam docet Diodorus lib. 4. quamobrem cum cornibus Bacchus fingatur. *Hammon*, inquit, *traditur galeâ in bellis usus, cujus insigne fuit arietis caput. Sunt qui ipsum asserant naturâ in utroque tempore parvula habuisse cornua: propterea filium ejus Dionysium eodem fuisse aspectu; posterisque traditum, Deum hunc cornua gestasse.* Alij à cornibus quibus poculorum loco primis temporibus utebantur, Baccho cornua attributa fuisse volunt: Alij, illi ex proterviâ hominum vinolentorum provenisse autumant: unde ab Horatio dictum,

Addis cornua pauperi.

& à Nasone nostro

Tunc pauper cornua sumit.

[p] *Thyrso*] Thyrsus hasta est hedera aut pampino vestita, quam pro sceptro Bacchus gerit.

[q] *Graviore*] Metamorphosis libros scripturus erat heroïco carmine, non elegiaco, qui modus est levior.

[r] *Lyæus*] Latinè *Liber* est, qui Bacchus, vini Deus; sine quo bonos versus scribere non licere ipsi etiam maximè sobrij Poëtæ scripserunt. Nempe furore quodam, & majori opus est impetu ad scribenda carmina.

[s] *Area*] Metaphora est de quâ jam sæpius, ex certaminibus equestribus petita.

[t] *Imbelles*] Qui materiam respuunt bellicam & magnam.

[u] *Genialis*] *Voluptatibus apta.* A Genio voluptatis Deo.

P. OVIDII NASONIS
SULMONENSIS
ARTIS AMATORIÆ.
LIBER I.

SI quis in [a] hoc artem populo non novit amandi;
Me legat: & lecto carmine doctus amet.
Arte citæ velóque rates remóque moventur:
Arte leves currus, arte regendus Amor.
Curribus [b] Automedon lentísque erat aptus habenis:
[c] Tiphys in [d] Hæmoniâ puppe magister erat.
Me Venus artificem tenero præfecit Amori.
Tiphys & Automedon dicar Amoris ego.
Ille quidem ferus est, & qui mihi sæpe repugnet.
Sed puer est; ætas mollis & apta regi.
[e] Phillyrides puerum citharâ perfecit Achillem;
Atque animos placidâ contudit arte feros.
Qui toties socios, toties exterruit hostes;
Creditur annosum pertimuisse senem.
Quas [f] Hector sensurus erat, poscente magistro,
Verberibus jussas præbuit ille manus.

INTERPRETATIO.

SI aliquis ex isto populo ignorat artem amandi, legat me; & eruditus postquam versus meos *legerit, amet. Naves veloces velis, & remis impelluntur arte: Levia carpenta* agitantur *arte, Amor est gubernandus arte. Automedon erat idoneus ad currus & frena mollia: Tiphys erat gubernator in navi Thessalicâ: Venus me fecit moderatorem mollis Amoris. Ego vocabor Tiphys & Automedon Amoris. Ille quidem* Amor *est immitis, & qui sæpè resistat mihi: Sed est puer; ætas est tenera, & idonea flecti. Chiron perfecit Achillem puerum citharâ, atque emollivit dulci arte animos* cjus *fervidos. Qui perterrefecit toties socios* & *hostes, existimatur prorsus reformidasse senem longævum. Ille* Achilles *præceptore jubente porrexit plagis manus coactas, quas Hector erat sensurus.*

NOTÆ.

[a] *Hoc*] Romano *scilicet.*

[b] *Automedon*] Achillis fuit auriga Diorei filius; quem pro quovis alio sumunt Poëtæ.

[c] *Typhys*] Gubernator fuit Argonautarum, qui in Colchicâ expeditione periit.

[d] *Hæmoniâ*] In Argo navi Thessalicâ; Hæmonia enim Thessalia est ab Hæmo monte sic dicta.

[e] *Phillyrides*] Chiron Centaurus est, ex Phillyrâ, Oceani filiâ ortus; qui Achillis fuit præceptor.

[f] *Hector*] Hunc verò Priami filium Achilles interfecit.

[g] Æacidæ Chiron, ego sum præceptor Amoris.
[h] Sævus uterque puer: natus uterque [i] Deâ.
[k] Sed tamen & tauri cervix oneratur aratro;
Frænáque magnanimi dente teruntur equi.
Et mihi cedet Amor: quamvis mea vulneret [l] arcu
Pectora, jactatas excutiárque faces.
Quò me fixit Amor, quò me violentiùs ussit;
Hòc melior facti vulneris [m] ultor ero.
Non ego, [n] Phœbe, datas à te mihi mentiar artes:
Nec nos aëriæ voce monemur avis:
Nec mihi sunt visæ [o] Clio [p] Cliusque sorores,
[q] Servanti pecudes vallibus, [r] Ascra, tuis.
Usus opus movet [f] hoc. vati parete perito.
Vera canam. cœptis, mater Amoris, ades.
Este procul [t] vittæ tenues, insigne pudoris;
Quæque tegis medios, [u] instita longa, pedes.
Nos [x] Venerem tutam concessáque furta canemus:
Inque meo nullum carmine crimen erit.

INTERPRETATIO.

Chiron fuit *magister Achillis, ego sum magister Amoris. Puer uterque ferus; uterque genitus Deâ. Sed tamen etiam collum tauri premitur aratro; & fræna fricantur dente equi ferocis. Amor etiam mihi cedet; quanquam sauciet mea pectora arcu, & jactet faces motas* in me. *Quantò graviùs Amor me transverberavit, quantò me* graviùs *inflammavit, eò ero gravior vindex vulneris adacti. Non falsò dicam, ò Apollo, artes* amandi *mihi fuisse traditas à te: nec nos hortatur cantus avis aëria; nec Clio, & sorores Clius sunt visæ à me pascente oves, ò Ascrâ, in vallibus tuis: Experientia facit hoc opus: auscultate vati experto. Cantabo vera: Mater Amoris fave incœptis. Estote procul vitta subtiles, signum pudicitiæ, & instita prolixa quæ velas medios pedes. Nos cantabimus Amores tutos, & furta non prohibita; & nulla culpa erit in meo carmine.*

NOTÆ.

[g] *Æacidæ*] Eo nomine appellatus est Achilles ab avo Æaco.

[h] *Sævus*] Num sævus fuerit Achilles, & Trojani & Græci docent apud Homerum. Num sævus sit Amor Poëtæ propè omnes & nisi antè experientiâ notus est plerique hominum docebunt.

[i] *Deâ*] Nempe Achilles Thetidem, Cupido Venerem matrem habuit.

[k] *Sed tamen*] Tauri & equi exemplo Amorem gubernari posse ostendit.

[l] *Arcu*] Quo sagittas suas amatorias Cupido in Cor amantium transmittit.

[m] *Ultor ero*] Docendo *scil.* quomodo sit Amor flectendus.

[n] *Phœbe*] Creditus est Phœbus seu Apollo Pater Scientiarum; interim se ab eo amandi artem didicisse negat Poëta.

[o] *Clio*] Una est ex Musis; quas sibi amandi artes tradidisse, quemadmodum Hesiodo versus scribendi, idem diffitetur Naso.

[p] *Cliusque*] Genitivus est græcus. Sunt verò octo sorores Clius, seu Musæ; quarum nomen nihil hìc attinet apponere.

[q] *Servanti*] Fingunt Poëtæ, Hesiodum, cùm patris oves juxta Heliconem pasceret, à Musis ad Hippocrenen fontem deductum fuisse; cujus aquæ potu Poëta evasit.

[r] *Ascra*] Vicus fuit in Thespiis juxta Heliconem, quem Hesiodi parentes incoluerunt.

[f] *Hoc*] De his libris suis amatoriis loquitur.

[t] *Vitta*] Vitta fascia erat, seu capitis ligamentum, pudicitiæ signum quo Vestales, Virgines, itemque matronæ castæ utebantur. Unde illis non scripsisse Poëtam intelligas.

[u] *Instita*] Tenuis est fasciola, quæ, veluti limbus, stolam ambibat; quod propriè matronarum vestimentum erat.

[x] *Venerem tutam*] Id est, quam apud ignobiles fœminas sine periculo invenire possis.

Principio, quod amare velis, reperire labora,
Qui nova nunc primum [y] miles in arma venis.
Proximus huic labor eſt, placitam exorare puellam.
Tertius, ut longo tempore duret amor.
Hic [z] modus: hæc noſtro ſignabitur area [a] curru:
[b] Hæc erit admiſsâ meta terenda rotâ.
Dum licet, & [c] loris paſſim potes ire ſolutis;
Elige cui dicas, Tu mihi ſola places.
Hæc tibi non renues venier delapſa per auras.
Quætenda eſt oculis apta puella tuis.
Scit bene venator, cervis ubi retia tendat:
Scit bene, quâ frendens valle moretur aper.
Aucupibus noti [d] frutices. qui ſuſtinet hamos,
Novit quæ multo piſce natentur aquæ.
Tu quoque, materiam longo qui quæris amori,
Ante frequens quo ſit diſce puella loco.
Non ego quærentem [e] vento dare vela jubebo:
Nec tibi, ut invenias, longa terenda via eſt.
[f] Andromedan Perſeus nigris portarit ab [g] Indis,
Raptáque ſit [h] Phrygio Graja puella viro.

INTERPRETATIO.

Ab initio conator invenire quod libeat amare, tu, qui venis nunc primùm miles in arma inſolita. Labor proximus huic eſt exorare puellam, quæ placuit: tertius, ut Amor diu ſtet. Hic erit modus; hoc ſpatium notabitur curru noſtro; hæc meta erit premenda rotâ incitatâ. Dum licet & potes ire paſſim habenis admiſſis, elige cui dicas, Tu ſola arrides mihi. Hæc non ad te veniet delapſa per auras ſubtiles; inveſtiganda eſt puella idonea oculis tuis. Venator bene novit ubi tēdat plagas cervis: bene novit quâ valle aper frendēs maneat. Frutices perſpecti aucupibus; qui tractat hamos cognoſcit quæ aqua agitentur plurimis piſcibus. Tu etiam qui quæris cauſam longo amori, priùs cognoſce ubinam ſit plurima puella. Ego non autor fuero te, quærentem tradere lintea vento; nec tibi iter longum eſt faciendum, ut comperias. Perſeus avexerit Andromedan ab Indis nigris; & puella Græca ablata fuerit à viro Trojano.

NOTÆ.

[y] *Miles*] Metaphora eſt à re militari petita; quia ſcilicet,

Militat omnis amans, & habet ſua caſtra Cupido.

[z] *Modus*] Scribendi modum ſibi ponit Poëta, ex triplici Amantis, aut certè Tironis curâ.

[a] *Curru*] Id eſt, *ſtylo noſtro hæc ſcribentur.* Metaph. eſt ab Aurigis ſumta.

[b] *Hæc erit*] Id eſt, *Circa hanc materiam mihi opera pretium erit immorari, non ſecus ac circa metam Aurigantes currum ſuum inflectere nituntur.*

[c] *Loris ſolutis*] Id eſt, *dum nullâ aliâ curâ diſtrictus es.* Continuatio eſt Metaphoræ.

[d] *Frutices*] In quibus ſcilicet calamos ſuos viſcatos diſponat.

[e] *Vento dare*] *Non opus erit,* inquit, *per maria currere, ut puellam invenias; quod alij fecerunt.*

[f] *Andromedan*] Fuit Andromeda Cephei Æthiopum regis filia. Hanc ob matris Caſſiopes ſuperbiam, quæ ſeſe decore formæ Nymphis præferebat, cùm ipſæ ad ſaxum alligaſſent & monſtro marino expoſuiſſent, Perſeus Jovis & Danaës filius liberavit, & uxorem duxit.

[g] *Indis*] Indos pro Æthiopibus poſuit, qui ſupra Ægyptum ſunt; quos tamen Herodotus Indis refert eſſe annumerandos.

[h] *Phrygio*] Paridi *ſcilicet*, qui Helenam rapuit, eamque in Phrygiam ſeu Troadem Patriam advexit.

Tot tibi tam que dabit formoſas Roma puellas;
Hæc hlber, ut dicas, quidquid in orbe fuit.
[i] Gargara quot ſegetes, quot habet [k] Methymna racemos;
Æquore quot piſces, fronde teguntur aves;
[[l] Quot cælum ſtellas, tot haber rua Roma puellas:
[m] Mater & Æneæ conſtat in urbe ſui.]
Seu caperis primis & adhuc creſcentibus [n] annis;
Ante oculos veniet [o] vera puella tuos:
Sive cupis juvenem; juvenes tibi mille placebunt.
[p] Cogêris voti neſcius eſſe tui.
Seu te fortè juvat ſera & ſapientior ætas;
Hoc quoque (crede mihi) plenius agmen erit.
Tu modò [q] Pompeiâ lentus ſpatiare ſub umbrâ,
Cùm ſol [r] Herculei terga leonis adit:
[ſ] Aut ubi [t] muneribus nati ſua munera mater
Addidit, [u] externo marmore dives opus.

INTERPRETATIO.

Roma dabit tibi tot puellas & tam pulcras, ut dicas, Hac urbs *poſſidet quicquid fuit in mũde. Quot ſata* habent *Gargara, quot uvas habet Methymna, quot piſces* ſunt *in mari, quot aves ramis occultantur, quot ſtellas cælum habet, tot puellas habet tua Roma: Et Mater regnat in urbe ſui Ænea. Sive primi & adhuc venientes anni placent; puella ſine fuco veniet ante oculos tuos. Sive optas juvenem, mille juvenes tibi arridebunt: Cogêris ignorare deſiderium tuum. Sive fortè ætas matura & ſapientior tibi placet, hic quoque grex erit tibi plenior. Tu modò melliter deambulate ſub porticu Pompeij, cùm ſol ingreditur dorſum Leonis Herculei: Aut ubi mater adjecit ſua dona donis filij, opus dives marmore peregrino.*

NOTÆ.

[i] *Gargara*] Mons fuit & urbs Troadis, apud urbem Trojam, frugum copiâ celebris.

[k] *Methymna*] Urbs fuit Leſbi inſulæ, laudatiſſimo vino abundans.

[l] *Quot cælum*] Quamobrem hoc diſtichon Ovidianæ notæ non eſſe dixerit clar. Heinſius, nullus credo non viderit.

[m] *Mater*] Venus eſt, Amorum Dea; cujus filius Æneas, aut ſaltem ejus poſteri Romam condiderunt; ubi Ipſa templa, & multò magis laſcivas mulieres habuit.

[n] *Annis*] Annos pro ipſa puellâ metonymicè uſurpavit.

[o] *Vera*] Quæ ſine omni fuco; cujus color in ætatis flore indelibatam virginitatẽ arguat.

[p] *Cogêris*] Id eſt, *Tibi tam multa placebunt, ut quam potiſſimùm ſumas ipſe neſcias.*

[q] *Pompeia*] Porticus olim Romæ, ad inambulationes & umbras, alios etiam uſus erigebantur. Inter cæteras maximæ fuit admirationis quæ dicta Pompeij, ad ejus theatrum ſita; quam ſumptuoſiſſimam & amœniſſimam platanorum illam ambientium diffuſa umbra, & aquarum illuc deductarum amœnitas, in tantâ urbe efficiebant.

[r] *Herculei*] Herculeus dictus eſt Leo Nemeæus, qui inter ſydera collocatus eſt, ab Hercule, qui eum inermis interfecit. Per eum verò Leonem aut certè Solis in illud ſydus ingreſſum, æſtatem intellige, aut ejus tempeſtatis calores & æſtus, per Metonymiam ſigni: nam 13. Calend. Auguſti in Leonem Sol tranſitum facit; quo tempore vehementiſſimus eſt ejus ardor.

[ſ] *Aut ubi*] Porticus eſt Octaviæ, ſororis Auguſti, quam Florus etiam Marcelli nominat; cui ædificio contiguum fuit ejuſdem nominis theatrum, quod ſororis filio Cæſar inſcripſit. Nam, ut Suetonius ſcribit, Auguſtus quædam opera ſub nomine alieno, nepotum *ſcilicet*, & uxoris, ſororiſque, &c. fecit.

[t] *Muneribus nati*] Theatrum eſt Marcelli, de quo modò, quod publicæ utilitati, ſub Marcelli nomine Cæſar ædificavit.

[u] *Externo*] Fuerunt nempe Romani in varij coloris marmoribus undiquaque quærendis uſque ad inſaniam curioſi; quæ ex Numidiâ, Armeniâ, Phrygiâ, Paro, Laconiâ, Ægypto, aliiſque locis advehebant.

Nec tibi vitetur, quæ priſcis ſparſa [x] tabellis
Porticus auctoris [y] Livia nomen habet.
[z] Quâque parare necem miſeris patruelibus auſæ
[a] Belides, & ſtricto ſtat ferus enſe [b] pater.
Nec te prætereat Veneri [c] ploratus [d] Adonis,
Cultáque Judæo [e] ſeptima ſacra [f] Syro.
Neu fuge [g] linigeræ [h] Memphitica templa [i] juvencæ.
Multas illa facit, [k] quòd fuit ipſa Jovi.
Et fora conveniunt (quis credere poſſit?) amori;
[l] Flammáque in [m] arguto ſæpe reperta foro.
Subdita [n] quâ Veneris facto de marmore templo
Appias expreſſis aëra [o] pulſat aquis.

INTERPRETATIO.

Nec fugias porticum Liviam quæ ornata antiquis tabulis obtinet nomen auctoris. Et quâ Belides auſa mortem intentare infelicibus patruelibus, & pater truculentus ſtat gladio evaginato. Nec omittatur a te Adonis defletus à Venere, & ſabbata ſervata à Judæo Syro. Neve vita templa Memphitica juncis linigeræ. Illa reddit plurimas quòd ipſa fuit Jovi. Fora etiam (quis fidem poſſit adhibere?) cum amore congruunt, & amor inventus ſæpe in foro garrulo. Quâ Appias ſubjecta templo Veneris ex marmore ſtructo ferit aërem aquis emiſſis.

NOTÆ.

[x] *Tabellu*] Sunt *ſcilicet* Picturæ, præſertim verò quæ ab antiquis pictoribus, inſignis ornamenti & oblectationis: quas etiam in porticibus locabant.

[y] *Livia*] Hujus etiam porticus meminit Suetonius, quam Livia Auguſti uxor ad viam ſactam excitavit; eamque inter præclara urbis ornamenta recenſet Strabo.

[z] *Quâque parare*] De Porticu loquitur Apollinis Palatini, quam unâ cum templo ejus nominis, & bibliothecâ Græcâ, Latinâq; in parte Palatinæ domus Auguſtus poſuit. In eâ autem erant imagines Danaidum 50.

[a] *Belides*] Danaides ſunt à Belo avo ſic dictæ; quæ juſſu patris Danai patrueles ſuos Ægypti filios, primâ nuptiarum nocte, unâ Hypermneſtrâ exceptâ, quæ Lynceo ſuo pepercit, peſſimè jugularunt.

[b] *Pater*] Danaus *ſcilicet*.

[c] *Ploratus*] Ab apro vulneratus Adonis interiit, non ſine Deæ luctu maximo.

[d] *Adonis*] Filius fuit Cinyræ Cypriorum regis, & Myrrhæ ejus filiæ, quem Venus ardentiſſimè amavit. Hìc verò pro templo Veneris metonymicè ponitur, ubi, ritu Aſſyrio, maximâ veneratione cum Adonide colebatur: ubique, ſicut & in aliis templis, adulteria multa exercebantur.

[e] *Septima*] De Sabbatorum Judaïcorum cæremoniis loquitur, ad quas confluebant etiam Romanæ puellæ.

[f] *Syro*] Judæos Syris fuiſſe adſcriptos à veteribus ex Strabone liquet.

[g] *Linigera*] Iſis eſt, cujus Sacerdotes, ſicut & ipſa, lino induti. Fuit verò Iſis eadem quæ Io, Inachi filia, quam Jupiter adamavit, deinde Junonis metu in vaccam mutavit, tandem priſtinæ formæ apud Ægyptios reſtituit, ubi nomen & honores divinos meruit.

[h] *Memphytica*] Fuit Memphis urbs Ægypti, unde Romam advecta ſacra Iſiaca.

[i] *Juvenca*] Jam vidimus antè fuiſſe vaccam, quæ poſteà Iſis fuit.

[k] *Quod fuit*] Illam nempe Jupiter amavit adulteram.

[l] *Flammáque*] Amor.

[m] *Arguto*] Propter litigantium voces, & convitia.

[n] *Quâ*] Quâ, *parte* ſcilicet. De foro Cæſaris loquitur juxta quod templum Veneri extruxit; quò antè Appius Cenſor aquam duxerat, quam hìc Poëta *Appiada* patronymicâ formâ appellat.

[o] *Pulſat*] Cùm ſcilicet, vi ex tubis prorumpit, & in alveum cadit.

Illo sæpe loco capitur [p] consultus Amori:
Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.
Illo sæpe loco desunt sua verba diserto:
[q] Resque novæ veniunt, causâque agenda sui est.
Hunc Venus è templis, quæ sunt confinia, ridet.
Qui modò patronus, nunc cupit esse cliens.
Sed tu præcipuè [r] curvis venare theatris.
Hæc loca sunt voto fertiliora tuo.
Illic invenies, quod ames, quod ludere possis,
Quodque semel tangas, quodque tenere velis.
Ut redit itque frequens longum formica per agmen,
Granifero solitum cum vehit ore cibum;
Aut ut apes, saltúsque suos & olentia nactæ
Pascua, per flores & thyma summa volant;
Sic ruit ad celebres cultissima fœmina ludos.
[s] Copia judicium sæpe morata meum.
Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ.
Ille locus casti damna pudoris habet.
Primus [t] sollicitos fecisti, Romule, ludos:
[u] Cùm juvit viduos rapta Sabina viros.
Tunc neque [x] marmoreo [y] pendebant vela theatro:
Nec fuerant liquido pulpita rubra [z] croco.

INTERPRETATIO.

Jurisconsultus ibi sæpe corripitur à Cupidine; & qui aliis consuluit, ipse non consulit sibi. Ibi sæpe verba sua destituunt disertum; & res nova veniunt, & causa sua est defendenda. Venus irridet hunc è templis quæ sunt vicina. Qui erat modò Patronus optat jam esse cliens. Sed tu exquire præsertim in theatris curvis: hæc loca sunt uberiora desiderio tuo. Reperies ibi quod ames, quod queas fallere, & quod semel tangas, & quod cupias tenere. Quemadmodum formica crebra meat & remeat per agmen longum, cùm trahit escam solitam ore granifero: Vel ut apes quæ invenerunt saltus suos & pascua fragrantia volitant per flores & thyma suprema; sic fœmina ornatissima festinat ad ludos celebres. Multitudo sæpe detinuit judicium meum. Veniunt spectatum, ut ipsæ spectentur: Ille locus habet detrimenta pudoris casti. Romule reddidisti primus ludos anxios, cùm Sabina abrepta juvit viros viduos. Tunc neque vela affixa erant theatro marmoreo, nec pulpita fuerant rubra croco liquido.

NOTÆ.

[p] *Consultus*] Jurisconsultus, inquit, qui ad forum, alterius defendendi causâ sese contulit, ipse Amori nequit resistere.

[q] *Resque nova*] Cùm, *scilicet*, alicujus puellæ amore jurisperitus irretitus est.

[r] *Curvis*] Eâ verò formâ extructa erant theatra.

[s] *Copia*] Puellarum frequentia, inquit, causæ fuit, ne hanc magis quàm aliam mihi expeterem.

[t] *Solicitos*] Quia de sibi eligendâ conjuge quisque erat anxius.

[u] *Cùm juvit*] De simulatis ludis equestribus agit Poëta, quibus Sabinas rapuerunt Romani, initio populus virorum, & res unius ætatis, nisi matrimonia, frustrà à finitimis petita, dolo & manu obtinuissent; ut loquitur Florus histor. lib. 1. cap. 1.

[x] *Marmoreo*] Non modò non fuerunt omnia theatra marmorea, quale Pompeius ædificavit; sed primò subitariis gradibus, & scenâ in tempus structâ, ludos edebant. Imò stantem populum spectavisse scribit Tacitus.

[y] *Pendebant*] Arcendi æstus causâ.

[z] *Croco*] Hunc odorem vino dilutum per theatrum etiam, luxu nimio, spargebant.

Illic,

Illic, quas tulerant nemorosa [a] Palatia, frondes
Simpliciter positæ; [b] scena sine arte fuit.
In gradibus sedit populus de cespite factis,
Qualibet [c] hirsutas [d] fronde tegente comas.
[e] Respiciunt, oculísque notant sibi quisque puellam,
Quam velit: & tacito pectore multa movent.
Dúmque, [f] rudem præbente modum tibicine Thusco,
[g] Ludius æquatam ter pede pulsat humum;
In medio plausu (plausus tunc arte carebat)
[h] Rex populo prædæ signa [i] petenda dedit.
Protinus exiliunt, [k] animum clamore fatentes:
Virginibus cupidas injiciúntque manus.
Ut fugiunt aquilas timidissima turba columbæ,
Utque fugit visos agna novella lupos;
Sic illæ timuere viros sine lege ruentes.
Constitit in nullâ, qui fuit ante, color.
[l] Nam timor unus erat; facies non una timoris.
Pars laniat crines: pars sine mente sedet:

INTERPRETATIO.

Illic rami simpliciter affixi quos nemorosa Palatia produxerant, fuit Scena sine artificio. Populus sedit in gradibus paratis de cespite, quibuslibet ramis operientibus capillos hispidos. Quisque sibi lustrant & oculis signant puellam quam cupiat, & agitant multa pectore tacito. Et dum histrio ter pulsat terram planam, tibicine Thusco modum crassum faciente, rex dedit populo signa poscenda prædæ in medio plausu: (plausus carebat tunc arte.) Statim erumpunt indicantes animum clamore, & injiciunt manus avidas in puellas. Ut columbæ, multitudo timidissima, fugiunt aquilas, & ut agna tenera fugit lupos visos, sic illæ reformidaverunt viros irrumpentes sine ordine: Color qui fuit ante non mansit in ullâ. Nam metus erat idem, species metus non eadem. Pars discerpunt comam, pars sedet sine mente,

NOTÆ.

[a] *Palatia*] Fuit Palatium unus ex septem Romæ montibus, ubi ante urbem conditam nemus fuit.

[b] *Scena*] Propriè locus est frondibus septus: sed pro eo sumitur, ubi fabula aliqua a Personis exhibetur, quia intra ejusmodi septa, primò versus recitare consueverant Græci.

[c] *Hirsutas*] Utpote intonsorum & incultorum hominum.

[d] *Fronde*] Eò devenit posteà luxus, ut rosaceis, aliisque coronati sertis, ad ludos scenicos prodirent.

[e] *Respiciunt*] De primis illis Romanis loquitur, qui Sabinas rapuerunt. Cæterùm longiùs a scopo abire videtur Poëta; nec mirum nostri homines si ejusmodi damnant frequentes veteribus digressiones.

[f] *Rudem*] Quia tum artem non satis callebant.

[g] *Ludius*] Ludij iidem sunt qui histriones, fabularum actores, saltantes, &c, qui pedibus quasi micando oculis non ingratas solent exhibere gesticulationes.

[h] *Rex*] Romulus, *scilicet*, qui hoc rapiendi signum dederat, quando Ipse cum Optimatibus sedens, purpuram, quâ indutus erat, contraheret, & rursus explicaret.

[i] *Petenda*] Debuerunt nempe expectare omnes donec signo aliquo indicaret Romulus, tēpus esse Sabinas futuras conjuges invadēdi.

[k] *Animum clamore*] Nempe hostili propè & incondito fremitu in Sabinas puellas Romani illi irruerunt.

[l] *Nam timor*] Omnes equidem timebant, sed alia aliud, suæ sortis nesciæ.

Altera mœsta silet; frustra vocat altera matrem:
Hæc queritur; stupet hæc: hæc manet; illa fugit.
Ducuntur raptæ [m] genialis præda puellæ:
Et potuit multas ipse decere pudor.
Si qua repugnarat nimiùm, comitémque negarat;
Sublatam cupido vir tulit ipse sinu.
Atque ita, Quid teneros lacrymis corrumpis ocellos?
Quòd matri pater est, hoc tibi, dixit, ero.
[n] Romule, militibus scisti dare commoda solus.
Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.
[o] Scilicet ex illo solennia more theatra
Nunc quoque formosis insidiosa manent.
Nec te nobilium fugiat certamen equorum:
Multa capax populi commoda Circus habet.
Nil opus est [p] digitis, per quos arcana loquaris:
Nec tibi per nutus accipienda [q] nota est.
Proximus à dominá, nullo prohibente, sedeto:
Junge tuum lateri, quàm potes, usque latus:
[r] Et bene, quod cogit, si nolis, [s] linea jungi;
Quod tibi tangenda est [t] lege puella loci.
Hìc tibi quæratur socij sermonis origo:
[u] Et moveant primos publica verba sonos.

INTERPRETATIO.

*altera tristis tacet, altera appellat frustrà matrem, hac queritur, hac stupet hac haret, illa fugit. Puella rapta prada genialis ducuntur; & pudor ipse potuit decere multas. Si aliqua restiterat nimiùm & [illegible] negaverat comitem vir ip[illegible] ge[illegible] [illegible] ablatam sinu avid. A[illegible]ue [illegible]e dixit, Quamobrem fœdas lacrymis ocellos teneros; Ero tibi h[illegible]c quod pater est matri. Romule, novisti s[illegible]us prabere commoda militibus: Si prabueris mihi hac commoda ero miles. Nempe ex illo more celebria theatra sunt quoque nunc insidiosa pulcris puel*lis. *Neque omittas certamen equorum generosorum; Circus capax populi habet multas commoditate. Nihil est opus digitis per quos preferas secreta. nec signum est tibi sumendum per nutus. Sedeto proximus ad dominã nullo impediente: junge tuum latus lateri quàm licet usque. Et rectè, quòd linea cogit jungi, quanquam non cupias; quòd puella est tibi premenda lege loci. Hic à te conquiratur causa colloquij; & verba vulgò usitata sint priores voces.*

NOTÆ.

[m] *Genialis*] *Generandis liberis parata*, inquit Commentator. Malim exponere *cupidissimè, ad indulgendum Genio expetita*. Fuit enim Genius cuique ad tutandam & recreandam vitam ab Ethnicis attributus.

[n] *Romule*] Pro se loquitur Poëta haud usquam nequitiæ suæ immemor.

[o] *Scilicet*] Iam ad rem redit Poëta.

[p] *Digitis*] Amantium morem fuisse digitis [illegible]e as & voces signare anteà vidimus.

[q] *Nota*] Iudicium, quo amicæ cognoscat[illegible] voluntas.

[r] *Et bene*] Sententia est Poëtæ, qui optimum judicat, quòd Circi lege quàm proximè puellam liceat sedere.

[s] *Linea*] *Per lineam funiculum, aut simile aliquid intellige, quo sedilia in Circo distincta fuère* inquit Micyllus. Imò sedilia loco affixa & suo ordine ita disposita fuisse arbitror, ea ut lineas effecerint.

[t] *Lege loci*] Quia, *scilicet*, necesse est omninò sese contingere ubi maxima est hominum turba.

[u] *Et moveant*] Monet Poëta, ut prima colloquendi occasio ex re ipsâ, & ludis, de quibus loquuntur omnes, captetur.

Cujus equi veniant, facito, studiosè, requiras.
  Nec mora; quisquis erit, cui favet illa, fave.
At cùm [x] pompa [y] frequens cælestibus ibit eburnis;
  Tu [z] Veneri dominæ plaude favente manu.
Utque fit, in gremium pulvis si forte puellæ
  Deciderit, digitis excutiendus erit.
Et, si nullus erit pulvis, tamen excute nullum.
  Quælibet officio causa sit apta tuo.
Pallia si terræ nimiùm demissa jacebunt;
  Collige, & immundâ sedulus effer humo.
Protinus officio pretium, patiente puella,
  Contingent oculis crura videnda tuis.
Respice prætereà, post vos quicunque sedebit,
  Ne premat opposito mollia terga genu.
Parva leves capiunt animos, fuit utile multis;
  Pulvinum facili composuisse manu.
Profuit & tenui ventos movisse tabella;
  Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.
Hos aditus Circúsque novo præbebit amori,
  Sparsáque sollicito tristis [a] arena foro.
[b] Illâ sæpe puer Veneris pugnavit arenâ:
  Et qui spectavit [c] vulnera, vulnus [d] habet.

INTERPRETATIO.

Pete sedulò cujus equi prodeant; & statim studeto cui illa studet, quisquis erit. At cùm pompa celebris diis eburnis procedet, tu plaudo Veneri dominæ manu favente. Et ut evenire solet, si forsitan pulvis ceciderit in sinum puellæ, erit abstergendus digitis. Et si nullus erit pulvis, attamen absterge nullum; quævis causa sit idonea obsequio tuo. Si vestes nimiùm depressa humi prostrata erunt, tolle & officiosus collige terrâ sordidâ. Statim crura dabuntur conspicienda oculis tuis, præmium officio tuo, puellâ tolerante. Vide insuper ne quisquis sedebit ponè vos, urgeat dorsum tenerum genu adverso. Parva morantur ingenia fragilia. Juvit multos accommodasse pulvinum manu officiosa. Fuit etiam utile fecisse ventos tabellâ exili: & posuisse scamna cava sub pedem mollem. Et Circus, & arena luctuosa projecta in foro inquieto dabit hos ingressus novo amori. Puer Veneris certavit sæpe in illâ arenâ; & qui intuitus est plagas, habet plagam.

NOTÆ.

[x] *Pompa*] Eam intellige quæ ipsum certamen præibat, in quâ Deorum imagines per Circum gestabantur.

[y] *Frequens eburnis cœlestibus*] Illæ nimirum Deorum imagines ex ebore erant. De tota hac pompâ suprà vidimus Amor. lib. 3. Eleg. 2.

[z] *Veneri*] Id est, ejus simulacro, quod in pompâ transferebatur.

[a] *Arena*] Pro loco accipitur arena ubi munus gladiatorium exhibebatur, quòd eâ ad firmandum solum, & sanguinem ebibendum sterneretur.

[b] *Illâ*] Fingit Poëta in arenam & certamen descendere etiam Cupidinem, qui, dum inter sese gladiatores pugnant, spectantium corda amatoriis suis sagittis vulneret. Quod apposite profectò, cùm in ejusmodi spectaculis facilè quod ament cujuscumque sortis homines inveniant.

[c] *Vulnera*] Gladiatorum *scilicet*.

[d] *Habet*] Tralatitia erat vox in illis spectaculis, vel vulgi acclamantis, vel gladiatoris cujuslibet in adversarium vulneratum aut irretitum insultantis. Gall. *Il en tient*.

Dum loquitur, tangitque manum, poſcitque [e] libellum;
Et quærit [f] poſito pignore, vincat uter;
Saucius ingemuit, telúmque [g] volatile ſenſit:
Et pars ſpectati [h] muneris ipſe fuit.
[i] Quid modò cum belli navalis imagine Cæſar
[k] Perſidas [l] induxit [m] Cecropidáſque rates?
Nempe ab [n] utroque mari juvenes, ab utroque puellæ
Venêre: atque ingens orbis in Urbe fuit.
Quis non invênit, turbâ quod amaret in illâ?
Eheu, quàm multos [o] advena torſit Amor!
[p] Ecce parat Cæſar domito, quod defuit, orbi
Addere. nunc, Oriens ultime, noſter eris.

INTERPRETATIO.

Dum fabulatur, & tangit mànum, & petit libellum, & ſciſcitatur depoſito pignore, uter ſit ſuperior, vulneratus ingemuit, & ſenſit telum volatile, & ipſe fuit pars muneris ſpectati. Quid cùm nuper ſpecie belli navalis Cæſar invexit naves Perſicas & Athenienſes? Nimirum juvenes accesſerunt ab utroque mari, puellæ acceſſerunt *ab utroque mari; atque Orbis immenſus fuit in Urbe. Quis non reperit in illo cœtu quod amaret? Eheu, quàm multos Amor peregrinus cruciavit! En Cæſar molitur adjicere quod defuit Orbi ſubjecto. jam Oriens remotiſſime eris noſter.*

NOTÆ.

[e] *Libellum*] Sortilegia, & alia id genus divinationis in Circo fuiſſe docet Cicero in 1. de Divinatione. Adeòque hîc *libellum* expono de iis quibus ſortem ducerent, utrùm an ille vinceret: cujuſmodi etiam eo [...]ndi causâ hodieque habent.

[f] *Poſito pignore*] Moris erat in ſpectaculis, ſponſione factâ, quum alium alij victorem affirmarent, annulos ſuos pignus deponere.

[g] *Volatile*] De Amoris ſagittis loquitur Poëta, quas ſenſerit quilibet cum puellâ in Circo, foro, aut Amphitheatro ludens.

[h] *Muneris*] Gladiatorij *ſcil.* Eo enim nomine appellabatur quicquid ſpectaculi in Circis aut theatris exhiberetur.

[i] *Quid modò*] Auguſtus Cæſar, ut ſcribit Tranquillus, præter cæteros ludos, quorum aſſiduitate, varietate, & magnificentiâ omnes anteceſſit, dedit etiam prælium navale circa Tiberim, cavato ſolo, in quo fuit poſteà Cæſarum nemus.

[k] *Perſidas*] Claſſem deſignat, quam M. Antonius, ut Plutarchus ſcribit, partim Orientalibus copiis, partim viatoribus, agaſonibus, meſſoribus adoleſcentulis per totam Græciam à magiſtris captis, collegerat, & contra Auguſtum duxerat: quæ deinde apud Actium devicta, in naumachiâ Cæſaris pulcherrimum præbuit ſpectaculum.

[l] *Induxit*] *In cavatum circa Tiberim ſolum invexit, ut pugnæ imaginem referrent.*

[m] *Cecropidáſque*] *Athenienſes*, quæ Antonij partes ſecutæ ſunt: ità dictæ à Cecrope primo Athenienſium rege.

[n] *Utroque*] Orientali *ſcilicet* & Occidentali; vel Supero & Infero.

[o] *Advena*] Propter peregrinas mulieres, quæ ludicram naumachiam ſpectatum venerant.

[p] *Ecce parat*] Expeditionem in Orientem Cæſar adverſus Phraaten cogitavit, quò nepotem Caium Agrippâ & Juliâ ortum miſit, qui illic etiam periit, ut ſcribit Florus Hiſtor. lib. 4. cap. 12. Eâ de re hîc agitur; quam, Cæſari adulandi causâ, hîc proponit Poëta, quaſi ex eo certiſſima foret victoria, quòd bellum Cæſar moveret, & novis ſpectaculis materia ſuppeteret.

[q] Parthe, dabis pœnas : [r] Craſſi gaudete ſepulti,
Signáque barbaricas non bene paſſa manus.
Ultor adeſt ; primíſque ducem profitetur in armis :
Belláque [s] non puero tractat agenda puer.
[t] Parcite natales, timidi, numerare Deorum :
[u] Cæſaribus virtus contigit ante diem.
Ingenium cæleſte ſuis velociùs annis
Surgit ; & ignavæ [x] fert malè damna moræ.
Parvus erat, manibúſque duos [y] Tirynthius angues
[z] Preſſit : & in cunis jam [a] Jove dignus erat.
[b] Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuiſti,
Cùm timuit [c] thyrſos [d] India victa tuos !
[e] Auſpiciis animíſque [f] patris puer arma movebis :
Et vinces animis auſpiciíſque patris.

INTERPRETATIO.

Parthe, lues pœnas : Craſſi compeſiti milites, & ſigna malè paſſa manus barbaras lætemini. Vindex adeſt, & pro duce ſe gerit in armis primis ; & puer gerit bella non gerenda puero. Nolite, pavidi, numerare natales Deorum : Virtus evenit Cæſaribus ante tempus. Indoles cæleſtis oritur celerior ſuis annis, nec patitur detrimenta ſegnis moræ. Tirynthius erat puer, & ſuffocavit manibus duos dracones : & in cunis erat jam dignus Jove. Bacche, qui nunc quoque es puer, quantus fuiſti tum, cùm India domita reformidavit tuos thyrſos ! Puer, arma inferes auſpiciis & animis parentis, & ſuperior eris animis & auſpiciis parentis.

NOTÆ.

[q] *Partho*] Adverſus Parthos, eorum inhians auro expeditionem Craſſus ſuſceperat, cujus cupiditas undecim legionum ſtrage, & ipſius capite multata fuerat. Iam dicit Poëta quòd pro Romanis tum deletis, & ſepultis Cæſar ſit pœnas repetiturus.

[r] *Craſſi*] Marcum Craſſum patrem, & Publium filium dicit, quorum ille Romanorum omnium ditiſſimus fuit, qui divitem habendum quemquam negavit, qui annuo reditu exercitum alere non poſſet.

[s] *Non puero*] Res verò erat ardua, Parthos vincere qui Craſſum, & Antonium non ſine eorum quos duxerant exercitus maximâ clade, repulerant.

[t] *Parcite*] Admodum juvenem Caïum nepotem adverſus Parthos Auguſtus mittebat ; ex quo minùs bene de eventu ominari pronum erat. Id ne faciant timidi hortatur Poëta ; neque enim, inquit, virtus Deorum eſt ex annis penſanda.

[u] *Cæſaribus*] Adulatio eſt.

[x] *Fert malè*] Pro *non fert* : Id eſt, *ſtatim ſeſe prodit.*

[y] *Tirynthius*] Hercules eſt à Tirynthe oppido haud longè à Mycænis, appellatus ; ex quo oppido pulſus Amphytrion ejus pater dictus, Thebas conceſſit.

[z] *Preſſit*] Duos dracones ad perdendum Herculem Juno noverca immiſerat, quos ille faucibus apprehenſos ſtrangulavit.

[a] *Jove*] Qui Herculis pater dictus eſt.

[b] *Nunc quoque*] Quia puer imberbis pingitur Deus vini, qui ſenibus etiam vires dat juvenum.

[c] *Thyrſos*] Jam dixi thyrſum Bacchi geſtamen eſſe, ſeu haſtam hederâ aut pampino veſtitam.

[d] *India*] Totum Orientem victoriis peragraſſe Bacchum non Poëtæ modò, ſed Hiſtorici etiam ſcripſerunt.

[e] *Auſpiciis*] Conſuetudo erat, Romæ ut nullum negotium neque domi neque foris niſi avium garritu, aut volatu ab eo qui rem inciperet, captatis auſpiciis, gereretur. Auſpicia itaque Cæſaris fuerint bellum adverſus Parthos moventis ; quod Caius ejus nepos cùm adminiſtraret auſpiciis Cæſaris certare dictus eſt. Atque hæc omnia ut ei aſſentetur Poëta.

[f] *Patris*] Avus fuit, ſed nepotes adoptavit.

[g] Tale rudimentum tanto sub nomine debes;
Nunc [h] juvenum princeps, deinde future senum.
[i] Cùm tibi sint fratres; fratres ulciscere læsos:
Cúmque pater tibi sit; [k] jura tuere patris.
Induit arma tibi genitor [l] patriæque tuusque:
[m] Hostis ab invito [n] regna [o] parente rapit.
Tu [p] pia tela feres, sceleratas ille sagittas:
[q] Stabunt pro signis jusque piúmque tuis.
Vincuntur causâ Parthi; vincantur & armis.
[r] Eoas Latio [s] dux meus addat opes.
[t] Marsque [u] pater, [x] Cæsárque pater, date [y] numen eunti.
Nam Deus è vobis alter es, alter eris.
Auguror en; vinces; [z] votiváque carmina reddam:
Et magno nobis ore sonandus eris.

INTERPRETATIO.

Debes ejusmodi initium sub nomine tanto, jam princeps juvenum, future postea senum. Siquidem habeas fratres, vindica fratres offensos: & siquidem habeas patrem, defende jura patris. Pater patriæ & tuus te armis instruxit. Hostis deprædatur regna patri nolenti. Tu gestabis arma pia, ille sagittas scelestas: Justitia & Pietas favebunt signis tuis. Parthi superantur causâ, superentur quoque armis. Dux meus adjiciat divitias orientis Latio. Mars parens, & Cæsar parens concedite numen discedenti: nam unus ex vobis es Deus, alter eris. Ecce divino, eris victor, & persolvam versus votivos; & eris prædicandus nobis ore magno.

NOTÆ.

[g] *Tale*] Ut vincat *scil.* tanto fretus patris nomine.

[h] *Juvenum*] Princeps juventutis dicebatur qui primus in [illegible]scendo ordine equestri recitabatur [illegible] ac ille Princeps Senatus, [illegible] senum, qui primus in Senatus recensione a[u]gusto titulo nominabatur.

[i] *Cùm tibi sint fratres*] Lucius *scil.* quem cum Caio Augustus in filium ascripserat; deinde M. Agrippa, quem cum Tiberio, defuncto Caio & Lucio, idem adoptavit.

[k] *Jura*] Armenios, victo rege Tigrane in hoc unum servitutis genus Pompeius assueverat, ut rectores à Romanis acciperent. Isto ex jure illos ad Parthos se subtrahentes per Caium Cæsarem nepotem Augustus recuperavit: Quâ in expeditione ipse Caïus ex vulnere per proditionem à Domne inflicto, occubuit.

[l] *Patriæ*] Augustum Patrem Patriæ Senatus Populusque Romanus augustissimo titulo appellavit, teste Suetonio.

[m] *Hostis*] Parthus.

[n] *Regna*] Armeniam, *scelicet* quæ ad Parthos defecerat.

[o] *Parente*] Augusto *scil.*

[p] *Pia*] Quia causa honesta.

[q] *Stabunt*] Romanæ militiæ morat consuetudinem. Solebant enim in exercitu numina quædam Imperatores præferre, & in signis ponere. Sic Cæsar victricem Venerem, Pompeius Herculem invictum in auxilium vocabat: sic Drusi, aliorúmque imago inter signa militaria.

[r] *Eoas*] Parthicas *scil.* quæ Romæ respectu ad Orientem seu Eoam plagam sitæ sunt.

[s] *Dux meus*] Caius *scil.*

[t] *Mars*] Deus est belli, cui Cæsarem assentationis causâ adjungit.

[u] *Pater*] Est hæc vox plena Venerationis.

[x] *Cæsar*] Augustus est, vivus etiam in Diis positus.

[y] *Numen*] Pro ipsis Diis sumitur equidem vox ista; propriè tamen nutum, voluntatem, & potestatem eorum designat.

[z] *Votiva*] *Quæ pollicitus sum de victoriâ tuâ scribere.*

Consistes ; [a] aciémque [b] meis hortabere verbis.
O desint animis ne mea verba tuis !
[c] Tergáque Parthorum, Romanáque pectora dicam ;
Teláque, ab averso quæ jacit hostis equo.
Quid fugis, ut vincas, quid victo, Parthe, relinques ?
Parthe, malum jam nunc [d] Mars tuus [e] omen habet.
Ergo erit illa dies, qua tu, pulcherrime rerum ,
[f] Quattuor in niveis aureus ibis equis ?
Ibunt ante duces [g] onerati colla catenis ;
Ne possint tuti, quâ prius, esse fugâ.
[h] Spectabunt læti juvenes mistæque puellæ :
Diffundétque animos omnibus ista dies.
Atque aliqua ex illis cùm Regum nomina quæret ,
Quæ loca, qui montes, quæve [i] ferantur aquæ ;
Omnia responde : [k] nec tantùm si qua rogabit ;
Et quæ nescieris , ut bene nota refer.

INTERPRETATIO.

Stabi , & accendes exercitum meis dictis. O ne verba mea destituant animos tuos! Cantabo fugam Parthorum , & vires Romanas , & sagittas quas hostis emittit ab equo averso. Quid relinques victo, Parthe, qui fugis ut vincas ? Parthe , Mars tuus habet jam nunc malum augurium. Ergo illa dies adveniet, quâ tu , pulcherrime rerum , veheris in quatuor equis candidis. Duces cervice ferentes catenas antecedent, ne possint esse securi fugâ , quâ fuerant anteà. Juvenes alacres & puellæ mistæ spectabunt ; & ista dies exhilarabit omnes. Cùmque aliqua ex illis petet nomina Regum , quæ loca , qui montes, vel quæ aquæ portentur ; responde ad omnia : Nec modò si requiret quædam ; Et narrato quæ ignoraveris tanquam perspecta.

NOTÆ.

[a] *Aciemque meis*] Pollicetur Poëta se Caij Historiam esse scripturum, atque dictorum quibus ille animis milites hortatus fuerit, &c.

[b] *Meis*] Fingunt nempe Poëtæ plurima , quæ iis adscribant de quibus loquuntur.

[c] *Tergáque*] Mos fuit Parthorum fugiendo etiam certare , & suas sagittas emittere, quo more atrocissimi etiam fuerunt. Interim hac re dissimulatâ , timida terga fugientium Parthorum, fortibus Romanorum pectoribus, quibus sese hostibus formidandos præbebant, Poëta opponit.

[d] *Mars*] Pro bellandi more.

[e] *Omen*] Non enim fugere videtur ad victoriam conferre.

[f] *Quatuor*] Fuit istud in cæteris pompæ triumphalis ornamentis, ut cui decretus esset triumphus curru insigni quem traherent equi candidi, veheretur. Dixisset Poëta uno verbo & sine Metonymia, *Triumphabis.*

[g] *Onerati colla*] Pro *colla habentes onerata* phrasi Græcâ. Atque est istud etiam ex triumphali pompâ , cujus formam si plenius cupis cognoscere , vide si lubet Appianum.

[h] *Spectabunt*] Jam ad scopum propiùs accedit Poëta.

[i] *Ferantur*] Non modò solebant in triumphali pompâ divitias ostentare quæ Imperatores rapuissent, aut captos reges & hostium duces ligatos prætervehere, sed etiam descriptas regiones & urbes aliaque Populo exhibere.

[k] *Nec tantum*] Monet Poëta, ne interrogatus tantùm, sed ultrò puellam Amans admoneat , ut eâdem operâ ejus gratiam sibi concilies.

Hic est [l] Euphrates [m] præcinctus arundine frontem:
  Cui coma dependet [n] cærula, Tigris erit.
Hos [o] facito Armenios: [p] hæc est Danaëia [q] Persis:
  Urbs in [r] Achæmeniis vallibus ista fuit.
Ille, vel ille, duces. & [f] erunt, quæ nomina dicas:
  Si poteris, verè: si minùs, apta tamen.
[t] Dant etiam positis aditum convivia mensis:
  Est aliquid, præter vina, quod inde petas.
Sæpe illic positi teneris [u] adducta lacertis
  [x] Purpureus Bacchi cornua [y] pressit Amor.
Vináque cum bibulas sparsère Cupidinis alas,
  Permanet, & capto stat gravis ille loco.
Ille quidem pennas velociter excutit udas:
  [z] Sed tamen & spargi pectus amore nocet.

INTERPRETATIO.

Hic est Euphrates circumdatus frontem cannâ: Tigris erit qui habebit capillos caruleos. Hos pone Armenios: Hac est Persis Danaeia: urbs ista fuit in vallibus Achameniis: Ille vel ille duces fuerunt: *Et erunt nomina qua proferas; si queat verè, si non, attamen idonea. Convivia prabent etiam accessum lectis appositis; Est aliquid quod inde tollas prater vina. Cupido formosus lentis brachiis ursit cornua delinita Bacchi ibi appositi; Et postquam vina imbuerunt alas bibulas amoris, perstat, & ille manet gravis in loco obsesso. Ille quidem movet celeriter pennas humidas: sed tamen lædit,* & facit *ut pectus amore moveatur.*

NOTÆ.

[l] *Euphrates*] Mesopotamiæ fluvius est, maximus, ex Niphate Armeniæ monte nascens, si Straboni credimus.

[m] *Præcinctus*] Hodie etiam ejusmodi in theatris formâ humanâ videmus, ut nihil opus sit in his immorari. Cæterùm Euphratem & Tigrim maximos Armeniæ fluvios nominat Poëta, ut eo quem animo præsumit Caij Cæsaris de Armenia & Parthiâ triumpho, habeat amans quod sciens nesciens non absurdus tamen puellæ interroganti respondeat.

[n] *Cærula*] Quia is aquæ color videtur, ejus quoque coloris Diis fluvialibus & marinis comam & barbam Poëtæ tribuerunt.

[o] *Facito*] Quia vix ad Armeniam spectant isti fluvii, quæ ultrà Euphraten & Tigrim sita est; nisi, quia fortè ex montibus Armeniis quidam rivuli ad eos fluunt, triumphalis pompæ gratiâ, ad Armeniam referantur.

[p] *Hæc est*] Verba sunt, quæ ex Amantis personâ profert Poëta.

[q] *Persis*] Regio est Asiæ clarissima, quam sæpius cum Media & Parthia tum propter vicinitatem, tum etiam Reipublicæ societatem veteres conjunxerant. Hanc verò à Perseo Danaës filio appellatam voluit Poëta, cum quo nonnulli consentiunt; quanquam meliùs ab æquitatu, Arabicâ aut Ebraicâ Etymologia nominatos pro ixè demonstravit vir immensæ eruditionis Bochartus.

[r] *Achæmeniis*] *Persicis*, ab Achæmene rege [illegible].

[f] *Erunt quæ*] *Fingas licet Ducum nomina, qui in triumphali pompâ ducentur.*

[t] *Dant*] In conviviis etiam, puellas quærendas esse monet Poëta.

[u] *Adducta cornua*] Id est, Bacchi violentiam, & protervitatem (quæ per cornua intelligitur, quibus & pauperes in vino sese induunt) ad Amorem inclinatam, eoque temperatam.

[x] *Purpureus*] Pro formoso Amore; qui etiam inter epulas versatur, Bacchique ferociam ad suas illecebras perducit.

[y] *Pressit*] Imò demulcendo vicit; ipsumque Bacchum atque adeò ejus ministros ad amandum perpulit.

[z] *Sed tamen*] Vide interpretationem. Quanquam, inquit, Amor alas excutiat humidas, non minùs tamen & lædit, & ad amandum pellicit.

Vina

Vina parant animos, faciúntque caloribus aptos :
[a] Cura fugit multo diluitúrque mero.
Tunc veniunt risus : tunc pauper [b] cornua sumit :
Tunc dolor & curæ, rugáque frontis abit.
Tunc [c] aperit mentes, ævo rarissima nostro
Simplicitas ; [d] artes excutiente Deo.
[e] Illic sæpe animos juvenum rapuere puellæ :
Et Venus in vinis, [f] ignis in igne fuit.
[g] Hîc tu fallaci nimiùm ne crede lucernæ.
Judicio formæ, noxque merúmque nocent.
Luce [h] Deas cæloque Paris spectavit aperto ;
Cùm dixit Veneri, Vincis [i] utramque Venus.
Nocte latent mendæ, vitióque ignoscitur omni :
Horáque formosam quamlibet illa facit.
Consule de gemmis, de tinctâ [k] murice lanâ ;
Consule de facie corporibúsque [l] diem.

INTERPRETATIO.

Vina componunt animos, & reddunt idoneos amoribus cura recedit & dissolvitur multo vino. Tunc risus accedunt ; tunc egenus capit Cornua, tunc dolor & solicitudines & ruga frontis recedit. Tunc simplicitas rarissima seculo nostro retegit animos, Deo doles removente. Puellæ sæpe implicuerunt illic corda juvenum : & Venus fuit in vinis ignis in igne. Hic ne confidas nimiùm lampadi decipienti. Nox & vinum officiunt judicio pulcritudinis. Paris spectavit Deas die & Cælo patente cùm dixit Veneri, Venus superas utramque. Vitia occultantur nocte, & parcitur omni deformitati : & tempus illud reddit quamlibet pulcram. Pete consilium à luce de gemmis, de lanâ imbutâ murice, de facie & de corporibus.

NOTÆ.

[a] *Cura*] Quæcumque illa tandem fuerit ; ut etiam Amor qui in vino natus fuerit, Vino nonnunquam extinguatur.

[b] *Cornua sumit*] Ita ut audax & protervus vini potu reddatur.

[c] *Aperit mentes*] Horat. Carminum lib. 3. Odâ 21. sic ad amphoram,

Tu leno tormentum ingenio admoves
Plerumque duro : tu sapientium
Curas, & arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Virésque, & addis cornua pauperi, &c.

Et Carminum lib. 2. Odâ 19. ad Bacchum,

Tu flectis amnes, tu mare barbarum
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Bistonidum, sine fraude, crineis, &c.

[d] *Artes excut.*] Ità ut, juxta proverbium, *in vino veritas* ; vixque vinolento, fraudulento & callido liceat esse.

[e] *Illic*] In vino & conviviis.

[f] *Ignis*] Venus *scil.* in Vino.

[g] *Hic*] In conviviis *scil.* quæ sub noctem solent agitari.

[h] *Deas*] Junonem, *scil.* Palladem, & Venerem, cùm de earum formâ judicavit : Quâ de re alibi.

[i] *Utramque*] Palladem nempe & Junonem, quas minùs pulcras libidine corruptus judex declaravit.

[k] *Murice*] Fuit Murex piscis marinus, ex concharum genere, cujus sanguine lana purpureo colore inficiebatur.

[l] *Diem*] Quia de nocte factitiæ gemmæ à veris, ficta purpura à dibapha, nativus color à falso vix dignosci potest.

[m] Quid tibi fœmineos cœtus venatibus aptos
 Enumerem? [n] numero cedet arena meo.
Quid referam [o] Bajas, [p] prætextáque littora velis;
 Et, quæ de calido sulfure fumat, [q] aquam?
Hinc aliquis [r] vulnus referens in pectore, dixit;
 Non hæc (ut fama est) unda salubris erat.
Ecce suburbanæ templum [s] nemorale [t] Dianæ,
 [u] Partáque per gladios [x] regna [y] nocente manu.
Illa quòd est [z] virgo, quòd tela Cupidinis odit;
 Multa [a] dedit populo vulnera, multa dabit.
[b] Hactenus, unde legas quod ames, ubi retia ponas,
 Præcipit [c] imparibus vecta [d] Thalia rotis.

INTERPRETATIO.

Quamebrem recenseam tibi conventus fœmineos idoneos Venatibus? Arena cedet numero meo. Quamobrem recenseam Bajas & littora operta velis; & aquam qua emittit fumum de sulphure tepido? Aliquis reportans hinc plagam in pectore dixit: hac aqua non erat salutifera, ut perhibent. Ecce templum nemorale Diana suburbana, & regna acquisita per enses manu ladente. Illa quia est virgo, quia aversatur tela amoris, inflixit multas plagas populo, infliget multa. Thalia acta rotis inaqualibus huc usque docet, quo ex loco eligas quod ames; ubi tendas laqueos.

NOTÆ.

[m] *Quid tibi*] Innumeros esse dicit cœtus mulierum, ubi eas commodè liceat venari.

[n] *Numero*] Plura esse loca dicit ubi quis puellas quærat, quàm arenas in littore. Hyperbole est.

[o] *Bajas*] Oppidum fuit Campaniæ amœnissimum, quò delectationis causâ omnis generis homines cymbis variis coloribus pictis navigabant, ubi & convivia agitabant, &c.

[p] *Prætextaque*] Frequentiam notat eorum qui Bajas, & circa illum tractum oblectationis causâ navigabant.

[q] *Aquam*] Ibi aquæ erant calidæ ad voluptatem & sanitatem accommodatissimæ.

[r] *Vulnus*] Amoris *scil.* ex visâ puellâ.

[s] *Nemorale*] Lucus templo adjunctus erat, qui Aricinum nemus, ab Aricià vicino oppido, etiam dictus est.

[t] *Diana*] Notior est triformis hæc Dea, Jovis & Latonæ filia, quæ in cœlis Luna, in terris Diana, in inferis Hecate, dicta est, quàm ut multa de eâ dicamus. Istud tantùm hoc loco notandum, illius alia apud alios sacra fuisse; cui in Tauricâ regione hospitum illuc tempestate delatorum sanguine litabatur. Atque hæc Aricina Taurica à Strabone dicitur; ad cujus templum ex urbe fœminæ coronatæ, quod votis optaverant, assecutæ, idibus Augusti facibus accensis, veniebant: Quâ de re etiam noster in fastis.

[u] *Partáque*] Morem tangit Poëta quo Sacerdotes apud Ariciam alij aliis succedebant. Non enim ingenui hoc munus obibant, sed servi, iidémque fugitivi, qui singulari certamine inter sese dimicantes, cum victoriâ etiam Sacerdotium adipiscebantur. Quem morem Pausanias in Corinthiacis etiamnum suis temporibus durasse scribit.

[x] *Regna*] Pro Sacerdotio posuit de quo notâ superiore.

[y] *Nocente*] Omnino siquidem non nisi alterius sanguine obtinebatur.

[z] *Virgo*] Actæonem in cervum, quem ejus canes discerpserunt, quòd ipsam lavantem sine vestibus vidisset, pudorem violatum indignata mutavit. Atque huc omnia prolixum esset congerere quæ castitatis causâ effecit.

[a] *Dedit*] Jocus est, quasi Diana Cupidinis sagittas contemnens eas in quosvis rejecerit. Jocandi verò ansam dedit quòd templa ejusmodi & suburbani lucus plurimas nequitiæ occasiones præbere soleant.

[b] *Hactenus*] Ubinam quærenda esset puella Poëta docuit, nunc quemadmodum concilianda sit præcipit.

[c] *Imparibus rotis*] *Inaquali modulatione* Non enim uno & eodem pede aut numero procedunt Hexametri & Pentametri versus quibus in hac arte utitur Poëta.

[d] *Thalia*] Una est ex novem Musis, quæ magis voluptariis cantibus, & Elegiis scribendis præesse credita est.

Nunc tibi, quæ placuit, quas ſit capienda per artes,
  Dicere præcipuæ molior artis opus.
Quiſquis ubique viri, dociles advertite mentes;
  Pollicitiſque favens vulgus adeſte meis.
Prima tuæ menti veniat fiducia, cunctas
  Poſſe capi; capies. tu modò tende plagas.
Vere priùs volucres taceant, æſtate [e] cicadæ;
  [f] Mænalius lepori det ſua terga canis:
Fœmina quàm juveni blandè tentata repugnet.
  Hæc quoque, quam poteris credere nolle, volet.
Utque viro furtiva Venus, ſic grata puellæ.
  Vir malè diſſimulat: tectiùs illa cupit.
[g] Conveniat maribus, ne quam nos ante rogemus;
  Fœmina jam partes victa rogantis agat.
Mollibus in pratis admugit fœmina tauro:
  Fœmina cornipedi ſemper adhinnit equo.
[h] Fortior in nobis, nec tam furioſa libido.
  Legitimum finem flamma virilis habet.
[i] Byblida quid referam, vetito quæ fratris amore
  Arſit; & eſt [k] laqueo fortiter ulta nefas?

INTERPRETATIO.

Jam conor te docere per quos dolos ſit retinenda qua arriſit, quod eſt *opus primaria artis. Viri, quiſquis ubique, prabete mentes faciles; & plebs favete meis promiſſis. Prima ſpes occurrat tuo animo, omnes* puellas *poſſe teneri* amore: *Retinebis: tu tantùm pone retia. Aves potiùs ſileant vere, Cicada aſtate; canis Manalius vertat ſua terga lepori, quàm fœmina illecebroſè appetita reſiſtat juveni. Hac quoque volet quam poteris arbitrari nolle; & ut Venus ſecreta placet viro, placet puella. Vir malè fingit; illa optat minus apertè. Concordent viri ne precemur primi aliquam; jam fœmina victa tueatur partes orantis. Fœmina admugit tauro in pratis teneris; Fœmina ſemper adhinnit equo cornipedi. Libido generoſior in nobis, nec tam impotens: Amor virilis habet terminos legitimos. Quid memorem Byblida qua flagravit amore prohibito fratris; & ſtrenuè flagitium vindicavit laqueo.*

NOTÆ.

[e] *Cicada*] Eo nomine appellantur obvia illa inſecta, quæ per totam æſtatem cantant in campis. Gall. *Cigale*.

[f] *Manalius*] Arcadicus canis à Mænalo Arcadiæ monte in Peloponneſo ſic dictus, hic ſynecdochicè pro quovis venatico cane ſumitur.

[g] *Conveniat*] Dicit quòd ſi inter ſe concordes viri congruant ne quam fœminam rogent, illæ ultrò ad ipſos veniant.

[h] *Fortior*] Non tam impotentes eſſe viros dicit quàm fœminas, quæ magis libidine ſuâ ducantur. Veriſſimè. Atque ità natura, quæ fœminam ad maris arbitrium fabricavit, ſapienter providit: ut hinc de levibus mulierosis & præter naturam effœminatis homuncionibus pronum ſit tutam ſententiam ferre.

[i] *Byblida*] Fœminas magis quàm viros ad amorem proclives eſſe exemplis confirmat. Hæc verò Byblis fratrem Caunum amavit; qui ſceleſto amore cognito ex patriâ profugit.

[k] *Laqueo*] Vide omnino hanc fabulam Metam. lib. 9. à verſu 654. ubi Poëtam diverſa prorſus tradere invenies; ut ne deinceps fabulas, quas quiſque eorum ad ſcopum aut theatrum accommodavit, anxiè nimis inter ſe componere labores.

[l] Myrrha patrem, ſed non quò filia debet, amavit :
Et nunc [m] obducto cortice preſſa latet.
Illius & [n] lacrymis, quas arbore fundit odorâ,
Ungimur : & dominæ nomina gutta tenet.
Fortè ſub umbroſis nemoroſæ vallibus [o] Idæ
Candidus armenti gloria [p] taurus erat ;
Signatus [q] tenui media inter cornua nigro.
[r] Una fuit labes ; cætera [ſ] lactis erant.
Illum [t] Gnoſiadéſque [u] Cydoneæque juvencæ
Optarunt tergo ſuſtinuiſſe ſuo.
[x] Paſiphaë fieri gaudebat adultera tauri :
Invida formoſas oderat illa boves.
Nota cano. non hoc, [y] centum quæ ſuſtinet urbes,
[z] Quamvis ſit mendax, Creta negare poteſt.
Ipſa novas frondes, & prata tenerrima, tauro
Fertur inaſſuetâ ſubſecuiſſe manu.
It comes armentis ; nec ituram cura moratur
[a] Conjugis : & Minos à bove victus erat.
Quò tibi, Paſiphaë, pretioſas ſumere veſtes ?
[b] Iſte tuus nullas ſentit adulter opes.

INTERPRETATIO.

Mirrha amavit patrem, ſed non quomodo filia tenetur. Et nunc deliteſcit vincta cortice ſuperinducto. Perfundimur etiam lacrymis illius, quas emittit arbore odorifera; & gutta retinet nomina dominæ. Fortè Taurus albus gloria armenti erat ſub vallibus umbroſis Idæ nemoroſæ, notatus exiguo nigro inter cornua media: una fuit macula; reliqua erant colore lacteo. Juvencæ Gnoſſiades & Cydoneæ cupiverunt ſuſtinuiſſe illum tergo ſuo. Paſiphaë optabat fieri adultera Tauri: Illa invida odio perſequebatur pulcras vaccas. Vulgata refero: Creta quæ habet centum urbes, quanquam vana ſit, non poteſt hoc inficiari. Ipſa dicitur totondiſſe manu inſolitâ frondes recentes & herbas tenerrimas tauro. Procedit comes armentis; nec cura mariti retinet profecturam; & Minos erat ſuperatus à Tauro. Quò tibi Paſiphaë induere veſtimenta pretioſa? Iſte tuus adulter nullas cognoſcit divitias.

NOTÆ.

[l] *Myrrha*] Hanc fabulam prolixè habes Metam. lib. x. à ℣. 298.

[m] *Obducto*] Quia in arborẽ mutata, ut loco jam citato, ℣. 490. & ſequentibus narratur.

[n] *Lacrymis*] Myrrhæ guttis *ſcilicet*, ex arbore ſtillantibus.

[o] *Idæ*] Cretenſis *ſcil.* nam alius mons fuit ejus nominis apud Trojam.

[p] *Taurus*] Ille eſt, cujus Amore capta eſt Paſiphaë Minoïs uxor; ex quo etiam Minotaurum peperit.

[q] *Tenui nigro*] Id eſt, parvâ quâdam maculâ nigrâ.

[r] *Una fuit labes*] Macula illa fuit nigra.

[ſ] *Lactis erant*] Candidus fuit ille Taurus.

[t] *Gnoſiadeſque*] *Cretenſes*, à Gnoſo Cretæ urbe; quæ Creta inſula eſt Mediterranei nobiliſſima, hodie *Candie*.

[u] *Cydoneæque*] Id eſt, Quæ Cydonem Cretæ oppidum incoluerunt.

[x] *Paſiphaë*] Solis fuit filia, Minois uxor, quæ Tauri Amore æſtuans, ut eo potiretur ligneæ vaccæ Dædali operâ fabricatæ, ſeſe incluſit, ut quidem tradunt fabulæ.

[y] *Centum quæ*] Centum urbium claram fuiſſe Cretam docet Plin. quam Hecatompolim vocat Strabo.

[z] *Quamvis ſit mendax*] Cretenſes etiam ex Epimenide Poëta mendacij arguit Divus Paulus ad Titum ſcribens.

[a] *Conjuga*] Minois *ſcil.*

[b] *Iſte*] Taurus *ſcil.*

Quid tibi [c] cum ſpeculo, montana armenta petenti ?
Quid toties [d] poſitas fingis, inepta, comas ?
Crede tamen ſpeculo, quod te negat eſſe juvencam.
Quàm cuperes fronti cornua nata tuæ !
Sive placet Minos ; nullus quæratur adulter.
Sive virum mavis fallere ; falle [e] viro.
In nemus & ſaltus thalamo regina relicto
[f] Fertur, ut [g] Aonio concita [h] Baccha Deo.
Ah quoties vaccam vultu ſpectavit iniquo ,
Et dixit, [i] Domino cur placet iſta meo !
[k] Aſpice , ut ante ipſum teneris exultet in herbis :
Nec dubito, quin ſe ſtulta decere putet.
Dixit ; & ingenti jamdudum de grege duci
Juſſit, & immeritam ſub juga panda trahi :
Aut cadere ante aras commentáque ſacra coëgit :
Et tenuit læta pellicis exta manu.
[l] Pellicibus quoties placavit numina cæſis :
Atque ait exta tenens, Ite, [m] placete meo !
Et modò ſe [n] Europen fieri, modò poſtulat [o] Io :
Altera quòd bos eſt ; altera vecta bove.

INTERPRETATIO.

Quid tibi armenta montana, ſequenti cum ſpeculo ? quid ſtulta componis toties capillos comtos ? Habe tamen fidem ſpeculo, quod te negat eſſe juvencam. Quàm optares cornua orta fronti tuæ ! Seu Minos placet ; nullus adulter petatur : Seu præoptas decipere maritum ; decipito viro. Regina petit nemus & ſaltus cubiculo deſtituto , ut Baccha correpta deo Aonio. Ah quoties intuita eſt vaccam oculis torvis, & dixit, Quamobrem grata eſt iſta meo Domino? Cerne quomodo ſaliat ante ipſum in herbis mollibus : nec dubito quin inſulſa exiſtimet ſibi decorum eſſe. Dixit , & imperavit jam dudum abduci de magno armento , & immeritam cogi ſub juga curva , aut adegit procumbere ante aras & ſacra ficta : & viſcera pellicis manu tractavit hilari. Quoties propitiavit deos mactatis pellicibus , atque dixit tractans viſcera, Diſcedite, grata eſtote meo ! Et modo cupit ſe fieri Europen modo Io ; quia altera eſt vacca, altera ablata tauro.

NOTÆ.

[c] *Cum ſpeculo*] Quærit Poëta , cur ſpeculum tractet Paſiphaë , quæ Taurum, non hominem amet.

[d] *Poſitas*] Id eſt, quę jam ſatis comtæ fuerint.

[e] *Viro*] *Ames hominem non Taurum.*

[f] *Fertur*] Iſtud cum admiratione legendum; quod maximè ad ſcopum facit , probatque fœminas ad libidinem magis eſſe pronas.

[g] *Aonio*] Bacchus à Patria Aonius dictus eſt : fuit enim Aonia pars Bœotiæ montana, quæ & pro ipſâ ſumitur, uti Thebæ fuerunt Liberi patris natale ſolum.

[h] *Baccha*] Bacchi Sacerdos vini furore imp[illegible]a.

[i] *Domino*] Tauro *ſcil.*

[k] *Aſpice*] Hìc diu, tanquam in re immoratur Poëta, quæ puellarum in amorem impetum & veſaniam prodat. Neque verò fabulam dixeris ; nam omnem fabulam exſuperat plurimarum amentia & furor. Cæterùm verba hæc *Aſpice*, &c. Paſiphaes ſunt in vaccam aliquam inſurgentis, quòd Tauro quærat placere.

[l] *Pellicibus*] Vaccis *ſcil.* quas amare Taurum ſuum credebat.

[m] *Placete*] Per indignationem , & quaſi vaccæ exprobraret quod Tauro placere ſtuduiſſet.

[n] *Europen*] Quia hanc Agenoris filiam Jupiter Tauri ſpeciem indutus rapuit.

[o] *Io*] Quia huic Inachi filiæ idem Jupiter vaccæ formam dedit

[p] Hanc tamen implevit [q] vaccâ deceptus acernâ
  [r] Dux gregis: & [s] partu proditus [t] auctor erat.
[u] Cressa Thyestêo si se abstinuisset amore;
  [x] (O quantùm est, uni posse placere viro!)
[y] Non medium rupisset iter, currúque retorto
  Auroram versis Phœbus adisset equis.
[z] Filia purpureos Niso furata capillos,
  [a] Pube premit rabidos inguinibúsque canes.
[b] Qui [c] Martem terrâ, [d] Neptunum effugit in undis,
  [e] Conjugis Atrides victima dira fuit.
Cui non defleta est [f] Ephyrææ [g] flamma Creüsæ?
  Et [h] nece natorum sanguinolenta parens?

INTERPRETATIO.

Taurus tamen delusus juvencâ acernâ hanc fecit gravidam, & auctor erat manifestatus partu. Si Cretensis restitisset amori Thyesteo (ô quantùm est posse acceptam esse uni viro!) Sol non fregisset iter medium, curru reflexo; nec adiisset auroram equis retrorsum actis. Filia quæ surripuit Niso comam purpuream, urget pube & inguinibus canes rabiosos. Atrides qui vitavit Martem terrâ, Neptunum in aquis, fuit hostia feralis uxoris. Cui non plorata est flamma Creusæ Ephyrææ; & mater cruenta cæde filiorum?

NOTÆ.

[p] *Hanc*] Pasiphaën *scil.*

[q] *Vaccâ*] In quâ delituit Pasiphaë, ut antè diximus.

[r] *Dux gregis*] Taurus *scil.*

[s] *Partu*] Minotaurum nempe enixa est Pasiphae, monstrum, quo turpissimi ejus concubitus sunt cogniti.

[t] *Auctor*] Taurus *scil.* aut certè homo quidam ejus nominis, Minois scriba, cui similem infantem cum altero Minoïs vultus referentem, uno partu Pasiphaë edidit; Autore Servio.

[u] *Cressa*] Ærope est Atrei uxor, quæ cum Thyeste Atrei fratre concubuit; cujus rei impatientiâ Atreus fratri liberos adulterio natos epulandos apposuit; quod ne videret Sol, reflexo ad Auroram curru retrocessisse fertur.

[x] *O quantùm*] Id est, *quantùm est fœminam uni tantùm viro fundere.* Fieri non potest quin multis una placeat; at fortè evenenerit ut placere non studeat.

[y] *Non medium*] Illud est quod modo dixi de Solis regressu.

[z] *Filia*] Scylla *scil.* Nisi Megarensium regis filia, quæ Minois amore capta, qui ejus patriam obsidebat, purpuream patris comam in quâ fata urbis constabant illi attulit: quæ postea à Minoë sperta in avem Cyrim mutata est, ut alibi tradit Poëta.

[a] *Pube premit*] Fabulas, ut vides, hîc ut & alibi confudit Poëta: nam Phorci, non Nisi vulgò dicitur esse filia Scylla quæ in monstrum aut scopulum mutata est.

[b] *Qui*] Agamemnon est Atrei filius, Rex regum, qui sceleratæ conjugis Clytemnestræ dolis ab Ægystho adultero interfectus est. Quo exemplo Poëta furiosam puellarum esse libidinem maximè probat.

[c] *Martem*] Id est, *vim armorum*, per Metonymiam.

[d] *Neptunum*] *Maris pericula*, per eandem Metonymiam, Deo pro re cui præsidet posito.

[e] *Conjugis*] Clytemnestræ *scil.* quæ Agamemnonem maritum, ut dixi, Trojâ advenientem trucidavit.

[f] *Ephyrææ*] Id est, *Corinthiacæ: Ephyra* enim primò appellata est Corinthus, celeberrima illa urbs Achaiæ.

[g] *Flamma*] De illâ loquitur quam in Creontis Corinthiorum regis domum Medea à Jasone repudiata immisit; quâ flammâ seu potiùs muliebri furore & regia, & Creusa regis filia, quam Jason uxorem ducebat, conflagravit.

[h] *Nece natorum*] Filios quos ex Jasone susceperat Medea ut maritum ulcisceretur, amore & spretæ flammæ dolore amens, laniavit.

Flevit [i] Amyntorides per [k] inania lumina Phœnix:
  [l] Hippolytum pavidi diripuiſtis equi.
Quid fodis immeritis, [m] Phineu, ſua lumina natis?
  Pœna reverſura eſt in caput iſta tuum.
Omnia fœmineâ ſunt iſta libidine mota.
  Acrior eſt noſtrâ, pluſque furoris habet.
Ergo age, ne dubita cunctas ſuperare puellas.
  Vix erit è multis quæ neget una tibi.
Quæ dant, quæque negant, gaudent tamen eſſe rogatæ.
  [n] Ut jam fallaris, tuta repulſa tua eſt.
Sed cur fallaris? cùm ſit nova grata voluptas;
  Et capiant animos plus aliena ſuis?
[o] Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in agris:
  Vicinúmque pecus grandius uber habet.
Sed priùs ancillam captandæ noſſe puellæ
  [p] Cura ſit: acceſſus molliat illa tuos.

INTERPRETATIO.

Phœnix Amyntorides lacrymas profudit per oculos vacuos: Equi efferati diſcerpſiſtis Hippolytum. Quamobrem Phyneu eruis oculos ſuos filiis? Iſta pœna recidet in caput tuum. Hæc omnia facta ſunt libidine fœmineâ. Vehementior eſt noſtrâ & habet plus furoris. Ergò age ne diffide vincere omnes puellas; vix una erit è multis quæ recuſet. Quæ præbent, & quæ recuſant, lætantur tamen eſſe rogatæ. Quanquam etiam decipiaris, repulſa tua eſt ſecura. Sed cur decipiaris, cùm voluptas nova placeat; & aliena plus moveant animum quàm ſua? Seges eſt ſemper uberior in agris alienis: Et pecus vicinum habet uber diſtentius. Sed priùs memineris noſſe famulam puellæ capiendæ: illa paret aditus tuos.

NOTÆ.

[i] *Amyntorides*] Phœnix eſt Amyntoris filius, Achillis præceptor, qui à patris concubinâ receptus, patriſque ob eam rem diris impetitus, in Theſſaliam, relictâ patriâ, profugit.

[k] *Inania*] Tandem illum oculis captum fuiſſe tradunt.

[l] *Hippolytum*] Fuit Hippolytus Theſei filius, qui turpiſſimo novercæ Phædræ amori obtemperare cùm noluiſſet, apud patrem, tanquam de ſtupro eam appellaſſet, ab ipsâ accuſatus fuit: Cui furioſæ mulieri temerè fidem adhibens Theſeus, Neptunum adverſus filium invocavit: Ex quo factum, ut, adverſus honeſtiſſimum ſed infeliciſſimum juvenem Phocas iniquus maris deus immiſerit, à quibus territi Hippolyti equi ipſum loris implicitum inter ſaxa diſcerpſerunt.

[m] *Phineu*] Fuit Phineus rex Arcadiæ, vel, ut aliis placet Thraciæ, aut Paphlagoniæ, (nam tota hæc fabula aliter ab aliis interpolata eſt) qui repudiatâ, aut Cleopatrâ mortuâ, uxorem Harpalicem duxit, cujus inſtinctu filios ſuos occæcavit: Quamobrem illum quoque dij oculis privarunt, & harpyas aves immiſerunt, quæ dapes diripiebant, ventriſque profluvio fœdabant. Atque & iſtud quantus ſit fœminarum in Amore furor, demonſtrat.

[n] *Ut jam*] Id eſt, *Quantumvis contra ſpem animi tui repulſam feras, atque optata negaverit mulier, tamen ex repulsâ nihil pericli erit.*

[o] *Fertilior*] Iſtud ex parte dicit, mulieris, cui elegans & magis gratus ſit Amator quo non potitur, quàm maritus.

[p] *Cura*] *Nam diſciplina eſt eiſdem munerarier*
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
Terent. in Heautontimor.

Proxima consiliis dominæ sit ut illa videto;
  Neve parum tacitis conscia fida jocis.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando.
  Quod petis, è facili, si volet illa, feres.
Illa legat tempus (medici quoque tempora servant)
  Quò facilis dominæ mens sit, & apta capi.
Mens erit apta capi tunc, cùm lætissima rerum
  Ut seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent, nec sunt adstricta dolore,
  Ipsa patent: blandâ tum subit arte Venus.
Tum cùm tristis erat defensa est Ilios armis:
  [q] Militibus gravidum læta recepit equum.
Tum quoque tentanda est, cum pellice læsa dolebit:
  Tum facias operâ, ne sit inulta, tuâ.
Hanc [r] matutinos pectens ancilla capillos
  Incitet: & [s] velo remigis addat opem.
Et secum tenui suspitans murmure dicat;
  Ut puto, non poteris ipsa referre vicem.
Tum de te narret: tum persuadentia verba
  Addat; & insano juret amore mori.
Sed properet, ne vela cadant, auræque residant.
  Ut fragilis glacies, interit ira morâ.
Quæris, an hanc ipsam prosit violare ministram?
  Talibus admissis alea grandis inest.

INTERPRETATIO.

Cura ut illa sit intima consiliis dominæ, & sit fidelis conscia lusibus secretis. Tu vince illam promissis, fac tuam precando. Consequeris nullo negotio quod cupis, si illa volet. Illa dispiciat opportunitatem (Medici observant quoque opportunitates) quâ ingenium Domina sit molle & idoneum moveri. Ingenium erit aptum tangi; tum cum festivissima rerum luxuriabit ut sata in solo stercorato. Dum cor lætatur nec premitur dolore, illud apertum est: tum Venus subrepit dolo illecebroso. Troja tum armis propugnata est cùm erat mœsta: Hilaris admisit equum plenum militibus. Tum quoque captanda est cùm offensa pellice mœrebit: tum efficias auxilio tuo ne sit inulta. Ancilla fingens comam matutinam hanc urgeat; & adjiciat operam remigis velo. Et tacitè suspirans dicat levi murmure; Ipsa credo non poteris gratiam referre. Tunc loquatur de te; tunc adjiciat verba persuadentia: & te perire juret amore furioso. Sed festinet ne vela contrahantur, & venti quiescant. Ira tempore, sicuti glacies fragilis diffluit. Petis an juvet corrumpere hanc ipsam famulam? Alea magna est in ejusmodi ausibus.

NOTÆ.

[q] *Militibus*] Quo dolo Sinon equum ligneum militibus plenum in urbem Trojam invexerit, qui postea Græcis Portas aperuerunt ex Virgilij Æneidos lib. 2. à versu 162. omninò petendum.

[r] *Matutinos*] Id est, qui matutino tempore pectantur.

[s] *Velo rem.*] Metaphora est è re nauticâ, ubi non modò velis festinantes, sed insuper remis navem suam solent impellere. Mens est Poëtæ, ut dominam ob pellicem jam satis iratam, ancilla insuper contra maritum instiget, quò amatoris votis faciliùs annuat.

Hæc

Hæc à concubitu fit sedula; tardior illa:
Hæc dominæ munus te parat, illa sibi.
[t] Casus in eventu est. licet hæc indulgeat ausis;
Consilium tamen est abstinuisse meum.
Non ego per præceps & [u] acuta cacumina vadam:
Nec juvenum quisquam me duce captus erit.
Si tamen illa tibi, dum dat recipitque tabellas,
Corpore, non tantum sedulitate, placet,
Fac domina potiare priùs: comes illa sequatur.
Non tibi ab ancilla est incipienda Venus.
Hoc unum moneo (si quid modò creditur arti,
Nec mea dicta rapax per mare ventus agit):
Aut non tentaris, aut perfice. tollitur index,
Cùm semel in partem criminis ipsa venit.
Non avis utiliter viscatis effugit alis:
Non benè de laxis cassibus exit aper.
Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.
Perprime tentatam: nec, nisi victor, abi.
Tum neque te prodet communi obnoxia culpæ:
Factáque erunt dominæ dictáque nota tibi.
Sed bene [x] celetur. bene si celabitur [y] index,
Notitiæ suberit semper amica tuæ.
Tempora qui solis operosa colentibus arva,
Fallitur, & nautis aspicienda putat.
Nec semper credenda Ceres fallacibus arvis:
Nec sempet viridi concava puppis aquæ.

INTERPRETATIO.

Hæc fit diligens post coitum; illa segnior: hæc te adornat munus Dominæ, illa sibi. Eventus dubius est. Quanquam hæc faveat inceptis; tamen consilium meum est non fecisse. Ego non eam per abrupta, & fastigia ardua; nec quisquam adolescentum decipietur me suasore. Si tamen illa grata est tibi corpore, non tantùm diligentiâ, dum tradit & recipit tabellas; fac potiaris priùs Dominâ; illa sequatur Comes. Venus non est tibi incipienda ab ancillâ. Admoneo hoc unum, (si quid modò arti confiditur; nec ventus rapidus aufert mea præcepta per mare:) vel ne conatus fueris, vel ad metam perduco: removetur index, cum ipsa descendit semel in partem flagitij. Avis damnosè avolat alis visco illitis: aper damnosè erumpit ex retibus laxis. Piscis vulneratus retineatur ab hamo apprehenso. Supera captatam; nec recede, nisi voti compos. Tum neque te accusabit rea socij criminis; & facta & dicta dominæ tibi erunt perspecta. Sed benè celetur: si index celabitur benè, amica erit semper tibi perspecta. Ille decipitur qui credit tempora observanda Solis cultoribus agrorum laboriosorum & nautis. Nec frumenta semper committenda agris incertis: Nec semper navis concava aqua glauca:

NOTÆ.

[t] *Casus est in*] Id est, *fortè succedet, fortè non succedet.*

[u] *Acuta*] Ubi vix quisquam stare possit, cùm potiùs ruina immineat.

[x] *Celetur*] Quicquid ancilla dixerit de amicâ, & quidquid ipsa fecerit.

[y] *Index*] Ancilla, *scilicet*, quæ dominæ consilia & res omnes aperit.

Nec teneras ſemper tutum captare puellas.
Sæpe dato melius tempore fiet idem.
Sive [z] dies ſuberit natalis ; ſive Kalendæ ,
[a] Quas Venerem Marti continuaſſe juvat :
[b] Sive erit ornatus, non ut fuit antè, ſigillis ;
Sed Regum poſitas Circus habebit opes ;
Differ opus. tunc triſtis [c] hiems, tunc [d] Pliades inſtant:
Tunc tener æquoreâ mergitur [e] Hœdus [f] aquâ.
Tunc bene [g] deſinitur : tunc, ſi qui creditur alto ,
[h] Vix tenuit laceræ naufraga membra ratis.
Tu licet incipias, quâ flebilis [i] Allia luce
Vulneribus Latiis ſanguinolenta fuit :
Quaque die redeunt rebus minùs apta gerendis
Culta [k] Palæſtino [l] ſeptima feſta Syro.

INTERPRETATIO.

Nec ſemper tutum molles venari puellas. Idem fiet ſæpe melius occaſione oſtentatâ. Sive natalis dies aderit, ſive Kalendæ, quas gratum eſt Veneri continuaſſe Marti. Sive circus erit cultus , non ſignis, ut fuit antè, ſed habebit divitias illatas Regum ; differ opus : tunc gravis tempeſtas ; tunc Pliades urgent. Tunc tener hœdus tingitur aquâ marinâ. Tunc benè ceſſatur ; tunc ſi quis committitur profundo mari, vix tenuit partes naufragas navis diſcerpta. Quanquam tu aggrediaris die quo luctuoſus Allia fuit cruentus plagis Latinis ; & die quo feſta ſeptima obſervata à Palæſtino Syro redeunt minùs idonea rebus agendis.

NOTÆ.

[a] *Dies natalis*] Qui apud priſcos in magnâ erat veneratione.

[a] *Quas Venerem*] Romanis primus dictus eſt menſis Martius ; cujus Calendæ ſeu primus dies Marti ſacer fuit ; quo Matronalia à matronis Marti, Romuli patri, celebrabantur , quoque primo anni die , ut etiam mos eſt noſtratibus, mariti, itemque amantes matronarum & puellarum gratiam muneribus ſibi conciliare ſtudebant. Secundus menſis Aprilis fuit , cujus Calendæ Veneri ſacræ, quibus etiam matronæ & puellæ de feſtis ſollicitæ. Patet ex his ſenſus iſtius Pentametri ; niſi quod, ut Poëtæ mos eſt , plura intelligit quàm quæ primo intuitu mentem ſubeunt. Nota verò ſunt quæ de Marte & Venere ipſe Vulcanus in ſolem dedit ; unde facile quid de puellis Marti operantibus olfaciendum voluerit Naſo.

[b] *Sive eris*] Negat Poëta tunc puellæ conciliandæ dandam eſſe operam , cùm regum opibus ac ſpoliis , Romam ab Imperatoribus advectis, Circus exornatus omnium mentem & oculos retinet : fruſtrà enim operam ſumi.

[c] *Hyems*] Id eſt, tempus, quo navigationem non ſine maximo periculo, Amans ſuſcipiat ; perinde ut nauta qui hyeme maria ſubiret. Metaphora eſt continuata , ſeu allegoria.

[d] *Pliades*] Stellæ ſunt ſeptem quas Latini dixerunt Vergilias , quibus occidentibus hyems oſtenditur, autore Hyginо.

[e] *Hœdus*] Stellæ ſunt in aurigâ , quæ, quia menſe Octobri oriuntur , quo tempore pluviæ & tempeſtates ſolent exoriri, eas cum quibuſdam aliis ſignis cœleſtibus ortu ſuo, ut & occaſu ciere dictæ ſunt.

[f] *Aquâ*] Maris *ſcil.* in quod ſigna cœleſtia ſeſe, cum occidunt, videntur demergere.

[g] *Deſinitur*] *A captandâ puellâ ceſſatur.*

[h] *Vix tenuit*] Id eſt, vix tabulæ alicujus beneficio ſeſe periculo ſubtraxerit.

[i] *Allia*] Fluvius eſt Italiæ, haud procul ab urbe, apud quem deletæ ſunt à Gallis copiæ Romanæ, ad 15. Calend. ſextiles ; quem diem atrum, infauſtâ velut appellatione damnarunt.

[k] *Palæſtino*] Id eſt , *Judæo* · nam Palæſtina provincia eſt Syriæ, quæ Palæſtina Syria, & Judæa plurimis autoribus dicitur.

[l] *Septima*] quæ Sabbatha ſunt Judæorum.

Magna [m] ſuperſtitio tibi ſit natalis amicæ :
Quaque aliquid dandum eſt, illa ſit [n] atra dies.
Cùm bene vitaris ; tamen [o] auferet. invenit artem
Fœmina, qua cupidi carpat amantis opes.
[p] Inſtitor ad dominam veniet [q] diſcinctus emacem :
Expediet merces teque ſedente ſuas.
Quas illa, inſpicias, [r] ſapere ut videare, rogabit.
Oſcula deinde dabit : deinde rogabit, emas.
Hoc fore contentam multos jurabit in annos.
Nunc opus eſſe ſibi, nunc [ſ] bene dicet emi.
Si non eſſe domi, quos des, [t] cauſabere nummos ;
[u] Littera poſcetur ; ne didiciſſe juvet.
Quid, quaſi natali cùm poſcit munera [x] libo ;
Et quoties opus eſt, [y] naſcitur ipſa ſibi ?
Quid, cum mendaci damno mæſtiſſima plorat ;
Elapſúſque cavâ fingitur aure [z] lapis ?
Multa rogant utenda dari : data reddere nolunt.
Perdis ; & in damno gratia nulla tuo.
Non mihi, ſacrilegas meretricum ut proſequar artes,
Cùm totidem linguis, ſint ſatis ora decem.

INTERPRETATIO.

Magna ſit tibi religio natalis amicæ ; & illa ſit dies atra, quâ aliquid præbendum eſt. Cùm bene effugeris, tamen tollet : fœmina excogitat doles quibus rapiat divitias amantis avidi. Inſtitor diſcinctus accedet ad Dominam emendi cupidam : Et expenet merces ſuas te præſente : Quas illa orabit ſpectes, ut credaris eſſe callidus ; poſtea oſculabitur ; poſtea precabitur ut emas. Jurabit ſibi ſatis fore hoc in multos annos ; jam ſe opus habere ; jam dicet emi vili pretio. Si prætexas pecuniam quam numeres non eſſe domi ; littera petetur ; ne gratum ſit eas didiciſſe. Quid cùm petit dona quaſi die natali ; & ipſa naſcitur ſibi quoties opus eſt ? Quid cùm flet triſtiſſima falsâ jacturâ ; & gemma ſimulatur defluxiſſe auro cava ? Multa petunt tradi utenda : nolunt reſtituere tradita. Amittis ; & nulla gratia eſt in tuo detrimento. Ora decem cum totidem linguis non ſufficiant mihi, ut dolos narrem deteſtandos ſcortorum.

NOTÆ.

[m] *Superſtitio ſit natalis*] Id eſt, *Caveſis ne quid illo die cum puellâ incipias : ejuſmodi dies maximè timeas :* quia *ſcilicet* natalis ſtrenæ dies & diſpendij.

[n] *Atra*] Id eſt, infauſta.

[o] *Auferet*] Dona *ſcilicet*, quæ extorqueat.

[p] *Inſtiter*] *Un facteur de boutique.*

[q] *Diſcinctus*] Id eſt, *in tunicis demiſſis.* Propert.

& ibo
Mundus demiſſis inſtitor in tunicis.

[r] *Sapere*] Id eſt, *in cogneſcendis & emendis mercibus callidum eſſe.*

[ſ] *Bene*] *Vili pretio.*

[t] *Cauſſabere*] *In excuſationem dixeris.*

[u] *Littera*] Syngraphum *ſcilicet*, quo fidens inſtitor puellæ merces relinquat : ut tum ſatiùs fuerit litteras non didiciſſe.

[x] *Libo*] Libum genus eſt placentæ de farre & melle, quod die natali amicis præbere ſolebant.

[y] *Naſcitur*] Hoc eſt, *ſe, muneris accipiendi causâ, tali die natam dicit.*

[z] *Lapis*] Pretioſus *ſcil.* gemma, aut unio, quos hodieque auribus ſuſpendere ſolent puellæ.

[a] Cera [b] vadum tentet rasis infusa tabellis:
Cera tuæ primùm nuncia mentis eat.
Blanditias ferat illa tuas: imitatáque amantem
Verba, nec exiguas, quisquis es, adde preces.
Hectora donavit [c] Priamo prece motus Achilles:
Flectitur iratus voce rogante Deus.
Promittas facito: quid enim promittere lædit?
Pollicitis dives quilibet esse potest.
Spes tenet in tempus, semel est si credita, longum:
Illa quidem fallax, sed tamen apta Dea est.
Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui.
[d] Præteritum tulerit, perdideritque nihil.
At quod non dederis, semper videare daturus.
Sic dominum sterilis sæpe fefellit ager.
Sic, ne perdiderit, non cessat perdere lusor:
Et revocat cupidas alea [e] blanda manus.
Hoc opus, hic labor est; primò sine munere jungi:
Ne dederit gratis; quæ dedit, usque dabit.
Ergo eat; & blandis peraretur littera verbis:
Explorétque animos, primáque tentet iter.
Littera [f] Cydippen pomo perlata fefellit:
Insciáque est verbis capta puella suis,

INTERPRETATIO.

Cera illita tabellis expolitis exploret vadum; Cera eat primò nuntia consilij tui. Illa deferat lenocinia tua, & quisquis es adjice verba simulantia te amantem, nec parce precibus. Achilles prece adductus reddidit Hectorem Priamo: Deus movetur voce supplici. Fac pollicearis: quid enim nocet polliceri? Quivis potest esse locuples promissis. Spes durat in tempus prolixum, si est semel recepta: illa quidem Dea est mendax, sed tamen commoda. Si tradideris aliquid poteris carere ratione. Præteritum sustulerit, & nihil amiserit. At videaris semper traditurus quod non tradideris. Sic ager infœcundus sæpe decepit Dominum. Sic lusor non desinit amittere, ne amiserit: & alea illecebrosa revocat manus avidas. Hoc opus hic labor est coire primò sine dono: quæ concessit concedet semper ne concesserit frustrà. Ergo discedat littera, & perscribatur verbis suavibus: & scrutetur mentem, & prima exploret iter. Littera perlata pomo decepit Cydippen; & puella imperita est implicita verbis suis.

NOTÆ.

[a] *Cera*] Id est, *Littera in tabellis ceratis*. Metonymia est subjecti.

[b] *Vadum*] Id est, *qualis sit puella animus*. Metaph. est ab iis qui flumen trajicere conantur.

[c] *Priamo prece*] Pretio tamen addito.

Exanimamque auro corpus vendebat Achilles. Virg.

[d] *Præteritum*] Munus *scilicet* oblatum, cùm tamen sui non faciat copiam Puella.

[e] *Blanda*] Quæ lene tormentum spe lucri addit lusori.

[f] *Cydippen*] Fabulam suprà vidimus in epistolis. Acontius Delum, ad Dianæ sacra, quæ à virginibus celebrabantur, ex Cæâ insulâ navigavit; ubi in Cydippes amorem exarsit: Et eam uxorem cum apertè non auderet petere, ad hunc dolum confugit. Lex erat ut quæ in templo Dianæ Deliæ dicerentur, rata essent; itaque pomum ad puellæ pedes projecit, in quo hi versus scripti erant.

Juro tibi sanè per mystica sacra Dianæ
Me tibi venturam comitem, sponsamque futuram.

Disce bonas artes (moneo,) Romana juventus ;
Non tantùm trepidos ut tueare reos.
Quàm populus, judéxque gravis, lectúsque senatus,
Tam dabit eloquio victa puella manus.
Sed [g] lateant vires ; nec sis in fronte disertus.
Effugiant ceræ verba molesta tuæ.
Quis, nisi mentis inops, teneræ [h] declamet amicæ ?
Sæpe valens odij [i] littera causa fuit.
Sit tibi credibilis sermo, consuetáque verba :
Blanda tamen, præsens ut videare loqui.
Si non accipiet scriptum, illectúmque remittet :
Lecturam spera : propositúmque tene.
Tempore difficiles veniunt ad aratra juvenci :
Tempore [k] lenta pati fræna docentur equi.
Ferreus assiduo consumitur anulus usu :
Interit [l] assiduâ vomer aduncus humo.
Quid magis est saxo durum ? quid mollius undâ ?
Dura tamen molli saxa cavantur aquâ.
[m] Penelopen ipsam (persta modò) tempore vinces.
Capta vides serò Pergama ; capta tamen.
Legerit, & nolit rescribere ; cogere noli.
Tu modò blanditias fac legat usque tuas.
Quæ voluit legisse, volet rescribere lectis.
Per numeros venient ista gradúsque suos.

INTERPRETATIO.

Perdisce liberales artes (herter) Romana juventus; non tãtùm ut defendas reos timidos. Quàm populus & Judex severus & lectus Senatus, tam puella superata concedet verbis disertis. Sed vires occultentur, nec sis primò facundus. Tabella tua vitent verba dura. Quis nisi amens declamet molli amicæ? Sæpe littera fuit potens causa odij. Sit tibi sermo credibilis, & verba usitata: suavia tamen, ut videaris coram loqui. Si non accipiat litteram, & remittat illectam, spera lecturam; & sta in incœpto. Juvenci rebelles accedunt ad aratra tempore: Equi coguntur pati habenas flexiles tempore. Anulus ferreus consumitur usu continuo: Dens curvus aratri teritur terrâ assiduâ. Quid est durius petrâ? quid mollius aqua? Petra tamen dura perforantur aquâ tenerâ. Superabis ipsam Penelopen tempore. (Urge modò propositum.) Cernis Trojam superatam serò, superatam tamen. Legerit, & nolit respondere, noli cogere. Tu facito tantùm ut legat semper molles tuos sermones. Quæ voluit legisse, volet respondere lectis. Ista promovebuntur per numeros suos & gradus.

NOTÆ.

[g] *Lateant*] Artis est, *scilicet*, celare artem : & in eo laus artis ultima.

[h] *Declamet*] Id est, magno eloquentiæ conatu sese magis Oratorem quàm amantem ridiculè profiteatur

[i] *Littera*] Quæ, *scilicet* nimis diserta & in declamationis modum composita fuerit.

[k] *Lenta fræna*] Quorum, *scilicet*, habenæ ex corio flexili constant.

[l] *Assiduâ*] Quâ assiduè inter arandum teritur.

[m] *Penelopen*] Pro quâvis castissimâ muliere.

Forsitan & primò veniet tibi littera tristis,
  Quæque roget, ne se sollicitare velis.
Quod rogat illa, timet: quod non rogat, optat, ut instes.
  Insequere; & voti postmodo compos eris.
Intereà sive illa toro resupina feretur;
  Lecticam dominæ [u] dissimulanter adi:
Neve aliquis verbis odiosas offerat aures,
  Quàm potes, ambiguis callidus abde notis.
Seu pedibus [o] vacuis illi spatiosa teretur
  Porticus; hic socias tu quoque junge moras.
Et modò præcedas facito; modò terga sequaris:
  Et modò festines; & modò lentus eas.
Nec tibi de mediis aliquot transire [p] columnas
  Sit pudor, aut lateri continuasse latus.
Nec sine te curvo sedeat spatiosa theatro:
  Quod spectes, humeris afferet illa suis.
Illam respicias, illam mirere licebit,
  Multa supercilio, multa loquare notis.
Et plaudas, aliquam mimo saltante puellam;
  Et faveas illi, quisquis [q] agatur amans.
Cùm surget, surges; donec sedet illa, sedebis.
  Arbitrio dominæ tempora perde tuæ.
Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos.
  Nec tua mordaci [r] pumice crura teras.

INTERPRETATIO.

Ferè etiam littera mæsta tibi feretur primò; & quæ oret ne velis labefactare se. Illa reformidat quod petit; cupis ut urgeas quod non petit. Insta & postmodo eris compos voti. Intereà sive illa vehetur resupina lecto; adi dissimulanter lecticam dominæ; & ne aliquis præbeat aures invidiosas verbis, vafer involve quantum potes signis dubiis. Seu porticus vasta calcabitur ab illâ pedibus incomitatis, tu quoque hic unà hæreas. Et modò fac anteeas, modò sequaris terga, & modò properes, & modò lentè ambules. Nec te pudeat transire aliquot columnas de mediis, aut continuasse latus lateri. Nec magnifica sedeat sine te theatro curvo: illa afferet suis humeris quod spectes. Licebit illam intuearis, illam suspicias; proferas multa supercilio, multa signis. Et plaudas, histrione saltante aliquam puellam; & faveas amanti, quisquis ille repræsentetur. Surges cùm surget: sedebis quandiu illa sedet. Tere tempus ad libitum dominæ tuæ. Sed neque crispes comam calamistro: Nec expolias crura tua pumice aspero.

NOTÆ.

[u] *Dissimulanter*] *Quasi nescieris quæ in lecticâ fuerit.*

[o] *Vacuis*] Cùm nullus sit comes.

[p] *Columnas*] Quibus Porticus fultæ sunt, *scilicet.*

[q] *Agatur*] *A mimo repræsentetur.*

[r] *Pumice*] Pumex spongiosus est lapis, quo in lævigando corpore & detergendis pilis fœminæ utebantur. Gall. *Pierre ponce.*

Ista jube faciant, [r] quorum [t] Cybeleïa mater
Concinitur Phrygiis [u] exululata modis.
Forma viros neglecta decet. [x] Minoïda Theseus
Abstulit à nullâ tempora comtus acu.
[y] Hippolytum Phædra, nec erat bene cultus, amavit.
Cura [z] Deæ silvis aptus Adonis erat.
Munditiæ placeant: [a] fuscentur corpora [b] campo:
Sit benè conveniens, & sine labe toga.
Linguáque ne rigeat: careant rubigine dentes:
Nec vagus in laxâ pes tibi pelle natet.
Nec malè deformet rigidos tonsura capillos:
Sit coma, sit doctâ barba resecta manu.
Et nihil emineant, & sint sine sordibus ungues:
Inque cavâ nullus stet tibi nare pilus.
Nec malè odorati sit tristis anhelitus oris:
[c] Nec lædant nares virque paterque gregis.
[d] Cætera lascivæ faciant concede puellæ:
Et si quis [e] malè vir quærit habere [f] virum.

INTERPRETATIO.

Impera ista faciant quorum numeris Phrygiis mater Cybeleia exululata cantatur. Forma neglecta decet viros. Theseus nullâ acu ornatus tempora avexit Minoida. Phædra amavit Hippolytum, nec erat benè comtus. Adonis Amor deæ erat idoneus silvis. Munditiæ præbentur; corpora subnigra reddantur campo. Toga sit concinna & sine maculâ: Et lingua ne hæsitet: Dentes sint absque rubigine: Nec pes incertus fluctuet tibi in calceo malè cohærenti. Nec tonsura pravè deformet comam asperam: sint capilli, sit barba detonsa peritâ manu. Et nihil exstent, & sint ungues sine spurcitiâ; & nullus pilus sit tibi in nare cavâ. Nec spiritus oris malè odorati sit gravis: Nec vir & pater gregis offendant nares. Fac puellæ luxuriosæ reliqua curent: Et si quis effœminatus studet consequi virum.

NOTÆ.

[r] *Quorum*] Semiviros magnæ matris Sacerdotes designat, qui totum corpus quotidie, ut mundi essent, radebant.

[t] *Cybeleïa*] Ops est, seu Vesta, aut Rhea, magna Deorum mater, quæ à Cybele Phrygiæ monte, ubi primùm instituta ejus sacra Cybele quoque dicta est.

[u] *Exululata*] Incondito fistularum & tympanorum strepitu, sicut in Bacchi sacris, & furiali sacrificantium ululatu bonæ Deæ sacra peragebant.

[x] *Minoida*] Phædram Minoïs filiam, cujus ex Epistolâ Ariadnes nota fabula.

[y] *Hippolytum*] De eo suprà ℣.338.

[z] *Deæ*] Veneris *scil.* quæ Adonidem Cinyræ Cypriorum regis & Myrrhæ filium adamavit.

[a] *Fuscentur*] Solis ardore, *scilicet.*

[b] *Campo*] Martium intellige, ubi variis certaminibus sese Romani juvenes exercebant.

[c] *Nec lædant*] Id est, ne axillæ fœtidum, qualem hircus emittit, odorem, exhalent.

[d] *Cætera*] Cultui superfluo studeant.

[e] *Malè vir*] Cinædum indicat.

[f] *Virum*] A quo, *scil.* patiatur muliebria. Atque atrocissimum est istud in effœminatos & comtulos, quos hodie multos, non sine maximo dedecore videmus.

Ecce [g] suum vatem Liber [h] vocat. hic quoque amantes
Adjuvat; & flammæ, qua calet ipse, favet.
[i] Gnossis in ignotis amens errabat arenis,
Quà brevis æquoreis [k] Dia feritur aquis.
Utque erat è somno tunicâ velata recinctâ,
Nuda pedem, croceas irreligata comas,
Thesea crudelem surdas clamabat ad undas,
[l] Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat, flebátque simul; sed utrumque decebat:
Nec facta est lacrymis turpior illa suis.
Jamque iterum tundens mollissima pectora palmis;
Perfidus ille abiit: quid mihi fiet? ait.
Quid mihi fiet? ait. sonuerunt cymbala toto
Littore, & [m] attonitâ tympana pulsa manu.
[n] Excidit illa metu, [o] rupítque novissima verba:
Nullus in exanimi corpore sanguis erat.

INTERPRETATIO.

Ecce Bacchus accersit suum Poëtam: Hic etiam fert opem amantibus; & favet igni que ipse uritur. Gnossis insana vagabatur in arenis insolitis, quâ parva Dia percellitur aquis marinis. Et ut erat tectâ, è somno tunicâ solutâ, nudos habens pedes capillis flavis, haud astrictis. Vociferabatur Theseum crudelem ad surdas undas, lacrymis immeritis perfundentibus molles genas. Vociferabatur & simul lacrymabatur; sed utrumque decebat; nec illa est facta deformier lacrymis suis. Jamque iterum plangens tenerrima pectora manibus; Ille perfidus excessit, dixit: quid mihi eveniet? Quid mihi eveniet? inquit: Cymbala & tympana pulsata manu furere correpta tote littore strepuerunt. Illa procubuit metu & abscidit ultima verba: Nullus sanguis erat in corpore exanimato.

NOTÆ.

[g] *Suum*] Quia & Bacchus, sicuti Apollo, Poëtis præesse dicitur, sine quo Carmina bene non possunt procedere, ipsis etiam Poëtis fatentibus.

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.
nec vivere Carmina possunt
Quæ scribuntur aqua potoribus. Horat.

[h] *Vocat*] *Ad scribenda carmina impellit*: qui etiam favet amantibus.

[i] *Gnossis*] Ariadna est Minois filia, à Gnosso Cretæ urbe ubi ille regnâvit sic dicta. Illam autem, Minotauro ejus ope superato in patriam, spe data matrimonij, Theseus ducebat, jamque ad Naxum insulam pervenerat; at ibi miseram reliquit, cujus misertus Liber Pater uxorem sibi copulavit.

[k] *Dia*] Naxus est insula, una ex Cycladibus, quæ & Dia appellata est.

[l] *Indigno imbre*] Id est, *Lacrymis quibus, ob Thesei ex insulâ discessum immerita vultus fœdabat.*

[m] *Attonitâ*] Furentium Baccarum *scil.* quæ Liberi patris sacra celebrabant.

[n] *Excidit*] Notat vox ista conversionem aut subitam animi mutationem, quam facit major objectorum impetus, quo ab alicujus rei contemplatione abstrahimur.

[o] *Rupit*] *Intermisit*, tympanorum strepitu territa.

Ecce

Ecce [p] Mimallonides ſparſis in terga capillis :
Ecce leves Satyri prævia turba Dei :
Ebrius ecce ſenex pando [q] Silenus aſello ,
Vix ſedet ; & preſſas continet arte jubas.
Dum ſequitur Bacchas, Bacchæ fugiúntque petúntque ,
Quadrupedem ferulâ dum malus urget eques ;
In caput aurito cecidit delapſus aſello.
Clamarunt Satyri, Surge age, ſurge, pater.
Jam [r] Deus è curru, quem ſummum texerat uvis ,
[s] Tigribus adjunctis aurea lora dabat.
Et color, & Theſeus, & vox abiêre puellæ :
Terque fugam petiit : terque retenta metu
Horruit, ut ſteriles, agitat quas ventus, ariſtæ :
Ut levis in madidâ canna palude tremit.
Cui deus, En adſum tibi [t] cura fidelior, inquit :
Pone metum ; Bacchi, [u] Gnoſſias, uxor eris.
Munus habe [x] cælum : cælo ſpectabile ſidus
Sæpe reges dubiam Creſſa [y] Corona [z] ratem.
Dixit ; & è curru, ne tigres illa timeret ,
Deſilit : impoſito ceſſit arena pedi.

INTERPRETATIO.

Ecce Mimallonides comis effuſis in dorſum ; Ecce ſatyri veloces turba precedens Deum ; Ecce Silenus vino oppreſſus , vix ſedet curvo aſello, & tenet jubas quas arte comprimit. Dum ſequitur Bacchas, Baccha & recedunt , & accedunt ; dum ineptus eques premit aſinum ferulâ , procubuit in caput delapſus aurito aſello. Satyri vociferati ſunt, ſurge age, ſurge pater. Jam Deus laxabat habenas aureas tigribus alligatis, è curru, quem ſummum velaverat racemis. Et color, & Theſeus & vox puellæ evanuerunt : Et ter in fugam ſe dedit , & ter repreſſa timore , tremuit , ut ariſtæ ſteriles quas aura impellit ; ut mobilis arundo concutitur in palude uvidâ. Ad quam Deus ; Ecce ait, preſtò ſum , cura fidelior : Mitte timorem ; Gnoſſias eris conjux Bacchi. Donum accipe cœlum ; Corona Cretenſis ſydus conſpicuum gubernabis ſæpe navem incertam. Dixit ; & è curru leviter deſcendit, ne illa reformidaret Tigres : arena ceſſit pedi immiſſo.

NOTÆ.

[p] *Mimallonides*] Bacchæ ſunt mulieres Bacchi ſacra celebrantes ; quæ à Mimante Ioniæ monte, Baccho ſacro ſic dictæ ſunt ; niſi incomparabilis Bocharti ſententiam ſequi velis, qui vocem facit Hebræam ; quaſi illæ eſſent *Memallelan* , id eſt , garrulæ & loquaculæ ; aut à *mamal* , ſeu torculari deductam vocem malis.

[q] *Silenus*] Bacchi nutritius, pædagogus, & comes eſt aſſiduus, plerumque aſello ſuo, niſi quandoque pedes baculo nititur, inſidens, Satyrorum ſenior.

[r] *Deus*] Bacchus *ſcilicet.*

[s] *Tigribus*] Qui, ut & Lynces Bacchi currum trahere dicuntur.

[t] *Cura*] Id eſt, *Qui tui curam majorem habeam.*

[u] *Gnoſſias*] Patronymicum eſt fœmininum à Gnoſo Cretæ urbe, ſicut & Gnoſis, de quo ſuprà.

[x] *Cælum*] Quò à Baccho tranſlatum Poëta ſcripſit in Faſtis.

[y] *Corona*] Sydus eſt Ariadnes corona, novem ſtellis conſpicua , quam propè Bootes humero ſiniſtro contingit.

[z] *Ratem*] Id eſt , Nautas , qui curſum ſuum ſyderibus ſolent dirigere. Metonym. eſt ſubjecti , ſeu continentis pro re contentâ.

Implicitámque finu (neque enim pugnare valebat)
Abſtulit: ut facile eſt omnia poſſe Deo.
Pars, [a] Hymenæe, canunt: pars clamant, [b] Evie evoë!
Sic coëunt ſacro nupta Deuſque toro.
Ergo, ubi contigerint poſiti tibi [c] munera Bacchi,
Atque erit in ſocij fœmina parte tori;
[d] Nyctelíúmque patrem, nocturnáque ſacra precare,
Ne jubeant capiti vina nocere tuo.
Hîc tibi multa licet ſermone latentia tecto
Dicere, quæ dici ſentiat illa ſibi:
Blanditiáſque leves tenui perſcribere vino;
Ut dominam in menſâ ſe legat illa tuam:
Atque oculos oculis ſpectare fatentibus [e] ignem.
Sæpe tacens vocem verbáque vultus habet.
Fac primus rapias illius tacta labellis
Pocula; quaque bibet parte puella, bibas.
Et quodcumque cibi digitis libaverit illa,
Tu pete: dumque petes, ſit tibi tacta manus.
Sint etiam tua vota viro placuiſſe puellæ.
Utilior vobis factus amicus erit.
Huic, ſi [f] ſorte bibes, [g] ſortem concede priorem:
Huic detur capiti demta corona tuo.

INTERPRETATIO.

Et rapuit involutam ſinu; (neque enim poterat obniti:) ut facile eſt Deo poſſe omnia. Pars canunt, Hymenæe: pars vociferantur, Evie Evoë! Sic Deus & ſponſa junguntur ſacro lecto. Ergo, ubi obvenerint tibi dona Bacchi appoſiti, atque fœmina erit in parte lecti ſocij; orato & patrem Nyctelium, & ſacra nocturna, ne imperent vina officere capiti tuo. Hîc licet tibi proferre multa abſcondita verbis ambiguis, quæ illa cognoſcat ſibi dici; & perſcribere molles blanditias vino exiguo; ut illa ſe legat Dominam tuam in menſa: & aſpicere oculos oculis profitentibus amorem. Facies muta ſæpe habet vocem & verba. Fac primus corripias pocula tacta illius labiis; & petes quá parte puella potabit. Et quodcunque eſca illa attigerit digitis, tu carpe; & dum carpes, manus à te tangatur. Cupias etiam gratum eſſe marito puellæ. Erit commodior vobis factus amicus. Si ſorte potaveris, permitte illi ſortem priorem: Corona detracta capiti tuo illi tradatur.

NOTÆ.

[a] *Hymenæe*] Deus eſt quem in nuptiarum felicitatem ſolebant invocare; Liberi Patris & Veneris, vel ut alij malunt Uraniæ filius.

[b] *Evhie*] Evhius, vel Evohus, Bacchus dictus eſt, quòd bello adverſus gigantes in Leonem mutatus, eorum unum cum peremiſſet, audierit à Jove εὖ υἱὲ, *Macte, præclarè fili.*

[c] *Munera*] Vinum *ſcil.*

[d] *Nyctelium*] Eo nomine Bacchus à νυκτελίου, *nocte perficio*, dictus eſt, quod noctu ejus ſacra celebrarentur.

[e] *Ignem*] Amorem *ſcilicet*: quod quidem toties tædet repetere.

[f] *Sorte*] Sorte & talis regna vini data, aut arbitrum bibendi, ſeu Modiperatorem factum, qui bibendi modum præſcriberet ex Horatio aliiſque liquet: Imò & ſorte dapes diſtributæ nonnunquam.

[g] *Sortem*] Ut, *ſcilic.* prior maritus bibat.

Sive erit inferior, seu par, prior omnia sumat:
Neu dubites illi verba secunda loqui.
Tuta frequensque via est, per amicum fallere nomen.
Tuta frequensque licet sit via; crimen habet.
Inde [h] procurator nimiùm quoque multa [h] procurat,
Et sibi mandatis plura videnda putat.
Certa tibi à nobis dabitur mensura bibendi:
Officium præstent mensque pedesque suum.
Jurgia præcipuè vino stimulata caveto,
Et nimiùm faciles ad fera bella manus.
Occidit [i] Eurytion stultè data vina bibendo.
Aptior est dulci mensa merúmque joco.
Si vox est, canta: si mollia brachia, salta:
Et, quacunque potes dote placere, place.
Ebrietas ut vera nocet; sic ficta juvabit.
Fac titubet blæso subdola lingua sono:
Ut, quidquid facies dicesve protervius æquo,
Credatur nimium causa fuisse merum.
Et, Bene, dic, dominæ; bene, cum quo dormiat illa:
Sed malè sit tacitâ mente precare viro.
At, cum discedet mensâ conviva remotâ;
(Ipsa tibi accessus turba locúmque dabit)
Insere te turbæ: levitérque admotus eunti,
Velle latus digitis; & pede tange pedem.
Colloquio jam tempus adest. fuge rustice longè
Hinc pudor: audacem Forsque Venúsque juvant.

INTERPRETATIO.

Seu fuerit minor, seu æqualis, prior capiat omnia: neve cuncteris illi verba faventia dicere. Secura & trita via est decipere per nomen amicum. Quamvis via sit secura & trita, habet crimen. Inde procurator procurat quoque nimiùm multa, & plura credit sibi curanda concreditis. Modus tutus bibendi præscribetur à nobis: mens & pedes fungantur officio suo. Fugito præsertim rixas motas vino, & manus nimiùm paratas ad bella crudelia. Eurytion insulsè procubuit vina exhibita potando. Mensa & vinum est magis idoneum ludo suavi. Si vox tibi *est, cane: si brachia levia, choreas ducito; Et esto gratus quacunque virtute potes esse gratus. Ut vera vinolentia officit, sic simulata proderit. Fac lingua fallax hæsitet voce blæsâ; ut quidquid ages vel loqueris procacius justo nimium vinum existimetur fuisse causa. Et, bene precare dominæ; & bene precare* illi *cum quo illa cubet: sed ora mente secreta malè sit marito. At, cùm conviva abibit, lectis sublatis; (ipsa turba faciet tibi aditus & locum) immisceto te turbæ: & agiliter admotus discedenti, tange latus digitis & pedem pede. Jam tempus venit colloquio: pudor insulse hinc longè abesto; fortuna & Venus favent audenti.*

NOTÆ.

[h] *Procurator*] Ille est qui absentis negotia gerit; cujus generis multi plura quam domino conducit curant.

[i] *Eurytion*] Centaurus est, qui in Pirithoi nuptiis cùm vino incaluisset, Hippodameamque rapuisset, à Theseo vasto cratere prostratus animam vinúmque evomuit, ut in Metam. 12. legitur.

[k] Non tua ſub noſtras veniat facundia leges.
Fac tantùm incipias, ſponte diſertus eris.
Eſt tibi agendus amans, imitandáque vulnera verbis.
Hinc tibi quæratur qualibet arte fides.
Nec credi labor eſt: ſibi quæque videtur amanda.
Peſſima ſit, [l] nulli non ſua forma placet.
Sæpe tamen verè cœpit ſimulator amare:
Sæpe, quòd incipiens finxerat eſſe, fuit.
Quò magis ô faciles imitantibus eſte, puellæ.
Fiet amor verus, qui modò falſus erat.
Blanditiis animum furtim deprendere nunc ſit:
Ut pendens liquidâ ripa ſubitur aquâ.
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos;
Et teretes digitos, exiguúmque pedem.
Delectant etiam caſtas præconia formæ.
Virginibus curæ gratáque forma ſua eſt.
Nam cur in [m] Phrygiis Junonem & Pallada ſilvis
Nunc quoque judicium [n] non tenuiſſe pudet?
Laudatas oſtentat [o] avis Junonia pennas:
Si tacitus ſpectes, illa recondit [p] opes.
Quadrupedes, inter rapidi certamina curſus,
Depexæque jubæ plauſáque colla juvant.
Nec timidè promitte: trahunt promiſſa puellas.
Pollicito teſtes quoſlibet adde Deos.

INTERPRETATIO.

Eloquentia tua ne ſubjiciatur noſtris legibus; fac tantum initium facias, eris ultrò facundus. Amans eſt tibi fingendus verbis, & vulnera ſimulanda. Hinc tibi fides quelibet artificio quæratur. Nec difficile eſt fidem facere: qualibet ſibi videtur diligenda Sit deformiſſima, nulli ſua ſpecies non grata eſt. Sæpe tamen ſimulator initium fecit verè amandi: Sæpe fuit quod incipiens ſimulaverat eſſe: Quò magis, ô puella, eſtote blanda ſimulantibus: amor qui erat modò fictus fiet amor verus. Nunc liceat clàm mentem occupare blanditiis; ut ripa declivis penetratur aquâ fluidâ. Nec moleſtum ſit tibi approbare vultum & comam, & digitos teretes, & pedem parvum. Laudes pulcritudinis placent etiam pudicis. Forma ſua eſt curæ, & placet puellis. Nam quamobrem nunc quoque pudet Junonem, & Palladem non viciſſe in ſilvis Phrygiis? Avis Junonia expandit pennas approbatas: Si mutus aſpicias, illa denuò occulit divitias. Juba comta, & colla delinita proſunt equis, inter pugnas curſus celeris. Nec pollicearis meticulosè: pollicitationes ducunt puellas. Sume quoſlibet deos teſtes promiſſis.

NOTÆ.

[k] *Non tua*] Id eſt, *finem orationi non ſtatuo*: quippe Amor quæ ſunt opus ſuadebit.

[l] *Nulli non*] Inde fit ut puellis nulla quàm ſpretæ formæ ſit major injuria.

[m] *Phrygiis*] Notius eſt judicium Paridis de tribus deabus, cùm nulla alteram formâ præcellentem vellet agnoſcere, quàm ut toties repetita oculis ſubjiciamus.

[n] *Non tenuiſſe*] Veneri nempe formæ gloriam, & aureum malum Paris libidine corruptus aſſignavit.

[o] *Avis Junonia*] Pavo eſt, quos Junonis currum trahere voluerunt.

[p] *Opes*] Pennas *ſcilicet* verſicolores.

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum;
Et jubet [q] Æolios irrita ferre [r] Notos.
Per [f] Styga Junoni falsum jurare solebat
Jupiter: exemplo nunc favet ipse suo.
Expedit esse Deos: &, ut expedit, esse putemus.
[t] Dentur in antiquos thura merúmque focos.
[u] Nec secura quies illos similísque sopori.
Detinet. innocuè vivite; numen adest.
Reddite depositum: [x] pietas sua fœdera servet:
Fraus absit: vacuas cædis habete manus.
Ludite, si sapitis, solas impune puellas.
Hac magis est unâ fraude pudenda fides.
Fallite fallentes: ex magnâ parte profanum
Sunt genus. in laqueos, quos posuere, cadant.
Dicitur Ægyptos caruisse juvantibus arva
Imbribus; atque annos sicca fuisse novem.
[y] Cùm Thrasius Busirin adit, monstrátque piari
Hospitis effuso sanguine posse Jovem.
Illi Busiris, Fies Jovis hostia primus,
Inquit: & Ægypto tu dabis hospes aquam.

INTERPRETATIO.

Jupiter contemnit ex cœlo perjuria amantum; & imperat Austros Æolios vana rapere. Solemne erat Jovi ficta jurare, Junoni per Stygem: Ipse nunc indulget exemplo suo. Utile est deos esse; & quandoquidem est utile, arbitremur esse. Thura & vinum mittantur in altaria antiqua. Nec quies secura & par stupori illos habet; innoxiè vitam agite; Deus adest. Restituite depositum: pietas tueatur sua jura: procul sit dolus: habete manus insontes homicidij. Fallite si sapitis, solas puellas inulti. Fides est magis erubescenda hoc uno dolo. Decipite decipientes: sunt genus profanum magnâ ex parte: Irretiantur retibus quæ tetenderunt. Ægyptus perhibetur caruisse pluviâ fœcundante agros; & arida fuisse annos novem: Cùm Thrasius venit ad Busirim & ostendit Jovem posse placari sanguine sparso peregrini. Busiris respondit illi, eris primus victima Jovis: & tu peregrinus præbebis aquam Ægypto.

NOTÆ.

[q] *Æolios*] Quibus imperat Æolus ventorum rex.

[r] *Notos*] Venti sunt à meridie flantes.

[f] *Styga*] Styx fluvius est, aut inferiorum palus,

> *Dij cujus jurare timent, & fallere numen.* Virg.

[t] *Dentur*] Colendorum & venerandorum deorum causâ, *scil.*

[u] *Nec secura*] Quod impiè docuit Epicurus.

[x] *Pietas sua*] Id est, *Quod docet Pietas aut pollicetur, pij homines faciant, serventque.*

[y] *Cùm Thrasius*] In eo est Poëta ut contra Auctores malum rejiciendum esse ostendat: fabulam itaque narrat de Thrasio, quæ sic se habet. Fuit Busiris rex Ægypti, Neptuni & Libyes filius, quem, cùm novem annis siccitate nimiâ magna Ægyptum premeret sterilitas, Thrasius hospitum sanguine aquas elici posse docuit. Quisnam & cujas esset Thrasius Busiris interrogavit, cùmque eum peregrinum didicisset, eundem primum mactavit. Busiris verò eadem tandem ab Hercule affectus pœnâ, interiit.

Et [x] Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit. infelix imbuit auctor opus.
Justus uterque fuit. neque enim lex æquior ulla,
Quàm necis artifices arte perire suâ.
Ergo, ut perjuras meritò perjuria fallant,
Exemplo doleat fœmina lusa suo.
Et lacrymæ prosunt: lacrymis [a] adamanta movebis.
Fac madidas videat, si potes, illa genas.
Si lacrymæ (neque enim veniunt in tempore semper)
Deficient; unctâ lumina tange manu.
Quis sapiens blandis non misceat oscula verbis?
Illa licet non det, non data sume tamen.
Pugnabit primò fortassis; &, Improbe, dicet:
Pugnando vinci sed tamen illa volet.
Tantùm, ne noceant teneris malè rapta labellis,
Neve queri possit dura fuisse, cave.
Oscula qui sumsit, si non & cætera sumet;
Hæc quoque, quæ data sunt, perdere dignus erit.
Quantùm defuerat pleno post oscula voto!
Hei mihi! rusticitas, non pudor ille fuit.
Vim licet appelles; grata est vis ista puellis:
Quod juvat, invitæ sæpe dedisse volunt.
Quæcunque est subitâ Veneris violata rapinâ;
Gaudet: & improbitas muneris instar habet.
At, quæ cùm cogi posset, non tacta recessit,
Ut simulet vultu gaudia, tristis erit.

INTERPRETATIO.

Phalaris etiam cremavit tauro artus crudelis Perilli: Miser artifex rigavit opus. Uterque fuit æquus: neque enim lex ulla justior, quàm auctores cædis interire arte suâ. Ergò, ut perjuria jure decipiant perjuras, fœmina exemplo suo decepta indignetur. Lacrymæ sunt etiam utiles: flectes adamantem lacrymis. Fac si queas, illa aspiciat genas humidas. Si lacrymæ deerunt, (neque enim fluunt semper opportunè,) tange oculos manu illitâ. Quis sapiens non confundat oscula cum verbis lenibus? Quamvis illa non concedat, cape tamen non concessa. Fortè repugnabit ab initio, & dicet, Pessime: sed tamen illa cupiet superari repugnando. Tantùm ne malè sumta lædant mollia labia, & vide ne possit conqueri fuisse rustica. Qui rapuit oscula si non & rapiet reliqua; erit dignus amittere hæc quoque quæ sunt concessa. Quantùm deerat desiderio pleno post suavia. Hei mihi! illa fuit insulsitas, non verecundia. Quamvis dicas violentiam, ista violentia est accepta puellis: volunt sæpe coactæ concessisse quod gratum est. Quæcunque est celeri furto Veneris temerata, lætatur; & nequitia habet præstantiam doni. At, quæ abiit intacta, cùm posset cogi, quamvis testetur lætitiam vultu, erit mœsta.

NOTÆ.

[x] *Phalaris*] Crudelissimus fuit Agrigentinorum in Siciliâ tyrannus, cui is, de quo nunc, Perillus taurum æneum obtulit, in quem includendos noxios docuit, ut supposito igne, mugientis bovis boatum vox eorum imitaretur. Opus laudavit tyrannus, sed artificem primum experiri voluit quod tam pulcrè invenerat.

[a] *Adamanta*] Puellam durissimam.

Vim passa est [b] Phœbe ; vis est allata sorori :
Et gratus raptæ raptor uterque fuit.
Fabula nota quidem, sed non indigna referri,
[c] Scyrias [d] Hæmonio [e] juncta puella viro.
Jam [f] Dea laudatæ dederat sua præmia formæ
Colle sub [g] Idæo [h] vincere digna duas.
Jam [i] nurus ad Priamum diverso venerat orbe ;
Grajaque in Iliacis mœnibus uxor erat.
Jurabant [k] omnes in læsi verba mariti :
Nam dolor unius, publica causa fuit.
Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset, Achilles
[l] Veste virum longâ dissimulatus erat.
Quid facis, [m] Æacide ? [n] non sunt tua munera lanæ.
Tu titulos [o] aliâ Palladis arte petas.
Quid tibi cum calathis ? clypeo manus apta ferendo est.
Pensa quid in dextrâ, quâ cadet [p] Hector, habes ?

INTERPRETATIO.

Phœbe violata est ; soror temerata est ; & uterque stuprator fuit acceptus rapta. Puella Scyrias juncta viro Hæmonio est equidem fabula trita, sed non indigna memorari. Jam Dea digna superare duas exhibuerat sua præmia pulcritudinis sub monte Idæ. Jam nurus venerat ad Priamum orbe dissito ; & conjux Græca erat in muris Trojanis. Omnes jurabant in verba mariti contumeliâ affecti : nam dolor unius fuit causa communis. Indecorum, nisi concessisset hoc precibus matris, Achilles sese virum esse texerat prolixâ tunicâ. Quid agis Æacide ? lanæ non sunt tua negotia. Tu quære gloriam aliâ arte Minervæ. Quid tibi cum quasillis ? manus idonea est tenendo scuto. Cur pensa geris dextrâ, quâ Hector procumbet ?

NOTÆ.

[b] *Phœbe*] Leucippi fuit filia, unà cum Ilairâ sorore, quas Idæ & Lynceo fratribus pater despondit, Castor & Pollux amore incensi rapuerunt, ut scribit Hyginus.

[c] *Scyrias*] Deidamia est, Lycomedis regis Scyri, (quæ Ægæi est insula) filia.

[d] *Hæmonio*] *Thessalico*, ab Hæmo Thessaliæ monte, vel Æmone Deucalionis filio. De Achille loquitur, qui Phtiam, Thessaliæ urbem, patriam habuit.

[e] *Juncta*] Apud Lycomedem, Thetis, filium Achillem, ne ad bellum Trojanum proficisceretur, ubi periturum eum didicerat, muliebri habitu celaverat. Cum eo Deidamia rem habuit, ex quo concubitu Neoptolemus seu Pyrrhus procreatus est.

[f] *Dea*] Venus, *scil.* quæ Helenam præmium judicij in formæ suæ gloriam lati, Paridi promiserat : quæ Helena Trojani belli, cùm Menelao nupsisset, & à Paride rapta fuisset, luctuosissimam facem accendit.

[g] *Idæ*] In Ida Phrygiæ monte Deas Junonem, Palladem & Venerem de formæ præstantiâ litigantes Paris audiverat.

[h] *Vincere digna duas*] Junonem & Palladem *scil.* Atque egregiè, quod præcepit, Veneri suæ favet Poëta.

[i] *Nurus*] Helena, *scil.* quam rapuerat Paris, & ex Græciâ, regione à Trojâ dissitâ, ad patrem Priamum duxerat.

[k] *Omnes*] Græci Principes *scil.* qui in unum coactis copiis, & totius belli Agamemnoni curâ demandatâ, in Trojam navigaverunt, quam post decennalem obsidionem tandem everterunt.

[l] *Veste longâ*] Illud est quod antè diximus, habitu muliebri apud Lycomedem regem inter puellas Achillem delituisse.

[m] *Æacide*] Vocativus est Græcus, ultimâ propter *n* productâ. Æacides verò Achilles est ab Æaco avo sic dictus.

[n] *Non sunt*] Hoc ideò dicit, quòd apud Lycomedem cum puellis vivens muliebria tractaret.

[o] *Aliâ*] Bellicâ *scil.* non enim lanificij modò, sed & belli dea credita est.

[p] *Hector*] Priami fuit fortissimus filius, quem Achilles interfecit.

Rejice ſuccinctos operoſo ſtamine fuſos.
  Quaſſanda eſt iſtâ [q] Pelias haſta manu.
Fortè erat in thalamo [r] virgo regalis eodem:
  Hæc illum ſtupro comperit eſſe virum.
Viribus illa quidem victa eſt; ita credere oportet:
  Sed voluit vinci viribus illa tamen.
Sæpe, *Mane*, dixit, cùm jam [s] properaret Achilles:
  Fortia nam poſitâ ſumſerat arma colo.
[t] Vis ubi nunc illa eſt? quid blandâ voce moraris
  Auctorem ſtupri, Deïdamia, tui?
Scilicet, ut pudor eſt quondam [u] cœpiſſe priorem;
  Sic alio gratum eſt incipiente pati.
Ah nimia eſt juveni propriæ fiducia formæ,
  Expectat ſi quis, dum prior illa roget!
Vir prior accedat: vir verba precantia dicat.
  Excipiet blandas comiter illa preces.
Ut potiare, roga: tantùm cupit illa rogari.
  Da cauſam voti principiúmque tui.
Jupiter ad veteres ſupplex [x] Heroïdas ibat:
  Corripuit magnum nulla puella Jovem.
Si tamen à precibus tumidos accedere [y] flatus
  Senſeris: incepto parce, reférque pedem.

INTERPRETATIO.

Sperno fuſos involutos ſtamine difficili. Haſta Pelias concutienda eſt iſtâ manu. Fortè virgo regia erat in eodem cubiculo: hac ſenſit illum eſſe virum vitio. Illa quidem ſuperata eſt viribus; itâ opus eſt credere: ſed tamen illa voluit ſuperari viribus. Dixit ſæpe, Mane, cum jam Achilles feſtinaret: nam induerat arma ſtrenua colo abjectâ. Ubi nunc eſt illa violentia? Quamobrem Deidamia detines verbis lenibus autorem ſtupri tui? Nempe ut verecundia eſt ſumſiſſe olim priorem; ſic juvat pati alio incipiente. Ah confidentia elegantia propria eſt nimia adoleſcenti, ſi quis moratur, uſquedum illa prior oret! Vir prior adeat: vir proferat verba orantia. Illa urbanè accipiet preces blandas. Ut potiaris orato: illa optat tantùm orari. Præbe cauſam & principium deſiderij tui. Jupiter veniebat ſupplex ad antiquas heroidas: nulla puella increpavit magnum Jovem. Si tamen adverteris faſtus turgidos gigni precibus, deſiſte ab incepto, & pedem reprime.

NOTÆ.

[q] *Pelias*] Hoc fuit ejus haſtæ nomen quam Achilles tractabat, quamque fraxineam ex Pelio Theſſaliæ monte Peleo Chiron tradiderat, tanti ponderis, ut Patroclus Achillis arma indutus, eam tanquam intractabilem reliquerit.

[r] *Virgo*] Deidamia, *ſcil.* Lycomedis filia.

[s] *Properares*] Ad bellum Trojanum, ab Ulyſſe inventus, iret. Atque hic turpiter hallucinatus eſt Commentator.

[t] *Vis*] *Cùm abit Achilles, ubinam vis*, inquit, *in quam culpam rejicias, ô Deidamia.*

[u] *Cœpiſſe*] Id eſt, priorem Deidamiam ab Achille Amoris illecebras captaſſe.

[x] *Heroidas*] Danaën, puta, Europen, Semelen, aliáſque.

[y] *Flatus*] Hoc eſt pudicitiam ſimulantis puellæ ſuperbiam.

Quòd

Quod refugit, multæ cupiunt: odêre, quod instat.
Leniùs instando tædia tolle tui.
Nec semper Veneris spes est profitenda roganti:
Intret amicitiæ nomine tectus amor.
Hoc aditu vidi tetricæ data verba puellæ:
Qui fuerat cultor, factus amator erat.
[z] Candidus in nautâ turpis color: æquoris unda
Debet, & à radiis sideris esse niger.
Turpis & agricolæ: quia vomere semper adunco,
Et gravibus rastris sub [a] Jove versat humum.
Et tua, [b] Palladiæ petitur cui fama coronæ,
Candida si fuerint corpora; turpis eris.
Palleat omnis amans: hic est color aptus amanti.
Hic decet: hoc vultu non valuisse putent.
Pallidus in [c] Lyrice silvis errabat [d] Orion:
Pallidus in [e] lentâ Naïde [f] Daphnis erat.
Arguat & macies [g] animum: nec turpe putaris,
[h] Palliolum nitidis imposuisse comis.
Attenuent juvenum vigilatæ corpora noctes;
Curáque, & è magno qui fit amore, dolor.

INTERPRETATIO.

Multæ optant, quod elabitur; oderunt quod adest. Aufer tædia tui minùs urgendo. Nec semper spes Veneris est indicāda tibi precanti: amor subeat velatus nomine amicitiæ. Vidi puellam terribilem deceptam hoc accessu: qui fuerat amicus, erat factus amator. Color albus fœdus in nauta: debet esse fuscus aquâ maris & radiis Solis. Est etiam indecorus agricolæ; quia indesinenter invertit terram curvo vomere, & rastris onerosis. Eris etiam deformis, tu à quo quæritur fama coronæ Palladiæ, si tua corpora fuerint alba. Omnis amans sit pallidus: Hic color est idoneus amanti. Hic decet: Existiment puellæ hac specie ægrum fuisse. Orion vagabatur in silvis pallidus in Lyrico: Daphnis erat pallidus in molli Naïde. Macies declaret etiam mentem, nec credideris indecorum imposuisse palliolum capillis unctis. Noctes insomnes & cura & dolor qui oritur ex magno amore, imminuant corpora adolescentum.

NOTÆ.

[z] *Candidus*] Qualis amantis color esse debeat, indicat.

[a] *Jove*] Sub cœlo aperto. Ita & loquutus Horatius.

[b] *Palladiæ*] Id est *Oleagina*, nam Palladi olea sacra ex quâ arbore coronæ petebantur, quibus victores in Olympicis certaminibus donabantur.

[c] *Lyrice*] Quænam hæc fuerit planè non scio: sed vide mihi, quæso, clar. Heinsij varias lectiones; ex quibus quod libuerit conjicias. Fortè non malè *lincei* legeris, ut intelligatur Orion etiam cùm in sylvis venaretur, pallido amantis colore fuisse.

[d] *Orion*] Insignis fuit Venator, Dianæ comes assiduus, trium Deorum urinâ procreatus, qui post mortem in cælum translatus sydus suo nomine fecit procellosum.

[e] *Lentâ*] *Durâ & ad amandum tardâ*: quia fontibus & aquis Nais gaudens, *scilic.*

[f] *Daphnis*] Mercurij fuit filius, qui in Siciliâ patriâ Bucolici carminis fuit inventor.

[g] *Animum*] Id est, Ejus ex Amore morbum.

[h] *Palliolum*] Quo, qui infirmæ erant valetudinis caput obnubebant.

Ut voto potiare tuo, miserabilis esto:
 Ut, qui te videat, dicere possit, Amas.
[i] Conquerar, an moneam, mistum fas omne nefásque?
 Nomen amicitiæ, nomen inane fides.
Hei mihi! non tutum est, quod ames, laudare sodali.
 Cùm tibi laudanti credidit; ipse [k] subit.
At non [l] Actorides lectum temeravit Achillis:
 Quantum ad [m] Pirithoüm, Phædra pudica fuit.
[n] Hermionen [o] Pylades, [p] quo Pallada Phœbus, amabat:
 Quodque tibi geminus, [q] Tyndari, Castor erat.
Si quis idem speret; jacturas poma [r] myricas
 Speret: & è medio flumine mella petat.
[f] Nil, nisi turpe juvat: curæ est sua cuique voluptas.
 Hæc quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus! non est hostis metuendus amanti.
 Quos credis fidos, effuge; tutus eris.
Cognatum fratrémque cave, carúmque sodalem:
 Præbebit veros hæc tibi turba metus.

INTERPRETATIO.

Ut potiaris voto tuo, esto miserandus; ut qui te aspiciat possit dicere, Amas. Doleamne, an admoneam, fas omne & nefas confusum? Nomen amicitia, fides est nomen futile. Hei mihi! non est securum celebrare apud socium quod ames. Cùm fidem adhibuit tibi celebranti, ipse surrepit. At Actorides non violavit torum Achillis; Phædra fuit casta quantum ad Pirithoüm. Pylades amabat Hermionen quomodo Phœbus Minervam: & erat quod tibi geminus Castor, ò Tyndari. Si quis sperat idem, speret myricas laturas poma, & captet mella è medio flumine. Nihil, nisi inhonestum prodest: gaudia sua sunt cura cuique. Hæc quoque fiunt suavia dolore alterius. Heu nefas! hostis non est reformidandus amanti. Vita quos arbitraris fideles; securus eris. Fuge consanguineum & fratrem, & dilectum socium; hæc turba veros tibi creabit timores.

NOTÆ.

[i] *Conquerar*] Hâc interrogatione quæ querimoniam habet, cùm bonum malum, fas nefas, omnia denique essent promiscua; nulli in amore fidendum esse monet Poëta.

[k] *Subit*] Ut amantis partes, altero expulso, tueatur.

[l] *Actorides*] Patroclus est Achillis fidissimus comes, Menœtij filius, ab avo Actore sic dictus.

[m] *Pirithoum*] Fidissimus fuit Thesei comes & amicus, qui Phædram Thesei uxorem, utut impudicam nunquam amavit.

[n] *Hermionen*] Fuit ea Menelai & Helenæ filia, quam Orestes Agamemnonis & Clytemnestræ filius duxit uxorem.

[o] *Pylades*] Strophij fuit filius, indissolubili & mutuo amicitiæ cum Oreste junctus vinculo, qui neque hunc furiis agitatum in summis periculis deseruit; ut etiam pro illo mori non dubitaverit.

[p] *Quo*] Amore, *scil.* in sororem castissimam, fraterno.

[q] *Tyndari*] Helena est Tyndari filia, quam frater Castor cum Polluce non nisi honesto amore prosequuti sunt.

[r] *Myricas*] Virgulti genus est humilis. Gall. *Bruyere*.

[f] *Nil nisi*] Hoc per querimoniam dictum intellige.

Finiturus eram : ſed ſunt diverſa puellis
  Pectora. mille animos excipe mille modis.
Nec tellus eadem parit omnia. vitibus illa
  Convenit; hæc oleis : hac bene farra virent.
Pectoribus mores tot ſunt, quot in orbe figuræ :
  Qui ſapit, innumeris moribus aptus erit.
Utque leves [t] Proteus modò ſe tenuabit in undas;
  Nunc leo, nunc arbor, nunc erit hirtus aper.
Hi jaculo piſces, illi capiuntur ab hamis :
  Hos cava contento retia fune trahunt.
Nec tibi conveniat cunctos modus unus ad annos :
  Longiùs inſidias cerva videbit anus.
Si doctus videare rudi, petulanſve pudenti;
  Diffidet miſeræ protinus illa ſibi.
Inde fit, ut, quæ ſe timuit committere honeſto,
  Vilis in amplexus inferioris eat.
Pars ſuperat cœpti, pars eſt exhauſta, laboris.
  [u] Hìc teneat noſtras anchora jacta rates.

INTERPRETATIO.

Finem eram impoſiturus; ſed variâ ſunt ingenia puellis. Falle mille modis mille animos. Nec idem ſolum generat omnia; illud aptum eſt vitibus; hoc oleis; hoc læta ſegetes vireſcunt. Tot ſunt mores animis quot figuræ in mundo: qui ſapit, idoneus erit infinitis moribus: Et tanquam Proteus modò liqueſcet in aquas tenues; nunc erit leo, nunc arbor, nunc aper horridus. Hi piſces corripiuntur jaculo, illi ab hamis; retia cava hos educunt fune adducto. Nec unus modus tibi ſupponat ad omnem ætatem. Cerva annoſa proſpiciet inſidias è longinquo. Si appareas doctus indoctæ, vel procax verecundæ, illa ſtatim ſibi miſera diffidet. Inde oritur, ut, quæ reformidavit ſe credere nobili viro, veniat in amplexus aſpernandi inferioris. Pars supereſt incepti laboris, pars eſt abſoluta. Anchora immiſſa hic noſtram navem coërceat.

NOTÆ.

[t] *Proteus*] Deus fuit marinus Neptuni filius, in quaſvis formas ſeſe mutare ſolitus, unde proverbium *Proteo mutabilior.*

[u] *Hic*] Id eſt, *Hic finiendum.* Metaphora à re nauticâ petita.

P. OVIDII NASONIS
SULMONENSIS
ARTIS AMATORIÆ
LIBER II.

[a] Dicite, Io Pæan: &, io, bis dicite, Pæan.
Decidit in casses præda petita meos.
Lætus amans [b] donet viridi mea carmina palmâ:
Præferor [c] Ascræo [d] Mæonióque seni.
[e] Talis ab armiferis [f] Priameïus hospes [g] Amyclis.
Candida cum raptâ conjuge vela dedit.
Talis erat, [h] qui te curru victore ferebat,
Vecta [i] peregrinis Hippodamia rotis.
Quid [k] properas, juvenis? mediis tua pinus in undis
Navigat: & longè, quem peto, portus abest.
Non satis est venisse tibi me vate puellam.
Arte meâ capta est: arte tenenda meâ est.

INTERPRETATIO.

IO, dicito Pæan: & io, bis dicite Pæan: præda quæsita cecidit in mea retia. Amans festivus meos versus decoret palmâ virenti: præponor Seni Ascræo, & Mæonio. Talis hospes Priameius explicuit vela alba cum uxore raptâ ab Amyclis armiferis. Talis erat qui abducebat te curru victore, Hippodamia ablata curru extraneo. Quid festinas, adolescens? Navis tua est in mediis aquis, & portus quem cupio longè abest. Non satis est puellam tibi in manus devenisse me vate: capta est arte meâ: retinenda est arte meâ.

NOTÆ.

[a] *Dicite*] De amicâ victâ triumphandum esse dicit, & Apollinem invocandum, ut in Epiniciis omnibus, & cujuscumque celebratione victoriæ, mos invaluerat. *Pæan* enim Apollinis unum nomen est, ex quo non modò ejus hymni Pæanes dicti sunt, sed & lætitiæ acclamationes verba illa *io Pæan* acceperunt.

[b] *Donet palmâ*] Quia eorum beneficio puellam demeruerit.

[c] *Ascræo*] Hesiodo, ab Ascra Bœotiæ vico sic dicto.

[d] *Mæonio*] Homero, à Mæone patre, aut patriâ Mæoniâ, aut Mæone Lydorum rege, qui eum pro filio educaverit: nam hæc omnia incerta sunt.

[e] *Talis*] Qualis ego sum, aut amans, qui meis usus carminibus puellâ quam amet, potitur.

[f] *Priameius*] Paris est quem Menelaus, ut uxorem raperet *scilicet*, hospitio excepit.

[g] *Amyclis*] Amyclæ civitas Laconica, patria Helenæ.

[h] *Qui te*] Pelops est Tantali filius, qui Hippodamiæ superato patre Oenomao, eam, quam ille, ne ejus nuptiarum die interiret, sicuti oraculo didicerat, virginitate perpetuâ damnaverat, uxorem duxit.

[i] *Peregrinis*] Pelopis, *scil.* peregrini.

[k] *Properas*] More eorum qui ad rei cujuslibet finem perveniunt.

Nec minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.
Casus inest illic: hîc erit artis opus.
Nunc mihi, si quando, [l] Puer & Cytherêa, favete:
Nunc [m] Erato: nam tu nomen amoris habes.
Magna paro; quas possit Amor remanere per artes
* Dicere, tam vasto [n] pervagus orbe puer.
Et levis est, & habet geminas, quibus avolet, alas.
Difficile est illis imposuisse modum.
[o] Hospitis effugio præstruxerat omnia Minos.
Audacem pennis repperit ille viam.
Dædalus ut clausit [p] conceptum crimine matris
Semibovémque virum semivirúmque bovem;
Sit modus exilio, dixit, [q] justissime Minos:
[r] Accipiat cineres terra paterna meos.
Et quoniam in patriâ fatis agitatus iniquis
Vivere non potui, sit mihi posse mori.
Da reditum puero, senis est si gratia vilis:
Si non vis puero parcere, parce seni.
Dixerat hæc. sed & hæc, & multò plura licebat
Dicere: regressus non dabat ille viro.
Quod simulac sensit, Nunc, ô nunc, Dædale, dixit,
Materiam, qua sis ingeniosus, habes.
Possidet en terras, & possidet æquora Minos:
Nec tellus nostræ, nec patet unda fugæ.

INTERPRETATIO.

Nec virtus est inferior servare acquisita quàm acquirere: fortuna est illic: hic opus erit artis. Hic mihi, si usquam, estote propitij Puer & Cytherea: hic faveas Erato: nam tu habes nomen amoris. Magna, dicere molior, quo artificio Amor, puer erro tam vasto orbe possit consistere. Est incenstans est, & habet duas alas, quibus avolet: arduum est illis præscripsisse legem. Minos præcluserat omnia fuga hospitis: ille invenit pennis iter arduum. Postquam Dædalus sepsit virum semibovem, & bovem semivirum procreatum scelere matris; sit finis exilio, inquit, Minos æquissime; solum patrium habeat meos Cineres. Et quoniam actus fatis iniquis non potui vivere in patriâ, liceat mihi obire: Concede regressum puero, si gratia senis exigua est; si non vis favere puero, faveas seni. Locutus erat hæc; sed poterat loqui hæc & multò plura; ille non concedebat reditus viro. Quod statim atque cognovit; Nunc, ô nunc, Dædale, inquit, suppetit materia quâ sis solers. En Minos obtinet terras, & obtinet maria; nec terra, nec aqua aperta est fuga nostra.

NOTÆ.

[l] *Puer*] Cupidinem & Venerem invocat.

[m] *Erato*] Musarum una est ab Amore nomen apud Græcos consequuta.

[n] *Pervagus*] Quo, *scilicet*, ab uno ad alium amantem deficiunt puellæ.

[o] *Hospitis*] Dædali nempe, Atheniensis fabri insignis, qui sibi & Icaro filio aptatis alis è Creta evolavit.

[p] *Conceptum*], De Minotauro loquitur, quem ex tauro gravida Pasiphaë peperit, atque labyrintho à Dædalo fabricato Minos clausit.

[q] *Justissime*] Fuit ob justitiam apud inferos Minos quoque judex constitutus.

[r] *Accipiat*] Id est, *Discedere & patriam revisere liceat.*

[s] *Puero*]. Icaro *scil.* Dædali filio.

Restat iter cælo : cælo tentabimus ire.
Da veniam cœpto , Jupiter alte , meo.
Non ego sidereas affecto tangere sedes.
Quâ fugiam dominum nulla , nisi ista, via est.
[t] Per Styga detur iter : Stygias tranabimus undas.
Sint mihi naturæ jura [u] novanda meæ.
Ingenium mala sæpe movent. quis crederet unquam ,
Aërias hominem carpere posse vias ?
[x] Remigium volucres disponit in ordine pennas :
Et leve per lini vincula nectit opus :
Imáque pars ceris astringitur igne solutis :
Finitúsque novæ jam labor artis erat.
Tractabat cerámque puer pennásque renidens ,
Nescius hæc humeris arma parata suis.
Cui pater, His, inquit patria est adeunda carinis :
Hac nobis Minos effugiendus ope.
Aëra non potuit Minos ; alia omnia clausit.
Quem licet, inventis aëra rumpe meis.
Sed tibi nec virgo [y] Tegeæa, comésque [z] Bootæ
[a] Ensiger Orion [b] aspiciendus erit.
Me pennis sectare datis : ego prævius ibo.
Sit tua cura sequi : me duce tutus eris.

INTERPRETATIO.

Supereſt via cœlo : conabimur effugere calo. Jupiter ſumme, fave auſibus meis. Ego non expete aſcendere ad ſedes caleſtes : nullum eſt iter niſi hoc quo devitem dominum. Via concedatur per Stygem ; trajiciemus undas Stygias : Liceat mihi mutare jura mea natura. Incommoda acuunt ſape ingenium : quis crederet unquam hominem poſſe tentare iter aerium ? Ordinat pennas volucres in remigium ; & leve opus implicat ligaminibus lineis , & pars inferior jungitur cerâ igne liquefactâ ; & jam labor nova artis erat abſolutus. Puer feſtivus movebat ceram & pennas, ignorans hac inſtrumenta adornata pro humeris ſuis. Cui pater, his ait, navibus patria eſt petenda : Minos eſt nobis vitandus hoc auxilio. Minos nequivit obſtruere aërem ; obſtruxit alia omnia; quem, conceſſum eſt, frange aërem meis excogitatis. Sed nec virgo Tegaa, nec Orion enſifer, comes Boota erit tibi ſpectandus. Sequere me pennis traditis ; ego pracedam. Memineris ſequi ; ſecurus eris me pravio.

NOTÆ.

[t] *Per Styga*] Hoc dicit, quasi invitus sibi per cælum aperiat iter.

[u] *Novanda*] Naturæ jura innovare videtur Dædalus qui aërem volucribus concessum, terrâ relictâ, tentet.

[x] *Remigium*] Eo modo & alij Poëtæ; Virgilius etiam alas *remigium* dixit.

[y] *Tegeæ*] Callisto est Lycaonis Arcadiæ regis filia, à Tegeâ urbe sic dicta, quam, cùm ei vitium Jupiter obtulisset , eamque in ursam Juno mutasset, ille inter sydera transtulit , quæ etiamnum hodie Ursa major , seu Helice à Græcis vulgò dici solet.

[z] *Bootæ*] Sydus est Bootes seu Arctophilax juxta Arcton.

[a] *Ensiger*] Sydera sua quâ figurâ libuit finxerunt Astronomi ; Orioni ensem attribuerunt , quòd ad ejus formam stellæ nonnullæ dispositæ videantur.

[b] *Aspiciendus*] *Ut te* , scilicet , *eorum syderum intuitu, quod nauta solent , regas.*

Nam sive ætherias vicino sole per auras
Ibimus ; impatiens cera caloris erit.
Sive [c] humiles propiore freto jactabimus alas ;
Mobilis æquoreis penna madescet aquis.
Inter utrumque vola ventos quoque, nate, timeto ;
Quaque ferent auræ, vela secunda dato.
Dum monet ; aptat opus puero, monstrátque moveri :
Erudit infirmas ut sua mater aves.
Inde sibi factas humeris accommodat alas :
Perque novum timidè corpora librat iter.
Jamque volaturus parvo dedit oscula nato :
Nec patriæ lacrymas continuere genæ.
Monte minor collis, campis erat altior æquis:
Hinc data sunt miseræ corpora bina fugæ.
Et movet ipse suas, & nati respicit alas
Dædalus ; & cursus sustinet usque suos.
Jamque novum delectat iter : positóque timore
Icarus audaci fortiùs arte volat.
Hos aliquis, tremulâ dum captat arundine pisces,
Vidit ; & inceptum dextra reliquit opus.
Jam [d] Samos à lævâ fuerant Naxósque relictæ,
Et Paros, & [e] Clario Delos amata Deo.
Dextra [f] Lebynthos erant silvísque umbrosa Calymne.
Cinctáque piscosis Astypalea vadis :

INTERPRETATIO.

Nam seu tenebimus iter per aërem æthereum, Sole propinquo ; Cera non tolerabit æstum. Seu agitabimus alas demissas, mari propinquiore ; penna agitabilis humescet aquis marinis. Vela inter utrumque : reformida etiam, fili, ventos : & quâ parte venti impellent dato vela faventia. Dum hortatur, accommodat opus puero, & ostendit quomodo debeat agitari : Ut mater sua docet aves teneras. Deinde aptat humeris alas pro se structas, & librat meticulosè corpus per iter novum. Jamque volaturus deosculatus est parvum filium ; nec genæ patriæ retinuerunt lacrymas. Collis humilior monte erat sublimior campis planis : hinc duo corpora tradita sunt fugæ luctuosæ. Dædalus & ipse agitat alas suas, & respicit alas filij ; & servat usque cursus suos. Et jam via nova placet : & metu amoto, Icarus volat vehementiùs arte audaci. Aliquis aspexit illos dum insidiatur piscibus arundine tremula ; & manus emisit opus inceptum. Jam Samus & Naxus fuerant præterita à sinistra ; & Paros, & Delos dilecta Deo Clario. Lebynthos, & Calymne umbrosa nemoribus, & Astypalea, circundata vadis piscosis, erant à dextrâ.

NOTÆ.

[c] *Humiles*] Si *scilicet* propiore freto eas jactassent.

[d] *Samos*] Sunt istæ omnes Ægæi maris insulæ : sed tabulæ nostræ hanc Samon ab Icariæ insulæ dextrâ collocant.

[e] *Clarie*] Apollo est cui sacra Delos, quem Servius Clarium vel à Claro oppido in Colophoniorum confinio, ejus oraculo nobili ; vel à Claro Cycladum unâ, ubi colebatur.

[f] *Lebynthos*] Sunt hæc omnia insularum maris Ægæi nomina, quas in tabulis nostris primo oculi jactu invenias ; nisi quod non omninò, eo quo indicat ordine Poëta sitæ sunt. Ex quo plurima nostros homines veteri Geographiæ adjecisse facilè cognoscas.

Cùm puer incautis nimiùm temerarius ausis
Altiùs egit iter, deseruítque ducem.
Vincla labant; & cera [g] Deo propiore liquescit:
Nec tenues ventos brachia mota tenent.
Territus è summo despexit in æquora cælo:
[h] Nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant ceræ, nudos quatit ille lacertos:
Et trepidat; nec, quo sustineatur, habet.
Decidit; atque cadens, Pater, ô pater, auferor, inquit.
Clauserunt virides ora loquentis aquæ.
At pater infelix, nec jam pater, Icare, clamat,
Icare, clamat, ubi es? quove sub axe volas?
Icare, clamabat: pennas aspexit in undis.
Ossa tegit tellus; æquora [i] nomen habent.
Non potuit Minos hominis compescere pennas:
Ipse [k] Deum volucrem detinuisse paro.
Fallitur, [l] Hæmonias si quis decurrit ad artes;
Datque, [m] quod à teneri fronte revellet equi.
Non facient, ut vivat amor, [n] Medeïdes herbæ;
Mistáque cum Magicis nænia [o] Marsa sonis.

INTERPRETATIO.

cùm puer nimiùm audax inceptis temerariis carpsit viam sublimiùs, & ducem reliquit. Vincula cadunt & cera fluit Deo propinquiore: nec brachia agitata carpunt ventos subtiles. Perterrefactus deorsum aspexit è summo cælo in maria: Caligo occupat oculos inducta timore trepido. Ceræ emollitæ erant; ille movet brachia vacua: & tremit; nec habet quo sustentetur. Decidit; & ruens, pater, ô Pater, rapior, ait. Aquæ virides obstruxerunt os loquentis. At miser parens, nec jam parens Icare, inclamat, Icare, inclamat, ubi es? & sub quo cælo volas? Icare, inclamabat: vidit pennas in aquis. Humus occulit ossa; maria retinent nomen. Minos nequivit coërcere pennas hominis; ego conor coërcuisse Deum aligerum. Decipitur, si quis perfugit ad artes Hæmonias, & præbet quod revellet à fronte equi teneri. Planta Medeïdes, & cantus Marsus mistus cum sonis Magicis: non præstabunt ut duret Amor.

NOTÆ.

[g] *Deo*] Sole *scilicet*, qui fictitiarum alarum ceram emolliisse dicitur.

[h] *Nox*] Mentis dicit alienationem, quam potissimùm experiri liceat, si non assuetus ex eminentissimo loco in præcipitium oculos & quodammodò corpus rejicias. Ille qui subit horror, & cerebri inversio hæc est, de quâ hîc Poëta.

[i] *Nomen*] Mare Icarium pars illa maris Ægæi supra Samon & Icariam insulam vocatur, in quod decidisse Icarum fabulati sunt Poëtæ.

[k] *Deum vol.*] Cupidinem *scil.* ut longo tempore duret Amor puellæ.

[l] *Hæmonias*] *Thessalicas.* Nam magicâ arte Thessali celebres facti sunt.

[m] *Quod à teneri*] Quot & hodie nugæ & somnia pro conciliandis amoribus circumferantur, animus non est inquirere. Plurima ad eam rem veteres habebant veneficia. Hic verò de carunculâ quadam orbiculatâ nigrâ, caricæ magnitudine Poëta loquitur, quam in equini pulli fronte nasci dictitarunt; quaque ad amores usos veneficos Plinius, itemque Aristoteles scripserunt.

[n] *Medeides*] Id est, *quibus Medea insignis illa Colchica venefica uti solebat.*

[o]. *Marsa*] Marsi populi fuerunt Italiæ, non procul à Româ, ad Septentrionem, à Marso, Circes veneficæ filio oriundi, veneficiis & incantationibus à Poëtis notati.

Phasias

[p] Phasias [q] Æsoniden, [r] Circe [s] tenuisset Ulyssen.
Si modo servari carmine possit amor.
Nec data profuerint [t] pallentia philtra puellis.
Philtra nocent animis; vimque furoris habent.
Sit procul omne nefas. ut ameris, amabilis esto:
Quod tibi non facies, solave forma, dabit.
Sis licet antiquo [u] Nireus [x] adamatus Homero;
Naïadúmque tener crimine raptus [y] Hylas.
Ut dominam teneas, nec te mirere relictum,
[z] Ingenij dotes corporis adde bonis.
Forma bonum fragile est. quantumque accedit ad annos,
Fit minor; & spatio carpitur ipsa suo.
Nec violæ semper, nec hiantia lilia florent;
Et riget amissâ spina relicta rosâ.
Et tibi jam cani venient, formose, capilli:
Jam venient rugæ, quæ tibi corpus [a] arent.
Jam molire animum, qui duret, & adstrue formæ.
Solus ad extremos permanet ille [b] rogos.
Nec levis, ingenuas pectus coluisse per artes,
Cura sit; & linguas edidicisse [c] duas.

INTERPRETATIO.

Phasias retinuisset Æseniden, Circe Ulyssem; si modo amor possit retineri incantamentis. Nec philtra pallentia exhibita puellis juverint. Philtra efficiunt mentibus, & habent vim furoris. Absit omne nefas: ut ameris, esto amabilis: quod vultus vel forma sola non dabit. Quamvis fueris Nireus dilectus Homero veteri; & Hylas mollis sublatus crimine Naïadum: ut retineas dominam, nec stupeas te desertum, cumula bona corporis dotibus ingenij: Forma est bonum caducum: & quantùm inclinat ad annos minuitur; & ipsa corripitur spatio suo. Nec viola, nec lilia patula florent semper; & spina destituta horrida est, rosâ perditâ. Et brevi, capilli fient tibi cani, ô pulcher: mox rugæ orientur quæ sulcent tibi corpus. Nunc finge animum qui perstet; & superadde formæ. Ille solus durat ad pyras ultimas. Nec parva sit cura exercuisse ingenium per artes liberales; & perdidicisse duas linguas.

NOTÆ.

[p] *Phasias*] Medea est, à Phasi Colchorum fluvio.

[q] *Æsonidem*] Jasonem Æsonis filium.

[r] *Circe*] Insignem veneficam Solis filiam, quam etiam theatra nostra cognoscendam exhibuerunt, non opus est dicere.

[s] *Tenuisset*] Omninò, si quidem utraque venefica, utraque amans, nec quisquam operæ aut arti pro se parcit.

[t] *Pallentia*] *Quæ homines faciunt pallidos.* Metonymia est.

[u] *Nireus*] Charopi fuit & Aglaiæ filius, omnium qui adversus Trojam iverunt formosissimus.

[x] *Adamatus*] Quia illum formæ excellentiâ Homerus laudavit.

[y] *Hylas*] Theödamantis fuit filius, Herculi unicè dilectus, quem ipse Colchos navigans cùm aquam ex Mysiæ fluvio Ascanio petitum misisset ideò Naiades seu fluviales Nymphas rapuisse Poëtæ finxerunt, quòd in profluentem cecidisset.

[z] *Ingenij dotes*] Alia omnia quàm amorem si istiusmodi Amor doceret, haud contemnendum præceptorem sese præberet.

[a] *Arent*] Sunt rugæ in facie hominis, quasi sulci in agro.

[b] *Roges*] *Usque ad mortem.* Corpora solebant cremare veteres.

[c] *Duas*] Latinam, & Græcam.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses:
Et tamen æquoreas torsit amore [d] Deas.
O quoties illum doluit properare [e] Calypso;
Remigióque aptas esse negavit aquas!
Hæc Trojæ casus iterúmque iterúmque rogabat.
Ille referre aliter sæpe solebat idem.
Littore constiterant: illic quoque pulcra Calypso
Exigit [f] Odrysij fata cruenta ducis.
Ille levi virgâ, (virgam nam fortè tenebat)
Quod rogat, in spisso littore pingit opus.
Hæc, inquit, Troja est: (muros in littore fecit:)
Hic tibi sit Simoïs: hæc mea castra puta.
Campus erat, (campúmque facit) quem cæde [g] Dolonis.
Sparsimus, [h] Hæmonios dum vigil optat equos.
Illic [i] Sithonij fuerant tentoria Rhesi:
Hac ego sum [k] captis nocte revectus equis.
Pluráque pingebat: subitus cum Pergama [l] fluctus
Abstulit, & Rhesi cum duce castra suo.
Tum [m] Dea, Quas, inquit, fidas tibi credis ituro,
Perdiderint undæ nomina quanta, vides?

INTERPRETATIO.

Ulysses non erat pulcher, sed erat disertus: & tamen cruciavit amore deas marinas. O quoties Calypso ingemuit illum festinare; & negavit aquas esse idoneas remigio. Hæc inquirebat & iterum & iterū de ruina Trojæ. Ille solebat narrare sæpius idem aliter. Hæserant in littore: Illic quoque formosa Calypso exquirit fata sanguinolenta ducis Odrysij. Ille signat opus quod petit in solido littore, bacillo levi, (nam fortè gestabat bacillum). Hæc est Troja, inquit: (pinxit muros in littore). Hic tibi sit Simoïs: finge hæc mea castra esse. Planities erat, (planitiem signat) quam imbuimus sanguine Dolonis, dum speculator cupit equos Hæmonios. Illic fuerant tabernacula Rhesi Sithonij: ego redivi hâc equis sublatis nocte. Pingebat & plura; cùm unda repentina delevit Trojam, & castra Rhesi cum duce suo. Tum dea, Cerais, inquit, quanta nomina fluctus, quos credis tutos tibi proficiscenti abstulerint?

NOTÆ.

[d] *Deas*] Pro Deâ, per Synecdochen scriptoribus etiam sacris familiarem.

[e] *Calypso*] Nympha fuit Oceani, vel secundùm Homerum aliosque, Atlantis filia, quæ in Ogygiâ insulâ, ubi ea regnavit, naufragum Ulyssem hospitio benignissimè excepit; quem etiam immortalitate promissâ manere si vellet, ibidem retinere studuit.

[f] *Odrysij*] Rhesus est, rex Thraciæ, quem, in Penelope, Trojanis in auxilium venisse, & à Diomede & Ulysse obtruncatum fuisse vidimus. Odrysius dicitur ab Odrysarum gente Thracia, quibus imperavit.

[g] *Dolonis*] Fuit Dolon vir Trojanus, qui Græcorum castra speculatum missus, cùm in Diomeden & Ulyssen speculatores etiam à Græcis missos, incidisset, & pactâ impunitate Trojanorum consilia aperuisset, deinde adventu Rhesi monuisset, ab ipsis Diomede & Ulysse obtruncatus est.

[h] *Hæmonios*] Thessalicos Achillis, quos ille laboris præmium poposcerat.

[i] *Sithonij*] *Thracij*, nam, ut scribit Gellius, Thracia priùs *Sithon* dicebatur; aut saltem ejus pars erat, ut placet aliis.

[k] *Captis*] Scilicet Diomedes & Ulysses Rhesum aggressi sunt, eum interfecerunt, ejusque equos candore nivali abduxerunt.

[l] *Fluctus*] Unda superinducta, quicquid in littore pinxerat Ulysses, delevit.

[m] *Dea*] Calypso, *scil.* Atque hæc profectò ingeniosa sunt maximè.

Ergo age, fallaci timidè confide figuræ,
　Quisquis es : aut aliquid corpore pluris habe.
Dextera præcipuè capit indulgentia mentes :
　Asperitas odium sævâque verba movent.
Odimus accipitrem, quia semper vivit in armis,
　Et pavidum solitos in pecus ire lupos.
At caret insidiis hominum, quia mitis, hirundo :
　Quasque colat turres [n] Chaonis ales habet.
Este procul lites, & amaræ prælia linguæ.
　Dulcibus est verbis mollis alendus amor.
Lite fugent [o] nuptæque viros, nuptásque mariti :
　[p] Inque vicem credant res sibi semper agi.
Hoc decet uxores : dos est uxoria lites.
　Audiat optatos semper amica sonos.
Non legis jussu lectum venistis in unum :
　Fungitur in vobis munere legis amor.
Blanditias molles, auremque juvantia verba
　Affer ; ut adventu læta sit illa tuo.
Non ego divitibus venio præceptor Amoris.
　Nil opus est illi, qui dabit, arte meâ.
Secum habet ingenium, qui cum libet, *Accipe*, dicit.
　Cedimus : inventis plus placet ille meis.
Pauperibus vates ego sum, quia pauper amavi.
　Cùm dare non possem munera, verba dabam.

INTERPRETATIO.

Ergo age, quisquis es confide cunctanter formæ dolosæ : aut habe aliquid majoris corpore. Cautum obsequium movet præsertim animos : rusticitas & verba immitia pariunt odium. Odio habemus accipitrem quia vitam agit semper in armis ; & lupos assuetos ruere in pecus timidum. At hirundo, quia mansueta, nullos sentit dolos hominum : & avis Chaonis habet turres quas habitet. Absint rixæ & certamina linguæ pestifera. Tener amor est fovendus blandis verbis. Nuptæ abigant maritos rixâ, & mariti nuptas : & credant semper vicissim res sibi agi. Hoc decet uxores, dos est uxoris rixa. Amica audiat semper voces expetitas. Non coiistis in unum torum præscripto legis: amor fungitur in vobis vice legis. Preme blanditias teneras & verba jucunda auribus ; ut illa sit hilaris tuo accessu. Ego non accedo præceptor amoris opulentis : nihil est opus arte meâ illi qui dabit. Qui dicit cùm vult Cape, *habet secum Ingenium. Cedimus : ille plus placet meis excogitatis. Ego sum vates pauperibus, quia amavi pauper. Cùm non possem exhibere dona, exhibebam verba.*

NOTÆ.

[n] *Chaonis*] Fuit Chaon vir Trojanus, à quo Chaonia dicta pars Epiri, ubi templum Jovis Dodonei, & sylva, in quâ columbæ humanâ voce responsa dabant. *Ales Chaonis* itaque pro quibuslibet columbis, per Synecdoch.

[o] *Nuptæ*] Vix concordiam inter conjuges esse tacitè innuit.

[p] *Inque vicem*] Iis signatè utitur vocibus, quibus solebant in divortiis ; dicebant enim, *Tuas res agito* ; vel *Tuas res tibi habeto.*

Pauper amet cautè : timeat maledicere pauper :
Multáque , divitibus non patienda, ferat.
Me memini iratum dominæ turbasse capillos :
Hæc mihi quàm multos abstulit ira dies !
Nec puto, nec sensi tunicam laniasse ; sed ipsa
Dixerat : & pretio est illa redemta meo.
At vos, qui sapitis, vestri peccata magistri
Effugite : & culpæ damna timete meæ.
Prælia cum [q] Parthis, cum cultâ pax sit amicâ ;
Et jocus , & causas quicquid amoris habet.
Si nec blanda satis , nec erit tibi comis amanti ;
Perfer , & obdura. postmodo mitis erit.
Flectitur [r] obsequio curvatus ab arbore ramus.
Frangis ; si vires experiere tuas.
Obsequio tranantur aquæ : nec vincere possis
Flumina ; si contra, quàm rapit unda, nates.
Obsequium tigrésque domat [s] Numidásque leones.
Rustica paulatim taurus aratra subit.
Quid fuit asperius [t] Nonacrinâ [u] Atalantâ ,
Succubuit meritis trux tamen illa viri.
Sæpe suos casus nec mitia facta puellæ
Flesse sub arboribus [x] Milaniona ferunt.

INTERPRETATIO.

Pauper amet callidè : pauper caveat maledicere : & patiatur multa non toleranda divitibus. Recordor me iratum confudisse capillos Dominæ : hæc ira quàm multos dies mihi rapuit ! Nec arbitror , nec adverti discerpsisse tunicam , sed ipsa dixerat : & illa est redemta meis nummis. At vos qui sapitis, vitate delicta præceptoris vestri ; & reformidate detrimenta peccati mei. Certamina sint cum Parthis , pax cum amica comta ; & jocus, & quicquid habet causas amoris. Si nec erit satis mitis , nec facilis tibi amanti, tolera usque & persta ; mox erit blanda. Ramus deflexus ab arbore cedit obsequio : rumpis si periculum feceris virium tuarum. Aquæ trajiciuntur obsequio, nec queas superare flumina, si nates contra, quàm unda aufert. Obsequium vincit Tigres & Leones Numidas. Taurus subjicitur paulatim aratro agresti. Quid fuit immitius Atalantâ Nonacrinâ ? tamen illa truculenta cessit meritis viri. Aiunt Milaniona deplorasse sæpe suam fortunam sub arboribus, & facta crudelia puellæ.

NOTÆ.

[q] *Parthis*] Sunt Parthi gens ultra Medos Scytharum progenies olim bellicosissima.

[r] *Obsequio*] Id est , *lentè & paulatim illum flectendo.*

[s] *Numidásque*] Est Numidia Provincia Africæ, Gætuliæ contermina, ubi aquæ inopiâ & calore , immitissima generantur animalia.

[t] *Nonacrinâ*] *Arcadicâ*, à Nonacri monte Arcadiæ sic dictâ.

[u] *Atalantâ*] Duæ ejus nominis fuerunt. Hic autem de Arcadicâ sermo est quæ Jasij, vel ut alij volunt, Abantis regis Argivorum fuit filia, venatrix insuper , quæ conservandæ suæ virginitatis causâ Dianæ sese dedit comitem : quanquam tandem Meleagri seu Milanionis victa obsequio Parthenopœum peperit.

[x] *Milaniona*] Tam diversa de isto & Atalantâ dixerunt fabularum scriptores, ut quid potissimùm sequaris vix reperias. Amphidamantem , patrem Milanioni fuisse scripsit Apollodorus , qui eidem Parthenopœum ex Atalantâ filium tribuit : Hyginus Parthenopœum Atalantæ quidem , sed ex Meleagro cui Oeneus pater fuerit, filium facit. fabulæ.

Sæpe tulit jusso fallacia retia collo:
　Sæpe ferâ torvos cuspide fixit apros.
Sensit & [y] Hylæi contentum saucius arcum:
　Sed tamen hoc arcu notior [z] alter erat.
Non te [a] Mænalias armatum scandere silvas,
　Nec jubeo collo retia ferre tuo.
Pectora nec missis jubeo [b] præbere sagittis.
　Artis erunt cauto mollia jussa meæ.
Cede repugnanti; cedendo victor abibis.
　Fac modò, quas partes illa jubebit, agas.
Arguet, arguito; quicquid probat illa, probato:
　Quod dicet, dicas: quod negat illa, neges.
Riserit, arride: si flebit, flere memento.
　Imponat leges vultibus illa tuis.
Seu ludet, [c] numerósque manu jactabit eburnos;
　Tu [d] malè jactato, tu malè jacta [e] dato.
Seu jacies talos, victam ne [f] pœna sequatur,
　Damnosi facito stent tibi sæpe [g] canes:

INTERPRETATIO.

Sæpe gestavit collo coacto retia dolosa: sæpe transverberavit apros truces mucrone immiti. Sensit etiam vulneratus arcum intentum Hylæi: sed tamen alter erat notior hoc arcu. Nolo te armis instructum ire in silvas Mænalias, nec gestare plagas Cervicibus tuis. Nec suadeo offerre pectora sagittis emissis. Leges artis meæ erunt leves callido. Cede aversanti; Cedendo discedes victor. Fac modò tuearis partes quas illa imperabit. Reprehendet, reprehendito; quidquid illa laudat, laudato; quod affirmabit, affirmes: quod illa negat, nega. Riserit, arride: si ploret, memento plorare. Illa præscribat leges vultibus tuis. Seu ludet & jaciet numeros eburnos manu; tu jactato malè, tu concede malè jacta. Seu jacies talos, ne pœna sequatur victam; fac canes damnosi sæpe tibi eveniant.

NOTÆ.

[y] *Hylæi*] Centaurus fuit, qui unà cum Rhœco Atalantæ vim paraverat, quos illa sagittis confecit; quanquam maximus noster fabularum enarrator & inventor, ultro sese Milanionem Centaurorum jaculis Atalantæ puellæ causâ objecisse, innuere videtur.

[z] *Alter*] Cupidinis *scil.* quo saucius erat Milanion.

[a] *Mænalias*] *Arcadicas*; ab Arcadiæ monte Mænalo.

[b] *Præbere*] Ut fecit Milanion, siquidem Poëtæ credimus.

[c] *Numeros*] Talos dicit, *des dez*, quibus latera punctis & numeris sunt distincta.

[d] *Malè*] Ut vincat amica.

[e] *Dato*] Id est, *calculos promoveto*: dicebant enim *calculum dare* pro *promovere*, annotante Salmasio; ità ut in jactandis tesseris potissimùm fortuna, in dandis seu promovendis calculis *les dames*, ars locum haberet. Vereor interim ne sensus alius lateat, qui ex accuratiori veterum ludorum cognitione esset petendus.

[f] *Pœna*] Nummos aut mulctam, quam qui victus est, tenetur persolvere, vetat ab amica repetere.

[g] *Canes*] Canis nomine appellabatur talus cùm ex jactu unitatem referebat, qui omnium luctuosissimus damnum creabat.

Sive [h] latrocinij ſub imagine [i] calculus ibit;
Fac pereat [k] vitreo miles ab hoſte tuus.
Ipſe tene diſtenta ſuis [l] umbracula virgis:
Ipſe face in turbâ, quâ venit illa, locum.
Nec dubita tereti ſcamnum producere lecto:
Et tenero [m] ſoleam deme, vel adde, pedi.
Sæpe etiam dominæ, quamvis horrebis & ipſe,
Algentis manus eſt calfacienda ſinu.
Nec tibi turpe puta (quamvis tibi turpe, placebit)
Ingenuâ ſpeculum ſuſtinuiſſe manu.
Ille, fatigatæ perimendo monſtra [n] novercæ,
Qui meruit cælum, quod prior ipſe [o] tulit,.
[p] Inter Ioniacas calathum tenuiſſe puellas
Creditur, & lanas excoluiſſe rudes.
Paruit imperio dominæ [q] Tirynthius heros.
I nunc; & dubita ferre, quod ille tulit:
Juſſus adeſſe foro, juſsâ maturius horâ
Fac ſemper venias; nec niſi ſerus abi.
Occurras aliquo tibi dixerit; omnia differ.
Curre; nec inceptum turba moretur iter.

INTERPRETATIO.

Sive calculus movebitur ſub ſpecie latrocinij; fac miles tuus intereat ab hoſte vitreo. Teneto ipſe umbracula exporrecta ſuis virgis: fac ipſe locum in turba, quâ illa pergit. Nec cunctator promovere ſcamnum lecto tereti: & tolle, vel appone ſoleam pedi tenero. Sæpe etiam manus dominæ frigentis eſt calefacienda gremio, quamvis & ipſe tremes. Nec crede tibi indecorum (quamvis tibi indecorum, placebit) ſuſtinuiſſe ſpeculum manu liberali. Ille qui meruit Cœlum, quod ipſe prior ſuſtentavit, occidendo monſtra novercæ defeſſæ, creditur tractaſſe quaſillum inter puellas Ioniacas, & emolliiſſe lanas crudas. Heros Tirynthius obtemperavit imperio dominæ. Abi jam; & cunctator pati quod ille paſſus eſt. Facito ut, juſſus adeſſe foro, adſis ſemper maturiùs horâ præſcriptâ; nec abi niſi ſerus. Monuerit obviàm eas aliquò; omnia differ. Curre nec turba obſtet itineri incepto.

NOTÆ.

[h] *Latrocinij*] *Latorones* dicebantur olim qui à latere principis ſtarent, itemque milites: Inde latrunculorum ludus, quos in menſa ordinare, & inter ſe bellum movere Palamedes docuit.

[i] *Calculus*] *Latro, latrunculus, calculus* unam & eandem rem ſignificant. Gall. *Des Echecs.*

[k] *Vitreo*] Ex vitro, ligno, aut ſimili materiâ fiunt latrunculi.

[l] *Umbracula*] De umbellis loquitur, quibus hodie etiam ad arcendum ſolem aut pluviam utuntur puellæ.

[m] *Soleam*] Calceamenti genus eſt quod pedis plantam tantùm, teretibus habenis ei junctum, defendit.

[n] *Noverca*] Junonis *ſcil.* quæ Euryſthei miniſterio tantùm non eum laboribus oppreſſit, quotidie in nova monſtra illum ablegans.

[o] *Tulit*] Cœlum, quod Atlas humeris dicitur ſuſtentare, Hercules ſuis dicitur impoſuiſſe dum feſſus ille quieſceret.

[p] *Inter Ioniacas*] Cùm *ſcil.* apud Omphalen Lydiam ſeu Mæoniam, in Ioniâ Aſiæ minoris parte, pro ancillâ Hercules ſervivit, colum, & alia muliebria tractavit.

[q] *Tirynthius*] Eo nomine à Tirynthe Peloponneſi oppido, ubi educatus, Hercules dictus eſt.

Nocte domum repetens epulis perfuncta redibit :
Tunc quoque pro servo, si vocat illa, veni.
Rure eris, & dicet venias, (Amor odit inertes)
Si [r] rota defuerit, tu pede carpe viam.
Nec grave te tempus [s] sitiensque [t] Canicula tardet,
Nec via per jactas candida facta nives.
Militiæ species amor est : discedite segnes.
Non sunt [u] hæc timidis signa tuenda viris.
Nox, & hiems, longæque viæ, sævique dolores
Mollibus his castris, & labor omnis inest.
Sæpe feres imbrem cælesti nube solutum ;
Frigidus & nudâ sæpe jacebis humo.
[x] Cynthius [y] Admeti vaccas pavisse Pheræas
Fertur, & in parvâ delituisse casâ.
Quod Phœbum decuit, quem non decet ? exue fastus,
Curam mansuri quisquis amoris habes.
Si tibi per tutum planúmque negabitur ire,
Atque erit appositâ janua fulta serâ ;
At tu per præceps tecto delabere aperto :
Det quoque furtivas alta fenestra vias.
Læta erit, ut causam tibi se sciet esse pericli.
Hoc dominæ certi pignus amoris erit.
Sæpe tuâ poteras, [z] Leandre, carere puellâ :
Tranabas ; animum nosset ut illa tuum.

INTERPRETATIO.

Nocte revertetur, rediens domum satura epulis : tunc quoque si illa accersit, adesto pro servo. Fuerit rure, & monebit ut venias, (amor odit ignavos, si currus defuerit, tu suscipe iter pede. Nec tempus triste, nec Canicula urens moretur te, nec via facta alba per nives sparsas. Amor est species belli : ignavi abite. Hæc signa non sunt defendenda à viris meticulosis. Nox & Hiems & producta via & feri dolores, & labor omnis est in his castris mollibus. Sæpe patieris pluviam expressam nube cælesti : & sæpe jacebis frigidus terrâ nudâ. Cynthius dicitur pavisse vaccas Pheræas Admeti, & habitasse in humili tugurio. Quod decorum fuit Phœbo, cui non est decorum? Depone superbiam quisquis curam geris amoris duraturi. Si prohibitus fueris accedere per tutum & planum, & fores erunt munitæ serâ affixâ ; at tu demittaris per præceps tecto patenti : fenestra sublimis det quoque ingressus clandestinos. Gaudebit, ut cognoscet se esse tibi causam discriminis. Hoc erit pignus Dominæ veri amoris. Leandre, poteras sæpe carere puellâ tuâ : trajiciebas ; ut illa cognosceret tuum animum.

NOTÆ.

[r] *Rota*] Pro curru aut rhedâ. Synecdoche est.

[s] *Sitiens*] Vel potiùs sitim creans. Metonymia est. Nec hyeme nec æstate amatorem segnem esse suadet Poëta.

[t] *Canicula*] Sydus est, à quo fervidos volunt oriri calores, quòd eo exoriente graves sint.

[u] *Hæc*] Amoris *scil.* qui ut castra, signa quoque militaria habere dicitur.

[x] *Cynthius*] Apollo est, à Deli monte Cynthio.

[y] *Admeti*] Pheræorum in Thessalia rex fuit Admetus, cujus vaccas divinitate, ob Cyclopas occisos, spoliatus Apollo, per annorum novem spatium pavit.

[z] *Leandre*] Ejus ad amicam epistolam vidimus.

Nec pudor ancillas, ut quæque erit ordine prima;
 Nec tibi sit servos demeruisse pudor.
Nomine quemque suo (nulla est jactura) saluta:
 Junge tuis humiles, ambitiose, manus.
Sed tamen & servo (levis est impensa) roganti
 Porrige fortunæ munera parva tuæ.
Porrige & ancillæ, [a] quâ pœnas luce pependit
 Lusa [b] maritali [c] Gallica veste manus.
Fac plebem (mihi crede) tuam: sit semper in [d] illâ
 Janitor, & thalami qui jacet ante fores.
Nec dominam jubeo pretioso munere dones:
 Parva, sed è parvis callidus apta dato.
Dum bene dives ager, dum rami [e] pondere nutant;
 Afferat in calatho rustica dona puer.

INTERPRETATIO.

Nec te pudeat tuas fecisse ancillas, ut quaque erit prima ordine, nec te pudeat servos devincire. Saluta unumquemque nomine suo. (Nullum est detrimentum:) vilet manus ambitiosè consere tuis. Sed tamen parva etiam prabe dona fortuna tua serve petenti: (Parvus est sumptus) Prabe etiam famula quâ die exercitus Gallicus deceptus habitu maritali luit pœnas Crede mihi demerere plebem: Janitor sit semper in illa, & qui cubat ante januam cubiculi. Nec impero dona pretiosa porrigas Domina: Prabe parva, sed vafer idonea ex parvis. Dum rus est opulentum, dum arbores labant onere; puer munera rustica in qualo afferat.

NOTÆ.

[a] *Quâ*] Nonis *scil.* quintilibus, quæ Caprotinæ dictæ, & ancillarum festum, in ejus rei memoriam quòd Reipublicæ servandæ causam invenissent. Quæ res sic se habet, sicuti ex Macrobio didicimus. *Post urbem captam, cùm sedatus esset Gallicus metus, res verò publica esset ad tenue deducta, finitimi opportunitatem invadendi Romani nominis aucupati praferunt sibi Posthumium Livium, Fidenatium Dictatorem. Qui, mandatis ad Senatum missis postulavit, ut si vellent reliquias sua civitatis manere, matres familias sibi & virgines dederentur. Cumque Patres essent in ancipiti deliberatione suspensi, ancilla nomine* Philotis, *seu* Tutela *pollicita est, se cum cateris ancillis sub nomine dominarum ad hostes ituram; habituque matrum familias & virginum sumto, hostibus, cum prosequentium lacrymis, ad fidem doloris, ingesta sunt. Qua cum à Livio in castris distributa fuissent, viros plurimo vino provocarunt, diem festum apud se esse simulantes. Quibus soporatis, ex arbore caprifico, qua castris erat proxima, signum Romanis dederunt; qui cùm repentinâ incursione superassent, memor beneficij Senatus, omnes ancillas manu jussit emitti, dotemque eis ex publico fecit, & ornatum quo tunc erant usa gestare concessit, diemque ipsum* Nonas Caprotinas, *nuncupavit ab illâ Caprifico, ex quâ signum victoria ceperunt, sacrificiúmque statuit annuâ solennitate celebrandum, cui lac, quod ex caprifico manat, propter memoriam facti pracedentis adhibetur.* Atque hinc vera hujus loci expositio petitur.

[b] *Maritali*] Id est, *qua marita, seu matrona Romana videretur.*

[c] *Gallica manus*] Id est *Gallorum exercitus*: unde alios Nasonem sequutum esse autores clarum est, nisi, quod suspicari pronum est, Italicis hominibus Gallos, quorum viribus illi niterentur immixtos fuisse credas.

[d] *Illâ*] *Quam tuam facias* scil.

[e] *Pondere*] Pomorum *scil.*

Rure suburbano poteris tibi dicere [f] missa;
Illa vel in [g] Sacrâ sint licet emta Viâ.
Afferat aut uvas, aut quas [h] Amaryllis amabat;
[i] At nunc castaneas non amat illa nuces.
Quin etiam [k] turdóque licet missâque [l] coronâ
Te memorem dominæ testificere tuæ.
Turpiter his emitur [m] spes mortis, & [n] orba senectus.
Ah pereant, per quos munera crimen habent!
Quid tibi præcipiam teneros quoque mittere versus?
Hei mihi! non multum carmen honoris habet.
Carmina laudantur: sed munera magna petuntur.
Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
Aurea nunc verè sunt sæcula. plurimus auro
Venit honos: auro conciliatur amor.
Ipse licet Musis venias comitatus, Homere;
Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.
Sunt tamen & doctæ rarissima turba puellæ:
Altera non doctæ turba, sed esse volunt.
Utraque laudentur per carmina: carmina lector
Commendet dulci [o] qualiacunque sono.

INTERPRETATIO.

Licebit dicere tibi missa villâ suburbanâ; quamvis vel emta fuerint in Viâ Sacrâ. Afferet aut racemos, aut quas Amaryllis amabat: at illa non amat nunc nuces castaneas. Quin etiam potes curam dominæ tuæ patefacere turdo & sertis missis. Spes mortis & orba senectus hìs inhonestè acquiritur. Ah pereant per quos dona habent crimen! Cur te admoneam mittere quoque versus molles? Hei mihi! carmen non habet multum laudis. Carmina probantur; sed dona magna quæruntur. Barbarus ipse est gratus dummodò sit opulentus. Nunc sunt verè sæcula aurea: laus multa accedit auro: amor delinitur auro. Quanquam ipse accedas, Homere, musis stipatus; ejicieris, Homere, si nihil attuleris. Sunt tamen etiam puellæ doctæ turba exigua; altera turba non doctæ sed esse volunt. Utraque celebrentur versibus: lector pondus afferat versibus qualibuscunque voce suavi.

NOTÆ.

[f] *Missa*] Quia magis decorum & honestum.

[g] *Sacra*] Sacra dicta, quòd in eâ fœdus inter Romulum & Tatium, non sine sacrificiis, ictum.

[h] *Amaryllis*] Ad illud Maronis respicit,
Castaneásque nuces mea quas Amaryllis amabat.

[i] *At nunc*] Argutè in sui sæculi puellis avaritiam notat.

[k] *Turde*] Humanum sermonem imitari scripsit Plinius. Vel itaque quia garruli, vel quia in mensarum deliciis, ad puellam mittendos censet Poëta.

[l] *Coronâ*] Ad quam garruli turdi alligabantur: nisi simpliciter serta malis intelligere.

[m] *Spes mortis*] Hæreditatum execratur captatores, qui viventibus sub spe eorum mortis, munera, ut hæredes scriberentur, mittere solebant.

[n] *Orba*] *Senectus sine liberis.*

[o] *Qualiacumque*] Id est, *quæ materia inepiâ levia fuerint*; nam ineptam & indoctam puellam, quis commodè laudaverit?

His ergo, aut illis, [p] vigilatum carmen in [q] ipsas,
Forsitan exigui muneris instar erit.
At, quod eris per te facturus, & utile credis,
Id tua te facito semper amica roget.
Libertas alicui fuerit promissa tuorum;
Hanc tamen à domina fac petat ille tuâ.
Si pœnam servo, si vincula sæva remittis;
Quod facturus eras, debeat illa tibi.
Utilitas tua sit: titulus donetur amicæ.
Perde nihil: partes illa [r] potentis agat.
Sed te, cuicunque est retinendæ cura puellæ,
Attonitum formâ fac putet esse suâ.
Sive erit in [s] Tyriis: Tyrios laudabis amictus:
Sive erit in [t] Coïs; Coa decere puta.
Aurata est; ipso tibi sit [u] pretiosior auro:
Gausapa si sumsit; [x] gausapa sumta proba.
Adstiterit [y] tunicata, [z] Moves incendia, clama:
Sed timidâ, caveat frigora, voce roga.
Compositum * discrimen erit; discrimina lauda:
[a] Torserit igne comam; torte capille place.

INTERPRETATIO.

Ergo expolitum carmen ad earum laudem pondus habebit, forsitan doni parvi apud has aut illas. At memento amica semper à te petat, quod ultrò eris præstiturus, & arbitraris gratum. Libertas fuerit promissa alicui tuorum; fac tamen ille hanc oret dominam tuam. Si condonas pœnam servo, si vincula fera prætermittis, illa debeat tibi quod volebas facere. Compendium sit tuum; honor concedatur amicæ. Nihil amittas, illa tueatur partes divitis. Sed quicunque studes retinere puellam, fac credat te stupere formâ suâ. Sive erit induta vestes Tyrias, laudabis Tyrias: sive induta fuerit Coas; crede Coa decere. Si fuerit in aureis; sit tibi pretiosior auro ipso. Si cœperit gausapa, laudato gausapa capta. Constiterit tunicata; vociferator, incendia excitas: sed erato voce pavidâ vitet frigus: Discrimen erit concinnatum: proba discrimina: Ornaverit comam calamistro; Calamistrata coma place.

NOTÆ.

[p] *Vigilatum*] *In quo expoliendo vigilaveris.*

[q] *Ipsas*] Aut ipsarum laudem.

[r] *Potentis*] Cujus est dare, non accipere. Quanquam jam diu lex illa in desuetudinem abiit.

[s] *Tyriis*] In veste purpureâ, à Tyro conchiliô atque purpurâ nobili, sic dictâ.

[t] *Coïs*] Cos insula est maris Ægæi, unde bombycinæ vestes tenuissimæ, ad fœminarum luxum transportabantur.

[u] *Sit pretiosior*] *Ut eam magis quàm aurum laudes.*

[x] *Gausapa*] Vestis erat, Gausape, villosa, quæ hyemali tempore gestabatur.

[y] *Tunicata*] *Tunicâ veste*, quæ usque ad talos, longioribus manicis, fluebat, *vestitâ*.

[z] *Moves incendia*] *Vous mourrez de chaud. Laudetur*, inquit, *vestis, quæ maximè calorem fovet*; quod amicæ gratum sit.

* *Discrimen*] *Comæ divisio.*

[a] *Torseris*] Calamistris, & instrumentis ferreis etiamnum hodie ad crispandos crines utuntur.

Brachia ſaltantis, vocem mirare canentis:
Et, quod deſierit, verba quærentis habe.
Ipſos concubitus, ipſum venerere licebit,
Quod juvat; & querulâ gaudia voce notes.
Ut fuerit torvâ violentior illa [b] Medusâ;
Fiet amatori lenis & æqua ſuo.
Tantum, ne pateas [c] turbis ſimulator in illis,
Effice: nec vultu deſtrue dicta tuo.
Si latet ars, prodeſt, adfert deprenſa pudorem:
Atque adimit [d] meritò tempus in omne fidem.
Sæpe ſub autumnum (cum formoſiſſimus [e] annus,
Plenáque purpureo ſubrubet uva mero;
Cum modò frigoribus premitur, modò ſolvitur æſtu
Aëre non certo corpora languor habet.
Illa quidem valeat: ſed ſi malè firma cubabit,
Et vitium cæli ſenſerit ægra ſui;
Tunc amor & pietas tua ſit manifeſta puellæ:
Tunc [f] ſere, quod plenâ poſtmodo falce metas.

INTERPRETATIO.

Mirator brachia ſaltantis, & vocem cantantis: & queritor quod deſliterit. Licebit revereаris ipſos concubitus, ipſum quod juvat, & indices voluptatem voce conquerente. Quamvis illa fuerit truculentior ſævâ Medusâ, fiet mitis & benigna amatori ſuo. Fac tantùm ne videaris fallax in illis turbis: nec redarguas dicta vultu tuo. Ars juvat, ſi diſſimulatur; cognita creat pudorem: & jure tollit fidem in omne tempus. Sæpe Autumno accedente, (cum anni tempeſtas pulcerrima & uva plena vino purpureo ſubrubet; cùm modò urgetur frigoribus, modò laſſatur calore) morbus vexat corpora aëre inſtabili. Illa quidem puella *latâ fruatur valetudine: ſed ſi ægra detinebitur, & morbo afflicta ſenſerit intemperiem cœli ſui: tunc amor & pietas tua ſit aperta puellæ: tunc ſparge quod reſeces poſtmodo plenâ falce.*

NOTÆ.

[b] *Medusâ*] Fuit ea Phorci filia, cui caput, non capillis, ſed viperis fuit horridum; quo tantum intuentibus terrorem afferebat, ut in lapides illicò rigeſcerent. Quo commento ſtupendam ejus pulcritudinem indicare voluerunt.

[c] *Turbis*] Non de concubitu, ut putavit vir clariſſ. ſed de cœtibus aut puellarum turbis, de quibus ſuprà, intelligo. Atque hæc præcepta plæraque, qui ex Amore in civilem vitam induxerit, quantum ſibi aliiſque profuerit, vix quiſquam ſatis poſſit dicere.

[d] *Meritò*] Omnino: Siquidem enim certum eſt contra nos aliquid moliri, eum qui alia quâ quæ verbis promit, in ſinu fovet, & maximè ab omnium oculis removet, quâ causâ cuiquam fidem habeam, quem ego in fraude deprehenderim, quam ipſum maximè occultare ſciverim? Difficile verò, inquis, cum tam diverſis moribus & opinionibus homunculis vivere, & cum iis idem ſentire? Imò difficillimum; quantâve prudentiâ, præſertim ſi ſanctè vivere vis, opus eſt! Interim ſi ab aliis, ſatius eſt à ſe ſaltem non diſſentire, & cor inter, linguam, omnem denique ſtatum, concordiam fovere, quàm ſemper larvas, quas ſubinde quivis excutiat & premat, impudenter in hominum cœtus & ora portare. O miſeros, quales quidem nonnullos novi, perverſè ſibi ex aſtutiâ ſuâ placentes, qui uſque eò tantùm aſtuti ſunt, ut aliis, non eſſe ſe, ſed eſſe cupere callidos, verè malos & ſtultos eſſe demonſtrent!

[e] *Annus*] Pro anni parte: Ita & loquutus Horatius.

[f] *Sere*] Metaphora ab agricolis. Id eſt, *in amandâ & colendâ puellâ eſto aſſiduus.*

Nec tibi morosi veniant fastidia morbi;
Perque tuas fiant, quæ sinet ipsa, manus.
Et videat flentem; nec tædeat oscula ferre:
Et sicco lacrymas combibat ore tuas.
Multa vove; sed cuncta palàm: quotiesque libebit,
Quæ referas illi, somnia læta vide.
[g] Et veniat, quæ lustret anus lectúmque locúmque:
Præferat & tremula sulphur & ova manu.
Omnibus his inerunt gratæ vestigia curæ:
In [h] tabulas multis hæc via fecit iter.
Ne tamen officiis odium quæratur ab ægra;
Sit suus in blanda sedulitate modus.
[i] Neve cibo prohibe, nec amari pocula succi
Porrige: rivalis misceat illa tuus.
[k] Sed non, cui dederis à littore carbasa, vento
Utendum, medio cum potiere freto.
Dum novus errat amor, vires sibi colligat usu:
Si bene nutrieris tempore, firmus erit.
Quem taurum metuis, vitulum mulcere solebas:
Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.
Nascitur exiguus, sed opes acquirit eundo;
Quaque venit, multas accipit amnis aquas.
Fac tibi consuescat: nil consuetudine majus.
Quam tu dum captas, tædia nulla fuge.

INTERPRETATIO.

Nec te capiant fastidia morbi difficilis; & fiant per tuas manus quæ ipsa concedet. Et aspiciat lacrymantem; nec tædeat osculari; & absumat ore arido lacrymas tuas. Concipe multa vota; sed omnia coràm: & quoties placuerit finge somnia festiva quæ illi narres. Et accedat anus quæ purget & lectum & locum: & sulphur & ova manu trepidante præferat. In his omnibus manifesta erunt signa grata curæ: hæc ratio viam struxit plurimis in tabulas. Attamen ne odium reperiatur ab ægra, ex meritis sua sit mensura in officiosâ benevolentiâ. Neve à cibis absterreas, nec offer pocula succi ingrati: rivalis tuus illa temperet. Sed aurâ non est utendum cui vela tradideris à littore, postquam navigabis in mari aperto. Dum novus amor vagatur, vires sibi comparet usu. si bene alueris tempore erit fortis. Solebas palpari vitulum quem times taurum: arbor sub qua nunc decumbis fuit virga. Fluvius oritur parvus, sed comparat vires fluendo; & recipit multas aquas quà currit. Fac assuescat tibi: nihil majus consuetudine. Quam dum tu sectaris, nulla refuge tædia.

NOTÆ.

[g] *Et veniat*] Sacrum pro amicæ salute monet faciendum esse, cujus Apuleius meminit in Metam.ultimo; quo, summum Sacerdotem Isidis, tædâ lucidâ, ovo, & sulphure, non sine solennissimis precibus usum esse dicit. De eo sacro Juvenal. Propert. Tibull. etiam scripserunt.

[h] *Tabulas*] Quibus suprema voluntas, seu testamentum creditur.

[i] *Neve cibo prohibe*] Quia ægris ingratum.

[k] *Sed non*] Metaphora à re nauticâ petita, non eâdem omni tempore convenire, dicit.

Te semper videat: tibi semper præbeat aurem:
Exhibeant vultus noxque diesque tuos.
Cùm tibi major erit fiducia, posse requiri;
Tum procul, absenti cura futurus, abi.
Da requiem. requietus ager bene credita reddit:
Terráque cælestes arida sorbet aquas.
[l] Phyllida Demophoon præsens moderatius ussit:
Exarsit velis acrius illa datis.
[m] [Penelopen absens solers torquebat Ulysses:
[n] Phyllacides aberat, Laodamia, tuus.]
Sed mora tuta brevis: lentescunt tempore curæ;
Vanescitque absens, & novus intrat, amor.
Dum Menelaüs abest, Helene, ne sola jaceret,
[o] Hospitis est tepido nocte recepta sinu.
Qui stupor hic, Menelaë, fuit? tu solus abibas:
Isdem sub tectis hospes & uxor erant.
Accipitri timidas credis, furiose, columbas?
Plenum montano credis ovile lupo?
Nil Helene peccat; nil hîc committit adulter:
Quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
Cogis adulterium, dando tempúsque locúmque.
Quo, nisi consilio est usa puella tuo?
Quid faciat? vir abest; & adest non rusticus hospes:
Et timet in vacuo sola cubare toro.
[p] Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo.
Usa est humani commoditate viri.

INTERPRETATIO.

Semper te aspiciat: semper tibi aurem commodet: nox & dies offerant faciem tuam. Cùm magis confides te posse desiderari; tum procul recedo cura futurus dissita. Quiescat, ager requietus refert cum fructu commissa: & terra sicca bibit aquas calestes. Demophoon prasens minùs inflammavit Phyllida: illa vehementiùs flagravit carbasis explicitis. Ulysses callidus, absens cruciabat Penelopen: Laodamia, tuus Phyllacides procul erat. Sed cunctatio brevis est secura: cura sedantur tempore; & amor absens discutitur, novus subit. Dum Menelaus abest, Helena, ne cubaret sola, admissa est nocte in gremium calidum hospitis. Quanam fuit hac inscitia, Menelaë? Tu proficiscebaris solus: hospes & conjux erant in eâdem domo. Insane, committis columbas pavidas accipitri? committis plenum ovile lupo montano? Vacat culpâ Helena; Hic vacat culpâ adulter: ille admittit quod tu, quod quivis admitteret. Suades adulterium, prabendo tempus & locum. Quo consilio est usa puella nisi tuo? Quid agat? vir peregrè est; & prasens est hospes urbanus; & metuit jacere sola in lecto derelicto. Atrides judicaverit; ego Helenen insontem dico. Usa est facilitate viri indulgentis.

NOTÆ.

[l] *Phyllida*] Hujus epistolam, ut & Penelopes, itemque Laodamiæ anteà vidimus.

[m] *Penelopen*] Optimè frigidiusculum istud distichon esse annotavit clar. Heinsius.

[n] *Phyllacides*] Protesilaus est ab avo Phylaco sic dictus.

[o] *Hospitis*] Paridis, *scil.* quam fabulam toties tædet recoquere.

[p] *Viderit*] *Eâ de re judicet.*

Sed neque fulvus aper mediâ tam ſævus in irâ ;
Fulmineo rabidos cum rotat ore canes :
Nec lea, cum catulis lactentibus ubera præbet :
Nec brevis ignaro vipera læſa pede :
Fœmina quam, ſocij deprensâ pellice lecti,
Ardet ; & in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammáſque ruit : poſitóque decore
Fertur, ut [q] Aonij cornibus [r] icta Dei.
[s] Conjugis admiſſum, violatáque jura maritæ,
Barbara per natos [t] Phaſias ulta ſuos.
[u] Altera dira parens (hæc eſt, quam cernis, hirundo :
Aſpice) ſignatum ſanguine [x] pectus habet.
Hoc bene compoſitos, hoc firmos ſolvit amores :
Crimina ſunt cautis iſta timenda viris.
Nec mea vos uni [y] damnat cenſura puellæ.
Dî [z] melius ! vix hoc nupta tenere poteſt.
Ludite : ſed furto celetur culpâ modeſto.
Gloria peccati nulla petenda ſui.
Nec dederis munus, cognoſce quod altera poſſit :
Nec ſint nequitiæ tempora [a] certa tuæ.
Et, ne te latebris capiat ſibi fœmina notis,
Non uno eſt omnis convenienda loco.

INTERPRETATIO.

Sed neque aper rufus tam ferus in ira media ; cùm preterit canes furioſos dente fulmineo ; nec Leana, cum exhibet ubera catulis lactentibus, nec brevis vipera trita pede inſcie, quàm fœmina pellice correptâ teri jugalis fuerit ; & exhibet in facie animi indicia. Rapitur in tela & ignes ; & agitur projecto decore, ut tacta cornibus Dei Aonij. Phaſias barbara vindicavit filierum ſuorum diſpendio crimen mariti, & jura temerata nupta. Altera mater crudelis (hac eſt hirundo, quam vides : reſpice) habet pectus notatum ſanguine. Hoc rumpis amores quietes, hoc rumpis certos : hac flagitia ſunt fugienda viris callidis. Nec cenſura mea vos addicit uni puella. Di meliùs! vix marita hoc poteſt ſervare. Ludite : ſed crimen tegatur furto modeſto. Nulla eſt quarenda gloria delicti ſui. Nec donum obtuleris, quod altera poſſit agnoſcere : nec ſtatuta ſint tempora tua protervia. Et ne puella deprehendat te latibulis ſibi perſpectis, qualibet non eſt adeunda uno loco.

NOTÆ.

[q] *Aonij*] Bacchi, qui Thebas Bœotiæ patriam habuit, quam primùm Aones barbari tenuerunt.

[r] *Icta*] Id eſt, Baccha, vini Deique furore correpta.

[s] *Conjugis*] Jaſonis *ſcil.* qui, ſpretâ Medeâ, Creontis regis filiam uxorem duxit.

[t] *Phaſias*] Medea eſt, de quâ paulò ante, à Phaſi Colchorum fluvio ſic dicta ; quæ violati tori dolore liberos ex Jaſone ſuſceptos interfecit.

[u] *Altera*] Progne eſt, cujus jam antea ſcripſimus hiſtoriam, ipſe eandem ſi voles ex Metam. lib. 6. à ℣. 620. petere poteris.

[x] *Pectus*] Hoc dicit, quia hirundinis in pectore plumæ viſuntur rubicundæ.

[y] *Damnat uni puellæ*] Id eſt, *Ad id cogit, ut cum unâ tantùm puellâ rem habeatis.*

[z] *Melius*] Quæ bona, quæ mala fuerint ſciunt, *ſcilicet*, tam lepidi Dij, quos ad ejuſmodi nequitias licet arceſſere.

[a] *Certa*] Quà re in alio occupatum eſſe amore amantem amica tandem cognoſceret.

Et quoties ſcribes, totas priùs ipſe tabellas
 [b] Inſpice. plus multæ, quàm ſibi miſſa, legunt.
Læſa Venus juſta arma movet, telúmque remittit:
 Et, modo quod queſta eſt, ipſe querare, facit.
Dum fuit [c] Atrides unâ contentus, & illa
 Caſta fuit; vitio eſt improba facta viri.
Audierat [d] laurúmque manu vittáſque ferentem
 Pro natâ Chryſen non valuiſſe ſuâ.
Audierat, [e] Lyrneſi, tuos abducta dolores;
 Belláque per [f] turpes longius iſſe moras.
Hæc [g] tamen audierat: [h] Priameïda viderat ipſam.
 Victor eras prædæ præda pudenda tuæ.
Inde [i] Thyeſtiaden thalamóque animóque recepit;
 Et malè peccantem [k] Tyndaris ulta virum.
Quæ bene celaris, ſi qua tamen acta patebunt,
 Illa licet pateant, tu tamen uſque nega.
Tum neque ſubjectus, ſolito nec blandior eſto.
 Hæc animi multum ſigna nocentis habent.
Sed lateri nec parce tuo. pax omnis in uno
 Concubitu: prior hoc inficianda Venus.

INTERPRETATIO.

Et quoties ſcribes, ipſe excute priùs totas tabellas: multæ plus legunt quàm ſibi ſcripta. Puella offenſa juſta arma tractat, & remittit telum & efficit ut ipſe doleas quod modo doluit. Dum Atrides fuit contentus unâ, illa etiam fuit pudica; facta eſt impudica crimine mariti. Acceperat Chryſen geſtantem manu & laurum & vittas nihil potuiſſe in gratiam filiæ ſuæ. Acceperat tuos dolores, Lyrneſi abrepta; & bella producta fuiſſe per inhoneſtas moras. Tamen acceperat hæc: aſpexerat ipſam Priameïda. Victor prædæ eras erubeſcenda præda tuæ. Inde admiſit in cubiculum & animum Thyeſtiaden; & Tyndaris ulta maritum pravè delinquentem. Si facta, quæ bene texeris, tamen aliqua innoteſcent, tu tamen ſemper nega, quamvis illa appareant. Tum neque ſis ſubditus, nec mitior ſolito. Hæc habent indicia animi plurimùm ſontis. Sed neque ignoſce lateri tuo: concordia omnis in ſolo concubitu Venus prior eâ re neganda.

NOTÆ.

[b] *Inſpice*] *Quæ ſcripſeris excute, ne plura interpretetur quàm dixiſſe volueris.*

[c] *Atrides*] Agamemnon eſt, Atrei filius, qui Chriſeidem Chryſæ Apollinis ſacerdotis filiam primò, deinde & Briſeidem Achilli abreptam amavit, ut fusè in epiſtolis vidimus.

[d] *Laurúmque*] Ad Agamemnonem Chryſes redimendæ filiæ gratiâ, præferens manu aureum ſceptrum, coronis Phœbi, vittiſque redimitum, venerat; quem repulit, & è conſpectu abire juſſit.

[e] *Lyrneſi*] Hippodamia eſt, Lyrneſſo in Trojæ confinio, oppido, abrepta.

[f] *Turpes*] Quia, propter abreptam Chryſeidem, quam reſtituere Agamemnon recuſavit, per novem dies & noctes, Sacerdotis precibus permotus Apollo ſagittas emiſit, quibus plurimi Græcorum interfecti ſunt.

[g] *Tamen*] Innuit hac voce Poëta, ne hâc quidem causâ ab officio receſſiſſe Clytemneſtram.

[h] *Priameida*] Caſſandra eſt Priami filia, quæ Agamemnoni in prædæ diviſione ceſſerat; quamque ille ſi diis placet, ad uxorem ducebat.

[i] *Thyeſtiaden*] Ægyſthus eſt Thyeſtis filius.

[k] *Tyndaris*] Clytemneſtra eſt, Tyndari filia, quæ adulteri ope Agamemnonem maritum occidit.

Sunt, qui præcipiant herbas [l] ſatureïa nocentes
  Sumere: (judiciis iſta venena meis.)
Aut piper urticæ [m] mordacis ſemine miſcent;
  Tritáque in annoſo flava [n] pyretra mero.
Sed [o] Dea non patitur ſic ad ſua gaudia cogi,
  Colle ſub umbroſo quam tenet altus [p] Eryx.
Candidus [q] Alcathoï qui mittitur urbe Pelaſga
  [r] Bulbus, & ex horto quæ venit herba ſalax,
Ováque ſumantur: ſumantur Hymettia mella,
  Quaſque tulit folio pinus acuta [ſ] nuces.
Docta, quid ad medicas, [t] Erato, deverteris artes?
  [u] Interior curru meta terenda meo eſt.
Qui modo celabas monitu tua crimina noſtro;
  Flecte iter, & monitu detege furta meo.
Nec levitas culpanda mea eſt. non ſemper eodem
  Impoſitos vento panda carina vehit.
Nam modo [x] Threïcio Borea, modo currimus [y] Euro.
  Sæpe tument [z] Zephyro lintea, ſæpe [a] Noto.

INTERPRETATIO.

Sunt qui jubeant uti ſatureïis herbis noxiis: (iſta ſunt toxica meâ ſententiâ.) Aut terunt piper cum ſemine urticæ urentis; & Pyretra flava, permixta cum vino veteri. Sed Dea quam ſublimis Eryx habet ſub colle umbroſo, non ſinit ſic venire ad ſua gaudia. Bulbus albus qui venit ab urbe Pelaſgâ Alcathoi, & herba ſalax quæ petitur ex horto, & ova comedantur: mella Hymettia comedantur, & nuces quas pinus folio acuto præbuit. Erato docta quamobrem deflectis ad artes medicas? meta interior terenda eſt curru meo. Tu qui modo tegebas peccata tua precepto noſtro; pedem refer, & precepto meo profer crimina tua. Nec inconſtantia mea eſt vituperanda: navis curva non fert ſemper eodem vento quos capit. Nam modo Aquilone Thracio impellimur; modò Euro; carbaſa modò ſubſolano, ſæpe Favonio, ſæpe Auſtro turgeſcunt.

NOTÆ.

[l] *Satureia*] Herba eſt hortenſis odorifera, quâ etiam in condimentis utuntur. Gall. *Sarriette.* Sed Satureia fœminino genere, cùm apud Plinium & Columellam legatur, omninò in Mycilli ſententiam conceſſerim qui de cibo ex Satyrio herbâ ſolo contactu Venerem provocante intelligit, aut ejuſmodi aliquâ compoſitione.

[m] *Mordacis*] Nempe urtica, ſi leviter tractetur, manus urit & mordet.

[n] *Pyretra*] Herba eſt, cujus radix præſertim igneæ eſt naturæ; unde à Græcis nomen inditum.

[o] *Dea*] Venus.

[p] *Eryx*] Mons eſt Siciliæ, ubi templum Venus habuit, quæ inde Erycina dicta.

[q] *Alcathoi*] Fuit Alcathous Pelopis filius, à quo Megara condita, unde bulbi, quos maximè probat Cato, mittebantur.

[r] *Bulbus*] Communi illo nomine appellantur radices omnes rotundæ quales ſunt cepa, allium, &c.

[ſ] *Nuces*] *Des pignons.*

[t] *Erato*] Muſa eſt quam hujus libri initio invocavit.

[u] *Interior*] Metaphora ab aurigantibus, de quibus jam ſæpe, ſuprà Amor. 3. Id eſt, *Propiùs ad rem veniendum.*

[x] *Threïcio*] Quia ad Septentrionem magis quàm Italia aut Græcia deflexa eſt Thracia, ideò Boreas à Septentrione flans Threïcius dicitur.

[y] *Euro*] Ventus eſt flans ab ortu Eurus.

[z] *Zephyro*] Ab occidente ſpirat Zephyrus.

[a] *Noto*] Meridionalis eſt Notus.

Aſpice,

Aſpice, ut in curru modò det fluitantia rector
  Lora, modò admiſſos arte retentet equos.
Sunt quibus ingratè timida indulgentia ſervit:
  Et, ſi nulla ſubeſt æmula, languet amor.
Luxuriant animi rebus plerumque ſecundis;
  Nec facile eſt æquâ commoda mente pati.
Ut levis abſumtis paulatim viribus ignis
  Ipſe latet, ſummo [b] candet in igne cinis:
Sed tamen extinctas admoto ſulfure flammas
  Invenit; & lumen, quod fuit antè, redit:
Sic, ubi pigra ſitu ſecuráque pectora torpent,
  Acribus eſt ſtimulis eliciendus amor.
Fac timeat de te, tepidámque recalface mentem:
  Palleat indicio criminis illa tui.
O quater, & quoties numero comprendere non eſt,
  Felicem, de quo læſa puella dolet!
Quæ, ſimul invitas crimen pervenit ad aures,
  [c] Excidit; & miſeræ voxque colórque fugit.
Ille ego ſim, cujus laniet furioſa capillos:
  Ille ego ſim, teneras cui petat ungue genas:
Quem videat lacrymans: quem torvis ſpectet ocellis:
  Quo ſine non poſſit vivere; poſſe velit.
Si ſpatium quæras; breve ſit, quo læſa queratur.
  Ne lentâ vires colligat ira morâ.
Candida jamdudum cingantur colla lacertis:
  Inque tuos flens eſt accipienda ſinus.

INTERPRETATIO.

Vide, ut moderator in curru modò admittat laxas habenas, modò coërceat arte equos incitatos. Sunt quibus meticuloſum obſequium eſt inutile: & amor torpet ſi nulla ſubit pellex. Mentes laſciviunt plerumque rebus proſperis; nec facilè eſt bona ferre æquo animo. Ut ignis levis ipſe conditur ardore paulatim conſumpto, cinis albicat in extremo igne, ſed tamen manifeſtat flammas extinctas ſulphure appoſito, & lumen quod fuit antè renovatur: ſic ubi mentes ſitu torpentes, & tranquillæ languent, amor eſt excitandus vehementibus aculeis. Fac metuat de te & excita animum torpentem: illa exalbeſcat indicio culpæ tuæ. O quater beatum, & quoties non licet aſſequi numero, de quo puella offenſa mœſta eſt! Quæ ſtatim atque peccatum aures ſubivit invitas lapſa eſt; & vox & color deſtituit infelicem. Ego ſim ille cujus amens laceret crines: ego ſim ille, in cujus genas molles involet: quem flens aſpiciat: quem intueatur infenſis oculis: ſine quo non queat vivere: optet poſſe. Si tempus quæras; ſit breve quo offenſa doleat; ne ira ſumat vires longâ morâ. Jamdudum cervices niveas complectaris brachiis: & lacrymans fovenda eſt tuo gremio.

NOTÆ.

[b] *Candet*] Candidus eſt admodum cinis quo pruna tegitur, poſtquam violentior ignis erupit.

[c] *Excidit*] Vide quæ ſuprà art.amat.lib.1. ℣.639. monuimus.

Oscula da flenti: Veneris da gaudia flenti.
  Pax erit: hoc uno solvitur ira modo.
Cùm benè sævierit, cùm certa videbitur hostis;
  Tum pete concubitûs fœdera: mitis erit.
Illic depositis habitat Concordia telis:
  Illo (crede mihi) Gratia nata loco est.
Quæ modo pugnarunt, jungunt sua rostra columbæ;
  Quarum blanditias verbáque murmur habet.
Prima fuit rerum confusa sine ordine moles.
  Unaque erant facies sidera, terra, fretum.
Mox cælum impositum terris; humus æquore cincta est:
  Inque suas partes cessit inane [d] Chaos.
Silva feras, volucres aër accepit habendas:
  In liquidâ pisces delituistis aquâ.
Tum genus humanum solis errabat in agris:
  Idque meæ [e] vires, & rude corpus erat.
Silva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes:
  Jamque diu nulli cognitus alter erat.
Blanda truces animos fertur mollîsse voluptas.
  Constiterant uno fœmina virque loco.
Quid facerent, ipsi nullo didicere magistro:
  Arte Venus nullâ dulce peregit opus.
Ales habet, quod amet: cum quo sua gaudia jungat
  Invenit in mediâ fœmina piscis aquâ.
Cerva parem sequitur: serpens serpente tenetur:
  Hæret adulterio cum cane nexa canis.
Læta salitur ovis: tauro quoque læta juvenca est:
  Sustinet immundum sima capella marem.

INTERPRETATIO.

Da suavia lacrymanti: da gaudia Veneris lacrymanti. Concordia erit. ira sedatur hoc uno modo. Cùm multùm insaniverit, cùm videbitur hostis pertinax: tum posce fœdera concubitus, lenis erit. Pax ibi habitat telis remotis: (Crede mihi) gratia nata est illo loco. Columbæ quæ modò certaverunt copulant sua rostra, quarum murmur habet blanditias & verba. Prima massa fuit confusa sine ordine rerum; & sidera, terra, mare erant unus vultus. Mox cælum evectum super terras; terra circundata est mari & chaos inane distributum est in suas partes. Silva accepit feras, possidendas, aer aves; pisces conditi estis aquâ fluidâ. Tum gens humana vagabatur in campis desertis; & id erat vires puræ & corpus crassum. Nemus fuerat habitatio, herba esca, frondes lecti: & jamdiu nulli alter erat notus. Suavis voluptas dicitur demulcisse animos feros: Fœmina & vir coaluerant uno loco. Ipsi didicerunt nullo præceptore quid agerent: Venus absolvit opus suave sine arte. Avis habet quod amet: piscis fœmina reperit in aquâ mediâ cum quo fruatur suis gaudiis. Cerva sequitur comparem, anguis capitur angue: canis juncta adulterio manet cum cane. Ovis læta initur: junix quoque exhilaratur tauro: capella sima fert marem impurum.

NOTÆ.

[d] *Chaos*] Materia prima est informis seu confusa.

[e] *Vires*] Quia tum viribus corporis, non ratione animi quicquam administrabant.

[f] In furias agitantur equæ, ſpatióque remota
Per loca dividuos amne ſequuntur equos.
Ergo age, & iratæ [g] medicamina fortia præbe:
Illa feri requiem ſola doloris habent.
Illa [h] Machaonios ſuperant medicamina ſuccos:
His, ubi peccaris, reſtituendus eris.
Hæc ego cum canerem, ſubitò manifeſtus [i] Apollo
Movit inauratæ pollice fila lyræ.
In manibus laurus: ſacris inducta capillis
[k] Laurus erat: vates ille videndus agit.
Is mihi, Laſcivi, dixit, præceptor Amoris,
Duc, age, diſcipulos ad [l] mea templa tuos.
Eſt ibi [m] diverſum famâ celebrata per orbem
[n] Littera; cognoſci quæ ſibi quemque jubet.
Qui ſibi notus erit, ſolus ſapienter amabit;
Atque opus ad vires exiget omne ſuas.
Cui faciem natura dedit, ſpectetur ab illâ:
Cui color eſt, humero ſæpe [o] patente cubet.
Qui ſermone placet, taciturna ſilentia rumpat:
Qui canit arte, canat: qui bibit arte, bibat.

INTERPRETATIO.

Equæ in furias eunt, & ſequuntur equos diviſos flumine per loca intervallo diſſita: Ergò age adhibe præſtantia remedia irâ incenſæ: illa ſola medentur crudeli dolori. Illa medicamenta potiora ſunt ſuccis Machaoniis: Eris reſtituendus his, cùm peccaveris. Cùm hæc modularer, repente Apollo manifeſtus pulſavit pollice fila lyræ inauratæ. Laurus in manibus: laurus erat innexa ſacris capillis: ille vates videndus me agitat. Is dixit mihi, præceptor amoris luxurioſi age, ducite diſcipulos tuos ad mea templa. Eſt ibi dictum famâ approbatum per totum orbem, quod imperat unicuique ut ſeipſum cognoſcat. Qui erit ſibi perſpectus, ſolus amabit ſapienter; & modum faciet omnibus operibus ex ſuis viribus. Ille cui natura dedit formam aſpiciatur ab illa: qui candidus eſt decumbat humero ſæpe aperto. Qui gratus eſt ſermone frangat ſilentia taciturna: qui ſuaviter cantat, cantet: qui bibet eleganter, bibat.

NOTÆ.

[f] *In furias*] *Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum.* Virgil.

[g] *Medicamina*] De Venere intelligit.

[h] *Machaonios*] Æſculapij fuit filius Machaon, medicâ arte inſignis, quem cum Podalirio fratre Agamemnon ad bellum Trojanum duxit, ubi multùm ſanandis ægrotis profuit.

[i] *Apollo*] Phœbus eſt aut Sol, quem Medicinæ, Rhetoricæ, Muſicæ, Poëticæ, inventorem voluerunt, lyrâ tantùm valens, ut ad ejus cantum Trojæ mœnia extruxiſſe dicatur.

[k] *Laurus*] Hanc caſtiſſimam arborem propter Daphnen, quæ in eam ſeſe abſcondidit Apollinis libidinem fugiens, ipſe Apollo poſtea amavit.

[l] *Mea*] Ædem Apollinis Delphici intelligit, ubi plurima oracula ipſe reddere ſolitus.

[m] *Diverſum*] In partes diverſas ſectum.

[n] *Littera*] Chiloni, ut Plinius docet, mortales oraculorum ſocietatem dedère, tria præcepta eſus Delphis conſecrando aureis litteris, quæ hæc ſunt: Noſcere ſe quemque: Nihil nimium: Comitem æris alieni ac litis eſſe miſeriam.

[o] *Patente*] Ut cutis candor appareat.

Sed neque declament [p] medio sermone diserti :
    Nec sua vesanus scripta poëta legat.
Sic monuit Phœbus : Phœbo parete monenti.
    Certa Dei sacro est hujus in ore fides.
Ad [q] propiora vocor. quisquis sapienter amabit,
    Vincet ; & è nostrâ, quod petet, arte feret.
Credita nec semper sulci cum fœnore reddunt :
    Nec semper dubias adjuvat aura rates.
Quod juvat, exiguum ; plus est, quod lædit amantes.
    Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in [r] Atho, quot apes pascuntur in [s] Hybla ;
    Cærula quot baccas [t] Pallados arbor habet ;
Littore quot conchæ ; [u] tot sunt in amore dolores :
    Quæ patimur, multo spicula felle madent.
Dicta erit isse foras, quam tu fortasse videbis :
    Isse foras, & te falsa videre, puta.
Clausa tibi fuerit promissâ janua nocte :
    Perfer, & immundâ ponere corpus humo.
Forsitan & vultu mendax ancilla superbo
    Dicet, Quid nostras obsidet iste fores ?
Postibus & duræ supplex blandire puellæ ;
    Et capiti demtas in fore pone rosas.

Interpretatio.

Sed neque facundi declament sermone medio : nec poëta insanus legat sua poëmata. Ita jussit Apollo : obedite Apollini jubenti. Fides tuta est in ore sacro hujus Dei. Posco ad propiora : quisquis sapienter amabit victor erit & reportabit ab arte nostra quod postulabit. Neque sulci referunt semper commissa cum usura : nec ventus promovet semper naves incertas. Quod gratum est amantibus est parvum, majus est quod offendit. Multa arbitrentur toleranda animo suo. Quot lepores in Atho, quot apes aluntur in Hybla ; quot baccas habet arbor cærulea Minervæ ; quot conchæ littore ; tot sunt dolores in amore. Tela quibus vulneramur plena sunt plurimo felle. Illa quam tu fortè aspicies, dicta erit exiisse : credito exivisse, & te falsa intueri. Fores fuerint tibi obstructæ nocte pacta, sustine etiam demittere corpus terra sordida. Fortè etiam famula subdola dicet vultu elato, quamobrem iste obsessam tenet nostram januam ? delinito etiam supplex postes puellæ crudelis ; & suspende foribus rosas sublatas è capite.

Notæ.

[p] *Medio*] Tum præcipuè declamandi periculum.

[q] *Propiora*] *Quæ magis ad amorum felicitatem conducunt.*

[r] *Atho*] Athos Macedoniæ mons est altissimus.

[s] *Hyblâ*] Urbs fuit Siciliæ, apibus & optimo melle laudatissima.

[t] *Pallados arbor*] Olea est, quam derepente è terræ gremio hominibus Pallas obtulit, cum Cecropis urbi nomen suum, victo Neptuno, qui equum pro munere dederat, victrix imposuit.

[u] *Tot sunt in*] Atqui *nocet emta dolore voluptas*, si Epicureo sed callidissimo Flacco credimus. Cur non igitur in suum objectum Mens nostra quæ à Deo est, tot nugis delusa, tandem reflectitur ? Me piget profectò in his versari, nisi quia faciendum fuit, & fortè aliquis faciliùs ex nostro labore nequitias naturæ cognoverit quas citiùs & in perpetuum oderit.

Cùm volet, accedes: cùm te vitabit, abibis.
  Dedecet ingenuos [x] tædia ferre sui.
Effugere hunc non est; quare tibi possit amica
  Dicere? [y] non omni tempore sensus adest.
Nec maledicta puta nec verbera ferre puellæ
  Turpe, nec ad teneros oscula ferre pedes.
Quid moror in parvis? animus majoribus instet.
  Magna canam: toto pectore, vulgus, ades.
Ardua molimur: sed nulla nisi ardua virtus.
  Difficilis nostrâ poscitur arte labor.
Rivalem patienter habe; victoria tecum
  Stabit: eris magni [z] victor in arce Jovis.
Hæc tibi non hominem, sed [a] quercus crede Pelasgas
  Dicere. nil istis ars mea majus habet.
[b] Innuet illa, feras: [c] scribet, ne tange tabellas:
  Unde volet, veniat: quoque libebit, eat.
Hoc in legitimâ præstent uxore mariti;
  [d] Cum, tener, ad partes tu quoque, somne, venis.
Hac ego, confiteor, non sum perfectus in arte.
  Quid faciam? monitis sum minor ipse meis.
Mene palam nostræ det quisquam signa puellæ?
  Et patiar? nec me quolibet ira ferat?

INTERPRETATIO.

Adibis quando volet; recedes cùm te fugiet. Dedecet ingenuos sui pati tædia. Quamobrem amica possit tibi dicere, non datur hunc vitare; ratio non adest omni tempore. Nec indecorum credo tolerare maledicta nec ictus puellæ, nec pedes molles deosculari. Quamobrem hæreo in parvis? Mens majora inquirat. Magna proferam; plebs adesto toto animo. Ad difficilia anhelamus; sed nulla virtus nisi difficilis. Labor improbus petitur à nostra arte. Fer rivalem æquo animo; victoria tecum manebit: eris victor in arce magni Jovis. Puta non hominem sed quercus Pelasgas te hæc docere: ars mea nihil habet majus istis. Illa innuet, patere: scribet, ne tange tabellas: redeat unde libuerit; & eat quò voluerit. Mariti hoc agant in uxore legitima. Cùm, somne mollis tu quoque venis ad partes. Fateor, ego non sum perfectus in hac arte. Quid agam? sum ipse minor meis præceptis. Quisquamne signa det puellæ nostræ coram me? & feram? nec ira me quòlibet rapiat?

NOTÆ.

[x] *Tædia ferre sui*] Id est, *Videre & pati quòd alius ipsum ægrè videat, aut cum eo sit.*

[y] *Non omni*] Verba sunt quæ ingrato amanti dicere possit puella, qui nequidem se molestum sentit, &c. quem stupiditatis arguere oporteat.

[z] *Victor in*] Sicuti Imperatores, qui triumphantes ad Jovis Capitolini ædes triumphali curru vehebantur.

[a] *Quercus*] In Epiro Dodona urbs fuit, juxta quam Pelasgi Jovi templum construxerunt, adjacente nemore, cujus quercus, aut etiam iis insidentes columbæ humanâ voce responsa darent.

[b] *Innuet*] Id est, *Rivalem aliquo amoris signo beabit.*

[c] *Scribet*] Ad rivalem *scil.*

[d] *Cùm tener*] Id est, *Possit ire dormiente marito uxor quò volet, & unde volet venire.*

Oſcula vir dederat (memini) ſuus: oſcula queſtus
Sum data. barbarie noſter abundat amor.
Non ſemel hoc vitium nocuit mihi. doctior ille,
Quo veniunt alij conciliante viro.
Sed meliùs neſciſſe fuit. ſine furta tegantur:
[e] Ne fugiat victo faſſus ab ore pudor.
Quò magis, ô juvenes, deprendere parcite veſtras.
Peccent: peccantes verba dediſſe putent.
[f] Creſcit amor prenſis. ubi par fortuna duorum eſt,
[g] In cauſa damni perſtat uterque ſui.
Fabula narratur toto notiſſima cælo,
[h] Mulciberis capti Marſque Venuſque dolis.
Mars pater, inſano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.
Nec Venus oranti (neque enim Dea mollior ulla eſt)
Ruſtica [i] Gradivo difficiliſve fuit.
Ah quoties laſciva [k] pedes riſiſſe mariti
Dicitur, & duras igne vel arte manus!
Marte palam ſimulat Vulcanum imitata, decebat;
Multáque cum formâ gratia miſta fuit.
Sed bene concubitus primos celare ſolebant:
Plena verecundi culpa pudoris erat.

INTERPRETATIO.

maritus ſuus deoſculatus erat, (recordor) conqueſtus ſum deoſculatum fuiſſe: amor noſter plenus eſt ferociâ. Hoc vitium ſæpe mihi obfuit: ille callidior quo conciliante fœmina adeunt alium virum. Sed utiliùs fuit ignoraſſe: permitte furtivi concubitus celentur; ne pudor agnitus recedat à facie deprehensâ. Quò magis ô Juvenes, fugite corripere veſtras. Ludant: ludentes arbitrentur fefelliſſe. Amor augetur deprehenſis: ubi æqualis eſt fortuna duorum, uterque hæret firmiter in cauſa ſui diſpendij. Fabula notiſſima celebratur toto cælo, Mars & Venus deprehenſi arte Vulcani. Mars pater correptus furioſo amore Veneris, factus erat amator de duce formidabili. Nec Venus (neque enim Dea ulla eſt blandior) fuit moroſa vel difficilis gradivo. Ah quoties laſciva perhibetur deſpexiſſe pedes mariti, & manus aſperas igne vel arte! fingens Vulcanum imitatur coram Marte, decebat, & multa ſuavitas juncta erat formæ. Sed ſolebant bene tegere primos concubitus. Peccatum erat plenum pudoris verecundi.

NOTÆ.

[e] *Ne fugiat*] Ut poſtea impudenter, & in ipſo ore peccet puella.

[f] *Creſcit*] Ut ſic non te qui puellam in furto deprehenderis, ſed illum cum quo deprehenderis illa amet.

[g] *In causâ*] *Uterque mutuo magis amore implicatur.*

[h] *Mulciberis*] Vulcanus eſt à mulcendo ferro *mulciber* aut *mulcifer* dictus, Jovis & Junonis filius, Veneris maritus; quam in adulterio cum Marte deprehenſam catenis conſtrinxit, deridendáſque diis propinavit.

[i] *Gradivo*] Id nominis à gradiendo, vel à *κραδαίνειν* ſeu haſtæ vibratione Mars deus belli conſequutus eſt.

[k] *Pedes*] Eum è cœlo Jupiter in inſulam Lemnum propter corporis deformitatem dedit præcipitem; quo caſu crure fracto claudus factus eſt.

Indicio [l] Solis (quis Solem fallere possit?)
  Cognita Vulcano conjugis acta suæ.
Quàm mala, Sol, exempla moves? pete munus ab illa
  Et tibi, si taceas, quod dare possit, habet.
Mulciber obscuros lectum circáque superque
  Disponit [m] laqueos: lumina fallit opus.
Fingit iter [n] Lemnon: veniunt ad fœdus amantes:
  Impliciti laqueis nudus uterque jacent.
Convocat ille Deos, præbent spectacula capti.
  Vix lacrymas Venerem continuisse putant.
Non vultus texisse suos, non denique possunt
  Partibus obscœnis opposuisse manus.
Hos aliquis ridens, In me, fortissime [o] Mavors,
  Si tibi sunt oneri, vincula transfer, ait.
Vix precibus, [p] Neptune, tuis captiva resolvit
  Corpora. Mars [q] Threcen occupat; illa [r] Paphon.
Hoc tibi profectum, Vulcane: quod ante tegebant,
  Liberius faciunt; ut pudor omnis abest.
Sæpe tamen demens stulte fecisse fateris:
  Teque ferunt iræ pœnituisse tuæ.
Hoc vetui. vos ecce vetat deprensa [s] Dione
  Insidias illas, quas tulit ipsa, pati.
Nec vos rivali laqueos disponite: nec vos
  Excipite arcanâ verba notata manu.

INTERPRETATIO.

Facta uxoris suæ perspecta Vulcano indicio Solis. Quis possit Solem latere? Quàm mala exempla doces, ô Sol? posce illam donum. Et habet quod sibi dare queat, si sileat. Vulcanus aptat retia cæca & circa & super torum opus fugit oculos. Simulat iter in Lemnon: amantes succedunt ad fœdus: uterque nudus retibus involuti jacent. Ille congregat Deos. impliciti sunt spectaculo. Credunt Venerem vix coërcuisse lacrymas. Nequeunt operuisse faciem suam, non denique apposuisse manus partibus turpibus. Aliquis illos irridens inquit, Mars invicte transfer retia in me si tibi sunt gravia. Vix expedivit corpora captiva tuis precibus, ô Neptune. Mars in Thraciam contendit; illa Paphon! Istud consequutus es, Vulcane; faciunt audaciùs quod antè velabant; postquam omnis pudor recessit. Sæpe tamen agnoscis ineptè fecisse, insane: & aiunt te pœnituisse ira tua. Hæc prohibui: ecce Venus correpta vos prohibet pati illos dolos quibus ipsa fuit capta. Nec vos retia tendite rivali; nec vos captate verba signata manu secreta.

NOTÆ.

[l] *Solis*] Ille verò deprehensos Vulcano indicavit.

[m] *Laqueos*] Ferreos, sed tamen tenuissimos ille supposuit.

[n] *Lemnon*] Insula est maris Ægæi, in quâ Vulcanus sedem posuit & ferrariam fecit, multiplicémque ferri & ignis usum docuit incolas, memor quòd cœlo ruentem excepissent.

[o] *Mavors*] Mavors quasi magna vertens Mars quoque dicitur à Poëtis.

[p] *Neptune*] Hujus fingunt precibus irretitos Vulcanum dimisisse.

[q] *Threcen*] Quia populi bellicosissimi Thraces.

[r] *Paphon*] Urbs est Cypri Veneri sacra.

[s] *Dione*] Nympha fuit Oceani & Tethyos filia Veneris mater, à quâ *Dionæa* dicta est, nonnunquam etiam *Dione*.

Iſta viri captent (ſi jam captanda putabunt)
[t] Quos faciunt juſtos ignis & unda viros.
En iterum teſtór: nihil hic, niſi lege [u] remiſſum.
Luditur in noſtris [x] inſtita nulla jocis.
Quis [y] Cereris ritus auſit vulgare profanis,
Magnáque [z] Threïciâ ſacra [a] reperta Samo?
Exigua eſt virtus, præſtare ſilentia rebus:
At contra gravis eſt culpa, tacenda loqui.
O bene; quòd, fruſtra captatis arbore pomis,
[b] Garrulus in mediâ Tantalus aret aqua!
Præcipuè [c] Cytherêa jubet ſua ſacra taceri.
Admoneo, veniat ne quis ad illa loquax.
Condita ſi non ſunt Veneris myſteria [d] ciſtis;
[e] Nec cava veſanis ictibus æra ſonant:
Attamen inter nos medio verſantur in uſu:
Sic tamen, inter nos ut latuiſſe velint.

INTERPRETATIO.

Iſta quærant viri (ſi jam credent quærenda) quos ignis & aqua faciunt juſtos viros. Ecce iterum moneo; nihil hic niſi lege concessum. Nulla inſtita decipitur noſtris jocis. Quis audeat in vulgus prophanum propalare myſteria Cereris, & magna ſacra inventa in Samo Thracia? parva eſt virtus, res ſilentio condere: at contrà magnum eſt crimen dicere tacenda. O bene quòd loquax Tantalus ſitit in media aqua, pomis fruſtrà petitis ex arbore! Cytherea præſertim monet ſua ſacra ſilentio involvi. Hortor ne quis garrulus accedat ad illa. Arcana Veneris ſi non ſunt clauſa Ciſtis; nec æra cava reſonant ictibus inſanis; attamen ſunt in uſu medio inter nos; Sic tamen, ut velint, celata eſſe inter nos.

NOTÆ.

[t] *Quos faciunt*] Solebant in ſolennibus nuptiis vir & fœmina ignem & aquam adhibita elementa utrinque contingere, ut ita cæteras quoque res neceſſarias communes eſſe diſcerent; atque hoc ritu legitimi dicuntur mariti.

[u] *Remiſſum*] Jam in primo matronas ſecluſerat.

[x] *Inſtita*] Matronæ per faſciolas quibus utebantur ſunt intelligendæ.

[y] *Cereris*] Hujus frugum Deæ tam ſecreta fuerunt ſacra, ut commune myſterij nomen illis tanquam proprium autores tribuerint.

[z] *Threïciâ*] Samothrace eſt Ægæi maris inſula ad Thraciam porrecta, ubi magnificum templum, & Cereris maxima relligio.

[a] *Reperta*] *Cerimonias quas Athenienſes omnium celeberrimas in Eleuſinâ faciunt, quæ in Samothraciâ atque in Thraciâ, unde eas Orpheus ſumpſiſſe traditur, ſiunt, in Gnoſſo apud Cretam priſcâ lege ſtatutéque tempore celebrantur: quo palam eſt ejuſmodi cerimonias ab eis ad alias gentes fuiſſe traductas.* Diodorus.

[b] *Garrulus*] Deorum arcana, quæ in eorum admiſſus convivium didicerat, mortalibus Tantalus Jovis ex Plote nymphâ filius, evulgaverat: qui impietatis ſuæ apud inferos huic pœnæ eſt addictus, ut inter epulas æternâ fame, aquis labrorum tenus affluentibus, ſiti ardentiſſimâ torqueatur.

[c] *Cytherêa*] Venus eſt à Cytheris inſulâ, quò primum conchâ maris advecta.

[d] *Ciſtis*] Ciſtæ in ſacris Cereris quibus ea clauſa inter ſymbola habebantur quibus clauſa atque arcana omnia eſſe debere ſignificabatur.

[e] *Nec cava*] Ad Cybeles ſacra alludit quæ plurimo tympanizantium Corybantum ſtrepitu, quo olim etiam Jovis pueri vagitus celaverant, celebrabantur: monetque ſine multo ſtrepitu ſacra Veneris eſſe peragenda.

Ipſa

Ipſa Venus pubem, quoties velamina ponit,
Protegitur lævâ [f] ſemireducta manu.
In medio paſſimque coit pecus, hoc quoque viſo
Avertit vultus ſæpe puella ſuos.
Conveniunt thalami furtis & janua noſtris:
Parſque ſub injectâ veſte pudenda latet.
Et ſi non tenebras, at quiddam nubis opacæ
Quærimus; atque aliquid luce patente minus.
Tunc quoque, cùm ſolem nondum prohibebat & imbrem
Tegula, [g] ſed quercus tecta cibúmque dabat;
In nemore atque antris, non ſub [h] Jove, juncta voluptas:
Tanta rudi populo cura pudoris erat.
At nunc nocturnis [i] titulos imponimus actis:
Atque emitur magno nil, niſi [k] poſſe loqui.
[l] Scilicet excuties omnes ubicunque puellas;
Cuilibet ut dicas, Hæc quoque noſtra fuit:
Ne deſint, quas tu digitis oſtendere poſſis.
Ut quamque attigeris, fabula turpis erit.
Parva queror: fingunt quidam quæ vera negarent,
Et nulli non ſe concubuiſſe ferunt.
Corpora ſi nequeunt, quæ poſſunt nomina tractant:
Famáque, non tacto corpore, crimen habet.
I nunc, claude fores, cuſtos odioſe, puellæ;
Et centum duris poſtibus obde ſeras.

INTERPRETATIO.

Ipſa Venus, quoties exuit veſtes, velatur pubem manu ſiniſtrâ ſemi reflexâ. Bruta junguntur palam & paſſim; & hoc viſo puella deflectit ſæpe oculos ſuos. Cubicula & janua apta ſunt ſecretis noſtris: & verenda teguntur veſte impoſita. Et ſi non expetimus tenebras, at aliquid umbra obſcura, atque aliquid minus luce apertâ. Tunc quoque cùm tegula nondum tuebatur à ſole & nimbus, ſed quercus præbebat domos & eſcam, voluptas inita in ſilva & ſpeluncis, non in aperto: tanta cura pudoris erat craſſo populo. At jam laudi ducimus facta nocturna: & nihil comparatur magno, niſi poſſe loqui. Nempe inveſtigabis omnes ubicunque puellas, ut dicas unicuique, Hæc quoque fuit noſtra; ne deficiant, quas tu poſſis digitis indicare. Ut ſingulas tetigeris, erunt fabula infamis. Conqueror parva: quidam ſimulant quæ negarent ſi eſſent vera; & cum nullâ non dicunt ſe corpus commiſcuiſſe. Si non poſſunt tangere corpora, tangunt nomina quæ poſſunt, & fama habet vitium corpore intacto. Abi jam, oppone jannam, cuſtos inviſe puellæ; & appone centum ſeras duris poſtibus.

NOTÆ.

[f] *Semireducta*] Id eſt, *ad mediam uſque corporis partem, dextram verſus, adducta.*

[g] *Sed quercus*] De primis loquitur temporibus, quibus glande vixiſſe homines, & in ſylvis habitaſſe voluerunt.

[h] *Jove*] Id eſt, *cœlo aperto.*

[i] *Titulos*] Eos damnat qui quod nocte egerunt, die ut inde gloriam conſequantur, proferunt.

[k] *Poſſe loqui*] Vix linguam contineri poſſe dicit.

[l] *Scilicet*] Vim habet prohibendi hoc in loco hæc particula. Negat Poëta ſingulas eſſe quæ in urbe ſunt recenſendas puellas, ut quæ cum illis acta ſint ſeu verè ſeu falsò dicatur.

Quid tuti supereſt, cum nominis extat adulter;
Et credi, quod non contigit eſſe, cupit?
Nos etiam veros parce profitemur amores:
Tectáque ſunt ſolidâ myſtica furta fide.
Parcite præcipuè vitia exprobrare puellæ,
Utile quæ multis diſſimulaſſe fuit.
Nec ſuus [m] Andromedæ color eſt objectus ab illo,
[n] Mobilis in gemino cui pede penna fuit.
Omnibus [o] Andromache viſa eſt ſpatioſior æquo:
Unus, qui modicam diceret, Hector erat.
Quod malè fers, aſſueſce; feres bene. multa vetuſtas
Lenit: at incipiens omnia ſentit amor.
Dum [p] novus in viridi coaleſcit cortice ramus;
Concutiat tenerum quælibet aura, cadet.
Mox eadem ventis ſpatio durata reſiſtet,
Firmáque [q] adoptivas arbor habebit opes.
Eximit ipſa dies omnes è corpore mendas:
Quodque fuit vitium, deſinit eſſe morâ.
Ferre [r] novæ nares taurorum terga recuſant:
Aſſiduo domitas tempore fallit odor.

INTERPRETATIO.

Quid certi reſtat, ſiquidem adulter invenitur nominis; & optat credi quod non contigit eſſe? nos rarò proferimus etiam veros amores; & furta myſtica celata ſunt fide firmâ. Nolite præſertim objicere puellæ, mendas quas multos juvit texiſſe. Nec color ſuus exprobratus Andromedæ ab illo cui ala fuit agitabilis in utroque pede. Andromache viſa eſt major juſto omnibus: Hector erat ſolus qui prædicaret modicam. Quod malè toleras, aſſueſce; facilè tolerabis: tempus multa delinit: at amor novus advertit omnia. Dum tener ramus adnaſcitur cortici virenti; quilibet ventus agitet tenerum, proteretur. Mox arbor eadem confirmata tempore contra ventos ſtabit, & valida habebit divitias adoptivas. Tempus ipſum tollit omnia vitia è corpore: & quod fuit vitium, ceſſat eſſe morâ. Nares non aſſuetæ fugiunt tolerare coria taurorum: odor latet victas tempore continuo.

NOTÆ.

[m] *Andromeda*] Cephei Æthiopum regis filia Andromeda fuſca fuiſſe dicitur; quam ob Caſſiopeæ matris ſuperbiam Perſeus Jovis & Danaës filius Ceto, marino monſtro, expoſitam, liberavit.

[n] *Mobilis*] De Perſeo loquitur, qui talaribus ſeu alatis calceamentis à Mercurio cui ille carus fuit, donatus eſt.

[o] *Andromache*] Æctionis Thebarum regis fuit filia, Hectoris, Priami filij uxor, qui illi ſtaturæ proceritatem utut ab omnibus cerneretur, non objiciebat; imò modicam dicebat.

[p] *Novus in viridi*] De arborum inſitione loquitur.

[q] *Adoptivas*] De fructibus loquitur, quorum ſuccus ex arbore agreſti equidem, bonitas ex inſito ſurculo eſt tamen.

[r] *Novæ nares*] Homines dicit non aſſuetos, vix primò corij quo calceamenta fiunt, odorem ferre.

Nominibus mollire licet mala, fuſca vocetur,
Nigrior [f] Illyricâ cui piſce [t] ſanguis erit.
Si pæta eſt, Veneri ſimilis: ſi flava, Minervæ.
Sit gracilis, macie quæ malè viva ſuâ eſt.
Dic habilem, quæcunque brevis; quæ turgida, plenam:
Et lateat vitium proximitate boni.
Nec quotus annus eat, nec quo ſit nata require
[u] Conſule: quæ rigidus munera [x] Cenſor habet.
Præcipuè, ſi flore caret, meliúſque peractum
Tempus; & albentes jam [y] legit illa comas.
Utilis, ô juvenes, aut hæc, aut ſerior ætas.
Iſte feret ſegetes; iſte ſerendus ager.
Dum vires annique ſinunt, tolerate labores:
Jam veniet tacito curva ſenecta pede.
Aut mare remigiis, aut vomere findite terras;
Aut fera belligeras addite in arma manus:
Aut latus, & vires, operámque adferte puellis.
Hoc quoque militiæ eſt: hoc quoque quærit opes.
Adde, quod eſt [z] illis operum prudentia major:
Solus & artifices qui facit, uſus adeſt.
Illæ munditiis annorum damna rependunt:
Et faciunt curâ, ne videantur anus.

* * * * * * *

INTERPRETATIO.

Potes lenire mala nominibus. Dicatur fuſca cui ſanguis erit obſcurior pice Illyricâ. Si pœta eſt, Veneri ſimilis: Si caſia, Minerva: gracilis ſit, quæ malè viva eſt macie ſuâ. Dic agilem, quæcunque eſt parva; benè habitam, quæ turgida: & vitium tegatur vicinitate boni. Nec pete quotus annus currat, nec quo conſule ſit nata: quam provinciam cenſor ſeverus habet. Præſertim, ſi flos excidit, & anni feſtiviores exacti; & illa jam habet capillos canentes. Aut hæc, aut ætas provectior eſt apta, ô Juvenes: iſte ager proferet ſegetes; iſte eſt ſerendus. Dum vires & anni concedunt, ferte labores: ſenectus curva jam aderit pede tacito. Aut Sulcate mare remigiis, aut humum vomere; aut conferte manus belligeras in arma ſæva: aut adhibete latus & vires & operam puellis. Hæc quoque eſt militia; hæc quoque poſtulat vires. Adjice quod illis adeſt ſcientia major operum & experientia quæ ſola facit artifices. Illæ compenſant damna annorum munditiis; & efficiunt curâ ne credantur anus. * * *

* * * * * * * *

NOTÆ.

[f] *Illyricâ*] Pro quâvis pice. Eſt autem Illyris, Illyricum ſeu Illyria regio in orâ maris Adriatici, Italiæ oppoſita.

[t] *Sanguis*] Qui cutem colorat *ſcil.* & per eam videtur.

[u] *Conſule*] Per Conſulum Seriem ſolebant Romani annos numerare.

[x] *Cenſor*] Cui in aliorum inſpicere vitam & mores lege conceſſum, imò & officio præſcriptum.

[y] *Legit*] Quas evellat, *ſcilicet.*

[z] *Illis*] Adultioribus puellis, *ſcil.*

Finis adest operi. palmam date, grata juventus;
Sertáque odoratæ [a] myrtea ferte comæ.
Quantus apud [b] Danaos [c] Podalirius arte medendi,
Æacides dextra, [d] pectore [e] Nestor erat;
Quantus erat [f] Calchas extis, [g] Telamonius armis,
[h] Automedon curru; tantus amator ego.
Me vatem celebrate, viri; mihi dicite laudes:
Cantetur toto nomen in orbe meum.
Arma dedi vobis. dederat [i] Vulcanus Achilli.
Vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
Sed quicunque meo superarit [k] Amazona ferro,
Inscribat spoliis, Naso magister erat.
Ecce rogant teneræ, sibi dem præcepta, puellæ.
Vos eritis chartæ proxima cura meæ.

INTERPRETATIO.

Finis appropinquat operis: date palmam, grata juventus; & exhibete corollas mirteas capillis nuctu. Quantus Podalirius erat arte medicâ apud Græcos, Æacides dextrâ, Nestor eloquentiâ. Quantus Calchas visceribus, Telamonius armis, Automedon curru, ego tantus amator. Viri canite me vatem; laudibus me efferto: nomen meum celebretur in toto orbe. Præbui vobis arma: Vulcanus præbuerat Achilli. Victores estote donis exhibitis, ut ille fuit victor. Sed quicunque vicerit Amazona meis telis, insculpat spolia, Naso erat magister. Ecce puellæ molles erant sibi præbeam documenta. Vos eritis cura proxima charta mea.

NOTÆ.

[a] *Myrtea*] Quâ qui Amatoria scriberent Poëtæ coronabantur, quia Veneri Myrtus sacra.

[b] *Danaos*] Græcos intellige à Danao Argivorum rege sic dictos.

[c] *Podalirius*] Æsculapij fuit filius, Machaonis frater de quo anteà.

[d] *Pectore*] Ex quo melle dulcior Nestoris fluebat oratio.

[e] *Nestor*] Nelei fuit filius, summâ prudentiâ & eloquentiâ celeberrimus, qui etiam 50 navibus in Trojam cum aliis Græcis principibus navigavit.

[f] *Calchas*] Thestoris fuit filius, qui etiam cum Græcis ad Trojam profectus est, longè omnium ariolandi peritiâ, quam ab Apolline didicerat, præstantissimus.

[g] *Telamonius*] Ajax est Telamonis filius, qui Græcis suâ virtute in expugnandâ Trojâ multùm profuit.

[h] *Automedon*] Achillis fuit auriga, Dioræ filius.

[i] *Vulcanus*] Mortuo Patroclo, qui ab Hectore armis Achillis spoliatus, Thetis Achillis mater à Vulcano petiit, ut in ejus gratiam arma filio fabricaret.

[k] *Amazona*] Dicuntur Amazones fœminas fuisse, quæ Mæotim & Tanaim incoluerunt, etiam fortissimè bellum gesserunt, nisi pleraque fabulosa sunt. Pro quibusvis posuit puellis aut fœminis quæ Amoris castra sequantur.

P. OVIDII NASONIS
SULMONENSIS
ARTIS AMATORIÆ
LIBER III.

Arma dedi [a] Danaïs in Amazonas. arma supersunt
Quæ tibi dem, & turmæ, [b] Penthesilêa, tuæ.
Ite in bella pares: vincant, quibus alma [c] Dione
Faverit, &, toto qui volat orbe, [d] Puer.
Non erat armatis æquum concurrere nudas:
Sic etiam vobis vincere turpe, viri.
Dixerit è multis aliquis, [e] Quid virus in anguem
Adjicis? & rabidæ tradis ovile lupæ?
Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.
Spectetur meritis quæque puella suis.
Si [f] minor Atrides Helenen, [g] Helenésque sororem
Quo premat Atrides crimine major habet.
Si scelere [h] Oeclides [i] Talaïoniæ Eriphyles
Vivus, & in Vivis ad [k] Styga venit equis;

INTERPRETATIO.

Prabui arma Gracis adversus Amazonas: arma restant qua tibi exhibeam & turma tua, ô Penthesilea. Descendite pares ad militiam; superiores discedant quibus alma Dione faverit, & puer qui volat per omnes terras. Non erat justum inermes descendere adversus armatos: sic etiam victoriâ potiri vobis indecorum, ô viri. Aliquis è multis dixerit, quamobrem addis venenum serpenti? & credis ovile lupa furenti? nolite spargere vitium paucarum in omnes. Qualibet puella pendatur meritis suis. Si junior Atrides habet crimen quo urgeat Helenen, & major Atrides crimen quo urgeat *sororem Helenes; si Oeclides descendit vivus, & in equis vivis ad stygem crimine Eriphyles Talaionia;*

NOTÆ.

[a] *Danaïs*] I[1] est, *Viris adversus puellas militantibus, illisque insidiantibus.*

[b] *Penthesilea*] Amazonum fuit regina, quæ etiam Trojanis in auxilium venit, & post multa præclara belli facinora ab Achille interfecta est.

[c] *Dione*] Nympham diximus anteà Veneris matrem, quæ tamen pro ipsâ Venere sæpiùs ponitur.

[d] *Puer*] Cupido est.

[e] *Quid virus*] Quasi dicat suâ nequitiâ & calliditate satis armatas mulieres.

[f] *Minor*] Menelaus est Atrei minor natu filius, sicuti Agamemnon major fuit.

[g] *Helenesque sor.*] Clytemnestra est, quæ Ægysthi adulteri ope Agamemnonem maritum, ut antè vidimus, trucidavit.

[h] *Oeclides*] Amphiaraus est Oeclei filius, augurandi arte peritissimus, quem latitantem Eriphyle uxor, aureo monili corrupta prodidit, & ad bellum Thebanum, ubi se periturum sciebat, compulit: quo factum, ut hiatu terræ, primo quo ad Thebas venit die, absorptus sit.

[i] *Talaionia*] *Talaonis Argivorum regis filia.*

[k] *Styga*] *Ad inferos*; Styx enim inferorum fluvius, aut palus.

Est pia Penelope, [l] lustris errante duobus,
  Et totidem lustris bella gerente viro.
Respice [m] Phyllaciden: & [n] quæ comes isse marito
  Fertur; & ante annos occubuisse suos.
Fata [o] Pheretiadæ conjux [p] Pagasæa redemit:
  Proque sui est uxor funere lata viri.
Accipe me, [q] Capaneu; cineres miscebimus, inquit
  [r] Iphias: in medios desiluitque rogos.
Ipsa quoque & [f] cultu est & nomine fœmina Virtus.
  Non mirum, populo si favet illa suo.
Nec tamen [t] hæ mentes nostrâ poscuntur ab arte.
  Conveniunt cymbæ [u] vela minora meæ.
[x] Nil, nisi lascivi per me discuntur amores:
  Fœmina præcipiam quo sit amanda modo.
Fœmina nec flammas, [y] nec sævos discutit arcus.
  Parciùs hæc video tela nocere viris.

INTERPRETATIO.

est pia Penelope, marito decem annis vagante, & totidem annis bella gerente. Aspice Phyllaciden, & quæ dicitur descendisse comes marito; & interiisse ante annos suos. Conjux Pagasæa redemit fata Pheretiadæ: & uxor est elata pro funere mariti sui. Excipe me, Capaneu, inquit Iphias confundemus cineres: & se dedit in medios rogos. Ipsa quoque virtus est fœmina habitu & nomine. Non mirum si illa favet populo suo. Nec tamen ejusmodi ingenia expetuntur ab arte nostrâ. Vela minora competunt navigio meo. Nihil nisi amores lascivi cognoscuntur per me: Docebo quomodo puella sit amanda. Puella neque excutit flammas, neque arcus feros. Video hæc tela minùs obesse viris.

NOTÆ.

[l] *Lustris errante*] Decem annos errasse Ulyssem antequam ad uxorem prostrato Ilio, pervenire posset, voluerunt Poëtæ: Ex quo piam Penelopen pias esse & honestas alias mulieres, quædam si malæ sunt, Naso noster contendit.

[m] *Phyllaciden*] Protesilaus est Iphicli filius, à Phylace quæ sub ejus imperio fuit, sic dictus.

[n] *Quæ comes*] Protesilaum primum è navi descendentem Hector, ut in Laodamiæ uxoris ejus epistola vidimus, mactavit. Quod cùm intellexisset fœmina fidissima, ut mortui umbram saltem posset intueri à Diis solatium optavit: quâ re impetratâ in illius amplexibus expiravit. Sed fabula est.

[o] *Pheretiadæ*] Admetus est Pheretis filius Thessalus, qui Alcestin Peliæ filiam uxorem duxit, quæ maritum tanto amore dilexit, ut, parentibus ejus, mortem pro ipso oppetere renuentibus, illam ipsa ultro amplexa fuerit.

[p] *Pagasæa*] Alceste est, quæ à Pagasis Thessaliæ urbe sic dicta est.

[q] *Capaneu*] Fuit Capaneus nobilis Argivus, qui unà cum Polynice ad bellum Thebanum profectus, cum Scalas muris admovere vellet, lapidibus à Thebanis fuit obrutus.

[r] *Iphias*] Evadne est, Iphidis filia, quæ cùm mariti funus celebraretur, se, nequicquam à tam præclaro amoris facinore patre dehortante, in rogum projecit.

[f] *Cultu*] Habitu mliebri Romæ colebatur Virtus.

[t] *Hæ mentes*] Quæ *scilicet* virtute prædita. Optimè verò quòd, fatente ipso nefariæ artis magistro, Virtutem deturbare sit amoribus indulgenti necesse.

[u] *Vela minora*] Metaph. est, cujus sensum si penitius inspicias, non tam fœminas per vela, quàm earum mentem, intelligas.

[x] *Nil, nisi*] Multùm illi profuerint profectò Nasonis nequitiæ quicumque nequitias confitenti credere voluerit. Tela prævisa minùs nocent; nec minimum confert ad vitam virus omne cognoscere.

[y] *Nec discutit*] *Constanter amat.*

Sa pe viri fallunt; teneræ non sæpe puellæ:
Paucáque, si quæras, crimina fraudis habent.
[z] Phasida jam matrem fallax dimisit Iason:
Venit in [a] Æsonios [b] altera nupta sinus.
Quantum in te, Theseu, volucres Ariadna marinas
[c] Pavit, in ignoto sola relicta loco.
Quære, [d] novem cur isse vias dicatur; & audi
Depositis silvas Phyllida flesse comis.
[e] At famam pietatis habet; tamen hospes & ensem
Præbuit, & causam mortis, [f] Elissa, tuæ.
Quid vos perdiderit, dicam? nescistis amare.
Defuit ars vobis. arte perennat amor.
Nunc quoque nescirent: sed me [g] Cytherêa docere
Jussit: & ante oculos constitit ipsa meos.
Tum mihi, Quid miseræ, dixit, meruere puellæ?
Traditur armatis vulgus inerme viris.
Illos artifices gemini fecere [h] libelli:
[i] Hæc quoque pars monitis erudienda tuis.

INTERPRETATIO.

Viri sæpe decipiunt, puellæ molles non sæpe: & si inquiras arguuntur paucis criminibus fraudis. Jason deceptor repudiavit Phasida jam matrem. altera conjux venit in sinus Æsonios. Theseu Ariadna, destituta in loco solo præda fuit avibus marinis, quantum in te fuit. Pete cur Phyllis perhibeatur novem vias trivisse; & disce silvas deplorasse Phyllida comis amissis. At laude pietatis celebratur; tamen ô Dido tibi hospes exhibuit & gladium, & causam necis tuæ. Docebo quid vos occiderit? nescivistis amare. Ars vos destituit: amor durat arte. Nunc etiam ignorarent: sed Venus imperavit ut docerem. & ipsa se ante oculos meos exhibuit. Tum dixit mihi, quid admiserunt miseræ puellæ? vulgus nudum proditur viris armatis. Duo libelli præstiterunt illos artifices; hæc quoque pars instituenda præceptis tuis.

NOTÆ.

[z] *Phasida*] Medea est, de quâ jam sæpiùs, à Phasi Colchorum fluvio.
[a] *Æsonios*] Jasonis Æsonis filij.
[b] *Altera*] Creusa *scil.* Creontis Corinthiorum regis filia.
[c] *Pavit*] Quia per Theseum, qui in littore deserto Ariadnen reliquit, quò minùs ea moretur & avibus præda esset, non stetit.
[d] *Novem*] Hanc fabulam explicat Hyginus his verbis fabulâ 59. *Demophoon Thesei filius in Thraciam ad Phyllidem in hospitium dicitur venisse, & ab eâ esse amatus. Qui cùm in patriam vellet redire, fidem ei dedit se ad eam rediturum. Qui die constitutâ cum non venisset, illa eo die dicitur novies ad littus cucurrisse, quod ex eâ* Enneados *græcè appellatur. Phyllis autem ob desiderium Demophoontis spiritum emisit. Cui parentes cum sepulcrum constituissent, arbores ibi sunt natæ quæ certo tempore Phyllidis mortem lugent, quo folia arescunt & diffluunt. Cujus ex nomine folia græcè* Phylla *sunt appellata.*
[e] *At famam*] De Æneâ loquitur, cujus decantatam pietatem obliquè arguens Poëta cùm Elissam fraudaverit, quoslibet fallaces esse viros probasse intendit.
[f] *Elissa*] Didonis nomen est proprium, de quâ antea in epistolis vidimus.
[g] *Cytherêa*] Venus est, de quâ jam toties.
[h] *Libelli*] Nasoniani quos antè vidimus.
[i] *Hæc*] Puellæ *scilicet.*

Probra [k] Therapnææ [l] qui dixerat ante maritæ,
Mox cecinit laudes proſperiore lyrâ.
Si bene te novi, cultas ne læde puellas.
Gratia, dum vives, iſta petenda tibi.
Dixit: & è myrto (myrto nam vincta capillos
Conſtiterat) folium, [m] granáque pauca dedit.
Senſimus acceptis numen quoque: [n] purior æther
Fulſit, & è toto pectore ceſſit [o] onus.
Dum [p] facit ingenium, petite hinc præcepta, puellæ,
[q] Quas pudor, & leges, & ſua jura ſinunt.
Venturæ memores jam nunc eſtote ſenectæ:
Sic nullum vobis tempus abibit iners.
Dum licet, & veros etiam nunc editis annos;
Ludite: eunt anni more fluentis aquæ.
Nec, quæ præteriit, iterùm revocabitur unda:
Nec, quæ præteriit, hora redire poteſt.
Utendum eſt ætate. cito pede labitur ætas:
Nec bona tam ſequitur, quàm bona prima fuit.
Hos ego, qui [r] canent frutices, violaria vidi:
Hac mihi de ſpinâ grata corona data eſt.

INTERPRETATIO.

Qui maledicta objecerat conjugi Therapnææ, mox prædicavit laudes lyra lætiore. Si bene te novi, ne offende puellas ornatas. Hæc gratia tibi quærenda quoad vixeris. Dixit & porrexit folium & grana pauca è myrto: (nam ſeſe obtulerat religata comam myrto.) Experti ſumus quoque numen donis ſumtis: purior æther micuit & pondus diſcuſſum toto pectore. Dum valet ingenium; hinc ſumite documenta puellæ, quas pudor, & leges, & ſua jura non prohibent. Memineritis jam nunc ſenectutis futuræ; ſic nullum tempus vobis effluet vacuum. Ludite dum licet, & agitis etiam nunc annos florentes: anni effluunt ſicut aqua liquida, nec unda quæ effluxit iterum revocabitur: nec hora quæ effluxit poteſt recurrere. Utendum eſt ætate: ætas currit pede celeri. nec tam bona ſequitur quàm prima fuit bona. Ego vidi violaria, hos frutices qui albicant: jucundum ſertum oblatum eſt mihi de hac ſpinâ.

NOTÆ.

[k] *Therapnææ*] Helena eſt, cui *Therapbna* oppidum Laconiæ ubi nata dicitur hoc dedit nominis.

[l] *Qui*] Steſichorus eſt Poëta Lyricus, Siculus, qui carmen in Helenam Trojani excidij facem ſcripſit; quâ re à Caſtore & Polluce Helenæ fratribus occæcatus eſt; deinde ſomnio monitus, cùm palinodiam cecinisset, viſum recepit.

[m] *Granáque*] Paucas myrti baccas.

[n] *Purior*] Aptiſſima profectò metaphora à cœlo, quo nubibus & nebulis vacuo faciliùs omnia videntur, ut Veneris donis Poëtæ mentem ſolutam & illuminatam fuiſſe intelligas.

[o] *Onus*] Quod incumbebat in tradendis de Amore præceptis, mulieribus.

[p] *Facit*] Ad Venerem retulit clar. Heinſius. Potius videtur tamen ut ad puellas referam, quarum ingenium ad amorem propendeat.

[q] *Quas*] Matronas ab his nequitiis in primo ipſe Poëta ſejunxerat.

[r] *Canent*] Ariditate *ſcil.*

Tempus

Tempus erit, quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida desertâ nocte jacebis anus:
[s] Nec tua nocturnâ frangetur janua rixâ:
[t] Sparsa nec invenies limina manè rosâ.
Quàm citò (me miserum!) laxantur corpora rugis,
Et perit in nitido qui fuit ore color!
Quasque fuisse tibi canas à virgine jures,
Spargentur subitæ per caput omne comæ.
[u] Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas;
[x] Nec faciunt cervos cornua jacta senes.
Nostra sine auxilio fugiunt bona. carpite florem;
Qui; nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.
Adde, quod & partus faciunt breviora juventæ
Tempora. continuâ messe senescit ager.
[y] Latmius [z] Endymion non est tibi, Luna, rubori;
Nec [a] Cephalus [b] roseæ præda pudenda Deæ.

INTERPRETATIO.

Tempus veniet, quo tu, quæ nunc propellis amantem, cubabis anus gelida nocte destitutâ: nec fores tuæ rumpentur jurgio nocturno: nec comperies manè limina conspersa rosâ. Quàm citò (me infelicem) corpora marcescunt rugis, & effluit nitor qui floruit in facie splendidâ! & comæ, quas jures fuisse tibi candidas à puerili ætate, diffluent statim per omne caput. Serpentes deponunt senectutem cum pelle subtili; nec cornua amissa efficiunt cervos senes. Nostra bona dilabuntur sine remedio: deripite florem, qui nisi dereptus fuerit ipse malè defluet. Adde quod partus etiam faciunt tempora juventutis breviora: ager senescit messe assiduâ. Endimion Latmius non est tibi pudori, ô Luna, nec Cephalus præda erubescenda Deæ roseæ.

NOTÆ.

[s] *Nec tua*] Sic Horat. lib. 1. Carm. Ode 25. ad Lydiam;

Parcius junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi:
Nec tibi somnos adimunt, amatque
Janua limen.

[t] *Sparsa*] Amantium tangit vesaniam, qui nocte coronati ante amicæ limen stabant, & exclusi coronas relinquebant.

[u] *Anguibus*] Singulis annis pellem & senectutem exuere angues scripsit Plinius: Imò & ejusmodi quæ nostrates Indutia vocant, ipsemet vidi, & etiam in agris inveni.

[x] *Nec faciunt*] Quotannis sua cornua amittere cervos procul dubio verum est; quanquam haud scio annon aliqui præsertim quibus tanta succrescunt, per plures annos ea retineant. Cornibus aut eorum ramis ætas usque ad annum sextum cognoscitur, deinde similia revivíscunt, ex quibus nihil certi de ætate cognoscas, uti quidem veteribus visum. Quæ meliùs venatores sciunt hâc de re consulendi. Longam agunt ætatem cervi, atque etiam centesimum annum excedunt.

[y] *Latmius*] Dearum exemplo puellas ad amores inducit.

[z] *Endymion*] Pastor quidam fuit, cujus amore Luna capta, cœlo deturbatum & perpetuo somno damnatum in Latmi Cariæ montis specu, à quo Latmius dictus, occultavit.

[a] *Cephalus*] De eo Dejonei, aut, ut alij volunt Mercurij filio, quem Aurora rapuit, neque à dilectissimâ Procri ad sui amorem potuit perducere antea vidimus, & postea in 6. Metam. videbimus.

[b] *Rosea*] Aurora est, quæ à colore cœli quem ipsa ante Solis exortum induit Rosea dicitur.

Ut Veneri, quem luget adhuc, donetur [c] Adonis;
Unde habet [d] Ænean [e] Harmoniénque suos?
Ite per exemplum, genus ô mortale, Dearum;
Gaudia nec cupidis vestra negate viris.
Ut jam decipiant, quid perditis? omnia constant.
Mille licet sumant: deperit inde nihil.
Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu.
Sufficit, & damni pars caret illa metu.
Quid vetet apposito lumen de lumine sumi,
Quisve cavo vastas in mare servet aquas?
[f] Det tamen ulla viro mulier, non expedit, inquis.
[g] Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam?
Nec vos prostituit mea vox; sed vana timere
Damna vetat. damnis munera vestra carent.
Sed me flaminibus venti majoris iturum,
Dum sumus in [h] portu provehat aura levis.
Ordior à cultu. cultis bene [i] Liber ab uvis
Provenit; & culto stat seges alta solo.
Forma Dei munus: formâ quota quæque superbit?
Pars vestrûm tali munere magna caret.
Cura dabit faciem: facies neglecta peribit;
[k] Idaliæ similis sit licèt illa Deæ.

INTERPRETATIO.

Quanquam Adonis condonetur Veneri, quem flet adhuc; unde habet suos Ænean & Harmonien? O gens mortalis imitemini exemplum Dearum; nec denegate gaudia vestra viris cupidis. Quid amittitis quamvis etiam fallant? omnia permanent. Quamvis mille capiant; nihil inde absumitur. Ferrum exteritur, saxa minuuntur attritu. Illa pars perstat, & caret periculo detrimenti. Quid prohibeat lumen accendi de lumine admoto, quisve custodiat aquas latas in aquore cavo? attamen, inquis, non juvat ulla fœmina dot viro. Dic mihi quid amittis nisi aquam quam capies? nec mea verba vos pervulgant; sed prohibent reformidare vana damna: dona vestra sunt sine detrimento. Sed ventus lenis me impellat, dum navigo in portu, me, inquam, navigaturum flatibus venti vehementioris. Incipio à cultu. Bacchus bene nascitur ex uvis cultis; & seges procera crescit in agro exculto. Forma donum Dei: quota quæque inflatur formâ? pars multa vestrum destituitur tali dono. Cura finget formam: forma neglecta evanescet; quamvis illa sit par Deæ Idaliæ.

NOTÆ.

[c] *Adonis*] Filius fuit Cynaræ, Cypriorum regis, quem Venus unicè amavit, & apri dente occisum ad desperationem usque flevit.

[d] *Ænean*] Ex Anchise Ænean Venus procreavit; unde & illam viris indulsisse probatur.

[e] *Harmoniénque*] Hanc Venus ex Marte suscepit.

[f] *Det*] Id est, sui faciat copiam: quomodo non semel loquuti sunt & alij.

[g] *Quid nisi*] Quanquam honestissimis verbis, scelera tamen docet, quæ detestandi causâ non erasi. Optimum esset longissimè à malo cogitare: verùm mentem cùm subit, id unum superest aversari.

[h] *Portu*] Metaphora est à re nautica: *Portus* pro rei initio positus.

[i] *Liber*] Bacchus est, pro vino, cui præest.

[k] *Idalia*] Venus est ab Idalio Cypri monte.

Corpora si veteres non sic coluere puellæ;
Nec veteres cultos sic habuere viros.
Si fuit Andromache tunicas induta [l] valentes;
Quid mirum? duri militis uxor erat.
Scilicet Ajaci [m] conjux ornata venires,
Cui tegumen septem terga fuere boum?
Simplicitas rudis ante fuit: nunc aurea Roma
Edomiti magnas possidet orbis opes.
Aspice, quæ nunc sunt Capitolia, quæque fuerunt;
[n] Alterius dicas illa fuisse Jovis.
[o] Curia, concilij quæ nunc dignissima tanti est,
De stipula, [p] Tatio regna tenente, fuit.
Quæ nunc sub [q] Phœbo [r] ducibúsque Palatia fulgent;
Quid, nisi araturis pascua bubus, erant?
Prisca juvent alios: ego me nunc denique na[illegible]
Gratulor. hæc ætas moribus apta meis.
Non quia nunc terræ [s] lentum subducitur aurum;
Lectáque diverso littore [t] concha venit.
Nec quia decrescunt effosso marmore montes:
Nec quia cæruleæ mole [u] fugantur aquæ.

INTERPRETATIO.

Si veteres puellæ non sic curarunt corpora; nec veteres habuerunt viros sic expolitos. Si Andromache fuit vestita vestibus crassis; quid mirum? erat conjux asperi militis. Nempe uxor comta adires Ajacem, cui terga septem boum fuerunt tegumentum? olim crassa rusticitas viguit: nunc Roma potens habet magnas divitias orbis perdomiti. Vide Capitolia quæ nunc stant, & quæ steterunt; dicas illa fuisse alterius Jovis. Curia quæ est nunc spectatissima tanto consessu, fuit de stipulâ, Tatio regnante. Palatia quæ nunc sunt splendida sub Phœbo & ducibus; quid erant nisi pascua bobus terram versaturis? antiqua delectent alios: ego mihi plaudo esse nunc denique natum: hæc ætas conveniens moribus meis. Non quia aurum ductile effoditur nunc terrâ; & concha lecta mittitur littore remoto. Nec quia montes minuuntur marmore reciso: nec quia aquæ Cæruleæ removentur cæmentis.

NOTÆ.

l *Valentes*] Crassas & densas fuisse, non quales tum Romæ gestabant bombycinas & pellucidas innuit.

m *Conjux*] Tecmessam ancillam dicit, quam Ajax Telamonius amavit.

Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmessæ.
Horat.

n *Alterius*] Miseri *scil.* alicujus, non Deûm atque hominum patris.

o *Curia*] Curiam duorum generum fuisse scribit Varro, ubi curarent Sacerdotes res divinas, & ubi Senatus humanas.

p *Tatio*] Fuit Tatius Sabinorum dux acerrimus, quem etiam post atrocissimam pugnam in regni partem Romulus accepit.

q *Phœbo*] Apollinis Palatini templum intelligit, quod in Palatio Augustus ædificavit.

r *Ducibúsque*] Augustum præcipuè & Tiberium intelligit, quorum ille in palatio habitavit, hic ibidem natus est.

s *Lentum*] Quod in tenuissimas laminas duci potest.

t *Concha*] Pro baccis seu margaritis quæ in conchis nascuntur & ex rubro aut Indico mari petuntur, usurpavit. Laudatissimæ sunt quæ magnæ, rotundæ, ponderosæ, læves, candidæ.

u *Fugantur*] In mari voluptatis causâ immensis sumtibus ædificabant luxuriâ diffluentes Romani: quod non uno loco queritur Horatius.

Sed quia cultus adest; nec nostros mansit in annos
Rusticitas priscis illa superstes avis.
Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
Quos legit in viridi [x] decolor Indus aquâ.
Nec prodite graves insuto vestibus auro:
Per quas nos petitis, sæpe fugatis, opes.
Munditiis capimur: non sint sine lege capilli.
Admotæ formam dantque negantque manus.
Nec genus ornatûs unum est: quod quamque decebit,
Eligat; & speculum consulat ante suum.
Longa probat facies capitis [y] discrimina [z] puri:
Sic erat ornatis Laodamia comis.
Exiguum summâ [a] nodum sibi fronte relinqui,
Ut pateant aures, ora rotunda volunt.
Alterius crines h[...]o jactentur utroque.
Talis es ass[...] Phœbe canore, lyrâ.
Altera succinctæ [b] religetur more Dianæ:
Ut solet, attonitas cùm petit illa feras.
Huic decet inflatos laxè jacuisse capillos.
Illa sit adstrictis impedienda comis.
Hanc placet ornari [c] testudine [d] Cyllenea:
Sustineat similes fluctibus illa [e] sinus.

INTERPRETATIO.

Sed quia cultus adest; nec mores agrestes vigentes apud aves antiquos duraverunt ad nostrum seculum. Vos quoque non gravate aures pretiosis lapillis, quos fuscus Indus petit ex glaucâ aqua. Nec venite in conspectum tarde auro intexto vestimentis: nos sæpe abigitis per divitias, per quas nobis insidiamini. Ducimur munditiis: coma non sit neglecta. Manus adhibita conciliant & destruunt formam. Nec genus cultus est unum: Unaquæque *sibi assumat quo unaquaque ornabitur; & antè consulat speculum suum. Longa facies expetit discrimina capitis nudi. Laodamia sic erat capillis comtu. Ora rotunda postulant parvum nodum sibi relinqui supremâ fronte, ut aures appareant. Capilli alterius spargantur humero utreque. Talis es, Phœbe sonore, lyrâ capiâ. Altera nectatur in medum Dianæ expedita ut solet, cùm illa insequitur feras timore perculsas. Hanc decerat coma tumens & fluctuans: illa sit implicanda capillis religatis. Gratum est hanc ornari testudine Cyllenea. illa gerat cincinnos similes fluctibus.*

NOTÆ.

[x] *Decolor*] Quia Sole fuscus.
[y] *Discrimina*] Divisionem dicit capillorum.
[z] *Puri*] Id est, *quod sinè velamine est.*
[a] *Nodum*] Crines dicit in orbem coactos, quos Juvenalis cincinnum, Martialis annulum appellat.
[b] *Religetur*] Colligi & ad cervicem astringi cupit, ita tamen ut defluant.
[c] *Testudine*] Reticulo curvo in modum testudinis, quo utebantur mulieres ad ornatum capitis.
[d] *Cyllenea*] Quia ad testudinis similitudinem Mercurius a Cyllene Arcadiæ monte ubi is natus, sic dictus, lyram invenit.
[e] *Sinus*] Capillorum *scil.* aut quos faciant fluctuantes.

Sed neque ramosa numerabis in ilice glandes;
 Nec quot apes [f] Hyble, nec quot in [g] Alpe feræ;
Nec mihi tot [h] positus numero comprendere fas est.
 [i] Adjicit ornatus proxima quæque dies.
Et neglecta decet multas coma [k] sæpe jacere
 Hesternam credas; illa repexa modo est.
Ars [l] casum simulet. [m] sic captâ vidit ut urbe
 [n] Alcides [o] Iolen, Hanc ego, dixit, amo.
Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Evœ,
 Sustulit in currus, [p] Gnossi relicta, suos.
O quantùm indulget vestro Natura decori,
 Quarum sunt multis damna pianda modis!
Nos malè detegimur, raptique ætate capilli
 Ut Borea frondes excutiente, cadunt.
Fœmina canitiem [q] Germanis inficit herbis;
 Et melior vero quæritur arte color.
Fœmina procedit [r] densissima crinibus emtis;
 Proque suis alios efficit ære suos.
Nec rubor est emisse palam. vænire videmus
 [s] Herculis ante oculos, Virgineúmque chorum.

INTERPRETATIO.

Sed neque comprehendes numero glandes in Ilice ramosa; nec quot apes in Hyble, nec quot feræ in Alpibus; nec possum numerare tot genera cultus. Qualibet dies exoriens invenit ornatus. Capilli neglecti conveniunt etiam multis: sæpe putes hesternos neglectos; illi modò fuerunt ordinati. Ars imitetur casum. Sic statim atque Alcides aspexit Iolen in urbe expugnatâ, dixit, Ego hanc amo. Bacchus evexit te similem in currus suos, Gnossi destituta, Satyris vociferantibus Evoe. O quantùm natura favet vestro honori, quarum vitia sunt tegenda multis modis! nos infeliciter nudamur, & coma sublata ætate defluit, tanquam folia Aquilone prosternente. Fœmina imbuit canos succis Germanis; & color jucundior nativo captatur arte. Fœmina ambulat spississima capillis emptis, & facit alios suos nummis suorum loco. Nec pudet comparasse palàm: cernimus vendi coram Hercule & choro virgineo.

NOTÆ.

[f] *Hyble*] Mons est Siciliæ, de quo suprà.

[g] *Alpe*] Sunt Alpes montes altissimi Galliam ab Italiâ dividentes.

[h] *Positus*] Quibus in mille figuras flectuntur capilli.

[i] *Adjicit ornatus*] *La mode trouve tous les jours quelque ajustement nouveau.*

[k] *Sæpe jacere*] Eâ arte nonnunquam ornatas fuisse dicit puellas, ut non esse viderentur: quâ re eo modò ornandas esse nonnullas, sicuti & aliis secus opus est facere, innuit.

[l] *Casum*] Ne sentiant viri arte quæsitam negligentiam.

[m] *Sic*] Haud stultè sapiit Poëta.

[n] *Alcides*] Hercules est, primùm à parentibus ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à robore immenso, sic dictus; vel ab Alcæo avo, ut placet Herodoto.

[o] *Iolen*] Euryti Oechaliæ regis fuit filia, quam pater Herculi uxorem dare cùm denegaret, vi, direptâ urbe, & interfecto Euryto, abduxit.

[p] *Gnossi*] Ariadnen dicit, de quâ vide quæ suprà in epistolis.

[q] *Germanis*] Germaniâ allatis, aut quas à Germanis didicerint: nam quænam sint nescio, nec quibus utuntur hodie in Germaniâ, quod quidem audiverim, canitiem arcent.

[r] *Densissima*] *Crinibus densis.*

[s] *Herculis*] Plures Romæ Herculi sacras ædes fuisse constat. Hîc de illâ agitur quam apud Circum Flaminium Herculi & Musis Fulvius Nobilior ædificavit.

Quid de veste loquar? nec vos, [t] segmenta, requiro,
Nec quæ [u] bis Tyrio murice lana rubes.
Cùm tot prodierint pretio leviore colores;
Quis furor est, census corpore ferre suo?
[x] Aëris ecce color, tum cùm sine nubibus aër,
Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas.
Ecce [y] tibi similis, qui quondam [z] Phryxon & Hellen
Diceris [a] Inôïs eripuisse dolis.
[b] Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis:
Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.
Ille crocum simulat: croceo velatur amictu
[c] Roscida luciferos cum Dea jungit equos.
Hic [d] Paphias myrtos: hic purpureas [e] amethystos,
Albentesve rosas, Threïciámve [f] gruem.
Nec [g] glandes, Amarylli, tuæ, nec amygdala desint:
Et sua velleribus nomina cera dedit.
Quot nova terra parit flores, cum vere tepenti
Vitis agit gemmas; pigráque cedit hiems:
Lana tot, aut [h] plures succos bibit. elige [i] certos.
Nam non conveniens omnibus omnis erit.

INTERPRETATIO.

Quid dicam de vestimentis? Nec vos expeto, segmenta; nec te lana quæ fulges bis Tyrio murice. Cùm tot sint inventi colores pretio minore; quis furor est bajulare census corpore suo? ecce color aëris, tum cùm aer est *sine nubibus, nec Notus tepidus vehit aquas pluvias. Ecce color tibi similis qui jactaris abstulisse olim Phryxon & Hellen fraudibus Inois. Hic undis similis, habet quoque nomen ab undis: arbitratus fuero nymphas hâc veste velari. Ille imitatur crocum: Dea Roscida tegitur veste crocea cùm copulat equos luciferos. Hic* simulat *Myrtos Paphias: hic Amethystos purpureas, vel rosas albicantes, vel gruem Thraciam. Nec glandes tuæ, Amarylli, nec amygdala desiderantur. Cera etiam imposuit suum nomen lanis. Quot flores terra nova gignit, cùm vitis protrudit gemmas vere tepido, & hiems segnis fugit; lana imbuitur toc aut pluribus succis dispice decentes. nam non omnis erit congruens omnibus.*

NOTÆ.

[t] *Segmenta*] Vestes intelligit auro vel aureis segmentis aut etiam fasciolis distinctas.

[u] *Bis*] Dibapham appellabant lanam bis tinctam murice.

[x] *Aëris*] Cæsius appellatur, nonnullis hyacinthinus.

[y] *Tibi similis*] Referendum est ad aureum arietis Phrixei colorem.

[z] *Phryxon*] Fuit Phryxus Athamantis regis Thebarum filius, qui novercæ Inûs insidias declinans, unà cum sorore Helle ex Græciâ in Colchida profugit; nisi quòd puellam, aureo ariete mare cum fratre transfretantem, in Hellespontum, cui nomen dedit, ferunt delapsam.

[a] *Inois*] Inûs novercæ, Cadmi filiæ.

[b] *Hic und.*] Glaucum designat, ni fallor; quanquam de undulatis vestibus exponit Micyllus.

[c] *Roscida*] Autoram dicit, quæ, manè quia surgit rore perfusa est.

[d] *Paphias*] Veneri sacra myrtus, quæ à Papho Cypri, Veneri urbe sacrâ, Paphia dicitur. Coloris autem est viridis nigricantis.

[e] *Amethystos*] Violaceum colorem intelligit ab Amethysto gemmâ appellatum.

[f] *Gruem*] Avis est nota, quâ hoc in loco ejus colorem cineraceum intelligit Poëta.

[g] *Glandes*] Castaneas dicit *quas* Maronis *Amaryllis amabat.*

[h] *Plures*] Id est, *varij coloris.*

[i] *Certos*] Decentes *scil.*

Pulla decent niveas : Briſeïda pulla decebant.
Cùm [k] rapta eſt, pullâ tum quoque veſte fuit.
Alba decent fuſcas : albis, [l] Cepheï, placebas.
Sic tibi veſtitæ preſſa [m] Seriphos erat.
Quam pæne admonui, ne trux [n] caper iret in alas,
Neve forent duris aſpera crura pilis !
[o] Sed non [p] Caucaſeâ doceo de rupe puellas,
Quæque bibant undas, [q] Myſe Caïce, tuas.
Quid, ſi præcipiam, ne fuſcet inertia dentes;
Oráque ſuſceptâ manè laventur aquâ ?
Scitis & [r] inductâ candorem quærere cerâ.
Sanguine quæ vero non rubet; arte ruber.
Arte, ſupercilij confinia [ſ] nuda repletis,
Parváque ſinceras velat [t] aluta genas.
Nec pudor eſt oculos tenui ſignare favillâ;
Vel prope te nato, lucide [u] Cydne, croco.
Eſt mihi, quo dixi veſtræ medicamina formæ,
Parvus, ſed curâ grande [x] libellus opus.

INTERPRETATIO.

Nigra decent candidas: nigra decebant Briseida. Induta erat quoque nigro amictu tum cùm capta eſt. Candida decent fuſcas: grata eras in candidis, Cephei. Seriphos erat calcata à te ſic velata. Quàm prope juſſi ne truculentus hircus cubaret in axillis; neve crura eſſent ſcabroſa pilis aſperis! Sed non inſtituo puellas de ſaxo Caucaſeo, & quæ potant aquas tuas, Caïce Myſe. Quid, ſi moneam ne pigritia denigret dentes, & ora abluantur manè aquâ ſumtâ? noſtis etiam captare alborem cerâ illitâ. Quæ non rubet ſanguine ſincero; rubet artificio. Artificio repletis confinia vacua ſupercilij, & tenuis aluta tegit veras genas. Nec pudet circumlinire oculos tenui favillâ; vel croco juxta te nato, clare Cydne. Eſt mihi libellus parvus, ſed opus magnum curâ quo ſcripſi medicamina veſtra formæ.

NOTÆ.

[k] *Rapta*] Vel ab Achille, ejus dirutâ patriâ; vel ab Agamemnone, qui eandem Achilli, Talthybio & Eurybate ad eam tum miſſis præconibus, mœſtam & recuſantem eripuit.

[l] *Cephei*] Andromeda eſt, Cephei Æthiopum regis filia.

[m] *Seriphos*] Parva eſt inſula Cycladum una in Ægæo, ubi educatum Perſeum tradunt.

[n] *Caper*] Alarum fœtorem dicit, qui capri odorem refert; unde in illis cubare jocoſè dicitur.

[o] *Sed non*] Romanas puellas per ſe ſatis cautas & curioſas dicit, ut minutas mundicitias eas docere non ſit neceſſe.

[p] *Caucaſeâ*] Eſt Caucaſus mons Scythiam ab Indiâ dirimens uſque ad Taurum porrectus; ubi ferociſſimi & duriſſimi vivunt homines.

[q] *Myſe*] Caïcus fluvius eſt Phrygiæ & Lydiæ à Myſiâ veniens.

[r] *Inductâ*] Quam noſtræ vocant *Pommade.*

[ſ] *Nuda*] Fœminæ calamiſtro & coloribus ſuperciliorum raritatem emendabant. Juvenal.

Ille ſupercilium madidâ fuligine tinctum,
Obliquâ producit acu.

[t] *Aluta*] Pellis eſt molliſſima.

[u] *Cydne*] Fluvius eſt Ciliciæ, unde optimus crocus afferebatur, quo etiam, ſicuti & cineribus, aut ejuſmodi pigmentis in venuſtandis oculis utebantur.

[x] *Libellus*] De eo Ovidij libello quem de medicamine faciei ſcripſit, poſtea videbimus.

Hinc quoque præsidium læsæ petitote figuræ:
Non est pro vestris ars mea rebus iners.
Non tamen expositas mensâ deprendat amator
[y] Pyxidas. ars faciem dissimulata juvet.
Quem non offendat toto fæx illita vultu,
Cùm fluit in tepidos pondere lapsa sinus?
[z] Oesypa quid redolent, quamvis mittantur Athenis,
Demtus ab immundo vellere succus ovis?
Nec coram mistas cervæ sumsisse medullas,
Nec coram dentes defricuisse probem.
Ista dabunt [a] faciem; sed erunt deformia visu.
Multáque, dum fiunt turpia, facta placent.
Quæ nunc nomen habent operosi signa [b] Myronis,
Pondus iners quondam duráque massa fuit.
Anulus ut fiat, primo colliditur aurum:
Quas geritis vestes, sordida lana fuit.
Cùm fieret, lapis asper erat; nunc nobile signum
Nuda [c] Venus madidas [d] exprimit imbre comas.
Tu quoque dum coleris, nos te dormire putemus;
Aptius [e] à summâ conspiciare manu.
Cur mihi [f] nota tuo causa est candoris in ore?
Claude forem thalami, quid rude prodis opus?

INTERPRETATIO.

Sumite quoque hinc auxilium formæ imminutæ: ars mea non est segnis pro vestris rebus. Attamen amator ne corripiat Pyxidas explicitas mensá: ars latés formam adjuvet. Quem non lædat fæx sparsa totâ facie, cum fluit in sinus tepidos decidens pondere? Oesypa, succus extractus ab impuro vellere ovis quid olent, quamvis asportentur Athenis? nec laudem coràm cepisse medullas confusas cervæ; nec purgasse coràm dentes. Ista formam præstabunt; sed erunt visu turpia: & multa indecora, dum fiunt, facta placent. Signa quæ nunc celebrantur accurati Myronis, fuerunt olim pondus grave & moles dura. Ut anulus fiat, aurum primò tunditur. Vestimenta quibus tegimini, fuit lana obscœna. Cùm fieret, erat saxum durum: nunc præstans signum Venus nuda siccat capillos humidos aquá. Tu etiam dum ornaris, nos credamus te dormire; melius spectaris à manu ultimá. Quamobrem causa alboris in facie tua sit mihi perspecta? Obde ostium cubiculi, quare ostendis opus infectum?

NOTÆ.

[y] *Pyxidas*] Quibus sua pigmenta puellæ asservant.

[z] *Oesypa*] Medicamentum aut pigmentum dicit, quod ex sordibus ovillæ lanæ, illius præsertim quæ natibus adhærescit, extrahitur: Cujus extrahendi modum Plinius, & ante ipsum Dioscorides docuit.

[a] *Faciem*] Aut ejus pulcritudinem.

[b] *Myronis*] Statuarius fuit insignis Ageladis discipulus, quem Petronius pene hominum animas ferarúmque ære comprehendisse dicit: quanquam alius fuit Polycleti discipulus.

[c] *Venus*] De illâ licet intelligere decantatissimâ Venere Praxitelicâ nudâ, quæ fuit in templo Bruti Callaici, unà cum Martis colosso, apud Circum Flaminium: Quanquam & plures aliæ fuerunt Veneris statuæ.

[d] *Exprimit*] Talem plurimi artifices, è mari exeuntem Venerem sculpserant & pinxerant.

[e] *A summâ*] Id est, postquam suo cultui ultimam manum puella posuit.

[f] *Nota*] Non vult Poëta quâ causâ candido sit vultu puella cognoscere, sed nativum esse ejus colorem credere.

Mulra viros neſcire decet. pars maxima rerum
Offendat, ſi non inreriora regas.
Aurea quæ pendenr ornaro ſigna rheatro;
Inſpice, quàm [g] renuis bractea ligna tegat.
Sed neque ad illa licet populo, niſi facta, venire:
Nec niſi ſubmoris [h] forma paranda viris.
Ar non pectendos coràm præbere capillos,
Ur jaceanr fuſi per tua rerga, verem.
Illo præcipuè, ne ſis moroſa, cavero
Tempore: nec [i] lapſas ſæpe reſolve comas.
[k] Tura ſir ornarrix. odi, quæ ſauciat ora
Unguibus & raptâ [l] brachia figir acu.
Devover, & dominæ tangit caput illa: ſimulque
Plorar ad inviſas [m] ſanguinolenta comas.
Quæ malè crinita eſt, cuſtodem in limine ponat;
Ornetúrve [n] Bonæ ſemper [o] in æde Deæ.
Dictus eram cuidam ſubitò veniſſe puellæ;
Turbida [p] perverſas induit illa comas.
Hoſtibus eveniar ram fœdi cauſa pudoris;
Inque nurus [q] Parthas dedecus illud eat.

INTERPRETATIO.

decet viros ignorare multa: pars maxima rerum ledat, ſi non veles interiora. Signa aurea intuere, quæ pendent culto theatro; quàm tenuis lamella ligna operiat. Sed neque datur populo accedere ad illa niſi abſoluta; nec forma quærenda niſi viris dimiſſis. At comam coràm ornandam non prohibeam tradere; ut jaceat ſparſa per tua terga. Vide præſertim ne ſis difficilis illo tempore: nec ſæpe diffinge comas lapſas. Secura ſit ornatrix: odi quæ vulnerat faciem unguibus, & fodit brachia acu correpta. Illa malè precatur & tractat caput Dominæ; & ſimul cruenta lacrymatur ad comas odioſas. Quæ malè comata eſt cuſtodem ſtatuat in limine; vel comatur ſemper in templo bonæ Deæ. Nuntiatum fuerat me intervenire repentè cuidam puellæ; illa turbata ſumit comas adſcititias. Cauſa tam turpis pudoris accidat hoſtibus; & illud dedecus cadat in nurus Parthas.

NOTÆ.

[g] *Tenuis*] Vix credibilis eſt tenuitas in quam aurum deduci poteſt.

[h] *Forma*] Faciem ſibi, viris remotis, fingendam eſſe docet puellas.

[i] *Lapſas*] Fortè per *lapſas* comas intelligit, quas non ſatis aptè ornatrix aſtrinxit; quamobrem moroſa domina totum opus deſtruat, & de novo fingendos & pectendos capillos jubeat.

[k] *Tuta ſit*] Ornatricem pulſare, aut aliâ injuriâ afficere vetat.

[l] *Brachia figit*] Ornatricis *ſcil.* quam domina imperitam aut malam clamitet. Quod præcedenti noſtræ expoſitioni non parùm favere videtur.

[m] *Sanguinolenta*] Si domina, *ſcilicet*, ipſam verberaverit.

[n] *Bona Dea*] Cybele eſt Deorum mater, bona Dea, Fauna & fatua dicta, ut nonnullis placet. Tantæ autem pudicitiæ hæc Fauna ſeu bona Dea fertur fuiſſe, ut dum vixit illam niſi maritus Faunus, mas nullus viderit; quam ille propter ebrietatem virgis myrteis occidit: Unde illi in operto ſacrificandi & viros excludendi mos fluxit. Tibullus,

Sacra Bonæ, maribus non adeunda, Deæ.

[o] *In æde*] Id eſt, *ubi nulli ſint viri.*

[p] *Perverſas*] *Capillos adſcititios.*

[q] *Parthas*] Pro quibuſvis poſuit hoſtium puellis, quia ex Craſſianâ & Antonianâ clade Romanis formidabiles Parthi.

Turpe pecus mutilum : turpe est sine gramine campus ;
Et sine fronde frutex ; & sine crine caput.
Non mihi venistis, [r] Semele [s] Ledeve, docendæ;
Perque fretum [t] falso, [u] Sidoni, vecta bove :
Aut Helene, quam non stulte, [x] Menelaë, reposcis ;
Tu quoque non stulte, [y] Troïe raptor, habes.
Turba docenda venit pulcræ turpésque puellæ :
Pluráque sunt semper deteriora bonis.
Formosæ minus artis opem præceptáque curant :
Est illis sua dos, forma sine arte potens.
Cùm mare compositum est, securus navita cessat :
Cùm tumet, auxiliis assidet ille suis.
Rara tamen mendo facies caret. occule mendas :
Quamque potes, vitium corporis abde tui.
Si brevis es, sedeas ; ne stans videare sedere :
Inque tuo jaceas quantulacunque toro.
Hîc quoque, ne possit fieri mensura cubantis,
Injectâ lateant fac tibi veste pedes.
Quæ nimiùm gracilis, [z] pleno velamina filo
Sumat : & ex humeris laxus amictus eat.

INTERPRETATIO.

Indecorum est pecus mutilatum : Indecorum campus sine herba ; & frutex sine foliis, & caput sine capillis. Non mihi oblata estis instituenda Semele, vel Lada, & Sidoni rapta ficto tauro per mare, vel Helene, quam non imperitè repetis ô Menelaë ; tu quoque non imperitè retines, ô raptor Trojane. Formosa & deformes puellæ oblata est turba instituenda : & plura sunt semper pejora bonis. Quæ pulcræ sunt minùs laborant de auxilio & præceptis artis : dos sua est illis, pulcritudo valens sine arte. Cùm mare est tranquillum nauta tutus quiescit : cùm inflatur, illo adest & confert suam operam. Interim non multa forma caret nævo : tege nævos : & occulta quantùm potes deformitatem corporis tui. Si parva es sedeas ; ne stans videaris sedere : & pusilla jaceas in tuo lecto. Hic etiam, ne sumi possit mensura jacentis ; fac pedes occultentur, vestibus tibi superstratis. Quæ est nimis tenuis induat vestes crasso filo ; & vestitus defluat laxus ex humeris.

NOTÆ.

[r] *Semele*] Cadmi Thebarum regis fuit filia, Bacchi mater, quam Jupiter amavit. Hîc verò unà cum sequentibus pro pulcherrimâ ponitur fœminâ ; quod genus docere se tantùm, negat Poëta.

[s] *Ledeve*] Fuit Leda Tyndari uxor, Castoris & Pollucis mater, cujus fuit captus formâ Jupiter.

[t] *Falso*] De Jove loquitur bovis formam induto, cùm Europen in Cretam portavit.

[u] *Sidoni*] Europa est, Agenoris Phœnicum regis filia, quæ à Sidone urbe Phœniciæ maximâ & antiquissimâ illo nomine appellata est.

[x] *Menelaë*] Jam sæpiùs hunc Atrei filium Helenæ maritum fuisse vidimus.

[y] *Troïe*] Paris est, qui Helenam Trojani excidij facem rapuit.

[z] *Pleno*] Ut vestis beneficio plenior & succulentior videatur.

Pallida [a] purpureis tangat sua corpora virgis :
Nigrior ad [b] Pharij confuge piscis opem.
Pes malus in niveâ semper celetur alutâ :
Arida nec vinclis crura resolve suis.
Conveniunt tenues scapulis [c] analectrides altis :
[d] Inflatum circa fascia pectus eat.
Exiguo signet gestu quodcunque loquetur ;
Cui digiti pingues, & scaber unguis erunt.
Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur ;
Et semper spatio distet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non erit ordine natus
Dens tibi ; ridendo maxima damna feres.
Quis credat ? discunt etiam ridere puellæ :
Quæritur atque illis hac quoque parte decor.
Sint modici [e] rictus, sint parvæ utrimque lacunæ ;
Et summos dentes ima labella tegant.
Nec sua perpetuo contendant ilia risu :
Sed leve nescio quid fœmineúmque sonent.
Est, quæ perverso distorqueat ora cachinno :
Cùm risu læta est altera, flere putes.
Illa sonat raucum, quiddámque inamabile stridet ;
Ut rudit ad scabram turpis asella molam.

INTERPRETATIO.

Pallens illinat sua corpora virgis purpureis: fusca pete auxilium à pisce Phario. Pes turpis tegatur semper alutâ candidâ : nec spolia crura macilenta vinculis suis. Parva Analectrides sunt apta humeris preminentibus : fascia vinciat pectus obesum. Cui digiti erunt crassi, & unguis asper, indicet rarissime gestu quodcunque dicet. Cui spiritus grave olens, nunquam loquatur jejuna ; & sejungatur semper spatio ab ore viri. Si dens fuerit tibi ater, aut nimius, aut malè ordinatus ; maximo detrimento erit ridere. Quis fidem adhibeat ? puellæ discunt etiam ridere: & species petitur quoque hac parte ab illis. Hiatus sint parvi, lacunæ sint exiguæ ex utraque parte ; & extrema labia operiant dentium radices. Nec infleut sua latera risu continuo : sed reddant nescio quid leve & fœmineum. Est quæ pervertas ora pravo cachinno : altera cum risu effusa est, credas plorare. Illa vocem reddit raucam, & stridet quiddam odio dignum ; ut obscœna asella rudit ad molam asperam.

NOTÆ.

[a] *Purpureis*] *Purpureo colore infectis.*

[b] *Pharij*] Pharum insulam fuisse ad ostia Nili fluvij, qui crocodilos alit, satis compertum est : anne verò crocodilum cujus intestina & stercus ad sua pigmenta & fucos puellæ quærebant, quem Plinius minorem & in terrâ tantùm vivere scripsit, benè piscem appellaverit Poëta, aut qui de crocodilo hunc locum exposuerunt, ipsi viderint : me equidem hac in parte cæcutire planè fateor.

[c] *Analectrides*] Pulvilli erant aut ejusmodi aliquid ex gossipio, quo prominentium scapularum vitium puellæ emendare conabantur.

[d] *Inflatum*] Vide, si placet clar. Heinsij notam, quâ nihil meliùs ad hunc locum possim comminisci.

[e] *Rictus*] Os apertum quale ridentis est hominis, aut canis ringentis *rictus* dicitur.

Quò non ars penetrat ? diſcunt lacrymare decenter :
  Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.
Quid, cùm legitimâ fraudatur littora voce,
  Blæſaque fit juſſo lingua coacta ſono ?
In vitio decor eſt, quædam malè reddere verba.
  Diſcunt poſſe minùs, quàm potuere, loqui.
Omnibus his, quoniam proſunt, impendite curam,
  Diſcite fœmineo corpora ferre gradu.
Eſt & in inceſſu pars non temnenda decoris.
  Allicit ignotos ille fugátque viros.
Hæc movet arte latus, tunicíſque fluentibus auras
  Excipit; extenſos fertque ſuperba pedes.
Illa, velut conjux [f] Umbri rubicunda mariti,
  Ambulat; ingentes [g] varica fertque gradus.
Sed ſit, ut in multis, modus hic quoque ruſticus alter
  Motus; in inceſſu mollior alter erit.
Pars humeri tamen ima tui, pars ſumma lacerti
  Nuda ſit, à lævâ conſpicienda manu.
Hoc vos præcipuè, niveæ, decet. hoc ubi vidi,
  Oſcula ferre humero, qua patet, uſque libet.
Monſtra maris [h] Sirenes erant: quæ voce canorâ
  Quamlibet admiſſas [i] detinuere rates.

INTERPRETATIO.

Quò ars non pervenit ? diſcunt flere condecorè, & flent quando & quomodo volunt. Quid cùm littera negatur ſonus debitus, & lingua fit blæſa coacta ſono accerſito ? venuſtas invenitur in vitio, malè efferre quædam verba. Diſcunt poſſe minùs loqui quàm potuerunt. Curate hæc omnia, quandoquidem juvant. Diſcite gerere corpora paſſu fœmineo. Eſt etiam pars non ſpernenda venuſtatis in greſſu. Ille conciliat & proturbat viros incognitos. Hæc agitat arte latus, & excipit auras veſtibus fluitantibus; & ſuperbiens movet pedes porrectos. Illa incedit, ſicut uxor rubicunda viri Umbri: & varica progreditur amplis greſſibus. Sed modus adſit hic quoque, ſicut in multis: alter inceſſus craſſus; alter erit laſcivus in motu. Pars tamen ultima tui humeri, pars ultima brachij ſit exerta, inſpicienda à manu ſiniſtrâ. Hoc vobis decorum præſertim, candida: hoc ubi aſpexi, ſubit uſque quà patet dare oſcula humero. Sirenes erant monſtra maris, quæ retinuerunt voce ſonorâ naves quamvis feſtinantes.

NOTÆ.

[f] *Umbri*] Populi fuerunt Italiæ fortiſſimi, Apennini accolæ, quorum uxores tanquam agreſtiores hîc damnat Poëta.

[g] *Varica*] Varicus dicitur ille, qui cruribus diſtortis, & pedibus introrſum retortis ambulat: cui *Valgus* opponitur.

[h] *Sirenes*] Monſtra numero tria, nomine apud alios alio fuerunt, ſpecie oris fœmineâ, reliquo corpore, ſecundum aliquos, volucres, aut piſces, juxta Pelorum Siciliæ promontorium, habitantes, quæ cantus ſuavitate prænavigantes allicere, allectos devorare ſolebant: Quas Ulyſſes ſociorum auribus cerâ obturatis, cùm ſe malo alligari juſſiſſet, cautus vitavit.

[i] *Detinuêre*] Sirenum meminit Poëta, ut puellas, cantare diſcant, admoneat.

His sua [k] Sisyphides auditis pæne [l] resolvit
Corpora. nam sociis illita cera fuit.
Res est blanda canor : discant cantare puellæ.
Pro facie multis vox sua lena fuit.
Et modo marmoreis referant audita theatris ;
Et modo [m] Niliacis carmina lusa modis.
Nec [n] plectrum dextrâ , citharam tenuisse sinistrâ
Nesciat arbitrio fœmina docta meo.
Saxa ferásque lyrâ movit [o] Rhodopeïus Orpheus ,
Tartareósque lacus , [p] tergeminúmque canem.
Saxa tuo cantu , [q] vindex justissime matris ,
Fecerunt muros officiosa novos.
Quamvis mutus erat , voci favisse putatur
Piscis , [r] Arioniæ fabula nota lyræ.

INTERPRETATIO.

Sisyphides his auditis propemodum dissolvit corpora : nam cera fuit adhibita sociis. Cantus est res suavis : puellæ discant canere. Vox sua fuit conciliatrix multis loco formæ ; & interdum recinant audita theatris marmoreis ; & interdum versus modulatos modis Niliacis. Nec fœmina docta nesciat, judicio meo, tractasse plectrum dextrâ , Citharam sinistrâ. Orpheus Rhodopeius demulsit lyrâ silices, & feras, & stagna Tartarea, & canem tergeminum. Ultor æquissime matris , saxa obsequiosa tuo cantu struxerunt nova mœnia. Piscis , fabula vulgata lyræ Arioniæ, creditur motus fuisse cantu, quanquam esset mutus.

NOTÆ.

[k] *Sisyphides*] Ulysses est Sisyphi filius, qui Autolycam , Laërtæ desponsatam violavit, ex quo Ulyssem peperit.

[l] *Resolvit*] Diximus jam : sese malo navis Ulysses alligaverat. Atque ex eo, quòd sese propemodum resolverit, cantus illecebræ intelliguntur.

[m] *Niliacis*] Fuit Nilus fluvius Ægypti, quâ ex regione cantilenæ, ob lasciviam, maximè placebant.

[n] *Plectrum*] Instrumentum est quo pulsatur cithara.

[o] *Rhodopeïus*] *Thracius* , à Rhodope Thraciæ monte. Thrax enim fuit Orpheus Apollinis & Calliopes filius , qui à patre acceptâ lyrâ tantùm valuisse dicitur, ut feras cicuraret, fluvios sisteret , aliâque incredibilia, cantus suavitate ludens efficeret.

[p] *Tergeminum*] Cerberum dicit tricipitem, quem attas aures demittere cantus suavitate coëgit , cùm ad inferos Eurydicen uxorem à Plutone ivit repetitum.

[q] *Vindex*] De Amphione loquitur, Jovis & Antiopes filio , qui lyræ à Mercurio acceptæ sono , hoc ab Horatio habuit elogium ;

Dictus & Amphion Thebanæ conditor urbis ,
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere quò vellet.

Dictus autem est *vindex* ideò quòd unà cum fratre Letho Lycum matris maritum , Dircenque superinductam pellicem , interfecerunt.

[r] *Arionia*] Fuit Arion Poëta Lyricus, patriâ Methymnæus è Lesbo insulâ , qui artis beneficio quam profitebatur cùm multam pecuniam collegisset , partiámque repetens, propter opes , sibi paratas insidias mortemque cognovisset, nautas orasse fertur, ut carmen aliquod prius sibi concinere liceret , quàm moreretur ; quo impetrato, sumtâ citharâ suavissimè carmen modulans, in mare sese dejecit : sed à Delphino quem cantu exciverat, dorso exceptus ad Tænarum deportatus est.

Disce etiam duplici genialia [f] naulia palmâ
 Vertere: conveniunt dulcibus illa jocis.
Sit tibi [t] Callimachi, sit [u] Coï nota poëtæ,
 Sit quoque vinosi [x] Teïa Musa senis.
Nota sit & [y] Sappho: quid enim lascivius illâ?
 [z] Cuive pater vafri luditur arte Getæ.
Et teneri possis carmen legisse Properti:
 Sive aliquid [a] Galli, sive, Tibulle, tuum.
Dictáque [b] Varroni fulvis insignia villis
 Vellera germanæ, [c] Phryxe, querenda tuæ.
Et profugum [d] Ænean, altæ [e] primordia Romæ;
 Quo nullum Latio clarius extat opus.
Forsitan & nostrum nomen miscebitur istis;
 Nec mea [f] Lethæis scripta dabuntur aquis.

INTERPRETATIO.

Disce etiam pulsare utrâque manu naulia delectantia: illa apta sunt suavibus lusibus. Musa Callimachi sit tibi perspecta, sit poeta Coi, sit quoque Teia senis poteris. Cognita sit etiam Sappho; quid enim mellius illa? & à quo pater decipitur dolis Geta callidi. Possis etiam legisse carmen mollis Propertij: sive aliquid Galli, sive tuum, ô Tibulle. Possis etiam legisse vellera flenda sororis tua, Phryxe, spectabilia villis aureis, celebrata à Varrone: & Ænean profugum, initium excelsa Roma; quo opere nullum datur illustrius apud Latinos. Forsitan nomen etiam nostrum appenetur istis; nec scripta mea mittentur in aquas Lethaas.

NOTÆ.

[f] *Naulia*] *Nablium* sive *Naulium* nomen est barbarum instrumenti musici, quod Græci vocant *Psalterium*.

[t] *Callimachus*] Poëta fuit insignis, Batti filius, cui primas in Elegiâ Quintilianus tribuit, cujusque nonnulla opera supersunt.

[u] *Coi*] Philetas est Poëta Elegiographus, ex Co Ægæi maris insulâ oriundus, qui Philippi & Alexandri magni temporibus floruit.

[x] *Teia*] De Anacreontis Lyrici Poëtæ & supra modum lascivi musâ loquitur, cujus Patria Teios fuit, Ioniæ civitas.

[y] *Sappho*] Poëtria fuit Mitylenea, quæ cum Alcæo claruit usque adeò insignis, ut Musarum choro ascribi meruerit! Ab eâ Sapphicum carmen nomen invenit.

[z] *Cuive*] Terentium dicit, apud quem Getam herum suum simul & ejus fratrem fallere invenias.

[a] *Galli*] Jam aliquid antea de isto Cornelio Gallo insigni Poëta diximus. Augusto fuit amicitiâ conjunctissimus, à quo Ægypti præses constitutus; quanquam adversus eum conjurasse non obscurè indicat Suetonius, quamobrem & sibi violentas manus intulisse creditus est.

[b] *Varroni*] Non de illo omnium Romanorum eruditissimo loquitur, philosopho pariter & poëtâ, tantopere laudato; sed de Varrone alio Attacino; ab Attace Narbonensis provinciæ vico, sic dicto, qui Argonautica scripsit.

[c] *Phryxe*] Fuit Phryxus Athamantis & Nepheles filius, qui unâ cum sorore Helle, conscenso aurei velleris ariete, Inûs novercæ insidias fugiens, Pontum transfretare aggressus est; quo incœpto Helle periit, quæ aquæ strepitu territa in mare decidit.

[d] *Ænean*] Per Ænean Virgilij Æneiden intellige, quâ illius heroïs virtus celebratur.

[e] *Primordia*] Quomodo in Latium Trojani excidij reliquias Æneas deduxerit, à quibus orti qui Romæ posuerunt fundamenta, ex Virgilio cognoscimus.

[f] *Lethæas*] Fuit Lethe fluvius inferorum, cujus aquam quicumque gustasset, præteritorum omnium obliviscebatur.

Atque aliquis dicet, Nostri lege culta magistri
Carmina, quîs partes instruit ille [g] duas.
Deve tribus libris titulus quos signat Amorum,
Elige, quod docili molliter ore legas.
Vel tibi compositâ cantetur [h] Epistola voce;
Ignotum hoc aliis ille [i] novavit opus.
O ita, Phœbe, velis; ita vos, pia numina vatum,
Insignis cornu Bacche, [k] novemque Deæ!
Quis dubitet, quin scire velim saltare puellam;
Ut moveat posito brachia jussa mero?
[l] Artifices lateris scenæ spectacula amantur:
Tantum mobilitas illa decoris habet.
Parva monere pudet: [m] talorum ducere jactus
Ut sciat, & vires, tessera [n] missa, tuas.
Et modò [o] tres jactet numeros: modò cogitet, apte
[p] Quam subeat partem callida, quamque vocet.
Cantáque non stultè [q] latronum prælia ludat:
Unus cum gemino calculus hoste perit.

INTERPRETATIO.

Atque aliquis dicet, inspice elegantes versus nostri magistri, quibus ille instituit partes duas. Vel elige de tribus libris quos titulus indicat Amorum, quod amatoriè legas ore facili. Vel cantetur à te Epistola voce accommodatâ; ille invenit hoc opus incognitum aliis. O ita faveas, Phœbe, ita vos, Bacche spectabilis cornu, & Deæ novem pia numina Poëtarum! Quis in dubium revocet, quin cupiam puellam posse saltare; ut agitet lacertos provocatos, vino remoto. Histriones, spectacula scenæ amantur; tantùm illa mobilitas habet venustatis. Pudet monere parva; ut didicerit jactare talos, & vires tuas, tessera jacta. Et modò jactet tres numeros; modò reputet, quam partem utiliter cauta ineat, & quam petat. Et callida non ludat ineptè certamina latronum: cùm calculus unus perit hoste gemino.

NOTÆ.

[g] *Duas*] Viros & fœminas *scil.*

[h] *Epistola*] De epistolis loquitur, quas nomine conscripsit Heroidum, ubi plurima amatoria reperias.

[i] *Novavit*] Epistolarum scribendarum laudem aucupatur Poëta, quia aliis ante ipsum non usitatum illud scribendi genus.

[k] *Novemque*] De Musis loquitur. Bacchum quod attinet illum jam antea vidimus Poëtis amicum: Plura qui cupit Horat. adeat, & 19. lib. 2. Carm. Odam legat, quâ Bacchum carmina docentem audiet.

[l] *Artifices lateris*] Histriones sunt, qui in lateribus coërcendis, & concinnè movendis non levem ponunt operam.

[m] *Talorum*] Tali quatuor tantùm, tesseræ quibus & hodie utimur, sex habebant latera.

[n] *Missa*] Notum est hodie, quomodo in pyrgo aut turriculâ tesseræ agitentur, & ex eo in alveum seu tabulam lusoriam emittantur. Notæ etiam variæ leges quibus vincunt aut vincuntur qui aleæ student; ut nihil opus sit pluribus rem apertam patefacere.

[o] *Tres*] Quamobrem *tres* me nescire planè, fateor: quod ut quisque explicet, veterum perspectam ludendi rationem habeat, necesse arbitror: tanti ego non duxi.

[p] *Quam subeat partem*] *Cui sit periculo subjecta*, inquit Merula. Ego per *partem* numerum intelligo quo ad vincendum opus sit: Nam conjecturâ omninò opus est in his leviusculis, quæ, ludendi modus quia varius est, haud scio an quisquam satis certò possit probare.

[q] *Latronum*] Antè monui hunc esse ludum, quem nostri dicunt *des Echecs.*

Bellatórque suâ prensus sine [r] compare bellat;
Æmulus & cœptum sæpè recurrit iter.
[s] Reticulóque pilæ læves fundantur aperto:
Nec, nisi quam tolles, ulla movenda pila est.
Est genus in totidem tenui ratione redactum
[t] Scriptula, [u] quot menses lubricus annus habet.
Parva tabella capit [x] ternos utrimque lapillos;
In qua vicisse est, continuasse suos.
Mille facesse jocos. turpe est nescire puellam
Ludere: ludendo sæpe paratur amor.
Sed minimus labor est, sapienter [y] jactibus uti.
Majus opus, mores composuisse suos.
Dum sumus incauti, [z] studióque aperimur in ipso;
Nudáque per lusus pectora nostra patent;
Ira subit [a] deforme malum, lucrique cupido;
Jurgiáque, & rixæ, solicitúsque dolor.
Crimina dicuntur: resonat clamoribus æther:
Invocat [b] iratos & sibi quisque Deos.
Nulla fides tabulis, [c] quæ non per vota petuntur:
Et lacrymis vidi sæpe madere genas.

INTERPRETATIO.

Et bellâtor correptus sine sua compare certat; & æmulus sæpe pedem refert premeeum. Et pila expolita spargantur, reticulo aperto: nec pila ulla movenda nisi quam rapies. Est genus lusûs facilè distributum in totidem scrupos, quot annus celer habet menses. Parva tabella habet ternos calculos utrinque; in qua continuasse suos est superasse. Finge mille ludos; indecorum est puellam nescire ludere; amor conciliatur sæpe ludendo. Sed labor est minimus uti peritè jactibus: majus opus temperasse mores suos. Dum minùs cavemus, & detegimur in studio ipso; & mens nostra patet nuda per ludos; ira malum turpe, & cupiditas lucri irrepit; & jurgia, & rixa & dolor anxius. Probra objiciuntur; aër personat clamoribus; & quisque sibi implorat Deos iratos. Nulla fides tabulis, quæ non petuntur per vota: Et vidi sæpe genas humidas esse lacrymis.

NOTÆ.

[r] *Compare*] De *reginâ* intelligit, quam eo nomine, in calculorum ludo vocitant. Sed hæc omnia frustrà peritis juxta & imperitis quisquam exponat, quæ solo usu cognoscuntur.

[s] *Reticulóque*] Ludum describit, cujusmodi nos nullum quod quidem sciam hodie habemus; nisi fortè illum aliquatenus imitantur pueri, dum sulphurata aut bacillos manu comprehensos in mensam spargunt, quos singulos, immotis aliis oporteat colligere.

[t] *Scriptula*] Scrupos dicit, quibus etiam hodie utimur in eo ludo quem vocamus, *les Dames.*

[u] *Quot menses*] Duodecim verò scrupis collusor uterque utitur.

[x] *Ternos*] Ludum describit quem dicimus *aux Merelles.*

[y] *Jactibus*] Id est numero, qui ex tesseratum jactu oritur.

[z] *Studio*] Ludendi, *scil.* aut vincendi.

[a] *Deforme*] Quod vultum & oculos deformat.

[b] *Iratos*] *Qui ira nostra participes facti, illatam, nostro judicio, injuriam ulciscantur.*

[c] *Quæ non per vota petuntur*] Quid sibi alij in expositione hujus versus, voluerint non satis assequutus sum; sic tamen intelligo. Videtur dicere Poëta malè lusori fidendum esse, cujus votis, neque ludus, neque alea, neque Dij favent: quippe qui in collusorem, damni impatientia sæpissimè insurgat.

Jupiter

Jupiter à vobis tam turpia crimina pellat,
In quibus est ulli curâ placere viro.
Hos [d] ignava jocos tribuit Natura puellis:
Materiâ ludunt uberiore viri.
Sunt illis celeresque pilæ, jaculúmque, trochíque,
Armáque, & in gyros ire coactus equus.
Nec vos [e] Campus habet, nec vos gelidissima [f] Virgo;
Nec [g] Thuscus placidâ devehit amnis aquâ.
At licet & prodest, [h] Pompeias ire per umbras;
[i] Virginis ætheriis cum caput ardet equis.
Visite laurigero sacrata [k] Palatia Phœbo:
[l] Ille [m] Paratonias mersit in alta rates.
Quæque [n] soror [o] conjuxque Ducis monumenta pararunt:
Navalique gener [p] cinctus honore caput.
Visite thuricremas vaccæ [q] Memphitidos aras:
Visite conspicuis [r] terna theatra locis.

INTERPRETATIO.

Jupiter amoliatur à vobis, quæ curatis placere ulli viro, crimina tam indecora. Natura imbellis dedit hos ludos fœminis: Viri ludunt materiâ ampliore. Sunt illis pilæ veloces, & jaculum, & trochi, & arma, & equus jussus moveri in orbes. Nec Campus vos accipit, nec Virgo gelidissima; nec fluvius Thuscus aufert aquâ levi. At licet, & juvat ambulare per porticus Pompeias; cum caput æstuat equis ætheriis Virginis. Celebrate Palatia dicata Phœbo laurifero: ille detrusit naves Paratonias in profundum. Visite *etiam monumenta quæ soror & uxor Imperatoris struxerunt; & gener redimitus caput coronâ navali. Frequentate altaria thuricrema juvencæ Memphiticæ: Adite terna theatra locis conspicuis.*

NOTÆ.

[d] *Ignava*] Ut puellis non liceat tanquam armatis pugnare.

[e] *Campus*] Campum Martium dicit, ubi ludorum & omni genere certaminum sese Romana juventus exercebat.

[f] *Virgo*] Aqua fuit in campum Martium derivata, quâ sudorem & pulverem abluebant qui sese in eo exercebant. Illam autem à virgine quæ ejus aquæ fontem indicavit, ut Frontinus docet; vel potiùs, ut Plinius scribit, id nominis ex eo sortitam volunt, quòd ad Herculaneum rivum ubi pervenit, eum refugit, quasi Herculis congressum metuat.

[g] *Tuscus*] De Tiberi loquitur, qui ab Apennino monte defluens per Thusciam Romam defertur; quem fluvium, Romani exercitij causâ, natando superare consueverant.

[h] *Pompeias*] De porticu loquitur Pompeij, de quâ anteà, quæ in campo Martio fuit.

[i] *Virginis*] Æstatem designat, quâ docente Hygino per Cancrum, Leonem, & Virginem Sol transit.

[k] *Palatia*] De porticu loquitur de qua etiam suprà lib. I. ỷ 73. quam in Palatino Augustus unâ cum templo Apollini sacram fecit.

[l] *Ille*] Apollo, qui in pugnâ Actiacâ Augusto adfuisse dictus est: quâ de re Virgilius, itemque Plutarchus.

[m] *Paratonias*] Ægyptias dicit quibus usus est Antonius adversus Augustum, à Paratonio Ægypti urbe maritimâ.

[n] *Soror*] Octaviam dicit Augusti sororem, cujus nomine ædificata fuit porticus, juxta Marcelli filij theatrum.

[o] *Conjux*] Livia est, Augusti uxor, quæ etiam suo nomine porticum habuit.

[p] *Cinctus*] Agrippam dicit Augusti generum, quem ille post debellatum Pompeium in Siciliâ, ut Plinius scribit, navali coronâ decoravit; à quo etiam porticus unà nomen accepit.

[q] *Memphitidos*] De templo Isidis intelligit, cujus suprà, lib. I. de Arte ỷ. 77. meminit Poëta.

[r] *Terna*] Ea in campi Martij vicinitate fuisse docet Strabo.

Spectentur tepido maculosæ [f] sanguine arenæ;
[t] Metáque ferventi circueunda rotâ.
[u] Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido.
Fructus abest, facies cum bona teste caret.
Tu licet & [x] Thamyran superes, & [y] Amœbea cantu;
Non erit ignotæ gratia magna lyræ.
Si [z] Venerem Cous nusquam posuisset [a] Apelles;
Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.
Quid petitur sacris, nisi tantum fama, poëtis?
Hoc [b] votum nostri summa laboris habet.
Cura Deûm fuerunt olim Regumque poëtæ:
Præmiáque antiqui magna tulere [c] chori.
Sanctáque majestas, & erat venerabile nomen
Vatibus: & largæ sæpe dabantur opes.
[d] Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio magne, tibi.
Nunc [e] ederæ sine honore jacent: operatáque doctis
Cura vigil Musis nomen inertis habet.

INTERPRETATIO.

Arena tincta sanguine tepido spectentur; & meta ambienda rotâ fervidâ. Quod latitat est incognitum; nullum desiderium rei incognitæ. Utilitas nulla est, cùm pulcra facies caret teste. Licèt tu vincas cantu & Thamyran & Amœbea; non erit magnus favor lyræ ignotæ. Si Apelles Cous nusquam pinxisset Venerem; illa lateret submersa aquis marinis. Quid quæritur à sacris vatibus, nisi fama tantùm? summa nostri laboris habet hoc votum. Poëtæ fuerunt olim curæ Deorum & Regum: & chori antiqui reportaverunt ingentia præmia. Erat etiam majestas sancta & nomen reverendum poëtis: & amplæ divitiæ sæpè offerebantur. Ennius natus in montibus Calabris emeruit erigi tibi proximus, Scipio magne. Nunc ederæ neglectæ jacent & cura vigil addicta doctis Musis habet famam ignavæ.

NOTÆ.

[f] *Sanguine*] Gladiatorum *scil.* qui illic suum sanguinem profundebant.

[t] *Metáque*] Per metam Circum intellige, aut ludos in Circo celebrari solitos.

[u] *Quod latet*] Eâ gratiâ puellas docet loca publica frequentare, ut à viris videantur, deinde amentur.

[x] *Thamyram*] Fuit Thamyras Poëta Thracius, qui Musas etiam lyrâ provocare ausus, victus ab iis oculis & lyra privatus est.

[y] *Amœbea*] Fuit Amœbeus citharœdus Atheniensis magni nominis, de quo Athenæus, Plutarchus, & alij.

[z] *Venerem*] Eam *Anadyomenen* è mari egredientem pinxerat Apelles, quam in delubro patris Cæsaris Augustus dedicavit.

[a] *Apelles*] Pictor fuit, cujus etiamnum hodie fama præstantissimum prædicat, qui tempore floruit Alexandri magni. Patriam eandem cum Hippocrate medico habuit Coon, Ægæi maris insulam, & urbem.

[b] *Votum*] Ut, *scilicet*, fama nostra præclara sit, & plurimis fausto nomine innotescamus.

[c] *Chori*] Propriè *chorus* multitudo est canentium aut saltantium; sed hîc pro Poëtis ponitur.

[d] *Ennius*] Poëta fuit ingenio maximus, arte rudis, qui Rudias, Calabriæ oppidum patriam habuit, Scipioni Africano majori adeò charus, ut è marmore in Scipionum sepulcro constitutus, ne eo quidem divelli voluerit.

[e] *Edera*] Id est, Poëtæ, qui hederâ coronantur.

Sed famæ vigilare juvet. quis nosset Homerum,
 [f] Ilias æternum si latuisset opus?
Quis Danaën nosset, si semper clausa fuisset;
 Inque suâ turri perlatuisset [g] anus?
Utilis est vobis, formosæ, turba, puellæ.
 Sæpe vagos ultra limina ferte pedes.
Ad multas lupa tendit oves, prædetur ut unam:
 Et [h] Jovis in multas devolat ales aves.
Se quoque det populo mulier speciosa videndam:
 Quem trahat, è multis forsitan unus erit.
Omnibus illa locis maneat studiosa placendi:
 Et curam totâ mente decoris agat.
Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus.
 Quo minimè credas gurgite, piscis erit.
Sæpe canes frustra nemorosis montibus errant:
 Inque plagam nullo cervus agente cadit.
Quid minus Andromedæ fuerat sperare revinctæ,
 Quam lacrymas ulli posse placere suas?
Funere sæpe viri vir quæritur. ire solutis
 Crinibus, & fletus non tenuisse decet.
Sed vitate viros cultum formámque professos;
 Qûique suas ponunt in statione comas.
Quæ vobis dicunt, dixerunt mille puellis.
 Errat, & in nullâ sede moratur amor.
Fœmina quid faciat, cum sit vir lævior ipsâ;
 Forsitan & plures possit habere viros?

INTERPRETATIO.

Verùm placeat famæ studere: cui cognitus esset Homerus, si Ilias opus æternum latuisset? Cui cognita esset Danaë, si fuisset semper inclusa; & usque delituisses anus in suâ turri? O pulcra puella; Cœtus vobis prodest. Efferte sæpe pedes incertos domibus. Lupa it ad multas oves ut unam surripiat: & avis Jovis devolat in multas aves. Fœmina formosa prabeat se quoque aspiciendam populo: forsitan unus erit è multis, quem capiat. Illa studeat placere omnibus locis: & toto animo curam geras venustatis. Fors ubique valet; hamus semper tibi pendeat. Piscis invenietur in gurgite quo minimè arbitreris. Sæpe canes vagantur frustrà in montibus nemorosis: & cervus ruit in retia nullo insequente. Quid minùs fuit expectandum Andromedæ constrictæ, quàm lacrymas suas posse cuiquam placere? Vir captatur sæpe in exequiis viri: decet incedere capillis passis, & non cohibuisse ejulatus. Sed fugite viros profitentes ornatus & speciem, & qui ordinant suos capillos. Dixerunt mille puellis quæ dicunt vobis. Amor eorum vagatur, & in nullo loco permanet. Quid faciat puella, cùm vir sit ipsâ expolitior, & fortè possit habere plures viros?

NOTÆ.

[f] *Ilias*] Alterum est Homeri opus, quo Ilij, seu Trojæ describitur excidium.

[g] *Anus*] Id est, quæ in suâ turri fuisset anus facta.

[h] *Jovis ales*] Aquila.

Vix mihi credetis; sed credite: Troja maneret,
Præceptis [i] Priami si foret usa sui.
Sunt qui mendaci specie grassentur amoris,
Perque [k] aditus tales lucra pudenda petant.
Nec coma vos fallat liquidâ nitidissima [l] nardo:
Nec brevis in [m] rugas [n] cingula pressa suas.
Nec toga decipiat filo tenuissima: nec si
Anulus in digitis alter & alter erit.
Forsitan ex horum numero cultissimus ille
Fur sit, & uratur vestis amore tuæ.
Redde meum, clamant spoliatæ sæpe puellæ:
Redde meum, toto voce boante foro.
Has, Venus, è templis multò radiantibus auro
Lenta vides lites, [o] Appiadésque tuæ.
Sunt quoque non dubiâ quædam [p] mala nomina famâ:
Deceptæ à multis crimen amantis habent.
Discite ab alterius vestris timuisse querelis:
Janua fallaci ne sit aperta viro.
Parcite, [q] Cecropides, juranti credere Theseo;
Quos faciet testes, fecit & ante Deos.

Interpretatio.

Vix mihi fidem habebitis, sed habete: Troja staret, si paruisset monitis sui Priami. Sunt qui mendaci amoris titulo prædabundi oberrent, & quærant erubescendum quæstum per ejusmodi accessus. Nec capilli splendidissimi nardo liquidâ vos decipiant: nec brevis fascia adstricta in sinus suos. Nec toga filò subtilissima fallat: nec si multus anulus erit in digitis: forsitan ille ornatissimus ex horum numero fur sit; & flagret desiderio vestis tuæ. Pone meum, vociferantur sæpe puellæ nudatæ: toto foro voce remugiente pone meum. Venus mollis, & tuæ Appiades, cernis has rixas è templis fulgentibus multo auro. Sunt quoque rumore certo nonnulla famosa nomina: Delusæ à multis habent crimen amantis: discite ex querimoniis alterius metuisse vestris: feret ne pateant viro fraudulento. Cecropides nolite fidem habere Theseo juranti; Deos quos adhibebis testes, priùs adhibuit.

Notæ.

[i] *Priami si*] Quia ille Helenam belli causam reddendam censebat.

[k] *Aditus*] Amoris speciem, *scil.*

[l] *Nardo*] *Nardus vel nardum* planta est seu frutex, ex Indiâ aut Syriâ; ex quo unguentum pretiosissimum parabatur.

[m] *Rugas*] Quas faciunt vestes fasciâ collectæ.

[n] *Cingula*] Fasciam dicit, quâ cingebatur toga.

[o] *Appiadesque*] Meretriculas dicit, quæ extra urbem, viâ Appiâ, circaque templum illic Veneri dicatum, habitabant.

[p] *Mala nomina*] Planè hunc locum Commentator non intellexit, siquidem ego aliquid video. Per nomina viros intelligo, nequitiâ suâ & dolis factos celebres, quos fugitare debere puellas, ne ipsæ eorum in se crimen derivent, docet Poëta.

[q] *Cecropides*] Athenienses puellas à Cecrope rege sic dictas, Poëta compellat, quas perfido Theseo, qui Ariadnen destituit, minùs credere debere, admonet; quo exemplo quaslibet ab omnibus protritæ famæ hominibus abstinere jubet.

Et tibi, Demophoon, Theséi criminis [r] hæres,
Phyllide deceptá nulla relicta fides.
Si benè promittant, totidem promittite verbis:
Si dederint, & vos gaudia pacta date.
Illa potest vigilis flammas extinguere [s] Vestæ;
Et rapere è templis, [t] Inachi, sacra tuis;
Et dare mista viro tritis [u] aconita cicutis:
Accepto Venerem munere si qua negat.
Fert animus [x] propiùs consistere. supprime habenas,
Musa; nec admissis excutiare rotis.
[y] Verba vadum tentent abiegnis scripta tabellis.
Accipiat missas apta ministra notas.
Inspice: [z] quodque leges, ex ipsis collige verbis,
Fingat, an ex animo sollicitúsque roget.

INTERPRETATIO.

Nec ulla tibi superest fides, Demophoon hæres perfidiæ Thesea, Phyllide elusá. Si multùm polliceantur, pollicemini totidem verbis: Si dederint, vos etiam præbete voluptatem promissam. Illa potest opprimere flammas Vestæ inextincta; & tollere sacra è templis tuis, ô Inachi; & viro porrigere Aconita intrita tusis cicutis; si aliqua negat Venerem dono accepto. Mens est propiùs accedere; corripe lora, ô Musa; nec proturberis rotis ferventibus. Si verba exarata tabellis abiegnis tentent vadum: famula idonea accipiat literas missas. Inspice, & ex verbis ipsis cognosce, an simulet quod leget, an petat anxius & sincerè:

NOTÆ.

[r] *Hæres*] Quia patris Thesei exemplo qui Ariadnen deseruerat, Demophoon Phyllida destituit, ut in epistolis vidimus.

[s] *Vesta*] Ignis ipse est, quem, Vestam virginem incorruptam voluerunt, Vestæ antiquæ Deûm matris, quæ Terra est, filiam; cujus nulla fuit effigies, sed ejus loco, in templo ignis sempiternus magnâ solicitudine à virginibus vestalibus custodiebatur.

[t] *Inachi*] Isis est, vel Io, Inachi filia, de quâ jam toties.

[u] *Aconita*] Aconitum, sicut & cicuta plantæ sunt seu herbæ venènosæ.

[x] *Propiùs*] Metaphora sumta est à curulibus certaminibus, in quibus, ut jam sæpe monuimus, artis erat currus rotam interiorem, ut compendiosissimum circulum describeret, quàm proximè metam admovere. Sensum verò non assequutus videtur Merula; tacuerunt alij, quos quidem ego vidi. Hunc autem esse arbitror. In eo est Poëta, ut quæ fœminas spectant, magis quàm quæ viros moneat; qui nihilominus proximè præcedentibus versibus quædam viris depromsit aptissima, cùm puellas tanquam scelestissimas damnavit, quæ Venerem accepto munere denegaverint. Ad scopum jam, quasi aberrasset, revertitur Naso, atque Musam hortatur propiùs metam accedat, puellisque non viris consulat.

[y] *Verba vadum*] Metaphora est, quâ amantium aut amare simulantium virorum, in capiendis puellis ratio cognoscitur; quam quomodo deludant, eas postmodum docebit. Perinde verbum *tentent* expone ac si esset, *cùm tentant*, aut *si tentent*.

[z] *Quodque*] Acutè profectò ex ipsis verbis legendum aut colligendum esse monet Poëta, fingatne an ex animo roget qui ad puellam scribit; vix enim qui nec sollicitus, nec amans, solliciti & amantis verba facilè, & ut fert rei natura, expresserit.

Postque [a] brevem rescribe moram. mora semper amantes
[b] Incitat, exiguum si modò tempus habet.
Sed neque te facilem juveni promitte roganti:
Nec tamen eduro, quod petit, ore nega.
Fac timeat sperétque simul: quotiésque remittes,
Spesque magis veniat certa, minórque metus.
Munda, sed è medio, consuetáque verba, puellæ,
Scribite. sermonis publica forma placet.
Ah quoties [c] dubius scriptis exarsit amator;
Et nocuit formæ barbara lingua bonæ!
Sed quoniam, (quamvis [d] vittæ careatis honore)
Est vobis vestros fallere cura viros;
Ancillæ puerive manus ferat apta tabellas:
Pignora nec juveni [e] credite vestra novo.
Vidi ego pallentes isto [f] terrore puellas
[g] Servitium miseras tempus in omne pati.

INTERPRETATIO.

Et rescribe post exiguum spatium: Dilatio semper inflammat amantes, si modò exigua est mora. Sed neque te prabe facilem adolescenti oranti: nec tamen recusa ore pertinaci quod cupit. Fac metuat & speret simul: & quoties remittes, & spes magis tuta accedat, & minor metus. Puella scribite verba culta, sed usitata, & è medio petita: forma orationis usu approbata arridet. Ah quoties amator fluctuans scriptis insanivit; & lingua barbara obfuit laudata forma! Sed quoniam, utcunque absit laus vitta, sollicita estis decipere viros vestros; manus idonea famula vel pueri portet tabellas; nec committite vestra pignora ignoto juveni. Ego vidi puellas infelices pallidas isto pavore premi servitio in omne tempus.

NOTÆ.

[a] *Brevem moràm*] Duo dicit, mora ut detur, deinde brevis sit.

[b] *Incitat*] Quia inter spem, metúmque fluctuans animus accenditur, & acuuntur spiritus; qui tamen mora si nimia est residuit. Inde fit ut gratiam qui maximam cupit inire cujusquam non priùs vota ejus implere debeat quàm multùm ferbuerint. Qui autem à semetipso veram laudem expetierit, etiam aliorum vota prævertat: nam evenit sæpissimè ut illum callidum sua spes frustretur; hunc generosum & fortem sua nec laus nec merces unquam destituat.

[c] *Dubius*] Ob puellæ verba ambigua.

[d] *Vitta*] Vittas castitatis & pudicitiæ symbolum antea diximus: adeòque non nisi ad infames meretriculas scribit Poëta; quæ quomodo, quove animo legamus nostrum est internoscere. Malis omnia mala, etiam bona; Bonis omnia bona, etiam mala; Mentem humanam tentant omnia; quid quisque amplectatur ipse curet. Quanquam nequidem cogitando tetigisse quæ nos suaviter solicitant, & statim convellunt, nullus credo non dixerit tutissimum, nisi quærit proteri qui jam suâ sponte victus est.

[e] *Credite*] Tabellas ab ancillâ referendas esse innuit, ne eas novus amator pignora habeat, quibus puellam quovis tempore accusare, possit & arguere.

[f] *Terrore*] Qui ex creditis tabellis oritur; quia, *scilicet*, metuit semper fœmina sese ne quando iratus amator apud maritum accuset.

[g] *Servitium*] Cogitur nempe fœmina, tabellarum pignore devincta, ne accusetur utcumque perfido amatori collibitum fuerit, omnia facere.

Perfidus ille quidem, qui talia munera fervat:
    Sed tamen [h] Ætnæi fulminis inftar habet.
Judice me fraus eft conceffa, repellere fraudem.
    Armáque in armatos fumere jura finunt.
Ducere confuefcat [i] multas manus una figuras,
    Ah pereant, [k] per quos ifta monenda mihi!
Nec nifi deletis tutum refcribere ceris:
    Ne teneat [l] geminas una tabella manus.
[m] Fœmina dicatur fcribenti femper amator.
    Illa fit in veftris, qui fuit ille, notis.
Sed libet à parvis animum ad majora referre,
    Plenáque curvato pandere vela finu.
[n] Pertinet ad faciem rabidos compefcere mores.
    Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument irâ; nigrefcunt fanguine venæ;
    Lumina [o] Gorgoneo fævius [p] igne micant.
I procul hinc, dixit, non es mihi tibia tanti;
    Ut [q] vidit vultus Pallas in amne fuos.
Vos quoque fi mediâ fpeculum fpectetis in irâ;
    Cognofcat faciem vix fatis ulla fuam.

INTERPRETATIO.

Ille quidem perfidus qui retinet talia munera: fed tamen habet poteftatem fulminis Æthnai. Per me licet artem arte deludere: nec jura prohibent capere arma adverfus armatos. Una manus difcat pingere diverfo caractere. Ah pereant, per quos ifta à me inculcanda! Nec tutum refcribere nifi ceris abfterfis: ne una tabella duas habeat manus. Fœmina dicatur femper amator fcribenti. Illa fit in veftris literis qui fuit ille. Sed animum placet à parvis ad majora retrahere, & plena carbafa explicare finu inflato. Conducit ad vultum frænare mores furiofos. Pax læta decet homines, ira truculenta feras. Facies inflatur irâ; venæ obfcurantur fanguine; oculi corufcant truculentiùs oculis Gorgoneis. Procul hinc, tibia, inquit Pallas, non es mihi tanti, cùm faciem fuam intuita eft in aquâ. Vos quoque fi afpiciatis fpeculum in media ira; vix ulla cognofcat fatis vultus fuos.

NOTÆ.

[h] *Ætnai*] In Ætnâ monte Jovis fulmina fabricare etiam Cyclopas voluerunt Poëtæ.

[i] *Multas*] Ut fuâ manu exaratam epiftolam negare, fi opus fit, puella audeat.

[k] *Per quos*] Perfidos dicit, qui epiftolas à fœminis acceptas, maritis tradere minitantur.

[l] *Geminas*] Amantis *fcil.* viri, & puellæ.

[m] *Fœmina*] Hujus diftichi fenfus eft, ut mutatis partibus cùm ad puellam fcribit amator, perinde fcribat ac fi ipfe puella foret, puella verò tanquam vir effet. Atque ex eâ methodo eveniet potiffimùm ut neque perfidus amans, neque maritus fœminam coarguere poffet.

[n] *Pertinet*] Forma nempe morum feritate, quæ in oculos & vultum erumpit, multùm minuitur, vel etiam extinguitur.

[o] *Gorgoneo*] Tres fuerunt Gorgones Phorci filiæ, monftra, quibus caput non capillis, fed anguibus horrida, afpectu ufque adeò terribili, ut in lapides illico intuentes illas rigefcerent.

[p] *Igne*] Ex oculis erumpente, *fcil.*

[q] *Vidit vultus*] Minervam volunt tibiam abjeciffe, ejus inflatu quod vultus vidiffet deformari.

Nec tumeat vultu damnosa superbia vestro.
Comibus est oculis alliciendus amor.
Odimus immodicos (expertæ credite) fastus.
Sæpe [r] tacens odij semina vultus habet.
Spectantem specta: ridenri mollia ride.
Innuet; acceptas ru quoque redde notas.
Sic ubi prælusit, [f] rudibus puer ille relictis
Spicula de pharetrâ promit acuta suâ.
Odimus & mœstas. [t] Tecmessam diligat [u] Ajax:
Nos hilarem populum fœmina læta capit.
Nunquam ego te, [x] Andromache, nec te, Tecmessa, rogarem,
Ut mea de vobis altera amica foret.
Credere vix videor, cùm cogar credere partu,
Vos ego cum vestris concubuisse viris.
Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit,
Lux mea; quæque solent verba juvare viros?
Quid vetat à magnis ad res exempla minores
Sumere, nec nomen pertimuisse ducis?
Dux bonus huic centum commisit [y] vite regendos:
Huic equites; illi signa tuenda dedit.
Vos quoque, de nobis quem quisque sit aptus ad usum,
Inspicite: & certo ponite quemque loco.

INTERPRETATIO.

Nec turgeat superbia perniciosa per vestram faciem. Amor est conciliandus oculis blandis. Odimus fastus immoderatos (experta credite) Sæpè vultus silens habet causas odij. Aspice aspicientem: arride suaviter ridenti. Innuet; tu quoque remitte signa accepta. Ubi puer ità prælusit, ille omissis rudibus profert sagittas acutas ex pharetrâ suâ. Odimus etiam tristes. Ajax amet Tecmessam: fœmina festiva movet nos populum alacrem. Ego, Andromache, nunquam te orarem, nec te Tecmessa, ut altera de vobis esset mea amica. Ego vix videor credere cùm cogar credere partu, vos consuevisse cum vestris viris. Enimverò fœmina tristissima dixerit Ajaci Sol mi, & verba quæ solent prodesse viris? quid prohibet petere exempla à magnis ad res minores, nec expavisse nomen ducis? Dux peritus credidit huic centum milites moderandos vite, huic equites; illi signa tradidit defendenda. Vos quoque videte ad quem usum unusquisque de nobis sit idoneus: & unumquemque in certum locum referte.

NOTÆ.

[r] *Tacens*] Quæcumque bona sunt sibi quisque expetit; nec nisi aliquo fine aut bono, quo homo moveatur quisquam alium quærit. Annon igitur, illi malè erit, quempiam qui quærit, videt, & amat, à quo negligitur aut spernitur. Si malè erit, annon & illud per quod sibi malè est, oderit? Vultum itaque, statum, verba, omnia sua denique ad aliorum arbitrium aut commodum saltem etiam fingere discant qui sese amari, & sibi bene esse volunt.

[f] *Rudibus*] Quibus non tam potenter infigitur, quodammodo tamen amor conciliatur.

[t] *Tecmessam*] Ajacis captiva fuit, adeòque mœsta.

[u] *Ajax*] Telamonis est filius, post Achillem Græcorum fortissimus.

[x] *Andromache*] Fidissima fuit Hectoris uxor, mœstissima, quòd, Trojâ deletâ in Pyrrhi manus venisset.

[y] *Vite*] De vite loquitur quam centurio gestabat.

Muneta

Munera det dives : jus qui profitebitur, adsit :
　Facundus causam sæpe clientis agat.
Carmina qui facimus, mittamus carmina tantùm.
　Hic chorus ante alios aptus amare sumus.
Nos facimus placitè latè præconia formæ.
　Nomen habet [a] Nemesis : [a] Cynthia nomen habet.
[b] Vesper & Eoæ novere [c] Lycorida terræ :
　Et multi, quæ sit nostra [d] Corinna, rogant.
Adde, quod insidiæ sacris à vatibus absunt :
　Et facit ad mores ars quoque nostra suos.
Nec nos ambitio, nec amor nos tangit habendi :
　Contemto colitur [e] lectus & umbra foro.
Sed facile [f] hæremus, validóque perurimur æstu ;
　Et nimiùm certâ scimus amare fide.
Scilicet [g] ingenium placidâ mollimur ab arte :
　Et studio mores convenienter eunt.
Vatibus [h] Aoniis faciles estote, puellæ.
　Numen inest illis ; [i] Pïeridésque favent.
Est Deus in nobis ; & sunt commercia cœli.
　Sedibus ætheriis [k] spiritus ille venit.
A doctis pretium scelus est sperare poëtis.
　Me miserum ! scelus hoc nulla puella timet.

INTERPRETATIO.

Dives præbeat dona : qui profitebitur jus, adsit : disertus dicat sæpe causam clientis. Qui versus struimus, mittamus tantùm versus. Hac turba sumus idonei præ cæteris ad amandum. Nos celebramus latè formam quæ grata fuit. Nemesis habet famam : Cynthia habet famam. Hesperus, & terra quæ spectant ad Auroram cognoscunt Lycoridam : & multi exquirunt quæ sit nostra Corinna. Adde quod doli procul sunt à sacris poëtis : & ars nostra confert quoque ad mores suos. Nec ambitio, nec cupido habendi nos movet : lectus & umbra quæritur foro neglecto. Sed facilè capimur, & æstuamus potenti amore ; & novimus amare fide nimiùm firmâ. Nempe mitescit ingenium ab arte dulci : & mores aptè respondent studio. Puellæ estote lubentes poëtis Aoniis. Numen adest illis ; & Pierides favent. Deus est in nobis ; & sunt consortia cœli. Ille spiritus mittitur sedibus cœlestibus. Nefas est expetere dona à doctis Poëtis. Me miserum ! nulla puella refugit hoc nefas.

NOTÆ.

[a] *Nemesis*] Hanc Tibullus amavit, & celebravit.

[a] *Cynthia*] Propertij fuit amica.

[b] *Vesper*] Plaga occidentalis per vespertinam stellam intelligitur.

[c] *Lycorida*] Galli Poëtæ carminibus cognita.

[d] *Corinna*] Isthoc nomine amicam suam Naso celebravit.

[e] *Lectus & umbra*] Amoribus res maximè aptæ.

[f] *Hæremus*] *Amore capimur.*

[g] *Ingenium mollimur*] Græcismus Poëtis familiaris.

[h] *Aoniis*] Poëtas à Bœotiæ parte montanâ Musis sacrâ, quæ Aonia dicitur, Aonios nominat.

[i] *Pieridésque*] Musas dicit, quæ à Pierio monte Thessaliæ, aut Pieri filiabus, quas victas in picas transformaverunt, illo nomine appellatæ sunt.

[k] *Spiritus*] Quo in poëmatibus pangendis opus, ut nihil vates moliantur ineptè, eorum omnia nescio quid magnum spirent.

Diſſimulate tamen ; nec primâ fronte rapaces
Eſte. novus viſo [l] caſſe reſiſtet amans.
Sed neque vector equum, qui [m] nuper ſenſit habenas,
[n] Comparibus frænis, [o] artificémque reget.
Nec ſtabiles annis animos, viridémque juventam
Ut capias, idem [p] limes agendus erit.
Hic rudis, & caſtris nunc primùm notus Amoris,
Qui tetigit thalamos præda novella tuos ;
Te ſolam norit ; tibi ſemper inhæreat uni.
Cingenda eſt altis ſepibus iſta ſeges :
Effuge rivalem : vinces, dum ſola tenebis.
Non benè cum ſociis regna Venuſque manent.
[q] Ille vetus miles ſenſim & ſapienter amabit :
Multáque tironi non patienda feret.
Nec franget poſtes, nec ſævis ignibus uret ;
Nec dominæ teneras appetet ungue genas.
Nec ſcindet tunicáſve ſuas tunicáſve puellæ :
Nec raptus flendi cauſa capillus erit.
[r] Iſta decent pueros ætate & amore calentes :
Hic [s] fera compoſitâ vulnera mente feret.
Ignibus hic lentis uretur, ut humida tæda ;
Ut modò montanis ſilva reciſa jugis.

INTERPRETATIO.

Diſſimulate tamen, nec eſtote rapaces primâ fronte : novus amans reſtabit viſo laqueo. Sed neque eques equum moderabitur cui nuper frana impoſita, & domitum habenis aqualibus. Nec ut capias mentes annis confirmatas, & juventutem vireſcentem, eadem via erit terenda. Hic inexpertus & nunc primùm cognitus caſtris amoris, qui, prada recens iniit thalamos tuos, cognoverit te ſolam ; ſemper tibi uni adhareſcat. Iſta ſeges eſt munienda altis ſepibus. Vita rivalem : ſuperabis, dum ſola tenebis. Regna & Venus non benè ſtant cum ſociis. Ille vetus miles amabit paulatim & ſapienter : & patietur multa non ferenda novitio. Nec quatiet januam nec eam accendet flammis furentibus ; nec involabit unguibus in molles genas domina. Nec lacerabit veſtes ſuas, vel veſtes puella : nec coma dilaniata erit cauſa ejulandi. Iſta conveniunt adoleſcentulis atate & amore ardentibus : hic tolerabit plagas ſavas mente pacificâ. Hic ardebit moderatis ignibus, ut fax humida ; ut lignum nuper deſectum verticibus montanis.

NOTÆ.

[l] *Caſſe*] Metaphora eſt à feris, quæ cognitis inſidiis, etiam eſcâ, quam maximè appetunt, abſtinere ſolent.

[m] *Nuper ſenſit*] Nondum domitus eſt.

[n] *Comparibus*] Duriori nempe fræno, ad regendum equum indomitum opus eſt.

[o] *Artificémque*] Equum dicit fræno aſſuetum.

[p] *Limes*] Per limitem, viam intellige. Aptiſſimâ autem metaphorâ quomodo puellæ cum adoleſcentibus, quomodo cum adultioribus ſit vivendum, indicat Poëta.

[q] *Ille vetus*] De Amatore loquitur, qui jam diu Amoris caſtra ſequutus eſt.

[r] *Iſta*] Amore inſanire, januas frangere, veſtes lacerare, &c.

[s] *Fera*] Scilicet ferus Amor eſt, & fera vulnera impingit.

Certior hic amor est : brevis & fœcundior ille.
 Quæ fugiunt, celeri carpite [t] poma manu.
Omnia tradantur. portas reseravimus [u] hosti;
 Et sit [x] in infidâ proditione fides.
Quod datur ex facili longum malè nutrit amorem.
 Miscenda est lætis rara repulsa jocis.
Ante fores jaceat : Crudelis janua, clamet:
 Multáque submissè, multa minanter agat.
Dulcia [y] non ferimus : [z] succo renovemur amaro.
 [a] Sæpe perit ventis obruta cymba suis.
[b] Hoc est, uxores quòd non patiatur amari:
 Conveniunt illas, cum voluere, viri.
Obde forem; & duro dicat tibi janitor ore,
 [c] Non potes. exclusum te quoque tanget amor.
[d] Ponite jam gladios hebetes; pugnetur acutis.
 Nec dubito, telis quin [e] petat ipse meis.
Dum cadit in laqueos captus quoque nuper amator;
 Solum se thalamos speret habere tuos.
Post modò rivalem, partitáque fœdera lecti
 Sentiat. has artes tolle; senescet amor.

INTERPRETATIO.

Hic amor est certior: Ille brevis & uberior. Deripite manu properâ poma quæ effluunt. Omnia decantur: prodidimus portas hosti; & fides inveniatur in perfidâ proditione. Quod facilè conceditur malè fovet longum amorem. Repulsa rara est jungenda festivis jocis. Sternatur ante januam: Sæva fores, increpitet: & geras multa modestè, multa minaciter. Non patimur dulcia: restituamur succo amaro. Navigium perit sæpe pessundatum ventis suis. Hoc est, quod non sinat conjuges amari; viri adeunt illas cùm cupiverunt. Claude januam; & janitor tibi dicat ore sævo, non potes: amor movebit te quoque repulsum. Relinquite nunc enses obtusos; certetur acutis. Nec dubito, quin ipse appetat meis telis. Amator etiam nuper correptus, speret, dum cadit in retia, se solum frui tuis cubiculis. Postmodo experiatur rivalem & fœdera teri divisa: Remove hos dolos, amor languebit.

NOTÆ.

[t] *Poma*] De juvenilibus amoribus loquitur.

[u] *Hosti*] De puellis loquitur, quibus adversus viros arma tradit.

[x] *In infidâ proditione*] Infidis puellis, sese tamen virum dicit, à suis partibus desciscentem vera præcepta tradere, quibus illæ fidere debeant.

[y] *Non ferimus*] Viris suam felicitatem tædia afferre confitetur.

[z] *Succo amaro*] Repulsas dicit, & puellarum fastidia.

[a] *Sæpe perit*] Metaphora à ventis, quibus nimiùm secundis, si tamen secundi dici debent, quandoque etiam navis obruitur.

[b] *Hoc est*] Quòd, *scilicet*, cùm volunt viri uxores suas conveniunt.

[c] *Non potes*] Sensus est, quòd si maritum janitor ab uxore excluderet, eam quoque maritus amaret.

[d] *Ponite*] Hujus metaphoræ sensus est, ut amatoribus, amoris redintegrandi causâ, difficiles sese præbeant puellæ.

[e] *Petat*] *Ut mihi quoque dura sit amica.*

Tum benè fortis equus reserato [f] carcere currit,
Cùm quos prætereat, quosque sequatur, habet.
Quamlibet extinctos injuria suscitat ignes.
En ego (confiteor) non nisi læsus amo.
Causa tamen nimiùm non sit manifesta doloris:
Pluráque sollicitus, quàm sciat, esse putet.
Incitet & [g] ficti tristis custodia servi,
Et nimiùm duri cura molesta viri.
Quæ venit ex tuto, minùs est accepta voluptas.
Ut sis liberior [h] Thaïde; [i] finge metus.
Cùm meliùs foribus possis, admitte fenestrâ:
Inque tuo vultu signa timentis habe.
Callida prosiliat, dicátque ancilla, perîmus:
Tu juvenem trepidum quolibet abde loco.
Admiscenda tamen Venus est secura timori;
Ne tanti noctes non putet esse tuas.
Qua vafer eludi possit ratione maritus,
Quaque vigil custos, prateriturus eram.
Nupta virum timeat: [k] rata sit custodia nuptæ.
Hoc decet: hoc leges jusque pudórque jubent.
Te quoque servari, modò quam [l] vindicta redemit,
Quis ferat? ut fallas, ad [m] mea sacra veni.
Tot licet observent, (adsit modò certa voluntas)
Quot fuerant [n] Argo lumina; verba dabis.

INTERPRETATIO.

Equus generosus tum bene currit carcere aperto, cùm habet quos antevertat, & quos sequatur. Injuria accendit amores, quantumvis oppressos. En ego (agnosco) non amo nisi offensus. Causa tamen doloris non sit nimiùm aperta. Et anxius credat plura esse quàm noscat. Custodia molesta simulati servi etiam stimulet, & gravis cura mariti nimiùm asperi. Voluptas quæ oritur ex certe, est minùs grata. Quamvis sis liberior Thaide; simula timores. Introduce per fenestram, cùm possis meliùs per januam: & prabe indicia metuentis in facie tuâ. Famula astuta irruat & dicat, interiimus. Tu occulta juvenem trepidantem quolibet loco. Venus tamen tuta est admiscenda timori; ne credat noctes tuas non esse tanti. Omissurus eram quomodo maritus astutus & sedulus custos possit falli. Nupta metuat maritum: custodia sit certa nupta. Hoc decet: leges, jus & pudor hoc imperant. Quis patiatur te quoque servari quam vindicta modo asseruit? ut decipias veni ad mea sacra. Quamvis tot vigilent, (modo firma voluntas adsit) quot oculi fuerant Argo; falles.

NOTÆ.

[f] *Carcere*] Quibus carceribus antequam Certaminis signum datum fuerit, equi coërcentur.

[g] *Ficti*] Quem sibi à marito custodiæ causâ datum puella fingat.

[h] *Thaide*] Quæ apud Terentium meretricula est planissimè suo genio indulgens, nulli obnoxia.

[i] *Finge metus*] *Quasi custodem aut maritum haberet.*

[k] *Rata*] Certum habeat custodem, ne quis ad eam furtim veniat.

[l] *Vindicta*] Virga erat, quâ à Prætore impositâ servi libertate donabantur.

[m] *Mea sacra*] De præceptis suis amatoriis loquitur.

[n] *Argo*] Fuit Argus vaccæ Io custos centum oculis à Junone impositus, quem, fistulæ cantu sopitum Mercurius obtruncavit.

[o] Scilicet obstabit custos, ne scribere possis,
Sumendæ detur cum tibi tempus [p] aquæ?
Conscia cum possit scriptas portare tabellas,
Quas tegat in tepido fascia lata sinu?
Cùm possit surâ chartas celare ligatas;
Et vincto blandas sub pede ferre notas?
[q] Caverit hæc custos: pro charta conscia tergum
Præbeat; inque suo corpore verba ferat.
Tuta quoque est, fallítque oculos è lacte recenti
Litera: carbonis pulvere tange; leges.
[r] Fallet & humiduli quæ fiet acumine lini,
Et feret occultas pura tabella notas.
Adfuit [s] Acrisio servandæ cura puellæ:
Hunc tamen illa suo crimine [t] fecit avum.
Quid faciat custos; cum sint tot in Urbe theatra?
Cùm spectet [u] junctos illa libenter equos?
Cùm sedeat [x] Phariæ [y] sistris operata [z] juvencæ;
Quoque sui comites ire [a] vetentur, eat?

Interpretatio.

Scilicet impediet custos ne possis scribere cùm concedatur tibi tempus aquæ capiendæ? cùm conscia possit ferre tabellas exaratas, quas fascia lata operiat in sinu tepido? Cùm possit occulere chartas alligatas cruribus; & deferre dulces litteras, sub pede adstrictæ? Custos hæc vitaverit: conscia exhibeat tergum loco chartæ; & deferat verba in suo corpore. Littera quoque est secura, & fugit oculos è lacte novo: asperge pulvere carbonis; legere poteris. Latebit quoque quæ exarabitur acumine lini humiduli, & tabella alba feret signa secreta. Cura puellæ custodiendæ non defuit Acrisio; illa tamen fecit hunc avum suo scelere. Quid agat custos, cùm tot theatra sint in urbe? cùm illa spectet cupidè equos junctos? cùm sedeat operata sistris vaccæ Phariæ; & eat quò sui comites prohibeantur ire?

Notæ.

[o] *Scilicet*] Negandi vim habet hæc particula, non sine irrisione.

[p] *Aqua*] Corporis sordes abluendi causâ.

[q] *Caverit*] Custodem negat impedimento esse quo minùs puella in consciæ tergo ad amatorem scribat.

[r] *Fallet*] Lini viridis calamo loco styli uti posse fœminas docet, ne scriptura, nisi addito pulvere, appareat. Sed potiora habemus nos quibus chartas nostras inficimus, succum putâ ceparum, citreorum, imò lotium, cujus nulla nisi igne quasi ad chartæ nigredinem admoto, vestigia conspiciuntur.

[s] *Acrisio*] Patrem jam sæpe diximus Danaes, quam turri conclusit æneâ; Jupiter tamen in imbrem aureum conversus vitiavit.

[t] *Fecit avum*] Quia nepotem Acrisio, cum filium peperit Perseum.

[u] *Junctos*] In Circo scil. quò confluebant puellæ.

[x] *Pharia*] Isidis sacra dicit, quæ ex Ægypto Romam fuerunt transvecta, *Pharia* à Pharo quondam insulâ Ægypto adjacente sic dicta. Ea autem à Romanis mulieribus multorum dierum castimoniâ, fictâ saltem, celebrabantur.

[y] *Sistru*] Instrumentum fuit sistrum, multis crepitaculis crebrâ agitatione circumsonantibus argutum.

[z] *Juvenca*] Juvenca dicitur Isis, quia priùs Io in vaccam mutata est, quàm numen apud Ægyptios obtinuerit.

[a] *Vetentur*] Ab Isidis & bonæ Deæ sacris mares arcebantur.

Cùm fuget è templis oculos [b] Bona Diva virorum,
Præterquam [c] si quos illa venire jubet:
Cùm, custode foris tunicas servante puellæ,
Celent furtivos balnea tuta viros:
Cùm, quoties opus est, fallax ægrotet [d] amica;
Et cedat lecto quamlibet ægra suo:
[e] Nomine cum doceat, quid agamus, adultera clavis,
Quasque petas, [f] non det janua sola, vias?
Fallitur & multo custodis [g] cura [h] Lyæo:
illa [i] vel Hispano lecta sit uva jugo.
Sunt quoque quæ faciant altos medicamina somnos,
Victáque [k] Lethæâ lumina nocte premant.
Nec malè deliciis [l] odiosum [m] conscia tardis
Detinet; & longâ jungitur ipsa morâ.
Quid juvat ambages præceptáque parva monere;
Cùm minimo custos munere possit emi?
Munera (crede mihi) capiunt hominésque Deósque:
Placatur donis Jupiter ipse datis.
Quid sapiens faciat? stultus quoque munere gaudet.
Ipse vir, accepto munere, mutus erit.
Sed semel est custos longum redimendus in annum:
Sæpe dabit, dederit quas semel, ille manus.

INTERPRETATIO.

cùm bona Dea preturbet è templis suis oculos virorum, præterquam si illa imperat aliquos adesse; cùm balnea secura tegant viros furtim receptos, custode servante ferus amictus puellæ: cùm amica dolosa ægra sit, quoties usus postulat; & moveatur lecto suo quantumvis ægra; cùm clavis adulterina admoneat nomine quid agamus, & janua sola non præbeat ingressus quos petis? vigilantia etiam custodis decipitur multo vino: quamvis illa uva sit collecta ex colle Hispano. Sunt quoque succi qui creent somnos profundos, & opprimant oculos victos nocte Lethæa. Nec conscia moratur imperitè molestum lentis gaudiis; & ipsa connectitur longo spatio. Quid prodest docere ambages & præcepta minuta; cùm custos possit emi minimo dono? Dona (crede mihi) movent homines & Deos. Jupiter ipse delinitur muneribus oblatis. Quid agat sapiens? Fatuus quoque lætatur dono. Vir ipse erit mutus dono accepto. Sed custos est conciliandus semel in longum annum; ille commodabit sæpe manus quas semel commodaverit.

NOTÆ.

[b] *Bona diva*] Cybele est, magna deorum mater.

[c] *Si quos*] De amantibus loquitur, quos admittere Cybelen fingit Poëta.

[d] *Amica*] Ad quam eat puella, ubique amans lateret.

[e] *Nomine*] Nempe adulteria loquuntur claves adulterinæ.

[f] *Non sola*] Quia etiam per fenestras patet aditus.

[g] *Cura*] Quâ in servandâ puellâ retinetur, *scil.*

[h] *Lyæo*] *Vino*, quod à Lyæo, seu Libero patre, seu Baccho vini Deo, qui curas solvit, eo appellatur nomine.

[i] *Vel Hispano*] Hispanum pro immiti aut minùs generoso vino posuit, ut patet ex particulâ *vel*: quod vinum ex Laletanâ Provinciâ petebatur. Quanquam optimo etiam abundat Hispania.

[k] *Lethæâ*] Id est, *obliviosâ*: fuit enim Lethe inferorum fluvius, cujus aquam si quis gustasset præteritorum omnium obliviscebatur.

[l] *Odiosum*] Custodem, *scilicet.*

[m] *Conscia*] Ancillam intellige.

Questus eram (memini) metuendos esse sodales:
  [n] Non tangit solos ista querela viros.
Credula si fueris, aliæ tua gaudia carpent;
  Et [o] lepus hic aliis exagitandus erit.
Hæc quoque, quæ præbet lectum studiosa locúmque;
  Crede mihi, mecum non semel illa fuit.
Nec nimiùm vobis formosa ancilla ministret:
  Sæpe vicem dominæ præstitit illa mihi.
Quò feror insanus? quid [p] aperto pectore in hostem
  Nitor; & indicio prodor ab ipse meo?
Non avis aucupibus monstrat, quâ parte petatur:
  Non docet infestos currere cerva canes.
[q] Viderit utilitas: præcepta fideliter edam.
  [r] Lemniasi gladios in mea fata dabo.
Efficite (& facile est) ut nos credamus amari:
  Prona venit cupidis in sua vota fides.
Spectet amabiliùs juvenem; suspiret ab [s] imo
  Fœmina; tam sero cur veniátque [t] roget.
Accedant lacrymæ, dolor & de [u] pellice fictus;
  Et laniet digitis illius ora suis.
Jamdudum persuasus erit; miserebitur ultro:
  Et dicet, Curâ carpitur ista mei.

INTERPRETATIO.

Conquestus eram (memini) socios esse timendos; ista querimonia non spectat ad solos viros. Si fueris credula, aliæ tuâ fruentur voluptate; & hic lepus erit premendus aliis. Hæc quoque quæ officiosa exhibet torum & locum; crede mihi illa non fuit semel mecum. Nec ancilla nimis pulcra serviat vobis: illa sæpe mihi præbuit vicem Dominæ. Quò rapior stultus? Quamobrem in hostem contendo pectore nudo; & ipse retegor indicio meo? Avis non indicat aucupibus, qua parte appeti oporteat: Cerva non instituit canes infestos ad currendum. Utilitas consuluerit; tradam fideliter præcepta. Præbebo enses Lemniadibus in meam necem. Facite (& pronum est) ut arbitremur nos amari; fides accedit facilis in sua desideria cupidis. Puella intueatur amabiliùs juvenem; ducat suspiria ex imo pectore; & quærat cur accedas tam serò. Lacrymæ adjiciantur, & dolor simulatus de pellice & illius discerpat faciem digitis suis. Jamdudum erit victus; miserebitur sponte; & dicet, ista tangitur mei amore.

NOTÆ.

[n] *Non tangit*] Puellas monet ab æqualibus suis etiam cavere, ne sibi amatores suos præripiant.

[o] *Lepus*] Pro prædâ, seu amatore posuit.

[p] *Aperto pectore*] Istud dicit, quia puellis omnia virorum consilia aperit.

[q] *Viderit utilitas*] Perinde est ac si diceret, *Viris scio non utilia fore quæ ego dico; sed minùs curo · satis nunc mihi fuerit puellas fideliter docere.* Cæterùm in istâ sui proditione maxima fuit Poëtæ cautio.

[r] *Lemniasi*] Dativus est græcus, pro *Lemniadibus.* Pro quibusvis verò posuit fœminis in viros sævis Lemniades, quas omnes viros suos unâ nocte trucidasse anteà vidimus.

[s] *Imo*] *Pectore*, scil.

[t] *Roget*] Ut sui desiderio amator teneri credat puellam.

[u] *Pellice*] Id est de aliquâ puellâ, quam amica fugat suum amatorem retinere, quâ re maximè ad credendum sese amari inducatur.

Præcipuè, si cultus erit, speculóque placebit,
 Posse suo tangi credet amore Deas.
Sed te, quæcunque es, moderatè injuria turbet;
 Neu sis auditâ pellice mentis inops.
Nec citò credideris. quantùm citò credere lædat,
 Exemplum vobis non leve [x] Procris erit.
[y] Est prope [z] purpureos colles florentis [a] Hymetti
 Fons sacer, & viridi cespite mollis humus.
Silva nemus non alta facit: tegit arbutus herbam:
 Ros maris, & lauri, nigráque myrtus olent.
Nec densæ foliis buxi, fragilésque [b] myricæ,
 Nec tenues [c] cytisi, cultáque pinus abest.
Lenibus impulsæ Zephyris aurâque salubri
 Tot generum frondes herbáque summa, tremunt.
Grata quies [d] Cephalo. famulis canibúsque relictis
 Lassus in hac juvenis sæpe resedit humo.
Quoque meos releves æstus, cantare solebat,
 Accipienda sinu, mobilis [e] Aura, veni.
Conjugis ad timidas aliquis malè sedulus aures
 Auditos memori detulit ore sonos.
Procris ut accepit nomen, quasi pellicis, Auræ;
 Excidit: & subitò muta dolore fuit.

INTERPRETATIO.

Præsertim, si erit ornatus, & se probabit speculo, arbitrabitur Deas posse carpi amore suo. Sed quæcumque es, injuria te parùm moveat; neve sis exanimis auditâ pellice. Nec statim fidem adhibueris: Procris erit vobis exemplum non contemnendum quantùm obsit statim credere. Est juxta clivos purpureos Hymetti floridi fons sacer, & solum tenerum cespite virenti. Silva non excelsa efficit nemus: arbutus occulit herbam: Lybanotis & lauri, & myrtus fusca odores emittunt. Nec buxi, spissæ foliis, & myricæ fragiles, nec Cytisi tenues, & pinus culta deest. Folia tot generum & herba ultima tremunt, agitata placidis Zephyris & aurâ salutiferâ. Jucunda quies Cephalo: juvenis defessus quievit sæpe in hac terrâ servis & canibus omissis. solebat canere, Accede aura levis recipienda sinu meo, ut sedes meos ardores. Aliquis pravè officiosus deportavit voces acceptas ore memori ad aures pavidas uxoris. Ut Procris audivit nomen Auræ tanquam Pellicis, lapsa est; & continuò obmutuit dolore.

NOTÆ.

[x] *Procris*] Erechthei Atheniensium regis fuit filia quæ Cephalo nupsit, à quo inscio, cùm ipsum in sylvas sequuta esset, ubi eum cum quadam nymphâ congredi solitum audierat, interfecta est. Fabulam prolixè repetit Ovidius Metam. lib. 7. à ℣. 690. quam nunc ipse narrabit.

[y] *Est prope*] Procridis fabulam narrare occipit.

[z] *Purpureos*] Ex florum coloribus.

[a] *Hymetti*] Mons est Atticæ, melle, & marmoribus celebratus.

[b] *Myricæ*] Virgulti genus est humilis, quod gallicè vocamus *bruyere*.

[c] *Cytisi*] Est Cytisus in re pecuariâ usus eximij frutex, lactis copiam inducens.

[d] *Cephalus*] Procridis fuit maritus, quam Aurora amavit.

[e] *Aura*] Ventum seu Auram petebat, quâ refocillaretur; unde datus locus fabulæ & Procridis zelotypiæ.

Palluit,

Palluit, ut seræ, lectis de vite racemis,
  Pallescunt frondes, quas nova læsit hiems;
Quæque suos curvant matura cydonia ramos;
  Cornáque adhuc nostris [f] non satis apta cibis.
Ut rediit animus, tenues à pectore vestes
  Rumpit, & indignas sauciat ungue genas.
Nec mora; per medias passis furibunda capillis
  Evolat, ut [g] thyrso concita Baccha, vias.
Ut [h] prope perventum; comites in valle relinquit.
  Ipsa nemus tacito clam pede fortis init.
Quid tibi mentis erat, cùm sic malè sana lateres,
  Procri? quis attoniti pectoris ardor erat?
Jam jam venturam, quæcunque erat Aura, putabas
  Scilicet; atque oculis probra videnda tuis.
Nunc venisse piget; neque enim deprendere velles:
  Nunc juvat. incertus pectora versat amor.
Credere quæ jubeant, [i] locus est, & nomen, & index,
  Et quia amans semper, quod timet, esse putat.
Vidit ut oppressam vestigia corporis herbam;
  Pulsantur trepidi corde micante sinus.
Jamque dies medius tenues contraxerat umbras;
  [k] Inque pari spatio vesper & ortus erant.
Ecce redit Cephalus silvis [l] Cyllenia proles,
  Oraque fontanâ fervida spargit aquâ.

INTERPRETATIO.

Expalluit, tanquam folia ultima, quæ hyems ingruens ussit, uvis vite recisis; Et tanquam Cydonia matura quæ deprimunt suos ramos, & corna non satis adhuc idonea ad nostros cibos. Postquam animus rediit, laceras subtiles amictus à pectore, & vulnerat genas immeritas ungue. Nec mora, amens prorumpit per medias vias comâ sparsâ, ut Baccha tacta Thyrso. Ut propè accessum; deserit pedisequas in valle: ipsa strenua furtim suspenso gradu silvam subit. Quid tibi erat animi, Procri, cùm sic amens latitares? Quis erat impetus mentis perculsæ! Nempe arbitrabaris jam jam accessuram, quæcunque erat Aura; & flagitia aspicienda esse oculis tuis. Nunc piget accessisse; (neque enim cuperes pellicem *corripere:) nunc placet: amor fluctuans agit mentem. Locus est, & nomen, & index, quæ suadeant fidem adhibere; & quia amans credit semper esse quod reformidat. Postquam aspexit herbam protritam, signa corporis; sinus tremuli agitantur corde saliente. Et jam dies medius minuerat umbras leves; & occasus & ortus erant in æquali intervallo. Ecce Cephalus progenies Cyllenia revertitur silvis, & abluit ora æstuantia aquâ fontanâ.*

NOTÆ.

[f] *Non satis*] Subpallida enim sunt & albescentia immatura corna.

[g] *Thyrso*] Jam sæpiùs de hoc Bacchi gestamine, deque Bacchis ejus sacra celebrantibus, verba fecimus.

[h] *Prope*] Ad locum, *scilicet*, ubi Cephalus requiescebat.

[i] *Locus*] Occultus, *scilicet*, & ab hominum ore remotus, cujusmodi quærunt amantes.

[k] *Inque pari*] Medium diem describit.

[l] *Cyllenia*] Cyllenium dicit Cephalum à Mercurio patre, qui vulgò à monte ubi educatus Cyllenius appellatus est. Quanquam Dejonei alij Cephalum volunt fuisse filium.

Anxia, Procri, lates. solitas jacet ille per herbas;
Et, Zephyri molles, Auraque, dixit, ades.
Ut patuit miseræ jucundus nominis error;
Et mens, & rediit verus in ora color.
Surgit; & appositas agitato corpore frondes
Movit, in amplexus uxor itura viri.
Ille feram sonuisse ratus, juveniliter arcus
Corripit: in dextrâ tela fuere manu.
Quid facis; infelix? non est fera: supprime tela.
Me miserum! jaculo fixa puella tuo est.
Hei mihi! conclamat, fixisti pectus amicum.
[m] Hic locus à Cephalo vulnera semper habet.
Ante diem morior, sed nullâ pellice læsa:
[n] Hoc [o] faciet positæ te mihi terra levem.
Nomine [p] suspectas jam spiritus exit in auras:
[q] Labor io! carâ lumina [r] conde manu.
Ille sinu dominæ morientia corpora mœsto
Sustinet, & lacrymis vulnera sæva lavat.
[s] Exit, &, [t] incauto paulatim pectore lapsus,
Excipitur miseri spiritus ore viri.
[u] Sed repetamus iter. [x] nudis mihi rebus agendum est,
Ut tangat portus fessa carina suos.

INTERPRETATIO.

Procri solicita, latitas: ille sternitur per herbas notas; &, inquit, Zephyri lenes & Aura, accede. Ut gratus error nominis, apertus miseræ; & animus & color nativus rediit in vultus. Exilit; & conjux in amplexus mariti ventura, frondes proximas agitavit corpore moto. Ille credens feram strepitum fecisse, arcus sumit alacriter: tela fuerunt in manu dextrâ. Quid agis, miser? Non est fera: mitte sagittas. Me infelicem! puella transverberata est telo tuo. Hei mihi! exclamat, amicum pectus vulnerasti. Hic locus habet semper plagas à Cephalo. Fato fungor ante diem, sed nulla offensa Pellice: hoc te mihi condita reddet levem, ô terra. Jam anima erumpit in auras invisas nomine. Io cado! claude oculos manu dilectâ. Ille sinu tristi fovet corpora cadentia dominæ, & abluit lacrymis crudeles plagas. Anima erumpit, & soluta paulatim incensulte pectore excipitur ore mariti infelicis. Sed redeamus in viam, incumbendum est mihi, rebus apertis; ut navis lassa perveniat in portus suos.

NOTÆ.

[m] *Hic locus*] Procridis pectus, quod Cephali amore etiam vulneratum erat.

[n] *Hoc*] *Quòd mihi nullam superinductam scivero pellicem.*

[o] *Faciet levem*] Id est, solatio fuerit post mortem.

[p] *Suspectas*] Quia pellicis vices in Procridis pectore Aura impleverat.

[q] *Labor io*] Verba sunt Procridis morientis.

[r] *Conde*] Quod fuit olim officium propinquiorum.

[s] *Exit*] Repetitio est verborum Procridis.

[t] *Incauto*] Cauta etenim non fuit Procris, quæ Cephalo de improviso interveniens pro ferâ ab inscio interfecta est.

[u] *Sed repetamus*] Hoc dicit quia ipsum Procridis fabula longè ab instituto avocavit; & Metaphora utitur petita à viatoribus.

[x] *Nudis*] Apertis verbis, sine omni ambage, aut exemplo.

Scilicet expectas, dum te in convivia ducam,
Et quæris monitus hac quoque parte meos?
Sera veni, [y] positâque decens incede lucernâ.
Grata mora est Veneri: maxima [z] lena mora est.
[a] Etsi turpis eris, formosa videbere potis:
Et latebras vitiis nox dabit ipsa tuis.
Carpe cibos digitis; est [b] quiddam gestus edendi:
Ora nec immundâ tota perunge manu.
[c] Neve domi præsume dapes: [d] sed desine, citra
Quàm cupies paulò, quàm potes esse, minus.
[e] Priamides Helenen avidè si spectet edentem,
Oderit; & dicat, Stulta rapina mea est.
Aptius est, deceatque magis potare puellas.
Cum Veneris puero non malè, Bacche, facis.
[f] Hoc quoque, qua patiens caput est: animúsque pedésque
Constent: nec, quæ sint [g] singula, bina vide.
Turpe jacens mulier multo madefacta [h] Lyæo:
Digna est concubitus quoslibet illa pati.
Nec somnis positâ tutum succumbere mensâ:
Per somnos fieri multa pudenda solent.

INTERPRETATIO.

Nempe moraris, donec ducam te in convivia, & captas quoque mea præcepta in hac parte. Tarda accedito, & decora progredere lucernâ adhibitâ. Cunctatio jucunda est Veneri: dilatio est lena maxima. Quamvis eris deformis, videbere pulcra ebriis; & nox ipsa præbebit vela mendis tuis. Sume escam digitis; gestus edendi est aliquid: nec obline totam faciem manu sordidâ. Neve ante cape cibos domi: & omitte comedere citra paulò minus quàm expetes, & quàm potes comedere. *Si Priamides videat Helenen comedentem cupidè, oderit; & dicat mea præda est inepta. Concinnius est, & magis deceat puellas bibere. Bacche non malè stas cum puero Veneris. Hoc quoque, quatenus fert caput: & mens & pedes sua fungantur officio: nec cerne gemina quæ sint unica. Fœmina jacens delibuta multo vino est res deformis: illa meretur ferre quoslibet congressus. Nec securum vinci somnis mensâ appositâ: multa erubescenda solent fieri per somnos.*

NOTÆ.

[y] *Positâ*] Nam per lucernæ lumen pulcriores videntur puellæ.

[z] *Lena*] *Amoris conciliatrix.*

[a] *Et si turpis*] Alia ratio quamobrem serò veniendum.

[b] *Quiddam*] Non est nihil gestus edendi, sed habet quod etiam ad amorem alliciat.

[c] *Neve domi*] Eas damnat domi quæ panem atrum vorant, deinde cum amatore dum cœnant liguriunt, quasi cibum attingere non auderent aut vento viverent.

[d] *Sed*] Hanc vocem, quam clar. Heinsius mutandam censuerat, revocavi, utpote quæ ad scopum maximè faciat. Dixit Poëta, *Ne domi edas, ut sobria videaris in convivio.* nunc ab opposito vitio cavet, *sed vide*, inquit, *ne nimium absumas, aut vorax videaris.*

[e] *Priamides*] Paris est Priami Trojanorum regis filius, qui Helenam rapuit.

[f] *Hoc*] Ut bibat puella, *scil.*

[g] *Singula bina*] Qualia ebriis videntur.

[h] *Lyæo*] *Vino*, cui a Baccho vini Deo hoc nomen, ut paulò antè diximus.

Ulteriora pudet docuisse: * * *
* * * * *
Lusus habet finem: [i] cygnis descendere tempus,
Duxerunt collo qui juga nostra suo.
Ut quondam juvenes, ita nunc mea turba puellæ
Inscribant [k] spoliis, Naso magister erat.

INTERPRETATIO.

Pudet docuisse ulteriora. * * * * * * * * * * * * * * * * *Lusus habet finem: tempus est desilire Cygnis qui gesserunt juga nostra collo suo. Ut juvenes olim, sic nunc puella mea turba insculpant exuviis, Naso erat magister.*

NOTÆ.

[i] *Cygnis*] Non immeritò Poëta, qui est in tutelâ Apollinis, & res Venereas cecinit, ab avibus utrique numini sacris se vectum fuisse dicit. *Descendere cygnis* pro *curru descendere*, quem cygni traxerunt.

[k] *Spoliis*] Quas adolescentibus detraxerunt.

P. OVIDII NASONIS
REMEDIUM AMORIS.

Legerat hujus Amor titulum nomenque libelli:
Bella mihi, video, bella parantur, ait.
Parce tuum vatem sceleris damnare, Cupido,
Tradita qui toties te duce signa tuli.
Non ego [l] Tydides, à quo tua saucia mater
In liquidum rediit æthera [m] Martis equis.
Sæpe tepent alij juvenes: ego semper amavi.
Et si, quid faciam nunc quoque, quæris; amo.
Quin etiam docui, [n] quâ possis arte parari:
Et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.

INTERPRETATIO.

Amor viderat titulum & nomen hujus libelli: cerno inquit bella adversus me, bella parantur. Noli arguere flagitij tuum Poetam, ô Cupido; qui toties gestavi signa credita te imperatore. Ego non sum Tydides, à quo mater tua vulnerata rediit in fluidum cœlum equis Martis. Alij juvenes sæpe frigent: ego semper amavi. & si petis quid agam nunc quoque, amo. Quin etiam ostendi quâ arte possis conciliari & quod nunc est ratio, fuit ante furor.

NOTÆ.

[l] *Tydides*] Diomedes est Tydei filius, qui bello Trojano, Veneris dextram vulnere violavit.

[m] *Martis equis*] Quos unà cum curru sibi orat Venus, Homeri Iliados lib. 5.

[n] *Quâ arte*] Hanc artem quæ in conciliando Amore versatur superioribus libris docuit.

Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes:
 Nec nova præteritum Musa retexit opus.
Si quis amat, quod amare juvat, feliciter ardens
 Gaudeat, & [o] vento naviget ille suo.
At si quis male fert indignæ regna puellæ;
 Ne pereat, nostræ sentiat artis opem.
Cur aliquis collum laqueo nodatus ab arcto
 E trabe sublimi triste pependit onus?
Cur aliquis rigido fodit sua viscera ferro?
 Invidiam cædis, pacis amator, habes.
Qui, nisi desierit, misero periturus amore est;
 Desinat: & nulli funeris auctor eris.
Et puer es; nec te quicquam, nisi ludere, oportet.
 Lude: decent annos mollia regna tuos.
Nam poteras uti [p] nudis ad bella sagittis:
 Sed tua letifero sanguine tela carent.
[q] Vitricus & gladiis & acutâ dimicet hastâ;
 Et victor multâ cæde cruentus eat.
Tu cole [r] maternas, tuto quibus utimur, artes:
 Et quarum vitio nulla fit orba parens.
Effice nocturnâ frangatur janua rixâ;
 Et tegat ornatas multa corona fores.
Fac coëant furtim juvenes, timidæque puellæ:
 Verbaque dent cauto qualibet arte viro.
Et modò blanditias, rigido modò jurgia posti
 Dicat; & exclusus [s] flebile cantet amans.

INTERPRETATIO.

Nec destituimus te, puer suavis, nec nostras artes: nec musa nova dissolvit opus ante-actum. Si quis amat quod gratum est amare, feliciter incensus lætetur, & ille navigat vento secundo. At si quis indignè patitur imperia sævæ puellæ; experiatur auxilium nostræ artis, ne intereat. Cur aliquis pressus collum constricto laqueo pependit onus lugubre ex tigno alto? Cur aliquis fixit sua præcordia ferro duro? Fers invidiam necis; conciliator pacis. Qui periturus est amore infelici nisi omiserit, omittat: & nemini eris causa mortis. Et puer es; nec oportet te quicquam facere, nisi ludere. Lude: imperia conveniunt annis tuis. Nam poteras uti depromtis sagittis ad bella: sed tua tela carent sanguine mortifero. Vitricus pugnet ensibus & hastâ acutâ; & victor feratur sanguinolentus plurimâ strage. Tu indulge artibus maternis, quibus utimur securè: & quarum culpâ nulla mater fit orba. Fac fores sternantur jurgio nocturno; & plurimum sertum velet januam cultam. Fac juvenes & puellæ meticulosæ conveniant furtim; & decipiant maritum vafrum quâlibet fraude. Et modo amator dicat blanditias, modo probra duræ januæ; & repulsus canat miserabiliter.

NOTÆ.

[o] *Vento*] Metaphora familiaris petita à ventis quibus navis impellitur; quâ figurâ, fortunâ & felicitate suâ in Amore utendum suadet Poëta.

[p] *Nudis*] *Ex pharetrâ depromtis*.

[q] *Vitricus*] Mars est Deus belli, qui cum Venere Cupidinis matre concubuit.

[r] *Maternas*] Jocos *scil.*

[s] *Flebile*] Pro *flebiliter*, quomodo & alibi.

His lacrymis contentus eris sine crimine mortis.
Non tua [x] fax avidos digna subire rogos.
Hæc ego. movit Amor gemmatas aureus alas;
Et mihi, [y] Propositum perfice, dixit, opus.
Ad mea, decepti Juvenes, præcepta venite;
Quos suus ex omni parte fefellit amor.
Discite sanari, per quem didicistis amare:
[z] Una manus vobis vulnus opemque feret.
Terra salutares herbas, eadémque nocentes,
Nutrit: & urticæ proxima sæpe rosa est.
Vulnus in [a] Herculeo quæ quondam fecerat hoste,
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.
Sed quæcunque viris, vobis quoque dicta, puellæ,
Credite. diversis partibus arma damus.
E [b] quibus ad vestros si quid non pertinet usus;
Attamen exemplo multa docere potest.
[c] Utile propositum, sævas extinguere flammas;
Nec servum vitij pectus habere sui.
Vixisset [d] Phyllis, si me foret usa magistro,
Et per quod novies, sæpius [e] isset iter.

INTERPRETATIO.

Contentus eris his lacrymis sine probro mortis. Fax tua non meruit accedere ad pyras rapaces. Hæc ego: amor splendidus agitavit alas radiantes; & mihi dixit absolve opus inceptum. Juvenes elusi, quos amor suus perdidit ex omni parte, accedite ad mea monita. Discite sanari, per quem docti estis amare: una manus feret vobis vulnus & remedium. Terra gignit herbas salutiferas, & eadem gignit noxias: & rosa est sæpe proxima urticæ. Hasta Pelias quæ inflixerat olim vulnus hosti Herculeo, præbuit remedium vulneris. Sed puellæ, credite quoque dicta vobis quæcumque dicta viris: præbemus arma partibus diversis. E quibus. si quid non spectat ad vestra commoda; attamen potest docere multa exemplo. Utile est institutum opprimere ignes feros, nec habere animum servum vitij sui. Phyllis vixisset si habuisset me præceptorem, & trivisset sæpius viam quam trivit novies.

NOTÆ.

[x] *Fax*] Amori tribuuntur faces quibus etiam in nuptiis utebantur; sed in funeribus diversæ prorsus admovebantur.

[y] *Propositum*] Libellum dicit de Remedio Amoris.

[z] *Una*] Suâ dicit, quâ amatorios & lascivos versus scripsit; jâ adversus amorē scripturus.

[a] *Herculeo*] De Telepho loquitur Herculis ex Auge filio, qui Achillis hastâ, quæ Pelias dicta est, vulneratus, ejusdem rubigine sanatus est.

[b] *Quibus*] De puellis loquitur ad quarum usus non sunt, quæ monebit Naso, plurima tametsi contra indicat.

[c] *Utile*] Nunquam satis dici potest quàm utile, quàm Deo gratum qui mentes castas amat, quàm jucundùm per seipsum liberum esse. Sed statim & maturè libidini obviam eundum; principiis obstandum; fugiendum, non de voluptate cogitandum præsertim, quæ ipsa usque adeò mentis est venenum præsentissimum ut cogitationem cùm subit, eo ipso quod subit vincat, quippe quæ amatur cum intelligitur, nisi pectus sit certis quibusdam vocibus quas paucissimi sciunt, egregiè præparatum.

[d] *Phyllis*] Quæ Amoris impatientiâ, ob Demophoontis absentiam laqueo vitam finivit; ut vidimus in epistolis.

[e] *Isset*] Sæpius ad mare profecta est, Phyllis, ut prospiceret suusne Demophoon rediret, quæ diutiùs si expectasset, & sæpiùs adhuc ad mare iisset, suum tandem, qui post ejus obitum redivit, Demophoonta vidisset.

Nec moriens [f] Dido summa vidisset ab arce
[g] Dardanidas vento vela dedisse rates.
Nec dolor armasset contra sua viscera [h] matrem;
Quæ [i] socij damno sanguinis ulta virum est.
Arte meâ [k] Tereus, quamvis Philomela placeret,
Per facinus fieri non meruisset avis.
Da mihi [l] Pasiphaën; jam tauri ponet amorem:
Da [m] Phædram; Phædræ turpis abibit amor.
Redde Parin nobis; Helenen Menelaüs habebit:
[n] Nec manibus Danaïs Pergama victa cadent.
Impia si nostros legisset [o] Scylla libellos;
Hæsisset capiti [p] purpura, Nise, tuo.
Me [q] duce damnosas, homines, compescite curas:
Rectáque cum sociis me duce [r] navis eat.
Naso legendus erat, tunc cum didicistis amare;
Idem nunc vobis Naso legendus erit.
Publicus assertor dominis oppressa levabo
Pectora: [s] vindictæ quisque favete suæ.

INTERPRETATIO.

Nec Dido moriens aspexisset ab arce excelsâ naves Trojanas tradidisse vela vento. Nec dolor arma præbuisset matri quæ ulta est maritum jacturâ sanguinis socij adversus sua viscera. Tereus, arte meâ, non meruisset mutari in avem per flagitium, quamvis Philomela placeret. Da mihi Pasiphaen; jam relinquet amorem tauri. Da Phædram; amor inhonestus Phædræ recedet. Da nobis Paridem; Menelaus obtinebit Helenen: nec Pergama superata proterentur manibus Danaûm. Si Scylla impia evolvisset nostros libellos; Nise, purpura mansisset in capite tuo. Homines coercete amores perniciosos, me suasore: & navis currat rectâ cum sociis me præeunte. Naso erat legendus tunc cùm didicistis amare; idem Naso erit nunc vobis legendus. Ego vindex publicus exonerabo corda oppressa dominis: Unusquisque favete vindictæ suæ.

NOTÆ.

[f] *Dido*] Hanc in epistolis diximus suæ necis autorem, ob Æneæ, quem amabat discessum.

[g] *Dardanidas*] Æneæ, *scil.* comitúmque Trojanorum, qui à Dardano Trojæ ædificatore hoc nomen sortiti sunt.

[h] *Matrem*] De Medeâ loquitur, quæ ab Jasone repudiata filios communes in sui ultionem mactavit; ut jam sæpe vidimus.

[i] *Socij*] Optimè & feliciter eâ voce Jasonis & Medeæ filios designavit.

[k] *Tereus*] Fabulam hanc vidimus antea, quam prolixè si cupis legere, inspice, Metam. lib. 6. à ℣. 428.

[l] *Pasiphaen*] De hâc quoque Minois uxore. Tauri amore incensa antea verba fecimus.

[m] *Phædram*] Quæ privigni Hippolyti amore exarsit.

[n] *Nec manibus*] Frustra, opinor, quæ de Trojâ a Græcis propter Helenam à Paride raptam, dirutâ, diximus, huc retulero.

[o] *Scylla*] Quæ patri Niso fatalem crinem, ut amori suo serviret, surripuit. Quam fabulam sæpius repetitam Metam. 8. videbimus.

[p] *Purpura*] *Crinis purpureus.*

[q] *Duce*] Quia de Amoris remediis scribit.

[r] *Navis*] Se Typhin & gubernatorem Amoris in 1. de arte vocavit.

[s] *Vindictæ*] Virgâ quæ *Vindicta* dicebatur in libertatem à Prætore servi asserebantur; quam ad rem alludit Poëta qui se Amatores à gravissimo servitio liberaturum profitetur: ut *Vindicta* pro ipsâ libertate sit hoc in loco intelligenda.

Te precor, [t] arcitenens, adſit tua [u] laurea nobis,
Carminis & medicæ Phœbe repertor opis.
Tu pariter vati, pariter ſuccurre [x] medenti:
Utraque tutelæ ſubdita [y] cura tuæ.
Dum licet, & modici tangunt præcordia [z] motus;
[a] Si piget, in primo limine [b] ſiſte pedem.
Opprime, dum nova ſunt, ſubiti mala ſemina morbi;
Et tuus [c] incipiens ire reſiſtat equus.
[d] Nam mora dat vires, teneras mora percoquit uvas:
Et validas ſegetes, quod fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor ſpatiantibus umbras,
Quo poſita eſt primùm tempore, virga fuit.
Tum poterat manibus ſummâ tellure revelli;
Nunc ſtat in immenſum viribus aucta ſuis.
Quale ſit id, quod amas, celeri circumſpice mente:
Et tua læſuro ſubtrahe colla jugo.
Principiis obſta. ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas convaluere moras.
Sed propera: nec te venturas differ in horas.
Qui non eſt hodie, cras minus aptus erit.
Verba dat omnis amor, reperitque alimenta morando.
Optima vindictæ proxima quæque dies.

INTERPRETATIO.

Te oro, Phœbe arcitenens, inventor carminis & auxilij medici, tua laurea nos non deſtituat. Tu juva pariter poetam, juva pariter medicum: utraque cura ſubjecta eſt tutela tua: Dum licet, & motus moderati afficiunt viſcera, ſi piget, fige gradum in primo aditu. Proculcato mala ſemina morbi repentini, dum nova ſunt, & equus tuus primò progrediens gradum ſiſtat. Nam tempus ſuppeditat vires; tempus decoquit uvas teneras: & præſtat fortes ſegetes, quod fuit herba. Arbor quæ effert ſpatioſas umbras ambulantibus, fuit virga, quo tempore primùm ſata eſt. Tum poteras eradicari extremo ſolo manibus; nunc hæret aucta in immenſum ſuis viribus. Circumluſtrate mente veloci quale ſit id quod amas. & ſubducito cervices tuas jugo te preſſuro. Obnitere primordiis: remedium quæritur ſerò, cùm morbi vires collegerunt per longa tempora, ſed feſtina nec te dimitte in tempus futurum. Qui non eſt idoneus hodie, cras erit minùs. Omnis amor fallit & invenit pabula manendo. Quæque dies prima aptiſſima libertati.

NOTÆ.

[t] *Arcitenens*] Apollo eſt, arcu ſuo apud Poëtas notiſſimus.

[u] *Laurea*] Corona eſt ex lauro Apollini ſacra arbore facta. Cùm verò lauream ab Apolline, magis ejus opem, quam & poſtmodum nominat, expetit.

[x] *Medenti*] *Remedia amatoribus afferenti.*

[y] *Cura*] Poëtica *ſcil.* & Medecina.

[z] *Motus*] Amorem dicit.

[a] *Si piget*] Quia iis tantùm ſcribere dixit quibus in amore non ſunt res ſecundæ.

[b] *Siste pedem*] O optimum conſilium! Vinceris perpetuò quiſquis primò hoſti tuâ ruinâ creſcenti non potuiſti reſiſtere.

[c] *Incipiens*] Idem quod modo hac docet comparatione, facilius eſſe initio amori reſiſtere.

[d] *Nam mora*] Non mora quidem, ſed cauſæ quibus conceditur mora.

Flumina

Flumina pauca vides de magnis fontibus orta :
Plurima collectis multiplicantur aquis.
Si citò sensisses, quantùm peccare parares,
[e] Non tegeres vultus cortice, Myrrha, tuos.
Vidi ego, quod primò fuerat sanabile, vulnus
Dilatum longæ damna tulisse moræ.
Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,
Dicimus assiduè, Cras quoque fiet [f] idem.
Interea tacitæ serpunt in viscera flammæ;
Et mala radices altius arbor agit.
Si tamen auxilij perierunt tempora primi,
Et vetus in capto pectore sedit amor;
[g] Majus opus superest : sed non, quia serior ægro
Advocor, ille mihi destituendus erit.
[h] Quam læsus fuerat partem [i] Pœantius heros;
Certâ debuerat [k] præsecuisse manu.
[l] Post tamen hic multos sanatus creditur annos
[m] Supremam bellis imposuisse manum.
Qui modò nascentes properabam pellere morbos,
Admoveo tardam nunc tibi lentus opem.

INTERPRETATIO.

Cernis paucos fluvios natos de magnis scaturiginibus : plurimi augentur aquis congestis. Myrrha, si statim cognovisses quantùm institueres peccare, non velares faciem tuam cortice. Ego vidi plagam, quæ fuerat primò medicabilis prorogatam habuisse incommoda prolixa mora. Sed quia juvat deripere flores Veneris, dicimus indesinenter, idem curabitur quoque cras. Interea ignes secreti gliscunt in præcordia; & prava arbor ducit altiùs radices. Si tamen oportunitas primi remedij præterita est, & vetus amor occupavit mentem irretitam; majus opus restat : sed quanquam arcessor tardiùs ad ægrotum, ille non erit mihi deserendus. Heros Pœantius debuerat excidisse manu confirmatâ partem quâ vulneratus fuerat. Hic tamen valetudini restitutus post multos annos, existimatur admovisse manum ultimam bellis. Qui festinabam fugare modò morbos incipientes, nunc serus affero tibi auxilium lentum.

NOTÆ.

[e] *Non tegeres*] Quia si patris flagitioso amore abstinuisset, nec ille eam trucidare parasset, nec ipsa aufugisset, nec in arborem sui nominis mutata esset.

[f] *Idem*] Ut, *scil.* Amorem propellamus.

[g] *Majus opus*] In Amore eradicando *scil.*

[h] *Quam*] Græcismus elegans nostro familiaris.

[i] *Pœantius*] Philoctetes est Pœantis filius, Herculis comes, qui sagittâ hydræ veneno infectâ, unâ ex iis quas ab Hercule acceperat, in pede casu vulneratus fuit. Quanquam alij à serpente læsum asserunt.

[k] *Præsecuisse*] Ne venenum *scilicet* ad sanas partes cum sanguine flueret.

[l] *Post tamen*] In Lemno relictus fuerat Philoctetes quòd fœtorem ex ejus vulnere Græci ferre non possent : quem tandem tamen Machaon medicus valetudini restituit.

[m] *Supremam*] Occiso Achille, Ulysses in Lemnum regressus, Philocteten ad Trojam reduxit, qui Herculis sagittas habebat, sine quibus Troja capi non poterat.

Aut nova, si possis, sedare incendia tentes:
 [n] Aut ubi per vires procubuere suas.
Cùm furor in cursu est; currenti cede furori.
 Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui cum descendere possit,
 Pugnat in adversas ire natator aquas.
Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte
 Respuit, atque odio verba monentis habet.
Aggrediar melius tunc, cum sua vulnera tangi
 Jam finet, & [o] veris vocibus aptus erit.
Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati
 Flere vetet? non hoc illa monenda loco.
Cùm dederit lacrymas [p] animúmque impleverit ægrum;
 Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporis ars medicina ferè est. data tempore prosunt,
 Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irritésque vetando;
 Temporibus si non aggrediare suis.
Ergo, ubi visus eris nostræ medicabilis arti,
 Fac monitis fugias otia [q] prima meis.
Hæc, ut ames, faciunt: hæc, ut fecere, tuentur:
 Hæc sunt jucundi causa cibúsque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus;
 Contemtæque jacent, & sine luce, faces.
Quàm platanus rivo gaudet, quàm populus undâ,
 Et quam limosâ canna palustris humo;

INTERPRETATIO.

Vel coneris opprimere incendia nascentia si queas; vel ubi remiserunt per vires suas. Cùm furor est in impetu, obsequere furori ruenti. Omnis impetus habet accessus arduos. Natator est imperitus qui cùm possit devolvi ab obliquo, conatur natare in aquas oppositas. Animus impatiens, nec adhuc medicabilis arte rejicit, atque odit vocem admonentis. Incipiam melius tunc, cùm jam patietur suas plagas tangi, & erit opportunus verbis salutiferis. Quis, nisi amens, prohibeat matrem lacrymari in funere filij? Illa non est admonenda hoc loco. Cùm profuderis lacrymas & morem gesserit animo dolenti; illa ægritudo delinienda erit verbis. Medicina est propemodum ars temporis: vina exhibita opportunè juvant, & exhibita intempestivè obsunt. Quin etiam inflammes vitia, & acriora facias prohibendo: si non attentes temporibus suis. Ergò ubi visus eris sanabilis nostræ arti, fuge primò præceptis meis vites otia. Hæc faciunt ut ames: hæc, postquam effecerunt, foveat hæc sunt causa & esca morbi grati. Si removeas otia, arcus cupidinis elanguerunt, & tædæ jacent spretæ, & sine igne. Quàm platanus delectatur flumine, quàm populus aquâ, & quàm arundo palustris solo lutulento;

NOTÆ.

[n] *Aut ubi*] Immedicabiles dicit esse Amores, dum fervent: nec, nisi post aliquod tempus adhibendum remedium quod non ab initio allatum fuerit.

[o] *Veris*] Pro utilibus posuit. Optimè: nam certè veritas omnis boni fundamentum, aut certè ipsum bonum omne est.

[p] *Animum implev.*] *Sibi in flendo morem gesserit.*

[q] *Prima*] Pro primò.

Tam Venus otia amat. qui finem quæris amoris,
(Cedit amor rebus) res age: tutus eris.
Languor, & immodici sub nullo [e] vindice somni,
Aleaque, & multo [f] tempora quassa mero,
Eripiunt omnes animis sine vulnere nervos.
Adfluit incautis insidiosus Amor.
Desidiam puer ille sequi solet. odit agentes.
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Sunt fora: sunt leges: sunt, quos tuearis, amici.
[t] Vade per urbanæ candida castra togæ.
Vel tu sanguinei juvenilia munera Martis
Suscipe. [u] deliriæ jam tibi terga dabunt.
[x] Ecce fugax Parthus, magni nova causa triumphi,
[y] Jam videt in campis Cæsaris arma suis.
Vince Cupidineas pariter Parthásque sagittas:
Et refer ad patrios bina [z] tropæa Deos.
Ut semel [a] Ætolâ Venus est à cuspide læsa;
[b] Mandat amarori bella gerenda suo.
Quæritis, [c] Ægisthus quare sit factus adulter?
In promtu causa est: desidiosus erar:

INTERPRETATIO.

tàm Venus lætatur otio. Qui cupis finem amoris, (amor cedit rebus) negotia tracta; eris securus. Languor & somni multi sub nullo moderatore, & alea & tempora fracta multo vino, auferunt omnes vires animis sine plagâ. Amor dolosus adrepit incautiestis. Ille puer solet sectari inertiam: odit sedulos. Da menti oscitanti opus quo impediatur. Sunt fora, sunt leges; sunt amici quos defendas. Ambula per castra alba togæ urbanæ. Vel immisce te oneribus juvenilibus Martis cruenti: Jam voluptas à te recedet. Ecce Parthus fugax, nova materia magni triumphi, jam cernit arma Cæsaris in campis suis. Frange pariter cupidineas & Parthas sagittas: & refer bina tropæa ad Deos patrios. Postquam Venus est semel vulnerata à mucrone Ætolâ; committit bella administranda amatori suo. Petitis, quamobrem Ægysthus sit factus adulter? Causa est ad manum; erat otiosus.

NOTÆ.

[e] *Vindice*] Qui aliquem è lecto cogat surgere.

[f] *Tempora quassa*] Caput dicit nimio vino titubans.

[t] *Vade per*] In Candidatorum numero & honorum ambitu esse debere monet eum, qui Amorem fugare cupiat. Solebant enim in togis candidis ambulare qui Magistratus à Populo petebant.

[u] *Delitiæ*] *Amor à te fugerit.*

[x] *Ecce fugax*] Bellum Parthicum designat, quod Cajus, vel Tiberius Augusti sumsit auspiciis, de quo anteà. *Fugacem* verò Parthum appellat, quoniam à tergo non minùs infestas fugiens immittit hosti sagittas, quàm consistens.

[y] *Jam videt*] Sensus est, *Jam cuivis Amatori datur occasio, quâ Amorem negotiosus propellat.*

[z] *Tropæa*] Spolia sunt ab hostibus reportata, quæ veteres in loco ubi victoria parta, monumentum, postibus affigere solebant.

[a] *Ætolâ*] Diomedis Ætoliæ regis; quod factũ bello Trojano accidisse anteà monuimus.

[b] *Mandat*] Marti, amatori suo belli curam Venus reliquit, ut jam in castris nec reperiatur ipsa, nec filius comesve ejus Amor. Quæ an vera sint semper, viderit Naso.

[c] *Ægysthus*] Thyestis fuit filius, qui Clytemnestram Agamemnonis uxorem corrupit; de quâ re jam sæpe. Adulter fuerat pater qui cum fratris Atrei uxore concubuerat, cum filia Pelopeia incestum patraverat, qualis inde nasci potuit filius?

Pugnabant alij [d] tardis apud Ilion armis:
Transtulerat vires Græcia tota suas.
Sive operam bellis vellet dare, nulla gerebat;
Sive foro, vacuum litibus [e] Argos erat.
Quod potuit, ne nil illic ageretur, amavit.
[f] Sic venit ille puer: sic puer ille manet.
Rura quoque oblectant animos; studiúmque colendi:
Quælibet huic curæ cedere cura potest.
Colla jube domitos oneri supponere tauros;
Sauciet ut duram vomer aduncus humum.
Obrue versatâ [g] Cerealia semina terrâ,
Quæ tibi cùm multo fœnore reddat ager.
Aspice curvatos pomorum pondere ramos;
Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.
Aspice jucundo labentes murmure rivos:
Aspice tondentes fertile gramen oves.
Ecce petunt rupes præruptáque saxa capellæ.
Jam referent hœdis ubera plena suis.
Pastor [h] inæquali modulatur arundine carmen:
Nec desunt comites sedula turba canes.
Parte sonant aliâ silvæ mugitibus altæ;
Et queritur vitulum mater abesse suum.
Quid cum suppositos fugiunt [i] examina fumos,
Ut revelent demti [k] vimina torta favi?

INTERPRETATIO.

Alij certabant apud Trojam lentis armis: Græcia tota avexerat vires suas. Sive optaret navare operam bellis, nulla administrabat; sive foro, Argos erat sine litibus. Ne nihil illic moveretur, quod licuit, amavit. Ille puer sic subit; ille puer sic moratur. Rura quoque; & desiderium colendi ea demulcent mentes: qualibet cura potest cedere huic curæ. Fac tauri jugo assueti præbeant cervices oneri; ut vomer proscindat duram terram. Et operi semina Cerealia terrâ subactâ, qua ager referat tibi cùm multo fructu. Vide ramos pressos onere pomorum; ut arbor sua vix par sit oneri quod protulit. Pasce oculos rivis fluentibus suavi murmure: Cerne oves pascentes herbas fœcundas. En capellæ scandunt rupes & saxa abrupta. Jam referent ubera distenta hœdis suis. Pastor meditatur carmen arundine inæquali: nec canes comites turba vigil desiderantur. Aliâ parte silvæ excelsæ remugiunt; & mater gemit vitulum suum desiderari. Quid cùm examina vitant fumos subjectos, ut favi sublati pondus detrahant viminibus tortis?

NOTÆ.

[d] *Tardis*] Decem annos duravit Trojana obsidio.

[e] *Argos*] Vetus ac nobilis fuit civitas in Argolide, ubi sicuti & Mycenis Agamemnon regnavit. Sed & aliæ fuerunt ejusdem nominis civitates in Græciâ, quæ tota quandoque illo nomine intelligitur.

[f] *Sic*] Cùm nihil aliud agendum succurrit.

[g] *Cerealia*] Quæ Ceres frugum dea invenit.

[h] *Inæquali arund.*] *Fistulâ imparibus junctâ calamis.*

[i] *Examina*] De Apibus loquitur, quas fumo fugare mos erat, cùm favos subtrahere volebant.

[k] *Vimina*] Ex quibus alvearia fiunt, quæ mellis ab apibus collecti pondere gravantur.

Poma dat autumnus; formosa est messibus æstas;
Ver præbet flores: igne levatur hiems.
Temporibus certis maturam rusticus uvam
Deligit; & nudo sub pede musta fluunt:
Temporibus certis desectas alligat [l] herbas;
Et tonsam [m] raro pectine verrit humum.
Ipse potes riguis plantam deponere in hortis:
Ipse potes rivos ducere lenis aquæ.
Venerit insitio; fac ramum ramus adoptet:
Stetque peregrinis arbor operta [n] comis.
Cùm semel hæc animum cœpit mulcere voluptas,
Debilibus pennis irritus exit Amor.
Vel tu venandi studium cole. sæpe recessit
Turpiter à [o] Phœbi victa sorore Venus.
Nunc leporem [p] pronum catulo sectare sagaci:
Nunc tua frondosis retia tende jugis.
Aut pavidos terre varia formidine cervos:
Aut cadat adversa cuspide fossus aper.
Nocte fatigatum somnus, non cura puellæ,
Excipit; & pingui membra quiete levat.
Lenius est [q] studium, studium tamen, alite captâ,
Aut lino, aut [r] calamis præmia parva sequi.
Vel, quæ piscis edax avido [s] malè devoret ore;
Abdere supremis æra recurva cibis.

INTERPRETATIO.

Autumnus exhibet poma; æstas pulcra est messibus; ver exhibet flores; hyems lenitur foco. Rusticus carpit temporibus constitutis racemos maturos; & musta defluunt sub pede nudo. Colligis herbas detonsas tēporibus constitutis; & radis rastro terram tonsam. Ipse potes statuere plantam in hortis riguis: ipse potes derivare aquam placidam. Cùm aderit insitio; fac ramus sibi adsciscat ramum: & arbor sit ornata frondibus alienis. Cùm hæc voluptas semel occepit delinire mentem, amor imbecillis recedit pennis infirmis. Vel tu indulge studio venandi: Venus sæpe discessit turpiter superata à sorore Apollinis. Nunc sequere leporem obvium catulo sagaci: nunc pone tuas plagas montibus nemorosis. Aut percelle vario terrore cervos timidos; aut aper transfixus mucrone opposito prosternatur. Somnus, non cura puellæ nocte excipit defessum; & membra mulcet quiete humectante. Levius est studium, studium tamen, captare exiguos fructus ave captâ, aut retibus, aut calamis viscatis: *Vel tegere hamos aduncos escis superinductis, quos piscis vorax malè absorbeat ore cupido.*

NOTÆ.

[l] *Herbas*] De fœno agitur, quod vel in metas extruitur; vel per fasciculos in pratis religatur.

[m] *Raro*] De rastris sermo est quibus in metas colligitur & cogitur fœnum.

[n] *Comis*] De ramis seu frondibus loquitur, quæ per insitionem in varij generis trunco succrescere videmus.

[o] *Phœbi sorore*] Diana est venationis dea, quam qui sequatur vix in Amoris casses incidat.

[p] *Pronum*] *Quem facilè sagax canis inveniat.*

[q] *Studium*] *Occupatio.*

[r] *Calamis*] Viscatis *scilicet.*

[s] *Malè*] Pro ipso pisce, *scilicet.*

Aut his, aut aliis, donec dediscis amare,
Ipse tibi furtim decipiendus eris.
Tu tantum i, quamvis firmis retinebere [t] vinclis,
I procul, & longas carpere perge vias.
Flebis, ut occurret desertæ nomen amicæ:
Stabit & in mediâ pes tibi sæpe viâ.
Sed quantò minus ire voles, magis ire memento:
Perfer; & invitos currere coge pedes.
Nec pluvias vites: nec te [u] peregrina morentur
Sabbata; nec damnis [x] Allia nota suis.
[y] Nec quot transieris, sed quot tibi quære supersint
Millia: nec, maneas ut prope, finge moras.
Tempora nec numera: nec crebro respice Romam,
Sed fuge. tutus adhuc [z] Parthus ab hoste fuga est.
Dura aliquis præcepta vocet mea: dura fatemur
Esse: sed, ut valeas, multa dolenda feres.
Sæpe bibi succos, quamvis invitus, amaros
Æger; & oranti mensa negata mihi.
Ut corpus redimas, ferrum patieris & ignes;
Arida nec sitiens ora lavabis aqua.
Ut valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore majus habet.

INTERPRETATIO.

Ipse eris tibi fallendus clanculùm, his aut aliis, donec desuescis amare. Tu tantùm recede, quamvis coërcebere validis vinculis, procul abi, nec desine sequi longas vias. Lugebis cùm subibit nomen amicæ relictæ: & pes tibi hærebit sæpè in medio itinere: at quò minùs progredi cupies, magis progredi memor esto: usque tolera: & vim facito pedibus renitentibus, ut currant. Nec timeas imbres; nec sabbatha aliena te detineant; nec Allia cognita suis stragibus. Nec cura quot millia præterieris, sed quot tibi restent: nec comminiscitor moras ut maneas prope. Nec rationem habe temporum: nec sæpius respice Romam: sed fuge, Parthus securus est adhuc ab hoste fugâ. Aliquis dicat mea præcepta dura; agnoscimus dura esse: sed tolerabis multa lugenda ut valeas. Sæpe ægrotus sorpsi quamvis animo inique, succos amaros; & mensa negata mihi roganti. Ut redimas corpus tolerabis ferrum & ignes; nec sitiens abluet aquâ ora æstuantia; recusabis quicquam ferre ut valeas animo? At pars hæc præstantior est corpore.

NOTÆ.

[t] *Vinclis*] Puellæ curâ *scilicet*, quam in urbe, non in silvis inventurum se, Amatorem non latet.

[u] *Peregrina*] *A Judæis peregrinis observata.*

[x] *Allia*] Hoc fluvij Italiæ nomen est, qui se Tiberino non longè ab urbe immiscet, apud quem maximâ strage Romani à Gallis, Brenno duce, profligati sunt: Unde factum ut *alliensis dies* pro atro & infausto usurpetur.

[y] *Nec quot.*] Amatorem vetat moræ caussas fingere, aut quàm longam viam confecerit exquirere, ut quiescat; sed magis de itinere faciendo jubet inquirere, ut procedat.

[z] *Parthus*] Parthorum exemplo, qui fugâ hostem profligant & sibi consulunt, fugiendum & vincendam esse docet. Quod quidem consilium nequeo satis laudare & commendare.

Sed tamen est artis [a] strictissima janua nostræ,
Et labor est unus tempora prima pati.
Aspicis, ut [b] prensos urant juga prima juvencos?
Ut nova velocem cingula lædat equum?
Forsitan à [c] Laribus patriis exire pigebit.
Sed tamen exibis: deinde redire voles.
Nec te Lar patrius, sed amor revocabit amicæ,
Prætendens culpæ [d] splendida verba suæ.
Cùm semel exieris, centum solatia curæ
Et rus, & comites, & via longa dabunt.
Nec satis esse puta discedere: lentus abesto:
Dum perdat vires, [e] sitque sine igne, cinis.
Si nisi firmata properabis mente reverti,
Inferet arma tibi sæva rebellis Amor.
Quid quod, ut abfueris, avidus sitiensque redibis;
Et spatium damno cesserit omne tuo?
Viderit, [f] Hæmoniæ si quis mala pabula terræ,
Et magicas artes posse juvare putat.
Ista veneficij vetus est via. noster Apollo
Innocuam sacro carmine monstrat opem.
Me duce [g] non tumulo prodire jubebitur umbra;
Non anus infami carmine [h] rumpet humum.

INTERPRETATIO.

Sed tamen aditus artis nostra est arctissimus, & solus est labor ferre prima tempora. Nonne vides, ut prima juga premant novos juvencos? Ut primum lorum offendat equum celerem? Fortè pigebit excedere domo paternâ: sed tamen excedes, deinde cupies reverti. Nec domus patria sed amor amica obvelans vitium suum speciosis verbis te retrahet. Cùm semel prodieris, & rus, & comites, & iter longum prabebunt centum amoris levamina. Nec crede satis esse abire: absens esto diu; donec ignis absumat vires, & cinis sit sine igne. Si festinabis redire nisi animo confirmato, amor pertinax inferet tibi arma crudelia. Quid quòd postquam abfueris, reverteris cupidus & sitiens; & omnis mora cesserit detrimento tuo? Si quis aspexerit mala gramina terra Hamonia, & credit artes magicas posse esse solatio: Ista est veneficij antiqua via: noster Apollo auxilium indicat innoxium sacro carmine. Umbra non cogetur exire ex tumulo me autore; anus non fodiet terram tristi carmine.

NOTÆ.

[a] *Strictissima*] Ut qui semel ingressus sit, alia omnia levia experiatur. *Dimidium facti, qui cœpit, habet*, inquit Horatius.

[b] *Prensos*] Qui recens ad jugum sunt compulsi, cùm ante per prata vagarentur.

[c] *Laribus*] Deos domesticos pro domo paternâ posuit.

[d] *Splendida*] Quasi pietatis nomine domum reverteretur.

[e] *Sitque sine*] Elegantissima metaphora, quâ penitus extinguendum priùs amorem indicat quàm in urbem redeat Amator.

[f] *Hæmonia*] Thessaliam dicit, veneficiis terram notissimam.

[g] *Non tumulo*] Varia tangit ex veneficarum disciplinâ.

[h] *Rumpet*] *Hæc cantu finditque solum, Manesque sepulcris Elicit.* Tibullus.

Non seges ex aliis alio transibit in agros :
[i] Nec subitò Phœbi pallidus orbis erit.
Ut solet, æquoreas ibit Tyberinus in undas :
Ut solet, [k] in niveis Luna vehetur equis.
[l] Nulla [m] recantatas deponent pectora curas ;
Nec fugiet vivo [n] sulfure victus amor.
Quid te [o] Phasiacæ juverunt gramina terræ,
Cùm cuperes patriâ, [p] Colchi, [q] manere domo ?
Quid tibi profuerunt, [r] Circe, [s] Perseides herbæ,
Cùm sua [t] Neritias abstulit aura rates ?
Omnia fecisti, ne callidus hospes abiret :
Ille dedit [u] certæ lintea plena fugæ.
Omnia fecisti, ne te ferus ureret ignis :
Longus at invito pectore sedit amor.
Vertere tu poteras homines in mille figuras :
Non poteras animi vertere [x] jura tui.
Diceris his etiam, cum jam discedere vellet,
[y] Dulichium verbis detinuisse ducem :
Non ego, quod primò, (memini) sperare solebam,
Iam precor, ut conjux tu meus esse velis.

INTERPRETATIO.

Seges non migrabit ex aliis in alios agros : nec orbis solis fiet repentè pallidus. Tyberinus curret, ut solet, in aquas marinas; Luna procedet, ut solet, in equis albis. Nullæ mentes omittent curas carminibus repressas; nec amor recedet superatus vivo sulfure. Colchi, quid tibi profuerunt herbæ soli Phasiaci, cùm optares manere in domo patris? Circe quid te juverunt herbæ Perseides, cùm ventus suus abripuit naves Neritias? Omnia tentasti, ne hospes versutus discederet. Ille tradidit plena carbasa certæ fugæ. Omnia tentasti ne ignis sævus te absumeret : at longus amor mansit in animo refugiente. Poteras transmutare homines in mille formas : non poteras mutare leges pectoris tui. Perhiberis etiam demulsisse his vocibus ducem Dulichium, cùm jam vellet proficisci : Ego jam non oro, quod primò solebam sperare, (memini) ut tu velis esse meus maritus.

NOTÆ.

[i] *Nec subitò*] Sese negat prorsus incantamentis operam daturum : Sapientiùs quàm multi solent nomine impudenter Christiani.

[k] *In niveis*] *Neque obscurabitur, neque cœlo deducetur* : quod factitare se jactant magi.

[l] *Nulla*] Non verum dixisse arbitror. Neque enim nihil sunt, neque sunt quæ dicunt magi omnia, quâcumque illi denique arte utantur.

[m] *Recantatas*] *Magicis artibus repressas.*

[n] *Sulphure*] Id sacrum dicit, quo, adhibito sulphure, ovo & tedâ lustrabantur amantes.

[o] *Phasiacæ*] Colchon dicit, Medeæ patriam ubi Phasis fuit fluvius.

[p] *Colchi*] Medeam alloquitur quæ à patriâ *Colchis dicitur.*

[q] *Manere*] Potiùs quàm Jasonem sequi.

[r] *Circe*] Solis filiam notissimam nobis jam antè sua fecerunt veneficia.

[s] *Perseides*] Eo nomine à Persâ Oceani filiâ, matre Circes appellavit.

[t] *Neritias*] Naves dicit Ulyssis, quem Circe amavit, à Nerito Ithacæ insulæ, monte ubi ille regnavit, hoc nomen sortitas.

[u] *Certæ*] *Quam nulla herba impedire potuerunt.*

[x] *Jura*] Quibus ad amandum quasi cogebatur.

[y] *Dulichium*] Ulyssem dicit, ab insulâ Dulichio ex Echinadibus unâ, Peloponnesum ab occasu spectante, sic dictum.

Et

Et tamen, ut conjux essem tua, digna videbar :
Quod Dea, quod magni filia Solis eram.
Ne properes oro : spatium pro munere posco.
Quid minus optari per mea vota potest ?
Et freta mota vides ; & debes illa timere.
Utilior velis postmodo ventus erit.
Quæ tibi causa fugæ ? non hic nova Troja resurgit :
Non alius socios [a] Rhesus ad arma vocat.
Hîc amor, hîc pax est ; in quâ malè vulneror unâ :
Totáque sub regno terra futura tuo est.
Illa loquebatur : navem solvebat Ulysses :
Irrita cùm velis [a] verba tulere Noti.
Ardet, & [b] assuetas Circe decurrit ad artes :
Nec tamen est illis attenuatus amor.
Ergo age, quisquis opem nostra tibi poscis ab arte,
Deme veneficiis carminibúsque fidem.
Si te causa potens [c] domina retinebit in Urbe ;
Accipe, consilium quod sit in Urbe meum.
Optimus ille fuit vindex, lædentia pectus
[d] Vincula qui rupit, [e] dedoluitque semel.
Si cui tantùm animi est, illum mirabor & ipse :
Et dicam, Monitis non eget iste meis.
Tu mihi, qui, quod amas, ægrè dediscis amare ;
Nec potes, & velles posse ; docendus eris.

INTERPRETATIO.

Et tamen videbar idonea ut essem tua uxor; quòd eram Dea, quòd filia magni Solis. Precor ne festines : Peto moram pro beneficio. Quid minùs potest desiderari per mea vota ? Et cernis æquora concita ; & debes illa reformidare. Ventus erit postmodo æquior velis. Quæ tibi causa fugæ ? Troja nova non hic excitatur : alius Rhesus non rapit socios ad arma. Hîc est amor, hîc pax ; in quâ solâ malè lædor : & omnis mea terra mansura est sub tuo imperio. *Illa loquebatur : Ulysses deducebat navem : Austri rapuerunt verba vana cum velis. Circe uritur & confugit ad artes solitas, nec tamen amor est imminutus illis. Ergò age, quisquis tibi quaris auxilium ab arte nostrâ, noli fidem adhibere Veneficiis & carminibus. Si causa gravis te detinebit in Urbe domina, accipe quod sit consilium meum in Urbe, ille fuit optimus assertor, qui abscidit vincula prementia pectus, & semel doluit. Si tantùm animi est alicui, ego etiam illum suspiciam ; & dicam, iste non indiget meis præceptis. Tu eris mihi instituendus qui invitus desinis amare quod amas ; nec potes & velles posse.*

NOTÆ.

[a] *Rhesus*] Rex fuit Thraciæ, quem albis equis in Trojanorum auxilium venientem, Ulysses & Diomedes interfecerunt.

[a] *Verba*] Circes, *scilicet*, quæ contempsit Ulysses.

[b] *Assuetas*] Quibus ad veneficia utebatur.

[c] *Dominâ*] Româ, *scilicet*.

[d] *Vincula*] De Amore loquitur, quo Amantis pectus torquetur.

[e] *Dedoluit*] *Amoris impatientiam vicit, ejusque dolorem abjecit.*

Sæpe refer tecum ſceleratæ facta puellæ;
Et pone ante oculos omnia damna tuos.
[f] Illud & illud habet: nec eâ contenta rapinâ
Sub [g] titulum noſtros miſit avara lares.
Sic mihi juravit: ſic me jurata fefellit.
Ante ſuam quoties paſſa jacere forem!
Diligit ipſa alios: à me faſtidit amari.
Inſtitor heu noctes, quas mihi non dat, habet!
Hæc tibi per totos [h] inaceſcant omnia ſenſus:
Hæc refer: hinc odij ſemina quære tui.
Atque utinam poſſis etiam facundus in illis
Eſſe! dole tantùm; ſponte diſertus eris.
Hæſerat in quâdam nuper mea curâ puellâ:
[i] Conveniens animo non erat illa meo.
Curabar propriis æger [k] Podalirius [l] herbis:
Et (fateor) medicus [m] turpiter [n] æger eram.
Profuit [o] aſſiduæ vitiis inſiſtere amicæ.
Idque mihi factum ſæpe ſalubre fuit.
Quàm mala ſunt noſtræ, dicebam, crura puellæ?
Nec tamen, ut verè confiteamur, erant.
Brachia quàm non ſunt noſtræ formoſa puellæ!
Et tamen, ut verè confiteamur, erant.

INTERPRETATIO.

Revocate ſæpe in animum facta ſceleſtæ puellæ, & objice oculis tuis omnia tua detrimenta. Habet illud & illud: nec contenta eâ rapinâ, avara juſſit inſcribendam noſtram domum. Sic juravit mihi, jurata ſic me decepit. Quoties ſivit me jacere ante ſuas fores? Ipſa amat alios: contemnit amari à me. Heu inſtitor habet noctes quas mihi non concedit! *Hæc omnia inamareſcant tibi per totos ſenſus: hæc commemora: pete hinc initia odij tui. Atque etiam utinam poſſis eſſe diſertus in illis! Dole tantum; facilè eris diſertus. Deſiderium meum manſerat nuper in quadam puellâ: illa non erat obſequens animo meo. Æger Podalirius reficiebar propriis herbis: & (confiteor) eram medicus indecorè afflictus. Juvit inhærere vitiis amicæ aſſiduæ: & id factum ſæpe mihi fuit ſalutiferum. Quàm turpia ſunt crura noſtræ puellæ! dicebam. Nec tamen erant ut verum agnoſcamus. Quàm noſtræ puellæ lacerti non ſunt pulcri! & tamen, ut verum agnoſcamus, erant.*

NOTÆ.

[f] *Illud & illud*] Verba ſunt Amantis, aut certè quæ amantem repetere docet Ovidius, ut amicam contemnere diſcat.

[g] *Titulum*] Quo ædes inſcribuntur vendendæ.

[h] *Inaceſcant*] Quàm optimè dolorem exprimit vox iſta, quo in recenſendis acceptis injuriis animus irritatur.

[i] *Conveniens*] Quippe quæ amori non favebat.

[k] *Podalirius*] Æſculapij fuit filius medicus inſignis, cui ſeſe Poëta in Amore curando ſimilem facit.

[l] *Herbis*] Præceptis, *ſcilicet*.

[m] *Turpiter*] Quia medicum dedecet aliis, quam ſibi non poſſit, præſtare opem.

[n] *Æger*] Quia Amans.

[o] *Aſſiduæ*] Quæ animo perpetuò obverſetur.

Quàm brevis est ! nec erat. quàm multùm poscit amantem.
[p] Hinc odio venit maxima causa meo.
Et [q] mala sunt vicina bonis. errore sub illo
Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.
Quàm potes, in pejus dotes deflecte puellæ :
Judiciúmque [r] brevi limite falle tuum.
Turgida, si plena est, si fusca est, nigra vocetur.
In gracili macies crimen habere potest.
Et poterit dici petulans, quæ rustica non est ;
Et poterit dici rustica, si qua proba est.
Quin etiam, quacunque caret tua fœmina dote,
Hanc moveat, blandis usque precare sonis.
Exigito cantet, si qua est sine voce puella :
Fac saltet, nescit si qua movere manum.
Barbara sermone est ; fac tecum multa loquatur.
Non didicit chordas tangere ; posse lyram.
Duriùs incedit ; face inambulet. omne papillæ
Pectus habent tumidæ ; fascia nulla tegat.
Si malè dentata est ; narra, quòd rideat, illi.
[s] Mollibus est oculis ; quòd fleat illa, refer.
Proderit & subitò, cùm se non [t] finxerit ulli,
Ad dominam celeres mane tulisse gradus.
[u] Auferimur cultu : gemmis auróque reguntur
Omnia. pars minima est ipsa puella sui.

INTERPRETATIO.

Quàm parva est ? nec erat : quàm multùm petit ab amante ! Hinc vehemens causa accessit odio meo. Mala quoque sunt proxima bonis : sub illo errore virtus sæpe damnata est pro vitio. Detorque in pejus quantùm potes bona puellæ : & decipe judicium tuum exiguo termino. Si obesa est dicatur turgida ; si fusca est nigra. Macies potest argui in gracili. Quæ non est rustica poterit etiam vocari proterva : & si qua est honesta poterit dici morosa. Quin etiam indesinenter orato verbis lenibus, tua puella exerat dotem quâcunque caret. Si aliqua puella est sine voce ; poscito canat : si qua nescit agitare manum, fac saltet. Est barbara sermone ; fac multis tecum disserat. Non docta est pulsare chordas ; pete Lyram. Ambulat crassiùs, fac incedat : papilla tumida occupant totum pectus ; nulla fascia velet. Si malè est dentata ; refer illi quod rideat. Est oculis teneris commemorato quod illa lugeat. Juverit etiam subitò manè accelerasse gressus ad Dominam, cùm nulli se ornaverit. Rapimur ornatu : omnia velantur gemmis & auro : ipsa puellà est pars minima sui.

NOTÆ.

[p] *Hinc*] Ex eo, *scilicet*, quòd multùm petebat.

[q] *Mala sunt*] Bonitatem imitatur inepta lenitas, Virtutes alias alia vitia.

[r] *Brevi*] In medio consistit Virtus, ità ut ad alterutram partem si inclinaveris in vitium incurras. Prodigus fueris, si plus paulò liberalis.

[s] *Mollibus*] Ex quibus facilè prodeant lacrymæ.

[t] *Finxerit*] *Comam compesuerit, faciem fuco illiverit*, &c.

[u] *Auferimur*] *Ad amandum quasi cogimur.*

Sæpe, ubi sit, quod ames, inter tam multa requiras.
  Decipit hac oculos [x] ægide dives Amor.
Improvisus ades; deprendes tutus [y] inermem:
  Infelix vitiis excidet illa suis.
Nec tamen huic nimium præcepto credere tutum est:
  Fallit enim multos forma sine arte decens.
Tum quoque, cùm positis sua collinet ora [z] venenis,
  Ad dominæ vultus (nec pudor obstet) eas.
Pyxidas invenies, & rerum mille colores;
  Et fluere in tepidos [a] œsypa lapsa sinus.
Illa tuas redolent, [b] Phineu, medicamina mensas:
  Non semel [c] hinc stomacho nausea facta meo.
Nunc tibi, quæ medio Veneris præstentur in usu,
  Eloquar. ex omni parte fugandus amor.
Multa quidem ex illis pudor est mihi dicere: sed tu
  Ingenio verbis concipe plura meis.
Nuper enim nostros quidam carpsere libellos;
  Quorum censura Musa [d] proterva mea est.
Dummodo sic placeam, dum toto canter in orbe;
  Quod volet, impugnent unus & alter opus.

INTERPRETATIO.

Sapè exquiras quod ames inter tam multa. Opulentus amor fallit oculos hâc Ægide. Adeste inexpectatus; securus corripies inermem: illa infelix deturbabitur suis vitiis. Nec tamen cautum est nimiùm confidere huic consilio: nam forma decora sine arte decipit multos. Accedas etiam tum ad ora dominæ, cùm unget faciem suam pigmentis appositis (nec pudor impediat.) Reperies pyxidas & mille colores rerum; & œsypa dilapsa currere in sinus calidos. Phineu, illa unguenta referunt odorem mensarum tuarum: non semel nausea hinc nata ventriculo meo. Nunc dicam tibi quæ fiant in medio usu Veneris: amor profligandus ex omni parte. Pudet quidem multa referre ex illis: sed tu mente assequere plura verbis meis. Nuper enim quidam reprehenderunt nostros libellos; quorum censura musa mea est petulans. Dummodo sic placeam, dum lauder in toto orbe; unus & alter improbent opus quod libuerit.

NOTÆ.

[x] *Ægide*] Fuit Ægis Minervæ scutum, Medusæ capite horridum, quod quicumque intuebatur in saxum vertebatur; quam ad rem nunc alludit Poëta, qui ornamentis suis indutas puellas viris dicit imponere, eosque ad stuporem cogere.

[y] *Inermem*] Quia inornata.

[z] *Venenis*] De fuco loquitur.

[a] *Oesipa*] Videsis quæ suprà diximus.

[b] *Phineu*] Fuit Phineus rex Arcadiæ, quem oculis Dij privarunt, quòd filium occæcasset; cujus mensas Harpyiæ adversus ipsum immissæ ventris profluvio turpissimè fœdabant; ut dapibus vesci non posset.

[c] *Hinc*] Ex inspectis puellarum pyxidibus.

[d] *Proterva*] Est profectò; nec satis est quod placeat, cùm vix aliter quàm placendo nostra nosmet capiat vanitas, & in præceps rapiat miseria.

Ingenium magni detrectat Livor Homeri:
[e] Quisquis es, ex illo, Zoïle, nomen habes.
Et tua sacrilegæ laniarunt carmina linguæ,
Pertulit huc victos quo [f] duce [g] Troja Deos.
Summa petit livor: perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis.
At tu, quicunque es, quem nostra licentia lædit;
Si sapis, [h] ad numeros exige quidque suos.
Fortia [i] Mæonio gaudent pede bella referri.
Deliciis illic quis locus esse potest?
Grande sonant Tragici; Tragicos decet ira [k] cothurnos:
[l] Lusibus è mediis [m] soccus habendus erit.
[n] Liber in adversos hostes stringatur Iambus;
Seu [o] celer, extremum [p] seu trahat ille pedem.
Blanda pharetratos Elegeïa cantet Amores,
Et levis arbitrio ludat amica suo.

INTERPRETATIO.

Invidia detrahit ingenio magni Homeri. Zoile, quisquis es, habes nomen ex illo. Linguæ etiam scelestæ discerpserunt tua carmina, quo duce Troja huc devexit Deos superatos. Invidia invehitur in excelsa: venti deverrunt altissima: fulmina emissa manu Jovis tangunt sublimia. At tu quisquis es quem nostra nimia libertas offendit, si sapis, revoca singula ad rationes suas. Bella strenua volunt cantari pede Mæonio. Quis locus potest esse illic deliciis? Tragici magna sonant; ira decet cothurnos tragicos: soccus erit habendus ex mediis usibus. Iambus liber immittatur in hostes adversos; seu currat, seu ille ducat pedem ultimum. Mollis Elegeia canat amores pharetratos: & amica levis ludat arbitrio suo.

NOTÆ.

[e] *Quisquis es*] Hoc dicit, quia vix aliter notus Zoilus, quàm quòd in Homerum libros composuerit, quos Alexandriæ Ptolemæo regi recitavit: cui quidem nullum ille dedit responsum, quòd tantùm Poëtam immeritò culpari videret. Testatur Vitruvius eum Zoilum ad egestatem compulsum regem adiisse, ut ab eo aliquid acciperet, cui ille respondit, debere qui meliori ingenio sese profiteretur, non modò unum, sed plures etiam pascere posse, cùm Homerus, qui ante mille annos decessisset, ævo perpetuo tot millia hominum pasceret. Accusatus deinde Zoilus parricidij, cruci affixus est; & *Homeromastix* quod Homeri obtrectator fuisset, dictus est.

[f] *Duce*] De Virgilio loquitur, qui Æneæ adventum in Italiam cecinit.

[g] *Troja*] Ex Marone totam Trojæ historiam, ejus urbis excidium, Æneæ fugam, in Italiam penates advectos, &c. cognosces.

[h] *Ad numeros*] Levis est Poëtæ excusatio, nam quod gravissimum in accusatione non tangit.

[i] *Mæonio*] Heroïco carmine; quali usus est Homerus, Mæonius incertâ Etymologiâ dictus.

[k] *Cothurnos*] Calceamenti genus est altius assurgens, quo in Tragœdiâ utebantur, sicuti socco humiliori in Comœdiâ.

[l] *Lusibus*] Id est, ex vitâ communi, quæ Comœdiâ describitur.

[m] *Soccus*] Per soccum stylum intelligit humiliorem, sicuti per cothurnum sublime dicendi genus.

[n] *Liber*] Vel quia pede cito, Iambo *scil.* syllabâ brevi & longâ constante conflatus est; vel quia liberè scribunt qui Iambo adversus aliquem utuntur.

[o] *Celer*] Versus est hypercatalecticus, qui præter pedum justum numerum syllabam habet in fine.

[p] *Seu trahat*] Versum catalecticum dicit, cui una syllaba deest in fine.

[q] Callimachi numeris non est dicendus [r] Achilles:
[s] Cydippe non est [t] oris, Homere, tui.
Quis ferat [u] Andromaches peragentem [x] Thaïda partes?
Peccat in Andromache Thaïda si quis agat.
Thaïs in arte meâ: lascivia libera nostra est.
Nil mihi cum [y] vittâ: Thaïs in arte meâ est.
Si mea materiæ respondet Musa jocosæ,
[z] Vicimus, & falsi criminis acta rea est.
Rumpere, Livor edax; jam magnum nomen habemus:
Majus erit; tantùm, quo pede cœpit, eat.
Sed nimiùm properas: vivam modò; plura dolebis:
Et capiant animi carmina multa mei.
Nam juvat, & studium famæ mihi crescit honoræ:
Principio clivi [a] vester anhelat equus.
Tantùm se nobis Elegi [b] debere fatentur;
Quantùm Virgilio nobile debet [c] epos.

INTERPRETATIO.

Achilles non est cantandus numeris Callimachi: Homere, Cydippe non est tui carminis. Quis patiatur Thaïdem tuentem partes Andremaches? Si quis tueatur partes Thaïdis in Andromache errat. Thaïs est in arte meâ: lascivia nostra est libera. Nihil mihi cum vitta: Thaïs est in arte mea. Si mea musa competit materia jocosa, vicimus, & accersita est falsi criminis. Disrumpere, invidia vorax; jam consequuti sumus magnam famam: major erit; procedat tantùm pede que instituit. Sed nimiùm festinas, modo superstim, plura dolebis; & animi mei capiant multa carmina. Nam predest, & desiderium fama decera mihi augetur. Equus vester ducit ilia in aditu cellis. Elegi agnescunt se debere tantùm nobis; quantùm poema Heroicum debet Virgilio.

NOTÆ.

[q] *Callimachi*] Versibus elegis, in quibus scribendis primas Callimachus obtinuit.

[r] *Achilles*] Id est, Heroum facta fortia. Metonymia est cum Synecdoche.

[s] *Cydippe*] Cujus nominis poëma scripserat Callimachus, ex quo fragmenta ab antiquis Grammaticis citantur. Vidimus etiam supra, Cydippes ad Acontium epistolam mollem, elegis versibus scriptam.

[t] *Oris*] Id est, Cydippes amores versibus heroicis non deceat scribere.

[u] *Andremaches*] Hanc vidimus anteà Hectoris uxorem, matronam dignissimam; quod ex his quoque Maronis versibus facilè colligas,

Heu! quis te casus dejectam conjuge tanto
Excipit, aut quæ digna satis fortuna revisit,
Hectoris Andromache?

[x] *Thaida*] Meretriculæ nomen est apud Terentium.

[y] *Vittâ*] Id est, cum honestis puellis aut fœminis, quæ vittâ utebantur.

[z] *Vicimus*] Egregiam verò laudem ex hac victoria reportaverit.

[a] *Vester*] Livorem hâc compellat metaphorâ, furiam quam tam citò Poëta rumpi nolit, nisi ante majorem suam gloriam viderit.

[b] *Debere*] In scribendis elegis principem sese fuisse apud Latinos Poëta gloriatur: quod quidem non immeritò.

[c] *Epos*] Versum significat in genere vox ista, sed pro Carmine heroico sumitur propter ejus excellentiam.

Hactenus Invidiæ respondimus. [d] attrahe lora
 Fortius; & [e] gyro curre, poëta, tuo.

* * * * * * * * * * *

Nec labor efficere est. [f] raræ sibi vera fatentur:
 Et nihil est quod se dedecuisse putent.
Tunc etiam jubeo totas aperire fenestras,
 Turpiáque admisso membra notare die.
At, simul ad metas venit finita voluptas,
 Lassáque cum totâ corpora mente jacent;
Dum piget, & nullam malis tetigisse puellam,
 Tactutúsque tibi non videare diu;
Tunc [g] animo signa, quodcumque in corpore mendæ est:
 Lumináque in vitiis illius usque tene.
Forsitan hæc aliquis (nam sunt quoque parva vocabit:)
 Sed quæ non prosunt singula, multa juvant.
Parva necat morsu spatiosum vipera taurum:
 A cane non magno sæpe tenetur aper.
[h] Tu tantùm numero pugna; præceptáque in unum
 Contrahe: de multis grandis acervus erit.
Sed quoniam mores totidem, totidémque [i] figuræ:
 Non sunt judiciis omnia danda meis.

INTERPRETATIO.

Hactenus respondimus invidiæ: vates retine fortiùs habenas; & curre orbe tuo. * * * * * * * * * * * * *

Nec difficile est præstare: pauca sibi confitentur vera: & nihil est quod sibi credant indecorum. Tunc etiam impero aperire totas fenestras, & observare membra deformia luce receptâ. At statim atque voluptas absoluta perducta est ad metas, & corpora jacent defessa cum omni animo; dum pœnitet, & malis nullam puellam attigisse, & videaris tibi non tacturus diu; tunc nota animo, quodcunque est vitij in corpore: & defige usque oculos in turpitudinibus illius. Forsitan aliquis hæc dicat parva, (nam sunt quoque) sed quæ non juvant singula, multa sunt utilia. Parva vipera occidit morsu taurum vastum: aper retinetur sæpe à cane non magno. Tu tantùm certa numero; & coge monita in unum: magnus cumulus erit de multis. Sed quandoquidem mores totidem, & totidem figuræ, omnia non sunt concedenda judiciis meis.

NOTÆ.

[d] *Attrahe*] Ne ampliùs malevolos & invidos insectetur sua Musa, petitâ ab equis metaphorâ, hortatur Naso.

[e] *Gyro*] In orbem circa metas, equos & currum agitare necesse habebat auriga qui victoriâ potiri cupiebat. Inde petitâ metaph. sese ad opus incœptum exequendum hortari pergit Poëta.

[f] *Raræ*] Paucas dicit puellas vitia sua agnoscere; ut, patentibus iis, earum odium sibi create cuivis amanti liceat.

[g] *Animo signa*] Monet Poeta, ut pro expellendo cujuscumque puellæ amore, ejus vitia Amans mente volvat. Quod quidem præceptum est optimum; siquidem cautè & tempore cogitanti plurima semper & catervatim earum sese vitia offerant: nec possit quisquam nisi quod bonum est amare.

[h] *Tu tantùm*] Omnium præceptorum istud est primum: *Præcepta omnia denique in unum cogere; eorumque distinctorum in unum coactorum meminisse ad usum.*

[i] *Figuræ*] Veneris tangit obscœna.

Quo tua non possunt offendi pectora facto;
Forsitan hoc alio judice crimen erit.
Ille quod obscœnas in aperto corpore partes
Viderat; in cursu qui fuit, hæsit amor:
Ille quod à Veneris rebus surgente puella
Vidit in immundo signa pudenda toto.
[k] Luditis ô, si quos potuerunt ista movere.
Adflarant [l] tepidæ pectora vestra faces.
[m] Attrahet ille puer contentos fortius arcus;
Saucia majorem turba peteris opem.
Quid, qui clam latuit reddente obscœna puella;
Et vidit, quæ mos ipse videre vetat?
Dî melius, quam nos moneamus talia quemquam!
Ut prosint, non sunt experienda tamen.
Hortor &, ut pariter binas habeatis amicas.
[n] Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito cum mens discurrit utroque;
Alterius vires subtrahit alter amor.
Grandia per multos tenuantur flumina rivos,
Cassáque seducto stipite flamma perit.
Non satis una tenet ceratas anchora puppes:
Non satis est liquidis unicus hamus aquis.
Qui sibi jam pridem [o] solatia bina paravit;
Iam pridem summa victor in arce fuit.
At tibi, qui dominæ fueris malè creditus uni,
Nunc saltem novus est inveniendus amor.

INTERPRETATIO.

Fortè hoc erit crimen alterius judicio, quo facto tuus animus non potest lædi. Ille quia aspexerat partes obscœnas in corpore nudate; amor qui fuit in cursu, constitit: ille quod puellâ discedente à Veneris rebus, aspexit notas erubescendas in lecto sordido. O Iocamini, si ista potuerunt tangere aliquos. Faces tepidæ perstrinxerant vestra pectora. Ille puer intendet fortiùs arcus intentos; turba vulnerata requiretis majus auxilium. Quid, qui furtim occultavit se, puella ejiciente sordida; & aspexit quæ mos ipse prohibet aspicere? Dij meliùs quàm doceamus quemquam talia! quamvis juvent, non sunt tamen tentanda. Moneo etiam ut habeatis duas amicas. Si quis potest habere plures est tutior. Cùm mens diducta fluctuat, amore *utroque diviso; alter amor surripit vires alterius. Magni fluvij minuuntur per multos rivos, & flamma debilis extinguitur ligno detracto. Una anchora non satis retinet puppes pice oblitas: unicus hamus non satis est liquidis aquis. Qui quæsivit sibi jam pridem solatia bina; jampridem fuit victor in arce suprema. At amor novus est nunc saltem parandus tibi, qui fueris malè traditus uni dominæ.*

NOTÆ.

[k] *Luditis*] Eos alloquitur Poëta qui amore leviter tacti, levibus ejusmodi causis ab eo possint divelli.

[l] *Tepidæ faces*] Mediocris Amor.

[m] *Attrahet*] *Amor fiet violentior.*

[n] *Fortior*] Quem minùs Amor possit convellere.

[o] *Solatia bina*] Amicas intelligit, quarum alterâ deficiente, ad aliam recurrere liceat.

Pasiphaës

[p] Pasiphaës Minos in Procride [q] prodidit ignes :
Cessit [r] ab Idæâ conjuge victa prior.
[s] Amphilochi frater ne Phegida semper amaret,
Callirhoë fecit parte recepta tori.
Et [t] Parin Oenone summos tenuisset ad annos,
Si non [u] Oebaliâ pellice læsa foret.
[x] Conjugis [y] Odrysio placuisset forma tyranno :
Sed melior clausæ forma [z] sororis erat.
Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat ?
Successore novo vincitur omnis amor.
[a] Fortiùs è multis mater desiderat unum ;
Quàm quæ flens clamat, Tu mihi solus eras.
Ac ne fortè putes nova me tibi condere jura ;
(Atque utinam inventi gloria nostra foret !)
Vidit id [b] Atrides. quid enim non ille videret,
[c] Cujus in arbitrio Græcia tota fuit ?

INTERPRETATIO.

Minos destituit amorem Pasiphaës in Procride : prior uxor *cessit superata ab uxore Idæa. Callirheë admissa in partem lecti, fecit ne frater Amphilochi amaret semper Phegida. Oenone etiam tenuisset Paridem usque ad annos ultimos, si non fuisset pulsa Pellice Oebaliâ. Pulcritudo uxoris arrisisset Tyranno Odrysio : sed pulcritudo sororis inclusa erat major. Quamobrem hæret exemplis quorum numerus me premit ? Omnis amor superatur novo successore. Mater æquiore animo desiderat unum è multis quàm cui ejulans vociferatur ; tu eras solus mihi. Et ne fortè credas me tibi parare nova jura ; (atque utinam laus inventi esset nostra !) Atrides illud scivit : quid enim ille ignoraret, in cujus potestate tota Græcia fuit ?*

NOTÆ.

[p] *Pasiphaës*] Fuit Pasiphaë Minois uxor, ut jam sæpe vidimus ; Minoïs inquam, qui Procridem Cephalo elapsam & fugitivam, in Cretâ excepit, amavit, cane donavit velocissimo, ab eâ valetudini restitutus.

[q] *Prodidit*] Pro *deseruit*.

[r] *Ab Idæâ*] Faciunt hæc verba ut ad Merulæ sententiam accedendum propendeam, qui pro *Procride*, *Ploride* superiori versu reponendum esse censet, Pindari interpretis fretus auctoritate, qui hujus Ploridis formosæ mulieris Cretensis causâ, Pasiphaen meretricem dicit factam fuisse. Atque illa quidem *Idæa* à Cretæ monte dicta fuerit : cùm si de Cassandrâ, quam Clytemnestræ uxori pellicem Agamemnon superinduxerit, exponere volueris, paulò obscuriùs loquutus Poëta videatur.

[s] *Amphilochi frater*] Alcmæon est Amphiarai filius, qui Alphesibœæ Phegei filiæ Callirhoen Acheloi filiam superinduxit.

[t] *Parin*] Fabulam vide suprà in Oenones epistolâ.

[u] *Oebaliâ*] Helenam dicit, quæ Oebaliam seu Laconiam patriam habuit.

[x] *Conjugis*] Prognes *scil.* Pandionis, Athenarum regis filiæ.

[y] *Odrysio*] Tereo rege Thracum, ab Odrysis Thraciæ circa Hebrum fluvium populo, sic dicto.

[z] *Sororis*] Philomelam intellige, quam vitiatam linguaque privatam arctissimâ custodiâ Tereus servabat.

[a] *Fortiùs*] *Minori cum dolore.*

[b] *Atrides*] Agamemnon Atrei filius.

[c] *Cujus in arbit.*] Fuit ille bello Trojano summus Imperator & Rex regum à Græcis Principibus factus.

[d] Marte suo captam [e] Chryseïda victor amabat:
At senior stultè flebat ubique parens.
Quid lacrymas, odiose senex? bene convenit [f] illis.
[g] Officio natam lædis, inepte, tuo.
Quam postquam reddi [h] Calchas ope tutus Achillis
Jusserat, & patriâ est illa recepta domo;
[i] Est, ait Atrides, illi quàm proxima forma;
Et, si prima sinat syllaba, nomen idem:
Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles:
Sin minus; imperium sentiat ille meum.
Quod si quis vestrum factum hoc incusat, [k] Achivi,
Est aliquid valida sceptra tenere manu.
Nam, si Rex ego sum; nec mecum dormiet illa,
In mea [l] Thersites tegna licebit eat.
Dixit; & hanc habuit solatia magna [m] prioris:
Et prior est curâ [n] cura repulsa nova.
Ergo assume novas auctore Agamemnone flammas;
Ut tuus in [o] bivio detineatur amor.
Quæris, ubi invenias? artes, î, perlege nostras.
Plena puellarum jam tibi navis eat.
Quòd si quid præcepta valent mea, si quid Apollo
Utile mortales perdocet ore meo;

INTERPRETATIO.

Victor amabat Chryseida raptam suis armis: at pater adultior ineptè lacrymabatur ubique. Quamobrem luges, senex Invidiose? Illi bene concordant. Imperitè offendis filiam studio tuo. Quàm postquam Calchas securus auxilio Achillis imperaverat restitui, & illa revertit domum patriam; est, inquit Atrides, puella quam proxima illi pulcritudine, & si prima syllaba non obstet, nomen idem: Achilles ultrò tradat mihi hanc, si sapiat: sin minus, ille sentiat meum imperium. Quod si quis vestrûm, Achivi, arguit hoc factum; est aliquid tractare sceptra manu ferri. Nam, si ego sum Rex, nec illa concumbat mecum, licebit Thersites regnis meis potiatur. Dixit; & hanc habuit magna solatia prioris: & prior amor est profligatus novo amore. Ergo Agamemnone consulente admitte noves ignes; ut amor tuus hareat in bivio. Petis, ubi reperias? Abi, excute artes nostras. Jam habeas navem plenam puellarum. Quod si mea monita aliquid possunt; si Apollo edocet homines aliquid utile ore meo;

NOTÆ.

[d] *Marte*] Thebis Ciliciis à Græcis expugnatis.

[e] *Chryseida*] Astynomen dicit Chrysæ, Apollinis sacerdotis filiam, à patre *Chryseida* dictam, de quâ jam sæpius.

[f] *Illis*] Agamemnoni & Chryseidi.

[g] *Officio*] Illam, *scil.* filiam suam, Apollinis insignibus ornatus Chryses pater à Græcis r petivit.

[h] *Calchas*] Hic in Græcorum exercitu vates fuit maximus, qui Agamemnonis metu, cùm Chryseidem patri reddendam, ad sedandam pestem quam Apollo hujus causâ immiserat, proloqui non auderet, Achillis sustentatus promissis, tandem Apollinis voluntatem Græcis aperuit.

[i] *Est*] Alia quædam puella *scilicet*, quæ Briseis est, Achilli ab Agamemnone erepta.

[k] *Achivi*] Eo nomine Græci ab Achaiâ, quæ etiã quandoq; pro Græciâ sumitur, dicti sunt.

[l] *Thersites*] Fœdissimus fuit & ignavissimus omnium qui adversus Trojam navigaverunt, quem pugno Achilles interfecit.

[m] *Prioris*] Chryseidis nempe.

[n] *Cura*] Pro Amore, ut sæpe alibi.

[o] *Bivio*] In duabus puellis.

Quamvis infelix mediâ torreberis [p] Ætnâ ;
Frigidior glacie fac videare tuæ.
Et sanum simula ; ne, si quid fortè dolebis,
Sentiat : & ride, cùm tibi flendus eris.
Non ego te jubeo [q] medias abrumpere curas :
Non sunt imperij tam fera jura mei.
[r] Quod non es, simula ; positósque imitare furores :
[s] Sic facies verè quod meditarus eris.
Sæpe ego ne biberem, volui dormite videri.
Dum videor, somno lumina victa dedi.
[t] Deceptum risi, qui se simulabat amare ;
In laqueos auceps decideratque suos.
Intrat amor mentes usu : dediscirur usu.
Qui poterit sanum fingere, sanus erit.
Dixerit, ut venias pacta tibi nocte, venito.
Veneris, & fuerit janua clausa ; feras.
[u] Nec dic blanditias, nec fac convitia posti,
Nec latus in duro limine pone tuum.
Postera lux aderit ; careant tua verba querelis :
Et nulla in vultu signa dolentis habe.
Jam ponet fastus, cum te languere videbit :
Hoc etiam nostra munus ab arte feres.
[x] Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi.
Propositis frænis sæpe repugnat equus.

INTERPRETATIO.

quanquam miser flagrabis in media Ætnâ; fac tua amicæ *appareas frigidior glacie. Et finge sanum* esse ; *ne, si fertè crucieris re aliqua, cognoscat: & ride cùm tibi eris plorandus. Ego non tibi impero frangere medias curas : leges imperij mei non sunt tàm dura. Finge quod non es ; & simula furores sedatos : sic verè præstabis quod cogitaveris. Ego sæpe volui videri stertere, ne potarem : dum videor, tradidi oculos superatos somno. Irrisi delusum, qui fingebat se amare ; & auceps ceciderat in retia sua. Amor subit animos usu ; expellitur usu. Qui poterit imitari sanum, erit sanus. Monuerit ut accedas nocte tibi promissâ, accede. Adveneris & fores fuerint obdita ; tolleres. Nec adulator posti, nec probra objice; nec sterne latus tuum in limine duro. Postera dies illuscescet ; voces tuæ sint sine querimoniis : & nulla habe indicia mærentis in facie. Jam relinquet superbiam, cùm senties te tepere : capies etiam hunc fructum à nostra arte. Tamen decipe te quoque, nec finem impone amori. Equus sæpe resistit frenis oblatis.*

NOTÆ.

[p] *Ætnâ*] Id est Amore violentissimo ; Ætna enim Siciliæ mons est flammis notissimus.

[q] *Medias curas*] Amorem, cùm violentissimus furit.

[r] *Quod non es*] Liber, aut amore vacuus, *scilicet*.

[s] *Sic facies*] Verissimè dicit : fingendóque paulatim usus & consuetudo aliam facit naturam.

[t] *Deceptum*] Pergit ostendere Poëta, simulando rem ipsam induci.

[u] *Nec dic*] Qui mos est amantium.

[x] *Te quoque*] Ne si statim & vi apertâ amor convelleretur, maximè repugnaret.

Utilitas lateat; [y] quod non profitebere fiet.
  Quæ nimis appatent retia, vitat avis.
Ne sibi tam placeat, quò te contemnere possit;
  Sume animos: animis cedat ut illa tuis.
Janua fortè patet; quamvis revocabere, transi.
  Est data nox; dubita nocte venire data.
Posse pati facile est; tibi ni sapientia desit.
  [z] Promtius è [a] facili gaudia ferte licet.
Et quisquam præcepta potest mea dura vocare?
  En etiam partes [b] conciliantis ago.
Nam, quoniam variant animi, variamus & artes.
  Mille mali species, mille salutis erunt.
Corpora vix ferro quædam sanantur acuto:
  Auxilium multis succus & herba fuit.
Mollior es, nec [c] abire potes, vinctúsque teneris;
  Et tua sævus Amor sub pede colla premit;
Desine luctari; [d] referant tua carbasa venti:
  [e] Quoque vocant fluctus, hac tibi remus eat.
Explenda est sitis ista tibi, qua perditus ardes,
  Cedimus: è medio jam licet amne bibas.
[f] Sed bibe plus etiam, quàm quod præcordia poscunt:
  Gutture fac pleno sumta redundet aqua.
Perfruere usque tuâ nullo prohibente puellâ.
  Illa tibi noctes auferat, illa dies.

INTERPRETATIO.

Fructus dissimuletur; eveniet quod non palam prosequeris. Avis effugit laqueos qui nimis exstant. Ne tam sibi plaudat, ut possit te spernere; animum obfirma; ut illa cedat animo tuo. Fortè janua aperta est; transi, quamvis revocaberis. Nox est concessa; cunctator adesse nocte pactâ. Pronum est posse ferre; nisi sapientia te destituerit. Licet consequi citiùs gaudia à lubente. Et quisquam potest dicere mea præcepta crudelia? Ecce tueor etiam partes conciliatoris. Nam quoniam diversæ sunt mentes, trudimus etiam artes diversas. Mille species mali, mille erunt solatij. Quadam corpora agrè curantur ferro acuto: succus & herba opem tulit multis. Lascivior es, nec potes discedere, & teneris constrictus, & amor crudelis pede urget cervices tuas, noli repugnare; venti reducant tua vela: & remus tibi agitetur quo unda trahunt. Ista sitis quâ miser æstuas est tibi satianda. Sinimus: jam licet bibas è medio fluvio. Sed bibe plus etiam quàm quod viscera expetunt: fac aqua hausta redundet pleno gutture. Potiaris usque tua amica nullo impediente. Illa absumat tibi noctes, & dies.

NOTÆ.

[y] *Quod non profitebere*] Amorem *scilicet* convellere.

[a] *Promtius è facili*] Ut etiam Amori consulat qui patiens sit.

[a] *Facili*] Puellâ *scilicet.*

[b] *Conciliantis*] Hoc dicit ex præcedenti Pentametro.

[c] *Abire*] *Ab Amicâ discedere.*

[d] *Referant*] Metaphora à navigatione, quâ præcedenti viam contrariam dicit instituendam esse.

[e] *Quoque vocant*] Ad amicam quò fert animi impetus eundum esse monet.

[f] *Sed bibe*] Amatorem docet hâc metaphorâ, sese amore suo exsaturare. Quod malè, frustrà, & incautè Poëta admonuit.

Tædia quære. malis faciunt & tædia finem.
  Jam quoque, cum credas posse carere, mane.
Dum bene te cumules, & copia tollat amorem ;
  E fastiditâ non juvet esse domo.
Fit quoque longus amor, quem diffidentia nutrit.
  Hanc tu si quæras ponere, pone metum.
Qui timet, ut sua sit, neu quis sibi detrahat illam,
  Ille [g] Machaonia vix ope sanus erit.
Plus amat è natis mater plerumque duobus,
  Pro cujus reditu, quod gerit arma, timet.
Est prope [h] Collinam templum venerabile portam :
  [i] Imposuit templo nomina celsus Eryx.
Est illic [k] Lethæus Amor, qui pectora sanat ;
  Inque suas gelidam [l] lampadas addit aquam.
Illic & juvenes votis [m] oblivia poscunt :
  Et si qua est duro capta puella viro.
Is mihi sic dixit : (dubito, verusne Cupido
  An somnus fuerit ; sed puto somnus erat)
[n] O qui sollicitos modò das, modò demis, amores ;
  Adjice præceptis hoc quoque, Naso, tuis.
Ad mala quisque animum referat sua, ponet amorem :
  Omnibus illa Deus plusve minúsve dedit.

INTERPRETATIO.

Captate tædia : tædia imponunt etiam finem malis. Mane jam quoque, cùm arbitreris posse carere. Usquedum te benè expleas, & satietas auferat amorem, noli exire domo spreta. Amor quoque quem timor alit fit longus. Tu si cupias hunc dimittere ; tolle metum. Qui metuit, ut sua sit, neu aliquis sibi illam præripiat ; ille vix convalescet, auxilio Machaonio. Mater plus diligit plerumque è filiis duobus illum *pro cujus reditu sollicita est, quod militiam sequitur. Est templum venerandum prope portam Collinam: Erix sublimis dedit nomina templo. Est illic Lethæus amor qui mentes sanitati restituit ; & instillat aquam gelidam in suas lucernas. Illic etiam juvenes petunt oblivisci amoris : & puella, si qua est capta viro crudeli. Is mihi sic dixit : (haud scio an verus Cupido, an somnus fuerit ; sed arbitror somnus erat.) O Naso qui modò concilias, modò fugas amores anxios ; adde quoque hoc tuis monitis. Unusquisque appellat animum, ad mala sua ; omittet amorem : Deus præbuit illa omnibus plus vel minùs.*

NOTÆ.

[g] *Machaonia*] Id est *ullâ* ; nam fuit Machaon in obsidione Trojæ medicus apud Græcos insignis Æsculapij filius.

[h] *Collinam*] Romæ porta fuit, quâ in collem Quirinalem dabatur exitus, cui propinquum fuit templum Veneris Erycinæ.

[i] *Imposuit*] Quia ab Eryce colle Siciliæ, dictum, in quo templum fuit Veneri maximâ veneratione celebratum.

[k] *Lethæus*] Oblivionem inducens Amoris : à Lethe inferorum fluvio, cujus aquam si quis gustasset, prætieritorum omnium obliviscebatur.

[l] *Lampadas*] *Faces*, quibus amantium solet corda accendere.

[m] *Oblivia*] Amoris *scil.*

[n] O *qui*] Verba sunt Cupidinis ad Poëtam.

Qui [o] Puteal [p] Janúmque [q] timet, [r] celeréſque Kalendas;
[s] Torqueat hunc æris mutua ſumma ſui.
Cui pater eſt durus, votis ut cætera cedant,
Huic pater ante oculos durus habendus erit.
Hic malè dotata pauper cum conjuge vivit:
Uxorem fato credat obeſſe ſuo.
Eſt tibi rure bono generoſæ fertilis uvæ
Vinea: ne naſcens uva ſit [t] uſta time.
Ille habet in reditu navim: mare ſemper iniquum
Cogitet, & damno littora fœda ſuo.
Filius hunc miles, te filia nubilis angant.
Et quis non cauſas mille doloris habet?
Ut poſſis odiſſe [u] tuam, Pari, * funera fratrum
Debueras oculis ſubſtituiſſe tuis.
Plura [x] loquebatur; placidum [y] puerilis imago
Deſtituit ſomnum: ſi modò ſomnus erat.
Quid faciam? mediâ navim [z] Palinurus in undâ
Deſerit. ignotas cogor [a] inire vias.

INTERPRETATIO.

Qui metuit Puteal & Janum, & Calendas properas; fors argenti mutuò accepti cruciet illum. Cui pater eſt ſeverus, quamvis catera ſequantur vota, huic pater ſeverus habendus erit ante oculos. Hic pauper vitam agit cum uxore malè dotata: arbitretur uxorem efficere fato ſuo. Eſt tibi vinea fœcunda uva generoſa rure pingui; metue ne racemus erumpens ſit uſtus. Ille habet navem in recurſu; habeat ſemper in animo mare infidum, & littora triſtia ſuo detrimento. Filius miles torqueat hunc, te filia nubilis. Et quis non habet mille cauſas doloris? Ut poſſis contemnere tuam, Paris, debueras objeciſſe oculis tuis mortem fratrum. Plura proferebat; imago puerilis deſerit ſomnum dulcem, ſi modò erat ſomnus. Quid agam? Palinurus deſtituit navem in mediis aquis: cogor ingredi iter incognitum.

NOTÆ.

[o] *Puteal*] Locus erat ubi Prætor jus dicebat, à viciná foſsâ ſeu puteo ſic dictus. Libonis autem fuit cognominatus, quòd ab eo primùm ſubſellia illic & Prætoris tribunal collocatum eſt.

[p] *Janum*] Fuit Janus fronte duplici deus, cujus templum pace claudebatur, bello aperiebatur; à quo quidam Romæ in foro dictus locus, ubi ejus ſtatuæ; quas inter mercatores & fœneratores conveniebant.

[q] *Timet*] Vel quia fœneratori pecunia reſtituenda; vel coram Prætore eâ aut aliâ causâ ſiſtendum.

[r] *Celeres*] Kalendis pecuniam ponebant, fœnúſque accipiebant fœneratores: ergo debitoribus celeres Kalendæ, quæ maturiùs quàm opus eſſet recurrerent.

[s] *Torqueat*] Ne ſit de amore cogitandi ſpatium.

[t] *Uſta*] Frigoribus, *ſcilicet.*

[u] *Tuam*] Helenam nempe, quæ tot malorum cauſa fuit.

* *Funera fratrum*] Qui bello Trajano, ejus causâ mactati ſunt.

[x] *Loquebatur*] Cupido *ſcilicet.*

[y] *Puerilis*] Cupidinis, qui Poëtam per ſomnos alloquutus eſt.

[z] *Palinurus*] Fuit hic optimus navis Æneæ gubernator, cui Amorem perfectum amandi magiſtrum, quem in ſomnis Poëta viderat non ſine lepore ad alia pergens comparat.

[a] *Inire*] Id eſt, Amoris remedia nondum ſatis peritus, ſcribere.

Quisquis amas, loca sola nocent : loca sola caveto.
Quò fugis? [b] in populo tutior esse potes.
Non tibi secretis (augent secreta furores)
Est opus : auxilio turba futura tibi est.
Tristis eris, si solus eris : dominæque relictæ
Ante oculos facies stabit, ut ipsa, tuos.
Tristior idcircò nox est, quàm tempora Phœbi :
Quæ televet luctus, turba sodalis abest.
Nec fuge colloquium : nec sit tibi janua clausa:
Nec tenebris vultus flebilis abde tuos.
Semper habe [c] Pyladen, qui consoletur Orestem.
Hic quoque amicitiæ non levis usus erit.
Quid nisi secretæ læserunt [d] Phyllida silvæ ?
Certa necis causa est : incomitata fuit.
Ibat, ut [e] Edono referens [f] trieterica Baccho
Ire solet fusis barbara [g] turba comis.
Et modò, quâ poterat, longum spectabat in æquor :
Nunc in arenosâ lassa jacebat humo.
Perfide Demophoon, surdas clamabat ad undas :
Ruptáque singultu verba dolentis erant.
Limes erat tenuis longa subnubilus umbrâ :
Quò tulit illa suos ad mare sæpe pedes.

INTERPRETATIO.

Quisquis amas, loca deserta officiunt : fuge loca deserta. Quò te agis? Potes esse securior in populo. Non tibi est opus locis *semotis (loca sola augent furores:) cœtus erunt tibi adjumento. Mœstus eris si solus eris : & vultus domina deserta exhibebuntur oculis tuis, tanquam ipsa* adesset. *Idcircò nox est tristior quàm tempora Phœbi : cœtus sociorum desideratur, qui minuat mœstitiam. Nec vita sermones : nec janua sit tibi operta : nec tristis obvolve faciem tuam tenebris. Semper adsit tibi Pylades, qui consoletur Orestem. Hac quoque utilitas amicitia non erit parva. Quid nisi silva remota perdiderunt* Phyllida? *Causa certa mortis est : incomitata fuit. Incedebat ut turba barbara celebrans trieterica Bacchi Edoni solet incedere sparsis comis. Et modò prospiciebat quantùm peterat in mare vastum : nunc jacebat defessa in solo arenoso. Infide Demophoon, vociferabatur ad undas surdas : & verba mœrentis erant interrupta singultu. Callis erat subobscurus prolixâ umbrâ ; quo illa sæpe contulit suos gradus ad mare.*

NOTÆ.

[b] *In populo*] Verissimè : atque hoc unum est ex præceptis optimum ; præsertim verò si populum memineris deligere : quanquam ipsa per se turba remedio est.

[c] *Pyladen*] Fuit hic Strophij filius, indissolubili cum Oreste Agamemnonis filio, amicitiâ conjunctus, quem ob matris cædem furiis actum ad omnia pericula sequutus est.

[d] *Phyllida*] Quæ Demophoontis absentiam ferre non valens, sese laqueo ex vivis sustulit.

[e] *Edono*] Ab Edone, Thraciæ monte, ubi multus Bacchi cultus, hic vini Deus dictus est.

[f] *Trieterica*] Festa sunt Bacchi solemniora, quæ tertio quoque anno, in memoriam expeditionis Indicæ, ex qua post tertium annum rediit, celebrabantur.

[g] *Turba*] De Bacchantibus fœminis, sacra Bacchi celebrantibus, loquitur.

Nona terebatur miseræ via. [h] Videris, inquit:
Et spectat [i] zonam pallida facta suam.
Adspicit & [k] ramos: dubitat, refugítque quod audet:
Et timet: & digitos ad sua colla refert.
[l] Sithoni, tunc certè vellem non sola fuisses;
[m] Non fleres [n] positis Phyllida, silva, comis.
Phyllidis exemplo nimiùm secreta timete,
Læse vir à domina, læsa puella viro.
Præstiterat [o] juvenis, quidquid mea Musa jubebat;
Inque suæ portu pœne salutis erat.
Recidit, ut cupidos inter devenit amantes:
Et, quæ condiderat, tela resumsit Amor.
Si quis amas, nec vis; facito contagia vites.
Hæc etiam pecori sæpe nocere solent.
Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi:
Multáque corporibus [p] transitione nocent.
In loca nonnunquam siccis arentia glebis
De prope currenti flumine manat aqua.
[q] Manat amor tectus, si non ab amante recedas:
Turbáque [r] in hoc omnes ingeniosa sumus.

INTERPRETATIO.

Misera conficiebat nonum iter. Consulueris, inquit: & pallida facta intuetur cingulum suum. Spectat etiam ramos: hæsitat & respuit quod audet: & metuit: & refert digitos ad sua colla. Sithoni, vellem certè tunc non sola fuisses; silva non plorares Phyllida, comis amissis. Vir offense à dominâ, puella offensa à domino, metuite nimiùm deserta exemplo Phyllidis. Juvenis perfecerat quidquid mea musa imperabat; & erat propemodum in portu salutis suæ. *Recidit, ut decidit inter amantes cupiditate flagrantes, & amor resumsit tela quæ abdiderat. Si quis amas, nec vis; fac contagia. Hæc etiam sæpe solent damno esse pecori. Dum oculi intuentur offensos, ipsi etiam offenduntur: & multa officiunt corporibus transmigrando. Aqua defluit nonnunquam in loca torrida glebis siccis de rivo juxta fluento. Amor latens erumpit, si non te sejungas ab amante: & sumus omnes turba solers in hoc.*

NOTÆ.

[h] *Videris*] Non sine elegantiâ sæpius hac voce utitur in majori affectuum commotione, aut desperatione, Poëta. Gall. diceremus, *Qu'il en arrive ce qui pourra*: vel, *y donne ordre qui voudra.*

[i] *Zonam*] Quâ mortem arcessere cupiebat.

[k] *Ramos*] Quibus sese suspendere meditabatur.

[l] *Sithoni*] Thracia fuit Phyllis, quæ ideò Sithonis dicitur; nam Thracia aut certè ejus pars, dicta *Sithonia*.

[m] *Non fleres*] Adeòque nec ipsa Phyllis quæ in amygdalum sine foliis mutata laqueo vitam finisset.

[n] *Positis*] Fingit Poëta Phyllidis causâ & ejus mortis dolore sylvâ frondes aut folia amittere. Quæ res ex fabulâ modò allatâ petita est: cùm φύλλα id est folia advenìente Demophoonte amygdalus emiserit, in quem Phyllis mutata.

[o] *Juvenis*] Cujusdam juvenis exemplo, qui propè liber amantium consortio recidit, eos fugiendos esse docet Poëta.

[p] *Transitione*] Id est, dum ab uno ad alium feruntur.

[q] *Manat*] Furtim pectori illabitur, aut ex eo irrumpit.

[r] *In hoc*] Ut manet amor viresque resumat, nisi amantum consortia vitaverimus.

Alter

Alter item jam sanus erat ; vicinia læsit.
Occursum dominæ non tulit ille suæ.
Vulnus in antiquum rediit malè firma cicatrix ;
Successúmque artes non habuere meæ.
Proximus à tectis ignis defenditur ægrè :
Utile finitimis abstinuisse locis.
Nec, quæ ferre solet spatiantem porticus illam,
Te ferat : [s] officium neve colatur idem.
Quid juvat [t] admonitu tepidam recalescere mentem ?
Alter, si possis, orbis habendus erit.
Non facile esuriens positâ retinebere mensâ :
Et multùm saliens incitat unda sitim.
Non facile est visâ taurum retinere juvencâ :
Fortis equus visæ semper adhinnit equæ.
Hæc ubi præstiteris, ut tandem [u] littora tangas ,
Non satis est ipsam deseruisse tibi.
Et soror, & mater [x] valeant, & conscia nutrix.
Et quicquid dominæ [y] pars erit ulla tuæ.
Nec veniat servus : nec flens ancillula fictum
Suppliciter dominæ nomine dicat, Ave.
Nec, si scire voles, quid agat tamen illa, rogabis.
Profer : erit lucro lingua retenta suo.
Tu quoque, qui causam finiti reddis amoris ,
Deque tuâ dominâ multa querenda refers ;

INTERPRETATIO.

Alter item jam convaluerat ; vicinitas offendit. ille non sustinuit occursum Dominæ suæ. Cicatrix malè indurata recidit in veterem plagam ; & meæ artes caruerunt felici exitu. Ignis proximus à tectis vix arcetur : utile effugisse loca vicina. Nec porticus quæ solet habere illam deambulantem te habeat : neve idem obsequium præstetur. Quid prodest animum tepidum inflammari denuò admonitu ? Alter orbis erit colendus, si queas. Esuriens non coërceberis facilè, admotâ mensâ : & aqua multùm exiliens provocat sitim. Non facilè est cohibere taurum, visâ juvencâ : equus generosus semper adhinnit equæ aspectæ. Ubi hæc servaveris, ut tandem ad littus appellas, non satis est tibi ipsam dereliquisse. Et soror, & mater, & nutrix conscia discedant ; & quidquid erit pars aliqua dominæ tuæ. Nec accedat servus ; nec mœrens ancillula dicat suppliciter verbis dominæ simulatum, Ave. Nec si cupies nosse, quid tamen illa faciat, petes. Procrastina : lingua repressa erit emolumento suo. Tu etiam qui refers causam extincti amoris, & narras multa conquerenda de tua domina ;

NOTÆ.

[s] *Officium*] Erga puellam *scilicet.*
[t] *Admonitu*] Id est, oculis mentique ea objecta repræsentando, quibus permoveâtur.
[u] *Littora*] Quietem ab amore.
[x] *Valeant*] Ad omnibus discedendum censet, quibus in memoriam revocari possit amica.
[y] *Pars*] Id est, Amicum, aut aliquid simile, quo amicæ refricatur memoria.

[z] Parce queri. melius sic ulciscère tacendo ;
Dum desideriis effluat illa tuis.
Et malim taceas, quàm te desiîsse loquaris.
Qui nimiùm multis, Nòn amo, dicit ; amat
Sed meliore fide paulatim extinguitur ignis,
Quàm subitò. lentè desine ; tutus eris.
Flumine perpetuo torrens solet acriùs ire.
Sed tamen hæc brevis est, illa perennis aqua.
[a] Fallat, & in tenues evanidus exeat auras ;
Perque gradus molles emoriatur amor.
Sed modò dilectam scelus est odisse puellam :
Exitus ingeniis convenit iste feris.
Non curare sat est. odio qui finit amorem,
Aut amat, aut ægrè desinet esse miser.
Turpe, vir & mulier, juncti modo; protinus hostes :
Non illas lites [b] Appias ipsa probat.
Sæpe [c] reas faciunt, & amant. ubi nulla simultas
Incidit, [d] admonitu liber aberrat amor.
Forte [e] aderam juveni : dominam lectica tenebat :
Horrebant sævis omnia verba minis.
Jamque [f] vadaturus, Lecticâ prodeat, inquit.
Prodierat : visâ conjuge mutus erat.

INTERPRETATIO.

desine conqueri : meliùs sic vindicabis omittendo ; donec illa elabatur votis tuis. Et malim sileas, quàm dicas te cessasse. Qui profitetur apud plures, se non amare ; amat. Sed ignis certiùs opprimitur sensim, quàm repente : Paulatim cessa, securus eris. Torrens solet currere vehementiùs fluvio jugi : sed tamen hæc aqua est momentanea, illa assidua. Amor decipiat, & evanescat in aerem subtilem, & pereat per gradus insensiles. Sed flagitium est odio habere puellam modò amatam : hic finis ad animos spectat feroces. Abundè est negligere : qui finem imponit amori odio, aut amat, aut vix cessabit esse infelix. Fœdum, vir & fœmina, modò conjuncti, illicò hostes : Appias ipsa non laudat illa dissidia. Sæpe accusant, & amant : ubi nulla discordia evenit, amor solutus admonitionibus deflectit. Fortè adstabam juveni : lectica habebat dominam : omnia verba horrida erant denuntiationibus terribilibus. Et jam vadaturus, exeat, inquit lecticâ. Exiverat : uxore aspectâ mutus erat.

NOTÆ.

[z] *Parce queri*] Optimè præcipit, ne fortè querendo & sibi morem gerendo satietur animus, minuatur injuria, excusetur ; ne genio placens interim recurrat amica, &c. Non moveri optimum est ; nam quærit nec satis sanus est qui queritur ; statimque maximas vires sumserit illud quod non, nisi quia placet, queritur.

[a] *Fallat*] *Ità evanescat, ut non sentiatur.*

[b] *Appias*] Venus est genitrix, cujus templum in foro fuit C. Cæsaris, ab aquâ Appiâ, quæ illic erat, cognominata.

[c] *Reas faciunt*] Quosdam dicit de puellis conqueri, quas maximè amant : ut minùs finem Amoris lites indicent.

[d] *Admonitu liber*] Sponte Amorem quem nemo abire cogat, dicit discedere.

[e] *Aderam*] *Advocatus operam meam præstabam :* vel simpliciter *Adstabam.*

[f] *Vadaturus*] *Vadari* ille dicitur qui adversarium in jus venire cogit, vel sponsorem exhibere, cujus fide certum sit ut se constituto die sistat.

Et manus, & manibus duplices cecidere [g] tabellæ :
Venit in amplexus : atque ita, Vincis, ait.
[Tutius est, aptùmque magis, discedere pace,
Quàm petere à thalamis litigiosa fora :]
Munera quæ dederis, habeat sine lite jubeto :
Esse solent magno damna [h] minora bono.
Quòd si vos aliquis conducet casus in unum,
Mente memor totâ, quæ damus arma, tene.
Nunc opus est armis : hîc, ô fortissime, pugna.
Vincenda est telo [i] Penthesilêa tuo.
Nunc tibi rivalis, nunc durum limen, amanti,
Nunc [k] mediis subeant irrita verba Deis.
Nec compone comas, quia sis venturus ad illam :
Nec toga sit [l] laxo conspicienda sinu.
Nulla sit ut placeas alienæ cura puellæ :
Jam facito [m] è multis una sit illa tibi.
Sed quid præcipuè nostris conatibus obstet
Eloquar ; exemplo quemque docente suo.
Desinimus tardè, quia nos speramus amari.
Dum sibi quisque [n] placet, credula turba sumus.
At tu nec voces (quid enim fallacius illis?)
Crede, [o] nec æternos pondus habere Deos.
Neve puellarum lacrymis móveare caveto :
Ut flerent, oculos erudiere suos.

INTERPRETATIO.

Et manus & duplices codicilli defluxerunt manibus : se dedit in complexus : atque ita loquitur, Superas. Securius est & magis idoneum disjungi pace, quàm ire à cubiculis ad fora litigiosa. Imperato possideat sine litigio dona quæ obtuleris : detrimenta minora solent esse magno lucro. Quod si fors aliqua vos coget in unum, retine memor animo toto arma quæ tradimus : nunc opus est armis : hîc certa, ô generosissime. Penthesilea superanda est ferro tuo. Nunc æmulus, nunc durum limen tibi amanti, nunc verba vana, Diis testibus in animum revocentur. Nec exorna capillos, quia sis iturus ad illam : nec toga sit spectanda sinu laxo. Nullo modò labores, ut gratus sis alienæ puellæ : fac ut illa sit jam tibi una è pluribus. Sed dicam quid præsertim moretur nostros nisus : exemplo suo admonente unumquemque. Serò desistimus quia speramus nos amari. Sumus turba credula, dum quisque sibi plaudit. At tu nec fidem adhibe verbis, (quid enim fraudulentius illis?) Nec Deos æternos alicujus *esse momenti. Et vide ne tangaris fletibus puellarum : docuerunt oculos suos lacrymare.*

NOTÆ.

[g] *Tabellæ*] Codicillos dicit, quibus jura continebantur.

[h] *Minora bono*] Quia eo pretio libertas emitur.

[i] *Penthesilea*] Puellam quam quis amaverit, fortissimæ comparat Amazonum reginæ, adversus quam pugnandum sit.

[k] *Mediis*] Qui à puellâ, falso jurante advocatur.

[l] *Laxo*] *Honoris causâ demissa.*

[m] *E multis*] Quæ minùs adeò ametur.

[n] *Placet*] Ut sese denique amari posse credat.

[o] *Nec æternos pondus*] Quia perjuria dii rident amantum, nec quid jurent, cogitant puellæ.

Artibus innumeris mens oppugnatur amantum ;
Ut lapis æquoreis undique pulsus aquis.
[p] Nec causas aperi, quare divortia malis :
Nec dic, quid doleas, clam tamen usque dole.
Nec peccata [q] refer ; ne diluat. ipse [r] favebis :
Ut melior causâ causa sit [s] illa tuâ.
Qui silet, est firmus : qui dicit multa puellæ
Probra, satisfieri [t] postulat ille sibi.
Non ego [u] Dulichio [x] furiales more sagittas,
Nec [y] rapidas ausim [z] tingere in amne faces.
Nec nos purpureas [a] pueri resecabimus alas :
Nec sacer arte mea [b] laxior arcus erit.
[c] Concilium est, quodcunque cano. parete canenti :
Utque facis, cœptis, Phœbe saluber, ades.
Phœbus adest : sonuere [d] lyræ : sonuere pharetræ :
Signa Deum nosco per sua : Phœbus adest.

INTERPRETATIO.

Mens amantum appetitur dolis innumeris ; ut saxum jactatum undique aquis marinis. Nec causas dicito, propter quas malis dissidia : nec loquitor quid ægrè feras, clàm tamen ægrè feras sine fine. Nec commemora delicta, ne expurget : ipse indulgebis : ut illa causa sit potior causâ tuâ. Qui tacet est fortis : qui ingerit multas contumelias puellæ, ille petit sibi satisfieri. Ego non audeam mergere in fluvio sagittas furibundas, nec faces ardentes more Dulichio. Nec nos præscindemus alas purpureas pueri : nec sacer arcus erit remissior arte meâ. Quodcumque cano est consilium, & auscultate canenti : & Phœbe salutaris annue incœptis, ut facis. Phœbus favet : lyra strepuerunt ; Pharetræ strepuerunt. Cognosco Deum per sua indicia : Phœbus favet.

NOTÆ.

[p] *Nec causas aperi*] Ne fortè leviusculæ tandem videantur, nec satis dignæ, quibus convellatur Amor. Præceptum multis de causis optimum.

[q] *Refer*] Apud Amicam, *scilicet*.

[r] *Favebis*] Puellæ peccata diluenti, ut si maxima sint, nulla videantur.

[s] *Illa*] Causa amicæ.

[t] *Postulat*] Quanti usus esse potest in vita hæc, si quis bene meditatus fuerit, veritas ! Non aliâ re magis feroculi sunt quidam, quàm quòd in cordatos viros incidunt, qui bonitate suâ postulare videntur, quia ipsi ultrò, renitentibus malis, benefacere student. Ergo cautum maximè opus esse hac in parte virum bonum, quilibet qui hæc legerit, vir bonus cogitet ; ne non modò improbos juvare nequeat, sed insuper eorum in se nequitiam intempestivâ suâ bonitate derivet. Latrantibus canibus ne allatret, lupos contemnat ; ne sibi in sua rabie, quæ aliquid posse videatur, placeant ; Quiescat denique.

[u] *Dulichio*] Ulyssis, Dulichij insulæ regis, qui amores suos cum Circe & Calypso, præceps nimis, non dissolvit, sed violento more abrupit, laceravit, discerpsit.

[x] *Furiales*] Cupidinis, quibus incensa Circe, Calypso.

[y] *Rapidas*] Ab effectu, quia amantes, præsertim verò puellas, in rabiem vertit.

[z] *Tingere in amne*] Id est, violentissimo & truculento more Amorem extinguere.

[a] *Pueri*] Amoris, *scil.*

[b] *Laxior*] Pro minùs potente, quia laxi nulla vis.

[c] *Concilium*] Vide clarissimi Heinsij notam.

[d] *Lyra*] Apollinis Musicæ inventoris gestamen.

[e] Confer [f] Amyclæis medicatum vellus ahenis
Murice cum Tyrio: turpius illud erit.
Vos quoque formosis vestras conferte puellas:
Incipiet dominæ quemque pudere suæ.
[g] Utráque formosæ Paridi potuere videri;
Sed sibi collatam vicit utramque Venus.
Nec solam faciem; mores quoque confer & artem:
Tantum judicio ne tuus obsit amor.
Exiguum est, quod deinde canam: sed profuit illud
Exiguum multis: in quibus ipse fui.
Scripta cave relegas blandæ servata puellæ:
Constantes animos scripta relecta movent.
Omnia pone feros (quamvis invitus) in ignes:
Et dic, Ardoris sit [h] rogus iste mei.
[i] Thestias absentem succendit stipite natum.
Tu timide flammæ perfida verba dabis?
Si potes, & [k] ceras remove. quid imagine mutâ
Carperis? [l] hoc periit [m] Laodamia modo.
Et loca multa nocent. fugito loca conscia vestri
Concubitûs. causas mille doloris habent.

INTERPRETATIO.

Compara lanam infectam ahenis Amyclæis cum purpura Tyria: illa erit languidiore colore. Vos etiam comparate vestras puellas cum pulcris: unusquisque occipiet erubescere puellam suam. Utraque potuerunt videri pulcra Paridi; sed Venus superabit utramque secum comparatam. Nec compara solum vultum; compara *etiam mores & solertiam: tantùm ne amor tuus officiat judicio. Quod postea cantabo est parvum, sed illud parvum juvit multos; inter quos ipse fui. Vide ne relegas litteras asservatas suavis puellæ: littera relecta percellunt mentes firmas. Immitte omnia (quanquam ægrè) in sævos ignes: & dic, hic sit rogus amoris mei. Thestias inflammavit filium absentem stipite: Tu injicies cunctanter verba infida in ignem? Si potes projice etiam ceras: quamobrem moveris effigie mutâ? Laodamia periit hoc modo. Multa etiam loca efficiunt: vitato loca conscia vestri concubitus: habent mille causas doloris.*

NOTÆ.

[e] *Confer*] Comparatione cum aliis puellis, suam cuique minùs pulcram videndam, adeòque minuendum amorem, docere instituit Poëta.

[f] *Amyclæis*] Fuerunt Amyclæ Peloponnesi civitas juxta Eurotan, ubi purpureo colore vellera imbuebantur, quæ, quamvis pulcra, nihilominus cum Tyriis collata de suo pretio perdere multùm videbantur.

[g] *Utraque*] Juno, *scil.* & Pallas, de quarum pulcritudine simul & Veneris sententiam suam dicere jussus est Paris.

[h] *Rogus*] In quem projectus meus ignis aut Amor pereat.

[i] *Thestias*] Althea Thestij filia, quæ filium suum Meleagrum, in focum projecto stipite, quo illius fata continebantur perdidit. Quam fabulam prolixè ab Ovidio Metam. 8. à ℣. 450. enarratam huc piget transcribere.

[k] *Ceras*] Imagines cereas, amicæ vultus referentes.

[l] *Hoc modo*] Per asservatam Protesilai in cerâ imaginem. Ambiguè loquutus est Poëta; quod fugiendum

[m] *Laodamia*] De quâ in Epistolis, quæ sic in suâ loquitur:

Dum tamen arma geris, diverso miles in orbe,
Quæ referat vultus, est mihi cera, tuos.

Hîc fuit; hîc cubuit: thalamo dormivimus isto:
Hîc mihi lascivâ gaudia nocte dedit.
Admonitu refricatur amor; vulnusque novatum
[n] Scinditur. [o] infirmis causa pusilla nocet.
Ut pæne extinctum cinerem si sulfure tangas;
Vivet, & è minimo maximus ignis erit.
Sic, nisi vitaris quidquid renovabit amorem,
Flamma redardescet, quæ modò nulla fuit.
[p] Argolides cuperent fugisse Capharea puppes;
Teque, [q] senex, luctus ignibus ulte tuos.
Præterita cautus [r] Niseïde navita gaudet.
Tu loca, quæ nimium grata fuere, cave.
Hæc tibi sint [s] Syrtes; hæc [t] Acroceraunia vita:
Hic vomit epotas dira [u] Charybdis aquas.
[x] Sunt, quæ non possint aliquo cogente juberi;
Sæpe tamen casu facta juvare solent.

INTERPRETATIO.

Hic fuit; hic jacuit: dormivimus iste cubiculo: præbuit mihi hic voluptatem nocte lascivâ. Amor renovatur admonitione; & plaga renovata aperitur: parva causa officit debilibus. Quemadmodum si moveas cinerem prope extinctum sulphure accendetur, & ignis maximus erit è minimo: sic nisi effugeris quidquid rintegrabit amorem, flamma resuscitabitur, quæ modo nulla fuit. Naves Argolicæ optarent vitasse Capharea; & te senex ulte tuos mœreres. Nauta prudens lætatur Niseide vitatâ. Tu fuge loca quæ fuerunt nimium suavia. Hæ sint tibi Syrtes; effuge hæc Acroceraunia: hic crudelis Charybdis reddit aquas absorptas. Sunt, quæ non possint imperari ab ullo vim faciente; sæpe tamen fertè præstita solent prodesse.

NOTÆ.

[n] *Scinditur*] *Aperitur.* Metaphora est à vulneribus, quæ nonnunquam recrudescunt.

[o] *Infirmis*] Quantâ curâ istud meditari oportet pusillum.

[p] *Argolides*] Docet à simili, loca fugienda esse, quæ periculosa sunt. Hujus loci verò hæc est fabula. Nauplius Palamedis pater Rex Eubœæ, cùm Ulyssis operâ præsertim, & Græcorum iniquo judicio filium circumventum & occisum intellexisset, ut ejus necem ulcisceretur, Græcis Trojâ redeuntibus & tempestate laborantibus, ex Caphareo Eubœæ promontorio, accensâ face, signum dedit, quasi illic portus fuisset; quò cùm illi navigassent, inter asperrimos scopulos naufragio afflicti sunt.

[q] *Senex*] Nauplius est, qui falso portus indicio, Græcis naufragii causa fuit.

[r] *Niseide*] Scyllam dicit, quæ est scopulus in freto Siculo. Quanquam Phorci fuit filia Sylla quæ in hunc scopulum mutata est; sed hîc Poëta, quod & fecit Maro, Scyllam Nisi filiam, cum illâ alterâ confundit.

[s] *Syrtes*] Duæ sunt ad littus Africanum, quæ loca sunt vadosa, quò arenæ cumulos aqua ventis turbata cogit; qui brevia navigantibus maximè periculosa efficiunt.

[t] *Acroceraunia*] Epiri montes sunt & scopuli.

[u] *Charybdis*] Gurges est in freto Siculo insanis undarum vorticibus æstuans, proxima quæque absorbens, iterumque revomens.

[x] *Sunt*] Multæ res, *scilicet.*

Perdat opes [y] Phædra; parces, Neptune, [z] nepoti:
Nec faciet pavidos [a] taurus [b] avitus equos.
[c] Gnoſſida feciſſes inopem; [d] ſapienter amaſſet.
Divitiis alitur luxurioſus amor.
Cur nemo eſt, [e] Hecalen; nulla eſt, quæ ceperit [f] Iron?
Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.
Non habet, unde ſuum paupertas paſcat amorem:
Non tamen hoc tanti eſt; pauper ut eſſe velis.
At tibi ſit tanti, non indulgere [g] theatris;
Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Enervant animos [h] citharæ, [i] lotóſque, lyræque;
Et vox, & [k] numeris brachia mota ſuis.
Illic aſſiduè ficti ſaltantur amantes:
Quid caveas [l] actor, quid juvet, arte docet.

INTERPRETATIO.

Phædra amittat divitias; ignoſces nepoti ô Neptune. Nec taurus ab ave immiſſus perterrefaciet equos. Ad inopiam coëgiſſes Gnoſſida, amaſſet ſapienter. Amor laſcivus nutritur opibus. Quamobrem nullus eſt qui deliniverit Hecalen; nulla eſt qua commoverit Iron? Quia ſcilicet alter egenus, altera inops. Inopia non habet unde nutriat ſuum amorem: hoc tamen non eſt tanti ut cupias eſſe inops. At tibi ſit tanti non frequentare theatra; donec amor bene recedat ex vacuo pectore. Cythara, & letus, & lyra molliunt mentes; & vox & brachia agitata numeris ſuis. Amatores ſimulati ſemper illic ſaltantur: Mimus docet artificioſè quid fugias, &, quid juvet.

NOTÆ.

[y] *Phedra*] Jam de ſâ Minois filiâ, Theſei uxore ſæpiùs vidimus: quæ ſi divitiis & otio non abundaſſet, Hippolyti privigni amore capta non fuiſſet: adeòque nec ipſum ſpreta ad patrem oblati ſtupri accuſaſſet; nec credulus Theſeus adverſus eum Neptunum invocaſſet; nec Phocas contra innocentem Neptunus immiſiſſet.

[z] *Nepoti*] Hippolyto, cujus avus fuit Ægeus, Neptuni filius.

[a] *Taurus*] Alij à Phocis perterritos dicunt equos Hippolyti, à quibus, curru excuſſus, per ſaxa diſcerptus ſit.

[b] *Avitus*] Ab avo, ſeu potiùs proavo Neptuno immiſſus.

[c] *Gnoſſida*] Paſiphaë eſt, quæ à Gnoſo, Cretæ celeberrimo oppido, ubi Minos regnavit, ſic dicta.

[d] *Sapienter*] Adeoque maritum, non taurum.

[e] *Hecalen*] Fuit Hecale anus paupercula, quæ Theſeum hoſpitio excepit.

[f] *Irus*] Ithacenſis mendicus fuit, de quo in Penelope.

[g] *Theatris*] Habent Theatra bonæ notæ plurima, ſed quæ non niſi caſtæ mentis periculo maximo excernantur. *Filij Dei cùm viderent pulcras eſſe filias hominum, ex iis ſibi uxores delegerunt*, Gen. 6. Delegerunt & dilexerunt, quia pulcras viderunt: & pulcræ videntur quæ pulcræ ſunt. Quotuſquiſque verò oculos & aures, Ulyſſis more, ubi apertiſſimis opus eſt, obturare ſciverit, aut potuerit.

[h] *Cithara*] Quæ in theatris reſonant.

[i] *Lotóſque*] Eſt Lotus arbuſcula Africæ familiaris, fructum ferens ſuaviſſimum, quem ideò Patriæ oblivionem inducere voluerunt Poëtæ. Ejus fruticis ligno ad tibias veteres utebantur, unde pro iis poſitum.

[k] *Numeris*] *En cadance.*

[l] *Actor*] Locum mendoſum quamobrem crediderit clariſſimus Heinſius planè non video, cum tam bonus, quamquam paulò obſcurior ſenſus ſit. Fabularum actores dicit peritè & arte Amatoria docere, quæ fugere oporteat; quæque jucunda dum ab hiſtrionibus aguntur amorem fovent, quo aliquis ab amicâ repulſus torqueatur.

Eloquar [m] invitus : teneros [n] ne tange poëtas.
Submoveo dotes impius ipse meas.
[o] Callimachum fugito ; non est inimicus Amori :
Et cum Callimacho tu quoque, [p] Coë, noces.
Me certè [q] Sappho meliorem fecit amicæ :
Nec rigidos mores [r] Teïa Musa dedit.
Carmina, quis potuit tutò legisse Tibulli,
Vel tua, cujus opus [s] Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto [t] durus discedere [u] Gallo?
Et mea nescio quid carmina dulce sonant.
Quòd nisi dux operis vatem frustratur Apollo ;
Æmulus est vestri maxima causa mali.
At tu rivalem noli tibi fingere quemquam :
Inque suo solam crede jacere toro.
Actiùs [x] Hermionen ideò dilexit Orestes ;
Esse quòd alterius cœperat illa viri.
Quid, Menelaë, doles? ibas sine conjuge Creten :
Et poteras nuptâ lentus abesse tuâ.

INTERPRETATIO.

Dicam coactus : ne attinge molles poëtas. Impius ipse subverto dotes meas. Removeto Callimachum ; non est infensus amori : Tu quoque Coë officis etiam cum Callimacho. Sappho me præstitit profectò leniorem amicæ : nec musa Teïa docuit mores severos. Quis potuit legisse securè versus Tibulli ; vel tuos, cujus opus fuit una Cynthia? Quis potuit abire crudelis Gallo lecto? Mea etiam carmina resonant nescio quid suave. Quòd nisi Apollo impulsor operis destituit poëtam; rivàlis est causa maxima vestra ægritudinis. At tu noli tibi comminisci ullum æmulum ; & crede solam cubare in suo lecto. Orestes ideò vehementiùs amavit Hermionen, quòd illa cœperat esse alterius viri. Quamobrem mœres Menelaë, proficiscebaris Creten sine uxore : & poteras tardus sejungi ab uxore tua.

NOTÆ.

[m] *Invitus*] Non tam quidem, qui sibi teneri Poëtæ laudem non obscurè tribuit.

[n] *Ne tange*] Plurimâ verò in illis legendis cautione est opus : neque certè majus aliud mentis venenum. Atqui ab illis tam multa quæ optima sunt licet desumere. Verum est. Sed rosæ sunt inter spinas ; aut fructus quos custodiunt serpentes.

[o] *Callimachum*] Illum anteà Elegiarum scriptorem elegantissimum, sed lascivum vidimus.

[p] *Coe*] Est Cos Ægæi maris insula, Cariæ opposita, Philetæ Elegiographi Poëtæ, de quo nunc, patria.

[q] *Sappho*] Cujus fœminæ carmina fuerunt maximè lasciva, sicuti ipse monuit Poëta in Arte.

[r] *Teia*] Anacreontis Teii & maximè lascivi Poëtæ ; cujus patria fuit *Teios*, vel *Teos*, urbs Ioniæ.

[s] *Cynthia*] Fuit hæc Propertij amica, quam ubique celebrat.

[t] *Durus*] Amori intactus.

[u] *Gallo*] Hunc quoque Poëtam Ægypti à Cæsare præsidem, qui sese suâ nece trucidavit anteà vidimus.

[x] *Hermionen*] Fuit hæc Menelai & Helenæ filia, quam Tyndarus avus maternus Oresti, Agamemnonis filio, inscio patre, qui apud Trojam militabat, pater verò ipse, eorum, quæ à socero gesta erant ignarus, Pyrrho despondit : Quâ re factum est ut Orestes rivalem, cui tradita fuerat sponsa trucidaverit.

Ut Paris hanc rapuit; nunc demum uxore carere
  Non potes. alterius crevit amore tuus.
Hoc & in abducta Briseïde flebat Achilles,
  Illam [y] Plisthenio gaudia ferre toro.
Nec frustra flebat: mihi credite. [z] fecit Atrides,
  Quòd si non faceret, turpiter esset iners.
Certè ego fecissem, nec sum sapientior illo.
  Invidiæ fructus maximus ille fuit.
Nam sibi quòd nunquam tactam Briseïda jurat,
  Per sceptrum; sceptrum non putat esse Deos.
Dî faciant, dominæ possis transire relictæ
  Limina; proposito sufficiántque pedes.
Et poteris; modò velle tene. [a] nunc fortiter ire,
  Nunc opus est celeri subdere calcar equo.
Illo [b] Lotophagos, illo Sirenas in [c] antro
  Esse puta: remis adjice [d] vela tuis.
Hunc quoque, quo quondam nimiùm rivale dolebas,
  Vellem desineres hostis habere loco.
At certè, quamvis odio remanente, saluta.
  Oscula cùm poteris jam dare; sanus eris.
Ecce cibos etiam, medicinæ fungar ut omni
  Munere, quos fugias, quosve sequare, dabo.

INTERPRETATIO.

Postquam Paris hanc sustulit; nunc tandem non quis esse sine uxore: tuus amor *auctus est amore alterius. Achilles etiam hoc dolebat in Briseide abrepta, illam portare gaudia Lecto Plisthenio. Nec de nihilo dolebat; fidem mihi adhibete: Atrides præstitit quod si non præstitisset fuisses fœdè vecors. Profectò ego fecissem, nec sum sapientior illo. Illa utilitas invidiæ fuit maxima. Nam quod jurat per sceptrum Briseida nunquam tactam à se; sceptrum non credit esse Deos. Dij præstent possis transgredi domum dominæ relictæ; & pedes sufficiant instituto.*

Et poteris; retine tantùm velle: nunc opus est strenuè incedere, nunc opus est *urgere equum velocem stimulis. Credito Lotophages esse in illa spelunca; Sirenas* esse *in illa: adde vela remis tuis. Optarem etiam omitteres in inimicorum numero recensere æmulum, quo olim nimiùm mœrebas. At certè, quamvis odio durante, salute impertiter. Cùm jam poteris ferre oscula firmus eris. Ecce, ut præstem omnia officia medicinæ præbebo etiam cibos quos removeas, & quos sumas.*

NOTÆ.

[y] *Plisthenio*] Agamemnoni, Plisthenis filio, quem Atrei dixerunt ideò Poëtæ, quòd ab Atreo patruo, defuncto patre, unà cum fratre Menelao educatus fuerit.

[z] *Fecit*] Nempe cum Briseïde rem habuit.

[a] *Nunc*] Cùm præter amicæ domum iter habendum est.

[b] *Lotophagos*] Populi fuerunt Africæ, à Loto fructu, de quo suprà, sic dicti: cujus suavitate usque adeò capti sunt Ulyssis socij, ut ejus, Patriæque sint obliti.

[c] *Antro*] Invidiosè de amicæ domo loquitur.

[d] *Vela*] Metaphora à navigantibus, quâ ocyssimè prætereundum esse indicat.

[e] Daunius, an Libycis bulbus tibi miſſus ab oris,
An veniat [f] Megaris, noxius omnis erit.
Nec minùs [g] erucas aptum vitare ſalaces;
Et quidquid Veneri corpora noſtra parat.
Utilius ſumas acuentes lumina rutas;
Et quicquid Veneri corpora noſtra negat.
Quid tibi præcipiam de Bacchi munere, quætis?
Spe breviùs monitis expediere meis.
Vina parant animum Veneri, niſi plurima ſumas;
Ut ſtupeant multò corda ſepulta mero.
Nutritur vento, vento reſtinguitur ignis.
Lenis alit flammam, grandior aura necat.
Aut nulla ebrietas, aut tanta ſit, ut tibi curas
Eripiat: ſi qua eſt inter utramque, nocet.
Hoc opus exegi. feſſæ date ſerta carinæ.
Contigimus portum, quo mihi curſus erat.
Poſtmodo reddetis ſacro pia vota poëtæ,
Carmine ſanati fœmina virque meo.

INTERPRETATIO.

Omnis bulbus, Daunius an tibi miſſus à regienibus Libycis, an afferatur Megaris erit perniciesſus. Nec minùs utile fugere erucas ſalaces; & quidquid facit corpora noſtra expedita ad Venerem. Capias aptiùs rutas acuentes viſum; & quidquid avertit corpora noſtra à Venere. Petis quid tibi ſuadeam de dono Bacchi? Exſolveris meis monitis ſpe citiùs. Vina inſtigant animum ad Venerem, niſi bibas plurima; ut mens oppreſſa multo vino torpeat. Ignis alitur vento, opprimitur vento. Placida aura nutrit flammam, vehementior extinguit. Aut nulla ſit ebrietas, aut tanta ut tibi abſumat curas: ſi aliqua eſt inter utramque, efficit. Abſolvi hoc opus: porrigite corollas navi fatigatæ. Pervenimus ad portum, ad quem intendebam. Vir & fœmina reſtituti verſibus meis exſolvetis deinceps pia vota ſacro vati.

NOTÆ.

[e] *Daunius*] Apulea Daunia Provincia Italiæ, unde Bulbi Romam portabantur, poſt Africanos ſeu Libycos optimi, teſte Plinio.

[f] *Megaris*] Megara urbs fuit Atticæ.

[g] *Eruca*] Herba eſt virtutis calidæ, quam vocamus *Roquette*.

DE MEDICAMINE FACIEI.

Discite, quæ faciem commendet cura puellæ;
Et quo sit vobis forma tuenda modo.
Cultus humum sterilem [a] Cerealia pendere [b] jussit
Munera: [c] mordaces [d] interiere [e] rubi.
[f] Cultus & in pomis succos emendat acerbos;
Fissâque [g] adoptivas accipit arbor opes.
Culta placent. auro sublimia tecta linuntur:
Nigra sub imposito marmore terra latet.
Vellera [h] sæpe eadem [i] Tyrio medicantur [k] aheno:
Sectile deliciis India præbet [l] ebur.
Forsitan antiquæ, [m] Tatio sub rege, [n] Sabinæ
Maluerint, quàm se; rura paterna coli.

INTERPRETATIO.

Puellæ discite quæ cura adjuvet formam; & quâ ratione pulcritudo sit vobis conservanda. Cultura coegit terram infæcundam exsolvere dona Cerealia: rubi pungentes profligati sunt. Cultura lenit etiam succos immites in pomis; & arbor divisa accipit divitias adoptivas. Exculta jucunda sunt: tecta excelsa inaurantur; terra atra occultatur sub marmore instrate. Lana eadem inficiantur sæpe aheno Tyrio: India suppeditat ebur fissile deliciis. Forsitan Sabinæ veteres praeptaverint, Tatio regnante arva paterna coli quàm se.

NOTÆ.

[a] *Cerealia*] Id est, quæ sunt Cereris, frugum inventricis.

[b] *Jussit*] Jussisse videtur qui causæ est ut quid fiat, alioqui *jubere humum*, &c. tropus est audacior.

[c] *Mordaces*] Quia spinis riget hic frutex, quibus proxima quæque retinet.

[d] *Interiere*] Quia post inventam agriculturam recisi frutices noxij, rubi præsertim; neque amplius moris ex iis, sed frumento in cibum usi sunt homines.

[e] *Rubi*] Rubus frutex est notissimus mora ferens.

[f] *Cultus*] Qui præsertim per insitionem.

[g] *Adoptivas*] Metaphora gratissima ab hominibus qui sibi alienam prolem adoptant; quâ metaphorâ dulces significat fructus, qui ex surculo mitiori in truncum silvestrem immisso, nascuntur.

[h] *Sæpe*] Ut saturior sit, non dilutus, color. *Dibapham* vocabant purpuram bis tinctam murice.

[i] *Tyrio*] Laudatissima fuit apud veteres purpura Tyro Phœniciæ urbe celeberrimâ per varias gentes portata.

[k] *Aheno*] Vasa erant amplissima ærea in quibus murice lana inficiebatur.

[l] *Ebur*] Quo ad varia ornamenta, in laquearibus præsertim utebantur: unde Horatius,

Non ebur, neque aurem
Meâ renidet in domo lacunar, &c.

[m] *Tatio*] Hic fuit Sabinorum dux acerrimus, qui cùm variâ victoriâ cum Romanis pugnasset, tandem, Sabinis suis in urbem receptis, in regni partem & ipse à Romanis acceptus est.

[n] *Sabinæ*] Fuerunt Sabini, Româ ad Septentrionem, gens dura, quorum fortissimæ à Poëtis itemque historicis laudantur conjuges.

Cùm matrona premens [o] altum [p] rubicunda ſedile
    Aſſiduo [q] durum pollice nebat opus.
[r] Ipſáque claudebat, quos filia paverat, agnos :
    Ipſa dabat virgas cæſáque ligna foco.
At veſtræ teneras matres peperere puellas.
    Vultis inauratâ corpora veſte tegi.
Vultis odoratos poſitu variare capillos :
    Conſpicuam gemmis vultis habere manum.
Induitis collo lapides Oriente paratos :
    Et [ſ] quantos oneri eſt aure tuliſſe duos.
Nec tamen indignum, ſi vobis cura placendi,
    Cùm comtos habeant ſæcula noſtra viros.
[t] Fœminea veſtri poliuntur lege mariti :
    Et vix ad cultus nupta, quod addat, habet.
Proin ſe quæque parent : nec quò venentur amores,
    Refert. munditiæ crimina nulla merenr.
Rure [u] latent, fingúntque comas. licet arduus illas
    Celet Athos ; cultas altus habebit [x] Athos.
Eſt etiam placuiſſe ſibi quotacunque voluptas :
    Virginibus cordi gratáque forma ſua eſt.
Laudatas homini [y] volucris Junonia pennas
    Explicat : & formâ muta ſuperbit avis.

INTERPRETATIO.

Cùm matrona rubicunda inſidens excelſo ſedili trahebat fila dura pollice ſedulo. Et ipſa in ſepta admittebat agnos, quos filia egerat ad paſtum: ipſa immittebat foco virgas & ligna ſecta. At veſtra matres ediderunt puellas molles: cupitis corpora velari amictu inaurato. Cupitis variis modis flectere comam unctam. cupitis habere manum ſplendidam gemmis: geſtatis collo lapides Oriente petitos: & tantos, ut ſit oneri geſtaſſe duos aure. Nec tamen ineptum, ſi vobis ſtudium placendi, cum noſtra tempora habeant viros excultos. Veſtri mariti ornantur muliebriter: & uxor egrè invenit quod adjiciat ad ornatum. Proinde ſingula ſe ornent: nec intereſt quâ viâ amores accerſant. Munditia nulla caſtigatione ſunt digna. Rure conduntur, & componunt capillos, licet excelſus Athos illas tegat; excelſus Athos habebit ornatas. Quotacunque eſt etiam jucunditas ſibi placuiſſe: pulcritudo ſua eſt accepta & cura puellis. Avis Junonia pandit pennas approbatas ab homine; & avis muta faſtus induit pulcritudine.

NOTÆ.

[o] *Altum*] Ex quo faciliùs prolixum filum ex colo trahere.

[p] *Rubicunda*] Colore nativo ex durâ vitâ & laborioſâ erumpente.

[q] *Durum*] Propter aſſiduitatem & tædium; aut etiam quia dura & laborioſâ manu exercebatur.

[r] *Ipſa*] Non ancilla.

[ſ] *Quantos*] Gemmis & margaritis non ex fulgore modò, ſed & ex magnitudine pretium poſitum eſt.

[t] *Fœmineâ*] Quod turpiſſimum viris quibus labor convenit.

[u] *Latent, fing.*] Pudicas etiam & quæ rure lateant nullius malæ rei causâ ſeſe dicit exornare, ut magis ad cultum quaſlibet puellas invitet. Cujuſmodi quidem monitore nihil opus fuit.

[x] *Athos*] Mons eſt inter Thraciam & Macedoniam altiſſimus.

[y] *Volucru Juno.*] Pavo eſt Junoni ſacer.

[x] Sic potiùs nos uret amor ; quàm fortibus herbis ,
Quas maga terribili ſubſecat arte manus.
[a] Nec vos graminibus, nec miſto credite ſucco.
Nec tentate [b] nocens [c] virus amantis equæ.
Nec mediæ [d] Marſis finduntur cantibus angues :
[e] Nec redit in fontes unda ſupina ſuos.
Et quamvis aliquis [f] Temeſæa removerit æra ;
Nunquam Luna ſuis excutietur equis.
[g] Prima ſit in vobis morum tutela, puellæ :
Ingenio facies conciliante placet.
Certus amor morum eſt : formam populabitur ætas ,
Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos ſpeculum vidiſſe pigebit ,
Et veniet rugis altera cauſa dolor.
[h] Sufficit , & longum probitas perdurat in ævum ;
Fertque ſuos annos : hinc benè pendet amor.
Diſce age, cùm teneros ſomnus dimiſerit artus ,
Candida quo poſſint ora nitere modo.

INTERPRETATIO.

Amor nos citiùs ſic inflammàbit,quàm herbis potentibus , quas manus Maga revellit arte formidabili. Nec committite vos herbis, nec ſucco intrito. Nec experiamini virus noxium equa furentis. Nec ſerpentes media ſecantur incantamentis Marſis : nec aqua prona recurrit ad fontes ſuos.Et quamvis aliquis ſuſtulerit æra Temeſæa ; luna nunquam dejicietur ſuis equis. Puellæ, prima ſit in vobis morum cuſtodia,vultus arridet ingenio conciliante. Amor morum eſt firmus ; tempus deprædabitur pulcritudinem ; & facies quæ grata fuit,erit ſecta rugis. Tempus futurum eſt, quo vos pœnitebit ſpectaviſſe ſpeculum ; & dolor accedet altera cauſa rugis. Integritas ſuppeditat , & perſtat in productum tempus ; & tolerat ſuos annos : amor hinc benè pendet. Diſce age , quomodo vultus candidi poſſint ſplendeſcere , cùm ſomnus depreſſerit membra mollia.

NOTÆ.

[x] *Sic*] Cum cultæ fuerint puellæ.

[a] *Nec Credito*] *Ut per illa viros ad amorem veſtri perducere ſperetis.*

[b] *Nocens*] Quia furorem inducere creditum.

[c] *Virus*] Hippomanes eſt , de quo ſuprà.

[d] *Marſis*] Fuerunt Marſi populi Italiæ fortiſſimi ; juxta Sabinos, qui Marſo Circes filio ſati maximi quoque fuerunt venefici.

[e] *Nec redit*] Nullam eſſe dicit vim carminibus aut incantamentis.

[f] *Temeſaa*] Fuit Temeſa Brutiorum in Italiâ oppidum, Templa, à Latinis, referente Plinio, dictum, ubi olim ærifodinæ. Voluerunt autem ſtulti mortales ſeſe tympanis æreis Lunæ , incantamentis laboranti , obſtrepentes , poſſe ſuccurrere , ne in terram procideret. Quo remedio opus non eſſe ; adeòque incantamentorum vim falsò laudari, docet Poëta.

[g] *Prima*] Nam ut habet Salluſtius : *Divitiarum & formæ gloria fluxa atque fragilis eſt ; virtus clara æternaque habetur.* Optimè ergo præcipit libidinoſus doctor ; ut pudicos ſaltem hæc neglexiſſe pudeat.

[h] *Sufficit*] *Satis eſt* ; ſed motum habet & tractum vox illa quem alio vocabulo nequeam exprimere. Solatium & neſcio quam inducit quietem rem ipſam cogitantibus , & perenni ſuâ virtute ſeſe involventibus. *La Vertu ſe fournit toûjours elle-meſme , & ſe renouvelle tous les jours.*

Hordea, quæ [i] Libyci ratibus misere coloni,
Exue de paleâ tegminibúsque suis.
Par [k] ervi mensura decem madefiat ab ovis:
Sed cumulent libras ordea [l] nuda duas.
Hæc ubi ventosas fuerint siccata per auras;
Lenta jube scabrâ frangat asella molâ.
Et, quæ [m] prima cadunt vivaci cornua cervo,
Contere: in [n] hæc solidi [o] sexta face [p] assis eat.
Jamque ubi pulvereæ fuerint confusa farinæ,
Protinus in cribris omnia cerne cavis.
Adjice [q] Narcissi bis sex sine cortice bulbos,
Strenua quos puro marmore dextra terat:
[r] Sextantemque trahat gummi cum [s] semine Thusco.
Huc [t] novies tanto plus tibi mellis eat.
Quæcunque adficiet tali medicamine vultum;
Fulgebit speculo lævior ipsa suo.
[u] Nec tu pallentes dubita torrere [x] lupinos,
Et simul [y] inflantes corpora frige fabas.
Utraque [z] sex habeant æquo discrimine libras:
Utraque da nigris comminuenda molis.

INTERPRETATIO.

Nudato palea, & corticibus suis hordea, quæ agricolæ Libyci miserunt navibus. Æqualis mensura Ervi humescat ab ovis decem: sed hordea expurgata impleant duas libras. Ubi hæc fuerint exsiccata per aërem ventosum; fac asella segnis terat molâ asperâ. Pinse etiam cornua prima quæ excidunt cervo vivaci: fac sexta pars solidæ libræ mittatur in hæc, & postquam omnia fuerint admixta farinæ pulvereæ, cribrato omnia in cribris cavis. Adde duodecim bulbos Narcissi decorticatos, quos manus fortis terat puro marmore: & ducat sextantem gummi cum semine Thusco. Huc tibi adhibeatur novies plus tanto mellis. Quæcunque illinet faciem tali medicamine; ipsa nitebit expolitior speculo suo. Nec tu cunctare frigere lupinos pallidos, & simul torre fabas tumefacientes corpora. Utraque habeant sex asses pari discrimine: da utraque terenda atris molis.

NOTÆ.

[i] *Libyci*] Sunt Libyes populi Africæ, hoc in loco pro Afris in genere positi, à quibus maximã frumenti copiam Romani petebant.

[k] *Ervi*] Est ervum genus leguminis, *Ers* Gallicè dicti.

[l] *Nuda*] Tegminibus & paleâ exuta.

[m] *Prima*] Quotannis verò statuto veris tempore decidunt.

[n] *Hæc*] Hordei & Ervi farinam *scilicet*.

[o] *Sexta*] Pars, *scilicet*.

[p] *Assis*] Seu Libræ.

[q] *Narcissi*] Est narcissus planta notissima, propter floris amœnitatem, hortis familiaris.

[r] *Sextantemque*] Duas uncias.

[s] *Semine*] Propriè frumenti genus est quod *Zeam* vocant, ex quo alica, docente Plinio fiebat.

[t] *Novies tanto plus*] Id est, novem sextantes, una libra cum dimidia, unciæ 18.

[u] *Nec tu*] Aliud proponit medicaminis genus.

[x] *Lupinos*] Sunt lupini leguminis genus, ab omnibus animalibus suâ amaritudine tutum, autore Plinio. *Pallentes* autem dixit ab effectu, quod qui gustaverint palleant. *Tristes* appellavit Maro.

[y] *Inflantes*] Quippe flatulentissima est faba.

[z] *Sex*] Ut tres libræ lupinorum, & totidem fabarum sumantur.

Nec [a] cerussa tibi, nec [b] nitri spuma rubentis
Desit, & [c] Illyrica quæ venit [d] iris humo.
Da validis juvenum pariter subigenda lacertis:
Sed justum tritis uncia pondus erit.
Adjice & [e] querulo [f] volucrum medicamina [g] nido.
Ore fugant maculas: [h] Halcyonêa vocant.
Pondere, si quæris, quo sim contentus in illis;
Quòd trahit in partes [i] uncia sexta duas.
Ut [k] coëant, aptéque lini per corpora possint;
Adjice de flavis [l] Attica mella favis.
[m] Quamvis thura Deos irataque numina placent;
Non tamen accensis omnia danda focis.
Thus ubi miscueris radenti [n] tubera nitro;
Ponderibus justis fac sit utrimque triens.

INTERPRETATIO.

Nec cerussa, nec spuma nitri rubentis te deficiat, & Iris quæ mittitur terrâ Illyrica. Da quoque hæc pinsenda fortibus brachiis juvenum: sed uncia erit *justum pondus pistis. Adde etiam medicamenta ex nido querula avium: abstergunt labes faciei: dicunt Halcionea. Si petis quo pondere sim contentus in illis; quod capit uncia divisa in duas partes. Ut cohæreant, & possint facilè inungi per corpora; adde mella Attica de favis flavis. Quamvis thura propitient* Deos *& numina infensa; non sunt tamen omnia immittenda aris ardentibus. Ubi intriveris thus nitro expolienti nævos; fac triens sit utrinque æquis ponderibus:*

NOTÆ.

[a] *Cerussa*] Pharmacum est notissimum, quod ex plumbi ramentis tenuissimis super vas asperrimi aceti impositis, extrahitur.

[b] *Nitri*] Est nitrum species salis notissima. *Salpetre.* Spuma verò ejus *Aphronitrum* dicitur; quod ex speluncis quibusdam destillans in Asiâ colligi; medici quidam scripitarunt.

[c] *Illyricâ*] Est Illyris, Illyricum seu Illyria regio in orâ maris Adriatici, Italiæ opposita, unde Iris laudatissimi nominis afferebatur.

[d] *Iris*] Planta est, cujus radix maximè laudatur ad odores. Nostri vocant eam *Glayeul, flambe,* vel etiam *Iris.*

[e] *Querulo*] Propter pipientes pullos.

[f] *Volucrum*] De Halcyonibus loquitur, quæ, ut Plin. scribit, aves sunt paulò ampliores passeribus, colore cyaneo ex parte majore, tantùm purpureis & candidis admistis pennis, collo gracili ac procero. Quas aves videre, ut idem ait, rarissimum est.

[g] *Nido*] Hi Halcyonum nidi, referente eodem Plinio admirationem habent, pilæ figurâ paulùm eminenti, ore perquàm angusto, grandium spongiarum similitudine, qui ferro intercidi nequeunt, ictu valido franguntur.

[h] *Halcyonea*] De iis medicamentis sic ait Plinius; *Lepras lichenas, lentigines, tollunt cum lupino, & sulphuris duobus obolis.*

[i] *Uncia sexta*] Niger selibram intelligit. Planissimè verò correctionem probavero clariss. Heinsij qui legit *secta.*

[k] *Coëant*] Ut cohæreant varia, de quibus loquutus est, medicamina.

[l] *Attica*] Quæ Athenis, Hymetto monte collecta, in varia loca, Romam præsertim portabantur.

[m] *Quamvis*] Aliud docet medicamentum.

[n] *Tubera*] De papulis, pustulisque, quæ faciem infestare solent, loquitur. Eas verò expoliendi & tollendi vim habere nitrum docet Plinius.

Parte minùs quarta [o] dereptum cortice gummi,
[p] Et modicum è myrrhis pinguibus adde cubum.
Hæc ubi contrîris, per densa foramina cerne:
Pulvis ab infuso melle premendus erit.
Profuit & [q] marathros benè olentibus addere myrrhis;
Quinque trahant marathri [r] scrupula, myrrha novem.
Arentísque rosæ quantum manus una prehendat,
Cumque [s] Ammoniaco mascula thura sale.
Hordea quem faciunt illis adfunde [t] cremorem.
Æquent expensas cum sale thura rosas.
[u] Tempore sis parvo molles licet illita vultus;
Hærebit toto multus in ore color.
Vidi quæ gelidâ madefacta papavera lymphâ
Contereret, teneris illineretque genis.

* * * *

INTERPRETATIO.

& adde parum thymi, & adde culum parvum pinguis myrrha. Ubi hac subegeris, cribrate per spissa foramina: pulvis erit diluendus admixto melle. Utile etiam fuit adjicere fœniculum myrrhis fragrantibus; fœniculum ducat quinque scrupula, myrrha novem. Et adde *rosa sicca quantum una manus capiat, & thura mascula cum sale Ammoniaco. Infunde illis cremorem quem faciunt hordea. Thura cum sale aequent rosas penderatas. Quamvis fueris uncta faciem teneram tempore exiguo; multus niter manebit in tota facie. Vidi qua contunderet papavera humectata aquâ frigidâ, & induceret genis mollibus.*

NOTÆ.

[o] *Dereptum cortice*] Quia arborum cortici innascitur gummi.

[p] *Et medicum*] Vide Notam clar. Heinsij. Deinde expende annon per cubum aliquantulam myrrhæ partem possis intelligere.

[q] *Marathros*] Latini *fœniculum* vocant.

[r] *Scrupula*] Scrupulum pars est drachmæ tertia; tria adeoque drachmam conficiunt.

[s] *Ammoniaco*] Lapsus est Commentator qui Ammoniacum gummi, rem omninò diversam, cum sale qui in Lybiâ eruebatur, confudit. Hodie etiam in officinis reperitur sal Ammoniacus, sed factitius est.

[t] *Cremorem*] Pro succo hordei posuit, quomodo ferè Celsus usurpat.

[u] *Tempore*] Maximæ virtutis postremum esse medicamentum innuit.

P. OVIDII NASONIS HALIEUTICON.

FRAGMENTUM.

* * * * * *

Accepit mundus legem: dedit [a] arma per omnes,
Admonuitque sui. vitulus sic namque minatur,
Qui nondum gerit in tenera jam cornua fronte:
Sic [b] damæ fugiunt, pugnant virtute leones,
Et morsu canis, & caudæ sic scorpius ictu:
Concussisque levis pennis sic evolat ales.
Omnibus ignotæ mortis timor, omnibus hostem,
Præsidiúmque datum sentire, & noscere teli
Vimque modumque sui: sic & [c] Scarus arte sub undis,
Incidit, [d] adsumtamque dolo tandem pavet escam.
Non audet [e] radiis obnixâ occurrere fronte,
Aversus crebro vimen sed verbere caudæ
Laxans subsequitur, tutúmque evadit in æquot.
Quin etiam si fortè aliquis, dum [f] pone nataret,
Mitis luctantem Scarus hunc in vimine vidit,

INTERPRETATIO.

Mundus subiit legem: præbuit arma singulis, & admonuit sui: sic enim vitulus, qui nondum jam habet cornua in molli fronte, minas intentat: sic Damæ fugiunt, leones certant fortitudine, & canis morsu, & sic Scorpius percussione caudæ: & avis levis sic avolat pennis agitatis. Metus est mortis omnibus incognita. Concessum omnibus sentire hostem & columen datum, & cognoscere potestatem & modum suorum armorum: sic etiam Scarus resecat dolo sub undis, & timet escam tandem correptam fraude. Non audet se se dare fronte oppositâ in radios; sed aversus divellens vimen frequenti caudæ agitatione, erumpit in mare securum. Quin etiam si fortè aliquis propitius Scarus aspexit hunc conflictantem in nassa, dum pone nataret,

NOTÆ.

[a] ***Arma***] Arma, ut ex sequentibus patet, non propriè, quod clariss. Heinsius videtur putasse, sed tropicè pro innatâ quavis industriâ, & ad sibi consulendum à naturâ datâ sagacitate, usurpavit.

[b] ***Damæ***] Sunt caprarum silvestrium quoddam genus. Gall. *Daim.*

[c] ***Scarus***] Piscis est saporis eximij; quem refert Plinius inclusum nassis non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere, sed aversum caudæ ictibus crebris fores laxare, atque ità retrorsum erumpere. Quam luctam si fortè alius Scarus extrinsecus videat, apprehensâ mordicus caudâ adjuvat.

[d] ***Adsumtámque dolo***] Ab insidiante piscatore, *scilicet.*

[e] ***Radiis***] De viminibus loquitur, quibus contexta est nassa.

[f] ***Pone***] Aut juxta eam nassam, quâ aliquis Scarus captus sit.

Aversam caudam morsu tenet: atque ita *
* Uber servato, quem texit, in * resultet.
[g] Sepia tarda fugæ, tenui cum fortè sub unda
Deprensa est, jam jamque manus timet illa rapaces,
Inficiens æquor nigrum vomit ore cruorem,
Avertitque vias, oculos frustrata sequentes,
Clausus rete [h] Lupus, quamvis immanis & acer,
Dimotis cauda submissus [i] sidit arenis.
. . . . in auras
Emicat, atque dolos saltu deludit inultus:
Et [k] mutæna ferox teretis sibi conscia tergi,
Ad laxata magis conversa foramina retis,
Tandem pennultos evadit lubrica flexus,
Exemplóque nocet, cunctis [l] intervenit una.
At contra scopulis [m] crinali corpore segnis
Polypus hæret, & [n] hac eludit retia fraude,
Et [o] sub lege loci sumit mutatque colotem;
Semper ei similis, quem contigit, atque ubi prædam
Pendentem [p] setis avidus rapit, hic quoque fallit.

INTERPRETATIO.

*morsu apprehendit aversam caudam: ** ********** Sepia lenta ad fugam, cùm fortè correpta est sub aqua melli, & illa jam jamque metuit manus prædabundas, tingens mare exspuit ore atrum sanguinem. Et corripit vias, frustrata oculos insequentes. Lupus irretitus, quamvis ingens & vehemens demissus quiescit in arenis dimotis cauda. . . . . Exilit in auras, & eludit impunè dolos saltu. Et Murana immitis sibi conscia dorsi lubrici, accedens ad foramina magis laxa retis, tandem lubrica erumpit per multas agitationes; & dispendio est, una succurrit omnibus. At contra Polypus piger adhæret saxis corpore crinito, & declinat retia hac arte & induit, & immutat colorem sub lege loci, semper similis ei quem contigit: atque ubi rapax corripit escam pendentem setis, hic quoque decipit*

NOTÆ.

[g] *Sepia*] Piscis genus est quoddam, sanguine nigro, quod atramentum ideò dixere, quo emisso insidiantibus piscatoribus iter quasi præsepire dicitur. Gallicè vocatur *Seiche*.

[h] *Lupus*] Piscis est genus, quem in delieiis habuêre Romani: E mari flumina ingreditur, ubi quibuscumque sordibus, præsertim stercoribus vescitur. *Spigola* dicitur Italis.

[i] *Sidit*] Ne retibus capiatur.

[k] *Murana*] Piscis littoralis est, itemque fluvialis; nostris etiam hominibus in deliciis. Gall. *Lamproye*.

[l] *Intervenit*] Quia per idem à Muranâ laxatum foramen sese subtrahunt.

[m] *Crinali*]. Hoc dicit quia brachia seu pedes habet quàm plurimos & tenuissimos, quibus sese rupibus alligat.

[n] *Hac fraude*] Quia retibus tantùm raditur aut fricatur, non comprehenditur.

[o] *Sub lege*] *Ex lege*, Ovidiana locutio. Dictus verò est hic piscis loci cujusvis colorem induere. Quæ res oculorum nostrorum ratione ideò minùs videri debet absurda, quòd & aves plurimæ sint, lepores etiam eo videamus, quo terra est, colore; ut præsentes & in conspectu positos omniuò non videamus.

[p] *Setis*] Quibus etiamnum utuntur hodie ad suspendendos hamos; albis præsertim, quæ, quia sunt pellucidæ à piscibus non ità possunt cognosci.

[q] Elato calamo, cùm demum emersus in auras
Brachia dissolvit, populatúmque expuit hamum.
At [r] Mugil cauda pendentem everberat escam,
Excussámque legit. Lupus acri concitus irâ
Discursu fertur vario, fluctúsque ferentes
Prosequitur, quassátque caput, dum vulnere sævus
Laxato cadat hamus, & ora patentia linquat.
Nec proprias vires nescit Muræna nocendi:
Auxilióque sui, morsu nec cominus acri
Deficit, aut animos ponit captiva minaces.
[s] Anthias his, tergo [t] quem non videt, utitur armis,
Vim spinæ novitque suæ, versóque supinus
Corpore lina secat, fixúmque intercipit hamum.
* * * *
[u] Cætera quæ densas habitant animalia silvas,
Aut vani quatiunt semper [x] lymphata timores,
Aut trahit in præceps non sana ferocia mentis.
[y] Ipsa sequi Natura monet, vel cominus ire.
Impiger ecce Leo venantum sternere pergit
Agmina, & adversis infert sua pectora telis.
Quoque venit, fidens magis & sublatior ardet,

INTERPRETATIO.

*arundine sublata, cùm demum extractus in aerem laxat brachia, & evomit hamum devoratum. At Mugil excutit caudâ escam pendentem, & colligit excussam. Lupus vehementi irâ turbatus rapitur cursu diverse, & persequitur undas ferentes, & concutit caput, donec hamus ferus excidat vulnere laxato, & deserat ora aperta. Nec Muræna ignorat propriam potestatem officiendi: nec deest adjumento sui cominùs morsu strenuo, aut capta deserit animos minaces. Anthias utitur his armis quæ movet tergo, & cognoscit potentiam spinæ suæ, & supinatus inverso corpore rescindit lina, & surripit hamum alligatum. * * * * * Aut motus inanes agitant semper reliqua animalia turbata, quæ colunt spissas silvas, aut ferocia insana animi agit in præceps. Ipsa natura hortatur sequi vel cominùs accedere. Ecce leo strenuus non desinit prosternere catervas venatorum; & immittit sua pectora telis oppositis. Et ex quo venit, excandescit magis confidens & elatior,*

NOTÆ.

q *Elato*] Cùm piscator captum piscem aquâ extrahere cogitat.

r *Mugil*] Alio nomine dicitur *Capito*, propter capitis crassitiem; cujus natura ex eo ridiculo est quòd capite abscondito, sese totum latere credat.

s *Anthias*] Piscis est quidam Græcis sacer dictus, quod loca frequentet, ubi nulla bellua. De eo Plinius, Ælianus, Plutarchus.

t *Quem non videt*] Receptam lectionem restitui, quia maximè ad scopum facit Poëtæ, qui naturam dicit animalia quævis instituisse. Corrigebat clar. Heinsius *quæ concutit*.

u *Cætera*] Deploratum esse hoc fragmentum, & ex diversi generis operibus conflatum satis superque ex hoc loco patet.

x *Lymphata*] *Furore quodam agitata.* Crediderunt veteres, furore corripi eos qui aliquo in fonte Nymphæ speciem aut imaginem vidisset: Inde petita est metaphora.

y *Ipsa sequi*] Loco suo mota fuisse hæc omnia, & perturbata, vel ex hoc versu patet, qui infra repetitur; nullo bono sensu hîc legitur.

Concufsitque toros, & viribus addidit iram.
* Prodidit, atque fuo properat fibi robore letum.
Fœdus [z] Lucanis provolvitur Urfus ab antris,
Quid nifi pondus iners, ftolidæque ferocia mentis?
Actus Aper fetis iram denunciat hirtis:
Et ruit oppofiti nitens in vulnera ferri,
Preffus & emiffo moritur per vifcera telo.
Altera pars fidens pedibus, dat terga fequenti,
Ut pavidi Lepores, ut fulvo tergore Damæ,
Et cauto fugiens Cervus fine fine timore.
[Ipfa fequi natura docet, vel cominus ire.]
Hic generofus honos, & gloria major Equorum:
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho.
Seu feptem fpatiis Circo meruêre coronam;
Nonne vides victor quantò fublimiùs altum
Attollat caput, & vulgi fe venditet auræ?
Celfave cùm cæfo decoratur terga leone,
Quàm tumidus, quantóque venit fpectabilis [a] actu,
[b] * Compefcátque folùm generofo concita pulfu
Ungula fub fpoliis graviter redeuntis opimis:
Quid laus prima Canum? quibus eft audacia præceps,
Venandique fagax virtus, virefque fequendi.
Quæ nunc elatis rimantur naribus auras,
Et nunc demiffo quærunt veftigia roftro;
Et produnt clamore feram, dominúmque vocando
Increpitant. quem fi [c] collatis effugit armis,

INTERPRETATIO.

& agitavit toros, & adjecit iram viribus. * * *Prodidit, & accelerat fibi mortem fuis viribus. Turpis urfus devolvitur ex fpeluncis Lucanis, quid nifi pondus ineptum, & ferocia mentis ftupida. Aper actus indicat iram fetis horridis: & contendens fe immittit in plagas ferri adverfi, & preffus moritur telo adacto per vifcera. Altera pars confidens pedibus vertit terga infequenti, ut lepores timidi, ut dama rufo tergo, & cervus fugiens fine fine, metu provido. (Ipfa natura inftituit fequi, vel cominùs accedere.) Hic honor nobilis equorum, & gloria major: nam palmam carpunt mente, & lætantur triumpho. Seu meruerunt coronam circo feptem gyris; nonne afpicis quantò excelfiùs victor efferat caput, & fe prædicet favori vulgi? Vel cùm ornatur dorfum fublime leone interfecto, quàm inflatus quantóque geftu incedit fpectabilis?* * * *Et ungula acta percuffu nobili premat terram fub fpoliis lautis magnificè revertentis. Quid gloria prima canum? quibus eft audacia ruens, & vis fagax venandi, & facultas infequendi. Quæ nunc fcrutantur aerem naribus fublimibus, & nunc fectantur veftigia roftro inclinato; & indicant feram latratibus, & obftrepunt domino accerfendo, quem fi fera evitat,*

NOTÆ.

[z] *Lucanis*] Sita eft Lucania inter Brutiam & Apuliam, ad Apenninos montes, in Italiæ parte Orientali.

[a] *Actu*] Gall. diceres, *Avec quel air de fierté.*

[b] *Compefcátque*] Nihil hic mutandum crediderim; imò denotat optimè vox ifta ftrenui & generofi equi acrem inceffum.

[c] *Collatis*] Canem dicit arma fua conferre ad hoc ut à domino fuo fera capiatur.

Insequitur tumulósque canis campósque per omnes.
Noster in arte labor positus : spes omnis in illa.
[d] Nec tamen in medias pelagi te pergere sedes
Admoneam, vastique maris tentare profundum.
[e] Inter utrumque loci meliùs moderabere [f] funem.
[g] Aspera num saxis loca sint. nam talia lentos
Deposcunt calamos : at [h] purum retia littus.
Num mons horrentes demittat celsior umbras
In mare. nam variè quidam fugiúntque petúntque.
Num vada subnatis imò viridentur ab herbis
* *
Objectétque moras, & molli [i] serviat [k] algæ.
Descripsit sedes variè Natura profundi :
Nec cunctos unà voluit consistere pisces.
Nam gaudent [l] pelago, quales [m] Scombríque, [n] Bovésque ;
[o] Hippuri celeres, & nigro tergore [p] Milvi ;
Et pretiosus [q] Helops nostris incognitus undis ;
Ac durus [r] Xiphias, ictu non mitior ensis :

INTERPRETATIO.

*canis insequitur armis conjunctis, & per omnes colles & per omnes campos. Labor noster constitutus in arte: omnis spes in illa: nec tamen te jubeam progredi in medias sedes maris, & experiri altum vasti æquoris. Meliùs reges rete inter utrumque loci. An loca sint scabra saxis: nam talia expetunt arundines flexiles : at littus purum retia. An mons sublimior devolvat umbras horridas in æquor : nam quidam diversè fugiunt & accedunt. An vada viridentur ab herbis imò succrescentibus * * * Et objiciat moras, & obsecundet teneræ algæ. Natura instituit diversè sedes maris : nec voluit omnes pisces unà permanere. Nam* nonnulli *lætantur alto, quales Scombri, & Boves, Hippuri veloces, & Milvi atro corio ; & præclarus Helops ignotus nostro mari ; ac durus Xiphias, non lenior ictu gladij ;*

NOTÆ.

[d] *Nec tamen*] Vide Poëtæ membra disjecta.

[e] *Inter utrúmque*] Ad piscaturam aptum locum dicit non ripam, non altum mare, sed horum medium.

[f] *Funem*] Pro retibus, synecdochicè.

[g] *Aspera*] Admoneam, inquit, videas, num loca saxis scateant, &c.

[h] *Purum*] Quòd sine rupibus, saxis, &c.

[i] *Servias*] Loquitur credo de herbis quibusdam algam sustinentibus ; quibus impediatur rete.

[k] *Alga*] Vilis est herba, maris ejectamentum.

[l] *Pelago*] Id est, profundo mari.

[m] *Scombrique*] *Maquereau* dicitur nostris.

[n] *Bovésque*] De his Ælianus, aliisque plurimis ; quem eâ de re consulere licet, si libet.

[o] *Hippuri*] Ab equo, etymologiâ Græcâ nomen accepit hic piscis, pinnâ à capite ad caudam, equinæ caudæ similitudine, deductâ.

[p] *Milvi*] Est Milvus piscis quidam, qui saltu supra mare sese attollens Milvi avis in morem videtur volare.

[q] *Helops*] Delicatissimi cibi esse dicitur, quem malè cum Acipensere quidam confuderunt.

[r] *Xiphias*] Latinè *Gladius* dicitur, ex cetorum genere, rostro acuto, superiore maxillâ ensiformi.

Et pavidi magno fugientes agmine [f] Thunni:
Parva [t] Echenêis adest (mirum) mora puppibus ingens:
Tuque comes ratium, tractíque per æquora sulci
Qui semper spumas sequeris, [u] Pompile, nitentes:
Cercyrósque ferox scopulorum fine moratus:
Cantharus ingratus succo: tum concolor illi
[x] Orphas, cæruleâque [y] rubens Erythinus in undâ:
Insignis [z] Sargúsque notis, insignis & alis:
Et superauratâ [a] Sparulus cervice refulgens;
Et rutilus [b] Pagur, & fulvi [c] Synodontes, & [d] ex se
Concipiens Channe [e] gemino fraudata parente.
Tum viridis squamis parvo Saxatilis ore,
Et rarus [f] Faber, & pictæ [g] Mormyres, & auri
[h] Chrysophrys imitata decus; tum corporis [i] Umbræ

INTERPRETATIO.

& Thunni timidi fugientes magno agmine: Exigua Echeneis invenitur (mirum) mora maxima navibus: tuque comes navium, Pompile, qui sectaris semper spumas albas sulci ducti per maria: & Cercyros vehemens habitans oras rupium: cantharus injucundus succo: tum Orphas illi concolor, & Erythinus rubens in aqua cærulea: & Sargus egregius maculis, & egregius alis: & Sparulus splendens cervice superauratâ; & Pagur rutilus, & fulvi Synodontes & Channe concipiens ex se destituta utroque parente. Tum Saxatilis viridis squamis, ore exiguo, & rarus Faber, & Mormyres picta, & Chrysophrys simulans decus auri: tum umbra corporis

NOTÆ.

[f] *Thunni*] Piscis est qui mense Maio copiosissimè in freto Gaditano, quò ex Oceano illo tempore irrumpit, ab Hispanis capitur, & in varias terras cadis asservatus mittitur.

[t] *Echeneis*] Remoram Latini dixerunt, quem piscem nav bus moram afferre fabulati sunt: quanquam qui sit, & quæ ejus notæ, ab autoribus, varia tradentibus, non definitum.

[u] *Pompile*] Hic Neptuno sacer creditus, quòd ad portum usque naves sequatur. Sed de his alij ex professo, quorum compilare scrinia non videtur utile.

[x] *Orphas*] Citò hunc adolescere scripsit Giscaferius, ut ultra biennium vitam non proferat; quem tamen dissectum diu vivere scripsit Aristoteles.

[y] *Rubens Erythinus*]. Qui ideò Latinis *Rubellio* dictus.

[z] *Sargúsque*] Ferè in Ægyptio mari nascitur, autore Festo. Bis parere, vere & autumno dicitur, pluresque habere uxores, quarum causâ certamina init.

[a] *Sparulus*] Auratæ simillimum, adeò ut etiam piscatoribus imponat, rotundiore tamen, minore & magis compresso corpore, scripsit *Giscaferius*. Quem de his vide.

[b] *Pagur*] Græcis πάγρος, seu φάγρος à voracitate dicitur.

[c] *Synodontes*] Synodus, untis, Latinis *Dentix*; cui nomen ab extantibus dentibus impositum.

[d] *Ex se concip.*] Idem tradit Plinius.

[e] *Gemine fraudata*] Omnino, siquidem ex se concipiat, patrem non habebunt matre solâ nati.

[f] *Faber*] Call. *Dorée*. Romani *pesce S. Pietre*. Qui captus grunnit Suum more.

[g] *Mormyres*] Hunc lineis pullis parallelis in lateribus insignem scribit Giscaferius.

[h] *Chrysophrys*] Aurata est. quem cum Fabro cave confundas. Hic piscis est timidissimus, littoralis & marinus, qui æstate, mediis fervoribus capitur, aliis temporibus latet.

[i] *Umbra*] Piscis est carnivorus & solivagus, suo naratu ita oculos effugiens ut umbra, veriùs quàm piscis intuentibus appareat.

Liventis, rapidíque Lupi, [k] Percæque, Tragique.
Quin laude [l] insignis caudæ Melanurus & ardens
Auratis Muræna notis, Merulæque virentes,
Immitísque suæ [m] Conger per vulnera gentis;
Et capitis duro nociturus [n] Scorpios ictu,
Ac nunquam [o] æstivo conspectus sidere Glaucus.
At contra herbosâ pisces [p] laxantur arenâ,
Ut Scarus, epastas solus qui ruminat escas;
Fœcundúmque genus Mænæ, Lamirósque, Smarísque,
Atque immunda Chromis, meritò vilissima Salpa:
Atque avium [q] dulces nidos imitata sub undis,
Et Squalus & tenui suffusus sanguine Mullus:
Fulgentes [r] Soleæ candore, & concolor illis
Passer, & Adriaco [s] mirandus littore Rhombus:
Tunc Epodes lati, tum molles tergore Ranæ.
Extremi parent *
*
*
Lubricus & spinâ nocuus non [t] Gobius ullâ,
Et nigrum niveo portans in corpore [u] virus
[x] Loligo, durique Sues, sinuosáque Caris:

INTERPRETATIO.

lividi, & Lupi celeres, & Perca & Tragi. Quin egregius Melanurus honore caudæ, & Murena ardens maculis auratis, & Merulæ virides, & Congrus sævus per plagas sui generis; & Scorpius offuturus dure ictu capitis, & Glaucus nunquam visus sidere æstivo. At contra pisces natant in arena herbosa, ut Scarus qui solus ruminat cibos absumptos, & Mæna genus fœcundum, & Lamiros & Smaris, atque Chromis sordida, Salpa jure contemtissima: atque Phicis *imitata dulces nidos volucrum sub aquis, & Squalus, & Mullus suffusus sanguine subtili: Solea nitentes albore, & Passer concolor illis, & Rhumbus mirandus littore Adriaco: tum Epodes lati, tum Rana tenera cuta. * Ultimi parent * * * * Lubricus Gobius & nulla spina nocens, & Loligo gestans virus atrum in corpore candido, & duri Sues, & Caris sinuosa.*

NOTÆ.

[k] *Percæque*] Notissimus piscis, cujusmodi etiam in fluviis habemus, saporis jucundissimi.

[l] *Insignis*] Nigricantem scripsit Oppianus.

[m] *Conger*] Congrus etiam dicitur Anguillæ non absimilis.

[n] *Scorpios*] Venenatus est ejus ictus.

[o] *Æstivo*] Caniculâ *scilicet*.

[p] *Laxantur*] Id est, in illâ arenâ, soluti vivunt.

[q] *Dulces*] Vide clariss. Heinsij notas.

[r] *Solea*] Gall. *Sole*, Piscis cibi notissimi & delicatissimi.

[s] *Mirandus*] Quia figurâ *romboide*, seu quatuor laterum.

[t] *Gobius*] *Gouion* Gall. suavissimi cibi pisciculus, etiam fluviatilis.

[u] *Virus*] Nigrum dicit sanguinem; quem atramentum vocant.

[x] *Loligo*] Piscis est, cujus generis, ut scribit Plinius, tantâ multitudine mari evolant, ut navigia submergant.

Et tam deformi non dignus nomine [y] Asellus :
Tuque peregrinis, [z] Acipenser, [*] nobilis undis.
* * * * * *

Deerant non admodum multa in eo exemplari, consumta penitus vetustate.

Plin. lib. XXXII. cap. ult. Hist. Nat.

His adjiciemus apud Ovidium posita nomina, quæ apud neminem alium reperiuntur, sed fortassis in Ponto nascuntur, ubi id volumen supremis suis temporibus inchoavit. Idem lib. XXXII. cap. secundo. *Mihi videntur mira, quæ Ovidius prodidit piscium ingenia, in eo volumine, quod Halieuticon inscribitur.*

INTERPRETATIO.

& asellus immeritus nomen tam turpe : & [tu Acipenser præcellens in aquis peregrinis.

NOTÆ.

[y] *Asellus*] *Merlus* dicitur Gallis.
[z] *Acipenser*] Sturio etiam dicitur, Gall. *Esturgeon*, jucundissimi saporis cibus.
[*] *Nobilis*] Quia non tam grati saporis qui ad hæc nostra maria adnatant, quàm quos fortè apud Pontum gustaverat Poëta.

NUX,
ELEGIA.

Nux ego juncta viæ.] *Sunt qui asserant, hoc quoque opusculum de Nuce falsò ascribi Nasoni. Ego verò, ipsius, non alterius Poëtæ partum esse asseveravim: quod ex dicendi charactere quivit vel mediocriter eruditus deprehendere poterit. Sed (ut ad opusculi ipsius argumentum deveniam) inducit Poëta arborem nucem, quæ in publica via stabat, conquerentem, quod à transeuntibus & viatoribus frequenter saxis feriatur. Et ab hac Nucis querelâ occasione captâ, latenter carpit sui temporis avaritiam ac luxuriam, antiquorumque laudat severitatem & continentiam.*

NUx ego juncta viæ, cùm sim sine crimine vitæ,
A populo saxis prætereunte petor.
[a] Obruere ista solet manifestos pœna nocentes,
Publica cùm [b] lentam non [c] capit ira moram.

INTERPRETATIO.

EGo nux proxima viæ, cùm sim sine probro vitæ, appetor lapidibus à plebe transeunte. Hoc supplicium solet opprimere noxios deprehensos, cùm publica ira non patitur tardam moram.

NOTÆ.

[a] *Obruere*] Obruitur propriè qui vi, subitò, multitudine opprimitur.
[b] *Lentam*] Qualem esse oportet, si ad judices noxius damnandus trahatur.
[c] *Capit*] Pro *fert*, eleganter.

Nil

Nil ego peccavi : nisi si peccasse vocetur,
Annua cultori poma referre suo.
At priùs arboribus, tum cum meliora fuêre
Tempora, certamen fertilitatis erat.
Cùm [d] domini memores sertis ornare solebant
Agricolas fructu [e] proveniente Deos.
Sæpe tuas igitur, Liber, miratus es uvas :
Mirata est [f] oleas sæpe Minerva suas.
Pomáque læsissent [g] matrem, ni subdita ramo
Longa laboranti furca tulisset opem.
Quin etiam exemplo [h] pariebat fœmina nostro ;
Nulláque non illo tempore mater erat.
At postquam platanis sterilem præbentibus umbram
Uberior quavis arbore venit honos;
Nos quoque frugiferæ (si nux modò ponor in illis)
[i] Cœpimus in patulas luxuriare comas.
Nunc neque continuos nascuntur poma per annos :
Uváque læsa domum, [k] læsáque bacca venit.
Nunc uterum vitiat, quæ vult formosa videri :
Raráque in hoc ævo est, quæ velit esse parens.
Certè ego, si nunquam peperissem, tutior essem.
Ista [l] Clytemnestrâ digna querela fuit.

INTERPRETATIO.

Ego in nulla re deliqui ; nisi si deliquisse dicatur, reddere poma annua suo cultori. At quondam contentio erat de fœcunditate inter arbores, tum cùm tempora fuerunt feliciora. Cùm possessores grati solebant decorare corollis Deos agricolas, & fructu nascente. Ergò, Bacche admiratus es sæpe racemos tuos : Minerva admirata est suas oleas. Poma quoque offendissent matrem ; nisi furca longa supposita ramo succumbenti tulisset auxilium. Quin etiam fœmina partus edebat nostro exemplo ; & nulla non erat mater illa tempestate. At postquam major honor accessit platanis exhibentibus umbram infœcundam quàm ulli arbori ; nos etiam fructifera. (si nux modo numeror in illis) cepimus diffluere in frondes patulas. Nunc neque poma gignuntur per annos assiduos : & uva extenuata fertur domum, & bacca extenuata. Nunc quæ vult videri pulcra, corrumpit uterum : nec plurima est in hoc sæculo, quæ cupiat esse mater. Certè ego securior essem si nunquã fœtus edidissem. Ista quærimonia fuit digna Clytemnestrâ.

NOTÆ.

[d] *Domini*] Dei cujusvis in cujus esset tutelâ quævis arbor : nam suo Deo olim quæque sacra credebatur ; ut vitis Baccho, olea Minervæ, Esculus Jovi.

[e] *Proveniente*] Et Primitiis quidem; quibus videlicet in proximum annum augerent etiam arborum fœturam.

[f] *Oleas*] Cùm Olivarum pondere gravatæ essent.

[g] *Matrem*] Arborem, *scil.* quam oneri impatem furcis sæpe fulcire opus est.

[h] *Pariebat*] Ex bibliis constat etiam ludibrio fuisse olim fœminas quæ nullâ prole beatæ essent.

[i] *Cœpimus*] In hominum luxum rejicit, quòd alternis annis & maligniùs fructus ferat ipsa, aliæque arbores, hominum stultitiæ servientes.

[k] *Læsa*] Quia nec tam magna, nec tam bene nutrita, foliis succum ad se derivantibus.

[l] *Clytemnestrâ*] Quæ, cùm maritum Agamemnonem occidisset, haud immerita ab Oreste filio interfecta est.

Si ſciat [m] hoc vitis, naſcentes ſupprimet uvas :
Orbáque, ſi ſciat hoc, [n] Palladis arbor erit.
Hoc in notitiam veniat malóque piróque ;
Deſtituent [o] ſilvas utraque poma ſuas.
Quæque ſibi vario diſtinguit poma colore,
Audiat hoc ceraſus ; ſtipes inanis erit.
Non equidem [p] invideo : nunquid tamen ulla feritur,
Quæ ſterilis ſolâ conſpicienda comâ eſt ?
Cernite ſinceros omnes [q] ex ordine truncos,
Qui modò nil, quare percutiantur, habent.
At mihi ſæva nocent mutilatis vulnera ramis ;
Nudáque derepto cortice ligna patent.
Non odium facit hoc, ſed ſpes indulta rapinæ.
Suſtineant aliæ poma ; querentur idem.
Sic reus ille ferè eſt, [r] de quo victoria lucro
Eſſe poteſt : inopis vindice facta [ſ] carent.
Sic timet inſidias, qui ſcit ſe ferre viator,
[t] Cui timeat : [u] tutum carpit inanis iter.
Sic ego ſola petor ; ſoli quia cauſa [x] petendi eſt.
Frondibus intactis cætera turba virent.

INTERPRETATIO.

Si vitis hoc noſcat, compeſcat uvas prorumpentes : & arbor Minervæ erit orba, ſi hoc noſcat. Hoc reſciſcant malus & pyrus, utraque poma deſerent ſuas arbores. Ceraſus, quæ pingit ſibi poma diverſo colore, hoc accipiat; erit truncus vacuus. Non equidem invideo : anne tamen ulla petitur, quæ infœcunda inſignis eſt ſolis frondibus ? Aſpicite ex ordine ſingulos ſtipites intactos qui ſaltem nihil habent quamobrem feriantur. At plagæ crudeles mihi officiunt, ramis truncatis ; & ligna nuda cortice detracto aperta ſunt. Malevolentia non hoc præſtat, ſed ſpes conceſſa rapinæ. Aliæ ferant poma, conquerentur idem. Sic ille propemodum eſt reus ; de quo victoria poteſt eſſe utilitati : facta pauperis carent ultore. Sic viator qui novit ſe geſtare cui metuat, reformidat inſidias : vacuus viam ingreditur ſecuram. Sic ego ſola ferior, quia eſt cauſa ſoli feriendi. Reliqua turba vireſcunt comis illibatis.

NOTÆ.

[m] *Hoc*] Quod *ſcilicet* feracibus arboribus damno ſint ſui fructus.

[n] *Palladis arbor*] Olea eſt, quam Pallas ex terrâ eduxit, munus hominibus gratiſſimum, quando cum Neptuno olim certavit.

[o] *Silvas*] Arbores.

[p] *Invideo*] A ſe amolitur, quod fœminarum prope commune eſt vitium, invidiam.

[q] *Ex ordine*] Solent verò in ordinem digeri ſteriles arbores, quæ frondis & umbræ causâ coluntur.

[r] *De quo*] *Non rete accipitri tenditur neque milvio*
Qui malè faciunt nobis ; illis, qui nil faciunt, tenditur :
Quia enim in illis fructus eſt, in illis opera luditur :
Aliis aliunde eſt periculum, unde aliquid abradi poteſt. Terentius.

[ſ] *Carent*] Quia nihil inde abradi poteſt.

[t] *Cui*] Auro nempe, & id genus aliis, quæ expetit latro.

[u] *Tutum*] *Cantabit*, ſcilicet, *vacuus coram latrone viator.*

[x] *Petendi*] Paſſivè : id eſt, *cur petar, & lapidibus obruar.*

Nam quod habent [y] frutices alij quoque [z] proxima nobis
 Fragmina, quæ læso [a] vimine multa jacent;
Non istis sua [b] facta nocent: [c] vicinia damno est.
 Excipiunt ictu saxa repulsa meo.
[d] Idque fide careat; si non, quæ longiùs absunt,
 Nativum retinent inviolata decus.
Ergo, si sapiant, & mentem [e] verba sequantur;
 [f] Devoveant umbras proxima quæque meas.
Quàm miserum est, [g] odium damnis accedere nostris;
 Meque [h] ream nimiæ proximitatis agi!
Sed, [i] puto, magna mei est operoso cura colono.
 Invenias, cui det nil mihi; præter humum.
Sponte meâ facilis contemto nascor in agro:
 Parsque loci, quâ sto, publica pæne via est.
Me, sata ne lædam (quoniam sata lædere [k] dicor),
 Imus in extremo margine fundus habet.
Non mihi falx [l] nimias [m] Saturnia deputat [n] umbras:
 Duratam renovat non mihi fossor humum.

INTERPRETATIO.

Nam quod alij frutices habent quoque fragmenta proxima nobis, quæ multa sternuntur fractis virgultis, sua facta non officiunt istis: vicinitas detrimento est. Excipiunt lapides remissos ictu meo. Atque id nullam fidem inveniat; si quæ longiùs sunt dissita non servant intacta honorem nativum. Ergò, si sapiant & voces respondeant menti; proxima quæque maledictis insectentur umbras meas. Quàm calamitosum est, malevolentiam adjungi nostris detrimentis; & me accusari nimiæ propinquitatis! Sed, arbitror, magna est cura mei agricolæ laboriosi. Reperias qui nihil præbeat præter solum. Ultrò nascor facilis in agro neglecto: & pars loci, quâ sto est propemodum iter publicum. Extremus ager me habet in extrema ora, ne noceam segetibus (quoniam perhibeor nocere segetibus). Falx Saturnia non mihi resecat nimias frondes: fossor non instaurat terram induratam.

NOTÆ.

[y] *Frutices*] Quibus agros solent obsepire.

[z] *Proxima*] Id est, *ex proximis mihi arboribus decussa.*

[a] *Vimine*] Ramusculos dicit, lapidum ictu ex arboribus revulsos.

[b] *Facta*] Fructus putà, quos ferant ipsæ.

[c] *Vicinia*] *Quia sunt juxta me posita.*

[d] *Idque*] *Quod dico* scilicet, *à me in proximas arbores redundare injuriam.* Atque hic lepidus est ad argumentum inconcussum ingressus; & ejus vitij dissimulationem quod in nuce est, quæ umbrâ suâ & omnem terræ succum ad se trahendo, magis quàm saxa repellendo, propinquas perdit arbores.

[e] *Verba sequantur*] *Si ipsæ arbores loquantur, & sua de me cogitata proferant.*

[f] *Devoveant*] Annon ingeniosissimè sibi Nux cõsulit, quæ vicinas arbores amoris speciè à se propellens, multã terram suam facit?

[g] *Odium*] Aliarum arborum, *scilicet*, quæ propter Nucis viciniam lapidibus impetitæ, illi malè precantur.

[h] *Ream*] Cùm aliàs sit vicinia in propinquâ parte amicitiæ, si modò seni Terentiano fides.

[i] *Puto*] Ironicè loquitur.

[k] *Dicor*] Et verum dicitur; sed acutè dissimulat quod negare erat difficile; ut etiam patiẽter obtrectationis videatur tolerare injuriã.

[l] *Nimias*] Vitis præsertim, multarum insuper arborum vitium est luxuries, quam ferro cõpescere opus est, ut fructus producant. Nuces non ità solent putari, nisi fortè cum fructus earum fustibus aut perticis decutiuntur. Quanquam tamen fit & illud, totúmque earum caput rescinditur; quod certè non parùm ad fructus copiam & bonitatem confert.

[m] *Saturnia*] Quæ Saturno & tempori omnia absumenti insigne attributum est.

[n] *Umbras*] Aut certè frondes & ramos qui ejus causa sunt. Metonymia est effecti.

Sole licet ſiccâque ſiti peritura laborem;
Irriguæ dabitur non mihi ſulcus aquæ.
At cum [o] maturas fiſſo nova cortice rimas
[p] Nux agit; ad partes pertica ſæva venit.
Pertica dat plenis immitia vulnera ramis;
Ne poſſim lapidum verbera ſola queri.
Poma cadunt menſis non interdicta [q] ſecundis;
Et condis lectas, parca colona, nuces.
Has puer aut certo [r] rectas diverberat ictu;
Aut [s] pronus digito biſve ſemelve petit.
Quattuor in nucibus, non amplius alea tota eſt;
Cùm ſibi ſuppoſitis additur una tribus.
Per tabulæ clivum labi jubet alter; & optat,
Tangat ut è multis quamlibet una ſuam.
Eſt etiam, par ſit numerus qui dicat, an impar;
Ut divinatas auferat [t] augur opes.
Fit quoque de cretâ, [u] qualem cæleſte figuram
Sidus, & in Græcis littera quarta gerit.
Hæc ubi diſtincta eſt [x] gradibus, qui conſtitit intus
Quot tetigit virga, tot capit inde nuces.
Vas quoque ſæpe [y] cavum ſpatio diſtante locatur;
In quod miſſa [z] levi nux cadat una manu.

INTERPRETATIO.

Quamvis crucier peritura Sole & ſiti aridâ; non mihi exhibebitur ſulcus aquæ irriguæ. At cùm nux recens ducit rimas cortice ſciſſo; pertica fera accedit ad partes. Pertica infligit ſævas plagas ramis plenis; ne poſſim conqueri ſolos ictus ſaxorum. Poma decidunt non prohibita bellariis; & ſervas nuces collectas, colona tenax. Puer aut decutit certo ictu ordinatas; aut inclinatus aut ſemel aut bis appetit digito. Tota alea eſt in quatuor nucibus, non plus; cùm una imponitur tribus ſibi ſubjectis. Alter cogit volvi per declivitatem tabulæ; & cupit ut una è multis attingat unamquamque ſuam. Eſt etiam qui divinet, numerus ſit par an impar: ut vaticinator tollat divitias prædictas, fit quoque figura decreta qualem ſidus Cœleſte & littera coacta apud Græcos habet. Ubi hæc diviſa eſt gradibus, qui conſtitit intus tot ſumit inde nuces quot attigit virga. Vas quoque cavum apponitur ſæpe ſpatio diſtante; in quod nux una decidat jacta manu levi.

NOTÆ.

[o] *Maturas*] Maturitatis indicium. Metonymicè.

[p] *Nux agit*] Solent nuces cùm matureſcunt, ex cortice exteriori ſeſe expedire, qui primò dehiſcit ſeu rimas agit.

[q] *Secundis*] Gall. dicimus, *au deſſert.*

[r] *Rectas*] Recto ordine diſpoſitas, quem qui frangit inferiùs digeſtas pro ſe capit. Vel per *rectas* caſtellatim diſpoſitas intellige: qui ſunt hodierni quoque puerorum luſus.

[s] *Pronus*] Nec placet Dominici, nec placet Eraſmi expoſitio, nec qui ſit hic luſus poſſim dicere: niſi eſt vulgaris puerulorum, qui nuces in rectum ordinem digeſtas, aliâ rotundâ volvendo, non impetendo à lineâ ſuâ divellunt.

[t] *Augur*] Puerum dicit qui par an impar numerus fuiſſet nucum quas alius manu aut veſte occultaſſet, feliciter indicavit.

[u] *Qualem*] Trianguli dicit, qualis eſt ſyderis quod Græci *Delsoson* vocaverunt, à figurâ hac Δ ſui δέλτα, quod quarta eſt alphabethi eorum littera.

[x] *Gradibus*] Lineas dicit certis intervallis diſtinctas, in quibus diſponebantur nuces.

[y] *Cavum*] Ut nuces continere poſſit.

[z] *Levi*] *Agili, & ad cautè mittendum expeditâ.*

Felix ; [a] secreto quæ nata est arbor in arvo ;]
[b] Et soli domino ferre tributa potest !
Non [c] hominum strepitus audit, non illa rotarum :
Non à vicinâ pulverulenta via est.
Illa suo, quæcunque tulit, dare dona colono,
Et plenos fructus [d] annumerare potest.
At mihi [e] maturos nunquam licet edere fœtus ;
[f] Ante diemque meæ decutiuntur opes.
[g] Lamina mollis adhuc tenero dum lacte, quod intro est ;
Nec mala sunt ulli nostra futura bono :
Jam tamen invenias, qui me jaculentur, & ictu
Præfestinato munus [h] inane petant.
[i] Si fiat rapti, fiat mensura relicti,
Majorem domini parte, viator, habes.
Sæpe aliquis, foliis ut nuda cacumina vidit,
Esse putat Boreæ triste furentis opus.
Æstibus hic, hic me spoliatam frigore credit :
Est quoque, qui [k] crimen grandinis esse putet.
At mihi nec grando duris invisa colonis,
Nec ventus fraudi, solve, geluve fuit.
Fructus obest : peperisse nocet : nocet esse feracem.
Quæque fuit multis, & mihi [l] præda malo est.

Interpretatio.

Arbor beata, quæ crevit in agro remoto ; & potest pendere vectigal uni Domino ! illa non audit tumultus hominum, non rotarum : non est pulvere oppressa à via proxima. Illa potest exhibere munera quæcunque produxit suo cultori, & numerare plenos fructus. At nunquam possum proferre fœtus maturos ; & divitiæ meæ excutiuntur ante tempus. Dum cortex est adhuc tener lacte molli, quod est intus ; nec damna nostra sunt futura compendio cuiquam ; jam tamen reperias, qui me appetant, & quærant præmium inutile ictu præpropero. Si fiat mensura rapti, & fiat mensura relicti, viator habes partem *majorem parte possesseris. Sæpe aliquis ut aspexit verticem privatum foliis, credit opus esse luctuosum Aquilonis rapidi. Hic arbitratur me nudatam caloribus, hic frigore : est etiam, qui credat esse vitium grandinis. At neque grando odiosa asperis agricolis, nec ventus, aut sol, aut gelu damno fuit. Fœtus officit : damno est peperisse : Obest esse fœcundam. Et præda est mihi damno quæ fuit damno multis.*

Notæ.

[a] *Secrete*] Procul à viâ publicâ.

[b] *Et soli*] Arbor profectò frugi, & bonæ fidei, cui grave sit quod debet non posse reddere ! Atque hinc atrocior videtur in illam injuria.

[c] *Hominum strepitus*] Quo non majus aliud pacificæ malum.

[d] *Annumerare*] Metaphora à debitoribus.

[e] *Maturos nunquam*] Ad fœminarum alludit abortum, quæ earum maxima est infelicitas.

[f] *Ante diem*] Ante tempus datum ad fœtus maturitatem.

[g] *Lamina*] De cortice viridi exteriori loquitur.

[h] *Inane*] Quia nondum in nucleum coaluit lac quod intus est.

[i] *Si fiat*] Viatores majorem fructus partem tollere, fraudato Domino queritur.

[k] *Crimen*] Quod ita foliis spoliata fuerim.

[l] *Præda*] Quam quilibet possit de nucibus facere.

Præda malo, [m] Polydore, fuit tibi : præda nefandæ
Conjugis : [n] Aonium misit in arma virum,
[o] Hesperij regis pomaria tuta fuissent :
Una sed immensas arbor habebat opes.
At rubus & sentes tantummodò [p] lædere natæ,
Spináque [q] vindictâ cætera tuta suâ est.
Me, quia nec noceo, nec obuncis vindicor [r] hamis;
Missa petunt avidâ saxa [s] proterva manu.
[t] Quid, si non aptas solem fugientibus umbras,
Finditur [u] Icario cum cane terra, darem ?
Quid, nisi suffugium nimbos vitantibus essem,
Non exspectatâ cum venit imber aquâ ?
Omnia cum faciam, cum præstem sedula cunctis
Officium ; saxis officiosa petor.
Hæc mihi perpessæ, domini patienda querela est.
Causa habeor, quare sit [x] lapidosus ager.

INTERPRETATIO.

Polydoro præda fuit illi damno. Præda uxoris scelerata impulit virum Aonium ad bellum. Pomaria Regis Hesperij fuissent secura : sed una arbor gerebat divitias infinitas. At rubus & vepres tantummodò orta ad nocendum, & dumus reliquus securus est sua ultione. Lapides petulantes me appetunt jacti manu rapaci, quia nec officio, nec defendor spinis aduncis. Quid, si non præberem umbras idoneas Solem vitantibus, cùm humus dehiscit cane Icario ? Quid nisi essem perfugium effugientibus imbres, cùm nimbus ruit aquâ improvisâ ? Cùm præstem omnia, cùm assidua prosequar omnes officiis ; officiosa obruor lapidibus. Querimonia heri toleranda est mihi hæc passæ. Dicor causa, quamobrem fundus sit saxis plenus.

NOTÆ.

[m] *Polidore*] Fuit hic Priami filius, quem, suis rebus diffidens infelix Pater Polymnestori Thraciæ regi, tunc amico, cum magno auri pondere credidit ; eo quidem consilio ut si Troja à Græcis vastaretur, ille Polydorum suum quandoque in regnum restitueret. Verùm perfidus, auri sacrâ fame urgente, post eversam Trojam Polydorum interfecit. Quâ de re Virgilius.

[n] *Aonium*] Est Aonia pars Bœotiæ montana, tota Apollini & Musis sacra : Unde hîc per Aonium virum, Amphiaraum intelligit Dominicus, vatem seu augurem Argivum Apollineum, quem latitantem conjux Eriphyle aureo monili ab Adrasto rege corrupta ad bellum Thebanum, unde rediturum se non esse vates didicerat, perfido exemplo produxit. Erasmus verò totum hunc locum de Helenâ exponit, prædâ quam, postquam Paris suam fecisset, Græci decennali bello repetiverunt.

[o] *Hesperij*] Atlantem dicit, aut ejus fratrem Hesperum, cujus filiæ hortum habuisse dicuntur, in quo arbores, aurea mala ferentes ; quæ ut auferret Hercules ab Eurystheo missus est.

[p] *Lædere natæ*] Pro *ad lædendum*, phrasis Græca.

[q] *Vindictâ*] Quia propinquiùs tentantem lædere spinis suis vulnerant.

[r] *Hamis*] Spinas dicit hamis similes.

[s] *Proterva*] Quia manu protervâ mittuntur.

[t] *Quid si non*] Tutiorem se fingit, quòd sibi propter umbram parcat viator.

[u] *Icario*] Comitem volunt fuisse Icari, Dædali filij, Canem, qui ob officium in domini extincti corpus, quod prodidit, collatum, inter sydera locum meruerit. Hoc signum cum Sol ingreditur æstum facit vehementissimum.

[x] *Lapidosus*] Propter lapides in Nucem projectos, qui super agrum recidunt.

Dumque reputgat humum, collectáque saxa remittit;
 Semper habent in me tela parata viæ.
Ergo invisa aliis, uni mihi frigora prosunt:
 Illo me tutam tempore præstat hiems.
Nuda quidem tunc sum, nudam tamen expedit esse:
 Nec spolium de me, quod petat, hostis habet.
At simul induimus nostris sua munera ramis;
 Saxa novos fructus grandine plura petunt.
Forsitan hîc aliquis dicat, Quæ publica tangunt,
 Carpere concessum est: hoc via juris habet.
Si licet hoc; oleas distringite: cædite messes,
 Improbe, vicinum carpe, viator, olus.
[y] Intret & urbanas eadem petulantia portas;
 Sitque [z] tuis muris, [a] Romule, [b] juris idem.
Quilibet argentum primæ de [c] fronte tabernæ
 Tollat: & ad gemmas quilibet alter eat.
Auferat hic aurum, peregrinos ille lapillos;
 Et quascunque potest tollere, tollat opes.
Sed neque tolluntur: nec, dum regit omnia Cæsar,
 Incolumis tanto præside raptor erit.
At non ille [d] Deus pacem intra mœnia finit.
 Auxilium toto spargit in orbe suum.
Quid tamen hoc prodest, mediâ si luce palamque
 Verberor, & tutæ non licet esse mihi?

Interpretatio.

Et dum mundat agrum, & rejicit lapides collectos; via habent semper missilia parata in me. Ergò frigora odiosa aliis, juvant me solam: hiems me securam facit illâ tempestate. Sum equidem tunc nuda; tamen juvat esse nudam: nec bestis habet prædam quam rapiat de me. At statim atque induimus sua dona nostris ramis; plures lapides grandine impetunt novos fructus. Fortè hic aliquis dicat, licet sumere quæ extenduntur ad publica: via habet hoc juris. Si istud concessum, colligite olivas: Subsecate messes. Viator proterve corripe olus vicinum. Eadem procacitas subeat etiàm portas urbanas; & idem juris sit tuis mœnibus, Romule. Quilibet auferat argentum de fronte obvia taberna: & quivis alius se conferat ad gemmas. Hic rapiat aurum, ille lapillos peregrinos; & auferat divitias quascunque potest auferre. Sed neque auferuntur; nec dum Cæsar omnia administrat, prædator erit impunitus tanto præside. At ille Deus non claudit pacem intra muros. Diffundit opem suam toto orbe. Quid tamen hoc juvat si aperto die & palam percutior, & non licet esse securè?

Notæ.

[y] *Intret*] Ut cuilibet impune liceat quidvis de viâ furari & perdere. Quod si ridiculum, tale & erit in me irruere.

[z] *Tuis muris*] Pro *in tuos muros*. Novè dixit.

[a] *Romule*] Romanos, sub Romæ conditoris nomine compellat.

[b] *Juris idem*] Eadem impetendi licentia.

[c] *Fronte*] Ubi res venales exponuntur.

[d] *Deus*] Augusto, vivo etiam, templa posita, data thura, pace per totum mundum ab illo stabilitâ, veræ pacis quam Dei filius in mundum attulit, symbolo.

Ergo nec nidos foliis hærere, nec ullam
Sedibus in nostris stare videtis avem.
At lapis, in ramo sedit quicunque bifurco,
Hæret, & ut captâ victor in arce manet.
Cætera sæpe tamen potuere [e] admissa negari,
Et crimen nox est inficiata suum.
[f] Nostra notat fusco digitos injuria succo,
Cortice contactas inficiente manus.
Ille cruor meus est: illo maculata cruore
Non profecturâ dextra lavatur aquâ.
O ego, cum longæ venerunt tædia vitæ,
Optavi quoties arida facta mori!
Optavi quoties, aut [g] cæco turbine verti,
Aut valido missi fulminis igne peti!
Atque utinam subitæ raperent mea poma procellæ:
Vel possem fructus excutere ipsa meos.
Sic, ubi detracta est à te tibi causa pericli,
Quod superest, tutum, Pontice [h] castor, habes.
Quid mihi tunc animi est, cum sumit tela viator;
Atque oculis plagæ destinat ante locum?
Nec vitare licet moto fera verbera trunco,
Quem sub humo radix vincláque firma tenent.
Corpora præbemus plagis: ut sæpe sagittis,
[i] Cùm populus manicas deposuisse vetat:

INTERPRETATIO.

Ergò neque cernitis nidos stare in frondibus, nec avem ullã quiescere in nostris sedibus. At saxum remanet quodcũque constitit in ramo bifido, & perstat ut victor in arce expugnata. Reliqua tamen facinora potuerunt sæpe abnegari, & nox non agnovit crimen suum. Nostra injuria inficit digitos succo subnigro, cortice tingente manus tactas. Ille est meus sanguis; manus infecta illo sanguine abluitur aquâ non profuturâ. O quoties cupivi exsiccata interire, cùm tædia subierunt vitæ prolixæ! quoties desideravi aut eradicari cæcâ procellâ, aut percuti potenti igne fulminis intorti! atque utinam repentini turbines diriperent meas nuces: vel ipsa possem dejicere meos fructus. Sic ubi derepta est tibi à te causa discriminis, Castor Pontice, geris securum quod restat. Quid mihi est tunc animi, cùm viator carpit missilia; atque antesignat oculis locum vulneri? Nec licet effugere sævos ictus stipite dimoto, quem radix & vincula valida tenent sub terra. Exhibemus corpora vulneribus: ut sæpe reus sagittis cùm populus prohibet removisse manicas.

NOTÆ.

[e] *Admissa*] Crimina, quæ in quempiam redundant.

[f] *Nostra notat*] Inficit enim manus succus qui ex nucum cortice exteriori exsudat.

[g] *Cæco*] Quia non sine cœli obscuratione, insano tumultu furit.

[h] *Castor*] Animal est amphibium, in Ponto nascens, Canis formâ, quod etiam fibrum vocant, quem fabulantur testes sibi præcidere, quorum causâ ad medicamina sese quæri intelligit. *Redimunt se*, inquit Cicero, *eâ parte corporis, propter quam maximè expetuntur.*

Utve gravem [k] candens ubi tolli vacca securim,
Aut stringi cultros in sua colla videt.
Sæpe meas vento frondes tremuisse putastis:
Sed metus in nobis causa tremoris erat.
Si merui, videórque nocens, imponite flammæ,
Nostráque fumosis urite membra focis.
Si merui, videórque nocens, excidite ferro:
Et liceat miseræ dedecus esse [l] semel.
Si nec cur urar, nec cur excidar habetis;
Parcite. sic cœptum perficiatis iter.

INTERPRETATIO.

& ut vacca alba cùm cernit securim ponderosam attolli, aut cultros nudari in sua colla. Sæpe credidistis mea folia trepidasse aurâ: sed timor erat in nobis causa trepidationis. Si merui, & sons videor: immittite membra nostra in ignem & cremate focis fumidis. Si merui & sons videor; resecate ferro; & concedatur infelici esse semel ignominia. Si nec habetis quamobrem incendar, nec quamobrem resecer; ignoscite: sic absolvatis iter inceptum.

NOTÆ.

[i] *Cùm populus*] Sese perinde viatorum plagis, & fustibus esse dicit expositam, ut manicis palo alligatus reus, cui venientia tela, corporis motu aut fugâ minimè liceat effugere.

[k] *Candens*] *Alba*, qualem diis superis mactare solebant.

[l] *Semel*] Non semper. Atque hoc maximè ad injuriæ deprecationem videtur conferre, quòd sponte potiùs morti certæ nux sese obiiciat, quàm tot opprobria pati sustineat. Nec mihi certè satis emunctæ naris esse licuit, qui claris. juxtáque doctissimi Heinsij Censuram quâ nihil sani, aut Latini leporis in hoc versu esse affirmat, approbare potuerim.

FINIS.

Brachia, Sithonia candidiora nive:
Osculáque inseruit cupidæ luctantia linguæ:
Lascivum femori suppositque femur.
Et mihi blanditias, dixit, dominumque vocavit.
Et quæ præterea publica verba juvant.
Tacta tamen veluti gelida mea membra cicuta,
Segnia propositum destituere suum.
Truncus iners jacui, species & inutile signum:
Nec satis exactum corpus, an umbra forem.
Quæ mihi ventura est, siquidem ventura, senectus,
Cùm desit numeris ipsa juventa suis?
Ah pudet annorum! quo me juvenémque virúmque,
Nec juvenem, nec me sensit amica virum?
Sic flammas aditura pias æterna sacerdos
Surgit, & à charo fratre verenda soror.
At nuper, bis flava Chie, ter candida Pitho,
Ter Libas officio continuata meo.
Exigere à nobis angusta nocte Corinnam,
Me memini numeros sustinuisse novem.
Num mea Thessalico languent devota veneno
Corpora? num misero carmen & herba nocent?
Sagave Phœnicea defixit nomina cera.
Et medium tenues in jecur egit acus?
Carmine læsa Ceres, sterilem vanescit in herbam:
Deficiunt læsæ carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes, cantatáque vitibus uva
Decidit: & nullo poma movente fluunt.
Quid vetat & nervos magicas torpere per artes?
Forsitan impatiens sit latus inde meum.
Huc pudor accessit: facti pudor ipse nocebat.
Ille fuit vitii causa secunda mei.
At qualem vidi tantum tetigique puellam,
Sic etiam tunica tangitur illa sua.
Illius ad tactum Pylius juvenescere possit,
Tithonosque annis fortior esse suis.
Hæc mihi contigerat; sed vir non contigit illi.
Quas nunc concipiam per nova vota preces?
Credo etiam magnos, quo sum tam turpiter usus,
Muneris oblati pœnituisse deos.
Optabam certè recipi; sum nempe receptus:
Oscula ferre; tuli: proximus esse; fui.
Quo mihi fortunæ tantum? quo regna sine usu?
Quid nisi possedi dives avarus opes?
Sic aret mediis taciti vulgator in undis,
Pomáque, quæ nullo tempore tangat, habet.

A tenera quiſquam ſic ſurgit mane puella,
  Protinus ut ſanctos poſſit adire deos.
Sed puto non blanda eſt, non optima perdidit in me
  Oſcula : non omni ſollicitavit ope.
Illa graves potuit quercus, adamantáque durum,
  Surdáque blanditiis ſaxa movere ſuis.
Digna movere fuit certe vivóſque, viróſque.
  Sed neque tum vixi : neç vir, ut ante, fui.
Quid juvet ad ſurdas ſi cantet Phemius aures ?
  Quid miſerum Thamyram picta tabella juvat ?
At quæ non tacita formavi gaudia mente !
  Quos ego non finxi diſpoſuíque modos !
Noſtra tamen jacuere velut præmortua membra,
  Turpiter heſternâ languidiora rosâ.
Quæ nunc ecce rigent intempeſtiva, valentque :
  Nunc opus expoſcunt, militiamque ſuam.
Quin iſtuc pudibunda jaces pars peſſima noſtri.
  Sic ſum pollicitis captus & ante tuis.
Tu dominum fallis : per te deprenſus inermis
  Triſtia cum magno damna pudore tuli.
Hanc etiam non eſt mea dedignata puella
  Molliter admota ſollicitare manu.
Sed poſtquam nullas conſurgere poſſe per artes,
  Immemoremque ſui procubuiſſe videt;
Quid me ludis, ait ? Quis te malè ſanè jubebat
  Invitum noſtro ponere membra toro ?
Aut te trajectis Ææa venefica lanis
  Devovet : aut alio laſſus amore venis.
Nec mora : deſiluit tunicâ velata recinctâ :
  Et decuit nudos proripuiſſe pedes.
Neve ſuæ poſſent intactam ſcire miniſtræ ;
  Dedecus hoc ſumptâ diſſimulavit aquâ.

In eodem libro tertio, pag. 392. poſt finem Elegiæ decimætertiæ, ante decimamquintam, adde totam Elegiam decimamquartam, ut ſequitur.

ELEGIA XIV.

Ad amicam, ſi peccatura eſt, ut occultè peccet.

NOn ego, ne pecces, cum ſis formoſa, recuſem ;
  Sed ne ſit miſero ſcire neceſſe mihi.

Nec

Nec te nostra jubet fieri censura pudicam :
  Sed tantum teutes dissimulare, rogat.
Non peccat, quæcunque potest peccasse negare,
  Solaque famosam culpa professa facit.
Quis furor est, quæ nocte latent, sub luce fateri ?
  Et quæ clam facias, facta referre palam?
Ignoto meretrix corpus junctura Quiriti,
  Opposita populum submovet ante sera.
Tu tua prostitues famæ peccata sinistræ,
  Commissi perages indiciúmque tui ?
Sit tibi mens melior, saltemve imitere pudicas?
  Teque probam, quamvis non eris, esse putem.
Quæ facis, hæc facito : tantnm fecisse negato;
  Nec pudeat coram verba modesta loqui.
Est qui nequitiam locus exigat. omnibus illum
  Deliciis imple. sit procul inde pndor.
Hinc simul exieris; lascivia protinus omnis
  Absit, & in lecto crimina pone tuo.
Illic nec tunicam tibi sit posuisse rubori,
  Nec femori impositum sustinuisse femur :
Illic purpureis condatur lingua labellis,
  Inque modos Venerem mille figuret amor.
Illic nec voces, nec verba juvantia cessent:
  Spondáque lascivâ mobilitate tremat.
Indue cum tunicis metuentem crimina vultum :
  Et pudor obscœnum diffiteatur opus.
Da populo, da verba mihi. sine nescius errem,
  Et liceat stulta credulitate frui.
Cur toties video mitti recipique tabellas ;
  Cur pressus prior est interiorque torus?
Cur plus, quàm somno, turbatos esse capillos,
  Collaque conspicio dentis habere notam ?
Tantum non oculos crimen deducis ad ipsos.
  Si dubitas famæ parcere; parce mihi.
Mens abit, & morior, quoties peccasse fateris:
  Perque meos artus frigida gutta fluit.
Tunc amo : tunc odi frustra, quod amare necesse est.
  Tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim.
Nil equidem inqniram : nec quæ cælare parabis
  Insequar : & falsi criminis instar erit.
Si tamen in mediâ deprensa tenebere culpâ,
  Et fuerint oculis probra videnda meis;
Quæ bene visa mihi fuerint, bene visa negato.
  Concedent verbis lumina nostra tuis.
Prona tibi vinci cupientem vincere palma est.

Sit modo, Non feci dicere lingua memor.
Cum tibi contingat verbis superare duobus;
Etsi non causa, judice vince tuo.

In lib. II. De Arte amandi pag. 467. post versum vigesimumsecundum qui incipit Et faciunt, *adde*;

Utque velis Venerem, jungunt per mille figuras.
Inveniat plures nulla tabella modos.
Illis sentitur non itritata voluptas:
Quod juvet, ex æquo fœmina, virque ferant.
Odi concubitus, qui non utrumque resolvunt:
Hoc est, cur pueri tangar amore minus.
Odi quæ præbet, quia sit præbere necesse,
Siccáque de lanâ cogitat ipsa suâ.
Quæ datur officio, non est mihi grata voluptas,
Officium faciat nulla puella mihi.
Me voces audire juvat sua gaudia fassas:
Utque morer memet sustineámque roget.
Aspiciam dominæ victos amentis ocellos.
Langueat: & tangi se vetet illa diu.
Hæc bona non primæ tribuit natura juventæ,
Quæ citò post septem lustra venire solent.
Qui properant, nova musta bibant. mihi fundat avitum
Consulibus priscis condita testa merum.
Nec platanus, nisi sera, potest obsistere Phœbo,
Et lædunt nudos prata novella pedes.
Scilicet Hermionem Helenæ præponere possis?
Et melior Gorge, quàm sua mater erat?
At Venerem quicunque voles attingere seram;
Si modò duraris, præmia digna feres.
Conscius ecce duos accepit lectus amantes:
Ad thalami clausas Musa resiste fores.
Sponte sua sine te celeberrima verba loquentur:
Nec manus in lecto læva jacebit iners.
Invenient digiti quod agant in partibus illis,
In quibus occultè spicula figit amor.
Fecit in Andromache priùs hoc fortissimus Hector;
Nec solum bellis utilis ille fuit:
Fecit & in capta Lymeside magnus Achilles,
Cum premeret mollem lassus ab hoste torum.
Illis te tangi manibus Brisei sinebas,
Imbutæ Phrygiâ quæ nece semper erant.

An

An fuit hoc ipsum, quod te lasciva juvaret,
Ad tua victrices membra venire manus?
Crede mihi, non est Veneris properanda voluptas;
Sed sensim tarda prolicienda mora.
Cum loca reppereris, quæ tangi fœmina gaudet;
Non obstet, tangas quo minus illa, pudor.
Aspicies oculos tremulo fulgore micantes,
Ut sol à liquida sæpe refulget aqua.
Accedent questus, accedet amabile murmur,
Et dulces gemitus, aptáque verba joco.
Sed neque tu dominam velis majoribus usus
Desine, nec cursus ante eat illa tuos.
Ad metam properate simul. tum plena voluptas,
Cum pariter victi fœmina virque jacent.
Hic tibi servandus tenor est: cum libera dantur
Otia; furtivum nec timor urget opus.
Cum mora non tuta est; totis incumbere remis
Utile, & admisso subdere calcar equo.

In lib. III. De arte amandi, pag. 508. initio, post hæc verba Vlteriora pudet docuisse, *adde*;

——————— sed alma Dione,
Præcipuè nostrum est, quod pudet, inquit, opus.
Nota sibi sit quæque: modos à corpore certos
Sumite. non omnes una figura decet.
Quæ facie præsignis eris, resupina jaceto.
Spectetur tergo, cui sua terga placent.
Melanion humeris Atalantes crura ferebat:
Si bona sunt, hoc sunt accipienda modo.
Parva vehatur equo: quod erat longissima, nunquam
Thebaïs Hectoreo nupta resedit equo.
Strata premat genibus paulum cervice reflexa
Fœmina, per longum conspicienda latus.
Cui femur est juvenile, carent quoque pectora menda;
Stet vir, in obliquo fusa sit ipsa toro.
Nec tibi turpe puta crinem, ut Phylleïa mater,
Solvere: & effusis colla reflecte comis.
Tu quoque, cui rugis uterum Lucina notavit,
Ut celer aversis utere Parthus equis.
Mille modi Veneris. simplex, minimíque laboris,
Cum jacet in dextrum semisupina latus.
Sed neque Phœbei tripodes, nec corniger Ammon,

Vera

Vera magis vobis, quàm mea Musa canent.
Si qua fides arti quam longo fecimus usu;
Credite. præstabunt carmina nostra fidem.
Sentiat ex imis Venerem resoluta medullis
Fœmina: & ex æquo res juvet una duos.
Nec blandæ voces jucundáque murmura cessent:
Nec taceant mediis improba verba jocis.
Tu quoque, cui Veneris sensum natura negavit;
Dulcia mendaci gaudia finge sono.
Infelix, cui torpet hebes locus ille, puella,
Quo pariter debent fœmina virque frui.
Tantum, cum finges, ne sis manifesta caveto:
Effice per motum lumináque ipsa fidem.
Quod juvat, & voces, & anhelitus arguat oris.
Ah pudet, arcanas pars habet ista notas!
Gaudia post Veneris quæ poscet munus amantem;
Ipsa suas nolit pondus habere preces.
Nec lucem in thalamos totis admitte fenestris.
Aptius in vestro corpore multa latent.

In libro de Remedio amoris, pag. 527. post versum secundum qui incipit Fortius, *adde*;

Ergo ubi concubitus, & opus juvenile petetur,
Et prope promissæ tempora noctis erunt;
Gaudia ne dominæ, pleno si pectore sumes,
Te capiant; ineas quamlibet ante velim.
Quamlibet invenias, in qua tibi prima voluptas
Desinat. à primâ proxima segnis erit.
Sustentata Venus gratissima. frigore soles,
Sole juvant umbræ: grata fit unda siti.
Et pudet, & dicam, Venerem quoque junge figura,
Qua minimè jungi quaque decere putes.

FINIS.

Ex Typographiâ JACOBI FAETON.